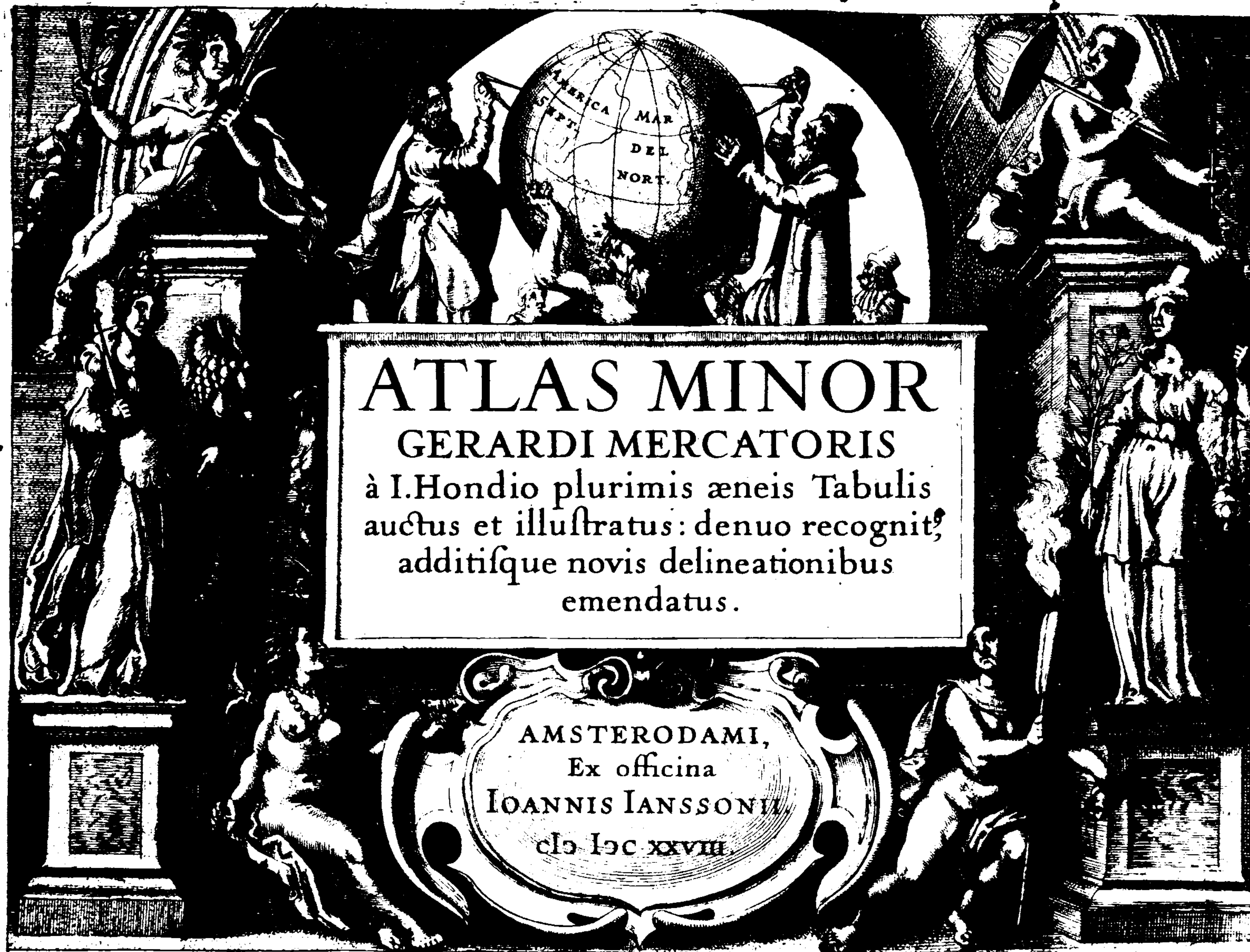

AMERICA SEPT.
MAR DEL NORT.
ATLAS MINOR
GERARDI MERCATORIS
à I.Hondio plurimis æneis Tabulis
auctus et illustratus: denuo recognit⁹,
additisque novis delineationibus
emendatus.
AMSTERODAMI,
Ex officina
IOANNIS IANSSONII
cIↃ IↃC XXVIII.

AD CANDIDVM LECTOREM PRAEFATIO.

SOlidas urgentesque rationes minimè defuisse iis, qui inter disciplinas liberales, quæ citra controversiam plurimum adferunt utilitatis vitæ mortalium, primum locum nobilissimæ arti GEOGRAPHIÆ tribuunt, illi demum optimè cognitũ perspectumque habebunt, quicunque tum eximiam ejusdem artis præstantiam ac voluptatem, tum incredibilem commoditatem, attentè consideraverint. Quod enim ad insignem ipsius dignitatem & excellentiam attinet, non versatur circa res viles & exigui momenti, ut sunt animalia bruta, fructus terræ, lapides preciosi, metalla, aliaque naturæ opera, quorum tamen tractationem nemo sana mente præditus facilè aspernabitur, sed universum Terrarum orbem velut in speculo nobis ob oculos ponit, omnẽque totius hujus mundanæ machinæ splendorem & ornatum demonstrat, suoque amplo ac spacioso gremio omnia complectitur, ac veluti immensum pelagus, non tantum occultas & remotissimas Insulas, sed & alias etiã Regiones quaslibet, quodammodo pandit & effundit. Vt nihil hic adjiciamus de propinqua affinitate, quam hæc nobilissima scientia habet cum Astronomia, quæ terras supergrediens, in cœlestibus occupatur.

Porrò si quotiescunque homines, de hac vel illa Regione, de populo aliquo incognito, vel de raro atque insueto animali, aut de perpetuo montis Ætnæ incendio, item de diversis Insulis hinc inde in immenso Oceano jacentibus, necnon de feris Nationibus, quarum aliæ absque ullo vestitus operimento incedunt, aliæ humanis vescuntur carnibus, vel de rebus consimilibus narrari audiunt, vel mirabiles Indiæ tum Orientalis tum Occidentalis Historias ipsimet legunt, (in quibus tamẽ multa reperiuntur quæ fabulis quam veritati magis conformia videntur) eadem non sine ingenti admiratione percipiunt, nec solum auribus, sed & ipsis oculis & quodammodo inhiantes auscultant, præ nimio novitatum ejusmodi studio ac desiderio; Quanto magis hoc opus quoslibet curiosos Lectores oblectare poterit, utpote quod, ut modo diximus, universum Terrarum orbem, cum omnibus Regionibus, Regnis, Domi-

Dominiis, Sylvis, Nemoribus, Montibus, Vallibus, Fluminibus, Lacubus, Populis, Civitatibus & Oppidis innumeris, ac circumlabentibus Maribus, complectitur ac repræsentat, quæ omnia ſicco pede, & abſque ullo corporis fortunarumque diſcrimine, quilibet hic perluſtrare poteſt, tutoque ac ſecurè perambulare, nec ob hujusmodi peregrinationem propinqui de diuturna ejus abſentia ſoliciti eſſe, vel acerbo reditus deſiderio teneri debebunt. Sed nec in hac peregrinatione poterit ullo oblectamento carere, quo itineris faſtidium pellat, dum in ſingulis Regionibus ac locis, ubicunque oculos defigat, ſtatim præcipuas dotes ac peculiarem Terræ cujuslibet præſtantiam intuebitur atque explorabit, miramque novarum rerum varietatem percipiet, quæ ſanè ingentem animo ejus voluptatem afferent, quandoquidem, ut vulgari proverbio dici ſolet, Comes jucundus in via pro vehiculo eſt.

Multiplicem & immenſam ejusdem artis Geographicæ utilitatem, ii demum optimè aſſequentur, quicunque in ſuis peregrinationibus, ſingularumque Regionum perluſtrationibus, ſitum, diſpoſitionem Terrarum, incolarum mores, leges, obſervationes, inſtituta diligenter conſideraverint, ac poſtmodum vel mercimonia aliqua exercere, ſuasque merces huc illuc deſtinare, vel etiam liberalibus artibus operam navare cogitaverint: Quandoquidem nullus neque Poëta neque Hiſtoricus utiliter legi rectéque percipi poteſt, nec ab Interprete aut Commentatore convenienter exponi aut declarari, abſque auxilio & cognitione hujus nobiliſſimæ ſcientiæ. Omitto hic referre quam ſit abſurdum & indecorum, in publico conventu aut conſilio Reipublicæ, quando vel de inveſtigatione alicujus terræ incognitæ, vel tempore belli de limitibus ac confiniis alicujus Provinciæ agitur, ut ſuam de rebus conſimilibus ſententiam judiciumque proferat, qui nulla harum rerum cognitione ac peritia ſit inſtructus.

At potiſſimum huic excellentiſſimæ arti incumbere & ſtrenuam operam impendere debent Principes & Magnates, utpote quæ maximè ipſis inſervire & uſui eſſe queat in ſuſcipiendis itineribus, ſi quando ita res exigat, vel etiam domi in muniendis finibus ſuarum ditionum, vel in dirigenda aliqua expeditione bellica. Quanta enim eademque irreparabilia damna conſecuta fuerint, quando exercitum aliquem contigit deduci per ea loca, quæ tum mili-

militibus, tum ipsi duci incognita erant & inexplorata, tum LIVIUS tum alii plures Historiographi perspicuis exemplis abunde testatum faciunt.

Porro quemadmodum ut supra dictum est necessarium admodum, utilissimum, jucundumque est, omnes & singulas Regiones, Regna, Dominia, ac Provincias cognoscere, earumque situm, dispositionem, & qualitates perspectas habere, ita etiam neutiquam est negligendum, singulorum Marium, Fluminum, Lacuum, Aquarumq; memorabilium exactam considerationem instituere, hisce potissimum temporibus, quibus adeo frequentantur assiduæ navigationes, in notas ignotasque Regiones, ut vix ullus reperiatur, qui domi continuo residere, & à Terrarum pelagique lustrationibus abstinere proponat. Ut planè jam frustranea & inanis sit querela POLYDORI VIRGILII, qui decimoquinto capite libri tertii de Inventione rerum, humanum genus nimiæ temeritatis & insaniæ accusat, utpote quod suas cupiditates nullo rationis fræno coercere valeat, & quanquam Deus ipsi Terram, (Elementum firmum & immotum abundanterque producens quicquid ad vitam tuendam est necessarium & opportunum) largitus fuerit, ea tamen minimè contentum, astra, cœlos, & Maria immensa scrutari tentaverit. In eandem sententiam canebat olim Horatius, libro primo Carminum, oda tertia,

Illi robur & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus &c.

Et ibidem paulò post,

Quem mortis timuit gradum
Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit Mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia &c.

Et mox subjungit:

Nequicquam Deus abscidit
Prudens, Oceano dissociabili
Terras, si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas. &c.

Nec

Nec multum abludunt illa verba Propertii Libro tertio, elegia qua deplorat naufragium Peti, ubi sic canit:

Ite rates curvæ, & lethi quoque texite causam,
Ista per humanas mors venit acta manus.
Terra parum fuerat, terris adjecimus undas,
Fortunæ miseras auximus arte vias.

Et paulo post,

Natura insidians Pontum substravit avaris &c.

Hæc tamen omnia non sunt apud mortales tanti momenti, ut iis se moveri patiantur, sed potius omnem movent lapidem, avidèque occasionem quamlibet arripiunt, ut diversas Regiones, tum circumvicinas tum remotas & dissitas cognoscāt, perlustrent, inquirant, partim longinquis susceptis peregrinationibus, vel quibus peregrè abire commodū non est, saltē è libris, exactisq; descriptionibus, terrarum omniū notitiam haurire laborent. Nec profecto illud studium reprehensionem ullam meretur, quin potius laudabile, utile, jucundum, ac sæpe necessarium omnino censeri debet. Rectè enim Strabo libro primo Geographiæ suæ, dicit hominem non minus in Mari quam in Terra versari oportere, & utriusque ex æquo incolam à Deo Dominumque constitutum esse Quocirca plurimum laudandi illi sunt, qui in hac arte desudarunt; inter quos Abrahamus Ortelius, Daniel Cellarius, Anthonius Maginus, Paulus Merula, Petrus Bertius, aliique: Sed inprimis omnium doctissimus Mathematicus Gerardus Mercator; quamvis morte præpeditus Geographicum suum opus (cui Atlantis nomen indidit) ad finem perducere non potuit. At Jodocus Hondius hunc defectum supplevit, adjectis non solum iis Tabulis, quæ ad operis fastigium desiderari videbantur, sed etiā accuratis earum descriptionibus, opera & studio PETRI MONTANI elaboratis; Istud Opus hac nova editione accuratè recognitum, ab erratis nec paucis nec levibus repurgatum, denuo in lucem damus, Lectorque studiosus deprehendet non contemnendam accessionem huic libro factam, additis non solum hinc inde variis adjectionibus, sed & Tabulis aliquot integris de novo adjunctis, quemadmodum in Angliæ, Hiberniæ, Hispaniæ, Frisiæ, Groningæ, Ultrajecti, aliarumq; Regionum & delineationibus & descriptionibus videbit, qui hanc editionem cum prioribus contulerit. Tu igitur, benigne Lector, hisce novis laboribus nostris fruere, fave, ac vale. AMSTERODAMI, Nonis Decemb. Anno Dominicæ Incarnationis Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo Septimo.

IN VSVM

IN USUM TABULARUM.

LONGITUDO, *Ptolemeo* & nobis in hoc libro, est Æquatoris sive Æquinoctialis Circuli segmentum, Meridiano ejusdem loci, & Fortunatarum Insularum Meridiano comprehensum: nam ab his Insulis initium longitudinis sumitur.

Nonnulli jam longitudinem incipiunt non ab Insulis Fortunatis, (quæ Canariæ hodie vocantur) sed ab Insulis Flandricis, quæ & *Asores* dicuntur, quod acus nautica ibi rectà in Septentrionem vergat. Superficies vero Globi continet in longitudine gradus 360.

Latitudo est arcus vel segmentum cujusvis loci inter Æquatorem & Parallelum qui per ejusdem loci punctum verticis ducitur interclusus: estque semper æqualis elevationi Poli.

Latitudo duplex est, scilicet Septentrionalis & Meridionalis, numeranturque ab Æquinoctiali ad utrumvis Polum Latitudinis gradus 90.

Longitudinum atque Latitudinum gradus in omnium Tabularum lateribus designavimus, & quidem pro maxima parte Latitudinis ad dextram & sinistram: Longitudinis vero in summo atque imo, nisi cum aliquando describenda regio magis inter Meridiem & Septentrionem extensa fuit.

Singuli gradus tam Longitudinis quam Latitudinis (pro loci capacitate,) nonnunquã in 60. aliquando in 10. 6. vel 5. partes, quæ Minuta vocantur, dividuntur, Graduum vero majoribus: Minutorum minoribus Arithmeticis figuris notavimus differentiæ causa.

Si quis longitudinem vel Latitudinem alicujus loci explorare velit, ubi Meridiani Paralleli sunt: id efficiet distantiam ejus à latere Tabulę circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eodem latere in Septentrionali latere gradum & minutum Longitudinis ostendet. Si à Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere Latitudinem designabit. Si vero Meridiani non fuerint Paralleli, eodem quidem modo loci Latitudo reperietur, at in universalibus Tabulis ubi Paralleli sunt circulares, distantia loci à proximo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo autem quærenda erit filo, aut regula, loco superimposita versaque, donec in Boreo Australique latere idem utrimque ejusdem gradus Minutum designetur, quodcunque tum illud erit, loci assumpti Longitudo existet.

Quo

Quo artificio sint inter duas civitates, & alia quavis loca graduum vel milliarium interstitia invenienda.

TABVLIS omnibus Scalas milliarium adjunximus, quibus facilè omnium locorum interstitium invenies hoc modo,

Adsit tibi circinus, eumque aperi donec suis pedibus extrema datorum locorũ puncta attingat, hunc immotum Scalæ miliarium applica, hujusq; numeri notati distantiã reddent.

Quod si locorũ distantia Scalæ Longitudinem excedat, tum circino sumes ipsam Scalę Longitudinem circinumque ab uno loco versus alterum toties revolves, quoties intercapedo locorum suscipere potest, adnumerando milliaria revolutionum in unum.

Quia vero omnium Regionum milliarium quantitas ignota est, multo certius circino locorum interstitium capies, immotumq; circinum Latitudinum gradibus applicabis, qui veram distantiam dabunt, multiplicando eorum numerum per cognitę Regionis milliaria.

Milliaria autem in diversis Regionibus multum subinde differunt, quocirca præcipuarum differentiam hic adjicere volui.

Milliaria Germanica communia, quibus & nos Belgæ utimur	15	uni Gradui respondent.
Milliaria Germanica mediocria	12	
Milliaria Germanica magna	10	
Milliaria Gallica communia	25	uni Gradui conveniunt.
Milliaria Gallica magna	20	
Milliaria Italica	60	uno Gradu continentur.
Milliaria Anglica totidem, vel ut nonnulli volunt	50	in unoquoq; Gradu habentur.
Leucæ Anglicanæ	20	Gradum unum efficiunt.
Hispanicæ Leucæ	17½	
Leucæ Horariæ seu Horæ Itineris	20	
Milliaria Suevica & Scandica	10	

ORBIS

ORBIS
TERRAE TYPVS.

VM ex naturæ neceſſitate ordo sẽper requirat generalia particularibus anteponere, totumq; parti, ad majorẽ oblatę rei intelligentiam: hac eâdem & ego devinctus lege huic primo noſtræ Geographiæ ac Septentrionalium terrarũ tomo, univerſalem Orbis terræ typum, ejuſque quatuor partes, Europam, Africam, Aſiam & Americam, quò felicius rem proſequar, prępone re debui: & ſingulis quoque deinceps tomis conſequentibus, ut is etiam perfectum ſemper habeat opus, ac totius universi deſcriptionem, nec hac utili ſpeculatione privetur, qui vel ſuæ tantùm patriæ delineationem ſibi comparaverit. Iucunda etenim eſt & maximopere neceſſaria generalium contemplatio, ei qui vel minimam Mundi & naturalium rerum cognitionem habere cupit. Si enim libeat conſiderare, quis Solis ortus vel occaſus, quæ cauſa æſtatis vel hyemis, unde inæqualitas dierum & noctium exiſtat: quid denique & quo in loco natum, propagatum, actum, geſtum, mutatum & converſum jam inde à rerum conditarum primordio fuerit, id omne certè non aliunde meliùs, quàm ex harum quinque tabularum adjunctione ſine omni periculo & honeſta cum animi voluptate didiceris. Et quemadmodum nulli, quantumvis amplam habitationem nacto, ſufficit perſpectas habere ſuarum ædium partes, ut ſunt atrium, cella vinaria & penaria, culina, triclinium, cænaculum, cubiculum, conclave, muſæum, quò iis commodè uti poſſit, ſed etiam in qua urbis parte & platea, domus ejus ſita ſit, compertum ipſi eſſe neceſſarium & commodum eſt, ut hinc cognoſcat ſtatim, ſi in civitate tumultus vel incendium oriatur, quàm propè vel procul à periculo abſit: Sic non minùs jucundum vel neceſſarium noſſe, qua in Orbis parte habites, quos populos vicinos, aut remotiores habeas, ut graſſantibus belli calamitatibus, quo metu, quâve animi tranquillitate uti liceat, ſcire queas. Denique cùm Coſmographia ſit lumen totius tam eccleſiaſticæ quàm politicæ hiſtoriæ, & plus ex ea diſcat otioſus ſpectator, quã ex longo, moleſto & ſumptuoſo labore peregrinator, qui crebrò cœlũ tantùm, non autem animum mutat: parum utilitatis ex ea capias, ſi tabulis particularibus generales non adjunxeris. Sunt autem hæ generales Tabulæ collectæ ex magna Orbis terræ deſcriptione (cujus etiam initium longitudinis, vel primi meridiani poſitionem in ſingulis ſequuti ſumus) & ex magna Europa mea quas Duysburgi edidi. Tu interim Lector vale & fruere, ac hujus tuæ habitationis ac tibi ad tempus tantum conceſſæ gloriam cum Poëta Buchanano diligenter conſidera, qui ſic eam cœleſtibus comparat, ut animos terreſtribus ac rebus hiſce caducis immerſos extrahat, & ad altiora ac æterna viam oſtendat:

Percipias

Percipias rerum sit quantula portio, verbis
Quàm nos magnificis in regna superba secamus,
Partimur ferro, mercamur sanguine fuso,
Ducimus exigua gleba de parte triumphos,
Illa etenim moles per se spectata seorsim,
Magna quidem: si cum stellati tegmine cœli
Componas, puncti instar erit, vel seminis, unde
Condidit innumeros senior Gargetius orbes.
Hæc illa est hominum sedes, hæc illa ferarum
Et volucrum domus: hoc augusto è carcere quantum
Surripit Oceani terra circumfluus humor,
Quique per Herculea irrumpens divortia meta,
Europam Libycis latè sejungit ab oris:
Adde huc claustra Arabum, quæque arctant æquora campos
Hyrcanos: huc adde lacus laxasque paludes,
Et quæ præcipiti labefactant flumina montes
Vertice, vel pigris stagnant immota lacunis.
Dúmque hæc vi rapiunt, hæc orbem gurgite mergunt,
Conditur exigua sub aquis pars maxima terræ.
Quod superest, magno velut Insula parva profundo
Innatat: hæc etiam quantum vel squalet arenis:
Vel tumet in vastos sine fruge, sine arbore montes:
Vel nimiis ardet flammis: vel frigore torpet:
Vel jacet humano indocilis mansuescere cultu,
Vel fœcunda malis animantum in funera succis?
O pudor, ô stolidi præceps vesania voti!
Quantula pars rerum est, in quâ se gloria tollit,
Ira fremit, metus exanimat, dolor urit, egestas
Cogit opes ferro, insidiis, flamma atque veneno:
Scilicet & trepido fervent humana tumultu.

DE MVNDO.

Nomen à quo & cur inditum.

NIVERSITAS hæc, quæ ob mentis humanæ sacraria magis, quàm oculorũ aciem obversatur, ab elegantia perfecta & absoluta puritate Latinis *Mundus* dicitur. Is Plin. Naturalis historiæ lib. II. cap. I. *cujus circumflexu teguntur cuncta.* Apulejo, admirandam omnibus machinam depingenti, *qui societate Cœli & Terra constat, & eorum naturis quæ utriusque sunt.* Idem operosius mundum ita describit: *Mundus est* (inquit) *ornata ordinatio Dei munere, Deorũ recta custodia, cujus cardinem, sic enim dixerim centrum, robustum & immobilem genitrix atque altrix animantium omnium habet Tellus, Supernis omnibus, ut videri potest, Aëris liquiditate ad modum tegminis, septis & opertis. Vltra Deorum domus est quod vocamus Cœlum, quod quidem divinis corporibus onustum videmus, ignibus pulcherrimis & perlucidis Solis & Lunæ & reliquorum Siderum, cum quibus fertur per orbem dierum noctiumque curriculis, agens stellarum choros intermino lapsu, finem nulla ævi defectione factura.* Ejus formam in speciem Orbis absolutissimi globatam esse, nomen in primis, & consensus in eo mortaliũ Orbem appellantium pingentiumque, sed & argumenta rerum docent: non solum quia talis figura est capacissima & simplicissima, omnibusque sui partibus vergit in sese, ac sibi ipsi toleranda est, seque includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens: sed oculorum quoque probatione, quod cõvexus undique sit quacumque cernatur, quodq; partes habeat ejusdẽ formæ, cùm id accidere in alia non possit figura. Vt ridiculi meritò existimandi sint, qui non *figuræ sphæricæ vel rotundum*, sed vel *angularem*, vel *ovalem*,

diturque per totam Terram, ac per diversas Mundi oras variarum gentium Littora, Insulas, Promõtoria, flexuoso meatu oberrans, nomen cum locis mutat. Alibi vocatur *Occiduus*, alibi *Eous*, *Æthiopicus*, *Hispanicus*, *Atlanticus*, *Scythicus*, *Gallicus*, *Britannicus*, *Germanicus*, *Hyperboreus & Glacialis*: alibi ex recentiorum observationibus, *Mare del Sur* sive *Pacificum*, *Archipelagus Lazari*, *Mare Indicum*, *Lantchidol*. Ejus sinus plures sunt, *Arabicus*, *Persicus*, *Gangeticus*, *Magnus*, *Sarmaticus*, *Mexicanus*, *Vermilius*. Freta Oceani nobiliora sunt duo Gaditanum & Magellanicum, quibus addi potest *Aniam*, quod inter Americæ oras ultimas Occidentales & Tartariæ Orientales interjectum est. Mare Mediterraneum Africam ab Europa distermi-nat, & pro regionum situ diversa habet nomina. Primo quidem occurrit Ibericum, postea Balearicum, Gallicum, Ligusticum, inde Siculum, Adriaticum, Ionium, Creticum, Ægyptium, Pamphilium, Syrium, Ægeum, Myrtoum, Icarium, Propontis Pontus. Sed de motu Maris quem Æstum dicunt, cum sit res admiratione dignissima ac planè divina, aliquid hoc loco dicendum est. Æstus dicitur motus Maris, quò exundans fluit, & exacta periodo refluit. Hujus ut causa est una, ita eventus effectusque non unus. Alibi enim vel nullus vel perexignus Æstus apparet. In Oceani Sur littore boreali nullus est. In Ligustico, Tyrtheno, Narbonensi, & apud Barchinonen in Celtiberia, & in Mexico ad Cubam vicinasque Insulas nullum vestigium. Alibi magnus est, ut ad Bengalam in plaga Indica secũdum Gangem, in Oceano Gothico, Germanico, Britannico & Portugallico, & Erythræo tantus, ut osores Sacrarũ litterarum mentiti sint Mosen in sicco transivisse usum refluxionis opportunitate. Quod tamen fieri non potuit, propterea quod ad Sues usque, quod in intimo recessu jacet, Mare operit littus illud, neque unquam regrediens ita nudat, ut inferiores partes quâ transiverunt Hebræi, sua discessione aperiat. Semper autem Oceani majores sunt æstus, quam Sinuum. Præterea circa littora magis quam in alto deprehenditur hic motus. Sed de æstu alibi plura. Neque verò sterile omnino est mare: fert Pisces, fert Plantas, fert Gemmas. In primis notandum est, quàm dædalo artificio natura pleraque omnia quæ aut in terris aut in aëre visuntur, voluerit in mari repræsentare. Mitto Elephantes, Porcos, Testudines, Canes, Vitulos, Equos. Mitto Falcones, Hirundines: ipsum hominem expressit in Equite marino, Sirenibus, Nereidibus, atque etiam in Monacho. Iam Corallus, Margaritæ, Ambra, Succinum, Spongiæ, aliaque infinita, quem non meritò in admirationem trahant & adorationem supremi Numinis? Sed de his hoc loco satis copiosè, ad distributionem Orbis Terrarum accedamus. Terrarum Orbem veteres nunc in duas partes, nunc in tres sunt partiti. In tres partes distributio, Europam, Asiam, Africam, vel Libyam, maximè celebris apud veteres, quibus novus Orbis nondum innotuerat. Sed inventa America, eam pro quarta parte ætas nostra adjecit. Mercator noster, hunc Orbem Terrarum in tres continentes distinguit: Primam vocat quam veteres in tres partiti sunt: secundam quam nunc Americam vocamus: tertiam Terram Australem, sive Magellanicam. Nos verò Orbem universum in quinque partes dividimus Europam, Africam, Asiam, Americam & Terram Australem.

Commoditates Maris.

EVROPAM licet omnium minimam, primo loco cū potissimis Terrestris Globi Delineatoribus, describemus: vel ob soli nobilitatem, vel ob frequentiā incolarum, vel ob præclara eorum facinora qui eam hactenus tenuêre. Plinius eam altricem vocat victoris omnium gentium populi, longéque terrarum pulcherrimam. Aliæ sanè partes etsi majores sint, vastioresque, minùs tamen habitatæ sunt. Principium igitur det has aliasque ob causas plurimas Europa: nobilissima hæreditatis Iapheti (qui primogenitus Noæi liberorum sua pomeria produxit etiam in fratrum Semi Chamique terras) portio. Hæc paucis de ordinis ratione: jam nunc Etymon succedit explicandum. Herodotus nominis hujus originem ignorari notat: aliis tamen ab Europa Tyria dici, Agenoris Phœnicū (Libyę inquit Isidorus) regis filia: quam Iovem in Bovem conversum rapuisse tergóque impositam Sydone in Cretam, vel Cyprum avexisse, fabulantur veteres. Alii fabulis rejectis, raptam volūt Navi Tauriformi: alii Navem hîc agnoscunt quæ Iovis tutelam, effigiémque Tauri habuerit: Palephatus virum quendam Cretensem Taurum nominatum fuisse scribit, qui ex Tyrrhena regione cum cæteris puellis Europam regis filiam abduxit captivam: sunt qui Legionem militarē fuisse arbitrantur, cui inter Signa Insigne erat Tauri: quidam, ob pulchritudinem regionis, per similitudinem raptæ filiæ, sic appellatam ferūt. Ab Europo sic vocatam non malè quis dixerit, quem in hac Orbis Terrarum parte aliquando regnum tenuisse memoriæ proditum. Becanus persuaderi nolens Europam Græcam habere nomenclaturā, quum priùs ab Cimmeriis sit habitata, quam ab Græcis, iisque alia quàm his fuerit lingua, sic vocatam putat à gentis præstantia: VER enim monosyllabum per dipthongum elatum nihil aliud esse, quàm magnū quid & excellens, quodque in quaque re præstantissimum: HOP autem hominum multitudinem designare. Europæos, hodie *Francos* universim appellant Asiatici. Turcis *Franki* vocantur religionis Romanę cultores, ut *Romei* qui Græcæ addicti. Abyssini, quod testantur variorum Ephemerides, in Africa, nos etiam *Alfrangues*, Christianorū autem regionem *Frankiam* nūcupant. Hæc de nomine, sequitur Situs sive Quantitas. Quod illam attinet, tenendum cum primis Ptolemæum aliosq; veteres Europam collocare inter Climata 4 & 9: inter Parallelos 11 & 21: inter gradus latitudinis 36 & 54. lōgitudinis 17 & 61: nostra ætate, quum & Solis declinatio, quemadmodum observatum est, mutata sit, & plurima loca, Europæ nostræ adcensenda, ad 72 usque latitudinis gradum versus Septemtrionem in notitiam venerint: eamq; ob caussam ulterior Climatum Parallelorūque Notatio fuerit excogitata: Sita conspicitur Europa inter Climata IV & XIIX: Parallelos XI & XXXVI: Gradus denique latitudinis quidē XXXVI & LXXII, longitudinis autem, si, quæ longissimè se expandit, cōsideretur à Promontorio Hispaniæ, quod *Cabo S. Vincentii* hodie vocant, usque ad lineam recta à Tanais fonte ad Oceanum Borealem ductā, inter Gradus ferè XVII & LXXI: quæ verò brevissima, ab eodē Hispanię Promontorio usque ad Maleā Peloponnesi caput, exclusis Ægæi maris, quæ Europæ adnumerari possunt, Insulis, inter gradus XVII. & LVIII: adeò ut meridionalissima Europæ sint gradu latitudinis XXXVI, Hispaniæ mōs Calpe, una Herculis Columnarum, Promontorium Siciliæ Austrinum, *Odyssia* olim, & Peloponnesi, hodie

Situs.

Vrbes. gine:tumuit vix tribus Asia urbibus, Babylone, Ninive & Hierosolymis: Gloriantur hodie America Cusco: Mexicoque Nova Hispania: at verò quis hoc tempore non videt pares majoresque in singulis pæne Europæ regionibus? Perambulet quis cogitatione solùm sua in Italia (exemplum enim subministret hic unus ille Mundi ocellus) sumtuosam Romę Magnificentiam, Regalesque Venetiarum Opes, suspiciendam Neapolis Nobilitatem, ferventia Genuæ Commercia & Negociationes, felicem illam & beatam Mediolani Amænitatem, aliarum denique alia cúm miracula, tum commoda: Sileant sua, clamare cogetur, sileant partes Orbis cæteræ: Par nihil Europæ, nihil est secundum. Regiones ejus (ut hodie eas appellamus) sunt *Hispania, Gallia, Germania, Italia, Hungaria, Transilvania, Dalmatia, Gracia, Polonia, Lithuania, Moscovia, Roxolania, Dania, Suecia, Norvegia.* Sunt & Insulę in Oceano Boreali, *Anglia, Scotia, Hibernia, Islandia, Frislandia.* Alibi aliæ. In Mari Mediterraneo sunt *Baleares Majorica & Minorica, Corsica, Sardinia, Sicilia, Melita, Corcyra. Creta,* pluresque aliæ. *Lacus & Flumina.* Lacuum verò nomina, Stagnorum, Fluminũ Aquarumq; queis variæ vires in hac parte quis enumeret? Quæ præter pisces, quorum incredibilem copiam subministrant, *Maria.* regionibus pro muro plerumque sunt. Quid Maria? quorum commoditates, utilitates & delicias omnes si velim recensere, tempus me deficiat. Atque hæc suis locis explicabuntur. Non desunt Europæ Montes, inter quos Pyrenæi Alpesque perpetuis nivibus albicantes: neque etiam Silvæ & Nemora, in quibus quum ferarum utilium alat copiam, nocivarum tamen raritatem meritò potest jactare. *Opera publica & privata.* Quid de Operibus publicis, tã sacris quàm prophanis; quid de privatis dicam? Innumera hîc magnifica Templa, innumeræ Abbatiæ, infinita Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, ac Nosocomia, Plurima Regum conspicua Palatia, innumeræ Magnatum & Principum magnificę ac pulcherrimæ ædes: innumera denique & publica & privata ædificia. Habemus hîc Iura & Leges, habemus Religionis Christianæ dignitatem, habemus humanitatis delicias, habemus armorum vim; habemus Senatores innumeros, viros prudentiâ atque eruditione venerabiles. *Leges & instituta.* Denique si viros celebres conferre libeat: Nulla unquam tanta fuit in aliis Orbis partibus Heroum Virorumque Nobilium frequentia: quanta in uno aliquo Europæ tractu. *Senatores & eorum frequentia.* Artes vero scientiasque hæc pars Orbis ita tractat, ut ob multarum rerum inventionem, Mater; ob conservationem plurimarum Nutrix Sapientiæ meritò dicenda sit. *Schola.* In hac sunt præstantissima florentissimaque bonarum literarũ Athenæa, in aliis regnat mera Barbaries. Horum omnium virtutes recensere nimium foret. *Mores.* Vitia (quis autem iis caret?) brevibus aliquot dictis circumferuntur: quę attexere libuit: *Franci,* simplices, rustici, vehementes. *Bavari,* sumtuosi, commessatores, procaces. *Suevi,* leves, loquaces, gloriosi. *Turingi,* diffidentes, sordidi, contentiosi. *Saxones,* dissimulatores, versuti, contumaces. *Belga,* equestres, delicati, teneri. *Itali,* superbi, vindictæ cupidi, ingeniosi. *Hispani,* fastuosi, consulti, rapaces. *Galli,* elegantes, intemperantes, temerarii. *Cimbri,* magni, seditiosi, horribiles. *Sarmata,* edaces, superbi, furaces. *Boëmi,* inhumani, novatores, prædatores. *Illyrici,* mobiles, maligni, tumultuatores. *Pannones,* asperi, superstitiosi. *Graci,* miseri. Est & aliud haud minus lepidum. Pons Polonicus, Monachus Boëmicus, Miles Australis, Suevica Monialis, Italica devotio, Prutenorum religio, Teutonum jejunia, Gallorum constantia, nihil valent omnia.

Nomina à quibus & cur indita.

AFRICA sequitur. Ea sic dicta est, si Niciæ credimus, ab *Afro* quodam socio Herculis, qui eum ad Gades usque comitatus est: sin Iosepho & Isidoro, ab uno ex posteris Abrahæ, cui nomen *Afer*: vel ut Festus autumat, à Græco φρίκη, quod horrorem denotat, est enim horroris expers, quum sita sit inter Tropicos. Arabes *Fricchiam* vocant, à verbo *Faruca* quod ipsis est dividere: est enim Africa à cæteris terræ partibus ferè divisa, vel ab *Ifrico* Arabiæ Felicis Rege, quem primum omnium has terras ferunt coluisse. Græci *Libyam* vocant vel à Libya Epaphi filia, vel quia λιφύη; vel quod inde *Lips* ventus spiret. In Sacris litteris *Chamesia*, ab Arabibus & Æthiopibus *Alkebulam*, & ab Indis *Besecath* nominatur. Æquinoctialis Circulus mediam ferè Africam secat. Tropici eam nondum excedunt: sed ipsa utrimque Tropicos gradibus decem atque amplius.

Situs.

Terminatur ad Septentrionem Mari Mediterraneo & Freto Herculeo, ad Ortum Sinu Arabico sive Mari Erythræo, & Isthmo, qui est inter Mare Mediterraneum & Sinum Arabicum. ad Meridiem alluitur Oceano Æthiopico: ad Occasum Atlantico. Formam habet Peninsulæ quæ Isthmo, quem retuli, Asiæ conjungitur. Etsi verò ejus longitudo quæ ab Occasu ad Ortum patet, brevior sit Europæ longitudine, tamen reliqua pars ad Austrum tantùm sese extendit, ut ei Europa vix conferri possit: habet enim spatium graduum pænè 70. Europa verò vix graduum 35. Præterea Europa tota sinuosa est, Africa uniformis & continua. Sed Europa, ut in ejus descriptione diximus, cultissima: hæc multis locis deserta. Illa jam olim nota, hæc non.

Soli fertilitas.

Quantum incolitur Africa fertilitate præstat. Verum magna parte inculta est, & vel arenis sterilibus obducta, vel ad Situm Cœli deserta, vel multo ac malefico Animalium genere infesta. Eximia & propemodum portentosa agrorum narratur feracitas, utpote qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est quod de Mauritaniæ ubertate dicitur: reperiri in ea vites, quas duorum hominum complexus capere non possit, uvarumque racemos cubitales. Arbores circa Atlantem proceritate insigni, enodi nitore, folio cupressi.

Animalium varietas.

Alit & Africa Elephantes & Dracones, qui ipsis belluis insidiantur, suoque complexu enecant: Leones, Bubalos, Pardales, Capreas & Simias quibusdam locis supra modum frequentes. Herodotus Asinos cornutos ibi nasci author est. Dracones insuper, Hyenas, Histrices, agrestes Arietes, Thores, hoc est ex Hyæno & Lupo genitos, Pantheras, Struthiocamelos, & præter multa Serpentum genera, Cerastas & Aspidem, cui pesti Ichneumonem minimum Animal Natura opposuit. Cervus aurem & Aper, eodem teste, prorsus in Africa nullus est. Basiliscum etiam alit Africa. Quæ de eodem narrantur, fabulosa quidam suspicati sunt. Atqui Leone Pontifice constat ad ædem Luciæ sub fornice stabulatum Basiliscum, cujus adflatu magna lue Roma adfecta fuit. Sunt & varia monstrorum genera quorum diversitatem multitudinemq; inopiæ aquarum adscribunt, ad paucos sive amnes sive puteos congregantibus se feris. Africam Romani divisere in provincias sex. *Proconsularem*, in qua Carthago: *Numidiam Consularem*, *Bizacchium*, *Tripolitanam*, *Mauritaniam Cæsariensem*, & *Mauritaniam Sitiphensem*. Ptolemæus initio lib. 4. duodecim ejus Provincias seu Satrapias numerat, *Mauritaniam Tingitanam*, *Mauritaniam Cæsariensem*, *Numidiam*, *Africam propriè dictam*, *Cyrenaicam*, *Marmaricam*, *Lybiam propriam*, *Ægyptum Superiorem*, *Inferiorē*, *Libyam interiorem*; *Æthiopiam sub Ægypto* & *Æthiopiam interiorem*. Leo Africanus totam Africam dirimit in quatuor partes, *Barbariam*, *Numidiam*, *Libyam*, & *Nigritarū*

Regionem

Dancali & Dobas. *Aethiopia Inferior* sive exterior est Australis Africæ pars, Ptolemæo incognita. Ejus initium est ad Occasum supra Zaire fluvium, non longe ab Æquatore, totamq; complectitur littoralis Africæ partem, ultra ipsum Æquatorem usque ad fretum Arabicum. Regiones ejus quinque, *Ajana* terra, in qua Regna *Del* & *Adea Magaduzzum*: Terra *Zanguibara*, cuius Regna *Melinda*, *Mombazza*, *Quiloa*, *Mozambique*, *Manœmuci*, *Cefala*, *Manopotapa*, *Torra* & *Butua*, *Cafrorum* regio & *Manicong*, cuius Provinciæ sex, *Sunde*, *Pango*, *Songo*, *Bamba*, *Barra*, & *Pemba*, quibus adduntur Regna *Angolæ*, *Loangi*, & *Anzichi*. Lacus aliquot immensi sunt in Africa, qui Maria potius esse videantur, quorum præcipuus est *Zembre*, cujus ambitus ad quinquaginta mill. patet, ex quo profluunt *Nilus*, *Zaire*, & *Cuama* amnes. Habet etiam hæc Orbis Terrarum pars immensos fluvios, *Nilum Nigrum*, *Senagam*, *Cambram Zaire*, *Cuamam*, & *Spiritus Sancti flumen*, qui omnes inundatione sua, terram mirificé rigant, ac fertilem reddunt. Habet præterea Montes plurimos, & maximos, inter quos principem locum tenet *Atlas*, qui immanibus altisque jugis, è media arenarum vastitate consurgens extollitur, utpote supra nubes: adeo ut ejus cacumen prospici nequeat. *Columnam Cœli* Indigenæ nuncupant. Incipit ab Occasu, ubi & Atlantico Mari nomen imponit, inde perpetuo dorso variè flexus extendit sese Orientem versus: ad confinia Ægypti est rotundus, arduus, incisis rupibus præceps ac invius, frigidissimus, nemorosus, scatebris fontium riguus. Montis hujus vertex altis etiam æstate nivibus operitur: quinetiam & ejus dorsum incrudescente Borea nonnumquam altâ nive arbores superante tegitur, quà tam pecudes quàm homines interimuntur. Præterea Mons altissimus *Sierra Liona* dictus, cujus vertex semper nubibus obumbratur, ex quo terribilis tumultus & fragor in Mari auditur, unde & Leonum rupes dicitur. Montes item Lunæ veteribus etiam cogniti sub Tropico Capricorni locantur, asperrimi sanè ac incredibili altitudine, à gentibus feris inhabitati, prope quos sunt valles immensæ profunditatis, adeo ut illic centrum terræ esse videatur. Sunt denique, *Cantaberes* Montes in Angolæ Regno Argenti fodinis ditissimi, & alii quos in particularibus descriptionibus recensebimus. *Insulæ* autē circa Africam nobiliores hæ sunt: In Oceano Atlantico est *Insula portus Sancti*, est *Madera*, sunt *Canaria* & *Caput viride*. *Insula Portus Sancti* sic dicta à detectoribus, qui periculosa ac dubiâ eius navigatione emensa & superatâ hunc locum sic vocati in rei memoriam voluere. Ambitus ejus circiter quindecim milliarium. *Madera* à magnâ quæ hîc crescebat arborum copiâ nomen accepit. Peridromus ejus circiter centum & 40. milliarium. *Canariæ* sic dictæ à Canum quæ ibidem erat, multitudine: *Fortunatæ* à veteribus olim nominabantur. Plin, sex commemorat: *Ombrio*, *Junoniam majorem*, *Minorem*, *Caprariam*, *Nivariam*, & *Canariam*. *Ptol.* nominat *Aprosituum*, *Heram*, vel *Autolalam*, *Pluitaliam*, *Casperias*, *Canariam* & *Centuriam*, omnesque rectâ fere in Septemtrionem linea disponit. Cadamustus decem, septem cultas, tres desertas: nomina cultarum sunt, *Fractæ lanceæ*, *Magnæ fortis*, *Grancanarea*, *Teneriffae*, *Gomera*, *Palma*, *Ferro*. *Caput viride* arboribus virentibus consitum est, atque ex eo nomen habet. Insulæ ejus Occidentem versus medio Oceano jacent. Sunt autem S. *Antonii*. *S*, *Vinc*. *S. Luciæ*. *S. Nicolai*, *Salis*, *Bona vista*, *Maggio* vel *May*, *S. Iacobi*, & *Ignis*. In Oceano Æthiopico sunt *Insula Principis*, & *S Thomæ*. Post promontorium Bonæ spei sunt aliæ Insulæ, incultæ omnes præter unam *S. Laurentii*.

Lacus

Flumina.

Montes.

Nomen, à quibus & cur inditum. AFRICÆ in mea Partitione succedit *Asia*. Ea nomẽ sortita ab Asia Nympha (teste Varrone) ex qua & & Iapeto trahitur Prometheus. Alii dicunt appellatam vel ab Asio Atyis filio, vel ab Asio Philosopho, qui Troï Palladium ad urbis custodiam dedit: hunc ut gratiam referret, ditionem suam omnem quæ antea Epirus dicebatur, Asiam vocasse. Ab hac autem postea tanquam nobiliori parte reliquus omnis tractus, Asia dici cœpit. Porrò ut Libya & tertiam Orbis portionem significat, & ejus portionis partem: ita & Asiam observatum est significare & totam continentem: & partem illam quæ intra Taurum Montem est: in qua Lydi, Cares, Lycaones, Paphlagones, Iones, Æoles, aliique; quæ pars distinctionis gratia vulgò Asia Minor: Turcis *Natolia* dicitur. Varro lib. 4. de L. *Nam & Asia qua non Europa, in qua est Syria: & Asia dicitur prioris pars Asia, in qua est Ionia & provincia nostra.* Asia autem universa *Semia* Sacris scriptoribus nuncupatur. Sita est propemodum tota in Septentrionali Orbis plaga ab Æquatore usque ad grad. 80. latitudinis Boreæ, exceptis tamen Insulis ad Asiam pertinentibus, quarum aliquot ultra Æquatorem porriguntur. Vnde maxima diversitas per totam Asiam in magnitudine dierum artificialium conspicitur. Nam in ultimo ejus Parallelo, qui non longè ab Æquinoctiali per extremam Malacæ Regni oram ducitur, longissimus dies est horarum pænè 12. Circa medium Asiæ parallelum est horarum 15. & in ejus Borealissimo Parallelo perpetua lux æstatis quatuor ferè integris mensibus perdurat. At secundùm latitudinem protenditur à Meridiano grad. 52. usque ad Meridianum ductum per grad. 196. secundum nonnullos: sed si Mercatoris nostri descriptionem sequamur, Occidentalissimus ejus Meridianus per grad. 57. transit, juxta extremam Asiæ Minoris Occidentalem oram: & Orientalissimus per grad. 178. Ad Septentrionem habet Mare Scythicum, a Meridie Indicum, ab Ortu Eoum, ab Occidente Sinum Arabicum sive Mare Rubrum, & Mediterraneum, & Euxinum. Et ut superiore parte continua est Europæ, ita in parte Australi Isthmo Africę conjungitur. Plinius tamen & Strabo, aliique nonnulli Asiam ad Nilum usque protendunt, totamque Ægyptum Asiæ adnumerant.

Situs.

In Asia Cœli admodum jucunda salubrisque temperies, Aër clementissimus ac mirè temperatus. Non tamen omnis Asia hác Cœli moderationem sentit: nam ejus dextera atque sinistra, teste Mario, calore ac frigore iniqua ac intolerabilia sunt. Deliciæ hujus regionis tantæ sunt, ut etiam in proverbium cesserint. *Cœlitemperies.*

Terra omnis & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, ita nobilis, ut facile omnibus terris antecellat. Spectanda hîc Fructuum, Aromatũ, Metallorum, Gemmarum copia. Hinc Balsamum, Calamum, Thus, Myrrham, Cassiam, Cinnamomum, Cariophyllum, Piper, Crocum, Ligna odorifera, Resinam, Muschum, Margaritasque omnis generis accipimus. *Soli fertilitas.*

Spectãdá hîc Animalium diversorum varietas. Alit enim innumeros Elephantes, Camelos, & alia complura Animalia tum domestica, tum sylvestria. *Animalium varietas.*

Spectanda ingenia, divitiæ, potentia Incolarum. Hîc primum Homo à Deo conditus: hîc prima Ecclesiæ Dei Sedes: hîc primum Artes inventæ: hîc Lex lata; Hîc Evangelii doctrina miseris mortalibus cum spe beatitudinis concessa per Dei filium Iesum Christum. Hîc linguarum varietas à Deo Mortalium generi immissa, in exstructione Turris Babel. Hîc primum in inferiores potentiorum Imperium ortum est. Hîc *Nimerod* regnare cœpit: de quo in Genesi legimus.

ga, numerosis nominibus & novis quacumque incedit insignis, *Imaus* primâ parte dictus, mox *Emodus*, *Paropamisus*, *Circius*, *Chambades*, *Pharphariades*, *Chroates*, *Oreges*, *Oroandes*, *Niphates*, *Taurus*: Atque ubi se quoque exsuperat, *Caucasus*: ubi brachia emittit, subinde tentanti maria similis *Sarpedon*, *Coracesius*, *Cragus*, iterumque *Taurus*. Vbi verò sese aperit, *Pilarum portarumque* nomine unitatem sibi vendicat, quæ alibi *Armenia*, alibi *Caspia*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Ejus latitudo plerisque in locis est stadiorum trium millium: longitudo tanta, quanta ipsius Asiæ, utpote stadiorum 45 millium: hoc est milliarium Italicorum 5625. ab orâ scilicet Rhodiensi ad extremos usque Chinæ & Tartariæ fines. Sed de his satis.

Opera publica. Ad Opera publica transeo, quæ sanè inprimis superba & magnifica habuit, atque inter septem Orbis miracula numerata, vel meritò numeranda. Inter quæ primùm occurrunt *Babylonis muri*, quos Semiramis condidit, aut saltem ruinosos instauravit, coctili latere & bitumine ferruminato, ducenos quidem pedes altos, quinquagenos latos, adeò ut quadrigas inter se occurrentes reciperent, turresque haberent trecentas, plures multò habituri, nisi aliquâ ex parte Paludes pro mœnibus fuissent. Cui tanto tamque portentoso operi adhibita feruntur trecenta hominum millia. Herodotus author est, muros Babylonis habuisse crassitudinem quinquaginta cubitorum regiorum, celsitudinem ducentorum. Per ambitum centum portæ stabant æreæ. *Templum Dianæ Ephesiæ* factum à totâ Asiâ ducentis & viginti annis, ut testantur Historiæ. Hoc autem in solo palustri fecêre, ne terræ morum sentiret aut hiatus timeret. Et ne in lubrico & instabili tantæ molis fundamenta locarentur, ante calcatis ea substravêre carbonibus, deinde velleribus lanæ. Templi longitudo erat 425 pedum, latitudo 220. Columnæ in eo centum viginti septem à singulis regibus factæ, ex quibus 36 erant cælatæ. Operi præfuit Ctesiphon. Fuit & *Sepulchrum* quod *Artemesia* regina Cariæ Mausolo marito defuncto erexit, inter Orbis Miracula adnumeratū, cujus altitudo attollebatur 25 cubitis: cingebatur colūnis triginta. Patebat & Austro & Septemtrione pedes 36. Atque hæc inter Orbis miracula recensentur. Fuit denique magnificū illud *Templum*, quod anno regni sui quarto ædificare cœpit Salomon, non immeritò septem Orbis miraculis adnumerandū. Triginta inprimis hominū millia cædendis arboribus, ut Cedris & Cupressis fuêre in Libanū destinata. Lapicidarum verò extiterunt octoginta millia. Latitudo Templi fuit vicenûm cubitorū. Sexagenûm longitudo, altitudo fornice distinctà centenûm & vicenûm. Inferioris structuræ materia erat ex candenti lapide. Amplitudo vestibuli denùm cubitorum. Cellæ erant vicenæ pervio inter se usu, aliæque his suppositæ. Trabes erant Cedrinæ, Cedrina concameratio, auro illita, ut parietes omnes, Sanctior locus à reliquo Templi corpore distinguebatur muro, in quo erant januæ sculptæ, vela ductilia, variis mæandris & floribus intexta. Duo Cherubini ex puro auro. Pavimentum pedalis aureis instructum. Ianuæ vicenùm cubitorum altitudine, ambitúque duodecim. Erat & vas æneum tantæ magnitudinis, ut ab re nominatum sit mare, quod vituli duodecim diversas mundi plagas, terni singulas prospectantes circumstabant. Fuit vas illud trium millium batorum capax. Erant & aliæ figuræ, quas longum esset recensere. Altare fuit æreum denùm pedū altitudine, longitudine duplo majore. Item mensa una aurea. Phialarum & aurearum paterarum decem millia. Sed hæc de hac Orbis Portione dicta sufficiant: ad Americam quartam Orbis partem transeo.

Americanomina & unde deducta,

QVARTAM hanc Orbis Terrarum partem Veteribus incognitam Christophorus Columbus cùm reperisset, *Indiam*; alii ob vastitatem *Novũ Orbem* dixêre: est enim ingens & nostro Orbi, hoc est Europæ, Africæ, Asiæ, simul conjunctis ferè par: uti vel ex ipso Tabulæ nostrę universalis conspectu liquet. Dicitur & *America* ab Americo Vesputio Florentino qui primus post Columbum continentis partem ultra Æquatorem ab Ortu detexit, in quâ sunt *Paria & Brasilia* regiones. Quando autem America primùm coli cœpta sit, incertum est: certè multis sæculis ignota latuit: nam quod de Romanis quidam suspicatur, faciliùs dicitur quàm demonstratur, & commentum illud accuratè refutatum est à Gasparo Varrerio. Senecam enthysiasmo poëtico raptum aliquid de hac in Medeâ cecinisse nonnulli opinantur: sed furor est opinari vel illi, vel ulli eo seculo has partes fuisse cognitas. Primus post multa & ad huc ignota nobis annorum sæcula Christoph. Col. Genu. auspiciis, Regis Castellæ rem tantam feliciter invenit, edoctus (ut creditur à nõnullis tam clari facinoris gloriam arrodentibus) ab Hispano quodam Nauta, diu Mari Atlantico jactato: factum id anno CIↃ CCCCXCII. Post eum tentavit idem Americus Vesputius auspiciis Regis Portugalliæ; factique præmium retulit, quod totus ille tractus ab ipsius nomine Americæ, ut diximus, appellationem habeat. Porrò universus hic Orbis à Septemtrione ad Meridiem exporrectus est duarum magnarum Peninsularum formâ quæ tenui Isthmo connectuntur: earum altera dicitur America Septemtrionalis, altera Meridionalis. Longitudo ejus extensa est inter Meridianum gr. 190. & Meri. gr. 67. Latitudinis terminus Austrum versus. est fretum

Situs.

Magellanicum, id est, gr LII. Septemtrionem autem versus, gr. LXVII sursum pleraque adhuc sunt ignota. Habet igitur ab Ortu Solis mare Atlanticum, quod vulgó vocant *Del Nort*; à meridie, Terram Australem Magellanicam, freto interfluente disjunctam. Ab Occasu, mare Pacificum, *Del Zur*: à Septemtrione, incertum Terras an maria. Tota circumnavigatio est circiter XXXII millium milliarium, ut tradunt probatiores. Est enim tota circumnavigata, præter eum tractum qui Septemtrionem respicit, cujus littora nondum perlustrata sunt. Regio in universum multiplex est ac varia: Frumento initio & vino caruit: ejus loco tulit *Maiz*, leguminis genus, sic enim vocant; ut Vinum *Chichia*: lintres *Canoâs*: regulos *Caciques* nominant. Ad sementes faciendas terram non arant; sed modicæ altitudinis scrobibus effossis, tria quatuórve grana in unam demittunt terràque operiunt. Singuli culmi tribus quatuórve paniculis onusti adolescunt, quarum singulæ grana centum & amplius fundunt. Maizũ scapus hominis altitudinem exsuperat, ac quibusdam in provinciis bis in anno colligitur. Aliud etiam genus panis habent vulgò *Cazabi* dictũ. Id ex Iucca conficitur: radix est napi crassitudine, quæ nullum ex se semen fundit, sed cannas tantùm quasdam nodosas & solidas, viridibus foliis, ut cannabis. Eas cannas, ubi maturitas adest, in taleas duos palmos longas exsecant, quas in tumulos quosdam (*Conuchos* appellant) digestas, terrâ obruunt: quoties verò id genus panis conficere volunt, earum radicũ quantũ visum est eruunt, paucas tamen unaquàq; vulsione; quia brevi corrumpuntur. Duo præterea radicum genera sunt, alteras *Battatas* alteras *Haias* vocant, specie propè similes, nisi quod Haię minores & sapidiores sunt.

Soli fertilitas.

Plantantur

moreis quadratisque lapidibus ſtructa atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes ſint rectæ, crucis formam pleriſque in locis efficiunt, nulla autem eſt per quam non amœnus delabatur rivulus canali ductus, utrimque lapidibus veſtito. Forma civitatis quadrangularis, in latere collis, exiliter atque venuſté deprimitur. In clivoſo & difficili montis aſcenſu, admirandæ pulchritudinis arx ſpectabilem atque amœnam hanc urbem reddit: cujus ſive pulchritudinem, ſive ingẽtem ædificii molem conſideres: perpaucæ ſimiles in univerſâ Europâ illis ſunt viſæ, qui terras quamplurimas perluſtrarunt. *Mexico* ſive *Temiſtitan* in Hiſpania novâ Mexicanâ Provinciâ opulenta & celeberrima civitas, de quâ infrà in deſcriptione Novæ Hiſpaniæ acturi ſumus. Ad alia pergimus. Multis inclytis amnibus hæc Orbis pars irrigua, quorũ plerique auriferi, lacubus ac fontibus copioſa. In Lacubus ac Fluviis piſcium magna copia: unum eorum genus qui ab Hiſpaniolæ indigenis vulgo *Manati* appellantur. Hîc piſcis tutræ propé formam referens, xxv. pedes longus, xii craſſus eſt: capite & caudâ bovem referens: exiguis oculis, pelle durâ & piloſâ, coloris veneti, pedes duos Elephãtinis ſimiles habet. Fœminæ ejus generis, ut vaccæ catulos pariunt, eoſque gemino ubere alunt Montes hîc etiam paſſim plurimi, inter quos eſt, ut teſtatur Benſo, Mons flammivomus, qui per ingentem craterem tantos ſæpe flammarum globos eructat, ut noctu latiſſimé ultra centum millia paſſuum incendia reluceant. Nonnulli opinati ſunt intus liquefactum aurum eſſe, perpetuam ignibus materiam. Itaque Dominicanus quidam monachus, quum ejus rei periculum facere vellet, ahenum & catenam ferream fabricari curat: moxque in mõtis cacumen cum aliis quatuor Hiſpanis aſcendens, catenam cum aheno in caminum demittit: ibi ignis fervore ahenum cum parte catenæ liquefactum eſt. Idque cũ iterum multo craſſiore catena expertus eſſet, res denuò priori incepto ſimilem exitum habuit. Ad alia tranſeo. Superba hîc urbium & viarum ſtructura, ædificiorum ſplendor. Hortus fertur fuiſſe regius in quo herbæ arboreſque cum ſuis truncis, ramis, fructibus ex ſolido auro, eâ mole ſtabant, quâ vivæ in pomariis. Fertur & conclave regium, in quo omne animantium genus ex gemmis erat, opere partim muſivo & ſegmentato, partim cælato, partim etiam ex plumis varié conſerto. Memorabile eſt, & in primis quod de duabus viis referunt, quarum altera per montiũ ardua, altera per planiciẽ campoſq; ſtrata eſt, à *Quito* urbe Peruana, ad civitatem *Cuſco*, ſpatio quingentorum milliarium: cujus operis decus augent, ſtupendæ lapidum & ſaxorum moles, nõ Equis aut Bubus, (nam illis caruerunt) ſed humanis manibus adgeſtæ. Via campeſtris utrimque munita eſt muris, patetque in latitudinem pedes quinque & xx: intra quos rivuli fluunt, conſiti ad marginem arbuſculis, quos ipſi *Molli* vocant. Altera vero é ſaxis & rupibus exciſa per medios montes diſcurrit, pari latitudine: ſalebroſis inſuper depreſſiſque vallium locis, prout regionis natura poſtulabat, adgeſtis muniriſque. Has vias *Guinacava* Rex (qui avorum noſtorum memoriâ vixit) perpurgari, parietes ruinoſos reſtaurari atque exornari fecit: opus ipſum alias multò eſt vetuſtius, neque unius hominis ætatis. Fuerunt etiam per itinera diſpoſita diverſoria ampla, ſplendida, amœna, (ipſi *Tambos* nominant) quibus regius omnis comitatus recipiebatur. Hæc de quatuor Orbis partibus generatim pro Methodi ratione ſufficiant: poſtulat eadem Methodus, ſpeciatim & per Partes Europam quæ primo loco poſita eſt, deinceps perambulemus.

Lacus & Flumina.

Montes.

Opera publica.

ENERALI descriptione (candide Lector) totius Orbis terræ & quatuor partium ejus juxta naturæ ordinem methodicè repetitâ & præmissâ, statui ad imitationem Ptolemæi Cosmographorum Principis ab ipso Polo & regionibus sub ipso circumjacentibus, singularum deinceps particularum Geographiam inchoare, ut nimirùm ab alto ad inferiora descendens, & à sinistris ad dexteriora progrediens, Septemtrionem cum Austro, & Occidentem cum Oriente paullatim conjungam: quod ut mihi Reique publicæ Christianæ fœlix faustùmque sit, Deum Optimum Maximum precor & obtestor. Polus est extremitas axis, id est linea per centrum globi traducta, Latinis, vertex. Hi duo sunt, Septemtrionalis & Austrinus. Septemtrionalis est, qui versùs Boream semper conspicitur, ideòque etiam Borealis & Arcticus dicitur. Austrinus, qui solis Meridionalibus apparet, ideòque Meridionalis, Notus, & Antarcticus cognominatur. Ac de Polis quidem hoc loco paucula ista sufficiant. Ad regiones sub Polo Arctico circumjacentes venio. Quæ sunt *Groenlandia, Frislandia, Nova Zambla* cum aliis nonnullis, de quibus breviter quantum quidem cognitæ sunt, agemus. *Groenlandia* à viriditate nomen habet, Insula ignota adhuc maximá ex parte, Sita est inter circulum Arcticum, & Polum, ejus Paralleli extremi sunt Austrum versus grad. LXV. Boream verò versus grad. LXXVII. In hac Insulâ, si Nicolao Zeneto (qui anno M.CCCCLXXX, variis jactationibus in vicino mari agitatus est) credimus, continua hyems est novem mensium, quo toto tempore ibi non pluit: neque ineuntis hyemis nives unquam ante ejus finem dissolvuntur, gramini tamen innoxiæ sunt. Insignes enim hîc graminis & pabuli proventus. Mira item pecorum & lactariorum copia, ob illam pabuli insignem ubertatem: adeò ut strues quasdam ingentes butyri & casei componant, quaseò navigantibus vænales exponant. Duæ autem tantùm habitationes in Groenlandiâ nobis notæ sunt, *Alba* & *S. Thomæ cœnobium*, de quo mox dicemus. Groenlandiam lambit mare Pigrum quod & Glaciale & Concretum dicitur. Est in Groenlandiâ Monasterium ordinis Prędicatorii: & non procul ab eo mons Ætnæ instar ignivomus, ad cujus radices aquarum perennium fons, cujus candentibus aquis nō solùm omnia illius monasterii habitacula hypocausti instar calefiunt: sed etiam panis & cibi nullo alio adhibito igni excoquuntur. Tota hujus Monasterii fabrica ex tophis constat, quos idem mons medias inter flammas evibrat. Iidem fontes hortos vicinos tepefaciunt, ita, ut vario florum herbarumq; genere perpetuò rideant. Proximus etiam maris tractus harum aquarum benignitate nunquam congelatur, sed piscibus Hominibùsque perpetuò patet. Inde hîc tantus aquatiliū pisciumque ex frigidioribus locis concursus, ut non solùm hi Monachi, sed circumvicini etiam accolæ suaviter unde vivant, habeant. *Frislandia* Insula Veteribus prorsus ignota: major quàm Hibernia. Magna in hac cœli inclementia. Incolæ fruges ullas non habent; sed piscibus vescuntur ut plurimùm. Ejus primarium Oppidum ejusdem est cum Insulâ nominis, Regi Norvegię paret. Incolę ut plurimum piscationibus rem faciunt. Capitur enim in ejus portu tanta omnis generis piscium copia, ut iis multæ onerentur naves, quibus in circumjacentes Insulas avehuntur: Quemadmodùm

Groenlandia unde dicta.

Cœli qualitas & soli.

Frislandia.

dum scribit dictus Zieglerus. Idem Mare Insulæ ab Occidente proximum, breviis & scopulis plenũ, Icariũ: & Insulam in eo Icariam, ab Incolis nominari scribit. Insula hæc hoc nostro tempore denuò innotescere incipit, idque Anglorum auspiciis. *Nova Zembla* insula est sita sub gradu 76. Summa hîc inclementia aëris atque intolerabile & intensissimum frigus. Regio deserta, sylvestris, rigida, molesta. In hac nec frondes nec gramen crescit; in hac etiam nulla Animalia præter carnivora reperiuntur, qualia Vulpes & Vrsi, quorum non tantùm in hac Insulâ sed in plerisque regionibus Septemtrionalibus magna copia est. Sunt & Belluæ marinæ: quæ vasto corpore Bovisque magnitudinem excedentes, *Walrusschen* vulgò dicuntur: os habent leoninâ specie, pellem villosiorem, quatuor pedes, duos dẽtes ex oris parte superna prominentes, planos, duros, candentes, ut Elephantinis precio non cedant. Freta hîc *Fretum Weygats, Forbisseri & Davis. Fretum VVeygats* protenditur ad Ortum usque ad Curcis dictum angulum, deinde ad Arctapeliotem usque ad Dissidii angulum, paulò ad Orientem vergentem, In Australis lateris Weygats continente Gulielmus Barendsonius aliquos agrestiores homines reperit *S*amiutas appellatos. Vestiũ horum quibus utuntur forma, similis est illi quam nostri pictores silvestribus Hominibus tribuunt, minimè tamen silvestres sunt, sed bono intellectu præditi. Amiciuntur pellibus Rangiferorum à capite usque ad pedes. Vt plurimùm brevi sunt corpore, latâ planâque facie, parvis oculis, brevibus cruribus & divaricatis, agilesque sunt in cursu & saltu. Rhedas habent in quibus unũ aut duos Rangiferos jungunt, qui unum aut alterum hominem insidentẽ tam celeri cursu trahunt, ut nullus nostrorum equorum æquari illis possit. *Fretum Forbisseri* à Martino Forbissero Anglo nomen accepit, qui anno MDLXXVII. transitum ad Cathajam per Septemtrionem quærens, pervenit ad Fretum quoddam, in quo reperit & Insulas & Homines plurimos, de quibus paucula subjiciemus. Homines ejus loci ab omni cultu alieni, crudis ferarum ac piscium carnibus vescuntur. Vestiuntur pellibus ferarum venatione captarum, herbas etiam crudas bestiarum in morem devorãt. Tentoria eorum pellibus Balænarum teguntur, perpetuæ ibi nubes & frigus asperrimum. Canibus qui Lupos nostros specie referunt, sub jugum missis, utuntur ad res necessarias super glaciem advehendas. Arma illis sunt arcus, sagittæ & funda. Nulla ibi ligna, Cervi multi: homines terram non colunt, contenti rebus quas sponte producit: venatione vivunt: potus illis sanguis ferarum est calidus, aut aqua glaciei: nulli istic fluvii, nullæ scaturigines, quòd violentia frigoris terram ita concludat, ut aquarum scaturigo erumpere nequeat. Homines sunt magni laboris, venatores strenui & præsertim in aucupiis astutissimi: utuntur certo navigii genere ex coriis cõfecto in quo solummodò homini locus: cui unico tantùm remo opus est. Dextrâ Instrumentũ tenet quo aves telo jaculatur. Hujus exemplum in Angliâ visum. *Fretum Davis* itidem à Iohanne Davis Anglo appellationem accepit, qui annno 1585 & duobus proximis littora Americæ, vel potiùs Groenlandiæ Circium spectantia à 53 gradu ad 75 transitum illac in Chinam scrutando perlegit. Quæ de Euripis illis quatuor in Tabulâ vides, desúpta sunt ex Itinerario Jacobi Cnoxen Buscoducensis, qui refert Minoritam quendam Anglum Oxoniensẽ Mathematicum terras Polo circumvicinas descripsisse & astrolabio dimensum esse in hanc sequentem formam ferè, uti ex Iacobo collegit Mercator. Euripos illos quatuor dicit tanto impetu ad interiorẽ voraginem rapi, ut

Naves

Nova Zembla.

naves semel ingressæ nullo vento retroagi possint, neque verò unquam tantum ibi ventum esse, ut molæ frumentariæ circumagendæ sufficiat Sed hæc Luciani veris narrationibus non absona videntur, quando qui loca in quibus Euripi illi esse dicuntur lustrarunt, Euripos nullos invenerunt: scilicet Hollandi, qui usque ad 81 Lat. gr. apertum mare invenerunt. Cæterúm de Hyperboreorum habitatione expedit audire Iulium Scaligerum exercitatione XXXVII, de navigatione ex mari Hyperboreo Sinam versus ita scribentem: *An verò per id mare possit ad Sinas institui navigatio; alia aliis adducta sunt in utramque partem argumenta, variéque adsensum est. Nostra tamen hæc sunt. A Duvina fluvii ostiis unde cursum auspicantur, legendum esse volunt totum illum tractum, qui universam ambit Scythiam ad ejus Orientalem usque angulum: in cujus flexu, Septemtrionem aut Aquilonem cum Favoniis commutandum. Quâ de re qui verba faciunt, illius & maris & ventorum & oræ naturam minus exploratam habere, certum est. Adeo namque rari sunt Zephiri & Subsolani, ut pané sint ignoti. Aquilonum frequentia tanta, ut illius imperium cœli quasi legitimum à naturâ commissum esse videatur. Vada infinita, cæca, limosa. Hyeme quadecem sævit menses, quasi pavimento solidata maris superficies. Æstate perpetua caligo, quæ pomeridianis horis unâ & alterâ vix discussa, mox redintegratur. Tum vero majus à glacie periculum, cujus immensæ crustæ fluitantes, mobilium Insularum inter se concursantium speciem præbent.* Certè nuperis Batavorum navigationibus Anno MDXCIV & sequentibus duobus in hæc loca institutis, spes facta est, posse ex mari Hyperboreo ad Orientales Orbis oras navibus perveniri, sed difficulter admodùm propter glaciem, & hybernam noctem. Guilielmus Barendsonius negabat per Fretum Nassovicum ad Sinas institui navigationem posse, non solùm ob glaciem, sed præcipuè quód ex variis observationibus comperit, non mare illud sed sinum duntaxat esse, inprimis ex eo quòd nullum fluxum & refluxum invenerit. Verúm spes illi magna fuit per Borealissimam Novæ Zemblæ partem dictam navigationem perfici posse. Cæterùm cùm indies novę navigationes illae ad Sinas instituantur, tandem experientià discetur, utrùm id perfici possit, nec ne. Constat autem naves nostras ad gradum usque 81. provectas, & etiamnum mare apertum invenisse: post verô ad grad, 76. glaciei crustis ingentibus ac nocte ingruente impeditas fuisse, ne ulteriús progredi possent. Destituit vectores Sol. 4 Novemb. Anno MDXCVI: visus iterum 24. Ianuarii anno sequenti: quo toto tempore in nova Zembla tuguriolo á se exstructo latitarunt, usque ad 14. Iunii, fortissimi Argonautæ. Sic enim jure eos appellare liceat. Nam quamvis valde celebrata sit à veteribus Argonautarum navigatio: si tamen cum istâ conferatur, ludus censebitur. Quis enim, ante hos Hollandos, per 13 mensium spatium, ab omni hominum consortio segregatus, rerum omnium inopia pressus, rigidissimo cœlo intensissimum gelu pertulit, sub Poli Arctici 76, graduum altitudine in vasta solitudine ædes fabricavit in quas se reciperet, ut ab aëris inclementia se tueretur, in illis ipsis identidem altissima nive sepultus, ac totis feré decem mensibus inclusus? Taceo quæ in reditu, navem deserere coacti ac scapha non tecta vecti, acerba pertulerunt. Taceo feroces, truculentos & ingentis magnitudinis Vrsos, atque belluas marinas, cum quibus sæpenumero fuit dimicandum. Quas tamen ærumnas omnes, labores & admirandas difficultates, forti magnòque animo, non sine benigna Divini Numinis protectione & favore superarunt,

ISLANDIA inter varias Oceani Occidentalis Insulas quæ Norvegiæ Regno subjectæ sunt, maxima, nomen habet à gelu, quo ex parte riget. Dicitur & Snelandia, à nive: item Gardartsholm, i. Gardarti Insula. Plerique hanc voluerunt esse antiquorum *Thulen*. Quam & Ptolemæus *Thulen* vocat, cujusque medium ponit gradu Lat. xxx. 20. Long. 63. Hæc quinque dierum & noctium navigatione ab Orcadibus à Solino statuitur. Insula si qua alia Poëtis celebratissima, cùm disjunctissimum aliquid innuerent, quasi totius Orbis remotissima. Hinc Virgilius, *Tibi serviat ultima Thule*. Verum enimverò an Thule aliqua fuerit, dubitat Sinesius, & nusquam comparere scribit Giraldus, ancipitique de ea sententia distrahuntur doctiores. Plerique *Islandiam*, Thulen (uti diximus) olim vocatam asseruerunt: his tamen Saxo Grammaticus, Crantzius, Milius, Iovius, Peucerus refragantur. Sed de his satis, redeo ad Islandiam. Sita est non sub Meridiano primo, ut notavit quidam, sed octavo inde gradu. Longitudo ejus est C. milliarium Germanicorum, ut vulgus scriptorum habet, his addit quadraginta quatuor, dictus Ionas. Latitudo milliarium Germ. 56. Cœlum habet inclemens, ac pro majori parte inculta est, præsertim versus plagam Septemtrionalem, ob austera spiracula venti Circii: qui nec frutices ut scribit Olaus, elevari permittit. Tellus autem sementi faciendæ minimè idonea, neque ullum fert frumentum: at graminis adeò fœcundum solum ferunt in hac insulâ omnes qui de eâ scripsêre, ut nisi pecus à pabulo interdum arceatur, ab arvinâ ne suffocetur, periculum sit. Præter Equos & Boves nullum jumentum apud hos esse, fatetur ipse Ionas: Bovèsque & Vaccæ hîc omnes cornibus carent: Oves non item. Catellos habent albos quos impensius diligunt. Falcones candidos magnâ copiâ sunt & Corvi candidi, agnellis & porcellis infestissimi. Vrsi item & Lepores albi. Etiam, teste nostro sæpius dicto Islando, Aquilæ albicantibus caudis: quos Plinius (ut addit) Pygargos appellavit. Præter Betulam & Iuniperum nullam hanc Insulam ferre arborem Vellejus testatur. Quare lignorum maxima per universam Insulam inopia est, nisi fortè (quod interdum accidit) ex Septemtrionali plagâ arbores grandiores ventorum turbine, funditus extirpatæ naufragii instar ad hæc littora deferantur: quibus Incolæ ad usum focorum, ædificiorum, naviùmque utuntur. Subest Regno Norvegiæ, ab anno nempe 1260. quo primum hos homagium huic præstitisse, tradit idem Ionas. Quâ ratione Rex Daniæ qui & Norvegiæ eò quotannis præfectum mittit, qui in arce *Bessede* sedem suam tenet, eîque nunc obediunt, ut quondam suis Episcopis: à quibus ad Christianam fidem sub Adelberto conversi fuere. Tempore Haraldi Pulchricomis primi Norvegiæ Monarchæ, sunt qui putant habitari cœptam: cùm hic nempe regulorum multitudinem expulisset ex Norvegiâ, qui novas quærentes sedes, huc cum familiis commigrarunt, atque patriæ desiderium exuentes, mansêre. Circa annum Christi millesimum hæc accidisse verisimile: circa annum 874. scribit nominatus Islandus Ionas, apud quem habes horum Episcoporum omnium seriem & nomina. Primum eorum Episcopum nominat Crantzius Islephum. Sub eorundem Norvegiorum imperio videtur fuisse, ante annos ducentos, ex excerptis Nicolai Zenii Eclogis, ubi legimus hanc insulam à Zichmi Frislandiæ Rege bello petitam, sed frustrà, & à Regis Norvegii militibus præsidiariis in hac Insulâ positis repulsum.

Nomina, à quibus & cur indita.

Situs.

Cœli & Soli qualitas.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Dividitur

Dividitur verò Insula universa in totidem partes, quot sūt Mundi cardines. Orientalem vocant *Austlendingafiordung*, Occidentalem *Westlendingafiordung*, Septemtrionalem *Nortlendingafiordung*, Meridionalem *Suydlendingafiordung*. Vrbibus carent, montes pro urbibus habentes. Fontes. Fons hìc qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originem demolitur:& quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturę duritiem transmutatur forma dumtaxat superstite. Est & fons pestilentis undæ, quem qui gustaverit, perinde ac veneno prosternitur. Sunt latices cerealis poculi proprietatem imitantes. Mare. Oceanus autem Septemtrionalis in quo hæc Insula sita est, tantam Piscium copiam subministrat, tantàmque Reipublicæ Islandicæ utilitatem præstat, ut non multorum Hominum, sed totius Insulæ salus & fortunæ inde pendere videantur: inde enim omnes aut vivunt, aut victum quærunt, familiàsque sustentant. Hìc si velim hujus Maris Piscium genera omnia recensere, tempus me deficiat. Aliquot verò rariora non abs re fuerit commemorare. Inter quæ Piscis *Nahual*: Hujus carnem si quis comedat, statim moritur: habètque dentem in interiori capitis parte prominentem ad septem cubitos. Hunc quidam pro Monocerotis cornu vendiderunt. Creditur venenis adversari. Quadraginta ulnarum longitudinem habet bellua. *Roider*, centum triginta ulnarum est, caret dentibus. Ejus caro esui accommodatissima gratissimàque, pinguedo multis morbis medetur. *Cetus Britannicus*, longitudine triginta ulnarū: dentibus caret, linguàmque septem ulnarum habet. Est & maximum *Cetorum* genus quod rarò apparet, Insulę magis quàm Pisci simile. Insequi minores Pisces præ corporis illà immani mole nequit, capit tamen illos suà quadam arte & astutià. Alius item piscis *Stantus valur* dictus, totus cartilagineus, Raiæ aliquo modo similis: sed infinitis modis major, Insulæ speciem cùm apparet, præ se fert, alis naves evertit. Sunt & *Seenaut*, Boves marini, colore griseo: & alii. Ad montes transeo. Islandæ (inquit Georgius Agricola) tres sunt Montes elati in Cœlum, quorum vertices perpetuà nive candent, radices sempiterno æstuant igne. Montes. Primus vocatur *Hecla*, alter *Crucis*, tertius, *Helga*, id est sanctus. Ab Heclà non longè absunt fodinæ Sulphuris, pænè unicum Incolarum mercimonium, & vectigal Insulæ: Mercatores enim naves eo onustas evehūt. Mons ipse cùm furit, ut horribilia tonitrua insonat, projicit ingentia saxa, Sulphur evomit, cineribus egestis omnia longà latèque complet, ut ad vicesimum lapidē terra coli non possit. Qui naturam causásq; ejus incendii curiosiùs contemplaturi propius ad montem accedunt, facilè unà aliquà latente voragine vivi absorbentur: nam & multæ sunt, & cineribus ita tectæ, ut nemo sibi cavere possit. Locum propterea vocant carcerem sordidarum animarum. Accedit huc, quod quum glacies soluta totos octo menses magnis molibus littori undique allidatur, horrendum sonum edat, quem Incolæ dicunt animarum esse ejulatum & quiritationem. Ejusdem naturæ alius mons nomine *Helga*. Hic mons anno 1581, teste Iona, tanto fragore & tonitru ignes & saxa eructavit, ut inde ad octoginta milliaria grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Apud hunc vorago quædam, ubi spectra se offerunt, congressibus hominum tam manifesta, ut tanquam viventes accipiantur ab ignaris mortis illorum: nec deprehenditur error, priùs quā disparuerint umbræ. Sed hæc aut fabulosa sunt, aut certè Dæmonum ludibria, Ipse Ionas fabulosa putat. Crantzius Islandos specus plerúmque habitare scribit, ad montiū latera excavatis mansiunculis. Quod idem quo-

que

que Olaus asserit, in primis tempore brumali. Ex ossibus Piscium domos exstruunt, penuriâ lignorum. Contrà Ionas, dicit hîc Templa & domicilia exstare satis multa ex ligno, cespite, & saxis satis magnifica & sumptuosa. Duos habet Insula Episcopatus Cathedrales, *Holam* sub quo sunt Monasteria *Pingora*, *Remested*, *Modur*, *Munkeniere*: *Scalholt* cui Monasteria subsunt *Videy*, *Pyrnebar*, *Kirckebar*, & *Shioda*. Ex Vellei huius tabulæ auctoris tamen scriptis intelligitur novem in ea esse Monasteria: & Templa prætereà trecenta viginti novem. Episcopi autem ex Academiâ Haffnensi eò mittuntur, quorum alter Boreali Insulæ parti præest, alter Meridionali. Ac uterque Gymnasium publicum ædibus adjunctum habet, in quo viginti quatuor pueros suo sumptu alere & erudire tenetur. Incolæ communi tecto, victu & strato gaudent cum Jumentis. In simplicitate sanctâ vitam agunt, cùm nihil ampliùs quærant quàm quæ Natura concedit. Nam & Montes habent pro Oppidis, ut diximus, & fontes pro Delitiis. Beata gens, cujus paupertati nemo invidet, & indè beatior quòd Christianismum acceperit. Sed Mercatores Angli & Dani quiescere gentem & suo contentam esse non sinunt. Nam ob piscaturam evehendam, Insulam hanc frequentantes, cum mercibus omnigenis: vitia quoque nostra invexerunt. Res majorum memorabiles carminibus celebrant, vel scopulis insculptas vindicant ab oblivione. Piscibus ut plurimùm victitant, quibus quoque exsiccatis & contusis, tanquàm in farinam redactis, loco panis in mensa utuntur: lautiores autem pane bis cocto. Potus olim aqua, ditioribus lac: nunc autem fruges aliunde allatas huic miscere didicerunt; & simplicis undæ, postquam exteri cum iis negotiari cœperunt, oderunt haustum. Lubecenses enim, Hamburgenses, & Rostochienses quotannis hanc Insulam navibus suis frequentantes eò deferunt farinam, panem, cerevisiam, mulsum, vinum, pannos Anglicos, lintea, ferrum, chalybem, aurum, argentum, mulierum vittas, & ligna in usum ædificiorum & navigiorum: exportant pro his pannum Islandicum (vulgò *vvatman*) magnas sulphuris effossi moles, Pisces induratos, butyrum, sebum, vellera, ferarum pelles, Vulpes, Falcones albos, Equos, & alia istiusmodi. Piscium hîc tanta copia, ut eorum strues altissimas sub dio concinnent, atque ita vænum exponant, altitudine interdum ipsa ædium tecta superante. Tanta etiam butyri salsi copia, ut cistis odoratis recondant longitudine pedum quadraginta, altitudine 5. præter usitata dolia.

Opera & publica & privata. *Mons.* *Victus.* *Mercimonia.*

Sed lubet Erasmi Michaëlis versus, quos habet lib. 3. rei Nauticæ de Islandiâ adjicere:

Vltima Parrhasias Islandia spectat in Arctos.
Sub Caurum porrecta gradus: non divite tantùm
Læta solo cùm vel cæcis occlusa cavernis,
Sulphura flava coquit mixtisque extrudit arenis:
Pabula vel latis pecori gratissima pratis
Fundit, & oppletas investit gramine valles:
At vicina etiam solidos cùm littora pisces
Nec numeris, nec mensurâ, certisve ferendos
Nominibus stipat, ratibùsque immittere certat.
Proventu siquidem vario cùm excesserit, uno,
Hoc vincit tamen, & cumulato Pisce redundat,
Aucta opibus fortesque animis complexa colonos,
Cujus & in Notios quæ pars jacet obvia ventos,
Æstuat æternis per aperta foramina flammis,
Eructatque globos cinerum, trepidòque boatu,
Hecla tonans intersparsit pice Sydera lambit.

Regio. Nomina à quibus & cur indita.

BRITANNIA omnes Insulas, quæ inter Hispanias & Germaniam magno terrarum spacio Galliæ prętenduntur, suo nomine complectitur. Eam nuper Lhuyddus Prydaniam, Th. Eliottus Eques Britannus *Prytaniam* dici voluerunt, sed studio magis contentionis, quàm veritatis incitati, contra Aristotelis, Lucretii, Iulii Cæsaris, & aliorum veterum scriptorũ authoritatem ac fidem. Quia autem olim Britanni omnes se glasto inficerent, quod cœruleum efficiebat colorem, ut hoc horribiliore in pugnà aspectu essét: iidèmque quicquid depictum & coloratum *Brith* patriâ & antiqua linguâ appellarent: rectè quidam statuunt Græcos (qui primúm hoc nomen ita conceperunt) ab incolis, quos Brith & Briton appellari accepissent, ad *Brith Tanta*, quod regionem significat, addidisse: & ideo Britanniam regionem Britonum id est, pictorum & coloratorum dici, non aliter atque Mauritania Mauri, Lusitania Lusi, & Aquitania aquarum regio nominatur.

Cæli temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas. Albion Insula.

Britanniam autem *omnibus cæli ac soli bonis natura donavit, in quâ nec rigor est nimius hyemis* (ut habet Panegyricus Constantino dictus) *nec ardor æstatis: in quâ segetum tanta fœcunditas, ut muneribus utriúsque sufficiat, & Cereris & Liberi, in quâ nemora sine immanibus bestiis, terra sine serpentibus noxiis. Contra, pecorum mitium innumerabilis multitudo, lacte distenta & onusta velleribus; certe quod propter vitam diligitur, longissimi dies, & nulla sine aliqua luce noctes, dum illa littorum extrema planities non attollit umbras, noctisque metam cæli, & syderum transit aspectus, ut Sol ipse qui nobis videtur occidere, ibi appareat præterire.* Inter omnes Britanniæ Insulas duæ reliquas magnitudine longè præcellunt: *Albion*, sub quâ Anglia & Scotia continentur, & *Hibernia*. Prima magnitudine est *Albion*, quæ nunc sola nomen Britanniæ retinet, quod antea omnibus erat commune. Atque hoc nomen magis è libris eruitur quàm in communi sermone usurpatur, nisi quod Scoti se *Albinich* & suam regionem *Albin* adhuc vocent. De nomine autem *Albion* non multum laborandum, quid huic Insulæ imposuerunt Græci ad differentiam, cùm circumvicinæ Insulæ omnes Britannicæ vocarentur. A Græcorum enim vanitate, fabulositate & desultoriâ illa in fingendis nominibus levitate enatum videtur. Cùm enim illi Italiam ab Hespero Atlantis filio Hesperiam, Galliam à Poliphemi, Gallatiam &c. fabulosè dixerint: hanc Insulam ab Albione Neptuni filio Albionem etiam fabulosè denominasse, vero non absimile videtur: quod Perottus & Lilius Giraldus prodiderunt. Alii ab ἀλφὸν malunt deducere, quod teste Festo, album Græcis sonat, unde & Alpes appellatæ.

Figura & situs

Figura ejus triquetra est, Siciliæ maximè similis, nam in tres diversos angulos sese cuneat. Promontorium primum Occidentem versus Angli vocant *The cap of Cornwal*. Secundum Cantium quod Orientem prospicit, Anglis *Northforland*. Tertium Orcas sive Tarvisium quod longè in Septentrionem extenditur, Scotis *Dungisbehead* dictum. Livius & Fabius Rusticus eam oblongæ scutulæ sive bipenni assimilavère. Ab Occasu, qua Hibernia sita est, Vergivius Oceanus irrũpit; à Septẽtrione, vastissimo & apertissimo Hyperboreo Mari pulsatur, ab Ortu qua Germaniæ prætenditur, Germanico, à Meridie qua Galliæ opponitur, Britannico urgetur.

getur. Diodorus libro sexto ambitum ejus scribit esse duorum & quadraginta millium stadiorum. Martianus: Britannia inquit, *longa millibus octingentis, lata trecentis, circuitu tricies octies viginti quinque millia tenet.* Nugæ. Doctissimus & accuratissimus scriptor Camdenus hanc rationem inivit, à Tarvisio promontorio ad Belerum, itinere ob sinuosos littorum tractus curvato, millia passuum sunt DCCCXII: inde ad Cantium CCC XX millia: denique à Cantio ad Tarvisium DCCIIII millia. Quæ summa est MDCCCXXXVI millium passuum. Hæc Insula olim in duas partes divisa fuit, teste Ptolomæo magnæ constructionis lib. II: ubi Insulam universam in *Britanniam magnam & parvam* dispescit. *Magnam* vocat citeriorem ejus partem ad Meridiem: *Parvam* verò ulteriorem ad Septemtriones. Romani verò ulteriore parte neglectâ, *quia*, ut inquit Appianus, *illis utilis esse non poterat*, citeriorem in provinciam jam redactam primùm duplicem fecerunt, *Inferiorem & Superiorem*, ut ex Dione colligitur. Angliæ enim partem citeriorem cum Walliâ *Superiorem*, ulteriorem & Septemtrionalem *Inferiorem* vocat. Postea in tres partes descripserunt, ut ex Sexto Rufo liquet, in *Maximam Cæsariensem, Britanniam Primam & Britanniam Secundam*. Postremò cùm Imperii Romani formula indies immutaretur, Britanniam quinque partitam fecêre. *Britanniam* nimirùm *Primam, Secundam, Maximam Cæsariensem, Valentiam, & Flaviam Cæsariensem*. Atque hæ quidem fuerunt sub Romanis ipsius Britanniæ divisiones. Nonnulli universam Insulam olim fuisse in tres partes divisam scripsêre, nempe in *Loegriam, Cambriam & Albaniam*. Sed hanc recentiorem esse divisionem credit Camdenus, ut quæ à tribus populis, Anglis, Cambris & Scotis, qui postremò Insulam inter se diviserunt, videatur enata. Postea in duo Regna, nempe Angliam & Scotiam, divisa est Insula: jam verò fœlicissimo sub Jacobo & unita hæc duo sunt Regna, & tota Insula *Magna Britannia* appellata. Vastissimo autem & apertissimo Oceano, ut suprà docuimus, Britannia undique circumfunditur, quem B. Basilius *Mare magnum, & navigantibus horrendum* dixit. *Mare.* Latè certè modò campos vicinos inundat, modo refugit & nudat, & ut cum Plinio loquar, in magnitudine hac apertà, Lunæ vim laxè grassantis efficaciùs sentit, tantàque vi semper immittitur, ut nō solùm flumina retroagat, sed aut terrestria deprehendat animalia, aut marina destituat. Tantùmque erat vel hoc mare hyeme navigare, ut Jul. Firmicus in libello de errore prophanarum religionum ad Constantem & Constantium Impp. exclamarit: *Hyeme (quod nec factum est aliquando, nec fiet) tumentes, & sævientes undas calcastis Oceani Britannici, sub remis vestris incogniti jam nobis penè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit. Quid amplius vultis? virtutibus vestris victa Elementa cesserunt.* De commoditatibus quas hoc mare præstat, de tempore quo terras fovet, de vaporibus quibus aërem nutrit, & agros irrorat, de piscibus varii generis Salmonibus, Passeribus, Paguris, Asellis, Halecibus &c. quorum infinita examina alit, nihil attinet dicere: *Commoditates.* Margaritæ tamen non sunt silentio prætereundæ, quas rotundâ specie mari Britannico gregatim natare ducem sectantes, mare apum Iubas memorat. Meminit & Marcellinus. Harum spe Cæsarē Britanniam petiisse author est Suetonius. Atque hęc de Albione, nunc reliquas præcipuas percurramus. Inter omnes longè præcellit Hibernia, de quà nihil hîc, de eà in propiis quas occupat tabulis, dicturi. Eam sequuntur *Orcades*, nunc *Orkney* XXX, plùs minùs, Insulæ, modicis inter se discretæ spatiis, quas ita appellat quæ- *Orcades.*

dam-

dam antiqua membrana, quasi *Argath*, id est, *supra Getas* ut ibi exponitur: Camdenus malit supra *Cath*, objacet enim *Cath* regioni Scotiæ, quam ob promontorium *Cathnesse* nunc vocant, cujus Incolæ *Carini* pro *Cathini* perperam Ptolemæo nominari videntur. Solini ætate homine vacarunt, & junceis herbis inhorruerunt, nunc vero cultæ sunt, sed sine silvis, hordei satis feraces, tritici & arborum omnino indigæ. Serpens in eis nullus aut venenosum animal. Animalium greges numerosissimos nutriunt: Lepores, Cuniculi, Grues & Cygni hic multi. Copiosa item in his piscatio est, ex qua Incolæ non parum emolumenti capiunt. Iulius Agricola classe primus Britanniam circumvectus Orcadas ad id tempus incognitas, invenit domuitque, tantum abest ut Claudius devicerit, (quod Hieronymi Chronicis asseritur.) Deinde vero cum Romanorum concideret in Britannia Imperium, Pictorum sedes fuerunt. Postea in Norvvegorum potestatem & Danorum devenerunt: unde Gothicè loquuntur Incolæ: & demum Christiernus Rex Daniæ pacta pecunia, Anno MCCCCLXXIIII omne jus suum in Regem Scotiæ transtulit. Harum autem præstantissima *Pomonia* Episcopali cathedra celebris, a Solino *POMONA diutina* ob diei prolixitatem vocata, hodie *Mainland* incolis, quasi continens esset. Stanni & plumbi ferax, ac sede Episcopali in *Kirkzwale* opidulo, & duobus castris ornata. *Ocetis* etiam inter has a Ptolemæo recensetur, quam *Heth* nunc dici conjectat Camdenus. An vero *Hey*, quæ inter has numeratur Plinii *Dumnam* dicam, inquit idem Camdenus, nondum statui. Certè si non sit, malim *Faire Yle*; i. *Insula pulchra*, cujus opidum quod habet unicum *Dume* dicitur, *Dumnam* existimare, quam cum Becano *Wardhuys* in Lappelandia censere.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperiū majorū.

Hactenus ille. *Zelandiam* quoque unam earum nominat Ioannes Major, quinquaginta mille passibus in longum exporrectam. Incolæ porro harum Insularum cum abundantia hordei potentissimum conficiant potum, & omnium mortalium sint bibacissimi, nullum tamen in eis unquam ebrium, aut mente alienatum, nullum amentem aut stolidum visum esse testatur Boëtius. His proximæ *Hebrides* Insulæ numero XLIIII, quas Beda *Mevanias* Ethicus *Betoricas*, Giraldus alibi *Inchades & Leucades*, Scoti *Westerne Iles*, i. Occiduas Insulas: Ptolemęus cum Plinio & Solino *Ebudas* vocat. Harum triginta esse Plinius scripsit, sed quinque recenset Ptolemæus, Prima *Ricina* est, Plinio *Rinea*, Antonino *Ridunas*, nunc *Racline*. Insula hęc exigua est objecta Hiberniæ. Proxima *Epidium* est nunc *Ila* (teste Camdeno) Insula satis ampla, & campestri planicie ferax. Inter hanc & Scotiam *Iona* interjacet, Bedæ *Hy & Hu*, situ plano gaudens, in qua Episcopalis est sedes, in *Sodore* opidulo, unde Insulæ omnes *Sodorenses* etiam dictæ fuerunt, quod in ejus diœcesi censentur; celebris autem est Regum Scotiæ sepultura. Inde *Maleos* est Ptolemęi, nunc *Mula*, cujus Plin. meminit, cum inquit *Reliquarum Mella XXV mill. pass. amplior proditur*. *Hebuda* Orientalior nunc *Skie*, deinde Scotiæ littori longé obtenditur, & *Hebuda* Occidentalior magis in Occasum divergens, nunc *Levves*, cui præest *Mac cloyd*, & in antiquo Manniæ libro *Lodhuys* dicitur, monticulis prærupta, saxosa & raro cultore, sed omnium amplissima, a qua exiguo Euripo *Eust* disjungitur, Cæterę præter Hyrtham ignobiles sunt aut saxis asperę, aut cautibus inviæ, & vix virenti cespite vestitæ. Sequuntur Mona & Vectis Insulæ, de quibus vide ea quæ in Septima Angliæ Tabula dicuntur.

Hebrides. earum nomina.

Regio. Nomina prisca & recentia; a quibus & cur indita.

HIBERNIA Insula sequitur, Orpheo, Aristoteli & Claudiano *Ierna*, Iuvenali & Melæ *Iuvernia*, Diodoro Siculo *Iris*, Eustatio *Vernia* & *Bernia*, incolis *Erin*, Britannis *Tverdhon*, Anglis *Ireland*. Vnde hæc profluxerint nomina, varię ut in re obscura subinde enatæ sunt opiniones. Hiberniam alii ab Hibero Duce Hispano, qui primus magna Hominum coactà multitudine, eam occupavit, dictam volunt: Ab Ibero fluvio alii, quod illius accolæ primi Insulam habitaverint; alii ab hiberno tempore, quia ad Occidentem vergit: Eulogii author ab Irnalpho Duce. *Hibernia* & *Iuverna*, proculdubio ab Orphei & Aristotelis *Ierna* dimanarunt: *Ierna* autem illa, *Iris*, *Iverdhon*, & *Ireland*, ab incolarum *Erin*. Ab *Erin* ergo gentis vocabulo etymon petendum. Hic Camdenus quid opinione augurari possit se habere negat: nisi forsan, inquit, sit ab *Hiere* Hibernica voce illis Occasum, sive plagam Occidentalem sonante, unde *Erin* quasi Occidentalis Regio deducta videatur. Protenditur hæc Insula ab Austro in Aquilonem, forma lenticulari, sive ovali, non viginti dierum navigatione, ut Philæmon apud Ptolemæum tradidit, sed cccc tantum mill. pass. Latitudine vix cc implet. Ab Ortu habet Britanniam, a qua Mari Hibernico & unius tantum diei navigatione discluditur, Ab Occidente vastum Oceanum. A Septemtrione, qua Oceanus Deucaledonius quem Ptolemæus vocat *Hyperboreũ*, irrumpit, habet Islandiam: ab Austro respicit Hispaniã.

Situs.

Cœli temperies.

Aër hujus Insulæ est saluberrimus, Cœlum mite, clemẽs, blãdum, nam neque æstivo calore Incolæ ad umbras & loca opaca impelluntur: neque frigore ad focos; semina tamen ob Autumni humiditatẽ rarius maturescunt. Hinc Mela scribit, Cœlum ad maturanda semina iniquum habere. Salubritate tamen & serenitate aëris multum Britanniæ præstat. Terræ motus hic numquam, vix semel in anno tonitru audies. Regio gleba præpingui, uberique frugum proventu felix est: pascuis tamen quam frugibus, gramine quam grano fœcundior. Tritici namque grana sunt hic contracta & minuta, & vix alicujus vanni beneficio purganda. Quod ver gignit, æstas nutrit, vix in messe pluvialis aquositas colligi permittit. Æolicis namque flatibus, & pluvialibus inundationibus præ aliis terris hæc exuberat: *Verum* (ut inquit Mela) *adeo luxuriosa herbis non lætis modo, sed etiam dulcibus, ut si exigua diei parte pecora se impleant, & nisi pabulo prohibeantur, diutius pasta dissiliant.* Quod etiam Solinus de hac Insula testatur. Hinc pecorum infinita multitudo, primæ & præcipuæ Incolarum opes, Ovium etiam greges plurimi, quas quotannis bis tondent. Equi item optimi (*Hobies* vocantur) quibus non idem qui cæteris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. Nullum ibi reptile degit, nullus Serpens, privilegio cum Creta communi: sæpe etiam illuc de Britannia allati Serpentes mox ut proximantes terris odorem aëris illius attraxerunt, interennt. Beda testis est, vidisse se quibusdam a Serpente percussis rasa folia codicum ex Hibernia asportatorum propinata esse, & continuo totam vim grassantis veneni, tumoremque inflati corporis recessisse. Falcones præterea, Accipitres & Nisos, præ aliis regionibus copiosè producit. Aquilarum quoque non minor hic copia, quam alibi milvorum. Tanta vero multitudine se Grues ingerunt, ut uno in grege centum frequenter reperias. In Boreali plaga Cygni etiam abundant. Ciconiæ vero per universam Insulam rarissimæ sunt, & illæ nigræ. Perdices, Phasiani, Picæ & Philomelę deesse dicuntur.

Animalium varietas.

Apud

Apum tanta multitudo, ut non solum in alveariis, sed etiam in arborum truncis & terræ cavernis reperiantur. Scribit etiam Giraldus de avibus præ cæteris hoc memorabile, ex lignis quibusdam in mari temerè natantibus, gummi primum effluere: hoc gummi postea in crustam indurescere, intus nasci animalcula, quæ primum vitam, postea rostra, pennas, alas concipiant, denique vel in aëre volitent, vel aquis innatent, neque aliter generari hoc animal. Sylvester Giraldus quem dixi, testatur se istiusmodi aves permultas vidisse semiformatas, rostro ex testulis pendentes, quæ si perfectę fuissent, reliquarum more volitassent. Sunt & aves, eodem teste, biformis naturæ, quas Aurifrisios vocant, plurimæ, Aquila quidem minores, Accipitre majores, quibus alterum pedem unguibus armatum, apertum & rapacem: alterum vero clausum & pacificum, solique natatui idoneum, naturæ ludentis opera contulit admiranda. Sunt & aliæ quas Martinetas vocant, Merula minores, in modum Coturnicum curtæ, sed albo ventre nigroque dorso degenerant. Mirum de his aviculis, quia si mortuæ in loco sicco serventur, putrescere nesciunt: & inter vestes aliasve res locatæ, eas indemnes a tinea conservant. Et quod longè stupore dignius est: mortuę quoque in sicco suspensæ, rediviva plumarum renovatione singulis annis immutantur. Ferarum quoque omnia fere genera continet. Habet enim Cervos, qui præ nimia pinguedine parum ad cursum apti sunt: & quanto minores sunt corporum quantitate, tantò præcellentius efferuntur cornuum dignitate. Aprorum magna copia est. Sunt & Lepores multi. Sed omnium animalium ferarum & avium corpora, hic quam alibi minora. Est & Taxus, & Mustela. Sed caret Capris, Damis, & Eriis. Talpæ nulli vel rarissimi: sed Mures infiniti. Lupum item & Vulpem habet. Sed de his satis, ad alia transeo. Hibernia quondam multos Regulos habuit, nunc autem sub Anglorum regimine & per Proregem quem Dominum deputatum vocant, administratur. Hibernia vero sub dominio Regis Anglorum incidit circiter annū 1175, quo Rodericus Connaciæ Rex, se Regem universæ Hibernię nominavit, qui cum totam Insulam subjugare contenderet, bellum continuum cum cæteris Regulis gerebat, ex cujus quidem seditione factum est, ut alii Reguli se sponte, ac sine ulla sanguinis effusione Anglorum Regi Henrico secundo dederint: & inde omnes Hiberniæ Domini dicti sunt usque ad Henricum octavum, qui Rex Hiberniæ ab insulæ Ordinibus & Proceribus declaratus fuit, quia quibusdam seditiosis Domini nomen erat invisum. Quatuor in hac civitates præcipuæ, *Dublinia* totius Hiberniæ Metropolis, Sedes Regia & Archiepiscopalis, Comitatusque titulo exornata. Secundas partes tenet *VVaterfordia*, tertias *Limmiricum*, quartas *Corcagia*. Sunt & alia ibi opida ac municipia satis magna, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. *Lacus* quoque plurimos hæc terra habet, inter quos lacus est in Hultonia ab Erno lacu xx. mill. distans, de quo suo loco fusius. Super *Armacum* urbem stagnum est haud amplum, in quod si hastam defixam aliquot menses relinquas, pars ea quæ luto inhæsit ferrea, quæ aquæ immersa saxea, exstans lignea futura sit. Est & *Erno* lacus, qui xxx mill. pass. in longitudine. xv in latitudine diffunditur, silvis opacis coronatus, & adeo piscosus, ut piscatores nimiam frequentius piscium copiam, retiumque rupturas, potius quam defectus conquerantur. Fluminibus item egregiis scinditur & rigatur Insula: quorum nomina hæc sunt: *Avenlifius*, Dubel perfluens, *Boandus*, per Mediam, *Banna* per Vltoniam: per

Imperiū Majestas

Vrbes.

Lacus.

Flumina.

Connaciam, *Linnus*, & *Moadus* per Kenel-cunilliam, Slicheiam, & Samairam: *Modarnus* vero & *Furnus* per Keneleoniam, & alia plurima. Inter omnia vero flumina Hiberniæ non immerito principatum *Synnenus* obtinet, tam quantitatis suæ majestate longisque terrarum excursibus, quam fœcundissima piscositate. Cæterum flumina & Lacus suis sibi innatis fœcunda sunt piscibus. Terra inæqualis est & montosa, mollis & aquosa. In summis Montium verticibus stagna reperies & Paludes. Pecore Montes, nemora Feris abundant. De mari quod Hiberniam & Britanniam interluit sic scribit Solinus: *Mare quod inter Hiberniam & Britanniam interluit, undosum & inquietum toto in anno, nō nisi æstivis pauculis diebus est navigabile.* Sed errat. Satis enim tranquillum est, nisi ventorum vi agitetur. Et non solum æstate, sed etiam summa hyeme vectores ultro citroque navigant. Marinis autem piscibus per omniā latera maritima, satis abundat. Habet Hibernia in universum Comites triginta tres. Archiepiscopos quatuor. *Armachiensem* totius Hiberniæ Primatem: *Dublinensem* Hiberniæ Primatem: *Cassiliensem* & *Toamensem*. Et hi quatuor viginti novem Suffraganeos habent. Hibernia ex incolarum moribus in duas partes distribuitur. Qui enim legibus teneri recusant & incultius vivunt *Irishrie*, & vulgo *VVild Irish*, id est, sylvestres Hibernici vocantur. Qui vero Legum potestatem sanctam habent, & judiciis se sistunt, *Anglo-Hibernici* dicuntur, & eorum regio *The English Pale*: Anglicè, naturaliter & incorruptè loquuntur; Hibernicè tamen norunt, propter quotidiana commercia. Hibernici primarios quosdam Tyrannos habent, quorum imperio, plures tenentur: sub Anglico jure & imperio, nisi simulatè & quamdiu Angli milites eorum territoria depopulantur, non vivunt. Iudicia tamen propter deprædationes frequentes, & furta nocturna certis temporibus & locis constituunt. Illic reorum qui accusantur, proprium est: Nego. Si convincantur, ad litem æstimandam quosdam arbitros, quos illi *Brehonios* appellant, adhibent. Isti sunt ex una familia proseminati, qui quāvis intelligentiam juris non habeant, vulgo tamen propter arcanam quamdam scientiam ac moribus acceptam, quasi divini habentur. Militia eorum partim equestris, partim pedestris est. Equites habent Equos valde tractabiles, quos sine ullis adminiculis, etiam loricati insiliunt. Hastas bene ponderosas circa medium manibus prehensas supra capita in hostem vibrant. Inter pedites quidam sunt sagati milites valde robusti, quos *Galeglacios* vocant; & tela pedalia securibus similia, eaque gemina, cultris tonsoriis acutiora, longiusculis hastilibus affixa gerunt, & totius Hibernici belli fundamentum ac robur sunt. Secundum locum obtinent Pedites levis armaturę machærophori, qui *Karni* dicuntur, & neminem occisum putant nisi capite truncatum. Tertio loco sunt cursores, quos Daltinos vocant, qui inermes incedunt & ministros se præbent equitibus. Totus autem tam equitatus quam peditatus quoties ad manus venitur magna voce *Pharro Pharro* inclamat: & tibia utriculari loco tubæ utitur. Cænitant Hibernici magnificè & opiparè. Nam licet delicatis Artologanis minimé abundent, nec etiam ullà urbana in epulis lautitia adhibeatur, mensas tamen habent, Bove, Porco, & aliis cibariis, prout temporum observatio exigit cumulatissimé instructas. In epulis accumbunt lectulis positis: Primus in mensa locus tribuitur Matri familias, talari tunica, & sæpe crocota bene manicata amictæ.

Mare. Mores. Victus.

HIBERNIA in genere deſcripta, antequam ad ſpecialiorem ſingularum partium delineationem me accingam, operę pretium putavi, primum diſtributionem ejus proponere. Hibernia in quinque partes ſeu Provincias dividitur, In *Lageniam* quæ ad Orientem eſt Angliæ proxima: *Connaciam* vel *Connachtiam* quæ ad Occidentem vergit: *Vltoniam* in Septemtrionali parte: & *Momoniam* in Auſtrali plaga ſitam. Quinta pars *Media* appellatur, quæ medio loco ſita a cæteris clauditur. In hiſce quinque Provinciis alia quædam notabilia territoria ponuntur, ut in *Lagenia* includuntur *Fingalia, Offalia, Leiſia, Oſſiria*, & *Ormundia*. In Media reponuntur *Slania, Fouria* & *Delvinia*. *In Connacia* comprehenditur *Claria*, *In Vltonia* continetur *Vrilia, Antrimenia, Lecalia*, ac *Treconcha*. *In Momonia* concluduntur *Trippetatia, Keria,, Coſmaja, Deſmondia, Tomondia*, nonnullaque alia. Eſt & alia Hiberniæ partitio quam in Tabula generali etiam attigimus: Hæc magna cum cura & diligentia eſt conſideranda, ſi quis hujus terræ ſtatum cognitum ac perſpectum habere aveat. Quare obſervare diligenter oportebit, Hiberniam in duas partes diſtributam eſſe, in *Anglicam & Hibernicam*. Hanc germani & genuini Hiberni, illam Anglorum progenies incolit; eaque portio, plebejo ſermone, Anglica Provincia nominatur, quod ſit Anglorum territoriis, quaſi palis & ſeptis, circumſeſſa. Etenim poſteaquam Angli Dermicium, exactum Regem, Hibernicis hoſtibus, armis caſtriſque oppreſſis, in patriam atque adeo in Regnum reſtituerunt, Angli victores ſedem ſtabilem & domicilia certa, in lectis Hiberniæ locis habuerunt: deinde cum inter ſe et domitos Hibernos, quædam quaſi Inſulæ divortia feciſſent, illam partem, in qua coloniam collocarant, Anglicam Provinciam appellaverunt. Hac major Lageniæ & Mediæ pars, ac Vltoniæ portio quæ Vriliadicitur continetur, ſed præcipua Lageniæ particula, quæ Fingalia vocatur, Dublinio ad Aquilonarem plagam finitima primas tenet; Media ſecundas. *Mercator* autem partes priore diſtributione a nobis poſitas, quatuor tabulis luculenter exhibet, ab Vltonia, Connacia, Media & parte Lageniæ facto initio. Harum omnium partium, quæ ordine ab Authore noſtro ponuntur, delineationem, quam potero fideliſſimé proponam. Offert ſe primo loco Vltonia. Pars hæc Hiberniæ prima *Cambro-Britannis* noſtris Vltuu, Hibernicis *Cui-Guilli*, Latinis *Vltonia*, & Anglis *Vlſter* appellata, ad Septentrionem anguſto freto a *Scotia* dirimitur: ab Auſtro ad *Connaciam* & *Lageniam* ſę extendit: Orientalis plaga Hibernico mari incumbit: & occidentalis æſtuoſo & turbulento vaſtoque Occidentali Oceano continenter pulſatur. Hæc Provincia cum ſit *Scotiæ* ad Boream ultima, *Scoticis* Inſulis, quæ dicuntur *Hebrides*, & ſparſim in mari inter utrumque Regnum poſitę ſunt, prætenditur: quarum quidem Inſularum *Hiberno-Scotus* antiqui *Schyta* ſucceſſor, incola eſt. Forma orbiculari eſt, & in longitudine a portu Coldagh boreali cardine, ad *Kilmore* auſtralem terminum, centum fere millia paſſuum colligit: latitudine autem a *Black-Abbey* ortivo limite, ad *Calebegh* promontorium occiduum, centum triginta & inſuper aliquod auctarii vice milliaria numerantur. Totius circũferentia quadringentis plus minus & viginti millibus paſſuum circumſcribitur. Raro hæc Regio immodicam ullam Cœli intemperiem ſentit. dum & mobiles celeresque venti intenſos æſtatis ardores refrigerant; molleſque ac mites pluviæ rigidos hyemis algores mitigant. In ſumma, nec gelida nec torrida zona hîc dominatur. Nubes aeriæ ſpectabiles & peramœnæ ſunt: cumque vel impuriſſimæ ſunt, nec inſalubres nec diuturnæ, ventis commotioribus eas perpetuo impulſu agitantibus, reperiuntur.

Limites.

Forma.

Cœlum.

Solum. riuntur. Aequalis hæc coeli temperies in causa est quod solum etiam varii generis arbores copiosè producat, tam fructiferas quam ædificiis opportunas. Regio admodũ herbida & rei pecuariæ commoda: equorum, ovium & boum apprimè dives. *Fluvii.* Fluvii itidem duplum (ut ita dicam) vectigal & tributum pensitant, profunditate navigiis tam ad voluptatem quam ad utilitatem ferendis pares; iidemque piscosi, & propriis accolarum usibus & aliorum commodis inservientes. Inter quos primum occurrit *Vinderius*, qui nunc *The Bay* of *Knocfergus* ab imposito oppido munito & portu tuto, quem Angli *Knocfergus*, Hibernici *Caregfergus* vocant, id est *Fergusii* scopulus, quod nomen a Fergusio ibi submerso invenit. Deinde *Banna* eximiæ, ut inquit *Giraldus*, pulchritudinis fluvius, quod nomen testatur, ex Lacu *Eaugh* se in Oceanum *Salmonũ copia.* duplici ostio transfundit, Salmonibus totius Europæ longè foecundissimus, eo quod ut nonnulli existimant, sit omniũ fluviorum limpidissimus, cujusmodi aquis Salmones unicè delectantur. Est & Logia fluvius, cujus meminit Ptolomæus, qui nunc *Longh Foile* paulo superius spatioso ostio in mare prorumpit: & alii. Multis præterea & immensis Lacubus interfunditur, inter quos *Lacus.* Lacus *Eaugh*, qui statim ab Armach latè dispergitur, & ad Orientem Solem *Kilulto*, *Kilwarney* & *Dyffrin* silvæ impeditiores usque ad sinum illum pertingunt, qui angusto meatu admissus ita se insinuat, & variis recessibus terram excavat, ut duas faciat Chersonesos, *Lecale* ad Meridiem, & *Arde* ad Aquilonem. *Lecale* totius Hiberniæ longissimè in Ortum prominet, extremumque ejus Promontorium quod nunc nautis *S. Iohns Foreland*, Ptolemæo *Isanium* vocatur, forsitan a Britannico *Isa* quod infimum sonat. In ipsius Isthmo *Dunum* floruit, cujus meminit etiam, sed non suo loco Ptolemæus, nunc Dovvn, vetustæ sane memoriæ oppidum, sedes Episcopalis. *Arde* è regione jacet tenui alveo divisa. Sunt & alii Lacus de quibus in generali descriptione mentio a nobis facta est. Terra insuper immanibus silvis umbrosa. Vt summatim dicam, licet alicubi sterilior sit, lacubus, stagnis condensisque silvis impeditior; ubique tamen pecore pabuloque foelix est, ac omni tempore improbis & operosis agricolæ laboribus abunde grata. Natura hic adeo nihil aut parum vel arti vel industriæ debet, ut floruslenta & variegata riparum species, umbrosa nemora, virentia prata, colles molliter declives, agrique ferendis frugibus subactione & cultura adhibita non inepti, indignari quodammodo & succensere incolis videantur, quod incuria sua & negligentia omnia inhorrescere & silvescere patiantur. Hanc regionem Ptolemæi ætate universam tenuere *Voluntii, Darni, Robogdii, & Erdini*, qui in *Veteres incolæ.* varias etiam hujus Insulæ partes sese diffuderunt. Præcipuus in hoc tractu locus est prope *Kalin fluvium Armacha*, quę licet nullam fere speciem præ se ferat, sedes tamen Archiepiscopalis & totius Insulæ Metropolis est. Ab *Armacha* Regina sic dictam fabulantur Hibernici; Sed Camdeno eadem esse videtur quam *Dearmach* vocat *Beda*, & *Ruborum Campum* ex lingua Scotica sive Hibernica interpretatur. Vnus hic in Vltonia Archiepiscopus Armachiæ sedem habens, hos habet Episcopos Suffraganeos, *Maeth* & *Deren*, *Ardach* forte Apde, *Kilmore*, *Clogher*, *Doune*, *Coner*, *Klancknos*, *Raboo*, fortè Ropo, *Droomore*. Vt hujus regionis & Provinciæ Jncolæ in ordinem redacti in officio suo continerentur, quinquagintà sex Castellis & propugnaculis munita & tuta fuit: ac mercimoniis faciendis novem oppida quæ vocant Mercatoria instituta: Ipsaque dividitur in Citeriorem & Vlteriorem: Citerior tres habet Comitatus, *Louth, Douwn* & *Antrimme*: Vlterior

Nomina. Vlterior Septem, *Monahon*, *Tiroen*, *Armack*, *Colrane*, *Donergall*, *Fermanagh*, & *Cavon*. CONNACIA secunda Hiberniæ pars, aliis *Connachtia*, Anglis *Connagh*, & Hibernis *Connaghti*, ad Ortum parte quadam Lageniæ, ad Septemtrionem parte itidem Vltoniæ terminatur. *Confinia.* Ab Occasu, occidentali Oceano pulsatur, & ab Austro, parte etiam *Momonia Sineo* flumine inclusa, & Hispaniæ regno obversa est. *Forma.* Figura est oblonga & ad utrumque extremum tam boreale quam australe, exilis & angusta: sed medium versus ab utroque latere in amplitudine magis magisque increscit. In longitudine a Sineo fluvio Australi cardine ad *Enii Kelling* Borealem, centum Viginti sex numerantur milliaria: qua vero latissimè patet, a *Tromer* Orientali limite, ad *Barragh-Bay* Occidentalem, plus minus octoginta. Totus autem circuitus & ambitus supra quadringenta passuum millia occupat. *Aer.* Aër hujus regionis non usque adeo purus ac lucidus ac in reliquis *Hibernia Provinciis*, ob subuvida quædam loca, herbida tamen, quæ a mollitie *Boghes* appellitant, & periculosa, & vaporibus crassisque nebulis oppleta, *urbs Galvvaja.* Primaria hujus Provinciæ urbs, & quę tertiis in Hibernia vix acquiescit, *Galwaja* est, *Hibernicè Gallive*. Turriformis (ut ita dicam) constructa, Sede Episcopali insignis, & mercatorum frequenti commeatu celebris, stationis portusque subjecti beneficio, opum terræ marisque facili excambio & commercio, incolis quæstuosa est. Nec ita longè ab ea, propè littus occiduum, æstuariolis sinubusque exiguis lancinatum & quasi laciniatum, insulisque serie quadam dispositis, prætextum, Insulæ positę sunt *Arran* dictæ quæ multis fabellis, quasi Insulę viventium essent, famigerantur, in quibus scilicet nemo unquam vel moretur, vel mortalitati obnoxius esset. *Connaghtia* Provincia hoc tempore quatuordecim Castellis munita, novem oppida mercatoria ostendit; & sequentem in modum dividitur in sex Comitatus, *Claria*, *Galvvaja*, *Majo*, *Slego*, *Letrimme*, *Roscomen*. *Regio Nomina, Vnde ducta nomina* MEDIA tertia Hibernię portio, quam patrio vocabulo *Mith* dicunt, Angli Methe, Giraldus *Midiam* & *Mediam*, forsitan quod sit in ipso Insulæ medio. Vmbilicum enim Hiberniæ *Killair* in hac parte castrum, quod videtur esse Ptolemęi *Laberus*, per hibent, ipsumque nomen non aliud innuit: *Lair* enim lingua Hibernica medium significat. *Situs.* Hæc ab Hibernico mari ad Sineum usque flumen protensa jacet; quod flumen ipsũ a *Connacia* disterminat. Aërem habet salubrem, adspectumque delectabilem. *Soli fertilitas.* Fertilis est frumento, pascuis & armentis, affluens carnibus, butyro, caseo, lacte & similibus: ac propter populi multitudinem, castrorum & oppidorum fortitudinem & pacem inde natam, vulgo *Camera Hibernia* audit. *Imperiũ Majorũ.* In Media autem oppida numerantur *Pontana*, quæ vulgariter *Droghedaja* nominatur oppidum lautissimum, portum habens navium stationi perappositum. *Oppidorum nomina.* Sunt tamen qui mediam hujus oppidi partem, nimirum trans flumen, in Vltonia ponant. Insunt item in *Media Molingaria*, *Fouria*, *Delvina*, *Trimmia*, *Kellesia*, *Navania*, *Aboja*, *Dulekia* & *Scrinia*.

Limites.

MOmonia, Hibernicè *Mown*, & in usitatiore orationis contextu *Wovvn*, Latinè *Momonia*, Anglicè *Mounster*. Ea Vergivio mari ad Austrũ exposita jacet, ad Septentrionem Connaciæ parti prætenditur: ab Ortu finitimam sibi habet Lageniam: ab Occasu, tota Oceano Occidentali alluitur. In longitudine, a sinu *Ballatimore* Australi limite ad Galvvay sinum Borealem nonaginta quasi milliaria colligit. Qua vero latissimè ab ortu ad occasum se expandit, scilicet a Waterfordiæ portu ad *Feriteri* portum, centum millia passuum continet. Totius circumferentia secundum Promontoria sinusque & recessus ducta, quingenta plus minus & quadraginta passuum millia occupat.

Forma. Cælum

Forma ipsius quadrata sive quadrangularis est. Coelum mite & temperatum, nec nimis frigoribus gelidum, nec retorrido ardore plus justo calidum. Solum alicubi in montes assurgit, silvestribus collibus aviis & solitariis caput exerens: subjectæ vero valles campis arvisque frugiferis distinguũtur; & ut verbo dicam, regio universa & adspectu amoena, & solo fertilis. Provincia hæc omnis in duas hodie partes dividitur: Momoniam Occidentalem & Momoniam Australem. Occidentalem antiquitus *Luceni*, *Velabri*, & *Vterini*: Australem *Oudiæ* sive *Vodiæ*, & *Coriondi*. *Velabri* & Luceni, authore *Orosio*, eam regionis partem quæ maximè in Occasum projecta & ad Cantabricum Oceanum vergens *Gallitiam Hispaniæ* procul spectat, incoluere. Ac *Luceni* quidem Hiberniæ qui a Lucensiis *Gallitiæ* & nomen & originem traxisse videntur, & quorum reliquię quædam etiamnum supersunt in Batonia de *Lixnavv*, sedes suas, ut creditur, in locis *Sineo* flumini vicinis habuerunt. Commoditates hujus Provinciæ in genere sunt Frumentum, Ligna, Lana & pisces. Horum vero cujusque generis ingens ubique copia est. Nullus autem locus Halecum abundantia & captura adeo celebris est, ac *Eraugh* Promontorium, quod inter *Bantre* & *Ballatimore* sinum projectum jacet: quo numerosa quotannis Hispanorum ac Lusitanorum classis, ipso brumali Solstitio ad piscandos etiam asellos confluit. Primaria hujus Provinciæ urbs *Limiricum*, Hibernis Loumeagh, diviso nobilis fluvii Sinei alveo circumfusa est. Sedes hæc Episcopalis est, totiusque Momoniæ Emporium. A Raimundo Crasso Anglo primũ expugnata, ac postea à *Duvenaldo Hibernico Thuetmoniæ Regulo* incensa. Deinde interjecto temporis intervallo, Philippo Beroso Anglo in feudum (ut dicitur) data, & à Ioanne Rege Castello munita quod ipse ibidem exstrui jusserat. Situs hujus oppidi, secundum Mercatorem, in Latitudinis 53 grad. & 20 minut. Longitudinis autem grad, 9 & min. 34 ponitur. Juxta fluvium illum qui Ptolemæo *Daurona* & Giraldo Cambrensi (pauculis literis immutatis) *Sauramus* & *Savarenus* dicitur, qui è *Muskereja* montibus profunditur, *Corcagia* Vrbs Episcopali dignitate insignis, cui & *Clonensis* altera Cathedra adjuncta est, sedet; quæ Giraldo Corcagia, Anglis Corke, & indigenis Corcach appellatur. Hoc oppidum seditiosis vicinis ita circumsessum est, ut cives sive oppidani quasi perpetua obsidione cincti continenter excubias agere coacti sint. Iidem quod filias in agrum elocare nuptum non audeant, contractis inter se nuptiis omnes aliquo affinitatis gradu se invicẽ contingunt. Gubernatur hæc Provincia à Domino Præside, cum uno Adsessore, duobus Iurisconsultis Legum peritis, & Scriba, qui esset vindex temeritatis, & moderator officii, ne forte à fide & obsequio discederet. Quinque firmis castris munitur

Solum.

Veteres incolæ.

Commoditates.

Limiricum Momoniæ caput.

Corcagia urbs.

munitur *Momonia*, sex etiam oppidis mercaturam facit, ac sequenti modo dividitur: *Limiricum*, Kerry, *Corcagia*, *VVaterfordia*, *Desmonia*, S. *Crucis in Tipperaria*. *Lagenia*, Indigenis *Leighnigh*, Britannis *Lein*, Latinè *Lagenia*, in antiquis Sanctorum vitis *Lagen*, & Anglicè *Leinster* dicta; ad Ortum tota maritima est, & secundum Hibernicum mare præjacet: ad Connaciam Occasum versus Sineo flumine continetur: Boreale latus *Luthensi* territorio, & Australe *Momonia* definitur. Regio hæc objacet Angliæ, uti *Momonia* & *Connacia Hispaniam* prospectant. Forma triangulari est, lateribus non multum inæqualibus. Ab ortu hiberno ad Occidentalem apicem intersunt octoginta quasi milliaria; inde autem ad Occasum Solstitialem sive æstivum, plus minus Septuaginta. Maritima autem, ad Ortum & secundum mare Hibernicum, ad octoginta etiam protenditur. Totius ambitus quasi ducenta Septuaginta millia passuum colligit. Cœlum purum, mite, & temperato habitu placet, neque calore nimio, uti nec frigore excedens, temporibus anni, & insito continentis ingenio respondet. Fertilis & frugifera ut plurimum terra est, carnibus, piscibus, aliisque cibariis, butyro, caseo, & lacte dives. Frumento omnis generis, pecore & pascuis satis foelix: multoque fertilior esset, si ad regionis ipsius invitamentum agricolæ accederet industria. Fluviis commodè irrigatur, & maxima ex parte silvis probè vestitur, unum si excipias Dubliniēsem Comitatum qui de hoc defectu nimis conqueritur: is autem usque adeo silvis indigus est, ut in ignis alimentum vel cespite bituminoso & pingui, vel fossili ex Anglia carbone eo advecto uti Incolæ adigantur. Qui hos tractus *Ptolemai* ætate tenuerunt fuere *Brigantes* sive mavis *Birgantes*, *Menapii*, *Cauci*, & *Blani*. Atque ab his *Blanis* fortassis deducta & contracta sunt recentiora illa & moderna (ut ajunt) nomina, *Lein*, *Leighnigh*, & *Leinster*. *Menapii* ut nomen ipsum quodammodo innuit, arguitque, à *Menapiis Gente Belgica* sive Germaniæ inferioris quæ maritimas oras incoluit, oriundi sunt. *Brigantes* autem qui & *Birgantes* nominantur, *Florianus del Campo Hispanus* nullum non movet lapidem ut à *Brigantibus* suæ *Hispania* deducat, a quibus urbs antiqua in *Hispania*, *Brigantia* dicta, nomen cepit. Sed a Birgo flumine potius quod circumcoluere, denominationem suam desumpsisse verisimilius est; nam ipsum nomen ferè hoc persuadere valeat. Hujus Provinciæ commoditates in pecore, marinis avibus, & piscibus consistunt. Equos item optimos & generat, & alit (*Hibernicos Hobbies* vocamus) quibus non idem qui cæteris in cursu & grassu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio. In hac Provincia multa & opulenta oppida reperiuntur. Primum occurrit *Kilkenny* Neoro apposita, id est *Cella* sive *Fanum Canici*, qui antiquitus ob vitæ solitariæ sanctitatem hoc tractu maximè inclaruit. Municipium est nitidum, elegans, copiosum, & inter Mediterranea hujus Insulæ facilè primum. Inferius ad eundem Neorum sedet oppidulum munitum, Anglicè *Thomastouune*, Hibernicè *Bala mac Andan*, id est oppidum filii Anthonii, utrumque nomen ab extructore Thoma Fitz-Anthonio Anglo inditum est, cujus hæredes etiamnum hujus Domini agnoscuntur. Est etiam hoc tractu antiqua illa urbs *Rheba*, à Ptolemæo memorata, quæ nomine etiamnum sarto tecto *Rheban* dicitur, sed pro urbe sunt pauculæ casulæ cum Propugnaculo. Nobilem tamen virum N. de S Michaele Baroneti titulo exornat, qui vulgo *The Baronet of Rheban* appellatur. Est & *Lechlinia* Hibernicè *Leighlyn*, Regium oppi-

Lagenia. *Limites.* *Forma.* *Cœlum.* *Solum.* *Dubliniensis Comitatus Silvis indigus.* *Veteres incolæ.* *Commoditates.* *Urbium nomina.*

oppidum à Bellinghamo illo nobilissimo Prorege, patrum memoria castro munitũ. Hic etiam Menapiam urbem statuit Ptolemæus, ad ostium Modonæ fluvii. Verumenimvero cum unum solummodo flumen hoc loco se effundat quod nunc *Slane* dicitur, & ad ejus ostium ubi stagnat, urbs sit Germanico nomine *Weysford* totius Comitatus caput: & *Slane Modonam*, quæ *Flemingos* olim Barones habuit, & *VVeisford Menapiam* fuisse confidentius, inquit Camdenus, conjectarim, eoque magis quod hoc nomen sit recentius, & ab illis Germanis impositum qui *Oustmanni* Hibernis appellantur Cæterum etsi non primæ magnitudinis urbs sit, est tamen cumprimis memoranda, quod prima totius Hiberniæ in Anglorum fidem, *Stephanide* Duce fortissimo oppugnante se contulerit, Anglorumque facta fuerit colonia, unde totus hic ager Anglis est refertissimus, qui Anglorum antiquo vestitu & idiomate etiamnum utuntur, ita tamen ut Anglo-Hibernicê planè loquantur. Est præterea in Comitatu *Kildariensi Kildaria*, Episcopali sede ornata, cui etiam honori erat in primis Ecclesię Hiberniæ incunabulis *Brigida* Virgo, sanctitate & Virginitate sua venerabilis, ut quæ Sancti *Patricij* illius antiquitate & nomine famigerati discipula fuerit. Vrbs autem quam prę cunctis aliis vel urbibus vel oppidis non *Lagenia* modo, sed & totius Hiberniæ, jure suo fama celebrare possit, illa est quam Angli *Develin* vocant, Latini *Dublinium* & *Dubliniam*, Cambrobritanni *Dinas Dulin*, & Hibernici *Balacleigh*, id est oppidum super crates; subjectis enim, ut in palustri loco, cratibus, cum primum condi coeptum est, fundamenta jacta ferunt, uti Hispalis Hispaniæ, quam sic nominatam tradit Isidorus, quod in palustri solo suffixis profundo palis locaretur. Regia hæc Hiberniæ urbs & sedes est, moenibus & munimentis valida, ædificiis splẽdida, magnitudine multis aliis urbibus par, civibus frequens, & emporiũ mercaturis faciendis, commeatibus & commerciis admodũ celebre. Jn Suburbiis ad Ortum, *Henricus* secundus Anglorum Rex, ut refert *Hovedenus*, Palatium sibi Regium curavit erigendum. Et *Henricus Loundres* Archiepiscopus Dubliniensis circa annũ *Christi* 1220 armamentariũ extruxit. Nec longè ab eo Collegium pulcherrimum Sanctę & Jndividuæ Trinitatis nomini consecratum spectatur, quod foelicissimæ memoriæ *Elizabetha* Anglorum Regina privilegiis Academiæ dignata est. Templum Sancto Patricio sacrum à *Ioanne* Angliæ Rege plurimum amplificatum, *Ioannes Comynus* Archiepiscopus Dubliniensis, *Eoveshami* in Anglia natus, instituit primus Præbendariorum esse Ecclesiam, anno Domini 1191, ac nostris temporibus Decanum, Præcentorem, Cancellarium, Thesaurarium, Archidiaconos duos, & Præbendarios Viginti duos sustentat. Hæc civitas olim ad Politicam Reipublicæ administrationem, pro summo Magistratu Præpositum habuit. Sed anno humanæ redemptionis 1409 ut Major & duo Ballivi quotannis eligerentur, concessit Rex *Henricus* quartus, utque gladius deauratus Majori in perpetuum præferreretur. Ballivos etiam ut auctior honoris sive dignitatis cumulus urbi accederet, postea in Vicecomites Rex Edouardus Sextus commutavit: nihil ut jam quod in florentissima urbe desideres, deesse videatur, nisi quod portui plurimum officit arenosus cumulus reciproco maris meatu in *Aven-lisnii*, ostium aggestus, sic enim præfluentẽ fluvium vocant, id est *amnis Lisnius*.

VVeisford.

Kildaria.

Regio. Nomina. BRITANNIÆ Insulæ Borealior pars *Scotia* dicitur, olim *Albania*. Atque etiamnum ab incolis qui avitam servant linguam *Albain*. & ab Hibernicis *Allabany*, quasi altera Hibernia (quæ a Bardis *Banno* dicta est) vocatur. Hiberniam enim *Scotiam Majorem*, & Scotorum in Britannia regnum *Scotiam minorem* historici appellant: Ptolemæus Britanniam *Parvam*, Rufus *Secundam*, Tacitus a silva *Caledoniam* vocat. Videntur autem Scoti sic dicti a vicinis quasi *Schytæ*. Quemadmodum enim Germani inferiores *Schytas* & *Scotos* uno nomine *Scutten* id est sagittarios appellant, sic etiam Britannos utrosque Y-*scot* dixisse è Britannicis scriptoribus observatum est. Id sané constat eos a Schythis oriundos ex Hispania in Hiberniam & inde in hanc partem Albionis, quam nunc tenent, pervenisse, & cum Pictis in unam gentem coaluisse. Hæc de nomine, sequitur situs. *Situs.* Termini ejus Australes Angliam versus, sunt Teeda & Solviens fluvii: ad Septemtrionem est Oceanus Deucaledonius, ad Occasum Hibernicus, ad Ortum Germanicus, ab aliis partibus undique eam ambiunt Oceanus & mare Germanicum. *Cœli temperies. Soli fertilitas.* Longa est LXVII milliaria Germanica, hoc est Anglica 257, lata LII Germanica, sive 190 Anglica. Regio temperatior quam Gallia, remissioribus frigoribus, caloribusque sicuti & Anglia: cui tamen in fertilitate æquari non potest. Terra magna ex parte sulpherea est & viscosa, atque ob id pabulum est ignis, præsertim cum ibi defectus sit lignorum. Tantum tamen hic crescit frumenti quantum Incolæ absumunt. Profert etiam terra varia Metalla. Habet Aurum, Argentum, Argentum vivum, Ferrum. Plumbum & Cuprum magna copia. Habet in *Drisdalia* Aurifodinam, in qua etiam *Lazurum* invenitur. Habet & gemmas, præsertim Gagatem qui in aquis ardet & oleo extinguitur. Pascua, item optima quæ omnis generis nutriunt Armenta: unde Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ abundat copia. Cæterum Scoti cum ad Pictos in Britanniam accessissent, *Imperium majoris.* quamvis Anglos prælis, & prædationibus continenter lacesserent, non tamen res Scotica statim adolevit, sed in eo quo appulerunt angulo, diu delituerunt, nec ut *Beda* innuit, per annos plus centum viginti septem, contra Nardanhunbrorum regulos signa efferre ausi, donec uno eodemque tempore Pictos feré ad internecionem delevissent, & Northumbriæ regnum intestinis malis, Danorumque incursionibus confectum, corruisset. Tunc enim omnis Septemtrionalis Britanniæ plaga in Scotorum nomen concessit, una cum citeriori illa regione citra Cluidam, & Edenburgh frith. Scoti in Bello fortes, ac strenui milites inediæ. vigiliæ. algoris patientissimi. *Minorum virtus.* Primaria Scotiæ urbs est *Edinburgum*, vulgo *Edenborrovv*, Ptol. *Castrum Alatum* Sedes hæc Regia, & Metropolis non tantum Laudoniæ sed etiam totius Scotiæ, situ *Vrbes.* editiore inter montes, eo ipso Pragæ Bohemorum haud absimilis: longitudine ab Oriente in Occidentem mille pass porrecta, latitudine dimidio minore. Tota urbs ex monte dependet. Hic ad occasum altissimus, versus Septentrionem præcipitio munit urbem, cætera ad Orientem & Meridiem sunt muro circundata: distat a sinu maris & ostiis *Forthæ* passibus mille. Ad Orientalem urbis partem est Regis Palatium, quod Cathedram Arthuri vocant. Ad Occidentalen, Rupes est prærupta, & in rupe Arx maxima; quæ Scotis vulgo Castellum puellarum dicitur: quod veré est *Alatum* illud *Castrum* Ptolemæi. Sunt & aliæ hujus regni urbes & opida insignia quę suis locis in particulari descriptione adponemus.

Lacus & Flumina. mus. In vallibus plurimi sūt Lacus, Paludes, Fontesque & Fluvii piscosissimi, quorū pars maxima è Monte Grampio oritur, de quibus in descriptione proxima mentionem faciemus. *Mare.* Mare ipsum, Ostreis, Halece, Corallis, Mytilis, Conchisque diversi generis plenissimū. Multos *Portus.* etiam Scotia passim Portus habet & aditus marinis aquis pervios; inter quos *Letha* Portus commodissimus. Regio ipsa aspera & montosa admodum est. & in ipsis montibus habet æquatam agri planitiem pecori pabulum ubertim suppeditantem. *Montes* Inter Montes maximus *Grampius*, qui mediam Scotiam intersecat. Hic vulgo *Grasebaim* seu *Gratzhaine*, id est mons incurvus dicitur: is enim a Germanici maris littore ad ostia *Dea* fluvii per mediam hanc regionem in Hibernicum mare tendens ad Lacum *Lomundum* sistitur, qui etiam Pictorum olim, Scotorumque regni limes erat. *Silva.* Ad Aberdoniam Montes sunt silvosi. Hic creditur fuisse *Silva Caledonia*, Lucio Floro *Saltus Caledonius* in immensum spatium diffusa, procerisque arboribus invia, & Grampio monte divisa. Scotos autem non postremos inter Europæos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, eamque præ reliquis servaverint & coluerint, non solum scripta & monumenta: verumetiam templa, cœnobia, monasteria, xenodochia, & alia religioni devota loca testantur. *Opera publica.* Est & Edimburgi Palatium regium de quo supra, valdè superbū & magnificum, & in medio urbis Capitolium. Habentque Duces, Comites, Barones & Proceres Regni in ipsa urbe sua Palatia, quando ad Comitia vocantur. Vrbs ipsa nō est constructa ex coctis, sed naturalibus & quadratis lapidibus, ut etiam singulæ ædes magnis Palatiis possint comparari, Sed de his satis, ad reliquas partes transeamus. *Ratio gubernandi.* Populus Scoticus in tres ordines dispescitur, in *Ecclesiasticum*, *Nobilitatem*, & *Plebem*. *Ecclesiasticus* ordo duos habet Archiepiscopos, *S. Andreæ* totius Scotiæ Primatem, & *Glasgoensem*. Archiepiscopo S. Andreæ octo subsunt Episcopatus, *Dunkeldensis*, *Aberdoniensis*, *Moraviensis*, *Dumblanensis*, *Brechinensis*, *Rossensis*, *Cathanensis*, *& Orchadensis*. *Glasgoensi tres Candida casa*, *Lismoriensis* sive *Argadiensis*, *Sodorensis* seu Insularum, videlicet *Sura*, *Mula*, *Yla*, *&c.* *Nobilitatis* ratio hæc est: ut primum locum obtineant Rex filiique Regis, partu legitimo editi, quorum si plures sunt, natu maximus *Princeps* Scotiæ, reliqui absolutè *Principes* dicuntur. Rex autem cum publicè inauguratur, populo universo sanctè promittit, se Leges & majorum Ritus veteraque Instituta servaturum, eoque jure quod a Majoribus accepit usurum. Secundum locum obtinent *Duces*: Tertium *Comites*: Quartum illi *Nobiles* qui apud alias nationes extra Insulam non vigent & à Scotis *My Lords* appellantur. Quod nomen tantam dignitatem in se continet, ut etiam illud Episcopis, Comitibus & summis Magistratibus honoris ergò tribuant. Hosce Magnates posses dicere. Quintum locum *Equites Aurati* aut *Barones* sibi vendicant, qui *Lords* dici solent. In Sextum & ultimum locum rejiciuntur illi, qui nullo certo honoris titulo insigniti, sed nobili familia prognati vulgo *Gentlemen* appellantur, ut sunt fratres & filii Comitum, Dominorum, Equitum auratorum natu minores: qui in nullam hæreditatis partem succedunt; siquidem ea tota in filium natu maximum conservandarum familiarum causa jure Scotico devolvitur. Plebs autem omnes qui divitiis affluunt, quique hospitalitatis & clientelarum nomine benè audiunt, hoc fere titulo (*Gentlemen*) semper decorat. Ab his autem Nobilibus infimi gradus, totum fere belli pondus pendet. *Plebeji* veró cives

ves partim sunt primarii opibus insignes qui magistratu in suis urbibus funguntur: partim *mercatores*: partim *opifices*, qui omnes eò quod a vectigalibus aliisque oneribus sint immunes, facile apud eos ditescunt. Ne quid autem gravius in aliquam civitatem in publicis comitiis statuatur, permittitur a Rege tribus aut quatuor ab unaquaque civitate evocatis civibus, ut cum reliquis duobus ordinibus suam sententiam de rebus propositis libere interponant. Ecclesiastici olim decretorum & conciliorum authoritate continebantur, nunc autem ut cæteri Legibus, quas Reges descripserunt, aut Regum voce confirmatas, tres ordines fixerunt, reguntur. Liber qui Leges Municipales Latine scriptas continet, titulum (*Regiam Majestatem*) habet, quod ab illis vocibus libri exordium ducatur: Reliquis legum libris Scotica lingua Comitiorum (quæ Parlamenta dicuntur) *Acta* inscribuntur. Magistratus sunt in Scotia, ut apud alias Nationes, complures & diversi. Inter hos proxime & secundum Regem, Regni Procurator (quem Gubernatorem appellant) facile princeps est. Huic provincia Regni gubernandi incumbit, si Respublica Rege forte orbetur, aut si Rex per ætatem Regni negotia non possit obire. Est & ibi Senatus perpetuus Edenburgi ex *Clero & Nobilitate* ita constitutus, ut Laicorum semper numerum æquet pars altera Ecclesiasticorum. Quibus adjicitur ex Ecclesiasticorum numero *Præses*, qui in dicenda ferendaque sententia principem locum obtinet, nisi judicio Regni Cancellarius intersit; ei enim in omni Reipublicæ negotio Scoti primas deferunt: Qui capitis judicio, magnum Iusticiarium: qui rei nauticæ Admiralium: qui castris figendis, Marescallum: qui delictis inter aulę septa vindicandis præficitur, Connestabilem appellant. Sunt quoque in singulis provinciis, quas Vicecomitatus appellant, qui præsunt singuli, quos Vicecomites antiquo vocabulo vocant. Horum authoritas in his rebus, quæ ad civiles causas & capitis summam pertinent, decidendis non aliundè pendet, quam a jure quodam hæreditario, quo etiam illos sibi Vicecomitatus vendicant. Vt ii Vicecomites non a Rege creati, sed a parentibus nati jure quodam dici possint. Habent quoque civitates atque opida suos Præfectos, Ballivos ac id genus alios Magistratus, qui cives in officio contineant & ipsarum civitatum privilegia tueantur. Ita fit ut Scotorum Respublica ordinum apta dispositione, Legum sancta majestate, & Magistratuum firma authoritate, floreat & summam laudem mereri videatur. Nomina autem Ducatuum, Comitatuum & Vice-comitatuum Scotiæ hæc sunt: Ducatus *Rotsay*, *Albania*. Comitatus, *Carnes*, *Sutherlant*, *Rosse*, *Moravie*, *Buchquhan*, *Garniach*, *Garmoran*, *Mar*, *Mernis*, *Angus*, *Gowry*, *Frisse*, *Marche*, *Athole*, *Stratherne*, *Menteith*, *Levenox*, *Wagion*, *Douglasse*, *Carrike*, *Cravvford*, *Annandale*, *Ourmonth*, & *Huntley*. Vicecomitatus, *Bervvyk* alias *North Bervvyk*, *Roxburgh*, *Selkirk*, *Tvvedale*, *Dunfrise*, *Nidisdale*, *VVigton*, *Are*, *Lanarke*, *Dunbretten*, *Sterveling*, *Louthean*, *Laudonia*, *Clacmanan*, *Kinros*, *Fisse*, *Perth*, *Angus*, *Mernis*, *Aberdone*, *Bamph*, *Fores*, & *Invernes*. Vniversitas, *S Andrea*, & *Aberdonia*, quarum hæc ab Alexandro Rege & sorore Isabella multis ornata est Privilegiis circa annum M. CC. xl. Illa sub Iacobo Rege inaugurata, Anno M CCCC xi, Quibus additur *Glasguensis*. Ingenia Scotorum vivida sunt, excitata, ignea; sapientiæ capessendæ maximè idonea.

GENERATIM quæ de Scotia dicẽda habui, absolvi: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulẽ. Dividitur autem Scotia (monte Grampio mediam secante) in Australem sive superiorem, & in Borealem sive inferiorem. Dirimitur vero ab Anglia primum *Tueda* fluvio, *Zeviota* Monte altissimo, & qua Mons deficit, vallo non adeo pridem facto, ac deinde *Esca & Solvao* fluminibus. Citra hos limites a Mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. Prima est *Marcia* vel *Merchia*, sic dicta quod limitanea, hæc sinistrum Tuedæ latus attingit: ad Orientem Forthæ æstuario, ad Meridiem Anglia clauditur. In Marcia *Bervicum* opidum quod Angli tenent. Est & hic *Hume* castrum, antiqua possessio Dominorum de *Hume* qui à Comitum Merchiæ familia oriundi, in amplam & insignem familiam sunt propagati. Cui vicinum subsidet *Kelso* monasterio quondam celebre, & antiqua habitatione Hepburnorum qui Bothvvelliæ Comites, & hæreditario jure Admiralii Scotiæ diu fuerunt, qui honores per sororem Iacobi Comitis Ioanni filio naturali Regis Iacobi V enuptam, ad Frãciscum ejus filium nunc Bothvvelliæ Comitem descenderunt. Inde *Coldingham* cernitur, Bedæ *Vrbs Coldana & Coludi urbs* Ptolemæo fortasse *Colania*. Ad Occidentem Marciæ ad utrumque Tuedæ latus est *Teviotia*, a *Tevioto* amne nomen adepta. *Teviota* monte dirimitur ab Anglia. Post hunc regiones non magnæ *Lidalia, Evia, & Escia* a tribus fluminibus cognati nominis *Lidalia, Evo & Esca* nominatæ. Vltima *Annandia*, & ipsa ab *Annando* amne prope mediam dividente appellata, qui secundum Solvæum in Mare Hibernicum decurrit. Iam ut rursus ad Forthã redeamus, ea ab Ortu Lothionam claudit: *Cocburni* Saltus, & *Lamirii* montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paullum ad Occasum inflexa Lauderiam & Tuediam: alteram a *Laudera* opido; alteram ab amne *Tueda* mediam secante. *Tuediam* ad Meridiem, & Occidentem contingunt *Lidalia, Nithia, Glottiana*. *Nithiæ Nithus amnis* nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. *Lothiana* a Lotho Pictorum rege nominata. Ab Oriente æstivo finitur *Forthæ* sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab Occidente hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariarum ad usum vitæ copia cæteras longè præcellit. Quinque amnibus irrigatur, *Tina*, utroque *Esca*, (qui antequam in mare cadant in unum alveum coëunt) *Letha & Almone*. Hi partim è Lamiriis, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. Opida habet *Dumbarum, Hadinam* vulgo *Hadentonam, Dalnethum, Edinburgum, Letham, Lemmuchum*. Magis ad Occidentem jacet *Glottiana*, utramque *Glottæ* fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, a quo in tria diversa maria flumina effunduntur: *Tueda* in mare Scoticum, *Annandus* in Hibernicum, in Deucaledonium *Glotta*. In ea urbes insigniores sunt *Lanarum, & Glascua*. Hanc ab Occidente hiberno *Coila* contingit. Vltra Coilam est *Gallovidia*. Ea separatur a Nithia Cludano amne, tota ferè in Meridiẽ vergens, ac ab littore ejus reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Vniversa pecoris, quam frumenti fertilior. Amnes habet plures in Hibernicum mare decurrentes *Vrum, Devam, Kennum, Cream & Lussum*. Nusquam ferè in Montes attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros propè lacus efficit, è quibus primis ante æquinoctium

Marginalia: *Marcia. Situs. Vrbium nomina.* — *Teviotia.* — *Nithia. Lothiana. Situs. Soli fertilitas.* — *Flumina.* — *Vrbium nomina.* — *Glottiana.* — *Flumina.* — *Vrbium nomina.* — *Gallovidia.* — *Situs.* — *Flumina.* — *Lacus.*

Lacus. tium autumnale imbribus rivi augentur, unde multitudo incredibilis Anguillarum descendit, quas accolæ nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. In hac provincia lacus est *Myrtoun* dictus, cujus una pars aliarum aquarum more gelu hyeme concrescit, altera nullis frigoribus congelari potest. Extremum lateris est *Novantum* promontorium, sub quo in ostio *Lussi* fluminis Sinus est qui Ptolemæo Regrionius vocatur Ei ex adverso influit ex æstuario Glottæ Sinus vulgo *Lacus Rianus*, Ptolemæo *Vidogara*. Quod inter hos sinus terræ procurrit, Incolæ *Rinum*, id est Gallovidæ aciem appellant. Ab eisdem *Novantum mula*, id est, *rostrum* sive *rictus* nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam *Gallovid* priscorum Scotorum lingua *Gallum* significat) nominatur. Infra Vidogaram a tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottę ęstuarium *Caricta*. Eam duo amnes interſecāt, *Stinsiarus* & *Grevanus*: uterq; multis amœnis villis cingitur. Inter amnes qua in modicos colles tumet pascuis fœcunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copiis non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. *Dunus* amnis eam a Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sunt in *Caricta* regione ingentis magnitudinis Boves, quorum caro tenera suavisque esu est; pinguedo liquefacta semel nunquam concrescit, sed olei instar semper fluitat. Sequitur *Coila*, quam a Meridie Gallovidia claudit, ab Ortu æstivo Glottianam attingit: ab Occasu *Irvino* fluvio a Cunigamia distinguitur: mediam *Aera* amnis dividit. Ad eum sita est *Aera* emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum aut pecorum, tota quidem tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi & corporis confirmat. In hac Provincia haud plus decem millibus passuum ab Aëra oppido, saxum est duodecim vix pedes altum, xxx cubitorum non amplius spissitudine; haud immerito surdum appellatum Nam si ingentem sonitum vel voce edas, vel scloppo, vel quovis crepitaculo; is qui ex adversa parte erit saxo proximus, nihil audiet, qui remotior melius, qui remotissimus optimè. *Cunigamia* post hanc ad Septemtriones procurrit, & Glottam submovet, ac propé ad justi amnis modum coërcet. Nomen huic Regioni Danicum esse constat, quod eorum lingua *Regis domicilium* significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxima ad Orientalem ejus plagam sita est *Renfroana*, ab opidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata, vulgo *Baronia* dicitur. Mediam eam secant duo amnes quibus utrisque *Carthus* est nomen. Post Baroniam est *Glottia* ad utramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit: a læva *Avennum*, & *Duglassum*, qui in Glottam decurrunt; item a dextra alterum *Avennum*, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dividit. Hi duo fluvii communem omnium appellationem loco proprii nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem Avonam vocant. *Sterlinensem agrum* a Meridie separat a Lothiona *Avennus*, ab Ortu æstuarium *Forthe*, donec paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus propè Serlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus, *Carron*: juxta quem aliquot vetusta sunt Monumenta. Ad lævam Carrontis duo terreni sunt tumuli Hominum opera (ut res indicat) ædificati· vulgo *Duni pa-*

Margin notes: Caricta. Soli fertilitas. Coila. Saxum. Renfroana. Glottia. Sinus. Flumina. Ager Sterlinensis.

pacis appellantur. A dextro Carrontis latere ager ferè cætera planus in collem paullũ prominet, medio ferè spatio inter Dunos pacis, & ædiculam: in eo ad ipsum anguli flexũ modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè Beda Anglus *Guidi* vocat; atque in ipso valli Severi ãgulo collocat. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerũt: multa vestigia exstant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimoniũ salutis per Tribunos & Centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones continentur. Vltra Sterlinensem agrum est *Levinia*, a Renfroana præfectura *Glotta*, Glascuensi *Kelvino* amne divisa, ab agro Sterlinensi Montibus, a Taichia, *Fortha* dirimitur: tandem in montem *Grampium* desinit, ad cujus radices per vallem cavam *Lomundus* lacus se explicat 24 millia pass. longus, 8 latus, supra 24 insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum Piscium habet & sui generis esu non insuaves, *Pollacas* vocant. Tria autem de hoc Lacu memoratu digna referuntur. Pisces pinnis carent, gratissimi alias saporis. Aquæ nullo interdum flante vento ita concitantur, ut vel audacissimos Nautas deterreant, quominus solvant. Denique Insula quædam gregibus armentisque pascendis apta, natat, ferturque quo ventis impellitur. Sed redeo ad Lacum. Tandem erumpens Meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine opidum in Glottam ingreditur. Leviniæ partem extremam Grampii Montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem

Levinia.

Situs.

Lacus.

Gerlochum a brevitate appellant, intercisi. Vltra hunc est Sinus multo amplior, quem *Longum* vocant, a *Longo* qui in eum cadit fluvio. Js limes est inter Leviniam & Covaliam Ipsa Covalia, Argathelia seu potius Ergahelia, & Cnapdalia multis sinubus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Vnus inter cætera insignis lacus, *Finis* vocant a *Fino* fluvio, quem recipit. Js ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. est & in Cnapdalia lacus *Avus*, in quo est exigua Insula & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur: qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. Vltra Cnapdaliam ad Occidentem hibernum excurrit *Cantiera*, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a quo modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleat, idque spacium nihil aliud quam arena sit: adeo humilis ut per eam naviculis traductis Nautæ plerumque navigandi compendium quærant. Hanc attingit *Lorna* Argatheliæ adjacens & usque ad *Abriam* pertinens: regio plana nec infœcunda. Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius *Braid Albin* regio vocatur, hoc est, quasi altissimam Scotiæ partem dicas, ac ubi maxima pars illa attollitur *Drum Albin*, hoc est, Scotiæ dorsum vocatur: nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt, alia in Septemtrionẽ, alia in Meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in Orientem Hibernum fundit: qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc flumine cognomen accepit ad utramq; ripam affusa vetere Scotorum lingua *Strathierna* dicta. *Strat* enim regionem ad fluminũ decursum jacentem appellare solent.

Cantiera.

Situs.

Lorna.

Flumina.

TAchiam excipiunt *Ocelli* montes; ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices in Iernensi præfectura censentur. Verum reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissecuit, *Clacmananam, Colrossianam & Kinrossianam*. Ab his & Ocellis montibus quicquid agri a lateribus *Fortha & Taus* claudunt, in Orientem anguste cuneatur ad Mare. Et uno nomine appellatur *Fifa*, omnibus rebus ad usum vitæ necessaris sibi sufficiens: qua Lacus *Levinus* eam scindit, latissima: inde utrimque se colligens in angustum usque ad *Caraliam* opidum. Amnem unum qui memoratu sit dignus Levinum fundit. Totum littus frequentibus opidulis præcingitur: e quibus maxime est memorabile propter bonarum artium studia *Fanum Andreæ*, quod prisci Scoti *Fanum Reguli* appellant: Interius in media fere regione est *Cuprum*, quo reliqui Fifani ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est *Abrenethium* vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit *Ierna*. Ipse autem *Taus* è lacu *Tao* qui est in *Braid Albin* viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is se ad Grampium montem inflectens; *Atholiam* attingit regionem fertilem in ipsis Grampii saltibus collocatam. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est *Caledonia*, opidum vetus tantum nomen retinens, vulgo *Dunkeldem*, id est tumulus corilis consitus. Corilus enim cum per inculta se latissime funderet, & silvarum opacitate agros tegeret, & oppido & genti nomen dabat. *Caledones* enim, aut *Caledonii* gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant: quos Ammianus Marcellinus in *Caledones & Vecturiones* dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est *Prethum*. Ad sinistram ripam sub Atholia ad orientem spectans est *Goutrea* frumentariis campis nobilis. Et sub hanc iterum inter Taum, & Escam porrecta *Angusia*, sive ut prisci Scoti loquuntur *Aeneja*. Sunt qui *Horestiam*, aut juxta dialectum Anglorum *Forestiam* dictam putant. In ea sunt urbes *Cuprum*, quod & Boethius patriç suæ gratulans ambitiose *Dei donum* vocat. Vetus enim nomen *Taodunum* fuisse reor, a *Duno* id est *colle* ad Taum sito, sub cujus radicibus opidum est exstructum. Extra Taum ad XIIII milia passuum recto littore occurrit *Abrenethea*, alio nomine *Obrinea*. Deinde *Rubrum* promontorium satis longe conspicuum. *Esca* fluvius cognomento Australis mediam secat: alter *Esca* Septentrionalis eam a Mernia dividit. Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra Fordunum & Dunottrum Comitis Martialis arcem occurrat Grampius paullatim se demittens, & in Mare subsidens. Vltra eam ad Septentriones est *Deva* vulgo *Dea* fluminis ostiũ: & plus minus mille passus ulterius *Dona*. Ad alterum *Abredonia* est Salmonum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicę omnium ingenuarum artium studiis florentes. Hanc citeriorem invenio vetustis monumentis *Abredeam* appellatam. Nunc utramque opidum *Abredonia* Veteris & Novę cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit *Marria*, ac sese paullatim dilatans ad LX in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque Mare diversa magnaque flumina evergit. Badenachæ confinis

Margin notes (left): *Fifa.* — *Opida.* — *Flumina.*

Margin notes (right): *Goutrea. Soli fertilitas.* — *Angusia* — *Vrbium nomina.* — *Abrenethea.* — *Situs.* — *Vrbium nomina* — *Marria* — *Situs.*

confinis est Abria, ad Mare Deucaledonium modice prona, regio (ut inter Scotos) inprimis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & Frumentis & pascuis imprimis fœlix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum fontiumque amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam quam tot rivi sufficiunt, Mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibique terræ paulo altiore margine coërcitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde *Abriam*, id est, stationem patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Ad plagam Septemtrionalem proxima Marriæ est *Buchania*, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissime se in Mare Germanicum exporrigit. Pascuis Oviumque proventu admodum fœlix, cæterisque commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum Salmonibus abundent, *Rairam* amnem tamen id genus Piscis non ingreditur. Est in ejus littore spelunca, cujus natura prætereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim destillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera Hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Vltra Buchaniam, ad Septemtriones duæ sunt regiunculæ, *Boina & Ainia*, quæ usque ad Spæam fluvium pertinent, qui separat eas a Moravia. Oritur autem Spæa a dorso Badenachæ, cujus meminimus: & longe ab ejus fonte lacus est unde erumpit Jutea, ac se in Occiduum Mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt opidum nobile fuisse, a fluvio Emmerluteum nuncupatum, Certe sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodũ emporio aptus. Prisci quoq; Reges has oportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in Evonia arce, quam nũc multis falso persuasum est esse *Stephanodunum*. Ejus enim arcis rudera, & vestigium adhuc in Lorna monstratur. Vltra Spæam usque ad Nessum sequitur Moravia, olim (ut creditur) *Varar* dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus, velut retro in Occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fœcunda, amœnitate vero, & fructiferarum arborum proventu totius regni facile prima. Duo memoratu digna habet opida, *Elginam* ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & *Nessum* ad cognominem fluvium. Nessus a Lacu Nesso longo viginti quatuor millia fluit. Aqua fere semper tepida, nec unquam ita frigida ut congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glaciei in eum invecta, tepore aquarum brevi solvuntur. Vltra Nessum Lacum Occidentem versus octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est, quod obstat, quominus maria coëant, & quod reliquum est Scotiæ, Insulam reddant. Nam quod spacii ab iis faucibus ad Mare Deucaledonium interjicitur, fere finibus maris in terram irrumpentis est intercisum. Quod ultra Nessum, & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi, *Naverniam*, seu ut vulgo *Strathnaverniam*, a fluvio Naverna dictam. Vltra ostium *Nessi*, qua mari Germanico immergitur est *Rossia*, in mare promontoriis altioribus excurrens: quod & nomen ipsum indicat. *Ros* enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est quam latior. Nam a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur; qua in Montes attollitur aspera, & inculta: qua se in campos

Buchania. Situs. Soli fertilitas. Flumina. Boina Ainia. Moravia. Soli fertilitas. Opida. Rossia. Situs

pos

pos explicat, frugum fertilitate nulli prope Scotię agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas: Lacus piscosos complures, sed maximum omnium *Lubrum*. A Mari Deucaledonio littus paullatim se castigat, & in Orientem æstivum reflectit. Ab altero littore mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in Sinum se spatiosum explicat adversus omnes tempestates Portum salutiferum, ac certum perfugium. Proxima Rossiæ extremæ Septemtrionem versus est *Navernia*, à *Naverno* amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrii secuti *Strathnaverniam* appellant. Eam a Meridie Rossia claudit, ab Occasu & Septemtrione mare Deucaledonium eam alluit, ab Oriente Cathanesiam contingit. *Sutherlandia* his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atq; ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab Occidente Strathnaverniam, a Meridie & Oriente Rossiam, a Septemtrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quod Montes candidi Marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigrarit. *Cathanesia* ultima ad Septemtrionem Scotiæ regio est: qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est *Orcas*, sive *Tarvedrum* & *Tarvisium*: reliqua duo nequaquam æquè sublimia in Cathanesia sunt, *Veruedrum*, nunc *Hoia*, & *Betubium*, falso Hectori Boëthio *Dame* appellatum, nunc *Dunis Bei* vulgo dicitur, alii *Duncans Bei* vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox *Dunis Bei* facta videtur. In hoc tractu Ptolemæus collocat *Cornavios*, cujus nominis adhuc vestigia quędam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgo *Gernico* vocant. Nam qui Ptolemæo, & exteris *Cornavi* sunt, Britannis *Kernici* fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima Insulæ parte, nempe in Cornovallia *Cornavios* ponant, eosdem qui vetustum sermonem Britannicum retinent adhuc *Kernicos* vocant. Restat nunc ut de Insulis aliquid dicamus. Recentiores Insularum omnium, quæ Scotiam velut coronant, tres fecerunt vel classes vel ordines, *Occidentales, Orcadas*, & *Zelandicas*. Occidentales appellantur quæ ab Hibernia pæne ad Orcades in Mari Deucaledonio lateri Occidentali prætenduntur. Has alii *Hebrides*, alii *Æbudas*, alii *Mævanias*, alii *Beteoricas* appellarunt. *Orcades* in mari partim Deucaledonio, partim Germanico, ad Septemtrionalem Scotiæ partem sparsæ sunt. Harum de nomine inter Scriptores veteres & recentiores satis convenit, Sed qui eas primi tenuerint, non satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt: At è qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si è sermone conjecturam faciemus, & olim & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrantur, hoc maximè argumento, quod fretum eos a Cathanesia dividens, Picticum cognominatur: Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimant, Claudiani carmine maximè freti:

Maduerunt Saxone fuso
Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule:
Scotorum tumulos flevit glacialis Ierne,

Sed quum de his supra in Britannicarum Insularum descriptione egerimus: hæc paucula sufficient, ut Scotiæ fidem imponamus.

Navernia. Situs.

Sutherlandia. Situs.

Montes.

Cathanesia.

Scotiæ Insulæ.

H ALBIO-

Regio. Nomen, a quibus inditum.

ALBIONIS Insulæ pars Meridionalior ac maxima *Anglia* Latinis dicitur: ab *Angria* regione Westphaliæ, vulgo *Engern*, ut nonnulli volunt. Alii ab angulo nomen inditum arbitrantur, quod Orbis sit angulus: alii ab *Angloen* opido Pomeraniæ. Goropius Anglos ab *Angle* i. hamo piscatorio deducit, quod ut inquit ille, omnia sibi adhamarent, & fuerint, ut Angli loquuntur, *Good Anglers*, i. boni hamatores. Quæ sanè conjectura risum potius quam fidem meretur. Sunt qui ab Anglia Cimbricæ Chersonesi regiuncula, quæ *Engelond* i. Anglorum Terra, ab Egberto Occiduorum Saxonum Rege indigitata fuit, appellatam autumant: vel quasi *Engistland* i. Engisti terra: qui se ducem his Saxonibus præbuit. Sed qui Engelberti, Engelhardi, & ejusmodi Germanicorum nominum etymologiam videt, facilè etiam Anglorum notationem videret. Hi sunt Germaniæ populi qui Britanniam occuparunt, quos unam gentem fuisse, communiq; nomine nunc Anglos nunc Saxones vocatos docet Camdenus. Hæc ab Indigenis non uno nomine appellatur, idque etiam diversimodè: in duas enim regiones eam dividunt. Pars ejus quæ Orientem & Mare Germanicum spectat ab Indigenis Anglis Saxonum populis, qui eam occuparunt sua lingua *Anglia vel England* nuncupatur. Occidentalior vero pars quæ ab hac, Sabrina & Dea fluminibus discernitur, & Britannica avitaque lingua utitur, *Wallia* vel *Walles*, a prædictis Anglis nominatur. Termini ejus Septemtrionales Scotiam versus, sunt Tueda & Solvejus fluvii: ad Meridiem est Gallia. & propriè dictus Oceanus Britannicus, ad Occasum Hibernia & Oceanus Hibernicus, ad Ortum Germanicus. Longa est 302 milliaria Anglica, Lata 300. a Belerio nempe ad Cantium Promontorium.

Situs.

Cœli temperies.

Aër hic quocunque anni tempore temperatus ac clemens: Cœlum crassum, in quo facilè nubes, imbres, ventique coguntur, atque eo minus frigoris æstusque, propter ipsius Cœli densitatem.

Soli fertilitas.

Habet solum fœcundum frugiferumque, & ab omni frugum genere ita beatum, ut Cereris sedem fuisse dixerit Orpheus. Cui adstipulatur Mamertinus aut Belga orator qui Panegyricum Constantino dixit: ubi inter alia dicit, in hac segetum tantam esse fœcunditatem, ut muneribus utriusque sufficiat, & Cereris & Liberi. Neque solum agros luxurioso ac opimo frumento, ac leguminibus supra modum scatentes habet: sed etiam cujusque generis materiam producit, præter abietem, &, ut Cæsar ait, fagum; nunc tamen est passim fagus quoque. Lauri non æquè fœcunda est Thessalia. Rosmarinus vero tam copiosus, ut eo etiam ad sepes utantur. Fert item Aurum, Argentum, Cuprum, Ferrum, sed ejus exigua copia: Plumbum nigrum, & Plumbum album id est stannum in suo genere optimum in magna abundantia hic effoditur, & ad exteras gentes effertur. Colles hic plurimi, per quos Ovium greges errant, non tantum carnium deliciis, sed etiam vellerum tenuitate nobiles; frequentiam Ovium juvat Cœli quædam benignitas, Terræque bonitas singularis; nam & in collibus vix arbores apparent, totaque regio a Lupis est suo privilegio immunis.

Animalium varietas.

Omni etiam Pecudum Animaliumque genere abundat, præterquam Asinis, Mulis, Camelis & Elephantis. Molossi nullibi gentium præstantiores, ferocioresque. Nusquam gentium major Cornicum multitudo. Magna etiam Milviorum qui pullis insidi-

insidiantur copia. Romani Britanniæ potiori parti quingentos pæne annos imperarunt, a C. Cæsare scilicet ad tempora usque Theodosii junioris: cujus ætate Romanorum legiones & præsidia ad Galliam defendendam accersita, Britanniam Insulam reliquerunt; quo factum est, ut Picti Scotique partem Australem invaserint; quorum impetum quum diutius sustinere Britanni non possent, vocarunt è Germania Saxones, viros bello adsuetos, quorum opera initio adversus Scotos & Pictos usi sunt. Postea vero Saxones sive Cœli illecebris capti, sive Pictorum amicitia & familiaritate ducti, sive perfidia propria impulsi, fœdus adversus Britannos cum Pictis inierunt, domitisque & profligatis hospitibus, ipsi illorum loca invasere. Vnde & pars illa Britanniæ Anglia, ut supra vidimus, dicta est. Continet Anglia urbes plurimas, inter quas maximè excellunt, *Londinum, Eboracum, Cantuaria, Bristolia, Glocestria sive Glovernia, Salopia, Vigornia, Bathonia, Cantabrigia, Oxonia, Nordvicus, Zandvicus*, cum multis aliis quas in descriptionibus particularibus delineabimus. Flumina illustriora *Tamesis, Humbrus, Trenta, Ousa, & Sabrina*, de quibus suis locis. Oceanus autem qui Insulam alluit, omnis generis Piscium copia redundat; inter quos Lucius est, quem *Pike* vernacula lingua appellant, qui apud illos magno in precio habetur; eoque eum interdum ex palustri aqua in vivaria transferunt; ubi nidore illo opido purgatus, anguillis minutisque pisciculis pastus mirandum in modum pinguescit. Ostrea nec alibi delicatiora, nec plura. Portus vero Angliæ præcipui sunt hi: *Davernus*, vulgo *Dovre*, qui est Comitatus Cantii extremus, ac colle munitur, arcemque habet tutissimam, omni armorum genere optimè instructam: *Muntsbay* satis latus in Cornvvallia, ubi tutissima est navium statio. Item *Volemouth* sive *Falemouth, Torbay, Southantonensis*, & alii. Angliæ Rex supremam potestatem & merum Imperium habet, nec in Imperij clientela est, nec investituram ab alio quovis accipit, nec præter Deum, superiorem agnoscit. Ejus subditi vel sunt Laici vel Ecclesiastici: Item sunt vel Nobiles vel Plebeji. Nobiles sunt vel majores: ut Duces, Marchiones, Comites & Barones, qui vel hæreditario jure his titulis gaudent, vel iisdem virtutis ergo a Rege exornantur. Ducis autem nomen soli Regis filio natu maximo hoc tempore convenit, quamvis olim plures hoc titulo insigniti fuerint. Nobiles minores sunt Equites Aurati, Armigeri, & qui vulgo Generosi & *Gentlemen* dicuntur: Generosi, vel promiscuè nobiles sunt, qui natalibus clari, aut quos virtus aut fortuna a fæce hominum extulit. *Cives sive Burgesses* qui in sua quilibet urbe publicis funguntur muneribus & in Parlamentariis Angliæ Comitiis locum habent: *Ingenui* sive *Yeomen* sunt, quos Legales homines lex vocat, & ex agris, quos optimo jure tenent, quadraginta ad minimum solidos quotannis colligunt: *Opifices* autem sunt qui mercede operam locant. Dividitur autem tota Anglia in Comitatus XXXIX. Comitatus vero in Centurias (quæ in nonnullis regni partibus *VVapentaches* a tractu armorum nominantur) & in decurias dividuntur. In his Comitatibus, difficilioribus temporibus, *Præfectus Regius*, quem *Lieutenant* vocant, ne quid detrimenti Respublica capiat, constituitur. Singulis vero annis nobilis aliquis ex Incolis præficitur, quem *Vicecomitem* quasi vicarium Comitis & Anglicè *Shiriffe*, id est Comitatus Præpositum vocant; qui etiam Comitatus vel Provinciæ Quæstor rectè dici potest. Ejus enim est publicas pecunias provinciæ suæ conquirere, mulctas

Imperiũ majorum. *Vrbium nomina.* *Flumina.* *Mare.* *Portus.* *Ratio gubernandi.*

mulctas irrogatas vel pignoribus ablatis, colligere, & ærario inferre, Iudicibus præsto adesse, & eorum mandata exequi: duodecim viros cogere, qui in causis de facto cognoscunt, & ad judices referunt, (Iudices enim apud Anglos juris solum & non facti sunt judices) condemnatos ad supplicium ducere & in minoribus litibus cognoscere. In majoribus autem jus dicunt Iustitiarii, quos *Itinerantes & Iustitiarios ad Assisas* vocant, qui quotannis hos Comitatus bis obeunt, ut de causis cognoscant, & de incarceratis sententiam ferant. Quod ad Ecclesiasticam jurisdictionem attinet, duas nunc habet Anglia provincias. Archiepiscopos item duos: *Cantuariensem* totius Angliæ Primatem & *Eboracensem*. Quibus subsunt XXV. Episcopi: Cantuariensi XXII. Eboracensi tres reliqui. Angliæ tribunalia sive juris fora, quas etiam curias dicimus, in triplici sunt differentia. Alia enim sunt Ecclesiastica, alia temporalia, & unum mixtum, quod Parlamentum vocant, & ex tribus Angliæ Ordinibus constat & totius Angliæ corpus repræsentat. Hoc a Principe pro arbitrio indicitur, summamque & sanctam authoritatem habet in legibus ferendis, confirmandis, antiquandis, interpretandis, & in omnibus quæ ad Reipublicæ salutem spectant. Fora temporalia sunt duplicia, juris scilicet aut æqui. Iuris sunt, *Bancus Regius*, *Curia camera stellata*, *Bancus communis*, *Scaccarium*, *Curia VVardorum & Liberationum*, *Admiralii*, *Assisa*, alia quæ obscura sunt, omittimus. *Bancus regius* ita dictus quod Rex ipse in eo præsidere soleat, Coronæ placita tractat. *Camera stellata*, sive potius Curia consilii regii in qua tractantur criminalia, perjuria, imposturæ, dolus malus, &c. *Bancus Communis*, quia communia placita inter subditos ex jure Anglico, quod commune vocant, in hoc disceptantur, nomen habet. *Scaccarium* a tabula quadrangula, ad quam assidebant, nomen traxit, in eo omnes causæ audiuntur quæ ad Fiscum pertinent. *Curia VVardorum*, a pupillis, quorum causas tractat, nomen habet. *Admiralii Curia* res maritimas tractat. *Assisa*, quas dicimus, in quolibet Comitatu bis anno habentur, in quibus duo Assisarum Iustitiarii ad hoc deputati cum Eirenarchis, sive pacis Iustitiariis & de civilibus, & criminalibus cognoscunt. Fora æquitatis sunt *Cancellaria*, *Curia Requestarum*, Concilia in Limitibus Walliæ, ex parte Boreali. *Cancellaria a Cancellario*, qui ibi præsidet, nomen traxit. In hac ex æquo & bono judicatur, & summum jus quod summa crux videri solet, temperatur. *Requestarum Curia* pauperum & regiorum famulorum caussas audit. Ecclesiastica fora præcipua sunt, *Synodus*, quæ *Convocatio Cleri* dicitur, semperque simul cum Parlamento habetur: & *Synodi Provinciales* in utraque provincia. *Academiæ* in hoc regno duæ sunt nobiles, *Cantabrigiensis* & *Oxoniensis*, quibus additur tertia *Londinensis*. Ingenia producit Anglia non infelicia neque sterilia, virosq; doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos plurimos habet. Gens procera statura, venusta & candida facie est, cæsiis ut plurimum oculis, & ut sono linguæ Italis persimiles, ita corporum habitu ac moribus ab illis pæne nihil discrepant. Victus maxima ex parte in carne consistit. Cerevisiam ex hordeo conficiunt, potum sapidum, gratum, jucundum. Hic in exteras etiam regiones asportatur. Vestimento non multum absimili Gallico utuntur. Atque hæc quidem de Anglia in genere dicta sufficient; reliqua in particularibus deinceps tabulis exponemus.

Regus & instituta. *Scholæ.* *Mores.* *Victus.* *Vestitus.*

Continens *Northumbriam, Cumberlandiam Comitatus, Dunelmensem Episcopatum, Westmorlandiam, & Maniam Insulam.*

GENERATIM quæ dicenda habuimus de Anglia absolvimus: postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam percurramus. Britanniæ ab se debellatæ citeriorem partem in Provinciam redactam, Romani variè diviserunt, ut supra diximus. Saxones vero pro Pentarchia Romanorum fecerunt Heptarchiam, in ea sunt *Cantium*, *Sussexia*, *Eastanglia*, *Westsexia*, *Northumbria*, *East-sexia*, & *Mercia*. Hodie in Comitatus (quos vel *Conventus* vel *Pagos* propriè & Latinè voces) Angli peculiari vocabulo *Schyres* appellant, distribuitur. Ac primum anno a Christo nato 1016 Ethelredo regnante tantum XXXII. numerabantur: deinde sub Guilielmo primo XXXVI. Postea tres in numerum additæ XXXIX Comitatuum numerum compleverunt, qui hodie in Anglia obtinet. Quibus accedunt XIII plures in Wallia, quorum sex fuerunt tempore Edwardi Primi, reliquos Parlamentaria authoritate constituit Henricus Octavus. Hosce autem Comitatus seu Partes Angliæ cum nonnullis Insulis Mercator noster 6 tabulis luculenter expressas exhibet. Harum omnium tabularum, quo ordine ab authore nostro proponuntur, delineationem, quam poterimus fidelissimè proponemus.

Northumbria. Situs. Offert se primo loco *Northumbria*, vulgo *Northumberlant*, Trianguli sed non æquilateri figura quodammodo inclusa jacens. Meridionale ejus latus *Dervventus* in Tinam influens, & ipse Tina claudit, qua Dunelmenses spectat. Orientale latus Mari Germanico pulsatur. Occidentale vero quod ab Occasu brumali in Ortum æstivum, primum concatenatis montibus, inde *Tvveda* flu. protrahitur, Scotiæ obvertitur, regionumque limes est. *Soli qualitas.* Terra ipsa magna ex parte aspera est, ac cultu dura. Ad mare & *Tinam* adhibita mediocri cultura satis est colono grata, alibi vero multo ingratior, & quasi horridior. Plurimisque in locis lapides illi *Lithanthraces*, quos *Sea-coales* Angli vocant, magna copia effodiuntur. *Vrbes.* Est in Northumbria urbs *Nevvcastle*, portu nobilis, quem Tina efficit sua profunditate naves valdè magnas admittens, & ita defendens, ut nec tempestatibus facilè jactari, nec vadis afflictari possint. Est & ultimum Angliæ, & munitissimum totius Britanniæ opidum *Bervvick*: quod nomen a Berengario Duce, quem somniarunt, deducunt aliqui. Lelandus ab *Aber*, quod ostium Britannis sonat, ut *Abervvic* vicum ad ostium significaret. *Flumina.* Vndecumque vero nomen habet, situ longius in mare porrigitur, ita ut mari & *Tueda* ferè circumvalletur: & alia. Fluvii hic sunt *Tina Australis & Borealis* (qui sic dictus quod in arctum coëuntibus ripis constringitur, hoc enim *Tin* Britannica lingua significare affirmant nonnulli.) *Australis* ex Cumbria editus, prope *Alstenmore*, ubi antiqua est fodina æraria, cũ aliquamdiu se in Septemtriones provolverit, in Ortum conversus, rectà cũ muro Pictico procurrit. *Tina Borealis* è limitaneis montibus sociatus *Redô* fluvio infesto qui ad *Redsquier* præruptum montem effusus, *Rhedescale*, i. *vallem Redi*, laudatissimorum velitum altricem rigat. Infra *Collerford*, uterque Tina confluit, qui jam auctus, subindeque auctior, uno alveo urget ad Oceanum iter. *Tueda* Angliam à Scotia longo spatio discludit, Limesque Orientalis dicitur. Hic fluvius copiosa scaturigine è Scotiæ montibus erumpens inter limitaneos equites, diu tortuosus errat. Vbi vero proximè *Carram* vicum accesserit, multis aquis convalescens regnorum collimitia discriminare incipit, ac tandem *Tillo* recepto in Mare Germanicum se exonerat. Sunt & alii, ut *Coqueda, Alaunus, Blithus, & Wanspeth*, quos omitto, ad se-

Cumbria. ad secundam partem transitum faciens. Ea est *Cumbria* vulgo *Cumberland*: hæc Westmorlandiæ ad Occasum Situs. præjacet, ultima in hac parte Angliæ provincia, utpote quæ ipsam Scotiam ab Arcto attingit, ab Austro & Occidente Hibernico Oceano pulsata, ab Ortu vero super Westmorlandiam Northumbriæ contigua. Nomen ab Incolis traxit, qui veri & germani Britanni fuerunt, Soli qualitas. & se sua lingua *Kumbri*, & *Kambri* indigitarunt. Terra autem quamvis ob Septemtrionalem situm frigidior, & ob montes asperior videatur, sua tamen varietate perlustrantibus arridet. Post verrucosas enim rupes, & confertos montes, quibus lacus interjacent, succedunt pabulosi colles gregibus referti, quibus rursus substernuntur porrectæ planities frugibus satis fœcundæ. Est in hac Provincia optima & oportuna positione urbs vetustissima *Carlile*, a Septemtrione profundo Itunæ alveo, ab Vrbes. Ortu Peterillo, ab Occasu Cauda munita, & præter hęc naturæ defendentis munimenta, firmis mœnibus è saxo quadrato, castello & Citadella quam vocant, armata. Sunt & alia opida *Keswike*, *VVirkinton*, *Bulneße*, *Perith*, ut vicos & arces silentio prætereram. Atque hic ager 58 Lacus. Parochiales Ecclesias numerat. Habet præterea Lacus omni volatilium genere abundantes. Fluvios item inter Flumina quos *Irton* amniculus in quo Conchæ cum rorem, quem veluti maritum appetunt, oscitatione quadam hauserint, fiunt gravidæ, margaritasque pariunt, quas accolæ cum resederit aqua venantur. Est & *Derventio*, *Cokarus*, *Olenus*, sive *Elenus*, *Eiden* atque alii, piscibus abundantes. Ad hæc Oceanus, qui ad littus alliditur, Piscium optimorum examina alit, & negligentiam accolis quasi exprobrat, quod minus gnaviter piscaturam Montes. exerceant. Montes hic conferti Metallis gravidi, inter quos montes *Derwentfels* vocati, in quibus ad *Newlands* æris venæ opulentæ non sine auro & argento nostro tempore sunt repertæ. Hic etiam invenitur terra illa metallica, sive saxum induratum & micans, Anglis *Blacke leade* dictum, quo ad ducendas lineas, & monochromata pictores utuntur. Superiorem hujus regionis partem intersecat, qui nullo modo tacendus est, *Murus* Murus Pictorum. ille celeberrimus, Romanæ provinciæ limes sive clusura, CXXII. millium passuum longitudine, Severi opus: qui ut ait Orosius *partem Insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam curavit.* Eum Beda 8 pedes latum & duodecim altum fuisse scribit, recta ab Ortu in Occasum linea: cujus non solum vestigia sed etiam fragmenta in longa spatia porrecta & tantum pinnis nudata extant, hodieque conspiciuntur, ut testatur Camdenus. Episcopatus Dunelmēsis, vulgo *the Bishoprick of Durham*, sive *Du-* Episcopatus Dunelmensis. *resme*, Eboracensibus ad Septemtrionem confinis in trianguli speciem efformatur, cujus apex ad Occasum coëuntibus ibi Septemtrionali limite & *Tesis* fontibus figuratur. Ad Australem partem ferè qua flumen se reducit, Cathedralis Ecclesia surgit, pyramidibus & altà turre conspicua, in medio eminenti tumulo imponitur castrum quodammodo intermedium inter duos pontes è saxo, quibus Vedra fluvius hinc ad Ortum, illinc ad Occasum conjungitur; a castro ad Septemtriones patet forum & S. Nicolai cernitur templum. Sunt hic præter- Vrbes sive opida. ea opida, *Standrope*, *Derlington*, *Hartlepole*, *Binchester* & *Chester upon the streete*, cum multis vicis atque arcibus. Numerantur in hoc agro & Northumbria, Ecclesiæ parochiales 118 præter sacella plurima. Flumina hic sunt Flumina. primum *Tees* Latinis *Teisis* & *Teisa* Polydoro *Athesis*, Ptolemęo *Tuesis* appellari videtur Camdeno, apud quem libra-

librariorum incuria exulare existimat. Hic Fluvius è saxeto illo *Stanemore* erumpens, raptisque secum multis undiq; torrentibus, per rupes fluens è quibus ad Egleston marmora cęduntur, ac deinde multa loca alluens, tandem amplo ostio in Oceanum se ejicit, unde trianguli basis ad oram maritimam inchoatur. Item *Vedra*, *Gaunlesse*, *Dervventum*. *VVestmorlandia* ab Occasu & Arcto Cumberlandia, ab Ortu Eboracensi agro terminata: sic dicta quod magna ex parte inculta sit. Pars Australior, angustiori spatio inter Lonum flumen & Winandermere conclusa satis ferax in vallibus, licet suas asperas glabrasque cautes ostendat, & *Baronia de Kendal* dicitur. Deinceps supra Loni fontes latius se explicat regio, multisque gyris & flexibus Montes excurrunt, quibus interjacent alicubi convalles prærupta altitudine, crebris locis spelun . um in modum subruptis. Opidum hic primarium *Aballaba* nunc *Apolby*. Est etiam frequentissimum opidum Kandale, Lanificii gloria & industria celeberrimum. Atque in hoc Comitatu 26 parœciæ numerosæ habentur. Fluvii sunt *Lonus, Ituna, &* *Emotus*. *Mannia*, Cæsari *Mona*, *Monœda* Ptolemæo quasi *Moneitha*, id est, *Mona*, remotior, ad alterius Monæ differentiam, dicitur. *Monabia* Plinio, *Menavia* Orosio & Bedæ, apud quos tamen *Mevania* perperam legitur, *Eubonia* Gildæ, *Menauvv* Britannis, Incolis *Maning*, Anglis *The yle of Man*. Iacet autem medio libramine inter Boreales Hiberniæ & Britanniæ partes, á Septentrione in Meridiem xxx. plus minus Italica mil. porrecta, latitudinem vero qua maximè patet vix ultra xv. mill. qua minimè VIII extendit. Linum & Cannabim abunde profert, pascua & arva habet satis læta, hordei, tritici, sed præcipuè avenæ ferax est, unde avenaceo pane maximè vescuntur Incolæ; pecorum ubique multitudo, & numerosi Ovium greges, sed cum Oves, tum pecora minora sunt quam in Anglia. Cum autem silvis sit indiga, bituminoso cespite ad ignem utuntur, quem dum effodiunt, sæpe numero in suffossas arbores incidunt. Britannos hanc Insulam uti Britanniam tenuisse in confesso est, sed cum a Septemtrione gentes tanquam insusi nymbi, has australes plagas inundarint, in Scotorum potestatem devenit. Inter Opida hujus Insulæ præcipuum censetur *Russin* ad australe latus situm, quod a castro ubi præsidium habetur, vulgo *Castletovvn* appellatur: sed frequentissimum est *Duglas*, quod Portus sit optimus, adituque facillimus, ad quem Galli, & alii exteri cum sale suo marino commeant, coria, lanam rudem, & carnem bubulam salitam ab Insulanis emercantes. In occiduo autem insulæ latere sunt *Bala Curi* ubi Episcopus plerumque agit qui Eboracensi Archiepiscopo subest, & *The Pyle* munimentum exigua in Insula positum, ubi etiam non pauci sunt milites præsidiarii. Ipsi vero australi promontorio modica etiam Insula *The calfe of Man* dicta, prætenditur, marinis avibus quas *Puffins*, & anatibus illis è ligno putrefacto enatis, quas Angli *Bernacles*, Scoti *Clakes, & Soland Geesse* vocant, referta. In medio Mannia Montibus densius attollitur, é quibus editissimus *Sceafell*, unde sudo cœlo Scotia, Anglia & Hibernia prospici possit. Controversias Judices, *Deemsters* vocant, sine scriptis & impensis dirimunt. Incolæ omnes a furandi & mendicandi ostiatim consuetudine sunt alienissimi, ac mirè religiosi. Superest *Anglesey* Insula, de qua suo loco agemus.

VVestmorlandia. *Situs.* *Soli qualitas.* *Mannia* *Nomina* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperii majorum* *Opida.* *Montes.* *Ratio gubernandi* *Vulgi Mores.*

SEQUENTES CONTINENS COMITATUS, LANCASTRIAM, CESTRIAM, *Carnarvam, Denbigh, Flinth, Merionidh, Montgomery, Salopiam, Cardigan, Radnor, VVigorniam & Insulam Anglesey.*

Lancastria. *Situs.* LANCASTRIA vulgo *Lankashire, & the County Palatine of Lancaster,* quod sit Comitatus Palatini titulo insignis. Sub Montibus, qui per Angliam mediam procurrunt, jacet ad Occasum: inter Eboracenses ab Ortu, & Hibernicum Oceanum ab Occasu ita includitur, ut ab Austro qua Cestrenses respicit, (a quibus Mersejo flumine dirimitur) sit latior, sensimque in Boream procedens, qua VVestmorlandiæ confinis, coarctetur. Ibique maris Sinu abrumpitur, suique partem non exiguam ultra sinum habet, quæ Cumberlandiæ adjacet. Vbi in campos æquatur, hordei & tritici satis est fertilis, ad Montium radices avenæ fertilior, ubique solo tolerabili, nisi uliginosis quibusdam, & minus salubribus locis, qui tamen hæc sua incommoda commodis resarciunt uberioribus. Abrasa *Soli fertilitas.* enim superficie cespites ad ignis fomitem, & nonnunquam arbores, quæ diu defossæ jacuerunt, præbent. Inferius vero margam ad stercorandos agros affatim alicubi suppeditant. Boves proceris cornibus & composito corpore excellunt. Ad urbes transeo, inter quas primo loco occurrit pervetus illud opidum *Manchester, Mancunium & Manucium* variante lectione Antonino, Hoc *Opida.* circumvicinis opidis præcellit suo ornatu, frequentia, lanificio, foro, templo & Collegio. Est & *Ormeskirke* mercatorium opidum, sepultura Stanleyorum Derbiensium Comitum insigne: Et *Lancaster* præcipuum regionis opidum, ut alia taceam. Atque hic parœciæ 36: sed *Lacus.* valde populosæ recensentur. Plurimi sunt Lacus & paludes inter quas *Merton* palus, & Lacus totius Angliæ maximus, nunc *VVinandermere* Pisce sibi peculiari accolis *Chare* dicto, fœcundus. Fluvii *Mersejus, Irvvellus, Duglesse, Ribellus, VVyre, Loccus, & Lonus.* *Flumina.* Montes hic plurimi, iique editissimi, inter quos illi qui *Inglebarrovvhill, Penigent, Pendle hill.* *Montes.* *Cestria* sequitur vulgo *Cheshire,* & *The Countie Palatine of Chester*, quod ejus comites jura Palatina habuerint. Ab Austro agro Salopiensi, ab Ortu Staffordiensi & Derbiensi, a Septemtrione Lancastrensi, ab Occasu Denbingensi & Flintensi circumscri- *Cestria.* bitur, ad Circium vero Chersono longius in altum abit, *Situs.* quæ inter duos sinus conc[...]a utrinque insinuantem *Soliqualitas.* Oceanum admittit, in quos etiam sinus omnia hujus agri flumina conveniunt. Regio farris & tritici jejuna & inops, pecoris & piscium ferax. Vrbs hic clara quam Ptol. *Deunam*, Angli *Chester & VVestchester.* Vrbs hæc quadrata forma, mœnibus quæ plus duo mill. pass. ambitu colligunt, includitur: ad Lybonotum, castrum eminet prope flumen a Comitibus constructum, ubi fora Palatinatus bis quotannis habentur. Ædificia sunt nitida, & projectis Mænianis porticus utrinque per primarias plateas ducunt. Sunt præterea opida *Finborrovv & Condate*, nunc *Congleton.* Habetque parœcias plus minus 68 hic Comitatus. Fluvii hanc regionem interluunt, *Deva*, Anglicè *Dee.* Salmonibus admodum ferax, *Flumina.* è duobus in VVallia fontibus enascitur, unde denominatum credunt Præterea *VVever, Mersey, & Danus,* *Caernarvonshire,* Historicis Latinis *Snandonia*, & Arvonia. *Carnarvonshire.*

Latus

Situs. Latus Septemtrionale & Occiduum Mari objacet, Australe claudit Merionithia, & Orientale Denbighensis *Soli fertilitas.* aget Conovio flu. interlabente. Qua Mare prospicit gleba est satis fertili, & opidulis redimita. In hac præter *Opida.* alia opida est *Bangor* sedes Episcopalis. Interiora hujus Comitatus montosa, aspera, clivosa. *Denbigensis* ager, Anglis *Denbigshire* interius a mari recedit, & in Ortum us- *Mores.* que ad Devam flumen procurrit. A Borea aliquandiu mare, inde Flintensis regiuncula, ab Occasu Merionithia & Montgomeria, ab Ortu Cestria & Salopia cir- *Denbighia.* cumcingunt. Pars Occidua sterilis, media qua in vallem succumbit, fœcundissima, Orientalis statim a valle naturam sibi iniquiorem, ad Devam vero multo æquiorem *Situs.* sentit. In hoc autem agro est vallis *Cluida*, amœnitate, fertilitate, & salubritate verè fœlix, in qua *Ruthun* maxi- *Soli qualitas.* mum est vallis emporium. Deinde territorium, Britannicè *Mailor Gymraig*, Anglis *Bromfield* lætum admodum *Opida.* & plumbi ferax. Primarium hujus tractus opidum *Denbigia*, vulgo *Denbigh*, & *Cluida* fluvius. Flintensis Provin- *Flintshire.* ciola, Anglis *Flintshire*, Denbighiensi agro ad Septemtrionem longior quam latior præjacet, Hibernico mari, seu *Situs.* potius Deva æstuario ab Arcto pulsata, ab Ortu Cestrensi Comitatu, ab aliis plagis Denbighiensi finita. Hæc *Soli qualitas.* non quidem montana, sed collium prominentia aliquantulum surgens, quæ leniter in fertilissimos agros resupinatur, qui præsertim qua Mare prospiciunt, primo quoque anno nonnullis in locis hordeum, aliis triticum, in universum secale vicesimo & supra fœnore, & postea avenam in quatuor aut quinque annos profundit. Est hic opidum S. *Asaph* Anglis, ubi Episcopalis est sedes, cui parœciæ subsunt multæ: & *Ruthlan* castello egregio nitens. Hic etiam *Alen* fluvius, prope quem fons est qui maris æmulus statis temporibus suas & revomit & resorbet aquas. *Merionethshire*, Latinè *Mervinia* *Merionithia.* a Montgomerico pago ad sinum usque Lunatum & Oceanum pertingit, quo ab Occasu ita pulsatur, ut nonnullam ejus partem abripuisse credatur. Ad Meridiem Devo flumine a Ceretica dirimitur, ad Septemtriones Caernarvoniam, & Denbighiam attingit. Ipsa vero in- *Situs.* ter Montium conglomerationes omnium totius Wal- *Soli qualitas.* liæ terrarum hispida magis & horribilis. Opida hic rara, *Opida.* Harlech autem castrum est munitissimum, atque hujus regionis primarium: suntque æstuaria duo celeberrima *Traith maur, & Traith Bocham*, id est æstuarium majus, & minus. Montes habet altissimos, arctos tamen & in *Montes.* modum arcis acutissimos, nec raros quidem, sed creberrimos, & tanta æqualitate consertos, ut in summis eorum verticibus pastores confabulantes, vel convitiantes, si concurrere forte statuerint a mane ad vesperam vix convenirent. *Montgomeryshire* ad Meridiem Ceretica *Montgomeria.* & Radnoria, ad Ortum Salopia, ad Boream Denbighia, & ad Occasum Merionithia circumscripta, licet Mon- *Situs.* tibus plurimum emineat, convallibus tamen grata fœcunditate, cum arvis, tum pascuis utriq; fœlix est, laudatissimorumque equorum fœcunda olim genitrix. Pri- *Soli fertilitas.* marium hujus regionis opidum *Montgomery*, surgenti saxo, cui amœna planicies subjacet a Balduino limitis *Opida.* Wallici præfecto constructum. Est & *Lan vethlin*, opidum mercatorium. Hic est *Sabrina* secundum a Tamesi Britanniæ flumen, *Severne* Angli indigitant. Hic statim a fonte ita crebris incurvus flexibus agitur, ut sæpe reverti credatur, procurrit tamen, seu potius lentus pervagatur hunc agrum, Salopiensem, Vigorniensem, & Glocestrensem, vitalemque humorem glebæ ubique suppeditans in Sabrinianum fretum se tandem placidè exonerat. Hic etiam *Plinlimon* Mons in eximiam exurgens al- *Plinlimon mons.* titudi-

titudinem, qui *Sabrinam* flumen, de quo modo diximus, effundit. *Salopia* sive *Comitatus Salopiensis*, Anglis *Shropshire*, ad Ortum Staffordienses, ad Occasum Montgomerienses, ad Meridiem Vigornienses, & ad Septemtrionem Cestrenses attingit. Ampla regio, fertilis & amœna, Opidis & castris undique stipata est frequentissimis utpote quæ limitanea fuerit. Inter quæ hujus agri urbs lõge clarissima ex antiqui Vriconii occasu exorta, quam Angli *Shrevvsbury* dicunt, Latini *Salopiam*. Sunt & *Bishops Castle*, *Ludlovv*, & alia. Numerantur hic parœciæ plus minus 170. Fluvii *Temdus*, *Colunus* & *Terna*. *Cardigan*, Latinè dicitur *Ceretica*. Hujus omnis circumferentia centum tria millia passuum colligit. Cœlum patentius est & Aer frigidiusculus & penetrabilis. Solum montibus asperum & reliquæ Walliç inæqualitate conforme. Ad mare tamen æqualius est, & magis campestre quam vel in ortiva vel Occidua regionis plaga. Nam præter ingentem illum & excelsum Montem Plinillymon dictum, perpetua series minorum collium exporrigitur, qui in subjectis convallibus cum pascua lætissima tum lacus amplissimos efficiunt, qui rivulis è rupibus vicinis scaturientibus auctiores facti, diffundunt se tamquam venas, suosque meatus in ipsum mare frugiferos faciunt. Commoda quibus quæstum faciunt hujus regionis incolæ, consistunt præcipuè in pecore, marinis avibus & piscibus. Frugum illis quod satis est suppetit, silvarum vero quædam indigentia est. Ad *Tstvvyth* autem fluvii fontes, Plumbi habentur venæ, Mercimonium non parvi momenti aut pretii. Primarium hujus Provinciæ oppidum Cardigan mœnibus & Castro satis valido firmatur. Dividitur autem hæc Provincia in quinque Centurias, in quibus quatuor oppida mercatoria, & Ecclesiæ Parœciales sexaginta quatuor numerantur. *Radnoria* Comitatus Aere utitur subtili & frigido qualis ferè per omnem *VValliam* est, quod nives sub umbrosis illis editioribusque montibus ac rupibus prominentibus diutius insolutæ subsistant. Terra ipsa jejunior est, non tamen omnino sterilis: quæ autem ad Orientem & Austrum posita est, reliquæ omni præstat. Cæteræ partes asperç sunt & immites, ægreque ullo cultu ac labore improbo mitescunt, adeo ut opes tam Boreales quam Occidentales in rei pecuariæ fœtura potissimum positæ sint. Loca potissimum in hoc agro memoranda sunt *Radnoria*, unde regioni nomen. Situ peramœno sub colle positum est hoc oppidum, cui etiam colli amplum & munitum Castrum insidet. Oppidum frequenti foro celebratum, in quam & elegantiam & frequentiam nuper emicuit. His proximè accedit *Knightona* Oppidum & ipsa mercatorium, cui subjicitur *Clavvd Offa* sive Offæ fossa, mirandum sanè opus, quod limitem esse voluit ad disjungendos a suis Anglis Britannos, Offa ille Merciorum Rex. Quarto in loco succedit R*athader Govvy* oppidum, ubi Mercatus die Dominico habetur, quod hic offendiculi causa annoto. Pagus iste sex Centuriis distinguitur, in quibus tres saltus sive Forestæ, quatuor oppida mercatoria, sex Castra, & quinquaginta duç Parœciales Ecclesiæ numerantur. *Vigorniensis* Comitatus Provincia est & opulenta, & incolis frequens, Cœli temperies adeo grata & propitia, ut appetentiam labori, diætæ sive victui & quieti præbeat. Solum vero ita fertile, ut nulli totius Angliæ cedere videatur. Vrbs Vigornia primarium Comitatus qui inde nomen ducit oppidum, amœnissimo loco posita, frequenti commeantium commercio celebris, & opulentis admodum civibus culta est.

Salopia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Cardigan. Cœlum. Solum. Commoditates. Radnoria. Solum. Vigornia Cœlum. Solum.

IN QVA HI SVNT COMITATVS, CORNVBIA, DEVONIA, SOMERSETVS, *Dorcestria, VViltonia, Glocestria, Monumetha, Glamorgan, Caermarden, Penbrock, Brecnoke, & Herefordia.*

Cornubia. *Situs.* CORNVBIA quæ & *Cornvallia* Britannicè *Kernavv*, a Meridie Oceano Britannico, a Septemtrione Hibernico, ab Occasu Antivestæo promontorio & Gallico Oceano clauditur, ab Ortu Tamara flumine a Devonia sejungitur. *Soli qualitas.* Regio gleba satis fertili, ac Metallorum divite vena abundans. Frugum quoque licet non sine magno agricolæ labore, ferax. Nitet hæc regio & inprimis ora maritima creberrimis opidis. *Opida.* Ea sunt *Heilston* opidũ signandi stanni privilegio celebre. *Peryn* celebris mercatus, *Arvvenak*, *Truro*, *Grãpound*, *Fovvy*, *Lestuthiell*, *Leskerd*, *Bodman*, *Saltashe*, *S. Ies*, *S. Colombs*, *Padstovv*, *Stovv*, *Stratton*, *Tamerton*, *Lanstuphadon & Saltash*. *Flumina.* Suntque in hoc Comitatu parœciæ 161. Fluvii sunt *Vale*, *Favvey*, *Loo*, *Liverus*, *Haile*, *Alan & Tamara*. *Portus.* Inter Portus hujus regionis celeberrimus *Volemouth*, *Cenionis* ostium Ptolemæo, æquè nobilis ac ipsum Italiæ Brũdusium, naviũ capacissimus & tutissimus. *Devonia.* *Devonia* vulgo *Denshire* sequitur. *Situs.* Termini ejus ab Occasu Tamara flumen: ab Austro Oceanus, ab Ortu Dorcestria & Somersetus. a Septemtrione Sabrinianum fretum. Hæc ut majori latitudinis incremento utrinque quam Cornvvallia excurrit, ita utrinque Portubus accincta commodioribus, nec minus stanni venis dives, pratis distincta lætioribus, silvis vestita frequentioribus: gleba autem alicubi perinde exili. *Vrbes & Opida.* Vrbs primaria Anglis hodie *Excester*, Latinis *Exonia*, Ptolemæo *Isca*, Antonio *Isca Dunmoniorum*. Sunt & opida plurima ut *Plimmouth* quod superiori sæculo, ex viculo piscatorio in opidũ amplum, civiumq; frequentia urbis æmulum excrevit. Hinc fuit Franciscus ille Dracus Eques Auratus in gloria navali nostræ memoriæ facilè Princeps. Item *Lidston*, *Plimpton*, *Modbery*, *Dertmouth*, *Exminster* & multa alia: Parochiales ecclesias 394 continet. *Flumina.* Fluviique sunt *Lid*, *Teavus*, *Plimus*, *Dert*, *Totnes*, *Teignus*, *Isca*, *Credenus*, *Columbus*, *Otterey*, *Ax*, *Tovvridge*, *Tavv*, *Ockus & Lorth Euve*. *Somersetensis Comitatus.* *Somersetensis* Comitatus sequitur vulgo *Somersetshire*. Termini ab Ortu Wiltonia, ab Austro Dorcestria, ab Occasu Devonia, a Septemtrione Sabrinianum fretum & Glocestria. *Situs.* Ditis hæc admodum soli, nusquam non ad fruges, aut pabula eximiè fertilis, atque alibi etiam adamantum admodum fœcunda, qui splendore Indicos provocant, duritie cedunt. *Cœli temperies & Soli fertilitas.* Vrbs præcipuá *Bristolia*, pulcherrimis ædificiis, gemino flumine & muro, portu, exterorum commerciis, civium frequentia illustratur. *Vrbes & Opida.* Opida habet, *Theodorudunum* nunc Welles, *Bathonia*, vulgo *Bathe*. Atque in hoc agro Parochiæ 385 numerantur. *Flumina.* Fluvii *Ivell*, *Erome*, *Pedred*, *Thonus*, *Avona*, *Somer*, *Brius*, *Welvve*. *Dorcestria.* *Dorcestria*, *Dorsetshire*: ab Ortu Southamptonia, ab Occasu Devonia, ab Austro Oceano Britannico, a Borea Wiltonia & Somerseto terminatur. Gleba vero est fertili, qua Septemtriones spectat silvæ & Saltus diffunduntur, unde crebris & herbidis collibus, qui numerosos ovium greges pascunt, gratis pascuis ad littus usque descendit. *Opida.* *Durnovaria*, quod *Durnium & Duneum* Ptolemæo pro exemplarium varietate dici videtur, nunc *Dorchester*,

Dorchester, primariũ totius conventus censetur opidum, nec magnum tamen nec speciosum. mœnibus jam olim Danorum furore nudatum. Sunt & alia, *Birt-port*, *Lime*, *Weymouth*, *Poole*, *VVarham*, *Shiburne*, *Sturminster & Winburne*, atque hic Comitatus Parœcias 248 numerat. Fluvii sunt, *Lim*, *Treutus*, *Carr*, *Iuell*, *wey*, *Sturus*, *Alenus*, *Varia* Latinis, *Frau*, vel *Frome* Saxonibus. *VViltonia* a primario olim opido *VVilton* denominata, vulgo *VVilshire*, tota est mediterranea. Terminos ab Ortu Oxoniam & Southantoniam, ab Occasu Sommersetum, a Septemtrione Glocestriam habet: Regio pascuis & frugibus ubique læta. *VVilthon* opidum olim fuit totius agri caput, cui & appellationem fecit. Sunt & *Mamesbury*, *Crecla-de*, *Calne*, *Chippenham*, *Trubridg*, *Sarisbury* & *Marleborrovv*. Atque hic Comitatus Parœcias 304 complectitur. Fluvii sunt *Isis*, *Avona*, *VVilleybourne*, *Adderbourne*, *Ellan* & *Kennet*. *Glocestria*, vulgo *Glocesterhire*, ab Occasu VValliam, a Septemtrione Vigorniam, ab Ortu Oxoniam, a Meridie VViltoniam spectat. Regio amœna & fertilis, ab Ortu æstivo in Occasum brumalem exporrecta. Habet & Ferri fodinas. Primaria hujus Comitatus Vrbs *Glocester*, quã Antoninus *Clevum* & *Glevum* dixit, vulgus Latinorum *Gloverniam*, alii *Claudiocestriam*, Antiqua sanè urbs, ac a Romanis condita, Sabtinæ fluvio exporrecta imminet, qua flumine non alluitur, murus firmissimus opponitur. Sunt etiam alia opida *Tevvkesbury*, *Deorhirst*, *Campden*, *VVincelscombe*, & *Cricester*, ac Parœciæ 280 hoc Comitatu comprehenduntur. Fluvii irrigant *Sabrina*, *Aven* & *Isis* vulgo *Ouse*, qui postea recepto Tamo, *Tamisis* composito vocabulo dicitur. *Monumethensis* Comitatus, Anglice *Monmoutshire*, includitur a Septemtrione *Munou flu.* qui Herefordienses, ab Ortu Vaga, qui Glocestrenses, ab Occasu *Remnio*, qui Glamorgenses sejungit, & ab Austro Sabriniano æstuario, in quod illa flumina una cum Isca mediam regionem interscecante, evolvuntur. Rebus ad victum necessariis non solum sibi sufficit, sed etiam suppeditat. Primarium regionis opidum *Monmouth*, ad Septemtriones, qua fluminibus non defenditur, muro & fossa præcinctum erat, in medio proxime forum castellũ prætendit. Item *Chepstovv*, *Abergevenny*, Antonino *Gobannium Nevvport*, & urbs *Isa* Antonino, Legio II dicta, nunc *Caerleon*, & *Caer Leon ar Vsc* Britannis. Hic Saxonica Heptarchia VVallis montanis paruit, qui tamen ut in Legibus antiquis videre est, sub Occiduorum Saxonum imperio erant. Normannorum vero primis temporibus limitanei duces gravissime afflixerunt, præcipue Hamelinus Baluu, Hugo Lascy, Gualterus & Gilbertus Clarenses Striguliæ Comites dicti, & Brienus VVallingfordensis; quibus cum donassent Reges, quicquid hoc tractu, devictis VVallis, occupare potuissent, hi superiorem Agri partem, illi inferiorem, quam *Netherwent* dixerunt, in suam paullatim potestatem redegerunt. *Glamorgania* Anglis *Glamorganshire* dicitur. Regio tota est maritima, minus latitudine, quam recta regione porrecta, Sabriniano freto a Meridie pulsatur. Qua terram vero spectat ab Ortu Monumethenses, a Borea Brechnochienses, ab Occasu Maridunenses adjacent. Pars Septemtrionalis montibus est aspera qui in Austrum descendentes paullatim mitescunt, quorum ad radices planities in Meridiem extenditur. In hoc agro est tenuis urbecula *Landaff* i. *Fanum ad Taff*, cui Parœciæ subsunt 156: *Caerdiffe*, *Covvbridge*, *Neath*, *Svveinser & Loghor* Antonio *Leucarum*. Fluvii interluunt *Ramnius*, *Taffus*, *Nidus*, & *Loghor*. Hujus Provinciæ ab ipsa expugnatione Domini fuerunt a Fitzhaimone recta linea descendentes Glocestriæ Comites, *Clari* & *Sponceri*, inde *Bellocampi*, & *Nevillus* unus

Flumina. VViltonia. Situs. Soli qualitas. Opida. Flumina. Glocestria. Vrbes & Opida. Flumina. Monumethensis Comitatus. Situs. Soli fertilitas. Opida. Imperium majorum. Glamorgania. Situs. Soli qualitas. Vrbes & Opida. Flumina.

Imperium majorum. unus & alter, & per Nevilli Filiā è Spenceris oriundā *Richardus*, III Angliæ Rex, quo interfecto, *Henricus* VII hujus agri hæreditatem crevit, *Gaspari*que Bedfordiæ Duci patruo suo concessit, quo sine prole defuncto, ad se universum jus Rex revocavit *Ager Maridunensis* Anglis *Caermardenshire* *Caermardenshire.* continetur ab Ortu Glamorgania & Brechinia, ab Occasu Penbrochia, a Septemtrione Ceretica, intercurrente Tivio flumine, & a Meridie Oceano. Hic *Situs* frugibus satis fertilis, gregibus abundans, fossiliumque carbonum alicubi ferax. Vrbs primaria totius conventus *Caermaerden*, Ptolemæo *Maridunum*, Antonino *Muridunum* *Soli qualitas.* pratis & silvis amœna, antiquitate suspicienda, coctilibus muris ut inquit Giraldus, partim adhuc extantibus egregiè clausa supra nobilem *Tovium* fluvium. Est & opidum *Kidwilly* vetus, quod nunc vetustate quasi *Opida.* desertum fatiscit. Incolæ enim *Vendraeth Vehan* fluviolum transgressi novum *Kidvvelly* substruxerunt, Portus commoditate eo allecti, quæ jam tamen teniis objectis, ferè nulla est. Fluvii sunt *Vendraeth Vehan*, *Tovy*, Pt. *Tobius*, & *Taf*. *Flumina.* *Penbrochiensis Comitatus* Anglis, *Penbrocshire*, undique mari urgetur, nisi ab Ortu, qua ager Maridunen- *Penbrochiensis Comitatus.* sis, & ab Aquilone qua pars Ceretica obtenditur. Regio ex Hiberniæ confinio aëris salubritate temperata, triticea, vinoque vænali copiose referta. *Situs.* Principale provinciæ municipium Demetiæque caput, est *Penbro*, Anglis *Penbroke*, in saxosa quadam & oblonga rupis eminentia situm. *Cæli temperies. Soli fertilitas.* Nobilia etiam hujus tractus Opida sunt *Tenby*, *Harfordvvest*, & *Menevia* Anglis hodie S. *Davids*. *Opida.* Fluvios hic non nisi duos reperio. Est hic Portus quem *Milford-Haven* Angli vocant, quo non alter in Europa aut *Flumina.* nobilior aut tutior. Hujus regionis 1 Comitem *Gilbertum Strongbovv* fuisse lego, cui Stephanus Rex Penbrochiæ Comitis titulū primus contulit: Ille *Richardo Strongbovv* filio, *Imperium majorum.* Hiberniæ domitori reliquit. Hujus unica Filia *Isabella* *Gulielmum* Dominum de *Hempsted*. Angliæ Marescallum, maritum eodem adauxit, virum belli pacisque artibus florentissimum. Filiique ejus v. successivè Penbrochiæ Comites fuerunt. De reliquis Comitibus lege Camdenum. *Brechinia.* *Brechinia*, Anglis *Berchnocshire*, a Brechanio Principe sic dicta, ut existimant VValli. Hęc ab Ortu Herefordia, *Situs.* ab Austro Monumuthia & Glamorgania, ab Occasu Caermardinia terminatur. Regio in montes densius consurgit, convallibus tamen passim fœcundis. *Soli fertilitas.* Primarium hujus agri opidum *Brecnoc* in ejus fere umbilico positum. *Opida* Sunt prætere *Buelth* & *Hay*. *Vaga* Borealem agri partem alluit. *Flumina* *Isca* eximius item fluvius mediam percurrit. *Herefordiensis*, Comitatus sive *Herefordshire*, forma quasi circulari, *Herefordia.* ab Ortu Vigorniensibus & Glocestrensibus, a Meridie Monumethensibus, ab Occasu Radnoria *Situs.* & Brechinia, a Septentrione Salopia definitur. Regio est amœna, pascendisque pecoribus & alendis frugibus mitissima. *Soli fertilitas.* *Harefordia* nunc urbs hujus Comitatus prima, pratis gratissimis, arvis uberrimis intersita, fluminibus ferè incincta, *Vrbes & Opida.* ad Septemtrionem & Occasum Anonymo, ab Austro Vaga, qui è VVallia huc accelerat. Sunt & *Lemster*, *VVebleia*, *Ledbury*, *Rosse*. Numerantur hic Parœcię 175. *Flumina* Flumina hic sunt eximia, *Vaga*, *Lugus*, *Munovv* & *Dorus*.

K Succedit

Hoc continet Comitatus, Eboracum, Lincolniam, Derbiam, Staffordiam, Nottinghamiam, Lecestriam, Rutlandiam, & Norfolciam.

SVccedit explicanda quinta Tabula Angliæ, in qua primo loco *Ager Eboracensis* vulgo *Yorcshire*, totius Angliæ Provincia longè maxima, occurrit. Ab Occasu, Montibus, Lancastrensi agro & Westmorlandia, ab Arcto Dunelmensi Episcopatu terminatur: ab Ortu Oceano Germanico, ab Austro primum agro Cestrensi & Derbiensi, inde Nottinghamiensi, & postea Lincolniensi. Temperatæ hæc censetur ubertatis. Si hic saxosa vel arenosa sit sterilitas, illic lætissima arvorum fæcunditas, si hic silvis sit nuda, illic densissimis nemoribus obumbrata, ita providè temperante natura, ut ipsa regio etiam sua varietate gratior & lætior videatur. Est hic *Eboracum* vulgo *Yorke* urbs totius Angliæ secunda, hujus regionis pulcherrima, quæ universæ Septemtrionali parti, & præsidio & ornamento est singulari. Amœna, ampla, munita, ædificiis tam privatis, quam publicis exculta, opibus civibusque referta. Hanc *Vrus* qui nunc *Ouse* interseeat, & quasi in duas urbes dividit, quæ lapideo ponte vastissimo conjunguntur. Sunt & *Kingston vpon Hull, Dancaster, Halifax, Pontfreit, Shirborna, VVetherby, Kingston, Patrington*, aliaque opida plurima. Opida enim triginta novem & parœcias 459 in hoc Comitatu numero, quibus subsunt plurima sacella magnis parœciis Incolarum multitudine comparanda. Potiora flumina sunt *Danus, Calderus, Arus, VVerfus, Nidus, & Ousa* quæ ex limitaneis Montibus exorta, locis potioribus affunduntur. Sunt & alia, *Cokarus, Fossus, Derventio, Foulnesse, Hullus, Teyse, Dovv, Rhie, Resal & VViscus. Lincolnia*, vulgo

Ager Eboracensis. *Situs.* *Soli qualitas.* *Vrbes & Opida.* *Flumina.* *Lincolnia.*

Lincolnshire, Regio amplissima, per sexaginta ferè milliaria in longitudine jacet, latitudinem alicubi super triginta extendit. Ab Ortu Oceano Germanico pulsatur, a Septemtrione ad *Abum* æstuarium pertinet, ab Occasu Nottinghamiam spectat, & a Meridie Wellando flu. a Northantonia discluditur. Regio alendis frugibus, & pascendis pecoribus mitissima, frumentariis campis alibi, & pascuis admodum læta. Prima & præcipua hujus Comitatus civitas *Lincolnia*, Anglis *Lincolne*. Ptolemæo & Antonino *Lindum*. Vrbs ipsa ampla & celebris collis dorso insidet, ubi Withama in Ortum se deflectit. Sunt præterea opida *Stanford, Grantham, Ancaster, Crowland, Spalding, Beston* & alia. Suntque in hoc Comitatu Parochiæ plus minus 630. Crebris hęc regio fluviis rigatur, qui sunt *Witham* Luciis fœcundus, *Lud, Trenta, Wellandus, Idle, Danus*. Sequitur Provincia *Darbiensis* vulgo *Darbishire*, quæ a Meridie agro Leicestrensi, ab Occasu Staffordiensi, a Septemtrione Eboracensi, ab Ortu Nottingamensi clauditur, forma quasi triangulari, sed non æquilatera. In duas partes Derventione flumine intercurrente dividitur. Pars Orientalis & Meridionalis culta, fœcunda & vivariis frequens. Occidentalis tota petrosa, Montibus & aspretis sterilescit, plumbi tamen proventu opulenta, & Ovibus pascendis satis commoda. Vniversi agri caput *Darby*, opidum celebre juridicis conventibus pro universo agro, & cervisia quam coquit optima, Anglis *Ale* dicta. Sunt etiam alia *S. Diacre, Workesvvorth & Bakevvel*. Atque hic Comitatus Parœcias

Soli qualitas. *Vrbes & Opida.* *Flumina.* *Provincia Darbiensis.* *Situs.* *Opida.* *Flumina.*

cias 106 includit. Fluvii *Trenta, Dovus, & Derventio*. Pars Occidentalis hujus Provinciæ quæ tota collibus eminet *Teake* dicitur, Plumbi admodum ferax. In his enim Mõtibus lapides plumbarii feraces, ut vocant Metallici, quotidie magna copia effodiuntur, quos in collibus Favonio obversis, observatis temporibus cum Favonius flare cœperit, magna lignorum vi accensa, excoquunt, & effossis canalibus quibus defluat, in massas conflant. Nec Plumbum solum, sed etiam Stibium (vulgo Antimonium vocant) hic in propriis venis reperitur, quo in tingẽdis Ciliis Græcæ mulieres olim usæ leguntur. Lapides etiam molares hic excinduntur, cotes etiam ad ferramenta exacuenda & nonnunquam fluor quidam candidus in fodinis reperitur, qui per omnia Chrystallo est simillimus. Sed de his satis, ad Staffordiam transeo, *Staffordshire*, quæ ab Ortiva plaga VVarvvicensibus & Derbiensibus, a Meridiana Vigorniensibus, ab Occidua Salopiensibus pręcincta quasi rhombi forma: ab Austro in Septemtriones procurrit, medio latior, & extremis se angustantibus. Pars Septemtrionalis montana & minus læta, media Trenta flumine perfusa lætior, silvis amicta, arvis & pratis variata: uti & Meridionalis, quæ etiam carbones fossiles habet, & ferri venas. Totius hujus agri caput olim erat & nunc est *Staffod*, cui maximum tamen decus a *Stafford* castro adjuncto, quod Barones de Stafford sibi in sedem construxerũt. Sunt hic etiam *Lichfeldia*, *Burton*, *Vtcester*, *Stone*, *Drayton*, *Bassett*, *Tamevvorth*, *Vulfrunshampton*, *Theotenhall*, & *VVeadesbirig*. Atque in hoc Comitatu Parœciæ 130 habentur. Flumina, hanc regionem irrigant *Dovus*, *Hansus*, *Churnet*, *Tayn*, *Blith*, & *Trenta*. Hic è duobus fontibus effluens, suo quasi jure tertium sibi locum inter Britanniæ flumina vendicat. Item *Sous*, *Tama*, & *Tankus*. Pars Septemtrionalis Montibus non magnis leviter intumescit, qui hinc exorsi, ut Apenninus Italiæ, per Angliam mediam perpetuum dorsum perpetuis jugis elatum ad Scotiam usque, nomine sæpe mutato agunt. In parte hujus agri media *Needvvood* silva spatiosa, vivariisque repleta diffunditur, in qua circumvicina Nobilitas hilares venandi labores gnaviter assidueque exercet. Comitatus *Nottinghamiensis*, Anglis *Nottinghamshire*, ab Ortu Lincolniensi confinis est, a Septemtrione Eboracensi, ab Occasu Derbiensi, a Meridie Leicestrensi terminatur. Partem Meridionalem, & Orientalem *Trenta* flumen nobilissimum, influentesque rivuli fœcundant, Occiduam autem partem saltus de *Shirevvood* longe se porrigens, totam occupat. Hanc, quod arenosa sit, *The Sand*: illam quod argillacea, *The Clay*, vocant Incolæ, & in has duas partes, regionem suam distribuerunt. Vrbs præcipua, quæ nomen Comitatui præbuit, *Nottingham*, loci ingenio amœna, hinc enim ad flumina spatiosa procumbunt prata, illinc faciles consurgunt colles: omnibus etiam quæ ad vitam pertinent, copiosa. Hinc *Shirevvood* lignum in ignis alimentum, illinc pisces Trenta large suppeditat. Amplitudine denique, structura, uno & altero elegante templo, foro longe pulcherrimo, & munitissimo castro est sané speciosa. Opida præterea hic sũt *Suthvvelle*, *Nevvarcke*, *Mansfeld*, *Blith*, *Scrobi*, & *VVorkensop*. Atque in hoc agro 168 Parochiales Ecclesiæ visuntur. Flumina *Trenta*, *Linus*, *Snite*, *Idle*. Nottingamiæ a Meridie confinis est Provincia *Leicestrensis*, vulgo *Leicestershire*, ab ortu Rutlandia & agro Lincolnensi, a Septemtrione Nottinghamiensi, & Derbiensi, ab Occasu VVarvvicensi, a Meridie Northantonensi præcingitur. Tota campestris, frugibus opima, sed silvis maximam partem indiga. Primaria totius agri urbs *Legecestria*, *Leogara*, *Legeocester*, & *Lei*-

Marginal notes: Staffordia. Situs. Soli qualitas. Opida. Flumina. Montes. Silva. Nottinghamia. Situs. Soli qualitas. Vrbes & Opida. Flumina. Leicestria. Situs.

Soli fertilitas. *Vrbes & Opida.* & *Leicester* apud authores dicta. Hæc majorem vetustatem quam dignitatem præ se fert. Est & *Longhburrovv, Luttervvorth, Hinckly & Bosvvorth.* Atque intra hunc agrũ Parochiales Ecclesiæ 200 numerantur. *Flumina.* Medium hunc *Soarus* flumen Trentam petens alluit, Orientalem vero partem *VVrekus* fluviolus qui *Soaro* demum commiscetur, placide pererrat. *Rutlandia.* *Rutlandia* vulgo *Rutlandshire,* Leicestrensi agro quasi includitur, *Situs.* nisi a Meridie qua Wellando fluvio incumbit, & ab Ortu qua Lincolnienses attingit: Spatio est multo minori, utpote totius Angliæ provinciola minima. Forma enim fere circulari circumscripta, tantum circuitu colligit, quantum expeditus Eques uno die conficere possit. *Soli fertilitas.* Non minori hæc regio soli ubertate & amœnitate, licet spatio sit minori. *Opida.* Est in hoc agro *Vppingham*, non ob aliud memorandum, quam quod totius agri primarium habeatur opidum, & Scholam elegantem ostendat, quam uti etiam Okehamiæ, ad puerorum ingenia bonis litteris excolenda, laudabili instituto R. Ihonson Verbi Divini Minister, non ita pridem posuit. Est & *Okehamia* cujus modo mentionem feci. Ecclesiis autem Parochialibus 47 ornatur hæc Provinciola. *VVash* sive *Gvvash* fluviolus, qui hunc agrum ab Occasu in Ortum quasi medium intermeat, in duas dispescit partes. *Nortfolcia.* Restat *Norfolcia* breviter explicanda. Ea vulgo *Northfolke,* id est, si Latine interpreteris, Borealis Populus. *Situs.* Termini ejus a Meridie Suffolcia, ab Euro & Septemtrione Oceanus Germanicus, a Zephiro Ouse flumen. *Soli qualitas.* Regio est ampla fere omnis campestris nisi qua faciles assurgunt colles, admodum opulenta, ovium gregibus refertissima, cuniculisque inprimis ferax: aquis irrigua, silvis non omnino indiga; solum pro locorum diversitate varium, alicubi pingue, luxurians & succulentum, alibi tenue, leve & sabulosum, alibi argillosum & cretaceum. *Vrbes & opida.* Inter urbes hujus Provinciæ primum occurrit vetusta illa quam memorat Antoninus urbs *Sitomagus*, nunc *Thedford.* Raris hæc nunc est habitationibus, licet satis ampla, olim vero frequens & celebrata. Est etiam in hac Provincia *Norvvicus* urbs celeberrima, Anglis *Norvvich:* & *Yarmouth* portus opidumque elegantissimum, loci ingenio, & solerti opera permunitum. Quamvis enim aquis pæne circumvalletur; ab Occasu flumine, quod versatili ponte insternitur, ab aliis partibus Oceano, nisi ad Septemtriones qua continens est; mœnibus tamen satis firmis quæ cum flumine formam quadrilateram oblongiorem efficiunt, pulcherrime includitur. Item *Ashellvvel-Thorp, Dis, Shelton, Skulton, Attleburgh, Wauburne, Lynne, Svvaffham, North Elmehã, Derehã, Windhã, Jcborovv* & alia. Opida enim mercatoria 27 villas & pagos sexcentos viginti quinq; hęc regio exhibet, & Parochiales Ecclesias plus minus 660. *Flumina.* Fluvii eã irrigant *Ouse, Thet, Waveney, Garienis* Anglis *Gerne, Iere & VVentsus.* *Maris commoditates.* Et ut de Mari aliquid etiam addam, é regione *Yermouth*, Halecum captura totius Orbis est uberrima & quæstuosissima. Incredibile enim videatur, quantæ & quam frequentes Nundinæ hic ad festum Michaëlis habeantur, & quanta vis Halecum, aliorumque piscium distrahatur. *Incolarũ mores.* Porro soli hujus provinciæ bonitatem de qua supra loquuti sumus, vel ex eo colligas, unde Varro colligere jubet, quod Incolæ optime niteant, ut taceam ingenia versutissima, & in Iure Anglico municipali acerrima. Sed de his satis copiose, ad Tabulã sextam transeo.

In qua hi Comitatus, VVarvvicum, Northantonia, Huntingdonia, Cantabrigia, Suffolcia, Oxonium, Buckingamia, Bedfordia, Hertfordia, Essexia, Bercheria, Middelsexia, Southantonia, Surria, Cantium & Southsexia.

IN VI. Angliæ Tabula est *VVarvvicensis* pagus Anglis *VVarvvikshire*, ab Ortu Leicestria & via militari, ab Austro Oxonia & Glocestria, ab Occasu Vigornia, & a Septentrione Staffordia finitus, qui in duas distinguitur partes, *Feldon* scilicet & *Woodland*, i. in regionem campestrem & nemorosam. Præcipuum totius agri opidum *VVarvvicke*. Sunt præterea *Leamington*, *Vchindon*, *Harbury*, *Mancester*, *Coventry*, *Stratford* & alia; continenturque in Comitatu Parochiales ecclesiæ 158. Flumina, *Aonav*, *Leamus*, *Arrovv*, *Alenus*. Sequitur ager *Northantonensis* vulgo *Northamtonshire*, qui ab Occasu brumali qua latior est, sensim se contrahendo in Ortũ æstivalem protenditur. Ab Ortu Bedfordienses, & Huntingdonenses, ab Austro Buchinghamienses & Oxonienses, ab Occasu Warwicenses, & a Septentrione Leicestrẽses, Rotelãdenses, & Lincolnienses Wellando flumine discriminati sedent. Campestris regio est, soli admodum ditis, sive arva sive pascua respicias. Vrbs hujus agri *Northamton*; Opida *Brakeley*, *Torcester*, *Graston*, *Daventrey*, *VVedon*, *Higham*, *Oundale*, *Peterborovv*, *VVelledon*. Atque ad hunc agrum Parochiæ 326 pertinent. Flumina *Vsa*, *Avona*, *VVellandus*. Tertium locum tenet *Huntingdonia* vuldo *Huntingdonshire* eo situ locata, ut ab Austro Bedforgienses, ab Occasu Northantonenses, ut etiam a Septemtrione, qua Avona flu. dirimitur, & ab Ortu Cantabrigienses spectet. Regio sementi satis apta, pascendo pecori, ad Ortum qua palustris est, uberrima, ubique ferè collium apricitate, & nemorum opacitate amœna. Præcipuum totius Comitatus Opidum *Huntingdonia*, cui & nomen dedit tam situs fulgore quam sui decore. Sunt & *S. Ives*, *S. Needes* & *Cunnington*: Parœciæque 78 in hac regiuncula numerantur. Flumen *Vsa*, quem sæpe dixi eam alluit, & *Avona*. Quartum in locum venit ager *Cantabrigiensis* vulgo *Cambridgeshire*, qui in Aquilonem productus Norfolciæ & Suffolciæ objacet, a Meridie Orientalibus Saxonibus & Hertfordensibus, ab Occasu Huntingdonensibus, a Septemtrione Lincolniensibus & Ousa flumine, qui ab Occasu in Ortum transversum intersecat, in duas partes dispertitus. Inferior & Australis magis culta, magis consita, ideoque lætior, non perlibrata planitie, sed exiguè plana, plurima, imo tota (nisi, qua Crocum copiosè progignit) frumentariis jacet campis, hordeumque laudatissimum affatim effundit. Vlterior & Septemtrionalis pars, pascuis uberrimis perviridis & læta. Vrbs in hoc Comitatu *Cãtabrigia* Angliæ Academia, imo Sol & oculus, clarissimaque bonarum literarum & pietatis officina ad Camum sedens. Sunt præterea *Roiston*, *Rach*, *Burvvel*, *Elye*. Parochiæque 163 in hoc Comitatu continentur. Fluvii *Camus* & *Sturus*. *Suffolcia* sequitur ab Occasu habens Cantabrigienses, & Austro Stourum fluvium qui ab Essexia dividit, ab Ortu Oceanum Germanicum, a Septemtrione duos fluviolos *Ouse minimum*, & *VVaveney* qui ex eodem quasi fonte in diversa fluentes, a Norfolcia distermινant. Regio satis ampla, solo, nisi ad Orientem, admodum pingui, utpote ex argilla & marga composita, unde lætissima ubique arva, & uberrima saginando pecori pascua, caseique magno numero conficiuntur. Est hic *Sudbury* id est *Australis*

ſtralis Burgus. ~~Sunt &~~ hæc opida *Ixning, S. Edmundsbry, Brettenham*, Hadley, *Ipsvvich, Debenhamia, Oreford*, & alia plurima. *Flumina* Fluvii autem *Stourus, Bretonus, Gipping, Debenus, Orus, Ouſe, Waveney, Gariensis.* *Oxonia.* Huic ſuccedit *Oxonienſis* ager vulgo *Oxfordshire*, Gloceſtrenſi, ad Occaſum conjungitur, ab Auſtro Iſide fluvio a Barkshire excluditur, *Situs.* ad Ortum Buckinghamienſi agro definitur, ad Septentriones hinc Northantonienſi, illinc VVarvvicenſi includitur. *Soli fertilitas.* Regio fertilis & opima, plana arvis & pratis ſunt exculta: colles crebris ſilvis obſeſſi, nec frugibus tantum, ſed omni genere animantium, ubique referta. *Animalium varietas.* In hoc Comitatu eminet *Oxonia* vulgo *Oxford*, altera Angliæ Academia, alter Sol, Oculus & Anima, literarum & ſapientiæ clariſsima officina, unde Religio, humanitas & doctrina in omnes Regni partes uberrime *Urbs & Opida.* diſtribuuntur. Sunt pręterea *Blabac, Burford, Minſter Lovell, VVhitney*, *VVoodſtocke*, *Banbury*, *Burceſter*, *Tama*, *Dorcheſter*, *VVatlington*, ac 280 Parochiæ. Sunt hic fluvii *Iſis, Chervvel, Windrushus & Evenlode.* *Buckinghamia.* *Buckinghamia* ſeptimo loco eſt. Hujus ager minori latitudine concluſus a Tamiſi ad Septentriones lõgitudine ſua procurrit. A Meridie Bercheriam, Tamiſi ſecluſam, ab Occaſu agrum Oxonienſem, a Septentrione Northantonenſem, *Situs.* ab Ortu primum Bedfordienſem, inde Hertfordenſem, & poſtea Medioſaxones proſpicit. *Soli fertilitas.* Solo eſt paſſim uberi, ac pabuloſis pratis innumeros Ovium greges paſcit. Caput totius Conventus *Bukingam*, Habet & *Marlovv, High* *Opida.* *Wicham, Colbroke, Amersham, Crendon Stony, Stratford, Oulney, Nevvport Panell.* Atque in hac regione Parœciæ 185 numerantur: *Flumina* Fluminaque *Tamiſis, Colnus, Uſa.* *Bedfordia.* *Bedfordienſis* ager ſequitur, vulgo *Bedfordshire*, ab Ortu Cantabrigienſi, ab Auſtro Hertfordenſi, ab Occaſu Buchinghamienſi, a Septemtrione Northantonenſi, & Huntingdonenſi conjunctus, Vſaq; interfluente in duas partes diviſus. *Situs.* Quæ Septentriones ſpectat, fertilior eſt, & nemoroſa: altera ad Meridiem quę multo major, *Soli qualitas.* ſolo eſt tenuiori, ſed non omnino ingrato: Hordeum enim plenum, album & craſſum affatim profundit. In medio ſilvis nonnihil denſa, ſed ad Ortum magis ſiticuloſa, & arboribus nuda. Primarium opidum *Bedfordia*, unde & Regioni nomen. *Opida.* Habet & alia, *Odill, Bletnesho, Eaton, Dunſtable*: Parœciasque 116 hæc Provinciola continet. Atque Vſa fluvio irrigatur. Agro autem Bedfordienſi a Meridie adjacet *Hertfordia* ſive *Hertfordshire*, cujus Occidentale latus claudunt Buchinghamienſes, *Hertfordia.* Auſtrale Medioſaxones, Orientale Saxones Orientales, & partim Cantabrigienſes. Frumentariis agris, paſcuis, pratis, nemuſculis, fœlix. *Situs.* Caput Comitatus cenſetur *Hertfordia*, quæ agro univerſo nome ſuum commu nicavit. *Soli fertilitas.* Sunt præterea *VVatlingſtreat, Fanum, Albani, Roiſton, Asbvvell*, *Opida.* *Bishpos Stortfort*, aliaque multa. Parochiasque 120 habet hic Comitatus. *Flumina* Fluvios *Leam, Stort, Mimeram, & Beneficiam.* Ad *Eſſexiam* nunc venimus, vulgo *Eſſex*. Hanc ad Septentriones Stourus flumen a Southfolcia dividit, ad *Eſſexia.* Ortum Oceanus ſe inſinuat, ad Auſtrum Tamiſis jam grandis a Cantio ſecludit, *Situs.* uti ad Occaſum Ley fluviolus a Medioſaxonibus, & in eum influens Stourus minor ſive Stort ab Hertfordenſibus. Regio eſt lata, frugifera, *Soli fertilitas.* Croci fœcunda, nemoroſa & inprimis opulenta. Eſt hic *Camalodunum*, nunc *Maldon*. Item *Colcheſter, Leiton, Beamfleot, Leegh, Rochford, Angre, Ralegh, Dunmovv. Plaiſſo, Chelmerford, Ithanceſter, Earles Colne*, Barklovv, *Walden*. *Opida.* Et Parochiæ 415. *Flumina* Fluvii *Ley, Tamiſis, Chelmer, Froshvvell, Colne.* *Bercheria.* *Bercheria ſequitur* vulgo *Barkshire*. Hujus Septemtrionalem partem Iſis qui poſtea Tamiſis, flexuoſo, *Situs.* ſed amœno admodum blandus alveo perfundit, &

primum

primum ab Oxoniensibus, postea a Buchinghamiensibus secludit Australem partem irrigat *Cunetio* flu. donec Tamisi se inferat. Ad Ortum qua latior est, & parte media, suarum opum satis prodiga, & frumenti ferax, præcipuè, ubi in vallem subsidet. Orientalem autem partem quæ minus fertili gleba, saltus & silvæ longe lateque occupant. Opida hic *Farendon*, *Abbendonia* vulgo *Abbandune*, *VVantage*, *VVallengford*, *Hungerford*, *VVidebay*, *Neevvbury*, *Reading*, *Bisham*, *Maidenhead*, & *VVindsore*. Suntque præterea in hujus Comitatus complexu Parochiæ 140. Flumina eam irrigant *Isis*, *Tamisis*, *Oke*, *Cunetio & Lambor*. *Midlesexia*, a Buchinghamiensibus *Colno* fluvio ad Occasum, ab Hertfordensibus ad Septemtrionem noto limite, ab Essexia ad Ortum Lea flu. a Surreia & Cantio ad Austrum Tamisi disterminatur. Summa cœli temperie & soli indulgentia, ædibus & vicis magnificis ubique nitida. Opida hic sunt *Vxbridge*, *Draiton*, *Stanes*, *Radolisf*, & alia. Verum inter hæc omnia *Londinum* totius Britanniæ Epitome: aliis *Londinium*, *Longidinium*, & *Augusta*. Sita ad Tamisin fluvium, agro fertili & Cœlo clementi. Distat ab Oceano sexaginta millibus passuum. Pontem habet lapideum ultra flumen, pass. CCCxxx: utrimque magnificis splendidisque ædificiis exornatum. Arcem præterea munitissimam, Angliæ totius armamentarium, in qua etiam officina est monetaria. Vicinum Londino est VVestmonasterium, templo, foro judiciario, & Regia longe celeberrimum. Templum Regum Angliæ inauguratione & sepultura insigne est. Atque in hoc agro parœciæ 73. plus minus extra urbem numerantur. Flumina *Lea*, *Colnus*, *Tamisis*. *Southantonia* vulgo *Hantshire* ab Occasu Dorsettriam & VViltoniam, ab Austro Oceanum, ab Ortu Sussexiam & Surreiam, & a Septemtrione Bercheriam attingit. Ea frugum proventu ferax, silvarum densitate amœna, pascuorum fœcunditate læta. Vrbes habet duas quarum altera *South-hanton*, altera *VVintonia* Anglis *Wintchester*. Sunt & opida *Ringvvood*, *Christchurch*, *Whorvvel*, *Andover*, *Rumsey*, *Portsmout*, *Kingscleaare*, Odiam, *Silcester*, & alia; ac Parœciæ hic 253 habentur. Fluvii *Avena*, *Sturus*, *Test* & *Hainble*. *Surria* Bedæ *Suthriona* vulgo *Suthry*, & *Surry*, ab Occasu partim Bercheriæ & Southantoniæ, ab Austro Sussexiæ, ab Ortu Cantio contigua, a Septemtrione Tamisi perfunditur & a Midlesexia dirimitur. Regio est non admodum ampla, satis tamen opulenta. Opida sunt *Godelminge*, Ockley, *Effingham*, *Kingstone*, *Merton*, *Croydon*, *Beddington*, *Wimbledon*, *VVandlesvvorth*, *the Bourrough of Southvvorke*. Atque hic Comitatus Parœcias 140. habet. Flumina autem sunt, *VVey*, *Molis*, *Vandalis* & quem dixi *Tamisis*. *Cantium* vulgo Kent sequitur, Regio a situ sic dicta. Grandi etenim angulo Galliam prospectat, Tamisis æstuario, & Oceano omni ex parte circumfusa, nisi qua ad Occasum, Surreiam conterminam habet, & Southsexiæ partem ad Meridiem. Inæqualis est, ad Occasum planior, & silvis umbrosa, ad Ortum surgentibus collibus excelsior. Vrbs primaria est *Durovernum* Ptol. *Darvernum* Anglis *Canterbury*, Latinis *Cantuaria*. Sunt & opida *Dover*, *Hith*, *Rumney*, *Sandvvich*, *Gravesend*. Fluvii *Tamisis*, *Darentus*, *Medvvay* & *Stourne*. *Suthsexia* hodie *Sussex* Oceano Britannico tota ad Meridiem longior quam latior recto littore incumbit. Maritimus tractus colles albicantes sublime elatos habet, qui cum ex creta pingui constent, fruges affatim profundunt. Medius tractus pratis, pascuis, arvis, lucis distinctus admodum est spectabilis. Citerior silvarum opacitate amœnissimus. Ferri venis passim fœcunda est. Opida hic *Chichester*, *Arundel* & alia. Fluviolos habet plurimos parœciasq; 312.

Marginalia (left): Opida. Flumina. Middlesexia. Situs Cœli temperies & Soli fœcunditas. Opida. Flumina Southantonia. Situs.

Marginalia (right): Soli fertilitas. Vrbes & Opida. Flumina. Surria. Situs. Soli qualitas. Opida. Flumina. Cantium Situs. Soli qualitas. Vrbes & Opida. Flumina. Suthsexia. Situs. Soli fertilitas. Opida.

Has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: Moniam, sive Anglesey, Vectam vulgo Wight, Gersey & Garnsey.

Septima & postrema Angliæ Tabula has quatuor Insulas sub Anglorum Imperio comprehensas habet: quarum priores duæ videlicet *Mona & Vectis* ad littus Angliæ, posteriores vero duę *Gersey & Garnsey* juxta Galliæ littus sitæ sunt. Prima est *Mona* Britannis etiam *Mon, Tirmon, & Ynis Dovvyl*, id est, *Insula opaca*, Saxonibus *Moneze*, tenui freto *Menai* a Britanniæ continente divisa. Insula nobilissima, antiqua sedes Druidum, cujus longitudo est plus minus 22. mill. Anglicorum, latitudo 17. ambitus vero 60. Insula hæc, *quamvis*, ut inquit Giraldus, *arida, saxosa, aspectu inamœna, & deformis*, suo tempore videretur; nunc tamen amœna, & culta est, triticique proventu adeo fœcunda, ut *Mater VValliæ* vulgo appelletur. Lapides etiam habet molares, & alicubi terram aluminosam, è qua alumē, & calchantem conficere non ita pridem cœperunt. Re etiam pecuaria satis est opulenta. Ea autem a Paulino Suetonio, & Iulio Agricola in Romanum Imperium redacta, ut ex Tacito scriptore gravissimo refert Camdenus. Multis post sæculis ab Anglis devicta in eorum nomen concessit, *Anglesey* quasi Anglorum Insula dicta. Hoc etiam addit Camdenus: Romanorum in Britannia jam divergente Imperio, Scotos ex Hibernia in hanc etiam irrepsisse. Nam præter tumulos fossa circundatos, quos Hibernicorum casulas vocant, etiam locus est *Yn hericy Gvvidil* ab Hibernicis denominatus, qui Duce Sirigi, Britannos eo loco fuderunt, ut Triadum libro memoratur. Nec ab Anglis solum, verum etiam a Norwegis graviter divexata fuit. Anno enim M. Æthelredi classis totam Insulam circumvecta hostilem in modum devastavit. Postea Hugones duo Normannici, alter Cestriæ, alter Salopiæ Comes gravissimè afflixerunt, castrumque *Aber-Llienioc* ad coërcendos Incolas extruxerunt; verum *Magnus* Norwegus eo tempore ad hanc appulsus Hugonem illum Cestrensem sagitta transfixit, & Insulam deprædatus discessit. Deinceps etiā Angli sæpius adorti sunt, donec Edwardus primus in suam potestatem redegerit. Villas numeravit olim 363: hodieque incolis frequens est. Verum primarium opidum censetur *Bellus Mariscus* vulgo *Beaumarish* quod in Orientali parte Edwardus primus in loco palustri construxit, & ob situm bello hoc nomine insignivit, cum prius locus *Bonover* diceretur, castroque munivit. Ab hoc secundum habetur *Nevvburge*, id est, *Novus Burgus*, Britannicè *Rossur*, quod ingestis arenis diu conflictatum. Est hic quoque *Aberfravv*, Regia olim Wallorum urbs. Item sacrum promontorium quod Angli *Holyhead*, Incolæ *Caer Guby* a Kibio viro sancto Hilarii Pictavensis discipulo vocant. Incolæ ditissimi ac validissimi sunt, & Britannica utuntur lingua Anglicæ penitus imperiti, licet Angliæ regibus per annos 300 cum reliqua Cambria paruerint. Sequitur *Vecta* sive *Vectis* Britannis *Guith*, vulgo the *Ysle of VVight, & VVight*. Tam modico autem interfluente Euripo *Solent* olim dicto, a Continente Britanniæ avulsa est, ut cohæsisse videatur, unde Britannicum illud nomen *Guith*, quod divortium denotat (ut Nennius habet) factum videtur: quemadmodum etiam Sicilia, ab Italia abrupta & secta, Latino vocabulo a secando, ut eruditissimo Iul. Scal. placet, nomen invenit. Ex hac situs vicinitate, & nominis affinitate *Vectam* hanc

[Margin notes: *Mona.* — *Nomina* — *Situs.* — *Soli fertilitas.* — *Imperiū majorum* — *Opida.* — *Vecta.* — *Nomina*]

hanc *Ictam* esse opinari licet, quæ maris fluxu Insula videbatur, at cum refluxisset, exiccato interjecto littore, Britanni prisci curribus eo stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur. *Mictim* tamen esse Plinii, quæ arcta item cognatione *Vectam* attingit, non judicarim, cum in ea candidum plumbum proveniret, & in hac nulla sit, quod sciam, Metalli vena, inquit Camdenus. Hæc inter Ortum & Occasum lenticulari sive ovali figura viginti mill. pass. longitudine exporrigitur, latitudine vero in media qua maximè patet XII. mill. pass. expanditur, altero latere ad Boream, altero ad Austrum converso. Terra est uberi gleba & colono admodum grata, adeo etiam ut fruges exportet; Cuniculorum, Leporum, Perdicum & Phasianorum passim ferax saltum etiam & vivaria duo habet, Damis ad venationis voluptatem refertum. Per medium longo tractu procurrunt colles qui Ovibus pabula affatim profundunt. Quarum lanæ post vellus Lemsterianum & Cotteswoldianum optimæ habentur, & inprimis pannariis expetuntur, unde maximum surgit Incolis lucrum & commodum. Pars Septemtrionalis pratis, pascuis & silvis viret; Australis frumentariis quasi tota jacet campis, ubique fossis & sepibus interclusa. In extrema utrinque parte Mare a Boreali plaga ita se insinuat & penetrat, ut duas fere efficiat Insulas, & Insulæ sane Incolis vocantur, scilicet quæ ad Occasum prospicit *Freshvvater Yle*, quæ ad Ortum *Binbrydg Yle*. In Romanorum potestatem primus hanc Insulam redegit Vespasianus dum privatus sub Claudio meruit, quemadmodum de eo scribit Suetonius in Vespasiano. Saxonum vero primus Cerdicius juris sui fecit, concessitque Stuffæ & Whitgaro, qui Britannicos Incolas ad internecionem sustulerunt; inde Wolpherus Merciorum Rex Vectam in suam potestatem redegit, & Edelwalcho Australium Saxonum Regi tribuit. Postea Cædwalla Occidentalium Saxonum Rex Edelvvalcho illo occiso, & Arvando InsulæRegulo sublato, suo imperio adjunxit. Sed de his plura vide apud Camdenū. Incolæ natura bellicosissimi & promptæ audaciæ, militesque strenuissimi. Bedæ ætate mille ducentarum familiarum Insula censebatur, nunc triginta sex opida, vicos & castella numerat. Inter Opida celebriora sunt *Nevvport* primarium Insulæ emporium, olim *Medena & Novus Burgus de Meden*, unde tota regio in *Eastmeden & VVestmeden* dividitur, ut hinc vel Ortum vel Occasum respicit. *Brading* alterum opidum mercatorium, *Nevvton & Yarmouth* quæ suos habent *Majores & Burgenses* ad Comitia Parlamentaria mittunt. *Yarmouth* hæc & *Sharpnore* castella habent, quæ cum *VVorsleys* propugnaculo littus ad Occasum æstivum defendunt. Quibus ex opposito vix duorum milliarium interstitio objacet *Hurst* lingulæ impositum Hantonensis Comitatus muninentum. *Quarre* ubi virginibus velatis monasteriolum anno 1132 positum; *Gods Hill* ubi ad ingenia excolenda Scholam instituit I. Worsley. *VVestcovve & Eastcovve* jam ruinosum, quæ in faucibus Neoportus Henricus VIII. construxit. Et ad Ortum æstivum *Sandham* castrum tormentis majoribus, ut cætera instructa. Nec naturæ defendentis munimenta desunt, rupibus enim abruptis continua serie præcingitur, subsuntque occulta saxa. Atque hę duæ Insulæ littori Angliæ adjacent. Magis ad Occasum nonnullæ Insulæ Gallicæ prætentæ, Anglici tamen juris in alto apparent; inter quas *Gerzey & Garnzey* primumque Normanniæ, sive Lexobiorum littori quos Britanni nostri *Lettavv*, quasi littorales vocant, *Cæsarea* ab Antonino memorata adjacet, quam Galli nunc ita contraxerunt, ut Cæsaris Burgum in Norman-

Margin notes: Situs. — Soli fertilitas. — Animalium varietas. — Mare. — Imperium majorum. — Incolarū virtus. — Opida. — Gerzey. — Nomina.

Normannia, & Hispani Cæsareaugustam in Hispania, *Gerzey* enim illi indigitant, ut *Gherburch* pro Cæsaris Burgo, *Saragossam* pro Cæsaraugusta dicunt. In hanc olim damnati relegabantur. Prætextatus enim Episcopus Rothomagensis huc relegatus erat, Papiriusque Massonius Insulam littoris Constantini vocat, quod Constantiæ antiquæ urbi objacet, quæ Ammiano *Castra Constantia* dici videantur, & superioribus sæculis *Moritonium*. Insula hæc triginta plus minus mill. pass. ambitu colligit, cautibus & brevibus (quæ vadosa sunt loca navigantibus insidiosa) defensa. Terra satis fertilis, variis frugibus & gregibus abundat, Oves habet multas & ex iis plurimas quatuor cornibus conspicuas. Multiplici hortorum viriditate, ac pomariis ridet: unde vinum è pomis hic conficiunt, quod *Siseram* Incolæ vocant & Angli *Sidre*. Cum autem exiguum ignis alimentum ferat, pro lignis alga marina (*Vraic* vocant) utuntur. Quę fucus marinus Plinii esse judicatur, adeoque copiosè his scopulis provenit, ut silvæ condensæ eminus videantur. Hæc sole siccata pro igne est: cujus etiam cinere agros vervactaque lætificant, uberrimosque faciunt. Villis frequens est, parœciis duodecim exornata, & castro munitissimo *Montorguel* colli imposita tuta, cui pro Anglis præfectus constitutus qui universæ Insulę præest. Viginti hinc milliaribus ad Occasum æstivum altera abest insula, quæ Antonino *Sarnia*, Anglis hodie *Garnsey* appellata, cytharæ quasi forma ab Ortu in Occasum projecta, Cæsareæ quam dixi, nec magnitudine, nec fœcunditate adæquanda, parœcias enim tantum 10 habet. In hoc tamen præferenda, quod nihil venenosum, ut illa, alat. Naturæ munimentis tutior, ubique prærupta cautium corona quoque redimita, inter quas Smyris lapis durissimus, & asperrimus reperitur (Angli *Emerill* vocant) quo Gemmarii lapides expurgant, scinduntque, & vitriarii vitrum diffindunt. Hæc etiam Insula sicuti prior hortos virides & pomaria variis arboribus consita habet, unde vino è pomis factitio plerumque utuntur. Portus autem commoditate mercatorumq; commeatu multo est celebrior quam Gerzey. In extrema enim fere ad Ortum parte, sed Australi latere, lunato sinu Portus admittitur, cui adsidet opidum *S. Petri*, longa platea, & angusta productum, bellico apparatu plenum & mercatoribus cum bellum ingruit, frequentissimum. Portus aditus utrinque castris munitur; ad sinistram vetus est castellum, ad dextram alterum (*Cornett* vocant) è regione eminet in rupe satis ædita, & mari circumflua. Incolæ utriusque Insulæ sunt origine vel Normannici vel Britones, Gallicèque loquuntur. Vtrobique *Vraic* illa pro ignis est fomento, vel fossiles ex Anglia carbones; & piscium utrobique maxima multitudo. Spectarunt olim hæ Insulæ cum aliis circumvicinis ad Normanniam, sed cum Henricus primus Robertum fratrem anno Christi 1108 debellasset, Normanniam & has Insulas Angliæ regno adjunxit, ex quo tempore Angliæ firma fide adhæserunt, licet, Gallus (proscripto Ioanne Anglo) Normanniam occupaverit, & Henricus tertius suo in Normannia jure pacta pecuniæ summa, & Aquitanię possessione, cesserit. *Garnseiam* tamen regnante Edvvardo Quarto Galli occuparunt, sed opera Richardi *Harleston valecti de Corona* (ut eo tempore vocarunt) illi exturbati & Rex ipsi in dignitatis pręmium Insulæ & castri præfecturam detulit. Atque hęc de hisce quatuor Insulis, deque Anglia tam generatim quam speciatim dicta sufficient.

Situs. *Soli fertilitas.* *Garnzey.* *Situs.* *Soli qualitas.* *Portus.* *Opidum S. Petri.* *Imperiũ majorũ.*

Primum & secundum Arctöi Orbis Regnum.

BRITANNIA, qua potuimus fide perlustrata, sequitur in Methodo nostrâ *Orbis Arctöus*, quem *Scandiam & Scandinaviam* veteres, *Officinam Gentium, & Vaginam Populorum incomperta magnitudinis* Plinius vocat, vicinus extremo ad Boream Germaniæ littori, in tria Regna Norvvegię, Sueciæ & Daniæ multis jam sæculis distinctus. Occurrit ergo nobis *Norvvegia* primo loco lustranda. *Norvvegiæ* etymon minimè obscurum est. A *Nord* enim quod Septemtrionem, & VVeg quod viam sonat dicitur, quasi Septentrionis via vel Septentrionalis tractus. Hæc ad Austrum habet Daniam, ad Occasum Oceanum; ad Ortum Suecia, Lappiaque ad Septentrionem terminatur, a quibus excelsis & aspertimis separatur Montibus perpetua nive obductis. Tractus omnis Occidentem versus scopulis acutisque petris avius est, atque etiam versus Meridiem saxosus, ea præcipuè parte quæ Cimbrorum Chersoneso objacet; unde 150 milliarium intervallo dissidet. At tractus ille omnis tam ad Occasum quam ad Meridiem Cœlo mitis est; non enim mare congelatur, neque diu nives durant, sed terra ipsa non adeo fertilis est, & ad suppeditandam alimoniam Incolis neutiquam par. At abundat hæc regio pecore & feris, in quibus albi Vrsi sunt inusitatæ magnitudinis: sunt & Castores, & innumeræ aliæ. Fuit Norvvegia Regnum aliquandiu admodum florens, Imperiumque tenuit per Daniam lateque per Insulas maris, donec domesticum Imperium per hæreditariam successionem administratum fuit. Postea sub interregno consensu Procerum institutum est, ut Reges per electionem susciperentur. A Suibdagero autem secundo ad

Norvvegia. Vnde dicta.

Situs.

Cœli & Soli qualitas.

Animalium varietas.

Imperiũ majorum

Christiernum ultimum, Reges interveniunt 45. Est vero nunc sub potestate Danorum. Quinque in ea in universum hoc tempore sunt Arces Regiæ, totidemque Præfecturæ præcipuæ: quarum prima & extrema versus Meridiem est *Babusia*. Ei subjecta Opida, *Marstand* in peninsula scopulosa situm, & Hale cum piscatura nobile; & eo obscuriora *Koengeef*, *Congel* forte prope *Babus & Oddevvold*, nisi sit *Oduvad*. Secunda Arx est *Aggerhusia*, in cujus provincia celsissimi mali navium, & asseres querni & abiegni, lignaque ædificiis idonea ingenti copia in Hispanias & alias regiones quotannis evehuntur. Opida huic subjiciuntur *Asloja* Episcopi sedes: inprimis colitur ab exteris, ob Curiam ad quam ex universa Norwegia causæ deferuntur. Item *Tonsberg* seu *Koningsberg*, *Fridrichstad*, *Saltzburg & Schin* vel *Schon*, ubi Fodinæ Cupri & Ferri sunt, item *Hammaria* major & minor, regiones olim Episcopales, nunc Aslojensis inspectioni commissæ, & sinu Mosiano interlabente divisæ. Tertia Arx est *Bergerhusia*, sub ea sunt *Bergi* vel *Berga* & *Staffanger* civitates. Est autem *Berga* totius Norwegiæ Emporium celeberrimum & horreum, Præfecti Regii ac Episcopi sedes. Ibi Piscis ille nobilis & delicatus venditur, qui secundum littus Norwegiæ captus, piscis Bergensis dicitur, propterea quod inde in multas regiones a Mercatoribus distrahatur. Sunt ibi Vandalicarum & maritimarum civitatum famuli, qui cum ibi mercandi causa totum annum perdurent, partem unam urbis occuparunt, quam Incolæ pontem, exteri vero tabularium suum vocant. Portus hic etiam est optimus atque tutissimus. Staffanger civitas etsi eundem cum Berga Præfectum habeat,

Vrbes & Opida.

habeat, suum tamen peculiarem habet Episcopum ibidem agentem. Quarta Arx est *Nidrosia* a Nidero fluvio & Rosa, quod templi nomen est sic dicta, vulgo *Trundtheim*, olim *Trondon*, Metropolis totius Norvvegiæ, nunc in vici formam redacta. Sedes olim Archiepiscopi & Regni, amplissimè patentem Diœcesim habet, in qua plurimus piscis Bergam postea ad Emporium divectus, & pelles preciosæ colliguntur. Extat hodieque Templum Cathedrale, argumentum pristinæ fertilitatis, cui magnitudine & cæsorum lapidum artificio vix aliud in Orbe Christiano simile est. Crepido circum altare correpta incendio est, anno MDxxx. cujus incendii damnum æstimatum est septem millibus aureorum. Quinta & ultima versus Arctum Norwegiæ & Orbis Christiani Arx est *VVardhusia* parvæ insulæ Wardæ, ipsa quoque parva & obsoleta hoc tempore insistens. Quæ nulla singulari munitione ac nec turri quidem vel castello insignis, Opidulum tamen adjunctum habet, quod piscatorum casæ stipant. In hac arce seu potius casa, Præfectus Regius æstate habitat & amplissimum illius littoris Norici tractum in Zona frigida usque ad Russiæ fines gubernat. Porro Occidentale Norvvegiæ littus (quod imperscrutabilis profunditatis passim perhibetur) verno tempore Balænis admodum infestum est: adversus harum impetum habent nautæ Castoreum aqua dilutum, præsens remedium; nam simulatque illud in mare effusum est, confestim immane illud Nerei pecus dissipatum sese in profundum abdit. Copiosa hic in mari vicino captura Piscium, & inprimis Aselli piscis quem frigore induratum & in fustes extensum mittunt in reliquæ Europæ Regna: eum piscem *Stock-visch* vocant. Laudatissima istorum captura est mense Ianuario: tunc enim ob frigora facilius exsiccantur, & mare ipsum copiosiores opimioresque illos præbet. Petuntur inde præterea pelles pretiosæ, sevum, butyrum, coria, adeps balenarum, pix liquida, trabes quernæ, robora, mali, asseres magno vendentium quæstu. Incolæ probi sunt, simplices, exterorum amantes, hospitales; prædones, fures, piratas non habent.

Mare. *Commoditas.* *Mercimonia.* *Mores.*

Suecia Regnum vetus est, meminit ejus Plinius: habet ad Occasum Norvvegiam: ad Boream Lappiam & Bothniam: ad Ortum Finlandiam, Bothnico sinu discretam, & Livoniam mari disjunctam, ad Austrũ, Gothiam. Regio est omnium Aquilonarium fertilissima: agrum habet uberem, Maria, Lacus, Flumina, Pisciũ variorum proventu fœcunda: Metalla etiam Plumbi, Ferri, Æris & Argenti, quod circa Slaburgum eruitur purum. Silvas feris refertas, & mellificio nobiles. Creditur duplo superare Norvvegiam amplitudine, fertilitate, agrique bonitate. Quibusdam tamen locis aspera est, & salebrosa. Hæc per indigenas & domesticos Reges fortiter & feliciter defensa & amplificata cum aliquot sæculis esset, tãdẽ ad Daniæ Reges devenit: sub quibus, annis amplius centum, jam aliquantisper obtemperans, jam eosdẽ prętextu non servatarum Legũ in coronatione juratarũ excutiens, mirũ in modum fluctuavit. Hodie autẽ ad suos indigenas iterum descivit, & ex illis sibi Regem constituit. Provinciæ hujus Regni variæ. Aliæ *Gothica*, ut *Ostgothia*, cujus *Lincopia* Metropolis: *VVestgothia* lacu Vetere ab Orientali sejuncta, cuius *Scara* Episcopi sedes. *Australis Gothia* seu *Smalandia, Tuiscia, Verendia*, cuius *Vexio* præcipuum Opidum est. *Meringia* & Insula *Oelandia*, arce *Borgholm* munita: aliæ *Norica* seu *Suecia* sunt ut *Oplandia*, cuius *Vpsalia* ad Salam sita, in centro Sueciæ sedes

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperium maiorum.* *Vrbes.*

sedes Archiepiscopi & Scholæ publicæ, Multa hic videre est Regum Sueciæ sepulchra, magnifice splendideque exstructa. Et *Stocholmia* Emporium nobile & sedes regia, munita tum natura tum arte: Sita est in plaudibus instar Venetiarum, nomenque ex eo habet quod palis fundata sit. Aditus ad eam ex mari Eoo per angustas fauces Meleri profundissimo alveo patet: eaque capacitate mare admittit, ut naves onerariæ passis velis in portum facilè invehantur. Verum turris *VVaxholmia* & è regione *Digna*, ita ingressum arctant, ut invitis Regiis Præfectis, ibidē excubantibus nullæ ingredi aut egredi naves possint. Meridianæ Meleri ripæ Sudermanniæ Opida *Tolgo*, *Strengenes*, Episcopi sedes & arx *Griphisholmia* adjacent. *Nericia* *Orebo* arx præcipua est. Occasum versus *VVestmannia* regio & urbes *Arosia* (ad quam Argenti Metalla sunt præstantissima: adeo ut artifices ex quindecim Argenti libris unam Auri extrahere dicantur) & *Arboga* lacui incumbunt. Inde versus Occasum æstivum *Dalia* Occidua, *Eoa* & *Solies Dalia*, a lacu *Solion* sic denominata, jacent, quæ tres Provinciæ una cum majore parte montanarum Provinciarum, sub Episcopi Sarosiensis inspectione continentur. Ibi venæ minerales, quæ Ortum versus ad Mare Balthicum, & sinus Helsingiæ & Gioffenses sese extendunt, Occasum versus per Wermelandiam ad Oceanum Occidentalem fere nusquam interruptæ, quin ibi Metalli aliquid, Argenti, Cupri, Plumbi, Ferri, Chalybis sive Sulphuris effodiatur, porrectæ sunt. Oplandiç versus Boream finitima *Gestricia*, inde *Helsingia*, post *Midelpadia*, ulterius *Angermannia* Borea & Noria. Inde *Nort-Botnia* in *West-Botniam* & *Ost-Botniam* divisa, longo terrarum tractu diffusæ Provinciç. Tandem Boream versus *Stricfinnia*, *Lapponia*, *Biarmia*. Has proprias Regni Suecorum provincias antiquas, plerasque Sinus *Botnicus* ex Balthico in Boream recta Toroniam, & ultra circulum Arcticum porrectus a Finlandia amplissima Peninsula dirimit: cujus apicem *Alandia* Insulæ versus Meridiem & *Abo* Episcopi sedes; at versus Boream *Wiburgum* tenent. Dividitur *Finlandia* in Notiam & Boream, quibus *Natagundia* superior & inferior, *Savolosia*, *Tavastia*, Finnonicæ regiones late patentes adjunctæ sunt. Inde trans Finnicum sinum *Corelia* cujus *Hexholm*, *Kexholm*, forte, Metropolis est. Et Meridiem versus *Wotichonia*, in qua *Lovati* fluminis Novogardiam allabentis, quem *Ny* accolæ vocant, ostium: supra Coporam *Ingria*, cujus *Iamagrod* & *Solonseta*, cujus *Ivanogrod* è regione Nervæ, arces sunt præcipuæ. His contiguæ versus Meridiem sunt *Levonica Esthonum* provinciæ, a *Nerva* ad Revaliam & Prenoviam usque pertinentes. *Allantacia*, cujus *Nerva*, *VViria*, cujus *Wesemberga*: *VVichia*, cujus *Habsai* Episcopi sedes & Insula *Dagen*. Quæ regiones trans Finnicum sinum pleræque omnes, Ioannis tertii Regis virtute ac fœlicitate regno Suecorum nostra memoria anno M. DLXXXI, primū accreverunt, cum Revalia sponte Erico XIIII Suecorum Regi se subjecisset, anno M.D.LXI. Aquis gaudet Suecia, piscosis rivulis plurimis regionem perlabentibus. Inter fluvios autē *Lusen Delecarlia*. Terra ipsa aspera, Montibus Silvisque frequentissima. Subditi sunt partim Ecclesiastici, partim Laici, eique aut nobiles aut Plebei. Inter nobiles summus est Eques Auratus, a Rege virtutis ergo solemniter creatus. Præfecturæ per Indigenas administrantur. Incolæ porro si cum Germanis conferantur, civilitatis minus, industriæ certe ingeniique fortasse plus habent. Vtpote quovis eorum rustico, omnia pæne opificia, artes que mechanicas callente.

Flumina, Montes & Silvæ.

Senatores.

Mores.

M DANIA

DANIA Regnum amplum & valde populosũ, vulgo *Danemarchia* quasi tractus, sive regio Danorum appellatur. Quæ autem horum Danorum fuerit origo, ne Danis quidẽ ipsis satis constat: nisi quod quidam a Dano ipsorum Rege primo: & aliqui a Dahis Asiæ populo eam repetant. Dudo autem de S. Quintino scriptor antiquus, Guilielmo Camdeno referente, eos é Scandia in Cimbrorum veteres sedes devenisse asserit; Videntur autem ab aquis dicti: quia AHA apud illos fluvium significat & ipsi se Daneman, quasi viros aquaticos & fluviales vocant. Est sanè tota Dania peninsularis, ut descriptio ostendit. Distincta autem est in universum Dania, in Præfecturas centũ octoginta quatuor, quæ HAERET vocantur, & a totidem Præfectis legum Danicarum peritis administrantur. Habet Regem magis ex Procerum electione, quam ex nativitatis successione: Ejus eligendi vetus mos erat, ut cum suffragia ferrent, in aperto campo lapidibus insisterẽt, eo facto nempe, subjectorum lapidum firmitate constantiam electionis designantes. Iam vero coronantur Reges Hafnię in Ecclesia D. Mariæ ante altare, & in Ecclesiam prædictam a senatoribus Regni ducuntur, insignia Regia illis præferuntur, ut sunt ensis, globus, corona. Neque hæc sunt propriis familiis attributa, ut in reliquis fere regnis, sed ut quisque virtute, ac dignitate præcellit, ei muneri adhibetur.. Postea cogitur Rex jurare articulos præscriptos, qui in usu ante aliquot tempora fuerunt, se strictè servaturũ, & Religionem Christianam, jura ac consuetudines Regni defensurũ. Deinceps ungitur ab Episcopo Roeschildensi & ab omnibus Senatoribus, primo illi corona imponitur, qui Majestati suæ tunc juramentum præstant, si ante coronationem non fuerit factum. Rex postea ex nobilitate & proceribus milites aut equites auratos leni percussione ensis designat, qui antea in bello aut pace egregiam operam præstiterunt. Et sic majores Danorum optimum Politiæ statum & Monarchiam constituerunt, nec ulla unquam natio illos plane subegit, vel patrios ritus & privilegia sustulit. At contra populi Septemtrionales, ut Dani, Sueci, ac Norvvegienses totam pæne Europam devastarunt, in nonnullisque locis Regna constituerunt. Nota est enim omnibus Historiographis Cimbrorum in Italiam expeditio, Gothorum Hispaniæ subactio, Longobardorum regni in Italia constitutio, Normannorum in Gallia habitatio, Regni Neapolitani & Siciliæ erectio, Gotfridi contra Carolum magnum in Frisiam eruptio, Anglorũ per aliquot annos subjectio. Canutus etiam Magnus quinque Imperia tenuit. Rex enim Daniæ, Sueciæ, Norvvegiæ, Angliæ, ac Normanniæ fuit, nec non Henrici 3 Jmperatoris socer, unde hi versus exstant:

Desine mirari quos garrula laudibus effert
Græcia, quos jactat Roma superba, Duces.
Danica non ulli veterum virtute secundum
Edidit hiberno terra propinqua freto.
Facta mihi Magni pepererunt inclyta nomem
Quinque sub Imperio Regna fuere meo.
Me sibi delegit socerum, qui tertius orbis
Arbiter, Henricus nomine sceptra tulit.
Justitia præclarus eram, Regesque potentes
Subjectos docui legibus esse suis.

Ex quibus constat, ut etiam ex sequentibus bellis, quæ varia Reges ex Oldenburgensi familia, summa cum fœlicitate gesserunt, gentem esse bellicosissimam & terra marique in profligandis hostibus fœlicissimam. Liberam habuerunt semper Proceres ac Senatores Regni potestatem eligendi Reges, ut adhuc habent, sed plerumque Filium primogenitum Regis designarunt, nisi causis sufficientibus impedirentur, nihilominus tamen a familiæ linea Regum non deflexerunt.

runt. Regnum dividi nisi coacti aliquo intestino bello non permiserunt. Juniores filios aut fratres in alias Provincias ablegarunt, cum participes Regni fieri non possent. Inde tot expeditiones susceptæ, cum etiam Nobiles ac Plebei omnes in patria honestum locum habere non possent, vel ut loca aptiorā & oportuniora adipiscerentur. Septētrionales enim populi sunt multarum prolium, propter sanguinis abundātiam ac caliditatē, pugnaces ac rixosi, plurimum comedunt & bibunt (Aër enim frigidus, appetitum excitat) optime concoquunt, propterea etiam diu vivunt, formosi, longæ staturæ, sagaces ac fidei tenaces. Hos vivaces esse argumēto est, quod Reges ipsorum valde diu Regnis prę fuerunt, multi 30 annos, nonnulli ultra 40. aliqui adhuc diutius.

Politia.

Quinq; sunt Status sive Ordines totius Reipublicę Danicæ.

PRIMVS, est Regiæ Familię. SECVNDVS, Nobilitatis, sed sciendum inter Nobiles hos nullos esse Comites aut Barones: sed omnes longa serie majorum nobilitatē demonstrare posse. Clypeos gestant simplices, quos mutare aut augere, dedecori esse antiquitati illorum putant. Vivunt adhuc nōnullæ Familię quæ adfuerunt tractationi inter Carolum Magnum & Hemmingum Danorum Regem super Eidorā fluvium factæ, ut VREN & alii. Hi possident sua bona cum minori ac majori sive capitis jurisdictione, liberam etiā habent venandi aucupandiq; potestatem in suis bonis, quemadmodum Comites in Germania. Bona illorum non sunt feudalia in toto Regno, sed hæreditaria sive allodialia.

Omnia Castra, prædia ac bona, tam mobilia, quam immobilia, a parētibus relicta æquè dividuntur inter fratres: ad ea sorores etiam admittuntur ex singulari privilegio, ita tamen ut Frater duas partes, Soror vero tantum accipiat unam, filiisque Arces ac Castra cedant. Sic multa prædia ad Primogenitum venire non possunt: sed dividuntur. Et nonnulli ex bona tamen familia prognati & virtute prædiri, possunt per matrimonium, Regibus adjuvantibus, ad amplas possessiones promoveri. Ex hoc ordine eliguntur Senatores Regni, quorū numerus 28 raro excedit. Senatoribus omnibus decreta honesta alimēta a Rege & Regno; singuli enī Arces habēt, tantisper donec Senatoriā obtinēt dignitatem, de quibus nihil Regi contribuunt, sed tantum coguntur aliquot Equites alere pacis & belli tempore, & quandocunq; a Rege vocātur propriis sumptibus Regi in Regno præsto esse. Si Legati extra Regnum ablegantur, honeste illis providetur ex fisco, ut tanquam Regii Legati Principum more, in itinere vivere possint. Reliqui Nobiles etiā habent sustentationē honestā a Rege, sive in aula Regia vivant, sive ab ea discedant. Nā habet Rex prædia, quę Danico idiomate VERLEHNINGE sive beneficia vocātur, his providet bene de se Regnoque meritis ad vitam, aut aliquot annos. De his coguntur alere aliquot Equites, & fisco certam pecunię summam singulis annis dependere, eo tamen modo, ut pro labore & propriis servitiis etiam aliquā partē lucri accipiant. Est etiam salutaris constitutio in Regno Daniæ, qua Rex bona immobilia prohibetur emere a Nobilibus, ob eā causā, ne aliqua dissensio inter Regem & Proceres Regni oriatur. Rex enim alioqui posset quædā loca capere, quæ Nobiles vendere nollent: proinde per hanc constitutionē huic rei a Proceribus Regni optime provisū est, licet tamen Regi permutare bona cū Nobilibus, contra Nobiles nulla bona possunt emere a Regiis rusticis. Nam aliqui rustici habent bona hæreditaria & ferè libera, ut antea dictum est.

Sequuntur nomina familiarum præcipuarū nobilium, quæ in regno Danico inveniuntur.

D. de Kaas, D. Guldensteen, de Munc, de Rosencrantz, de Grubbe, de Walkēdorp, de Brahe, de Schram, de Pasberg de Hardenberg, de Vlstant, de Bing, de Belovv, de Wepfert, de Goce, de Schefeldt, de Ranzovv, de Schelē, de Frese, de Iul, de Bilde, de Dresselberg, de Green, de Brockenhusē, de Holke,

ke,deTrolle,deKnutzē,DeBiorn,De Scheftede,de Ienſē,de Steuge,deMattieſſē,deLunge,deBanner,deLuc,deRaſtorp, deKruſen,deFaſsi,deLindeman,de Suuon,deStantbeke,de Quitrovv,deLāge,de Gelſchut,deGlambeke,deKrabbe,de Marizer,deKragge,deAchſel,deBec,deRuthede,deNegel,de Wirfelt,deSplit,deOfrē,deAppelgard,deIuenā,dePoldesſē,deReuter,dePodebuſſen, qui fuerūt quondam Barones ex DucatuPomeraniæ quorum familia adhuc ibi invenitur,De Vren qui vixerūt Caroli Magni tempore,deBlic,de Galle,de Wogerſen,deBaſſi,deSolle, deDaac,deBix,deBaſelich,de wenſterman, de Hoken,de Lindovv, de Bille,de Ruten, de Hundertmarc,de Heiderſtorper,deWolde,dePapēhaimb, deSpar,deFalſter,deNarbu,deWorm,deBilde,deBocholt, deBudde,deSvvaben,de Santbarch,deGram,deLutken,de Vhrup,deSpegel,deBāmelberg, de Roſenſpart, de Duve,de Hube,deSchauugard,deMuſt,deGris,de Falcke,de Brune, deLaxman,deDuram,deBaggen,deNorman,deGoſs,deMatre,deRoſengard,deTotten,de Ronnouu, deKrimpen. Ex hac nobilitate eligitur *Præfectus, ſive Magiſter aulæ.* officium ferè eſt tale,cujuſmodi Major domus in Gallia, is enim plerumq; reſidet Hafniæ, tanquā Vicarius regius & dirigit res a Rege ad ſe deſtinatas.Deinde *Mariſchalcus* tempore belli & pacis ea quæ ad expeditiones pertinent procurat. *Admiralius* naves ædificat, veteres reſtaurat,& ſingulis annis ea ordinat,quæ ad tutandum Oceanum & res nauticas pertinent.Habet & is ſub ſe conſtitutum adhuc alium Admiralium, & in ſingulis navibus præfectum ex equeſtri genere prognatum. *Cancellarius regni,* ad hunc ex omnibus Provinciis ac Inſulis appellatur, à quo Regem & Senatum Regni appellatio viciſſim devolvitur.

Singulæ provinciæ diviſæ ſunt in HÆRET ut vocant, Sive in diœceſes, ſub quibus multæ ſunt parochiæ, ibi primum de jure diſputant, ſi rixæ fuerint invicem ortæ. Hinc licet appellare ad Iudicem terræ iſtius. Deinde ad Cancellarium,poſtremo ad Regem ac Senatores; ibi finalis ſententia promulgatur. Habent jus ſcriptum, compilatum à Woldemaro primo, Epiſcopis ac Senatoribus, Legi naturæ valde congruum, & non multum à Romanis Legibus diſcrepans, ſed quo vigore hujus multo citius lites finem aſſequi poſsint, lataque ſententia paratam habeat executionem: Primi Iudices ſi iniquam tulerint ſententiam in dimidiam partem bonorum condemnantur, quorum Rex capit dimidiam, & læſus ſententia injuſta, alteram partem.Senatoribus adhibuit Woldemarus primus (ni fallor) Epiſcopos, quos rurſum Chriſtianus 3 propter certas cauſas ac rebellionem amovit. *Cancellarius Regis*, qui plerumque in aula Regem ſequitur, habet ſibi adjunctos 7 vel 8 Nobiles Secretarios & Scribas, & omnia negotia tractantur à Rege ipſo. Si autem aliquid magni accidit, ut de pace aut bello, item de fœderibus ineundis, de finibus defendendis ſit deliberandum, Concilium Senatorum à Rege indicitur. Nec licet Regi ullum tributum imponere Regno ac nobilium ruſticis, abſque conſenſu Senatorum & Procerum. *Ærarii item Præfectus*, qui omnes totius Regni reditus, tam caſtrorum, quam prædiorum, nec non telonia tam in mari, quam terra colligit, rationes audit, examinat, inquirit,quitantias pecuniam offerētibus reddit.Hic habet adjunctos duos ex nobilitate, & Scribas multos ex Plebe, pro quo labore habet annuatim ſtipendium.

TERTIVS, eſt ſtatus Eccleſiaſticus, in quo fuerunt Epiſcopi ſeptem, ut Archiepiſcopus *Lundenſis*, Epiſcopus *Roeſchildenſis*, *Otthonienſis*, *Ripenſis*, *Wiburgenſis*, *Arhuſenſis & Sleſvvicenſis*, ad quem cæteri etiam Canonici referuntur. Hi habent decimas in regno: quæ tamen in provinciis diverſis, diverſo modo dividuntur; dimidiam partem decimarum percipiunt Epiſcopi, dimidiam *Rex*, aliquam Canonici,

paſtores,

pastores, pars etiam ad ędificandas ecclesias contribuitur: & quantum ad Pontificium jus attinet, semper in hoc Regno quemadmodum etiam in Gallia, nominationes & ordinationes prælaturarum Episcopatuumque, a Regibus ad hoc usque tempus collatæ fuerunt, ut etiam ex responso VVoldemari primi Regis Daniæ, ut arbitror, quod hic annectere libuit, constat. Cum Pontifex Romanus a Rege hæc & similia postularet, fertur rescripsisse Rex, Regnum habemus a subditis, vitam a parentibus, Religionem a Romana Ecclesia, quam si repetis, remitto per pręsentes. Vtque Caroli v. prudens decretum laudatur, quod in posterum Ecclesiasticæ personæ nullam rem immobilem coëmere possent, absque Principium consensu: Sic Christianus 3. æque prudenter constituit, ne Ecclesiastici aliquid vendant absque Regis expresso mandato. Alioqui Religiosi sunt optime provisi in toto Regno a Christiano 3 piæ memoriæ, & Scholæ particulares multis in locis erectæ, velut etiam in Islandia duæ, ubi etiam habent propriam Typographiam. Vna tantum est in toto Regno Acedemia Hafniæ, quæ fundata est a Christierno primo, permissu Sixti Pontificis, anno Christi 1470. Quā Fredericus II. quanquam bello Suecico septennali erat implicitus, tamen locupletauit, & ejus proventus LX. millibus thalerorum auxit. QVARTVS, Status est *Civium* & *Mercatorū* in Vrbibus ac Opidulis habitantium. Hi habent propria privilegia, quibus fruuntur, & his attributi sunt agri proprii ac silvæ limitibus circumductæ. Hi etiam mercaturam exercēt in agro & Mari in omnibus partibus Europæ. Ex his ut & ex rusticorum liberis, eliguntur Episcopi, Canonici, Pastores & Senatores urbium, Scribæ in Castris & Arcibus, magistri, ac gubernatores navium, aliqui etiam horum pręficiuntur Teloniis. Judicia omnia minora, ex his constituuntur, præside interdum uno ex Nobilitate. QVINTVS, Status est *Rusticorum*, horum duo sunt genera, primum vocant *Freibunden*, id est Liberi Coloni. Hi possident agros hæreditarios, paullulum tamē inde singulis pendunt annis. Hi etiam mercaturā & piscaturam exercent. Servitiis præstandis non opprimuntur, nec tributa pendunt, nisi consentientibus Regni Senatoribus. Alterum genus est eorum qui non possident bona hæreditaria, sed a Rege, Nobilibus aut Ecclesiasticis personis ea conducunt, & servitia multa inde Dominis præstare coguntur, prout cum Domino agri convenerunt. Hæc fere sunt, quæ de Politia Danica exponenda mihi fuerunt, ex quibus patet Monarchiam Danicam, plerumque fuisse optime constitutam, Nobilitatemque liberam electionem *Regis* semper habuisse, attamen ex familia Regia, ut antea jam dictum est, unde hoc commodi consecutum est, ne Dani intestina habuerint bella ac dissensiones, nisi quæ ortæ fuerunt inter Regiam familiam, quas tamen cito composuerunt, interventu aliquot Nobilium, præsertim cum Regum filii nullam capiant Regni partem. Deinde cum omnes sint tantum Nobiles in Regno, & Baronum & Comitum Ducumque nomina & titulos ignorent, nullus tantis affluit opibus, ut iis fisus se familiæ Regum opponere audeat, eo quod inter filios & filias semper dividitur paterna hæreditas. Ita habent Reges Daniæ optime florentem rempublicam: quæ facile ab externis hostibus defendi potest, cum subditi unanimes cum Rege ut naturali suo domino terra marique hostibus resistere queant. Huic Regno florentissimo hoc nostro tēpore præest CHRISTIANUS quartus, quem ut cum omnibus Senatoribus & nobilitate totius regni incolumem Deus Optimus Maximus conservet, eique tranquillam & pacificam concedat gubernationem, ex animo precor.

DANIÆ REGNUM
Arctôi Orbis tertium.

Regio. Situs. DAnia duobus tantum locis continenti juncta est, eam a plaga Mundi Occidua, Oceanus Germanicus. ab Ortu Solis Mare Balthicum lambit & littora pulsat, ad Septentrionem Norvvegia & Suecia, ad Meridiem Holsatia, Megalopolis & Pomerania obtenduntur. Ea in creberrimas Insulas *Cœli temperies. Soli fertilitas.* disjunctissimas distribuitur. Cœli temperies, una cum salubritate aëris Danos blande ut Ioh. Coldingensis verbis utar, refocillat, Terræ ubertas nutrit: Volucrum *Animalium varietas.* suavissimus concentus recreat, Silvarum Nemorumque varia materia oblectat: In quibus Porci innumerabiles oberrando, nunc glandibus quercinis, nunc fructibus faginis ad voluptatem saginantur. Multiformes simul Animalium species & florida prata delectant. Maris affluentia & penu confertissimum, Danos cum magna Europę parte alit, & quo ad vitæ usum carere nequeunt, Natura Danis minime invidit. De Imperio autem *Imperiũ majorũ.* Majorum scribit Munsterus: *Danum* quendam multis ante Christum sæculis in sua Dania regnum primum tenuisse, à quo, Regum Danicorum stemmata ceu quodam derivato principio, splendido successionis ordine profluxerunt. De hujus autem successoribus ac reliquis Daniæ Regibus Munsterum vide fusissime differentem. Nunc Danorum omnis regio Maris faucibus intercepta constat multis partibus. quarum præcipuæ sunt *Iutia*, *Fionia*, *Zelandia & Scania*, præter Insulas singulis partibus adjacentes.

Iutia, quam nonnulli *Gothiam* appellari volunt quondam Cimbrorum sedes, apud Historicos & Geographos *Cimbrica Chersonesus* dicitur, & in *Iutiam Meridionalem & Septentrionalem* dividitur. Hujus Septentrionalis Iutiæ descriptionem vide secunda Tabula Daniæ. *Meridionalis Iutia* olim dicta *Nordalbingia* inclytum Ducatum Slesvicensum complectitur, cui Holsatiæ Ducatus nunc quoque subjungi potest; horum ampliorem declarationem suo loco, videlicet tertia Tabula Daniæ invenies. *Fionia.*

Fionia particularior quoque descriptio sequitur, quarta Tabula Daniæ comprehensa.

Zelandia. Nomina. *Zelandia* quæ & *Stalandia* inter reliquas Daniæ Insulas est maxima, *Codanonia* Melæ, ut censent Olivarius & Ortelius. Hanc alii *Zelandiam* quasi maris terram, quod undique mari incincta sit: alii vero quasi seminis terram, *Vnde dicta Zelandia.* eo quod sua sponte absque annua stercoratione segetum omnis generis ferax sit, dictam volunt. Longitudinem habet hæc Insula itineris bidui, atque latitudinem ferè æqualem. Quindecim Civitatum, duodecim Arcium Regiarum capax est. Inter Civitates autem *Hafnia* sive *Copenhagen* est præcipua totius Daniæ Metropolis, *Situs.* magnitudine, opulentia & maxima Portus commoditate insignis, quem & incredibilis profunditas & objectus Insulæ quam *Amagger* vocant nautis tutissimnm facit. *Vrbes* Ex qua passim Ecclesiis ceu perpetua seges Doctorum, atque eruditissimorum Pastorum tam in Regno Daniæ quam Norvvegiæ subministratur atque sufficitur.

Supra

Supra Hafniam est *Helsingora* & prope eam Arx Regia *Croneburgū* de qua infra, cui ab altera parte ultra Mare similis Arx *Helsinborch* cum Opido ejusdem nominis respondet. Ibi *Zelandia* & *Scania* prominentibus utrimq; promontoriis ita prope coëunt ut vix parvi milliaris inter se relinquant Maris spacium quod *De Sund* vocatur. Ad hunc locum omnes naves Orientem versus cursum instituentes, velut ad centrum coire & Regi vectigal pendere coguntur: cumque in utroq; littore arx posita sit, Rex quando id necessitas postulat, suis in medio collocatis navibus, ita has fauces occludere potest, ut quantumvis etiā numerosam classem ab ingressu, vel egressu prohibere queat. Huc sæpe uno die 200 sæpe etiam 300 naves ex variis Europæ partibus convenire contingit. Est & hic *Roeschildia* sedes olim Episcopi; ibi multorum Regum & Ducum insignia monumenta conspiciuntur: nunc autem ad tenuitatem perducta, quod cives urbium confisi munitionibus soleant insolescere. Sub Zelandia autē sequentes sunt Insulę, *Amigria*, *Huena* *Weē Moenesland* in qua civitas *Stegoa* & plures aliæ. Habet *Zelandia* unum Episcopatum cujus Præsul *Roeschildiæ* sedem antiquitus, ut diximus, habuit.

Scania. *Scania* inter Regni Daniæ Provincias magnitudine & opibus admodum insignis est regio atque cum Suecia continens. *Nomina.* Hanc alii *Scandinaviam* pro *Scondaniam*, id est, *amœnam Daniam*, alii *Scaniam* atque alii *Sconingiam* dixere, vulgo *Sconen*. Plinius eam tum *Scandiam*, tum *Scandinaviam* vocat, sed in eo fallitur, quod *Insulam* esse putat *incompertæ magnitudinis*. *Situs.* Sed Ortelius hanc Plinii Scandiam & Scandinaviam non Scaniam, sed eam Peninsulam esse, quę hodie tria amplissima Regna Norvvegiam, Sueciam & Gothiam aliasque regiones comprehendit, autumat, ut supra quoque diximus. Vndique cingitur hæc Scania Mari, præter unum Terræ brachium quod porrigitur in Boream, ac inde recurvatur in Orientem ubi Sueciæ jungitur: sed intercedunt profundi saltus aspertimæque rupes, per quas è Scania in Gothiam Sueciæ partem iter agitur tam difficile, ut ferè levius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. *Soli fertilitas. Soli qualitas.* Regio Cœli beneficio, Telluris obsequio, Portuum & Emporiorū commoditate, maritimis opibus, Lacuum & Fluminum piscatione, venatione nobilium Ferarum Auri, Argenti, Æris & Plumbi inexhaustis venis, Opidorum frequentia, civilibus institutis nulli cedit beatæ regioni: unde & *Schondia* illi nomen mansit, teste Munstero. Hæc quondam in duos ducatus, *Hallandiam*, & *Blekingiam* divisa, nunc Præfecturas viginti tres & civitates quindecim complectitur. Ejus Metropolis est *Londa* sive *Londia* ubi Regni Archiepiscopus sedem suam fixit. *Vrbes* Est etiam hic *Malmogia*, quæ & *Ellebogen* dicitur, insigne Emporium & præcipua totius regionis civitas propter nundinas & frequentes negotiationes, quas ibi provinciales exercent. In Hallandia est arx *VVarburgum* altissimis Montium jugis superstructa. Eam a Suecis anno MDLXV captam & imposito præsidio munitam cum Daniel Ranzovius jussu & auspicio Regis Friderici secundi arcta obsidione premeret, ut tandem se dedere sit coacta, globo ex tormento æneo per caput trajecto peremptus est anno MDLXIX vir virtutibus & laude bellica valde illustris. Adjacent huic Regioni Insulę *Landoe*, *Hannoe*, *Bornholm* Insula famosa in quatuor præfecturas divisa, & tres Civitates ac unam Arcem continens. *Gotlandia* in qua antiquum Emporium *VVisbi* aliquando valde

de florens, nunc autem ad alias Civitates mercatura translata, viris, opibusque attenuatum jacet. Præter Frumentum, Caseum, Butyrum, variasque Pelles, etiam Abietes procerissimas, quarũ frequentes ibi Silvæ sunt, malis navium fabricandis, & præterea Lapides ad structuram utiles, nec non Calcem copiosè emittit. Flumina Daniæ sunt *Egidora*, vulgo *Eyder*, *Chalusus* Ptol. Hic Frisios a Ditmarsis dirimit ac se in Oceanum Britannicum exonerat: & *Stora* piscosus & navigabilis fluvius, qui in intima Holsatia ortus, aliquot Opida, & nobilem illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim effundit, & alia. *Mare Balthicum* quod ad Ortum terminum Daniæ supra constituimus, nunc accolæ *Belts*, Germani *Ostzee* indigitant, a Baltheo, id est, militari cingulo nomen hausit, quod cinguli instar utramque Chersonesum ambiat ac complectatur. *Pigrum* a Tacito nominari videtur, ab effectu ut putat Ortelius, quod non ut cætera maria moveatur, nam æstus ejus vix deprehenditur, ut testantur illi qui illud sæpius navigaverunt: continuoque fluxu ex Oriente versus Occidentem descendit. *Helsingora* ad Fretum Sundæ, arcem habet Regiam *Croneburgum*, præsidium extremæ Insulæ Zelandicæ oræ. Hanc arcem Fredericus II Daniæ Rex maximis & innumerabilibus demersis saxis, interque compacta & fistucata robora conclusis, ac loco fundamenti stabilitis firmatisque, ex ipso maris fundo immani sumptu eduxit, tanta operis firmitate ut immanes pelagi fluctus magnis provolutos procellis, atque ad vallum murosque horrendo boatu illisos, citra ullius periculi metum despiciat. Est in urbe Eundia Horologium in quo ars mira elucet, *Laurentianum* dictum: situm id in inferiori Templi parte; hic tabula parieti affixa visitur circulis aliquot variorum colorum distincta. In hac per certos ejus rei indices, & annus, & mensis, ac septimana, dies quoque singuli, ac horæ, in quibus agunt homines liquidissimè monstrantur, eo etiam indicato si festum celebretur seu fixum seu mobile. Item quis luminarium Solis ac Lunæ motus, quæque horum in Zodiaco loca diebus singulis, & inter se habitudines Atque hæc quidem foris: intus autem, machinis quibusdam ad id fabrefactis res agitur. Quibus illud additum est, velut *Parergon*, sed & id arte factum, ut quoties publice signum datur horæ elapsæ, supra tabulam ipsam duo concurrant simulachra (Equites dixeris Cataphractos) quæ tot sese ictibus petunt, quot signa dat campana major in turri suspensa quæ horam indicat. Quod vero magis mirandum, in hujus tabulæ medio velut in throno collocatum est Simulachrum Virginis Mariæ sinu tenentis infantem. Ad latera huic ostia duo, ante pedes velut Theatrum semicirculi forma, arcu hujus spectatoribus obverso. Intus machina cum simulachris trium Magorum, quorum singulis singuli famuli additi. Machina mota ad ejus cui hoc negotium datum est, arbitrium, prodeunt simulachra. Ante alios veluti Caduceator minitabundus, gladio vibrato pulsat ostiũ sinistrum, eo aperto proceditur Buccinis simul duabus sonantibus quas inflare videntur buccinatorum simulachra. Qui primus est Magorum, magnifico prodit per theatrum incessu. Ad Virginis simulachrum ubi ventum est, reverenter ad hanc versus inclinat sese Magus, velut adorabundus. Faciunt idem reliqui magi. Famuli horum immoti procedunt, nulla edita reverentiæ significatione. Horum postremus ostium dextrum claudit, ita quidem ut & clarior quidam sonus, eo occluso, ad aures spectantium perveniat. Sed de his satis.

Mercimonia. Flumina. Mare. Opera publica.

N Occidua

Quę Iutiæ Septentrionalis partem complectitur.

Regio. Nomina Situs. OCcidua pars Daniæ & præcipua est *Iutia* vulgo *Iutlandt*, quam Ptolemæus *Cimbricam Chersonesum*, Plinius *Cartrin* vocat. Hæc in Septentrionem in modum Peninsulæ à Saxonibus inter duo Maria, Britannicum & Germanicum procurrens, ut in Austrum Italia, porrigitur. Ejus terminus Australis est fluvius *Eydera*, patetque in longitudinem lxxx prope mill. pass. ab Albi flu. Boream versus. Latitudo ejus ubi maxima xx. mill. pass. Eam duplicem esse diximus *Septentrionalem & Meridionalem*. Iutia Septentrionalis Situs. *Iutia* sive *Cimbrica Septentrionalis* quæ hac Tabula describitur, Norvvegiam versus se extendens, juxta Scagam, ob Syrtes & vadosum iis in locis Mare nautis celebre Opidum, in cuneum coarctata desinit. Habet autem hęc Regio circa Aleburgum Emporium maximam latitudinem: ibi enim sinus *Lymford* illapsus, ac totam *Iutiam* Occidentem versus penetrans, exiguo relicto spatio Wensuslam ditionem à reliqua parte divellens, pæne Insulam reddit, ac vasto tandem alveo dilatata aliquot insignes Insulas suo faciens ambitu, multis Sinubus seu ramis dimissis, varias Provincias suo interlapsu distinguit ac limitat. Iutia Septentrionalis Frugum, Tritici, Siliginis, Hordei, ac similium ferax. Pascuorum etiam alicubi ubertas summa est, atque abundat tot Boum armentis, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est, ut ad externas provincias armentorum incredibilem pæne copiam emittat, maximeque in Germaniam, quo quotannis prope 150. millia boum educuntur, præter Caseum, Butyrum, Sebum, & Coria. Equos etiam generosos & præstantes producit, quorum etiam vis ingens quoquoversum exportatur. Imperiū ma, orum Paruit olim Iutia Saxonibus, non autem reliquæ Aquilonis regiones. Ex hac Cimbri ante natum Christum annis 110, in maximum terrorem Italię velut Majorū virtus. procella se effuderunt. Hi enim adjunctis sibi Teutonis, Tigurinis & Ambronibus, Romanum Imperium extinguere conspiraverant. Et nec primum horum impetum Syllanus, nec secundū Manilius, nec tertium Cæpio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris. Actumque erat nisi Marius illi sæculo contigisset, ait Florus. Duravit autem hoc bellum Cimbricum a Syllani consulatu annos octo, usq; ad consulatum Marii quintum, a quo tandem ad flumen Athesin deleti sunt reliqui exercitus Cimbrorum, Teutonum & Ambronum. Sed quoniam hoc loco in Cimbrorum mentionem incidimus quorum in historiis nomen celeberrimum, paulo fusius de his libet disserere. Cimbri dicti videntur a Gomero filio Iapeti. Sed quoniam vir eruditissimus Junius doctissimè de his disserit, ejus verba hic non gravabor apponere. Constat ex Moyse Japeto natam esse masculam prolem, nomine Gomerum, sive cognata litera Comerum, qua voce apud Hebræos perficiens & circulum ambiens significatur. Ea vero vocis genuina significatio, scriptoribus Cimmeriæ linguæ imperitis hactenus ignorata, quod nemo eam caliginem discusserit, Meridiano Sole clarius elucescet me duce, si cratem dictionis molliter dissolvas. Quid enim aliud in isto idiomate sonat *Go om her* disjuncta, rursusque in compagem clausa eadem voce, *Gomer* quam in orbem ambio, & cursum perficiendo absolvo. Hinc dicta est & Gomera orbicularis illa disciplinatum series, quam Encyclopediam Græci scriptores, orbem doctrinę Fabius nominavit, quod nullo fine, ut annulus, circumscribatur. Jure igitur felix istud

istud nominis auspicium soboli Iapeti obtigit, quæ in orbem circumiit, & uti præ se fert appellatio, curriculum datum præscriptumque sorte absolvit; ab ortu solis substratis terris ad usque ejus positum, terras omnes emensa. Nemo namque historicæ cognitionis tam est rudis & ignarus, quem lateat Gothorum & Vandalorum (qui Cimmeriorum progenies fuere) armis Hesperiam utramque occupatam possessamque fuisse. Quare quum consentientibus calculis è Gomero propagatos esse Cimmerios, omnes fateantur, qui quum principio interiora Asiæ penetralia tenuissent, a Scythis pulsi, & semper ad occidua tendentes, in Scandiam, inde in Cimbricam Chersonesum trajecerunt; quod convenientius vocabulum gentis Cimbricæ auctori Gomero, & vicissim genitoris sui nomen retinenti populo aptari potuerit, quam a circumfundi & circumquaque palandi studio, non perspicio. Quæ namque gens una majorem terrarum circuitum confecerit, haud facile legendo didicisse quenquam arbitror: id quod apertè ac diligenter explanat Iosephus Antiquitatum Iudaicarum accuratus scriptor, qui Gomeri posteros ex Armenia profectos ad Tanain usque amnem excurrisse, inde per Europam universam extremis Gadibus tenus terras omnes multitudine inundasse scribit. Clarissimè vero propagandi & conficiendi cursus sui studium ea in gente Plutarchus in vita Marii explicavit, cujus verborum sententiam solum appendam Latinis auribus, ne citandis Græcis lectori fastidium pariam, chartasque odiosé prolixus onerem. Cimbros (inquit) prædicant, quoties loco se movent mutatis sedibus, non uno impetu aut assiduè, sed quolibet anno ubi tempestatis fovet commoditas, prorsum semper tendendo, proximas quasque regiones bello aggredi, quumque varia inter illos populorum sint nomina, communi appellatione Celtoscythas agmen suum vocare. Alii referunt Cimmeriorum, quos ab antiquo Græci cognoverunt, non magnam fuisse universitatem, sed exules potius quosdam aut seditiosos a Scythis exactos, a Mæotide in Asiam transmisisse, ductore Lygdami: longè vero maximam & bellicosissimam gentis portionem in extrema maris Oceani ora consedisse, ac regionem opacam, nemorosam, & propter præcelsas spissasque silvas ad Hercynium usque saltum pertingentes, soli inaccessam colere. Hactenus ferè verba illius utcunque reddidi. Vnde vero Cimbros Germanico etymo Plutarchus, aut Gallico Festus Pompejus latrones ac subsessores dici probare queant, non intelligo, nisi pro latronibus milites conductitios accipiamus, aut nisi videatur Plutarchus id retulisse ad peculiarem Genti morem belligerandi, ut quæ clandestinis latronum more insultibus finitimos opprimeret: atque ita memorat impetuoso illorum incursu perculsam Italiam timuisse, quum gentem neque de nomine genitaliq; sede notam, repentinæ nubis instar suis cervicibus ingruere intellexisset. Hactenus Iunius. Iutia hæc in quatuor sedes Episcopales latissimè patentes divisa est, in *Ripensem* quæ Ripæ, *Arhusiensem* quæ Arhusii, *Vandalicam* quæ *Aalburgi*, *Viburgensem* quæ Viburgi consistit. *Ripensis* diœcesis, Præfecturas triginta, Civitates septem & Regias Arces decem habet. Koldingæ Regina Dorothea Christiani tertii vidua, scholam suis sumptibus instruxit. *Arhusiensis*, Præfecturas 31. Civitates septem & Arces quinque habet. *Arhusium* sive *Arhusia*, Emporium est celebre, ob Portum, quem ingens illud Promontorium Hellenis efficit, quod ab arce Regia Kalloe, per ditionem Mols, usque ad altissimum Montem, *Ellemansbergh*, ad duo milliaria protenditur, & tam suo, quam Insularum aliquot objectu,

Vrbes & Oppida.

objectu, placidum nautis æquor efficit. Sub hac Diœcesi Insulæ sunt *Samsoe*, *Hielm*, *Tuen*, *Hiarnoe Gerno* forte, *Hilgenes* & aliæ plures. *Vandalica* quæ & *Burglaviensis* Diœcesis, Præfecturas tredecim & Civitates sex habet. Partes ejus maximè illustres sunt *VVendsyssel*, *Handhæret*, *Thyland*, & *Morsoe*. *Wendsyssel*, sive *Vensilia*, id est, *Vandalorum terra & sedes*, Præfecturas sex, Opida tria & Arcem unam habet. Hic est mons *Alberg* in quo gigantum monumenta conspiciuntur, Adjacent Insulæ *Grysholm*, *Hertzholm*, *Tydsbholm* & aliæ. In Handhæret est rupes visendæ altitudinis, *Skarringklint* dicta, & in oris ejus Syrtes, quas *Sandores & Braccas* vocant. Ei subsunt Insulæ *Oland & Oxeholm*. Præfecturas quatuor, Opidum unum nomine *Thystad*, ubi Christianus tertius scholam juventuti primus condidit, & Arcem unam *Orumnam* habet. Sub ea sunt Insulę *Hansholm*, *Ostholm*, *Iegen*, *Cistād*, *Egholm*, *Bodum*. *Morsea*, Præfecturas tres, unicam Civitatem *Nicopim*, & Arcem unicam *Lundslod* habet Insula ei adjacet una, *Ageroa*. *Wiburgensis* diœcesis Præfecturas sedecim, Civitates tres & totidem Arces complectitur. Viburgi generale Concilium Triumvirorum nobilissimorum & sapientissimorum de causis civilibus cognoscendis & dijudicādis, toto ferè anni spatio continuatur, nisi ubi inquietæ functionis molestiis defatigati, se in prædiis suis paullulum recreant & vires recolligunt. Huc universæ Cimbricæ Chersonesi casus, querelæ de finibus & hæreditatum controversiæ, omnesque capitalium causarum animadversiones, cujusmodi sunt cædes, adulteria, furta & veneficii crimina deferuntur. Ad *VVensliam* Peninsulam, ubi in conum desinens, paullatim se ad Solis ortum æstivum inflectit, est ille Iutiæ angulus, ob pericula nautis adeo formidabilis. Nam ingens dorsum & Syrtys longissimè se in Mare protendit, ut, qui tuto & cit a periculi metum esse volunt, non propius duobus milliaribus ad littus accedant. Tale est omne Iutiæ littus Occidentale, ut qui in Norwegiam, vel ex Oceano in Orientem navigare intendunt, longo circuitu Iutiam evitare cogantur. Sunt tamen quatuor omnino Montes in hoc littore, ex quibus nautæ habent suas observationes & indicia. Incolę hujus tractus piscaturam exercent. Cum autem Portum, & fidam navibus stationem non habeant, naves suas ex alto venientes, convocatis in subsidium sociis & vicinis ex Mari in littus pertrahunt, usque eo, quo fluctus Maris transcendere, easque levando tundendoque lædere minimè possint. Copiosissima hîc in Mari variorum piscium, atque inprimis Alecum captura. His expositis non alienum duxi Coronidis loco adjicere, quod Incolæ harum Regionum Septemtrionalium fuerint & adhuc sint frigidi & sicci, proceræ staturæ, faciei pulchræ, boni coloris, jucundi, læti, suspiciosi, callidi ac in negotiis providi, sani, superbi, amantes suorum, multum comedant ac bibant, bene concoquant, ideoque diu vivant, sanguine abundent, mores severos habeant, & propter cordis calorem, sint pugnaces & rixosi, ament pericula, venationes & peregrinationes, suarum opinionum sint defensores, nihilominus justitiæ memores, in omnibus linguis addiscendis adprimè dociles, musarum amantes, & pacta & contractus sanctè observent, multos habeant liberos, & quod fœminæ ipsorum difficulter pariant, sintque formosæ & in administratione rei familiaris tenaces & prudentes: ex Catharro autem, morbo regio, angina, pleuritide, fistulis, aqua intercute vel phthisi plerumque moriantur. Achilles Gassarus testatur hîc inventa fuisse a Monacho tormenta bellica.

Mare.

Commoditas.

Mores.

Daniæ tertia Tabula, In qua Slesvicensis Ducatus pars & Holsatia.

Ducatus Slesvicensis.

HÆC de Iutia Septentrionali; sequitur *Meridionalis*, quæ veteribus, quod a reliqua Germania per Albim fluvium ad Boream divulsa sit, atque interclusa, *Nordalbingia* est dicta. Ea duos ducatus Slesvicensem & Holsatię complectitur, de quibus ordine nobis est dicendum. Ducatus Slesvicensis a Metropoli & pervetusto Emporio Slesvico nomen habet. Olim hæc regio *Ducatus Iutiæ* dicebatur, quem Waldemarus Abelis Regis Daniæ Pronepos primus in feudum accepit ab Erico Rege circa annum 1280. Exstincta autem Regum ac Ducum stirpe mascula, & Ducatu Slesvicensi cum regno in unum redintegrato ac consolidato, *Margarita* trium Regnorum Regina ducatum Slesvicensem permisit *Gerardo* Comiti Holsatiæ, hac conditione, ut a rege Daniæ collatum beneficium recognosceret. Cæterum civitates Ducatui Slesvicensi subjectæ quia iisdem cum Danis gaudent privilegiis, eodem quoque jure cum iis utuntur. Subditi a sententiis Magistratuum cujuscunque loci ad Principes ac eorum Senatores possunt provocare & non ultra, ut privilegiis cautum est. Generalis autem gubernatio horum Ducatuum Regi Daniæ ac Adolpho Duci Holsatiæ incumbit, & per vices ab uno ad alium transfertur. Proinde cum ad Regem devolvitur, Regiæ suæ Majestatis nomine per Henricum Rantzovium Vicarium Regis administratur. Præcipuum hujus Ducatus Opidum *Slesvicum* vulgo *Schlesvvick*. Germanicæ originis nuncupationem habet, ob situm, quem ad Sliam, in maris Balthici sinu obtinet. *Wick* enim & Opidum, & incurvum Maris recessum, sive sinum; & Vicum etiam priscis Saxonibus sonat. Quemadmodum Becanus, in suis Gorodanicis observavit. Crantzius & qui Saxonum conscripsere historias, aliam Slesvico appellationem attribuunt, quam etiamnum apud Danos & Frisios usus retinere videtur. Hi enim sua lingua hoc Opidum *Heidebui* vel *Heideba* nuncupant, eo quod a quadam Daniæ Regina, cui Hethæ nomen, dicant primitus esse conditum. Est autem peropportuno ad negotiationem situ, Portum habens ad exercenda commercia, commodissimum. Non procul ab hoc Opido *Goterpia* arx sita est. Telonium hîc celebre, ubi compertum, fertilibus annis ex Dania LM Boum, in Germaniam abacta vectigal solvisse. Est & in hoc ducatu *Flensburgum* Opidum celebre, hoc inter Montes excelsos, littori Maris Orientalis adjacet in quod ejus Portus se extendit, tanta commoditate, profunditate & securitate, ut singuli ferè cives ex domibus suis naves mercibus implere, & easdem rursus exonerare possint. Sunt & *Husenum*, *Haderslebia*. Habet unum hic Ducatus Episcopatum Slesvicensem: Capitula duo, Monasteria tria: Castra tam Principum, quam Nobilium varia. Ordo autem Senatorum cujus iam aliquoties facta mentio plerumq; constat numero XXIIII personarum equestris ordinis, quibus adhibetur generalis Cancellarius, nec non nomine uniuscujusque Principis duo Iuris Doctores.

Unde dicatur. *Imperiũ majorum.* *Opida.* *Senatores.*

Holsatia Ducatus.

Holsatia Unde dicta.

Holsatiam a silvarum saltuumque frequentia, quibus commune cum lignis nomen in lingua indigena est (nam & silvam & lignum promiscuè *Holt* Cimbri ac Germani inferiores dicunt) nomẽ obtinere arbitrantur.

Est

Est enim regio silvis saltibusque frequentissima. Nec desunt qui a Cavo lapide etymon vocis advocent, quod Duces Holsatiæ, Comites a Cavo lapide prius dicti sint. Terminos habet ab Ortu Bilenam fluvium; ab Occasu Storam, ab Austro Albim: à Septemtrione vero Eideram.

Situs. Soli qualitas.

Regio ipsa nemorosa ac saltibus occupata, unde lignorum affatim, ut plus illis lignorum pereat, quàm Frisiis suppetere possit, cum nihilominus focos largissime instruant ipsi. Verum cum silvarum apud eos finis non sit, Quercus tamen vix gignit robustas, sed Fagis plena omnia, quarum fructu Porci saginantur, majori quam dici queat numero. Ager plerumque singulis trienniis, mutatis vicibus, piscationem uberem, ac frugum divitem præbet messem. Tribus enim annis colitur, seritur, metiturque arvum, tribus deinde annis stagna admittuntur, ut pisces depascantur gramina ac pinguis quædam adducatur materies, agrum fertilem reddens. Vineta non fert, nec Oliveta hic locus. Ferarum frequens est venatio. Equorumque magnum hæc regio producit numerum.

Animalium varietas.

Holsatia divisa est in partes quatuor, in *Dithmarsiam, Holsatiam, Stormariam, & Wagriam*. Hæ fuerunt olim Comitatus & postea a Frederico Imperatore tertio, Christierno primo id petente, erecti sunt in Ducatum, qui jam Sacro Romano Imperio 40 equites ac 80 pedites alere tenetur. Dithmarsia autem primo in libertate constituta fuerat per aliquot centum annos, quæ etsi a Frederico Imperatore, Christierno primo in feudum concessa, tamen eo tempore nondum subacta fuit.

Imperii majorum

Filii quidem ipsius Rex Ioannes & Dux Fredericus anno Domini 1500 expeditionem in illam susceperunt, sed istorum exercitu fuso libertatem suam Dithmarsi defenderunt, donec tandem a nepotibus Christierni I, Duce Ioanne & Adolpho, ac Friderico II, Rege Daniæ sunt victi ac superati anno Domini 1559.

Vrbes

In Holsatia urbes hæ, *Segeberga* in Wagria Holsatiæ regione, quarto a Lubeca milliari. *Itzohoa* situ locique natura, navigationeque præstans opidum: *Stora* cingitur piscoso & navigabili flumine, quod in intima Holsatia ortum aliquot Opida & nobilem illam Ranzovianam domum Bredenbergam alluit, posteaque se in Albim exonerat. *Chilonium* vulgo *Kile* vetus est Opidum, portumque habet capacem, in quem ex Germania, Livonia, Dania, & Suecia magno Holsatiorum quæstu merces deferuntur. Sunt in eodem Holsatiæ tractu *Crempa & Reinholdsburgum*: illi nomen est a fluvio præterlabente, huic a conditore. Sunt & *Meldorpia, Heininckstle & Tellincstle* in Dithmarsia, & Stormariæ Metropolis *Hamburgum*. Emporium nobile ad Albim, quod post multas calamitates bellicas a Carolo restauratum est, & tempore Henrici IV Imperatoris muris cingi, portisque tribus & turribus duodecim ornari cœpit. In hac urbe vixit sepultusque est Albertus Crantzius, Historicus neque indisertus, neque mendax.

Lacus.

Paludibus frequens regio, inprimis vero Dithmarsia, quæ paludum beneficio innixa semper obsequium Daniæ Regum respuit, superioribus annis jugum admittere coacta.

Flumina.

Fluviorum qui hanc regionem irrigant, nominatissimus est *Egidora* vel *Eidera*; sunt & alii, quorum plerique rivuli potius quam justi fluvii dicendi.

Maris commoditates

Cæterum mare Balthicum, qua parte Holsatiam & Slesvicum Ducatus alluit certos habet & jucundos sinus. Isthmos Græci nuncupant, in quos magno accolarum commodo erumpit, & tutos negotiatoribus navibusque marinis fluctibus defatigatis præbet recessus. Piscatum etiam uberem & maxime Salmonum alicubi subministrat.

Montes.

Regio plana est quæ raris extollitur

tur Montibus, & quem inter duos præcipuum exhibet is minimè ratus, situ est perjucundo, & belli togæque ornamentis quibus a nobilissimo viro Henrico Rantzovio decoratur, admodum celebris, inter Lubecam & Hamburgum urbes nobiles. Arcem tam antiquitate, quam primo conditore illustrem sibi impositam, & ad radices Opidum adjunctum habet. *Silvæ.* Silvæ hic frequentes, quibus pæne tota implicita ac referta, inprimis Dithmarsia. In his *Borcholt, Burgholt, Alverdorpenholt, Resenvvalde* ac complures aliæ. Habuerunt autem Holsati 48 viros totius terræ Præsides, ad hos ex singulis parochiis appellatio devolvebatur. *Senatores.* Hi judicium exercebant. Subactis autem illis cum jam divisi sint in duas partes, in singulis præcipui eliguntur ex Incolis ejus terræ viri XII una cum Præfecto, qui plerumque est Doctor sive Licentiatus juris. Hi omnes honesta habent salaria à Principibus, additurque illis scriba, nec non inspector sive Præses ex nobilitate Holsatica. Horum alter ex parte Regia plerumq; est Præfectus Steinburgensis, alter vero ex parte Ducis Adolphi, est Præfectus Gottorpiensis. Subditis tamen libera conceditur appellatio ad Principes & Senatores utriusque Ducatus, tam Slesvicensis, quam Holsatensis, sed non ulterius. Habuerunt antea jus scriptum, quod paullulum jam mutatum est, & secundum jus commune reformatum, compilatumque ab Henrico Rantzovio Vicario Regio, Sigefrido Rantzovio, domino quondam in Nienhus, D. Adamo Trazigero & D. Erasmo Kirslemio, secundum quod jus omnes causæ deciduntur & pœnæ delictorum irrogantur. *Leges & Instituta.*

Holsatia habet quatuor ordines, Nobilium, Ecclesiasticorum, Civium & Rusticorum, quorum duo sunt genera. Aliqui enim possident bona propria, hæreditaria ac libera. Alii vero bona conductitia censui aliisque exactionibus & servitiis obnoxia. Nobiles habent arces ac prædia sua cum pleno dominio majore ac minore, cum venationibus, piscationibus & aucupiis, quæ maxima ex parte sunt allodialia & hæreditaria. Nonnulla sunt feudalia tam masculina, quam fœminina. Familias non habet ultra 24, quarum nomina in Holsatica chorographia recensentur, ex qua excerpi possunt, *Familiæ nobiliores.* sed in singulis multi ex eadem stirpe progeniti existunt, ut Rantzoviorũ fere hoc tempore sunt centum & quinquaginta castra, ac varias possessiones obtinent. Inveniuntur etiam Aleseldiorum & Povvischiorum ferè totidem. Habet Holsatia Episcopatum unum, videlicet *Lubecensem.* Hamburgensis enim Episcopatus Bremensi subjectus est. Nobilium lites dijudicantur a Senatu Ducatuum, judicio præsidentibus plerumque Principibus, ut privilegiis ipsorum cautum est. Ab ordine Senatorio interposita idonea cautione appellare licet ad Cameram Imperialem. Cives gaudent propriis privilegiis ac utuntur jure Romano sive etiam Lubecensi. Subditi a sententiis quas Senatus Civitatum tulit, appellare possunt ad quatuor Civitates judicio peculiari exercendo destinatas. Ab his permittitur ipsis appellatio ad Principes & Senatores Holsatiæ, ac ulterius etiam ad judicium cameræ Imperialis, ita tamen ut cautio idonea præcedat. Rusticorum causæ ventilantur per eorum causidicos sub dio in patentibus campis. Adsuntque ejusdem loci viri nobiles una cum Præfectis ac duobus assessoribus, veluti testibus. Ibi in medium prodeunt, qui contra alios litem se habere existimant, auditisque & cognitis partis utriusque actionibus defensionibusque, conventus universus rusticorum è consilio exire jubetur. Expensis ibi diligenter controversiis in consessum redeunt vocatisque litigatoribus de jure pronuntiant.

O HÆC

Daniæ IV. Tabula, Fioniam cum circumjacentibus Insulis continens.

Fionia. HÆC pro Methodi ratione de Ducatu Slesvicensi & Holsatia sint satis: succedit *Fionia* cum Insulis circumjacentibus. *Fionia* vulgo *Fuynen*, primum locum inter cæteras in sinu Codano Insulas a Zelandia tenet. *Vnde dicta.* Nomen habet a pulchritudine. Est enim tam formæ quam situs amœnitate conspicua. Tam modico autem interfluente freto, *Middelfar Sunt* dicto, a Continente Daniæ avulsa est, ut cohæsisse videatur. *Situs.* Hæc sicut ab Occasu Iutiam, ita ab Ortu Zelandiam prospectat, ac medium Daniæ locum obtinere putatur; ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata. Habet in longitudine milliaria duodecim & in latitudine quatuor. *Soli fertilitas.* Terra (ut Mare piscosissimum taceam) est uberi gleba & colono admodum grata. Copioso enim Frumentorum proventu ita abundat, ut ad remotissimas regiones, ea quotannis passim emittat, præsertim Siliginem & Hordeum. Ac cum ager iste multis dotibus, & cerealibus bonis adeo sit fœcundus, nunquam tamen stercoratur. Vnde ante civitates multum fœtoris esse ob abjectos pecorum fimos, qui ibi nulli usui sunt, scribit Munsterus. *Animalium varietas.* Tot etiam Regio hæc Boum armentis abundat, tam fœcunda Vaccarum atque Equorum mater ac nutrix est, ut numerosos Boum & Equorum greges Germanis annuatim suppeditet. Nec desunt, ob multas per totam Insulam silvas, Cervorum, Capreolorum, Leporum atque Vulpium venationes. *Vrbes.* In ejus quasi meditullio Metropolis est *Ottonia* vel *Ottonium* vulgo *Ottensche* Vrbs Episcopalis ab Ottone primo, multorum testimoniis ædificata, circa ea tempora, quando Hæraldum regem ad fidem Christianam suscipiendam impulisset. Vrbs hæc Emporium est Insulæ non vulgare, in quo circa festum Epiphaniæ Insulanorum ac præcipuè nobilium frequens conventus, sicut Kilonii in Holsatia, celebrari solet. Discreta est autem Fionia in Præfecturas viginti quatuor, Civitates sexdecim & Arces Regias sex. Reliquæ autem Civitates circum Ottoniam veluti centrum æquali prope distantia, in Maris littore ita sunt conditæ, ut Portuum situsque oportunitate, negotiationes suas, non solum in Mari Balthico, verumetiam per Sueciam, Norwegiam, Russiam, Belgium atque Germaniam longè lateque exercere soleant. Inter eas sunt *Niburch, Stenburch, Faborch, Assens, Bogens, Middelfart, Kettemynde.* Arces Regiæ præcipuæ *Neuburgum, Hagenschovv, Hinsgagel, Escheburg*, & curia *Rugard*. Pagi hîc complures, & Nobilium prædia non pauca. Est enim hæc Insula ob cœli amœnitatem, & jugera fructuosa, Nobilibus viris gratissima. *Maris commoditas.* Mare incredibilem piscium fœturam & copiam subministrat: ac Sinus omnis tanta piscium frequentia repleri consuevit, ut interdum impacta navigia vix remigii conamen eripiat; nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Qui littora inhabitant, præter agriculturam, piscationibus etiam incumbunt, unde non contemnenda rei domesticæ compendia sibi comparant. Sunt etiam quædam in hac Insula loca, bellicis præliis nostra memoria nobilitata. *Montes.* Est enim Mons quidam *Ochenberg* non procul ab arce Hagenschow, in quo regis Christiani tertii auspicio Ioannes Rantzovius Eques auratus Dux belli, ingenti prælio devicit Christophorum Comitem Oldenburgensem, Anno Christi MDXXX. die XI. Iunii, quo in conflictu duo Comites, alter Hagensis, alter Tecklenburgen-

burgensis interempti sunt, quorum cadavera postea loco pugnæ effossa, Ottonium delata, & in templo Canuti sunt sepulta. Circa idem etiam tempus in monte Fauscheburg, qui 1 milliaris intervallo dissidet ab Opido Ascens, aliquot rusticorum millia cæsa sunt atque profligata. Multis præterea Silvis ornatur hæc Regio in quibus Ferarum magna copia. In urbe Ottonio duo sunt Templa insignia, unum Canuto, alterum Francisco consecratum. In hoc Ioannes Rex anno Christi MDXIII. & filius ejus Christiernus, cum in exilio & captivitate annos XXXVII cōsumpsissent, anno MDLIX. sepulti sunt: circa illud forum est valde amplum & spaciosum, in quo Rex Daniæ cum Ducibus Holsatiæ & Slesvici antiquum fœdus anno MDLXXX renovavit: Ferunt etiam Ottonii matrem Regis Christiani secundi, mirabile & artificiosissimum opus, ingeniosa sculptura in ligno formatum super altare quoddam apud Minoritas collocasse, cujus simile in Europa non invenitur. Atque hæc de Fionia, nunc ad Insulas transeamus. Sub Fionia continentur Insulæ nonaginta ad Meridiem sitæ, pleræque habitabiles, quarum illustriores contra Vandalicas civitates objectæ hæ sunt: *Langelandia, Lavvlandia, Falstria, Aria, Alsa, Tosinga, Aroe. Langelandia* vulgo *Langeland* milliaria septem Germanica in longitudine habet. In hac Opidum est *Rudkepinga* dictum, & *Tranekera* arx regia, suntque in ea complures pagi, parochiæ & procerum ædes. *Lavvlandia*, freto *Gronesund* a Zelandia & exiguo maris trajectu a Falstria separata. Hæc Frumenti & Avellanarum Nucum est adeo ferax, ut naves eis onustę plures in provincias deferantur. Opida habet quinque, quæ sunt *Nistadt, Nasco, Togrop, Rotbus & Maribus:* præterea Arces aliquot Regias, procerum ædes, parœcias & pagos multos. *Falstria*, longa est quatuor milliaria Germanica, ac Civitates habet *Stubecopen & Nicopen*, quæ Daniæ Neapolis ob amœnitatem, ac præstantiam dicitur. Ex hac Insula juxta Regis prędium, frequens in Germaniam trajectus, qui septem est milliarium ad Warnemundam. Plurimum Frumenti annuo proventu vicinis locis suppeditat. *Aria* sesquimilliari ab Elysia distans, silvis convestita, ac proinde gratos venatoribus præbet recessus, tres habet parochias & aliquot Nobilium curias, cum Opido & Arce *Koping*. Cum Elisia ad Ducatum Slesvicensem spectat, Ducique Ioanni paret. *Elisia* sive *Alsa* vulgo *Alsen* mediocris magnitudinis Insula, nam quatuor milliaria in longitudinem, duo in latitudinem patens, non magno intervallo a Ducatu Slesvicensi separata, marium recessum, ac Sinum Flenburgensem *die Flensburger VVick*, respiciens, a primis Anglorum sedibus eodem sinu disterminatur. Monet nos Rantzovianum Musæum, Romanos, Insulares hosce *Elisios* nuncupasse. Quemadmodum & eos, qui proximam colūt Insulam, *Arios*. Quam eandem hoc tempore appellationem retinent. Ptolemæus perhibet, *Anglos* antiquissimos esse terrarum Septentrionis, ad Oceanum Incolas. Quibus Tacitus conjungit *Elisios, Arios & Monimos*. Quorum jam quoque nomina, iis locis in usu sunt *Alsen, Arr, Moen*. Opidum in Alsen, sive Elisia est *Sunderburgum*, & ejusdem nominis Castrum, cum aliis *Norborch, Osterholm, Die Holle, Gammelgard*. Parochias habet populosas decem & tres, unde aliquot armatorum millia subito dare potest. Saltuosa est, quare Cervorum & varii generis Ferarum venationem præbet. Quemadmodum & marinos dulciumque aquarum Pisces, atque Siliginem. Et quia passim compascua, rei pecuarię fovendæ idonea. *Tasinga* sive *Tosinga*, inter multas alias Insulas, prope Opidum Fioniæ *Svvineburgum*, præcipua, milliare in longitudine habens

Margin notes: Silva. — Opera publica. — Lange-landia. — Lavv-landia. — Soli fertilitas. — Opida. — Falstria. — Opida. — Aria. — Elisia. — Situs. — Silvæ. — Tosinga.

bens, in qua præter aliquot parochias, curia est *Kettrop*, ad Rosenkransios & Rantzovios spectans. Ex hac Insu-
Situs. la, ab Opido Ascens, in Jutiam duo sunt milliaria, ex Niburgo in Zelandiam quatuor milliarium per mare Balthicum trajectus, alioqui admodum periculosus, præsertim mari procellis exagitato. Nam cum Orienta-
Mare. lis pelagi unda, ex tot fluminibus jugiter illabentibus aucta, inter tam multas Insulas exitum quærens, in modum torrentis, velocissimo cursu protrudatur, facile contingit, ut ventis a diversa parte obluctantibus, fluctus in immensum attollatur: Nautæque undarum ambiguis vorticibus, periculosè implicentur, unde multi
Aroe. in hoc trajectu absorpti feruntur. *Aroe*, in aditu Slesvicensis Ducatus sita, ubi in Fioniam per Arlensem sive Ortensem sinum, ad Opidum Ascens, trajicitur. Quatuor est distinctis habitata pagis. Sunt & Insulæ *Romso*,
Situs. *Endelo*, *Ebelo*, *Fenno*, *Boko*, *Brando*, *Toroc*, *Aggernis*, *Hellenis*, *Iordo*, *Birckholm*, &c. Hæc de Fionia Insulisque circumjacentibus dicta sufficient. Quibus hoc loco potius quam nusquam descriptionem Insulæ *Huena* in celebri Porthmo Regni Daniæ quem vulgo *Oersund* vocant, sitæ, Co-
Huena. ronidis quasi loco libet adjicere: in qua Arx *Vraniburgum* dicta, quamplurimis, varia exactaque ratione, elaboratis Machinis Astronomicis referta. Hujus Insulæ medium ubi Arx ipsa consistit, elevationem Poli quinquaginta quinque, 54. cum dimidio gradunm obtinet & ab Occasu removetur partibus 37 fere. Habet autem in circuitu 8160 passus majores, quorum quilibet 5 pe-
Situs. dum assumitur, unde duo quasi milliaria Germanica mediocria in ambitu adæquat. Quæ, cum in celeberrimo totius Regni Freto, per quod quamplurimæ naves ab Orientali in Occidentale mare, & vice versa jucundo prospectu transeunt constituatur, quædam etiam hujus Regni præcipua Opida in propinquo circuitu prospicit. In Zelandia Hafniam versus Libonotum tribus milliaribus distantem, Helsingoram, ubi naves prætereuntes solvunt vectigalia, & Arcem Croneburgum versus Circium duobus milliaribus. Totidem etiam Helsinburgum in Septentrionem, idque in Scaniæ littore distat, in quo etiam Landiskronia, unico saltem milliari dissita. Versus Eurum patet Lunda, quæ licet maritima non sit, tamen hinc spectatur versus Meseurum distantia 4. milliarium. Malmogia vero Vpophænicem respicit, remota milliaribus quinis. Licet vero non admodum *Soli fertilitas.* magna sit, nulla tamen ejus pars ociosa & sterilis existit, estque ferax Frugum, & Iumentis abundat, alit Damas, Lepores, Cuniculos & Perdices magna copia, ac piscaturæ apprimè oportuna est. Silvulam habet ex Corylis, *Animalium varietas.* ubi nulla Nucum vermiculis unquam infecta visa est, ut neque Glires hæc terra patitur. Olim quatuor Arcibus insignis erat, quarum nomina adhuc recensentur: *Synderburga*, quæ versus Meridionale littus sita erat, quemadmodum *Norburga* oppositas partes circa Boream obtinebat. *Karbecidia* vero Ortum hyemalem, veluti *Hamera* æstivum respiciebat. Harum quatuor Arcium fundamenta adhuc conspiciuntur, sed rudera nulla sunt residua. Licet vero Insula hæc admodum alte inter marinam salsedinem exsurgat, rivulos tamen & fontes aquæ dulcis non paucos habet. Estque inter alios fons, qui nulla unquam hiberni frigoris vehementia congelatur, quod alias in his Regionibus est rarissimum.

Regio. B*Orussiam* ultimæ Germaniæ oram a Borussis populis nomen obtinere, Erasmus Stella author est. *Nomina, & unde deducta.* Hi, teste Ptolemæo, ad Riphæos montes, ubi in Septentrionem fusius excurrunt, nec longè qua Tanais ex eis erumpit, consederunt: & sedium suarum pertæsi, valida manu, se in hæc loca effudere, & a suo nomine Borussiam totam regionem dixere, quæ nunc una litera extrita & altera mollius expressa, *Prussia* dicitur. *Situs.* Borussia a Vistula amne, quem ad Occidentem terminum habet, incipiens, sinumque Maris Balthici qui Septentrionale eius latus ambit, percurrens, ad Ortum *Alanos* habet, ad Meridiem *Hamaxobios*. *Cœli qualitas & Soli fertilitas.* Aëre fruitur amœno, sed frigidiore. Regio omnis est fœcundissima, & finitimis Provinciis longe beatior: Ager Frumenti feracissimus quod Polonicum & Lithuanicum bonitate excellit. Abundat Melle & Apibus æquè ut ceteræ regiones Septentrionales. *Animalium varietas.* Est in ea quoque Pecorum ingens vis, multa ac copiosa venatio. Ingentes enim vastæque Silvæ multa Ferarum genera alunt. Quę præter Vrsos, Apros, Cervos, quibus abundant; proferunt Vros excellenti vi & velocitate, vulgo *Bubalos* vocăt. Gignunt & Bizontes jubatos, è Boum silvestrium genere. Equos etiam silvestres quorum carne Incolæ vescuntur. Gignunt & Alces quos vulgo *Elandes* vocant: ac Ictides vulgo Martes. *Imperium majorum.* Vsque ad tempora Friderici II Imperatoris plerique Borussi Idololatræ fuerunt, quo imperante anno MCCxv Crucigeri Ordinis Teutonici eos vicere, Religionemque Christianam docuere. Postea Provinciæ & Civitates Borussiæ anno M ccccxix Crucigerorum moti avaritia & ferocia, ad Casimirum Poloniæ regem defecerunt. Post annos triginta octo repetita defectione Marieburgum cum aliis castellis & urbibus regi vendiderunt 476000 florenis. Quum autem Mariani obedientiam Regi recusarent, tamdiu utrimque vario Marte dimicatum est, donec universus tractus Alberto Brandeburgico ultimo Crucigerorum Magistro cessit, qui etiam Cracoviæ a Sigismundo Poloniæ Rege Princeps secularis & Eques auratus factus est. Divisam autem fuisse Borussiam tradunt in duodecim Ducatus a Veneduso principe, quorum nomina hæc: *Sudavia, Sambia, Natangia, Nadravia, Slavonia, Bartonia, Galinda, Warmia, Hogerlandia, Culmigeria, Pomesania & Michlovia. Sudavia*, prorsus a Crucigeris ita vastata est, ut ex nobili Ducatu hodie vix septem pagi, & quidem viles, in Luptaviensi territorio supersint. *Vrbium nomina.* In *Sambia* sunt Civitates plures, *Lebenicht*, exstructa an. Mcclvii. *Kneybark* an. Mccclxxx: *Regius Mons* M cc lx. *Fischusia* an. M cclxix: *Lechstet* an. M cc lxxxix *Mulmelburgia* an. M cc lxxix. In *Natangia*, civitates sunt *Valdonia, Girania, Centia, Creneburga, Heiligenbeil, Fridlandia, Schippenbeilia, Brandenburga*. In *Nadrovia* vix aliquot casæ & tuguriola supersunt: cætera vastata sunt. In *Slavonia* sunt *Ragneta, Tilsa, Renum, Liccovia, Salavia, Labia, Tapia, Vintburgia, Christaderder, Baytia, Cestia, Norbeitia, Vensdorf, Angenburgia & Dringofordia.* In *Bartonia* sunt *Nordenburga, Iohansburga, Iurgburga, Inserburga, Richtenerder, Bartonia & Rhenum.* In *Galindia* sunt *Orteleburgum, Rastenburgum, Neyburgum, Passenhumia, Dreschlovia, Lucia & Luzenburgia.* In *Warmia* sunt *Ressel, Streburg, Bischoffstein, Wartenburg, Allensteyn, Melsatia, Helsbergia, VVermeditum & Gustadia.* In *Hogelandia* sunt *Brandenburgum, Tolkiemit, Munbusia, Schorporia* & omnium maxima *Elbinga*, in littore maris exstructa, splendidis civium opibus & mercatorum frequentia celebris. In *Culmigeria* sunt, *Turunia* nobile Emporium exstructum ad Vistu-

Vistulam anno MCCXXXV: *Culmina, Wentslavia, Aldusia, Geandentz, Gugeleburga, Schonsa, Stesburga*, Bartonia, *Neumarckt, Rogosna, Papania, Fridech, Lipno, Losna*, Golba, *Lubben, Reden, Bergelavia, Lantergurgia*. In *Pomesania* est *Marieburgum*, Civitas ampla, exstructa anno MCCCCII: *Menticha, Stum, Christburga, Prensmarc, Salfold, Merinec, Holland, Lubstadia, Osterrada*, Rosenburga, *Marienvverder, Garnesia, Eulonia Germanica, Lebmulia, Hohenstein, Schonenberga, Culenburga, Neunburga, Salavia*. In *Milchlovia* omnia destructa & vastata sunt, præter unam *Straburgam*. Regio omnis importationibus exportationibusque variarum mercium apta, propter frequentiam fluminum, sinuum, Portuum. *Flumina.* Fluvii præcipui sunt, *Vistula, Nemeni, Cronon, Nogat, Elbinga, Vusera, Passaria, Alla, Pregol, Ossa, Vrebnicz, Lica & Lavia*. In quibus, ut & in Lacubus, dives piscatio. *Maris commoditates.* Mare etiam incredibilem Piscium fœturam & copiam subministrat. Porro in littoribus Borrussiæ ad Mare Balthicum, Succinum colligitur quod Incolæ vocant *Barnstein* ab urendo, & *Augstein*, quod oculis prosit, Græci Electrum vocarunt, quoniam Sol vocitatus sit Elector, respicientes nimirum ad fabulam Phaëthontis. Servius in octavam Æneida dicit tria esse Electri genera, unum ex arboribus quod Succinum dicitur; aliud quod in terra invenitur: tertium quod fit de tribus partibus Auri & una Argenti. Latini Succino dederunt nomen a succo, quod & Solinus indicat. Plinius scribit a Germanis appellari Glessum a vitro, cui non dissimile est, quum utrumque sit pellucidum. Atque inde Glessaria ipsa Regio a Romanis dicta. Ejus genera plura sunt. Candidi odor est præstantissimus; pretium initio vilius; sequuntur fulva & cerea. Fulvis major auctoritas, & quidem translucentibus modico fulgore; imaginē enim igneam, non ignem inesse placet. Sunt in quibus decocti Mellis lenitas probetur, quæ etiam ex eo mellea vocantur. Vis succini ususque in multis. Attritu calefactum paleas & folia arida attrahit, ut Magnes ferrum. *Silvæ.* Habet & Borussia Silvas incæduas, unde vis ingens lignorum & ad navalem usum & ad domesticum convehitur; teretumque arborum ad malos navium accommoda, quę inde in remotissimas oras deferuntur; habent & Silvæ pręter id suas divitias, unde quasi sponte compendium non mediocre Incolis provenit: Apum scilicet, de quibus supra diximus, & Ferarum. *Ratio gubernandi.* Dividitur hac nostra ætate in Regiam & Ducalem, Poloniæ Rex, utramque Vistulæ ripam, usque ad illius ostia hoc tempore immeditatè possidet. Insula quoque Vistula & Nogato conclusa, & omnia ad recentem sinum Opida & Arces *Elbinga, Tolkenit, Fravvenberga & Brunsberga*, usque ad Passariæ ostium: & tota *Warmiensis* Diœcesis ditio, ad Meridiem ampla, & Opidis agrisque cultissima, vesicę instar, media in Ducali Borussia pendens, in Regis solius sunt potestatē. Etsi autem hæc Borussia Regi immediatè subjecta, eodem cum Polonis Regno continetur: tamen peculiare Consilium publicum, leges, judicia, (a quibus tamen ad Regem provocatio est) ærarii & belli gerendi rationem habet. Consiliarii hujus Borussiæ quatuordecim sunt. Duo Episcopi, *Wamiensis* qui sedem suam habet in Braunsburg, & *Culmensis*. *Senatores & eorum frequentia.* Tres Palatini, *Culmensis, Mariebgurgensis & Pomeranicus*. Tres Castellani, *Culmensis, Elbingensis & Gedanensis, Dantzick* vulgo; totidemque Succamerarii, & tres primariæ Civitates, *Torunia, Elbinga, Dantiscum*. Hi bis quotannis ad deliberationes & judicia conveniunt, mense

mense Majo Marieburgi *Margenburg*: ad Michaëlis, Grudenti. Capitanei, seu Præfecti arcium & redituum regiorum octodecim sunt: *Marieburgicus*, & in Palatinatu, *Stumæ, Gnevæ, Meva, Stargardiæ*. In Pomeranico *Slochovia* supra Tucholam juxta Bro flu. *Sueza, Tuchola, Derniase, & Pusci* in Culmensi, *Brodnica*, *Grudenti*, *Radine*, *Reden* forte, nisi sit G. *Raden, Colba, Rogosna, Rogenhausen*, & alii tres. Ducalis autem Borussia olim fratrum Crucigerorum Teutonici ordinis propria, sub Alberto Brandenburgico Ordinis Magistro in hæreditarium Ducatum conversa, & ab Imperio Germanico avulsa, in Poloniæ Regis fidem & clientelam anno MDXXV concessit. Ejus Princeps primum ac proximum Regi locum, in Consiliis, Comitiis & aliis Conventibus apud Regem Poloniæ tenet. Si lites inter Regem & Ducem exoriantur, a Consiliariis Regis juramento novo ad justè judicandum obligatis, Marieburgi aut Elbingæ dirimuntur. Nobiles autem seu alii contra Ducem actionem habentes, coram Ducis Vasallis a Duce ad judicium deputatis, eam instituunt, à quibus provocatio ad Consiliarios Regis & Ducis Marieburgi constitutos libera permittitur. Cæterum unusquisque in judicium ubi bona sita sunt vel domicilium Reus habet, vocari debet, nec ad extranea judicia trahi, aut a recto detineri potest. Judicium aulicum quinque origenarii Nobiles & tres Iurisconsulti administrant. Judices in Provinciis ita constituuntur, ut ex tribus a qualibet Provincia nominatis, Princeps unum eligat: secundum jus Culmense & constitutiones Provinciæ judicet. Si contra privilegia, libertates, jura, aut consuetudines Princeps faciat, nec ad preces subditorum factum suum emendet; Liberum est Ordinibus Provinciæ absque ulla rebellionis aut seditionis culpa ad Regiæ Majestatis Poloniæ patrocinium confugere, & vi pactorum inter Regem & Ducem initorum, defensionem suorum privilegiorum ab eo postulare. Sunt etiam in Ducatu Borussiæ duo Episcopi *Sambiensis* qui Regiomonte, vulgo *Koningsperg*, & *Pomesaniensis* qui in Marienwerder sedet, quibus jurisdictio Ecclesiastica integra & non impedita. De Religione & ritibus veterum Borussorum mira narrat Meletius epistola 10 ad Georgium Sabinum. Coluerunt Dæmonia pro Diis, atque etiam nunc multis in locis occultè colunt. Immunda quæque animalia, ut Serpentes, Colubros perinde ac Deorum famulos nuntiosque religiosè venerati sunt, quos intra domos nutriebant, iisque ut Diis penatibus litabant. Deos in silvis ac lucis habitare dixerunt, illis, victimis ibidem ut placarentur, immolandum esse: ab his Solem pluviasque expetendas. Feras omnes, Alcem præcipuè, has silvas incolentes, ut Deorum servos venerandas esse senserunt, ideoque ab eis abstinendum. Solem & Lunam Deos omnium primos crediderunt. Tonitrua ac fulmina ex consensu gentium adorabant, tempestates avertendas citandasque precationibus dixerunt. Hirco in sacrificiis usi sunt, ob fœcundam animalis istius naturam. Præcellentes arbores, ut Robora, Quercus, Deos inhabitare dixerunt. Quare nec ejusmodi arbores cædebant, sed religiosè ut Numinum domos colebant. In eo numero & Sambucum & plerasque alias habuere. Barbari & literarum rudes olim fuere, adeo ut nec credibile putarent, si quis diceret homines inter se posse aperire quæ sentiant & velint beneficio literarum. Sed de his satis, plura qui volet petat ex Erasmi Stellæ de Borussiæ antiquitatibus libro secundo.

Leges & instituta.

Mores.

P Borussiam

Regio. BOrussiam in mea Methodo sequitur *Livonia*, sive *Levonia*, vulgo *Liefland*, de cujus nominis ortu, nihil certi asseverare ausim; de eo autem sic scribit Althamerus. *Unde dicta.* Fieri potuit, inquit, ut a Lemoviis progressi sint Livones, seu Livonii postremi Germanorum ad littus Venedicum, ad Parallelum Scandinaviæ Insulæ, quæ Gothlandia dicitur, habitantes, quos tamen ab Esluis mallem derivare, vocabulo vulgari nonnihil suffragante, Eyflender vocantur. Levonorum etiam mentio est apud Ptolemæum lib. II. cap. XI. Et paullo post ubi de Æstiis sermo fit, inquiens corruptam Taciti lectionem restituisse Beatum Rhenanum, qui reposuerit Æstiorum gentes. Apparet enim, inquit, Rhenanus, in Archetypo fuisse Æstuorum pro Æstiorum, ex quo alius fecerat Estuorum, nam u pro ii veteres librarii ponebant. Si vero Archetypus habuit (inquit Althamerus,) Esluos, ausim jurare Eyflandios ab illis nuncupatos, vocabulo paullum variato. Hi populi etiam Sudini dicuntur, & eorum regio Sudina, Prussiæ cohærens. Lectunnos quoque eodem reponere placet nonnullis, a quibus fieri potest, ut nomen derivatum sit. Livonia autem ad Mare Balthicum sive Sinum Venedicum porrecta est longitudine cxxv. mil. Germanicorum, *Situs.* latitudine xl. Eam cingunt Borussia, Lithuania & Russia, cætera Livonicus sinus lambit. *Soli fertilitas.* Regio omnis plana, ac fertilissima est. Frumentum tanta copia profert, ut in annonæ caritate vicinis quoque regionibus opem ferat. Abundat etiam Lino optimo, ac Armenta alit plurima. Ursos præterea in Silvis habet, Alces, Vulpes, Lynces, *Animalium varietas.* Martes, Zebellos, Hermelinos & Castores. Lepores pro anni tempestate colorem mutant, haud secus atq; apud Helvetios in Alpibus. Hyeme sunt albi, æstate cinericei. Estque Ferarum tam frequens ubique venatio, ut ea ne rusticis quidem, licet crudeliter a Nobilitate habitis, unquam sit interdicta. Brevi, Livoniæ nihil deest eorum quæ ad vitam humanam sustentandam necessaria sunt, excepto Vino, Oleo & quibusdam aliis quæ mitiori Cælo subjectis terris concessa divinitus, quæ tamen ex aliis regionibus abunde advehuntur. Livonia ante annos cccc opera Mercatorum Bremensium, & præcipue *Imperium mutationes.* militum Teutonici ordinis ad fidem Christi adducta, cum multa periculosa cum externa tum intestina bella & bellorum calamitates pertulisset, & vicinis suis Regibus & Dynastis quodammodo prædæ esset, tandem an. M D lix. sub Gothardo Ketlero ordinis Teutonici ultimo Magistro in fidem & clientelam a Sigismundo Augusto Rege Poloniæ tanquam membrum Regni & magni Ducatus Lithuaniæ accepta est. Cum autem die quinto Martii an. lxii. Magister ordinis Gothardus in arce Rigensi coram Poloniæ Regis Commissario Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi ordinem suum resignasset, & primum Crucem, deinde Sigillum, postea literas & diplomata omnia, quæ Ordo a Cæsaribus & Pontificibus acceperat: præterea claves Arcis Rigensis & portæ Civitatis, officium Commendatoris, jus cudendæ monetæ, vectigal piscium & omnia alia sua, & ordinis sui Iura Poloniæ regi cessisset ac tradidisset: statim facta resignatione Gothardus a prædicto Palatino nomine Regiæ Majestatis, Dux Curlandiæ & Semigalliæ publicè proclamatus est, eique è vestigio Nobilitas Curlandica & Semigallica velut hæreditario Domino juramentum fidelitatis præstitit. Postridie etiam Dux

Curlan-

Curlandiæ, summus Regiæ Majestatis Locum-tenens & Gubernator Livoniæ in curia Rigensi publicè renunciatus, & claves arcis & portæ civitatis recepit. Nobilitati vero & civibus omnia sua jura & privilegia restituta & confirmata sunt, prout in literis apud D. Davidem Chytræum videre licet. Dividitur autem Livonia in tres partes locis & linguis distinctas, videlicet in *Estiam, Letteam & Curlandiam*. *Estorum* provinciæ sunt *Harria*, cujus Metropolis est *Revalia* Aquilonem versus ad Mare Balthicum sita, nihilo Riga inferior a Voldemaro condita & portu celebris. Cives jus habent Lubecense, monetamque cudunt quadrangularem. *Viria* in qua *VVeisenburg, Tolsberg, Borcholm*, Episcopi Revaliensis sedes; *Allantakia*, ubi *Nerva* ad fluvium ejusdem nominis, habetque ex adverso arcem Moscorum *Ivanovv Gorod*. Fluvius hic Livoniam a Moschorum ditione dirimit & *Nysschlot, Odenpoa*, in qua *Derpt* sive *Topatum* urbs Episcopalis & mediterranea *Wernebec, Helmede, & Ringen, Iervia ubi Wittenstein, Lais, Overpolen, Vellin*. *VVichia*, ubi *Abseel, Leal, Lode & Parnovia*. Estis adjacent Insulæ *Osilia, Dageden, Mona, VVormse, VVrangen, & Kien* & aliæ plures, in quibus partim Estica, partim Suevica lingua utuntur. *Lettorum* urbs sunt, *Riga, Kokenhusen, VVenden*, VVolmar, & tota Diœcesis Rigensis. *Riga* Primaria totius Livoniæ civitas est ad Duinam, quę se in Sinum Venedicum exonerat. Colonia hæc Bremensium est, muro fortissimo, propugnaculis, turribus, & bellicis tormentis contra omnem vim instructa, fossis insuper duplicibus & acutis stipitibus munita. Arcem habet instructissimam, in qua olim Magistri Livoniæ (Ordinis fratrum Teutonicorum) sedem habuerunt: eam ante paucos annos Gothardus Ketlerus de quo supra, Regis Poloniæ feudalis nomine regio administravit; sed in Civitatem ipsam nihil usurpavit juris. Administratorem enim sive Capitaneum aliquem cives libertatis adsertores strenui non patiuntur, tributa solum Regi Poloniæ & obedientiam fideliter præstant, in cæteris jus municipale habentes. Prætetea forum hic est omnium ferè mercium Septentrionalium, Picis, Lini, Ceræ, Canabis, Lignorum, aliarumque rerum istiusmodi. *Curlandiæ* Opida & Arces sunt, *Goldingen, Canda, VVinda*, quæ Polonis dicitur *Kies*, nobis *VVenden*, celebris jam olim ob aulam Magistri Ordinis Teutonici, in qua etiam Comitia celebrari solita: nunc Polonicis præsidiis obsessa est. *Durbin, Srunda, Grubin, Pilten, Amboten & Hasenpot. Semigallia, Mitovia*, sedes aulæ Ducum Curlandiæ, *Seleborch, Bassenborch, Doblin & Dalem* urbes sunt. Semigalliam vero & Curlandiam a Lettorum populis & reliqua Livonia, fluvius Duna disterminat. In Livonia permulti sunt Lacus, insignior est *Beibus*, qui in longitudinem ad 45. milliaria Italica porrigitur, atque vario Piscium genere abundat. Fluvii sunt *Dvvina*, *VVinda & Beca* ac nonnulli alii. *Duna* sive *Duina* Ptolemæi, *Rubo* Peucero, ex Russia longissimo tractu per Lithuaniam & Livoniam manans duobus infra Rigam milliaribus in Sinum Livonicum & Balthicum Mare tandem infunditur. *VVinda* in Balthicum itidem Mare exoneratur, non longè à cujus ostio maxima est Maris profunditas, ac locus periculosissimus. *Beca*, incolis *Einbeck*, uno fertur alveo in Oceanum; qui cùm de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem vicinioribus accidit, quod usu venire habitantibus ad Nili Cataractas accepimus (inquit Leunclavius) uti nimirum paullatim surdescant. Regio sine montibus, nemorosa, ac Silvis in immensum densa. Atque hîc Hercyniæ ingentia brachia. Ad ostium Duinæ mari proximum, est *Dunamunta*, Arx inexpugnabilis, duobus

Vrbes.

Lacus.

Flumina.

Silva.

Opera publica. duobus à Riga milliaribus, præsidiis Polonicis munita: ad quam omnes naves exteræ tributum pendunt. Est & medio intervallo *Blokaus*, præsidium regium, ad quod naves iterum excutiuntur. Est & *Felinum* arx munitissima & civitas in Estlandiæ Ducatu; quam stipendiarii milites Germani una cum ultimo Livoniæ magistro Gulielmo Furstenbergo memorabili & detestanda perfidia, Moschorum Duci prodiderunt. *Ternestum* etiam, quod alii *Taurum* vocant, arx quondam munitissima fuit: eam ante a Moschis captam, Lithuani duce Nicolao Radziwilo Palatino Vilnensi cuniculis actis & supposito pulvere nitrato totam dissiparunt, anno MDlxi, & aliæ. *Ritus & mores.* Cæterum in Livonia permulti adhuc gentilium ritu vivunt, vera Dei cognitione destituti, alii Solem adorant, alii Lapidem, sunt etiam qui Serpentes & Dumeta. Mortuum aliquem terræ mandaturi, genialiter circum cadaver epulantur defunctumque invitant ad bibendum, cottabo etiam superinfuso. Postea deponunt in sepulchrum, adduntque ei securim, cibum, potum, & nummos aliquot pro viatico: inclamantque, Abi in alium orbem, Teutonibus imperaturus, quemadmodum tibi tuisque imperarunt. Sub Friderico Imperatore Christianam fidem primum admisere. Labori apud eos operam dare, vitio datur. Mulieres in regione natæ, magnam præ se ferunt pompam, alias aliunde adventantes contemptui habentes. Nolunt mulieres, sed dominæ appellari, ac nullo labore muliebri occupatæ, rhedis hyeme & navibus æstate circumvagantur. Genti potus est Medo, Cerevisia, & Vinum, quo non nisi importato & exotico ditiores utuntur, videlicet Rhenensi. Fœminæ pulchritudinem corporis dehonestant larva *Vestitus.* vestimentorum. Merces quæ ex Livonia in Germaniam aliasque regiones devehuntur, sunt Ceta, Mella, Cineres, Pix arida & liquida, quam *Teer* vocamus, Linum, *Mercimonia.* variæ ferinæ pelles, & Coria. Item illud Frumenti genus, quod Secale Latini, nos *Rogge* appellamus, magna copia quotannis hinc ad nos adfertur. His autem de Livonia expositis, rem me Lectoribus non ingratam facturum puto, si nonnulla de Lycaonibus qui hic frequentes esse feruntur, coronidis vice subjecero. Scriptores qui fide digni videri volunt, inter quos Olaus Magnus, Homines quosdam in hoc tractu quotannis in Lupos converti affirmant. Ejus autem verba non gravabor hic apponere, ut narrationis inauditæ novitate animos legentium nonnihil recreem, levando tædium: ita autem scribit libro XVIII cap. XLV. *In Prussia, Livonia, atque Lithuania, quamvis Luporum rapacitatem per totum pæne annum Incolæ haud exiguo cum damno experiantur, quia eorum pecora ingenti multitudine passim in Silvis, dummodo exiguo intervallo a grege aberrant, dilaniantur, ac consumuntur: tamen hoc dispendium non adeo magnum ab illis reputatur, quam quod ab Hominibus in Lupos conversis sustinere coguntur. In Festo enim Nativitatis Christi sub noctem, statuto in loco, quem inter se determinatum habent, tanta Luporum ex Hominibus diversis in locis habitantibus conversorum copia congregatur, quæ postea eadem nocte mira ferocia cum in genus humanum, tam in cætera animalia, quæ feram naturam non habent, sævit, ut majus detrimentum ab his, istius regionis inhabitatores, quam unquam a veris & naturalibus Lupis accipiant. Nam uti compertum habetur, ædificia Hominum in silvis existentium, mira cum atrocitate oppugnant, ipsasque fores effringere conantur, quo tam Homines, quam reliqua Animantia ibidem manentia consumant.* Sed de his satis, ad Russiam pergimus.

Regio. Russia, quæ etiam *Roxolania* dicitur, gemina est, *Nigra & Alba*. Illa Poloniæ contermina est, hæc Moscoviæ pars. Porro *Moscovia* à Moscho *Nomina.* amne haud dubiè sic dicta, qui & Regiæ urbi, quam interfluit, suum quoque nomen indidit. Ejus imperium longè latéque extenditur, ac Mari glaciali a Sep- *Etymon Moschoviæ.* tentrione terminatur, ab Oriente Tartaros, a Meridie Turcas & Polonos, ab Occidente vero Livones & Sueciæ regem vicinos habet. Quo omni tractu amplæ di- *Situs.* tiones continentur; itaque Moschoviæ Dux hoc titulo fere utitur: *Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Imperator ac Dominator totius Rusiæ, nec non magnus Dux VVolodimiriæ, Moschoviæ, Novogrodiæ magnæ, Pskoviæ, Smolenskiæ, Thvveriæ, Iugariæ, Permiæ, Viathkiæ, Bulgariæ, etc. Dominator & magnus Princeps Novogrodiæ inferioris terræ, Czernigoviæ, Rezaniæ, Wolochdiæ, Rsoviæ, Bielloiæ, Rostoviæ, Iaroslaviæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Udoriæ, Obdoriæ, Condimiæque,* &c. Immoderata in Moscovia & aspera Aëris tempe- *Cœli temperies.* ries, adeo tamen salubris, ut ibi ultra Tanais fontes Septentrionem & Orientem versus nulla unquam pestis sæviat, etsi morbum haud dissimilem habeant quem *Calorem* vocant, qui intestina & caput adeo infestat, ut paucis diebus pereant. Regio in universum neque Vitem neque Oleam, neque paullo suavioris Pomi frugiferam *Soli fertilitas.* arborem præter Melopepones & Cerasa producit: quum teneriora quæque gelidissimis Boreæ flatibus exurentur: campi tamen Tritici, Siliginis, Milii, Panicique, & omnis generis Leguminum segetes ferunt, sed certa messis in Cera & Melle consistit. Silva hîc Hercynia immanibus Feris plena. Ea in parte quæ vergit ad Prussiam Vri ingentes & ferocissimi Taurorum specie reperiuntur, *Animalium varietas.* quos Bison vocant. Itemque Alces cervina effigie, & cum carnea proboscide altisque cruribus, & nullo suffraginum flexu, *Iozzi* a Moschovitis, a Germanis vero *Helenes* appellati. Præterea Vrsi inusitatæ magnitudinis & prægrandes Lupi atro colore formidabiles. Venatio atque etiam Avium captura nusquam gentium felicior. Nam venaticis Canibus & plagis omnis generis Feras capiunt, & Asturibus atque Falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modo Phasianos & Anates, sed Cygnos & Grues consectantur. Cæterum *Rusiæ* seu *Moscoviæ* regiones amplissimæ sunt. Ejus omnia, Civitates, Opida, Arces, Pagi, Silvæ, agri, lacus, flumina, unius Principis, quem Incolæ magnum *Czar*, id est Re- *Imperiū.* gem seu Imperatorem vocant, imperio & nutui subsunt, & quidquid singula commodi ferunt, in unius Principis fiscum congerunt. Duces ac Comites, qui dominium utile in bonis feudalibus liberum possideant, & ad hæredes eadem transmittant, nulli sunt. Addicit quidem pagos & agros nonnullis, sed rusticorum operis nihilominus utitur, & rursus cum libet adimit: adeo ut absolutum in subditos omnium rerum imperium habeat, & vicissim tanquam Deus a subditis colatur, eique obedientia omnibus in rebus, absque ulla recusatione præstetur. Caput totius Regni & Metropolis est urbs *Vrbes.* *Moschovia* vulgo *Moschkvva*, tum situ suo oportuna, qui regionis medius esse existimatur; tum insigni fluminum frequentia celebris, & domorum amplitudine numeroque & munitissimæ arcis robore. Oblongo enim ædificiorum tractu secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque milliarium extenditur. Domus in universum sunt ligneæ, distinctæ in triclinia, coquinas & cubilia, numerus earum fertur esse supra 41500. Hæ ferè omnes & ad usum Olerum, & ad voluptatem privatos

tos habent hortos, Singulæ regiones singula habent sacella. Arces præterea duas habet quarum una *Kitaigorod*, alter *Bolsigorod*, appellatur, quas hinc Moschus, illinc Neglinna alluunt. Porro in universa hac Russiæ parte sunt plures alii tractus. *Volodimiria* Ducatus, cujus titulum magnus Dux sibi vendicat, nomen habet ab urbe primaria, sita in ripis Clesmæ amnis, qui in Volgam evolvitur. Provinciæ autem hujus ager adeo fertilis est, ut ex uno Tritici modio sæpe viginti modii proveniant. *Novogrodia* inferior illi pastione, agrorum fœcunditate nihilo cedit. Vrbem habet ligneam, dictam communi cum universo Ducatu nomine *Novogrod*, sitam ad Volgæ & Occæ confluentes. Hæc summam semper obtinuit dignitatem propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimique & piscosi lacus oportunitatem, & vetustissimi ac venerabilis apud illam gentem Templi famam, quod ante quingentos pæne annos Byzantiorum Cęsarum æmulatione, S. Sophiæ dicatum fuit. Arx hoc loco memorabilis, summis impensis a Basilio Duce ex lapide in scopulo exstructa. Distat omnino urbs a Moschovia c milliaribus Polonicis, ad Rigam vero proximum littoris portum, paullo minus quingentorum milliarium iter est. *Rhezan* Provincia est inter Occam fluvium & Tanaim, Tritici, Mellis, Piscium, Avium fertilissima: urbes habet ligneas, *Rhezan* ad ripam Occæ sitam, & *Corsiram, & Collugam & Tullam*, juxta quam Tanais fontes conspiciuntur. *Worotinensis* ducatus tribus a Colluga miliaribus Civitatem habet & castrum ejusdem nominis. *Severia*, Ducatus est ingens & rebus omnibus adfluens; vastos habet & desertos campos : Opida complura, inter quæ præcipua hæc sunt *Starodub*, *Novogrod Sievierski & Czernigovv*. Silvę Hermellis, Aspreolis & Martibus abundant, Mellis quoque copiam ingentem ex Apibus subministrant. Gens propter assidua cum Tartaris bella armis adsueta est & manu prompta. *Smolenski* Ducatus ad Borysthenen situs urbem habet cognominem, quam parte una Borysthenes alluit, parte altera cingunt altæ fossarum indagines acutis stipitibus armatæ. Sunt & Ducatus Provinciæque *Mosaiskia*, *Bielskia*, *Rschovia, Tvveria, Pskovia, Vodzka, Corrella, Bieleiezioro, Wolochda*, *Vstiuga*, *Iaroslavia*, *Rostovv, Dvvina, Susdali*, *VViathka*, *Permia, Sibior, Iugra, Petzora*, *& Novogrodia magna*, quam illi vocant *Novvogrod VVielki*, in qua urbs ejusdem nominis amplissima, ipsam Romam magnitudine superans. *Petzora* nomen habet a fluvio quem utrimque montes & inviæ rupes muniunt. Sunt & aliæ regiones Magno Duci vectigales ad Septentrionem longo tractu terrarum porrectæ, ut *Obdora*, in qua est idolum *Zolota Baba*, hoc est aurea anus, *Condora, Lucomoria*, *& Lappia*. Sunt in Moschovia multi & magni Lacus, *Ilmen* Ruthenis *Ilmer, Ladoga*; Lacus albus Incolis *Bielejezioro*. Flumina etiam ampla & multa sunt : *Borysthenes* vulgo *Nieper & Nester*, vel cum adjectione litteræ *Dnieper & Dnester* appellatur. *Turuntus* is est Ptolemęo qui Herbersteinio est *Rubo*, incolis *Dvvina*. *Rha* Ptolemæi nunc *Volga & Edel*. *Tanais* Italis *Tana*, accolis *Don*. *Occæ* fluvii caput est in Provincia Msczenek. *Montes Riphaeos* de quibus Plin. lib. 4. cap. 12. Mela etiam lib. 3. Baro ab Herberstein in sua Moschovia scribit, in sola Moscovia videri, qui, quia perpetuis nivibus & glacie rigeant, transiri facilè non possint. Hercynia silva magnam Moschoviæ partem occupat, ipsaque passim positis ubique ædificiis incolitur, jamque longo labore hominum rarior facta, non eam sicuti plerique existimant, horridam densis-

Lacus. *Flumina.* *Montes.* *Silva.*

densissimorũ nemorum impenetrabiliumque saltuum faciem ostendit. Habet Moscovia Templa innumera & sumptuosa, ac monasteria valde multa. Gubernationis negotia & justitiæ administrationem Dux, per duodecim Consiliarios assiduè in aula præsentes obit. In hos, præfecturæ Arcium & Civitatum in toto Moschi imperio distributæ sunt: qui literas & libellos supplices Principi inscriptos accipiunt, ejusdemque nomine respondent. Princeps enim ipse nullas epistolas accipit, nec ullis ad subditos suos, vel alios etiam Principes ferè literis manu sua subscribit. Episcopi ex Monachis quorum Monasteria frequentissima in Moschi imperio, omnia tamen ejusdem vestitus & ordinis, (cujus D. Basilium autorem referunt) velut sanctioris vitæ hominibus, deliguntur, & sunt in universo Moschorum imperio undecim, quos *VVladiccas* illi, id est, œconomos & dispensatores sua lingua nominant. Sacerdotes vero & Presbyteros, *Poppos* seu *Archipoppos*. Horum Metropolita (qui a Constantinopolitano Patriarcha olim confirmabatur, nunc a solo magno Duce delectus per duos aut tres Episcopos consecratur, ac cum libet Principi removetur) Moscuæ sedem habet. Huic Metropolitæ subjecti sunt duo Archiepiscopi, alter Novogardiæ magnæ ad Lovvtam flu. alter Rostovii Nec Academiæ vel Collegia in toto Moschi imperio ulla existunt. Religio Moscovitis Græca: quam anno Domini CCIↃ LXXXVII admiserunt. Itaque Sp. Sanctum tertiam sanctæ Trinitatis personam a solo Patre procedere arbitrantur. Sacramentum Eucharistię celebrant pane fermentato, calicis usum universo populo concedunt. Nullis sacerdotum suffragiis, nullaque propinquorum aut amicorum pietate juvari mortuorum manes putant, fabulosumque credunt purgatorii locum. Libros sacros suo idiomate legunt, eorumque usum populo non denegant. Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium in linguam Illyricam traductos habent; ex his aut etiam ex Chrysostomo, Basilio, Nazianzeno homilias publicè pro concione sacerdotes legunt; neque enim oratores cucullatos, (verba sunt Iovii) qui advocato populo concionari & ambitiose nimis atque subtiliter de divinis disserere soliti sint, admittere fas putant; quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, quam altissimis arcanorum interpretationibus disputationibusque ad sanctiorum morum frugem evadere arbitrantur. Matrimonia contrahunt; Bigamiam concedunt, sed vix legitimum matrimonium esse putant. Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Gens astuta & fallax, magis servitute quam libertate gaudens. Omnes se Principis servos fatentur. Moscovitæ domi opiparè potius quam lautè vivunt; namque omnium ferè cibariorum genere quæ vel a luxuriosissimis desiderari possunt mensæ eorum & parvo pretio instruuntur. Gallinæ siquidem & Anates singulis sæpe argenteolis tenuibus nummis veneunt. Venatione & aucupio uti apud nos nobiliora obsonia parantur. Vino nativo penitus carent: itaque utuntur advectitio, sed in festis conviviis duntaxat. Habent & Cerevisiam, quam æstate injectis glaciei crustis infrigidant. Sunt & qui in delitiis habeant succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui & purpurissantis vini colorem jucundissimum & saporem non ingratum refert. Nobile Linum, & Cannabim in restes, multaque Boum tergora & massas ceræ ingentes, Moscovitæ in omnem Europæ partem mittunt.

Senatores. *Ritus & mores.* *Victus.* *Mercimonia.*

Q *Moscho-*

Soli fertilitas.

Moschovitarum nomen recens est, quamquam de *Moschis* Sarmatarum affinibus Lucanus Poëta in Pharsal. meminerit, & Plinius *Moschos* ad Phasidis fontes supra Euxinum ad Orientem constituat. Horum Regio hac Tabula describitur, quæ cum Descriptione proxima a nobis delineata sit, ea duntaxat hic referemus quæ ibi non attigimus. Regio hæc campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Melle adeo abundat, ut in vastis Silvis, in specubus & excavatis roboribus aliquando toti Mellis montes reperiantur, & Homines Feræque in illos Mellis Lacus improvidi delapsi, ibi immersi tanquam Mus in pice periclitentur, quod è sequenti narratione è Pauli Iovii Moscovia planius patebit. Is refert, Demetrium Legatum narrare solitum cum multo omnium risu: Agricolam quendam quærendi Mellis causa in prægrandem cavam arborem superne desiliisse, eumque profundo Mellis gurgite pectore tenus fuisse haustum, ac biduo vitam solo Melle sustinuisse, cum vox opem implorantis in ea silvarum solitudine ad viatorum aures penetrare nequivisset. Ad extremum vero desperata salute mirabili casu ingentis Vrsæ beneficio, inde extractum evasisse, cum forte ejus Beluæ ad edenda Mella more humano se demittentis, aversos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exsiliendum tum tractu ipso, tum multo clamore concitasset. Lini & Cannabis Regio fertilissima est. Nulla Auri Argentive vel ignobilioris Metalli, Ferro excepto apud eos vena, secturaque reperitur, nullumque est tota Regione vel Gemmarum vel pretiosi Lapilli vestigium. Omnis generis feris & Avibus abundat. Capitur quoque Avis subnigra puniceis superciliis, magnitudine Anseris, quę pulparum sapore Phasianorum superat dignitatem, Moscovitica lingua *Tetrao* nuncupata, quæ Plinio *Erythratao* vocatur, Alpinis populis, & maxime Rhetis cognita. Moscoviæ Dux in omnes pariter jus vitæ, necisque possidet, ac Moscovitæ opiniones sui Principis etiam in Religione habent pro lege immutabili. Voluntas namque Principis, voluntas Dei habetur ab omnibus, clavigerque, cubicularius, atque exsecutor voluntatis Divinæ esse existimatur. Atque hac de causa nemo refragatur ullibi voluntati Principis, etiamsi nocitura non modo sibi, sed toti Regno ac Genti præcipiat, cum ejus nutus dicta atque facta, aliquando nefanda etiam, detestanda & execranda adorent & exosculentur, quod omnes juxta politicos & ecclesiasticos, durissima servitute sibi subditos atque subjectos habeat. Vxorem autem ducturus, coactis è toto suo Regno præstantissimis forma & corpore puellis, quam vult uxorem deligit, & cæteras Principibus & Nobilibus uxores collocat. Moscoviæ Vrbium omnium longe clarissima ea quæ vulgo *Moskvva* vel *Mosco*: Sedes Patriarchæ, ac Magni Ducis Regia. Ad ipsum Vrbis caput Neglinna fluviolus, qui frumentarias agit molas, Moschum amnem ingreditur, Peninsulamque efficit, in cujus extremitate Arx ipsa cum Turribus ac Propugnaculis admirabili pulchritudine Italorum Architectorum ingenio constructa est. In subjectis Vrbi campis Capreolorum & Leporum incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & Canibus sectari licet, nisi Princeps id ad voluptatem intimis familiaribus vel peregrinis Legatis indulserit. Tres

Animalium varietas.

Imperiũ.

Vrbes.

ferme

ferme Vrbis partes duobus alluuntur fluminibus, reliqua vero latissima fossa, atque ea multa aqua ex ipsis amnibus corrivata, præcingitur. Vrbs etiam ab adverso latere alio flumine, quod *Lausa* dicitur, munita est, id pariter in Moschum paullo infra Vrbem evolvitur. Distat hæc a Cracovia Poloniæ Metropoli Milliaribus 320. Eam vero anno CIƆ IƆ LXXXI Tartari Præcopenses totam funditus exusserunt magna multitudine, in tam populosa Vrbe fumo exstincta, in ipsa Dominicæ Ascensionis die. Domus ejus universim paullo ante illud incendium ad 41500 fuere numeratæ. Sunt porro in Moscovia præter Metropolim de qua jam diximus, Vrbes, duæ quidem Archiepiscopatus, octodecim autem Episcopatus dignitate nobiles. Archiepiscopales sunt *Rostovia (Rostovv)* & *Novogrodia*. Hæc non multis ante annis totius Moscoviæ Caput fuit. Perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur: nam Polum Arcticum ab Horizonte sexaginta quatuor gradus elevatum videt, sex ferè gradibus ipsa Moscha ab Æquatore remotior, qua Cœli ratione solstitii tempore propter exiguas noctes, continuatis ferè Solis ardoribus æstuare perhibetur. Episcopales sunt *Corsira, Rezania, Columna, Susdalia, Casanum (Cazan)* in Volgæ ripa a quo Cazaniorum Horda nomen ducit, distat a Volgæ Ostio Caspioque Mari quingentis millibus passuum. *Volochda, Tvveria, Smolensko, Pleskovia, Staritia, Slobodo, Iaroslavia, Wolodimiria*, quæ urbs quoque Regiæ nomen adepta est, eaque ad Ortum Solis ducentis amplius Milliaribus a Moscha distat, eoque sedem Imperii ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translatum ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia adversus Scytharum irruptiones opponerent. *Mosaysko, Vrbs S. Nicolai (S. Nicolas) Sugana, Vsting & Gargapolia*. Emporia totius Regni celeberrima sunt, *Astrachan* ad Mare Caspium, quo Merces Persarum & Armeniorum deferuntur: & Vrbs *S. Nicolai* ad quam Angli & Hollandi navibus commeant, ac Pannos aliasque Merces important, quæ hinc Vologdam transferuntur. Est & supra Casanum centesimo & quinquagesimo milliari ad ingressum amnis Suræ *Surcicum* Opidum, a Basilio conditum, ut in ea solitudine Mercatoribus ac Viatoribus, qui de rebus Tartaricis ac ejus inquietæ gentis moribus proximos Finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis Hospitalibus statueretur. Sunt & aliæ Vrbes ac plurima minorum gentium Opida quæ brevitatis studio omittimus. Lætatur Moscovia Fluminibus plurimis, inter ea agmen ducunt *Borysthenes*, cujus fontes Herodoto ignoti, sunt ad pagum Moscoviæ *Dnieperske* in silva *Wolkonski*, unde per Lithuaniam & Russiam defluens, Smolensko Opidum & Kioviam præterlabitur: postea circa Chmielnicco recipit Fluvium *Bog*, ac tandem in Euxinum Pontum exoneratur: longitudo ejus est plus CCC Milliarium Germanicorum. *Turuntus* qui & *Rubo* ac *Dvvina*. Hic haud procul a fontibus Borysthenis ortus, ad Rigam Livoniæ se in Mare Balthicum exonerat. *Rha* qui & *Volgo* & *Edel*; ortum habet è Lacu cognomine, qui XXV Milliaribus a Moschovia abest versus Lithuaniam. Hic cornutis errans flexibus, multisque receptis fluminibus, in Mare Caspium Ostiis LXX influit. *Tanais* *Flumina.*

vulgo

vulgo *Don*. Hic a Septentrione ruens magno impetu, Nilo opponitur. Ejus fontes Herodotus ponit in paludibus; Mela & Lucanus in Rhiphæis Montibus. Fuere qui per Mare Caspium eum labi arbitrati sunt, quos etiam sequutus est in sua Periegesi Dionysius. Sed errant: nullus enim fluvius ex Mari Caspio in Mæotim Paludem aut in Pontum Euxinum decurrit. Oritur autem Tanais non in Rhiphæis jugis, sed in silvæ cujusdam ingenti Lacu Iwanowo Iezioro gentili lingua dicto, non longè a Tulla urbe, ex quo etiam Lacu *Scad* amnis in Occidentem fluens nascitur. *Occa* qui multa præterlapsus Opida, infra Novogrodiam inferiorem Volgam ingreditur. *Ritus & mores.* Moscovitæ Illyrica Lingua, Illyricisque literis utuntur, sicuti & Sclavi, Dalmatæ, Bohemi, Poloni & Lithuani. Ea lingua omnium longè latissima esse perhibetur, nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est. In hanc linguam ingens multitudo sacrorum librorum, industria maximè D. Hieronymi & Cyrilli translata est. Anni apud eos non a Natali Christi, sed ab ipso Mundi initio numerantur, qui non a mense Ianuario, sed a Septembri incipiunt. Leges toto Regno habent simplices, summa Principum & justissimorum Hominum æquitate conditas, & propterea populis valde salutares, quoniam eas ullis Causidicorum cavillationibus interpretari atque pervertere non licet. De Furibus, Sicariis & Latronibus supplicium sumunt: quum de maleficiis quæstionem habent, reos multa gelida aqua supernè demissa perfundunt, quod intolerandum tormenti genus esse perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues convelluntur. *Vestitus.* Tunicas oblongas Moscovitæ, sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more gestant: Ocreas ferè rubeas easque breviores, ut quæ genua non attingant, soleasque ferreis claviculis munitas habent: Ventrem nequaquam sed femora cingunt: atque adeo pubetenus, quo magis promineat venter, cingulum demittunt.

 Lithua-

Regio. Lithuaniam a lituo, id est cornu & tuba venatorum, eo quod regio illa frequentes venationes exerceat appellari voluerunt. Quam sententiam Mathias a Michou rejiciens, aliam de Lithuaniæ Etymo sententiam ponit, tradens: Quosdam Italicos ob Romanorum dissensiones deserta Italia Lithuaniam ingressos, regionem Italiam, gentem Italos dixisse: eam vero per pastores Litaliam & gentem Litalos, litera præposita cœpisse nuncupari. Ruthenos autem & Polonos eorum vicinos majore immutatione facta, usque in hodiernum diem regionem Lithuaniam, gentes vero Lithuanos appellare. *Vnde dicta.* Regio amplissima est, *Situs.* Moschoviæ proxima, habetque ad Ortum illam partem Russiæ quæ magno Duci Moscoviæ paret: ab Occasu Podlassiam, Masoviam, Poloniam, & aliquantum deflectens ad Septentrionem Borussiæ fit contermina: respicit vero a Septentrione Livoniam & Samogitiam: a Meridie Podoliam & Volhiniam. *Cœli qualitas.* Cœlum hic inclemẽs, hyems asperior. Multum Ceræ ac Mellis quod silvestres in silvis Apes conficiunt, atque etiam Picis, Frumentum *Soli fertilitas.* quoque abunde præbet hæc regio, Seges vero raro ad maturitatem pervenit. Vino non nisi importato utitur & exotico, ejus enim proventu caret, ut & Sale, quod ex Britannia vænale accipit. *Animalium varietas.* Animalia omnis generis, sed parva producit: in silvis etiam quibus regio operta est, Vri, Alces, Bisontes, Equi silvestres, Onagri, Cervi, Damæ, Capræ, Apri, Vrsi, Martes & reliqua genera Ferarum magno numero stabulantur. Et ut Avium & inprimis Ficedularum copiam taceam: est in Lithuania & Moschovia Animal voracissimum *Rossomaka* dictum, magnitudine Canem, facie Felem, corpore & cauda Vulpem referens, colore nigrum. Fuit gens Lithuanorum annis superioribus adeo obscura & contempta apud *Imperiũ maiorum* Ruthenos, ut Principes Kiovienses ab ea sola perizomata & subera ob egestatem & soli sterilitatem in signum subjectionis exigerent, donec *Vithenes* Dux Lithuanorum sumptis virium incrementis, negaret tributum, quin & jugo Principibus Russiæ injecto, eos adegerit ad tributa pendenda. Hujus Posteri hostilibus & subitis incursionibus finitimas gentes invadebant & diripiebant: donec Cruciferi Teutonici Ordinis eos debellare & opprimere cœperunt, tam diu donec ad Olgerdum & Keystutum duces Lithuaniæ successive pervenerunt. Post vero *Jagiello* Dux magnus Lithuaniæ factus est, qui postea & *Vladislaus* appellatus. Hic a Cruciferis & Christianorum exercitibus sæpenumero pressus, Deo miserante ad Polonos declinavit, & Christianam religionem amplexus baptismatis sacramento initiatus, ducta in matrimonium Heduigi Regina Poloniæ, Rex Poloniæ factus est. Terram vero Lithuaniæ germano suo *Skirgelloni* tanquam supremo Duci Lithuaniæ regendam commisit. *Vrbes.* Lithuaniæ magnus Ducatus nunc in decem Palatinatus seu Provincias præcipuas est divisus, quarum Metropolis, & Caput hoc tempore est *Vilna*, Indigenis *Vilenski*, Germanis autem vulgo; *Die Wilde:* quæ ad Viliæ & Vilnæ confluentes anno MCCCV a Gedimino Duce condita, nunc est sedes Palatini inter Lithuanos primi, & Episcopi Romanę obedientiæ Leopoliensi Archiepiscopo subditi, & Metropolitani Russiæ: qui septem sub se Episcopos Græci ritus habet, *Polociæ*, *Volodimiriæ*, *Lucæ* in Volhinia *Luczko*, *Pinscæ*, ad Pripetium flu. *Kiovia*, *Pramisliæ & Lepoli.* Est autem Vilna copiosa, ampla & cele-

& celeberrimi nominis, muro cincta & portis, quæ nunquam clauduntur. Templa pleraque sunt lapidea, quædam etiam lignea. Elegans est Bernardinorum Cœnobium, secto ex lapide, venusta structura clarum. Quemadmodum & Ruthenorum aula, in qua ipsi merces suas ex Moschovia allatas distrahunt. Secundus Palatinatus est *Trocensis*, cujus Opida sunt *Grodna* ad Cronium flu. ubi Stephanus Rex Poloniæ obiit. *Lavvna* ad Croni & Viliæ confluentes, *Kovvno, Lida & Vpita.* Tertius Palatinatus est *Minscensis*, ibi *Minsko* civitas & arx *Keidanovv, Radoskovvice, Borissovv, Lohoisko*, *Svvislocz*, *Bobroisko & Odruczko*. Quartus Palatinatus est *Novogrodensis*, in quo *Novogrodeck* Civitas ampla & lignea, *Slonim*, *Wolkovisko*, *Msczibovv* & alia Opida complura. Quintus Palatinatus est *Brestiensis* a Brestia Civitate ampla & lignea sic denominatus, & in hoc Civitas *Pinsko*. Sextus Palatinatus est *Volhinia*, in qua *Luczko*, Episcopi sedes, *Volodomiria*, *Krzemenesia*. Septimus Palatinatus est *Kiovia*, quæ urbs quondam amplissima & vetustissima, ut ruinæ quæ ad sex milliaria se extendunt, facile indicant, fuit ad Borysthenen sita. Ibi sunt *Circass*, *Kaniovv & Moser* Opida. Octavus Palatinatus *Miecislaviensis* ad Sosam & Borysthenen in finibus Moschoviæ, ibi *Miecislavia*, *Dambrovvna*, *Copysz*, *Sklovv*, Comitatus, *Mohilovv*, *Bychovv*, *Reczycza*, *Strisin* Opida cum arcibus sita sunt. Nonus Palatinatus est *Vitebsciensis* in quo *Vitebsk* Civitas ad Dunam fluvium sita, & *Orsha* ad Borysthenem. Decimus Palatinatus est *Polocensis*, qui a *Poloczko*, ad Polotæ, & Dunæ confluentes inter Vitebscam & Livoniam interjecta nomen sortitus: ibi *Disna*, *Drissa & Druba* Opida cum arcibus visuntur. Hisce expositis demus Lithuaniæ suos amnes. Lithuaniam a parte Orientali terminant *Oscol, Iugra*, minor *Tanais*, hi & plurimi alii in Tanaim defluunt. Est & in dominio Lithuanorum Borysthenes qui ex terra plana & palustri ortus, per Russiam delatus in Pontum Euxinum tandem exit. Sunt & *Vilia, & Niemen*, hic valde flexuose decurrit: navesque deferens & merces, tandem in mare Prutenicum suas aquas exonerat. *Dvvina*, & alii, quibus ut & Lacubus & Stagnis irrigua est. Omnes autem isti Fluvii & Lacus maximam Piscium copiam subministrant, suntque Pisces optimi ac gratissimi saporis. Est præterea Regio silvis operta, quæ admodum magnæ sunt, decem, aliquando quindecim milliarium. Provinciarum autem Lithuaniæ Palatinos &, Castellanos Sigismundus Augustus Poloniæ Rex in comitiis Lublinẽsibus in unum Reipublicæ corpus, cum Polonis univit, & certum singulis Proceribus, Episcopis, Palatinis & Castellanis Lithuanis locum ac ordinem in Senatu regni attribuit, ita ut ex universo Regno Poloniæ omnibusque Provinciis illi conjunctis, sint in Senatu Episcopi quindecim, Palatini triginta unus, Castellani majores triginta, minores quinquaginta, & qui officiales regni nominantur, Marschalci regni & curiæ Cancellarii ac vice-Cancellarii ac Thesaurarii 2, de quibus in Polonia latius. Solvuntur apud Lithuanos facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atque iterum nubunt, & inter se matronæ palam concubinos habent maritorum permissu, quos connubii vocant adjutores: contra pellicatus viris probro datur. Cum quis forte capite damnatus fuerit, de seipso jubente Domino supplicium sumere, suisque manibus se suspendere cogitur, quod si recusaverit, tantisper minis & verberibus exagitatur, donec mortem sibi inferat. Armenta victum præbent, multo lacte utentibus. Panis vulgi

Flumina. *Silvæ.* *ena tores.* *Mores.* *Victus.*

vulgi nigerrimus est, ex Siligine aut Hordeo una cum furfuribus. Divitum autem albissimus, ex puro Tritico pinsitur. Vini apud eos rarissimus usus, Cereali poculo multi utuntur, plebeium vulgus aqua. Cerevisiam coquunt diversimode & ex variis granis, puta, Frumento, Siligine, Hordeo, Avena, Milio, sed insipidam. Medone & spisso & tenui & vario modo cocto abundant, & illo reficiuntur & inebriantur. Lithuania difficilis aditu ac quodammodo inaccessa, aquis omnia obtinentibus: hyeme commercia cum Lithuanis habiliora, paludibus & stagnis alta glacie concretis, niveque superinfusa fiunt omnia mercatoribus pervia. Opes apud eos præcipuæ Animalium pelles, Mustelinæ, Vulpinæ & pretiosiores, ut Ictidibus (quas Martes vocant) & Scythicis Mustelis detractę, quibus Sebellinis nomen est. Ex his magnum quæstum faciunt, ut ex Cera, Melle, Cinere & Pice. Omnis item roborea illa materia que *Wagenschot* nostratibus dicitur, & ex qua in Germaniæ inferioris & Belgicæ maritimis regionibus universa fere lignea opera architectonica, tam publica quam privata, domorumque magna ex parte supellex & utensilia parantur, his partibus cæditur, illincque ad nos per Balthicum & Germanicum mare advehitur. Sed de Lithuania satis: De reliquis nunc paucula subjungamus. Sequitur in titulo nostro *Samogitia* (quod eorum lingua terram inferiorem sonat) Russis *Samotzkasemla*: regio Septentrionalis & satis ampla, Lithuaniæ proxima, silvis & fluminibus circumsepta, quinquaginta milliarium longitudine. A Septentrione Livoniam habet, ab Occasu Mari Balthico sive Germanico, qui sinus Balthicus propriè nuncupatur, nonnihil versus Septentrionem reflectendo, alluitur, vicina est etiam Borussia. Abundat nobilissimo, candidissimo ac purissimo Melle, quod in omni arbore excavata invenitur. Opidum nullum habet, non Arcem: nobiles in tuguriis vivunt, rustici in casis. Gens hujus regionis procera & pulchræ staturæ, agrestis tamen & incultis moribus, parco victu vivens, sitim aqua sedare solita, raro Cerevisia aut Medone; Auri Argenti, Æris, Ferri, Vini ante nostra tempora expers & ignara: apud hos licitum erat uni viro plures habere uxores, & patre mortuo Novercam, Fratreque Fratriam in uxorem accipere. Gens præterea ad divinationes & auguria proclivis. Præcipuum Numen Samogiticum erat ignis, quem sacrosanctum & perpetuum putabant, qui in Montis altissimi jugo assidua lignorum appositione a sacrorum sacerdote alebatur. Tertium locum tenet *Russia*, quo nomine hoc loco *Russiam* Meridionalem sive *Nigram* intelligimus, cujus urbs primaria *Leopolis* Emporio & Archiepiscopali sede celebris. Districtus præter Leopoliensem sunt, *Halicensis*, *Belzensis* & *Præmisliensis*. Restat denique *Volhinia* quæ inter Lithuaniam, Podoliam & Russiam sita, Frugibus abundat propter agri fertilitatem. Incolæ strenui & bellicosi sunt, Ruthenicoque idiomate utuntur. Regio hæc ad Magnum Lithuaniæ Ducatum pertinebat, sed nunc Regno Polonię adjuncta est. Districtus habet tres, *Lucensem*, *Volodimiriensem* & *Cremenecensem* suntque tres civitates provinciales *Luczko*, *Wolodimiria*, & *Krzemenec*, quę complura Opida & munitiones subjectas habent. Lacus hic & stagna plurima Piscibus referta, ac silvæ Feris. Est & in hac Tabula *Podolia* sita ad Tyram flu. qui *Nyster* dicitur; regio est fertilissima, semel seritur, ter metitur: pratis ita luxuriat, ut sæpe Boum cornua vix è gramine appareant. Vrbes præcipuæ sunt *Camieniet*, *Bar*, *Miedzibosz*, *Brezania* & *Braslavv*. Sed de hac Tabula quæ dicta sunt hactenus, sufficiant, ad Transsylvaniam pergimus.

Mercimonia. *Samogitia.* *Nomina.* *Soli fertilitas.* *Mores. Victus.* *Russia.* *Vrbs Leopolis.* *Volhinia. Situs. Soli fertilitas.* *Vrbes.* *Lacus. Silvæ.* *Podolia. Situs. Soli fertilitas.* *Vrbes*

R *Transsyl-*

Transsylvania Daciæ veteris pars est Mediterranea, quam Ripensem Romani dixere, nomen nunc habet a silvarum montiumque ambitu; silva est Hercynia; Mons Carpathus. Dicitur & Septem castrensis vulgo, nomine a voce Germanica *Siebenburgen* mutuato, ac *Erdeli* Hungaris. Terminant eam ab Occidente Pannonia, a Septentrione Polonia, ab Austro Valachia, ab Oriente Moldavia. Est autem Transsylvania rerum omnium feracissima: ac Frumenti per universam hanc Regionem magna est ubertas. Præter experientiam quotidianam testatur id Trajani nummus in quo Ceres erecta, dextera tenens cornu Amaltheæ, læva tabellam, cum hac epigraphe *Abundantia Dacia*. Vinum fert præstantissimum ad Albam Iuliam, Devam, Egmedinum, Birthelbinũ, Fenuscium. Fructuum item magna copia est, inter quos, ut reliquos omittam, præstantissima Pruna Damascena vulgo dicta, mala Cotonea, Cerasa dulcia, quæ cum Marosticanis Italicis conferri possunt, Melopepones vulgo Melones, præstantissimi, Herbæ etiam nobiliores passim crescunt. Rha Ponticum, Centaurium majus, Gentiana maxima flore flavo & purpureo, Rhodia radix, Absinthium Ponticum, Libanotis prima Theophrasti, Crocus aliæque sexcentæ. Metallorum Fodinæ nobiles permultæ. Auri etiam ad Sculattin: quæ Zulakna dicitur Hungaris, & ad *Rimili Dominurdz*, quod sonat Rivulum dominorum. His locis exscinduntur glebæ Auri purissimi, cujus effossi statim usus esse possit sine ulla accurata separatione. Auri hanc ubertatem testantur frequentes Romanorum nummi aurei qui his locis sæpe effodiuntur: quorum parte altera viri est effigies cum petaso, & hac inscriptione C. CATO. parte altera Dacia forma Divæ, libellum dextera tenens cum inscriptione AVR: PVR. Argenti fodinæ sunt ad *Offera & Radna*. Cuprum iisdem Montibus effoditur quibus Aurum & Argentum. Chalybs ad *Cyk*; ferrum ad *Thorosco & Vaidahuntada*: Sulphur & Antimonium in Cupri fodinis. Salis autem fossilis tanta copia est, ut vicinis regionibus abunde subministret. Boum præterea tanta multitudo, ut etiam prægrandes singuli singulis sæpe florenis vendantur. Quid dicam de Equis, quos generosos & præstantes producit, queis per se mollis alterno crurum explicatu glomeratio? Quid Avium varia genera commemorem? Aquilas, Falcones, Phasiones, Perdices, Pavones silvestres, Gallinagines, Scolopaces Olympio, *Rusticulas* Plinio, vulgo *Sneppas*, & Gallos? Quid aquatiles? Cygnos, Tardas & Onocrotalos? Et ut ab Avibus ad Feras transeam: habet hæc Regio saltus prægrandes ac Nemora ingentia, in quibus Vri, Bubali, Alces, Cervi immanis magnitudinis, Lynces, Martes, Mures Pontici, Vrsi, Damæ & Lepores albi. Coluere hanc Regionem jam olim variæ gentes *Iazyges*, quorum etiam hodie reliquiæ sunt in Hungaria: tum *Metanastæ* etiam Plinio nominati, & *Getæ*, *Bastarnæ*, *Sarmatæ*, *Græci*, *Romani*, *Scythæ*, *Saxones*, *Hungari*. Romani eam sero debellarunt: Nam Trajanus Imperator victo Decebalo Dacorum Rege, primum eam in provinciæ formam redegit, urbemque Zarmizegethusam vocavit de suo nomine *Vlpiam Trajanam*. Eam Galienus ducentos post annos amisit, exque eo tempore humanitate sermoneque & elegantiis Romanorum depositis, cœperunt Incolæ ferociam Barbariemque pristinam repetere, Valachorum etiam nomine adsumpto. Post Romanos Scythæ Attila duce hæc loca insederunt, septemq; sedes liberas sibi exstruxere. Scythis Saxones successerunt

Regio. *Nomina.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperii majorum*

runt Caroli Magni tempore, qui patria deserta hæc loca insedere, exstructis septem ad Scytharum exemplum urbibus liberis. Postremo etiam *Hungari* alios subsequuti, partim loci vicinitate allecti se Dacis miscuere: partim injuriis provocati, sub Stephano Pannoniæ Rege quem sanctum indigitant, totam istam regionem expugnavere. Ab his structa sunt etiam aliquot Opida. Pars Transsylvaniæ montosa, sero devicta est a Mathia Huniade qui Corvini cognomentum habuit, posteaque a Stephano Hungariæ Rege. Mathias ille Draculam quendam Transsylvaniæ montosæ Vaivodam hominem inauditæ crudelitatis vivum cepit, & post decennii carcerem pristino loco restituit. Transsylvania nunc in tres dividitur nationes suis inter se moribus & legibus dissidentes & distinctis terrarum locis provinciam incolentes, videlicet in *Saxones, Ciculos & Hungaros, Transsylvani Saxones* sicut cæteræ nationes omnes Germanicæ, habent peculiarem linguę dialectum. Vrbes & arces incolunt munitissimas, & cæteris nationibus præstant. Sedes eorum sunt septem, nempe, *Zarvvariensis, Zabesiensis, Millenbach, Reusmark, Segesburgensis, Schesburg* forte, *Ollezna*, *Schenkerstul & Rupensis* sed *Reps* forte, quæ singulæ pagos aliquot subjectos habent. *Ciculi* Moldavię finitimi a Scythis oriundi suis legibus & moribus vivunt, suaque officia sorte distribuunt. Hi in septem sunt divisi regiones quas ipsi sedes vocant, quarum nomina sunt: *Sepsi*, *Orbai*, *Kysdi*, *Czyk*, *Gyrgio*, *Marcus* Zeek *Aranyas* Zeek. *Hungari* & Nobiles Transsylvani passim intermixti Saxonibus cum Ciculis, propemodum tam sermone, quam vestitu & armis conveniunt. Omnes simul Transsylvani ad nonaginta & amplius armatorum millia suppeditant. Sunt autem in Transsylvania septem urbes celebriores locorum intervallis distantes, inter quas *Cibinium* est Metropolis & *Hermanstat* dicitur. Sita in planitie, nullis prope Montibus impeditur, quin se in admirabilem latitudinem aperiat. Non multo minor est Vienna Austriæ, arte & natura multa est munitior: nam propter frequentes piscinas & stagna non patet exercitui ad eam aditus. Parochiam etiam cathedralem habet. *Brassovia* sive *Corona* Germanis *Cronstat*, quæ & *Stephanopolis* intra Montes amœnissimos sita, mœnibus, fossis & propugnaculis satis munita est. Hic Academia & Bibliotheca insignis. *Bistricia, Noesenstat* in amplissimæ vallis planitie sita, utrinque vitiferos colles habet. *Segosvvaria*, *Schesburg* partim in edito colle, partim infra ad radices habitata. *Megies*, *Mydvvisch* in meditullio Transsylvaniæ sita, ferax vini ac rebus aliis omnibus ad quæstum & victum pertinentibus satis referta. *Zabesus* sive *Zaaz* in planitie, valle profundissima, aquis piscium fœcundissimis munita jacet. Hanc primariam Saxonum sedem fuisse dicunt. Et *Colosvvaria*, *Clausenburg* itidem in planitie suaviter admodum sita, tam murorum ambitu foris, quam ædificiorum structuris intus splendida. Est & hic *Alba Iulia* urbs vetustissima, ac sede Episcopali celebris. Hæc in colle declivi sita, circumfusa undique ad duo fere millia passuum planitie. Ab Ortu fluvium Marusium, & ex altero latere amnem *Ompay* Hungaricè vocatum, ex Alpibus descendentem habet. Olim *Tarmis* dicta, ac regis Decebali Regia tempore Trajani fuit. Numerantur etiam in Transsylvania quoad pensiones taxarum octo parochialia Capitula præcipua, quæ simul Universitatem appellant. *Bistriciense* Capitulum habet Bistriciam cum 23 pagis regiis. *Regnense* Capitulum *Regen* forte, habet pagos plus quam triginta. *Barcense* Capitulum

Vrbes.

Barzazarg habet Coronam civitatem cum tredecim pagis regiis. *Kisdense* Capitulum habet Segesburgam, & pagos quadraginta octo. Duarum sedium Capitulum complectitur civitatem Megiensem cum pagis triginta sex. *Cibiniensium* Capitula duo, quorum unum habet *Cibinium* & pagos viginti tres, alterum Capitulum Cibiniense, quod vocant *Surrogativa*, continet pagos circiter 22. *Zabeziense* Capitulum habet Zabesium cum pagis septemdecim. Non desunt huic Regioni Stagna atque paludes, quæ piscibus præstantissimis affluunt. Fluvii navigabiles tres sunt, *Aluta, Morossus, Samus*: quorum duo priores è Montibus Scythicis originem suam trahentes, hic in Tibiscum, ille vero recta in Danubium tendens, delabuntur; tertius *Samus* (*Thimes*, Germanis & Hungaris) ex Alpibus, Colota, dictis, oriens, qui itidem in Tibiscum delabitur. Sunt præterea & alii amnes, ut *Chicel* major & minor, *Sabesus, Chrysus, Chrysoloros, Strygius*, quorum tres ultimi aurea ramenta ferunt, aurique fragmenta quandoque sesquilibralia trahunt. Pisces in iis & supra dictis optimi ac varii reperiuntur; Acipenser nimirum magnus & parvus, Cyprinus trium generum, Salmo, Lampetra fluviatilis & lacustris, Silurus, Mulus barbatus dictus, Murenæ genus rarum, Truta alba & nigra, Gobii squammati, ac sine squammis aliis penitus incogniti. De Lupis Percis, Tincis, Murena vulgo dicta nihil memoro; qui Pisces inauditæ fere magnitudinis inveniuntur. Montes item sunt Valachiæ Cisalpinæ & Moldaviæ vicini, qui Agaricum, ac Terebinthum stillant. Silvæ frequentes, inter quas Hercynia, in quibus præter Feras supra memoratas jubati Boves, & silvestres Equi, quibus juba ad terram usque demissa. Sunt præterea in hac Regione Arces plurimæ eæque munitissimæ. Inter quas primum occurrit Rubea turris arx fortissima, sita in alpibus juxta decurrentem amnem, ubi angustus inter Montes introitus patet in regionem, estque ceu propugnaculum totius terræ, ut ab illa parte nemo ingredi queat, si arcis præfectus repagula objiciat. Est & alia Arx munita infra Opidum Millenbach juxta Bros Opidum, ubi quoque juxta fluvium inter convalles & nivosas alpes iter est in Transsylvaniam ducens, & aliæ. Nunc sequitur ut de moribus aliquid subjungamus, qui varii sunt, quia a variis gentibus, (ut supra vidimus) & olim occupata fuit, atque etiam hodie tenetur. Valachorum gens est aspera, bonarum artium atque disciplinarum expers, Religionis Græcæ, moribus Paganismum redolentibus, quum & divinaculos in pretio habeant, & per Iovem, Venerem (quam sanctam vocant) jurent, & multis aliis rebus ad Gentilium ritus accedant; quinetiam neque Opida habeant, neque domos lateritias, sed in saltibus degentes arundine duntaxat adversus injuriam cœli muniantur. Reliqua pars Transsylvaniæ, multis partibus est, ut solo cultior, ita & hominibus moratior. Scytharum in Transsylvania lingua exigua dialecto ab Hungarica hodie differt, quondam tamen maximum idiomatis discrimen fuit, ut & scriptionis, quam illi Hebræorum more a dextera orsi lævam vorsum exarabant. Ciculi, genus hominum ferox & bellicosum: inter quos nullus neque Nobilis neque rusticus, omnes eodem jure censentur, Helvetiorum instar, ut supra quoque diximus. Hungarorum magna præ aliis potentia & autoritas est. Et hæc hactenus de Transsylvania breviter dicta sufficiant.

Lacus. Flumina. Montes. Silva. Opera publica. Mores.

Regio. Chersonesus a Tauris Scythię Europeę populis *Taurica* cognominata Ptolemæo, Scytharum regio est, quæ & *Scythica* Straboni dicitur. *Nomina.* Hanc *Taurorum Peninsulam* Latinè dixit Plinius lib. 2. cap. 69. *Situs.* *Chersonesum Ponticam* Appianus in Mithridaticis, *Chersenam* Paulus Diaconus. Hodie *Perocopska & Gesara* Antonio Pineto, aliis *Precop* & *Tartaria Minor* dicitur. Ampla est Peninsula, inter Pontum Euxinum & Mæotidem paludem usque ad Bosphorum Cimmerium, qui Europam ab Asia discernit, versus Ortum porrecta. Longa est XXIV milliaria, Lata XV. Peninsula quæ ab Oriente & Meridie a Perecopia media est, hyemem placidissimam, & Aërem temperatissimum habet. *Cœli temperies* Nam in fine Decembris hyemis initium, in medio vero Februario hyemis asperitas, quæ magis nivosa, nec tamen integro triduo illa magis durat, quum frigida & gelu constans est: nec diutius quam ad initium Martii illa durat. *Soli fertilitas.* Vniversa autem ipsa regio frugum feracissima est, ac pascendis gregibus atque armentis valde idonea. Sed quamvis solum fertile Incolæ habeant, plurimi tamen agros non colunt, nec serunt. *Animalium varietas.* Equis, Camelis, Bobus, Vaccis, Pecoribus & Ovibus abundant, ac inde victitant. Est præterea Avium delicatissimarum ibi copia, quas aliquando Christiani vel Turcæ, rarius tamen peregrini Poloni capere solent. Venationes Cervorum, Caprarum, Aprorum & Leporum in ditione Tartarica & Turcica mari vicina, sunt plurimæ. Chersonesum autem hanc mediam horridi & ardui Montes velut Apenninus Italiam in Borealē & Australem dirimunt. *Imperiū. Maiorum* Australem, cujus Metropolis est *Capha* Mahometes anno M CCCC LXXV occupavit, & sibi tributariam fecit. In Boreali vero parte Tartari, Crimæi vulgo appellati, latissimos inter Borysthenem & Tanaim campos, pascuis subinde mutatis pervagantes, sedem Regiam annos jam ferè quadringentos habuerunt opidum Crimæum, unde & Crimæi Tartari appellati fuerunt. Hi postea perfosso Tauricæ ad Insulæ formam Isthmo, circa fossam eam quam Præcop appellant, Civitatem ejusdem nominis & Regiam sedem cum condidissent, Præcopenses Tartari inde dicti sunt. Horum Rex Turcis fœdere & societate conjunctis cum proprios fratres (instigantibus Turcis) a quibus bello petebatur, submovisset, & Capham obsidione premeret, a suis Consiliariis ad hoc amplis muneribus corruptis, cum duobus filiolis in frusta concisus, Ottomannicæ amicitiæ infœlix exemplum præbuit: Eo enim occiso Tartari, qui hactenus liberi & indomiti, ex sociis & fratribus Ottomannorum facti sunt servi, & more aliarum Turcicarum Provinciarum non Regem, sed Beglerbegum, id est Vice-Regem accipere sunt coacti. Quale autem sit Turcicum imperium ex Walachiæ, Græciæ & Imperii Turcici descriptionibus facile potest cognosci, eo Lectorem brevitatis causa remittimus. Præter Cazan autem & Astrachan Regna Tartarorum, qui agros colunt domosque inhabitant & nunc Moscho subjiciuntur, præterque dictos Præcopenses, sunt & alii Tartari campestres, qui catervatim in campis nullis finibus observatis degunt & in hordas veluti in quasdam provincias, a quibus & cognominantur, divisi sunt, de his suo loco Asiaticis videlicet Tabulis, dicemus. In Australi Metropolis est *Capha* olim dicta *Theodosia*, Emporium celeberrimum, vetus Genuensium colonia. *Vrbes.* Sita est ad mare. Portum copiosum illa semper habuit. Genuensium tempore apparet eam divitem & frequentem admodum fuisse. Postquam

vero

vero a Turcis ab annis plus centum Genuensibus erepta fuerat, Christiani Itali in angustum ita redacti sunt, ut exiguæ & obscuræ admodum eorum reliquiæ in ea supersint: Civitas pristinum splendorum magna ex parte amisit. Templa Christianorum Romana prostrata, ædes dirutæ, muri & turres, in quibus Genuensium plurima insignia & inscriptiones Latinæ visuntur, collapsa jacent. Turcis, Armenis, Iudæis, Italis, & Græcis Christianis paucissimis habitatoribus referta, negotiationibus, portuque universæ ejus Tauricæ nunc etiam nobilis est; Vineas, pomaria & hortos ferè infinitos habet. Ac præter hanc sunt *Perecopia* a veteribus Græcis *Eupatoria, Pompeiopolis, Sacer Lucus, Dromon vel cursus Achillis* seu *Gracida, Heracleum* vel *Heraclea* appellata: *Coslovia,* Emporium non ignobile: Est & *Ingermenum,* quod Arcem lapideam, templum & specus sub arce, & ex adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, nam in Monte maximo & altissimo situm ac inde a specubus Turcis cognomen retinet. Opidum quondam non ignobile opibus refertum, celeberrimumque extitit. *Chersonesus* seu *Corsunum* urbs Tauricæ antiquissima. Hanc *Saci Germenum*, quasi *flavam arcem* Turcæ vocarunt, nam solum quasi flavum ille tractus habet. Quæ, quod superba dives, delicata, & clara quondam Græcæ gentis colonia fuerit, universæque Peninsulæ urbs antiquissima, frequens, magnifica, portuque nobilissima extiterit, admirandæ illius ruinæ manifestè testantur. *Iamboli* seu *Balachium* Arx & Civitas: *Moncopia* seu *Mangutum*, (ut Turcæ vocant) Arx & Opidum : *Cercum* Opidum cum Arce. *Cremum*, seu a Tartaris *Crimum* dicitur Civitas & Arx muro antiquissimo, maximo ac præalto, magnitudine ac celebritate reliquis civitatibus Tauricæ Chersonesi Mediterraneæ, nam eam Ptolemæus ita nominat, admodum dissimilis est, Ptolemæo fortasse *Taphros*, Plinio vero *Taphra*. Ac in extrema hujus regionis parte *Tanas* Civitas, ad ostia Tanais fluvii, Rutheni vocant *Azac*, estque nobile Emporium, ad quod Mercatores ex diversis Orbis partibus commeant, ubi cuique liber patet accessus, ac libera emendi & vendendi facultas: & aliæ. Fluvii in hac Regione plurimi, non parvi admodum ex Montibus decurrentes: Inter quos præcipui *Borysthenes* vulgo *Nieper* altissimus & rapidissimus fluvius qui a Septentrione labitur in Careinitum sinum seu fluvium atque in Pontum Euxinum penes Oczacoviam influit. *Don*, *Ariel*, *Samara*, cum multis aliis, *Bosphorus Cimmerius* ad quem usque hanc Chersonesum protendi diximus, Fretum est quod Europam ab Asia disterminat, duorum millium passuum latitudine, per quod Palus Mæotica in Pontum defluit. Hic Cimmerius a Cimmeriis qui partem ejus frigidissimam incolunt, dicitur: vel ab Opido Cimmerio, ut vult Volaterranus. *Mæotis* Palus est prope Phasidis ostium: recipiens Tanaim. Hæc *Ponti mater* dicitur Scythis, teste Dionysio, ob id maximè quod multa inde in eum affluat aqua, distracta potissimum ex Cimmerio Bosphoro atque ex multis aliunde locis, quæ adeo ex omni parte paludem replet, ut non possit inter sua labra contineri. Hæc quia plurima recipit flu. Piscibus abundat. Pontus *Euxinus* itidem, cujus superior aqua dulcis est, inferior salsa. Hic cum prius *Axenus*, imo secundum Sophoclem *Apoxinus*, vel quod navium eo non fieret appulsus, vel propter barbaros Scythas accolas, qui advenas trucidabant, diceretur, postea *Euxinum* figura quam vocant *Euphemismum*

Flumina.

Mario.

missmum dixere. Alii hoc ad Herculem, alii ad Ionas retulere. Pontum vero dixere tanquam alterum Oceanum, putabant enim eos qui illum navigassent, eximium quid & memorabile præstitisse, & ob id inquit Strabo per excellentiam propriè Pontum appellarunt, quemadmodum Homerum Poetam. Mõtes horridi atque ardui, inprimis illi qui Chersonesum mediam secant. Sunt & alii maximi & celebres. Maximus vero omnium, altissimus est, & in summitate Lacum sanè non exiguum habet. Sed hæc hactenus: deinceps reliqua videamus. Ius vel justitia Mahometica lege apud Tartaros administratur in civitatibus vel Opidis Chani, & reliquorum Sultanorum. Presbyteri Cadii vel Iudices in pagis, Begi vel Præfecti, qui injurias particulares audiunt & decidunt, perpetui habentur. Veruntamen capitis, sanguinis, furti, quas civiles causas nos dicimus, Chanus ipse cum Consiliariis suis discernit. In quibus exponendis causidico non egent, subtilitatibus juris, calumniis, excusationibus, nec dilationibus utuntur. Extremæ enim conditionis Tartari vel peregrini coram judicibus & Chano ipso, a quo semper audiuntur, & celeriter expediuntur, injurias suas ipsi per se liberè admodum exponunt; omnibus enim semper ad illum aditus patet. Filios a primis annis Arabicis literis instituendos, filias vero domi non alunt, verum propinquioribus sanguine curandas tradunt. Filios adultos Chano vel Sultanis in ministerium, filias nubiles insignioribus ac nobilioribus Tartaris vel Turcis dant in matrimonium. In aula Principis insigniores Tartari ac nobiliores non ad fastum vel superbum luxum, verum pro necessitate & honestate satis splendidi & civiles sunt. Cum in publicum exit Chanus, miserrimæ sortis homines non excluduntur, à Chano vero conspecti examinantur, videlicet ut siquid opus habeant, referant. Legibus obedientiam magnam Tartari præstant: Principes suos Deorum loco ipsi adorant & venerantur. Iudices pro lege Mahometana perpetui & spirituales pro divis, indubitatæque omnis æquitatis & integritatis, fidei & opinionis viri inter illos habentur. A controversiis, criminationibus juridicis, jurgiis minus necessariis & particularibus, invidia, odio, tetris excessibus, omni luxu & ambitione, in victu & amictu prorsus alieni sunt. In aula Principis nec inter suos gladios, arcus, nec alia ulla arma illi gestant, exceptis viatoribus, vel peregrinis iter facientibus in quos admodum humani & hospitales sunt. Nobiliores panem, carnes, cibum, vinum igni eliquatum & Mulsum potum habent, agrestiores pane carent, verum milio concusso, lacte & aqua diluto, quem *Cassa* vulgo nominant, & caseo pro cibo, pro potu lacte equino utuntur. Camelos, Equos & Boves oneri inutiles, vel jam moribundos jugulant, ac Ovium carnibus non raro vescuntur. Mechanicas artes rarissimi, & in Civitatibus vel Opidis pauci admodum mercaturam exercent, & quicunque artifices vel mercatores ibi reperiuntur, vel Christianorum mancipia, vel Turcæ, Armeni, Iudæi, Cercesii, Petigorenses qui Christiani sunt, Phylistini vel Cyngani obscure & extremæ conditionis homines sunt. Sed de Taurica Chersoneso ac regionibus Septentrionalibus quæ dicta sunt, hactenus, sufficiant. Ad Hispaniam, cui in nostra distributione princeps locus deinceps tribuitur, quod felix faustumque sit, eam lustraturi, transeamus.

Montes. *Ratio gubernandi.* *Senatores.* *Schola & educanda juventutis modus.* *Mores.* *Victus.* *Opificia, Mercimonia,*

Regio. Nomina & unde deducta.

HISPANIA nobilis Europæ Regio, primaque Continétis Terræ Pars, ab Hispano Rege, ut notat Iustinus, dicta est. Alii sic nominatã volunt ab *Hispali* urbe nobilissima, quam hodie *Sevilliam* appellant. Abrahamus vero Ortelius, Vir in Palæstra Geographica valde operosus, quum Iberiam Asiæ Regionem olim *Paniam* à Pane, quem Iberis Dionysius, victoria potitus præfecerat, inde verò *Spaniam* ab Junioribus vocatam fuisse, legisset apud Auctorem de Fluminibus & Montibus, fidem sequutum Sosthenis lib. iii rerum Ibericarum: scriptoresque fere omnes animadvertisset primos Hispaniæ Incolas ex Iberia usque derivare: adductus est, ut ab *Spania* potius illa, quam ab *Hispano* vel *Hispali* nomen Regioni inditum, crederet. Sanè *Spaniam* nominat D. Paulus Epistola ad Roma. cap xv *Spaniam* etiam vocat alibi D. Hieronymus, ac multi alii. Quam autem *Hispaniam* Latini Scriptores, Ptolemæus, Stephanus & alii *Ispaniam* vocant, rejecta adspiratione, temporibus antiquissimis *Iberiam & Hisperiam* nominatam memoriæ produnt Strabo, Plinius, aliique. *Iberiam* quidem ab *Iberia* Asiæ regione, unde primos Hispaniæ Incolas non pauci deducunt. Alii Iberiam ab Ibero Rege trahunt; alii ab Ibero flumine; Avienus ab Ibera Bæticæ Opido. *Hesperiam* vero, ab Hespero, ut quidam memorant, Atlantis fratre, vel ut Horatius putat, ab Hesperia Hesperi filia, vel potius ab Hespero stella Occidentali: quia in Europæ Continente nihil est hac Regione Occidentalius. Quumque & Italię nomen idem esset, Horatius hanc *Ultimam* canit. *Celtiberiam* quondam fuisse nominatam tradit Appianus: quæ tamen pars Hispaniæ (quam Celticam olim dixerunt teste Varrone) potius censenda. *Sepharad* Hebræis dici notant Gulielmus Postellus & Benedictus Arias Montanus in Abdiam. Atque hæc de nomine: sequitur Quantitas & Qualitas. Quantitas consistit in Finibus & Circuitu, quæque inde quasi nascitur, Forma vel Figura. Quod igitur ad Fines: alluit Hispanię duo quidem latera Oceanus; Aquilonare Cantabricus; occidentale, Atlanticus; Tertium, quod ad Meridiem, ubi Fretum Herculeum, Mare pulsat Ibericum, quod & Balearicum; versus Orientem Pyrenæos habet Montes, perpetuis jugis ab Oceano, ubi Flaviobriga, hodie *Fuentarabia*, tendentes ad Mare Mediterraneum, duobus insignes Promontoriis, uno, quod *Olarso* cognominatum, in Oceanum projecto, altero, quondam à *Veneris Templo*, nunc vero, ab S. *Cruce* denominato, in Mediterraneum. Hispaniæ longitudo maxima milliarium Hispanicorum cc. Latitudo qua maxima cxl qua minima lx. Ioannes Vasæus in Hispaniæ Chronico memoriæ prodit, Hispaniam ad Pyrenæos tam angustam esse, ut cum per eos iter faceret, in monte D. Hadriani, Ferdinando Colone rerum istarum peritissimo commonstrante, nisi fefellerit adspectus, utrumque viderit Mare: Oceanum scilicet, cui peregrinantes erant proximi, atque eminus, quousque oculorum acies ferre poterat, albicantes Maris Mediterranei fluctus. Circuitum autem Dc. mill. statuunt, & amplius. Strabo, Ptol. & alii Hispaniam comparant Corio Bubulo humi protenso: cujus partes ad collum pertinentes in adhærentem ipsi Galliam porriguntur. Collum inquam, quantum protenditur Mons Pyrenæus ab Mediterraneo Mari ad Oceanum Britannicum: inde dilatatur ad Brachia, ab Nova Carthagine usque ad Cantabros: Cruta,

Situs.

Crura a Freto Herculeo usque in Gallæciam & Mare Britannicum: ultimũ Corii ad modum Caudę Promontorium Sacrum, hodie *S. Vincentii*, quod extenditur in Oceanum Atlanticum, longè ultra omnem Hispaniam. Subest Hispania medio Quarti, totique Quinto, parti etiam Sexti Climatis: ubi optima ad res omnes Temperies. Nam neque ut Africa violento Sole torretur; neque, ut Gallia, ventis assiduis fatigatur: sed inter utramque media, hyème & æstate temperato Sole perfruitur. Hinc magna Cœli salubritas per Hispaniam, teste Iustino, æqualisque Aëris spiritus, nulla Paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt marinæ auræ undique assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, præcipua omnibus sanitas redditur. Non eadem tamen Hispaniæ passim qualitas. Qua enim Arcton spectat, plerisque scribentibus, frigidior est, nonnulliusque asperitatis: Oceano semper obnoxia, interiorum aquarum indiga, malignæque inde habitationis: quum etiam rupibus, saltibus, locisque silvestribus pleraque obsessa. Qua Montibus fere perpetuum intercurrentibus, in Austrum declinat, tota felix, tota beata, ut multis magnisque Fluminibus irrigari, sic tempestivis pluviis, quantum sufficit, recreari solita, & hinc omne genus, ea præcipuè parte, Frugum. Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix sollicita. Admirandam eorum, cum quæ ex terra proveniunt, tum quæ in terræ visceribus generantur & latent, fertilitatem: Animantium item, quæ Terra Marique nascuntur pręstantiam, quis dignè utque singula flagitant, commemorabit? Incredibilis per omnem Hispaniam Frugum ubertas: & plerique agri tantæ sunt liberalitatis, ut pro accepto uno tritici modio triginta plurimum colonis reddant: sæpe etiam quadraginta. Herbarũ cum sativarum, tum voluntariarum, quæ citra sementem erumpunt, quibusque insignes sunt & peculiares vires passim, cum primis in montosis locis est feracissima: ubi sui dissimilis, inquit Pomponius, Linum aut Spartum alit. Fructus etiam arborum numero plures, formaque grandiores habet. Quid Mala referam? Inter ea melioris notæ sunt duo, *Canusium & Regium*. Quid Pyra? In iis supremæ classis quatuor, quæ odore gustuque suavissima: *Apianum*, quod *Muscatum* vocant, omnium pyrorum minimum, *Vinosum*, *Pintum* Quartumque, quod Hispanis *Sine Regula* nominatur. Quid Olivas? in harum numero primas obtinent Hispalenses, quæ magnitudine juglandes excedunt. Quid de reliquis dicam Fructibus? Plenè decantata sunt non paucis Mala Hesperia vel citrea: Cydonia, quæ vulgo *Membrillos*, Granata, suis etiam coriis medicinam facientia. Quid vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem generosa admodum leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Hispania etiam dives quondam universim, ut nunc quoque variis in locis preciosissimis Auri, Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumq; Metallorum Thesauris. Quid jam dicam de Salinis? Sal in Hispania non modo coqui, verum etiam plurimum effodi, hoc est & fieri & gigni, tradit Solinus. Fit in multis Hispaniæ locis ex aquis puteanis, ut apud *Seguntiam* & alibi, unde Regibus magnum exigitur Vectigal. Sunt & montes Hispaniæ, si fides Marineo Siculo, nativi Salis. Est Hispania pręterea pecoris omnis generis dives, gregibus & armentis plena, adeo ut mugitu, balatuque Nemora, Silvæ, Montes, Prata, Campi, Saltus ubique resonent. Equos alit optimos: Cæteris Bætica plures: Asturia fortiores: *Asturcones* inde dictos. Leo-

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

nes autem, Camelos & Elephantes non novit, nisi cicures & aliunde advectos. Ad Venationes extimulant, cum alia, tum in Montibus, Vallibus, Silvisque Damæ, Cervi, Apri, Vrsi, Lepores, Cuniculi. Ad Aucupia invitant cum aves aliæ, tum Aquilæ, Ardeæ, Accipitres, Atagines, eo nuper ex Sicilia allati. Item Grues, Anseres, Perdices, Palumbi Torquati dicti, Anates silvestres & Cicures. Sed de his satis, ad imperium Majorum venio, quod caput in Methodo nostra proximè sequitur. Non animus hic mihi recensendis cum ex aliis, tum Iustino, Diodoro, Iosepho, Eusebio, Hieronymo, supposititioque Beroso, & interprete ejus Annio Viterbiensi, Antiquis Hispaniæ Regibus, rebusque ab iis domi militiæque gestis, Lectorem morari. Morari hoc esset & ineptire cum multis. Tubal non in Hispania neque in Europa, sed in Asia fuit. Huic qui sufficiuntur, Iberus, Iubalda, Brygus, Tagus, Bætus & alii, Regesne censendi? absit nisi quis fluviis aliisq; rebus Inanimatis nasci tunc temporis solitos Reges concedat. Qui fictum illud agmen sequuti, non melioris sunt conditionis. Incerta omnia; ut & vix certiora, quæ successione quadam gessisse scribuntur in Hispania, Regibus quasi exactis, varia fortuna multisque & populis a se seminatis & opidis. Lydi, Thraces, Rhodii, Phryges, Cyprii, Phœnices, Ægyptii, Milesii, Cares, Lesbii & Chaldæi. Exploratiora censeri solent, quæ ab Carthaginensibus, Romanis, multoque post Gotthis, Vandalis, Alanis, Suevis, Hunnis, eorumque Regibus patrata memoriæ produnt Scriptores, qui partim rebus gerendis astiterunt, partim ex fidelissima aliorum cognoverunt relatione. Ea, paucis dicam, sic habent. Quum in Hispania longè latèque dominarentur & pleraque sub ditione sua haberent Pœni, aliique Africæ populi, contra eos primi omnium cum armatis exercitibus ab S.P.Q.R. missi sunt Cn. & P. Cornelii Scipiones, belli Punici II initio: qui septimo ejus belli anno sunt cæsi, Q. Fulvio Flacco & Ap. Claudio Pulcro *Coss.* Submissus anno sequenti patri patruoque P. Cornelius Scipio Africanus Major, multa prosperè gessit, primusq; ibidem provinciã fecit; Q. Cæcilio Metello & L. Veturio Philone *Coss.* anno V. C. IↃXLII. Hic Asdrubale & Magone Carthaginensium Ducibus, acie ad Bætulam urbem (quę quo loco hodie in Andalusia visuntur *Baëca & Vbeda*, fuisse creditur) fugatis, atque inde ex tota Hispania pulsis vindicatisque armis Hispaniis, amicitiam cum Syphace Massylorum (hodie *Biledulgerid* Rege, icto fœdere, firmavit. Paullo post rebellantes Hispaniæ populos ad deditionem compulit, Fœdereque cum Massanissa Masæsulorum (fuerunt ubi nunc *Regnum Tremissenum*) Rege & Gaditanis facto, Provincia L. Lentulo & L. Manlio Acidino tradita, Romam reversus est. Post Scipionem Hispaniam L. Cornelius Lentulus Procõsul obtinuit; qui rebus bene feliciterque gestis ovans urbem ingressus est, anno V. C. IↃLIX. Triennio post C. Cornelio Cethego, Minucio Rufo *Coss.* Hispaniæ primum sunt terminatæ, atque in eas duo novi Prætores missi, C. Sempronius Tuditanus in *Citeriorem*, M. Helvius Blasio in *Vlteriorem*. Vix duobus elapsis annis, quum tantum glisceret in Hispania bellum, ut jam Consulari & Duce & exercitu opus esset, M. Porcius Cato Consul citeriorem sortitus, bello ab Emporiis (retinetur hodieque nomen in *Ampuriis*) cœpto, rebellantem ita pacavit, ut Proconsul ex ea triumpharit, anno IↃLX. Hic est ille Cato, qui miro stratagemate multarum Hispaniæ urbium

Imperium Marum.

urbium muros uno die diruit, scribente Livio, & aliis. Post Catonis victoriam Hispaniæ variè possessæ sæpeque nunc hic nunc ibi amissæ, ita ut supra xxx Triumphi postea ex his relati memorentur. Stipendium pendere non prius cœperunt, quam Augusto Principe: qui cum Hispaniam omnem, debellatis Cantabris & Asturibus, qui omnium diutissimè restiterant, multo varioque Marte perdomuisset, universam in tres provincias divisit, *Bæticam, Lusitanicam, & Tarraconensem*. Singulis inde sui sunt attributi Conventus: Bæticæ IV. *Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus & Hispalensis*, Lusitania tres habuit, *Emeritensem, Pacensem, & Scalabitanum*, Tarraconensis denique VII, *Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsar-Augustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, & Bracarensem*. Videndi Plinius lib. III. Strabo lib III, & alii. Sic rebus subinde paullum mutantibus, provinciæ nobilissimæ Romanis paruerunt usque ad Imperatoris Honorii III & Theodosii III Consulatum, qui incidit in annum CCCCXCIV, quo tempore Vandali, Suevi & Alani, ab Stilicone in Gallias evocati, quum eas, Rheno trajecto, omnes pæne occupassent, & in iis jam immanium Barbarorum more debaccharentur: ab Gothis, Adolpho & Vallia Regibus, quos ad liberandas Gallias Honorius Imperator miserat, exacti, transgressi Pyrenæos montes, Hispaniam Romanis ereptam multos annos obtinuerunt. Post Gothi, Galliam incolentes, ab Francis bello petiti, in Vandalos vice versa arma movent. Franci Gothos ex Galliis, Gothi Vandalos & Alanos ex Hispaniis ejiciunt: Suevis ad internecionem cæsis. Quo tempore Vandali & Alani a Bonifacio in Africá, cui pro Imperatore præerat, evocati Hispanias Gothis possidendas reliquerunt. Gothi Hispaniam, Romanis præsidiis omnino expulsis, quum sui juris fecissent, eaque sub suis Regibus longo jam tempore fuissent potiti: tandem ingenti bello ab Sarracenis Arabibus profligati, Rege Roderico occiso, Hispaniá fere omnem amiserunt. Bello superstites quum in Asturum, Cantabrorum, & Gallæcorum, móribus sese muniissent, paullatim amissas Regiones, Vrbes & Castella recuperare cœperunt: & postremo quum Sarracenorum res in Bætica Hispania se cõtraxissent, omnemque Hispaniá Gothi recuperassent, iis etiam ab Ferdinãdo Aragoniæ Rege cognomine Catholico (quod Hæreditarium deinceps esse cœpit successoribus) victis, atque omni Hispania cum Mele, qui se Granatæ Regem scribebat, exturbatis, universa regio Dominis antiquis est restituta. Quum autem Maurorum tẽporibus a quinque Regibus Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Granatæ, & Navarræ, Hispania fuerit possessa, solus hodie Imperium in eam exercet Philippus III. Philippi Magni F. Caroli Imperatoris ter-Maximi N. Divisa olim variè fuit. Romani primo diviserunt in *Citeriorem & Vlteriorem*. *Citeriorem* dicebant, quę Principi Vrbi Imperiique terris proximior erat, inter Iberum sita fluvium & Pyrenæos montes: *Vlteriorem* vocabant, quæ remotior, ultra Iberum, ad Oceanum usque extensa. Sequentibus temporibus Hispaniam in sex fuisse distributam provincias legimus, *Tarraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Galiciam, Bæticam*, & trans fretum in regione Africæ *Tingitanam*. Maurorum tempore regna fuerunt in Hispania plurima, quę posteriores in quinque divisere, Castellæ, Ara-

gonum, Portugalliæ, Granatæ & Navarræ. Partiuntur autem nova distributione totum Imperium in tria regna, Aragoniæ scilicet, Castiliæ & Portugalliæ. Sub Aragonensi regno comprehenditur, præter Aragoniā, *Catalonia, Valentia, Majorica, minorica*. Sub regno Castiliæ comprehēditur *Biscaia, Leon, Asturia, Galæcia, Estremadura, Andalusia, Granata, Murcia, Vtraque Castilia*, cum accessione Canariarum Insularum. Sub regno Portugalliæ comprehenditur, præter Portugalliam, *Algarbia*. Vrbes in toto regno pæne sunt innumeræ. Inter eas præcipuæ, *Hispalis, Madritum, Tarraco, Lisbona, Granata, Pampilona, Valentia, Barcino* vulgo *Barzelona: Legio* VII *Germanica* nunc *Leon, S. Lucar, Corduba, Nebrissa, Compostella*, Toletum, *Salamantica, Complutum, Pintia, Cæsar-Augusta* nunc *Saragossa, Asturica Augusta*, aliæque plurimę. Sunt hic Lacus admirabiles. Prope opidum *Beieram* Lacus est non utilis minus quam admirabilis; qui & Turtures, pisces subnigros & excellentes, gignit, & futuram pluviam turbinemque, teste Marinæo Siculo, magno aëris sonitu prænunciat; adeo ut ejus murmur quasi Tauri mugitus sæpenumero ad duodeviginti millia pass. fuerit auditum. In summo *Montis Stellæ* cacumine Lacus quidam est, scribente Vasæo, in quo fragmenta navium subinde reperiuntur, quum tamen a mari plus XII leucis absit: quin quod exæstuet & tempestates ibi audiantur, adfirmare Incolas, quoties intumescit mare, idem notat. In Cantabriæ Lacum fulmen decidisse, & repertas duodecim Secures, ait in Galbæ vita diligentissimus scriptor Suetonius: *Amœnum Stagnum* est apud Plinium lib. III natur. histor. cap. III, haud procul Valentia, hodie *Albufera*. Sequuntur Flumina. Hispania multis passim irrigatur Fluviis. Sunt qui centum & quinquaginta numerant, & in iis Pontes ultra septingentos, inter quos nobilissimi Segoviæ & Alcantaræ. Alii aliis sunt nobiliores. *Iberus* Ptolemæo, *Ebro* hodie, erumpit apud Cantabros ex Idubeda Monte, duobus Fontibus quorum dexter in saltu Aucensi (*Monte d'Oca*) finistet ad opidum, quod incolis *Fuentibre*. Inde magnis crescens amnibus, primo Calagurritanis exceptus arvis (*Calaborra*) Iuliobrigam & Tudellam petit, Navarræ opida; Iuliamque & Celsam, inde Cæsar-Augustam alluit. Illinc digressus in Austrum, & mox versus Euronotum labitur, per Laletaniæ populos, qui nunc Catalani, & Dertusam opulentam urbem præterlabitur. Postremo plurimis fluviis auctus, peracto quadringentorum sexaginta mill. pass. cursu, in Mediterraneum, cognomine ipsi, Pelagus tam violenter duobus Ostiis ingreditur, ut L. passus in mare profusus dulcis hauriatur. *Durius* maximus (concurrentibus in eum tot amnibus quos enumerare longum esset) Hispaniæ fluvius ex Idubeda, ubi nomen illi *Sierra de Cocolo* scaturiens, Vectones ab Asturibus, Lusitanos ab Gallæcis Veteribus disterminat. Turrem Sullanam (*Tordesillas*) Salabrim, Mirandam & alia opida contemplatus, decimo quinto fere infra Lamecam milliari, apud opidum Portugalliæ, quod *Portus* dicitur, rapidissimo cursu, Occidentali se miscet Oceano: *Doris*, Ptolemæo; *Durias* Straboni *Duero* hodie. *Tagus*, Ptolemæo cæterisque, nascitur in altissimis Orospedæ jugis, stadiis quinquaginta ab Opido parvo, cui nomen *Tragacet*, haud procul ab urbe Concia nunc *Cuenca*. Per Carpetanos lapsus Soletum, Regalem urbem, petit, ponteque accepto, Talaveram, Augustobrigam, Alcantaram aliasq; urbes non ignobiles alluens, mediam fere secans Portugalliam, ultra Olisipponam in Occiduum se exonerat Oceanum, ostio bis millium, ut quidam notant, quin-

Vrbium nomina. *Lacus.* *Flumina.*

quinquaginta pass. latitudine. Accolis hic fluvius hodieque *Tajo*. Lusitanis *Tejo*. *Tagus* auriferis arenis copiosus reliquis Hispaniarum fluminibus, uti testantur Solinus in Polyhistore & Isidorus lib. XXII Etimolog. cap. XXI præferebatur. Auriferum hodieque, ut & alios multos Lusitaniæ fluvios esse adfirmat apud Ortelium, vir fide dignus Emanuel Enricus. Piscium item Ostrearumq; feracissimum, Gemmasque generantem memoriæ prodit Pomponius Mela. *Anas* Latinis Græcisq; scriptoribus satis notus, originem habet ex vastis stagnis, in Laminitano agro, ut scribit *Plinius* lib. III Naturalis Histor. cap. I. hodie *Campo de Montiel*, circa opidum, Hispanis *Caynamares* dictũ. Oretanos præterlapsus ad Metallinam, ubi castra fuisse Vitelliana docent Antiquæ ejus loci Inscriptiones, terræ se penetralibus condere putatur. (Nam ex vulgi opinione magis quam ex veritate hæc esse testis est apud Ortelium oculatus Georgius ab Austria præpositus Harlebecensis) mox post aliquot leucas, quasi sæpius nasci gaudens, inquit Plinius, ad Villartam eruptione facta, Augustam Emeritam, ubi longissimo ponte lapideo transitur, Pacem Iuliam, & Austrum versus alias urbes prætergressus ad castrum Marinum in Oceanum evolvitur. Hispanis hodie *Rio Guadiana* recepta ab Arabibus voce: iis enim *Guad* fluvius. *Betis* Ptolemæo, oritur prope Castaonem ex Orospeda Monte, ut scribunt Strabo & Stephanus, qua parte *Sierra d'Alcaraz* nominatur. Ab Fonte in Occasum vergenis Cordubam, aliaque Opida præterlapsus ad Hispalim in Austrum declinans, Ostio satis amplo (unius enim leucę est) sed quod vadosius haud procul Gadibus in Atlanticum Mare se exonerat. Hic fluvius nobilis Auro veteribus est, & Olivetis, Straboni etiã & Pausaniæ *Tartessus* nominatur. Livius *Circius* ab incolis nominari notat: quã appellationem aliquamdiu retinuerunt, scribente Mario Nigro, Hispania potiti Afri: quibus tandem *Guadalquivir*, vel ut alii scribunt *Guadalchebir*, tanquam fluvius *Magnus*, fuit dictus. *Minius* Hispaniæ Tarraconensis fluvius, ortum habens sexto supra Aras Sextianas, quibus hodie *Luga* nomen, milliari ad opidum vulgo *Castel Verde*, Portum marinum secans, Pontemque Belsarium & Orensem civitatem perlapsus, facto ad Valentiam cum Avia congressu, sex milliaria procurrens in Oceanum se præcipitat. Sunt & alii, *Lethe*, *Turius*, *Limeus*, *Sicores*, *Chalibs*, *Austra*, atque alii minorum gentium fluvii quos aliis explicandos, ne proliziores simus, relinquimus. Mare nos vocat & quæ cum eo censeri solita, Sinus & Portus. Oceano undique Hispania & Mari Mediterraneo concluditur; præter eam partem quæ Montibus Pyrenæis & Aquitaniæ conjungitur. Quorum beneficio patentibus gremiis universi Orbis tam novi quam veteris commercio oportuna, tanquam ad juvandos Mortales ipsa avida in Maria procurrit. Quæ & marinorum Piscium genus omne abunde subministrant: Inter quos Cetæ, Balenæ, Congri, Murenæ, Thynni, Savali, Lampetræ, & alii, cum ostrea, Conchyliaque. *Sinus* Hispaniæ celeberrimi sunt tres, omnes ad Mare Mediterraneum, *Sucronensis*, *Illicitanus*, *Virgitanus*. Omnium vastissimus est *Sucronensis*, magno satis ore pelagus, inquit Mela, accipiens, & quo magis penetratur angustior. Medius magnitudinis est *Illicitanus* nunc *Puerto d'Alicante*. Minimus est *Virgitanus*, ab opido, ut scribit Mela, *Virgi*, hodie *Vera* vel *Bera*. Corrupte apud Ptolo. *Urce* vel *Virge*: nec emendatius aqud Antoninum *Urci*, ut nec apud Plinium *Virgi*.

Maria & Commoditates.

Nomi-

Nominatur & *Galitanus* Sinus Melæ lib. III ab Gadibus. Hodie *Baia de Cadiz*. Inter Portus, quos Hispania habet, primi est loci qui *Magnus* Veteribus, inter Nerium & Scyhicum Promontoria; *Corunna* hodie, Sunt & *Annibalis Portus*, apud Pomponium; *Albor* hodie in Algarbiæ regno: *Amanum*, Plinio; nunc *Fuentarabie*, ut Villanovanus, vel *Bermeo*, ut Moralis censet: *Gaditanus*, Melæ & Antonino, circa Gades: *Tarraconensis*, de quo Silius Italicus lib. XV. *Veneris* denique Melæ nominatus ad radices Montis Pyrenæi Sed de Sinibus Portubusque eorumque latitudine & profunditate multis felicissimè scribit Lucas Aurigarius in suo Navigationis Speculo, Chartis, quod ad Hispaniam, decima novemque sequentibus. Succedunt Montes inter quos *Pyreneus* principem obtinet locum, Hispanos ab Gallis dividens *Pyrenea* Prole. & reliquis; Stephano *Pirena*, Tibullo *Pyrene*: Livio & aliis *Saltus Pyreneus*: Hispanis *Los Pireneos* universim: nam pro ratione locorum varia sortitur nomina. Dictum volunt plerique ab igne: vel quod crebris fulminum ictibus feriatur; vel quod ejus silvæ (scribente Diodoro lib. VI) injecto a Pastoribus igne, quondam universæ conflagrarint. Silius Italicus denominationis honorem tribuit Pyrenæ puellæ, Bebrycis filiæ, in eo monte ab Hercule compressæ; ibique quum ab feris laniata esset, sepultæ. Pyrenæus, ut ab Ortu in Occasum ad promontorium usque Celticum prolatatus Hispanos dividit in Cismontanos & Vltramontanos, alium ad Iberi fontes montem protrudit versus Meridiem per Hispaniæ latitudinem. Nomen illi *Idubeda* apud Strabonem & Ptolemæum; *Saltus Aucensis* vulgo *Monte d'Oca* hodie vocatur, ab *Auca* urbe vetere, cujus ad *Villam-Francam*, vigesimo supra *Burgos* mil. vestigia monstrantur. Orospeda Idubedæ proles Strab. *Ortospeda* Ptol: Toti hodie certum non est nomen: nam quod Alvaro Gomecio censentur *Sierra Vermigia*, Floriano *Sierra molina*, Clusio *Sierra Morena*: Partes ejus sunt. Orospedæ adcenseri solet *Calpe*. Sic Ptolemæo aliisque mons vocatur ad Fretum Herculeum: qui *Gibraltar* vulgo. Orospedæ item pars rupes præcelsa, quæ ex Hispalensi urbe Granatam eunti prope Archidonam se conspiciendam offert. Nomen habet famamque meretur ex memorabili, quod in omne ævum est duraturum, Amoris exemplo: Hispanis dicitur, *La Penna de los Enamorados*, *Amantium Rupes*. Paullinus *Bimarem* nominat. Respicit enim duo Maria, Internum & Externum. Strabo Calpen montem esse, ait, circuitu quidem non magnum admodum, altitudine autem ingentem & arrectum, ut remotioribus Insulæ formam præferat. Vnam Herculis Columnarum sunt qui fabulantur, alteramque ex adverso Abylam in Africa, Laborum Herculis metas: addunt unum fuisse quondam montem, sed ab Hercule perfossum, atque ita mutatam rerum faciem. Ex Alcarassum *Mariani* montes surgunt. Sic nominat Plinius, qui singulariter *Marianus* Prol. & *Mons Mariorum* Antonino: hodie *Sierra Morena*. Radices horum montium alluit ad lævam perpetuo fere ad Oceanum usque nobilissimus fluvius Bætis. Iuxta Barcinonem Mons est quem *Mon-Ivi* vocant accolæ: sunt qui interpretantur *Montem Iovis*; alii vero melius *Montem Iudæorum*, qui quondam illic sepeliebantur, quorumque plura adhuc ibi sepulcreta & signa. In vertice Turris est, unde speculator die quidem Linteo Velo, noctu vero Facibus Navigiorum adventum Barcinonæ civibus ostendit. Silvis, Nemoribus, Arboribusque singulares ferentibus fructus, ubique est plena Hispania,

Montes

Longum

Longum esset omnia commemorare. Nemus est apud Opidum, cui ab *Monte Majore* nomen, in quo Quercus, Castaneas, Ilices, Nuces, Corylos, Cerasos, *Prunos*, *Pyros*, Ficus, Labruscas, & omne genus arborum fructiferarum sola natura plantavit, altitudinis ingentis & latitudinis. Haud procul Opido Bejerano Nemus est amœnissimum, ubi Castaneæ Arboris ambitum se mensum scribit Lucius Marinæus Siculus pedum circiter quadraginta. Silvas etiam cæduas complures habet. Quare & materia abunde præbetur struendis navibus. Quid jam de Operibus publicis, quid de privatis dicam? Plurima hic magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia & Nosocomia. Multa Regum conspicua *Palatia*, multæ Magnatum & Equitum magnificæ & pulcherrimæ Ædes, innumera denique alia & publica & privata Ædificia. *Rex* vero *Hispaniarum* nascitur non eligitur: inauguratur tamen, populoque Sacramentum dicit & ab eo accipit. Liberi Regis *Infantes* Hispaniarum appellantur. Inter eos *Primogenitus*, qui omnium *Procerum*, civitatum & populorum jurejurando Rex vivo *Patre* designatur, &, *Hispaniarum Princeps* dicitur. Quamvis autem Regi suprema sit in omnes & omnia potestas, liberumque arbitrium: nihil tamen ferè decernit, nisi ex XII-VIRORVM (qui totius Regni primores *Senatum Regium* constituunt) consilio. Ibi graviora, quæque magni momenti, plenè ventilata terminantur: quæ celanda, in *Secretiore Consessu* discutiuntur, quem faciunt ipse Rex, Dictator Legionensis, *Præses*, tertiaque Consilii Regii portio. Quæ ad Indias earumque gubernationem pertinent, tractantur in Senatu, quem *Indicum* vocant, ab uno Præside, XII vero Consiliariis. Bellica in *Senatu Militari* peraguntur, quem statuunt XII-VIRI Senatus Regii, Dictatores item Legionensis & Castellanus, cum aliis. Præter hos etiam tres in Hispania sunt *Iuris Præfecturæ*, quas *Audientias* vel *Cancellarias* appellant, una quidem in Castilia, altera vero in Granata, tertia in Galætia: unicuique Præses est & XII Senatores: ab his, si Litigantes sibi minus satis factum arbitrentur, Controversiæ ad Senatum deferuntur Regium. Est denique *Thesaurarius Castellanus* sub se quatuor habens *Quæstores*; quorum omnium est Pecunias Regni tractare, earumque habere reddereque rationem. Ducum in Hispania, Marchionum, Comitumque ingens numerus. Præter Principem *Asturiarum* & alios, Duces invenio circiter XXIII. Sunt illi *Friensis*, *Medina-Rivi-Sicci*, *Alva*, *Alcale*, *Albuquerque*, *Scalone*, *Osuna*, *Averi*, *Bejari*, *Gandia*, *Sesse*, *Infantasgi*, *Medina-Cœli*, *Medina-Sidonia*, *Maquedæ*, *Najara*, *Feriæ*, *Segorbiæ*, *Sonnæ*, *Villa-Formosæ*, *Vetraguæ*, *Pastrane*, *Franca-villa*. Sunt & alii, quorum nomina non occurrunt. Quibus omnibus annuus Census est a XL ad C Ducatorum millia: Ducibus *Infantasgi & Medina-Sidonia* summam superantibus: quorum hic CXXX, ille CXX habet millia. Marchiones hi fere; *Villa-Nova*, *Astorga*, *Aquilaris*, *Deniæ*, *Mondejaris*, *Navaresi*, *Pliegi*, *Saviæ*, *Velleza*, *Comares*, *Aiamontis*, *Altamira*, *Veladra*, *Vearinæ*, *Carpy*, *Camarasse*, *Cortesij*, *Montis-Majoris*, *Guardiæ*, *Montis-Clari*, *de las Navas*, *Poza*, *Steppæ*, *Tanara*, *Villa-Francæ*, *Dradæ*, *Cavietis*, *Falcis*, *Fomestæ*, *Molina*, *Ceralvæ*, *Valesis*, *Vallis*, *Zaaræ*, *Ardalis*, *Tarifæ*, *Alcanisæ*, & alii: potiore parte Reditum percipiente ab X ad LX millia Ducatorum. Comites recensentur plus minus LXXX, quibus annuus Reditus est ab X ad XXV Ducatorum millia: inter quos Principem obtinet locum *Benaventi*, *Alvæ*, *Mirandæ & Oropozæ*.

Opera publica & privata.

Ratio gubernandi.

Senatores eorumque frequentia.

Longum esset Lectorique tædiosum, quærere hic Vicecomitum, Baronumque numerum: longum Vice-regum, Gubernatorum, Provinciis Marique Præfectorum: longum denique Magnorum Magistrorum, Equitumque variorum Ordinum, in Castella quidem *S. Iacobi*, *Alcantaræ*, *Calatravæ*, *&* *Rhodiensium Ordinis S. Ioannis*: in Aragonia Cataloniaque ordinis *Montesæ*: in Portugallia Ordinum, *Militum Iesu Christi* (cujus Magister ipse Rex est amplissimi sanè, ut qui annexas habet Provincias omnes in Africa, Asia, Americaque inventas) *S. Iacobi*, ejus qui de *Avis* dicitur, itemque *Rhodiensium D. Ioannis*. Inter familias vero Hispaniæ, ut hoc obiter addam, antiquitate prima est *Pacieca*, quum Hirtius in Commentariis nominet *L. Iunium Paciecum*, ubi de Corduba agit: ejusque etiam mentio fiat apud Ciceronem lib. VI. Epist. ad Familiares Epistola ad Leptam. Non minus illustres sunt *Meridona*, *Toletana*, *Cerdea*, *Cardonea*, *Larensis*, *Velascea*, *Pimentella*, *Stunica*, *Henritica*, *Orosia*, *Cordubensis*, *Limensis*, *Gusmanea*, *Mondragonia*, alias alii addant: & parcant nobis Senatus illi, si ordinem violaverimus. De Administratione Statuque Politico diximus: sequitur Ecclesiasticus. Primatus Hispaniæ antiquissimis temporibus in Hispalensi fuit Ecclesia, inde vero Toletana, usque ad excidium illud Hispaniæ funestissimum. Toleto enim in Barbarorum potestatem redacto, Bracarensis Archiepiscopatus ea dignitate est functus, docentibus illud Ecclesiæ Bracarensis Archivis. Recuperato Christianis Toleto, quum Toletanus amissam dignitatem repeteret, Bracarensis autem semel acquisitam retineret, Contentio orta est, quemadmodum legere est lib. I. Decretal. adeo ut adhuc sub Iudice lis esse scribatur. Qui porro a temporibus Romanorum & Gothorum in Hispania fuerint Præsules docet in Chronico suo I. Vasæus cap. XX. Post ereptas rursum Barbarorum manibus Hispanias, Episcopatus cum Antiquis suis Civitatibus sunt restituti, tum quidam in nonnullis recens instituti. Septem hodie Archiepiscopos Hispaniam habere legimus, iisque subesse Episcopos circiter XL suffraganeos. Primus est *Toletanus*, Castellæ Cancellarius, cui post Reges Regiamque prolem nullus vel dignitate vel fortunæ amplitudine secundus. Parent illi Episcopi, *Burgensis* (cui sedes olim fuerat Auræ, unde *Auritanus*, & corruptè in quibusdam Conciliis aliisque Actis publicis *Auxitanus* dicebatur, translatus inde *Burgos*, Castellæ Veteris Metropolim, ab Alphonso VI, eo, qui Toletum Christianis restituit, auctoritate Vrbani II P. M. anno CIↃ XCVII) *Cuena* vel *Cunquensis*, *Cinquenea* vel *Ciguntensis*; *Osma* vel *Oxomensis* (perperam in Conciliis *Oxoviensis*:) *Cordubensis*; (Episcopatus hic antiquissimus & propter Osium Episcopum celebratissimus) *Iaenensis*, *Palentinensis* vel *Palentinus*; *Segoviensis*. Secundus *Hispalensis*. Sub eo quondam XI. hodie III. sunt Episcopatus: *Malacitanus*, *Gaditanus & Canariensis*. Tertius *Compostellanus* est. Episcopatus hujus sedes olim fuerat *Iria Flavia*, unde *Iriensis*, Opidum Galæciæ marinum, *Padron* vulgo. Translatus autem postea Compostellam, dici deinceps cœpit *Compostellanus*, vel *S. Iacobi*. Ejus auspicia sequuntur: *Coriensis*, *Placentinus*, *Asturicensis*, *Gamorensis*, *Salmanticensis*, *Orocensis*, (qui & *Auriensis & Aurismus*, *Orensis* item) *Tuiensis* (vel *Tudensis*, a *Tude* sive *Tyde*, opido Galæciæ ad Minium amnem sito *Tuy* vulgo) *Badaiocensis* (hodie quoque *Pacensis*) *Mindoniensis* (cujus sedes olim Ribadeum, vulgo *Mondonnedo*.) Quartus *Granatensis*. Ad ejus nutum sunt Præsules *Almeriæ & Guadicensis* vel *Guaditanus*, olim etiam *Accita-*

Accitanus; nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur. Quintus *Valentinus*: cui suffragantur *Carthaginensis, Origuellæ, Segorbiensis* (vel *Segobricensis* a *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*) & *Balearium Majoris*. Sextus *Tarraconensis*: obtemperant illi Præsules *Ilerdensis* (vulgo Leridæ) *Dertosanus* vel *Tortosæ, Herlue, Barcinonensis, Gerundensis, Vrgellensis* & *Vicquensis*. Septimus denique *Cæsar-augustanus*: eum in sacris agnoscunt *Pampilonensis, Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres Archiepiscopos Portugallia, *Bracarensem, Olisiponensem* & *Funchalensem*: subque iis Episcopos *Eborensem, Viseensem, Guardensem, Conimbricensem, Portensem, Lamecensem, Silvensem, Ceptensem*, *Leriensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus Vasæus, loco quem indicavi. His omnibus, ut & Abbatibus, Monasteriisque quanti sint annuatim reditus, notant curiosè L. Marinæus Siculus, Damianus a Goës, & alii. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes. Habeat & locum hic Notatio Academiarum; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur: interque eas primi loci *Salmanticensis, Complutensis, Conimbricensis*, *Pincianensis, Saguntina, Oscensis*, & *Ilerdensis*. Hispani felices ingenio, infeliciter discunt; semidocti doctos se censent. Sophistarum Astus plus satis amant. In Academiis Hispanicè magis quam Latinè loqui gaudent: voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. Suos fœtus ingeniique monimenta ad posteritatem raro, rarius ad Exteros, ob linguæ defectum, producunt. Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectissimisque scriptis patriam illustrarunt, variisque operibus apud remotissimos etiam clariorem fecerunt.

Academiæ.

Bonarum artium studiis celebres viri.

Si Theologi postulantur: prodibunt Vigilantius, Presbyter Barcinonensis; Aquilius Severus; Prudentius, Episcopus Armentiæ: Osius Cordubensis, Avitus Presbyter, Marcianus, Episcopus item Barcinonensis, Paulus Orosius, Pacianus, eiusque filius Dexter, Audentius, Isidorus, Apocalypseos Interpres, Justinianus, Valentinæ Ecclesiæ Antistes; Leander Hispalensis Episcopus: Martinus, Præsul Mandovensis; Fulgentius, Episcopus Carthaginensis: Eladius, Archiepiscopus Toletanus: Isidorus, Episcopus Hispalensis: Joannes, Gerundensis Præsul: Eutropius, Valentinus Antistes: Franciscus Ximenes Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus, Academiæ Complutensis pater, qui variis linguis sacra Biblia, Complutensium appellatione notissima curavit imprimenda; & alii. Si Canonici Iuris periti: Bernardus Compostellanus: Raymundus de Pennya Forti: Hugo Barcinonensis. Si Iurisconsulti: Calixtus III Pontifex M. Fortunius Garcia, Gomezius, Didacus Covaruvias, silentioque minimè prætereundus Antonius Augustinus, domo Cæsaraugustanus, XII vir Romæ St. lit. Iudicandis, inde vero ex Allifano & Ilerdensi Episcopo, Tarraconensis Archiepiscopus, vir Romanarum Antiquitatum & melioris literaturæ peritissimus. Si Medici, licet non patrii, sed insititii: aderunt Avicenna, Averroes, Rasis, Almãcor, Messahallah. Si Historici: Trogus Pompejus, Justinus, & alii. Si Philosophi, L. Annæus Seneca, ejusque filii, Seneca Novatus & Mela, L. Iunius Moderatus Columella: C. Iulius Hyginus Sotion: Ioannes Vives Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela: Abrahamus Cacutius, Alphonsus Rex Castellæ, Henricus, Infans Portugalliæ, Henricus Marchio Villenensis, Arnoldus Villanovanus, eiusque Discipulus Raimundus Lullius. Si Oratores:

tores : præter Senecam , Portius Latro & M.Fabius Quintilianus. Si denique Poetæ in medium producendi : ſiſtent ſe Sextilius Hena. LL.Annæi Seneca & Lucanus Patrueles, M.Valerius Martialis, Rufus Feſtus Avienus, Aurelius Prudentius, Damaſus Pontifex M.Iuvencus, Arator, Cęlius Sedulius. Iuniores, ne tædium pariam, omitto. Hiſpanis natura calida eſt & ſicca: color ſubobſcurus, cui juvando Fœminæ collyrio plurimum ex Ceruſſa Minioque utuntur: duriora & bene compacta membra. Magna mortales omnes ſuperſtitione ſuperant, ad ceremonias, adulationes, amplos titulos populis aliis duces. Animi concepta dexteritate ſingulari tacendo, ſimulando, diſſimulandoque celare norunt. Gravitatem ſervant cum adfectata quadam ſeveritate: quæ facit ut odium ſuſtineat nationum omnium, graviſſimum, quemadmodum ipſe Mariana prædicat, atque individuum magnorum imperiorum adſeclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt : priſcas Romanas æmulantes, Vino plurimum abſtinent : raro ſe conſpiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud Exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem, plebeio etiam, ſi quo poteſt modo, concilians. Iuſtitiæ cultores maximi: Summis, Mediis, Imis æquale Ius adminiſtratur. Facit Magiſtratuum induſtria, ut pauca, imo nulla ibi ſint Latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus aliiſque flagitiis. Nemini impune eſt, qui vel ſacroſanctas Leges, vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit auſus. Inquieti magna ſemper moliuntur. Pulſis inteſtinis hoſtibus, profligatiſque Saracenis, potentiſſimas Orbis Terrarum partes ſuis Regibus acquirere ſtudent. Vbi duo treſve convenerint, cujuſcumque loci & conditionis, de Rep. graviſſimiſque rebus diſſerunt, ad enervandas Hoſtium vires vias quærunt, Stratagemata excogitant, mille Machinas fabricant, ſuiſque Ducibus, ſi quid utiliter inventum, aperiunt. In caſtris famis, ſitis, laborum patientiſſimi. In acie conflictuque major illis ars quam ferocitas. Levi corpore, levibuſque armis induti Hoſtem facilè ſequuntur, facileque, quum opus, fuga ſibi conſulunt, nuſquam non, nunquam non militaribus operam dantes Meditationibus In conviviis domi quidem frugales, ſobrii, pauciſque contenti, foris ciborum, præſertim delicatiorum, appetentiores. Scitis & commodis utuntur veſtibus nec male formatis. Hiſpania autem largâ manu confinalibus ſuis aliiſque remotioribus populis infinita cum apud ſe nata, tum etiam aliunde advecta ſubminiſtrat. Sericum, Lanas, Pannos omnis generis, Sal, Saccharum, Mel, Mala Medica, Citrea, Granata, Cydonia, Olivas conditas, Cappares, Vvas, Ficus, Pruna paſſa, Amygdala, Caſtaneas, Glycyrrhizam, Aniſum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma, Minium, Purpuram, Thynnos, Balenaſque ſalitas, Baccas laurinas, Fructus diverſorum generum ſaccharo adſperſos, Alabaſtrum, Corallum, Aurum, Argentum, Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, plumbum, Rubiam Tinctorum, Argẽtum vivum, Goſſipium, Gemmas item pretioſoſque Lapides & Aromata cum ab aliis, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europeis, Africanis, Aſiaticis, Americanis accipiunt eas Hiſpani merces, quas Natura Cœlique & Soli genius ipſis negare ſolet.

HActenus in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulemus. Variè a variis fuisse divisam in generali descriptione diximus. Nos vero Partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissimè, proponemus. Eam sex Tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia, Guipuscoa & Legio*. In tertia *Castella Vetus & Nova*. In quarta *Andalusia*, ubi & *Conventus Hispalensis & Gades*. In quinta *Valentia*. In sexta *Aragonia & Catalonia*.

Regio.

Nomina & unde deducta.

Portugalliam, quæ primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixere. *Lusitania* autem Ptol. & aliis, quæ Appiano *Lisitania*, nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cum eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tanquam *Lusi* regionem. Marcianus putat *Lusitaniam* appellari ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt a *Portu Gallorum*. Andreas Resendius, cujus sententiam sequuntur alii docti, *Portugallia* appellationem manasse notat a *Portu Cale*.

Situs.

Cæterum *Portugallia* hodie, si terræ latitudinem ab Meridie Septentrionem versus spectemus, major est quam *Vetus Lusitania*: sin ab Occasu in Ortum, longitudinem, minor. *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad Opidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum: qua parte Galæciam spectat: ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandam usque ad Durium collocatam: inde vero Meridiem versus recto ferè progressu facto ad ostia Anæ fluvii, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus censeatur esse ɪɔ cccxxc milliarium.

Cœli temperies & soli fertilitas

Optima in hac regione Aëris temperies, ac Cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat Vino, Oleo, Malis aureis, Citreis, Amygdalis, Melle, Cera. Ac fructus quos hæc regio producit bonitate antecellunt ferè omnibus qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis Incolæ non tantum Frumenti ex agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat: tamen ex Gallia & Germania quantum opus habent, advehitur. Plurima alit hæc regio Animalia, Equos inprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos fabularetur, imo crederet Antiquitas.

Imperiũ maiorum

Portugalliæ Regnum primum circa annum cıɔc initium habuit. Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Primum Regum Lusitanorum Progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, Comitem Limburgium, virum animo magnum manuque promptum: qui Laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI Castellæ Legionisque Regis Filiam, accepta in dotem ea Galæciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc Portugallia: quam non ita pripem ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Maurorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum cıɔcxii. Patri successit *Alphonsus*, qui Portugalliæ se Ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno cıɔcxxxix, victoriam consequutus in Agro Orichiensi contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumque Reges: quinque Scutorum insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic recta ferè linea *Sanctius*, *Alphonsus* II, *Sanctius* II. *Alphonsus* III, *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis Titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus*, *Ferdinandus*, *Joannes*, *Eduardus*, *Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel*, *Ioan-*

Ioannes III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod Nothus diceretur, pulso, ut proximus hæres Regnum occupavit *Philipus* II Hispaniarum Rex, Emanuelis per Isabellam primogenitam Nepos: cujus hodie Filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. Portugalliæ Metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei M. Varronis Plinii, Antonini, Melæ exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olysippo*, nunc *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: hodie *Lisbona*, vel, ut incolæ proferunt, *Lisboa*. Emporium est reliquis Orbis terrarum nobilissimis concensedum: Divitiis supra modum adfluens: Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, Promtuarium celebre. Situs ad Tagi fere Ostium amœnissimi, commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque totidemque Valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari alluitur, Portis distinguitur XXII, qua Continentem respicit XVI: Turribus per Murorum gyrum LXXVII munitur. Templa, quæ Græcis Parochiæ XXV, numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, ut Matrem agnoscunt Trans-Taganæ: *Ebora* Plin. & aliis, *Ebura* Ptol. quę vulgo hodie *Evora*. *Begia* vulgo *Bega*, vel *Beja*: olim *Pax Iulia*, Antonino & Ptol. *Setubal*, olim, ut opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione. *Almada*. Pt. *Catobrix*: Antonino *Catobriga*. Cis Tagum haud procul Olisippone Aquilonem versus *Cascalæ* Opidum est situm. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, opidulum. Sunt ibidem *Leiria*, *Tomar*, *Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis Opida. Haud procul Tomare visitur *Ceice*, *Celium* Antonino eidem. *Alanqueram* ad flu. Tagum, patriam suam Damianus Goësius, sic dictam putat tanquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum*: ingeniose, & verè. Hæc olim *Ierabrica* Antonino. Inter Mondam & Durium *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput Regni Portugalliæ. *Visum* vulgo *Viseo*, *Visensis* civitas in Conciliorum opere; quod opidum hodie *Ponte Vouga*, Plin. putatur *Vacca*. *Lamecæ* vulgo *Lamego* meminit Concilium Toletanum III. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ *Bracar Augusta* Ptol *Braccara Augusta* Anton. *Augusta Bracarum* Plin. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. Augustæ cognomen addiderunt Romani Victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem Citerioris Hispaniæ unus, unde urbes XXIV, auctore Plinio, jus petere consueverant. Fluvii sunt *Anas* sive *Guadiana*, *Tagus Mondegus*, *Durius & Minius*: horum duo celeberrimi, *Tagus & Durius*. Portugallia ab Occasu & Meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter Pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione auriflumm, quam Nilum suum Vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces undecunque terrarum importatas accipiant, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copiis abundat, per navigia exportet, lucri causa terras non accessas petes. *Fluminis Maris commoditates.* Præter Portus autem quos supra recensuimus est Portus *Setubal* XX Milliarib. Olisippone Austrum versus distans *Portus.*

ſtans. Montes hic pauci, iique non magni, ut ſunt quos incolæ vocant *Sierra de Monchiquo: de Chaldecatao, de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ* &c. Sunt & hi plerique Lucis Nemoribusque conſiti. Sunt etiam Silvæ & denſa Nemora, in quibus Hiſpaniæ Principes venari ſolent. In opidulo Bethleem, templum eſt D. Virgini dicatum, ſumptuque incredibili exſtructum: Emanuelis Luſitaniæ Regis Monimentum, quod dum viveret ſibi ipſe deſignavit. Magna tamen Operi acceſſio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio. Suntque in interamni Portugallia, ut ſcribit Vaſæus, præter Eccleſiam Bracarenſem Metropolitanam, & Portugallenſem Cathedralem, atque alias quinque Collegiatas, pluſquam centum triginta Monaſteria, quorum pleraque reditus habent ampliſſimos; præterea plus minus MCCCCLX Parochiales, ut ſcribit quidam. Certè in parte quæ Bracarenſem agnoſcit Eccleſiam octingentæ recenſentur. Ex qua re fertilitatem & Religionem antiquam Gentis facilè agnoſcas. Taceo Xenodochia, Noſocomia, Orphanotrophia, Turres, pulcherrimas ædes, hortos amœniſſimos, & ejuſmodi Academias habent in hoc Regno *Ebora & Coimbra*. Prior ab Henrico Cardinale Luſitaniæ, ejuſdemque Civitatis Præſule, nuper inſtituta. Altera etiã inſtituta nuper a Ioanne II Portugallię Rege. Sunt Luſitani omnium Hiſpanorum fortiſſimi, veloces, agiles, mobili corpore levique, ut facile & fugiant hoſtem & inſequãtur, prompti, laboris patientiſſimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de ſe & rebus ſuis ſentiant; atque ipſi dictitant ſe vivere ex opinione, hoc eſt ſe ſuſtentari potius eo, quod ſe eſſe putant, quam eo quod revera ſunt. Rei Navalis ſunt peritiſſimi, ac Navigationibus ad incompertas Regiones toto Orbe notiſſimi; Mercatorum commerciis ditiſſimi.

Montes. *Silva.* *Opera publica.* *Sacra.* *Academia.* *Mores.* *Mercimonia.*

Sub Portugallia hoc tempore *Algarbia* regnum pertinet. Hęc ab Arabibus nomen accepit, ſignificatque Campum Arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem neceſſaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter Amnes qui vulgo *Vataon & Carei-vai*; finis autem ad Opidulum *Odeſeiza*, id eſt ab Oriente verſus Occidentem protracta, ſeparat *Algarbia* regnum ab ipſa Portugallia, omnium Hiſpaniæ Regnorum minimum & ignobiliſſimum. Comportantur eo ex variis Hiſpaniæ partibus ſecundo Anæ decurſu vina omnis generis, Sicca, Baſtarda, Romana, & ejus claſſis alia; quæ porro navibus impoſita in Galliam, Inferiorem Germaniam, alioque avehuntur. Opida habet *Balſam* Ptolemæo, Plinio, Antonino & Pomponio Melæ, quæ hodie *Tavila*, ut Coquus opinatur: *Oſſonobam* Plinio & Antonino; quorum ille *Luſturiam* cognominat, *Oſſonaba* eſt Ptolemæo, putaturque quę nunc *Silvis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Urbs *Lacobriga* Pomponio, cujus etiamnum ruinę ruderaque viſuntur prope *Lagos* Opidum maritimum, in Vico, qui Luſitanica Lingua *Lagoa* vocatur, uti ſcribit Vaſæus. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab Alphonſo X Legionis Rege, ut priſci referunt Annales, datus fuit Alphonſo III Portugalliæ Regi, quum filiam ipſius Beatricem, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionyſius*, qui primus Algarbiorum Regis titulum uſurpare cœpit. Sed de Portugallia ac de Algarbia hæc ſufficiant, ad reliquas Hiſpaniæ partes tranſeo.

Regio. Unde dicta. *Situs.* *Opida.* *Imperium majorum.*

Regio. GALLICIA (quæ & Galecia vel Gallæcia scribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Callaicis*) ad Septemtrionem & Occidentem habet Oceanum, ad Meridiem Portugalliam interfluente Durio, ad ortum *Asturiam*. Hæc regio quod ob montes nimis sit aspera, & aquis careat, rarenter habitatur, Equis adeo abundat ut Vento concipi dicantur. *Plinius* hic notat mineras auri ditissimas. Niger scribit in Artabris amnes terram auro, argento, stanno mistam ferre, Solumque auri, æris ac plumbi uberrimum esse, adeo ut aureæ glebæ sæpe aratro exscindantur. Montes magnam lignorum copiam navibus ædificandis suppeditant. Piscibus Gallicia supra modum abundat. Salmonibus præcipuè, congris, ejusque generis quos vulgo Pescadas appellant, aliis item multis lautissimis qui sale conditi varias in Hispaniæ partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita Piscium quos vulgus *Vesugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum: recentes in totam Castiliam venum exportantur; facit enim adstringens frigus ut facilè serventur. Saporis sunt gratissimi, gratioris tamen qui in Oceano quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. *Algor* enim Oceani pisces impinguat, ideoque quo propiores sunt Septemtrionibus, eo solent esse meliores. *Potissima* incolarum pars in Montibus degit, in quibus domicilia satis commoda passim visuntur exstructa. De Callaicorum origine & nomine videat Lector Ioannem Episcopum Gerundensem, *Paralipomenorum* Hispaniæ lib. II. Rodericum Toletanum lib. x de rebus Hispaniæ cap. IV, & alios.

Situs.

Soli fertilitas.

Urbes. Metropolis Galliciæ *Compostella*, ubi corpus Divi Iacobi *Apostoli* religiosè colitur, a quo ipsa urbs nonnullam etiam ab Academia sua celebritatem habens, hodie *Sant-Iago* dicitur, *Brigantium* olim, uti censent Franciscus Tarapha, Ambrosius Morales, & Villanovanus. Brigantia dicitur Orosio, qui ibi Pharum altissimam exstare addit. Ptolomæus cognomen addit Flavium Brigantium, quod tamen Beutero, Coquo, & Ioanni Marianæ est Betancos, Floriano & Gomecio *Coruna*. Compostellam autem Ioannes Gerundensis lib. I. dictam scribit tanquam *Compotem Stellam*, sic enim appellatum fuisse Hesperum regionibus illis salubrem. Ego hoc in medio relinquo. Exstat Salamanticæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Historia Compostellana, in duos libros digesta jussu Didaci primi Archiepiscopi Compostellani, in quibus primordia, successus, incrementa Ecclesiæ Compostellanæ latè describuntur. Consulendus & Lucius Marineus Siculus de rebus Hispaniæ, libro quinto, capite de Sacris ædibus & Locis in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium oppida sunt Orensium, ad Minium fluvium urbs, *Therma Calida* Ptolomeo, ut putat Gomecius in vita Francisci Ximenii, addens eam a Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *Warense* appellatam. Ortelius scribendum monet *VVarmsee* quod nihil aliud quam *Calidus Lacus*. Lucus Latinis id in Galicia oppidum quod Lugo hodiè dicitur, Pomponio *Turris Augusti*, Aræ Sextianæ Plinio, Aræ Sestii Promontorium Ptolomæo ad Oceanum Cantabricum in Artabris. *Pons Vetus, Ponte Vedra*. Ribadeum, vulgo Ribadeo. Commemorat reliqua oppida Marinæus Siculus initio libri tertii. Gallicia Regni titulum adepta est circa annum a Christo nato millesimum, Sexagesimum. Eo enim Ferdinandus Sanctii Majoris Regis Navarræ filius, Rex Castellæ, quum uxorem duxisset Sanctiam Alphonsi quinti filiam, Veremundi III Legionis sororem & hæredem, sicque regna duo Castellanum & Legionense uniisset,

tres

tres habens filios, Sanctium quidem Testamento Castellæ Regem, Alphonsum Legionis & Asturum, Garciam denique Galliciæ (quæ ab Conjugis majoribus acquisita Comitatus ad illud usque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. Sanctius divisionis paternæ impatiens, fratres Alphonsum quidem Regno deturbavit, Garciam autem occidit. Quum jam Sanctius sex circiter annos regnasset, & a Vellido per fraudem esset obtruncatus, Alphonsus qui Toleti apud Maurorum regem exul vixerat, non solum Legionis quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit, sed & Castellæ, Galliciæ, & Portugalliæ regna consecutus est. Alphonso tres liberi fuerunt legitimi ex totidem Conjugibus, ex Isabella quidem Franciæ Regina, *Sanctia* nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem quæ vulgo *Ciudad-Rodrigo*; ex Zaida Maura Siviliæ Regis filia *Sanctius*, qui acie adversus Saracenos cecidit: ex Constantia denique *Vrraca*, quæ Sanctio Sanctiæq; improlibus superstes, post Raimundũ Berengarium Tolosæ Comitem nupsit Alphonso Arragoniæ Regi, hæredemque ex se reliquit Alphonsum VII, Regem omnium qui ante ipsum fuerant potentissimum, Hispaniæque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Gallicia unum semper habuit cum Castella & Legione Regem & Principem.

Legio. Situs. *Legioni* conregionalis ad Boream Asturia, ad Occidentem Gallicia, ad Meridiem & ortum ferè Castella Vetus. Nomẽ illi a Legione VII Germanica quæ hic olim *Nerva* Imperatoris principatu (ut quidam autumant) stativa habuit. Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quæ Legio VII Germanica Ptolomæo, Legio Gemina Antonino, Leon hodie vulgo, quod nomen cur a Leonigildo Gothorum Rege malit quam ab ipsa Legione Franciscus Tarapha derivare, mihi nondum liquet. *Morales* tradit etiam *Sublantiam* olim dictam, adscribens ejus nominis vestigia etiamnum extare in loco qui sesquimilliari distans Legione, Sollanco dicitur. De Templo Legionensi sic scribit L. Marineus Siculus, libro tertio de Rebus Hispaniæ; Etsi Templum quod ætate nostra Civitas Hispalensis ædificat, alia omnia magnitudine præstat, etsi Toletanum cunctis aliis divitiis, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius, etsi denique Compostellanũ fortioribus ædificiis, Sancti Iacobi miraculis & aliis rebus memorabilius est, Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem judicio, omnibus est anteponendum, in cujus claustro Sacellum est, in quo jacent Reges Septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator. Illud autem memoria dignissimũ est quod ab hac urbe coeperit circa annum Septingentesimum decimum Sextum recuperatio Hispaniæ quam totam ferè Maurorum & Saracenorum gens occupaverat. Pelagius enim ut cum aliis referunt Rodericus Toletanus libro de rebus Hispaniæ Sexto per multa capita, & Rodericus Sanctius parte prima Histor. Hispan. cap. XI. ex Regio Gothorum sanguine Fafilæ Cantabriæ Ducis filius, a Christianorum qui in montes Asturiæ confugerant, reliquiis Rex consalutatus, magna strage Maurorum edita, vix Regnum orsus hosti Legionem eripuit, ibique sedem sui Principatus figens, novum Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorũ vim & incursiones exstruxit, rejectis autem Gothorum Regum insignibus Leonem sumsit rubrum in albo Campo ferocientem, quo hodieque Reges Legionenses utuntur. Pelagium in Regno sequutus est Fafila filius, hunc autem improlem Alphonsus Catholicus, Petri Cantabriæ Ducis filius, ex genere Ricaredi Catholici Gothorum Regis oriundus. qui uxorem duxerat Ormisendam Fafilę sororem unicam & hæredem. In Alphonsi

familia

familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad Veremundum Regem Legionis XXIV, quo anno millesimo Vigesimo sine successore defuncto, Sanctia soror, Ferdinando Navarreo, Castellæ Regi nupta, Legionense Regnum ad Castellanum transtulit. Asturia ad Septentrioné habet Oceanū, ad ortū Biscaiam, ad Meridiem Castellam Veterem, ad occasum Galliciam. Auri variorumque colorum est ferax, alioquin parum culta, maleque habitata, locis quæ ad mare exceptis. Veterum hic sedes Asturum, qui sic dicti (ut scribit Isidorus lib. IX Etymolog. cap. II.) ab Astura fluvio, cujus mentio etiam apud Florum lib. IV. Histo. Romanæ & alios. Ab his ipsa regio Ἀστυρία, Ptolemæo; Latinis *Asturia*, ut & antiquis marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento Sacelli, quod est ad templum S. Gregorii in Cœlio monte, Tabula confracta:

ACONTII
L. RANIO. OPTATO. V. C. COS
CVRATORI. RFIP. MEDIOLANENSIVM
CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIÆ
NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO
ASTYRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIAE
SALARIAE. &C.

Quin & *Asturicam* video nuncupatam in Tabula Marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo Privata Civis Romani. Verba ponam ad Italiæ Delineationem, ubi de Alpibus Maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures* Plinius lib. III. cap. III. dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus Meridiem; hi ultra montes versus Septemtrionem ad Oceanum. De Asturibus Silius Italicus lib. I.

—— Astur avarus
Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor Auro.

Provinciæ Metropolis est Ovierum, de quo multa Rodericus Toletanus lib. IV de rebus Hispaniæ cap. XIIII, ubi etiam exponitur quam ob causam Civitas *Episcoporum* fuerit nominata. Est ibidem & Astorga, & alia oppidula nonnulla.

BIscaia Ioanni Gerundensi Episcopo a Bastulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, a Mauris loco pulsi in Galæciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. *Biscaia* a nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proximè accedit. Hispaniæ regio est ad Oceanum Montibus obsita. Temperatius in ea Clementiusque Cœlum, quam in reliqua Hispania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur. Regio Arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias Provincias tota Hispania, cui integræ nonnunquam classes hinc subvehuntur. Castanearum, Nucum, Pomorum, quæ *Aurea* cognominantur, Resinę, Metallorum omnis generis, præcipuè Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant Poma saporis optimi, pressa. Animalium hic Terrestrium, Marinorum, Volatilium: Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*: latius tamen quam ipsa Biscaia patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guipuscoa & Navarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. Hi vitam nullam sine armis esse existimabant. Omnibus Hispaniæ populis subactis, & in populi Romani potestatē adductis, soli cum Asturibus aliisque conregionalibus vinci non potuerunt. Debellavit tandem ferocissimam gentem bello fere quinquēnali fractam & defatigatam, C. Cæsar Octavianus Augustus; ipse contra eos reliquosque Romanis nondū parentes profectus. Subjugavit autem Cantabros Vipsanii Agrippę, cæterorumq; Legatorum quos secum duxerat, industria & fortitudine. Est in Biscaia, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, sic dictum, ut quidam opinantur, quasi, commutatione literarum Hispanis familiari *Belvao*, id est *Bellum vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum Princeps anno a Christo nato CIↃ CCC, aut circiter. Tria cum primis hoc opidū commendant, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabilisque Negotiorum hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab Mari milliaribus. Per hoc Opidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt: per idem ipsum exportatur quidquid cum iisdem aliisque Regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est Cives, qui soli quotannis sua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, opidulum habet in ora maritima *Portugallette* vulgo nuncupatum, a quo rivus quidam, maris ingens brachiū, non solum in hanc urbem usq; sed in ipsas etiam Domos influit. Hoc importari atq; exportari parvo negocio, viliq; precio, varia Mercium, aliarumque rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia portus nobilissimi. Nec est cur Piscium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos, quamdiu innuptæ sunt, nec capillos alere, nec velari.

Regio. Vndedicta. *Situs.* *Cœli temperies.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperiū. Maiorum.* *Opida.*

Statim

Statim ubi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte, veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, aliisque populis commercia. Lana præcipuè facit, ut omnia Fora Locaque ab Emptore Venditoreque ferveant.

Commercia.

Guipuscoa Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam & Lipuiscam* vocant: corruptè, ut notat Stephanus Garybayus ejus Incola. Vnde autem hęc appellationem habeat, non facile dixerim, nisi forte ab *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Hurta & Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad Meridiem Navarræ regno, ad Occasum Biscaia, de qua modò dixi, ad Septentrionem Mari Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarium: Temperata autem maximè hæc Regio est; neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores, Cœlo autem utitur humido & inconstanti. Cum vero omnis sit montosa & aspera, non est usq; adeo culta, quæ tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cęterum regio ubique Ferri & Chalybis ferax, adeo ut nusquam terrarum Ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumq; ejus materiæ hic effoditur, ut multis regionibus sufficiat. Vulcani officina, Martisq; Armamentarium videntur hic ab Natura collocata: tantam ibi videre est non solum Ferri, & Chalybis, sed & factorum Armorum copiam; ut non immerito *Murus* sive *Propugnaculum Regnorum Castellæ & Legionis* in quibusdam regionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybisque effodi, ut singulis annis xxc millium Ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa Montem ibi scribit Plinius lib. xxxiv cap. xLv, totum ex Ferro. *Cantabriæ*, inquit, *maritimæ parte, Mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materia est.* Collocantur hic Ptolomæo, Pomponio, Plinio, aliisque populi *Orogeviones*, *Autrigones & Varduli*. Metropolis est *Tolosa* ad Confluentes sita Araxin & Ortam. Sunt & alia Opida; *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui Opido imminet: *Fuentarabia* Ptolemæo *Phlasiobriga*: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hisuru*, postea *Don Bastia*, & corruptè hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus*. Don enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis SANCTUS, Castellanis SANTO. Loca namque in Cantabrorum agris varia plęrumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc Opidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* Pomponio Melæ, Ptolemæo *Menosca*, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea*. *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad Ferri temperamentum plurimum valet; adeo ut Hispani non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos Chalybes Iustinus lib. xLIV ait appellatos. *Fanum D. Sebastiani* Portum habet amplissimum, non arte humana, sed sagacis naturæ providentia factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationem. Ingressus inter duo castella: quorum quod ad Orientem, in edito Monte exstructum, Occi-

Regio. Nomina. Situs. Cœli temperies. Soli qualitas. Fluvius Chalybs. Portus.

Mores. Occidentaliore, quod in Rupe est, eminentius: & alios. Incolæ iisdem cum Biscainis sunt moribus eademque utuntur lingua. Natura sunt ingeniosi, politici, satis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi possunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum robustæ planeque viragines, corpore bene habito, forma bona, Licet laboribus assuetæ: ac idcirco minus arrogantes. Maris accolæ navigatione piscibusque, cum aliis, tum quod *Baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

NAVARRÆ Regnum in omni suo circuitu est adeo fertile & abundans omnibus rebus ad vitam humanam necessariis, quam ullum aliud totius Hispaniæ Regnum. Et quamquam communiter exiguum esse censeatur, habet tamen urbes mœnibus clausas quinquaginta sex. Hujus regionis incolæ fuerunt olim strenui admodum & bellicosi, variisque vicibus jugum Romanorum excusserunt, a quibus tamen victi & debellati tandem & in ordinem redacti sunt. Interfecto enim Romæ Cajo Iulio Dictatore, cum ei Octavianus Augustus successisset, furorem Romanorum acriter senserunt. Augustus enim quatuor Legiones adversus eos misit quæ provinciam ingressæ ferro & flamma omnia vastabant. Cum igitur se victos & impares esse viderent ad resistendum hisce Romanorum viribus; plerique se ad montes contulerunt, vastissimæ asperitatis & propemodum inaccessibiles, quibus & hodiè Navaja nomen remanet, lateque inter Mescuam & Eulatem porriguntur. Hic cum longo tempore habitassent, a montibus illis nomen ipsis inditum est Naviniorum, ac postea Mauri occupata Hispania corrupto vocabulo eos Navarros appellarunt. Oppressi autem Maurorum tyrãnide & habitationem suam deserere coacti, ad montes Pyrenæos se receperunt, ac ibi Regem sibi peculiarem elegerunt, ac variorum Regum successione suis legibus vixerunt usque ad annum millesimum quingentesimum decimum tertium, quo Iulius Papa Secundus Ioannem Albretum Navarræ Regem, tanquam schismaticum Ludovico XII Francorum Regi adhærentem Excommunicationis lata sententia jure Regni privavit, ac Ferdinando Catholico in Navarram inhianti, occasionem ac speciosum prætextum invadendi dedit. Qui misso Albano Duce Regem Ioannem toto Regno expulit, ac occupatam successoribus reliquit. Primaria Regni Civitas Pampelona hodiè vulgo, quibusdam Pompejopolis dicitur, tanquam condita a Pompejo Magno. Sita est sub gradu XVI & XI minut. Longitudinis, & XLIIII grad. XLIII minut. Latitudinis. Sunt præterea urbes celebriores Sanctus Joannes Pedis Portus, Mons Regalis, Amaya, Estella, Olyta, Taffala, Tudela.

X CASTI-

Regio unde dicta. CASTILIA sive *Castella* (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legione ab Mauris recuperata, ut Propugnaculum, cōtra hostes exstruxerat quondã *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarũ Delineatores, *Veterẽ & Novam. Veterẽ* *Veteris Situs.* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia: ad Occasum Portugallia: ad Meridiem Castella Nova, Montibus qui fere per longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrentibus, ad Ortum Aragonia & Navarra. Regio fertilis *Soli fertilitas. Imperium majorum* Frugum, Vini, omnis generis Fructuum, Croci, & Animalium. Castellæ autem Regno tale legitur fuisse initium, Pelagius erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat, cui qui Præfecti *Comites Castellæ* nuncupati, Regem Legionensem, ut Principem diu agnoverũt usque ad Ordonium II, decimumquartum Asturum, Legionisque Regem: qui quum Comites Proceresque Castellæ per speciem Colloquii ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto Regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt Iudices Nunium Rasuram & Lainum Calvum: unum, qui Iuridicundo, alterum qui rebus Bellicis præesset quorum Liberi horumque Posteri *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarræ Regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Arragonia, Castella, Legione, Portugallia, aliisque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctii Castellæ Comitis filia, Garsiæque postremi Comitis Sorore & ex Asse hẹrede, se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellæ, scripsit, Regnumque ad Ferdinandum filium, Legionis etiam Regno per conjugem Sanctiam locupletatum transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius: huic frater Alphonsus: cujus filia Vrraca (nam Stirps mascula obierat) quum post Raimundum Berengarium Tolosæ Comitem Alphonso Regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis Regna fuerunt unita. Metropolis Veteris Castellæ *Civitas Burgensis*, vulgo *Burgos: Bravum* putatur Ptolemæi. *Vrbs.* Vrbs antiquissima, multisque rebus insignis, & inter primarias Hispaniæ merito referenda, CL sub se habens minorum gentium Opida: magnis, pulchris commodisque ædificiis passim adornata; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus, Templis, Cœnobiis, omnibus exculta: ob incredibilem Incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam Metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita; *Palantia* Plinio, Melæ, Ptol. & Appiano, *Pallantia* Straboni: *Peralantia* corruptè apud Antoninum. *Valdoledum*, Sedes olim Regia: locus in amœnissima Pisuergæ ripa, non Hispaniæ solum sed Europæ totius pulcherrimus: cui quę Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: Forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cujus ambitus ɪↄ cc passuum: quumque multis aliis de caussis hoc Opidum valdè sit nobilitatum, multo tamẽ magnificentius illud reddidit inlustrissimus Philippi Regis Hispaniarum ortus: vulgo *Valladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. *Pintia* Ptol. *Pincia* Ant. ut censet Clusius, *Simanca* Anto. *Septimanca*. *Camora* Pt. *Sarabris*, ut *Clu.* videtur: quæ vitiosè *Sabaria* apud Antoninum. *Sarabrim tamen* esse putant Florianus del Campo & Gomerius Opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hic visitur loci *Sálmantica*, Antonino & Ptolomæo, *Salmatis* Pylæno: *Salamanca* vulgo

vulgo. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici* Comitis, *Ciudad Rodrigo*, quæ ut putant Vasæus & Clusius *Myrobriga* Ptol. Celticorum Opidum in Lusitania. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, ut scribit Clusius; *Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit Andr. Schottus. Cauriæ versus Ortum ad nonam circiter leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus Citria, cæterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazensia* vulgo. Habet Placentia sub sua ditione Opida amœnissima, in quîs est *Xavabicium* nemoribus superbiens, & in *Pisaro* in Convalle jacens, velut altare, ut Marinæus notat, in Testudine templi. Montes Placentię adjacentes, ab ipsa urbe *Verade Placentia* cognominantur. Quæ Avila hodiè, Ptol. *Olbula* nuncupatur, ut vult Clusius. Haud procul fontibus *Areva*, *Segobia* jacet, quæ Plin. & Anton. *Segovia*, ut hodieque, Pt. *Segubia*. Vrbs est lanificio & aquæ ductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut Vasæus scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, *Rhauda* Vaccæorum urbs est Ptol. in Hispania Tarraconensi: *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritę: nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma*, *Vxoma* Plin. est, qui addit nomen hoc crebro aliis in locis usurpari. *Vxsama* per S in antiquo marmore legitur: *Osma* hodiè dicitur. Reliquas nominatis a nobis adponendas Curiosioribus relinquimus. Sed hæc de urbibus & opidis sufficiant: ad Castellam Novam transeamus.

Castella-Nova, ad Septentrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat Tritico aliisque segetibus, ad utramque Tagi ripam sita. Metropolis Castellę Novę *Toletum*, ut Latini vocant: *Toleton* Ptolemæo: hodiè *Toleto*. *Toletanos* nominat Plinius: *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud H. Goltzium: Serezolam etiam scribit appellatam fuisse Villanovanus ad Ptolemæum. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem alluit & contra hostes tuetur Tagus: qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis Turribusque CL. Nobilium ingens in hac urbe numerus: Cives admodum sunt industrii. Cum aliis amplissimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata: certè ultra septemdecim numerantur, quot alibi nusquam. Toletum, ut Matrem Reginamque suam veneratur *Madritum*, vulgo *Madrid*, Aeris situsque saluberrimi. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ Regibus Domicilium. Non procul hinc *Villamanta* est: quæ ut volunt B. A. Montanus, Tarapha & Villano. *Mantua* est Pt. Carpetanorum in Tarraconensi Hispania opidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certo creditur *Complutum* Ptol. ut latinè etiam non aliter in publicis Actis & Monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus usus humanus indiget, copia, suisque proventibus, adeo abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. *Segoncia* Antonino inter Complutum & Cæsaraugustam medio fere itinere: *Siguensa* nunc appellatur

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.*

latur Varrerio & Morali judicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt Varrerius & alii esse quæ *Norba Cæsarea* Ptol. *Norbensis Colonia* Plin. Opidum est insigni conspicuū Ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ *Talavera* nunc, Livio *Æburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuenca*, *Caucenses* Plin. *Lebazuza*, Antonino *Libisosa*; *Castona la veja*, *Castulo* eidem Antonino. *Tagus* flu. Castellam novam irrigat cum aliis amnibus ac rivulis in eum concurrentibus: & in ea suos fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his satis, ad Opera publica venio. Quinta Madrito leuca versus Occidentem conspicitur magnificum illud & sumptuosum Monasterium S. Laurentii *in Escuriali* vulgo, Ordinis D. Hieronymi: Philippi II Hispaniarum Regis opus. quod merito certare potest cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum veterum Græcorum Romanorumque Templis, Theatris, Amphitheatris, Ludis, Circis: Thermis item, Balneis, Sepulchris; cum aliis denique variorum Regum & Principum Monimentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ Media primariaque in Templum augustissimum, Cœnobium, Collegiumque ducit, quæ ad dextram, in Officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Domos Scholę destinatas. Quatuor angulos totidem exornant mirabiles arte sua Turres: quas etiam duæ superant ad ipsius Templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes. Supra Ostium Templi magnificæ Stylobatæ Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex Israelis Regum, pedes altas XVII. Ad Septentrionem Palatium Templo adsitum visitur, Regi Regioque Comitatui commodissimè excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt *Porticus*: Hortus omnis generis Instructus Herbis, Floribusque & plurimis ornamentis: *Pomarium* gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, *Pharmacopolium*, & alia. Quid superest? quidquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de iis, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam jejunè pauca in medium proferre. Est etiam Toleti celeberrimum *Palatium* ab Carolo V restauratum, novisque structuris regio apparatu exornatum: in quo, præter alia multa singularia, Machina visitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine, opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ, aquas in fistulas & Tubos per canales in summitatem Arcis & Montis artificioso impetu cogit & impellit; ubi unū in locum & amplum receptaculum collectę in varios arcis urbisque totius usus dilapsæ distribuuntur: quæ rivulos deinde & fontes hortis, Magnatum ædibus, Balneis, Fullonibus, Civiumque necessitatibus abunde suppeditant. Academiæ hic duæ sunt, *Complutensis* omnium Disciplinarum Academia celeberrima, qua nobilitatum est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano. Altera *Toletana* Academia florens, literarum & sapientiæ clarissima officina. Disciplinis omnibus Artibusque Mechanicis in urbe Toleto magnus honos: Lanificio Sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem.

Flumina. *Opera publica.* *Schola.* *Opificia.*

Regio. Nomen, & unde deductũ.

ANdaluzia Hispaniæ Bæticę pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc usque loca devenisse, multi memoriæ produnt. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *Wendenhuys*, *Vandalorum Domus*. Marius Aretius *Andaluziam* vocatam auguratur, quasi *Ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris. Ad Ortum habet Granatam, ad Septentrionem Castellam Novam, ad occasum Pacensi Silvensique Diœcesibus & Ana Flumine terminatur: ad Meridiem Atlanticum spectat Mare. Hujus præcipua pars *Conventus Hispalensis*. Hic ab Ortu Cordubense territorium, ab Occasu Algarbiorum fines habet, qua Septemtrionem spectat, eam Lusitaniæ ditionem attingit, quæ Magistratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem versus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cœlum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque, Frumenti, Vini, Olei & omnis generis Frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas provincias replet. Secundum Plinium Hispania, quacunque ambitur mari Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bæticæ parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensẽ Conventum spectat; est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur Regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine universi Orbis provincias longè superans: eamque merito Plinius ante Italiæ laudes posuisset, nisi homo Italus patriam anteferre voluisset. Hic etiam pecorum omnis generis magna copia, sed præcipuè Cuniculorum. *Andaluziam* nomen a Vandalis habere supra diximus, quod hi a Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam ejectis, in Africã concesserunt. Res ita sese habet: Rodericus vicesimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorũ nomen defecit, Comitem quendam Iulianum Præfectum constituerat Mauritaniæ Tingitanæ: ejusque absentis interea Filiæ stuprũ intulit. Quo pater audito, Saracenos, ex Africa evocavit, justissimum dolorem suum Regis vindicta satiaturus. Hi anno salutis DCCXIV Duce Muzamisso per angustias Freti Herculei ingressi, biennii spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures natura loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Christianorumque (quantum fieri potuit) Religione extirpata, Regna inter se variè partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenalibeticum*. Alterum apud Hispalim, Tertium apud Carthaginem novam: donec a Ferdinando III his locis pulsi Granatam concesserunt anno MCCXVI: & a Ferdinando VI penitus ejecti sunt anno MCCCCXCIV. Metropolis est quæ *Hispalis* Plin. *Ispalis* Ptol. *Hispal* Silio, *Spalis* Gratiano, hodie *Sevilla*. Arias Montanus putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat; Alii, inter quos F. Tarapha, ad *Hispalim* Herculis Libyci filiũ, nomẽ conditionemque referunt. Ridiculus hic ut in multis Isidorus, qui, quum ab Iulio Cæsare conditam, exque ipsius & Romæ Urbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, a *Palis suffixis* in loco palustri sic dictam memorat.

Situs.

Cœli temperies Soli fertilitas.

Imperiũ Maiorum

Urbes.

Urbs

Urbs ad Bætim Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulcra, Templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exculta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari possent, ut natum sit inde & tritum vetustate proverbium, *Quien no ha visto Sevilla, no ha visto Maravilla.* Cum aliis felicis ingenii alumnis gaudet, tum Benedicto Aria Montano, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum Vrbium nonnullas indicabo, Ordinis incuriosior; sic tamen, ut quasque Metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leuca *Palatium*, vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via situm, quæ ad S. Lucæ Fanum Fretumque Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabeca*, opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt aditu situm: & Cabecis versus Libonotum ad tertiam leucam Opidum, quod vulgo *Lebrixa*, *Nebrissa* Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis æstuaria, hodie octo pass. M. ab flumine, oblimato sinisteriore Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Opidulum est peramœnum & pulcrum cum Arce perveteri, Agro undique beatissimo cinctum. Cive nobilitatum est Ælio Antonio Hispaniæ totius Ornamento. Quæ *Carmona* vulgo, *Carmon* Straboni est, *Carmo* Antonino, *Charmonia* Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Martia*. Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam; ubique planities spectante. Sunt & Andalusiæ Opida *Loja* ad dexteram Bætis ripam: *Axalita* vetustis Lapidibus, teste Clu. *Flavium Axalitanum* Amb. Mor. ex antiqua item Inscriptione, inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, olim Clusio *Arucci*, notantibus Plinio, Antonino & prisco Lapide. *Ossuna*, *Orsona* Appiano, *Orson* Strab. *Vrso* Plin. cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Vrbanorum*, *Vrsaon* in antiquis hujus loci Inscriptionibus: *Vrsao* Hirtio. *Eceja* ad Singulum fluvium hodie *Xenil* vel *Chenil*, Ptolemæo fuit *Astygis*, *Augusta Firma* cognominatur a Plinio: quod Opidum non adeo magnum hodie tredecim ab Hispali leucis visitur. Inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Penaflor*, Ptol. putatur *Illipula magna*, in mediterraneis Turdulorum, *Ilpa* cognomine *Italica* Plin. qui Hispalensi Conventui attribuit. Decimo hinc milliari ad ejusdem Fluvii ripam est *Corduba* Ptol. *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patritiam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Morales. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque studiis præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis. Aquis etiam saluberrimis. Solum Cordubæ vocat aureum Silius Italicus lib. III.

Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.

Quinque leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*, *Vlia* existimatur Pto. Turdulorum in Hispania Bætica Urbs: *Vlia Antonini*. Decem ab Corduba milliaribus *Mons Aureus* est, *Montoro* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolomæum, *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ: pejus autem *Ripepora* in vulgatis *Plinii* codicibus, ubi *Faderatorum* cognominatur,

tur. Hispalim recurro, hincque per Palatium, Alcantarillę Pontem, Opidaque Cabecas & Nebrissam, *Luciferi* pero *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Strab. lib. III, sic nominat: quodque appellatum etiam addit, *Lucem Dubiam*: hodie *S. Lucar de Barrameda*.. Haud procul hinc quarta fere leuca versus Vulturnum, Opidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc Navagierus in Itin. putat esse quod *Asta* Liv. & aliis: *Hasta* Anto. per adspirationem. *Astam* tamen Mor. scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circa Guadaleten Amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. Abrahamus Ortelius haud multum abest, quin submersam putet cum Insula Tartesso in Bætis ostio. Centum stadiis a Bætis ostio distat *Chipiona* Opidum, Strab. lib. III, *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel Arabicè *Bedalac*, Opidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*. Lethem transgressis occurrit cum aliis *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ Opidum, sex leucis distans ab Gadium Vrbe: illustrissimo S. Lucæ, qui & Medinæ Sidoniæ, Duci parens. *Conilium* habetur ab Georgio Austriaco apud Or. *Carteja* Pto. *Tariffam*, quam *Cartejam* quidam opinantur, ex Tartesso corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandum videtur. Non procul inde *Vegelium* est, vulgo *Vegel*: Opidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quem latissima undique planities cingit, impositum: adeo ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis exortum: quam in Africæ Montes & oram circa Meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus Septentrionem & Occidentem. Hic in Caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominat Opidum Plinius, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veja*: *Mondam* autem, cujus antea memini, duobus inde milliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera Monachorum & Virginum Vestalium Monasteria. Longum sit etiam Xenodochia recensere, cum in una Hispali tantum ultra centum viginti numerentur egregiè dotata, ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est vero Hispalis ædificiis sacris & templis omnium Hispaniæ urbium ornatissima: inter quæ templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si operis amplitudinem & majestatem sacra quadam hilaritate & pulchritudine venerabilem & turrim summæ celsitudinis, è qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissimè circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid Regiæ Arcis ornamenta verè Regia describam? quanullam elegantioris structuræ, aut gratioris Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longè per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S.P.Q.H. ingenti sumptu & industria ad Herculanas vulgo dictas Columnas deductos & publicæ voluptati dicatos; palustri & uliginosa vastissimæ amplitudinis area, consitis arboribus, in pulchrum viridarium reformata, & latis spatiis in Circi speciem ad decursiones & inambulationes relictis.

Regio. Unde dicta.

VAlentia appellationē a sua Metropoli assumpsit, Emporio nobilissimo, venerandæque Antiquitatis. Ad meridiem Murciam respicit: ad Occasum utramque Castellam: ad Septentrionem Aragoniam: ad Ortum littora ejus pulsat Mare Internum. Fruitur Aere temperatiore, ac clementiore Cælo, atque beatiore quam ulla alia Hispaniæ pars: imo tanta Cœli temperie ac Zephyri lenitate Regnum Valentiæ gaudere tradunt, ut quocunque tempore, etiam Nativitatis Iesu Christi festo, & Ianuario florum manipulos Incolæ manibus gestent, sicut aliis in locis Aprili & Majo fieri videmus. Magna hujus regionis præstantia, omniumque rerum, ut Sacchari, Vini, Olei: item Tritici, Orizæ variorumque Fructuum fertilitas, & copia. Habet & Argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam & Dortosam. Reperiuntur & Lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt Ferri Mineræ: circa Segorbiam Lapidicinæ vestigia, e quibus Romam devecta olim Marmora. In *Piacento* Alabastrum effoditur. Passim Alumen, Rubia, Calx, Gypsum. Valentiam urbem diu Mauri tenuere longa ducum serie: oppugnata sæpe ab Aragonum regibus, donec Rex Iames post longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorum millibus coëgit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro argento, armis aliaque supellectile eodem asportata. Desertam hoc modo Valentiam Rex Iacobus colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Catalani & Aragones, ductoribus *D. Berengario Palatiol* Episcopo Barcelonensi. *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Ferdinandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea Equitibus*. Hi totam urbem inter colonos novos distribuerunt habita dignitatis cujusque ratione. Legibus etiam novis Rempublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum. Cæterum Regni titulum hæc Regio accepit circa annum salutis septingentesimum & octuagesimum octavum, ut Ortelius ex Petro Metinensi, & Petro Antonino Beutero scribit. Historia sic habet: Hisen Rege Cordubæ mortuo ei filius Alca nomine sub annum Christi DCCLXXXVIII successit, cujus patruus Aodala Valentiæ Dominus ex Taviar ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen Culema exhæredatusq; fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis profecti Cordubam, nepotem regno expellere conati sunt, prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valentiamq; reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemque interponentes, eo rem deduxerunt ut inter ipsos convenerit, ut Aodala se Valentiæ Regem scriberet: Culemæ autem quo libet mense, ex reditibus Valentiæ, mille Moradini (pecuniæ genus erat) instruendæ mensæ & adhuc quinque Moradinorum millia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum Aodala assensisset, primus se Valentiæ Regem compellavit. *Valentiam* habitasse quondam præter alios deprehenduntur *Hedetani* Ptolomæo forte non alii ab *Sedentanis*: *Biscargitani*, sic ex membranis legitur apud Plinium. Metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in Nummo Germanici Cæsaris, teste Hub. Goltzio: videntur pars fuisse Heditanorum, quum in iis *Biscargin* nominat Ptolomæus. *Leonicenses* Plinio: quorum Metropolis *Leonica* etiam a Ptolomæo in Heditanis collocatur. *Contesta*-

ni

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Accitanus; nam quæ olim *Accitana Colonia*, hodie *Guadix* nuncupatur. Quintus *Valentinus*: cui suffragantur *Carthaginensis*, *Origuellæ*, *Segorbiensis* (vel *Segobricensis* a *Segobrica*, quæ nunc *Segorbia*) & *Balearium Majoris*. Sextus *Tarraconensis*: obtemperant illi Præsules *Ilerdensis* (vulgo Leridæ) *Dertosanus* vel *Tortosæ*, *Herlua*, *Barcinonensis*, *Gerundensis*, *Vrgellensis* & *Vicquensis*. Septimus denique *Cæsar-augustanus*: eum in sacris agnoscunt *Pampilonensis*, *Calagurritanus*, *Oscensis* & *Balbastiensis*. Nulli subsunt *Leonensis* & *Ovetensis*. Habet & tres Archiepiscopos Portugallia, *Bracarensem*, *Olisiponensem* & *Funchalensem*: subque iis Episcopos *Eborensem*, *Viseensem*, *Guardensem*, *Conimbricensem*, *Portensem*, *Lamecensem*, *Silvensem*, *Ceptensem*, *Leriensem*. De reliquis Episcopatibus consulendus Vasæus, loco quem indicavi. His omnibus, ut & Abbatibus, Monasteriisque quãti sint annuatim reditus, notant curiosè L. Marinæus Siculus, Damianus a Goës, & alii. Ad statum Ecclesiasticum pertinent etiam fidei Inquisitores, in Sarracenos, Maranos & Iudæos primum creati, qui lapsu temporis vires suas & auctoritatem extendere cœperunt in omnes quibus alieniores ab Ecclesia Romana mentes. Habeat & locum hic Notatio Academiarum; quæ in Hispania circiter viginti duæ numerantur: interque eas primi loci *Salmanticensis*, *Complutensis*, *Conimbricensis*, *Pincianensis*, *Saguntina*, *Oscensis*, & *Ilerdensis*. Hispani felices ingenio, infeliciter discunt; semidocti doctos se censent. Sophistarum Astus plus satis amant. In Academiis Hispanicè magis quam Latinè loqui gaudent: voces etiam Maurorum non paucas admiscentes. Suos fœtus ingeniique monimenta ad posteritatem raro, rarius ad Exteros, ob linguæ defectum, producunt. Fuerunt tamen, suntque hodie non vulgariter docti, qui præclara eruditione lectissimisque scriptis patriam illustrarunt, variisque operibus apud remotissimos etiam clariorem fecerunt.

Academiæ.

Bonarum artium studiis celebres viri.

Si Theologi postulantur: prodibunt Vigilantius, Presbyter Barcinonensis; Aquilius Severus; Prudentius, Episcopus Armentiæ: Osius Cordubensis, Avitus Presbyter, Marcianus, Episcopus item Barcinonensis, Paulus Orosius, Pacianus, eiusque filius Dexter, Audentius, Isidorus, Apocalypseos Interpres, Justinianus, Valentinæ Ecclesiæ Antistes; Leander Hispalensis Episcopus: Martinus, Præsul Mandovensis; Fulgentius, Episcopus Carthaginensis: Eladius, Archiepiscopus Toletanus: Isidorus, Episcopus Hispalensis: Joannes, Gerundensis Præsul: Eutropius, Valentinus Antistes: Franciscus Ximenes Cardinalis & Archiepiscopus Toletanus, Academiæ Complutensis pater, qui variis linguis sacra Biblia, Complutensium appellatione notissima curavit imprimenda; & alii. Si Canonici Iuris periti: Bernardus Compostellanus: Raymundus de Pennya Forti: Hugo Barcinonensis. Si Iurisconsulti: Calixtus III Pontifex M. Fortunius Garcia, Gomezius, Didacus Covarruvias, silentioque minimè prætereundus Antonius Augustinus, domo Cæsaraugustanus, XII vir Romæ Stlit. Iudicandis, inde vero ex Allifano & Ilerdensi Episcopo, Tarraconensis Archiepiscopus, vir Romanarum Antiquitatum & melioris literaturæ peritissimus. Si Medici, licet non patrii, sed insititii: aderunt Avicenna, Averroes, Rasis, Almãcor, Messahallah. Si Historici: Trogus Pompejus, Justinus, & alii. Si Philosophi, L. Annæus Seneca, ejusque filii, Seneca Novatus & Mela, L. Iunius Moderatus Columella: C. Iulius Hyginus Sotion: Ioannes Vives Valentinus. Si Mathematici: Pomponius Mela: Abrahamus Cacutius, Alphonsus Rex Castellæ, Henricus, Infans Portugalliæ, Henricus Marchio Villenensis, Arnoldus Villanovanus, eiusque Discipulus Raimundus Lullius. Si Oratores:

tores: præter Senecam, Portius Latro & M. Fabius Quintilianus. Si denique Poetæ in medium producendi: sistent se Sextilius Hena. LL. Annæi Seneca & Lucanus Patrueles, M. Valerius Martialis, Rufus Festus Avienus, Aurelius Prudentius, Damasus Pontifex M. Iuvencus, Arator, Cælius Sedulius. Iuniores, ne tædium pariam, omitto. Hispanis natura calida est & sicca: color subobscurus, cui juvando Fœminæ collyrio plurimum ex Cerussa Minioque utuntur: duriora & bene compacta membra. Magna mortales omnes superstitione superant, ad ceremonias, adulationes, amplos titulos populis aliis duces. Animi concepta dexteritate singulari tacendo, simulando, dissimulandoque celare norunt. Gravitatem servant cum adfectata quadam severitate: quæ facit ut odium sustineat nationum omnium, gravissimum, quemadmodum ipse Mariana prædicat, atque individuum magnorum imperiorum adseclam. Mulieres non admodum fœcundæ paucos pariunt: priscas Romanas æmulantes, Vino plurimum abstinent: raro se conspiciendas præbent. Advenas inhumaniter excipiunt. Apud Exteros alter alterum colit, veneratur, laudat, extollit: Nobilitatem, plebeio etiam, si quo potest modo, concilians. Iustitiæ cultores maximi: Summis, Mediis, Imis æquale Ius administratur. Facit Magistratuum industria, ut pauca, imo nulla ibi sint Latrocinia. Plerorum manus puræ ab cædibus aliisque flagitiis. Nemini impune est, qui vel sacrosanctas Leges, vel quemcumque, etiam minimi loci, violare fuerit ausus. Inquieti magna semper moliuntur. Pulsis intestinis hostibus, profligatisque Saracenis, potentissimas Orbis Terrarum partes suis Regibus acquirere student. Vbi duo tresve convenerint, cujuscumque loci & conditionis, de Rep. gravissimisque rebus disserunt, ad enervandas Hostium vires vias quærunt, Stratagemata excogitant, mille Machinas fabricant, suisque Ducibus, si quid utiliter inventum, aperiunt. In castris famis, sitis, laborum patientissimi. In acie conflictuque major illis ars quam ferocitas. Levi corpore, levibusque armis induti Hostem facilè sequuntur, facileque, quum opus, fuga sibi consulunt, nusquam non, nunquam non militaribus operam dantes Meditationibus In conviviis domi quidem frugales, sobrii, paucisque contenti, foris ciborum, præsertim delicatiorum, appetentiores. Scitis & commodis utuntur vestibus nec male formatis. Hispania autem largâ manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis infinita cum apud se nata, tum etiam aliunde advecta subministrat. Sericum, Lanas, Pannos omnis generis, Sal, Saccharum, Mel, Mala Medica, Citrea, Granata, Cydonia, Olivas conditas, Cappares, Vvas, Ficus, Pruna passa, Amygdala, Castaneas, Glycyrrhizam, Anisum, Cuminum, Coriandrum, Oryzam, Crocum, Oleum, Ceram, Alumen, Smegma, Minium, Purpuram, Thynnos, Balenasque salitas, Baccas laurinas, Fructus diversorum generum saccharo adspersos, Alabastrum, Corallum, Aurum, Argentum, Ferrum, Chalybem, Stannum, Cuprum, Plumbum, Rubiam Tinctorum, Argētum vivum, Gossipium, Gemmas item pretiososque Lapides & Aromata cum ab aliis, tum ab Indis accepta. Pro iis autem omnibus grata quadam commutatione certatim ab Europeis, Africanis, Asiaticis, Americanis accipiunt eas Hispani merces, quas Natura Cælique & Soli genius ipsis negare solet.

Hactenus in genere Hispaniam descripsimus: nunc postulat Methodus, ut speciatim & per partes eam perambulemus. Variè a variis fuisse divisam in generali descriptione diximus. Nos vero Partium Hispaniæ, quo ordine methodoque ab Hondio delineantur, descriptionem, quam poterimus fidelissimè, proponemus. Eam sex Tabulis absolvit, hoc ordine. In prima describitur *Portugallia*, in secunda *Biscaia, Guipuscoa & Legio*. In tertia *Castella Vetus & Nova*. In quarta *Andalusia*, ubi & *Conventus Hispalensis & Gades*. In quinta *Valentia*. In sexta *Aragonia & Catalonia*.

Regio.

Nomina & unde deducta.

Portugalliam, quæ primo loco se offert, *Lusitaniam* Veteres dixere. *Lusitania* autem Ptol. & aliis, quæ Appiano *Lisitania*, nomen impositum tradunt M. Varro & Plin. ab *Luso* Liberi filio, *Lysaque* cum eo bacchante: Lusitaniam enim dici, tanquam *Lusi* regionem. Marcianus putat *Lusitaniam* appellati ab fluvio cognomine, qui nunc forte *Tagus*. *Portugalliam* quidam sic nuncupatam volunt a *Portu Gallorum*. Andreas Resendius, cujus sententiam sequuntur alii docti, *Portugallia* appellationem manasse notat a *Portu Cale*.

Situs.

Cæterum *Portugallia* hodie, si terræ latitudinem ab Meridie Septentrionem versus spectemus, major est quam *Vetus Lusitania*: sin ab Occasu in Ortum, longitudinem, minor. *Portugallia* vero hoc ævo versus Boream excurrit supra Confluentes Minium Aviamque ad Opidum usque Ribadaniam, in Aviæ ripa positum: qua parte Galæciam spectat: ductaque hinc in ortum Linea ad Mirandam usque ad Durium collocatam: inde vero Meridiem versus recto ferè progressu facto ad ostia Anæ fluvii, quo latere Castellæ, Extremaduræ & Andaluziæ est confinalis: ad Notum & Occidentem Atlanticum respicit Oceanum, adeo ut ambitus ejus censeatur esse ɪↄ cccxxc milliarium.

Cœli temperies & soli fertilitas

Optima in hac regione Aëris temperies, ac Cœli serenitate atque ubertate præstat. Abundat Vino, Oleo, Malis aureis, Citreis, Amygdalis, Melle, Cera. Ac fructus quos hæc regio producit bonitate antecellunt ferè omnibus qui in locis finitimis nascuntur. Et quamvis Incolæ non tantum Frumenti ex agris suis colligant, ut ipsis ad victum sufficiat: tamen ex Gallia & Germania quantum opus habent, advehitur. Plurima alit hæc regio Animalia, Equos inprimis magno numero, tantæ velocitatis agilitatisque, ut vento conceptos fabularetur, imo crederet Antiquitas.

Imperii majorum

Portugalliæ Regnum primum circa annum cɪↄc initium habuit. Ad id enim usque tempus sub Hispaniæ nomine censebatur. Primum Regum Lusitanorum Progenitorem Fasti commemorant *Henricum* Ducem Lotharingiæ, Comitem Limburgium, virum animo magnum manuque promptum: qui Laribus in Hispaniam translatis, *Tyresiam* duxit *Alphonsi* VI Castellæ Legionisque Regis Filiam, accepta in dotem ea Galæciæ Lusitaniæque parte, quæ nunc Portugallia: quam non ita pridem ipsemet sua virtute ex Saracenorum & Maurorum servitute vindicarat. Defuncto circa annum cɪↄcxII. Patri successit *Alphonsus*, qui Portugalliæ se Ducem appellans, Regis titulum ab exercitu accepit anno cɪↄcxxxIX, victoriam consequutus in Agro Orichiensi contra Ismarium, & alios quatuor Saracenorum Maurorumque Reges: quinque Scutorum insignia facti monimentum posteris relinquens. Successerunt huic recta ferè linea *Sanctius*, *Alphonsus* II, *Sanctius* II. *Alphonsus* III, *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis Titulum usurpare cœpit, *Alphonsus* IV, *Petrus*, *Ferdinandus*, *Joannes*, *Eduardus*; *Alphonsus* V *Africanus* cognomine, *Ioannes* II, *Emanuel*,

Ioan-

Ioannes III, *Sebastianus* in Africa interfectus, *Henricus* primo Cardinalis, & *Antonius*: quo, quod Nothus diceretur, pulso, ut proximus hæres Regnum occupavit *Philipus* II Hispaniarum Rex, Emanuelis per Isabellam primogenitam Nepos: cujus hodie Filius *Philippus* III feliciter Hispaniæ quanta quanta est, imperat. Portugalliæ Metropolis est *Olisippo*, ut ea dicitur in antiquis & probatæ fidei M. Varronis, Plinii, Antonini, Melæ exemplaribus. In vulgatis enim nunc *Olysippo*, nunc *Vlyssippo*, aliisque modis scribitur: hodie *Lisbona*, vel, ut incolæ proferunt, *Lisboa*. Emporium est reliquis Orbis terrarum nobilissimis concensedum: Divitiis supra modum adfluens: Mercium peregrinarum, quæ ex Asia, Africa, America adferuntur, Promtuarium celebre. Situs ad Tagi fere Ostium amœnissimi, commodissimique: amplum, quodque sua magnitudine Montes quinque totidemque Valles (nam olim multo erat minus, unumque tantum, ut quidam tradunt, Collem occupabat) complectitur. Ex parte, qua mari alluitur, Portis distinguitur XXII, qua Continentem respicit XVI: Turribus per Murorum gyrum LXXVII munitur. Templa, quæ Græcis Parochiæ XXV, numerantur: præter hæc plurima sunt quæ Monachis, Anachoretis, Vestalibusque sunt attributa. *Olisipponem*, ut Matrem agnoscunt Trans-Taganæ: *Ebora* Plin. & aliis, *Ebura* Ptol. quæ vulgo hodie *Evora*. *Begia* vulgo *Bega*, vel *Beja*: olim *Pax Iulia*, Antonino & Ptol. *Setubal*, olim, ut opinatur Clusius, *Salacia*: quæ tamen Varrerio Moralique putatur *Alcasar de sal* in Algarbiæ regione. *Almada*. *Pt. Catobrix*: Antonino *Catobriga*. Cis Tagum haud procul Olisippone Aquilonem versus *Cascale* Opidum est situm. Propius ad urbem accedenti *Bethleem* occurrit, opidulum. Sunt ibidem *Leiria*, *Tomar*, *Guarda*, non ignobilia, neque obscuri nominis Opida. Haud procul Tomare visitur *Cesce*, *Celium* Antonino eidem. *Alanqueram* ad flu. Tagum, patriam suam Damianus Goësius, sic dictam putat tanquam *Alankerke*, *Alanorum Fanum*: ingeniose, & verè. Hæc olim *Ierabrica* Antonino. Inter Mondam & Durium *Conimbrica* hodie *Coimbra*, olim caput Regni Portugalliæ. *Viseum* vulgo *Viseo*, *Visensis* civitas in Conciliorum opere; quod opidum hodie *Ponte Vouga*, *Plin.* putatur Vacca. *Lamеca* vulgo *Lamego* meminit Concilium Toletanum III. Inter Durium denique & Minium *Braga* superbit: sic hodie dicitur, quæ *Bracar Augusta* Ptol *Braccara Augusta* Anton. *Augusta Bracarum* Plin. Ab Gallis *Braccatis* conditam fama refert, anno ante Christum natum CCXC. Augustæ cognomen addiderunt Romani Victores. Tam olim celebris, ut conventus hic fuerit ex septem Citerioris Hispaniæ unus, unde urbes XXIV, auctore Plinio, jus petere consueverant. Fluvii sunt *Anas* sive *Guadiana*, *Tagus* *Mondegus*, *Durius & Minius*: horum duo celeberrimi, *Tagus & Durius*. Portugallia ab Occasu & Meridie Atlanticum respicit Oceanum, qui præter Pisces quos abunde suppeditat, plurimas easque maximas commoditates præbet. Huic copias suas omnes, ut debet, ita & acceptas fert, ac grata memorque beneficia immortalia agnoscit, illum meliore ratione auri fluum, quam Nilum suum Vetustas, dignatur, quod hujus ope & merito merces undecunque terrarum importatas accipiant, eo pacto nullius indiga, rursusque quibus ipsa copiis abundat, per navigia exportet, lucri causa terras non accessas petés. *Fluminis Maris commoditates.*

Præter Portus autem quos supra recensuimus est Portus *Setubal* XX Milliarib. Olisippone Austrum versus di- *Portus.*

stans

stans. Montes hic pauci, iique non magni, ut sunt quos incolæ vocant *Sierra de Monchiquo: de Chaldecatao, de Sordedas*, olim dicti *Montes Lunæ* &c. Sunt & hi plerique Lucis Nemoribusque consiti. Sunt etiam Silvæ & densa Nemora, in quibus Hispaniæ Principes venari solent. In opidulo Bethleem, templum est D. Virgini dicatum, sumptuque incredibili exstructum: Emanuelis Lusitaniæ Regis Monimentum, quod dum viveret sibi ipse designavit. Magna tamen Operi accessio facta ab Ioanne III Emanuelis Filio. Suntque in interamni Portugallia, ut scribit Vasæus, præter Ecclesiam Bracarensem Metropolitanam, & Portugallensem Cathedralem, atque alias quinque Collegiatas, plusquam centum triginta Monasteria, quorum pleraque reditus habent amplissimos; præterea plus minus MCCCCLX Parochiales, ut scribit quidam. Certè in parte quæ Bracarensem agnoscit Ecclesiam octingentæ recensentur. Ex qua re fertilitatem & Religionem antiquam Gentis facilè agnoscas. Taceo Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia, Turres, pulcherrimas ædes, hortos amœnissimos, & ejusmodi Academias habent in hoc Regno *Eboru & Coimbra*. Prior ab Henrico Cardinale Lusitaniæ, ejusdemque Civitatis Præsule, nuper instituta. Altera etiã instituta nuper a Ioanne II Portugalliç Rege. Sunt Lusitani omnium Hispanorum fortissimi, veloces, agiles, mobili corpore levique, ut facile & fugiant hostem & insequãtur, prompti, laboris patientissimi. Sunt & eo ingenio, ut magnificè de se & rebus suis sentiant; atque ipsi dictitant se vivere ex opinione, hoc est se sustentari potius eo, quod se esse putant, quam eo quod revera sunt. Rei Navalis sunt peritissimi, ac Navigationibus ad incompertas Regiones toto Orbe notissimi; Mercatorum commerciis ditissimi.

Montes. *Silva.* *Opera publica.* *Sacra.* *Academia.* *Mores.*

Sub Portugallia hoc tempore *Algarbia* regnum pertinet. Hęc ab Arabibus nomen accepit, significatque Campum Arvumque felix & uber, in quo omnia ad commutationem necessaria. Linea autem cujus initium ab Ana fluvio inter Amnes qui vulgo *Vataon & Caret-vai*; finis autem ad Opidulum *Odeseiza*, id est ab Oriente versus Occidentem protracta, separat *Algarbia* regnum ab ipsa Portugallia, omnium Hispaniæ Regnorum minimum & ignobilissimum. Comportantur eo ex variis Hispaniæ partibus secundo Anæ decursu vina omnis generis, Sicca, Bastarda, Romana, & ejus classis alia; quæ porro navibus imposita in Galliam, Inferiorem Germaniam, alioque avehuntur. Opida habet *Balsam* Ptolemæo, Plinio, Antonino & Pomponio Melæ, quæ hodie *Tavila*, ut Coquus opinatur: *Ossonobam* Plinio & Antonino; quorum ille *Lusturiam* cognominat, *Ossonaba* est Ptolemæo, putaturque quę nunc *Silvis*. Fuit etiam ibidem ad Sacrum Promontorium Urbs *Lacobriga* Pomponio, cujus etiamnum ruinę ruderaque visuntur prope *Lagos* Opidum maritimum, in Vico, qui Lusitanica Lingua *Lagoa* vocatur, uti scribit Vasæus. *Algarbia*, Comitatus initio in dotem ab Alphonso X Legionis Rege, ut prisci referunt Annales, datus fuit Alphonso III Portugalliæ Regi, quum filiam ipsius Beatricem, quam ex Pellice genuerat, uxorem duceret. Natus ex eo conjugio *Dionysius*, qui primus Algarbiorum Regis titulum usurpare cœpit. Sed de Portugallia ac de Algarbia hæc sufficiant, ad reliquas Hispaniæ partes transeo.

Mercimonia. *Regio. Unde dicta.* *Situs.* *Opida.* *Imperium majorum.*

V GALLICIA

Regio. GALLICIA (quæ & Galecia vel Gallæcia scribitur, cuique nomen ab antiquis populis *Callaicis*) ad Septemtrionem & Occidentem habet Oceanum, ad Meridiem Portugalliam interfluente Durio, ad ortum *Asturiam*. Hæc regio quod ob montes nimis sit aspera, & aquis careat, rarenter habitatur, Equis adeo abundat ut Vento concipi dicantur. Plinius hic notat mineras auri ditissimas. Niger scribit in Artabris amnes terram auro, argento, stanno mistam ferre, Solumque auri, æris ac plumbi uberrimum esse, adeo ut aureæ glebæ sæpe aratro exscindantur. Montes magnam lignorum copiam navibus ædificandis suppeditant. Piscibus Gallicia supra modum abundat. Salmonibus præcipuè, congris, ejusque generis quos vulgo Pescadas appellant, aliis item multis lautissimis qui sale conditi varias in Hispaniæ partes distrahuntur. Novembri Decembrique mensibus infinita Piscium quos vulgus *Vesugos* nominat, vis capitur, duarum aut circiter librarum: recentes in totam Castiliam venum exportantur; facit enim adstringens frigus ut facilè serventur. Saporis sunt gratissimi, gratioris tamen qui in Oceano quam qui in Mediterraneo mari capiuntur. Algor enim Oceani pisces impinguat, ideoque quo propiores sunt Septemtrionibus, eo solent esse meliores. Potissima incolarum pars in Montibus degit, in quibus domicilia satis commoda passim visuntur exstructa. De Callaicorum origine & nomine videat Lector Ioannem Episcopum Gerundensem, Paralipomenorum Hispaniæ lib. II. Rodericum Toletanum lib. X de rebus Hispaniæ cap. IV, & alios. Metropolis Gallicæ *Compostella*, ubi corpus Divi Iacobi Apostoli religiosè colitur, a quo ipsa urbs nonnullam etiam ab Academia sua celebritatem habens, hodie *Sant-Iago* dicitur, *Brigantium* olim, uti censent Franciscus Tarapha, Ambrosius Morales, & Villanovanus. Brigantia dicitur Orosio, qui ibi Pharum altissimam exstare addit, Ptolomæus cognomen addit Flavium Brigantium, quod tamen Beutero, Coquo, & Ioanni Marianæ est Betancos, Floriano & Gomecio *Coruna*. Compostellam autem Ioannes Gerundensis lib. I. dictam scribit tanquam *Compotem Stellam*, sic enim appellatum fuisse Hesperum regionibus illis salubrem. Ego hoc in medio relinquo. Exstat Salamanticæ in Bibliotheca Collegii Sancti Salvatoris Historia Compostellana, in duos libros digesta jussu Didaci primi Archiepiscopi Compostellani, in quibus primordia, successus, incrementa Ecclesiæ Compostellanæ latè describuntur. Consulendus & Lucius Marineus Siculus de rebus Hispaniæ, libro quinto, capite de Sacris ædibus & Locis in Hispania religiosis, miraculisque celebratis. Minorum gentium oppida sunt Orensium, ad Minium fluvium urbs, *Thermæ Calidæ Ptolomeo*, ut putat Gomecius in vita Francisci Ximenii, addens eam a Suevis Germaniæ populis, qui quondam hanc oram sibi subjugarunt, proprio idiomate *Warense* appellatam. Ortelius scribendum monet *VVarmsee* quod nihil aliud quam *Calidus Lacus*. Lucus Latinis id in Galicia oppidum quod Lugo hodiè dicitur, Pomponio *Turris Augusti*, Aræ Sextianę Plinio, Aræ Sestii Promontorium Ptolomæo ad Oceanum Cantabricum in Artabris. *Pons Vetus, Ponte Vedra*. Ribadeum, vulgo Ribadeo. Commemorat reliqua oppida Marinæus Siculus initio libri tertii. Gallicia Regni titulum adepta est circa annum a Christo nato millesimum, Sexagesimum. Eo enim Ferdinandus Sanctii Majoris Regis Navarræ filius, Rex Castellæ, quum uxorem duxisset Sanctiam Alphonsi quinti filiam, Veremundi III Legionis sororem & hæredem, sicque regna duo Castellanum & Legionense uniisset,

Situs.

Soli fertilitas.

Vrbes.

tres

tres habens filios, Sanctium quidem Testamento Castellæ Regem, Alphonsum Legionis & Asturum, Garciam denique Galliciæ (quæ ab Conjugis majoribus acquisita Comitatus ad illud usque tempus fuerat) & Portugalliæ nominavit. Sanctius divisionis paternæ impatiens, fratres Alphonsum quidem Regno deturbavit, Garciam autem occidit. Quum jam Sanctius sex circiter annos regnasset, & a Vellido per fraudem esset obtruncatus, Alphonsus qui Toleti apud Maurorum regem exul vixerat, non solum Legionis quod ex Patris voluntate obtinebat, recuperavit, sed & Castellæ, Galliciæ, & Portugalliæ regna consecutus est. Alphonso tres liberi fuerunt legitimi ex totidem Conjugibus, ex Isabella quidem Franciæ Regina, *Sanctia* nupta Roderico Comiti, qui novas Colonias duxit in Civitatem quæ vulgo *Ciudad-Rodrigo*; ex Zaida Maura Siviliæ Regis filia *Sanctius*; qui acie adversus Saracenos cecidit: ex Constantia denique *Vrraca*, quæ Sanctio Sanctiæq; improlibus superstes, post Raimundũ Berengarium Tolosæ Comitem nupsit Alphonso Arragoniæ Regi, hæredemque ex se reliquit Alphonsum VII, Regem omnium qui ante ipsum fuerant potentissimum, Hispaniæque Imperatorem nuncupari meritum. Ab eo tempore Gallicia unum semper habuit cum Castella & Legione Regem & Principem.

Legio. Situs. *Legioni* conregionalis ad Boream Asturia, ad Occidentem Gallicia, ad Meridiem & ortum ferè Castella Vetus. Nomẽ illi a Legione VII Germanica quæ hic olim *Nerva* Imperatoris principatu (ut quidam autumant) stativa habuit. Metropolis, urbs illa clarissima regioni cognominis, quæ Legio VII Germanica Ptolomæo, Legio Gemina Antonino, Leon hodie vulgo, quod nomen cur a Leonigildo Gothorum Rege malit quam ab ipsa Legione Franciscus Tarapha derivare, mihi nondum liquet. *Morales* tradit etiam *Sublantiam* olim dictam, adscribens ejus nominis vestigia etiamnum extare in loco qui sesquimilliari distans Legione, Sollanco dicitur. De Templo Legionensi sic scribit L. Marineus Siculus, libro tertio de Rebus Hispaniæ; Etsi Templum quod ætate nostra Civitas Hispalensis ædificat, alia omnia magnitudine præstat, etsi Toletanum cunctis aliis divitiis, ornamentis & specularibus fenestris est illustrius, etsi denique Compostellanũ fortioribus ædificiis, Sancti Iacobi miraculis & aliis rebus memorabilius est, Legionense tamen artificio mirabili, meo quidem judicio, omnibus est anteponendum, in cujus claustro Sacellum est, in quo jacent Reges Septem & triginta, & unus Hispaniæ Imperator. Illud autem memoria dignissimũ est quod ab hac urbe coeperit circa annum Septingentesimum decimum Sextum recuperatio Hispaniæ quam totam ferè Maurorum & Saracenorum gens occupaverat, Pelagius enim ut cum aliis referunt Rodericus Toletanus libro de rebus Hispaniæ Sexto per multa capita, & Rodericus Sanctius parte prima Histor. Hispan. cap. XI. ex Regio Gothorum sanguine Fafilæ Cantabriæ Ducis filius, a Christianorum qui in montes Asturiæ confugerant, reliquiis Rex consalutatus, magna strage Maurorum edita, vix Regnum orsus hosti Legionem eripuit, ibique sedem sui Principatus figens, novum Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorũ vim & incursiones exstruxit, rejectis autem Gothorum Regum insignibus Leonem sumsit rubrum in albo Campo ferocientem, quo hodieque Reges Legionenses utuntur. Pelagium in Regno sequutus est Fafila filius, hunc autem improlem Alphonsus Catholicus, Petri Cantabriæ Ducis filius, ex genere Ricaredi Catholici Gothorum Regis oriundus. qui uxorem duxerat Ormisendam Fafilę sororem unicam & hæredem. In Alphonsi

familia

familia posterisque Legionis principatus mansit usque ad Veremundum Regem Legionis xxiv, quo anno millesimo Vigesimo sine successore defuncto, Sanctia soror, Ferdinando Navarreo, Castellæ Regi nupta, Legionense Regnum ad Castellanum transtulit. Asturia ad Septentrioné habet Oceanũ, ad ortũ Biscaiam, ad Meridiem Castellam Veterem, ad occasum Galliciam. Auri variorumque colorum est ferax, alioquin parum culta, maleque habitata, locis quæ ad mare exceptis. Veterum hic sedes Asturum, qui sic dicti (ut scribit Isidorus lib. ix Etymolog. cap. ii.) ab Astura fluvio, cujus mentio etiam apud Florum lib. iv. Histo. Romanæ & alios. Ab his ipsa regio Ἀστυρία, Ptolemæo; Latinis *Asturia*, ut & antiquis marmoribus: in quibus etiam *Astyriam* lego nominatam. Romæ in pavimento Sacelli, quod est ad templum S Gregorii in Cœlio monte, Tabula confracta:

ACONTII
L. RANIO. OPTATO. V. C. COS
CVRATORI. REIP. MEDIOLANENSIVM
CVRAT. REIP. NOLANORVM. PROCOS. PROVINCIÆ
NARBONENSIVM. LEGATO. AVG. ET. IVRIDICO
ASTYRIÆ. ET. GALÆCIÆ. CVRATORI. VIAE
SALARIAE. &c.

Quin & *Asturicam* video nuncupatam in Tabula Marmorea, quæ trans Tiberim Romæ legitur in domo Privata Civis Romani. Verba ponam ad Italiæ Delineationem, ubi de Alpibus Maritimis. *Asturias* hodieque. *Astures* Plinius lib. iii. cap. iii. dividit in *Augustanos* & *Transmontanos*. Illi cis montes versus Meridiem; hi ultra montes versus Septemtrionem ad Oceanum. De Asturibus Silius Italicus lib. i.

—— Astur avarus
Visceribus laceræ Telluris mergitur imis,
Et redit infelix effosso concolor Auro.

Provinciæ Metropolis est Ovietum, de quo multa Rodericus Toletanus lib. iv de rebus Hispaniæ cap. xiiii, ubi etiam exponitur quam ob causam Civitas *Episcoporum* fuerit nominata. Est ibidem & Astorga, & alia oppidula nonnulla.

Regio. Vndecima.

Biscaia Ioanni Gerundensi Episcopo a Bastulis Bæticæ antiquis cultoribus nomen trahit. Hi enim cum primum ex Libya in Hispaniam Bæticam concessissent, a Mauris loco pulsi in Galæciæ montes confugerunt, ibique domicilia statuentes nomen gentis retinuerunt, ut *Bastulia* ab eo tempore dicta sit, quæ nunc *Biscaia* nominatur. *Biscaia* a nonnullis *Viscaia* appellatur, quæ vox ad Vasconum nomen proximè accedit

Situs.

Hispaniæ regio est ad Oceanum Montibus obsita.

Cœli temperies

Temperatius in ea Clementiusque Cœlum, quam in reliqua Hispania. Magnis enim Montibus circumdata nec frigore nimio infestatur, nec calore nimio torretur.

Soli fertilitas.

Regio Arboribus, quæ navibus fabricandis idoneæ, referta. Novit hoc præter alias Provincias tota Hispania, cui integræ nonnunquam classes hinc subvehuntur. Castanearum, Nucum, Pomorum, quæ

Animantium varietas.

Aurea cognominantur, Resinę, Metallorum omnis generis, præcipuè Ferri, Nigrique Plumbi, & aliarum rerum feracissima. Vino carenti potum subministrant Poma saporis optimi, pressa. Animalium hic Terrestrium, Marinorum, Volatilium: Fructuum, omniumque, quæ vitæ hominum commodius agendæ necessaria, ingens copia. Quam *Biscaiam* hodie dicimus, habitarunt olim *Cantabri*:

Imperiũ. Maiorum

latius tamen quam ipsa Biscaia patet, occupatis etiam locis iis, ubi nunc *Guipuscoa & Navarra*. Populi celeberrimi multorumque scriptis decantati. Hi vitam nullam sine armis esse existimabant. Omnibus Hispaniæ populis subactis, & in populi Romani potestatẽ adductis, soli cum Asturibus aliisque conregionalibus vinci nõ potuerunt. Debellavit tandem ferocissimam gentem bello fere quinquẽnali fractam & defatigatam, C. Cæsar Octavianus Augustus; ipse contra eos reliquosque Romanis nondũ parentes profectus. Subjugavit autem Cantabros Vipsanii Agrippę, cæterorumq; Legatorum quos secum duxerat, industria & fortitudine. Est in Biscaia, præter alia, opidum nobile *Bilbao*, sic dictum, ut quidam Opida.
opinantur, quasi, commutatione literarum Hispanis familiari B*elvao*, id est *Bellum vadum*. Condidit Didacus Lopeus de Hazo, Cantabrorum Princeps anno a Christo nato CIↃCCC, aut circiter. Tria cum primis hoc opidũ commendant, Situs oportunitas, Annonæ copia, mirabilisque Negotiorum hominumque varietas & multitudo. Situm est in loco plano duobus ab Mari milliaribus. Per hoc Opidum in reliquam Hispaniam importatur, quidquid Anglia, Gallia, Belgica mittunt: per idem ipsum exportatur quidquid cum iisdem aliisque Regionibus communicandum censet Hispania. Reperire hic est Cives, qui soli quotannis sua pecunia tres quatuorque naves ædificari curant. Ab altera parte, opidulum habet in ora maritima *Portugallette* vulgo nuncupatum, a quo rivus quidam, maris ingens brachiũ, non solum in hanc urbem usq; sed in ipsas etiam Domos influit. Hoc importari atq; exportari parvo negocio, viliq; precio, varia Mercium, aliarumque rerum genera indies videre est. Sunt etiam in Biscaia portus nobilissimi. Nec est cur Piscium ullum genus requirat, cum & optimos habeat, & quantos fere velit, eosque recentes. Margaritas item marinæ non negant conchæ, sed quæ ignobiliores. Gens affabilis, hilaris, elegans. Virginibus Biscainis mos, quamdiu innuptæ sunt, nec capillos alere, nec velari.

Statim

Statim ubi nupserint, caput velant, & vitta tegunt in modum galeæ composita ex linteo coloris aurei, quam eum in modum involvunt, ut in fronte, veluti cornu aliquantulum extet. Magna hic Hispanis, cum Gallis, Belgis, Anglis, aliisque populis commercia. Lana præcipuè facit, ut omnia Fora Locaque ab Emptore Venditoreque ferveant.

Commercia.

Regio. *Guipuscoa* Cantabrorum etiam olim erat regio. Nonnulli *Lipuscoam & Lipuiscam* vocant: corruptè, ut notat *Nomina.* Stephanus Garybayus ejus Incola. Vnde autem hęc appellationem habeat, non facile dixerim, nisi forte ab *Situs.* *Opuscua* antiqua civitate nomen trahat. Concluditur ad Ortum amne *Vidosone* (qui & *Vidorso*, *Alduida*, *Huria & Beoyvia*, medius inter Galliam & Hispaniam) Pyrenæisque montibus; ad Meridiem Navarræ regno, ad Occasum Biscaia, de qua modo dixi, ad Septentrionem Mari *Cæli temperies.* Cantabrico. Circuitus ejus triginta sex milliarium: Temperata autem maximè hæc Regio est; neque enim sentit frigoris molestias, neque Solis vehementes ardores, Cœlo autem utitur humido & inconstanti. Cum vero omnis sit montosa & aspera, non est usq; adeo culta, quæ tamen in ea loca coluntur, valde sunt fertilia. *Soli qualitas.* Vineta non habet nisi pauca in parte maritima. Cęterum regio ubique Ferri & Chalybis ferax, adeo ut nusquam terrarum Ferri major sit abundantia aut præstantia: tantumq; ejus materiæ hic effoditur, ut multis regionibus sufficiat. Vulcani officina, Martisq; Armamentarium videntur hic ab Natura collocata: tantam ibi videre est non solum Ferri, & Chalybis, sed & factorum Armorum copiam; ut non immerito *Murus* sive *Propugnaculum Regnorum Castellæ & Legionis* in quibusdam regionis Archivis cognominetur. Scribit Navagierus hoc tractu tantum Ferri Chalybisque effodi, ut singulis annis xxc millium Ducatorum inde quæstus fiat. Non igitur sine causa Montem ibi scribit Plinius lib. xxxiv cap. xLv, totum ex Ferro. *Cantabriæ,* inquit, *maritimæ parte, Mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materia est.* Collocantur hic Ptolomæo, Pomponio, Plinio, aliisque populi *Orogeviones, Autrigones & Varduli.* Metropolis est *Tolosa* ad Confluentes sita Araxin & Ortam. Sunt & alia Opida; *Placentia*, ubi fabrorum ferrariorum incredibilis copia: *Motrico*, vel ut alii scribendum censent, *Monte de Trico*, ab scopulo cognomine, qui Opido imminet: *Fuentarabia* Ptolemæo *Phlasiobriga*: *Fanum D. Sebastiani*; olim *Hisuru*, postea *Don Bastia*, & corruptè hodie *Donastien*, idem sonans quod *Divus Sebastianus.* Don enim Cantabris nihil aliud, quam quod Latinis *SANCTVS*, Castellanis *SANTO*. Loca namque in Cantabrorum agris varia plęrumque habent nomina, ob linguarum differentias. Aliter ipsi Cantabri, aliter Hispani reliqui, aliter Galli, qui ipsis confinales, vocant. Situm est hoc Opidum ad ostium fluminis, quod *Menascus* Pomponio Melæ, Ptolemæo *Menosca*, hodie *Rio Gurumea*, vel *Vramea.* *Chalybs* fluvius in his regionibus oritur, cujus aqua ad Ferri temperamentum plurimum valet; adeo ut Hispani non alia arma, nisi quæ hujus liquore temperata, approbent. Ab hoc flumine populos Chalybes Iustinus lib. *Fluvius Chalybs.* xLiv ait appellatos. *Fanum D. Sebastiani* Portum habet amplissimum, non arte humana, sed sagacis naturæ pro- *Portus.* videntia factum, in quo naves ab sævientibus undis ventisque parum faventibus securam & tutissimam inveniunt stationem. Ingressus inter duo castella: quorum quod ad Orientem, in edito Monte exstructum, Occi-

Montes. Occidentaliore, quod in Rupe est, eminentius: & alios. Incolæ iisdem cum Biscainis sunt moribus eademque utuntur lingua. Natura sunt ingeniosi, politici, satis exculti, ad alliciendum faciles, & qui difficulter cogi possunt, honoris cupidi, suorum privilegiorum defensores acerrimi, agiles, animosi, ad tractanda omnis generis arma dexterrimi, & ad militiam proclives. Sunt & mulieres admodum robustæ planeque viragines, corpore bene habito, forma bona, Licet laboribus assuetæ: ac idcirco minus arrogantes. Maris accolæ navigatione piscibusque, cum aliis, tum quod *Baccalaos* appellant, capiundis, magno lucro, dant operam.

NAVARRÆ Regnum in omni suo circuitu est adeo fertile & abundans omnibus rebus ad vitam humanam necessariis, quam ullum aliud totius Hispaniæ Regnum. Et quamquam communiter exiguum esse censeatur, habet tamen urbes mœnibus clausas quinquaginta sex. Hujus regionis incolæ fuerunt olim strenui admodum & bellicosi, variisque vicibus jugum Romanorum excusserunt, a quibus tamen victi & debellati tandem & in ordinem redacti sunt. Interfecto enim Romæ Cajo Iulio Dictatore, cum ei Octavianus Augustus successisset, furorem Romanorum acriter senserunt. Augustus enim quatuor Legiones adversus eos misit quæ provinciam ingressæ ferro & flamma omnia vastabant. Cum igitur se victos & impares esse viderent ad resistendum hisce Romanorum viribus; plerique se ad montes contulerunt, vastissimæ asperitatis & propemodum inaccessibiles, quibus & hodiè Navaja nomen remanet, latèque inter Mescuam & Eulatem porriguntur. Hic cum longo tempore habitassent, a montibus illis nomen ipsis inditum est Naviniorum, ac postea Mauri occupata Hispania corrupto vocabulo eos Navarros appellarunt. Oppressi autem Maurorum tyrãnide & habitationem suam deserere coacti, ad montes Pyrenæos se receperunt, ac ibi Regem sibi peculiarem elegerunt, ac variorum Regum successione suis legibus vixerunt usque ad annum millesimum quingentesimum decimum tertium, quo Iulius Papa Secundus Ioannem Albretum Navarræ Regem, tanquam schismaticum Ludovico XII Francorum Regi adhærentem Excommunicationis lata sententia jure Regni privavit, ac Ferdinando Catholico in Navarram inhianti, occasionem ac speciosum prætextum invadendi dedit. Qui misso Albano Duce Regem Ioannem toto Regno expulit, ac occupatam successoribus reliquit. Primaria Regni Civitas Pampelona hodiè vulgo, quibusdam Pompejopolis dicitur, tanquam condita a Pompejo Magno. Sita est sub gradu XVI & XI minut. Longitudinis, & XLIIII grad. XLIII minut. Latitudinis. Sunt præterea urbes celebriores Sanctus Joannes Pedis Portus, Mons Regalis, Amaya, Estella, Olyta, Taffala, Tudela.

X CASTI-

Regio unde dicta. CASTILIA sive *Castella* (cui nomen ab Castello, quod Pelagius Rex, Legione ab Mauris recuperata, ut Propugnaculum, cōtra hostes exstruxerat quondā *Bardulia* dicta fuit. Hanc duplicem faciunt Hispaniarū Delineatores, *Veterē & Novam. Veterē* *Veteris Situs.* circumdant ad Boream Asturia & Biscaia: ad Occasum Portugallia: ad Meridiem Castella Nova, Montibus qui fere per longitudinem Hispaniæ incedunt, intercurrentibus, ad Ortum Aragonia & Navarra. Regio fertilis *Soli fertilitas. Imperium majorum* Frugum, Vini, omnis generis Fructuum, Croci, & Animalium. Castellæ autem Regno tale legitur fuisse initium, Pelagius erepta rursum Mauris Legione, Castellum quasi propugnaculum adversus Barbarorum vim exstruxerat, cui qui Præfecti *Comites Castellæ* nuncupati, Regem Legionensem, ut Principem diu agnoverūt usque ad Ordonium II, decimumquartum Asturum, Legionisque Regem: qui quum Comites Proceresque Castellæ per speciem Colloquii ad se evocatos obtruncasset: Castellani pessimo scelere indignati, projecto Regum Legionis jugo, ex suo corpore duos elegerunt Iudices Nunium Rasuram & Lainum Calvum: unum, qui Iuridicundo, alterum qui rebus Bellicis præesset quorum Liberi horumque Posteri *Comites Castellæ* sunt appellati usque ad Sanctium Majorem Navarræ Regem, qui quum bello fortis Cordubam & Toletum Saracenis eripuisset, Mauros omnes Navarra, Arragonia, Castella, Legione, Portugallia, aliisque Hispaniæ locis exturbasset, totamque Hispaniam Christiano nomini restituisset, ducta Elvira Sanctii Castellæ Comitis filia, Garsiæque postremi Comitis Sorore & ex Asse hęrede, se dotis nomine non Comitem, sed Regem Castellæ, scripsit, Regnumque ad Ferdinandum filium, Legionis etiam Regno per conjugem Sanctiam locupletatum transmisit. Ferdinando successit filius Sanctius: huic frater Alphonsus: cujus filia Vrraca (nam Stirps mascula obierat) quum post Raimundum Berengarium Tolosæ Comitem Alphonso Regi Aragoniæ nupsisset, Aragoniæ, Castellæ & Legionis Regna fuerunt unita. Metropolis Veteris Castellæ *Civitas Burgensis*, vulgo *Burgos: Bravum* putatur Ptolemæi. Vrbs antiquissima, multis- *Vrbes.* que rebus insignis, & inter primarias Hispaniæ merito referenda, CL sub se habens minorum gentium Opida: magnis, pulchris commodisque ædificiis passim adornata; Foris venalibus, Plateis, Vicis, Pontibus, Templis, Cœnobiis, omnibus exculta: ob incredibilem Incolarum cujuscumque ætatis, sexus, conditionis, industriam & diligentiam memoranda. Circumdant suam Metropolim jucundissimo commodissimoque situ: *Palentia*, ad Carrionis marginem sita; *Palantia* Plinio, Melæ, Ptol. & Appiano, *Pallantia* Straboni: *Peralantia* corruptè apud Antoninum. *Valdoledum*, Sedes olim Regia: locus in amœnissima Pisuergæ ripa, non Hispaniæ solum sed Europæ totius pulcherrimus: cui quę Vrbs anteponatur, non invenitur: agro beatus fertili: Forum ibi pulcherrimum amplissimumque: cujus ambitus ↄↄ cc passuum: quumque multis aliis de caussis hoc Opidum valdè sit nobilitatum, multo tamē magnificentius illud reddidit inlustrissimus Philippi Regis Hispaniarum ortus: vulgo *Valladolid*: quod *Vallem Oleti* sunt qui interpretantur. *Pintia* Ptol. *Pincia* Ant. ut censet Clusius, *Simanca* Anto. *Septimanca*. *Camora* Pt. *Sarabris*, ut *Clu.* videtur: quæ vitiosè *Sabaria* apud Antoninum. *Sarabrim tamen* esse putant Florianus del Campo & Gomerius Opidum illud, quod vulgo vocatur *Toro*, Latinis *Taurus*, ad Durium fluvium. Non autem postremi hic visitur loci *Salmantica*, Antonino & Ptolomæo, *Salmatis* Pylæno: *Salamanca* vulgo

vulgo. Haud procul hinc ad fluvium, qui vulgo *Gada*, *Civitas Roderici* Comitis, *Ciudad Rodrigo*, quæ ut putant Vasæus & Clusius *Myrobriga* Ptol. Celticorum Opidum in Lusitania. Tendentibus hinc versus Meridiem occurrit *Coria*, *Caurita* quondam, ut scribit Clusius; *Cauriam* ab Latinis Iunioribus appellari tradit Andr. Schottus. Cauriæ versus Ortum ad nonam circiter leucam est *Placentia*, urbs pulcherrima: cujus Citria, cæterique arborum fructus, nec non panis candidissimus maximè solent commendari & expeti: *Plazensia* vulgo. Habet Placentia sub sua ditione Opida amœnissima, in quîs est *Xavahicium* nemoribus superbiens, & in *Pisaro* in Convalle jacens, velut altare, ut Marinæus notat, in Testudine templi. Montes Placentiæ adjacentes, ab ipsa urbe *Vera de Placentia* cognominantur. Quæ Avila hodiè, Ptol. *Olbula* nuncupatur, ut vult Clusius. Haud procul fontibus *Areva*, *Segobia* jacet, quæ Plin. & Anton. *Segovia*, ut hodieque, Pt. *Segubia*. Vrbs est lanificio & aquæ ductu visendo Romani operis nobilis: in qua, ut Vasæus scribit, illud memorabile, quod illic nemo conspiciatur ociosus, nemo mendicus, nisi qui per ætatem aut morbum opus facere non possit: quum nulli desit, unde victum quærat, aut in quo se exerceat. Quæ nunc *Aranda* ad Durium flumen, *Rhauda* Vaccæorum urbs est Ptol. in Hispania Tarraconensi: *Rauda* Antonino ex emendatione Hieronymi Suritæ: nam antea *Raudaclunia* cum altera mansione mista legebatur. Quæ incerto scriptori *Exoma*, *Vxoma* Plin. est, qui addit nomen hoc crebro aliis in locis usurpari. *Vxsama* per S in antiquo marmore legitur: *Osma* hodiè dicitur. Reliquas nominatis a nobis adponendas Curiosioribus relinquimus. Sed hæc de urbibus & opidis sufficiant: ad Castellam Novam transeamus.

Castella-Nova, ad Septentrionem adhærens Veteri, reliquis lateribus clauditur Portugallia, Extremadura, Andaluzia, Granada, & Valentia. Abundat Tritico aliisque segetibus, ad utramque Tagi ripam sita. Metropolis Castellæ Novæ *Toletum*, ut Latini vocant: *Toleton* Ptolemæo: hodiè *Toleto*. *Toletanos* nominat Plinius: *Colonia Toletana* est in Nummis Augusti apud H. Goltzium: Serezolam etiam scribit appellatam fuisse Villanovanus ad Ptolemæum. Centrum est & quasi umbilicus Hispaniæ: Situs clivosi, inæqualis & asperioris, ascensus ambulationisque difficilis. Majorem partem alluit & contra hostes tuetur Tagus: qua Arcticum spectat Polum, muris munitum est validissimis Turribusque CL. Nobilium ingens in hac urbe numerus: Cives admodum sunt industrii. Cum aliis amplissimis ædificiis, tum templo nobilitatur augustissimo, pulcherrimo, ditissimo. Multa Toleti Concilia leguntur celebrata: certè ultra septemdecim numerantur, quot alibi nusquam. Toletum, ut Matrem Reginamque suam veneratur *Madritum*, vulgo *Madrid*, Aeris situsque saluberrimi. Rebus omnibus abundans gratum nunc est Hispaniæ Regibus Domicilium. Non procul hinc *Villamanta* est: quæ ut volunt B. A. Montanus, Tarapha & Villano. *Mantua* est Pt. Carpetanorum in Tarraconensi Hispania opidum. Quæ vulgo, voce Arabica, Hispanis hodie *Alcala de Henares*, tam certo creditur *Complutum* Ptol. ut latinè etiam non aliter in publicis Actis & Monimentis audiat. Situm est in loco plano, ad fluvium, quem *Henarem* vocant; rerum omnium quibus usus humanus indiget, copia, suisque proventibus, adeo abundans, ut nullis aliunde bonis opus habeat. *Segoncia* Antonino inter Complutum & Cæsaraugustam medio fere itinere: *Siguensa* nunc appellatur

Regio. *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbes.*

latur Varrerio & Morali judicibus. *Alcantaram* in ripa Tagi scribunt Varrerius & alii esse quæ *Norba Cæsarea* Ptol. *Norbensis Colonia* Plin. Opidum est insigni conspicuũ Ponte, venerandæ & antiquitatis & majestatis. Quæ *Talavera* nunc, Livio *Æburam* nominari opinantur Beuterus & Moralis. Sunt hic etiam *Cuenca*, *Caucenses* Plin. *Lebazuza*, Antonino *Libisosa*; *Caslona la veja*, *Castulo* eidem Antonino. *Tagus* flu. Castellam novam irrigat cum aliis amnibus ac rivulis in eum concurrentibus: & in ea suos fontes habet *Anas* flu. nunc *Guadiana*. Sed de his satis, ad Opera publica venio. Quinta Madrito leuca versus Occidentem conspicitur magnificum illud & sumptuosum Monasterium S. Laurentii *in Escuriali* vulgo, Ordinis D. Hieronymi: Philippi II Hispaniarum Regis opus. quod merito certare potest cum Ægyptiorum Pyramidibus, cum veterum Græcorum Romanorumque Templis, Theatris, Amphitheatris, Ludis, Circis: Thermis item, Balneis, Sepulchris; cum aliis denique variorum Regum & Principum Monimentis. Operi tanto vix quid est par, vix quid secundum. Frontispicium ejus, Occasum spectans, tribus superbit portis: quarum quæ Media primariaque in Templum augustissimum, Cœnobium, Collegiumque ducit, quæ ad dextram, in Officinas Monasterio consecratas; quæ ad sinistram in Domos Scholę destinatas. Quatuor angulos totidem exornant mirabiles arte sua Turres: quas etiam duæ superant ad ipsius Templi pedem hinc inde fastu quodam consurgentes. Supra Ostium Templi magnificæ Stylobatæ Statuas sustinent ex Marmore Tophoque sex

Flumina.

Opera publica.

Israelis Regum, pedes altas XVII. Ad Septentrionem Palatium Templo adsitum visitur, Regi Regioque Comitatui commodissimè excipiendo paratum. Ad Meridiem variæ sunt *Porticus*: Hortus omnis generis Instructus Herbis, Floribusque & plurimis ornamentis: *Pomarium* gratissimis consitum fructibus: item Nosocomium, *Pharmacopolium*, & alia. Quid superest? quidquid ibi occurrit, stuporem injicit spectanti: ideoque de iis, quæ dicenda restant, silere cum modestia præstat, quam jejunè pauca in medium proferre. Est etiam Toleti celeberrimum *Palatium* ab Carolo V restauratum, novisque structuris regio apparatu exornatum: in quo, præter alia multa singularia, Machina visitur hydraulica, miro Italorum ingenio fabricata, quæ ex Tago flumine, opera magnæ versatilis & excavatæ rotæ, aquas in fistulas & Tubos per canales in summitatem Arcis & Montis artificioso impetu cogit & impellit; ubi unũ in locum & amplum receptaculum collectę in varios arcis urbisque totius usus dilapsæ distribuuntur: quæ rivulos deinde & fontes hortis, Magnatum ædibus, Balneis, Fullonibus, Civiumque necessitatibus abunde suppeditant. Academiæ hic duæ sunt, *Complutensis* omnium Disciplinarum Academia celeberrima, qua nobilitatum est Complutum ab Francisco Ximenio Cardinali, Archiepiscopo Toletano. Altera *Toletana* Academia florens, literarum & sapientiæ clarissima officina. Disciplinis omnibus Artibusque Mechanicis in urbe Toleto magnus honos: Lanificio Sericoque vitam quærunt hominum millia fere decem.

Schola.

Opificia.

Regio. Nomen, & unde deductũ.

A*Ndaluzia* Hispaniæ Bætice pars, nomen adepta dictaque quondam *Vandalia* putatur ab *Vandalis*, Germaniæ populis, quos olim ad hæc usque loca devenisse, multi memoriæ produnt. Sic igitur, ut nonnullis nomen penitius rimatis placet, *Andaluzia* appellatur quasi *Wendenhuys*, *Vandalorum Domus*. Marius Aretius *Andaluziam* vocatam auguratur, quasi *Ante Lusitaniam*, mutatis nonnihil litteris. Ad Ortum habet Granatam, ad Septentrionem Castellam Novam, ad occasum Pacensi Silvensique Diœcesibus & Ana Flumine terminatur: ad Meridiem Atlanticum spectat Mare. Hujus præcipua pars *Conventus Hispalensis*. Hic ab Ortu Cordubense territorium, ab Occasu Algarbiorum fines habet, qua Septemtrionem spectat, eam Lusitaniæ ditionem attingit, quæ Magistratus S. Iacobi vocatur. Cætera vero Meridiem versus Gaditano Conventu, & Oceano clauduntur. Cœlum hic indulgens & felici quadam hilaritate & temperie ridens. Terraque in universo hoc tractu ad miraculum usque, Frumenti, Vini, Olei & omnis generis Frugum feracissima est, quibus longinquas & transmarinas provincias replet. Secundum Plinium Hispania, quacunque ambitur mari Italiæ laudibus proxima: quod de ea Bæticæ parte potissimum intelligendum putamus, quæ ad Hispalensẽ Conventum spectat; est enim Oceano & Zephyri lenibus flabris exposita. Hæc igitur Regio insigni rerum omnium fertilitate luxuriat, eo nomine universi Orbis provincias longè superans: eamque merito Plinius ante Italiæ laudes posuisset, nisi homo Italus patriam anteferre voluisset. Hic etiam pecorum omnis generis magna copia, sed præcipuè Cuniculorum. *Andaluziam* nomen a Vandalis habere supra diximus, quod hi a Gothis pulsi hoc loco sedes suas fixerint: quibus postea etiam ejectis, in Africã concesserunt. Res ita sese habet: Rodericus vicesimus quintus Gothorum Rex, in quo etiam Regium Gothorũ nomen defecit, Comitem quendam Iulianum Præfectum constituerat Mauritaniæ Tingitanæ: ejusque absentis interea Filiæ stuprũ intulit. Quo pater audito, Saracenos, ex Africa evocavit, justissimum dolorem suum Regis vindicta satiaturus. Hi anno salutis DCCXIV Duce Muzamisso per angustias Freti Herculei ingressi, biennii spatio totam fere Hispaniam occuparunt, præter Astures natura loci munitos. Periere tantillo tempore utrimque septingenta hominum millia. Saraceni potiti Imperio, Christianorumque (quantum fieri potuit) Religione extirpata, Regna inter se variè partiti sunt. Primum fecere Cordubæ, quod ipsi vocavere *Abenalibeticum*. Alterum apud Hispalim, Tertium apud Carthaginem novam: donec a Ferdinando III his locis pulsi Granatam concesserunt anno MCCXVI: & a Ferdinando VI penitus ejecti sunt anno MCCCCXCIV. Metropolis est quæ *Hispalis* Plin. *Ispalis* Ptol. *Hispal* Silio, *Spalis* Gratiano, hodie *Sevilla*. Arias Montanus putat *Hispalim* nomen esse Pœnicum, ex *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem seu virentem regionem significat; Alii, inter quos F. Tarapha, ad *Hispalim* Herculis Libyci filiũ, nomẽ conditionemque referunt. Ridiculus hic ut in multis Isidorus, qui, quum ab Iulio Cæsare conditam, exque ipsius & Romæ Vrbis vocabulo *Iuliam Romulam* notasset appellatam, a *Palis suffixis* in loco palustri sic dictam memorat.

Situs.

Cœli temperies Soli fertilitas.

Imperiũ. Maiorum

Vrbes.

Urbs

Urbs ad Bætim Situ amœnissimo excellens, Ambitu magna, Forma fere rotunda, Visu pulcra, Templis celebris, ædium pulcherrimarum frequentia exculta. Tam multa de hac Vrbe præclara commemorari possent, ut natum sit inde & tritum vetustate proverbium, *Quien no ha visto Sevilla, no ha visto Maravilla.* Cum aliis felicis ingenii alumnis gaudet, tum Benedicto Aria Montano, nobilissimo & summo Theologo, plurimarum Linguarum cognitione stupendo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summam ejus admirationem apud omnes excitant. Metropoli visa, reliquarum Vrbium nonnullas indicabo, Ordinis incuriosior; sic tamen, ut quasque Metropoli suæ proximas primo loco. Offert se quinta ab Hispali leuca *Palatium*, vel *Palantia*, quod vulgo *Palacios*, sic dictum ab Arce perantiqua, quam lateri habet adhærentem. Via situm, quæ ad S. Lucæ Fanum Fretumque Gaditanum ducit. Huic succedunt *Cabeca*, opidulum in Montium, qui in Meridiem Malagam versus se extendunt aditu situm: & Cabecis versus Libonotum ad tertiam leucam Opidum, quod vulgo *Lebrixa*, *Nebrissa* Ptol. Plinius *Veneriam* cognominat. Situm fuit olim inter Bætis æstuaria, hodie octo pass. M. ab flumine, oblimato sinisteriore Alveo. Conditor perhibetur Liber Pater. Opidulum est peramœnum & pulcrum cum Arce perveteri, Agro undique beatissimo cinctum. Cive nobilitatum est Ælio Antonio Hispaniæ totius Ornamento. Quæ *Carmona* vulgo, *Carmon* Straboni est, *Carmo* Antonino, *Charmonia* Ptol. *Marchena* hodie, *Colonia* quondam, inquit Onuphrius ex antiqua basi, *Martia*. Situm est hoc Opidum in Colliculo quodam, ubique planities spectante. Sunt & Andalusiæ Opida *Loja* ad dexteram Bætis ripam: *Axalita* vetustis Lapidibus, teste Clusio *Flavium Axalitanum* Amb. Mor. ex antiqua item Inscriptione, inter Hispalim est & Cordubam. *Moron*, olim Clusio *Arucci*, notantibus Plinio, Antonino & prisco Lapide. *Ossuna*, *Orsona* Appiano, *Orson* Strab. *Urso* Plin. cui & *Genua* (forte *Gemina*) *Urbanorum*, *Ursaon* in antiquis hujus loci Inscriptionibus: *Ursao* Hirtio. *Eceja* ad Singulum fluvium hodie *Xenil* vel *Chenil*, Ptolemæo fuit *Astygis*, *Augusta Firma* cognominatur a Plinio: quod Opidum non adeo magnum hodie tredecim ab Hispali leucis visitur. Inter eandem Hispalim & Cordubam medio fere itinere, ad dexteram Bætis oram *Penaflor*, Ptol. putatur *Illipula magna*, in mediterraneis Turdulorum, *Ilpa* cognomine *Italica* Plin. qui Hispalensi Conventui attribuit. Decimo hinc milliari ad ejusdem Fluvii ripam est *Corduba* Ptol. *Cordoua* vulgo: Plinius *Coloniam Patritiam* tradit cognominatam, quod etiam ex antiquis Marmoribus probat Morales. *Corduba* tanquam *Cor Bætis* dicitur Ioanni Gerundensi. Alumnos habuit rei militaris gloria doctrinæque studiis præcellentes. Beata hodie est *Corduba*, præter alia multa bona, fertilissimis Agris, Hortis amœnissimis. Aquis etiam saluberrimis. Solum Cordubæ vocat aureum Silius Italicus lib. III.

Nec decus aurifera cessavit Corduba terra.

Quinque leucis ab Corduba versus Meridiem *Mons* est *Major*, vulgo *Monte Major*, *Vlia* existimatur Pto. Turdulorum in Hispania Bætica Urbs: *Vlia Antonini.* Decem ab Corduba milliaribus *Mons Aureus* est, *Montero* vocatur vulgo: *Epora* creditur Antonini. Male apud Ptolomæum, *Ebura* pro *Epora*, quum illa sit non Bæticæ, sed Lusitaniæ: pejus autem *Ripepora* in vulgatis *Plinii* codicibus, ubi *Federatorum* cognominatur,

tur. Hispalim recurro, hincque per Palatium, Alcantarillę Pontem, Opidaque Cabecas & Nebrissam, *Luciferi* peto *Fanum*. Sic Latini videntur nominasse, quod Strab. lib. III, sic nominat: quodque appellatum etiam addit, *Lucem Dubiam*: hodie *S. Lucar de Barrameda*. Haud procul hinc quarta fere leuca versus Vulturnum, Opidum est, quod Hispanis *Xeres de la Frontera* dicitur, quasi Hispaniæ ex hac ora vel initium vel terminus. Hoc Navagierus in Itin. putat esse quod *Asta* Liv. & aliis: *Hasta* Anto. per adspirationem. *Astam* tamen Mor. scribit adhuc nomen retinere, vel locum illum esse, circa Guadaleten Amnem, qui vulgo *Masa de Asta*. Abrahamus Ortelius haud multum abest, quin submersam putet cum Insula Tartesso in Bætis ostio. Centum stadiis a Bætis ostio distat *Chipiona* Opidum, Strab. lib. III, *Capionis Turris*. Ad ostium Lethes fluminis, quod hodie *Guadelete*, vel Arabicè *Bedalac*, Opidum est, cui nomen *Portus S. Mariæ*, vulgo *El puerto de S. Maria*. Lethem transgressis occurrit cum aliis *Medina Sidonia*. Meridionaliora versus Fretum petentibus offert se *Conilium*, non ignobile Hispaniæ Opidum, sex leucis distans ab Gadium Vrbe: illustrissimo S. Lucæ, qui & Medinæ Sidoniæ, Duci parens. *Conilium* habetur ab Georgio Austriaco apud Or. *Carteja* Pto. *Tarissam*, quam *Cartejam* quidam opinantur, ex Tartesso corruptam si quis dixerit, non admodum pugnandum videtur. Non procul inde *Vegelium* est, vulgo *Vegel*: Opidum exiguum quidem, sed situ opereque clarum: Colli quem latissima undique planities cingit, impositum: adeo ut inde circumquaque prospectus pateat, quousque oculorum acies extendere se potest, tam in lætam laxamque planiciem locaque compascua, versus Solis exortum: quam in Africæ Montes & oram circa Meridiem: nec non in vastum & tumultuosum Oceanum versus Septentrionem & Occidentem. Hic in Caurum iter flectentes obviam habent *Mundam*. Sic nominat Opidum Plinius, quod hodie vulgo *Monda*. Putant tamen alii antiquam Mundam esse, quæ hodie *Ronda Veja*: *Mondam* autem, cujus antea memini, duobus inde milliaribus exstructam fuisse ab Arabibus, prisco retento nomine, uti mos illis. Sunt autem in diœcesi Hispalensi innumera Monachorum & Virginum Vestalium Monasteria. Longum sit etiam Xenodochia recensere, cum in una Hispali tantum ultra centum viginti numerentur egregiè dotata, ut multa octo millibus aureorum, nonnulla quindecim millibus annuis locupletata sint. Est vero Hispalis ædificiis sacris & templis omnium Hispaniæ urbium ornatissima: inter quæ templum Mariæ sacrum, quo nullum habet Christianus Orbis excellentius, si operis amplitudinem & majestatem sacra quadam hilaritate & pulchritudine venerabilem & turrim summæ celsitudinis, è qua ad statas horas signum datur, editissimo & operosissimo fastigio admirabilem spectes, unde in universam urbem & latissimè circumjacentes campos jucundissimus prospectus est. Quid Regiæ Arcis ornamenta verè Regia describam? qua nullam elegantioris structuræ, aut gratioris Hispani Reges habent. Quid sumptuosa Ducum, Comitum & illustrium procerum palatia: quid amœnissimis fontibus & viretis ornatas civium ædes memorem? Prætereo antiquos aquarum rivos longè per arcus in varias urbis regiones derivatos, & recentiores S.P.Q.H. ingenti sumptu & industria ad Herculanas vulgo dictas Columnas deductos & publicæ voluptati dicatos; palustri & uliginosa vastissimæ amplitudinis area, consitis arboribus, in pulchrum viridarium reformata, & latis spatiis in Circi speciem ad decursiones & inambulationes relictis.

Regio. Unde dicta.

VAlentia appellationẽ a sua Metropoli assumpsit, Emporio nobilissimo, venerandæque Antiquitatis. Ad meridiem Murciam respicit: ad Occasum utramque Castellam: ad Septentrionem Aragoniam: ad Ortum littora ejus pulsat Mare Internum.

Situs.

Fruitur Aere temperatiore, ac clementiore Cælo, atque beatiore quam ulla alia Hispaniæ pars: imo tanta Cœli temperie ac Zephyri lenitate Regnum Valentiæ gaudere tradunt, ut quocunque tempore, etiam Nativitatis Iesu Christi festo, & Ianuario florum manipulos Incolæ manibus gestent, sicut aliis in locis Aprili & Majo fieri videmus.

Cœli temperies

Magna hujus regionis præstantia, omniumque rerum, ut Sacchari, Vini, Olei: item Tritici, Orizæ variorumque Fructuum fertilitas, & copia. Habet & Argenti fodinas, in loco quem *Buriel* dicunt, inter Valentiam & Dortosam. Reperiuntur & Lapides aureis venis lineolisque interstincti, in loco, qui *Aioder* nominatur. Ad Promontorium *Finistratum* sunt Ferri Mineræ: circa Segorbiam Lapidicinæ vestigia, è quibus Romam devecta olim Marmora. In *Piacento* Alabastrum effoditur. Passim Alumen, Rubia, Calx, Gypsum.

Soli fertilitas.

Valentiam urbem diu Mauri tenuere longa ducum serie: oppugnata sæpe ab Aragonum regibus, donec Rex Iames post longam obsidionem tandem ejus potitus est, ducemque *Zaen Maure* cum quinquaginta Maurorum millibus coëgit urbe cedere & *Deniam* confugere, auro argento, armis aliaque supellectile eodem asportata. Desertam hoc modo Valentiam Rex Iacobus colonia missa colere iterum cœpit. Coloni fuere Catalani & Aragones, ductoribus *D. Berengario Palatiol* Episcopo Barcelonensi. *D. Vidalo Cavelia* Episcopo Huescano: *D. Petro Ferdinandes d'Acagra & D. Simone d'Vrrea Equitibus.* Hi totam urbem inter colonos novos distribuerunt habita dignitatis cujusque ratione. Legibus etiam novis Rempublicam ornarunt. Inscripta eo tempore trecenta octoginta quatuor capita familiarum.

Imperium majoricum

Cæterum Regni titulum hæc Regio accepit circa annum salutis septingentesimum & octuagesimum octavum, ut Ortelius ex Petro Metinensi, & Petro Antonino Beutero scribit. Historia sic habet: Hisen Rege Cordubæ mortuo ei filius Alca nomine sub annum Christi DCCLXXXVIII successit, cujus patruus Aodala Valentiæ Dominus ex Taviar ad se vocavit alium suum fratrem, cui nomen Culema exhæredatusq; fuerat. Hi duo fratres magnis copiis adunatis profecti Cordubam, nepotem regno expellere conati sunt, prælio autem victi, Aodala fuga sibi consuluit, Valentiamq; reversus est. Maurorum autem præcipui sese inter patruos nepotemque interponentes, eo rem deduxerunt ut inter ipsos convenerit, ut Aodala se Valentiæ Regem scriberet: Culemæ autem quo libet mense, ex reditibus Valentiæ, mille Moradini (pecuniæ genus erat) instruendæ mensæ & adhuc quinque Moradinorum millia ad res necessarias parandas deciderentur. Quibus pactis cum Aodala assensisset, primus se Valentiæ Regem compellavit. *Valentiam* habitasse quondam præter alios deprehenduntur *Hedetani* Ptolomæo forte non alii ab *Sedentanis: Biscargitani*, sic ex membranis legitur apud Plinium. Metropolis ipsorum *Biscargis*, cujus mentio in Nummo Germanici Cæsaris, teste Hub. Goltzio: videntur pars fuisse Heditanorum, quum in iis *Biscargin* nominat Ptolomæus. *Leonicenses* Plinio: quorum Metropolis *Leonica* etiam a Ptolomæo in Heditanis collocatur. *Contestani*

ni

ni Ptol. a quibus *Contestania* Hispaniæ Tarraconensis Regio apud Plinium: horum memoria servatur hodieq; in Opido *Contayna*, vel ut aliis effertur *Contentaina* ad fontem ejus amnis, cujus ostio adpositum videtur Opidum *Oliva* contra Pytiusas insulas. *Lusones*, quos ad Iberum fluvium ponit Appianus in Ibericis, Numantinis vicinos: ad Tagi fontes pertingere scribit Strabo. *Lobetani*, quorũ Metropolis *Lobetum* Ptolemæo: quam Beuterus scribit antea *Turiam*, postea *Averazin*, tandemque, ut hodieque, *Albararzin* dictam. *Torboleta* Appiano in Ibericis, Saguntinis vicini, a quibus *Turbula* Ptolemæo, *Torres* hodie fortean. *Celtiberos*, ut eos appellant Plinius lib. III. cap. III. Pomponius Mela lib. III cap. I cæterique Latini; qui *Celtiberes* Ptolemæo, quidam Castellæ Veteri adscribunt, plerique Valentiæ. Inter Regni hujus urbes *Valentia*, *Valencia* vulgo, primaria est ac sedes Episcopalis, Regi Romo primordia sua fert accepta, ut scribit Vasæus atque alii, quam ab eo Romam appellatam, Romani multo posterius amplificatam & nobilitatam Valentiam appellaverunt, vocabulo idem significante. At Resendio hæc fabula videtur, qui eam a Lusitanis cæterisque Viriati militibus conditam & nominatam tradit. Sita est in intimo Sinus Sucronensis recessu ad dextram fluvii Turiæ ripam, Hæc Moribus & Institutis clara; Disciplinis liberalibus exculta; Mechanicis artibus nobilis; magnis Ingeniis felix, Pacis Concordiæque Cives inter servandæ studiosissima; multorum Equitum splendore illustris: Mercatorũ commerciis dives. Silentio non prætereundum quod de Valentinis notat L. Marinæus Siculus: iis in more positum esse singulis annis, festo D. Matthiæ, fusis precibus factisque obtestationibus, ad locum suppliciis destinatum ire ibique Damnatorum corpora, sive suspensa sint, sive humi jaceant, suscipere, ossaque sparsa colligere: mox autem omnia ferettis imposita ad commune Civibus omnibus sepulchretum devecta honorifice, Sacrificiis, Orationibusque peractis, terræ mandare. Memoriæ prodit Petrus Medinensis esse in hac urbe supra decem millia puteorum Aquæ Vivæ. Sitit olim ad ripam Turiæ sinistram, haud procul Valentia (Strabo lib. III. Pliniusque III cap. III, mille passibus ab Mari separant) *Saguntum* Heditanorum urbs Ptolemæo: *Saguntus* Straboni, *Zacynthus* Stephano: *Secundum & Secunthum* vitiose apud Antoninum. Hodie putatur a plerisque *Morvedere*, sic dictum, ut quidam censent, ab *Muris veteribus*. *Zacynthorum Coloniam* facit Appianus, quidam *Saguntum* Herculis filium conditorem opinantur, sunt & qui ab *Sagis Ibericis* nomen accepisse volunt. Situm describit Silius Italicus lib. I Sagunti Muris Cæmenta tribuit Livius lib. XXX; quæ calce durata erant, sed interlita luto, structuræ antiquæ genere: Constat ex Plinio Saguntinos olim coluisse Dianam, eodem ab Zacynthiis ipsorum Progenitoribus, advectam : annis ducentis ante excidium Trojæ. *Saguntus*, fide & ærumnis inclyta, Pomponio Melæ. De expugnatione urbis nobilissimæ cladeque, quæ ob admirabilem constantiam, & egregiam in Romanos fidem incidit in annum ab V.C. IϽXXXV M. Livio Salinatore, L. Æmilio Paulo COSS. consulendi Livius lib. XXI, Polybius lib. III. Orosius lib. 4. cap. 14. Eutropius lib. 3, Florus lib. 2. Histor. Rom. cap. 6. Silius Ital. lib. I. Valerius Maximus lib. 6. cap. 6. Augustinus lib. 3 de Civit. Dei, cap XX, Auctor de VV. Illustr. cap. 42. Æmilius Probus in Annibale, Cicero in Philippicis, & qui non? Non ignobilis in Valentia loci sunt hodieque *Segorbia*, *Segobriga* Ptolemæo & Straboni, uti placet Vasæo,

Clusio,

Clusio, Taraphæ, Emanueli Enrico, & aliis: *Segobrigam* habent Nummi Augusti. Incolæ Plinio *Segobricenses*; eos in capite Celtiberiæ ponenti. *Segobriga* tamen Morali censetur *Injesta*, vel *Cabeca el Griego*: cujus sententiæ est & Ioannes Mariana. Hieronimus Surita, ubi fuerit *Segorbia*, dicit se ignorare. *Segobricæ* meminit antiquum Marmor, quod Tarracone. *Denia*, *Dianium* (ut volunt Florianus, Moralis, Clusius) apud Ciceronem & Plinium, qui *Stipendarium* cognominat. *Incibilis* Livii: quæ *Indibilis* Frontino, ubi Annonem Carthaginensium Ducem ab Scipione fugatum narrat, *Chelva* censetur Floriano subdubitanti tamen. *Illici* Plinio, *Ilicias* Ptolemæo, *Illice* Pomponio, *IlceColonia* nummis, *Illicitani* etiam Ptol. (unde *Illicitanus Sinus*) hodie aliis *Alicanta*, aliis *Elche*, quod propius accedit. *Belgida* Celtiberiæ urbs nomen adhuc retinet. *Leria*, quę & *Hedeta* Ptol. (unde *Heditani populi*) *Liria* hodie est Clusio & Morali. *Oliete Orcelis* Ptolemæi Floriano, *Horivela & Oriola* Gomecio est & Clusio; *Zamora* Nebrissensi. *Bigerra* Livii & Ptolemæi; hodie *Bejar* Beutero & Vasęo; Clusio *Villena* est. Quæ *Setabis* Strab. vel *Satabis* antiquis Lapidibus, teste Clusio; hodie Floriano judice, *Xativa* cluit. Fluvios habet hæc Regio multos, inprimis vero *Turiam* quem Pomponius *Duriam*, *Dorium* Ptolemæus nominat. Incolæ Arabicam vocem *Guetalabiar* servarunt, quæ vox aquam puram significat. Magnas hic fluvius commoditates, locis per quæ fluit adfert. Est & *Sucro* fluvius, *Xucar* novo nomine dictus. E montibus hic oritur Orospedanis. Habet Valentia duos Montes, quibus nomen *Mariola* & *Pennagolosa* (Rupem cupedinariam Latinè diceres) in quos, quum Stirpibus rarioribus Herbisque variis abundent, quotidie magnus Medicorum & Herbariorum numerus ex diversis Hispaniæ partibus confluit: Nunquam non rari quid ibi se offert. Valentia urbs antiquitate venerabilis est, ibique ad posteram ætatem multa perdurant antiqua marmora, Romanis inscriptionibus insculpta, quarum quædam videri apud Beuterum, Ambrosium Moralem, Hotomannum in Cæsaris Ephemerides, & alios, possunt. In urbe Sagunto nunc *Morvedre* Theatrum & scena, aliaque multa Antiquitatis vestigia, ut Sepulchra Sergiorũ, L. Galbæ, & Sergii Galbæ, & aliorũ ejus gentis, ex quorum Lapidibus constructũ est Cœnobium fratrũ Trinitatis. Academiã habet Valentia celebrem. Præter hanc in Regno Valentię est & Academia *Gandiana*, quam non ita pridem erexit Illustrissimus Gandiæ Dux, ut ibi præcipuè Patres Societatis Iesu, ad quam seipsum quoque contulisse fertur, philosopharentur. Valentia quod ad administrationem Reipublicæ attinet, facile omnes antecedit Hispanię Civitates. Ager hujus urbis maxima ex parte a gẽte Mauris oriunda, & paternum sive avitum sermonem ac fere vitæ morem adhuc retinente, colitur. Illud autem non omittendum quod M Tullius in Valentię laudem protulit oratione in Verrem ultima: *Valentinorum* (inquit) *hominum honestissimorum testimonio*. Multum Byssi hoc in Regno paratur. *Valet & Valentia commercio* (ut scribit Olivarius Valentinus) *mercatorum maximo. Nam inde exportantur variæ & multæ merces, inprimis holoserica telæ fere omnium colorum & fila serica ex vermibus, panni optimi in Insulas Baleares, & Siciliam & Sardiniam, & ii panni vocantur contracti; exportantur inde Oriza, Saccharum albedine admirabili, uvæ passæ & Ficus, nec non & fructus Sacchαro conditi.*

Flumina. Montes. Opera publica. Schola. Moreo. Opificia. Mercimonia.

ARagonia vel ab *Autrigonibus*, Hispaniæ populis teste Laurentio Valla; vel a *Tarracone* antiqua civitate, ut Antonio Nebrissensi & Vasæo placet, nomen accepit. Alii ab *Aragone* fluvio qui

Regio Vnde dicta. illic ortus Iberum influere perhibetur. Nonnulli ab Herculis *Ara Agonalibusque* Ludis derivant: quod si verum, mirum tam altum obstinatumque apud Veteres scriptores de *Aragonia* esse silentium. Huic Regno adhærent

Situs. ad Caurum Navarra, ad Vulturnum Catalonia; qua Africo exposita, Castiliam spectat, qua Aquiloni, Pyrenæos habet montes. Regio ut plurimum aspera, & sicca est maximè versus Pyrenæum, unde ad multum itineris spatium nullæ habitationes reperiuntur: sunt tamen hic Valles nonnullæ feracissimæ optimi Frumenti, aliorumque Fructuum, quę mirum in modum ab aquis adjuvan-

Soli qualitas. tur. Hujus Regni primum Regem omnium Scriptorum Calculi *Ranimirum* faciunt. Hic factus est Rex Aragoniæ anno Christi CIↃXVI. Sed de Origine Regni Regumque Aragoniæ, Valentiæ & Cataloniæ, a quibus & quomodo initium habuerint, deque unione eorum, legendi Rodericus Sanctius Historiæ Hispanicæ parte I. cap. XIII, Lucius Marineus Siculus lib. VIII de Regibus Hispan. &

Vrbes. alii. Metropolis & Regni caput *Cæsar augusta* Plinio aliisque, *Cæsarea Augusta* Ptol. Nominatur sæpe in Nummis

Imperiũ. Maiorum Veterum. Hodie *Sarragosa*, Academia nobilis. Conditorem ejus ferunt Iubam Mauritaniæ Regem, & ab eo *Saldybam* appellatam, quasi *Iubæ Domum*: postea vero, priore repudiato nomine *Cæsaris Augusti* nomen illi fuisse inditum. Sita est in ripa fluminis Iberi, loco plano, ex quo Iberus insigni ponte lapideo longoque (cujus etiam Strabo facit mentionem lib. III) trajicitur. Vrbis autem situs Soleæ Calcei formam refert. Portas habet quatuor ad totidem Mundi partes spectantes. Validissimis muris cincta, crebrisque Turribus probè munita. In hac urbe Reges Aragoniæ ab ejus Archiepiscopo, qui Primas Regni, Diadema soliti accipere. Civitates reliquæ: *Osca* Latinis, Ptol. & Plutarcho in Sertorio; hodie *Huesca*: Cives ejus *Oscenses* Cæsari nominantur: *Oscensis Argenti* meminit Livius lib. XXIV: *Eteosca* mendosè vocatur Vellejo Paterculo, ubi Sertorium interemtum scribit. *Tyriassona* Civitas apud montem Caci, quam a Tyriis & Ausoniis conditam fuisse nonnulli opinantur. *Iacca*, jacens in convallibus, Iaccetanorum quondam sedes. *Calatajut*, in campestri loco, ex ruinis nata Bilbilitanis, quæ cum multis aliis Antiquitatum monimentis, medio Milliari Hispanico ab hoc opido hodie visuntur, in Colle, qui vulgo *Bambola* vel *Baubola*. Cingitur Mons ille in orbem fere ab *Salone* flumine, quem situm *Bilbili* tribuit alumnus ejus & Civis (vide lib. I Epigr. LXII.) Valerius Martialis lib. X Epigram. CIII. Sic Paullinus ad Ausonium *Bilbilim* acutis scopulis pendentem prodit. *Bilbis* Ptol. corruptè. *Augusta* Bilbilis cognominatur Martiali, quemadmodum & in multis Veterum Numismatum Inscriptionibus. Sunt & alia Aragoniæ Opida: *Barbastrum*, Arcubus ferreis nobile: *Burtina* Ptol. *Bortina* Antonino, ut nonnulli censent. *Monsonium* in Regni situm umbilico, ad Cingæ ripam, cui Collis imminet, a quo nomen Opido: Conventibus Regnorum Aragoniæ, Valentiæque & Principatus Cataloniæ celebris sedes: Vulgo *Moncon*, fertilis agri & aprici situs. *Fraga*, inter Ilerdam & Cæsaraugustam: *Gallica Flavia* Ptol. *Gallicum* Antonino, ut Varrerius censet: Alii *Gallicum* locant, ubi nunc *Zuera*, in cujus agro vetustorum Pavimentorum vestigia visuntur. *Gurrea* olim *Forum Gallorum*, Antonino inter *Cæsaraugustam* & Pyrenæos. *Aierbium*, in cujus solo quondam stetisse creditur *Ebellinum*, Antonino cum aliis nomi-

natum

natum. *Vrgella*, *Orgellum* Aimonio, *Orgia* forte Ptol. Opidum haud procul Sicoris fonte. Fuerunt & alia Opida, sed quæ diruta, quorumque nulla hodie vestigia. Inter illa non ignobilis *Calagurris Nassica*, alia ab ea quæ in Navarra. Cives ejus *Calagurritani* nominantur ab Cæsare I belli civilis Cōmentario: eosque corporis sui custodes habuisse Augustū notat Suetonius in ejus vita cap XLIX. Plinius *Nassicos* cognominat. Fluvii hic sunt *Iberus*, *Gallego*, & alii.

Regio. Vnde dicta. *Catalonia* vulgo *Catalunna* sequitur. Nomen illi impositum putat Volaterranus ab Gothis & Alanis, scribēdamq; esse *Gothalaniam*. Beatus Rhenanus lib. I Rer. German. *Cattalaniam* arbirratur appellatā ab Cattis & Alanis, qui junctim in eam Hispaniæ portionem proruperūt. Alii ab Castellanis, antiquis Hispaniæ populis, qui hisce locis sua habuerunt domicilia, denominatam judicanr. Sunt etiam qui nuncupatam *Cathaloniam* tradunt ab Othogerio Cathalone: de quo multa præter alios, Marinæus Siculus lib. IX de Reb. Hisp. & L. Valla de Ferdinando Aragon. Rege lib. I. Situs. Hæc Pyrenæis mōtibus, Mari Mediterraneo, fluminibusque Ibero & Cinga terminatur. Soli qualitas. Regio ipsa ut plurimum sterilis est, ac magis Fructuū quam Frugum abundans, & silvestrium quam domesticorum. Vrbes. Metropolim habet hodiè *Barcelonam*, urbem pulcherrimā, quæ in Maris Mediterranei littore sita meram redolet antiquitatem, complures servans rei probandæ lapides vetustos. Conditor ejus fertur a plerisque Hispaniarum inlustratoribus Amilcar Barcha cognomine, filius Annibalis Carthaginiensiū Ducis: qui victa classe, a militibus in crucem fuit sublatus: pater autem Annibalis, Magni istius Imperatoris. *Barcinon* Ptol. *Barcinus* Paullino: *Barcilona* Iornandi. *Faventia* etiam quondam, teste Plinio. Laudat hanc Vrbem multis verbis Marinæus Siculus Rer. Hisp. lib. XIII, qui & situm ejus describit lib. XV. Fuit olim multo minor, quam hodie conspicitur, ab littore maris uno fere stadio remota. Habebat portas quatuor, quæ totidem Mundi plagas spectabant, æquo fere omnes spacio inter se distantes, quæ adhuc in ipso pæne umbilico urbis visuntur: cælata gerentes Capita Bubula, altæ pacis, ut nonnulli volunt, & quieta agriculturæ symbola. Lapsu temporis bis prævalidis muris superbisque turribus est cincta, inque tantam paullatim magnificentiam excrevit, ut multo merito Caput hodie censeatur Cataloniæ. De Barcinonis Comitibus, eorumque origine consulendi Rodericus Toletanus lib. VI de Reb. Hisp. cap. III, & L. Marinæus lib. IX. Sequuntur hanc *Tarraco*: *Tarracon* Pto. & Strab. *Tarragona* hodie. Vrbs olim tam celebris, ut potiori Hispaniæ parti nomen dederit. Maritimarum opulentissima Melæ lib. II. *Viqua*, *Vicque* vulgo, vel *Vich*: *Ausa* Ptol. Authetanorum Urbs. *Girona*, *Geronda* Plin. & Ant. *Tortosa*, quæ *Dertosa* Pt. *Dertosani* Populi apud Plinium. *Lerida*, quæ Ptolemæo, Steph. & aliis *Ilerda*, Ilergetum Urbs. *Emporia* Silio lib. III. Polybio lib. III, & Ptol. *Emporium* Stephano: *Empurias* vel *Ampurias* vulgo. *Blanda* Pomponio & Ptol. *Blanes* vulgo, ut volunt Benterus, Florianus & Navagierus. *Manresa*, quam Florianus, *Athanagiam* ab Livio vocari censet. *Rosa*, *Roses* vulgo: *Rhoda* Livio: *Rhode* Stephano, *Rhodope* Str. *Rhodipolis* Ptolemæo. *Colibra*, *Iliberis* Ptol. Livio & Plin. vicus magnæ quondam Vrbis, & tenue magnarum opum, addenti, vestigium; *Cliberre* Tabulæ Peutingerianæ. Alii tamen *Iliberrim* non *Colibram*, sed aliud Opidum volunt: *Salsulas* Poldus: *Eunam* Olivarius: *Illam* Mercator. Fuit &, ubi nunc Catalonia, quondam *Iulia Libyca*: *Cinniana* Antonino; *Deciana* Ptol. *Atque hæc de universa Hispania sufficiant.*

DESCRIPTIO

DESCRIPTIO GALLIAE.

Studioso & Benevolo Lectori.

QUandoquidem nobis solis nati non sumus, sed quantum quisque potest ad commune bonum, tantum à beneficentissimo generis humani conditore & parente ab illo exigitur, justũ existimavi opus hoc Geographicum, cujus hic partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam possum maximé accommodare. Est autem Geographiæ in legendis historiis iisque retinendis facilior notiorque usus & utilitas, quam ut meo documento aut commonefactione sit opus, sed alia est ejus & multo præclarior dignitas, si recté quo valet dirigatur, nimirum ad Politici Regiminis cognitionem plurimum conferet, si locorum non situs tantum, sed & natura sive legitima conditio describatur, quod alioqui etiam Geographi officium postulat. Nam ut suæ professioni non satisfacit Pictor, qui hominem aliquem juxta membrorum proportionem delineat, verum neglectis coloribus & Physionomicis signis ejus naturam & affectus non prosequitur, ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantum juxta suam symmetriam positis, nullam eorum ad invicem rationem politicá assignaverit. Quapropter hoc summopere curandum duxi, ut quæ in singulis regionibus est dominiorũ locis appendentium natura & ordo, eam convenienti distributione ipsis tabulis præfigam, quo politicæ distributionis & rerum publicarum studiosis aliquid nostra conferre possint. Quod si in multis sit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conscriptio nostra, non mireris Lector: non enim Rerump. formæ per singulas ditiones scriptæ extant, neque mihi eas passim pervestigare est integrum, sed quatenus ex historiarum inspectione deprehendere potui, saltem formam aliquam & rudimentum politici status collegi, unde rei propositę rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit supplere possis, & castigare, quod si facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atq; honori in castigato tabulæ frontispicio acceptum referam. Idem si quisque in sua patria prę stiterit, nemo credat quantum emolumenti studiosis omnibus ex Geographia sit accessurum.

Itaque cum tria præcipuè sint in administratione regnorum, principatuum, & provinciarum consideranda capita, videlicet, Status Ecclesiasticus, Politicus & Justitiæ administratio, primum sub regionis in tabula descriptæ titulo, quot in ea regione sint status politici membra recensebo juxta earum dignitatis ordinem ibi observatum. Deinde in nobilium locorum distinctione (quando penes nobilitatem præcipuum est regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi sunt feudales, deinde & liberos, idque ordine a summo nobilitatis gradu descendendo veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio sit divisa. Atque his tribus politicum statum sufficienter declaratum iri existimo. In Iustitiæ administratione notandæ erunt dioeceses juridicæ, superioresque Senatus ad quos fit appellatio. Denique in Ecclesiastico statu primum Archiepiscopi, si qui sunt, tũ eorum suffraganei Episcopi, & qui præterea aliis suffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare studium quidem est, verũ cum deficiente materia in paucis id detur, præstabo, quod potero, ut saltem patrię cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem

tem loca numeris designabuntur, ut in subsequenti tabula continuo inveniri possint, prior numerus gradus & minuta longitudinis continebit, qui in latere Boreo aut Meridiano, Tabulę quærentur, posterior latitudinis numeros habebit, in Occiduo aut Orientali latere quęrendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositū pervenies. Quæ vero in generalium tabularū indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quę nomina in subjecta tabula nō reperiantur, id Chorographi qui eam prior delineavit factū est vitio, propter quod principatuum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionū dominium & regimen, utile & jucundū est ejus gradus ordine, & proprias cujusque conditiones internoscere. Summus ejus gradus est Imperatorius aut Regius, quem ordine subsequentur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quasi *Bendæ* hoc est Turmæ, quam sub suo *Baniere*, hoc est signo equestri ductat, Dominum. Post hunc est Eques auratus, sive equestris ordinis dignitatē adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder* vocant. Postremo loco est *un Escuyer*, id est nobilis scutatus, qui insignia quidē nobilitatis gestat, verū ordinis dignitatem publicā necdum assecutus. Jam Comitū tres sunt gradus, qui in primo est a Gallis *Viconte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cęteris apud ducē suum dignitate & privilegiis pręstat, quem Lodovicus Guicciardinus Burgravium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitū ordinem eo diminutionis dilapsum esse, sed principio excellētior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secūdo gradu est Provincialis Comes, *Landgrave* Belgicè. In tertio Marchio, *Marck grave*. Hi sunt præcipui Nobilitatis gradus atque ordo, juxta quem regionis cujusque dominium distribuitur. Sunt & aliæ quædam in his gradibus subdivisionis differentiæ, sed quæ privilegiis magis quam regiminis forma distinguuntur. Ejus porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & conditiones, quemadmodum in Gallico quodam libello, inscripto: *La division du monde*: inveni tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissimè elucescunt.

Eques auratus, inquit ille, sive *Chevalier* ex scutato nobili, ex *Escuyer*, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atq; unde ordinis statum honestè sustinere possit habeat, sitque ex magna, insigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducē aut equitem dictum accedet, præsensque in nomine Dei ac S. Georgii orabit, ut sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terq; supplicantem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine Dei & S. Georgii ad fideliter conservandam Fidem, Justitiam, Ecclesiam, Viduas & Pupillos. Quod si vero supplex etiamsi strenuus, sit tamē pauper, admittendus non erit, nisi tot illi reditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus militaris, een Bander heer, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarū ac redituum possideat, ad tenendum & stipendiis alendum 50 nobiles, hoc est unam *Bendam*, quæ ipsius signum equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillū erigere potest, nisi qui turmam hoc est *bendam* 50 ut minimum Nobiliū stipendiariorū suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiā Scutato Nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanias habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocāt) possidet, tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaque ex primo conflictu equestris fit ordinis, ex secundo

Tribunus

Tribunus militaris, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidẽ primo *limitaneus*, quem *Marchionem* hoc est *Marcgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; Creari autem potest a suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni Ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitem creat, aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Vicomte, Princeps Comes, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos. Et potest a Duce in magna solẽnitate permissu Regis creari. Quod si Rex ipse præsens adsit honorabilior fit principatus.

Dux ex Comite qui futurus est inprimis in Regno in quo coronandus est, possideat quatuor Comitatus Principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatibus fide & clientela obstrictos, sic jus Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autẽ a Rege vel Imperatore cui subjectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarũ ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virorum, Ducum, Comitum, ac Baronum, solenni etiam festo celebrato, quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est ut quatuor Ducatus inter se cohærentes & continuos sibi subjectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus Dominium habeat. In qualibet etiam harum Civitatum Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem Provincias Episcopales. His dotatus exornatusque Dominiis & dignitatibus Imperatoriam Majestatem tamquam suum superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorifica legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principum lex esse videtur: quamdiu enim vagæ nationes, Goti, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secũ Reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem metiebantur, sed ex viribus populiq; adducti multitudine. Nec Ducũ etiam qui primum a Longino Exarcho Ravennatensi anno Domini 569 & mox a Longobardis institui cœperunt, alius fuit delectus, quã pro fortitudine, & rerũ gerendarũ prudẽtia: Adde quod Paulus Æmilius testatur, Duces Comitesq; principio ab Regibus ea lege gentibus civitatibusq; præfectos fuisse, ut quoties ex usu esset dimitterentur aut mutarentur. Neq; vero dictæ creandorũ Principum leges, cum hæreditarias terrarũ possessiones emetiantur & postulent, condi potuerunt, quamdiu temporario tantum beneficio Ducatus Comitatusq; a Regibus & Imperatoribus conferebantur. Quapropter licet præcisè ejus instituti tempus indicari nequeat (nullam enim ejus notam adfert Gallicus ille libellus) tamen sub Ottone II Imperatore, aut circa annum Domini millesimum, vel paullo post eam constituendarum confirmandarumq; dignitatum rationem a Monarchis ordinatam fuisse omnino est verisimile. Enimvero usque ad Ottonem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione, ad majorem dignitatem, regiamque Majestatẽ aspirabat. Sic ex uno Lotharingiæ Regno quod a Rheno, ad Scaldim usque extensum, mari Frisico terminabatur, & unius Lotharii Lodovici Pii filii erat, post plura sũt nata, videlicet transjuranæ Burgundiæ, quod a Jura monte ad Alpes usq; extensum totam Helvetiam, Rauracos, Allobroges & Burgundos transjuranos complectebatur: & Provinciæ Regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudiæ comprehendebat, & postea appellatum est Arelatense, cujus etiam hodie Trevirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad Mare Frisicum continebat,

& olim Austrasiæ regnum vocabatur. Rursus hoc ipsum Lotharingiæ Regnum Carolus Calvus, & ejus frater Lodovicus inter se partiti sunt, utrobique Regis titulo servato. Omitto alia eodem sæculo pro imperandi Libidine orta regna. At vero Otto II Imperator Lotharingiam ablato Regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque distinxit, veluti membris è corpore divulsis & distinctis, ut habet Cuspinianus, factaque divisione anno 981 primum ejus quæ nunc est Lotharingiæ Ducem constituit Carolum Lotharii Regis Franciæ fratrem, ut latius tractat Richardus Wassenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa Regnorum & Principatuum erectio defecisse, Monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperii, quemadmodũ in homine membrorũ ad caput proportione & harmonia maximè situm est. Ut ergo in Principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuo servaretur, tandem eo fere quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitror.

Habes Lector totius nobilitatis distinctos gradus, & dignitatum differentias. Jam observa in unoquoq; Regno quo modo Provinciæ pro illorum ratione sint divisæ, quomodo regimen & universitatis gubernatio, & qua portione in hos gradus sint distributa, quod cuiq; sit proprium officium, quæ cujusque ad alterum & præcipuè ad Caput sit habitudo & necessitas, videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & fastum, ad virtutẽ & sapientiam, ad Regni majestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus rectè succedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ item bona & successu fœlicia invenis, causam illorum disquire, sic optimam politiam in Regnorũ administratione speculaberis, atque utilissimè prosperèque Geographica tractaveris. Quo autem meliore methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquam fundamentum universi hujus negotii: De Politico statu regni Galliæ compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus D. Dominicus à Burmannia in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in aliis quoque Regnis, & Rebus publicis viros doctos sequi maximè optandum esset, quo omnes administrationum Reip. varietates in contemplationem duci possint.

DE POLITICO STATU REGNI GALLIÆ.

GAlli omnium scriptorũ judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politiæ statum constituere conantes, Monarchiam Regalẽ elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revereantur & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessario confugiendum, & rem esse plenam incommodi atq; periculi cum plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur Monarchias, etiamsi vel interitu Principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatæ, diuturniores fuisse & tranquilliores, quam vel Optimatum vel Popularem statum; ut in Assyriis & Ægyptiis & Parthis, imo ut propioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaq; nostra videmus, quibus sanè provinciis nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possunt. Fit vero plerumque, ut Optimatum status, qui Aristocratia dicitur commutetur in Oligarchiam, quæ paucorum est dominatus, quando ex Optimatibus & primis Civitatis pauci quidam, velut conjuratione facta, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglecta communi utilitate, quã solam & in primis curare debebant

bebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & Popularis Status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissimè ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex virtute & justitia æstimabant cæteris præcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum potitur, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque vero effrenatam in Regem suum transtulerunt potestatem: sed certis legibus & conditionibus optimé limitatam aut constrictam, ne tyrannidi ullus locus detur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorũ pravitate immutantur, sic in Gallia quoq; licet idem semper status, hoc est Monarchicus Regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandę Reipub. ratio fuit, quam omnem ab initio constituti Regni breviter ac dilucidè, quantum ex variorum scriptorum lectione assequi potuimus, ordine exponemus. Status Galliæ priusquam a Romanis in Provinciam redigeretur is fuit, ut neque universa unius Imperio regeretur, neque singulæ civitates vel in Populi vel in Optimatum potestate essent, sed ita divisa fuit, ut pleræque Optimatum consilio regerentur, quæ liberæ dicebantur, cæterę Reges haberent. Omnes quidem id institutum tenebant, ut certo anni tempore publicum gentis Concilium agerent, in quo quę ad summam Reip. pertinere videbantur constituerent. Civitates autem 64 Tacitus libro 3 numerat, hoc est ut ex Cæsare intelligitur, Regiones quæ non modo lingua, moribus & institutis, verum etiam iisdẽ Magistratibus utebantur, qualis ipse multis locis Æduorum, Avernorum, & Rhemorum Civitates præcipuè commemorat.

Reges vero vel Regulos potius Galli eos tum appellabant, qui non ad tempus, ut civitatum Magistratus, sed in perpetuum regium imperium quamtumvis exiguis finibus obtinebant, quos immutata temporum consuetudo Duces, Comites, Marchiones nominavit.

Erant hi Reges non hæreditarii, sed a populo propter Iustitiæ opinionem eligebantur, neq; habebant infinitum, solutum & effrenatũ imperium, sed certis legibus ita circumscriptum, ut non minus ipsi in populi quam populus in ipsorum ditione ac potestate essent, ut ferè illa regna nihil aliud nisi Magistratus perpetui viderentur. Nam multos nominat Cæsar privatos, quorum tamen parentes ac majores Regnum obtinuerant. Optimatum ergo & delectorum authoritate, quibus eam potestatem populus permittit tanquam freno coërcebantur, quæ optima Reipub. forma, teste Platone, Aristotele, Polybio & Cicerone fuit.

Porro Gallia a Romanis in Provinciæ formam redacta, eodem modo Reges ipsorum ex virtute & nobilitate (instar Germanorum teste Tacito) totius populi judicio ac suffragiis electi ac constituti sunt, quorum tres tantum in hodiernum usque diem annis fere 1200; quibus illud regnum duravit, familiæ recensentur.

I. Merovingiorum, qui orti a Meroveo stirpem ad annos 283 propagarunt.

II. Carolovingiorum, qui orti a Carolo Magno sobolem in annos 337 produxerunt.

III. Capetingiorum, qui ab Hugone Capeto prognati annis fere 590 regnum obtinent. Nam licet deferendi Regni judicium arbitriumque penes Ordinum Comitia, publicumque totius gentis Concilium semper fuerit, & etiamnum omni jure sit: filiis tamen & iis, qui ex Regis demortui stirpe essent propter nobilitatem (more Germanorum) & innatam quodammodo virtutem, prærogativam illam fere reliquerunt, ut eos quasi hæreditariè aliis pari virtute præferrent, ita tamen, ut si

Regis defuncti filii annis 24 minores essent, eos creari jus non esset, atque adeo alium ætatis legitimę creari, necesse esset, cujus exemplum extat anno Christi 309 in Clogio Rege. Sed & subinde hoc ipsum Regnum quod Francogalliæ dicitur, inter plures Regum demortuorum filios, ex Procerum Regni voluntate & arbitrio divisum fuisse, plurima extant exempla. Si vero Populus Filio repudiato alium eligeret, relinquebantur Filio repudiato ad tuendam suam dignitatem res quæ propriæ Regis, & ipsius patrimoniales fuerant. Cæteræ quę Regni & Reip. erant, & Reip. dicuntur, ei ad quem Regnum deferebatur, attribuebantur, sicut & eæ res quæ Fisci dicuntur, quæ scilicet ad tuendam dignitatem suam partim ad usus Reip. repentinos attributæ sunt, ut erant Ducatus & Comitatus varii, qui etiam in populi Comitiis illis assignabantur. Secundo & illud observatum semper fuit, ut Filię a Regni successione removerentur (non quidem lege Salica, ut quidam male existimant, nam ea de privato tantum patrimonio, nec ne Feudis quidem, sed de allodiis, auctore Salagasto uno ex regni proceribus, unde Salica ab ejus nomine dicta est, constituta fuit) & iis neglectis, Fratribus vel Patruis, aut etiam extraneis, per Proceres Regnum semper delatum sit; atque hæc de Regibus primo Reip. capite. Antequam autem reliqua de Regis electione, ejusque & Reipub. concilio, rationeque administrationis Regni progrediar, operæ pretium facturum me esse arbitror, si prius membra illa Regni, quæ Regem constituendi & abdicandi potestatem habere diximus, paucis descripsero, quo magis dulcis illa harmonia qua Regnum hoc a Majoribus prudentissime constitutum est elucescat.

Illud inprimis magni est momenti: Regiam potestatem, ac reliquos omnes regni ordines adeo commodis & æquis rationibus inter se devinctos esse, ac velut coagmentatos, ut vix ullum possit inter ipsos magnum dissidium oriri. Sunt autem Ordines in Galliis tres præcipui, penes quos legitimum gentis Concilium, Regnumque adimendi ac constituendi facultas omnibus temporibus fuit: Nobilitas scilicet, Populus, Vulgus. Hi singuli pro sua quisque conditione suas habent leges ac instituta, quibus utuntur, & adeo commode sunt invicem aggregati, ut ægre facultatē habeant alii alios opprimendi, aut etiam adversus Regem conjurandi. De Ecclesiasticorū ordine, qui quartus censeri potest, quanquam hodie, cum in tantam excreverit potentiam primum obtineat, deinde dicturi sumus.

Nobilitas igitur Galliæ, sive *Equestris Ordo* maximis fruitur commoditatibus ac privilegiis, eoque fit ut magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoque pro ipsius ac patriæ salute profundant. Neque enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunq; loco, & multa habent vitæ præsidia, sic ut non sit opus illiberalem aut quęstuariam aliquam artem exercere. Hoc enim nostris moribus minime illis conceditur, nisi forte domi maneant, ac rei familiari studeant. Sed si Regem sectari velint, habent quo se honeste alant. Plurima enim sunt domus & aulæ Regiæ ministeria, quæ solis nobilibus attribuuntur, qui singuli partem aliquam anni in iis procurandis consumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domesticis administrandis. Hi omnes annuum a Rege accipiunt stipendium, & ampliora sperandi magnas habent occasiones. Principes autem viri ac majoris dignitatis Proceres, quoniam & ipsi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reip. procurant, Nobilibus qui re sunt familiari minus lauta victum & alia sæpe communicant. Deinde Reges perpetuum alunt & amplissimum equitatum, exercendæ & alendæ causa nobilitatis, ac in tanto Equitatus numero plurimæ sunt Præfecturæ, quæ in illos distribuuntur, eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majores quidem loci nobiles pro sua quisque conditione ac virtute præficiuntur Equitibus, ex reliquis autem alii sunt Legati, alii Signiferi, alii Sagittarii, & qui per ætatem non possunt ferre arma

reliquis

reliquis famulantur, & cum nullū intercedit bellum, licet ipsis manere domi ejusque stipendii partem non mediocrem parsimonia conservare. Ad hæc nemo credat quam multæ sint per Galliam præfecturæ, ut sic dicam, urbanæ, quæ soli nobilitati committuntur, nam alii Provinciis, alii finibus, alii castellis & arcibus, alii vicis præficiuntur, ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quę Principibus tantum tribui solent, cujusmodi sunt qui ipsorum lingua dicuntur Connestabuli, Mareschalli, Ammiralii, & id genus alii, sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddā Reges liberalitate quadam elargiri solent in multos Nobiles, qui nulli sunt addicti ministerio. Hi appellantur eorum lingua Pensionarii. Satis igitur ex iis quæ diximus apparet ordinem equestrem valde honestè & liberaliter in Galliis haberi, & rectè quidem, nam & patriam ab hostibus defendunt, & natura fere cæteris antecellunt, & non solum ipsis, verum etiam majorum ipsorum meritis atque virtuti illud tribuitur.

Alter Ordo suas etiam habet commoditates non exiguas; ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæstum, quod tuto ipsis per Galliam proficisci ac negotiari licet, tum quod nobiles mercaturam nullam exercent, & splendidè fere ac sumptuosè vestiuntur. Huic etiam ordini conveniunt ac fere tribuuntur quæsturæ & rationes nummariæ, item præturæ, & quicquid ad jurisdictionē pertinet, qua sanè in re plurimum est honoris ac emolumenti. Sunt enim in hoc Regno Juris administri Judices, Advocati, causarum Procuratores, Scribæ, & id genus alii: multo plures mea quidem sententia, quam in reliquis omnibus Orbis Christiani Provinciis, quod peropportunè illis accidit, qui relicta mercatura his rebus operam navare volunt. Et adeo quidem est fructuosus hic Ordo, ut Nobiles etiam invideant, quanquam certè dignitate atque splendore reliquis præstant. Et qui sunt alterius ordinis fere student ad hunc pervenire, ut postea dicturi sumus.

In tertio genere est Vulgus & promiscua Hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Ut autem hi vel nimia utantur libertate, vel admodum sint divites, vel in armis etiam exercitati, non est consultum. Nam quia conditionem servitutis oderunt omnes, & natura sua fortunas amplificare student, facile fit ut arma capiant, & potentiores opprimant, quod & in Galliis & in aliis locis non semel accidisse constat. Ut autem ejusmodi sint Ordines, ac veluti gradus in omni Republica necesse est. Quemadmodum in corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra subministrare dignioribus. Neque tamen est quod hi suum statum deplorent ac indignè ferant, quoniam & jus ipsis communicatur æquabiliter, & quam a majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multis etiā Reip. ministeriis adhibentur, & sola virtute & industria & assiduitate possunt ad secundum ordinem emergere, quod secundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, nisi Regis beneficio singulari, quod ille solet iis impartiri, qui aut jam fecerunt, aut pro Repub. videt posse aliquid facere egregiè. Et prudenter quidem istud institutum est, primum ut ordo conservetur Equestris, qui propter belli exercitiū fere minuitur, & sumptus vix tolerat. Deinde ut homines tantis excitati præmiis virtute contendant, & ad supremum gradum eluctentur. Hac etiam spe cōfisi qui sunt plebeji & infimi ordinis aspirant ad secundum, & cum in eo versati fuerint aliquandiu, ad primum. Itaque fit ut minus sit inter ipsos invidiæ ac malevolentiæ, quando vident meritis ac virtuti patefactam esse viam ad amplissimos honores & propositum esse periculum, si malis rationibus eosdem obtinere studeant. Quod si vel conatus nimium difficilis, vel spes esset nulla ampliora cōsequendi, tum qui sunt mediocris & infimi gradus, magni præsertim animi, causam reperirent & occasionem excitandi motus, & sui ordinis homines contra potentiores armandi, nunc autem minimè difficilis est ratio, & videmus quam multi ex humili

humili sane loco ad summum fastigium evadant. Hanc quoque rationem diligenter olim servabant Romani, nam a populari statu gradum faciebant ad ordinem Equestrem, & hinc deinde ad Patritiam & Senatoriam dignitatem patebat aditus.

Est prætererea ordo Ecclesiasticus nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat, & pro Galliæ consuetudine non raro accidit, ut etiã homines plebeji virtute ac eruditione præstantes amplissimos in eo genere consequantur honores, Cardinalatum aliquando; vel Pontificatum etiam, quæ sanè res ad virtutem ac literarum studia homines inflammare potest.

Ex jam dictis liquet quam aptè & venustè inter se cohærerant omnes Regni Ordines, è quibus siquis aliquid delinquat facilis est medicina, nam si Nobiles injuriam cæteris faciant coërcentur ab iis qui jus reddunt, quorum est tanta auctoritas, ut quantumvis magni Principes eorum cogantur parere decretis. Quod si populus etiam atque vulgus aliquid moliatur, ut nonnunquam accidit, non est difficile nobilitati propter potentiam & usum armorũ illos ad æquitatem & officium adducere. eoque fit ut suarum rerum finibus ac veluti cancellis sese contineant omnes, ac pacem alii cum aliis colant, quando neq; causam habent, neq; facultatem etiam aliquid conandi, & periculum in eo summum esse vident. Itaque Regem tanti beneficii auctorem complectuntur & amant omnes, ac cum tempus incidit libentissimè imperata faciunt, & publicis necessitatibus magno studio subveniunt. Quod si privatim aliqui ab officio discedant, parata sunt remedia, sic ut malum non possit longius progredi. Et hæc quidem de Ordinum Regni statu satis.

Ex quibus equidem constat quam concinnè hæc Monarchia juxta justitiam distributivam sit temperata, atque administrata, & Aristocraticè, hoc est Optimatum imperio, & Democraticè, hoc est totius populi interventu, quippe cum ad omnes honores pateat aditus. Quæ quidem est illa Respublica quam tantopere propter dulcem illam harmoniam, omniumque Reipub. generum temperationem, omnes Philosophi commendarunt, & ubi vetus illa Lex aurea locum habet *Salus populi suprema lex esto.*

Verum ut redeamus unde digressi sumus. Ex tribus hisce Ordinibus seu Statibus Regni solet quotannis Calendis Maji publicum ac solemne Concilium seu Parlamentum vulgo haberi, atque adeo quoties major aliqua res inciderit, cui Rex in aureo tribunali sedens præerat: Et huic primum Principes Regnique Magistratus, tum inferiori loco legati ex singulis civitatibus subsidebant, quos vulgo Deputatos appellant. Carpento autem Rex in atrium vehebatur bubus tracto, quos auriga stimulo agebat. Ubi in atrium ac potius in Reip sacrarium ventum erat, tum Principes Regem in aureo solio collocabant, reliquique ut jam diximus, suo quisque loco atque ordine subsidebant, eoque demum in statu atque sacrario Regia Majestas dicebatur.

Auctoritas vero hujus concilii omni tempore summa fuit, & hæc potissimum in eo agi solebant. Primum de creando vel abdicando Rege, tũ de pace & bello, de legibus publicis, de summis honoribus, Præfecturis & Procuratoribus Reip. de assignanda patrimonii parte liberis defuncti Regis, vel dote Filiabus constituenda, quam Germanico verbo Abannagium, quasi exclusoriam partem appellarunt. Denique de iis rebus omnibus, quæ vulgus & nunc negotia statuum populari verbo appellat, quoniam de nulla (ut diximus) Reip. parte, nisi in Statuum sive Ordinum Concilio agi jus esset. Item siquis Princeps atque illustriore loco natus criminis alicujus insimularetur, in judicium ad illud Concilium vocabatur, ibique causam dicere cogebatur. Quinetiam si quando Rex majores sumptus facere instituisset, veluti in Templis ædificandis, & Monasteriis fundandis, Rex Ordinum Concilium exquirebat. Postremo ne illud quidem prætermittendum est, tantam hujus Concilii apud cæteras gentes authoritatem fuisse, ut etiam Principes exteri, siquid

siquid controversiæ haberent, id interdum hujus Concilii arbitrio ac judicio permitterent.

Atque hoc Concilium Historici alias curiam, aut Conventum, alias Parlamentum, alias Placitum appellare solent, quod re in multorum concilio quæsita & deliberata, tandem inter ipsos placuisset & convenisset. Unde & placita Philosophorũ apud Ciceronem & alios dicta sunt. Atque hinc etiam promanasse videtur illud hodiernum in mandatis ac literis Regiis: *Quoniam ita placitum est*, quod male nunc a Scribis Gallicis traductum est: *Car tel est nostre plaisir*.

Eligi etiam solebant in eodem hoc Ordinum conventu seu Concilio præfecti Reip. qui Merovingiis temporibus, *Majores domus*, hoc est *Magistri Palatii* dicebantur. Horum eadem apud Reges potestas fuit, quæ quondam apud Imperatorem Romanum erat Præfectorum Prætorio, qui etiam Aulæ Præfecti dicebantur. Qui cum Regiam potestatẽ desidia Regum aliquandiu obsedissent, eandem facultatem nacti eam pro sua usurparunt ac occuparunt. Nam cum omnia fere Reipublicæ munera obirent, & si quod gerendum esset bellum exercitibus præessent, hi domi nudo atque inani Regum nomine contenti propter desidiam in otio vivebant, unde eo progressa res est, ut Childerico Rege 18 Regnum obtinente Pipinus Magister Palatii, qui Regis nomine magna diuturnaq; bella gesserat, Saxones devicerat suamque in potestatem redegerat, oblatam Regii nominis occupandi facultatẽ non repudiarit, exercitu præsertim eoque victore & glorioso instructus. Tanta autem Præfectorũ potentia initium (ut diximus) cœpit tempore Clotharii secundi, circiter annum Christi 588, id est circiter annum 130 post regnum Francogalliæ constitutum.

Porro hic Pipinus in Regnum, deposito Childerico, sublimatus est. De quo vide Lector, hæc in appendice Hunibaldi apud Io. Tritemium, præter Marsil. Patavin. de Translatione Imperii cap 6. Eodem anno (inquit Tritemius) Proceres totius regni convenientes in unum, super abrogatione Regis Childerici inutilis, cœperunt habere concilium, placuit autem in commune omnibus, ut Regem Childericum nullam regnandi vel peritiam vel potestatem habentem deponerent, & Pipinum penes quem totius Regni summa manebat authoritas, in Regem sublimarent. Sed Pipinus in hanc rem consentire noluit, nisi prius Consilium Pontificis Zachariæ inquiratur, causas allegans se moventes.

In Magistri hujus Palatii locum successisse videntur *Comites stabuli*, vulgo *Connestablii*. Comites vulgo dicebantur omnes, qui amplissimos quosq; honores in Regia obtinebant, & Remp. pro parte administrabant. Erat autem Comes stabuli fere is qui apud Romanos Magister Equitum dicebatur, id est qui equitatui præerat, cui custodes equorum suberant, qui vulgo *Scarieri* appellantur. *Mareschalcus* Germanis vocatus, hodie eandem obtinet dignitatem quam olim Præfecti Prætorio, seu ut diximus Magistri Palatii, & sub eo hodie sunt quatuor Mareschalci, id est, Magistri Equitum, ad quos introducuntur lites rei militaris.

Post hæc erecti sunt tempore Hugonis Capeti (licet non satis inter scriptores de hac origine conveniat) quos *Pares Franciæ* vocant. Ille enim remoto legitimo hærede cum Regnum occupasset, Proceres aliquot novo aliquo honore ac beneficio sibi devinciendos putavit, nam ejusmodi aliquid ab eo factum esse omnes consentiunt.

Horum Parium constituendorũ causa duplex fuisse videtur. Primum ut Regni inaugurationi, atque ut tum loquebantur, investituræ præessent, hoc est, ut Regem Imperii sui insignibus, atque infulis solemniter in Principum atque Optimatum conventu exornarent. Deinde ut si quis è Potentium & Principum Franciæ numero fraudis capitalis reus fieret, judiciũ illud exercerent; nam cum antiquitus judicia illa in publico gentis Consilio exercerentur, ut dictum est, atque is mos majorum paula-

tim Capevingiorum instituto ad juridiciale Parlamentum traduci cœpisset, neq; Principes Regni facilè illi Parlamento suas fortunas committendas putarēt, Regibus illis ad suas rationes commodissimum fore visum est, præter illius Parlamenti curiam, suum hunc Parium consessum instituere, quæ Parium Curia vocitata est, quorum tamen ordo ac numerus aliquandiu varius fuit; neque enim duodecim viri semper fuerunt, ut nonnulli existimant, sed interdum plures, interdum pauciores erant, prout Regi, a quo in summi honoris ac beneficii loco Magistratus ille deferebatur, commodum videbatur; idque variis exemplis probari posset, sicut & Parium dignitas sæpe variis Principibus attributa est, & ad illorum judicia nonnulli insuper alii è Franciæ Proceribus, Satrapis & Episcopis, adhiberi soliti sunt. Postremo in illorum numero etiam Reges ac Principes exteri fuerunt.

Porro etsi hac Parium institutione, & quod Hugo ille Capetus ad conciliandos sibi retinendosque (ut diximus) Procerum animos, dignitates quę temporarię erant, puta Regni Ducatus, & Comitatus, perpetuas fecit, haud parū publici (de quo diximus) Concilii authoritatem, licet cum ejusdem Concilii consensu, astutè imminuerit, cætera tamen cuncta adhuc ab eodem pro more pendebant Concilio, adeo ut etiam Budæus, & Carolus Molinæus tradant rei nummariæ jus, hoc est potestatis nummorum vel augendæ, vel minuendæ semper penes populum Francorum fuisse. Memorabile est illud bellum quod propter publicum bonum Proceres Regni assiduis plebis querimoniis & expostulationibus incitati adversus Lodovicum undecimum Regem decreverant. Quin nec illud omittendum, sub eodem Lodovico Concilium publicum apud Turones ad Calend. Aprilis Anno 1467 coactum fuisse, in quo placuit ut certi probatique viri, 36 scilicet Curatores Reipb. ex singulis Ordinibus deligerentur, qui Rempub. constituerent & juri ac justitiæ providerent, duodeni scilicet ex Clero (qui unum Ordinem jam obtinebat) totidem ex Equitibus, & totidem juris ac Justitiæ periti ex populo, fidemque Rex Regali dicto promissoque dedit ratum se habiturum quicquid illi 36 viri constituerent.

Atque hęc quidem in genere ad Capevingiorum usque tempora totius Reip. gubernādæ, Regnive administrandi ratio fuit. Eaque recensuimus Officiariorum Regni munera quibus qui præsunt vel funguntur, propriè Regni seu Coronæ administratores, Officiales vel Sapientes dicūtur, quales sunt cum primis illi quos publicum Concilium constituere diximus, Item *Pares Franciæ*, deinde *Connestablius, Ammiralius, Cancellarius, Quæstor, generalis Franciæ*, &c. Alii etiam omni tempore fuerunt Consiliarii ac Officiarii Regii, qui privata ipsorum negotia curabant, Regique famulabantur aut ministrabant quales sunt *Camerarii* & alii Ministri & Officiales Aulæ Regiæ.

Præter hæc publica munera instituta sunt successu temporis alia atq; alia *Parlamenta juridica*, qua in re sciendum ad hæc fere Capevingiorum tempora, & simplicem facilemq; jus reddendi rationem, rarasque omnino lites fuisse, quod vel hinc licet cognoscere, quod Rex Lodovicus cognomento Divus, qui regnavit circiter annum 1230 (ut ex Jonvillio, qui ejus vitam descripsit, constat) ipse vel controversias disceptabat, vel disceptandi negotium nonnullis è suo comitatu mandabat. Quod idem de Carolo Magno proditum est, qui vel dum calcearetur, lites dirimebat. Hujus lex talis in capitulari extat. *Hoc missi nostri notum faciant Comitibus & populo, quod nos in omni septimana unum diem ad causas audiendas sedere volumus*. Crescente deinde pravitate temporis, litium multitudine, primum Basilica magnifica Regis Lodovici Huttini, vel ut alii volunt Philippi Pulchri Imperio circiter annū 1292 ædificata est; Tum ex mediocri Judicum numero tres Decuriæ factæ Magnæ Cameræ, Inquisitionum & Postulatorū. Sed anno 1521 Rex Franciscus quartam deinde Cameram 20 novis Consiliariis adjecit. Rursus idem

Rex anno 1543 alios 20 creavit. Sed hic Judicum conventus non fuit perpetuus & perennis ut hodie, sed indictivus, nec nisi certo Principis mandato exerceri solitus. Ad diem idem D. Martini, id est 2 idus Novemb. a Rege edictum proponebatur, quo Parlamentū inchoandi Iudicibus a Rege authoritas datur.

Verum paullatim in tantum hujus Consessus, seu Parlamenti autoritas excrevit, ut nulla Regia Lex, nulla constitutio rata esset, nisi cujus illi Consiliarii auctores comprobatoresq; fuissent. Deinde ut nullus tota Gallia Magistratus, non modo urbanus, verum & militaris esset, quem non ab illo consessu inaugurari, & apud eundem in leges jurare oporteret, tum ut ab eorum judiciis appellandi jus non esset, sed ut eorum decreta rata & fixa essent, postremo quicquid potestatis, imperii, authoritatis, penes publicum Consilium & Statuū Parlamētum (cujus scilicet & nomen & authoritatem obtinet) fuisse diximus, id totum in Senatum illum translatum fuerit. At hodie quando solus Rex pro suo judicio cum Secreto ac Privato suo Cōsilio quidvis decernit, prorsus in Ordinarium Juridicum Consilium conversum est, non amplius circa Remp. Regnique negotia occupatur, fixamque suam sedem Parisiis habet.

Quod quidem latissimè patet, & amplissimam præ cæteris ordinariis Curiis seu Parlamentis (quæ septē omnino per Galliam nunc sunt) jurisdictionem habet. Cognoscunt autem singula de causis & criminalibus omnibus, & quod a singulis definitum fuerit ei standum est. Illud Parisiense præ cæteris habet, quod in id aliquando ipsi Reges venire olim solent, quoties aliquid magni decernere vellent, quod vel bellum vel pacem concerneret. Hodie adhuc pactiones Regum, & quicquid omnino ad Regni constitutionem pertinet in eo recitatur, & scriptis publicis, quorum ipsi custodiam habent, inseritur.

Sic quæ ab omni antiquitate & primordio Regni Francogalliæ ad publicos Ordinum Conventus referebantur, & post iis abolitis, ad Senatum seu Parlamentum Parisiense, ea hodie ad solum Regem, & quos ille in Consilium adhibere vult, translata sunt. Verum ut pergamus ulterius.

Est aliud in hoc Regno constitutum Consilium quod Magnum vocatur, quod ex variis Principibus ac præcipuis Aulæ & Regni consistit, quod tempore Caroli Septimi & Octavi, non nisi circa negotia Status Regni ac ipsius Reip. incolumitatem occupari solebat, sed & hoc ipsum adeo multitudine causarum ac litium successu temporis obrutum fuit, ut Carolus octavus Ordinarium ex eo Consiliū, 17 Consiliariorum fecerit. Quos deinde Lodovicus duodecimus ad viginti adauxit, addito Cancellario Consilii Præside, adeo ut sub Francisco & ipsa Cancellarii dignitas in Præsidatum erecta fuerit, atq; deinceps solum vacarent cognitioni causarum extraordinariarum a privato Consilio iis commissarum & fere ordinariè appellationibus Præfecti hospitalis, ut vocant.

Præter ordinaria jam dicta septem Juridica Parlamenta, ut familiari utamur vocabulo, & Magnum Consilium, habet Rex privatū adhuc Consilium, quod perpetuum & ordinarium est, Regemq; fere comitatur, & circa negotia Regni præcipuè occupari solet, quanquam & id hodie in Ordinarium quasi Consilium conversum sit, quando scilicet causis civitatum & Parlamentorum ferè vacat, & plerumque etiam aliorum privatorum non ita magni momenti causis, adeo ut hi viri spectabiles & illustres aliis occupati negotiorum publicorum & statum Regni concernentium, cognitionem & curam propemodum omnem amiserint, totaque Regni administratio & cura Regis arbitrio & paucorum decretorum electorum judicio commissa esse hodie videatur, quod *Secretum Consilium* nuncupatur, in quo cunctæ fiunt deliberationes summam rerum cōcernentes, & super quibus deliberatum a Privato & Finantiarum Consilio fuit, si ejusmodi modo negotia fuerint, quæ Regis peculiarem cognitionem requirant. In hoc cuncta beneficia, literæ & mandata Regia signantur, aliorum Principum, Legatorum,

Præsulum, & Capitaneorum literæ referantur, eorumque responsa concipiuntur, & Secretariis Statuum committuntur.

Est ergo & aliud *Consilium*, quod Vulgo *Finantiarum* vocant, quod universi Regii ac Regni Thesauri curam agit, cui adjuncti quoque sunt *Intendentes*, ut vocant, *Secretarii-Finantiarum*, item *Quæstores ærarii.*

IN USUM TABULARUM. ADMONITIO.

Quum ad cœlestem rationem universam Geographiam reducere fuerit institutum, ut justa locorum symmetria, qualis in Sphærica Terræ figura existit, etiam in plano quam proximè servaretur, debita graduum longitudinis ad Meridiani sive Latitudinis gradus proportio constituenda fuit. Cum ergo paucos Latitudinis gradus contineret proposita tabula, ad medium ferè parallelum tabulæ eam proportionem redegi, sic ut quæ illius paralleli ratio est ad meridianum, ea etiam esset graduum longitudinis in eodem parallelo ad gradus Meridiani sive Latitudinis proportio. Ac tum Meridiani omnes inter se paralleli existunt. Cum vero plures erant Latitudinis gradus, quia multa ibi in summo imoq; parallelis fit proportionis ad Meridianum differentia, ne nimium a vero recederet locorũ symmetria, duos delegi parallelos æqualiter ferè a medio & extremis distantes, ad quorum rationes, Meridianos graduum Longitudinis designatores constitui, qui tum non paralleli fiunt, sed pro sumptorum parallelorum inter se distantia majore vel minore, plus minusve ad se mutuo & ad medium tabulæ Meridianum inclinantur. Quo autem modo ea Meridianorum designatio sit invenienda, in Geographico Ptolemæi opere ostendi.

Gradus porro Latitudinis ac Longitudinis in lateribus tabularum designatos invenies, & quidem pro maxima parte Latitudinis in utroque tabulæ latere, Longitudinis vero in summo atque imo, quando videlicet usitato Geographis more Septentrionem in superiore parte collocare licet. Quod si Regio describenda magis inter Meridiem & Boream extendatur, quã inter Orientem & Occidentem, tum fere Occidentem sursum locavimus. Ut ut fiat Orientale Occidentaleque latus semper tibi Latitudinis, reliqua duo Longitudinis gradus repræsentabunt. Suntque singuli gradus in 60 partes, quas minuta vocant divisi, aliquando in singula, cum magnitudo id patitur, alias in bina, quina, aut etiam dena.

Hoc fundamento posito optimas quasque descriptiones in delineandis regionibus sequutus sum, qua in re non parum subsidii mihi attulit insignis Chorometer & solertissimus Regis Hispaniæ Geographus Christianus Sgrothenius, qui multas regiones perlustravit, & præ cæteris amplius exactiusque descripsit. Tum ejusdem quoque Majestatis Geographus diligentissimus Arahamus Ortelius, ipse candor & humanitas, qui quid uspiam tabularum nactus fuit, mihi communicavit liberaliter, tametsi in eodem mecum esset instituto. Qui præterea aliquid attulerunt auxilii, eos suis locis commemorabo, quo justum sui beneficii encomium apud studiosos consequantur, nec ego ingratus reperiar. Omnia autem quæ ab aliis oblata simulque quæ ipse conquirere potui diligentissimè inter se contuli, quo quam fieri posset, emendatissimas descriptiones exhiberem. Unum tamen interim, quod maximè in votis erat mihi defuit, nimirum Principatuum & Nobilium locorum exactior enumeratio ac designatio, quæ in editis tabulis quam maximè desiderantur. Proinde huic defectui nostro veniam dabis (Lector), & ad celebrandum Nobilitatis ordinem politicum suppetias ferre dignaberis, locaque hujusmodi situmque ac nomina, qualitatemque eorum indicando, tuo id nomini decus erit. Orbiculi exigui locorum quorumlibet verum situm indicant, atque hinc eorum distantia sumenda est. Cæterum his subinde signa adhærent quibus internoscantur loca. Simplices pagi solis orbiculis, ubi ornatui locus deest contenti sunt,

sunt, castra quoties nota occurrunt exstante unco notamus hoc mod ♂, coenobia cruce sic ♁, Opida, turres ut minimum duas habent, pagi nobiles unam. Hæc observavimus quatenus nobis fuerunt nota. Facilia porro factu signa ad has distinctiones sumpsimus, quo quilibet omissa facile supplere queat.

Si quis Longitudinem ac Latitudinem loci alicujus explorare velit, ubi Meridiani paralleli sunt id efficiet, distantiam ejus a latere Tabulæ circino sumendo, circinumque sic expansum ad aliud latus applicando. Si distantiam ab Orientali latere sumpsisti, circinus ex eode latere in Septentrionali latere gradum & minutum Longitudinis ostendet. Sin a Boreo latere distantiam habes, ex eodem in Orientali latere latitudinem designabit. Cum vero Meridiani non fuerint paralleli eodem quidem modo loci Latitudo reperietur, at in universalibus Tabulis ubi paralleli sunt circulares, distantia loci a proximo parallelo sumpta idem in latere Orientali ostendet. Longitudo autem quærenda erit filo aut regula loco superimposita versaque, donec in Boreo Australique latere idem utrimque ejusdem gradus minutum designetur, quodcunque tum illud erit, loci assumpti Longitudo existet.

Milliaria in diversis regionibus multum subinde differunt, si ergo lubeat ea ad invicem comparare, eadem circino ad gradus Meridiani refer, & quot in uno gradu comprehendantur revoluto circino explora, videbis quot unius, quot item alterius Regionis milliaria gradum unum emetiantur. Sic Germanica communia milliaria (quæ 15 sunt in uno gradu) quadrupla invenies Italicis communibus, & subdupla fere quibusdam Suevicis ac Westfalicis.

Nonnunquam occurret simplex linea orbulo annexa, sic ⊸○ ⊸○, ea nomen ad locum pertinens indicat, ideo addita, ne in locorum pressura quod cuique nomen debeatur ambiguum fiat.

Index Tabularum Galliæ.

Gallia universalis.
Britannia & Normandia
Aquitania.
Provence.
Francia Picardia & Campania.
France.
Bouloigne.
Anjou.
Berry.
Poitou.

Lotharingiæ pars Septentrionalis.
Lotharingiæ pars Meridionalis.
Burgundia Ducatus.
Burgundia Comitatus.
Lyonnois.
Helvetiæ Tabula generalis.
Zurichgow.
VVifflispurgergouw.
Lacus Genevensis.
Argau.

Belgii universalis.
Flandria.
Brabantia.
Hollandia.
Zelandia.
Geldria.
Artesia.
Hannonia &
Namurcum.
Lutzenburg. & Trier.

Regio. Nomina & unde deducta.

HIspaniam ejusque præcipuas Provincias perlustravi; Pyrenæos transgresso Gallia se offert. Hanc, qua potero fide percurram. Partem Europæ quæ hoc tempore *Francia*, dictam olim multi memoriæ produnt Γαλατίαν, ab γάλα Lac Latinis sonante, quod lacteos, id est albi coloris homines producat: Montibus (hoc enim addunt) nimium solis ardorem inde excludentibus. Diodorus nomen natum scribit ab *Galata* Herculis filia. Alii alia tradunt. *Celtogalatiam* Ptolemæus nominat lib. II cæterique Græci. Ab *Galatia Gallia* putatur formata; quam tamen vocem alii aliunde derivant. Hæc talia non tanti, ut Lectorem multis morentur. Certè Galliæ appellatio Latinis Scriptoribus fuit latissima, ut ex sequentibus plenius discemus. Hebræis *Tzarphat* vocari scribunt Postellus & Arias Montanus. *Francia* nuncupatur hodie ab Francis, Germaniæ ad Rhenum Populis: qui vi regionem hanc & armata manu occuparunt, vulgo *Le Royaulme de France*. Gallos Græci *Celtas* universim & *Galatas* vocarunt. Iidem *Gomeritæ*, teste Josepho, olim dicti fuerunt. Atque hæc breviter de nomine. Sequitur Situs & quantitas.

Situs,

Eam explicabo in finibus, Longitudine, Latitudine, Circuituque. Quod ad Fines Regni quod *Francia* nunc dicitur, ad Septentrionem, qua quidem Germaniam Inferiorem respicit, Limes statui solet inducta ab Caletibus in Argentoratensium usque agros linea: quæ ab sinistra relinquit Artesios, Hannonios, Luceburgenses, & alios, ad dextram Picardos & Lotharingos: qua vero Angliæ jacet obversa, vastus æstuosusque Oceanus Britannicus: Ad Occidentem idem eam pulsat, ingenti facto in Aquitaniam Sinu, Oceanus, Ad Meridiem, qua quidem Hispaniæ adhæret, Pyrenæos habet montes: qua vero apertior, liberiorque & sui quasi juris fit, placidiore, nempe Mediterraneo, terminatur Mari, quod ab ipsa *Gallicum*. Ad Ortum denique Alpibus separatur ab Italis, Jura ab Helvetiis, Rheno ab Germanis. Galliæ vel Franciæ (nam voces has ἀδιαφόρως usurpabo) Longitudo ab Occasu recta in Ortum, milliarium Gallicorum, est paullo amplius ccc: vel a Cauro in Vulturnum supra trecentorum & triginta. Latitudo milliarium fere ccxxcv. Circuitus supra mille viginti milliaria. Ea igitur est Quantitas; sequitur jam nunc Qualitas: cujus causa plurimum Clima. Subjacet parti quidem Quinti, tota autem sexto septimoque Climatibus, Parti quoque Octavi inter gradus Latitud. XLI & LI: Longitudinis autem XX & XXXVIII. Et licet universim Ventis obnoxia sit plurimum Septentrionalibus, propter Aëris tamen salubritatem & temperiem optimis Europæ Regionibus adcensenda.

Aeris temperies.

Constitutione felicissimam facit Claudianus: saluberrimam dicit Cæsar lib. III bel. Civ.; fertilissimam hominum Genitricem lib. II de bell. Gall. Strabo ubi de Arvernis, & alii. Ager magna parte est planus: amœnos hic ibi habens colles, interque eos valles jucundissimas: sua cum has, tum illos fœcunditate admirabiles. Arva benè culta Triticum aliasque segetes luxurie magna producunt.

Soli fertilitas.

Multum fert Gallia Frumenti, teste Strabone, Milii, Glandis. Nihil in ea ociosum, nisi qua paludes aut Silvæ obstant. Vino abundat, eoque optimo, idque partim suis Britannis, Normannis, Picardis, partim confinalibus Germanis, Belgis, Anglis, aliisque quibus uvarum maturitatem negare solet aeris frigiditas, subvehunt. Auri quoque & Argenti apud Gallos fuisse Metalla, testatur præter Strabonem etiam

etiam Athenæus [illegible] reducuntur exhausta. Ager, qui alimde non occupatus omnis generis nutrit armenta, quæ faciunt, ut Carnis, Lactis, Butyri, Casei, Lanæ, rerumque aliarum abundet copia. Franci omnes Gallias pacifice obtinuierant sub Rege Hlodoveo, qui primus omnium totius Galliæ Monarcha est factus, primusque Christi nomen professus, ea, quibus in hodiernum usque diem Francorum Reges utuntur, Trium Liliorum in-
Imperium majorum. signia, coelitus, ut volunt, accepta usurpavit. Regnasse post eum scribuntur successione nunc directa, nunc collaterali, Childericus, Hlotarius I, Cherebertus, Childericus II, Hlotarius II, Dagobertus Magnus, Hlodoveus II, Hlotarius III, Childericus III, Theodoricus I, Hlodoveus III, Childebertus II, Dagobertus II, Hlotarius IV, Chilpericus I, Theodoricus II, Chilpericus II. Hic anno Regni XI, Christi vero IↃCCLI, auctoritate & jussu Zachariæ Pontificis, cui Pipinus vituperabilem & probrosam Regis vitam, transmisso libello, depinxerat, Regni jure privatus ad Monachatum est coactus. In locũ ejus factus est accusator ipsius Pipinus Caroli Martelli F. Pipini N. Brevis cognomine, ex Præfecto & Majore Dominus. Hũc sequuti commemorantur Carolus Magnus, Ludovicus Pius, Carolus Calvus, Ludovicus III Balbus, Ludovicus IV & Carolomannus, Carolus Crassus, Odo, Carolus Simplex, Rudolphus Burgundio, Lotharius V, & Ludovicus V, ultimus ex Caroli Magni posteritate: quo veneno necato, habenæ Regni translatæ sunt ad Hugonem Capetum, primum Gallum, Comitem Parisiensem, Ducemque Francorum & Burgundiæ titulo-tenus. Capeto successerunt Robertus Pius, Henricus I, Philippus I, Ludovicus VI Crassus, Ludovicus VII Iunior, Philippus II Adeodatus Augustus, Ludovicus VIII, Divus Ludovicus IX, Philippus III, Philippus IV Pulcher, Ludovicus X Hutinus, Philippus V longus, Carolus IV pulcher; cui sine prole mascula defuncto suffectus est Philippus VI Valesius, Caroli Valesiorum comitis I filius. Sequuti hunc Joannes Valesius, Carolus V Sapiens, Carolus VI Bene-natus, Carolus VII, Ludovicus XI, Carolus VIII Gibbosus, Ludovicus XII Caroli Aureliani F. Franciscus Valesius I Caroli Comitis Angolimensis F. Henricus II Valesius, Franciscus II, Carolus IX, Henricus tertius; cui Iacobitæ Monachi manu obtruncato legitimus pronunciatus est Successor *Henricus IV Borbonius*, Antonii Borbonii Ducis Vindocinensis Filius, Rex Navarre *Galliarum Rex Christianissimus*. Sunt autem Galli alacres & ad arma proni, de quorũ bellica virtute operæ pretium est audire Strabonem virum peritissimum, genere Cappadocem, eruditione Græcum, judicio priscum, incolatu Romanum, terrarum multorum peragratorem. *Universa*, inquit,
natio eorum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis *Majorem virtus.*
studio flagrans, animo est strenuo & celeri ad conserenda prælia: alioqui mente candida & simplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque injuria lacessiti, conferti coeunt in certamina aperte, nulloque periculi adeundi respectu. Nemo etiam ignorat quanto fuerit olim Romanis, Græcis & Asiaticis terrori Gallorum nomen, quum quondam ab suis sedibus usque ad Appollinem Pythium, atque ad oraculum Orbis terræ vexandum ac spoliandum profecti sunt: quum Romam ceperũt & incenderunt, Capitolium obsederunt, urbes in Italia condiderunt, *Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomũ, Tridentum, Vincentiam*: Quum recenti adhuc memoria Borbonius Romam vicit. Cæterum *Gallia* hodie non æque late patet atque olim; nam & Italiæ pars ea, quæ inter Alpes & Anconam sita est Gallia Cisalpina quondam dicta fuit, nunc

autem

autem *Lombardia* appellatur: & Belgarum magna pars hodie Germaniæ adscribitur, quæ ex Cæsaris, & Ptolemæi, veterumque omnium descriptione ad Galliam pertinebat: Galliam enim *Transalpinam* quam Plin. *Comatam*, Ptolemæus *Celtogalliam* vocat, in tres partes divisere, *Celticam*, *Belgicam*, & *Narbonensem*. Ptolemæus in quatuor, *Aquitaniam*, *Lugdunensem*, quę eadem est cũ Cæsaris Celtica, *Belgicam* & *Narbonensem*. Definiverunt eam Pyrenæis Montibus, Rheno, Oceano & Alpium jugis: quum hodie quicquid a Caleto Orientem versus spectat, non Galliæ sed Germaniæ adcenseatur, & Rheni utramque ripam Germani latè sibi vindicent. Urbes præcipuæ sunt *Lutetia Parisiorum*, *Massilia*, *Narbona*, *Lugdunum*, *Pictavium*, *Burdigala*, *Næomagus*, *Iuliomagus*, *Aurelia*, *Rothomagum*, *Rupella*, aliæque plurimæ, de quibus in particularibus descriptionibus fusius. Lacubus non caret Gallia. Inter eos principis loci qui Latinis *Lemanus*: plerisque Galliæ Lacus habitus. De quo cum peculiarem in hoc volumine Tabulam habeat, plura hic non addam, eo Lectorem remittens. Quarta ab Opido Arvenię Besso milliaris parte Mons est, inque eo Lacus latè se extendens: tam altus, ut fundo existimetur carere. Nulla in eum, quod quidem intuentium oculis patere potest, influit Aqua. Si quis quid in eum projiciat, Tonitrua dicitur mox auditurus, Fulgetra visurus, Pluviam & Grandinẽ habiturus. Haud procul inde Crypta est, cujus os rotundum, vulgo *Creux de Soulcis*: & Abyssus, cujus profunditas explorari nequit: & huic si quis injecto lapide aurẽ admoveat, murmur percepturus auribus perhibetur ingens & mirabilem strepitum, Tonitruo ex remotioribus venienti locis non absonum. Æstivis mensibus etsi nihil injiciatur, Strepitus tamen in cavitatibus intelligitur. Putantur inesse venti, inter se quasi belligerantes. *Abitacini* vel *Avitaci*, cui ab avito nomen, Locus in Arvernia apud Claromontem, tam graphica est apud Sidonium lib. II Epist. II reique conveniens descriptio, ut hodie primum delineata videatur, qua dexter, qua lævus. De *Rubreso Lacu* legendus Pomponius Mela lib. II cap. quo Gallia Narbonensis depingitur, Plin. *Rubresem* nominat. λίμνη Ναρβωνῖτις Strab. & Steph. Lætatur etiam Gallia Fluminibus, quæ magna, quæ parva, innumeris. Nominat simul Fluvios non paucos Ausonius Eidyllio XII, ubi de Mosella.

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps.
Matrona non, Gallis, Belgisque intersita fines;
Santonico refluus non ipse Carantonus æstu
Amnis, & auriferum postponet Gallia Tarnem:
Insanumque ruens per saxa rotantia late
In mare purpureum, Dominæ tamen ante Mosellæ
Numine adorato, Tarbellius ibit Aturnus.

Et paulo post.

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rodanus dat nomina ripæ:
Te Stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Primum

Primum autem inter fluvios agmen ducunt, *Sequana, Ligeris, Garumna, Rodanus*. Qui *Sequana*, Lat. Σηκȣ́ανα Pt. Σηκȣανὸς Str. Σηκόανος Step. *Siban* Benjamino, *Seyne* vulg. Oritur in Burgundiæ Duc. in Alseti regione paullo amplius leuca versus Septentrionem a Burgo, qui S. Sequano Sacer; duobus rivulis, quos inter Pagi jacent *Billii* & *Perriere*. Lustratis sectisque cum aliis, tum Lutetia Parisiorum, cui nobilissimam facit Insulam, Rotomagoque, Mare Britannicum vel Normannicum Ostio satis lato irrumpit. Æstuarium ibi satis est navigantibus periculosum: ideoque providè magnaque solicitudine adeundum. Normannis vulgo vocatur *la Bare*. Sequana enim mare ingressus repente contra fluviorum ceterorum naturam refluit, horrendo sonitu ascendens ad hastæ longioris altitudinem. Inexspectata solent hic negligentibus & incuriosis oriri discrimina. Currens Sequana fluvios suscipit varios, in quibus nobiliores cæteris, Antiquis etiam noti *Matrona*, vulgo *Marne*, *Esia*; *Oyse* vel *Ayse* vulgo, *Axona*, vulgo *Ayne*, *Aisne* vel *Esne*. *Ligerim* secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: λίγηρος (vel ut in aliis Codicibus melius, λίγειρις) & λείγης Strab. lib. IV & Ptol. Hodie *Loire* & *Leire*. Caput ejus in pago Velauno: Locus vulgo *la Font de leire*. Amplior est reliquis, ut merito *Pater Galliæ Fluviorũ* audiat: aquæ Limpidissimæ. Facto inter varios populos (Celtas ab Aquitanis olim ex Strabonis notatione dividebat) procursu, exonerat se in Oceanum Occidentalem, inter Nannetes & Pictones Ostio quatuor ferè leucas amplo, Pulvillis aliquot infesto: interius ad duas cum semi leucas Rupes sunt, quibus a Porcis cognomen: Ingentes & Navigiorum patientes excipit Fluvios non paucos, *Elaver* vulgo *Allier*: *Carum* nunc *Cher*: *Vigennam*, hodiè *Vienne*, *Viane* & *Vignane*, *Meduanam*, hodie *Mayne* & alios. *Garumna* sequitur, Cæsari Gallos ab Aquitanis disjungens: Strab. lib. IV Γαρȣνᾶς Ptol. Γάρȣνα: *Garonna*, Frontino: quod nomen integrum hodieque retinet a Capite ad Blaviam Castrum, ubi lingua Romana incipit. Nam inde *Geronde* & *Gironde* dicitur. *Gerunnam* etiam vocat Gulielmus Brito in sua Philippeide. Oritur ex Pyrenæis haud procul Opido, quod vulgo *Guadalup*. Hic hodiè perlustratis cum aliis, tum Tolosa & Burdigala, Mari se miscet Aquitanico, duarum ferè leucarum Ostio: quod intrantibus occurrunt scopuli, quibus ab Asellis cognomen, Septentrionalior Nautis Belgis *Noorder-Ezel*, Australior *Suyder-Esel*, Pharum vel præaltam sustinens turrim, quæ vulgo *la Tour Cordan*. Excipit navigeros fluvios *Tarnim*, *Lo Tarn* vulgo: Gallicè *le Tar*: *Egercium*, Vasconibus hodiè *Gers*: *Oldum* Arvernatibus & Montanis Cadurcis *Ooldt*, vel cum articulo *l'Old*, *l'Oolt*: *Duranium*, hodiè *la Dordogne*, & alibi *Dordonne*, & alios. Ultimum *Rodano* dedi locum, Fluvius hic Scriptoribus omnibus & Græcis quibus Ροδανός, & Latinis notissimus. In universum Gallis nuncupatur *le Rosne*: sed Indigenis *lo Ros*: *Eridanum* nominant Oppianus in Halieuticis lib. IV & Philostratus in Vitis Sophistarum. Plinius ab *Roda*, Rodiorum in illo tractu Colonia nomen impositum scribit. Oritur haud procul Danubii, Reni, Arolæ, Ticini aliorumque fontibus, prope montem, qui vulgo *Briga*. Lacum Lemannum apud pagum Novam-Villam (*Neuf Ville*) ingressus, servato ferè colore permeat, & ad Genevensium opidum egressus, rapido cursu pergens in mare Mediterraneum erumpit, septem ostiis, ut scribit Apollonius in Argonauticis: quin-

que ut Diodorus & alii, tribus ut Artemidorus apud Strabonem, Plinius & Ammianus: duobus ut Polybius eodem Strabone teste, & Ptolemæus: pluribus, ut prudenter sibique, ne mendacii argui posset, cavens Livius: hodie quinque, & plura numerant nominantq; Adcolæ, *Gras Neuf*, *Gras d'Orgon*, *Gras Paulet*, *Gras Grant*, *Gras d'Enfer*, *Gras de Passon*, quorum postremum, quod versus Massiliam sit, *Mossaleoticum* appellat Plinius, *Massalioticum* Polybius, qui hoc *Primum* vocat, quod ad *Gradus* Marcellino & Antonino: a quo cæteris etiam Ostiis *Gradus* nomen inditum. Excipit Rodanus *Arvam*, *Ararim* hodie *Saone* vel *Sone*; *Isarim* hodie *Isere*: *Drunam*, qui hodie *Droma* est vel *Drosne*; *Druentiam*, hodie *Durance*. Sed hæc de Fluminibus in præsentia sufficiant. Oceanus Britannicus a Septentrione, qua Angliæ opponitur, eam pulsat, ut & ab Occasu, uti supra diximus. A Meridie Mare Mediterraneum. Cum ad hoc, tum ad illum Sinus Galliis sunt insignes. Ad Oceanum est cum primis ille, qui *Aquitanicus* Aethico & aliis. *Tarbellicus Ancon* elegantissimè apud Lucanum vocatur. Sinus etiam ad idem Mare sunt non ignobiles, in quorum intimis recessibus locata videmus, opida, Diepam, Constantiam, & alia. Ad mare Mediterraneum *Gallicus* (*Galaticus*) Sinus est duplex, *Major* & *Minor*. *Major* ea Mediterranei pars appellatur, ubi se in illud effundit Rodanus. *Angulus Gallicus* M. Porcio Catoni: *Gallicus Sinus per exellentiam* Livio, Justino & aliis. *Minor* apud Strabo, scribitur ad Promontorium Montis Pyrenæi, quod *Aphrodisium* dicitur. Hic *Salsus* vocatur Melæ. *Gamblacianum* etiam Sinum ponit ad Galliam Narbonensem Antoninus. *Portus.* Portus, ut hodie, de quibus plenè Lucas Aurigarius Charta v & quatuor sequentibus, sic olim habuit Gallia celeberrimos. Principem obtinent locum *Staliocanus*, *Vindana*, *Brivates* & alii quidam Veteribus nominati. Qui *Staliocanus* Ptolemæo, aliis *S. Paul de Lyon* in Britannia existimatur, *Roscou* aliis, quibus ut subscribam, facit, quod posterior priore multo sit fidior & commodior, quamvis enim oppositam habeat Insulam, cui cognomen vulgo *De Bas*, facilem tamen & tutum septemque altum hodie ulnas, utrimque præbet Navibus ingressum. Priori, minax objacet Taurus (Insula est, vulgo *Le Taureau*) qui circumpositas habet rupes innumeras & latentes & eminentes; a quibus magnum Nautis malè providis creari solet periculum. Haud procul inde in eadem Britannia versus Meridiem post flexum Promontorii Gobæi, *Vindana* occurrit Portus. *Fenstiers* hodie, vel *Conquest*, Jovio malè *Brest*. Adscribit hinc Βριβάτην Portum Ptolemęus Nomen hodiè fere retinet, *Brest*. Sequitur apud eundem Σητιὲ Portus; *Lusson* vel *Luxo* hodie. Hinc *Santonum*, Portus Ptol. scribitur, hodie *la Rochelle*, ut arbitratur Villanovanus. Succedunt Montes & Silvæ. Quod ad Montes, Gallia aliis, quam alits, locis est montosior. *Montes.* Eminent hic Delphinatus, Provincia, Sabaudia, & Burgundia. Andegavensis Ager suos etiam habet Montes, qui in Britannorum Pictonumque fines latè se insinuant. Montes Galliæ cum primis celebrant Veteres Scriptores *Cebennam*, *Vogesum*, *Juram*. *Cebenna* Mons est, qui, ut Cæsar scribit, Arvernos (*ceulx d'Auvergne*) ab Helviis (*ceulx de Vivaretz*) distinguit. *Gebennam* Plin. *Gebennas*, Lucanus & Ausonius nominant; *Gebennicos* Mela. Vera genuinaque scriptura est, ut Scaliger suis ad Merulam literis monet, *Cebenna* per c: Dici enim hodie *Montaignes de Cebenes* & *Cevenes*: ut rectius *Cemmeni* Ptolemæo & Straboni, *Cebennæ* Latinis quibusdam dicantur.

dicantur. *Cebenna* Veneto, Nozoreo, Villanovano *Montaignes d'Auvergne* nominatur. Horum Montium pars hodie *Tarara*, teste Gulielmo Budæo lib. IV. de Asse, qui Lugdunum euntibus est superandus. In vertice sedes visitur Petræ incisa, cui Mercatores imponunt eos, qui Mercatum Lugdunensem nunquam frequentarunt. Vulgo *La Chere de la Verité* vocatur. Jurare namque coguntur veritatem, Lugduni fuerint unquam, nec ne, eoque nomine nonnihil, quo Genio simul indulgeant, polliceri. *Vogesus* Galliæ Mons Cæsari lib. de bell. Gall. IV. Lucano lib. I. Plin. & aliis. *Vocetus* vel *Vocetius* corruptè dicitur apud Tacitum lib. I. Historia. & alibi, ut jam ab doctis viris notatum. Alpium nomine a Str. describitur lib. IV, Hodie *Mont de Faucilles*, aliisque nomenclaturis indigetatur. Separat Burgundiam Alsatiamque ab Lotharingia. Provomit Mosam, ut etiam testatur Cæsar, & infinitos alios fluvios, quorum plerique Rhenũ petunt. Pars unde Mosella profluit *Kratzer* appellatur: quod habere se tradit Ortelius ex Libello MS. Magni Gruberi, in quo Rhenum describit: addens, Tractum hunc *Estaye* Gallicè, & *Auff der Stay* nuncupari in Chorographica Lotharingiæ Tabula, jussu & impensis Ducis ab Ioanne Scyllio accuratè delineata: nihilque ibi, eodem Scyllio teste, præter Asarum herbam provenire. Gignit Vogesus in valle Leberia Argentũ purum sed, ut notat Munsterus, nõ ita multum. *Iura* Galliæ dicam, Mons, an Germaniæ? Olim ferè totus Galliæ quum Helvetia Belgicę adcenseretur: Hodie magna etiam parte Germanię. Initium ejus statui solet in finibus Basiliensiũ, juxta Rhenum, è regione Waldzhuti. Altus est, multisque & ingentibus subnixus saxis. Meminerũt ejus Cęsar, Plinius, alii. Pto. *Iurassus* est: Strab. *Iurasius* & *Ioras*. Ævo nostro Accolis. Incolisque pro ratione Locorum aliis atq; aliis vocatur nominibus, Haud procul arce Hasburgensi prope Burgim (opidulum est sic dictum Idiomate Germanico a Ponte, qui hic super Arolam ex uno Arcu) *Botzberg* audit: a pago *Botzen*, qui cũ multis aliis Pedi Mõtis adlocatus. Hanc Iuræ portionem *Vocetum* vel *Vocetium* esse Cornelii Taciti censent Munsterus, Scudus, Lazius, & alii. Ortelius tamen apud Tacitum *Vogesum*, de quo ante, legendũ esse minimè dubitat. Est eadem hac Montis parte Vallis ingens cui nomẽ *Fricktal*, a pago cognomine. Occurrunt & alię hic ibi Valles, ut obiter hoc dicam, *Lauffen-thal*, & *S. Imers-thal*, & similes: quarum tamen nulla Montem per transversum penetrat. Ubicumque volueris trajicere, opus est alta scansione. Inter Ararim porro & Parspurgum hic Mons appellatur *Schaffmat*, quod Latinis *Ovinum* sonat *Pratum*. Inter Opidum *Olten* & Humburgensem Præfecturam dicitur *Nider-Hauwenstein*, *Inferior sectus Lapis*: Per saxa enim factum est iter. Inter Walnburgum & Balstallium *Ober-Hauwenstein* vocatur, *Superior sectus Lapis*: ubi currus onusti grandibus funibus per Montis declivitatem demittuntur. Occasum versus procedendo *VVasser-val* nuncupatur, id est *Aquæ ruina*. Ulterius eundo *Iurtẽ* ab Sabaudis prisco fere nomine appellatur. Brachium quod se extẽdit Basiliam versus, uno ab urbe milliario, juxta Byrsam fluvium *Blouwen* dicitur: crescitque non parum in altitudine & asperitate quousque Delspergum veneris, ubi rursus in planiciem diducitur. Ulterius versus *Bellele* Monasterium Gallicum procedendo, rursum crescit, ac deinde iterum evanescit spatio unius milliarii: hinc iterum saxosũm horrendumque Montis jugum ab Oriente in Occasum extenditur: quod pervium fecisse scribitur Julius Cæsar perforato in portæ formam saxo. Portam hanc nominant alii *Pierreport*, *Petræportam* alii

Pierre-pertus Petram pertusam: Descriptam verè accuratèque ab Sebastiano Munstero, Merula, qui eam aliquando transgressus, testatur. Inscriptionem supra Portam satis claram idem deprehendit, nisi quod primæ vocis litteræ reliquis magis sint extritæ.

N.:::. Angusti via ducta per ardua montis
Fecit iter Petram scindens in margine fontis.

Per hunc fontem intelligit Poëta Byrsam amnem, qui ibi ex Petra magna Aquarum vi erumpit. Procurrit inde Iura versus Libonotum inter Helvetios Sabaudosque quos ad Vulturnũ respicit, & Burgundos, quos ad Caurum relinquit (unde & apud Cæsarem lib. I duobus locis Iura Sequanos ab Helvetiis dividit) secus varios Lacus, quorum præcipuus Lemanus; ubi longè lateq; *Mons S. Claudii* nuncupatus ad Rodanum tandem terminatur. De aliis, qui ad Gallias etiam nonnihil spectant, de *Pyrenæo*, inquam, dixi, in Descriptione Hispaniæ: deque Alpibus disseram, ubi Italia percurrenda mihi erit. Silvæ Galliis sunt frequentes, non tamen, ut aliis in regionibus, magnæ, non densæ, non ita dumis horridæ. Apud Cenomannos variæ sunt, *Les Forests de Versay, Longoulney, Persi, Sille, Charnay, Audain, Maine, Concise* apud Britannos Inferiores, *de Bostblanc, de Toriant, de Guierche*. apud Pictones, *Les Forests de Mouliore, Dyne, Bresse, Ligne*, & aliæ: apud Bituriges *Silva Roberto* cum aliis visitur; apud Andegavos, *Lourfaie* & *Marson*. Totus Bononiensiũ Ager una quasi obsessus est Silva, cujus partes, *Les Bois de Surene, Celles, Hardelot, Dalles, Bourfin*. Apud Veromanduos haud procul Perona Nemora sunt *Recoigne* & *Bouhã*. Apud Picardos, *Bois de Baine, de Beaulieu, de la Fere, de Cousi*. Nec suis caret Silvis Lotharingia: *VVarned-VVald, le Banbois, Bois de Mondon, de Heyde, de S. Benoyt, de la Voyge, Mortaigne, Doseyne*, In Burgundiis multæ sunt silvulæ, quarum nunc nõ occurrunt nomina. Alias prætereo, quæ passim per Gallias hic ibi sparsæ. *Arduenna*, hodie potissima parte est in Inferiore Germania, ideoq; ibi describenda, *Gallicam* vocat Claudianus: & *Silvam Galliæ maximã* Cæsar lib. VI de bello Gallico, quod olim esset in Gallia Belgica. Gallos vero admodũ deditos Religioni, atque inter primos fuisse qui Christianam Religionem amplexi sint, & semper præ reliquis eam servaverint & coluerint, non solum Veterum scripta & monimenta: sed etiam Templa, aliaque Religioni loca destinata testantur, quæ in urbibus & pagis ubique magno numero conspiciuntur. Certè in una urbe Parisiensi LXIX universim numerãtur: inter ea augustissimũ, Cathedrale D. Virginis; quod jactis ab Philippo Augusto anno CIↃ CXCI. fundamentis, serio ædificari cœptum CIↃ CCLVII. D. Ludovico regnante: ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis CXX sustinetur, Longitudo passuum CLXXIV: latitudo LX: altitudo C. Chorus lapide cinctus, Historiis ex veteri Novoq; Testamento insculptis. In ambitu habet Sacella XLV. ferreis Clathris munita. Universim Portę XI. In fronte tres biforæ statuis XXVIII Regum insignes. Ad latera Turres visuntur, seu Moles verius Campanariæ, altitudine XXXIV Cubitorum. Campana Maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, viginti Viros flagitat pulsanda: Sonitus sereno cœlo per septem Leucas facilè auditur. Infinitum esset reliqua Templa, quæ hic & aliis in locis visuntur, describere. Infinitum, Abbatias, Cœnobia, Monasteria, Xenodochia, Nosocomia, Prochodochia, & Orphanotrophia. Quid vero dicam de Arcibus,

Silva.

Opera publica.

cibus, quid de conspicuis Regum Palatiis? Quid de Magnatum & Equitum ædibus pulcherrimis? Quid de aliis tam publicis quam privatis ædificiis? De his ego tacere malo quam parum dicere. Status Galliarum hodie Monarchicus est; locusque ibi Regiæ, quę vetustissima divinissimaque Aristoteli censetur, Gubernationi.

Ratio gubernandi.

Rex nascitur, nō suffragiis designatur; Sexus Masculini, volente id, ut quidam perhibent, lege Salica. Regem ita amant, ita colunt, venerantur Subditi, ut nihil supra. Penes eundem rerum omnium est arbitrium. Duodecim-Virorum Collegium Caroli Magni est institutum. Alii ab Ovo Trojano repetunt. *Pareis les Pairs de France* dicti, quod proxima secundum Regem & velut pari essent dignitate. His solis sacrandi Reges jus est, & in Regni possessionem mittendi. Horum sex vulgo *Laici*: reliqui dicuntur *Ecclesiastici* vel *Clerici*. *Laici* sunt *Duces* vel *Comites*: *Duces*: *Burgundus, Normannus, Aquitanus*. *Comites*: *Flandor, Campanus, Tolosius*. *Ecclesiastici* itidem vel *Duces* sunt vel *Comites*: *Duces*: *Remensis*. Archiepsc. *Laudunensis & Lingonensis* Episc. *Comites*: *Catalaunensis, Noviomagensis & Belovacensis* Episc. Sunt & septem summi Senatus per Galliam, quos vulgo *Parlamenta* vocant, à quibus appellare non licet: *Parisiensis, Tolosanus, Rotomagensis, Burdigalensis, Aquensis, Gratianopolitanus*. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet: Sunt in Gallia *Archiepiscopatus* XII, *Lugdunensis* Primas, *Lyon, Aquensis, Aix, Viennensis; Vienne; Remensis, Reims; Narbonensis, Narbone; Tolosanus, Tolouse, Burdigalensis, Bordeaux; Auxitanus, Aux: Bituricensis Bourges; Turonensis, Tours; Rotomagensis, Roüen; Senensis, Sens*. Academiæ in regno Galliæ sunt hæ; *Parisiensis, Pictaviensis, Bituricensis, Tolosana, Burdigalensis, Nannetensis, Lugdunensis, Aurelianensis, Montispessulana, Cadurcensis, Gratianopolitana, Valentina, Valence, Remensis, Andegavensis, Cadomensis, Nemavensis, Romana, Romans, Avenionensis, Dolana, Massiliensis* omnium antiquissima, ab Græcis orta. Ex his omnibus tanquam ex multis Equis Trojanis, innumeri docti Viri, Theologi, Jurisconsulti, Medici, Alii exierunt: Quos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliarem laborem, Lecturis vero tædium. Nobilitas sanè Gallica (quæ frequentissima est) hodie tam pertinaci diligentia, ut hoc universim dicam, tamq; assiduo labore Meliorum Literarum Studia persequitur, adeoque in omni Disciplinarum Artiumque genere excellit, ut nusquam terrarum magis. Videre ibi est summo loco natos illustribusque ortos familiis noctes diesque inhærere Chartis, & nunquam non Musarum Sacris operari. Sunt qui de quacunque re in medium prolata expeditissimè possunt, Methodo admiranda, ex tempore & absque ulla præmeditatione per horas aliquot, nō sine audientium stupore disserere.

Academiæ Bonarum artium studiis celebres viri.

Bibliothecæ in hoc regno variæ, cum primis Parisiis *Regiæ Majestatis, & S. Victoris*, ut alias publicas & privatas prætereami optimis rarissimisque cum editis, tum Manu-scriptis refertas libris.

Bibliotheca.

Ad Mores venio. Gallos acutos ingenio, & ab Doctrina minimè alienos esse, testantur Diodorus & Strabo. Commendat illorum in bonis literis studia nō uno in loco Symmachus. Marcus Portius Cato originum lib. II. apud Charisium Sosipatrum; *Pleraque Gallia*, inquit, *duas res industriosissimè persequitur, rem militarē & argutè loqui*; ne nesciamus Veteres Gallos inter alias gentes Eloquentię gloriam reportasse. Ingenium simplex, nullaq; devinctum malignitate (egregia hęc Veterum Gallorū laus) tribuit illis Strabo. Pronunciat de iis oculatus testis Julianus, Quod adulari nesciant; sed liberè ac simpliciter cū omnibus æquabilique

Mores.

bilique jure vivere. Venerē Nuptiarū Deam & Bacchū lætitiæ datorem Conjugii, Prolisque, & Vini, quantum cuique libeat, potandi gratia tantum novisse. Quæ his aliisque talibus adversantia nonnulli proferunt, ut convicia, & tanquam ab maligna mente manuque profecta, sunt exaudienda. Nam quis non videt, lectis Veterum Scriptorum de Gallorum Indole Monimentis, factaque cum Genio, qui iisdem hodieque est, commissione, falsum esse quod tradit Servius, Gallos pigrioris esse ingenii; quod Iulius Firmicus, stolidos; quod Iulianus, quasi sui oblitus, stupidos, & rusticitatē amantes; quod Polybius, Doctrinæ & Artibus operam non dare; quod idem cum Diodoro, Athenæo & Clemente Alexandro, infidos esse, crapulæque & ebrietati deditos: quod Livius Polybiusq; molles esse & effœminatos: quod Mela, Auri avidos, superbos, superstitiosos: quod Solinus, vaniloquos: quod deniq; pecuniæ insatiabiles esse, Plutarchus in Pyrrho. Fatendum nihilominus multa Gallis instillata aliorum populorum commercio. *Nemo Gallos*, ait Florus lib. III. cap. X. *tantum feroces dixerit, fraudibus agunt.* Avidos Iurgiorū docet Ammianus lib. XV. Reprehendit etiam Diodorus in Gallis quandā linguæ intemperantiā, Sermone notans eos uti brevi & subobscuro: multa ex animo dubia loqui, plurima ad jactantiam in suam laudem dicere, & ad cæterorum contemtum: minaces esse ac detractores, opinioneq; inflatos. Iactantia illa ab Strabone etiam est animadversa. Atque ea Gallica ostentatio est, quæ ab Cæsare lib. VII nominatur, & multis reliquorum librorum exemplis adprobatur. Talis est lib. I. Helvetii Diviconis elatio, dum Helvetiorū virtutem extollit, Romanæ Cladis memoriam objicit, Cæsaremque minitando, admonet, ne committat, ut is locus, ubi Romani constitissent, ex calamitate Populi Romani internecione exercitus nomē caperet aut memoriam proderet. Sic Vercingetorix in concione jactat se unum Consilium totius Gallię effecturum, cujus consensui ne Orbis quidē terrarum possit obsistere. Quod ad Veterum Gallorum Religionem, Cultumque in rebus sacris servari solitum, flocci faciendus est M. Tullius oratione pro M. Fontejo scribens, *Gallos minimè ulla Religione moveri.* Audiendus potius Livius: qui, etsi in cæteris satis huic genti iniquus, *negligentem tamen haudquaquam Religionis* adfirmat; & Cæsar l. VII. bell. Gall. cui penitus cognita hæc natio, dicit eam *admodum deditam Religionibus.* Maximè autem Mercurium coluerunt, eodem Cæsare teste: Celtas Iovem coluisse attestatur Max. Tyrius, cujus signum altissima Quercus. Dianam templum habuisse apud Massilienses, Str. testis est: & apud Gallo-Græcos Dianam cultam, Polyæ. lib. VIII & Plut. commemorant.

Esum

Esum sive *Hesum*, *Teutatem* & *Teranem* Deos habuisse Gallos, Lactantius, Lucanus & Minutius Felix referunt: sed *Martem*, *Mercurium*, *Iovem*, hos plerique docti interpretantur. *Belenus* Gallorum Deus est apud Ausonium, qui *Belis* apud Herodianum in Maximinis, idem forsitan cum *Tibilene* Tertulliani in Apologetico, qui Græcis aliisque Apollo putatur fuisse. Colebatur & apud Gallos *Abellio*, de quo monimenta extare notat in Convenis Novempopulaniæ Vir Nobiliss. Iosephus Scaliger ad Auson. lib. I. cap. IX. *Herculem* etiam *Ogmii* nomine coluisse Gallos, auctor est Lucia. In Hercule Gallico. Galli autē Veteres Deos suos in dextram conversi adorabant, Athenæo scribente. Diis Homicidio aliisque rebus sacrificabant, Marti imprimis, teste Cæsare. Nullum autem Gallis Veteribus Sacrificium erat sine *Druidis*, inquit Diodorus. Fuerunt hi olim apud Gallos clari sacerdotes sicut & *Bardi*, de quibus Lucanus:

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos Barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druidæ positis repetistis ab armis.
Solis nosse Deos, & cœli numina vobis
Aut solis nescire datum. Nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt: regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. ——— *Inde ruendi*
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis & ignavum est rediture parcere vitæ.

Atque hæc de moribus Gallorum in Sacris: nunc de eorundem ritibus in prophanis pauca subjiciamus, Gallos ad Concilium armatos venire solitos, testatur Livius. Scribit Strabo id in Gallorum Conciliis usitatum fuisse, si quis orantem interpellaret, progrediens Minister publicus districto gladio adjectisque minis, silentium imperabat; quod si non adquiesceret, idem iterum tertioque faciebat: denique de sago Interpellatoris tantum amputabat, ut reliquum inutile redderetur. *Gallorum subita & repentina Consilia:* (inquit Cæsar:) *in Consiliis capiendis mobiles, & novis plerumque rebus student.* Notat idem Cæsar, Gallos, ubi major atque illustrior res incideret, eam clamore per Agros Regionesque mira celeritate significare solitos; hinc alios deinde excipere, & proximis tradere. *Liberos suos*, ut idem scribit, *nisi quum adoleverint, ut munus Militiæ sustinere possint, palam ad se redire non patiuntur: Filiumque in puerili ætate in publico in conspectu Patris adsistere turpe ducunt. Viri quantas pecunias*, eodem memorante, *ab uxoribus Dotis nomine acceperint, tantas ex suis bonis æstimatione facta, cum Dotibus communicant: hujus omnis pecuniæ conjunctim ratio habetur, fructusque servantur. Uter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorū temporum pervenit. Viri in uxores, sicuti in Liberos, vitæ necisque habent potestatem*, Gallorum mulieres speciosas, magnitudine & robore Viris similes, facit Diodorus: fœcundas & bonas educatrices, pariendo educandoq; felices. Fuit & Gallis usitata more reliquarum Gentium Servitus. *Plerique* ait Cæs. lib. VI. *quum aut ære alieno, aut magnitudine Tributorum aut injuria Potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant Nobilibus, in hos eadem omnino sunt jura, quæ Dominis in Servos.* Tractabantur tamen humanius liberaliusque, quam apud Romanos. Domini namque Galli suos obæratos, atque, ut Cæsar voce

Gallica

Gallica appellat, *Ambactos*, honoris quodam loco circum se habebant, eorumque opera in bellis utebantur. Fictilia porro in usu habebant, Diodoro teste, densa ac Floribus distincta. Cœnabant sedendo omnes non in sedibus, sed in solo, super stratis Luporum aut Canum pellibus (in Toris apud Strabonem) ministrabant eis pueri juniores, ætate tenera. Iuxta eos ignes fiebant, iisque adposita visebantur Ollæ & Verua Carnibus plena, maximè suillis, tam recentibus quam salitis: sed & omnis generis Carnibus: plerumque vero Cibus erat cum Lacte, ut scribit Strabo. Audiamus hic Athenæum ex Posidonio, sic fere Latinè sonantem: *Celtæ fœno substrato Libationes propinant super ligneis mensis parum exstantibus. Panis & is paucus* (Panem hunc Fermento leviorem eos facere, adnotat Plinius) *Cibus est. Caro multa elixa in aqua vel super prunis aut in Verubus assa: hanc Leonum modo ambabus manibus Artus integros tollunt, morsuque dilaniant; &, si quid ægrius divellatur, exiguo id cultello præcidunt. Adponunt in Conviviis Pisces, qui Fluviis adcolunt, Interiorisque & exterioris Maris littoribus: & eos cum sale, Aceto & Cymino (quod etiam potioni injiciunt) assos.* Et paullo post: *Locupletes vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, & id merum, interdum Aquæ paullulum affundentes.* Hactenus ille. Sed & ex fruge madida Potum ad Ebrietatem fecisse, Plin. est auctor lib. XXII. cap. ult. Ex Hordeo Potum, quem *Zythum* appellabant fecisse, & alium ex aqua, in qua favum Mellis laverint, Diodorus tradit. Quod ad Vestitum, *Saga* ferebant, notante Strab. eaq; densa ex Lana texebant, *Lænas* vocantes. Hujusmodi Saga scribit Plin. lib. VIII. cap. XLVIII *Scutulis* dividere Gallos instituisse. Quæ Pli. *Scutulæ*, Diodoro sũt πλινθία. Per quæ nihil aliud illi intelligunt, Nobilissimo Viro Iosepho Scaligero notante; quã quas Galli hodiè vocãt *Lausanguias*, quasi *Laurangias*, ab Lauri folio, quod habet Rhombi figurã. *Braccis* porro (quæ quod Gallorum essent, Tegmen barbarum Tacito) utebantur Galli circum *extentis* vel *laxis*. Loco Tunicarum apud Strabonem Vestem habent Galli Fissilem manicatam usque ad pudenda & nates demissam. Manet hodieque forma in isto Vestis genere, quod nobis vulgo *Pallatrock* vel contractè *Palt-rock*. Annulis dicit uti in digitis, nihil distinguens Diodorus; in medio tantum, Plin. natur. hist. lib. XXXIII cap. I. Sed de his satis, ad specialiora Galliarum pergo.

Victus.

Vestitus.

Britannia, Normannia, Belsia.

Regio unde dicta.

Britannia, vulgo *Bretaigne*, nomen, jura, leges, incolas a Britannis, quos nunc Anglos dicimus, sortita est, qui sedibus ab Saxonibus pulsi in ea consederunt, Vortigerno regnante, a quo evocati ad defensionem adversus Scotos fuerāt. Fieri etiam potest ut ante id tempus in hac Galliæ parte Britannorum fuerint coloniæ, quæ tunc auctæ exsulibus Britannis, quam vim domi passi fuerant, Aremoricis (nam hi quondam insederunt hæc loca) intulerunt. Scaliger in urbibus:

Vicit Aremoricas animosa Britannia gentes,
Et dedit imposito nomina prisca jugo.

Unde & olim *Armorica* fuit appellata: præcipuè qua ad Mare vergit, ubi nunc inferior est Britannia. *Armor* enim veteribus Britannis nihil aliud, quam ad *Mare* vel *supra Marè*, teste Camdeno. Ad Orientem Normannos habet, Cenomanos & Andegavenses cōfinales: ad Meridiem Pictones: reliqua latera claudit Mare Britannicum. In altum ultra reliquas Provincias omnes procurrit, Peninsulæ instar, unde non inconcinnè *Cornu Galliæ* dicitur; soleæque ferreæ speciem referre, cujus exterior pars subrotunda Mare: interior vero concava, respicit Mediterranea. Longitudo ejus sex dierum est itineris, trium autem latitudo. Regio est amœnissima & fertilissima. Pratis abundat & Erycetis, ex quibus gratum pecori pabulum. Venas habet Argenti, Ferri, Plumbi. Britanni autem in tantam repente potentiam excreverunt, ut Gothis, quo minus Galliam totam occuparent obstaculo fuerint. Certè Riothimus istorum Rex, XII millia Britannorum contra Gothos in auxilium Romanorum eduxit, ut author est Iornandes. Prælio quoque adversus Attilam interfuisse testis est Callimachus. Est & illud grave argumentū Britannorum potentiæ, quod Reges Galliæ totam hanc oram de qua superāda desperabant, Normannis, utpote bello magis adsuetis, olim vincendam depopulandamque concesserint. Nec caruit consilium eventu: Norico enim ense Britannica contusa est ferocia. Paruit igitur Normannis quæ antea Regi Galliæ paruerat, Postea proprios habuit Duces. Ultimus eorum fuit Franciscus; qui anno MCCCCXC vita functus, unicam filiam Britanniæ hæredem reliquit. Hęc Maximiliano Archiduci Austriæ Romanorum Regi desponsa, quum per Franciam deducēda esset rapta est a Carolo octavo, qui eam sibi matrimonio conjunxit. Ex eo Britannia Franciæ adnexa fuit. Ea hodie duplex est: *Superior & Inferior*, illa Ligeri vicinior, hęc Angliæ, diciturq; alio nomine *Ripiensis*. Superioris Metropolis est *Vrbs Nannetica*, vulgo *Nantes*. Ptolemæo Κονδίγικνον *Nannetum*, ut censet Iosephus Scaliger, Cognatus & alii. Sedes fuit olim Britanniæ Ducū: Comitatus habens titulum, Ducisque Primogenito adscribi solita: ad Ligerim duosq; alios fluviolos sita, loco peropportuno, haud procul mari, Episcopalis statio, ut & quatuor quæ sequūtur. *Vrbs Redonica*, vernaculè *Rennes*: *Condate Redonum* Ptolemæo, *Condate* Antonino. *Dolum*, opidū nunc, olim Arx: vulgo *Dol* vel *Doul*. *Fanum Briocense*, vulgo *S. Brien*. opidū non ignobile. Rupes ibi excelsa tutam præbet navibus stationē, in ea Arx urbi protegendæ excitata. *Fanū Sancti*

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Urbes.

Sancti Machlovii, vernaculè *S. Malo*. *Dinan* opidum pulchritudinis eximiæ, in deliciis aliquando Britanniæ Ducibus. Sunt & Britanniæ Superioris alia Opida *Rieulx, Chasteau-briant, Lambella, Vitray, Iugon, S. Aubin du Cormier, Mont-contour, Plerel, Iocelin, Malestroit, Pontigni, S. Iulian, Encenis*, denique extremum versus Pictones, sub quo comprehendi solent ditiones, quæ vulgo *Clissonnis, Raiz* & aliæ. In inferiore urbes & opida celebriora: *Venetia* hodiè *Vannes*; *S. Pauli Fanum, S. Paul de Leon, Tricoriense Opidum*, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet, Morlaix, Quimpelray, Conquerneaux, Quimpercorentin, S. Renaut des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron*. *Le Pais de Gueel: Baignon; Montfort; Vannetais*. Flumina Britanniæ sunt *Ligeris, Rausa, Ella* & alia. Mare commerciis aptissimum est: unde Sal extrahunt adcolæ, quod ab Sole induratum Conregionalibus vendunt. Præter autem superiores urbes & opida, commodissimos etiam Portus præstant *Brest, Ancrajum, Hanebontum, Pontsecrot*, ubi magna Ostrearum copia legitur. Archiepiscopus *Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet Episcopos: *Nannetensem, Nantes*; *Venetensem, Vannes*: *Briocensem, S. Brieu*, in his tribus Gallicè & Britannicè loquuntur. *Curisopitensem, Cornovaille*; *Leonensem, S. Paul de Leon*; *Tricoriensem, Triguier*. In quibus Britannica tantum lingua, quam vocant *Briton Britonant* in usu est, quam veterum Trojanorum linguam esse putant. *Machloviensem, Sainct Malo*; *Redonensem*, *Renes*. Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Flumina. Mare. Portus. Mores. Status Ecclesiasticus.

Normannia unde dicta.

Normannia sic dicta a Populis Septentrionalibus: *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septentrionalis Orbis terrarum plaga*: *Man, Vir*: *Normannia*, Terra Franciæ viris eo ab Septentrionali ora vel Arctôo orbe ex Dania Norwegiaque profectis ad habitandum data. Notæ sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones. *Normannia* autem ad Occidentem Crenono fluvio a Britannia secernitur, a Septentrione Oceano terminatur, a Meridie Cenomannis: ad Orientem vero habet Franciam propriè dictam, (In qua est Luteria) a qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua ejus pars ad Belgicam spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat. Regio fertilissima, Frumenti admodum ferax, Pomis atque Piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi affatim exprimat, & ad exteros copiosè Fructus exportet. Estque pecoris magna copia. *Rollo* Normannus atrocissima excursione in pleraque Galliarum littoralia & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem Carolum Simplicem Francorum Regem, ut Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *VVest-richam*, & qui super Ligerim Britannos, primusque hic factus est Dux Normanniæ. Urbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Roüen*. Fluviis adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarũ navium (unde ingens Mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubettæ*; ad Septentrionem latissimos pratorum habet Campos, Montesque præcelsos. Sequana ponte stratus est ingeniosi artificii structuræque, siquid in Galliis aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt præterea *Avrenches, Evreux, Bayeux, Sais, Constances*,

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

ces, *Lisieux, Alencon, Aumale, Longue-ville, Eu, Harcourt, Tancarville, Malevrier, Mortain, Momgommery, Thorigni, Gisors, Caulx &c. Normannia* quibusdam statuitur duplex, *Superior* & *Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alencon, Aumale, Longue-ville. Comitatus Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, Mongommery*. Cõtinet item hæc Normannia illam regionis portionẽ quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comit. & Ballivatus. Et Baroniam *l'Aigle. Inferior* in minores distrahitur partes, quæ vernaculè *Caulx, Bessin, Constantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, Le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis Roüen*, cui subsunt Episcopi *Saiensis, Sais; Constantiensis, Constances; Lexoviensis, Lisieux: Abrincantensis, Aurenches: Bajocensis Bajeux: Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprimè gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita. *Status Ecclesiasticus. Vulgus Mores.*

Belsia. Soli fertilitas. Superior Belsia. Situs. Urbes.

Belsia vulgo *La Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & Frumenti valdè ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior. Superior, La haulte Beausse*, initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutũ agros & ulteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andegavensis, Comitatus Perchensis. Carnutum Territorium* vulgo le *Pays Chartrain*, adheret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere Frumenti, Fructuum, Pecoris abundans: Vino non destitutum. Primarium Opidum *Carnutum* audit, *Antricum* Ptol. nunc *Chartres*. Opidum hodiè non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic Opida *Dreux* & *Montfortium. Ducatus Andegavensis, La Duché d'Anjou* peculiarem Tabulam habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgò le *Perche Govet*, cujus primarium Opidũ *Nogent Retrou*. Altera superior in qua *Mortaigne* Opidum. Sequitur Media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago, Vendomium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & ad Turonensium usque agros. Reliquas fertilitate sua Belsias superat. Comprehendit partim Comitatus, *Blesensem, Dunensem*, & *Tonnoriensem*; partim Ducatus *Vindocinensem* & *Turonensem*. Inferior Belsia restat. Ea Campestris omnino & plana: Frumenti valdè ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab Opido Stampensi procurrit, versus Orientem quidẽ ad Senones usque, versus Meridiem ad pontem Aurelianensem. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Ditiones* vel *Territoria Lorriacum* & *Solonium*. Archiepiscopus hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomannensem Le Mans*, & *Andegavensem Angiers*. Episcopus *Carnutensis, Chartres*, subest *Senonensi* in Campania, & item *Aurelianensis*.

Media Belsia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Inferior. Soli fertilitas. Urbes. Status Ecclesiasticus

Aquitania.

Regio unde dicta. Situs.

Galliam *Aquitanicam*, cujus pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab opido, *Aquis, Aqs*, derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septentrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, xx Comitatus & vi Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Gujenna*, *Arvernia*, *Inculismensis ager*, *Biturigum regio*, *Turonia*. *Vasconia* sive *Gujenna* ad Oceanum sita inter Bajonam & Burdigalam, agrum habet Vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nerac*, *Condom*, *Mirande*, *Nogerat*, *Orthes*, *Bazes*, *Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamē fontibus calidis, Salinis, & Metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala* Ptolemæo, veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt. *Arvernia*, *Le Pays & Duché d'Auvergne* sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurcos, Petrocorios & Lemovices: Septentrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior*, *Le hault pays d'Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, Primariam habet Urbem *Fanum S. Flori*, *S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac*, *Carlatum*, *Muratum*, *Buillons*, *le Puy* &c. Territorium quoque & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima: Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modū referta. Metropolis illi *Claromontium*, *Clermont* vulgo, Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu opida sunt xiii, ex quibus *Rion*, *Monferrat*, *Isoire* cæteris præstant. *Inculismensis ager*, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem Pictonibus est conterminus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocoriis, ad Orientem deniq; Lemovicibus. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Urbs antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini Carantono imminet, Agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium Opida sunt, quæ vulgo: *Marton*, *Chasteau Neuf*, *Blaisac*, *Chabannes*, *Confollant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Gourville*, *La Roche-Foucault*, *Marveil*, *Lanzac*, *Villebois*, *Momberon* & *Bouteville*. De *Biturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus. *Turonia* vulgo *Touraine* incipit tribus supra Ambaciensem urbē milliaribus, versus Blesas: terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*; in Spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem & *Chonsai*. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis Aëris constitutio: adeo ut totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium*

Vasconia. Situs. Soli fertilitas. Urbes.

Arvernia. Situs.

Urbes. Opida.

Inculismensis ager. Situs. Soli fertilitas. Urbes. Opida.

Turonia. Situs.

Soli fertilitas. rium vocetur. Vini Frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernaculè *Tours*. Urbs opibus & Ædificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris: ad Meridiem & Occidētem Idra fluit. Minorum gentium hujus Ducatus Opida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosa*, *Tolouse*: *Narbona*, *Narbonne*: *Albretum Albret*: Ager *Arminiacensis*, *Armignac*: *Bigerronum*, *Bigorre* Feudalis Tolosano: *Bear*; *Estrac*: *Commingeois* Feudalis Tolosano ut & *Foix*: *Ventadour*; *Pompadour*: *Montignac*, in Poictou: *Perigort*, *Perigeux*: *Esparre*: *Lymosin*, *Lymoges*: *Poictou*; *Marche*; *Fronssac* Viconté: *Touraine*, *Tours*: *Aulnay* Viconté: *Basque*. Dominia: *Planes*, *Grave*, *Chaloces*, *Saintonge*, *Aulnis*. Urbs. Status Ecclesiasticus. Archiepiscopi V sunt: *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Carcassonensis*, *Carcassone*: *Agathensis*, *Agde*: *S. Pontii Tomeriarum*, *S. Pont de Tomieres*; *Aletensis*, *Alet*: *Magolonensis*, *Mompelier*: *Elnensis*, *Elne*: *Bitierensis*, *Besiers*. *Lutevensis*, *Lodeut*: *Nemausensis*, *Nismes*: *Ucetiensis*, *Usetz*. *Bituricensis*, *Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont*, *Rhodes*, *Lymoges*. *Mande*, *Alby*, *Cahors*, *Castres*, *Tulles*, *S. Flour*, *le Puy* exemptus *Burdigalensis*, *Bourdeaux*, sub quo sunt 8. *Poictiers*, *Lucon*, *Maillezais*, *Sainctes*, *Engoulesme*, *Agen*, *Codon*, *Sarlac*. *Tolosanus*, *Tolouse*, sub quo Episcopi *Pamiers*, *Mirepoys*, *Montauban*, *La Vour*, *Rieux*, *Lombes*, *Papons*. *Auxitanus*, *Aux*, sub quo *Aquensis*, *Aqs*: *Convenarum*, *Comminge*: *Tarbensis*, *Tarbe*: *Vasatensis*, *Basas*: *Lescuriensis*, *Lescure*: *Lactorensis*, *Lictoure*: *Consaranensis*, *Conserans*; *Oleronensis*, *Oleron*: *Bajonensis* alias *Bajacensis*, *Bajone*: *Adurensis*, *Adure*, aliis *Ayre*.

Arelatense Regnum.

Regi. *Regnum Arelatense* ab Urbe *Arelato* nomen habet; regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperii erant. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus* & *Provincia*. Sabaudia. Unde dicta. *Sabaudia* unde nomen habeat variè quæritur. Quidam a *Sabatiis Vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudiensis* Volaterrano *Auwe*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul voje* Via per Salices; aut *Sauve Voye*, Salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis Lectores distinere solent. Situs. Conjacent *Sabaudiæ* a Septentrione, Burgundiæ Comitatus, turbatioribus Limitibus, & Helvetia, Lemanno Lacu interposito; ab Ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus, nisi quod Montes intercurrant editissimi; ad Meridiem & Occasum Delfinatus se offert, cum nonnulla Rhodani portione, Sabaudos separantis ab Burgundiæ Ducates Incolis. Soli fertilitas. Aër Sabaudiæ purus est. Regio valde montosa. Quod ad Valles & Campestria loca, Solum amœnum satis & fœcundum præcipuè versus Septentrionem, secundum Lemanni Lacus Tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab Lacus Ripa. Animalium varietas. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi tum qua Mons Minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua Parlamentum. Urbs in convalli sita Montibus undique cingitur. Cum Sabaudia tanquam partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*: & aliquot Dominia: Ditio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur Antonino. Urbs est miræ antiquitatis. Sita hodiè ad Lacum Lemanum, bipertita in duabus Rodani ripis, conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam Insulam firmiori, utrim-

utrimque Domus impositæ: Major Meridiem est versus, Minor ad Septentrionem. *Mautianensis* vulgò *la Morienne* expansus est ad Archum fluvium, ubi *S. Iean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasius, Tarentaise*, conclusus ferè spectatur inter Montes Alpinos, Fluviosque Archum & Aram. Nomē habet ab Urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Moustier* Incolis: Germanis *Munster* in *Tartaansen*, *Musterium* Latinè scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Opido *Susa*, haud procul Fonte Doriæ flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudiæ opida: *Aiguebelle, Mont Belial, Bellay, Nicy, Montmelian, Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini* quod vernaculè *Chasteau Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret Provincia: ad Septentrionem *Bressia*, interfluente Rodano: qua Occidens est Venissæ se pandit Comitatus: qua Oriens, Conregionalia jacent Pedemontium & Sabaudia. Urbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna, Allobrogum Metropolis* Strab. eorundem *Urbs mediterrianea*, Ptol. *Biennus*, Steph vulgo *Vienne*. *Ebrodunum Eborodunum* Ptol. *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum, Epebrodunum vicus* Strab. *Eburodunum* Antonino; vernaculè *Ambrum*. Episcopales Urbes sunt quinq; *Valentia, Dia, Gratianopolis, Augusta, Vapingum*. *Valentia* Antonino & Ptolemæo, vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Die* vulgo; Metropolis Agri, qui vernaculè *Pays de Diois*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana* Isidoro, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus Delphinatensis, Isaræ adsita,

Delphinatus.
Regio unde dicta.
Situs.
Urbes.

Augusta Tricastinorum Plin. *Tricastina Urbs* Sidonio: hodie, uti censet V.N. Iosephus Scaliger, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* Antonino, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in Itineraria Tab. *Gap*, hodie, *Caput Agri*, qui vernaculè *Gapencois* Montibus obsiti. Ipsum Opidum, ut hodie, sic & olim celebre, adcolis *Le Col S. Digo*. Minorū gentium Opida prætereo. De Provincia Descriptione proxima agitur. Ad quam antequam transeo, pauca de Statu Ecclesiastico ex Mercatore subjiciam. Archiepiscopi hic 5 sunt. *Tarentasiensis* in Sabaudia, cui subsunt 2 *Sedunensis, Sitten*: & *Augustensis* in Augusta. *Ebrodunensis, Ambrun* cui subsunt 9 *Dignensis, Digne: Grassensis, Grasse: Senetensis, Zena: Niciensis, Niza: Glandatensis, S. Glaud* fortè: *Vanciensis: Vapnicensis, Vap, aliis Gap: Briancon, S. Pol. Viennensis, Vienne*, cui sunt Suffraganei 6, *Valentinensis* & *Diensis* conjuncti, *Valence* & *Dye*: *Vivariensis, Viviers*: *Mauriacensis* vel *Morionensis, S. Iean de Morienne, Gebennensis, Geneve: Gratianopolitanus, Grenoble: Romans. Aquensis, Aix*, huic subsunt 5. *Aptensis, Aps: Forojuliensis, Frejul. Sesturicensis, Sesteron: Regensis, Eres: Vapinseusis, Vapinte. Arelatensis* cui subsunt, *Massiliensis, Massilia: Vasiensis, Vasison: Tricastinensis, Tricaste: Cavallicensis; Cavallion: Avinionensis, Avignon: Aurasicensis, Orange; Carpentoracensis, Carpentras, Tolonensis, Tollon*. In Lugdunensi Provincia urbe *Lugduno, Lyon* Archiepiscopus & Primas Galliæ residet, habens sub se 4 Suffraganeos, qui sunt *Heduensis, Autun: Matisconensis, Mascon: Cabilonensis, Chalon* ad Saonam fluvium, & *Lingonensis, Langres*.

Status Ecclesiasticus.

Provincia, La Provence.

Regio unde dicta. HActenus de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum tractui, etiam ultra Rodanũ ad Garumnam usque *Provinciæ* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione in qua *Massilia* & *Aquæ Sextiæ*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse Provincias. *Situs.* Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstantissima. Conjacet *Provinciæ* ad Septentrionem Delphinatus, montium interpositu Velæorum, qui vulgo *Velaye*, intercursuque magnæ partis Druentii Fluminis: Orientale ejus Latus claudunt & Alpes, & Varus Fluvius, cujus sinistræ ripæ adsidet Nicæa, Italiæ hic principium: qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissę Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autem aliorũ principũ: partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. *Cœli temperies.* Cœlum hic mite, clemens & valdè purgatũ. *Soli fertilitas.* Ac provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos: uvarum passarum Ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. castaneæ, Mala Citria, Cydonia, Granata, Crocus, Oryza, similiaque pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dant Vina. Solum deniq; passim gratum, ferax, Benignum. De Antiquissimis porro *Provinciæ Comitibus* pauca inveniuntur. *Imperium majorum.* Tempore Ludovici VIII Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ Comitem*; ejusque Filiam unicam & Hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorum Comite, ejusdem Ludovici Regis Filio, qui hoc matrimonio *Provinciæ Comitatum* est adeptus. Successit huic *Carolus Claudus* Cognomine, princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est Filius *Robertus*, Dux Calabrię, & Rex Neapolitanus. Robertũ Avum excepit *Ioanna* (cujus pater Carolus, Calabriæ Dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum Regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum Regis Filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, Successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est Filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III Filius, quum etiam ab Ioanna II Neapolis Regina in Regem Siciliæ, Calabriæque Ducem esset adoptatus, improlis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem Ioannæ II, *Renatum Andegavensem*, Fratrem, Hic quum Regni Neapolitani *Provinciæque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Duci, ex Filia Iolanta Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* Fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI, Francorum Regem, omnium Bonorum Hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima justissimaque Renati Lotharingici expostulatione.

Habi-

Habitarunt hic olim *Salyi*, *Aquenses*, *Arelatenses*, *Sextani*, *Sentii*, *Ebroduntii*, *Dinienses*, *Vesdiantii*, *Sanicienses*, *Nerucii*, *Vencienses*, *Vulgientes*, *Aptẽses*, *Rejenses*, *Ostaviani*, *Commoni*, *Foro-Iulienses*, *Segestorii*, *Albici*, *Oxubii*, *Deciates*, & alii. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium opida, urbes, duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sũt *Aquæ Sextiæ* & *Arelate*: *Aquæ Sextiæ Colonia*, Latinis, Paterculo, Solino aliisque dicuntur: quæ *Aquæ Sextiæ Colonia* Ptolemæo: *Sextilia* est apud Plutarch. in Vita C. Marii; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ tabulæ. *Coloniã Juliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ*, *Legio* xxv vocatur in antiqua inscriptione, Nummoq; Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum* Balnea: unde & hodie *Aix*: *Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos, anno v.c. ɪↄcxxx. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniam Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium: quo Barbaros ex iis reprimeret littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppeterent vires. Legendus Livi. lib. lxi ab.v.c. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo Legionis xxv Veteranis. Parlamenti Provincialis sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Germaniæ populos, quique ipsis se junxerant, Tigurinos Abronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de Urbibus in Epigraphe & ipso carmine vii; *Arelatus* eidem Ausonio in eodem carmine, & aliis: *Arelate* Cæsari, Plin. Sueto. in Ti. Principis Vita, Melæ, & aliis: *Arelatæ* denique Strab. quæ *Arelaton* Salyorum *Colonia*, Ptol. & *Arelate*, *Sextanorum* Plin. Ut *Coloniæ* meminerunt Lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*, *Saliorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab Legione vi, cui hic sua fuerunt Stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in Columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique Septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, & Alpium maritimarum, conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius, carmine, cujus memini. Urbs ad Rodanum sita. Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani Fluentis interscindi notat. Unde & duplex eidẽ lib. de Urbi. in extremo Mosella & Epistola xxiii ad Paull. quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, Simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita, septa undique paludibus, in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florentissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur D. *Trophimus*, Pauli Apostoli Discipulus, anno Imperii Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus, ex cuius fontibus, ut Sosimus Põtifex M. scribit universa Gallia Fidei rivulos accepit.

Arce

Arce potens hodie, *Honorato Hilarioque*, Præsulibus quomdam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus *Provinciæ* Civitatibus; Episcopales sunt undecim, in quibus, quod absque aliarũ fiat indignatione, primas dabo *Massiliæ*. *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, *Massalia* Strab. Steph. Veteribusque Nummis: *Masalia* Ptol. *Marseille* vulgo. *Phocæensium Græcorum* in Asia Minore est Colonia. Condita Olympiade XLV, scribente Solino; tempore Tarquinii Regis, ut notat Iustinus lib. XLIII. Plutarchus in Solone conditam scribit a *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco, indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. Rempublicam porro Massiliensium tantoperè laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fonteji, *Civitatis illius Disciplinam atque Gravitatem non solum Græciæ, sed pæne cunctis Gentibus anteponendam*. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de Massilia: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dine: Dinia* Pl. in Ebroduntiis: *Dinia* Pt. in Sentiis, *Grasse Grassense Opidum*. *Glandeve Glannate* Viris Doctis latinè scribentibus: Glannatena Civitas, Notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi IV: In aliis libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinii, Melæ & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul inde *Glannate?* Quid *Glanum* hodie ignoratur. *Senas, Sanition*, Vesdantiorum Opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. *S. Paul de Vinces: Vintium*, Nerusiorum opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. *Ventia*, Dioni. *Apt: Apta Iulia: Vulgientium* Plinio; *Avia Iulia* & *Abtejulia* corruptè apud Antoninum: Nam in melioribus est *Apta Iulia*: ut & in Itineraria tabula. *Ries: Rejus*, Notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi III sic legitur; *Civitas Rejensium*, id est *Rejus*. In tabula itineraria, scriptum est *Reis Apollinaris*: quod nondum liquet. *Ferjuls, Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, *Forum Iulium*, Commonorum urbs Ptol. COL. IUL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavorum Colonia quæ Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie portus est Marinus. *Cisteron, Segustero* apud Antonium & in Itineraria Tabula: *Cestero*, inquit suis ad Merulam literis Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem censeri solet cum ea quæ *Cessero* apud Ptol. Tolosæ & Carcassoni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Tolon Telonium* Doctis Latinè scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, Opidum in interiore Maris recessu, novem leucis Massilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis Opida: *Antibe, Antipolis* Deciatorum Opidum Ptol. *Opidum Latinum, Antipolis*, Pli. Tacitus *Antipolin Narbonensis Galliæ Municipium* appellat: *Coloniam* Nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. Meleque nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur, ad Mare, tribus ferè leucis Telono. Contra Opidum iacent nobilissimæ Insulę, quæ Ptol. *Stæchades*. *Ligustides*, Steph. Hodie, opido cognomines, *les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*, Coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in Mari Ligustico. *S. Maximin, Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. *Tarascon* Strab. *Taruscon* Ptol. ad sinisteriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucaire* fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent Opida, *Sault, S. Gilles*, & alia.

Sancti Machlovii, vernacule *S. Malo*. *Dinan* opidum pulchritudinis eximiæ, in deliciis aliquando Britanniæ Ducibus. Sunt & Britanniæ Superioris alia Opida *Rieulx, Chasteau-briant, Lamballa, Vitray, Iugon, S. Aubin du Cormier, Mont-contour, Plerel, Iocelin, Malestroit, Pontigni, S. Iulian, Encenis*, denique extremum versus Pictones, sub quo comprehendi solent ditiones, quæ vulgo *Clissonnis, Raiz* & aliæ. In inferiore urbes & opida celebriora: *Venetia* hodiè *Vannes*; *S. Pauli Fanum, S. Paul de Leon, Tricoriense Opidum*, vulgo *Triguier*; *Blabia* nunc *Blavet, Morlaix, Quimpelray, Conquerneaux, Quimpercorentin, S. Renaut des bois* & alia. Dominia sunt *Montford* Comitatus, *Rohan* Vicecomitatus, *Grello* cujus principalis locus *Chasteau Andron*. *Le Pais de Gueel*: *Baignon*; *Montfort*; *Vannetais*. Flumina Britanniæ sunt *Ligeris, Rausa, Ella* & alia. Mare commerciis aptissimum est: unde Sal extrahunt adcolæ, quod ab Sole induratum Conregionalibus vendunt. Præter autem superiores urbes & opida, commodissimos etiam Portus præstant *Brest, Ancrajum, Hanebontum, Pontsecrot*, ubi magna Ostrearum copia legitur. Archiepiscopus *Dolensis* in *Dol*, hos sub se habet Episcopos: *Nannetensem, Nantes*; *Venetensem, Vannes*: *Briocensem, S. Brieu*, in his tribus Gallicè & Britannicè loquuntur. *Curisopitensem, Cornovaille*; *Leonensem, S. Paul de Leon*; *Tricoriensem, Triguier*. In quibus Britannica tantum lingua, quam vocant *Briton Britonant* in usu est, quam veterum Trojanorum linguam esse putant. *Machloviensem, Sainct Malo*; *Redonensem*, *Renes*. Incolæ non omnes eadem animi alacritate, non omnes eadem comitate: plerique tamen cauti lucrique cupidi: gravissima negotia ad pocula tractare soliti.

Flumina. Mare. Portus. Mores. Status Ecclesiasticus.

Normania unde dicta.

Normannia sic dicta a Populis Septentrionalibus: *Nort* enim, Idiomate Germanico, *Septentrionalis Orbis terrarum plaga*: *Man, Vir*: *Normannia*, Terra Franciæ viris eo ab Septentrionali ora vel Arctöo orbe ex Dania Norwegiaque profectis ad habitandum data. Notæ sunt *Normannorum* in Germaniam Galliamque excursiones. *Normannia* autem ad Occidentem Crenone fluvio a Britannia secernitur, a Septentrione Oceano terminatur, a Meridie Cenomannis: ad Orientem vero habet Franciam propriè dictam, (In qua est Luteria) a qua flumine *Epta* distinguitur. Itaque tota non pertinet ad Galliam Lugdunensem, sed aliqua ejus pars ad Belgicam spectat. Eam sexto vix die expeditus pertranseat. Regio fertilissima, Frumenti admodum ferax, Pomis atque Piris adeo referta, ut hinc potum gens sibi affatim exprimat, & ad exteros copiosè Fructus exportet. Estque pecoris magna copia. *Rollo* Normannus atrocissima excursione in pleraque Galliarum littoralia & inde porro in loca mediterranea & penitissima, ad tantam tandem redegit necessitatem Carolum Simplicem Francorum Regem, ut Rolloni, ad Christianam pietatem invitato, filiam *Gillam* dederit uxorem, totamque dotis nomine *VVest-richam*, & qui super Ligerim Britannos, primusque hic factus est Dux Normanniæ. Urbs primaria est *Rotomagum* vulgo *Roüen*. Fluviis adsidet, ad Meridiem quidem *Sequanæ*, maximarũ navium (unde ingens Mercaturæ commoditas) capaci; ad Orientem minoribus *Rubeco* & *Aubettæ*; ad Septentrionem latissimos pratorum habet Campos, Montesque præcelsos. Sequana ponte stratus est ingeniosi artificii structuræque, siquid in Galliis aliud, admirabilis; lapide quadrato, validis columnis, pulchris arcubus, qui tredecim numero: altitudinis latitudinisque insignis. Estque urbs hæc Archiepiscopatu & Parlamento celebris. Sunt præterea *Avrenches, Evreux, Bayeux, Sais, Constances*,

Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

ces, Lisieux, Alencon, Aumale, Longue-ville, Eu, Harcourt, Tancarville, Malevrier, Mortain, Momgommery, Thorigni, Gisors, Caulx &c. Normannia quibusdam statuitur duplex, *Superior* & *Inferior*. In Superiore Ducatus sunt tres *Alencon, Aumale, Longue-ville. Comitatus Eu, Harcourt, Evreux, Tancarville, Malevrier, Mortain, Mongommery*. Cõtinet item hæc Normannia illam regionis portionẽ quæ vulgo *Vulx*, in qua est *Gisors* Metropolis Comit. & Ballivatus. Et Baroniam *l'Aigle*. *Inferior* in minores distrahitur partes, quæ vernaculè *Caulx, Bessin, Constantin, Hovivet, Royaume de Yvetot, Le Vaulx de Vire*. In Normannia Archiepiscopus *Rotomagensis Roüen*, cui subsunt Episcopi *Saiensis, Sais; Constantiensis, Constances; Loxoviensis, Lisieux: Abrincantensis, Aurenches: Bajocensis Bajeux: Ebroicensis, Evreux*. Gens omnis suapte natura callida, nullis exteris legibus obnoxia: Moribus suis & consuetudine, quam pertinacissimè tuetur, vivit. Doli quidem & litis adprimè gnara; alioqui doctrinæ & religioni dedita.

Status Ecclesiasticus. Vulgus Mores.

Belsia. Soli fertilitas. Superior Belsia. Situs. Urbes.

Belsia vulgo *La Beausse*, Regio siccitate aquarumque laborans penuria: fertilis nihilominus, & Frumenti valdè ferax. Ea triplex est, *Superior, Media, Inferior. Superior, La haulte Beausse*, initium capit ab Vico, qui vulgo *Ablys* indigetatur, petens porro Carnutũ agros & ulteriora. Concensentur illi *Carnutum Regio, Ducatus Andegavensis, Comitatus Perchensis. Carnutum Territorium* vulgo le *Pays Chartrain*, adhæret hinc Perchensi Comitatui, inde Ducatui Aurelianensi. Carnuticum solum nulli reliquæ Galliæ parti fertilitate vel amœnitate cedit: omni genere Frumenti, Fructuum, Pecoris abundans: Vino non destitutum. Primarium Opidum *Carnutum* audit, *Antricum* Ptol. nunc *Chartres*. Opidum hodiè non postremi loci. *Carnutum Territorio* solitus est adcenseri *Comitatus Druidensis* & *Montfortius*. Sunt hic Opida *Dreux* & *Montfortium*. *Ducatus Andegavensis, La Duché d'Anjou* peculiarem Tabulam habet. *Comitatus Perchensis* dividitur in duas partes, quarum una inferior dicitur, vulgò le *Perche Govet*, cujus primarium Opidũ *Nogent Retrou*. Altera superior in qua *Mortaigne* Opidum. Sequitur Media, cui tribui solitum quicquid est, inde quidem ad utramque Ligeris ripam ab *Rotomago, Vendomium* usque: hinc autem in dextra ejusdem Ligeris ripa quicquid Castelloduno porrigitur Blesas & ad Turonensium usque agros. Reliquas fertilitate sua Belsias superat. Comprehendit partim Comitatus, *Blesensem, Dunensem*, & *Tonnoriensem*; partim Ducatus *Vindocinensem* & *Turonensem*. Inferior Belsia restat. Ea Campestris omnino & plana: Frumenti valdè ferax, totius Galliæ horreum: porrecta inter Episcopatus Aurelianensem & Carnutensem ab Opido Stampensi procurrit, versus Orientem quidẽ ad Senones usque, versus Meridiem ad pontem Aurelianensem. In ea est *Aurelia* vulgo *Orleans* sita ad Ligerim. Ducatus titulo est nobilitata, atque ornatur Academia. Sunt & *Ditiones* vel *Territoria Lorriacum* & *Solonium*. Archiepiscopus hic *Turonensis, Tours*: habet sub se *Cenomannensem Le Mans*, & *Andegavensem Angiers*. Episcopus *Carnutensis, Chartres*, subest *Senonensi* in Campania, & item *Aurelianensis*.

Media Belsia. Situs. Soli fertilitas. Opida. Inferior. Soli fertilitas. Urbes. Status Ecclesiasticus

Aquitania.

Regio unde dicta. Situs.

GAlliam *Aquitanicam*, cujus pars Australior hac Tabula delineatur, nonnulli dictam volunt ab Aquis, quibus abundare fertur: alii ab opido, *Aquis, Aqs*, derivant. Hæc a Pyrenæis Montibus ad Ligerim usque juxta Ptolemæum extenditur. Nunc autem, teste Ortelio, a Garumna ad Oceanum & Pyrenæos Montes. A Circio vero Septentrionali vento Occidentem versus Oceanum habet, qui Aquitanicus Sinus dicitur, ab Occasu Hispaniam, a Septentrione Lugdunensem Provinciam, a Meridie Narbonensem. In ea Mercator quinque Ducatus, XX Comitatus & VI Dominia enumerat. Ducatus sunt *Vasconia*, sive *Gujenna, Arvernia, Inculismensis ager, Biturigum regio, Turonia*. *Vasconia* sive *Gujenna* ad Oceanum sita inter Baionam & Burdigalam, agrum habet Vini fertilem, quod inde in Europam reliquam devehitur. Urbs in ea primaria *Burdigala*, reliquæ enim *Nerac, Condom, Mirande, Nogerat, Orthes, Bazes, Dax*, haud magni momenti sunt. *Dax* tamẽ fontibus calidis, Salinis, & Metallis ferreis nobilitatur. *Burdigala* Ptolemæo, veterum *Biturigum Vibiscorum* urbs est, sita in paludibus quas exundans Garumna efficit: ornata tum Parlamento, tum Academia, in qua omnium artium & scientiarum Professores juventutem instituunt.

Vasconia. Situs. Soli fertilitas. Urbes.

Arvernia. Situs.

Arvernia, Le Pays & Duché d'Auvergne sequitur. Situs illi in locis partim planis, partim montosis. Vicinos habent Arverni ad Orientem Forenses & Lugdunenses: ad Meridiem Languedokios: ad Occidentem, Cadurcos, Petrocorios & Lemovices: Septentrionem versus, Bituricenses & Borbonios. *Arvernia* duplex est *Superior* & *Inferior*. *Superior, Le hault pays d'Auvergne*, quæ & *Arvernia* per excellentiam, Primariam habet Urbem *Fanum S. Flori, S. Flour*, in edita rupe sitam. Reliqua Opida vulgo dicuntur *Orillac, Carlatum, Muratum, Baillons, le Puy* &c. Territorium quoque & Baillivatus *Beaucaire*. *Inferior* opima est & fertilissima: Vinis præstantissimis, Frugibus, Melle, Croco, Pecudibus, Lana, Pascuis, Nemoribus supra modũ referta. Metropolis illi *Claromontium, Clermont* vulgo, Arce superbit, & Episcopalis est Sedes. Reliquæ urbes seu opida sunt XIII, ex quibus *Rion, Monferrat, Isoire* cæteris præstant.

Orbes & Opida.

Inculismensis ager. Situs. Soli fertilitas. Urbes & Opida.

Inculismensis ager, vulgo *Engoulesme* ad Septentrionem Pictonibus est contermimus: ad Occasum Santonibus: ad Meridiem Burdigalensibus & Petrocoriis, ad Orientem deniq; Lemovicibus. Fertilis Vini optimi, Frugum, Cannabis. Metropolis ejus, *Inculisma*, hodie *Engoulesme*: Urbs antiquitate insignis. Sita est in Colle qui Flumini Carantono imminet, Agro devio & ab Regiis viis remotiore. Minorum gentium Opida sunt, quæ vulgo: *Marton, Chasteau Neuf, Blaisac, Chabannes, Confollant, Ruffec, Aigres, Gourville, La Roche-Foucault, Marveil, Lanzac, Villebois, Momberon* & *Bouteville*. De *Biturigum regione* in propria quam obtinet Tabula dicemus.

Turonia. Situs.

Turonia vulgo *Touraine* incipit tribus supra Ambaciensem urbẽ milliaribus, versus Blesas: terminatur in Vicis, qui vulgo *La Chapelle Blanche*; in Spiritualibus agnoscens Episcopum Andegavensem & *Chousai*. Hi enim limites statuunt inter Turonenses & Andegavenses. Incredibilem Regionis amœnitatem amœniorem facit placidissima suave-spirantis Aëris constitutio: adeo ut totius Galliæ *Hortus* atque *Pomarium*

Soli fertilitas. rium vocetur. Vini Frumentique ferax est; Nemora habet venationi commoda. Metropolis Ducatus est *Cæsarodunum Turonum*: vernaculè *Tours*. Urbs opibus & Ædificiorum præstantia nobilis. Vicinus illi ad Orientem Ligeris: ad Meridiem & Occidētem Idra fluit. Minorum gentium hujus Ducatus Opida sunt *Ambocia*, *Langersum*, *Chinonum* & alia. Comitatus Aquitaniæ sunt *Tolosa*, *Toulouse*: *Narbona*, *Narbonne*: *Albretum Albret*: Ager *Arminiacensis*, *Armignac*: *Bigerronum*, *Bigorre* Feudalis Tolosano: *Bear*; *Estrac*: *Commingeois* Feudalis Tolosano ut & *Foix*: *Ventadour*; *Pompadour*: *Montignac*, in Poictou: *Perigort*, *Perigeux*: *Esparre*: *Lymosin*, *Lymoges*: *Poictou*; *Marche*; *Fronssac* Viconté: *Touraine*, *Tours*: *Aulnay*, Viconté: *Basque*. Dominia: *Planes*, *Grave*, *Chaloces*, *Saintonge*, *Aulnis*. Archiepiscopi V sunt: Urbs. Status Ecclesiasticus. *Narbonensis*, sub quo Suffraganei *Carcassonensis*, *Carcassone*: *Agathensis*, *Agde*: *S. Pontii Tomeriarum*, *S. Pont de Tomieres*; *Aletensis*, *Alet*: *Magolonensis*, *Mompelier*: *Elnensis*, *Elne*: *Bitierensis*, *Besiers*. *Lutevensis*, *Lodeut*: *Nemausensis*, *Nismes*: *Ucetiensis*, *Usetz*. *Bituricensis*, *Bourges*; sub quo decem Episcopi, *Clermont*, *Rhodes*, *Lymoges*. *Mande*, *Alby*, *Cahors*, *Castres*, *Tulles*, *S. Flour*, *le Puy* exemptus *Burdigalensis*, *Bourdeaux*, sub quo sunt 8. *Poictiers*, *Lucon*, *Maillezais*, *Sainctes*, *Engoulesme*, *Agen*, *Codon*, *Sarlac*. *Tolosanus*, *Toleuse*, sub quo Episcopi *Pamiers*, *Mirepoys*, *Montauban*, *La Vour*, *Rieux*, *Lombes*, *Papons*. *Auxitanus*, *Aux*, sub quo *Aquensis*, *Aqs*: *Convenarum*, *Comminge*: *Tarbensis*, *Tarbe*: *Vasatensis*, *Basas*: *Lescuriensis*, *Lescure*: *Lactorensis*, *Lictoure*: *Consaranensis*, *Conserans*; *Oleronensis*, *Oleron*: *Bajonensis* alias *Bajacensis*, *Bajone*: *Adurensis*, *Adure*, aliis *Ayre*.

Arelatense Regnum.

Regi. *Regnum Arelatense* ab Urbe *Arelato* nomen habet; regiones complectitur inter Rhodanum & Alpes, quæ olim Imperii erant. Suntque in hoc tractu *Sabaudia*, *Delphinatus* & *Provincia*. Sabaudia. Unde dicta. *Sabaudia* unde nomen habeat variè quæritur. Quidam a *Sabatiis Vadis* derivant. Aliis dicitur, quasi *Sabbatorum*, qui *Sabaudiensis* Volaterrano *Auwe*, id est, Ager, Pratum. Quibusdam quasi *Saul voje* Via per Salices; aut *Sauve Voye*, Salva via: quam ex mala latronibusque obsessa fecisse fingitur nescio quis ab iis qui fabulis Lectores distinere solent. Situs. Conjacent *Sabaudiæ* a Septentrione, Burgundiæ Comitatus, turbatioribus Limitibus, & Helvetia, Lemanno Lacu interposito; ab Ortu, Valesia Pedemontiumque, finibus non multo certioribus, nisi quod Montes intercurrant editissimi; ad Meridiem & Occasum Delfinatus se offert, cum nonnulla Rhodani portione, Sabaudos separantis ab Burgundiæ Ducates Incolis. Soli fertilitas. Aër Sabaudiæ purus est. Regio valde montosa. Quod ad Valles & Campestria loca, Solum amœnum satis & fœcundum præcipuè versus Septentrionem, secundum Animalium varietas. Lemanni Lacus Tractum; ubi vinum gignit generosum, quod *Ripalium* vocatur ab Lacus Ripa. Pascua Animantibus omne genus enutriendis optima; cum alibi tum qua Mons Minor S. Bernardi attollitur. Metropolis Sabaudiæ *Chamberiacum*, vulgo *Chamberi*, in qua Parlamentum. Urbs in convalli sita Montibus undique cingitur. Cum Sabaudia tanquam partes ejus explicantur *Comitatus Genevensis*, *Maurianensis*, *Tarantasius*, *Marchionatus Susæ*: & aliquot Dominia: Ditio denique *Bressanensis*. De singulis pauca. *Comitatui Genevensi* nomen ab *Geneva*, quæ *Cenava* dicitur Antonino. Urbs est miræ antiquitatis. Sita hodiè ad Lacum Lemanum, bipertita in duabus Rodani ripis, conjuncta ligneo ponte, cui per interjectam Insulam firmiori, utrim-

utrimque Domus impositæ: Major Meridiem est versus, Minor ad Septentrionem. *Mautianensis* vulgò *la Morienne* expansus est ad Archum fluvium, ubi *S. Iean de Morienne*, Opidum non ignobile. *Tarantasius, Tarentaise*, conclusus ferè spectatur inter Montes Alpinos, Fluviosque Archum & Aram. Nomē habet ab Urbe *Tarantasia*, quæ hodie *Monstier* Incolis: Germanis *Munster* in *Tartaansen*, *Musterium* Latinè scribentibus. *Marchionatus Susæ* ab Opido *Susa*, haud procul Fonte Doriæ flu. qui infra Turinum in Padum se exonerat. Sunt & alia Sabaudiæ opida: *Aiguebelle, Mont Belial, Bellay, Nicy, Montmelian, Incilles*, &c. *Delphinatus* sequitur. Nomen illi volunt ab *Castello Delphini* quod vernaculè *Chasteau Dolphin*. Huic ad Meridiem adhæret Provincia: ad Septentrionem *Bressia*, interfluente Rodano: qua Occidens est Venissæ se pandit Comitatus: qua Oriens, Conregionalia jacent Pedemontium & Sabaudia. Urbes hic Archiepiscopales sunt *Vienna* & *Ebrodunum*. *Vienna*, *Allobrogum Metropolis* Strab. eorundem *Urbs mediterreanea*, Ptol. *Biennus*, Steph vulgo *Vienne*. *Ebrodunum Eborodunum* Ptol. *Caturigum* vel *Alpium Maritimarum*, *Epebrodunum vicus* Strab. *Eburodunum* Antonino; vernaculè *Ambrum*. Episcopales Urbes sunt quinq; *Valentia, Dia, Gratianopolis, Augusta, Vapingum*. *Valentia* Antonino & Ptolemæo, vulgo *Valence*; Ducatus titulo gaudens. *Dia Vocontiorum*, Antonino, *Die* vulgo; Metropolis Agri, qui vernaculè *Pays de Diois*. *Gratianopolis* olim *Cularo* vocabatur, *Civitas Gratianopolitana* Isidoro, vulgo *Grenoble*. Sedes amplissimi Senatus Delphinatensis, Isaræ adsita,

Delphinatus. *Regio unde dicta.* *Situs.* *Urbes.*

Augusta Tricastinorum Plin. *Tricastina Urbs* Sidonio: hodie, uti censet V.N. Iosephus Scaliger, *S. Antoni de Tricastin*. *Vapingum* Antonino, vel quemadmodum in quibusdam C. legitur *Vapincum*, ut & in Itineraria Tab. *Gap*, hodie, *Caput Agri*, qui vernaculè *Gapencois* Montibus obsiti. Ipsum Opidum, ut hodie, sic & olim celebre, adcolis *Le Col S. Digo*. Minorū gentium Opida prætereo. De Provincia Descriptione proxima agitur. Ad quam antequam transeo, pauca de Statu Ecclesiastico ex Mercatore subjiciam. Archiepiscopi hic 5 sunt. *Tarentasiensis* in Sabaudia, cui subsunt 2 *Sedunensis, Sitten*: & *Augustensis* in Augusta. *Ebrodunensis*, *Ambrun* cui subsunt 9 *Dignensis, Digne*: *Grassensis, Grasse*: *Senetensis, Zena*: *Niciensis, Niza*: *Glaudatensis, S. Glaud* fortè: *Vanciensis*: *Vapnicensis, Vap, aliis Gap*: *Briancon, S. Pol*. *Viennensis, Vienne*, cui sunt Suffraganei 6, *Valentinensis* & *Diensis* conjuncti, *Valence* & *Dye*: *Vivariensis*, *Viviers*: *Mauriacensis* vel *Morionensis, S. Iean de Morienne, Gebennensis, Geneve*: *Gratianopolitanus, Grenoble*: *Romans*. *Aquensis, Aix*, huic subsunt 5. *Aptensis, Aps*: *Forojuliensis*, *Frejul*. *Sesturicensis, Sesteron*: *Regensis, Eres*: *Vapinseasis, Vapinte*. *Arelatensis* cui subsunt, *Massiliensis, Massilia*: *Vasiensis, Vasison*: *Tricastinensis, Tricaste*: *Cavallicensis*; *Cavallion*: *Avinionensis, Avignon*: *Aurasicensis, Orange*; *Carpentoracensis, Carpentras, Tolonensis*, *Tollon*. In Lugdunensi Provincia urbe *Lugduno, Lyon* Archiepiscopus & Primas Galliæ residet, habens sub se 4 Suffraganeos, qui sunt *Heduensis, Autun*: *Matisconensis, Mascon*: *Cabilonensis, Chalon* ad Saonam fluvium, & *Lingonensis, Langres*.

Status Ecclesiasticus.

Ee Hactenus

Provincia, La Provence.

Regio unde dicta. HActenus de Aquitania & Regno Arelatensi: sequitur *Provincia*. Huic præstantissimo Galliarum tractui, etiam ultra Rodanũ ad Garumnam usque *Provinciæ* nomen inditum, quod ab Romanis in *Provinciæ* formam multis ante Christum natum annis redactus, quod hodieque impositæ quondam conditionis nomen mordicus in exigua sui portione in qua *Massilia* & *Aquæ Sextiæ*, retinet per excellentiam, utque ostenderet se primam, non quidem ordine, sed dignitate inter omnes Imperii Romani fuisse Provincias. *Situs.* Est enim totus ille Narbonensis Ager pars totius Franciæ præstantissima. Conjacet *Provinciæ* ad Septentrionem Delphinatus, montium interpositu Velæorum, qui vulgo *Velaye*, intercursuque magnæ partis Druentii Fluminis: Orientale ejus Latus claudunt & Alpes, & Varus Fluvius, cujus sinistræ ripæ adsidet Nicæa, Italiæ hic principium: qua Meridies est, ab Gallico pulsatur Mari: Occidentalis illi limes partim Arausiorum Principatus & Avenionensis vel Venissę Comitatus, hujus quondam partes, Francorumq; Ditionis, nunc autem aliorũ principũ: partim Rodanus integer, Lugduno Arelatem usque, ad Languedokii Parlamenti Iurisdictionem spectans. *Cœli temperies.* Cœlum hic mite, clemens & valdè purgatũ. *Soli fertilitas.* Ac provincia, de qua mihi sermo, præter Segetes, Fructus profert, non solicita cultura, nobilissimos: uvarum passarum Ficuumque tanta hic copia, ut potiori Europæ sufficiat. Ros-Marinus, Juniperi baccæ, aliaque id genus larga hic manu ab Natura proveniunt. castaneæ, Mala Citria, Cydonia, Granata, Crocus, Oryza, similiaque pleno ibidem Cornu funduntur. Vites generosissima dant Vina. Solum deniq; passim gratum, ferax, Benignum. De Antiquissimis porro *Provinciæ Comitibus* pauca inveniuntur. Tempore Ludovici VIII Francorum Regis, legimus in vetustissimis Annalibus fuisse *Raimundum Berengarium Provinciæ Comitem*; ejusque Filiam unicam & Hæredem *Beatricem*, uxorem fuisse ductam ab *Carolo* Andium & Cenomanorum Comite, ejusdem Ludovici Regis Filio, qui hoc matrimonio *Provinciæ Comitatum* est adeptus. *Imperium majorum.* Successit huic *Carolus Claudus* Cognomine, princeps Salernitanus, & Rex Neapolis. Hunc sequutus est Filius *Robertus*, Dux Calabrię, & Rex Neapolitanus. Robertũ Avum excepit *Ioanna* (cujus pater Carolus, Calabriæ Dux, jam vitam cum morte commutarat) testamento cum Regina Neapolis, tum *Provinciæ Comes* facta. Hæc *Ludovicum Andegavensem*, Ioannis Francorum Regis Filium, quem explendo in adversarios odio adoptarat, Successorem & in aliis Principatibus, & in eodem Comitatu reliquit. Post Ludovicum Comes factus est Filius ejus *Ludovicus* II; quem sequutus *Ludovicus* III Filius, quum etiam ab Ioanna II Neapolis Regina in Regem Siciliæ, Calabriæque Ducem esset adoptatus, improlis Successorem habuit in suis Principatibus, ex consensu ejusdem Ioannæ II, *Renatum Andegavensem*, Fratrem, Hic quum Regni Neapolitani *Provinciæque Comitatus* jura resignare nollet Renato Lotharingiæ Duci, ex Filia Iolanta Nepoti, ea transcripsisse memoratur in *Carolum* Fratrem, Cenomanorum Comitem: qui Filio Carolo orbatus *Ludovicum* XI, Francorum Regem, omnium Bonorum Hæredem instituisse scribitur. Alii suprema id *Renati* voluntate factum volunt: non absque gravissima justissimaque Renati Lotharingici expostulatione.

Habi-

Habitarunt hic olim *Salyi*, *Aquenses*, *Arelatenses*, *Sextani*, *Sentii*, *Ebroduntii*, *Dinienses*, *Vesdiantii*, *Sanicienses*, *Nerucii*, *Vencienses*, *Vulgientes*, *Aptẽses*, *Rejenses*, *Ostaviani*, *Commoni*, *Foro-Iulienses*, *Segestorii*, *Albici*, *Oxubii*, *Deciates*, & alii. Sunt autem in Provincia sub Parlamento Aquensi, præter multa minorum gentium opida, urbes, duæ quidem Archiepiscopales, undecim autem Episcopales. Archiepiscopales sũt *Aquæ Sextiæ* & *Arelate*: *Aquæ Sextiæ Colonia*, Latinis, Paterculo, Solino aliisque dicuntur: quæ *Aquæ Sextiæ Colonia* Ptolemæo: *Sextilia* est apud Plutarch. in Vita C. Marii; *Aquæ Sestiæ* Itinerariæ tabulæ. *Coloniã Juliam Aquas* vocat Lapis qui hodie Lugduni ad D. Benedicti: item alius ad ipsas Aquas. *Colonia* item *Iulia Aquæ Sextiæ*, *Legio* xxv vocatur in antiqua inscriptione, Nummoq; Vespasiani, Huberto Goltzio. *Aquæ* quidem, quod *Aquarum* ibi *Calidarum* Balnea: unde & hodie *Aix*: *Sextiæ* ab C. Sextio Calvino Cos, anno v.c. ıↄcxxx. Hic enim victa Salyorum Gente, *Coloniam Aquas Sextias* condidit, eo consilio, ut Romanum illic collocaret præsidium: quo Barbaros ex iis reprimeret littoribus, quæ ex Massilia ducunt in Italiam, quum Massiliensibus illis coercendis non suppeterent vires. Legendus Livi. lib. lxi ab. u.c. *Iulia Augusta* vero ab C. *Iulio Cæsare Augusto*, qui eam Colonis auxit, deductis eo Legionis xxv Veteranis. Parlamenti Provincialis sedes, quod inde *Aquense*. Partim ad *Aquas Sextias*, partim in Italia, in Campo Raudino, vicit Cimbros Germaniæ populos, quique ipsis se junxerant, Tigurinos Abronesque Gallicas Nationes, C. Marius. Nota Historia. Alibi etiam hac de re nonnulla. *Arelas* simpliciter Orosio & Ausonio lib. de Urbibus in Epigraphe & ipso carmine vii; *Arelatus* eidem Ausonio in eodem carmine, & aliis: *Arelate* Cæsari, Plin. Sueto. in Ti. Principis Vita, Melæ, & aliis: *Arelatæ* denique Strab. quæ *Arelaton* Salyorum *Colonia*, Ptol. & *Arelate*, *Sextanorum* Plin. Ut *Coloniæ* meminerunt Lapides de quibus paullo ante, ad *Aquas Sextias*, *Saliorum* quidem, ab antiquissimis Galliæ populis; *Sextanorum*, ab Legione vi, cui hic sua fuerunt Stativa. Hodie *Arles*, plurali voce. *Thelinen* olim nuncupatam ab Græcis eam incolentibus, memoriæ prodit Festus Avienus. *Mamiliaria* cognominatur, quam ob causam nescitur, in inscriptione pulcherrima, quæ ibidem in Columna legitur, teste V. N. I. Scaligero. *Constantina* ut diceretur, ibique Septem Provinciarum, Viennensis, utriusque Narbonensis, utriusque Aquitaniæ, Novempopulaniæ, & Alpium maritimarum, conventus ageretur, sanxit Fl. Constantinus Imperator. *Gallulam Romam* vocat Ausonius, carmine, cujus memini. Urbs ad Rodanum sita. Ad sinistram ripam hodie. Itineraria Tabula collocat ad dextram, ubi hodie Languedokium. Ausonius *Arelatum* Rodani Fluentis interscindi notat. Unde & duplex eidẽ lib. de Urbi. in extremo Mosella & Epistola xxiii ad Paull. quod videlicet in duas partes ab Rodano secaretur. Hodie, mutata ibi rerum facie, Simplex est, tota in ripa Rodani, quæ Italiam respicit, posita, septa undique paludibus, in quibus præferoces aluntur Boves. Putatur hinc major fuisse, creduntque magni viri partem urbis olim florẽtissimæ alteram ab Gothis excisam. Emporium autem fuisse satis constat ex Ausonio. Grata olim Regibus Burgundiorum sedes fuisse legitur. Postea Comitum Provincialium fuit domicilium. Primus ibi Episcopum egisse scribitur D. *Trophimus*, Pauli Apostoli Discipulus, anno Imperii Neronis secundo in Gallias ab eo destinatus, ex cuius fontibus, ut Sosimus Põtifex M. scribit universa Gallia Fidei rivulos accepit.

Arce

Arce potens hodie, *Honorato Hilarioque*, Præsulibus quomdam suis, est clara. Et hæc de Archiepiscopalibus *Provinciæ* Civitatibus; Episcopales sunt undecim, in quibus, quod absque aliarũ fiat indignatione, primas dabo *Massiliæ*. *Massiliam* Latini omnes, Græcique nominant nonnulli: quæ, *Massalia* Strab. Steph. Veteribusque Nummis: *Masalia* Ptol. *Marseille* vulgo. *Phocæensium Græcorum* in Asia Minore est Colonia. Condita Olympiade XLV, scribente Solino; tempore Tarquinii Regis, ut notat Iustinus lib. XLIII. Plutarchus in Solone conditam scribit a *Proto*, qui *Protis* aliis dicitur. Situm petroso in loco, indicat Strabo, prope ostia Rodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo Maris, ait ex Trogo Iustinus. Rempublicam porro Massiliensium tantoperè laudat M. Tullius, ut, audiente populo Romano, dicere auderet in defensione Fonteji, *Civitatis illius Disciplinam atque Gravitatem non solum Græciæ, sed pæne cunctis Gentibus anteponendam*. Episcopos suos numerant ab D. Lazaro, quem Christus ab morte suscitavit. Hæc de Massilia: reliquæ urbes Episcopales sunt *Dine: Dinia* Pl. in Ebroduntiis: *Dinia* Pt. in Sentiis, *Grasse Grassense Opidum*. *Glandeve Glannate* Viris Doctis latinè scribentibus: Glannatena Civitas, Notitiæ provinciarum Galliæ in Viennensi IV: In aliis libris est *Glanatica*, in quibusdam *Glamnatena*. Falluntur qui *Glanum* Plinii, Melæ & Antonini cum *Glannate* confundunt. *Glanum* enim Antoninus ponit inter Cabellionem & Arelatum: at quam procul inde *Glannate*? Quid *Glanum* hodie ignoratur. *Senas, Sanition*, Vesdantiorum Opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. *S. Paul de Vinces: Vintium*, Nerusiorum opidum in Alpibus Maritimis, Ptol. *Ventia*, Dioni. *Apt: Apta Iulia: Vulgientium* Plinio; *Avia Iulia* & *Abtejulia* corruptè apud Antoninum: Nam in melioribus est *Apta Iulia*: ut & in Itineraria tabula. *Ries: Rejus*, Notitiæ provinciarum Galliæ, in qua sub Viennensi III sic legitur; *Civitas Rejensium*, id est *Rejus*. In tabula itineraria, scriptum est *Reis Apollinaris*: quod nondum liquet. *Ferjuls*, *Forum Iulij* Planco ad Ciceronem, *Forum Iulium*, Commonorum urbs Ptol. COL. IUL. OCTAV. in Augusti Nummo apud Goltzium: *Forum Iulium Octavorum Colonia quæ Pacensis appellatur & Classica*, Plin. Hodie portus est Marinus. *Cisteron, Segustero* apud Antonium & in Itineraria Tabula: *Cestero*, inquit suis ad Merulam literis Iosephus Scaliger, Plin. apud quem tamen excusum est *Cessero*. Sed Merulæ semper Pliniana *Cessero* eadem censeri solet cum ea quæ *Cessero* apud Ptol. Tolosæ & Carcassoni connumerata, quæ hodie in Languedokio *Castres*. *Tolon Telonium* Doctis Latinè scribentibus; *Telo Martius*, Antonino, Opidum in interiore Maris recessu, novem leucis Massilia. Hæc de Episcopalibus: sunt alia non minoris nominis & antiquitatis Opida: *Antibe, Antipolis* Deciatorum Opidum Ptol. *Opidum Latinum, Antipolis*, Pli. Tacitus *Antipolin Narbonensis Galliæ Municipium* appellat: *Coloniam* Nummus Titi Imperatoris. *Olbia* Ptol. Melæque nota, *Teres* vel *Hieres* hodie censetur, ad Mare, tribus ferè leucis Telono. Contra Opidum iacent nobilissimæ Insulę, quæ Ptol. *Stœchades*. *Ligustides*, Steph. Hodie, opido cognomines, *les Isles* dicuntur de *Teres* vel *Hieres*, Coralium ibi colligitur optimum, & quo non aliud præstantius in Mari Ligustico. *S. Maximin, Tecolata* videtur Antonino in Itinerario, sex grandioribus leucis Massilia, versus Boream. *Tarascon* Strab. *Taruscon* Ptol. ad sinisteriorem Rodani ripam: cui in dexteriore opposita visitur *Belloquadra*, vulgo *Beaucaire* fluvio tantum intercurrente. Comitatus dignitate fulgent Opida, *Sault*, *S. Gilles*, & alia.

Picardia & Campania.

Regio. unde dicta. PIcardiæ nomen quamvis non magnę antiquitatis, nulla tamen ejus certa potest reddi ratio. Alii aliá augurantur. Robertus Cenalis dicit se ignorare, num *Picardi à Begardis* Hæreticis nomen hoc sint mutuati. Sed his illos constat multo antiquiores. Sunt qui appellatos censent picardos; quod ab his ortus primo usus Lancearum, quæ vulgo *Picques* nuncupantur. *Situs.* Eam hodie, ut crassè definiam, ad Occasum respicit, cum nonnulla Normanniæ portione, Oceanus Britannicus: ad Septentrionem istæ Veteris Belgicæ jacent Regiones, quæ hodie Artesia & Hannonia: ad Ortum Leuceburgum & Lotharingia sunt porrectæ: ad Meridiem denique Campania, isque nobilissimi Regni tractus, qui specialiore notione Francia vocatur, occurrunt. *Soli fertilitas.* Regio est fertilissima, Horreumque Parisiorum, atque adeo pleræque Franciæ. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. Picardia autem in tres dividitur partes. *Veram, Inferiorem, Superiorem.* De Vera hic tantum dicam. *Veræ (La Vraye Picardie)* cœpto Parisiis itinere, superatisque Bellovacorum Agris initium est ad Crepacorium. *Vera Picardia.* Comprehendit *Vicedamias Ambianam, Corbiensem & Pequignyam, Comitatus Veromanduorum & Retelorum: Ducatum Tiraschensem. Ambianæ (Visdamie d'Amiens)* nomen dedit *Ambianum* vulgo *Amiens*: olim ut multi Docti censent, *Samarobrina*, Ptol. appellatur *Samarobriga*. Quidam Antonini Codices *Samarbarivam*, alii *Samarabrigam* præferunt. *Briga* antiqua Hispanorum lingua, & *Bria* Thracio sermone, urbs nuncupatur. *Urbes.* Nonnulli *Somonobrigam* scribunt a *Ponte* (Belgicè *Brug*) quo *Somona* fluvius trajiciebatur. *Ambianum* certè urbs est ad Somonam, qui eam hic ibi findit (unde quidam *Ambianum* putant dictum ab Imperatore Gratiano, quod aquis ambiatur) munitioribus Galliarum & ab natura & ab hominum industria merito connumeranda: Fossis pulchris præaltisque vallata: clavis ea parte Regni. Templum habet speciosissimum. Probitate sanè Incolæ Fidelitateque sunt insignes. *Corbiensis* ab *Corbia*, quod opidum est ad Somonam; quo loco fluvius, cui adjacet, Somonam ingreditur: clavis itidem, qua parte jacet, Franciæ. *Curmiliaca* fortè Antonini, inter *Samarobrivam, Amiens* & *Cæsaromagum, Roye*, ni fallor. *Peguignya* denique a *Peguignyo* vulgo *Peguigny*. Opidum est sic dictum, si vulgo fides a *Pignone*, Alexandri Magni milite. Historiographis nobilitatum, quod ibi Gulielmus Nortmanniæ Dux, cui cognomen erat *Longua-Spatha*, positis insidiis fuit obtruncatus per factionem Balduini Comitis Cameracensis, qui eum pacis ineundæ prætextu eo pellexerat. Testantur Nortmanniæ Annales. *Comitatus Veromanduorum*, hodie vulgo *Vermandois*, retento, siqui alii Galliæ populi, prisco nomine. Comprehendere vero sub se Comitatum nunc signant Franciæ Geographi *Suessonum, Laudunensium, Tartenorũ Ditiones*, Urbes item *Noviomagum & Fanum S. Quintini*. *Suessones*, hodie vulgo *Sonessons*, vel *Soissonois*. *Suessonum Urbs*, quæ hodie *Soisson*, arce prædita: *Suessones* gentis voce apud Antoninum: *Augusta Suessonũ* Ptol. *Laudunensium* Ager, *Laonnois*, dictus ab *Lauduno*: cujus meminit Vita Caroli Magni, hodie *Laon*. Situs illi in colle. *Tartenorum*, vernaculè *Tartenois*, Metropolis est *Fera*, vulgo *La Fere*: Urbs egregiè munita, situque commodissimo, ad Oysam Servamque confluentes: Arcem

Arcem habens satis validam. Quæ nunc Urbs *Nojon*, Antonino *Noviomagus* nuncupatur, inter Suessonas & Ambianos eam collocanti, decimamque octavam Legionem illi tribuenti, Νιόμαγος. *Vadicassium* est Pt. Vulgo Ecclesiasticorum *Noviomus*. Urbs est, antiquitatis suæ notas non paucas præferens. Episcopalis Sedes, cujus Præsules Comites se Noviomagenses & Franciæ Pares scribunt. *Fano S. Quintini*, quod Comitum Veromanduorum aliquando Domicilium & Regiunculæ caput, nomen a Quintino, qui Martyrium ibi passus. Olim *Augusta Veromanduorum*. Hæc de Veromanduis. *Retelorum* (vulgo *Retelois*) ditio sita est inter Hannonios, Lotharingos & Barros. Metropolis *Retelium*. *Tiraschæ (La Tirasche)* primaria urbs est *Guisa*, Arce superbiens, Propugnaculum contra Leuceburgenses.

Campania.

Regio. Unde dicta. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas.

Campaniæ, quæ sequitur (*Comté de Champaigne*) nomen, a Camporum latitudine longitudineq;, ut notat Gregorius Turonensis. Est enim Campestris admodum & plana, Sementique apta. Circumdant eam undique Briensium, Burgundiorum, Carolesiorum & Lotharingorum Ditiones atque Territoria. Cœlum ibi serenum: Aër temperatus. Agri passim Frumento, Vino, omnique Pecorum genere abundant: nec desunt Silvæ, opimas quæ præbent venationes, jucundaque aucupia. *Campania* porro explicari solet hodie cum per se, tum per Conjacentes ipsi Principatus. Per se, propriéque considerata duplex est, *Inferior* & *Superior*. *Inferiori* adcenscentur *Tricassium*, Ditionesque quæ vulgo *Ivigny*, *Bassigny*, *Vallage*. *Tricassium*

Urbes.

nominatur ab ævi posterioris Scriptoribus, quæ hodie *Troyes*, Urbs ad Sequanam: *Tracasis* Antonino, Legionē ibi XXII ponenti, *Tricassæ* Ammiano: *Trecassæ* Bedæ, *Tricasinum* Nithardo: *Augustobana Trecasium* Veteribus monente V. N. Iosepho Scaligero. Episcopalis nunc sedes. Ad Sequanam (qui Chartariis hic magno est usui & commodo) in plano sita est, fertilis mercaturæq; dedita: Arce potens. *Ivigni* Comitatus Campaniam separat à Burgundia: adhærens Senonibus. Opidum primarium *Ivigny*, Jurisdictionē agnoscens Baillivatus Trecensis. *Bassigny* sic nominatur, quod potiorē constituat Inferioris Campaniæ partem, *Bas* Francis *Infra*. Cincta fluminibus Matrona & Mosa, exiguaq; Mosellæ portione, aquis magis irrigatur, quam hujus Ditionis reliqua. Metropolim habet cui ab *Calvo Monte* nomen: *Chaumont en Bassigny* vulgo: Baillivatus titulo claram, Arce antiqua, quæ in Rupe sita beneque munita, superbientem. Tribui solent illi (præter *Andomatunū Lingonū*, vulgo *Langres*: de quo postea) *Montigny*, *Goeffy*, *Nogent le Roy*, *Monteclar*, *Andelot*, *Bisnay*, *Choiseul*, *Visnory*, *Clesmont*, omnia Opida non invalida, pleraque Arcibus firmata. *Vallense Territorium*, *Vallage* vulgo, nomen gerere creditur ab Vallibus, quas habet pulchras admodum & fertiles: Parrensibus hinc contiguum, inde Bartensibus. Opida primi facile loci *Vasseum*, *Vassy*, ad Bloisam, ditionis Guisiæ. *Fanum S. Desiderii*, *S. Desier*, vel *Didier*: Arcem habet: *Ianivilla*, *Ianville*, Familiæ Guisiæ Apanagium, ut vocant, aliis *Iont-Ville* scribitur. Sunt & in Vallensi Ditione *Montirandelium*, *Dontlerant*, *Le Chasteau aux forges*, *Esclaron*, & alia. *Superior Campania* verè *Territorium Partense*, *le Pays de Partois*. Nomē illi a Burgo vulgo *Perte*. Regio est fertilissima, abundans Frugibus, Lignis, Cannabi. Metropolis illi *Vitriacum*, *Vitry*, ad Saltum Matro-

Matronamque concurrentes. Continentur sub eo *Argilliers*, *Lasaincourt*, *Louvemen*, & alia Opida. Sic Campania quodammodo sit inlustrata per se: Conjacentia designo Ducatus quidem *Remensem* & *Lingonensem*; *Comitatus* autem *Catalaunensem*, *Lignienſem* & *Mottensem*, sui juris Campaniæque non subjectos. *Remensi Ducatui* (*Duché, Pairie* & *Archeveſché de Reims*) nomen ab Urbe, quæ Veteribus *Durocortorum*, hodie *Reims*. *Durocottorum* Ptol. *Duricortora* Strab. *Dorocotteros* Steph. *Durocortum Remorum* Cæs. Urbs est inclusa, &, ut ita dicam incorporata Campaniæ, sui tamen juris. Archiepiscopum habet, qui Dux Primusque Par Franciæ. Huic subsunt Episcopi in hoc tractu: *Sueſſionensis Soiſſon*, *Catalaunensis Chaalon*, *Ambianensis Amiens*, *Noviodunensis Noyon*, *Sylvanectensis Senlis*, *Bellovacensis Beauvois*, *Laudunensis Laon*, & in aliis Belgii partibus, *Cameracensis*, *Tornacensis*, *Morinensis* & *Atrebatensis*. Hic Galliarũ Reges Oleo inaugurari solent. *Lingonensis Ducatus* (*Duché, Pairie* & *Eveſché de Langres*) Urbem habet quæ quondam *Andomatunum Lingonum*, vulgo *Langres*. *Andomatunon* Ptol. *Antemantunum* vitiosè apud Antoninum, paullo melius *Andematunum* in Peutingeri Itineraria Tabula: Tacito *Lingonum Urbs*, Gregorio Turonensi, *Urbs Lingonica*. Episcopalis est cujus Antistites Duces sunt & Pares Franciæ. *Comitatui Catalaunensi* (*Eveſché, Conté* & *Pairie de Chaalon*) nomẽ impositum ab urbe *Catalauno*; *Cathelaunum* posterioris ævi Scriptores vocant, quę *Chaalon* hodie, cognomine *en Champaigne*, Episcopalis civitas; ad Matronam plani situs, excelsis decorata Turribus, Pyramidum instar exsurgentibus. *Lignienſis Comitatus* (*Conté de Ligny*) Opidum est *Lignium*; insignis vetustatis, ad Saltum fluvium. De *Mottensi* (*Conté de la Motte*) præter nomen, nihil adhuc reperimus. Cum Campania solet explicari *Brienſium* (*Brionenses* appellantur Nithardo) Tractus, Heurepensibus contiguus, *la Brye*, antiquus Comitatus. Initium illi ad *Cretelium Pagum*, haud procul ponte Charantonio, ubi Matrona Sequanæ commiscetur: quorum ille Campanos ferè, hic Gastinenses a Briensibus separat. Nam quicquid fermè inter duo hæc flumina est, ad Burgundiæ usque Ducatum, Briensibus adscribi solet. Manet nomẽ in Opido, quod vulgo *Brye* vel *Bray Conte Robert*, sic dictum a Comite *Roberto Brienſium* quondam Principe, cui hic erat Domicilium. *Brienſium* urbes *Castellum Theodorici*, *Chaſteau Thierry*: *Jatinum Medorum* vel *Meldarum* urbs, ad Matronam fluvium Ptol. nota; hodie *Meaulx*: *Provinſium*, *Provins*, Opidum ab Rosis suave-olentibus, Conditis & Dulciariis celebre. Adcensetur etiam huic Tractui *Archiepiſcopatus Senonensis*, *l'Archeveſché de Sens* cum Opido *Pontio*. Huic Archiepiscopo subsunt *Parisiensis*, *Meldensis Meaulx*, *Trecensis Troye*, *Carnutensis Chartres*, *Nivernensis Nivers*, *Aurelianensis Orleans*, *Antiſſiodorensis Anſoire* vel *Auxerre*. *Senonum* urbs, olim *Agendicum*, vulgo *Sens*, *ad Icaunam*, qui vernaculè *Yonne*. Præter Comitatus supra a nobis commemoratos, hi subjecti a Mercatore recẽsentur: *Barſur Seine*: *Auxerre*: *Viconté de Tonnerre*: *Pourſuivent*, *Braine*, *Grandpré*, *Mailly*, *Vertus*, *Rouſſy*, *Retel*, *Ivigny*, & Baronia *Jainville*.

FRANCIA SPECIALIUS

Strictiusque Sumta, Vulgo France.

Regio. PIcardiam cum *Campania*, qua potui fide, diligentia, brevitateq; percurri: succedit in mea distributione *Francia* vulgo *France*. *Franciæ* nomē hoc loco Limitibus quam alibi, angustioribus circumscribitur: & toti alioquin Regno proprium, pro parte tantum ejus (quam sequentia docebunt) hic accipitur. *Francia* autem de qua hic agimus, comprehendere sub se scribitur hodie Præfecturam & Comitatum (vel ut alii, Vicecomitatum) *Parisiensem*, *Ducatum Valesium*, *ditionesque Hurepensium* & *Gastinensium*. *Præfectura Parisiensis*, *la Prevosté* & *Contè de Paris*, in quatuor dividitur Ditiones, *Parisium*, *Goellam*, *Insulam Franciæ*, *Vexinum Franciсum*. *Parisium* appellamus, quod vulgo *le Parisis*. Complectebatur olim quicquid erat hinc a Porta Parisiensi, de qua paullo post, usque ad Pontem Æsiæ (*Pontoyse*) inde vero Clayam usque, versus Brienses. Nomen ferè periit, nisi quod ejus etiamnum memoria servetur cum in quibusdam Pagis, *Louvres*, *Cormeille*, *Escova*, & alii, qui *Parisiis* (*en Parisis*) cognominantur: tum in Nummis qui vulgo *Sols* & *Deniers Parisis*, & quibusdam Parlamenti Parisiensis Taxationibus. Quinetiam sunt qui *Portæ*, quam nunc *Parisiensem* vocant, non aliunde nomen esse censent, quam quod ea in *Parisium*,

Urbes. de quo mihi sermo, duceret. *Parisii* hujus Urbs, totiusque nunc Galliæ Metropolis est *Lutetia*. Sic Cæsari nominatur; *Leucotetia* Ptol. *Leucetia* Juliano: *Lutetia*, *Castellum Parisiorum* Marcellino, *Parisium* Zosimo. Nuperis istis *Lutetia Parisius*; non tam barbarè, ut quidam hodie putant. Hodie *Paris*, vulgo, ab ipsis hujus agri populis. *Lutetia* quibusdam a *Luto*, propter Paludes vicinas: aliis ab Gypsifodinis proximis quasi *Λευκοτυχίδα*, quod ferè tota crustario constet opere. *Lutetia* multo quondam fuit, quam hodie, minor: In insula tantū quam ambit Sequana. Tenue ergo admodum tantæ Urbi fuit initium. Sed tantilla Insula adcrescentem indies hominum multitudinem paullatim capere non fuit potis. Ductis in utramq; Continentem quasi Coloniis, additisque Locis Suburbanis, ita sensim, productis variè Pomeriis, excrevit, ut jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur partes, quarum major, eaq; ad Ripam Fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionem vergens, *Villa* vulgo dicitur, *la Ville*: Minor ad sinistrā versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, *Universitas* vocatur, *l'Université*; Media est *Insula*, quā *Civitatē* antiqua appellatione, *la Cité*, nuncupant: Fluvio undique cincta; pontibus duobus quidē minori, tribus vero majori juncta. Architremus Poëta Anglus hisce illam versibus olim celebravit:

Exoritur tandem locus, altera regia Phœbi
Parrhisii, Cyrrhæa Viris, Chrysæa Metallis,
Græca Libris, Inda studiis, Romana Poëtis,
Attica Philosophis. Mundi rosa, balsamus Orbis,
Sidonis ornatu, sua mensis, & sua potu,
Dives agris, fœcunda mero, mansueta colonis,
Messe ferax, Fortis Domino, Pia Legibus, aura
Dulcis, amæna situ, bona quolibet, omne venustum,
Omne bonum, si sola bonis fortuna faveret.

Haud

Haud procul Parisiis *Pons Charentonus* est, vulgo, *le Pont Charenton*, non ignobilis Vicus, ubi Matrona Sequanæ miscetur. Auditur hic *Echo*, quæ terdecies humanam reddit vocem; quæque quod admiratione dignum majore, quadrisyllabum integrè & perfectè, quater quinquiesque resonat. Hæc de Parisio: sequitur *Goella*, ut quam minimè potest, discedam ab vulgato nomine, *la Goelle*. Huic etiam antiqui perierunt Limites. Manet ejus tantum memoria quibusdam in locis ab Goella cognominatis. Est ibi *Comitatus Dam-Martinensis, la Conté de Dam-Martin*, ab insigni quondam Opido *Dam-Martino*, quod nunc in Vici formam est redactum, in Colliculo collocatum. *Insula Franciæ, l'Isle de France* ex ipsorum Gallorum definitione comprehendit quidquid Terrarum est ab *Fano S. Dionysii Possiacum* usque & *Mommorantium*, atque universim quidquid inter Sinus Gyrosque jacet Sequanæ, hinc Picardiam, inde Normanniam vorsum. Alii alios ipsi fines statuunt. *San-Dionysianum*, vulgo *S. Denys en France*, opidum amœnum atque elegans, quod a Dionysio Areopagita imperiti rerum antiquarum & somniorum monasticorum creduli nomen sortitum arbitrati sunt. *Possiacum, Poissy*, Opidum non ignobile. Arx ibi Regibus quondam in delitiis. Eo Reginæ se conferre solebant, anteaquam D. Germani arx esset, partum edituræ. Ibidem Regum liberi educabantur, ut postea Blęsis & Ambaxiæ. Inter *Possiacum & Lutetiam Fanum* est *D. Germano* consecratum, vulgo *S. Germain en Laye*. Opidum nonnullius antiquitatis. *Mommorantium* vernaculè dicitur *Mommorancy*. *Insulæ* succedit *Vexinum Francicum, Vexin*, vel ut alii, *Vulxin le François*. Continet quidquid est Æsia fluvio Claromontem usque, versus Picardiam. Periit & hujus memoria, nisi quod quodammodo servetur, in antiquis quibusdam Chartis & Monimentis. Hactenus de Præfectura Parisiensi, quatuorque ejus Ditionibus. Altera pars *Valesium*, vulgo *le Païs de Valois*; nomen habere putatur ab amœnissimis, quibus hæc ditio superbit, Vallibus. Alii aliunde derivant. Comitatus olim, hodie Ducatus. Primus Valesiorum, ut & Alenconii, Comes dictus fuit Carolus Philippi III Franciæ Regis Filius; Philippi Pulchri Frater: a quo per Philippum VI filium Regium Valesiorum Stemma in Galliis fuit propagatum. Extendit se Ducatus *Valesius* in Picardiam usque. Primarium Opidum (præter *Crespiacum Crespy*) *Silvanectum* est Francis *Senlis*. Dictū Latinis quidam augurantur, quod Silvæ nectatur. Opidum est antiquum, præter Episcopatum, præfectura & baillivatu nobile. Ditavit Silvanectensis Præfectura Valesium Ducatum Dynastiis, quæ vulgo audiunt *Pierresons, Bethisi & Verberie*, comprehensis Opidis quæ nunc *Angy*, *le Pont. S. Maxence* (paludibus hoc cinctum est, Limitemque statuit Franciæ & Picardiæ) *Pongoing, Brenonville* &c. Complectitur eadem Præfectura *Compendium Compiegne*, sedē olim Principū; *Carolopolim* aliis appellatum, ab Carolo Calvo, qui Pomeria ejus scribitur produxisse & munisse. Transgressis Compendium occurrunt statim Picardiæ populi, Suessones & Laudunenses. Sub Compēdio sunt *Magny, Thorette, Creil*. Continet quoque Silvanectum *Pontis Æsiæ* (*Pontoise* vulgo, *Pontesium* nominat Ivo epistola CV) Baillivatum, Præfecturam & Vicecomitatum: cui parent *Ville-Neuve le Roy & l'Isle Adam*. *Ponte-Æsiæ* superato, se offert Normannia. Silvanectensis insuper Præfecturæ Ius agnoscit *Comitatus Belmontius ad Æsiam, la Conté de Beaumont sur Oyse*; antiqua Præfectura, cui subsūt *Persang & Metu*. *Comitatus Belmōtius* Dominos agnoscit, Principes Regię stirpis

stirpis Vendomensis. Ad hoc Opidum ultra Æsiam initium capit Bellovacensis Ditio. Sub Silvanectensi denique Præfectura, simulque sub Valesio Ducatu est *Comitatus Bellovacensis, Conté de Beauvais, Beauvoisin.* Metropolim habet *Bellovacum*: sic nominant Opidum, quod vulgo *Beauvais*. Apud Cæsarem, ut Nob. Vir Iosephus Scaliger scribit ad Merulam, *Bratuspantium*, addens sub Cæsaribus transnominatum *Cæsaromagum*. *Bratuspantium* tamen, ne quid dissimulemus, Carolo Bovillo Pagus hodie putatur *Granviller*, vel *Grattepance*: aliis *Clermont en Beauvoisin*; Vigenereo *Beaumont ad Æsiam*. Est autem *Bellovacum* urbs situ amœnissimo, adsitos habens Montes fertiles nō adeo excelsos; inde Agros excipiendæ Sementi commodos. Nec desunt Vina. Incolis præsertim Fœminis, magna sunt privilegia, ab Ludovico XI Francorū Rege ipsis cōcessa, an. CIↃCCCCLXXII, quod Carolum Burgundiæ Ducem obsidionem solvere, reque infecta abire coëgerint. Haud procul Bellovaco est *Claromontium, Clermont*: Opidum est arce munitum. Hæc de *Valesio*: sequitur tertia Franciæ pars *Heurepense Territorium, Heurepois.* Initium capit ad Sequanam, sub ponte Parisiensi, qui parvus cognominatur; secusque eundem fluvium procurrit Corbolium, Melodunum & Moretum, ubi Verina Amne, qui in Lonium se exonerat, sejungitur ab Gastinensium Agro. Adhæret Briensibus, ubi respicit Fanum, cui cognomen ab S. Columba Grandi apud Senones. Continet autem Vicecomitatum & Baillivatum *Melodunensem.* Metropolis est *Melodunum.* Nomen hoc perperam apud Cæsarem bis est infultum; pro quo veteres omnes scripti codices Commentariorum de Bello Gallico habent *Metiosedum.* Verum quidem est *Melodunum* & *Metiosedum* unum idemque Opidum esse: sed *Melodunum* posterius est, hodie *Melun*, in Insula Sequanæ, instar Lutetiæ Parisiorum. *Melodunum* arce validum est. Quod Opidum bonis piscibus, præcipuè Cancris suavissimis, nobilitatum & celebre, nunc *Corbueil* vulgo *Corbolium* nominatur in Vita S. Petri Tarentasii. Habet & hoc cum multis aliis Arcem. *Fons Bellæ-Aquæ*, vernaculè *Fontaine-Belle-eau*: Secessus Regum amœnissimus quietique aptissimus: verè palatium; Domicilium olim S. Ludovici, post Philippi, postremo Francisci Valesiii. Multa ibi Singularia. Quartum in Francia locum dedi *Gastinensium Ditioni*; vulgo *Gastinois*: que ab Heurepensi separatur Verina fluvio. Comprehendit sub se *Ducatus Stampensem & Nemurcensem, Comitatumque Rupis-Fortis*, & alios. *Stampæ, Estampes* vulgo, Opidum medio inter Lutetiam Parisiorum & Genabum Aurelianēsium itinere, ad Iunnam fluvium Cammarorum, qui delicatissimi, parentem largum, ad Corbolium in Sequanam se exonerantem. Ducatus (qui olim Comitatus fuit) claret dignitate: *Nemursium, Nemours* Opidum ad Lonium fluvium, qui paullo infra Moretum Sequanæ concurrit. Inter Ducatus Franciæ etiam non postremi loci. *Rupes-Fortis, Roche fort* Gallo-Romanis dicta, Comitatus gaudet titulo. In Gastinensium quoque Ditione cum *Millio* & *Moreto* (quod Limes Gastinenses inter & Heurepenses) utroque Arce prædito, aliisque Opidis est *Montargium*, quasi *Mons-Argi*, ut quidam ratiocinantur; quod in circuitu adspectus ejus procul extendatur. Incendio vastatum circa annum CIↃ IↃXVIII, postea renovatum fuit. Arcem & hoc habet, in qua depicta visitur historia Canis Venatici, qui Heri sui mortem vindicavit, occiso eo, qui necem illi attulerat.

BOVLONGNE COMITATVS.

Insunt & hi Comitatus: Guines, Ardres, & Fiennes Baronatus. Item Episcopatus Taruannensis sive Morinorum, cui hæ Ditiones in spiritualibus parent.

Meridiani ad rationem Paralleli 50. 45 positi sunt.

Regio unde dicta.

Olonia, vel ut alii, *Bononiæ* Comitatus, (*Contè de Boulongne*) satis est amplus. Totus hic Tractus arenosus est, ejus generis arenæ, quam Vrentem vocant: unde & nonnulli *Boloniam* censent a *Boullir* derivatã, quod ridiculũ videtur: Nomẽ Comitatui a *Bolonia* Opido quod in Superius hodie & Inferius divisum. Initium Bononiæ Comitatui ab Montibus S. Ingelberti: procurritque ad fluviũ Caucham, quę ejus Longitudo: Latitudo ad Lucũ usque Tournohensem porrigitur. Comitatus autẽ titulo nobilis est Bolonia, quam dignitatem adepta est tempore Caroli Calvi Regis Galliæ, quo tempore *S. Paul, Oye, Guines* & *Artesia* eodem honore tituloque potitæ sunt. *Situs.*

Multa habet Opida & pagos. Inter alia *Boloniam* Opidũ, quod duplex Superius & Inferius. Illud altiore sitũ loco, Burgus tantum, anteaquam ab Anglis obsidione premeretur. Hoc autem planiora occupans Mare adluit. Alterum ab altero passibus distat centum aut circiter. *Bononiam* etiam nominant hac Galliarum parte varii. *Bononiense opidum* habet quoq; Panegyricus incerti auctoris Imperatori Constantino dictus. *Civitas Bononiensium* est in Notitia provinciarum inter Belgicæ Secundæ Civitates. Hodie Francorum vulgo *Boulogne*; Inferioris Germaniæ populis propius ad veterem appellationem *Urbes.*

tionem accedentibus *Brunen*. Antiquissimis temporibus, uti censent V. N. Iosephus Scaliger suis ad Merulam litteris (nam ad Ausonium *Gessoire* Opidum hoc tractu nomen retinere docet) Papirius, Massonius, Lelandus, Ortelius, & alii, *Gessoriacum*. His contestatur Peutingeriana Tabula, in qua legitur *Gessoriacum* quod nunc *Bononia*. *Gessoriacum* Antonino dicitur, qui ei Legionem adscribit XV, & alibi *Gessoriacensis Portus*, item *Gessoriagensis Portus* in Maritimis: Ptolemæo *Gesoriacum navale Morinorum*. Alii Gessoriacum non idem volunt cum *Navali Bononiensi*: *Galesium* putat Ioannes Talbotus, *Fanum S. Audomari* alii: *Vicum Soaci* Turnebus; Slusam Boëtius, *Brugas* Hermolaus Barbarus, *Gandavum* Bilibaldus. Robertus Cœnalis diversa ponit *Gessoriacum Portum* & *Gessoriacum Navale*; illum Bononiam censens; hoc autem *Castellum*, quod vulgo *Cassel*. Boloniensis porro fuit Godefridus, Eustathii Boloniensis Comitis Filius Lotharingiæ Dux, qui Christianorum Primus Rex Solymorum. Propè Boloniam erat *Itius Portus*; quem qui *Calesium* Opidum esse arbitrantur, nullo negotio refelluntur a Ptolemæo, qui post Sequanæ Fluminis Ostia prius ponit *Icium Promontorium*, deinde *Gesoriacum navale Morinorum* à quo Opidum *Calesium*, distat plus quam XX millibus Pass. *Gessoriacum* idem esse cum *Itio* persuasum videtur M. Velsero. *Itius Portus* quibusdam *Fanum S. Audomari* censetur, adductis cum vetusto Vrbis nomine, quo *Sitieu* vocabatur, quasi, ut volunt, *Sinus Itii*; tum Loci situ, qui quum valdè sit humilis, præaltis tamen littoribus Urbem quodammodo cingentibus, Sinum Maris olim capacissimum fuisse indicat. Camdenus in sua Britannia docet *Itium Portum* diu fuisse in loco, quem hodie *VVithsan* vocamus: propè *Blanestum*. Verum hæc aliis disceptanda relinquimus. *Bononiensi* Comitatui succedit *Guinensis, Guisnes*; qui disterminatur ab Comitatu *Oyo* per Canalem Majorem, qui Opidum ipsum præterlabitur, Territorium ferè reddens inexpugnabile. Primarium Opidum *Guinesium, Guisnes*, in duas divisum Partes, quorum una in Paludibus sita, altera in continenti; Loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II, misso illuc Francisco Lotharingio, Guisæ Duce, anno CIↃIↃLVIII. De Danorum quondam in Guinensem terram Iure, multa Meyerus in Annalibus Flandriæ, deque eorum Comitatu alia apud alios Historiographos, quæ hujus non sunt loci. Visuntur & alia Opida, *Hartincourt, Peuplinge, Conquelle, Portus Nievelletius*. Continet Comitatus hic sub se Baronatus *Ardresium* & *Courtembronensem*, singulos ab suis dictos Opidis, quorum unum *Ardres* vulgo, alterum *Courtembrone*. *Item Fiennensis Baronatus*

Comitatus. Guinensis. Opida.

Duobus.

Duobus *Ardresio* Milliaribus versus Oceanum occurrit *Calesium*, opidum natura arteque munitissimum, Galliæ Clavis & Ianua semper habitum, Muris primo, ut fertur cinctum ab Philippo Bononiensi, S. Ludovici Patruo. Arcem habet cum Turri valida, quæ ingressum ex mari in Portum prohibet. Captum fuit ab Eduardo v Anglorum Rege, pridie Nonas Augusti, undecimo mense post horrendam Pugnam, quam contra Philippum vi, Francorum Regem, ad Cresſiacum anno cIↄcccxlvii pugnatam, multis depingit Paulus Æmilius lib. ix. Possessum ab Anglis annos ccxi (nam frustra obsederat anno cIↄccccxxxi Philippus Bonus Burgundus, Flandris ipsum deserentibus) & tanquam Galliæ Clavem in loculis, ut loqui consueverant Angli, servatum, expugnatum, Guisio Duce, Galli recuperarunt anno cIↄIↄlviii, mense Februario. Æquali fere Itinere versus Mediterranea *Caleto Bononiaque* distat *Teroana Morinorum*, vulgo *Teroane*: nomen retinens, quamquam ab Carolo v deleta, Episcopali Sede Bononiam translata. Flandris, *Terrennerberch*; *Teruanna* vel *Taruenna* Antonino, *Teruanna* Itinerariæ Tabulæ, *Taruanna* Ptolemæo. Quosdam *Tarubanum* appellare Bovillus adserit. *Terrubanorum* meminit Trithemius in Francorum Historia. *Tervana* quibusdam quasi *Terra-Vana*, ob vilitatem territorii. In Notitia Provinciarum, ubi Belgicæ Secundæ Civitates recensentur, nominatur etiam Civitas *Morinorum*, id est, *Ponticum*, *l'Evesché de Teroane*. *Colonia* forte *Morinorum* in antiquo Lapide, qui superioribus annis repertus fuit in Gelria, Sicambrorum olim Principatu, dimidiato ab urbe Neomagiensi miliario. *Ditio* porro *Oyana*, *Terre de Oye*, porrigere se scribitur Duynkerkam usque, Flandriæ Opidum. Sunt ibi præter *Oyam*, alia quædam Opida sed ignobiliora. Ad Boloniam redeo. Ea Amnibus rivulisq; humectatur *Archia*, qui per Arquense opidum Fanumq; Audomari Gravelingam petit. Inde non procul *Scalense* est *Æstuarium*, ad usque Arderam Arcem æstuans. Nec desunt æquorei rivuli duo, Marquisianus scilicet & Boloniacus. Est & *Hantia* seu *Hesdin* amnis *Hesdino* Opido nomen suum communicans. Sequuntur deinceps Pontivorum paludosa fluenta, & *Cauchiæ* flumen. Horũ vero nonnulli amnes pisculenta efficiunt stagna, seu vivaria, a vicinis Opidis denominata: cujusmodi sunt quæ sua lingua vocant *le Vivier d'Hames*, *d'Andre*, *d'Arbres*. Collibus arenariis universus hic Tractus secundum littus maris septus est. In interiori vero regione sunt, quos sua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert*, & *les Monts de neuf castel*, & *Dannes*. Silvis vero ac Lucis omnis ferè cõspersa regio, cujus partes *les Bois de Surene*, *Celles* &c. Indigenę habẽtur morosi, sibiipsis plus satis indulgentes.

Flumina. *Montes.* *Silva.* *Vulgi Mores.*

Anjou Andegavensis Ducatus.

Anjou *Ducatus habet Comitatus, Baronias, Dominia, ut Graon quæ necdum inveni, aut distinguere potui, Homagium sive fidem clientelarem illi præstant hi Comitatus* IV, *Maine, Vendosme, Beaufort, la Val.*

Jurisdictio.

Sedes Præsidialis totius Ducatus est Angiers, sub qua sunt particulares sedes juridiciales Angiers, Saumur, Bauge, & Beaufort en Vallée.

Status Ecclesiasticus

Unum habet Episcopum Andegavensem, Angiers; Turonensi Archiepiscopo subjectum.

Ducatus Andegavensis.

Regio. Situs. SEquitur in nostra Methodo *Ducatus Andegavensis, la Duché d'Anjou.* Hujus Provinciæ populos C. Cæs. *Andes*, Plinius *Andegavos* appellat. Incipit ab *Vico Chousay*; finemq; accipit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi initium Pictaviensis Territorii, quod illi ab Meridie: versus Orientem confinia sunt Turonensium & Vindocinorum: ad Septentrionem Comitatus qui vulgo *Maine* & *la Val*: ad Occidentem denique Britanniam attingit. *Soli fertilitas.* Regio fertilis & amœna magis quam ampla. Colles ibi Vitibus passim consiti, valles Silvis Saltibusque viridantes, læta Prata, Ericeta gratissimum pecori pabulum præstantia. Vina hic alba, notæ nobilissimæ, vulgo *Vins d'Anjou*. In summa quicquid huic vitæ usui esse potest, hæc Provincia suppeditat. In nonnullis etiam hujus Provinciæ locis illud genus Lapidis cœruleum & fissile effoditur, quo Templorum ubique ædiumque tecta contra cœli injurias muniuntur: *Ardoises* vernaculè vocantur. *Imperium majorum.* Rex Chilpericus, occiso Comite *Paulo*, Andegavēsem urbem obtinuit: suisque eam posteris reliquit, Franciæ Regibus: quorum Carolus Calvus Superiorem quidem provinciæ partem *Torquato* (alii aliter vocant) dedit, reservato sibi supremo in eam jure: Inferiorem autem *Eudoni* Parisiorum Comiti, cujus ex fratre *Ruperto* Comite Andegavensi Duceque Celticæ Nepos, Hugo Magnus eam largitus est *Fulconi*, Torquati ex Ingelgero filio, Nepoti. Fulconi ordine successerunt *Fulco* II, *Gotefridus* vulgo dictus *Grisgonella*, *Fulco*, III, *Gotefridus*, II, *Fulco* 4. *Fulco* 5. qui Hierosolymorum Rex fuit, post Balduinum cujus Filiam ipse viduus duxerat uxorem: *Gotefridus* denique 6 *Barbatus*, cui sociata fuit Machthildis, Henrici I Angliæ Regis F. Hujus Filii, Henricus quidem Rex fuit Angliæ, ejus nominis II: Andiū vero comites *Gotefridus* 6 & *Gulielmus*: quos quum paricidiali bello victos terris suis pepulisset Frater Rex, Filios natu majores in Angliæ Regno, *Gotefridum* autem 8 in Comitatu Andegavensi successores habuit. Gotefridi filio *Arturo* Comiti, Britanniæque per matrem Duci, bellum movit Patruus Joannes Angliæ Rex. Fecerat jam *Arturus* Homagium, ut loquuntur, & fidem Principatus

cipatus sui nomine promiserat Francorum Regi Philippo Augusto: a quo instigatus quũ Pictones Regi Patruo ereptum properaret, cum exercitu Ligerim jam transgressus, ab eo ex improviso superveniẽte captus, Rotomagum est abductus, ibique non multo post occisus. Id non ferendum rata *Arturi* Mater, Constantia Conani Britanniæ Principis filia & hæres, Regem Ioannẽ parricidii accusavit, apud Franciæ Regem, quem dixi: quumque vocatus se juri non sisteret, parricidii dãnatus est sententia Parium Franciæ, ejusque Provinciæ quas in Galliis habebat, Fisco Regis sunt adjudicatæ: quam sententiam ipse Rex exequens, Andegavenses sibi deditione subjecit; Regique Francorum *Ludovico* Filio nominis ejus VIII reliquit. Huic successit Filius *Ludovicus* IX, *Sanctus* cognominatus, qui Provinciam hanc *Carolo* Fratri Apennagii jure concessit. Hunc sequutus *Carolus* II, qui Clementiam Filiam locans *Carolo Valesio* Provinciam hanc Dotis nomine largitus est. Huic successerunt Franciæ Reges, *Philippus Valesius* Filius, & ex eo Nepos *Ioannes*, qui nobilissimam hanc Regni portionem Ducatus titulo, anno CIↃCCCL decoratam Filio *Ludovico* Appennagii jure dedit. Hunc sequuti sunt descendente linea *Ludovicus* II, & *Ludovicus* III, quo sine Hærede mortuo Principatum adiit *Renatus* Frater. Hic defunctis Liberis, Hæredem dixit sui fratris Filium *Carolum* (alii fratrem fuisse volunt) qui Hæredem scripsit *Ludovicum* XI Regem. Et sic Coronæ Franciæ fuit adnexus, eique unitus mansit; nisi quod *Franciscus* I eundẽ suæ Matri *Aloisiæ Sabandæ* in usum fructum tradiderit. Rex Carolus IX eum jure Apẽnagii tribuit *Henrico* Fratri, qui deinde Poloniæ & Franciæ Rex. Metropolis Ducatus *Andegavum* est, *Andegavẽsis Civitas* Paulo Diacono; vulgo *Angiers*. Ptolemæo dicitur *Iuliomagus Andicavarum*, ut legendum monet Merula. Sita est in utraque *Meduanæ*, *Maine*, fluvii ripa, pontemque habet lapideum flumini injectum. Insignis ibi Politia. Episcopali fulget dignitate: Senescallatu etiam & Baillivatu, Sedeq; superbiens Præsidiali. Academiam habet celebrẽ ab Ludovico II Andegavensiũ Duce, anno CIↃCCCCXXC IX institutam; evocato, qui jus ibi profiteretur Frãcisco Balduino. Habet hic Ducatus multa insignia Opida, alia aliis majora. Pauca ut vernaculè sonant, dabo: *Saumur* ad Ligerim cum Arce; Academiam, quam apud Regem Magni Viri moliuntur, brevi habiturum: *Montreneau*, *Bauge*, *Beau-fort*, *Brissac*, *Monstreul-Belay*; *Maleuvrier*, *Ghantoceau*, *Viliers*, *Duretail*, *la Flesche*, *Chasteau-Gontier*, *Segre*. In hac Provincia multa Stagna, magnus Lacuũ numerus, Rivuli non pauci, & plus quam quadraginta sunt Flumina: Sunt & Vivaria Paludesq;, Fontes item infiniti. Inter amnes præcipui sunt *Ligeris*, *Loire*: *Vigenna*, *la Vienne*, *Viane* & *Vignane*: *Meduana*, hodie *Mayne*, *Sarta* vulgo *Sartra* & *Lorius*. Extra urbem Andegavũ vetustæ monstrantur ruinæ, quę vulgo *Grohan* dicuntur. Hic quondam Theatrum ab Romanis exstructum fuisse perhibetur. Apparent multæ parietinarum murorumq; reliquiæ. Effodiuntur & infinita probæ notæ Numismata. Cæterum huic Ducatui præter alios Comitatus, Baronias & Dominia quæ habet: Homagium, sive fidẽ clientelarem præstant hi Comitatus 4: *Maine*, *Vendosme*, *Beaufort*, *la Val* de quibus ordine agemus. *Comitatus Cenomanensis*, vulgo *Conté de Maine* primo loco occurrit. Hunc tractum Ptolemæi tempore *Cenomani* insederunt. Provincia autem Cenomanorum inter primas Galliæ habitari cœpit. Olim ejus limites longius se extenderunt,

Urbes & Opida. *Lacus. Flumina.* *Comitatus Cenomanensis.*

derunt, quam nunc protenduntur, idque facilè colligi poteſt ex iis quæ Livius, Polybius & Iuſtinus, de irruptione Cenomanorũ in Italiam literis mandarunt. Territorii una pars fertilis eſt, alia ſterilis, Incolisque facilius eſt venaticas carnes, quã panem & vinum apponere; non tamen iis omnino caret, aliquæ enim hujus Provinciæ partes tam fertiles ſunt, ut eam nec Andegavenſis Ditio, nec Turonia Vini bonitate, Frugumque fertilitate ſuperent. Solum herboſum, Paſtionique Pecudum commodum. Hanc vero Provinciam ſub Aquitania comprehenſam, aliquãdo paruiſſe legimus Ducibus Aquitanis, donec inter Reges Franciæ, Ludovicum IX & Angliæ Henricum III pactum fuit, ut Anglus Aquitania, quam ab Septentrione Carantonus fluvius, ab Meridie Pyrenæi Montes terminarent, contentus, in perpetuum cederet Normannia, Terriſque Cenomanorum & Andegavenſium; eique numerarentur CIↃ IↃ aureorum millia. Rex Franciæ *Ioannes* Andium & Cenomanorum Comitatum *Ludovico* Filio Secundo-genito dedit. Donationis Diploma anni CIↃ CCCLX in Scrinio Regis adhuc viſitur. *Ludovico* ordine ſucceſſere *Ludovicus* II Filius, & *Ludovicus* III Nepos. Hi tres titulum Regum Neapolitanorum geſſerunt. *Ludovico* tertio vita defuncto nullis poſt ſe relictis liberis, ei ſucceſſit *Renatus* frater, quem Regina Neapolitana Joanna, ejus nominis II, ſuum Hæredem in Regno Neapolitano & in Comitatu Provinciæ inſtituit. *Renatus* ex Iſabella Caroli audacis filia ſuſcepit Ioannem filium, Calabriæ Ducem, cui ſupervixit *Renatus* Pater. Hic *Ioannes* ex Maria Caroli Ducis Borboniæ filia, genuit Nicolaum Calabriæ Ducem & Marchionem Pontenſem, qui abſq; liberis deceſsit, avo Renato adhuc ſuperſtite. *Renatus* Nepoti ſuo Renato ex Iolanta filia, & Friderico

Soli qualitas.

Imperium Majorum.

Vadimontano, jura Regni Neapolitani & Comitatus Provinciæ reſignare noluiſſe, ſed ea Carolo fratri ſuo, Cenomanorum Comiti, reliquiſſe fertur: qui cum etiam paullo poſt moreretur Ludovicum undecimum rerum ſuarum Hæredem inſtituit. Cæterum tota hæc Regio ſuperioribus annis in duas quaſi abiit partes. *Civitas Cenomanenſis*, Ditioni addita eſt Regis Franciæ; *Urbs* autem *Mænia, Maine* cũm Marchionatu, nunc in Ducatus decus erecto, Guiſiæ gentis agnoſcit Dominium. Opidum Primarium ad Sartram fluvium, vulgo *le Mans*. Ab initio ſedes Baillivatus; poſt Henricum II Præſidialis eſt facta: ad quam variorum Opidorũm appellationes devolvuntur. *Ducatus*, olim Comitatus, *Vindocinenſis*, *Duché de Vendoſme*, initium capit a Baugenciaco, Limite inter duas Belſias, quæ cognominantur *Solonia* & *Vindocina*, fines longè lateq; extendens ad Santonas uſque, ut quidam volunt. Dictus ab *Vindocino* Opido, vulgo *Vendoſme*. Ptol. fortè Ο'υίνδικον (ſic enim legendum) eſt Aulerciorum Cenomanorum, in Gallia Lugdunẽſi Vrbs. Nihil hic adfirmamus. Nã Ο'υίνδικον illud, certius fortean eſt Opidum quod hodie *le Mans*; quæ Magni Scaligeri ſentẽtia. *Vindocini* Comites originẽ ducũt ex Borboniorum ſtemmate. Primum Comitem legimus *Ludovicũ Borboniũ*, Joannis Marcæ Clermontiq; Comitis. F. Succeſſerũt huic recta linea Filius *Ioannes*, *Franciſcus* Nepos, & *Carolus* Pronepos, quem primum Vindocini Ducem creavit Franciſcus I Galliarum Rex. Filium *Carolus* habuit *Antonium*, Vindocini Ducem, Franciæ Parem, & per Ioannam Albretam Conjugem, Navarræorum Regem, quo natus *Henricus Borbonius*, Galliæ ejus nominis IV. Navarræq; Monarcha Potentiſsimus, Bearnii Princeps, Dux Vindocini, &c. Sunt & *Beaufort* & *la Val*.

Opida.

Ducatus Vindocinenſis. Situs.

Imperium majorum.

Bituri-

Bituricensis Ducatus.

Regio. Situs.

BIturicum vel *Bituricensis Ducatus*, *Duché de Berry*, qui in nostra Methodo sequitur, ab Septentrione Soloniam Interioris Belsiæ partẽ, a qua Caris fluentis disterminatur; ad Ortum Hurepenses; Nivernenses, & Borbonios respicit, constituẽte hic limitem Rivulo, cui nomen *la Faye:* qua Meridies est, Lemovices habitant, ubi *Croure* fluit; qua Occidens Pictones & Turones a quibus fluviolo, qui *Clery* vulgo, separatur. Segetum est fertilissima, Vini rerumque aliarum ad vitam cultumq; necessariarum. Inprimis Pecore abundat, quod ab Incolis per universam distrahitur Galliam. Domicilium hic olim *Biturigibus*, quos *Cubos* scribunt cognominatos Strabo, Ptolemæus, alii. *Bituriges* enim Galliæ Populi, duplices erant, cognomẽtis distincti, *Bituriges Cubi*, quorum Metropolis *Avaricum*, Primæ Aquitaniæ; *Bituriges Vibisci* aut *Vivisci*, quis primaria Vrbs *Burdigala*, Secundæ Aquitaniæ. Vtraque Civitas libera sub Romanis, teste Plinio, *Civitas Bituricum* vel *Berotigorum* Notitiæ Provinciarum, in Aquitania prima vel Sexta Viennensi. De Gentis appellatione multa Joannes Calamæus qui *Biturigum* Historiam sex libris complexus est.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

Principatum apud Francos Hugone Capeto tenente, *Biturigibus* præerat nomine regio Gotefridus. Ab eo originem traxisse perhibetur *Harpinus* is, qui ab Rege Henrico I. emit *Comitatum Biturigum*. Hic non multo post accingens se ad expeditionem Palestinæ cum aliis Principibus, eundem Coronæ uniendum vendidit *Philippo* I. Aliquot post annis Apennagii jure *Comitatum* in *Ducatus* dignitatem tunc evectum obtinuit à Patre *Ioanne Valesio* Francorum Rege *Ioannes Valesius*: quo sine Prole mascula mortuo, Ducatus ad Regnum rediit. Adsignatus est postea *Ioanni* Caroli VI, qui numerosa prole gravatus erat, Filio. Hic, quum ἄπαις obiisset, successorem reliquit *Carolum* Fratrem, qui Rex Francorum inauguratus, Sponsalibus, quæ inter Henricum Angliæ Regem & Catharinam ipsius Germanam contracta jam ante fuerant, insuper habitis, quum ei major Regni pars ab Anglis esset erepta, per ludibrium *Biturigum* Rex fuit appellatus. Patri Carolo subrogatus est *Carolus* VII, Ludovici XI Francorum Regis Frater. Post eum *Margareta*, Regis Francisci soror, nupta primo Carolo Aleuconio Duci, deinde Henrico Albretano Navarræ Regi, *Ducatum Biturigum* ab Fratre in Usum-fructum accepisse scribitur. *Margareta* denique, ejusdem Francisci Regis filia, *Bituriges* accepisse traditur ab Fratre Henrico II, quum nuberet Emanueli Philiberto Allobrogum Principi. Primariam ejus urbem Cæsar, Antoninus & alii *Avaricum* vocant, quæ nunc vernaculè *Bourges*, *Biturigæ* Ammiano & aliis. Dicitur & *Biturica*, *Bituricæ*, *Bituriga Vrbs*, & *Biturica* civitas. *Avaricum* quidam dictum volunt ab *Eura* flumine, quo alluitur. Locata est in agro perquam amœno; qui non modo Frumentorum omnium & Leguminum, verum etiam Vinorum præstantissimorum, Pecorum, Volucrum, & quorumcunque fructuũ est feracissimus. Quatuor beata est Rivulis qui vulgo *Anfron*, & *Aurette* ab una; *Ture* & *Molon* ab altera fluentes parte. Quis condiderit, ut pleraque alia Opida, incertum est. Veteris paulo sequior, quam Hodiernæ, Urbis fuit situs. Ad Paludes scilicet vergebat, cujus etiam nunc cum admiratione visuntur Muri, propemodum integri, solidissima materia, ut passim Veterum Romanorum Opera, constructi: Initium capiunt

Urbs.

capiunt ab Turri, quam *Magnam* vocant, pergentes per medium D. Stephani Templum, Plateam D. Joannis Campestris, portamque Gordianam usque ad Novam, cui olim ab S. Andrea nomen; inde per Plateam Amphitheatri, vulgo *des Arenes*, se ad Portam Turonensem extendunt; hinc autem, porrecto ambitu versus Portam D. Pauli, paullatim Turrim, quam dixi, repetunt. Postea prolatis variè Pomœriis ita fuit hæc Vrbs amplificata ab Carolo Magno & aliis; ut jam nunc cum maximis & munitissimis Galliæ Civitatibus contendat; formam habens oblongam, amplissimam & spaciossimam. Munita est octoginta editis crassisque *Turribus*. Inter eas principem tuetur locum quam antea *Magnam* dixi appellatam, vernaculè *la Grosse Tour*, ab insolita crassitudine, Minoribus undique Turribus Muroque & fossis profundissimis, Philippo II, Augusto Galliarum Rege circa annum CIϽCXC curante, cincta: Forma est rotunda, magnæ altitudinis. Aliam omnino similem fuisse ajunt, sed dirutam; a binis Turribus *Biturigibus* nomen inditum fabulantes. Et laudat antiqui Grammatici carmen Calamæus:

Turribus a binis, inde vocor Bituris.

Hæc talia patior aliis persuasa magis, quam mihi. Septemdecim hic sunt *Ecclesiæ* quas *Collegiatas* vulgo vocant: Septemdecim *Parochiæ*. Hæc urbs *Archiepiscopali* fulget *Sede*: sua floret *Academia*, cui nulla per totam Galliam par; Doctissimorum Virorum genitrix & Emporium. Viget in ea maximè Jurisprudentia, quam ibi professi sunt Professores excellentissimi. Est autẽ *Avarici*, summum totius Ducatus Tribunal, cui præsidet Monarcha Biturigum, qui vulgo *le Bailly de Berry*. Ad hunc devolvuntur omnes appellationes cum a Pætore Vrbano, tum ab omnibus finitimorum aliorumque Territorii Bituricẽsis Locorum Magistratibus. Habet autẽ Præfectus Bituricensis sub se Metropolim ipsam *Avaricum* & V Diœceses *Yssoudun, Dun le Roy, Vierzon, Mehun, Concressault*. Metropoli adcensentur, Comitatus, *Sancerre* & *S. Aignan*, Baronia *Montfaulcon*: Castellaniæ, ferè XL. *Sancerram* quidam arbitrantur dictam ab *Cerere*, quæ ibi culta perhibetur: tanquã *Sacrum* vel *Sacellũ Cereris*. Doctiores Latinè scribentes hujusmodi Etymologiã aversati *Xantodorum* vocant. Comitatus gaudet titulo, qui anno CIϽXV permutatus cum *Bellovacensi*. Arctissimã sustinuit Sancerra obsidionẽ anno CIϽ IϽLXXIII: famẽ passa tam sævam, ut post devoratos avidè Canes, Feles, Equos, Glires, Mures, Talpas, post consumta Cornua, Corium, Pergamenas & similia, ne excrementis quidem Carnibusque humanis fuerit parcitum. Parent ipsi Castellaniæ *Sancerges, Beaufeu, Chapelle d'Anguillon, le Chastel de Boncard, Jalonges, Tarenay, Verdigny, Menesme, Charentomay, Brie* & aliæ. *S. Aignan* nomen habet ab *S. Aniano* Episcopo. Baronia *Montfaulon* Latinè sonans *Mõtẽ Falconis*, complectitur Dominia *Bungy* & *Gion*, item *la Fane, Lyvron, Cony, Villabon, Seury, Marcilly, Marnay, Farges, Avor, Saligny, Percigny, Cru, Lassax, Boisboson, Nuissement, Villiers, Compoy*. Castellaniæ denique nominantur

minantur *Ays d'Anguillon, Sury en Vaux S. Soulange, S. Palais, la Salle du Roy, Bueil, Quantilly, Pomorigny, Francheville, la Chapelle, Nancay, Drye, Levreux, Beaulieu, Brecy, Bengy, S. Fleurant, Neufvi sur Baranion, Morthonnier. Marmaignes, Maubranches, S. Ursin, Tillay, Brilliers, Vatan, S. Satur, Lury, Estrechies, Maulpas, Ville-neufve, S. Crapaix. Ascilly, Iussy le Chauldrier, la Corne, les Chaizes, Vauvrilles, les Cloyes, Bonge.* Hæc de Metropoli latissimaque ejus Jurisdictione: reliquæ Diœceses sunt *Yssouldun* Regia Civitas & Baillivatus, qui sub se habet Baronias *Chasteauroux, Gracay, Ceracay, S. Severe, Lynieres*, cui adnexa est Castellania *Rizay*: *Argenton*, in qua *Ravennes* Senescallatus & *Strvignet* Præfectura. Castellaniæ vero numerantur *Bourssac, Chasteau Meillant, Mareul, Nessi S. Sepulchre, Rully, Puuldy, Massy, Cahors, Perouse, Chastellet, Massevvre, Augurande, S. Chartier, le Palleteau, Bommieres, Moche, Fully, Voullon, la Ferté, Nohant, Ville Dieu, Chastre & Charroux. Dunum Regium, Dun le Roy*, cui subsunt Castellaniæ præter alias *Pra dict Callant*, Baronia: *Chasteauneuf ad* Carim, *S. Iulian. Vierzon*, Civitas Regia & Diœcesis sub se habens Dominia *Champre, Motte d'Aisy, Saragosse, Brivay, Mery. Mehun* jus dicit Castellaniis *Love & Foici. Concressault* sive *Concoursault* sub se habet *Vailly, Argeny, Clemon, Beaujeu.* Fluminibus hæc regio partim rigatur, partim alluitur: *Ligeri, Souldra, Aurrona, Cherre, Theone, Indro, Creusa*, ac nonnullis aliis ignobilioribus rivulis. Montes hic nulli celebres. Silvis hinc inde conspergitur regio, quarum præcipuæ sunt *Silva Roberti*, & *Lacenna Silva.* Ad Opera publica & privata venio. Avarici præter triginta quatuor Ecclesias de quibus supra dixi: sunt Cœnobia quatuor *Ordinum Mendicantium*: duæ *Virorum Abbatiæ*, una *S. Sulpicii* potens & dives extramuranea: altera intra Vrbem *D. Ambrosii* valde etiam dotata: tres *Mulierum.* Exstructum ibi non ita pridem fuit a pio Magistratu *Ptochodochium*, Pauperibus aliisque adflictis alendis consecratum. Inter splendida *Ædificia*, quorum magnus semper hic fuit numerus, primum agmen ducit *Domus Iacobi Cordi*, qui vixit tempore Caroli VII, superba & sumptuosa. Sunt & *Ædes Almanorum*, qui quondam Regiæ Gazæ præfuerunt, antequam Nundinæ quæ ibi maximo Peregrinorum concursu celebrari solitæ, Lugdunum transferrentur. Infinita monstrantur hic cum intra tum extra Muros Veterum Ædificiorum elaborati operis & materiæ præstantis Rudera: multa & quotidie eruuntur, præsertim ex Fossa Arenarum, uti vocant; ubi quondam *Amphitheatrum. Archiepiscopus Bituricensis, de Bourges*, hos habet suffraganeos Episcopos; *Claremontensem, Clermont: Rutenensem, Rodes: Lemovicensem, Lymoges: Menatensem, Mende: Albigensem, Alby; Cadurcensem, Cahors: Castrensem, Castres: Tutelensem, Tulles: S. Flori, S. Flour: Aniciensis, le Puy* est exemptus.

Flumina. *Silva.* *Opera publica.*

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animaliū varietas. Imperium majorum.

PIctonium vel *Pictavia*, quæ ſequitur, vulgo *Poictou*, ſpectat verſus Meridiem Engoliſmenſes & Sanctones; ad Occidentem habet Oceanum: qua Septentrio eſt, Britannos reſpicit & Andegavenſes; reliqua Turones, Bituricenſes, & Lemovices claudunt. Regio eſt Frugum, Pecoriſque, Lanæ, Linique feraciſſima, Vino frumentoq; dives: Avium Ferarumque magnam habens copiam: quo fit ut venationes aucupiaque hic ſint frequentia. Regni Titulo decorata legitur hæc Provincia ab Gothis; quos hinc, ut tota Aquitania, exegit Francorum Rex Clodovæus. Imperator Ludovicus Pius Aquitaniæ Regnum Filio *Pipino* dedit; cujus filios *Pipinum* & *Carolum* quum Carolus Calvus, ipſorū Patruus, Aquitania dejectos Monaſteriis incluſiſſet, ipſe Principatum invaſit, donoque Conſanguineo ſuo *Arnulpho* dedit; ſed, abrogato Regni Titulo, Ducatus honore inſignitum. Arnulpho ſucceſſerunt ordine *Gulielmus Bonus*; *Eblo* I, & II, *Guilielmus* II & III; *Guido*; *Guilielmus* IV, & V: hujus unica Filia & Hęres *Eleonora* elocata fuit *Ludovico* VII, Francorū Regi: a quo propter adulterii & Proditionis ſuſpicionem repudiatam duxit *Henricus Normanniæ* Dux, qui defuncto Stephano Angliæ Regi ſucceſſit. *Henricum* tam in Angliæ Regno, quam in Dotalibus paternisque in Francia Ditionibus ſequuti ſunt ipſius Filii *Richardus* & *Ioannes*. Quum autem *Arthurus* Filius Godefridi (qui Regis Ioānis major natu fuerat) pręferendum ſe *Ioanni* diceret, perſuaſus ab Francorum Rege *Philippo Augusto*, ut Pictones Patruo Joanni eriperet, rem viribus adgreſſus, ab *Ioanne* qui ex improviſo ſupervenerat, fuſis copiis, captus eſt, Rotomagumque raptus temeritatis ſuę pœnas dedit. Eam ob cauſſam *Ioannes* Rex ab Conſtantia *Arthuri* Matre apud *Philippum* Regem Paricidii accuſatus, damnatus fuit: ejusque bona *Philippo*, tanquam Feudorum Domino, ſunt adjudicata, cum alia, tum *Pictavia*: quā mox Succeſſor ipſius Ludovicus VIII *Alphonſo* Filio conceſsit: quo Improli defuncto, in poteſtatem Regis *Philippi* III venit, peneſque ipſius Poſteros manſit, donec, regnante Philippo Valeſio, ab *Eduardo* III Anglorum Rege fuerit recuperata, retentaque plenius cum tota Aquitania per ſancitam inter eundem & *Ioannem* Francorum Regem Pacem. Factum mox ex Aquitaniæ Ducatu Principatum Rex *Eduardus* Filio cōceſſit: qui quum Aquitanis graviſsimum imperaſſet Tributum; magnam partem amiſit, defectione ab iis facta ad *Carolum* V Francorum Regem: cujus Nepos *Carolus* VII Anglos tota Aquitania, anno CIↃCCCCLIII exturbavit, Filioque Regi *Ludovico* XI reliquit. Hic eam Fratri largitus eſt *Carolo*: quo mortuo, rurſus Rex *Ludovicus* receptam ad Regem Carolum IIX Filium tranſmiſit: a quo tempore *Aquitania*, cujus non ignobilis portio *Pictavium*, deinceps in poteſtate permanſit Regum Franciæ. Veteres Incolæ fuerunt *Pictones*, Cæſari, Straboni, & Plinio: *Pectones* Ptolemæo, *Pictavi* Ammiano Marcellino. *Pictonicam Regionem* appellat Auſonius: *Civitatem Pictavorum* vel *Pectavonum* Notitia Provinciarum in Aquitania II, vel VII Viennenſi, Hodie *le Pays de Poictou*. *Pictonibus* Populos *Ageſinates* jungam cum Plinio. Horum veriſimile eſt memoriam adhuc ſupereſſe in *Pago Aigounois*, haud procul Fano S. Maxentii, quod Opidū ad Severum fluvium.

fluvium. Toto errant cœlo, qui *Aginnates* cum *Agesinatibus* confundunt; quum inter utrosque minimum iter quinque dierum sit interjectum. De varii generis Principatibus, qui Pictonio concenseri soliti, quæ habeo adscribam, si prius de Metropoli & regia ejus Civitate nō nihil dixero. Ea est *Pictavia*. Sic Latini nunc vocant, quæ Αὐγουστόριτον Ptolemæo, *Augustoritum* Antonino. Urbs. Pictavia. *Pictaviam Urbem* appellat Gregorius Turonensis. Urbs amœnissimo sita est loco, clivoso tamen; nisi quod una parte, quam *Tranchæam* patrio vocabulo dicunt, in planiciem abeat: omnium Galliæ urbium post Lutetiam amplissima. Eam Clanius maxima parte ambit. Academia hic studio juris civilis celebris, cui alter post Parisiensem locus solet tribui. Instituit Carolus VII Francorum Rex, anno CIↃCCCCXXI. De qua Scaliger in urbibus;

Si studium est animæ: veniunt a corpore vires;
Galliaque a meritis poscit utrumque sibi.
Hæc studiis, aliæ belli exercentur amore:
Pictavium est animus, cætera corpus erunt.

Antiquitatem ejus testantur Theatrum, Palatium Galieni, & Fornices aquæductuum qui etiam hodie *les ducts* vocantur: Romanorum in hoc loco Imperii certissima Monimenta. Sunt qui Agathirsis atque Gelonis, filiorum Herculis successoribus (qui Picti a Poëtis vocantur) ejus fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam devenerunt, inde numero & multitudine aucti, novis quærendis sedibus, in Galliam trajecere, ubi a suo nomine Pictones populos, hanc quoque Civitatem condidisse feruntur. Aliter alii scribunt, cum ex Pomponio Mela, & Plinio constet, ante etiam multo, quam hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Claram reddit hanc Urbem Episcopalis Sedes, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina ac pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni invictum se Antagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XII. magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit.

Curia Pictaviensis regitur manu Præsidis & duorum Vicariorum, quorum unus Civiles, alter Criminales cognoscit causas. Ad hanc multorum hujus Provinciæ Opidorum Tribunalia pertinent: ut præter Pictaviam ipsam, de qua dixi, sunt *Niort* cum Arce: hic amplissimi Pictonum Mercatus ter anno: *Fontenay le Conte*, Arce item præditum: Mœnia hujus Opidi præterfluit Rivulus Vendæus (*Vendée*) qui subinde adeo excrescit ut totum Fontenæi Territorium vicinaque loca inundet: *Lusignan*, ubi Castrum antiquum, quod vulgo *Melusine* &c. *Montmorillon*, *Chastellerand*, *la Basse Marché*, *Dorat*, *S. Maxent*, & alia fortean: quibus additum *Sivray* erectum in Senescallatus dignitatem, Arce potens. Est autem, ut eam nunc partem adgrediar, sub Pictonio Principatus Titulo ornata (præter *Talmonten*, *Talmont*: sic dictum quasi *Talon du Monde, Calcaneus mundi*, ut quidam volunt) *Rupes super Ionnam, Roche sur-Ion*, Familiæ Regalis Borboniæ. Noverunt Avi nostri *Ludovicum Borbonium*, Joannis Vendomiæ Comitis F. *Rupis ad Ionnam* Principem, Comitem Mompenserii ejusque Filium *Carolum*. Ducatus dignitate claret *Castellum Heraldi, Chastelherault*, ad Vingennam. Vicecomitatus Opida.

mitatus sunt *Tovars* ad Tovium Fluvium, *Brosse, Bridieres, Roche-Chovart*. Baronatus Dominiique honore insignita sunt Opida non pauca, quæ turbato, ut in oculos veniunt & mentem, ordine ponam : *Mainlers*, ubi piscatio Salmonum, Alosarum, quæ Clupeæ aliis, Balænarum & Asellorum præcipuè, qui arefacti ventoque & frigore indurati in varias regiones solent exportari: *Partenay, S. Maxent, Melle, Chizay, Chauvigny, Lussac, Bressuyre, Charrou, Chasteneraye, S. Mesnin, S. Gillis, Chasteaumur, les Sables d'Aulonne, S. Hermine, Montaigu*, Opidum cum Arce, Salinis nobile : *Mirebeau, la Motte, S. Beraye, Vouvant. S. Hilaire, Mortemer, Luzaz, S. Savin, l'Isle Iourdain, S. Benoist du Sault, Bourg-neuff, Meroil, Mervant, Brige, Vouver, Villefaignaix*, & alia. Fuisse & in Pictonibus *Limonum* colligitur ex Antonini itinere quod Burdigala ducitur Augustodunum : *Limonum* Ptolemæo, In Tabula Itineraria scribitur *Lomounum*. Illud magni Viri putant idem esse transnominatione quadam, cum *Augustorito*, *Poictiers*. Nihil audemus hic affirmare. *Limoni* mentio in Commentario A. Hirtii ter: ubi tamen quidam Libri *Lemovicum* contra fidem & auctoritatẽ Manuscriptorum Codicum præferunt. Fluvii quibus irigatur sunt *Clanius*, *Vigenna*, nunc *Vienne*, *Vendæus*, & alii, qui Piscium magnam subministrant copiã. Silentio non est hic prætereundum Amphitheatrum apud Pictones *Pago Dovæo* adjacens, manu quidem & arte humana factum, sed ita, ut videri possit a natura : totum enim excisum & excavatum est in Monte, sine externa ulla Materiatione Calcis, Lapidis, Ligni. Montis ipsius & *Amphitheatri* plenissima est delineatio, ex fide

Flumina.
Opera publica.

Levini Kersmakeri, Consulis quondam Zirickzæi, Zelandiæque primis hujus belli Motibus Gubernatoris, apud Justum Lipsiũ Libello de Amphitheatris quæ extra Romam cap VI : qui *Pagum Dovæum* addit aliquid amplius olim fuisse, cum ex eo non pagani Operis argumento, tum ex Viæ antiquæ publicæque reliquiis, quæ ex pago eodem pertinuit ad *Pontem Cæsarianum*, vulgo *Pont du Sey*, cujus Viæ Pars adhuc variis locis conspicitur, Pars autem maxima corrupta est, Lapidibus in ædificia variè absumtis aut avectis. Medio circiter ab Urbe Pictavia milliari, itinere quod Avaricum Biturigum ducit, in Via Regia ingens spectatur Saxum, forma quadratum, quinque lapidibus fulcitum, unde vulgo *la Pierre Levée*. De eo Distichon hoc exstat:

Hic Lapis ingentem superat gravitate Colossum
Ponderis, & grandi Sydera Mole petit.

Status Ecclesiasticus habet Episcopatus tres, qui subsunt Tolosano Archiepiscopo : *Pictaviensem Poictiers*, in quo sunt Abbatiæ 27: *Lucionensem, Lucon*, sive *Lusson*, in quo sunt Abbatiæ decem: *Mallacensem* sive *Maliacensem, Maillezay*, in quo sunt Abbatiæ 4. Ad mores venio. *Mores.* Agricolæ nõ nihil habẽt peculiaris Linguæ : quibus qui parum fidit, sapere perhibent. Hominum genus, quod, Feras prohibitum, Lites venatur : contentiosum, & in simpulo fluctus excitare gnarũ. Vrbani dissimilis planè genii & ingenii, faciles, benefici, liberales, candidi, fucos & imposturas detestantes, Eruditionis & Eruditorum, qui hic non pauci, amantes. Nobilitas provida, strenua, audentior.

Lotharingiæ Ducatus, cujus Pars Septentrionalis hac Tab. depingitur.

Regio. Unde dicta. PIctaviæ succedit in mea Methodo *Lotaringiæ Ducatus*. *Lotaringia*, ut quidem Latinè scribentes vocant, dicta ab *Lotario*, Ludovici Imperatoris, Francorumque Regis vel Filio, vel Nepote. Parum refert. Ludovico sanè Pio quatuor fuerunt filii: qui moto paricidiali in Parentem bello, eoque apud Suessones in Monasterium detruso, omnes ejus Principatus inter se diviserunt: constitutaque Tetrarchia, Proceribus Imperii intervenientibus, res eo deducta est, ut *Lotarius* Primogenitus Imperii titulo, cum Italia, Narbonensi Gallia, iisque Ditionibus, quæ mox *Lotaringiæ* appellatione innotuerunt, frueretur: Ludovicus Germaniam; Carolus Franciam ab Mosa ad Oceanum: Pipinus denique, vel ex eo Filius cognominis, Aquitaniam possideret. Lotario filius fuit, præter Ludovicum in Imperio successorem, *Lotarius* Lotaringię Rex. Quæ igitur initio *Lottar-rijck*, vel *Lot-reych* Germanis, id est *Lotarii Regnum*, Latina, eaque depravatiore Terminatione postea *Lotaringia* cœpit audire: *Loraine* Incolis, reliquisque Francis, quasi *Lotregne*, concisis literis. Memoriæ produnt rerum Francicarum Scriptores, *Lotaringiæ* quondam ampliores fuisse Limites, *Austrasiamque* olim nuncupatam vel *Austriam, Oost-reych*, (quum ex adverso esset *VVestrasia*, vel *VVestria, VVest-reych*: corruptè etiam *Neustria*, Occidentale Regnum) divisam in Superiorem & Inferiorem: contentamque inter Rhenum, Scaldim, Mosamque flumina; Inferiorem hodie varia nomina obtinere, diversisque subesse Principibus: Superiorem quæ & *Mosellanica* & *Tullingia* cognominabatur, exceptis aliquot ejus portionibus, sub unius nunc esse Imperio, & Quotam totius partem antiquo nomine florere: adeo ut *Lotaringiæ* hodie conjaceant ad Orientem quidem Alsatia, & quæ specialiore notione Westrasia: ab Meridie vero Burgundia: qua Occidens est Campaniam habeat, qua Septentrio Arduenna Silva terminetur (occurrentibus mox Leuceburgiis, Trevirensibus, aliisque populis ibi conregionalibus) quæ olim *Lotaringiæ* partes fuerunt nobilissimæ. *Situs.*

Soli fertilitas. *Lotaringia* hæc nostra licet altissimis innexa Montibus Silvisque densissimis, externæ tamen opis non indiget, per se ferax Frumenti & Vini. Metalla generat varii generis, Argentum, Æs, Ferrum, Stannum, Plumbum: Nec Gemmæ desunt, quarum ad Vogesi radices lucrosa est piscatio. Reperiuntur & Lapides, quos ab cœruleo colore *Lazulos* nominant Incolæ, magnum inde lucrum facientes. Est & Materia, qua Specula & Vitrinæ fabricantur: qualis in reliquis Europæ Provinciis non invenitur. Nascuntur insuper hic miræ magnitudinis Calcidoniæ, ita ut ex frustis permagni Calices conficiantur. *Animalium varietas.* Animalia producit varia: imprimis Equos generosissimos, Neapolitanis Turcicisque subinde non impares. *Imperium majorum.* Decorata fuit olim Lotaringia Regni titulo, uti patet ex Francicorum Scriptorum Monimentis. Reges pauci admodum, & vix duo tresve, memorantur. Statim enim Carolus Calvus, post Patruelis Lotarii excessum, ipsius Ditiones invasit, suisque adjecit Principatibus. Non multo post ad Ducatus dignitatem est redacta. Primi Duces sparsi per Historias & variorum Scripta. Henrico quarto Imperante Lotaringiam tenuit *Gotefridus*, is qui postea, ducatu Bullioneo vendito, memorabili in terram sanctam cum Balduino & Eustathio fratribus expeditione victricia arma per Asiam Syriamque in urbem Hierosolymam intulit, ac Rex Hierosolymæ

ſolymæ creatus fuit. Huic ſucceſſit *Balduinus*, *Balduino* *Euſtathius*. Poſtea tradidit Henricus quintus Cæſar ducatum *Guilielmo* Comiti *Lovanienſi* a quo Lotaringici procreati Principes *Theodoricus*, *Theobaldus*, *Fridericus*, & reliqui, uſque ad Carolum ultimum, a quo devolutus eſt Ducatus ad Fridericum Comitem Vadimontium, authorem ſtirpis Ducum, qui nunc Lotaringiam tenent. Eam Mercator duabus Tabulis luculenter exhibet, quarum altera partem Septentrionalem, altera Meridionalem depingit. Habitarunt olim Lotaringiam, quæ nobis præ manibus *Mediomatrices* & *Leuci*. *Mediomatrices* Cæſari lib. IV, Tacito, Plinio, Straboni & Ptolemæo: *Mediomatrici* etiam Cæſari lib. VII, quorum Metropolis *Divodurum*, hodie *Metz* appellatur. *Civitas Mediomatricum*, hoc eſt *Metis* Notitiæ Provinciarum ſub Belgica I: *l'Eveſché de Metz*, *le Pays Meſſin*. *Leuci* Cæſ. lib. I, Lucano lib. I & Plinio *Liberos* cognominanti: *Leuci* etiam Ptolemæo, qui Metropolim ipſorum facit *Tullum*. Sic in notitia Provinciarum ſub Belgica I, *Civitas Leucorum*, hoc eſt *Tullum*. *l'Eveſché de Toul*: *Tullum* item *Leucor*. novit Antonini Itinerarium. Sunt etiam qui *Tulingos* Cæſaris ad Lotaringiam referunt. Metropolis *Lotaringiæ* eſt *Nancejum*, vulgo *Nancy*: Opidum non amplum, ſed Situ pulcro commodoque, loco plano, forma quadrata, magnifico Lotaringicorum Ducum Palatio nobile. *Nancei* Mœnia lambit *Murta*, qui tribus inde milliaribus paullo ſupra Arcem Candéi Moſellam intrat. Putant Petrus Divæus aliique *Nanceum* hodie eſſe, quod *Naſion* Ptol. *Naſium*. Antonino in Itinere, quod Durocortoro ducit Divodurum. Sed ſi quis penitius Itineris iſtius rationem conſideret: facilè deprehendet Antonini *Naſium* incidere non poſſe in locum illum, ubi hodie *Nancejum*: adeo ut *Naſium* illud ſit, non quod nunc *Nancejum* dicimus, ſed pagus XII inde milliaribus diſſitus non procul ab Moſa in Barroducana Provincia, qui vulgo *Nas* dictus, unde *Naſienſis*, in Lapide ibi effoſſo. Certe *Naſium* illud ampliſsimam aliquando Vrbem fuiſſe, ſatis patet ex Ruderibus: quod etiam teſtatur apud Ortelium Clemens Trelæus Moſellanus. Nancejum dignitate ſequitur *Fanum S. Nicolai*, vulgo *S. Nicolas*, duobus inde diſtans verſus Orientem milliaribus ad Murtam fluvium, loco plano & fertili. Hic locus advenarum frequentia in eam excrevit amplitudinem, ut jam non Pagum, ſed Vrbem, ac quidem totius Lotaringiæ cultiſsimam, quis poſſet dicere, ſi muro clauderetur: ea eſt Ædificiorum venuſtate, apta Viarum diſpoſitione, Incolarum multitudine, ut nihil requiri queat: ſed ob Mercaturam præcipuè, & omnis generis opificia commendatur: Mercatores habens perquam opulentos, Vicinis ſuis ditiores. Alia minorum gentium opida, ne Lectori tædium pariam, prætereo. Vno diſtat milliari Nancejo *Fruart*: tribus *Ormes*: paullo amplius *Bayon* & *Luneville*: quatuor *le Pont a Monſon* & *Gerbeviller*: quinque *Charmes*: ſex *Chaſtenoy*, *Morhanges* & *Vancoleur*; paullo plus, *Maxen ſoubs Breſſe*: ſeptem, *Dompaire*, *Deneuvre*, *Hodon Chaſteau*: octo, *Rambervill*e, *Raon*, *Bellemont*, *Neuff-Chaſteau*, *Mugſtat*, *Marchain-Ville*: novem, *Eſpinal*, *Bruyeres*, *Darney*; decem, *Ormont*, *VValderſing*, *Beaurams*: tredecim *Vaigny*: quatuordecim, *l'Eſtraye*. Comitatus titulo & dignitate clarent, quæ vernaculè *Vaudemont*, quinque Nancejo milliaribus. *Chaligny* ad dextram Moſellæ, leuca ſemi Nancejo. *Amance* ſeptem milliaribus ab Mediomatricum urbe verſus Meridem: *Almentia* Latinè ſcribentibus: Scrinium olim & antiqua Lotaringiæ Cancellaria, teſtan-

testantibus Archivis ab Rosiero prolatis. *Richecourt* haud procul Lacu, qui vulgo *la Garde lac*, unde amnis profluit, qui inter Fanum S. Nicolai & opidum *Rosieres* Murtæ miscetur. *Remiremont* ad sinistram Mosellæ, Insulam ibi facientis, in Lotaringiæ Meridionalissimis: *Rumaricum Castellum* habet hic Aimoinus Monachus: *Adromarici* corruptè legitur apud Regnionem, pro *Ad Romarici*, divisim: *Rimelsberg* Germanicè nominatur Spigelio ad Bartholini Austriad. Spectantur haud procul inde Valles, quæ vulgo *l'Estraye* & *Vagny*. *La Mothe* ad amnē situm est, qui mox in Mosam se exonerat. Visitur ibi Territorium, cui nomen *le Santtoy*. Sunt & Comitatus quidem Imperii Salmensis, *Kirchinganus* & *Blanckoburgius*. *Blanckenburg*, Gallis *Blanc-mont* Opidum est non magnum, sed pulcrum & amœnum. Spectatur ibi Castrum Vetus, spaciosum & magnificum, cui Palatium Novum Ducis, venusta structura insigne, est conjunctum. Incolæ Agriculturæ dant operam. *Nomenii* Baronatus est ad dextram Sellæ fluvii, tribus milliaribus ab Urbe Mediomatricum, Meridiem versus. Dominia sunt *Marsal* ad Sellæ sinistram, haud procul Lacu Lindero, in quo Insula cum Opido *Techemsul*. *Remere-ville* tribus Nancejo milliaribus. *S. Bellemont*, totidem Mota. *Rambert-Ville* ad dextram Mortonæ, haud procul fonte, ubi Silva Mortanensis. *Rosieres* ad Murtam, prope Fanum D. Nicolai, duobus Nancejo milliaribus. *Homburg* grandiore Leuca ab Opido *Sarbruk*, ad amnem, qui mox Saravo concurrit. *Mariemont* ab Monte, cui Opidum impositum, uno ab Lindero Lacu milliari, Meridiem versus. *Sandacourt* medio fere itinere inter Vaudimontem & Mottam, in Agro, qui vulgo *Santtoy*, Mediomatricum Urbem, quæ cum Tullo aliisque Imperialis olim erat, in suam potestatem redegit Galliarum Monarcha, Henricus II. Ea nunc dicitur vulgo *Metz*, & posterioris ævi Scriptoribus *Mete*, Gregorio autem Turonensi & aliis *Vrbs Metensis*: *Divodurum Mediomatricum* Antiquis fuit appellatum. Itineraia Tabula: *Divo Durimedio Matricorum*: Lege, *Devoduro Mediomatricorum*: simpliciter *Divodurum* Ptol. & *Dividorum* Tacito lib. IV & Antonino. Variorum Nugas de recentis Nominis ratione non lubet adscribere. Sedes olim fuit Regni Lotaringiæ. De ea eleganter Petrus Divæus in Itinerario. *Metensis Vrbs in ampla sita est planicie, quam Mosella in varios divisus alveos irrigat, & pars quidem ejus muros ad lævam lambit, pars & eosdem subit, ut Civium usibus inserviat, atque sic divisim fluit ad inferiorem usque eorum ambitum, ubi recepto Sella, altero Flumine, qui dextram urbis partem adluit, in unum denuo alveum colligitur. Sed Situ imprimis ipsius urbis delectabamur; quum enim Agrum latè circumjacentem planum habeat, ejus tamen area paullum prominet, ut in eo Veterum rationem in condendis urbibus agnoscas. Ad summum siquidem templum multis gradibus ascenditur, juxta quod Forum rerum venalium altiorem totius areæ partem occupat, & ab eo undiq; versus muros paullatim descenditur, prærupto tantum in una parte clivo, ubi Vias duas lapidibus stratas sic dispositas videas, ut altera per alterius domorum culmina excurrat.* Cives *Mediomatrices* nominantur in Inscriptione, quæ extat Moguntiæ ad S. Albanū. Quæ *Toul* vernaculè, Tullum olim: *Tullon* Leucorum Opidum Ptol. *Tullum* Antonino: *Tullium* Itinerariæ Tabulæ. Quæ denique *Verdun*, Latinis vocatur hodie *Virdunum* & *Verdunum*: *Verodunum* Antonino dicitur. *Civitas Verdunensium* in Notitia Provinciarum: *l'Evesché de Verdun*. Leguntur autem tres urbes, quas commemoravi, Comitatus etiam titulo & dignitate insignes.

Lotaringiæ Ducatus Pars Meridionalis.

Nunc ordo & methodus nostra postulat, ut Lotaringiæ suos amnes clariores demus, paucula de Lacubus præmittentes. Stagna habet piscosa & Lacus. Inter quos memoratur ille, cujus ambitus est quatuordecim milliarium, in quo Carpiones insolitæ magnitudinis, trium videlicet pedum: saporis vero adeo grati, ut aliarum regionum carpiones suavitate multo superent. Ex hujus Lacus piscatione tertio quoque anno Dux Lotaringiæ sedecim percipit Francorum millia. Fluminibus irrigatur celeberrimis *Mosa, Mosella, Saravo, Voloia, Mortana, Murta, Sella, Hidia,* & aliis. De *Mosa* ad Inferiorem Germaniam. Reliqui ad hunc Ducatum propriè pertinent: *Mosella* quidem & *Saravus* potiore parte; ceteri ferè integri. Oritur *Mosella* in monte Vogeso, haud procul Araris fontibus, paullo supra Vicum, qui vulgo *Bussan*: lapsusque ab Vulturno ad Caurum, perlustratis Opidis, quæ vernaculè *l'Estraie, Remiremont, Espinal, Charmes, Baton,* flexoque ab Oriente in Occidentem cursu, recta petit *Tullum*, Urbem Episcopalem, unde in Orientem resurgens, *Fruardum* usque versus Aquilonem tendit: visisque Mediomatricibus, Trevirensibus aliisque Populis, ad *Confluentiam*, cui ab re nomen, Rheno confluit. Germanis *Mosel*: Gallis *Moselle*. *Obringos* putatur ab Rhenano, & aliis Ptolemæo dici lib. II cap. IX. Joannes tamen Heroldus *Obringon* apud Ptolemæum non Fluvium esse notat, sed designari Tractum eum ad Rhenum, qui nunc temporis *Ober Rhingam* appellatur: Clemens etiam Trelæus Mosellanus testatur ut scribit Abrahamus Ortelius, quendam ad Mosellam Tractum *Obrinci* nomen hactenus retinere. Mosellam singulari doctoque Carmine celebrat Ausonius Eidyll. III ab Aquæ limpitudine, Navigandique facilitate: Villis Atriisque, quibus utraque ripa decoratur: Piscibus *Capitione, Salari, Redone, Umbra, Barbo, Salmone, Mustella, Perca, Tinca, Alburno, Alausa, Gobio* & *Siluro*, quibus abundat; Fluminibus denique in ipsum decurrentibus *Pronæa, Nemesa, Sura, Gelbi, Erubro, Lesura, Drahona, Salmona, Saravo, Alisontia*. *Mosellam* & Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere, Imperatore Domitio Nerone, adgressus est L. Vetus; ut Copiæ ex Italia per Mare, dein Rhodano & Arare subvectæ per eam fossam, mox fluvio *Mosella* in Rhenum, exin in Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se Occidentis Septentrionisque littora fierent, uti scribit Cornelius Tacitus lib XIII. De hoc Ausonius:

Lacus.

Flumina.

Te fontes vivique lacus, te cærula noscent
Flumina: te veteres pagorum gloria, luci:
Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis,
Alpinique colent Fluvii, duplicemque per urbem
Qui meat, & dextræ Rhodanus dat nomina ripæ,
Te stagnis ego cæruleis, magnumque sonoris
Amnibus, æquoreæ te commendabo Garumnæ.

Saravus, haud procul Salmensibus ortus, Fluviorum omnium qui in *Mosellam* exeunt est maximus: Navigiorum patiens, & aliorum Amnium, quos in se recipit, clarus lustratis urbibus opidisque, quæ vulgo

Sar-Burg,

Sar-Burg, Fenestrange, Sar-Vberden, Sar-Alben, Guemund, Sar-Pruck, VValdersing, Sar-Brug, & aliis, tandem mœnia Augustæ Treverorum Mosellam convenit, non longe à *Kontherbruk*. Meminit ejus Ausonius in Mosella. Nomen hodie retinet. *Sar* enim Accolis audit. *Sarra* etiam veteribus dictus, docente Inscriptione quæ Treveros translata ex Opido ad eum fluvium sito, quod hoc tempore vocatur *Sar-Pruck*, hoc est *Sarræ Pons*.

CÆS. RO. EXER. IMP. P. P.
S. C. AU. TREVE. INGR.
ESSUM. H. CASTRA. SARRÆ
FLU. PRO. MIL. CUSTODIA
BIENN. POTITUS. EST

Voloja fluvius est Margaritiferus, qui ad Vicum *Charmeni* Mosellam ingreditur. *Mortana* ad Pagum cognominem Murtæ miscetur. *Murta* vel *Meurta*, multis in se receptis Amnibus, Mosellam loco plano inter Prata paullatim accedit; & longo tractu, æquali quasi cursu, comitatur, relicta inter utrumque ad alveum exigua admodum terra, donec tandem paullum supra Condejum Arcem, quæ à dextris in rupe est Pago sibi cognomini impendens, facto cũ Mosellæ alveo angulo acutissimo, ejus & aquis miscetur. Jungit se eidem ad Mediomatricum Urbem *Sella*, initium quasi capiens ex Lindero Lacu, qui Sale dives & Piscatura. Duplex denique *Nida* (Orientalior enim *Germanicus*, Occidentalior *Gallicus* dicitur) facto ad Pagum Northenium concursu, duobus infra *Bossonis-Villam* (Abbatiæ nomen est) milliaribus in Saravum exoneratur. Est in valle Deodatensi fons, ad complures morbos sanandos naturæ beneficio efficax. Sunt & Salinæ in quibus sal subtilissimum, gustu suavissimum, ac Scythica nive candidius generatur, ex quibus quotannis Dux Lotaringiæ centum percipit millia Francorum. Altissimi hanc Provinciam ambiunt Montes, qui omnis generis Metallorum abundantia Pyrenæos montes longè superant: imprimis autem Argenti fodinæ, supra quam dici possit fœcundæ sunt, ex qua quidem Argenti ubertate haud parvus Ducatui fructus accedit. Gignit & Vogesus Mons in valle Leberia Argentum purum, sed non ita multum. Silvas habet præterea Lotaringia frequentes easque densissimas, quarum aliquot nomina lingua vernacula, adponemus, quæ sunt *VVarned-waldt, de Benoit, le bois de Mortaigne, Boseyne, Bois de Mordon, le Ban-bois, le Bois de la Voyge, de Heyde*, & aliæ. Inter opera publica, apud Pagum *S. Nicolai* duobus milliaribus Nancejo distantem, ad Murtam fluvium Templum est non magnæ antiquitatis, sed vastæ molis, editæque structuræ, Luminosum omnino. Columnæ, quæ totum fastigium sustinent tantæ sunt, cum gracilitatis, tum altitudinis, ut tanto oneri ferendo vix pares judicentur. Turres habet duas, in quarum una Caroli Lotaringici Cardinalis, qui idem Metensis erat Episcopus, cuique hæc parebat Ecclesia sub Prioratus, ut loquuntur titulo, in summo Culmine Symbolum, obeliscus scilicet cum Hedera circumplicata, & Inscriptione TE STANTE VIREBO. Apud Pagum *VVasserbillich* ubi Sura fluvius Mosellæ confunditur, est alius *Igel* vulgo nuncupatus, ubi in loco eminenti spectatur nobilissimum illud venerandæ antiquitatis Monumentum, quo nec cis Alpes insignius aliud exstare existimatur, quodque ipsi Italis

Montes.
Silvæ.
Opera publica.

Italis posſit oſtentari: moles eſt lapidea, ex quadrata baſi pedum XXXI ſenſim aſſurgens ad pedum circiter LXXIV altitudinem, tota ab omni parte variis imaginibus ſemiplanis inſculpta, in faſtigio Aquilæ reſtat fragmentum, globo inſidentis, cui expanſæ alæ, & ante pectus velum fuiſſe apparet. Eſt Nancei Ædes D. Georgii, in qua Monimentum viſebatur *Caroli Audacis*, Burgundiæ Ducis, ab Helvetiis & Lotaringis Nonis Januarii anno CIↃ CCCCLXXVII acie cæſi, cujus reliquias, Caroli V Imperatoris, ipſius Pronepotis juſſu, anno CIↃ IↃL menſe Octobri inde Leuceburgum ſolenniter tranſtulit Boiſotus, Ordinis aurei Velleris Præco: Brugas hinc mox, Mariæ Hungariç Reginæ mandatu, tranſportandas. Sunt in eadem D. Georgii Æde aliquot Lotaringicorum Ducum Tumuli, qui Inſcriptionibus carēt: ut & in aliis Templis. Poſteriorum Ducum pars potior ad D. Franciſci Ædem ſita eſt. Spectare ibi eſt ſuperbum *Renati*, qui victoria potitus eſt contra Carolum Burgundiæ Ducem, Monimentum. Conditi jacent ibidem Dux *Antonius*, ejusque Filius *Franciſcus*, Caroliq; Ducis Vxor *Claudia Valeſia*, Henrici II Galliarum Regis filia. Armamentarium habet Nancejum, Machinis Bellicis omnis generis inſtructiſsimum. Templum eſt in Vrbe Metenſi D. Stephano ſacrum & alia, de quibus Divæus. *Templum D. Stephani nomen tenet, qui civitatis eſt Patronus, pulcherrimum vero opus, ſi quod aliud toto hoc itinere vidimus, & ſua mole ſpectabile: quodq; raro accidit, omni ex parte conſummatum. Dicebatur in eo fuiſſe Crucifixi ligneam imaginem, totam Laminis aureis ſuperinductam. Vidimus Labrum Porphyreticum rubei coloris magnæ capacitatis, pede x longitudinis excedens, in quo Luſtrales Aquas adſervant. Sunt & alia in hac eadem urbe ſumptuoſa Templa, & multa erant in ejus Suburbiis, inter quæ D. Arnulphi Baſilica, Imp. Ludovici Pii Auguſti, Caroli filii & filiarum aliquot Pipini Regis ſepultura celebris. Omnia hæc abſumſit Belli rabies, ita ut ſuburbii ne veſtigium quidem nunc ſuperſit, neque ultra muros quidquam præter campeſtria videas.* Haud procul Metis, prope Pagum Jovy, in Moſella antiqui Aquæductus ſunt Veſtigia. De iis ſic Divæus in Itinerario: *In hoc Itinere Pagus eſt Iovy vulgo dictus inter montium radices & Moſellam, ubi quantacumque eſt inter montes utroſque, qui ripas ambiunt, diſtantia, Aquæ-ductum antiquitus fuiſſe, indicant ejuſdē, quæ adhuc exſtant, reliquiæ. Arcuū adhuc reſtant multi, ſuntque ex albo Lapide, in laterū formam diſſecto: & nonnulli quoque ejuſdem operis in adverſa ripa cernuntur. Incolæ adſerebant in eodem loco fontem hodieque eſſe, quamvis hos Arcus (ſolita inſcitia) Ponti inſerviiſſe putantes, & ab hoc Pago in montis ipſius jugo minores alios Arcus fuiſſe dicebant, qui verſus urbem Metenſem, quæ una hinc diſtat milliari, excurriſſe viderentur. Altitudo juxta ripam pedum eſt circiter* LX: *unde conjicere eſt, quanta totius operis moles fuerit, quantaque altitudo Arcuum, qui in ipſo erant Fluminis alveo, quorum hodie nihil ſupereſt. Referebant iidem Incolæ, ſuperiorem Arcuum partem planam omnino eſſe cæmento rubei coloris inductam & in ejus medio Domunculam nō ita multis ab hinc annis adhuc fuiſſe, ab utraq; parte patentem, quam nos partem Tecti fuiſſe, quæ Tubum tegeret ſuſpicabamur.* Mediomatricum Vrbem, quæ olim Imperialis erat Henricum II Galliarum Regem in ſuam poteſtatem redegiſſe, ſupra diximus. Præſidet Vrbis Senatui miſſus ab Rege Magiſtratus. Tribunal autem Mediomatricis urbis tres habet Epiſcopatus, ſub Metropoli Trevirenſi *Metenſem*, *Tullenſem*, *Virdunenſem*, ſic ab Locis nuncupatos, in quibus ſuæ ſingulis ſedes.

Burgundiæ Ducatus.

Regio. Unde dicta. HÆc pro Methodi ratione de Lotaringia sint satis; succedit Burgundiæ Ducatus sive Inferior Burgundia. *Burgundiæ* nomen a *Burgundionibus*; qui Germaniæ Populi, ex Vandalorum orti sanguine, dictique a *Burgis*, i. præsidiariorum castris ab Almannis (in horum enim Agris violenter in Capellatio, ubi hodie Palatini Comitis Ditio, consederant) exturbati, sub Theodosio Arcadii Filio, Juniore, expulsis latè Sequanis Eduisque, hanc Veteris Galliæ partem cum Nuithonibus (quorum Tacitus meminit) occuparunt. Petrus Sancto-Iulianus *Burgundiæ* Etymon ab Loco quodam deducit, qui vulgo *Burg.ogne* in Agro Langrensi. Olim *Regnum*, circa annum CIↃXXXIV, bipartitum in *Ducatum* & *Comitatum* abiit: quorum ille, *Burgundia Ducatus.* versus Occidentem, *Burgundia Inferior* & *Regia*; hic, ad Orientem, *Superior* & *Imperatoria*. De *Ducatu* hac de- *Situs.* scriptione mihi agitur: De *Comitatu* Descriptione pro- *Soli fertilitas.* xima dicetur. *Ducatum* cingunt, qua Oriens est, Rhodano interfluente, Sabaudia & Burgundiæ Comitatus; qua Meridies, Lugdunense Territorium; ad Occasum lætissimi Nevernensium Borboniorumque occurrunt agri; ad Septentrionem Campania se offert. Hujus ager planus & soli fertilitate nulli cedens, hic enim certat cum *Imperium majorum.* Cerere Bacchus. *Richardus* Comes Augustodunensis vir strenuus, & in re bellica exercitatissimus totius Burgundiæ, cis Ararim Dux institutus fuit a Francorum Rege Odone, qui præfuit Ducatui Burgundiæ annis XXXII. Hic Burgundiam *Rudolfo* Filio reliquit, qui in Regem Francorum fuit electus, ac successorem habuit in Ducatu, *Hugonem Nigrum* Fratrem. Huic *Odo* Frater aut Filius (utriusque enim sententiæ autores reperio) successit. Quem sequutus *Henricus* Frater. Quo sine liberis defuncto: *Robertus* Francorum Rex, Ducatum Burgundiæ ex testamento, ut ajunt, Henrici adeptus est. Huic successit Filius *Robertus*, Roberto *Hugo* ex Henrico Filio Nepos. Hunc sequutus est *Otho*, hunc *Hugo* III. Hugonē III, *Odo* Filius. Quē ordine sequuti sunt *Odo* III, *Hugo*, IIII, *Robertus* III, *Hugo* V, *Eudo*, *Philippus*. Quem sine liberis defunctum sequutus est *Joannes* Francorum Rex, cui successit Filius *Philippus* cognomento *Audax* a Patre Ducatu Burgundiæ donatus. Patri Philippo successit *Ioannes* cognomēto Intrepidus, atq; huic *Philippus Bonus* seu *Mitis* Filius. Atq; huic *Carolus* ob plurima bella quæ gessit, *Bellatoris* cognomen *Urbes.* sortitus. Post cujus obitum hanc omnem ditionē occupavit *Ludovicus* XI. Metropolis Ducatus *Divio*, *Divionum* Gregorio Turonensi Gallis *Dijon*. *Divionis* Conditor habetur vulgo, nobis potius Restaurator, Pomæriiq; productor, Aurelianus Imperator. Nomē ab *Divis*, quis plurimus ibi fuit cultus, impositum putatur. Hac Urbe nihil in Burgundia pulcrius. Sita est in planitie amœnissima, duobus Fluminibus *Suzione* & *Oscara* (*Suson* & *l'Ouche* vernaculè) utrimque muros adluentibus: Ille quidem periculosissimis Exundationibus Urbem infestare consuevit; hic pisculentus admodum alveo fluit quietiore, Rerum multarū usum subministrare solitus. Muri ad justam propugnandi magnitudinem in altum sunt educti: Turribus Propugnaculisque nuper exstructis muniti. Justitiæ ibi est Tribunal & Parlamēti Sedes: unde veluti ex Sinu, patriæ Iura petūtur. Qui in *Majorem* hujus

hujus Opidi legitur, non tam Honorem quam Onus suscipere, vel invitus & renitens, cogitur, Jusque-jurandum præstare in Templo D. Virginis, præeunte verba Procuratore Regio, se Regi fidelem futurum, defensurumque suæ Civitatis Jura, Libertates & Privilegia, adversus quoscumque, Regem etiam, quoties flagitat necessitas. In vicinis Urbi Montibus optima crescunt Vina. Episcopales porro Urbes sunt *Augustodunum* & *Caballinum*: sua utrumque suspiciendum antiquitate. Priori nomen *Augustoduni* natum ab Augusto (Octaviano, an quo alio, non valde laborandum: nam qui ab *Auge*, Apollinis Conjuge derivant Fabulas narrant) qui distum bello, quod Cęsar contra Gallias gessit, restauravit. Hodie *Austun* dicitur. Urbs quondam amplissima, sed multum de pristina gloria amisit. Visuntur hic etiamnum magnæ Theatri ruinæ, itemq; Aquæductuum, Columnarum, Pyramidum: effodiuntur etiam cotidie Numismata antiqua, aliaque antiquæ supellectilis Monimenta. Est & hodie Templis publicisq; structuris conspicua. Adsita est Radicibus Montium, qui vulgo *les Monts de Cinis*, ad fluvium Arrousium. Hæc de *Augustoduno*: sequitur *Caballinum* vel *Caballionum Eduorum*: vulgo *Challon sur Saone*. Quis condiderit, non constat. Sita est hæc Urbs ad dextram Araris ripam: Agri uberrimi, Cœlique saluberrimi. Eximiè felix, convehendisque secundo Arari Mercimoniis idonea; unde ab Cæsare Commeatui parando, Exercituique qui sæpe in plures distractus erat partes, distribuendo delecta. Hæc *Guntchranni* aliquãdo regia fuit. Eam Lotarius Ludovici Pii Augusti F. postea incẽdio totam absumpsit, ut ne vestigium quidem Civitatis appareret. Sed ob loci opportunitatem postea iterum caput extulit, estq; hoc tempore mercimoniis opulenta. Hæc de Metropoli, Vrbibusque Episcopalibus: sequuntur nonnulla Ducatus hujus minorum gentium Opida. Inter *Caballinum* & *Matisconem*, medio fere itinere Opidum est, quod vulgo *Tornus*, *Tinurtium* Spartiano & Antonino. Solo situm est fertilissimo; ab Arari undique cinctum. Colles in Agro Suburbicario Vini generosissimi feraces. Ab utraque etiam Vrbe Matisconensi & Cabillonensi itineris spatio prope æquali distat *Cuysellum*, Regiæ Ditionis, Opidum, ut Paradinus censet, *Secusianorum*, *Secusiumque* Ammiano dictum. Situm ad radices Juræ Montis, multis licet hodie ruinis deformatum, miram præ se ferens antiquitatem. Ab Oriente Montes habet celsos, Amnesque perennes, qui limpidas & potu suaves edunt Aquas, unde Fons saluberrimus ex Topho & vasta Rupe in Opidum lõgè porrigitur per ligneos tubos. Ab Occasu planicies se in Sinum laxissimum pandit. Tertia ferè leuca ab Vrbe Cabillonensi versus Septentrionem est *Belna*, vulgo *Beaulne*, ad Amnem Adcolis *Bour-soize* dictum. Sunt qui volunt *Bibracten* esse Cæsaris & Strabonis. Aliis alia mens est. Situm est hoc opidum loco uliginoso & quod, ut scribit Paradinus, nullo pæne negocio, nulloque ab hostibus discrimine, posset Lacum Vrbi ad primum Lapidem offundere, quo hostes ab se submoveat. Vrbs tota valido Mœnium sepimento circumdata Propugnacula habet, quibus omnium Tormentorum vim queat excipere. Belnensis Ager pinguis est, & optimæ notæ. Vites habet toto Terrarũ Orbe nominatissimas, & Vino non vulgari nobilissimas. In eodẽ Agro, visitur *Cistertium* ab Cisternis, Odonis Ducis opus stupendum

pendum in vastissimo Nemore exstructum. Ejus Cœnobiarcham agnoscunt supra mille octoginta Virorum Cœnobia, ac totidem prope Velatarum ejusdem instituti, quod hinc *Cistertiense* dicunt. *Semurium*, vernaculè *Semur*, situm est in meditullio Territorii, quod vulgo *Auxois*, Opidum non inelegans. Inter Divionem & Belnam itinere medio *Nuithonium* est, vulgo *Nuys*. Opidum hoc semper Gladiorum opificio fuit celeberrimum. QuodOpidum hodie *Avalon*, apud Antoninum *Aballon*, ubi *Legio* XVI dicitur. Quod *Sanlieu* vernaculè, *Sidolucum* est Antonino, *Legionem* illi XVIII tribuenti. Quod *Flavigni*, sesquileuca *Semurio* versus Orientem, *Flavia Eduorum* censetur olim dictum. Sunt & alia *Burgundiæ* Opida Burgique, quîs delineandis, brevitati studens, supersedeo: ut sunt *Ausone*, Arcem habens, Clavis Ducatus Orientalior, Arari Mœnia lambente, *Noiers*, *Ravieres*, *Leigne*, *Mombard*, *Chastillon*, *S. Seigne*, *Seloigne*, *Crevant*, *Viteau*, *Verdun*, *Arnay*, *Seure*, *Tonnerre*, *Tronoderum* Antonino. *Burgundiæ Ducatui* concenseri solent aliæ tres Urbes Episcopales *Nevers*, *Ausserre*, *Mascon*. Prima dignitate gaudet & honore Ducatus, cujus Ditio (*Duché de Nivernois*) late patens tribus navigabilibus Fluviis irrigatur, Icauna, Elavere, Ligeri. Numerantur ibi XII Opida clausa, quorum *Niversium* est Metropolis: Jurisdictionem exercens, in XXX, ut vocant, Castellanias. *Noviodunum* Cæsari: Opidum est omni ex parte Mœnibus cinctum firmissimis, Turribusque amplissimis, & Fossis profundissimis probè munitum. Inter præcipua *Ducatus Nivernensis* Opida sunt *Dezisa*, *Decisæ* Antonino & *Decetia*: *Clamecyum*, *Douzyum*, *Milinium*, *Angilbertsum*, *Corbignium*, *Fanum D. Leonardi*, *Luyzium*, *Premecyum* & alia. *Ausserre* sequitur: *Antissiodorum* Antonino, *Legionē* hic locanti XXI. *Antosidorum* Ammiano, *l'Evesche d'Auxerre*. Territoriū hujus Urbis, vulgo *le Pays d'Auxerrois*, Vino cognomine est nobilitatum. Urbs quæ hodie *Mascon*, Cæsari dicitur *Matiscona*: *Matisco*. Itinerariæ Tabulæ; *Matisconense Castrum*, Notitiæ Provinciarum Galliæ, & Antonino, qui *Legionem* ibi ponit X; *Mastico* in Veteri quodam Diplomate, ut notat Philippus Bugnonius, qui hujus Urbis Historiam concinnavit. *Machaon Villa* videtur dici Paulo Diacono in Longobardicis. *Matissana* est Gregorio Turonensi, & aliis; Caballino, si Situm quis Cultumque & Artes respiciat, simillima. Porrecta jacet ad Ararim, qui Ponte insigni stratus, recto longoque ad Orientem tractu, reliquis Lateribus in Arcus speciem se formantibus. In hac Burgundia ejusque confinibus hi Comitatus *Dijon*, *Austun*, *Tonnerre*, *Chalon sur Saone*, *Mascō*, *S. Martin*, *Nevers*, *Langres*, *Ausserre*, *S. Iangou*, *Charolois*, *Chargni* forte *Chagni*; *Monliet* forte *Montit*, *Auxone*, *Rogemont*, *Mussy*, *Brestemont*, *Sees*, *Mombys*, *Senegnon*, *Gilly*, *Valenion*, *Tirecourt*, *Chevigni*, *Aine-ville*, *Espirey* forte *Epiryen*, *Tarvant*, *Brasey* forte *Brasse*, *Rochefort*, *Aincourt* sive *Agincourt*, *Viteau*. Quibus adduntur etiam *Arley*, *Ragny*, *Chaligny*, *Mommartin*, *Laugey*, *Beauchamp*, *Conches*. Episcopatus *Augustodunensis* sive *Heduensis*, *Austum*, & *Matisconensis Mascon*, & *Cabilonensis Chalon*, & *Lingonensis Langres*, subsunt Archiepiscopo Lugdunensi. Flumina habet hic Ducatus *Suzionem*, *Oscarum*, *Ararim*, *Icaunam*, *Ligerim*, *Elaverem* & alia.

Status Ecclesiasticus

Regio. Sequitur *Burgundiæ Comitatus*, sive *Burgundia Superior*, Francis *Franche Conté*, id est *Liber Comitatus*, Provincia namque planè sub suo est Comite; ab omnibus, ut ajunt, Tributis & Exactionibus libera. Feudum est Imperii, sub protectione Bernensium Helvetiorum. *Situs.* Conregionales illi sunt ad Septentrionem Lotaringia Superiorque Germania; ad Occidentem Burgundiæ Ducatus; qua Oriens est, occurrunt Helvetii; qua Meridies, Allobroges & Segusiani. Longitudo xc, Latitudo lx est milliarium. *Soli fertilitas.* Regio admodum fertilis, rebus omnibus ad victum necessariis instructa; Agerque Sementi faciendæ, Arboribus serendis, Vinetis Vini laudatissimi sustollendis, Pecori alendo commodissimus. Summa est ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, Milii, aliorumque Leguminum fertilitas. Arborum haud minor fœcunditas. Ager passim præsertim qua umbilicus est & Regionis meditullium, Colles habet præstantissimorum, primęq; nobilitatis Vinorum feraces. Apud *Arbosianos* & *Vadanos* Vasa Vinaria sunt adeo magna, ut Domos altitudine videantur æquare. Prope Regiam Veterum Burgundiæ Regum, quæ Accolis hodie *Chambrette au Roy*, ex Terra Gypsum, Materiam Calci similem, effodiunt. Eruitur ibidem & in *Dolano Agro* in Magnatũ sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Gręcis appellatur: & aliud nigerrimum, maculis purpureis variatum. *Animalium varietas.* Varii etiam generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum & Pecudum copiam. *Granvellenses* Equos Gradarios, Canesq; ejusdem tractus ferocissimos probant omnes. *Imperium majorum.* De Antiquis hujus Burgundiæ Comitibus, Stirpis etiam Imperatoriæ Franciæq; multi multa memorię produnt. Nuperi fuere. Comitis & Palatini Burgũdici simul cũ Ducatus, titulos primus gestavit *Eudo*, cui successit Philippus ex Philippo Filio Nepos; quo sine liberis defuncto, Rex Francorum *Ioannes* Ducatũ Burgundiæ Filio *Philippo* qui *Audax* cognominatus fuit dedit; sed *Margareta* Philippo, Nepoti ex Sorore Ioanna succedens, Comitatũ adepta est Burgũdiæ; Huic successit *Ludovicus Malanus* Filius, Huic *Margareta Malana* Filia, Hanc Philippus Burgũdiæ Dux cognomento Audax uxorem duxit. Huic ordine successere *Ioannes* Filius cognomento *Intrepidus*, *Philippus Bonus*, *Carolus Bellicosus*, *Maria* nupta Maximiliano Austriaco, *Philippus Austriacus*, *Carolus* v Imperator &c. *Philippus Hispaniarum* Rex, *Philippus* Hispaniarum Monarcha. Comitatus iste in tres Diœceses & Præfecturas, quę Baillivatus vulgo, Iuri facilius dicundo divisus est: *Superiorem*, *Inferiorem*, *Dolanam*. Primæ Sedes est *Vesulii*, Secundæ *Polichuni*, Tertiæ *Dolæ*. *Dola* autem, Arcę potens, totius Comitatus est Metropolis, reliquarumque Urbium celeberrima: ad Dubim sita fluvium, qui in duo hic brachia scinditur. Putant quidam Ptolemæo esse Διδάτιον lib. II. cap. IX, Sequanorum Urbem. Nihil ibi earum rerum, quæ ad Civitatis splendorem faciũt, desideratur. Forum hic elegantissimum & spatiosum; forma quadrata, Longitudine tamen Latitudinem nonnihil superante. In parte Occidentali Prætorium est, cum Carceribus. Primarium Templum, quod pulcherrimum & admirandi operis, Deiparæ Virgini est sacratum. Sunt & multæ aliæ inter quas *Vesontio* vulgo *Besancon* urbs Imperialis, olim dicta *Chrysopolis*: sita est commodo fertilique territorio. Alduasdabis fluvius magna ex parte ipsam intersecat, ejusque potiorem partem concludit, reliquam partem ad portam qua Dolam itur, fluvius non alluit.

Nozerethum

Nozerethum, Noseroy, quod olim a nucibus dictum Nucillum, sed Ludovicus Cabillonensis ab expeditione Hierosolymitana reversus, muris cinxit, ac *Nazarethum* dici voluit. Hic Comes arcem habet, quæ quia plumbo intecta est, dicitur plumbea. *Salinæ,* amplissima Civitas, toto terrarum Orbe celebris; ab salsis denominata Fontibus, Saleque inde igne densari solito; qui candore præstans in finitimas regiones exportatus maximum hujus Comitatus est vectigal. Reliquarum Civitatum descriptiones brevitatis gratia omittimus. Lacus habet hæc *Burgundia* ingentes & mirabiles: Inter eos non postremi loci, cui ab *Voraginibus* nomen: mirum Naturę ludentis opus. Super enim Aqua fit Limus, qui adeo durescit, ut Continens videatur: super quo tamen Equites Currusque securè non ambulant, sed soli Pedites. Is Cœlo pluvioso & nebuloso non emergit, nisi Serenitas sit futura. Tunc per Foramina brevi tempore auctus totam Columbanam Planiciem rigat. Inter Nozerethum porro & Ripariam alius est Lacus in Bonvalli, Lupis, Parcis & aliis Piscibus abundans, qui septimo quoque anno in aliquot hebdomadas suffugiens & delitescens, iterum emergit. Quæ res in Miraculum exit, Fidemq; vincit. Tractus hujus Comitatus Australior Lacubus scatet: Videre ibi est qui vernaculè *Maleteux* Major Minorque; *Narlay,* profunditatis vix credendæ: *Vernoy,* duo *Chamblici, Frogeay, Ronchault* & alii. Flumina scindunt eam beantque plurimum non pauca: *Dubis, Lougnonius, Danus, Lupus*: *Dubis* totus ad hunc Comitatum pertinet; Δοῦβις. Ptolemæo *Alduabis* Cæsari, si proba sit conjectura Fulvii Ursini: in aliis Codicibus *Alduasdubis* & *Alduasdalis* vitiosè legitur, Vulgo *Doux.* Oritur ex Monte Jura paullo supra Pagum amœnissimum, quique instar Opidi, Motam. *Dubis* porro cœpto ab Meridie in Septentrionem cursu; per Pontium Lacum lapsus, nonnullis anfractibus prætergressus Pontarlum, Mortuam & Vafrum, Fanum petit S. Hippolyti; unde in Occidentem flexus ad *Pagum Chastelot* versus Africum tendens, Vesuntionemque permeans, & facta ad Dolam Insula post multas ambages receptosque Fluvios prope Virdunum Arari commiscetur. Totus etiam Burgundiæ Superioris est *Lougnonius,* vulgo *Lougnon. Danum* evomit ex sinuoso recessu Mons arduus Syrodo, grandi & celeberrimo Pago, incumbens: Sunt & *Lupus* vel *Lupa,* vulgo *Love, Araris* & alia. Quod ad Statum hujus Liberi Comitatus Politicum, quoties Comitia Provincialia sunt agenda, tres Status conveniunt, convocante eos nomine Comitis Principe Arausiorum, Nozerethi & Arlæi Dynasta. Sũt autem Nobiles, Ecclesiastici, Urbes, Superioris Diœcesis Comites; *Montbelliart, Roche* & *Varax, Montrivel, Thalamey* & *Vaulgrenans, Vergey, Rey, Listenois.* Abbates; *Croissant, Charité, Bitaine, Corneul, Tulley, Clarfont, Luxeul, Bellevaulx, Grace-Dieu, Charleu, Trium Regum.* Priores: *Vaucluse, Lantenans, Cusance, Marteret, Jussey, Portsus Saosne, Montreul ad Sagonam, S. Marcelli.* Canonici: *Calemostier,* & alii aliis locis. Urbes; *Gray, Vesoul, Montboison, Jussey, Palma, Portsus Saone, Cromary, Mont-Iustin, Faulcogney.* Domini: *Montmorot* & *S. Loup, S. Martin, Taulens, Villeneufve, Rupt, Montgevelle Chastillon* & *Belvoye, Conflandey, Mombaillon, Vellesson, Dicey, Vgny* & *Chemylly, d'Oizelet: Cicon, Trasves, Rainconnieres, Costebrune, Sombernom, Valle-fault, Bermont, d'Avilley, Mugnay, Vereur, Touraize, Citey, Provanchieres, Grand-mont, Velle Chevrelous, Voysey, Dampierre, Frotey, Breutal, Matey, Noironde, Tromarey, Millesay, Mailleroncourt, Myon, Bennenge, Vellerot le boz, Clerc, Betoncourt, Mortaillotte, d'Amondans,*

Lacus. Flumina. Ratio administrandi.

& de

& de *Fraisne*, *Chavirey*, *Montot*, *Mons S. Legier*, *Cuvry*, *Montereul*, *Sorans* & *Lambry*: & alii permulti. Inferioris Comites sunt *Ruffey*, & *S. Aulbin*: Baro, *Chevreaulx*: Abbates, *S. Eugendi*, *Beaume*, *Balerne*, *Mont S. Marie*, *Mont-Benoist*, *Beyllen*, *Rausieres*: Priores, *Mainnaul*, *Vaucluse*, *Bonlieu*, *Monte*, *Lonslesaulnier*, *Arbois*, *Mote*, *Syrodi*, *Vallis supra Polichnium*, *Mortau*. Canonici, *S. Mauritii*, *S. Anatolii*, *S. Michaëlis*, Salinis omnes: *Arbosienses*, *Polichnienses*, *Nozeretenses*, & aliarum Vrbium Locorumque alii. Vrbes: *Salinæ*, *Arbois*, *Poligny*, *Pontarlien*, *Nozeret*, *Castrum Caroli*, *Monmoroti*, *Orgelot*. Domini: *Coulongnia & Andelest*, *Courlaou* & *le Pin*, *S. Amour*, *Argento*, *Laubespin*, *Poupet*, *S. Sorlin*, *Darnam* & *Tramelay*, *Borsia*, *Cressia*, *Fitigny*, *Chamberia*, *Montena*, *Vecles*, *Rosait*, *Marigna*, *Beaufort*, *Nasey*, *l'Aigle*, *Courboson*, *Vertamboz*, *Largilla*, *Moiron*, *l'Estoille*, *Chasnet*, *Aresche*, *Coges*, *Bar & Ionsseaul*, *d'Augea*, *Muyre*, *Charrin*, *Charlin*, *Chaumes*, *Breterieres*, *Fontenay*, *Cogna*, *Chaulx*, *Montnet*, *Vadans Villette*, *les Arbois*, *Aiglepierre*, *Chastelvillain*, *S. Iulian*, *Descrilles*, *Verges*, *Chay*, *Champaigne*, *Beaulchemin*, *Villeneufve léz Orgelet*, *Chastres*, *Præfectus Arcis de Ioulx*, sive *Iuræ* Montis, *Vincelle*, *Visineaulx* & alii multi. Dolanæ Diœcesis: Dominus de *Givrey*: *Longepierre* & *Rabon*, *Clervaux*. Abbates, *Billon*, *S. Vincentii*, *S. Pauli Bisantii*, *d'Acey*. Priores: *Loye*, *Laval*, *Damparis*, *Iouhe*, *Monterot*, *Mote* supra Altam Petram, *Faye*, *Mostier* in Secusia. Canonici: *Dolani*, *Bisuntinenses*, & alii aliis locis. Vrbes: *Dola*, *Quingejum*, *Ornans*, *Loya*, *Rocheford*, *Vercellæ*. Domini: *Vauldrey*: *Rainnes*, *Rye*, *Monfort*, *Mont-Richard*, *Fertans*, *Maillot*, *Bermont*, *Cleron*, *Verchamps*, *Dossans*, *Port*, *Chasteau*, *Roillault*, *d'Abbaus* & *Marchault*, *Reculet*, *Chantrans*, *Mont-gros-pain*, *Mutigney*, *Chassey*, *Paressey*, *Choisey*, *S. Ilye*, *Faye*; *Parrel*, *Chemin*, *Rabus*, *Champdivers* & *Raslonnieres*, *Rainche-court*, *Paintre*, *Montrambart*, *Salans*, *Goussans*, *Chavirey*, *Ancier* & alii. Nobilitas hujus Comitatus, ut hinc videmus, valde est frequens. Quatuor autem sunt familiæ, quæ a Burgundiæ Regibus & Principibus originem trahere, vel cum iis adfinitatem contraxisse commemorantur: *De Vienne*, cui, *Nobilitatis* Epitheton tribuitur: *De Vergy*, cui *Strennuæ* Titulus datur; De *Chalon*, quæ *Opulentæ Divitisque* nomen obtinet: Arausiorumque Principatus Titulum. *De Neuf* Chastel, quæ *Feudis* est insignis. Cæterum appellationes omnes ex tribus Diœcesibus, sive Ballivatibus *Dolam* ad Supremum Comitatus hujus Parlamentum, referuntur. Et ad Statum Ecclesiasticum quod attinet, Archiepiscopus *Bisuntinus*, cui subsunt tres Episcopi, *Basiliensis* in Germania, in Helvetia *Lausanensis*, & *Bellicensis* in Sabaudia, Ecclesiasticæ administrationis est caput, Princepsque Imperii. Membra hic sunt Imperii & Quinti Circuli, *Archiepisc. Bisuntinus*, & Vrbs *Besancon*, Civitas Imperialis libera, olim maximum maximæ Sequanorum Provinciæ Opidum & ejus Præsidis fixa sedes. Decimus Imperii Circulus dicitur *Burgundicus*, quod a domo Burgũdica sit institutus: complectitur præcipuos Belgii Principes, qui sunt *Dux Burgundiæ*, *H. Bergen* & *VVaelhem*, *Comes Egmond* & *Iselstein*, Comes *Horne*, Comes *Nassau* in Breda, *Comes Bergen*.

Nomina. LUgdunensium Civitati, ut in Notitia Provinciarum dicitur, *l'Archeveſché de Lyon, le Pays & Seneſchauceé de Lyonnois*, Limites ſcribuntur ad Septentrionem Breſſia; ad Orientem Sabaudia: qua Meridiem ſpectat, Delphinatus eſt cum Languedokia; qua Occidentem, Forenſes jacent & Arverni. *Situs.* Sua hic olim habuerunt Domicilia *Seguſiani* Plinius Σεγυσιανοὶ Ptol. Σαιγοσιανοὶ Strab. Secuſiani, vel, ut alii ſcribunt Sebuſiani Cæſ. Hodie *le Pays & Seneſchaucee de Lyonnois*. Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, *Lugdunum* eſt. *Urbs Lugdunum.* Sic ampliſſimam, ornatiſsimã, florentiſsimam Urbem nominant Tacitus, Plinius. Antoninus; & qui Latinorum Scriptorum non? Λούγδουνον Straboni, Ptol. aliiſque Græcis: Λούγδουνα Stephano. Vetus nomen hodie, ſed contractius, ſervat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione *Lyon, Leonem Gallicum* quærunt. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit poſt fatale Incendium; de quo poſt: nonnulli ab *Lucere*, quod in Monte, tanquam Specula, longè latèque Luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & Bucconibus ſua linquenda. Vetus Itinerarium a Burdigala Hieroſolymas usque, quod Pithœo debemus, in fine *Lugdunum Deſideratũ Montem* interpretatur, Idiomate proculdubio Veterum Gallorum: cujus penitiora ſcrutati, ſunt qui deducunt ab Voce *Luck*, quæ Hodieque Gallis Belgis, Germaniæque Inferioris Populis pro *Fortuna* in uſu, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortunæ* quaſi dicatus *Mons*. Ericus Monachus lib. IV de Vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum Lingua *Lucem* ſonat, agnoſcere videtur:

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
Impoſitum quondam, quod ſit Mons Lucidus. ——

Dunum ſanè antiquis Gallis *Montem* eſſe, conſtat. *Montis Lugdunenſis* etiam meminit Petrus Arvernus Cluniacenſis Abbas lib. IV Epiſt. XI: *At poſtquam de Vivarenſium colle ad Lugdunenſem Montem divina Diſpoſitio te tranſtulit*. Sic Seneca in Ludo Claudii:

Vidi duobus imminens Fluviis Jugum.

Montem hunc Adcolis craſsiorẽ cauſſari Aërem innuit apud Sidonium lib. I. Epiſt. XIX Candidianus: *Nebulas ergo mihi meorum Lugdunenſium exprobras, & diem quereris nobis matutina caligine obſtructum vix meridiano fervore reſerari; Et tu iſta hæc mihi Ceſenatis furni potius, anam Opidi Verna deblateras?* Sic etiã apud Strabo. Λούγδουνον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφῳ. Quis Vrbis conditor, incertum. Amplificavit & ex Monte, qui primo habitatus, in planiora Loca pomœrium produxit L. Munatius Plancus; *Colonia* in eam Auguſti principatu ducta; anno Vrbis IↃCCXI. *Coloniam* nominant Tacitus lib. I. Hiſtoriar. & Plinius lib. IV cap. XIIX Natur. Hiſtor. In vetere quadam Inſcriptione Legitur COL. AVG. LVG. Ab eo tempore ſemper cum primis Galliarum Vrbibus cenſeri ſolita, dignaque habita, quæ cum Vicinis Immunitate gauderet. Nam *Seguſianos Liberos* vocat Plinius lib. IV cap. XIIX, & *Lugdunenſes Gallos cum Viennenſibus Iuris Italici* facit Paullus IC. lib. L. Digeſtor. Tit. XV. cap. ult. Digna item, ex qua totius Galliæ Itinera ab Agrippa diſtinguerentur; cui Ius Monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium Tributa & Vectigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad Confluentes

tes Ararim & Rhodanum ab omnibus Galliæ Civitatibus in Honorem Augusti cum formidanda illa ineptis Scriptoribus *Ara* exstrueretur. De Templo sanè Strabo lib. IV: *Τό τε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ὑπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. Ex hujus Templi ruinis* inquit Paradinus de Antiquo Burgundiæ Statu, *concreta est illa Summi Templi structura: quæ Joannis Burgundiæ quondam Regis Opus dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus Saxorumque Inscriptionibus conjicere licet. Ara* variis Scriptoribus nota. Augusto dedicatam, Iulo Antonio Africano & Q. Fabio Maximo Coss. anno ab V.C. IↃCCXLIV, memoriæ prodit Suetonius in Claudio cap. II. Sic ad ea tempora Epitome Livii lib. CXXXVII. *Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata.* Ad eam vivente adhuc Augusto, ut Scribit Dio sub finē lib. LIV, Ludi celebrabātur; addens eos sua quoq; ætate permansisse. Caligulam Certamen ibi quoque instituisse Græcæ Latinæque facundiæ, scribit idem Suetonius in ejus vita cap. XX. *Quo certamine,* inquit pergens, *ferunt Victoribus præmia Victos contulisse, eorundem & Laudes cōponere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, Scripta sua spongia Linguáve delere jussos, nisi ferulis objurgari, aut Flumine proximo mergi maluissent.* Respicit eo Juvenalis:

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.

De hac Ara Strabo meminit, ejusque *Sacerdotem* edit Inscriptio, quæ in ipsa Urbe ad Murum Templi vetustissimi Divi Petri:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ
SACERDOS. ROMÆ. ET. AUG
AD. ARAM. AD. CONFLUENTES
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Quid jam dicam de reliquis, quas ibi & nunc est legere, *Inscriptionibus?* Superat omnes Tabula ærea, quæ Claudii Imperatoris Orationem continet super Civitate Gallis danda. Legitur cum apud alios, tum accuratissimè descripta apud Justum Lipsiū, & in Commētario ad XI Annalium Taciti, & in Auctario, Thesauro Inscriptionum Martini Smetii adposito. Priscam ejus magnificentiam testantur passim *Templorum, Arcuum Triumphalium,* *Opera publica.*

phalium, *Aquaductuũ*, & alia Antiquitatis Monimenta. *Fori Veneris* memoriam servari ajunt in *Forviere*. Ab ea Vrbe nobilissima Galliæ Pars in quinq; distincta quondam est *Lugdunenses* I, II, III, IV, V; uti in Notitia Provinciarum Galliæ, est videre. Igne Fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur, Clademque inde acceptam deplorat epistola ad Lucilium XCII Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum à Nerone, septimo post Incendium anno. Legendus Tacitus lib. XVI Annal. Quum ejus Mœnibus se continuisset Albini exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. III. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex Pontificis jussu Ditioni suæ adjecit, scribente in Annalib. Papirio Massonio. Vrbs hæc hodie amœno commodoque sita loco; natura fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita Collibus iisque fructiferis, ab altera totidem beata Fluviis, Arari, Rhodanoq; Templorum Ædificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens: ut celeberrimum facile sit hodie totius Galliæ Emporium, Regnique Cor & Clavis instar, qua Aditus recluduntur in Italiam, Germaniam. aliasque Provincias: confluentibus eo ad publicas Nundinas solenniter, & ex condicto quasi, quater singulis annis undique variarum Gentium Mercatoribus. Regnante Carolo IX, quum tota arderet Bellis Civilibus Gallia, Arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit: Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Præsules Belleforestius recenset CII, quique Primates se gerunt Cleri Gallicani; tum Præsidialis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense*, *Forense*, *Matisconense* & *Bellojolezĩũ*; quæ postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat Elogio: *Inter Ecclesias Galliæ constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate Sedis, sic honestis Studiis & laudabilibus Institutis. Ubi enim æque viguit Disciplinæ Censura? Morum Gravitas? Maturitas Consiliorum? Auctoritatis Pondus? Antiquitatis Insigne? Præsertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile umquam visa est repentinis Novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari Levitate.* Atque hæc de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

Regio. Nomina, Unde deducta.

LUgdunensi Tractui su .edit apud Mercatorem ea Regio quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, a *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel a Suecis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam commigrarunt, sive inundationibus aquarum, sive numeroso Incolarum cœtu sedibus suis exclusi: vel denique a *Switio* pago: vulgo *Switscher Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernaculè *Eydgnoschaft*, a fœdere quo inter se Helvetii juncti sunt: Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere.

Soli fertilitas.

Helvetia porro inter montem Iuram, Lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad Ortum Solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septentrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem CCXL millia passuum, ut ait Cæsar lib. I de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum LXXX: quam Cæsar aliquanto majorem facit. Regio omnis salubri fruitur Aëre: ac licet celsis præruptisque Montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit Incolarum indefesso labore, industria ac cultura, ut nulla parte sterilis sit: quin ad vitam sustentandam producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitiis ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quanquam plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit sementem frustra projeceris: verum huic incommodo Agricolarum labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo generosum gignunt, ut Rhenense longè superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumentum. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim Regio, ut sunt Ursi, Cervi, Damæ, Capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, unde Incolis frequens venatio; nec desunt Aves, quarum captura hic admodum felix.

Animalium varietas.

Helvetia Anarcha est, & libera, neque ulli principi subjecta, ex quo partim civilibus discordiis, partim inclementioribus & injustioribus imperiis illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetii incitati, quibus accessit *Ußeie* Nobilitatis, fœdere inito jugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Uri, Silvani, Suitenses, in horum Opido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter se societate, eaque arctissimis fœderum legibus devincta, potentiam confecerunt vicinis facile parem, quę victoriis & sociorũ accessione adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem evasit. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat: suntque hæ: *Zurichgow*, *VVifliſpurgergow*, *Argow* & *Turgow*, Respublica vero Helvetiæ tribus constat partibus. Prima pars sunt XIII *Pagi*, quos Itali *Cantones*, *Ort* Germani vocant. Hi soli hoc juris habent præ aliis fœderatis, quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis Conventibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt: Præfecturas quas simul acquisierint, pari jure administrãt, & reliquę prędæ publicè

publicè ex æquo participes sunt: videlicet *Tigurum*, & accessit Fœderi trium Pagorum anno Dom. CIↃCCCLI, *Berna* fœderi Helvetico juncta est anno CIↃCCCLV. *Lucerna* anno CIↃCCCXXXII perpetuo fœdere tribus primis Pagis juncta est. *Uria*, *Uren*: *Suitia*, *Switz*: *Under-VValden* hæ primæ inter se fœdus constituerunt anno CIↃCCCXIX. *Tugium*, *Zug* anno CIↃCCCLII sex Pagis accessit. *Glarona* simul cum *Tugio* idem fœdus iniit. *Basilea* anno CIↃIↃI se decem Pagis fœdere junxit. *Friburgum*, *Salodorum* simul anno CIↃCCCCLXXXI in numerum Pagorum communi consensu receptæ sunt, & sic Civitas Helvetica X Pagis constitit. *Schaffhusen* anno CIↃIↃI in numerum Pagorum recepta, cum XI pepigit. *Abbatiscella* anno CIↃIↃII in numerum Pagorum recepta est. Hujus Pagi ager in 12 partes sive ordines divisus est, quas ibi *Roden* vocant, quarum sex conjunctæ Pago, *interiores* dicuntur: reliquæ *exteriores*. Deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquali numero XII qui toti regioni consulant, & fiunt in universum CXLIV Senatores. Secunda pars sunt fœderati, *Abbas* & Opidum *S. Galli* fœdere junctum IV Pagis Helvetiorum anno CIↃCCCCLV. Et post anno CIↃCCCCLV cum VI Pagis Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio & Glarona in perpetuũ. *Rhetorum Populus Graubondter* cum VII veteribus Pagis æternum fœdus pepigit anno CIↃCCCCXCVII. *Curienses* vero, quorum societas *Domus Dei* vocatur, anno CIↃCCCCXIIX. Tertia societas quæ *Decem Iudiciorum* vocatur cum Helvetiis non pepigit, sed quia II prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Helvetiis amicitiã & societatem fidam præstat. *Sedunum* cum *Valesia* tota fœdus æternum iniit cum Bernatibus, anno CIↃCCCCLXXV. Et post cum Religionis controversia orta esset, Hadrianus Episcopus Sedunensis, & septem Decumæ Valesianorum fœdus fecere, anno CIↃIↃXXXIII, Friburgi cum VII Pagis Helvetiæ Lucerna, Uria, Suitia, Underwaldia, Tugio, Friburgo, Salodoro ex integro Romanæ Ecclesiæ adhærentibus. *Rotweil* primo fœdus iniit cum Helvetiis, anno CIↃCCCCLXIII in annos XV, quod aliquoties renovatum, anno demum CIↃIↃXIX perpetuo sancitum est. *Mulhusen* anno CIↃCCCCLXIIX Helvetiis fœdere juncta est. *Bienna Biel* Bernatibus se fœdere junxit annis 1303, 1306, 1352, ac 1367 arctissimè. *Geneva* jus Civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno CIↃIↃXXXVI, nondum tamen communi Pagorum Civitati inserta est. Tertia sunt Præfecturæ armis, aut spontanea deditione conquisitæ: *Turgea*, *Turgow* anno CIↃCCCCLX in potestatem Helvetiorum redacta, cui VII vetustiores Pagi imperant. *Aquensis Baden* subjugata anno CIↃCCCCXV, cui IIX primi Pagi imperant. *Rhegusti* anno CIↃCCCCXCI conquisita a Pagis VII primis & XIII regitur. *Sarunetũ*, *Sarungans*, anno CIↃCCCCXCIII a Georgio Comite Werdenbergensi, VII primis Pagis venditum, a quibus & regitur. *Liberæ Provinciæ* captæ anno CIↃCCCCXV, VII veterum Pagorum Imperium agnoscunt *Lugano*, *Lucarno*, *Mendresium*, *Vallis Madia*: hæ IV Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanensis, anno CIↃIↃXIII in Helvetiorum potestatem pervenere: His omnes Pagi præsunt, excepta Abbatiscella. *Biltionum*, *Bellizona*: hujus Imperium III primis Pagis confirmatum est, anno CIↃIↃXCIII. *Valesia* quæ etiam hac Tabula continetur, complectitur tres populos, & tria fœdera. Duo priores sunt *Viberi* & *Seduni*, qui uno nomine *Liberi Valesii Superiores* dicuntur, & in VII Conventus quos *Decumas* vel *Desenas* vocant, divisi sunt,

Veragri

Veragri, qui & *Valesiani Inferiores*, Superiorum Imperio parent. Omnium tamen Princeps est *Episcopus Sedunensis*, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus rebus Authoritatem obtinet & Comes atque Præfectus Valesiæ nominatur. Comitatum hic invenio *VVerdenberg* & *Baronatum Sax*. Lacuum amplissimorum nusquam major numerus quam in hac Provincia, inter quos *Lucerinus, de Lucernerzee: Tigurinus, Zuricherzee: Rivarius, VValenzee: Neoburgensis, Nuwenburger Zee*: & omniũ maximus *Acronius*, *der Bodenzee*, quem Solinus & Plinius *Brigantinum*, Ammianus Marcellinus *Brigantium* vocat, a Brigantio vetustissimo Opidulo. Lõgitudo ejus est XXIV millium passuum, latitudo minimum XII. Ammiani verba, quia luculentam Topographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copiis aquarum propriis irruit, cursu simplici: Iamque adjutus nivibus liquatis & solutis alta divortia riparum abradens Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat; horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris, & natura locorum, & cœli inclementia refragrante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens & undarum quietem permeans, mediam velut funali, libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse discerni.* Flumina vero Helvetiam rigantia sunt *Rhenus, Rhodanus, Adua, Ticinus, Limagus, Byrsa, Langarus, Sara, Taurus* vulgo *Dur*, *Ænus, Arola*, aliaque permulta. Mõtes hic enumerare vix opus est, cum notiores sint per Orbem Rhetici montes quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summæ Alpes nunc *Gothardi Mons* dicitur, hunc sequuntur Peninæ Alpes: apud Salassos *Cottiæ Alpes* & *Silvius* mons sunt. Dein Montes S. *Bernardi* major & minor. *Graiæ Alpes* Lepontiorum sunt: *Adulas Mons* Germanis *der Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliæ alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorum ora sunt. Hinc *Valarius* & *Brantius* montes, apud Vendones: *Rhetico*, mons in Rhucantiis est. *Iurassus* mons, Lemano imminet Lacui. *Abnobæ* montes in Tulingorum finibus sunt. Atque hæc sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvæ sunt innumeræ, singulæ Hercyniæ portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, ut pote *Silva Brigantina, Rhynwaldt, Bonwaldt*, ac nonnulla alia. Helvetiorum Respublica ex Optimatum & Populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota Civitas constat, quidam merè Democratico imperio utuntur, ubi totius plebis cõsilio fere omnia aguntur, veluti in his Pagis qui nulla habent Opida, uti sunt Uranii, Suitii, Underwaldii, Glaronẽses & Abbatiscellani: & par ratio est *Tuginorum*, quamvis hi Opidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna &c. sed cum potestas summa penes Populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & aliæ magis Aristocraticæ, aliæ plus Populares sunt.

Lacus. Flumina.

De Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicè delineatis exhibet. In prima, Provinciæ duæ, eæ quæ vernaculè *Zurichgow* & *Basiliensis*; in secunda *VVislispurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptiones una cum Lacus Lemani Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgow* vernaculè, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur. Solum hujus tractus & potissimũ per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque Vini & Frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem Vinum, seu potius mitescit a sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Urbs hujus Provinciæ primaria Latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thuregum*, dicta, vernaculè *Zurich*. Vetustissima est Urbs, sita loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul a Glarona recipit, & dividit Urbem in duas Civitates majorem & minorem, quæ tamen tribus conjungitur amœnis pontibus, in quibus frequentes Civium fiunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimum, in quo ingens Frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem Piscium copiam Lacus Tigurinus huic Urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Helvetico fœderi accesserit, nihilo tamen minus propter Urbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comitiis, Legationibus, aliisque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit: *Conradum Pellicanum* linguæ Hebreæ, Chaldeæ & Thalmudicæ peritissimum: *Theodorum Bibliandrum*: *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum θαυμασιώτατον ac multos alios egregios viros. *Tigurinus* Pagus habet extra urbem Præfecturas *Majores* & *Minores*. *Majores* sunt XX, *Kyburg* Comitatus: *Groeningensis* Præfectura: *Andelfingen*: *Grisensee*: *Eglisow*; *Libera Provincia*: *Regensperg*, *Vadisvillana*, *VVadischwyl*: *Lauffa* ad cataractas Rheni, *Lauffen*, *Minores* XXII. *Vitodurum*, *VVinterbur* & *Steina* Opida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur & in bello illis militant, propriis tamen signis utentes. Adcensetur huic Provinciæ Tugium pagus, *Tugium*, vulgo *Zug*, Opidum, ejusdemq; nominis Regio, versus Septentrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti Montis lacui piscoso adjacet, cui a Civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui Meridiem versus ad Artense Opidum extenditur. Agrum compascuum, Vini Frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni vero lib. VII *Toygeni* dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita Marii & Eutropius lib. V. Paruit Tugium aliquando nobilibus, posteà in Austriorum potestatem pervenit: Hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno MCCCLII Tigurini cum quatuor aliis pagis expeditionem adversus Tugium suscepere. Præsidiarii, munitionibus Opidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere, Cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies XV sustinuerunt. Tandem deditionem fecere,

Regio. Soli fertilitas.

Urbs Tigurum.

Tugium Pagus. Situs.

Soli fertilitas.

Imperium majorum.

fecere, & Helvetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico fœderi se junxerunt. *Tugium* Pagus II habet partes, & in illis Conventus IV, ex quolibet autem Conventu IX eliguntur Senatores qui regioni consulant. Opidum ipsum duorum Conventuum loco censetur. Ager vicinus tres Conventus habet, *Montanum*, *Vallem Egeriam*, sive *Aquas Regias*, *Baram parochiam*. Imperant autem *Tugini* Opidani per Præfectos in Urbe commorantes his locis: *Cham* Opido, *Andreæ* vico, *Hunelbergo*, *VVacheville*, *Steinhusst* pago, *S. VVolfgango*. Hæc de priore hujus Tabulæ Provincia, sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta Urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen a Sequanis deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiam Rhenanus approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet Vini optimi, Frumentique feracissimum: ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & Pecorum pascua lætissima. Hanc Regionem olim, Scudo teste, *Raurici* Ptol; Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helvetiorum exemplo, omnia sua Opida vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta Urbs hodie Regionis Caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam a Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alii a *Basilena* Juliani Imperatoris matre. Rhenanus a trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*; quasi *Passilea*. Et addit; trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etium dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam torrens è Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autem abrupta. Hanc tamen conjecturam Munsterus rejicit, authoritate Marcellini, qui Civitatem illam Græca voce *Βασιλεῖαν*, id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* Civitatem. Alluitur hæc Urbs Rheno, qui eam pæne mediam dividit, nisi quod ponte unitur. Habet Urbs ipsa commoditatem magnam a Rheno, quia ad eam plures sunt navigationes magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræ motus. Sed rursum est instaurata, & anno MCCCCLX a Pio Pontifice Academia ornata, quæ omnibus ab eodem donata privilegiis, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis & Viennensis. Præfecturas habet *Basilea* quæ sunt; *Faren-Sperg* Arx; *Rinfeld* in edito Monte sita: *VVallenburg* Opidum: *Homburgum*: *Munchenstein*: *Ramstein*, *Toggius* Comitatus ubi *Togwyl* opinor est, subest Abbati S. Galli, cum Toggiani Cives sint Suitiorum & Glaronensium: *Rappersuijl* Comitatus: *Straesberg* Comitatus opinor, ubi *Straesberg* corruptè scriptum existimo: *Kilchberg* Baronatus. Reliqua Tugini Pagi & Tigurini habes in Tabula Argow. Abbatiæ Imperii in hac Tabula, quæ neque in Suevico Circulo, neque in Germania Universali monstrantur sunt *Reichenouw*, *Schaffhusen*, *Krentzlinge*, *Pfeffers*, *Pfefficon* opinor. Fluminibus hæc regio rivulisq; rigatur pluribus, quos omnes tandē Rhenus recipit. Inter hos *Rhenus*, *Byrsa* & *VViesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles Basileam usque devolvitur, plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *VViesa* vero flu. ab opposita parte a Nigra Silva segregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificiis

Provincia Basiliensis.

Urbs. Basilea. Unde dicta.

Flumina.

ædificiis aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inservit officinis. Nam serrantur ejus officio mola versatili arbores in asseres, commolitur Frumentum, acuuntur fabrilia Instrumenta, ducuntur in Bracteas ferreæ Massæ, multisque aliis conducit usibus, præter id quod habet nobiles Pisces, præsertim Trutas. Et quamquam minor est opposito fluvio Byrsa, est tamen eo piscosior; pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria Molitoribus, & Chartariis, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum & ad Mœnia usq; majoris Basileæ facto alveo deductum. Sūt & hic *Tolderus*, *Largus*, aliiq; fluvii. Sed de his satis.

Ratio gubernandi. Restat ut de administratione Reipublicæ harū Provinciarum, paucula subjiciamus. Ex Tribubus omnes qui publicis conciliis intersunt, pari numero è singulis deliguntur, tam Tiguri quā Basileæ. Sunt autem præcipuæ autoritatis duo publica Cōsilia in hisce Urbibus: Majus quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotiis, & quę ad totam Rempublicam pertinent convocatur: Minus quod quotidie Rempublicam administrat, & Civium controversias cognoscit. Ac Tiguri majus consilium est CC hominum, Basileæ CCXLIV. Minus consilium Tiguri L hominibus constat, Basileæ LXIV. Etenim è singulis Tribubus duodeni in majus consilium assumuntur, nisi quod Tiguri è Nobilium societate XIIX deliguntur. In minus consilium Tiguri singulæ Tribus dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consules in singulis Urbibus publici Concilii Capita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum Consulibus Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium societas senos in Minus consilium mittit, cum aliæ Tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alii liberis suffragiis cooptantur, ex quibuscumque Tribubus magistratui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per mediam annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque convocantur cum Senatus habetur, non tamen semper vocantur, & sunt quædam quæ novus Senatus tantum transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili modo dividitur, atque è duodecim Viris Tribuum sex novo & totidem veteri Senatui accensentur. Convenit autem Minus Consilium plerumque ter, nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Utrique Senatui præest Consul, quem *Burgermeister*, hoc est Civium Magistrum vernacule nominare solent, hunc Majus Consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunfftmeister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor Urbis Capita nominantur. Sed hęc sufficient. Plura qui petet, Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his disserentem, ex quo hæc desumpsimus.

Regio. Nomine & u de deducta. Situs. Soli fertilitas. Urbes.

SEquitur apud authorem *Pagus Aventicus*: vulgo *VVifliſpurgergow*. Nomen habet ab Opido *VViſliſpurg*, quod olim tempore Julii Cæſaris Helvetiorum Caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehenſa eſt intra Sabaudiæ Limites, etiamſi pareat Bernatibus & Friburgenſibus, ſicut & terra ex oppoſito & ultra Lacũ Bielenſem, ſive Neoburgenſem ſita. Satis ferax eſt Vini & Frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Priores Urbs primaria *Berna*. Hæc ſi annos numeres non admodũ vetus eſt, ſi ſitum & cultum, ſi mores & civilitatem, ſi leges & inſtituta, ſi potentiam ac virtutem reſpicias, nulli Vrbium cedit. De cujus conſtructione ſic legimus. *Berchtoldus* Zeringiæ Dux IV hujus nominis, conſtruxit ſuo tempore duo Friburga, id eſt libera Caſtella, unum ſcilicet in Briſgoia, & alterum in Uchtlandia. Et quo ſui ſubditi, firmiorem & tutiorẽ in Uchtlandia haberent manſionem, deliberavit aliam exſtruere Civitatem juxta arcem ſuam, quæ *Nideck* appellabatur, in Peninſula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc Silva quercina occupabat. Quodam autẽ tempore quum idẽ Berchtoldus venationi intenderet dicebat ſuis: Civitatem quam in hoc oportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo beſtiæ, quæ nobis primum occurrerit captaq; fuerit. Ceperunt autem Vrſum, quem Germani *Bern* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ creſcerent Quercus, quo Civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorũ ſtructura inſumtæ fuere. Vnde & operarii vulgo dicebant quũ reſecarent arbores: *Holtz laſſ dich hauwen gern: die ſtat muſſ heiſſen Bern*: i. *Arbores ſinite ut ſecemini libẽter: Quonia Civitas iſta vocabitur Bern*. Eſt autem hujus Civitatis Situs veluti in Peninſula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiẽ Vrbis fluit amnis ille in demiſſo loco ab Occaſu in Ortum, ac tunc reflexus petit Occaſum ad jactum bombardæ, quanta ſcilicet eſt longitudo Civitatis, ſicq; Amnis eſt Civitati loco foſſę aqua inundantis, niſi quod ab Occáſu ad jactum baliſtæ fundus Civitatis cohæret continenti, qui Iſthmus ſi perfoderetur haberet Berna formam Inſulæ. Eſt autem a Meridie & a Septentrione valde profundus proſpectus in ſubjectá decurrentem aquam; ab Ortu lenis eſt aſcenſus in ſummitatẽ Civitatis. Adjacens ſolũ omnium rerũ eſt ferax, præterquam Vini, quod haud procul Bernates ex ſua terra petunt optimum. Creſcit etiam ab uno latere civitatis Vinum, ſed neque celebre neq; multum. Cæterũ Berchtoldus IV hujus Vrbis conditor obiit, antequã civitati colophonẽ imponeret, ejus operis conſummationẽ relinquẽs Filio Berchtoldo V, & ultimo Duci Zeringẽſi. Hic ex uxore filia Comitis de Kiburg duos Filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potiſſimũ quod arbitrabantur Berchtoldũ odio & æmulatione ædificiũ Civitatis conſummaſſe, quo eos ſub jugo ſervitutis continere poſſet. Præfecturas Berna ſub ſe habet tam Germanicas, quam Gallicas, inter quas *Lanſanna* Civitas Epiſcopalis. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppoſitos colles & intermedium vallem. Cathedralis eccleſia & Canonicorũ ædes tenent collem Septentrionalem, & ex oppoſito colle Meridiano patet deſcenſus magnus ad Lacum uſque. Forenſis vero locus eſt in convalle. A morte Caroli ducis Burgũdiæ, redemta a Principibus Sabaudiæ Lau-

ſanna

sanna, Cives Lausannenses interim singulari familiaritate fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum MDXXXVI, quo Lausanna cum omni circumjacente Regione ad dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegiis & juribus. Reliquæ sunt, *Germanicæ* quidem XXXI, quarum IV Suburbanæ, quibus totidem Urbis signiferi præsunt, & sub eorum signis, singulæ Prefecturæ in bellum proficiscuntur. *Haselia Vallis, Hasli: Undersea* Opidum *Underseuwen: Simmia Vallis superior: Simmia Vallis inferior; Frutingen, Sana, Aelen, Thun, Louppen: Signow, Drachselwald, Emmæ Fluvii Vallis, Brădis, Sicomiswald, Burgdorff, Biereneck, Landshuot, Arberg, Nidow, Erlach, Bippium, VVangen, Arwangen, Arburg: Biberstein: Schenckenberghe: Lentzburg.* Item XII Libera Opida in Pago Verbigeno Bernensium Imperium agnoscunt: *Zoffingen, Araw & Bruck:* Item Cœnobiorum Præfecturæ IX, quarum VI Civilem quoque Jurisdictionem habent. *Gallicæ* IIX, quę sunt, *Aventicum VVislispurg: Minnidunum, Monilden: Yverdon, Morges, Novidunum, Nyon, Orom, Zilia* cum *Vibisco* seu *Vivey*: item tres Cœnobiorum Præfecturæ. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes a Mercatore recensentur: quæ sunt *Morten, Schwartzenburg, Granson, Chalan* sive *Scherlin*, his Bernates & Friburgenses alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sic ut Præfecto ex una urbe constituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur. *Friburgum* Opidum apud Nicitones situm in Vchtlandia ad Sanam fluvium, a Berchtoldo IV Zeringensium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante siquidem Lothario anno Domini MCXXVII *Gulelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, ut Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno MCLII, successit ei Filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis IV. Is utriusque *Friburgi, Brisgojæ & Vchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, Anno post Christum natum MCLII, non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque Opidum non minore favore prosequuti sunt, quam si Imperii membra essent. Anno deinde Domini MCCXIIX *Berchtoldo* V Zeringensium Duce, è vivis sublato, Friburgum Vchtlandiæ privilegiis omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi MCCLX *Eberhardus Comes Habsburgensis*, istius Urbis habenas tenuit. Is anno Salutis MCCLXX Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum in hanc Urbem, jus vendidit. Hinc Æneas Sylvius, Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Helvetici juris est. Ejuscemodi in Friburgensi muro epitaphium invenitur:

Dum bis sexcentis ter senis jungitur annus,
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.

Opidum ipsum mirabilem Situm obtinet, partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis Montibus clausa, circumfluitque montem, in imo per desidentem civitatem amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipiti rupe; ubi olim Arx fuit, a qua temporum successu

successu crevit Civitas ipsa, supra & infra. Oppositi mõtes sustentant mœnia, tametsi in Orientali Monte, nullę fere domus, præter munitiones existant. Quocumque pergis in Civitate, est tibi, vel ascendendum vel descendendum. Ager ejus profert omnia necessaria præter Vinum, quo nõ nisi importato utitur. Et hęc de hujus Tractus Civitatibus: nũc nonnulla de administratione Reipublicæ harum Urbium addamus. Genus Reipublicæ est in his, quale in iis Urbibus Helvetiæ quæ non sunt distributæ in certas Tribus ex quibus Magistratus pari numero deliguntur. In his autem Urbibus summũ Magistratum & Caput publici Consilii vocant, *Ein Schuldtheissen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus usurpatur, & *Schuldahis* scribitur: videtur autem etymon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & jubẽdo, quod videlicet *Schuldahis* debitoribus imperet ut creditoribus suis satisfaciant. Iste in hisce urbibus summam auctoritatem & potentiam obtinet. Consilia hic publica etiam duo sunt, Majus & Minus, Majus consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures sit ducentis. Minus vero consilium Bernæ est hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ servatur: Quatuor Urbis Signiferi ex omni Civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis sibi adjungunt: atque hi XX viri una cum Consule Majorẽ Senatum deligunt: ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua dignitas est, ab utroque Consilio communibus suffragiis eliguntur. Friburgi itidem Majus Consilium CC hominũ, minus XXIV. Administrantur autem a Minore Senatu Res urbanæ, ac provocationes subditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique sunt momenti, ad ducentos seu Majus Consilium referuntur. Consul qui utrique Consilio præsidet, ab universo populo deligitur. Comites in hac parte, *Nuenburg*, *Nudow*, *Arberg*; & *Balm* Baronatus.

Ratio gubernandi.

Chorographia, seu descriptio Lacus Lemani & locorum circumjacentium.

Authore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemanus. Nomina Regionum circa Lacum.

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confiniis Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges* teste Julio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433 ac postea *Bagaudæ*, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem *Sabaudi* nuncupati sunt, Gallice *Savoysiens*, Sabaudice *Savoyarde*. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno Domini 1420 Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a Legione latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera.

Cœli temperies.

De Cœli temperie conqueruntur Incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget! vel, quam æstus ingens est! Et tamen fere nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent.

Soli fertilitas.

Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim Uvis, Tritico, Pisis, Rapis, Caulibus, Faseolis, Melonibus, Porris, Cepis, Fabis & Lentibus: nec non Hordeo, Fœno & Avena, atque aliis Frugibus. Fructus vulgares hi sunt, Nuces, Poma, Pyra varia, Cerasa dulcia & acida, Mora nigra & alba, Castaneæ & Amygdalæ, rariores sunt Ficus.

Animalium varietas.

Iucunda quoque adest varietas tum cœlestium, tam aquatilium, tum terrestrium Animalium. Uvandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 Lausannæ fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentres*, quod mutatum est cum transferretur in montem Civitatis circa tempora Martini Episcopi Lausannensis, anno Domini 593.

Urbes.

Vrbs *Nevidunt*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Julii Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavii Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam ejus Centenario nomine Nyon. *Cossonay* anno Domini 442 structum est. *Albona* vero anno Domini 456 & sequentibus condita. *Geneva*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur Moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemannus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est *Aurelia* ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem Civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Julio Cæsare seu a Latinis vocata est *Geneva*, & a Poëtis, metri causa *Gebenna*, necnon a Notariis. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *Vengee*. Etenim multoties ab hostium injuriis & proditorum astutiis cœlitus

litus vindicata est, ac præsertim 12 seu 22 Decembris 1602. *Castellum Morgiarum* anno Dom. 1135 ab Imp. Clotario constructum est. *Aquianum*, vulgo *Evian*, a Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudię XII & in latitudinem IV milliarium sese extendit. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, Vinum optimum: ex Portu vero Promontoii, vulgo *Permenton*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. *Rhodanus* Lemanum interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium, neque a ponte Helvetico suburbii Genevensis usque ad proximum Opidum nomine Sessel, quod 7 milliaribus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco 5 milliaribus ab urbe distante in Barathrum subterraneum labitur. *Jurassus* Mons tantæ est longitudinis, ut ejus Incolæ a Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petra pertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: Item *Castellum Puellæ*, seu *Virginis* à Julio Cæsare conditum: Item *S. Claudi Opidum*, quod à Claudis è longinquo nomine Religionis invisitur: Item Fons Niveus æstivo tempore: Item Puteus naturalis instar theatri latus, instar Templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetua nive & glacie ac fortè Cristallo plenus. Non procul à Lacu Lemano ex parte Sabaudiæ conspiciuntur Montes media æstate nive cooperti. Est quidam Mons uno milliari ab Vrbe Geneva distans, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana è rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem à conspectu horrendi præcipitii regresßi sunt. Est alius Mons non procul ab Aquilæ opido versus Valesiam, de cujus stupendo casu & effectu legatur Historia in Historiis memorabilibus nostri temporis capite Terremotuum, nuper Gallice in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. *Mons S. Sergii* fertilissimus est inter cæteros Chablasii, inter quos alter etiam fertilis. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis Vaccarum, quæ in planitie Montium æstivo tempore saginantur, & lac ubere reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in iis tempore belli gestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacensis, in quod singulis annis multi Equi onusti ac nonnulli Mercatores præcipites ruũt? De rupibus instar dentium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem Lacus, è cujus imo originem trahunt. Silvarum maxima pars pauperibus & divitibus Castaneas suppeditat, Porcis & Suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra. In his locis nullæ aut paucæ sunt ædiculæ Sanctorum reliquiis venerabiles, propter exulatam Idololatriam. Supersunt quidem Templa sumtu & artificio magnifica, imprimis Lausannense Marmore nigrescens interius, necnon Genevense perantiquum albo ferro refulgens, semel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combusta sit & turris alta demissa; quæ ante Caroli Magni adventum exstabat. Adde Templum Viviacense inter Vineas extra urbis mœnia locatum, & Mor-

Portus.
Flumina.
Montes.
Situs.
Opera publica.

& Morgiense nuper adornatum. Sed ibi simulacra deleta sunt. Non deest Genevæ *Orphanotrophium* nec *Nosocomium* : sed utrumque includitur *Xenodochio*; in quo habitat Catechista & Pædagogus in consolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. Curia Municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quinque prudentes & pii Senatores Reipublicæ causa conveniunt, in qua etiam membranæ scriptæ cum codicibus asservantur, noctu a Civibus ipsis custoditur. Ex una parte Portæ collocata est Sedes Iudicii, vulgo *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte Portæ prostat Monumentum notatu dignissimum de tempore, occasione & mediis renovati status. Armamentarium egregiè instructum prope Curiam ostenditur. In eadem Civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione, quarum una *S. Catharina* dicta in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta anno 1590. Capta est a Rege Henrico quarto ejusq; jussu diruta, anno Domini 1601. Altera quæ oportunè in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat, pacis & parcimoniæ causa in Chaos redacta est. Tertia, vulgo *Ripaille* dicta, auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589 & desolata est, ut & quarta, quæ erat Versovii quum ab iisdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt Turres affabrè & ingeniosè erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magistra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit : alia dicitur *Turris Insulæ*, vel *Cæsaris*, quæ in alta Insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructa est. Statuta & Leges Reipublicæ Collegiique Genevensis leguntur in libro impresso. Magnus est in his locis Nobilium Familiarum numerus. Quod attinet Viros ingenio & artium scientiarumve professione celebres, nō pauci sunt qui suis scriptis Theologicis & Philosophicis claruere: Petrus Viretus Verbigenensis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus, Sequierius, Bucanus, qui omnes superiori seculo Genevæ, Lausannæ, Morgiis & Albonæ Pastorum atque Professorum munera diligentissimè diuque obierunt, quibus successere in scribendo clari Theodorus Beza Veselius, Simon Goulartius Silvanectinus, Antonius Fajus, Ioannes Lacomotus Pastores, Iacobus Lectius Senator, Ioannes Deodatus Genevensis, Linguæ & Theologię Sacrę Professor, Isaacus Casaubonus Regius Linguæ Græcæ Professor & Gasparus Laurentius ejusdem linguæ Professor. Cæterum Bibliotheca publica Genevæ multis eximiis manuscriptis ornata est. Lausannensis vero Patrum & aliorum præstantiss. Theologorum opusculis instructa est. Quod vulgus attinet, a barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit : peregrè Trutas ponderosas, Cappones pingues, Caseos bonos, aurea Fila & Setam inter cæteras Merces mittit.

Curia. Senatores. Prophana. *Leges & instituta. Nobiliores familiæ. Bonarum artiumstudiis celebres viri. Bibliotheca. Vulgi mores. Mercimonia.*

ARgovia, vulgo *Argow*, pars fuit *Regni Transjurensis*, quod quidquid à Iura monte, ad Alpes usque excurrebat, (cui quondam Helvetii, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Uchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia, & Tigurinensis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehendebat. Hac autem Tabula *Lucerna*, *Uren*, *Switz*, *Underwald*, *Glarona* pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rusam qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractum* & *Pilati Montem* vulgo nuncupant. Lacus urbi commodus est, quod hac iter fit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellariis Iumentis, & vicissim Italicæ Merces per Lacum & Rusam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem fere commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus permultis, commune Emporium Suitensium, Uranorum & Transilvanorum. Origo urbis incerta est: utrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepisse videtur a Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inserviisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur a fluctibus *VVellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegia quædam consequutos, tum Cornuum usum, quibus adhuc classicum tempore belli canunt. Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam a Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, gravibus oneribus presi, pacis & libertatis amore anno MCCCXXXII fœderi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum quæ a Mercatore recensentur, duæ sunt, in quibus Præfecti ibidem Loci habitant, *VVikensis*, *VViken*, opinor: & *Sempach*. Sed Præfectus hujus nullum jus in Opidum habet, tantum Lacui & Piscationi præest. Reliquas administrant Senatores in Urbe manentes, quæ sunt: *VVillisow*, *Entlibuchia Vallis*; *Rotenburg*, forte *Rott*, aut locus aliquis illi proximus: *Habspurg*: *Berona* cum vicino Agro *Chelamt*, id est *Michaëlis Præfectura*, dicto; *Merischwanden*; *VVaggis*; *Ebicona*; *Horba*; *Krientz*; Item II Urbes *Sursejum* & *Sempachium* in Clientela sunt Lucernatum: habent tamen proprium Consilium, quod Causas tam Civiles, quam Criminales judicat: sed Princeps Consilii Sursei *Sculthes* dictus, Jusjurandum dat Lucernatibus, Sempachii vero a Senatu Lucernate deligitur, attamen ex Civium Sempachianorum numero. Sequuntur *Pagi*, *Uriorum*, *Uraniorum* sive *Uraniæ*. Hujus Incolas tempore Iulii Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Uri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Uranis*, quos Veteres

Lucerna urbs.

Imperium majorum.

Uriorum pagus.

Nomina. LUgdunensium Civitati, ut in Notitia Provinciarum dicitur, *l'Archeveschè de Lyon, le Pays & Seneschauceé de Lyonnois*, Limites scribuntur ad Septentrionem Bressia; ad Orientem Sabaudia: qua Meridiem spectat, Delphinatus est cum Languedokia; qua Occidentem, Forenses jacent & Arverni. *Situs.* Sua hic olim habuerunt Domicilia *Segusiani* Plinius Σεγυσιανοὶ Ptol. Σαιγοσιανοὶ Strab. Secusiani, vel, ut alii scribunt Sebusiani Cæs. Hodie *le Pays & Seneschaucee de Lyonnois*. Caput hujus Tractus ad confluentem cum Rhodano, *Lugdunum* est. *Urbs Lugdunum.* Sic amplissimam, ornatissimã, florentissimam Urbem nominant Tacitus, Plinius. Antoninus; & qui Latinorum Scriptorum non? Λούγδουνον Straboni, Ptol. aliisque Græcis: Λούγδουνα Stephano. Vetus nomen hodie, sed contractius, servat. Ludunt enim, qui in vulgata appellatione *Lyon, Leonem Gallicum* quærunt. Nomen derivant quidam ab *Lugere*, quod illi proprium fuit post fatale Incendium; de quo post: nonnulli ab *Lucere*, quod in Monte, tanquam Specula, longè latèque Luceret: alii ab *Lugdo* Celtarum Rege. Maccis & Bucconibus sua linquenda. Vetus Itinerarium a Burdigala Hierosolymas usque, quod Pithœo debemus, in fine *Lugdunum Desideratũ Montem* interpretatur, Idiomate proculdubio Veterum Gallorum: cujus penitiora scrutati, sunt qui deducunt ab Voce *Luck*, quæ Hodieque Gallis Belgis, Germaniæque Inferioris Populis pro *Fortuna* in usu, ut *Lugdunum* fuerit, *Fortunæ* quasi dicatus *Mons*. Ericus Monachus lib. IV de Vita S. Germani in *Lugduno* dictionem *Lucht*, quæ Gallorum Belgarum Lingua *Lucem* sonat, agnoscere videtur:

Lugduno celebrant Gallorum famine nomen
Impositum quondam, quod sit Mons Lucidus. ——

Dunum sanè antiquis Gallis *Montem* esse, constat. *Montis Lugdunensis* etiam meminit Petrus Arvernus Cluniacensis Abbas lib. IV Epist. II: *At postquam de Vivarensium colle ad Lugdunensem Montem divina Dispositio te transtulit*. Sic Seneca in Ludo Claudii:

Vidi duobus imminens Fluviis Jugum.

Montem hunc Adcolis crassiorẽ caussari Aërem innuit apud Sidonium lib. I. Epist. XIX Candidianus: *Nebulas ergo mihi meorum Lugdunensium exprobras, & diem quereris nobis matutina caligine obstructum vix meridiano fervore reserari; Et tu ista hæc mihi Cesenatis furni potius, quam Opidi Verna deblateras?* Sic etiã apud Strabo. Λούγδουνον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφῳ. Quis Urbis conditor, incertum. Amplificavit & ex Monte, qui primo habitatus, in planiora Loca pomœrium produxit L. Munatius Plancus; *Colonia* in eam Augusti principatu ducta; anno Urbis IↃCCXI. *Coloniam* nominant Tacitus lib. I. Historiar. & Plinius lib. IV cap. XIIX Natur. Histor. In vetere quadam Inscriptione Legitur COL. AVG. LVG. Ab eo tempore semper cum primis Galliarum Urbibus censeri solita, dignaque habita, quæ cum Vicinis Immunitate gauderet. Nam *Segusianos Liberos* vocat Plinius lib. IV cap. XIIX, & *Lugdunenses Gallos cum Viennensibus Iuris Italici* facit Paullus IC. lib. L. Digestor. Tit. XV. cap. ult. Digna item, ex qua totius Galliæ Itinera ab Agrippa distinguerentur; cui Ius Monetæ cudendæ tribueretur; in qua Gallorum omnium Tributa & Vectigalia colligerentur. Digna denique, ubi *Templum* ad Confluentes

tes Ararim & Rhodanum ab omnibus Galliæ Civitatibus in Honorem Augusti cum formidanda illa ineptis Scriptoribus *Ara* exstrueretur. De Templo sanè Strabo lib. IV: Τό τε ἱερὸν τὸ ἀναδειχθὲν ἀπὸ πάντων κοινῇ τῶν Γαλατῶν Καίσαρι τῷ Σεβαστῷ, πρὸ ταύτης ἵδρυται πόλεως, ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν. *Ex hujus Templi ruinis* inquit Paradinus de Antiquo Burgundiæ Statu, *concreta est illa Summi Templi structura: quæ Joannis Burgundiæ quondam Regis Opus dicitur, ut ex antiquis marmorum ruderibus Saxorumque Inscriptionibus conjicere licet.* *Ara* variis Scriptoribus nota. Augusto dedicatam, Iulo Antonio Africano & Q. Fabio Maximo Coss. anno ab V.C. IↃCCXLIV, memoriæ prodit Suetonius in Claudio cap. II. Sic ad ea tempora Epitome Livii lib. CXXXVII. *Ara Cæsari ad confluentem Araris & Rhodani dedicata.* Ad eam vivente adhuc Augusto, ut Scribit Dio sub finē lib. LIV, Ludi celebrabātur; addens eos sua quoq; ætate permansisse. Caligulam Certamen ibi quoque instituisse Græcæ Latinæque facundiæ, scribit idem Suetonius in ejus vita cap. XX. *Quo certamine,* inquit pergens, *ferunt Victoribus præmia Victos contulisse, eorundem & Laudes cōponere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, Scripta sua spongia Linguáve delere jussos, nisi ferulis objurgari, aut Flumine proximo mergi maluissent.* Respicit eo Juvenalis:

Palleat ut nudis pressit qui calcibus anguem:
Aut Lugdunensem Rhetor dicturus ad Aram.

De hac Ara Strabo meminit, ejusque *Sacerdotem* edit Inscriptio, quæ in ipsa Urbe ad Murum Templi vetustissimi Divi Petri:

IOVI. O. M.
Q. ADGINNIUS. URBICI
FIL. MARTINUS. SEQ
SACERDOS. ROMÆ. ET. AUG
AD. ARAM. AD. CONFLUENTES
ARARIS. ET. RHODANI
FLAMEN. II. VIR. IN CIVITATE
SEQUANORUM.

Quid jam dicam de reliquis, quas ibi & nunc est legere, *Inscriptionibus?* Superat omnes Tabula ærea, quæ Claudii Imperatoris Orationem continet super Civitate Gallis danda. Legitur cum apud alios, tum accuratissimè descripta apud Justum Lipsiū, & in Commētario ad XI Annalium Taciti, & in Auctario, Thesauro Inscriptionum Martini Smetii adposito. Priscam ejus magnificentiam testantur passim *Templorum, Arcuum Triumphalium,* *Opera publica.*

phalium, *Aquaeductum*, & alia Antiquitatis Monimenta. *Fori Veneris* memoriam servari ajunt in *Forviere*. Ab ea Vrbe nobilissima Galliæ Pars in quinq; distincta quondam est *Lugdunenses* I, II, III, IV, V; uti in Notitia Provinciarum Galliæ, est videre. Igne Fatali miserandum in modum suo tempore exustam conqueritur, Clademque inde acceptam deplorat epistola ad Lucilium XCII Seneca. Accidit centesimo anno ab Colonia deducta, eodem Seneca observante. Solatium isti calamitati adhibitum à Nerone, septimo post Incendium anno. Legendus Tacitus lib. XVI Annal. Quum ejus Mœnibus se continuisset Albini exercitus, ab Imperatore Severo obsessa, brevi post capta, direpta, iterumque incensa fuit: uti refert Herodian. lib. III. *Lugdunum* Philippus Pulcher Francorum Rex Pontificis jussu Ditioni suæ adjecit, scribente in Annalib. Papirio Massonio. Vrbs hæc hodie amœno commodoque sita loco; natura fere inexpugnabilis; ab una parte duobus munita Collibus iisque fructiferis, ab altera totidem beata Fluviis, Arari, Rhodanoq; Templorum Ædificiorumque, cum publicorum, tum privatorum magnificentia superbiens; opibus & mercatura supra modum florens: ut celeberrimum facile sit hodie totius Galliæ Emporium, Regnique Cor & Clavis instar, qua Aditus recluduntur in Italiam, Germaniam. aliasque Provincias: confluentibus eo ad publicas Nundinas solenniter, & ex condicto quasi, quater singulis annis undique variarum Gentium Mercatoribus. Regnante Carolo IX, quum tota arderet Bellis Civilibus Gallia, Arcem futuris motibus averruncandis, invita satis, accepit: Sedes est cum Archiepiscopalis, cujus Præsules Belleforestius recenset CII, quique Primates se gerunt Cleri Gallicani; tum Præsidialis & antiquus Seneschallatus, cui subsunt *Territoria Lugdunense*, *Forense, Matisconense* & *Bellojolezium*; quæ postea nonnihil mutata. *Ecclesiam Lugdunensem* Bernardus Abbas Clarevallensis hoc celebrat Elogio: *Inter Ecclesias Galliæ constat profecto Lugdunensem anteire, sicut dignitate Sedis, sic honestis Studiis & laudabilibus Institutis. Ubi enim æque viguit Disciplinæ Censura? Morum Gravitas? Maturitas Consiliorum? Auctoritatis Pondus? Antiquitatis Insigne? Præsertim in Officiis Ecclesiasticis haud facile umquam visa est repentinis Novitatibus acquiescere, nec se aliquando juvenili passa est decolorari Levitate.* Atque hæc de Tractu Lugdunensi dicta sufficiant: ad Helvetiam transeo.

Regio. Nomina, Unde deducta. LUgdunensi Tractui su edit apud Mercatorem ea Regio quam Romani *Helvetiam* vocarunt. Eam aut magnam ejus partem hodie vocant *Suiciam* aut *Suitiam*, a *Vitis* Saxoniæ populis, quos ob violatam sæpius fidem, sedibus suis ejectos Carolus Magnus in Alpes conjecit, quemadmodum & Nordalbingorum aliquot millia in Flandriam ac Brabantiam transtulit. Vel a Suecis qui tempore Sigeberti Regis è Suecia in Helvetiam commigrarunt, sive inundationibus aquarum, sive numeroso Incolarum cœtu sedibus suis exclusi: vel denique a *Switio* pago: vulgo *Switscher Landt*. Dicitur & *Confœderatorum terra*, vernaculè *Eydgnoschaft*, a fœdere quo inter se Helvetii juncti sunt: Hi Eutropio aliquando *Quadi* dicti fuere. *Soli fertilitas.* *Helvetia* porro inter montem Iuram, Lacum Lemanum, Italiam & Rhenum sita est; Habetque ad Ortum Solis Tirolensem Comitatum, ad Austrum Alpes Cottias, Lombardiam, Mediolanensem Ducatum & tractum Pedemontanum: ad Occasum Sabaudiam & Burgundiam: ad Septentrionem Rhenum. Patent autem Helvetiorum fines in longitudinem CCXL millia passuum, ut ait Cæsar lib. I de bello Gall. quod & hodie verum est. At in latitudinem tantum LXXX: quam Cæsar aliquanto majorem facit. Regio omnis salubri fruitur Aëre: ac licet celsis præruptisque Montibus aspera sit, ita tamen mitescere cœpit Incolarum indefesso labore, industria ac cultura, ut nulla parte sterilis sit: quin ad vitam sustentandam producat non solum necessaria, sed & ea quæ delitiis ac luxui inserviunt. Frumentum abunde profert, quanquam plerisque in locis, nisi gleba exusta fuerit sementem frustra projeceris: verum huic incommodo Agricolarum labor ac industria occurrit. Vinum multa loca adeo generosum gignunt, ut Rhenense longè superet, & sapore & virtute. Huc accedunt pinguissima prata, in quibus tum greges, tum armenta magno numero pascuntur, ex quibus incolæ magnum percipiunt emolumentum. Ferarum etiam magnam multitudinem alit passim Regio, ut sunt Ursi, Cervi, Damæ, Capreoli, Ibices, Lynces, Apri, & aliæ, unde Incolis frequens venatio; nec desunt Aves, quarum captura hic admodum felix. *Animalium varietas.* Helvetia Anarcha est, & libera, neque ulli principi subjecta, ex quo partim civilibus discordiis, partim inclementioribus & injustoribus imperiis illorum qui pro Imperatoribus ea loca administrarunt Helvetii incitati, quibus accessit vrbes Nobilitatis, fœdere inito jugum excussere, atque in libertatem sese asseruere. Initium confœderationis fecerunt, Uri, Silvani, Suitenses, in horum Opido. Exemplo invitatæ paullo post urbes reliquæ, cum irritare eas ac lacessere potentes vicini non desinerent, idem fecerunt, & inita cum prioribus atque inter se societate, eaque arctissimis fœderum legibus devincta, potentiam consecerunt vicinis facile parem, quę victoriis & sociorū accessione adaucta, tandem etiam formidabilis iisdem evasit. Ager Helveticus in quatuor partes finditur quas ipsi *Gow* vocant, voce Germanica, quæ Regionem vel Pagum significat: suntque hæ: *Zurichgow*, *VVislispurgergow*, *Argow* & *Turgow*, Respublica vero Helvetiæ tribus constat partibus. Prima pars sunt 13 *Pagi*, quos Itali *Cantones*, *Ort* Germani vocant. Hi soli hoc juris habent præ aliis fœderatis, quod de omnibus ad communem Remp. Helvetiorum pertinentibus in publicis Conventibus deliberant, & suffragia ferunt, omniumque totius civitatis commodorum & incommodorum participes sunt: Præfecturas quas simul acquisierint, pari jure administrāt, & reliquę prędæ publicè

publicè ex æquo participes sunt: videlicet *Tigurum*, & accessit Fœderi trium Pagorum anno Dom. CIↃ CCCLI, *Berna* fœderi Helvetico juncta est anno CIↃ CCCLV. *Lucerna* anno CIↃCCCXXXII perpetuo fœdere tribus primis Pagis juncta est. *Uria*, *Uren*: *Suitia*, *Switz*: *Under-VValden* hæ primæ inter se fœdus constituerunt anno CIↃCCCIIX. *Tugium*, *Zug* anno CIↃ CCCLII sex Pagis accessit. *Glarona* simul cum *Tugio* idem fœdus iniit. *Basilea* anno CIↃ IↃI se decem Pagis fœdere junxit. *Friburgum*, *Salodorum* simul anno CIↃCCCCXXCI in numerum Pagorum communi consensu receptæ sunt, & sic Civitas Helvetica X Pagis constitit. *Schaffhusen* anno CIↃ IↃI in numerum Pagorum recepta, cum XI pepigit. *Abbatiscella* anno CIↃ IↃII in numerum Pagorum recepta est. Hujus Pagi ager in 12 partes sive ordines divisus est, quas ibi *Roden* vocant, quarum sex conjunctæ Pago, *interiores* dicuntur: reliquæ *exteriores*. Deliguntur autem è singulis partibus Senatores æquali numero XII qui toti regioni consulant, & fiunt in universum CXLIV Senatores. Secunda pars sunt fœderati, *Abbas* & Opidum *S. Galli* fœdere junctum IV Pagis Helvetiorum anno CIↃ CCCCLV. Et post anno CIↃ CCCCLV cum VI Pagis Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio & Glarona in perpetuū. *Rhetorum Populus Graubondter* cum VII veteribus Pagis æternum fœdus pepigit anno CIↃ CCCCXCVII. *Curienses* vero, quorum societas *Domus Dei* vocatur, anno CIↃ CCCCXIIX. Tertia societas quæ *Decem Iudiciorum* vocatur cum Helvetiis non pepigit, sed quia II prioribus, æterno fœdere cohæret, etiam Helvetiis amicitiā & societatem fidam præstat. *Sedunum* cum *Valesia* tota fœdus æternum iniit cum Bernatibus, anno CIↃ CCCCLXXV. Et post cum Religionis controversia orta esset, Hadrianus Episcopus Sedunensis, & septem Decumæ Valesianorum fœdus fecere, anno CIↃ IↃXXXIII, Friburgi cum VII Pagis Helvetiæ Lucerna, Uria, Suitia, Underwaldia, Tugio, Friburgo, Salodoro ex integro Romanæ Ecclesiæ adhærentibus. *Rotweil* primo fœdus iniit cum Helvetiis, anno CIↃ CCCCLXIII in annos XV, quod aliquoties renovatum, anno demum CIↃ IↃXIX perpetuo sancitum est. *Mulhusen* anno CIↃ CCCCLXIIX Helvetiis fœdere juncta est. *Bienna Biel* Bernatibus se fœdere junxit annis 1303, 1306, 1352, ac 1367 arctissimè. *Geneva* jus Civitatis cum Bernatibus pepigit, idque arctius firmavit, anno CIↃ IↃXXXVI, nondum tamen communi Pagorum Civitati inserta est. Tertia sunt Præfecturæ armis, aut spontanea deditione conquisitæ: *Turgea*, *Turgow* anno CIↃ CCCCLX in potestatem Helvetiorum redacta, cui VII vetustiores Pagi imperant. *Aquensis Baden* subjugata anno CIↃ CCCCXV, cui IIX primi Pagi imperant. *Rhegusti* anno CIↃ CCCCXCI conquisita a Pagis VII primis & XIII regitur. *Sarunetū*, *Sarungans*, anno CIↃ CCCCXXCIII a Georgio Comite Werdenbergensi, VII primis Pagis venditum, a quibus & regitur. *Liberæ Provinciæ* captæ anno CIↃ CCCCXV, VII veterum Pagorum Imperium agnoscunt *Lugano*, *Lucarno*, *Mendresium*, *Vallis Madia*: hæ IV Præfecturæ ex dono Maximiliani Sfortiæ Ducis Mediolanensis, anno CIↃ IↃXII in Helvetiorum potestatem pervenere: His omnes Pagi præsunt, excepta Abbatiscella. *Biltionum*, *Bellizona*: hujus Imperium III primis Pagis confirmatum est, anno CIↃ IↃXIII. *Valesia* quæ etiam hac Tabula continetur, complectitur tres populos, & tria fœdera. Duo priores sunt *Viberi* & *Seduni*, qui uno nomine *Liberi Valesii Superiores* dicuntur, & in VII Conventus quos *Decumas* vel *Desenas* vocant, divisi sunt,

Veragri

Veragri, qui & *Valesiani Inferiores*, Superiorum Imperio parent. Omnium tamen Princeps est *Episcopus Sedunensis*, qui summam, tam in Ecclesiasticis, quam in Civilibus rebus Authoritatem obtinet & Comes atque Præfectus Valesiæ nominatur. Comitatum hic invenio *VVerdenberg* & *Baronatum Sax*. Lacuum amplissimorum nusquam major numerus quam in hac Provincia, inter quos *Lucerinus*, *de Lucernerzee*: *Tigurinus*, *Zuricherzee*: *Rivarius*, *VValenzee*: *Neoburgensis*, *Nuwenburger Zee*: & omniũ maximus *Acronius*, *der Bodenzee*, quem Solinus & Plinius *Brigantinum*, Ammianus Marcellinus *Brigantium* vocat, a Brigantio vetustissimo Opidulo. Lõgitudo ejus est XXIV millium passuum, latitudo minimum XII. Ammiani verba, quia luculentam Topographiam Lacus & Rheni cataractarum continent, adscripsimus. *Inter montium celsorum anfractus impulsu immani Rhenus extenditur, qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici ut Nilus funditur, torrens ab ortu protinus primogenio, copiis aquarum propriis irruit, cursu simplici: Iamque adjutus nivibus liquatis & solutis alta divortia riparum abradens Lacum invadit rotundum & vastum, quem Brigantium accola Rhetus appellat; horror squalentium silvarum inaccessum efficit, nisi qua vera in Alamania virtus & sobria vita composuit locum Barbaris, & natura locorum, & cœli inclementia refragrante. Hanc ergo paludem spumosis sternendo verticibus amnis irrumpens & undarum quietem permeans, mediam velut funali, libramento intersecat, & tanquam elementum perpetua discordia separatum nec aucto nec imminuto agmine quod intulit, vocabulo & viribus absolvitur integris. Quodque est impendio mirum, nec stagnum aquarum rapido cursu movetur, nec limosa sub colluvie tardatur properans flumen, & confusum misceri non potest corpus: quod nisi ita agi ipse doceret aspectus, nulla vi credebatur posse discerni.* Flumina vero Helvetiam rigantia sunt *Rhenus*, *Rhodanus*, *Adua*, *Ticinus*, *Limagus*, *Byrsa*, *Langarus*, *Sara*, *Taurus* vulgo *Dur*, *Ænus*, *Arola*, aliaque permulta. Mõtes hic enumerare vix opus est, cum notiores sint per Orbem Rhetici montes quam ut quisquam eorum nomina desideret. Verum ne hic quoque defuisse videar, prodam saltem aliquot. Summæ Alpes nunc *Gothardi Mons* dicitur, hunc sequuntur Peninæ Alpes: apud Salassos *Cottiæ Alpes* & *Silvius* mons sunt. Dein Montes S. *Bernardi* major & minor. *Graiæ Alpes* Lepontiorum sunt: *Adulas Mons* Germanis *der Vogel*, Misaucos attingit. *Iuliæ alpes* ac *Permurna* mons in Engadinorum ora sunt. Hinc *Vularius* & *Brantius* montes, apud Vendones: *Rhetico*, mons in Rhucantiis est. *Jurassus* mons, Lemano imminet Lacui. *Abnobæ* montes in Tulingorum finibus sunt. Atque hæc sunt hujus tractus famosissima juga. Sed de Alpibus fusius in Italia. Silvæ sunt innumeræ, singulæ Hercyniæ portiones sunt, cujus hic caput est, quamvis varia sibi hinc inde adsciscat nomina, ut pote *Silva Brigantina*, *Rhynwaldt*, *Bonwaldt*, ac nonnulla alia. Helvetiorum Respublica ex Optimatum & Populi imperio mixta est. Etenim ex his populis quibus tota Civitas constat, quidam merè Democratico imperio utuntur, ubi totius plebis cõsilio fere omnia aguntur, veluti in his Pagis qui nulla habent Opida, uti sunt Uranii, Suitii, Underwaldii, Glaronẽses & Abbatiscellani: & par ratio est *Tuginorum*, quamvis hi Opidum habeant: alii ab Optimatibus reguntur, ut omnes urbes Helvetiæ Tigurum, Berna, Lucerna &c. sed cum potestas summa penes Populum sit a quo Magistratus eliguntur, mixtæ sunt hæ respublicæ, & aliæ magis Aristocraticæ, aliæ plus Populares sunt.

Lacus. *Flumina.*

DE Helvetia generatim dixi, sequuntur Partes. Has Mercator tribus Tabulis sequentibus graphicè delineatis exhibet. In prima, Provinciæ duæ, eæ quæ vernaculè *Zurichgow* & *Basiliensis*; in secunda *VVislispurgergow*; & in tertia *Argow* proponitur, quarum descriptiones una cum Lacus Lemani Chorographia, ordine dabo. Ad priorem Provinciam quæ prima Tabula depingitur quod attinet, ea *Zurichgow* vernaculè, *Tigurinus pagus* Cæsari dicitur. Solum hujus tractus & potissimū per circuitum *Tiguri* civitatis primariæ est valde fœcundum, feraxque Vini & Frumenti plurimi. Vinum tamen plerumque est subacerbum, nec potest ob vicinas Alpes ad perfectam pervenire maturitatem. Maturescit autem Vinum, seu potius mitescit a sua austeritate post aliquot annos in penu conservatum. Urbs hujus Provinciæ primaria Latinis *Tigurum*, proximis aliquot seculis *Thuregum*, dicta, vernaculè *Zurich*. Vetustissima est Urbs, sita loco amœno ad exitum Lacus magni qui hic desinit, excluditque amnem *Lindmagum* vulgo *Limmat* dictum, quem haud procul a Glarona recipit, & dividit Urbem in duas Civitates majorem & minorem, quæ tamen tribus conjungitur amœnis pontibus, in quibus frequentes Civium fiunt deambulationes. Forum habet frumentarium amplissimum, in quo ingens Frumenti vis hebdomadatim divenditur. Incredibilem Piscium copiam Lacus Tigurinus huic Urbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, lacus subvectioni idoneus. Etsi autem Tigurum quinto demum loco Helvetico fœderi accessserit, nihilo tamen minus propter Urbis celebritatem & potentiam princeps locus omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque aucto fœdere retinet in Comitiis, Legationibus, aliisque publicis actionibus. Viros illustres & claros multos habuit: *Conradum Pellicanum* linguæ Hebreæ, Chaldeæ & Thalmudicæ peritissimum: *Theodorum Bibliandrum*: *Conradum Gesnerum* Polyhistora illum θαυμασιώτατον ac multos alios egregios viros. *Tigurinus* Pagus habet extra urbem Præfecturas *Majores* & *Minores*. *Majores* sunt xx, *Kyburg* Comitatus: *Groeningensis* Præfectura: *Andelfingen*: *Grisensee*: *Eglisow*; *Libera Provincia*: *Regensperg*, *Vadisvillana*, *VVadischwyl*: *Lauffa* ad cataractas Rheni, *Lauffen*, *Minores* xxii. *Vitodurum*, *VVinterbur* & *Steina* Opida Tigurinis parent, proprios tamen Magistratus habent, sed Tigurinorum edictis tenentur & in bello illis militant, propriis tamen signis utentes. Adcensetur huic Provinciæ Tugium pagus, *Tugium*, vulgo *Zug*, Opidum, ejusdemq; nominis Regio, versus Septentrionem, Suitiam vicinitate attingens in pede pascui, & vitibus consiti Montis lacui piscoso adjacet, cui a Civitate nomen *Lacus Tuginus*, qui Meridiem versus ad Artense Opidum extenditur. Agrum compascuum, Vini Frumentique feracem habet. Ejus cultores *Tugini*, Straboni vero lib. vii *Toygeni* dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanis se opposuere. Consulendi Plutarchus in vita Marii & Eutropius lib. v. Paruit Tugium aliquando nobilibus, posteà in Austriorum potestatem pervenit: Hi, bello Helvetico, perpetuo præsidia illic aluere, quæ Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno MCCCLII Tigurini cum quatuor aliis pagis expeditionem adversus Tugium suscepere. Præsidiarii, munitionibus Opidi diffidentes, ante adventum Helvetiorum id deseruere, Cives tamen, qui fidem Austrio servare vellent, obsidionem per dies xv sustinuerunt. Tandem deditionem fecere,

Regio. Soli fertilitas.

Urbs Tigurum.

Tugium Pagus. Situs.

Soli fertilitas. Imperium majorum.

fecere, & Helvetiis sacramentum dixerunt, hac conditione: si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Helvetico sacramento liberi, in ejus obedientiam redire possent. Cum autem vidissent sibi nullam in Austrio spem esse, Helvetico fœderi se junxerunt. *Tugium* Pagus XI habet partes, & in illis Conventus XV, ex quolibet autem Conventu IX eliguntur Senatores qui regioni consulant. Opidum ipsum duorum Conventuum loco censetur. Ager vicinus tres Conventus habet, *Montanum*, *Vallem Egeriam*, sive *Aquas Regias*, *Baram parochiam*. Imperant autem *Tugini* Opidani per Præfectos in Urbe commorantes his locis: *Cham* Opido, *Andreæ* vico, *Hunelbergo*, *VVacheville*, *Steinhuss* pago, *S. VVolfgango*. Hæc de priore hujus Tabulæ Provincia, sequitur altera, nimirum *Basiliensis*, ab inclyta Urbe Basilea sic dicta. Dicitur & *Sungovia*, quod nomen a Sequanis deductum esse haud obscura est conjectura, quam etiam Rhenanus approbat, rerum Germanicarum libro tertio. Agrum habet Vini optimi, Frumentique feracissimum: ut etiam vicinis annonæ caritate pressis, succurrere valeant ipsius Incolæ. Sunt & Pecorum pascua lætissima. Hanc Regionem olim, Scudo teste, *Raurici* Ptol; Cæsari *Rauraci* insederunt, quos refert, Helvetiorum exemplo, omnia sua Opida vicosque, & quicquid ædificiorum habebant, exussisse. *Basilea* inclyta Urbs hodie Regionis Caput. Hanc nonnulli *Basileam* dictam a Basilisco hic reperto, quorum opinio absurda est, volunt. Alii a *Basilena* Juliani Imperatoris matre. Rhenanus a trajectu, quem lingua Romanensis, hoc est Gallica *Passum* vocat, ut sit dicta *Basilea*; quasi *Passilea*. Et addit; trajectum hoc loco fuisse verisimile esse, etium dum stante Augusta, quod hic propter vallem per quam torrens è Byrsa ductus fluit, ripa sit humilior, & ob multas causas ad transitum aptissima, apud Augustam autem abrupta. Hanc tamen conjecturam Munsterus rejicit, authoritate Marcellini, qui Civitatem illam Græca voce Βασιλείαν, id est *Regnum*, vocat, quasi *Regnopolim* seu *Regiam* Civitatem. Alluitur hæc Urbs Rheno, qui eam pæne mediam dividit, nisi quod ponte unitur. Habet Urbs ipsa commoditatem magnam a Rheno, quia ad eam plures sunt navigationes magnisque potest adiri oneribus. Passa est ante annos ducentos multos & graves terræ motus. Sed rursum est instaurata, & anno MCCCCLX a Pio Pontifice Academia ornata, quæ omnibus ab eodem donata privilegiis, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur Academiæ Bononiensis, Coloniensis, Heidelbergensis, Erdfordiensis, Lipsensis & Viennensis. Præfecturas habet *Basilea* quæ sunt; *Faren-Sperg* Arx; *Rinfeld* in edito Monte sita: *VVallenburg* Opidum: *Homburgum*: *Munchenstein*: *Ramstein*, *Toggius* Comitatus ubi *Togwyl* opinor est, subest Abbati S. Galli, cum Toggiani Cives sint Suitiorum & Glaronensium: *Rappersuijl* Comitatus: *Straesberg* Comitatus opinor, ubi *Straesberg* corruptè scriptum existimo: *Kilchberg* Baronatus. Reliqua Tugini Pagi & Tigurini habes in Tabula Argow. Abbatiæ Imperii in hac Tabula, quæ neque in Suevico Circulo, neque in Germania Universali monstrantur sunt *Reichenouw*, *Schaffhusen*, *Kreutzlinge*, *Pfeffers*, *Pfefficon* opinor. Fluminibus hæc regio rivulisq; rigatur pluribus, quos omnes tandē Rhenus recipit. Inter hos *Rhenus*, *Byrsa* & *VViesa*. *Byrsa* ex Iura monte per multas convalles Basileam usque devolvitur, plurima secum deferens ligna & lignorum rates. *VViesa* vero flu. ab opposita parte a Nigra Silva segregatur, adferunturq; per eum plurimæ trabes ædificiis

Provincia Basiliensis

Urbs. Basilea. Unde dicta.

Flumina.

ædificiis aptæ, ac deinde in minori Basilea multis inservit officinis. Nam serrantur ejus officio mola versatili arbores in asseres, commolitur Frumentum, acuuntur fabrilia Instrumenta, ducuntur in Bracteas ferreæ Massæ, multisque aliis conducit usibus, præter id quod habet nobiles Pisces, præsertim Trutas. Et quamquam minor est opposito fluvio Byrsa, est tamen eo piscosior; pluribusque inservit officinis, etiamsi Byrsa non modica quoque exhibeat ministeria Molitoribus, & Chartariis, qui aliquot insignes habent officinas juxta hunc fluvium aut potius juxta rivulum ab eo segregatum & ad Mœnia usq; majoris Basileæ facto alveo deductum. Sűt & hic *Tolderus*, *Largus*, aliiq; fluvii. Sed de his satis.

Ratio gubernandi. Restat ut de administratione Reipublicæ harũ Provinciarum, paucula subjiciamus. Ex Tribubus omnes qui publicis conciliis intersunt, pari numero è singulis deliguntur, tam Tiguri quã Basileæ. Sunt autem præcipuæ autoritatis duo publica Cõsilia in hisce Urbibus: Majus quando plures nomine totius plebis conveniunt, & id plerumque tantum in gravioribus negotiis, & quę ad totam Rempublicam pertinent convocatur: Minus quod quotidie Rempublicam administrat, & Civium controversias cognoscit. Ac Tiguri majus consilium est CC hominum, Basileæ CCXLIV. Minus consilium Tiguri L hominibus constat, Basileæ LXIV. Etenim è singulis Tribubus duodeni in majus consilium assumuntur, nisi quod Tiguri è Nobilium societate XIIX deliguntur. In minus consilium Tiguri singulæ Tribus dant ternos homines, quaternos Basileæ: his accedunt duo Consules in singulis Urbibus publici Concilii Capita; Basileæ præterea totidem Tribuni, quos una cum Consulibus Capita nominant: præterea Tiguri Nobilium societas senos in Minus consilium mittit, cum aliæ Tribus tantum ternos dent, & adhuc sex alii liberis suffragiis cooptantur, ex quibuscumque Tribubus magistratui visum fuerit. Minus Consilium dividitur in vetus & novum: veterem Senatum eos nominant, qui per mediam annum munere suo defuncti sunt: hi etsi quoque convocantur cum Senatus habetur, non tamen semper vocantur, & sunt quædam quæ novus Senatus tantum transigit. Basileæ etiam Majus Consilium simili modo dividitur, atque è duodecim Viris Tribuum sex novo & totidem veteri Senatui accensentur. Convenit autem Minus Consilium plerumque ter, nonnumquam etiam quater singulis septimanis. Utrique Senatui præest Consul, quem *Burgermeister*, hoc est Civium Magistrum vernacule nominare solent, hunc Majus Consilium eligit. Consulibus potestate proximi sunt Tribuni, hos Tigurini *Oberistemeister*, Basilienses *Zunfftmeister* vocant; horum tres sunt Tiguri, duo tantum Basileæ, qui una cum duobus Consulibus quatuor Urbis Capita nominantur. Sed hęc sufficient. Plura qui petet, Iosiam Simlerum adeat copiose ac docte de his disserentem, ex quo hæc desumpsimus.

Regio. Nomina & u de deductio. Situs. Soli fertilitas. Urbes.

SEquitur apud authorem *Pagus Aventicus*: vulgo *VVislispurgergow*. Nomen habet ab Opido *VVislispurg*, quod olim tempore Julii Cæsaris Helvetiorum Caput erat, & *Aventicum* dicebatur. Regio comprehensa est intra Sabaudiæ Limites, etiamsi pareat Bernatibus & Friburgensibus, sicut & terra ex opposito & ultra Lacũ Bielensem, sive Neoburgensem sita. Satis ferax est Vini & Frumenti. Cæterum in hac Tabula totus fere *Bernatum pagus* continetur, & *Friburgi*. Priores Urbs primaria *Berna*. Hæc si annos numeres non admodũ vetus est, si situm & cultum, si mores & civilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem respicias, nulli Vrbium cedit. De cujus constructione sic legimus. *Berchtoldus* Zeringiæ Dux IV hujus nominis, construxit suo tempore duo Friburga, id est libera Castella, unum scilicet in Brisgoia, & alterum in Uchtlandia. Et quo sui subditi, firmiorem & tutiorẽ in Uchtlandia haberent mansionem, deliberavit aliam exstruere Civitatem juxta arcem suam, quæ *Nideck* appellabatur, in Peninsula quæ *Saccus* vocabatur, quam tunc Silva quercina occupabat. Quodam autẽ tempore quum idẽ Berchtoldus venationi intenderet dicebat suis: Civitatem quam in hoc oportuno loco condere deliberavimus, nominari volumus vocabulo bestiæ, quæ nobis primum occurrerit captaq; fuerit. Ceperunt autem Vrsum, quem Germani *Bern* vocant. Cumque eo loco, ut diximus, plurimæ crescerent Quercus, quo Civitas erat condenda, omnes fere arbores illæ pro domorũ structura insumtæ fuere. Vnde & operarii vulgo dicebant quũ resecarent arbores: *Holtz lass dich hauwen gern: die stat muss heissen Bern*: i. *Arbores finite ut secemini libẽter: Quonia Civitas ista vocabitur Bern*. Est autem hujus Civitatis Situs veluti in Peninsula, quam facit *Arola* fluvius navigabilis. Nam ad Meridiẽ Vrbis fluit amnis ille in demisso loco ab Occasu in Ortum, ac tunc reflexus petit Occasum ad jactum bombardæ, quanta scilicet est longitudo Civitatis, sicq; Amnis est Civitati loco fossę aqua inundantis, nisi quod ab Occasu ad jactum balistæ fundus Civitatis cohæret continenti, qui Isthmus si perfoderetur haberet Berna formam Insulæ. Est autem a Meridie & a Septentrione valde profundus prospectus in subjectá decurrentem aquam; ab Ortu lenis est ascensus in summitatẽ Civitatis. Adjacens solũ omnium rerũ est ferax, præterquam Vini, quod haud procul Bernates ex sua terra petunt optimum. Crescit etiam ab uno latere civitatis Vinum, sed neque celebre neq; multum. Cæterũ Berchtoldus IV hujus Vrbis conditor obiit, antequã civitati colophonẽ imponeret, ejus operis consummationẽ relinquẽs Filio Berchtoldo V, & ultimo Duci Zeringẽsi. Hic ex uxore filia Comitis de Kiburg duos Filios genuit, quos Nobiles regionis veneno extingui curaverunt, ob id potissimũ quod arbitrabantur Berchtoldũ odio & æmulatione ædificiũ Civitatis consummasse, quo eos sub jugo servitutis continere posset. Præfecturas Berna sub se habet tam Germanicas, quam Gallicas, inter quas *Lausanna* Civitas Episcopalis. Situm habet mirabilem; occupat enim duos oppositos colles & intermedium vallem. Cathedralis ecclesia & Canonicorũ ædes tenent collem Septentrionalem, & ex opposito colle Meridiano patet descensus magnus ad Lacum usque. Forensis vero locus est in convalle. A morte Caroli ducis Burgũdiæ, redemta a Principibus Sabaudiæ Lausanna

sanna, Cives Lausannenses interim singulari familiaritate fuerunt juncti Bernatibus, usque ad annum MDXXXVI, quo Lausanna cum omni circumjacente Regione ad dominium Bernatium pervenit. At cives fruuntur interim omnibus suis privilegiis & juribus. Reliquæ sunt, *Germanicæ* quidem XXXI, quarum IV Suburbanæ, quibus totidem Urbis signiferi præsunt, & sub eorum signis, singulæ Prefecturæ in bellum proficiscuntur. *Haselia Vallis, Hasli: Undersea* Opidum *Undersenwen: Simmia Vallis superior: Simmia Vallis inferior; Frutingen, Sana, Aelen, Thun, Louppen: Signow, Drachselwald, Emmæ Fluvii Vallis, Brãdis, Sicomiswald, Burgdorff, Biereneck, Landshuot, Arberg, Nidow, Erlach, Bippium, VVangen, Arwangen, Arburg: Biberstein: Schenckenbergh: Lentzburg.* Item III Libera Opida in Pago Verbigeno Bernensium Imperium agnoscunt: *Zoffingen, Araw* & *Bruck*: Item Cœnobiorum Præfecturæ IX, quarum VI Civilem quoque Jurisdictionem habent. *Gallicæ* IIX, quę sunt, *Aventicum VVislispurg: Minnidunum, Mouilden: Yverdon, Morges, Novidunum, Nyon, Orom, Zilia* cum *Vibisco* seu *Vivey*: item tres Cœnobiorum Præfecturæ. Ad alteram hujus Tabulæ partem transeo, in qua *Friburgi* Præfecturæ etiam Bernatibus communes a Mercatore recensentur: quæ sunt *Morten, Schwartzenburg; Granson*, *Chalan* sive *Scherlin*, his Bernates & Friburgenses alternatim per quinquennium Præfectos constituunt, sic ut Præfecto ex una urbe constituto, provocationes ad alteram fiant, & ab eadem rationes Præfecti examinentur. *Friburgum* Opidum apud Nicitones situm in Vchtlandia ad Sanam fluvium, a Berchtoldo IV Zeringensium Duce paucis ante Bernam annis conditum. Regnante siquidem Lothario anno Domini MCXXVII *Gulelmus* Vchtlandiæ Comes mortuus est, ut Nauclerus scribit, quo tempore ab Imperatore Lothario Vchtlandia Conrado Zeringensi Principi committitur. Quo mortuo anno MCLII, successit ei Filius ejus Dux *Berchtoldus* Zeringensis ejus nominis IV. Is utriusque *Friburgi, Brisgojæ* & *Vchtlandiæ* fundamenta posuit, ut supra quoque diximus, Anno post Christum natum MCLII, non sine privilegiorum amplissimorum donatione. Quemadmodum & subsequentes ex ordine Imperatores, utrumque Opidum non minore favore prosequuti sunt, quam si Imperii membra essent. Anno deinde Domini MCCXIIX *Berchtoldo* V Zeringensium Duce, è vivis sublato, Friburgum Vchtlandiæ privilegiis omnibus illæsis, ad *Comites Kiburgenses* devenit. Anno vero Christi MCCLX *Eberhardus Comes Habsburgensis*, istius Urbis habenas tenuit. Is anno Salutis MCCLXX Regi Rudolpho ab Habsburg, peringenti pecunia suum in hanc Urbem, jus vendidit. Hinc Æneas Sylvius, Friburgum nobilem Austriæ domum nuncupat. Incolæ tandem earum mutationum pertæsi, non sine maxima pecuniarum vi, libertatem ab Austriæ domo redemerunt. Itaque hoc tempore, Helvetici juris est. Ejuscemodi in Friburgensi muro epitaphium invenitur:

Dum bis sexcentis ter senis jungitur annus,
In Friburg moritur, Berchtoldus Dux Alemannus.

Opidum ipsum mirabilem Situm obtinet, partim enim monti præcipitibus petris suffulto impositum est, partim jacet in valle acclivis Montibus clausa, circumfluitque montem, in imo per desidentem civitatem amnis *Sana* mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipiti rupe; ubi olim Arx fuit, a qua temporum

successu

successu crevit Civitas ipsa, supra & infra. Oppositi mõtes sustentant mœnia, tametsi in Orientali Monte, nullę fere domus, præter munitiones existant. Quocumque pergis in Civitate, est tibi, vel ascendendum vel descendendum. Ager ejus profert omnia necessaria præter Vinum, quo nõ nisi importato utitur. Et hęc de hujus Tractus Civitatibus: nũc nonnulla de administratione Reipublicæ harum Urbium addamus. Genus Reipublicæ est in his, quale in iis Urbibus Helvetiæ quæ non sunt distributæ in certas Tribus ex quibus Magistratus pari numero deliguntur. In his autem Urbibus summũ Magistratum & Caput publici Consilii vocant, *Ein Schuldtheissen*. Vox hæc Germanica in Longobardorum legibus usurpatur, & *Schuldahis* scribitur: videtur autem etymon vocis esse a debito, id enim *Schuld*, & jubẽdo, quod videlicet *Schuldahis* debitoribus imperet ut creditoribus suis satisfaciant. Iste in hisce urbibus summam auctoritatem & potentiam obtinet. Consilia hic publica etiam duo sunt, Majus & Minus, Majus consilium Bernæ sicut & Tiguri nomen habet ducentorum, quamvis plures sit ducentis. Minus vero consilium Bernæ est hominum XXVI. Senatus eligendi ratio hæc Bernæ servatur: Quatuor Urbis Signiferi ex omni Civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis sibi adjungunt: atque hi XX viri una cum Consule Majorẽ Senatum deligunt: ac postea etiam Minorem. Consules quorum præcipua dignitas est, ab utroque Consilio communibus suffragiis eliguntur. Friburgi itidem Majus Consilium CC hominũ, minus XXIV. Administrantur autem a Minore Senatu Res urbanæ, ac provocationes subditorum audiuntur, præterquam ex Præfecturis Sabaudicis postremo bello captis. Quæ autem ad totam Rempub. pertinent, maximique sunt momenti, ad ducentos seu Majus Consilium referuntur. Consul qui utrique Consilio præsidet, ab universo populo deligitur. Comites in hac parte, *Nuenburg*, *Nudow*, *Arberg*; & *Balm* Baronatus.

Ratio gubernando.

Chorographia, seu descriptio Lacus Lemani & locorum circumjacentium.

Authore Iacobo Goulartio.

Lacus Lemanus. Nomina Regionum circa Lacum.

IN hac Tabula prima fronte *Lacus Lemanus* in confiniis Ducatus Sabaudiæ, Comitatus Burgundiæ, Dominatus Helvetiæ & Episcopatus Valesiæ conspicitur. Circa Lacum vero nomina Regionum, Præfecturarum, Baronatuum, Ditionum, Itinerum, Fluviorum, Montium, Urbium, Pagorum, Castellorum & Castrorum leguntur. Sabaudiam incolunt Populi Cisalpini linguæ Gallicæ non imperiti, qui olim *Allobroges* teste Julio Cæsare Commentariorum initio, ab *Allobroge* Galliarum Rege qui florebat anno Mundi circiter 2433 ac postea *Bagaudæ*, teste præstantissimo Antistite Fauchetio, & tandem *Sabaudi* nuncupati sunt, Gallice *Savoysiens*, Sabaudice *Savoyarde*. Illam Regionem ab anno Domini 1126 Comites, & ab anno Domini 1420 Duces hactenus rexerunt. Eadem Regio fertur a Legione latronum primum diuque culta. Verum hodie tuta sunt ibi & secura tempore pacis itinera. De Cœli temperie conqueruntur Incolæ dicentes ut plurimum, ô quam frigus viget! vel, quam æstus ingens est! Et tamen fere nunquam congelatur Lacus nec Rhodanus. Æstus vero non solet ibi esse tam ingens quam in Delphinatu, nec frigus tam vehemens quam in Inferiori Germania, ubi flumina congelari solent. Solum est aratione facile & fertile. Abundat enim Uvis, Tritico, Pisis, Rapis, Caulibus, Faseolis, Melonibus, Porris, Cepis, Fabis & Lentibus: nec non Hordeo, Fœno & Avena, atque aliis Frugibus. Fructus vulgares hi sunt, Nuces, Poma, Pyra varia, Cerasa dulcia & acida, Mora nigra & alba, Castaneæ & Amygdalæ, rariores sunt Ficus. Iucunda quoque adest varietas tum cœlestium, tam aquatilium, tum terrestrium Animalium. Uvandalæ Helvetici Lausannam & vicina loca colentes subditi sunt Illustriss. Dominorum Bernensium ditioni, quorum nomine Præfecti per quinquennium magna cum authoritate clavem & clavum Rerumpublicarum tenent. Secundum vetusta Chronica, anno Mundi 2790 Lausannæ fundamenta jecit Arpentinus Herculis Centenarius, a quo derivatum est antiquum ejus nomen *Carpentres*, quod mutatum est cum transferretur in montem Civitatis circa tempora Martini Episcopi Lausannensis, anno Domini 593. Vrbs *Neviduni*, olim *Benevis* vulgo dicta, ante adventum Julii Cæsaris desolata & diruta, Imperatoris Flavii Vespasiani tempore restaurata fuit a quodam ejus Centenario nomine Nyon. *Cossonet* anno Domini 442 structum est. *Albona* vero anno Domini 456 & sequentibus condita. *Geneva*, civitas equestris, libera & Imperialis, in qua cuditur Moneta alba & nigra satis nota & probata, primum vocata est *Genevra*, ut nonnulli existimant, quoniam Iuniperi loco in colle sita est, quem situm ei dedit *Lemannus* (pater Alemannorum seu Germanorum) Priami nepos, Paridis filius, anno mundi 2994. Postea vocata est *Aurelia* ab Aureliano Imperatore, quoniam Restaurator fuit ejusdem Civitatis, quæ Heliogabali temporibus funditus combusta fuerat. A Julio Cæsare seu a Latinis vocata est *Geneva*, & a Poëtis, metri causa *Gebenna*, necnon a Notariis. A Germanis *Genf*. A Gallis *Geneve*, cujus anagramma peraptum est *Vengee*. Etenim multoties ab hostium injuriis & proditorum astutiis cœlitus

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Urbes.

litus vindicata est, ac præsertim 12 seu 22 Decembris 1602. *Castellum Morgiarum* anno Dom. 1135 ab Imp. Clotario constructum est. *Aquianum*, vulgo *Evian*, a Petro Sabaudiæ Comitis Amedæi fratre & Vicario conditum est anno 1237. Lacus ille Genevensis ex parte Helvetiæ in longitudinem XVI, ex parte vero Sabaudiȩ XII & in latitudinem IV milliarium sese extendit. Portus habet frequentes ad minimum 16. Ex portu Morgiensi & Rotulensi, vulgo *Rolle*, Vinum optimum: ex Portu vero Promontoii, vulgo *Permenton*, & Neronis, vulgo *Nerny*, magna copia ligni & carbonis Genevam advehitur. *Rhodanus* Lemanum interfluens ab origine sua usque ad introitum Lacus non est patiens navium, neque a ponte Helvetico suburbii Genevensis usque ad proximum Opidum nomine Sessel, quod 7 milliaribus ab urbe distat. Idem fluvius certo loco 5 milliaribus ab urbe distante in Barathrum subterraneum labitur. *Jurassus* Mons tantæ est longitudinis, ut ejus Incolæ a Germanis olim *Longimani* dicti sint. Nam ex ejus extremis cacuminibus conspiciuntur Templa Genevæ & Basileæ, quatuor aut quinque dierum itinere ab invicem distantia. In eo spectatur cum admiratione *Petra pertusa*, quam Sebastianus Munsterus in sua Cosmographia describit: Item *Castellum Puellæ*, seu *Virginis* à Julio Cæsare conditum: Item *S. Claudi Opidum*, quod à Claudis è longinquo nomine Religionis invisitur: Item Fons Niveus æstivo tempore: Item Puteus naturalis instar theatri latus, instar Templi mediocris altus, & instar antri obscurus, perpetua nive & glacie ac fortè Cristallo plenus. Non procul à Lacu Lemano ex parte Sabaudiæ conspiciuntur Montes media æstate nive cooperti. Est quidam Mons uno milliari ab Vrbe Geneva distans, quem nonnulli non sine horrore conscendunt per gradus arte plus quam humana è rupe scissos, strictos, & fere innumeros. Sunt qui supremo gradui pedem adponentes, identidem à conspectu horrendi præcipitii regressi sunt. Est alius Mons non procul ab Aquilæ opido versus Valesiam, de cujus stupendo casu & effectu legatur Historia in Historiis memorabilibus nostri temporis capite Terremotuum, nuper Gallice in lucem editis, Lutetiæ Parisiorum. *Mons S. Sergii* fertilissimus est inter cæteros Chablasii, inter quos alter etiam fertilis. Cæteri nihil nisi ligna seu arbuscula ferunt cum pascuis Vaccarum, quæ in planitie Montium æstivo tempore saginantur, & lac ubere reddunt. Cæterum quis enumeret casus & res memorabiles in iis tempore belli gestas? Quantum & quam formidabile præcipitium montis Mustruacensis, in quod singulis annis multi Equi onusti ac nonnulli Mercatores præcipites ruūt? De rupibus instar dentium aut ensium acutis acutiori stilo est scribendum aut silendum. De radicibus Aquianensium montium notum est eas ignotas esse, propter altitudinem Lacus, è cujus imo originem trahunt. Silvarum maxima pars pauperibus & divitibus Castaneas suppeditat, Porcis & Suibus glandes, igni ligna vili precio, agricolis curricula & aratoribus aratra. In his locis nullæ aut paucæ sunt ædiculæ Sanctorum reliquiis venerabiles, propter exulatam Idololatriam. Supersunt quidem Templa sumtu & artificio magnifica, imprimis Lausannense Marmore nigrescens interius, necnon Genevense perantiquum albo ferro refulgens, semel atque iterum fulmine ictum, ita ut crux plumbea combusta sit & turris alta demissa; quæ ante Caroli Magni adventum exstabat. Adde Templum Viviacense inter Vineas extra urbis mœnia locatum, & Mor-

Portus. Flumina. Montes. Silvæ. Opera publica.

& Morgiense nuper adornatum. Sed ibi simulacra deleta sunt. Non deest Genevæ *Orphanotrophium* nec *Nosocomium*: sed utrumque includitur *Xenodochio*; in quo habitat Catechista & Pædagogus in consolatione ægrorum & precibus vigilans, quod etiam proprium Medicum & Pharmacopolam habet. *Curia.* Curia *Senatores.* Municipalis Genevensis in qua quotidie viginti quin- *Prophana.* que prudentes & pii Senatores Reipublicæ causa conveniunt, in qua etiam membranæ scriptæ cum codicibus asservantur, noctu a Civibus ipsis custoditur. Ex una parte Portæ collocata est Sedes Iudicii, vulgo *Tribunal*, magnifica. Ex altera parte Portæ prostat Monumentum notatu dignissimum de tempore, occasione & mediis renovati status. Armamentarium egregiè instructum prope Curiam ostenditur. In eadem Civitate multa sunt propugnacula eminentia & bombardis munita. Arces multæ sunt & fuerunt in hac Regione, quarum una *S. Catharina* dicta in qua reposita erant instrumenta bellica ad obsidionem Genevæ parata & illuc adducta anno 1590. Capta est a Rege Henrico quarto ejusq; jussu diruta, anno Domini 1601. Altera quæ oportunè in oppositum ab ipsis Genevensibus erecta erat, pacis & parcimoniæ causa in Chaos redacta est. Tertia, vulgo *Ripaille* dicta, auxilio Gallicarum cohortium in potestatem Genevensium venit anno 1589 & desolata est, ut & quarta, quæ erat Versovii quum ab iisdem Genevensibus capta est. Nonnullæ ibi sunt Turres affabrè & ingeniosè erectæ, inter quas una dicitur *Turris Magistra*, quæ Genevam ex parte Lacus & Sabaudiæ defendit: alia dicitur *Turris Insulæ*, vel *Cæsaris*, quæ in alta Insula sita est ad defensionem Pontis olim ad Helvetios pertinentis, & ut fertur ab eodem Imperatore constructo est. Statuta & Leges Reipublicæ Collegiique Genevensis leguntur *Leges & instituta.* in libro impresso. Magnus est in his locis Nobilium Fa- *Nobiliores familiæ.* miliarum numerus. Quod attinet Viros ingenio & artium scientiarumve professione celebres, nō pauci sunt *Bonarum artium studiis celebres viri.* qui suis scriptis Theologicis & Philosophicis claruere: Petrus Viretus Verbigenensis, Guilielmus Farellus, Ioannes Calvinus, Antonius Sadeel, Petrus Cevalerius, Nicolaus Colladonus, Cornelius Bertramus, Alberius, Alizetus, Sequierius, Bucanus, qui omnes superiori seculo Genevæ, Lausannæ, Morgiis & Albonæ Pastorum atque Professorum munera diligentissimè diuque obierunt, quibus successere in scribendo clari Theodorus Beza Veselius, Simon Goulartius Silvanectinus, Antonius Fajus, Ioannes Lacomotus Pastores, Iacobus Lectius Senator, Ioannes Deodatus Genevensis, Linguæ & Theologiç Sacrç Professor, Isaacus Casaubonus Regius Linguæ Græcæ Professor & Gasparus Laurentius ejusdem linguæ Professor. Cæterum Bibliotheca publica *Bibliotheca.* Genevæ multis eximiis manuscriptis ornata est. Lausannensis vero Patrum & aliorum præstantiss. Theologorum opusculis instructa est. Quod vulgus attinet, a *Vulgi mores.* barbarie videtur alienum: etenim magno amore & honore advenas colit & excipit: peregrè Trutas pondero- *Mercimonia.* sas, Cappones pingues, Caseos bonos, aurea Fila & Setam inter cæteras Merces mittit.

Nn Argovia

ARgovia, vulgo *Argow*, pars fuit *Regni Transjurensis*, quod quidquid à Iura monte, ad Alpes usque excurrebat, (cui quondam Helvetii, Rauraci & Allobrogum pars, hodie vero Sabaudiæ Ducatus, ac Uchtlandia, Brisgovia, Suntgovia, Cremerlandia, & Tigurinensis Præfectura sive Helvetiorum hodiernorum pagi tenent) comprehendebat. Hac autem Tabula *Lucerna*, *Uren*, *Switz*, *Underwald*, *Glarona* pagi pro maxima sui parte continentur. *Lucerna* Helvetiorum urbs quam Meyerus *Lacocernam* nominat, sita est ad fluvium Rusam qua is effluit ex Lacu amplo, & per quem ad tres pagos navigatur, ad pedem altissimi montis, quem *Fractum* & *Pilati Montem* vulgo nuncupant. Lacus urbi commodus est, quod hac iter sit in Italiam per Alpes Lepontias, quem *Montem S. Gothardi* hodie nominant; hinc merces ad Alpes subvehuntur, indeque in Italiam clitellariis Iumentis, & vicissim Italicæ Merces per Lacum & Rusam fluvium in Rhenum ac porro in Oceanum descendunt. Habent autem Lucernates, majorem fere commoditatem ex Lacu, quam ex adjacente solo, tametsi eximia quoque habeant prata, & pabula pecoribus nutriendis idonea. Urbs est satis amœna & elegans, dignitate ac opibus permultis, commune Emporium Suitensium, Uranorum & Transilvanorum. Origo urbis incerta est: utrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt Civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Nomen accepisse videtur a Lucerna quæ forte illic in usum navigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inserviisse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur a fluctibus *VVellenberga* dicta: *Pharos* antiqui turres hujus generis appellarunt. Tradunt Annales domestici Lucernates Carolo Magno adversus Saracenos militasse, & ab eo cum privilegia quædam consequutos, tum Cornuum usum, quibus adhuc classicum tempore belli canunt. Penes Canonicorum Collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis ex donatione Pipini Regis pervenit. Tum *Albertus Austrius* Imperator, Lucernam a Murbacensi Abbate emit. Sed non ita multo post, Lucernates sub Austriorum Imperio, gravibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore anno MCCCXXXII fœderi nomen subscripsere. Præfecturæ Lucernatum quæ a Mercatore recensentur, duæ sunt, in quibus Præfecti ibidem Loci habitant, *VVikensis*, *VViken*, opinor: & *Sempach*. Sed Præfectus hujus nullum jus in Opidum habet, tantum Lacui & Piscationi præest. Reliquas administrant Senatores in Urbe manentes, quæ sunt: *VVillisow*, *Entlibuchia Vallis*; *Rotenburg*, forte *Rott*, aut locus aliquis illi proximus: *Habspurg*: *Berona* cum vicino Agro *Chelamt*, id est *Michaëlis Præfectura*, dicto; *Merischwanden*; *VVaggis*; *Ebicona*; *Horba*; *Krientz*; Item II Urbes *Sursejum* & *Sempachium* in Clientela sunt Lucernatum: habent tamen proprium Consilium, quod Causas tam Civiles, quam Criminales judicat: sed Princeps Consilii Sursei *Sculthes* dictus, Jusjurandum dat Lucernatibus, Sempachii vero a Senatu Lucernate deligitur, attamen ex Civium Sempachianorum numero. Sequuntur *Pagi*, *Uriorum*, *Uraniornm* sive *Uraniæ*. Hujus Incolas tempore Iulii Cæsaris, appellarunt Romani *Tauriscos*, & nomen *Uri* quo hodie nuncupantur, putatur originem duxisse ab *Uranis*, quos Veteres *Tauriscos*

Lucerna urbs.

Imperium majorum.

Uriorum pagus.

Taurificos nominaverunt, sicut & in hunc usque diem *Siebentalenses* Tauros vocant *Uros* more veterum Germanorum. Deinde & Regio ista habet nigrum Tauri caput, in campo croceo, quo pro insignibus utitur. *Uriorum* Pagus in x Partes, sive Communitates dividitur, quas ipsi vocant *Gnossaminem*, quasi dicas participationes, quod soli ex his electi Senatores omnium munerum participes sint, & ad annuos conventus vocentur. *Suitiorum*, sive *Suitiæ*: *Suitia* sive *Suicia*, Opidum universæ Helvetiæ nomen communicat, nam ab iis primum ædificatum est, qui novis quærendis sedibus ex Sueciæ regno huc profugerant. Ex tribus pagis est unus, qui contra Nobilium insolentiam fœdere conjuncti fuerunt; robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex iis rebus, quæ terra compascua ex se fundit, fere omnes vitam sustentant. Ab hoc Opido sive pago, exteri Helvetios *Suitzeros* vocant, vel quod primo pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel quia diutissimè cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, ut celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes fœderatos dimanavit: vel denique quod initium federationis fecerint Uri, Silvani, Suitenses, in horum Opido. *Suitiorum* Regio divisa est in partes vi, quas *Quartas* vocant, veteris divisionis nomen, in recentiori & senaria retinentes. Et *Inferioris Silvaniæ* quæ vulgo dicitur *Underwaldia*. Hic liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suitiæ & Uraniæ junctus, anno Domini Mcccxv. Naturali Alpium vallo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, unde

Suitiorum pagus.
Suicia opidum.
Underwaldia pagus.

magnas opes Silvaniæ Incolæ percipiunt. Cæterum Uri, Suitenses, Silvani seu Underwaldenses: etsi monasticarum familiarum Abbatibus certis pactionibus subditi erant, tamen sua quadam libertate gaudentes Præfectos accipiebant ab Imperio, quos *Voitos* appellant, fortasse Græco nomine, prorsus ut olim Præfecturæ Romanorum. Horum idem munus erat, quod in his terris *Burggraviorum*. Penes illos enim summa judiciorum publicorum, & vitæ necisque potestas erat. Formam gubeernationis reliquam mansisse ex antiqua Romanorum Monarchia conjicio, in qua Præfecturæ suis non vivebant legibus, neque ex suorum numero creabant Magistratus, sed hos a Senatu aut Monarchis accipiebant. Cæterum *Underwaldia* Pagus in 2 Conventus distributus est, per Silvam *Kernwald, Superiorem* videlicet & *Inferiorem*, tota Regione Underwaldiæ nomine nihilominus comprehensa. Superest *Glarona* vulgo *Glaris*, Helvetici fœderis vallis ac Regio, juxta Limagum fluvium non admodum ampla, longitudine iii milliariorum Germanicorum, nomen habens a præcipuo totius regionis vico, cincta tribus partibus altissimis Alpibus, a Meridie & Oriente Rhetos, ab Occasu Urios & Suitios attingit, a Septentrione castra Rhetica dictam regionem, qua Limagus vallem egreditur. Hujus regionis jurisdictio, una cum quibusdam proventibus, fuit tempore S. Fridolini per Comitem quendam donata monasterio Seckingensi, tempore scilicet Clodovei primi Francorum Christiani Regis, nempe anno Domini 15 qui primus Francorum Rex fuit, qui in Rhetia, Alemannia, & Helvetia imperavit. Consecuta est hæc terra posteris temporibus suam libertatem, & propriam jurisdictionem, adjunxitque se fœderi Helvetico, anno Domini Mcclxi. Vivunt Incolæ

Glarona.
Imperium majorum.

colæ Lacte, Caseo, Butyro, & Carnibus. Ibi inter angustias montium nulli, aut pauci seruntur Agri, raræ plantantur Vites. Hortos pomiferos habent, & prata lætissima. Vinum & Frumentum aliunde invehuntur. Pisces Lacus subministrant, Aves carnesque ferinas Montes silvosi suppeditant. Patriam hanc Henricus Glareanus & Ægidius Yscudus, doctissimi Viri, ortu nobilitarunt. His accensentur *Hamburg Comitatus*, *Humberg Baronatus* & *Ringenberg*. Est autem *Glarona* in XV partes distributa, quas vocant *Tagwan*. Imperat Werdenbergen Comitatui, quem emerunt, anno 1517 Cum Suitiis alternatim Præfectos mittunt Uzenacum, Visnac, & in Castra Rhetica Wesom. Sed hæc hactenus, nunc generalia quædam de hac Helvetiæ parte subjungamus, inter quæ Lacus primum sese offerunt, inter quos miraculi caussa memorandus *Lacus Pilati* cognomine, qui in Monte, quem *Fractum* vocant, haud procul Lucerna pæne in summo montis jugo, paludinoso solitarioque situs, Silvis undique circundatur, ne scilicet a quoquam irritetur. Ferunt enim, quæ in eum de industria injiciuntur maximas ciere tempestates, omniaque undis opplere, qui sæpe tentarunt & experti: quæ vero casu incidunt nihil adferre periculi. Locus est visu horrendus, aqua suo alveo inclusa, nec exitum habet nec flumen in se recipit aliquod, nec nivibus nec pluviis augetur. Vento etiam minimè agitatur, quin semper sibi similis nigras suas tuetur undas, nec fas est peregrinis eum adire locum, ne temere quid injiciant, unde vicina periclitetur regio. Inter flumina vero quibus hæc Helvetiæ portio irrigatur, sunt *Limagus*; hic apud Glaronenses oritur, ac in media ipsorum regione *Serniphium* alterum ex altera valle delapsum amnem accipit. Deinde infra *Urnas* (duorum vicorum nomen est) supra *Latericium Pontem* (ita vocant) ex Lacu Vesenio accepta aqua, *Marcham* (qui fuit olim Helvetiorum in Rhetos finis, & Helvetii ita *Terminum* vocant) ac Castra Rhetorum & huic loco etiamnum nomen manet *Gastra*) disterminat. Hinc Lacum Tigurinum ingressus, ad ostia ejus Tigurum amplissimam Helvetiorum urbem dividit: mox Aquas, memorabilem in Helvetiis locum propter calidas illic aquas, Græci *Thermas* vocant, delabitur. Deinde haud ita longè Ursæ ac Arolæ miscetur. *Ursa* sanè, quem fluvium transpositis duabus prioribus literis vulgo *Rusam* vocant, in summis Alpibus, quibus hodie S. *Gothardi* nomen est, oritur, ac recta ad Septentrionem labitur, quum contra *Ticinus* ex eodem jugo per Lepontios in Meridiem, Ursulam sive Ursellam primum vallem Rheticam, deinde Uriam Tauriscorum, gentis Gallicæ reliquias, venit, ubi lacui miscetur, qui Uros, Suizos, Silvanos ac Lucerinos, quatuor Silvæ Civitates (nam ita appellant hodie) alluit. Porro deinde Tuginis amnibus susceptis Bremgarten ac Melligen (Opida sunt ditionis Helveticæ) lapsus infra Brugas Arolæ commiscetur. Ad Confluentem autem tria Helvetiorum flumina *Limagus*, *Ursa* & *Arola* in Rhenum exonerantur. Sed de Helvetia, ejusque partibus quæ dicta sunt hactenus sufficiant, ad Inferiorem Germaniam transeamus.

Lacus.

Flumina.

EAm Galliarum Partem quam obtinet Hispaniarum Rex descripturus, idem quem in Francorum Regno constitui, ordo sequendus mihi erit. Primum ergo ea quæ de Inferioris Belgii politico statu mihi in studiosorum gratiam communicavit vir clarissimus D. Dominicus a Burmania accipe, postea Provincias Dominiaque enumerabo & describam.

Politia Belgii sub Burgundionibus.

OMnis Gallia secundum Julium Cæsarem divisa est in Belgicam, Celticam & Aquitanicam. Belgicæ mediam forte partem Hispaniarum Rex aliquot jam possidet sæculis: alteram, Picardiam scilicet, Campaniam, Normandiam (quamquam hæ duæ postremę non in totum sub Belgio continentur) & reliquam Belgii partem possident Dux Lotaringæ, Juliæ, Cliviæ, Archiepiscopus Trevirensis, Moguntinensis, Coloniensis, Episcopus Leodiensis & alii. Produxit hæc Belgica, teste Julio Cæsare, illustriores semper ac fortiores milites quam reliqua Gallia, ita ut non modo illius tempore, verum etiam nostro sæculo omnem belli molem sustinuerit.

Continet autem circiter 320 urbes munitas, & circiter 230 Opida privilegiata, pagos vero plus minus 12000.

Et quanquam tota hæc Belgica propter diversas Imperiales & Regales dignitates, Electoratus, Archiepiscopatus, Episcopatus, coronationem tam Imperatoriæ Majestatis Aquisgrani, quam Regni Francię Suessionę mirè inclarescat, illa tamen pars, quæ Regi Catholico semper paruit longè nobilissima est: tum propter ortum ac natalem quamplurium Monarcharum, Regũ, Principum, Ducum; tum etiam propter frequentes in ea & opulentissimas urbes, infinita Opida, & innumerabiles pagos, adeoque inhabitatorum admirandam frequentiam, eorum divitias, civilitatem ac animi fortitudinem. Quibus etiam Carolum V Imperatorem motum fuisse ferunt, ut in deliberationem multoties traxerit, in Regnum eas Provincias esse erigendas: verum propter privilegiorum, Morum, atque Legum in singulis Provinciis diversitatem, tum continuorum bellorum difficultates, quibus opprimebatur, ab instituto revocatum fuisse.

Hæc pars in circuitu habet fere 340 milliaria Flandrica, Italica 1000. Continet urbes clausas 208 & circiter 150 Opida, urbibus propter splendorem & privilegia haud inferiora: pagos vero plus minus 6300 majores: minores autem infinitum numerum fere, sicut & diversa Dominia ac Principatus merum aut mixtum imperium habentia.

De Præside aut Gubernatore totius Belgii.

Eadem in hoc Belgio est administrandæ Reip. ac justitiæ ratio, quæ in Regno Galliæ, eadem Magistratuum nomina, eademque auctoritas Provinciis omnibus. Unus a rege Catholico semper est generalis cum summa

summa auctoritate Præfectus, qui & Burgundiæ quoque Comitatui præest, neque enim præ multitudine Regnorum ac Provinciarum ipsius eam, sicut Burgundiæ Duces solent, administrare valet. Quapropter tempore Maximiliani Cæsaris ejusque filii Philippi, summæ rerum præfuit ad tempus Georgius Saxoniæ Dux. Caroli v Imperatoris tempore primũ Margareta Austriæ; Imperatoris Matertera, qua defuncta soror dictæ Cæsareæ Majestatis Maria Ungariæ Regina ab anno 1531 ad 1555, quo Imperatoria Majestas totum Belgium filio Philippo renunciavit, qui successivè easdem Provincias demandavit suo nomine regendas, Emanueli Philiberto Sabaudiæ Duci Consobrino, puta ex duabus sororibus Regis Lusitaniæ utroque nato, qui a Rege Ducatui suo Sabaudiæ restitutus Præfecturæ renunciavit, itaque in ejus locum surrogata est Regis soror Margareta Parmæ ac Placentiæ Ducis uxor, cui præter alia cõsueta assignata fuere in singulos annos 36 millia coronatorum. Hic Præfectus licet summam adeoque plenissimam haberet per totum Belgium auctoritatem, cuncta tamen majora munera ac officia, ut sunt, Præsidatus, Cancellariatus Statuum, & omnes leges, decreta & negotia sub Regis nomine distribuuntur, atque emanant. Scire autem hic oportet, antequam de singulis consiliis seorsim quid dicamus, olim duo illa consilia Statuum & Privatum unum tantum apud Principem fuisse, quod Privatum nuncupabatur: verum excrescentibus negotiis in duo diversa id partiri necesse fuit.

De Consilio Statuum.

Consilium Statuum, ut vocant, quod apud Gubernatorem residet, incerto constat Consiliariorum numero, pro arbitrio enim Principis & negotiorum necessitate plures vel pauciores adhibentur. Constat vero ex diversis Provinciarum Belgii Præfectis, nonnullisque doctoribus, qui propter doctrinam, integritatem, ac virtutes subinde adhibentur. Huic ordini unus præst judex seu præses consilii. Cum hoc consilio deliberat Belgii summus Præses super rebus Principis & publicis, puta de bello & pace deque generali totius patriæ regimine. Eodem in deliberationem veniunt, quæ ab omni parte adferuntur. Item fœdera cum Principibus ac vicinis, an dimittendi vel retinendi sint belli Duces. Item de propugnaculis, munitionibus, provisionibus armorum, qui demandandi & recipiendi legati, cunctaque huc referuntur ex consiliis magis ardua negotia: deniq; ut summatim dicamus, quicquid cõservationem ac protectionem totius patriæ intus & foris concernit, in hoc consilio deliberatur. Solent & extraordinariis & magis arduis negotiis adhiberi quoque omnes Ordinis aurei velleris, & ex aliis gubernatoribus Provinciarum, officiariisque Regiis nonnulli.

De Consilio Privato.

Consilium quod vocant Privatum seu Secretum similiter apud Gubernatorem residet. Constat ordinariè 10 vel 12 Cõsiliariis, iisque Doctoribus aut Licentiatis à Rege vel ejus Locũ tenente electis. Hoc cum divisum sit propter multitudinem negotiorum a præcedente cõsilio Statuum, sibi reservavit quicquid ad justitiam, jus, & politiam pertinet, & inspectionem aliorum consiliorum. Hujus itaque est concedere privilegia, consensum, gratiam,

gratiam, veniam, remissiones. Item condere leges, ordinationes, statuta, edictaque, unde & Magistri supplicationum vocantur. Hujus item consilii est cognoscere de limitibus, ac confinibus Provinciarum, deque partibus principalibus dominii, superioritatis & authoritatis Principis, Dominorum & aliorum aulicorum immatriculatorum. Denique consilium hoc robur est ac conservator Justitiæ, cæterarumque rerum omnium inspector, quanquam subinde magis ardua consilio Statuum communicet, ac vice versa illud quæ politiam ac Justitiam aliquo modo concernunt cum hoc conferat ac communicet. Habet & hoc Consilium suum Præsidem.

De Consilio Finantiarum,

In eadem curia residet & aliud Consilium, quod vulgo Finantiarum vocant. Huic communiter præfecti semper fuere tria ex prudentioribus dominis patriæ capita, unus Thesaurarius, unus Receptor generalis & tres Commissarii docti ac prudentes, cum duobus Greffiariis aliisque officiariis. Hoc Consilium curam habet bonorum patrimonialium & redituum Principis, subsidiorum ordinariorum & extraordinariorum, Cameræ rationalis, Receptorum aliorumque Officiariorum Regias pecunias tractantium. In eodem fiunt taxationes, rationes assignantur solvendi quidquid concernit pacem vel bellum, fortificationes, munitiones, provisiones, adeoque omnes expensas, tam ordinarias quam extraordinarias pro conservatione Status patriæ. Hoc item bona Principis elocat, facit mederationes ac restictiones contentas ejus ordinationibus. Breviter totam agit curam Regii Thesauri universi.

De Consilio Cameræ Rationalis.

Est alius Bruxellæ Magistratus Regius, qui est tanquam membrum Consilii Finantiarum, appellaturque Camera rationalis, cui præest unus Præses & septem Magistri rationum, quatuor scilicet ordinarii & tres extraordinarii, cum nonnullis aliis officiariis. Reddunt huic rationem administrationis pecuniarū regis omnes Thesaurarii & Receptores *Brabantiæ* & adhærentis ditionis, Item agri Lutzenburgici; recipiuntque omnes hic suas quitantias. Præter hanc vero Cameram sunt adhuc in Belgio tres aliæ Cameræ rationales, in Flandria scilicet, Hollandia & Geldria, quæ omnes summariè rationem reddere coguntur Finantiarum Consilio tanquam omnium inspectori. Atque hæc sunt Consilia & Magistratus vel Officiarii, qui perpetuo generalē Belgii Præfectum comitantur vel apud eum resident.

De Consiliis Provincialibus.

Est & aliud in hoc Belgio Consilium in singulis fere Provinciis, quod Parlamentum Regium vulgo nominant, quale est Mechliniæ, in Brabantia vero Cancellariam vocant. Præsunt huic communiter secundum diversa loca vel 12 vel 16 vel 18 Consiliarii Doctores & Licentiati, unusque Præses seu Cancellarius tanquam Iudex. Adsistunt pariter Advocatus & Procurator Fisci, Greffiarii, Secretarii, aliique Officiarii, omnes a Locum-tenente Regio electi, & a Rege stipendiati. Hic Magistratus summa pollet auctoritate cunctarum civilium & criminalium causarum, & omnium in hisce Provincialibus, Dominiisque Regiis controversiarum, cognitionem habens. Habet & activam & passivam cognitionem fundamentorum, confinium ac differentiarū, quæ a

quæ à prælaturis eorumque jurisdictionibus procedunt, exceptis bonis mortuis, vulgo *amortisez*, eorum enim cognitio ad curiam Ecclesiasticam pertinet. Similiter observari facit privilegia, exemptiones, officia, beneficia, ac provisiones à Principe concessa, salvis nihilominus semper jurisdictionibus & privilegiis locorum particularibus. Huc vocantur in jus non solum omnes regii Officiarii, & ministri provinciales, sed & Rex ipse, pro quo respondent ejus Procurator & Advocatus, minimèque summa ejus authoritas, aut dignitas cuiquam præjudicio ac damno est. Quinimo accidit jam pridem in Geldria regnante Rege Philippo, ut cum Majestas ipsius in causa quadam gravissima contra Dominum de Anholt succumberet, nullusque Officiariorum sententiam executioni mandare auderet, Rex ipse eam realiter executus sit. Ad hoc tribunal cunctę devolvuntur appellationes inferiorum cujusque Provinciæ judiciorum, neque hoc ullam ècontra appellationem admittit, sed duntaxat Syndicatum, quem Revisionem vulgo vocant. Rarius vero fit ut non revisionem petens, & maximarum expensarum, eo scilicet nomine faciendarum, & ipsius causæ jacturam patiatur. Sed nec per revisionem hanc sententiæ prioris executio differtur. Judicatur in omnibus hisce summis Curiis secundum Jus commune, salvis tamē legibus municipalibus & singulorū locorum constitutionibus, quæ plurimæ quidem sunt, decretisque Principum vulgo Mandamentis, quæ quatenus privilegia non lædant, cæteris legibus omnibus præferuntur. Veruntamen antequam hęc publicantur in deliberationem & cognitionem prædicti Consilii trahuntur, suntque eatenus in jure fundata, quatenus cum legibus scriptis conveniunt.

Præter jam dicta deputat etiam Regis nomine Præses certos singulis annis legatos per singulas fere Provincias, qui revisorum funguntur officio, ut scilicet rationes proventuum seu redituum aliaq; patriam concernentia revideant animadvertantque, & specialiter in Brabantia, ubi Rex singularem habet in loca sacra auctoritatem. Quapropter mandat etiam ut animadvertant in rationes Ecclesiarum, Monasteriorum & Xenodochiorū, & si indebitè administratum quid deprehendatur, relatione facta ad Curiam, severe corrigitur & reparatur, adeo ut licet singulæ Regiones & Civitates suis etiam legibus & privilegiis vivant & gaudeant, summa tamen administrationis Iustitiæ ratio à Rege dimanat, atque in eum redundat, fitque ab omnibus Officiariis suæ Majestati fidelitatis juramentum.

Militia Belgica.

Tempore pacis Rex non nisi paucis utitur in solis cōfinibus Regni præsidiariis militibus, ea autem loca sunt numero 26 maximi quidē momenti propugnacula. Alia deinde equestris militia ab omni antiquitate observata à Carolo V anno 1547 prudenter restituta & reparata est, quam ordinarias Bendas seu Legiones vulgo vocant, trium millium electorum Equitum, qui distributi in 14 Bendas præcipuis Provinciarum dominis cōmittuntur, atque hi suos habent Locum-tenentes, aliosque Officiarios. Vnus est generalis Quæstor militiæ, qui Regis nomine hisce legionibus ordinariis solvit, is fuit *Art Molikeman*.

Præterea nullam fere habet Rex pacis tempore classem maritimam instructam, sed quia omnes regni Portus navibus diversis abundant, necessitatis tempore omnes eas naves, vel quot & quas ex iis libet sisti iubet;

Oo suisque

suisque eas sumtibus ad bellum adornat, soluto navium domino quod æquum est. Atque in hunc finem toti rei maritimæ unum præfecit summum belli totiusque classis Ducem, quem *Admiralium* vulgo vocant. Is fuit Comes Hornensis, hic omnis prædæ belli tempore, omnium confiscationum, omnis denique generalis mercaturæ, quæ cum licentia Regis ex hostili solo ad nos defertur, suam habet partem. Hanc vero Regis licentiam Admiralius sua manu approbare & confirmare debet antequam indemnitatem sibi promittere Mercatores queant. Est & alius maximæ quidem dignitatis Præfectus tormentorum bellicorum, & quicquid id genus armorum concernit, quæ quidem arma ordinariè Mechliniæ asservari solent, atque horum cura Domino de Glàjon Aurei velleris Equiti demandata fuit.

De Dominiis seu bonis patrimonialibus Principis.

Venationes, aucupia & piscationes per hasce terras pro distinctione Iurisdictionum sunt Principis, Civitatum propriorumq; Dominiorum, excepta Brabantia, ubi quinque tantum silvæ Principi ab omni venatione & aucupio liberæ sunt; per reliquam totam Provinciam unicuique cum Canibus & Avibus, non retibus, libera est venatio, aucupium & piscatio. Princeps in singulis fere provinciis suos venationi Præfectos habet, & nominatim per Brabantiam, magnæ dignitatis officium est, cui præesse solet Marchio Bergensis, eoque nomine vulgo, Magnus Brabantiæ Venator appellari solet.

Præcipuæ quæque earum regionum Silvæ ad Regis usum non modo venandi, sed & lignandi spectant, estque non minima suorum redituum pars. Reliqui reditus in civitatibus, villis, castellis, terris, molendinis, aliisque ab omni antiquitate Principibus patriæ attributis consistunt, quę vulgo *Domaines*, Latinè *Dominia*, vel proprius *bona patrimonialia* vocantur: sed & vectigalia quædam mercantiarum tam mari quam terra inter eos reditus connumerantur, similiter & reditus quosdam in præcipuas civitates Rex habet, puta in Antverpiam, ubi præter partem suam omnium confiscationum: habet & monetæ, carcerum & piscationum locationem, aliaque nonulla quæ Regium dominium, ut vocant, mirè adaugent.

Modus convocandi Status.

Princeps petiturus quid, vel novum tributum, novasve leges impositurus, convocare solet, certo assignato die & loco, qui communiter Bruxellis esse solet tum propter Regiam Curiam, tum quod Brabantini extra ditionem suam nihil deliberent, omnes totius Belgii Ordines, qui sic debitè interpellati haud gravatè comparent, vel saltem secundo sub mulcta aliqua pecuniaria appellati legitimo numero plures vel pauciores, prout citati sunt, pro causa necessitatis conveniunt. Sunt autem qui communiter Bruxellis comparere solent hi: Brabantini, Flandri, Artesii, Hannonienses, Valentii, Ryssel, Doüay & Orchies, Hollandi, Trajectenses, Zelandi, Namurcei, Tornaci & Tournesii, & Mechlinienses. Reliquarum Provinciarum Ordines ut sunt Geldri, Frisii, Luxeburgii, quia remotiores sunt a suis Gubernatoribus (nisi gravissimæ sint deliberationes) convocantur, & cum eo transigunt. Ceterum Ordinum generalium tres sunt status: 1 Ecclesiasticus, 2 Nobilitas, 3 præcipuæ Civitates. Horum statuum membra, personæ ac deputati ii qui semper ad id electi fuerunt comparent, vel suos deputant Legatos,

gatos. Verum non omnium regionum idem est in hac parte usus & consuetudo. Exempli gratia: Brabantini, Hannonienses, Artesii, Namurcenses, & Zelandi diversis Commissariis rem expediunt, puta Ecclesiastici Abbatem; Nobilitas Ducem, Marchionem, Principem, Baronem, & Nobiles; Civitates vero Consules, vulgo Burgimagistros, & duos vel tres Scabinos, unumq; civitatis Pensionarium, plures vel pauciores pro facti exigẽtia delegant. Flandri per unum solum Legatum vel Commissarium vulgo, ratione quatuor Membrorum comparent, quæ quidem IV Membra omnes tres supradictos Status repræsentant, Quanquam & hi separatim suos delegare queant, qui inspectionem in factum Legati 4. Membrorum habeant, ne quid præjudicii illiis pariat. Verum communiter quod quatuor ea Membra statuunt id ratum firmumque habetur. Hollandi duorum tantũ Statuũ nomine, Nobilitatis scilicet & Civitatum Legatos deputant, iique totam Provinciam repræsentãt. Hoc modo coacto Consilio in præsentia præfecti Regii *Præses*, vel quis Statuum Cõsiliarius Principis seu Regis nomine petitionem ejusdem perpulchro huic Ordini humanissimè exponit. Illi post consuetas deliberationes singuli pro se in scriptis res dependunt, quo equidem responso si Regi non sit satisfactum, multis conatur rationibus Ordines ad suam petitionem permovere, nec enim illud hic tyrannicum locum ullo modo habet, *Sic volo, sic jubeo*: quin etsi ad unum pæne omnes Ordines Regis voto consensissent, sola tamen Antverpia hunc consensum infringere & annullare poterit, siquidem Ordines omnes ea lege & conditione consentire semper censentur, si eam omnes Status, atque singula eorum Membra comprobant, & in suam portionem consentiant. Quocirca omnino necesse est non modo omnes Ordines seu Status generaliter consensisse, sed & omnium statuum singula quoque Membra consensum suum unanimiter dedisse. Vnde plerunque fit, ut non attentis quibusvis Regis demonstrationibus, justisque rationibus, nihil pæne unquam Regi propter votorum diversitatem concedatur, quo quidem casu Rex pro eo tempore patienter acquiescit, & in commodius tempus differt. Attamen rarius est, ut non moderatus *Princeps* a subditis discretis ac placidis voti sui tandem compos fiat. Si quam pecuniam *Principi* promiserint, neque eam commodè in parato habere queant, aliam ineunt, inter se, cum consensu tamen Principis conquirendi rationem, decimam, vel vectigal quoddam rebus communibus ad tempus imponendo, vel alio quodam commodo modo pro ratione loci, temporis & occasionis, quę juxta modum, taxam & propottionem consuetam suo tempore dependitur. Ecclesiastici suam portionem separatim solvunt, Nobilitas & Civitates propter affinitatem commerciorum & utilitatis inter se simul solvũt; Brabantini quidem ut primi, propter antiquitatem & dignitatem Ducalem, suam dependunt partem in florenis 20 stuferorum. Flandri propter opulentiam suam in florenis 24 stuferorum, & sic reliquæ quoque *Provinciæ* juxta consuetas taxas, quæ non facilè immutantur vel transgrediuntur.

Quod Pontificum jus in hasce ditiones attinet, non majus illud est quam in Regno Franciæ: cunctæ enim nominationes & ordinationes Prælaturarum, Episcopatuum, &c, ad Principem pertinent, *Pontifex* solam habet confirmationem & expeditionem, nec ullum cujuscunque status laicum vel secularẽ propter quodvis delictũ,

vel causam extra patriam evocare potest. Quare si quid ejusmodi prætendat, Legatum expressum expediat, de facto vel jure cogniturum, necesse est. Nullum præterea conferre beneficium potest, nec gratiam vel bullam expedire, quæ sortiatur effectum: nisi exequendi Potestas, ex Principis placito quod vulgo nuncupant, supplicanti concedatur. Quantum ad decimas, eæ fere per totam ditionem solvuntur, sed diversis modis: alibi enim solis Ecclesiasticis, alibi vero partim his partim Loci Dominis, alii undecimam tantum partem dependent alii minus, secundum diversarum Provinciarum & Locorum consuetudines & privilegia: extatque prudens Carolii V Imperatoris Decretum, ne liceret in posterum ullis Ecclesiasticis personis, vel Locis Sacris ullam rem immobilem absque Principis licentia coëmere.

INDEX TABVLARVM BELGII INFERIORIS.

I Belgii universalis	II Flandria	III Brabantia
IV Hollandia	V Zelandia	VI Geldria & Trans-Isalania.
VII Artesia	IIX Hannonia & Namurcum	IX Lutzenburgicus Ducatus & Trevirensis Provincia,
10 Frisia	XI Trajectum.	XII Groninga.

Belgium sive Germania Inferior.

Regio. Nomina & unde deducta.

REGNVM *Galliæ*, qua potui fide, hactenus perlustravi: *Germania Inferior* nunc adeunda est quā ut patriam mihi longè charissimam, adibo perquā libens. Vt autē ab ipso nomine ordiar: Partem Europæ, quæ hoc tempore *Germania Inferior, Belgium* dictam Cæsari nonnulli volunt, in quo scribit se tres legiones collocasse, Hircius quatuor. Marlianus tamen & Glareanus pro Vrbe, non pro Regione accipunt. Vnam Urbem capacem esse quatuor Legionum fortasse vix credet Vegetius. Ipse etiam Cæsar sub Belgio plures Civitates comprehendi, lib. v docet; ubi dicit Britāniæ maritimam partem ab iis incoli, qui prædæ ac belli inferendi caussa ex Belgio transierant, qui omnes fere iis nominibus Civitatum appellantur, quibus orti Civitatibus eo pervenerunt. Non tamen sub Belgio totam Belgicam intelligit. A Belgio enim, (eodem libro) Nervios, Morinos & Essuos, Belgicæ populos, distinguit. Partem Belgicæ itaque secundum Ortelium videtur vocare Belgium, eam fortean, quæ versus Septentriones est, quæ Hollandiam, Zelandiam, Flandriam, Geldriam & Cliviam complectitur. Allii Belgicam quam tertiam Galliæ partem constituit Cæsar, nuncupant. Quam vocem nonnulli ab Vrbe hujus Regionis celeberrima, nonnulli à Belgio quodam Belgarum Duce, alii aliunde derivant. Hadrianus Iunius Belgarum appellationem ad Nationis ferociam referendam autumat, ut sint *Belga* quasi *Velga*, hoc est atroces & violenti: nisi mavis, inquit, *Belgas* mutatione secundæ vocalis in primam, dici velut

Balgas,

Balgas, à dimicandi pugnandique ardore ac studio: est enim *Balgen*, conserere manus. ac confligere. Regio tamen quæ nobis præ manibus, est tantum dimidia circiter ipsius Belgicæ pars. *Germania Inferior* nuncupatur hodie. *Germania* quidem quod lingua, moribus, legibus, & vitę institutis parum ab Alemannis & reliquis Germanis discrepet. *Inferior* vero quod Mari propior sit reliqua Germania, & Superioris Germaniæ respectu Campos Agrosque situ humiliores habeat. Vulgo *Nederlant*, Gallis *le Païs Bas*. Appellatur quoque per universam fere Europam *Flandria* Synecdochicè, vel propter illius Regionis potentiam & splendorem præ reliquis partibus: vel propter prima & celeberrima illic commercia, & Nundinas Brugenses vetustissimas, notissimaque Emporia, vel denique quod Galliæ, Angliæ, Hispaniæ & Italiæ finibus propior, nota magis & divulgata sit. Atque hæc de nominibus. sequitur Situs sive Quantitas. *Germaniæ Inferioris*, *Belgii* vel *Belgicæ* (nam voces has promiscuè usurpabo) Termini, ab Aquilone Oceanus: à Meridie Lotaringia, Campania & Picardia: ab Ortu Rhenus & Mosa Fluvii; ab Occasu Mare. Vicinos autem habet hos Principes, Comitem Frisię Orientalis, Episcopum Monasteriensem, Ducem Cliviæ, Archiepiscopum Coloniensem & Trevirensem, Regem Galliæ. Is igitur est Situs: sequitur jam nunc Qualitas; cujus caussa plurimum Clima. Subest Germania Inferior medio Septimi, totique Octavo Climati: inter Gradus Longitudinis quidem XXII cum semisse, & XXX; Latitudinis autem inter XLIIX cum semisse & LIII cum sem. Maxima Dies Æstatis ad medium Climatis hor. est XVI & ad initium Noni hor. XVI cum tribus quartis. Continet vero omnes Parallelos, qui sunt inter XVI & XXI Aër

Situs.

in Belgio humidor est, sed tamen qui Incolarum sanitati conducat. Æstates jucundæ, peramœnę, & temperato calore tolerabiles: non fervent æstu, non abundant Muscarum Culicumque examinibus, non tonitru quatiuntur. Terræ motus vero rarissimi. Hyemes longæ, ventosæ, Spirante Aquilone vel Euro subitum excitatur & arctum gelu: Austro vero & Zephyro tepescit Aër, frigusque in pluvias convertitur. Ager multis locis sabulosus: qualis est, magna pars Flādriæ Teutonicæ; & Brabantia fere omnis, Frumenti tamen aliarumque Frugum mediocriter fertilis, ac nonnullis locis fertilissima, ut Zelandia, Flandria Gallica, Hannonia, Artesia, Geldria. Ac, Frumento, Hordeo, Siligine, Lino, Cannabi abundat. Fructus etiam omnis generis profert magna copia, Mala, Pira, Pruna. Cerasa, Mora, Mala Persica & Armeniaca, Nuces Avellanas, Mespila, ac nonnullis locis Castaneas. Rubia item Tinctorum hic abunde colligitur, & per omnes Europæ oras cum magno lucro distrahitur. Fodinæ Metallicæ magni momenti nullæ. Quod ad Arbores aliaque id genus, jucundum præbent adspectum densæ, bene ordinatæ & fructibus onustæ Arbores, nec non materiam ædificiis & igni præbentes, omnis generis altissimæ & mirę crassitiei, quæ hic magno numero, reperiuntur. Lauri & Cupressi rariores. Tiliarum vero copia maxima, vulgo *Linden*, forma & foliis ulmis simillimæ sunt, sed proceriores ac citius proveniunt. Nam XVI aut XIIX annorum spatio viri medii crassitudinem adæquant. Harum quoque in ædificando mediocris est usus: fiunt præterea ex iis carbones, pulveri nitrato saligneis aptiores. Inter corticem & lignum reperitur lanugo quædam instar Cannabis, unde funes & vincula confici solent. Ejus tamen

Aëris temperies.

Soli fertilitas.

folia quamvis tenera, Animalia multa respuunt, ut Virgilius hoc carmine indicat:

Nec Tiliæ leves, nec torno rasile Buxum, Et Ovid. *Nec Tiliæ molles, nec Fagus & innuba Quercus*. Habet & magna copia Taxum, arborem venenatam. Hæc materiem conficiendis arcubus præstantissimam suppeditat. Ex ejus succo venenum conficitur, quo se exanimasse Cattivulcum Eburonum Regem memoriæ prodit Cæsar. Est & aliud Arboris genus, quod alibi fortean non reperitur. (Incolæ numero plurali *Abeelen* nuncupãt) quæ species Populi Albæ videtur. Magna ejus in Brabantia copia succrescit, ejusque ad res varias usus, imprimis Bruxellæ. Soli præterea bonitatem in alendis armentis extollere Belgis licet. Boves, Equi, Oves, Pecora Armentaque nusquam terrarum felicius nascuntur, aut aluntur. Equi imprimis grandes, robusti, bello apti. Boves opimi, præsertim in Hollandia & Frisia, quibus unus bos pondere sæpissime mille ducentas libras excedit. Ludovicus Guicciardinus homo Italus, cui nostra Belgica ob accuratissimam verissimamque descriptionem plurimum debet, refert Comiti Hoochstratensi Mechliniæ bovem dono datum, cujus pondus fuerit bis mille quingentarum viginti octo librarum: quem is propterea depingendam, in Palatio suo curavit. Laxos capacesque uberũ vaccarũ sinus, lactisque copiam quid ego commemorem? Constat namque aliquibus Hollandiæ partibus eas æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia refundere. Multa hic ne prolixior sim, prætereo. Ad venationes exstimulant, cum alia, tum Damæ, Cervi, Capræ, Capreoli, Apri, Meles sive Tasfi, Lepores, Cuniculi, quibus abũdant. Ad aucupia autẽ invitant cum aves aliæ, tum Ardeæ, Accipitres, Vultures, Perdices, Phasiani, Turtures, Coturnices, Turdi, Ciconię, Anates, Anseres & Scolopaces, quas *Rusticulas* Plinius, *Rusticas Perdices* Martialis vocat, vulgus *Sneppas*. Nemesianus eas ita describit:

Animalium varietas.

Præda est facilis & amœna Scolopax
Corpore non Paphiis avibus majore videbis.
Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes:
At non illa oculis, quibus est obtusior, etsi
Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat
Impresso in terram rostri mucrone, sequaces
Vermiculos trahit, atque gulæ dat præmia vili.

Non desunt etiam Gallinæ Africanæ & communes magna copia. Sed de his satis, ad alia pergamus. Quomodo Belgicæ Provinciæ conjunctæ sint, inque unũ corpus coaluerint, quomodo item ad Carolum V & Filium ejus Philippum devolutæ sint, operæpretium est cognoscere. *Ludovicus Malanus* Comes & Dominus Flandriæ, Niverniæ, Rastellę, Salinarũ, Antverpię & Mechliniæ, post Matris vero obitum Comes Burgundiæ & Artesiæ, uxorem duxit Margaretam, Filiam Ioannis Ducis Brabantiæ, quo conjugio ipse Dux Brabantiæ, Limburgi & Lotaringiæ factus est. Ex hac unicam Filiam genuit *Margaretam*, Ditionum paternarũ heredem: quæ anno CIↃCCCLXIX Gandavi nupsit *Philippo Valesio* Duci Burgundiæ, cui ob virtutem singularem cognomentũ fuit *Audacis*. Vixit is anos LXX Obiit Hallæ juxta Bruxellã anno Christi CIↃCCCCIV. Liberos reliquit Ioannem, Antonium, Philippum Valesios: Catharinam, Mariam, & Margaretam. Hi omnes conjugio res patrias auxerunt. Catharina Lupoldo Duci Austriæ nupsit: Maria Amedæo, Duci Sabaudiæ: Margareta Comiti Hollandiæ & Hannoniæ. *Antonius Valesius* a patre constitutus Dux Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi,

Imperiũ majorum.

burgi, uxorem duxit Elizabetham Ducissam Lutzenburgi, ex qua filios suscepit Ioannem, maritum Iacobæ Comitis Hollandiæ, & Philippum, ambos Brabantiæ Duces. Antonius cum fratre natu minimo Philippo Valesio periit in bello Gallico ad Teroanam anno CIↃ CCCC XV. Filii Antonii sine liberis postea exstincti patruũ *Ioannem Valesium* heredem reliquerunt *Ioannes* igitur *Valesius* qui *Intrepidus* dictus est, quum esset è fratribus natu maximus, anno CIↃ CCCCIV patri successit, auctusque Fratrũ Nepotumque obitu multis & amplis ditionibus, miserè & præter fas trucidatus est anno CIↃ CCCCXIX a Carolo Delphino propter Ducem Aurelianensem, cum quo capitales inimicitias & quidẽ apertas quandiu vixit, susceperat. Liberos reliquit Philippum, Margaretam, Isabellam & Catharinam. *Philippus* cognomento *Bonus* vel *Pius*. XXIII ætatis anno Patri suo successit in Ducatu Burgundiæ, Comitatu Flandriæ, Burgundiæ, Artesiæ, Marchionatu Imperii, Salinarum & Mechliniæ. Hic Atrebati cum Carolo VII & cum Duce Aurelianensi pacem contraxit, eumque è carcere in quo annos jam XXV ab Anglis detentus fuerat, liberavit, soluto insuper pretio redemtionis, & sorore Maria ipsi in uxorem data. Hic obitu Theodorici Comitis Namurcensis factus est ejus Comitatus hæres: obitu Philippi, auctus est Ducatibus Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi: obitu Iacobæ, Comitatibus Hannoniæ, Hollandiæ Zelandię, & Frisiæ. Ducatus quoque Lutzenburgicus ei accessit ab Elizabetha, Antonii Patrui sui Vidua. Ita factum est, ut unius Philippi Boni imperio subjectæ fuerint amplissimæ & opulentissimæ Provinciæ, Burgundiæ utriusque, Brabantiæ, Limburgi, Lutzenburgi, Flandriæ, Artesiæ, Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Namurci, Frisiæ, Mechliniæ & Marchionatus Imperii. Vxorem is habuit Isabellam Portugalliæ Regis filiam: vixit annos LXXI, obiit anno CIↃCCCCLXVII uno Filio tot Provinciarum hærede relicto *Carolo Audace*, qui nõ tantum patrium Imperium servavit, verumetiam auxit, adjuncta Geldria, Zutphania & Ducatu Iuliacensi. Atque hic est Carolus ille *Caroli* V Abavus, nati anno MD ex Ioanna Ferdinandi Regis Arragonũ filia, Philippi Austriaci uxore: qui Philippus filius fuit Maximiliani Austriaci, ex Matre Maria Filia Caroli Audacis. Sub his Provinciæ quæ antea plures Dominos habuerãt, conjunctæ, in unũ quasi corpus coaluerunt, atque hodie communi Belgicę vel Inferioris Germaniæ nomine censentur. Bello autem jã olim nobiles Belgæ. Cæsar I Commentariorũ de bello Gallico libro, omnium Gallorum eos vocat fortissimos. Sic enim scribit: *Gallorum omnium fortissimi sunt Belgæ: propterea quod à cultu atque humanitate Provinciæ longissimè absũt, minimèque ad eos sæpe Mercatores commeant, atque ea quæ ad effœminandos animos pertinent, important; proximique sunt Germanis qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod ferè quotidianis prœliis cum Germanis contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt*. Horum quantum robur quantumq; libertatis defendendæ studium fuerit, ex eo cognosci potest, quod Romanorum Imperium summa vi avertere etiam C. Cæs. tempore annixi sint. Itaq; contra ipsum copias distributim cõscripserunt. Bellovaci LXM armatorum; Suessiones LM. Nervii (quorum adeo fuit indomita feritas, ut nunquam in id temporis Mercatores passi sint ad se Vina aut res alias venales deferre) etiã LM. Atrebates & Ambiani XM Morini XXVM. Menapii IXM Caleti XM. Velocasses & Veromandui æquè XM. Aduatici XIIX millia. Condrusi, Eburones, Cæmani XL millia. Vt summa

fuerit

fuerit CCLXXII millium armatorum lectissimorum teste Orosio: vel ut Cæsar ipse prodidit CCCLXIIX: Bello ergo jam olim nobiles, ut ex Cæsare didicimus, Idem Cæsar II Commen. Solos esse ait qui patrum memoria omni Gallia vexata Teutones Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuissent: eaque re factum, uti rerum istarum memoria magnam sibi auctoritatem, magnosque spiritus in re militari sumerent. Experti id etiam nostro sæculo tot peregrini exercitus, qui tanquam tirones cum veteranis congressi, in civibus, rusticis, nautis, ferociam, & vim veteranorum deprehenderunt. Belgii XVII sunt Provinciæ, quas Carolus V Imperator omnes possedit: in quibus sunt Ducatus IV, *Brabantiæ*, *Limburgi*, qui cum Comitatu Dalem & Dominiis Valckenburg ac Rode le Duc Brabantiæ annexus est, & à Iustitia, & Cancellaria Brabantiæ dependet: *Lutzenburgi* & *Geldriæ*. Comitatus VII *Flandriæ*, *Artesiæ*, *Hannoniæ*, *Hollandiæ*, *Zelandiæ*, *Namurci* & *Zutphaniæ*: Marchionatus *Sacri Imperii*, qui IV. Civitates principales habuit, *Nivellam*, *Lovanium*, *Bruxellam* & Metropolim *Antverpiam*, nunc Brabantiæ pars est: Dominia V, *Frisiæ Occidentalis*, *Mechliniæ*, *Vltrajecti*, *Trans-Isalaniæ* & *Groningæ*. Vrbes habet Belgium plurimas, easque munitissimas, quarum numerum, ut & Opidorum & Pagorum apud Mercatorem habes. Inter urbes autem maximè excellunt, *Lovanium*, *Bruxella*, *Antverpia*, *Silva Ducis*, *Gandavum*, *Brugæ*, *Hipra*, *Mechlinia*, *Cameracum*, *Atrebatum*, *Tornacum*, *Mons*, *Valencena*, *Insulæ*, *Durdrechtum*, *Harlemum*, *Amstelodamum*, *Lugdunum Batavorum*, *Namurcum*, *Neomagum*, *Trajectum*, & aliæ. Lacuum, stagnorum & paludum maximus in Belgio numerus, quæ præter Pisces quos magno numero suppeditant: Regiones istas

Vrbium nomina.

Lacus.

adversus hostium impetus muniunt. Flumina in hac Regione perpauca oriuntur, sed alibi orta maxima non pauca scindunt eam beantque plurimum. Præcipua sunt, *Rhenus*, *Mosa*, *Scaldis*, *Amisis*: Minora *Mosella*, *Lisa*, *Aa*, *Sambra*, *Dela* & alia permulta. De Rheno & Amisi dicemus in Germania. De Mosella diximus in Lotaringia Reliqua hic describamus. *Mosa* profluit ex Monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum: haud longè ab Araris Matronæque fontibus: & in Septentrionem procurrens *S. Theobaldi Fanum* (*S. Tibaut*) radit, ubi navigabilis esse incipit: inde Virdunum perlabitur: ab eo in Cœciam vergens, Mosonem & Maseriacum pergit. Inde ad Septentrionem se convertens Carolomontem, Boviniacum, Dinantum & Namurcum lustrat: ibique *Sabi* auctus & tumidus ad ventum Græcum se flectit, atque Hoyum contemplatus, & Leodium, Trajectum perlapsus, ac Stochemum, Ruremundam & Venlojum præterlegit: ubi ad Occidentem conversus Cuickam, Ravestignum & Megenam adluens: post apud Hervverdum pagum recepta Rheni, traditaque vicissim sui parte, cum Vahali commiscetur: & continuo servatis nominibus suis iterum disjunguntur, & separatim Lovesteinum labuntur: ubi Insulam Bomelianam includunt, ac rursus confluentes junguntur, & pristino amisso Merovæ nomen accipiunt: atque ita Worcomium & Gorcomium prælapsi, maximo sinu Durdrechtum perveniunt, ibique facta Insula Iselmonda, Mosa proprium nomen recipit, idemque retinens Roterodamum & Vlaerdingam prælapsus nobili ostio circa Brielam Oceanum tam violenter ingreditur, ut longo spatio cursum retinens aquam suam dulcem conservet, idque maximo cum fructu. Præter alios enim pisces viam aperit Acipenseribus,

Flumina.

ſcribus, qui in mari dulcem hanc aquam, quam maximè expetunt, invenientes, ejusque ductum donec in flumen perveniant ſequentes, facillimè capiuntur. Quod aliis fluviis innumeris non contingit, quod placidè mare ingredientes & curſum ſuum non ſervantes, aquam ſuam ſalſam efficiant, quales ſunt Sequana, Iberus, Tameſis, aliique permulti quamvis maximi. Contra Eridanus, Tiberis, Rhodanus, Garumna, aliique fluvii rapacius longiusque Mare ingredientes, idem efficiunt quod Moſa, alliciunt nempe & adducunt Acipēſeres, ſed non tanta copia. Præterea Moſæ ut aut alii Viri docti malunt, propter utriusque fluvii affinitatem, Rheni Acipenſeres, meliores, guſtui ac palato gratiores & majores videntur, quam Maris Mediterranei. Colore ſunt argenteo, & lucidiore, & mira magnitudine. Inveniuntur enim qui 400 librarum pondus excedant. Memoriæ prodit Guicciardinus, ſe vidiſſe Acipenſerem in foro Antverpienſi 420 librarum, eundemque longitudine XII pedes Antverpienſes exceſiſſe: & alio die mane ibidem LXX ſimul vidiſſe, quorum minimus V pedum longitudinem ſuperabat. Piſcis hic in Hollandia, Zelandia & Friſia menſe Aprili primū conſpicitur, & tres menſes continuos, vel diutius quoque invenitur: quo tempore magnus ejus capitur numerus. Atque inde in regiones alias, imprimis in Angliam mitti ſolet: ſale etiam conditur, idque magna copia, quo pacto facile à putredine conſervatur, & præterid quoque tempus, toto fere anno, minores quidem, ſed delicatiſsimi capiuntur. Ex hoc mari Moſæ oſtium quoque ſubeunt, dulcis aquæ illecebra, qua mirè pingueſcunt Salmones, Trutæ, & toto hic fere reperiuntur anno: item Lampetræ, Aloſæ, Mugiles, Congri & alii optimi quique Piſces, quos hic brevitatis gratia omittimus, Id autem non caret admiratione, quod viles fere ſint iſti piſces, ſi in Mari capiantur: optimi vero & pingues ubi dulces ingreſsi ſunt aquas. Fluvius hic præterea, ſponte & natura ſua producit præter alios Piſces, Trutas genuinas, & Lampetras alias majores quidem excellentes, alias vero minores & delicatas. *Scaldis* Ptolomæo *Tabuda*, Belgis *Schelt*, Gallis *Eſcault*, oritur in Veromanduis, prope Abbatiam, ut vocant *Divì Martini*, quo inter *Caſtelletum* (*Caſtellet*) & *Bellivorum* (*Beau-revior*) duo Gallorum propugnacula, placidus incedens, Cameracum perlabitur: Hinc Hannoniā regionē petens, Valencenā urbē nobilem ſuis aquis ditat: hinc navigiis vehendis ſe cōmodum præbens, ac Hania recepto, Condatum præterfluit: ac deinde flumine Scarpa auctus S. Amandum luſtrat: ab eo in Septentrionem vergens Tornacum, Aldenardam, & Gandavum urbem celeberrimam perlabitur, ubi flumina duo Liſā & Liviam, aliasque aquas recipit. Sinuoſis inde flexibus multisque Mæandris Teneremundam pergit: ibique Tenera amne recepto, ad dextram fluens, Rupelmundam petit: ibique Rupelam, ac paullo poſt Delam ſuſcipit, unde auctus & tumidus, mox Antverpiæ mœnia adluit: Emporioque huic Portuminſignem, & tutam navium ſtationē efficit: deinde paullo longius progreſſus bipartito curſu Brabantiā ac Flandriam à Zelandia diſcriminat: ſiquidem ſiniſtra in Auſtrum contortus ac deflexus, Flandriæ oras ac littora perſequitur, alioque nomine inſignitus *de Hont* à latratu ac fremitu vocatur, quo per Zuytbevelandiam ac Walachriam in Oceanum occidentalem patet aditus, ac rurſus in has oras acceſſus: dextra vero relictis Brabantiæ ſinubus continuato curſu, ſervatoque veteri

alveo per Scaldiæ Insulæ littora violento vastoque gurgite in Oceanum devolvitur. Cæterum flumen hoc æstum Oceani reciprocantis sentit Gandavum usque, ab ostio Milliaribus (hisce tamen adnumeratis ejus anfractibus) plus quam xxx. Subeuntque flumen hoc Acipenseres, Salmones, Trutæ, Lampetræ ingentes, Rhombi, Congri, Alosæ, Cuculi, Mugiles, Cammari, Soleæ, Locustæ admirabiles, Sardæ, aliique permulti Pisces delicatissimi qui ex Mari adverso amne in Scaldim penetrant, ibique pascuntur & ova pariunt, quod ejus aqua ipsis ad id aptissima sit. Atque hinc duobus aut tribus mensibus, inter ver & æstatem præter majores Pisces, tantus numerus pisciculorum minutorum, vix natorum, capitur, ut incredibilis inde hominum multitudo victitet. Flumen hoc quoque plurimi Canes Marini, & Tursiones ingrediuntur; quæ duo genera Piscium ex eorum numero sunt, qnæ non ova, sed membris propriis fœtus jam formatos & perfectos pariunt. Canes Marini suos terra gignunt, & suis uberibus, dum ad mediocrem magnitudinem pervenerunt, lactant. Præterea Fluvius hic ex se nullo Maris adminiculo, varia toto anno Piscium producit genera, quorum hæc sunt præcipua: Lucii, Barbi, Tincæ, Cyprini nobilissimi & commune pondus excedentes, ut xx sæpe librarum reperiantur, Gobiones, & alii Pisces permulti majores & minores. Anguillę variæ, varia Cammarorum genera, & in Fluminis Ostio Ostrea nonnulla, quæ tamen eo ex Mari subeunt. Itaque Fluvius hic subsidio Maris, Piscium multitudine & varietate nulli, non modo Galliæ, sed nec totius Europæ Flumini cedit. *Aa* prope Teroanam oritur, & in Cæciam vergens, Fanum S. Audomari perlabitur, ac Grevelingam delatus (prope quā anno CIↃ IↃLVIIX inter Burgundos & Gallos celebris illa pugna commissa est) in Britannicum Mare se exonerat. *Lisa* vulgo *de Leye*, in Artesia oritur, in Pago Lisburgo (*Lisbourg*), qui hinc nomen obtinet, prope Teroanam: & Ariam, Armenteriam, Wervicum & Meninas (*Meenen*) contemplatus, inde Cortracum medium secans, Gandavi cum aquis Scaldis commiscetur: Piscibus plurimis iisque optimis abundans. *Sambra* vulgo *Sambre*, *Sabris* Cæsari; in Hannonia prope Pagum Novionem (*Novion*) nascitur, & in ventum Hellespontium conversus, lustratis Opidis, quæ vulgo, *Landrecy*, *Sassene*, *Barlaymont*, *Mabeuge*, *Merne* & *Cassele*; tandem Namurcum perlapsus in Mosam se exonerat, pisces delicatos subministrans. *Dela* in Brabantia, prope Pagum Tilam oritur, & versus Septrionem tendēs VVaveram petit: deinde Lovanium permeat tribus inde Milliaribus disitum; & cursum istum tria circiter Milliaria servans, postea in Occidentem flexus, multis Brachiis Mechliniam perlabitur, ac tandem quatuor Milliaribus a Rupelmonda, admodum auctus in *Scaldim* desinit. *Sena* (*la Seine*) nomen, ut videtur, obtinuit à Senonibus *Britanniæ* populis, cum in hasce Regiones ad vexandam Galliam venissent. Nascitur prope Opidum *Soigni* in Hannonia: & ad ventum Hellespontium vergens, Hallam petit: & Bruxellam perlapsus Vilvordam permeat: inde ad Cæciam flexus, dextra Mechliniam relinquit, ac paullo ulterius progressus in Delam se effundit. *Diza* apud Leodienses prope Opidulum *Per* oritur; & in Septentrionem conversus Eindovam interluit: inde pristinum cursum servans Silvam Ducis petit, infra quam in Mosam evolvitur. *Demera*, prope Tungros in Leodiensi quoque Diœcesi, scaturit,

& in

& in Occidentem versus Bilsenum, inde Hassiletum (*Hasselt*) & Diestum interluit, unde Sichenum & Arschotum prælapsuus, in Delam effunditur. *Netha* prope Pagũ *Rheti* originem habet, & ad ventum Africum conversus opidum *Herentals* perfluit, unde cursu suo servato, ad Dominium Grobendonkianum defertur, receptoque fluviolo *Aade* Liram transit, Dufflenum & VValemum adluit, & paullo post Delæ miscetur. *Rueur*, vel *Rhoer*, forte *Adrana* Tacito, ut scribit Ritheimerus, prope Pagum *Bulinge*, in agro Iuliacensi, oritur, & Cæciam sequens Duram & Iuliacum perlabitur, & tandem Ruremundæ, cui nomen indit, in Mosam delabitur. Sunt & alia minorum gentium Flumina, quibus delineandis brevitati studens, supersedeo. Quæ cum Torrentibus & Rivis, quos etiam, ne lectori tædium pariam, prætereo: Præterquam quod incredibilem Piscium copiam subministrant, regionesque ipsas ornant & muniunt, magni quoque momenti sunt in commeatu & mercibus transportandis. Rustici præterea horum fluminum adminiculo multas aquas inter se connectentes, magna industria fossas aliquot milliarium, easque Navigiorum patientes ducunt: ita ut vix ulla Civitas aut locus inveniatur, qui Navigia & quidam magna, non admittat. Vivis tamen aquæ Fontibus, ut plurimum Regio hæc caret, exceptis locis montosis. Monstratis autem, quæ per Inferiorem Germaniam sunt, Fluminibus: sequitur ut aliquid etiam de Oceano dicamus: cum & propter affinitatem aliasque caussas non tantum Membrum, sed & Provinciæ ipsius Caput sit. Magnam igitur immo vastam & superbam Oceani dico esse faciem: & si intumescat & commoveatur formidabilem. Nam tanta sępe vi, tantoque furore commovetur ac tempestatibus horrescit agitaturque, ut spatiosos campos & totas aliquando regiones abluat ac mergat: inprimis autem circa Zelandiæ oras, magnas sæpe irruptiones fecit. Incolarum autem iudustria, illi aggeres & Chelas opponentium, tandem periculum fere omne est amotum: nisi forte Cauri cum summo Maris æstu & aquis vivis collisio fiat. Venti qui Mare præ cæteris turbant, ideoque regioni maximè noxii, sunt Caurus, Zephyrus, & Libs. Novilunio quoque & Plenilunio pręter duo Æquinoctia quibus maximè, (Cornelio Tacito teste) intumescit Oceanus, acerrimè vexatur. Quoties enim cum Sole congreditur Luna atque innovari incipit, aut in orbem circumducta plenè conspicitur, maximos excitati æstus, fluctusque attolli in immensum, ac maximas cieri tempestates cernimus. Effectus Æstus alios novimus & experimur commodos, alios incommodos. Illos quidem quod Aquas purget, ne stantes & quietæ (docet hoc experientia) æstu & putrefactione corrumpantur: quod item promoveat Navigantes. Nam ut inquit Veget. lib. IV de re militari cap. XLII, *hæc reciprocantis meatus ambiguitas Cursum Navium secunda adjuvat, retardat adversa.* Hos autem, Inundationum & perruptionum violentia: Nam tanta sæpe vi terris immittitur Oceanus, ut etiam vasta Flumina retroagat, inundans abluensq; spaciosos campos, ut supra quoque attigimus: Scribit hoc Pomponius Mela; clamantque tot multorum seculorum calamitates. Sed hæc hactenus: cum autem indicaverimus quantum nonnullis hujus Provinciæ Regionibus detrimentum adferat Oceanus; ubi commoveri cœpit, etiam aliquid dicendum est de commodis, quibus dum tranquillus manet, universam Provinciam adficit, quibus si carendum ipsi esset (tot & tanta sunt) vix dimidiam Incolarum partem alere posset. Atque hinc fit ut Provincia hæc totius fere Europæ sit quasi Portus & Forum, ita ut ibi infinita Mercatorum

Mare.

Celebritas et ditatio maris.

& Negotiatorum sit multitudo & veluti Chaos quoddam tam Incolarum, quam extraneorum. Emolumentum, præter hæc, Oceanus, dignum certè sua magnitudine regioni adfert, quod, ut quivis per se videt, in copiosa Alecum, Pisciumque omnis generis captura, fidem omnem superante consistit, qui non tantum potentiorum voluptatibus, sed etiam tenuiorum hominum sustentationi inserviunt: nec solummodo victum, sed & opes Incolæ inde sibi parant. Quod enim ipsis superest, magnæ parti Galliæ, Hispaniæ, Germaniæ, Angliæ, aliisque regionibus sufficit: imo in ipsam usque Italiam plurimi ab ipsis Pisces muria conditi mittuntur, in primis Salmones & Aleces. Cum autem hæc negotiatio piscium muria conditorum maximi momenti sit, tres eorum species præcipuas recensebo, nempe Alecem, Asellum majorem & Salmonem. Primum de Alecibus quarum proventus præcipuus, agemus. Aleces in nullo reperiuntur fluvio, vel Mari Mediterraneo, Hispanico, aut alio (nisi fallor) sed in hoc solum Oceano Septentrionali: earum magnitudo, forma & bonitas neminem latet. Hæ postquam ex Arctoi Maris latebris discedentes, id quod præcipitante jam vere solet fieri, velut commutatis natalibus in æstiva contendunt, tanta interdũ multitudine, ut oppositis retibus sisti nequeat impetus, quin illa rapiantur ac liquidi Æquoris faciem offuscent: (quæ caussa est cur tam copiosa sit illarum in retia infusarum captura:) tum vero classes variæ, inter quas Hollandica, Zelandica, Frisica, Gallica, Britannica & Scotica, quasi ex condicto ad evitandas simultates & contentiones partitæ inter se certas ac definitas stationes sub Britannia, Scotiæ ora & Orcadibus, singulæ pro viribus isti piscium generi insidiantur navigiis rotundis, alvo panda, obtusa prora, quas *Busas* nuncupant. Hi pisces vivi, quoad ejus fieri potest (nam simul cum deserto salo vitam quoque protinus expirant) per jugulatorem eundem & evisceratorem, cui præ cæteris omnibus liberalissima merces datur, aperto prius jugulo exenterantur, dein per salitorem condiuntur, festinatis operis, inde conduntur salsamentariis cadis, *Orcas* Latini dicunt, postea vendi-ti, per Alecarios Cupariosque de integro stipantur, inani turba quæ lactibus aut ovis caret, numero submota, nova muria obruuntur, postremo per delectos juratosq; arbitros bonitatis fides exploratur, sigilloque addito obstringitur, non absimili religione a vetere, qua Dianæ Sacerdos *Lemniam Rubricam* probatæ notæ sigillo impresso insigniebat, uti Galeni testimonio constàt. Atque istud quidem primum genus Alecum est, conditaneum seu muriaticum nominandum cum Plauto: alterum est quod leviter salitum in fumario fumo duratur, ubi auri vel æris potius colorem ducit, unde *Soretum* nuncupant, quod subruffus ad atrum accedens color ea lingua *Sorus* vocitetur. Ista Alecum piscatio quantum operæpretium, quantam reipub. in primis Hollandicæ & Zelandicæ utilitatem præstet, quo ore efferam ignoro, quando non unius, sed plurium Civitatum salus inde pendere videatur: inde plebs urbana pariter & rustica victum quęrunt, æs alienum dissolvunr, familias sustentant, opes qualescunque conquirunt, aut partas tuentur. Alterum præcipui piscis genus, quod condiri solet Latinis vocatur *Asellus major*, ad differentiam Minoris, vulgo *Cabeliau*, Hic certè piscis inter minimos habendus non est: & reperitur aliquando lx librarum, atque optimus est. Multis anni temporibus, sed potissimum tempore quadragesimæ locis huic Mari proximis, inprimis in Mari Frisio capitur,

capitur, magnaque ejus copia sale condiri solet, magnum emolumentum regioni quotannis adferens. Tertium genus Piscium præcipuum, quos sale conspergi dixeram, Latinis vocatur *Salmo*: optimus quoque tam recens quam conditaneus. Piscem hunc Hollandia & Zelandia proferunt, omnibus fere mensibus, sed maximè Aprili, Majo & Iunio: cujus tanta sale conditur copia, ut collectum in caput fœnus annuū 200000 Coronat. excedere credatur. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Planum & æquum est Belgii solum: pauci in eo reperiuntur Colles, Montes pauciores, præterquam in Lutzenburgo, Namurco, & nonnullis Hannoniæ locis, ubi densiores sunt, & apud Leodienses sunt quoque plurimi. Nemoribus Silvisque, quantum voluptati aut venationi satis est, aut regionis decor exigit, sparsim ornatur. *Arduenna Silva* tempore Iulii Cæsaris, ut ipse scripto mandavit, totius Galliæ maxima erat, & ingenti magnitudine per medios fines Trevirorum à flumine Rheno ad Netvios, nunc *Tornacenses*, & Rhemorum pertinens, millibus passuum amplius quingentis in longitudinem patebat. Et hoc quoque tempore nulla totius Galliæ Silva cum ea adæquari potest: sed cum hodie sit bene culta regio, multum ipsam de pristina magnitudine amisisse videmus: ita ut pars quoque superstes sæpius interrumpatur, & mutato nomine ab agricolis colatur. Pars autem ejus maxima & minus interrupta, est à Theonis-Villa prope Leodium usque, quod spatium ad XXX milliaria se in longitudinem extendit. In medio sita est urbs *S. Huberti*, quæ Gemma Frisio teste, Longitudinis continet grad. 26. & min. 40. Latitudinis vero grad. 50 & min. 4. Arbores habet hæc Silva omnis generis amœnas, altitudinis ingentis & latitudinis, quæ eam non minus fructuosam quam jucundam efficiunt. *Arduenna* Straboni, Adcolis *Ardenne*, Rhenano *Luitticherwald*, quod sonat *Leodiensium Nemus*, dicitur. *Mormavia*, *Morman*, Hannoniæ Silva amplissima, initium sumit prope Quercetum, *Quesnoy*, & ad Meridiem se longius in Veromanduos extendit: ac multa in se continet Opida, Pagos & alia loca fontibus & aquis perennibus amœnissima. Carbonum hic magna conficitur copia: unde eam nonnulli partem Silvæ Carbonariæ esse arbitrati sunt: alii tamen Silvam Carbonariam magis in Orientem Solem spectasse asserunt, inter Mosam & Sabin, & amœnam Archiæ Silvam ex ejus esse reliquiis, in qua Pagus cognominis egregia arce munitus continetur, ibique domicilium Dominorum Berlaymontiorum esse solet. Amœnissima *S. Amandi Silva*, in Hannonia quoque sita est: dicitur etiam *Silva Raymensis*, ob earum affinitatem. Initium capit in finibus Flandriæ Gallicæ prope Pagum *S. Amandi*, unde nomen habet, & ad Orientem Valencenas usque excurrit, magna latitudine & spissitudine. *Silva Raymensis* est Domini *d'Emery*, qui propterea magnus est Hannoniæ Venator: Hæc enim dignitas hujus Silvæ propria est. *Silva Faignensis, le bois de Faignè*, in Hannonia prope Avennas initium habet *Masieres*, usq; pertingens, spatio XVI milliarium, & antiquitus major erat. Videtur adhuc retinere nomen, quamvis corruptum à Faunis & Satyris: qui forte hinc à Poetis, cornua & pedes caprinos habere fingebantur, quod hujus silvę primi Incolæ tam essent feri & immanes, ut non multum à brutis differrent. *Soniensis* Silva duobus aut tribus teli ictibus Bruxella distat, in Meridiem Brennam usque Alleudam & Brennæ Castellū excurrit, spatio III milliarium. Magna est certè & non cō-

Montes.

Silvæ & Nemora.

temnenda Silva, ita ut in circuitu amplius septem passuum milla pateat: & tot in ea sunt Vrbes, Pagi, Abbatiæ & Monasteria, ut miraculum videatur: ideoque non pauci æstate Nobiles & Cives honestiores cum tota familia se eo recreationis gratia conferunt ibique ad septimanas tres aut quatuor remanent. *Saventerloo*, Lovanio, Bruxella & Vilvordia includitur. Silva amœnissima est, nomenque accepit à Saventria pago illi adjacente. *Grootenhout* itidem Brabantiæ Silva est, non multum supra Turnholtum sita, in qua nascitur fluvius Ada, qui postea in Flumen Netham se exonerat. Silva est magna, in qua Regina Maria, ad quam Turnholtum pertinebat, multum venari solebat. *Marlaigne* Namurci silva prope Namurcum Vrbem initium sumens: & ingenti latitudine ad ventum Africum porrecta, Philippopolin versus: prope Mosam usque se extendit. *Niepa* Flandriæ silva primaria, non procul ab Artesiæ finibus, duobus à Flumine Lisa, Castello Morinorum & Baliolo distat milliaribus, quamvis diversis sui partibus: amœna est, ampla, & antiquissima Silva, arcem & opere, & Natura continens munitissimam. *Nonnen* itidem in Flandria sita est, ac prope Hipram maxima in Septentrionem latitudine se extendens multos Pagos, & Abbatias nonnullas complectitur. *Poodsbergia*, silva inter Flandriam & Hannoniam non procul à Gerardimontio & Lessina, magna est, & ob rotunditatem jucunda. *Guilielmi-Silva* in Artesia posita est, prope Rentiacum, ubi pugnam Imperator cum Galliæ Rege commisit, anno CIↃ IↃXLIV. *Engelervvallia*, Geldriæ prope Arnhemum Silva, amœna, in ventum Hellespontium vergit. *Septem-Silvæ* sunt VII ingentes et Trans-Isalanis finitimæ Silvæ, quæ uni ex quatuor Frisiæ partibus nomen dederunt, quæ hodiè dicitur *Sevenvvolden*, quasi dicas *Septem Silvæ*: quarum singulæ multum spatii continent, & pagos plurimos adspectui jucundissimos. Sed hæc hactenus de Silvis. Ad Opera publica venio. Innumera in hisce regionibus magnifica Templa, plurimæ Abbatiæ, innumera Cœnobia & Monasteria, plurima Xenodochia, Nosocomia, Ptochodochia & Orphanotrophia. Certè in una urbe Antverpia duo & quadraginta ejusmodi loca numerantur: inter ea augustissimum, *Templum Cathedralē D. Virginis* capacissimum, cum Turri excelsa CCCC XX pedum, ex candido Marmore, ex qua prospectus in urbem opulentissimam, in Fluvium navibus tectum, in vicinam regionem pagis urbibusque abundantem, amœnissimus patet. Quid reliqua Templa, Monasteria, & ejuscemodi loca describam, quæ hic & in aliis urbibus & pagis magno numero conspiciuntur? Quid Ducum Comitumque & Illustrium Procerum sumtuosa Palatia? Quid reliqua tum publica tum privata Ædificia? ea si commemorare pergam, tempus me citius & locus quam materia deficiat. Quare de his silere melius quam parum dicere, Status harum Ditionum Politicus, ut de eo etiam nonnihil dicamus tam generatim quam speciatim fere triplex est: Primus est *Ecclesiasticus*, in quo præcipui sunt Abbates, Secundus *Nobilitatis*, ut sunt Duces, Comites, Marcgravii, Principes, Barones & magni Domini. Tertius *Civitatum*, quem primariæ cujusque Ditionis Civitates repræsentant. Hi Status à Principe convocantur, quoties de rebus ad Principem, aut ad Principatum, aut ad conservationem & utilitatem ditionum pertinentibus deliberandum est. Status vero Ecclesiasticus ita se habet: Quatuor sunt in hac Inferiore Germania Episcopatus *Cameracensis*, *Tornacensis*,

Opera publica.

Ratio gubernandi.

nacensis, *Atrebatensis*: hi tres subsunt Archiepiscopo Rhemensi, & *Ultrajectinus* qui Archiepiscopo Coloniensi subest. Ad Academias pergo quas hic quatuor *Lovaniensem & Duacensem, Lugdunensem & Franekeranam* numero. *Lovaniensis* frequentia Collegiorum, Studiosorum, Doctorum celeberrima. Collegia potissima sunt *Lilium, Castrense, Porci* & *Falconis,* quibus Philosophia traditur. Est & trilingue *Buslidianum*, in quo Græca, Latina, Hebraica docentur. Vniversitas ista flagitatione Nobilium Brabantinorum primum constituta est ornataque privilegiis à Ioanne IV Brabantiæ Duce, anno MCCCCXXVI Pontifice Martino V. Reliquæ nostra memoria erectæ sunt. Ex eis tanquam ex Equis Trojanis innumeri Viri docti prodierunt, & quotidie prodeunt. Viros enim doctos & omnium facultatum & scientiarum peritissimos Belgiũ habet: & ut olim sic & hodie celeberrimos producit. Quos omnes uno ductu enumerare, nimis longum foret. Bibliothecæ hic, variis locis variæ, optimis rarissimisque refertæ libris. Inter quas Lugdunensis non postremi loci. Incolæ sunt formosi, quieti, parum cholerici, parum ambitiosi, parum superbi: non admodum Veneri dediti, civiles, aperti, comes, blandi, ad omnia prompti, salsi & interdum dicaces: laboriosi, industrii, fideles, grati in bene meritos, artium omnium scientiarumque capaces, libertatis & privilegiorum avitorum præfractè etiam ad mortem usque studiosi. Id etiam in genere dici potest verè & cum laude, Belgas esse frugi, & attentos œconomos, patresque familias: qui formicæ exemplum sequuti condunt sub hyemem, quæ illius anni partis injuria negatura videtur, coëmptis piscibus carnibusque, quæ vel muria domant, vel fumo durant. Vix etenim est honestior ulla domus, quæ pro ratione capitum familiæ (ut quæque est vel numerosa vel exigua) non mactet in Autumno Bovem integrum, aut dimidiatum saltem, præter Porcum, quorũ carnes bonam anni partem esui futuras, dum ver sinum plenum effundat, ita ut dixi, condiunt. Complures tamen plus æquo avari, Aurique avidi sunt. Mulieres formosæ gestu decenti, & comes. Solent enim more regionis à prima ætate familiariter cum quovis conversari: ideoque & in agendo & loquendo aut alia re promptissimæ: nec vero libertas hæc seu licentia honestatem ipsarum minuit. Nec tantummodo peragrant solæ civitatem, sed etiam exiguo comitatu in vicina opida commeant, sine ulla vel levissima criminis suspicione. Sunt admodum continentes & ad quidvis agendum adpositæ. Nec solum rei familiaris studiosissimæ sunt, (de qua viri parum solliciti) sed etiam mercaturam exercent: imo & negotiis reliquis ad Viros spectantibus os & manus adhibere solent: idque tanta dexteritate & diligentià, ut multis ejus provinciæ locis, velut in Hollandia & Zelandia, Viri rem omnem eis committant. Atque hac vivendi ratione Mulierum dominandi aviditati adjuncta, ipsæ plerumque nimis imperiosæ, imo molestæ & superbæ redduntur. Moris est tam apud Principes, quam inferioris sortis homines, ut etiam apud nationes reliquas Cisalpinas primogenitis parentum, licet adhuc viventium, & ætate vigentium indere nomina. Et nobiles cujusque sint qualitatis aut sortis, Dynastarum more, plus semper Filiæ natu maximæ tribuent, quam reliquis minoribus, licet parem omnes dotem habeant: ita ut reliquas alicui sæpe despondeant, cui illam denegarent, ipsam meliori conditioni aut maritio reservantes. Atquę hoc nomine laudandi, quod facile (ut & eos tempore Iulii Cæsaris, & ante, fecisse comperio) cum exteris matrimonia contrahant,

si id

Scholæ.

Bibliotheca.

Mores.

si id occasio postulet nec patriæ soli adstringuntur. Quæ sanè res utilissima & commodissima est: hæ enim affinitates & ipsis & Reipub. non parum conducunt. Indecens autem est, imo absurdum videtur, Adolescentes vetulas, Senes contra puellas ducere: itē ignobilem nobili, Herum ancillæ, Dominam famulo matrimonio jungi. Inprimis vero Belgæ dediti sunt artibus Mechanicis, non sordidis quidem & servilibus, sed nobilioribus: panni contexendi, lanificia & telas tractandi, aulæa tapetiaque conficiendi: quæ non tantum propriis regionis usibus inserviant: sed etiam ulterius in Galliam, Hispaniam, Germaniam, reliquamque Europam, atque adeo in Asiam & Africam deportentur. In Picturis nulla æquè natio excellit: nulla in Musicis: nulla in variarum linguarum cognitione acquirenda. Oleo colores miscere primus docuit *Ioannes Eickius* Belga. Vix est quisquam in Flandria, Brabantia, Zelandia, qui non & vernacula, hoc est Germaniæ Inferioris lingua loqui possit, & Gallica. Nautæ, Mercatores, & Viri litterati, etiam Italicam, Hispanicam, Latinam, Gręcam plerique norunt: sunt etiam qui Hebraicam, Chaldaicam, Arabicam. Rei etiam navalis Belgæ peritissimi sunt. Ad victum venio, Vsus est apud Belgas Tritici, Secalis, Avenæ, Farris & hordei. Legumina, præter Fabas & Pisa, non sunt magni momenti: Viciæ quoque parum habent, Panici & Milii nihil. Venti enim vehementiores ea sternunt & deturbant. Sobriè ac frugaliter vulgus familiam educare solet. Potus fere est Cervisia, quæ conficitur decoquiturque ex ea quam *Maltam* vocamus: inde adjicitur postea triticeum far mola fractum, cum lupo salictario. Atque hic potus bonus & sanus iis est, qui se ei adsuefacere possunt; Multum quoque bibunt lactis. Opulentiores Vino utuntur.

Opificia.

Victus.

Pane vulgo vescuntur secalitio. Solent etiam veluti festis præcipuis, inprimis nomine ipsorum indigetatis, item Bacchanalibus, convivia instruere, patentes, consanguineos, & amicos invitare, & cum eis pollucibiliter commessari: natura enim amant oblectationes, epulas & convivia: Potentiores vero splendidè & magnificè epulantur, seque verè magnanimos ostendunt. Nitidas & abstersas conservant domos, ab omni supellectile, & quidem commodissima, instructas, ita ut merito in iis nihil desiderari possit. Et certè pulchrum & gratum habet aspectum ista bene ordinata, munda & copiosa supellex: qua in re fortassis (imo sine dubio) omnes totius Mundi nationes facilè superant. Hoc autem habent Belgæ vitii, ut potu se nimio ingurgitent, quo maximè delectantur: ita ut sæpe nec interdiu nec noctu bibendi finem facientes, præter incommoda reliqua, maximo corpus, & ingenium adficiant incommodo: idque sine dubio illis immaturæ sæpe mortis adfert causam, juxta illud Prop. *Vino forma perit, Vino corrumpitur ætas.* Et ipsi id quoque norunt, fatentur, & seipsos reprehendunt: sed quid agas? vincit mala consuetudo. Quamvis aliquo modo possint excusari. Cum enim humidus & melancholicus fere semper sit aër: nulla forte re alia melancholiæ isti odiosæ, & sanitati infestissimæ mederi possent: quod Horatius indicasse videtur, inquiens: *Vino pellite curas.* Istud tamen Terentii nobile quoque dictum servarent: *Ne quid nimis.* Quod quidem ab omnibus, honestioris existimationis & conditionis viris fieri jam cœpit. Incolæ scito commodoq; sunt vestitu, & pulchrè formato. Magnam deniq; & copiosam exercent Mercaturā, cujus quęcumq; etiā ea sit, peritissimi sunt. Atq; ipsa Belgica, maxima parte, Mercatura & Artibus nititur.

Vestitus.

Mercimonia.

Regio. Unde dicta.

FLandria nomen quamvis non magnæ antiquitatis nulla tamẽ ejus certa ratio reddi potest. Sunt, qui ab urbe ejus nominis appellationem deducant, sita ubi nunc Ardenburgum; sunt qui a Flandberto Filio Blesindæ, quæ Soror fuit Clodionis, Regis Galliæ: Vixit autem Flandbertus Anno Christi CCCCXLV. Sunt qui a Lyderici primi Comitis sponsa *Flandrina* nomen regioni datum arbitrantur. Sunt qui a flatu & fluctibus, quorum magna ob vicini Oceani impetum vis huic terræ incumbit. Adeo ut etiam anno MCCCXI in agrorum censu venditioneque caveretur, ut si intra annos X Mare in ea loca exęstuaret, cassus irritusque esset contractus. Ego rem in medio relinquo. Ejus hodierni limites sunt, ad Austrum Artesia cum Hannonia, & parte Picardiæ. Ad Ortum Hannonia & Brabantia, ad Septentrionem Oceanus, cum Honta sive Ostio Scaldis, quod Flandriam a Zelandia disterminat: ad Occasum Oceanus Britannicus sive mare Germanicum. Longitudo patet itinere tridui, a Scaldi scilicet contra Antverpiam, usque ad Novum Fossatum mill. pass. XXX. Latitudo est mill. pass. XX. Aër Regionis totius est temperatissimus: Ager fertilis, potissimum qua Oceano & Galliæ est vicinus. Pascua læta, cujus rei argumentum est, quod pulli equini ex vicinis regionibus in Flandriã quotannis delati ab Equisonibus, soleant pabuli bonitate, Aëris suavitate, ex strigosis & macilentis reddi generosiores. Alit item varia Animalia domestica, saporis delicati & exquisiti, nec non Ferarum copiam pęne incredibilem. Nec desunt Aves cum aliæ: tum Phasiani, Perdices, Pavones, Ardeæ, Ciconiæ. Regionis Incolæ ita olim bello addicti fuere, ut quieti pacative vix unquam viverent: ac Syriam etiam, Terramque Sanctam, ac Hierosolimam, eorum arma pervaderent. Urbes in Flandria muro ac fossa cinctæ sunt XXX. *Gandavum, Bruga, Ypra, Insula, Duacum. Tornacum, Cortracum, Aldenarda, Alostum, Hulsta. Teneramunda, Birfletum, Neoportum, Slusa, Dunkerka, Gravelinga, Burburgum, Dammum, Dixmuda, Furna, Ardenburgum. Ninova, Berga, Gerardimontium, Castellum, Donza, Orchianum, Lanoyum, Axella* & *Ostenda*. Præter has sunt etiam Municipia patentia quæ urbibus neque nobilitate, neque privilegiorum dignitate, neque structuræ magnificentia, neque frequentia municipum cedunt: *Bella, Poperinga, Hondtscota, Eecloa, Gistella, Middelburgum*, & alia viginti. Pagi in universum MCLIV: ut non immerito triviali proverbio dicatur, Flandriam omnes totius Christiani Orbis Comitatus superare, & Hispani quum in hanc Provinciam cum Philippo Rege venirent, judicaverint totam Flandriam continuam urbem esse. Hodie universa in tres partes dividitur, Teutonicam, Gallicam & Imperialem. Primaria urbs est *Gandavum* conditum a C. Iulio Cæsare, quum in Morinis ageret: vernaculè dicitur *Gendt*, Italis *Guanto*, Gallis *Gand*. Situ est quarto a mari lapide, quatuor fluminibus amœnissimè irrigatur. *Scaldim* enim ex Hannonia, *Lisam* ex Artesia *Liviam* ex portu Slusano, *Moeram* ex quatuor Officiis quas *Ambactas* vocant, accipit. Decem milliaribus distat Antverpia, totidem Bruxella, Mechlinia, Middelburgo. Ambitus intra muros est 45640 pedum Romanorum: hoc est Italicorum milliarium septem. Insulas habet XXVI. Pontes majores, XCIIC. Molas aquarias IV. Trusatiles infinitas: centum quæ vento aguntur. Ecclesias in universum LV. Abbatias V. Cives hujus civitatis frequentia, nobilitate, opibus, animis sunt eximii. Hæc *Carolum* V Imperatorem Orbi dedit. Hæc litteris *Iudocum Badium, Ioannem Cornarium, Levinum Brechtum*, & alterum *Levinum Torrentium, Balduinum Ronsæum, Utenhovium*, aliosque protulit. Opificiorum

Situs.

Aëris temperies

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Urbium nomina.

rum

rum genera in hac urbe LII. Textorum prȩterea ordines XXVII instituti primum a Comite Balduino, filio Arnoldi Magni IↃ.CCC.LXV. *Brugæ* (*Brugge*) vel a pontium frequentia nomen habent, vel a ponte *Brugstock* juxta Oldenburgum & Ardenburgum, è quarum urbinm ruinis ante annos IↃCCC. prima arx Brugensis exstructa est; sita est tertio milliari a Mari loco plano. Ambitus intra muros est 26600 pedum Romanorum, hoc est Italicorum mill. quatuor cum dimidio. Vrbs est non Flandriæ tantum, sed etiam totius Belgicæ amœnissima: templa habet LX, quorum præcipuum & augustissimum est S. Donatiani, olim sacrum B. Virgini, exstructum a Liderico primo Flandriæ Comite, anno IↃCXXI. Opificiorum genera exercentur LXIIX. *Ypra* a rivulo Ypra præterlabente dicta, vulgo *Yperen*, anno CMLX condita est. Hujus urbis fundus dicitur esse plumbeus, idque propter magnam plumbeorum tuborum vim, quibus aqua variè per Civitatem universam distribuitur. Atque hæ quidem sunt Vrbes primariæ. Portus sequuntur: *Slusa* a Catarracta nomen habet, quæ Flandris vocatur *Sluys*, urbs est maritima: Portum habet capacissimum, quo quingentæ naves commodissimè recipi possunt. Ex adverso est Insula *Cadsant*, Georgii Cassandri patria. *Oostenda* ad Oceanum sita, obsidione Archiducis Alberti gravissima, quam ad annos tres & aliquot menses fortissimè sustinuit, ac innumeris pȩne utrinque cæsis, nobilis. *Neoportus* (*Nieuport*) tertio ab Oostenda milliari, urbs est maritima, patria *Iodoci Clichtovei*, cui proxima est Abbatia *S. Bernhardi*, in qua Bibliotheca olim totius Belgii instructissima & celeberrima. *Dunkerka* exstructa anno CMLXVI à Balduino Arnoldi F. Flandriæ Comite, Portum habet brevem admodum & Mari vicino infestum. Vrbis jurisdictio pertinet ad Regem Navarræ. Reliquas urbes Flandriæ Teutonicæ prætereo. In Flandria vero Gallica est *Insula* a veteri positione ita dicta, erat enim stagnis & paludibus cincta: urbs frequentia civium, opibus, legibus ornatissima, & quidem post Antverpiam & Amstelodamũ potentissima. *Duacum* (*Douay*) ad Scarpam fl. ubi olim *Catuaces*, patria est *Roberti Gaguini*. Academiam habet paucis abhinc annis a Philippo II Hispaniarum Rege ibi constitutam. *Orchianum* (*Orchies*) etiam in hoc tractu est, & *Lannoyum* celebre dominis & cive *Francisco Raphelengio*: præterea *Espinoyum*, *Armentiers* & *Tornacum*, *Tournay*. In Imperiali Flandria est *Alostum*, Civitas ampla & munita ad Teneram fl. Comitatus titulo insignis. Pagos sub se habet CLXX. Principatus II, Steenhusensem & Gaverensem, Baronatus complures: Territorium etiam Wasiæ, cujus quatuor sunt opida: *Hulsta*, *Axela*, *Bochoute* & *Assenede*. *Rupelmonda* ad Rupelam fl. arx est, hoc loco minimè omittenda, vel propter *Gerardi* nostri *Mercatoris* Illustrissimi Mathematici & Cosmographi, ac nostri seculi Ptolemæi, memoriam. Flumina sunt *Scaldis*, *Lisa*, *Tenera*, *Livia*, Ypra, *Aa*, *Scarpa*, *Rupela* & alia: Montes perpauci: sed Silvæ plurimȩ eæque valde utiles, inter quas *Niepensis* & *Nonnensis* principes. Status vero Politicus Flandriæ, tribus constat Membris: Primum, *Prælati Ecclesiastici*, qui sunt, *Ordinis S. Benedicti Abbates* VII: *S. Peter &* S. Baefs Gandavi. *S. Winnock* in Bergen, *S. Andries*, *S. Peter* Aldenardæ, *Ename*, *Marchienne*. *Ordinis S. Bernardi Abbates* V: *ten Dunen*, Boudeloo, *Doest*, *Clammerez*, *Marchienne*: *& Prioratus in Waerschot*. *Ordinis Præmonstratensis Abbates* III: *S. Nicolaes* in Vuerne, *Drongene*, *S. Cornelis* in Nienove, *Canonicorum Regularium Abbates* VI: *Eechoute*, *Soetendale*, *Warneston*, *Sunnebeke*, *Cisoing*, *Falenpijn*. Ejusdem Ordinis VI *Præ-*

Flumina. *Montes.* *Silva.* *Ratio gubernandi.*

VI *Præpositura, S. Marten* in Iperen, *Wormesele, VVatene, Loo, Eversam, Petendale.* Secundum membrum, *Nobilitas*, in qua *Vicecomitatus* v. *Gendt, Yperen, Vuerne, Bergen, Haerlebeke. Principatus* III: *Steenhuse, Gavere, Espinoy. Barones* IV, II in Comitatu, *Cysoing & Heyne*: II in Dominio, *Pamele* in Oudenarde & *Boelare. Tribuni militares, Banderheeren*, in Comitatu Teutonico *Dominus de Nevele, de Dixmude, D. de Beveren, de Praet* prope Brugas: *Haeskercke, VVatene, Heverghem, VVaestine, Caecten, Ingelmunster, Vonke, Gruthuse, Male, Maldegem, Oostcamp, VVinendale, Colscamp, Ghistele, Sevecote, Rousselare, VVaestene, Hondscote, Cassel, Nortvrie, Haeveskerc, Halevvijn.* In Comitatu Gallicano, *Castellanus de Lille, D. de VVaurin, D. de Comene.* In Dominio Flandriæ *D. de Rode. D. de Gavere, Sotteghem, Gontero, Scorisse, Poitz, Liekercke, Lumbeke, Rotselar* in Meerbeke. *Wedergraet* in Neyghem, *Steenhuse.* Tertium membrum sunt præcipuæ *Civitates*. In Flandria Teutonica IV præcipuè Civitates hoc membrum repræsentant, *Gandavum*, cujus sortem sequitur, in Comitatu *Burgraviatus Gandensis & Castellania Cortracensis ac Oudenarde & Biervliet.* In Dominio quædam sunt Feuda Imperii, ut IV *Ambachten, dat Landt van Waes, 't Graefschap van Aelst*, ac alia libera dominia ut *Bornhem, Dendermonde, Geerdsberge. Bruga*, cujus sortem sequuntur in Censu & Armis, quæ sunt post IV officia usq; ad Nieupoort, totus videlicet *Franconatus ('t Vrie)* Opida ejus clausa & non clausa. *Ypra*, ad quam referuntur in Censu & Armis, *Yperen-Ambacht, Bellen-Ambacht & Cassel-Ambacht*: *Franconatus Campestris (Het platte Vrie)* cujus sortem sequuntur in Censu & Armis *Vuern-Ambacht, Bergen-Ambacht & Broucborg-Ambacht.* In Gallicana III civitates principales *Lille (Ryssel) Douay, Orchies. Tornacense Dominium* & Status Flandriæ adnexus, per se constat tribus membris: *Ecclesiastico, Nobilitate & VI Supremis Institiis.* Vnum vero habet Flandria *Episcopum Tornacensem*, Archiepiscopo Remensi subjectum, in V tamen Diœceses Episcopales divisa est. *Trajectensi* subsunt IV officia, *Hulst, Axele, Assenede, Bochoute. Tornacensi* subsunt, *Gandavum, Cortracum, Aldenarda*, cum illarum Castellaniis: *VVaes* territorium, *Brugæ, Franconatus & Insula* cum sua Castellania. *Atrebatensis* comprehendit *Duacum & Orchianum. Cameracensi* subest *Dominium Flandriæ* ultra Scaldim versus Meridiem. *Tarvanensis* habet Castellanias *Ypram, Cassel, Vuerne, Bergen, Broucborg, Belle.* In Flandria Teutonica sunt XIV principales Curiæ Comiti feudales, *Viesburg* Gandavi, *Burgus Brugis, Sala Ypra, Castellum Cortraci, Curia in Harlebeke, in Tielt, Domus in Deinse, Curia in Peteghem* dicta *Beaulieu*, & Domui Deinse subjecta, *Tribunal Aldenarde, Burgus in Vuerne, Curia in Bergen, in Broucborg, in Cassel & in Belle.* In Flandria Gallicana sunt III Curiæ Comiti feudales, *Sala in Lille, Castellum in Douay, Curia in Orchies.* In Flandriæ Dominio sunt IV Curiæ Comiti feudales, *Tribunal in Aelst, Domus in Dendermonde, Pratorium VVasiæ* apud S. Nicolaum, & *Castrum Beveren.* Ex omnibus Curiis & Jurisdictionibus dictis appellatur ad Consilium Principis provinciale, quod est Gandavi, inde ad Parlamentum quod est Mechliniæ. Sed de his satis: ad Brabantiam transeo.

Status Ecclesiasticus.

Iurisdictio.

Regio. Unde dicta.

BRabantia maxima parte Aduaticorum, Ambivaritorum & Tungrorum regionem complectitur: cæterum quonam tempore Regio hæc Brabantię nomen nacta sit, planè incertum est: aliis a *Brenno* Gallo deducentibus, aliis ab urbe quadam ejusdem nominis, cujus neque in terris neque in historiis vestigium ullum: aliis a *Bratuspandio* Opido Bellovacorum, cujus meminit Cæsar lib. 2. Alii novum Ducem comminiscuntur *Salvium Brabonem* Arcadem, qui cum Cæsare in Belgicam profectus est, cujus uxor Suana Cæsaris Neptis. Sunt etiam qui a *Gotefrido* Barbato Comite Lovaniensi Barbantiam, postea Brabantiam dictam suspicantur: Nomen sanè nuperum est: quod ut certo constat, ita origo ejus non constat. Longitudo Brabantiæ a *Gemblours* ad D. Gertrudis usque sacrum Montem est milliarium circiter XXII. Latitudo ab Helmontio Bergas usque XX. Ambitus LXXX. Habet a Septentrione Mosam fluvium quo Geldria & Hollandia separantur. A Meridie Hannoniá, Comitatum Namurci & Episcopatum Leodiensem, qui etiam ad Ortum fines ejus tangit: Ab Occasu est Scaldis cum Comitatu Alostensi. Regio gaudet Aëre salubri, planitie fertili, Frugum inprimis feracissima, tametsi Campania sive Campinia *de Kempen*, ob arenas sit sterilior. Quæ tamen pars non omnino infructuosa existit Vrbes hujus Ducatus sunt XXVI. *Lovanium* (*Loven*) antiquissima est, & prima Grudiorum sedes, in qua Dux publico Sacramento se obstringit: Comitatus quondam titulo insignita. Vrbs est amœna prolatis aliquoties pomœriis extensa; ejus ambitus intra muros est quatuor mill. pass. Fluvio irrigatur Dela, *Bruxella* (*Brussel*) urbs splendida est & magnifica, duplici muro munita, sita solo fertili, rerumque omnium abundanti. Mirum, tam numerosæ Civitati, advenis quam plurimis, Ducis aulæ, & peregrinis Principibus cum universo satellitio illic agentibus, omnia semper benignè & copiosè potuisse suppeditari. *Antverpiam* vulgo *Antvverpen* vocant, Galli *Anvers*, Itali *Anversa*, Germani *Antorff*. Petrus Appianus putat eandem esse cum Ptolemæi & Cæsaris *Atuacuto*. Nomen *Antverpiæ* creditur esse a projecta manu. Nam Gigas quidam Druo qui hæc loca ante *C. Cæsaris* adventum insedit, prætereuntibus si dimidium suarum Mercium non solvissent, manum dexteram præscindebat, eamque in profluentem abjiciebat: argumento sunt ipsius urbis insignia, & ossa quædam immania quæ in Curia hodieque adservantur ipsius Druonis, quem alii Antigonum vocatum dicunt. Sed hæc fabulosa. Ilud vero similius; nomen datum ab Indigenis ab aggestu terræ ad Scaldim, hoc enim Belgis est *Anvverpen*: nam aggeribus oppositis flumen pariter angustius reddiderunt & profundiorem ejus alveum. Sita est ad flumen qua id profundissimum, grad. Long. XXVI min. 42. Lat. LI. min. 58. Distat a mari IV. mil. pass. Mechlinia totidē; Lovanio octo: Gandavo X. Brugis XV, Bruxella IIX: Londino LX; Colonia Agrippina XXIX: Francofurto LX. Ter muro cincta fuit. Primum arctiore ambitu, Anno MCCI: Postea ampliore, Anno MCCCXIV, qui annus fame, ut sequens pestilentia notabilis fuit. Denique ad Septentrionem extensa pomœria Anno MDXLIII. Ambitus est extrinsecus quatuor millium pass. octingentorum & duodecim. Fossæ intra Vrbem ex fluvio derivatę aptæque maximis plurimisquę

Situs.

Aëris. temperies. Soli fertilitas.

timisque navibus recipiendis sunt octo. Mercimonia omnem fere æstimationem superare solent. Guicciardinus eam iniivit rationem, ut demonstrarit singulis annis commercia excedere duodecim milliones coronatorum: cujus calculus rebus Antverpianis florentibus non modo non superavit, sed ne æquavit quidem justam æstimationem. Proinde merito cecinit Iulius Scaliger:

Oppida quæ spectant oculo me torva sinistro
Tot nos invidiæ pallida tela petunt.
Lugdunum omnigenum est, operosa Lutetia, Roma
Ingens, res Venetum vasta, Tolosa potens.
Omnimoda merces, artes priscæque novæque,
Quorum insunt aliis singula, cuncta mihi.

Duo & quadraginta loca pietati dicata, cum Templa & Monasteria, tum Nosocomia videt Antverpia, Inter quæ Cathedrale & primarium Templū Divæ Mariæ Virgini dicatum. Est hoc amplissimum & sumptuosissimum opus, spectabili etiam turri illustre, quæ tota è lapide secto & affabrè elaborato, quadringentis & viginti pedibus Antverpiensibus, id est ulnis Florentinis ducentis alta, ita ut perjucundum reddat aspectum: Præterquam enim quod ex ea conspicias totam qua late patet pulcherrimam urbem, & circumjectos illi non minus amœnos, quam pagis, hortis, & villis frequentes agros, detegis etiam clarè primarias quasdam atque longinquas urbes, Mechliniam, Bruxellam, Lovanium, Gandavum, præterea fluminis latè diffusam oram, adeoque & ipsum mare, & Zelandicas etiam Insulas. Sunt in hac Turri octo & Sexaginta, partim prægrandes, partim minores campanæ, quarum pleræque musicalium instrumentorum ritu, canorum quemdam ac quatuor vel quinque vocum edunt concentum: harum maximæ, quæ insoliti & mirandi est ponderis, nomen inditum est à *Carolo Quinto* Imperatore, quæ non nisi ob causas extraordinarias pulsatur. Curant vero Sacra eo in Templo quatuor & Viginti Canonici, quibus præest *Decanus*, cum *Episcopo* qui primum institutus est annò 1567. Curatur sane hoc Templum religiosè imprimis & splendidè, suntque luculenti ejus proventus, & magna Sacerdotum immunitas. *Buscoducum* seu *Silva Ducis*, vernaculè *'sHertogenbosch*, Gallis *Bolduc*, nomen habet a Silvis. Vrbs est ampla, amœna, firmiter munita, sita ad rivulum *Disam*, altero lapide a Mosa, duodecimo ab Antverpia. Atque hæ sunt quatuor urbes primariæ, quarū tres primæ cum *Nivella* Marchionatum constituunt sacri Imperii. *Mechlinia* à quibusdam Brabantiæ adnumeratur, revera tamen ab ea distincta est; urbs alias pulcherrima & nitida: Archiepiscopatu insignita, & sede Ampli Consilii ad quod ultima est in Belgica provocatio. Vrbes præterea in Brabantia sunt *Trajectum ad Mosam*, vulgo *Maestricht*, *Lira*, *Vilvorde*, *Gemblacum* (*Gemblours*,) *Ioudoigne*, *Hannut*, *Landen*, *Halen*, *Leeuwen*, *Schienen*, *Herentals*, *Eindoven*, *Helmont*, *Grave*. Sunt & Municipia complura, nondum muris cincta, *Oostenrijc*, *Oorschot*, *Turnhout*, *Duffel*, *VVaelem*, *Merchtem*, *Asche*, *Vueren*, *Duisburch*, *Hulpen*, *VVavre*, *Breine*, *Genape*, *Gheele*, *Arendonc*, *Dormal & Isca*. Sunt & pagi insuper DCC. Referuntur etiam ad Brabantiam Dominatus Ravestein, Ducatus Limburgensis, cum Dominatu

Lacus. Flumina. Silva. Opera publica.

natu Dalem & Valckenburg. Lacus, Stagna, & Flumina non parum adferunt commodi Brabantiæ. Horum autem principes *Mosa* & *Scaldis*. Sunt & alia minora. Silvis quoque abundat regio, quarum præcipuæ sunt quinque, *Soniensis, Saventerloo, Grootenhout, Grootenheist* & *Meerdal*. Opera publica tam sacra quam prophana hic sunt plurima. Inter ea Templum Lovaniense præcipuum est, Divo Petro sacrum, magnificum valde & sumptuosum. Bruxellæ templa sumptu excellent, egregia & debita suppellectili ornata. Ædes quoque sacras habet Antverpia plurimas, inter quas Ædes B. Virginis amplissima. Alia hic & in aliis locis quæ pæne innumera sunt, prætereo: atque etiam Opera prophana plurima: Palatia, Nobilium domos, Arces, Castella & ejusmodi. Cæterum Status Politicus Brabantiæ tria habet Membra: Ecclesiasticos, qui sunt Abbates, *Affligemensis, Grimbergensis, Tongerloo, Grunendalensis, S.* Gertrudis Lovanii, *S. Bernardi*, Vileer, *Dieleghem, Parckensis* prope Lovanium; *Vlierbekensis* prope Lovanium; Prior magnus Ordinis, *S. Augustini* in Leevve, *Gemblacensis* (*Gemblours.*) Nobiles qui sunt, Abbas *Gemblacensis* Comes, *Dux Arschotensis, Marchio Bergensis ad Somam* rivulum. Barones, *Diestensis, Bredanus, Boxtelensis*, Gaesbeeckensis, VVesemael, *Petersem, Pervveys, Hoochstratensis* nunc Comes; *Renes*. Domini, *Aschensis, Merchtensis, Vuerne*, Gheel, *Lummen, Thurnout, Oostervviic*, S. *Oedenroy, walem, Duffel* Civitates IV principales, *Lovanium, Bruxella, Antverpia, Buscoducum*, de quibus supra.

Scholæ. Mores.

Statum ejus Ecclesiasticum quod attinet: Partim paret *Leodiensi Episcopo*, partim *Cameracensi*: *Leodiensis* Curiam & Magistratum Ecclesiasticum habet Lovanii. *Cameracensis*, Bruxellę. Academiam habet Lovanium celeberrimam: de qua in generali Belgii descriptione uberius. Brabanti hilares, festivi, in scenicis comicisque moribus immodici, teste Lemnio. Præter Brabantiam continentur hac Tabula *Ducatus Iuliacensis* & *Clivensis*. Horum ergo Statum Politicum ex Mercatore adjiciamus. Status Politicus *Iuliacensis* constat similiter III Membris quæ sunt Ecclesiastici, videlicet Abbates, & Collegia Canonicorum ac Monasteriorum: Nobilitas: Civitates. Præfecturæ ditionis 24. *Caster, Brugge, Born, Boisseler, Euskirchen, Munstereyffel*, Moniou, *Eschvviler, Grevenbroich, Wassenberg*, Geilenkirchē, *Hensbergh, Durem, Thonberg, Berchem, Heimbach*, VV*ilhemstein, Gladbach, Millen, Rangenrayd, Norvenich, Nuenar* Comitatus, *Iuliacum, Nideken*. *Clivensis* similiter tres Ordines continet, Ecclesiasticum, Nobilitatem & Civitates. Satrapa autem sive Præfectus Provincialis Cliviæ has sub se habet Civitates 8. *Cliviam* Metropolim, *Calcariam, Sonsbeke* ubi residet, *Santen, Buric, Udem, Griet, Griethusen*. Præfecturæ vero hic sunt 14, *Cranenburg, Duffel*, Gennep, Goch, *Orsoy*, Huessen, juxta Arnhem, *Lymers, Emmeric*, Hetter, *Aspel, Ringenburg, Bisselic, Dinslaken* Præfectura, in qua sunt v. Civitates, *Dinslaken*, VVesel, *Duysburg, Schermbeke*, Holte. *Dominium Ravesteyn* adnexum est Curiæ Clivicę.

Rr HOLLAN-

Regio. Unde dicta.

HOLLANDIÆ nomen a Silvarum Saltuumque frequentia quidam deducũt, lignum enim & Silvam promiscuè *Holt* & *Hout* vocamus, ut *Hollant* sonet regionem silvestrem: omnia enim arbustis olim inhorruisse refertaque prædicant, toto quaqua patet Hollandiæ tractu. Alii a cavitate dictam putant, quasi *Hol-landt*. Est enim universa regio palustris ac pedum pulsu vacillans. Alii a fœno *Hollandiam* quasi *Hoylandiam* nominatam arbitrantur. At eruditissimus Iunius aliam sententiam indicat, Hollandiam Gothicæ Danicæve gentis coloniam esse, ut & Zelandiam, Danosque & Normannos desertis in Codano sinu Insulis Olandiæ Zelandiæque in hæc loca migrasse, & a sua patria Hollandiam, Zelandiamque cognominasse, planè, ut de Heleno Priamide refert Maro, qui in Epiro Opidulum Trojam cum arce Pergamo exstruxit, addita & imagine Scææ portæ & rivulo Xanthi Trojani amnis nomine: & ut in Indiis novam Hispaniam, novam Franciam Europæi effecerunt.

Situs.

Eam a plaga mundi Occidua Britannicum mare, a Septentrione Cimbricum ambit & littora pulsat, ab Ortu Solis fretum amplum Frisiam procul aperit, ad Euronotum Trans-Isalana & Velavia, ad Austrũ Trajectina ditio obtenduntur. Ambitus ejus ad : x milliaria extenditur, Latitudo perexigua est, quandoquidem é meditullio ejus creditur viatori patere aditus ad extremos ipsius fines in latum trium horarum spatio: vel etiã hinc ad Oceanum, illinc ad maris sinum, est, ubi Latitudo non æquat milliare.

Soli fertilitas.

Habet regio ista agros frugiferos, ac luxurioso & opimo Frumento supra modum scatentes, sed qui tantillo in spatio & in regione, qua vix populosiorem invenias ad suppeditandam tantæ multitudini alimoniam sint impares. Sed pascuorum ubertas summa est: qua Boum alit armenta infinita: Vaccas quoque corporum vastitate, lactis copia, eximias.

Animalium varietas.

Constat sanè, aliquibus Hollandię partibus Boves æstivis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia singulas refundere. Ioannes etiam Benningus Consiliarius Curiæ Hollandicæ referente Guicciardino, certa observatione & minime fallente calculo ostendit, tantum Assendelphi, & quatuor vicinis pagis Lactis uno anno é vaccis colligi, quantum é Germania superiore Rhenensis vini devehatur Durdrechtum. Ex hac lactis optimi copia, Buryrum conficiunt, non barbararum modo gentium, ut Plinius vult, sed Regum etiam & Principum cibum laudatissimum. Conficiunt etiam Caseos Parmensibus aut Placentinis nihilo inferiores. Primæ tribuuntur Tessalico & Gravesandico, Secundæ Edammensi, quem inprimis vetustas commendat. Equos etiam generosos profert. In collibus arenariis Cuniculorum innumeram multitudinem habet. Cervorum etiam, Damarum & Leporum frequentiam, inque Hagiensi nemore Capreolorum greges, Avium quoque capturam quæstuosam, inprimis Anatum, Anserum, & autumnalibus mensibus Scolopacum, quas Plinius rusticulas, Martialis rusticas perdices, nostri *Sneppas* vocant. Habet & cespitem fossitium qui ex intimis haustus terræ penetralibus, ipsisque adeo ex aquis eductus, ventoque & sole exsiccatus, ad focos adhibetur.

Imperium majorum.

Hollandia olim suos reges habuit, quorum meminit Suetonius in Caligula cap 44. Verum anno Christi ↄↄCCCLXIII a Carolo Calvo Francorum

Rege

Rege in Comitatum redacta est, eique præfectus est *Theodorus* è Regio stemmate ortus. Patri *Theodoro* successit *Theodorus* filius, huic *Arnoldus*, Arnoldo *Theodoricus*, atque huic alii ex ordine, quorum seriem apud Munsterum & alios habes. Bellica olim gloria clari admodum fuerunt. Hoc enim præsidio cum fide conjuncto in fraternitatem Imperii Romani accepti sunt Batavi. Hac Duce benevolentiam sibi apud Principes constabilierunt, & stabilem sui fiduciam plerisque illorum Tyrannis impresserunt. Per hanc vulgo formidabiles, invictæ virtutis opinionem acquisiverunt. Per hanc denique vera laudis imagine conspicui esse ambierunt. Vrbium nunc nobis est proponenda descriptio: sunt autem *Durdrechtum, Harlemum, Delphi, Lugdunum, Amstelodamum, Gouda, Naerdenum, Muda, VVesopum, Edamum, Monachodamum, Purmerenda, Almeria, Enchuysa, Horna*, &c. *Durdrechtum* Vrbs totius Hollandiæ primaria est. Facies ejus oblonga exit ad modum triremis: ipsa opulenta & copiosa, imo eorum omnium quæ in annonæ reique alimentariæ usum venire atque expediri possunt, locuples quoddam penu est. Ius habet sistendi & retrahendi ad se Merces exoticas, quæcumque secundo amne importantur, ut nimirum eo loco stabulentur, ac conquiescant, donec venditæ sint: & inde rursum non aliis quam popularibus navigiis alio devehantur. Hoc privilegium a *Stabulo* vocant *Stapulam*. *Harlemum* amplitudine urbis, ædificiorum cultu, situsque amœnitate nobile est. Templum habet totius Hollandiæ pulcherrimum firmissimis innixum columnis, foro imminens. Vrbem *Sparnus* interlabitur. Exstructa creditur a Frisiis, circiter annum ɪↄ vɪ. Huic urbi inventæ typograhicæ artis gloria debetur. Est & altera hujus urbis gloria, capti novo consilio *Pelusii*, quam Damiatam vocant, cujus rei symbolum habet nolas binas ex ære Corinthio quæ a re *Damiatæ* appellantur. *Delphi* sequuntur non Apollinis tripode, sed Cereris & Bromii munere insignes. Coquitur enim in hac urbe Cerevisia post Britannicam optima. Nomen habet a fossa, quam Batavi *Delf* vocant, ducta a Mosa ad urbem usque. Anno cɪↄ ɪↄxxxvɪ, v Non. Maii, ignis nato ex favillis forte incendio, luctuosam ac funestam urbis faciem reddidit, absumta deformataque pleraque urbis parte: ex quo incendio postea pulchrior emicuit. *Leida*, Ptol. *Lugdunum Batavorum*, urbs est sita ad medium Rheni ostium Plin. & Ptol. nominatum. Sustinuit anno cɪↄ ɪↄlxxɪv gravem obsidionem, sed pulsis hostibus divina ope & aquarum stagnantium vi liberata est. *Amstelodamum* nobilissimum hodie totius Orbis Emporium ab Amne *Amstela* nomen habet, ut notavit doctus ille Poëta *Nicolaus Cannius*, civis Amstelodamensis, hisce versibus:

Hæc illa est Batavæ non ultima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
Dicta prius Damum, *rarisque habitata colonis*
Cum contenta casis rustica vita fuit.
Hinc Amsterdamum *jam facta celebrior, atque*
Fortuna crevit temporè nomen item.
Vrbs bene nota prope, atque procul distantibus oris,
Dotibus innumeris suspicienda bonis.
Dives agri, dives pretiosæ vestis & auri,
Vt pleno cornu copia larga bèet.
Quod Tagus *atque* Hermus *vehit & Pactolus, in unum*
Verè huc congestum dixeris esse locum.

Paucis initio piscatorum tuguriis habitatum, jurisdictionis fuit Dominorum Amsteliorum. Hanc urbem postea Giselbertus Amstelius ante annos ducentos octoginta plus minus, communiri propugnaculis, portis ac turribus

Marginal notes: *Majorum virtus.* — *Vrbes.*

turribus fecit: quibus per invidiam vicinorum conflagratis, muro cingi cœpit anno CIↃ CCCCXXCII. Ex eo perpetuo aucta & Hollandici juris fuit. Nunc vero non Hollandiæ solum, sed omnium vicinarum regionum ad Sarmatas usque & Gothos & Cimbros est apotheca. In hac urbe stabulantur non solum Itali, Hispani, Lusitani, Britani, Scoti, Galli, Sarmatæ, Cimbri, Sueci, Norvvegi, Livones, Germani: sed etiam Indi Americani, Orientales, Mauri, aliique ex omnibus pæne Orbis plagis. *Gouda* a Cimbrica voce *Gow* nomen habet, quæ & fossam & aggerem fossæ oppositum denotat: Sita ad Iselam, urbs copiosa & rebus omnibus affluens, ac multa Opida. Sunt & Muncipia quædam, inter quæ primaria est *Haga* Comitis, in quo & Sanctiori Principis Ordinumque Consilio locus est, & forum litibus solvendis dicatum. Quod ad Statum hujus Comitatus Politicum, eum tres Ordines constituunt, quorum Primus sunt Equites aurati (*Ridderheren* vocant) eorum præcipui sunt Comites *Egmond; Ligne* cujus sunt Dominia, *VVassenar, Valckenborch* & Vicecomitatus *Leidensis* Civitatis. Invenio & hos Comitatus in Hollandia, *Maeslant, Texel, Goylandt, Kennemerlant, Steenberge.* Domini & Barones, *Brederode* cujus est & Dominium *Vianen,* Baronatus de *Lijsfelt.* Invenio & inter Baronatus in Chronico Hollandiæ numerari hæc dominia, *Lecke, Sevenbergen, Voorn, Isselstein, Stryen, Teylingen, Puttem, Harlem, Leerdam, Asperen, Arckel, Altena, Bottersloet.* Secundus ordo est Dominorum, quorum qui nomine Statuum in Haga Comitis comparere solent, sunt hi præcipuè, *Poelgeest, Polanen, Lochorst, Assendelft, VVarmont, Sparvvoude, Matenes, Schooten, Noortvvijc, Verdoes,* forte *Does, Myne van Amstel, Spangen, Alckemade, Benthuysen, Keneborch, Raaphorst, Svveten, Heemskercke, Ruven, Duyn* & *Sprangen.* Sunt præterea & hæc in Hollandia Dominia *Hoesden, Outhoesden, Papendrecht, VVijngarden, Ghissenborch, Ameyde, Woerden, Waterlant, Schagen, Purmerende, Goude, Naeldvvyc, Ryssvvijc, Schoonhoven, Wateringen, Soetermeer, Heemstede, Heichtvvoude, Mervven, Haestrecht, Dale, Spijc, Hardichsvelt, Bardtvvijc, Wijc.* Tertius Ordo sunt VI magnæ Civitates, quæ nomine omniũ Hagam convocantur, quæ sunt *Durdrechtum;* hæc habet Prætorem & Magistratum, cui Cives parent, & Baillivum cui exterius territorium, tam in Civilibus, quam in Criminalibus. *Harlemum,* Prætorem & Magistratum domi habet: Ruri Baillivum, qui in Civilibus & Criminalibus præsunt. *Delphi,* Prætorem & Magistratum pro Civibus, Baillivum pro Rusticis habent, in Civilibus & Criminalibus Iurisdictionem habentes. *Lugdunum,* hic Prætor & Magistratus intus, foris Baillivus præsunt, qui in Civilibus & Criminalibus Iurisdictionem habent. *Amstelodamum,* intus Prætorem & Magistratum, ruri Baillivum habet qui Civilia & Criminalia judicant. *Gouda,* Prætorem & Magistratum habet pro Civibus & Incolis, Baillivum quoque & Arcis Præfectum,

Regio. Vnde dicta.

ZElandia nihil aliud sonat quam terram ac solum maritimum, a terra ac mari conflatum nomen. Mari enim undique cingitur. Hanc veteribus non fuisse incognitam ex Tacito colligit Lemnius, non hoc quo nunc innotescit nomine, sed ex usu ac vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione, nempe *Maet*, qua populares & indigenæ inter se sunt usi. *Mattiacorum* enim illos nomine designat, cum inquit, *Est in eodem obsequio Mattiacorum gens Batavis similis, nisi quod ipso terræ sua solo ac cœlo acrius animantur.* Zelandiæ nomen accepit a Danis & Nortmannis, qui ex illa Insula Cimbrica quæ in Dania Zelandiæ nomine inscripta est, profecti ad novas terras quærendas, quum gravi Indigenarum multitudine laborarent, Britanniæ ac Galliæ oras invaserunt, ac VValachriam vicinasque Insulas a patrio solo Zelandiam vocaverunt. Harum Insularum situs est inter Mosæ & Scaldis fluminum ostia, a Septentrione Hollandiam, ab Oriente Brabantiam, versus Meridiem Flandriam vicinas habent regiones, ab Occidente mare Germanicum respiciunt. Aëris clementia destituitur Zelandia, qui in nonnullis partibus paullo asperior est, & quam vicinarum gentium minus salubris, præsertim æstate ob paludum & stagnorum graves halitus, & quod regio arboribus minus consita. Hoc tamen habet commodi, quod contagioni ac pestiferis morbis minus sit obnoxius ac serius inficiatur: at infectus immaniter in hominum corpora grassatur, nec facilè conquiescit. Magna vero hic soli ubertas, pingues ac glutinosæ glebæ, feraces, ac fœcundi agri Tritico quo nusquam gentium candidius aut magis ponderosum, aliisque frugibus: Coriandro item & Rubia vulgo *Meedecrappe* nominata, adornandis pannis, ne color deflorescat, eumque intimè concipiant necessaria: ut insignes atque in immensum fastigiatas Lauros perpolitis maturitate baccis onustas: ut efficaces & salubres Herbas, cum medendis morbis, tum esui accommodas sileam. Vberrima etiam hic saginando pecori pascua, non solum intra exporrectos aggeres ac ambitus, sed etiam extra littora, in ipsa Oceani crepidine, in quibus oberrant Pecudum aliquot myriades maximo negotiatorum emolumento, quæstuque uberrimo, non solum supra vulgarem magnitudinem, sed saporis etiam delicati atque exquisiti, soli ac graminum beneficio, quod saluberrimum iis pabulum suppeditat, adeo ut exteri quoque summopere iis delectentur. Anno autem Domini ıɔ CCC LXIII imperante Carolo Calvo apud Batavos illisque affines Zelandos, principatus primum cōstitui cœpit, ac Comitatus nomine designari, primusque Comitis nomine inauguratus *Theodoricus* Filius Sigisberti Principis Aquitaniæ, qui annos octo & triginta in eo dominatu versatus, successorem *Theodoricum* secundum herilem Filium constituit, a quo ad nostra usque tempora hæc Regia potestas longa heroum serie ad Hispaniarum regem Philippum devoluta Comitatus nomine censetur. Insulæ Zelandicæ numero septem sunt, tres ultra Scaldis ostia, Bataviam & Orientē versus quæ propterea dicuntur Orientales, *Scaldia, Duvelandia,* & *Tolen.* Quatuor cis Scaldim, Occidentem versus, *VValachria, Zuytbevelandia, Nortbevelandia,* & *VVolferdijc.* Omnium ultra

Situs. *Aëris qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Imperiū majorum*

Scaldim

Scaldim Insularũ maxima & prima est *Scaldia*, Indigenę vocant *'t Landt van Schouwen*, cujus ambitus nunc est septem mill. olim tamen major fuit, ac tantum exiguo freto distincta a *Northbevelandia*. Vrbes in ea primariæ sunt *Zirizaa* & *Brouwershavia*. *Zirizaa* omnium Zelandicarum urbium creditur esse antiquissima, circa annum ꟾↄ ccc xlix exstructa a quodam Siringue: nobilis diu fuit mercatu omnium rerum, propter celebrẽ Portum, frequentiamque advenarum: sed obstructo arenis Portu multum de antiqua gloria remisit: spes est tamen, eam novo portu effosso paullatim vetus nomen recuperaturam. In hac urbe natus est vixitque *Levinus Lemnius* doctrina & arte medica clarus. *Brouwershaviam* piscatores incolunt, & qui mari victitant. Secunda Insula Scaldiæ est Dwelandia, à Columbarum frequentia sic denominata, patetque ejus Circuitus mill. pass. quatuor. In hac tantum pagi sunt & vici, urbs nulla, Anno cꟾↄ ꟾↄxxx Oceani fluctibus obruta fuit, cum magna Mortalium jactura, sed aggeribus confirmatis exclusoq; mari, haud multo post facile illud damnum compensatum est. Tertia Insula est *Tolen*, Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto discreta, in qua consistit *Toletum* a vectigali & portoriis (Belgis *Tollen*) ita apellatum, vetustum Opidulum: a quo non procul abest *Martinianus agger*, vulgo *S. Martens Dijck*, locus amœnus atque arboribus undique consitus, in quibus maxima alitum, præsertim Ardearum copia nidificat. Cis Scaldim ad Occidentem (Indigenæ vocant *Bewester Schelt*) primaria Insula est *Walachria*, vel ab ejus cultore denominata, aut a VVallis vel Gallis. Insula hæc ab Ortu Brabantiæ obversa est, a Meridie Flandriæ, ab Aquilone Bataviæ, ab Occasu æquinoctiali Britanniæ. Hæc totius Zelandiæ Caput, situ, opibus, Incolarum frequentia, urbium & pagorum splendore, mercimoniis eminentissima, decem in ambitu milliaria complectitur. Vrbes in ea sunt *Middelburgum*, *Veria*, *Flissinga*, *Arnemuda*. Pagi complures. *Middelburgum* a situ nomen habet, est enim burgus in meditullio Insulæ. Vrbs est ampla publicis privatisque ædificiis, pontibus, turribus, propugnaculis ad usum & cultum egregie exornata: omniumque Zelandicarum urbium primaria, atque emporium Negotiatorum frequentatione celeberrimum. Huic ortum suum debet *Paulus* a Middelburgo Mathematicorum ævi sui Princeps: *Nicolaus* quoque *Everhardi* Curiæ Hollandicæ primũ, postea etiam Mechliniensis Præses, quo in munere obiit anno cꟾↄ ꟾↄxxxii. Filios is habuit ob singularem eruditionem hoc loco commemorandos, *Petrum Everhardi* doctorem Theologiæ, *Everhardum Nicolai* Præsidem Curiæ Frisicæ, postea etiam Mechliniensis, *Nicolaum Nicolai* Grudium, *Adrianum Nicolai* Marium & *Ioannem Secundum* Poëtam. *Veria* sive *Campoveria* nomen habet à trajectu, qui Zelandis dicitur *Veer*. Muro cincta primum est anno cꟾↄ cccLvii. Ex eo cœpit etiam esse Scoticarum Mercium Emporium. *Flissinga* nomen & signum habet lagenæ, Belgis *een Flessche* nominatæ. Vrbs est novitiola, sed potens & mari imperans: ac strenuis piscatoribus, atque exercitatis Naucleris, quos *Pilotas* vocãt, referta. *Arnemuda* Middelburgensium est Municipium, & statio navium tutissima. Post VValachriam secunda est *Zuidbevelandia*, quam alii a tremoribus & concussionibus nomen habere existimant, nos a Bavaris, quorum etiam insigna in ejus Insulæ scutis spectantur. Hæc spatiosissimo amœnissimoque versus Flandriæ ac Brabantiæ oras tractu exporrigitur, tametsi paucis abhinc annis maximam jacturam passa,

dimidio

Vrbes.

dimidio jam sit angustior. Ab hac avulsa est civitas non ignobilis Romersvvalia, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomœriis Oceanus undique alluit, ita ut unica salis negotiatione subsistat. In hac urbe Comites Zelandiæ solenne juramentum præstant: quod quum ex more etiam Philippus Hispaniarum Rex esset facturus anno CIↃ IↃXLIX, *Nicolaus de Consilite*, cujus ædibus Princeps excipiendus erat, hos versus ostio suo adscribi jussit:

Vidimus adsueto privatum lumine Solem:
Pallida turbato vidimus astra die.
Vidimus undantis horrendos æquoris æstus
Nos miseros Belgas quum obruit Oceanus.
Vidimus ast postquam te Gloria nostra Philippe,
Cæsarea proles, Semideûmque decus:
Cuncta refutamus transacti tristia secli,
Quod præsens nostrum testificatur opus.
Sit licet exiguum, sit pro ratione voluntas,
Nil facit ad nostrum parva carina fretum.

In Occidentali vero Insulæ parte sita est *Goesa* civitas, ad ostium unum Scaldis quod *Schenge* vocant. Vrbs non tam ampla quam amœna & divitiis pollens, quum unica nunc sit in ea Insula: Cives habet morum humanitate perpolitos, Senatum prudentem. Tertia Insula Zelandiæ cis Scaldim ad Occasum spectans, est *Northbevelandia*, in qua Vrbs *Cortgeene*, pagi permulti: tota hæc cataclysmo anni CIↃ IↃXXXII periit: nunc tamen paullatim restituitur. Quarta Insula est *Wolferdyc*, quasi dicas agger Wolfardi: exigua admodum utpote in qua duo duntaxat pagi sunt. Decem igitur sunt *Zelandiæ* urbes, pagi plures: centum scilicet atq; amplius, Incolę sunt ingeniosi, sagaces, provodi. Statura Incolis media. Referunt tamen Annales a Wilelmo Bono Hollandię Comite ad nuptiarum solennia Caroli Pulchri Franciæ Regis, adductam fuisse inusitata corporis mole fœminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri pusiones videbantur: tanto enim erat virium robore, ut bina dolia cerevisia referta ambabus utrinque manibus portaret, quæ singula quadringenta pondo Italica appendebant, trabemque cui attollendæ impares octo viri fuerant, quo vellet, transferret. Navigandi artis sunt peritissimi: Salem atrum & sordidum qui ex Occidentalibus regionibus adfertur, singulari artificio excoquunt, magnis atque amplis lebetibus, redduntque ita purum & candidum, ut cum nive etiam certare possit. Rudi Hispanico vel Armorico adfundunt aquam marinam, decoquunt, colliguntque pro centum salis Hispanici, centum quadraginta quinque libras puriores. Hunc Salem per Galliam, Angliam, Daniam & reliquam Europam divendunt. Ex re præterea frumentaria, lectissimoque Tritico, atque ex Rubia, Salsamentis, Pecorumq; & imprimis Ovium copia, magnos quæstus faciunt. In re familiari ac domestica omni elegantia nitidi sunt & expoliti: in rem attenti, in Mercatura industrii, in pauperes benefici ac liberales. Status Politicus Zelandiæ solebat constare tribus Membris, uno Prælato, qui totius Ecclesiastici Ordinis locum supplebat, eratque Abbas *S. Nicolai* Ordinis Præmonstratensis Middelburgi. Vno Nobili pro toto Ordine, *Marchione Verensi*: Et Civitatum communitate, quarum præcipuę eæque a nobis supra memoratæ: *Middelburgum*, *Ziriczea*, *Veria*, *Flissinga*, *Tola*, *Martinianus agger*, *Romersvvalia* & *Goesa*. Sed de Zelandia hæc pro loci angustia sufficiant.

Mores. *Opificia.* *Mercimonia.*

Gelriæ Ducatus, complectens Zutphaniæ Comitatum & Overyssel Dominium.

Regio. Unde dicta. Situs.

GElria à *Gelre* arce, quam VVicardus à Ponthe una cum fratre Lupoldo ædificasse fertur, nomen retinuisse dicitur: quamvis complures à *Gelduba* Opido cujus meminit Tacitus appellatam credant. Aliam etiam nominis rationem referunt alii. Hæc à Septentrione Frisiam & Sinum Germanici Maris, vulgo *Zuyderzee* habet: ab Ortu Cliviæ Ducatum, à Meridie Iuliacum attingit: Brabantia & Hollandia eam ab Occidente respiciunt. Aër regionis salutaris & purus: Ager fertilissimus & ad quamvis culturam aptus, Frumenti inprimis ferax: pascuis item fœcundus, unde Pecorum ingentes alit greges: quin & ex remotissima Dania eo pascendi saginandique gratia, numerosi greges aguntur: Lætissima namque ac amplissima, præsertim circa Rheni, Vahalis & Mosæ defluxus prata habentur. Initio recta gubernataque Gelria est à Præfectis: inde à Principibus. Martini enim Austrasiæ Præfecti ex Lamberto nepos *Leopoldus*, sive ut alii memorant *Guidus*, his locis præfuit. Post Caroli Magni tempora *Domini de Ponte* eam rexerunt, sub titulo præfecturæ. *Otto* inde *Nassovius* Princeps ejus dictus est anno MLXXIX, si Lazio est fides. Sequuti sunt *Gerardus, Henricus, Otto, Reinaldus*, cujus tanta fuit apud Imperatorem gratia, ut comitiis Francofurtensibus anno MCCCXXXIX die XIV Aprilis Gelriæ Dux à Ludovico Cæsare Augusto fuerit renunciatus. *Eduardus* Reinaldum Fratrem post varia prælia cepit, vinctumque in carcere detinuit totos annos decem: successit *Gulielmus*, huic frater *Reinaldus*, *Reinaldo Gulielmus Arculanus*. Hic sine liberis Gorichemi periit. Ejus soror Joanni Egmundano nupsit: ac tandem post varias rerum mutationes eo res delapsa est, ut anno MCCCCXII Carolus filius Adolphi è Gallia ab Ordinibus Gelriæ revocatus hæredem instituerit Gulielmum Ioannis Cliviæ Ducis filium, qui etiam cum maxima Caroli Quinti Imperatoris offensione rebus Gelricis aliquandiu præfuit, donec anno MDXLIII maxima Juliacensis parte exutus Imperatori supplex factus est in castris ad Venloam: hac tamen lege, ut totius Gelriæ possessione cederet, & subditis jusjurandum remitteret: Cæsar autem territorium Iuliacense ipsi redderet, duobus tantum Opidis exceptis Hensbergo & Sittarto. Atque hoc pacto Gelri initio liberi, postea sub Principibus vixere: servata tamen Legum Ordinumque suorum auctoritate. Hodie iidem Optimatum solum agnoscunt Imperium, ac pro libertate sua contra Hispani impotentiam fortiter pugnant. Ducatus hic Urbes complectitur duas & viginti

Aëris temperies. Soli fertilitas. Animalium varietas.

Imperium majorum.

Vrbes. viginti, quarũ præcipuæ *Noviomagum*, *Ruremunda*, *Zutphania* & *Arenacũ*, quod nunc vocant *Arnheimum*. *Noviomagum* vel *Neomagum* (*Nyemeghen*) urbs est antiqua, sita ad sinistram Vahalis ripã; cujus eo loco profundissimus est alveus: videtur Batonis quondam regia fuisse, certè Batenburgum Arcem vicinam habet, & intra urbem Hessi Montem, à Filio (ut opinio est) Batonis Hesso cognominatum. Vrbs vero ipsa situ atque opere permunita est, prædives, rerumque omnium affluens: qua Clivensem ditionem propinquam respicit, in arduum collem assurgit, cum vetustissima Arce, Iuliano, ut vulgo creditur, opere, a qua parte nemorosis Montibus & frequentibus fontium scatebris amœna regionis facies se aperit: diversa urbis ora in paludes depressior sidit, reliquum solum tumulo ferme perpetuo acclive est. *Ruremunda* ad ostium Ruræ amnis, qua se in Mosam exonerat, urbs est amœna, dives, potens, in veteribus Menapiorum sedibus. *Zutphania* ad dextram Isalæ ripam Comitatus titulo insignis est de qua postea. *Arenacum*, Tacito, quod posteri mutarunt in *Arnheimum*, ceu aquilæ domicilium: vrbs est Gelriæ primaria & Consilii Senatorii sedes, copiosa, elegans & omnibus modis munitissima: ad Rheni Ostium dextrum sita. Sunt & minores urbes, *Hattem*, *Elburgum*, *Hardervicum*, *Wageninga* quæ *Vada* Taciti, *Tiela*, *Bomelium*, *Bronchorstum*, *Doesburgum*, *Doetecomium*, & aliæ complures.

Flumina. *Gelria* tribus celeberrimis fluviis, *Rheno* nempe, *Mosa* & *Vahali* irrigatur. Præter hæc & alia quædam ignobiliora flumina eandem perluunt, ejusmodi sunt *Worm*, *Roer*, *Sualm*, *Isala vetus*, *Berckel*, *Niers*, *Regge*, *Aa* & *Vidrus*.

Mare. Ad Septentrionem respicit Sinum Maris quem hodie *Zuyder-zee*. velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus, ubi sicut Hollandia patente gremio accommodat se commercio Orbis.

Montes. Silvæ. Terra plana ac humilis, montes rarissimi sunt, iidemque silvis saltibusque consiti. Quod ad Statum hujus Ducatus Politicum, is tria habet Membra, quæ sunt Baroniæ, Nobiles & Vrbes. Baroniæ sunt *Velavia*, (*de Veluvve*) *Batavia*, (*de Betuvve*) *Bommelweert*, *Tielervveert*. *Zutphaniæ* Comitatus sub quo sunt *Bronchorst* Comitatus, & *'sHerenbergensis*. *Superior Gelria* in qua sunt *Ruremunda* & *Gelder*. Nobiles sunt Comites *Bronchorst* & *'s Heerenberg*. Domini *Batenborch*, *Groesbeek*, *Montfort*, *Wel*, *Wachtendonck*, *Grol*, *Anholt*, *Keppel*, *Bredefort*. *Buren*, Comitatus sui juris est in Gelria. Civitates IV primariæ *Neomagum* Vice-Comitatus & Feudum Imperii, Civitas Libera Metropolis totius Ducatus Gelriæ quę habet sub se *Bataviam* (*de Betuvve*) Superiorem & Inferiorem, *Bommelvveert*, *Tielervveert* & *Maesvvael*, Territorium inter Vahalim & Mosam. *Ruremunda* Superioris Gelriæ Caput, quæ habet sub se *Venlo*, *Gelder*, *Vagedie*, *Strale*, *VVachtendonck*, *Erckelens*, *Montfort*, *Echt*, *Nieustat*, *Kessel*, *Midler*, *Grieckenbeke*. *Zutphania* cui subsunt *Dousburgum* &c. *Arnheimum* sub qua sunt *Wagheninge*, *Hattem*, *Harderwijck*, *Elborch*, & tota *Velavia*. *Arnheimi* Sedes Consilii Senatorii & Præsidis totius Gelriæ, ad quos referuntur judicia IV dictarum Civitatum, sine ulteriore appellatione, ad has quoque eorum Opidorum & Locorum quæ ipsis subesse dictum est. Status Ecclesiasticus ejusmodi. Gelria Episcopis IV subjecta erat *Neomagum* cum suo Territorio suberat Episcopo Coloniensi, *Ruremunda* cum suis Leodiensi, *Zutphania* cum suis Monasteriensi, *Arnheimum* cum suis Trajectensi. Incolæ bellicosi ac armis mirum in modum addicti erant, paullo ante nostra tẽpora: hodieum hanitatis studia majore industria sectantur.

Merces. Mercimonia. tur. Mercaturæ quoque negotiationique insistunt, magna ex parte, reliqui mechanicis partim Artibus addicti, partim Agriculturæ, ob Soli benignitatem inhiantes, uberrimos Fructus cõsequuntur. Complectitur hic Ducatus, præter alios Comitatus & Baronias Comitatum Zutphaniæ. Hæc nomen à ratione Soli, si Goropio Becano credendum, accepit. à Paludibus nempe, quas *Venen* vulgo vocant. *Comitatus Zutphaniæ. Etymon.* Hujus Regionis Incolę ut vicini Proavorum indolem ac genium referunt, fortes sunt belloque ut plurimum apti. Gelriam quippe, & Zutphaniæ potissimum Comitatum, *Sicambri* multorum sententia, quondam obtinuerunt, quibus præcipua feritas, & bellandi præ cæteris Germanis studium inerat, unde perpetuis incursionibus, Gallias infestabant. Qua de causa, *Majorũ virtus.* pacato jam Orbe terrarum, aliquandiu portas Jani claudere non poterat Octavianus Augustus, quod intellexisset Sicambros adhuc Galliis infestos esse. *Otho* autem *Nassovius* Gelriæ Dux præter Filium Gerardum qui *Imperiorum majorum.* ipsi in Ducatu Gelriæ successit, ex Sophia Zutphaniæ Comitis Filia *Gerlacum* genuit, quem in Zutphaniæ Comitatu successorem habuit. Quo improle è vivis sublato, Zutphaniæ Comitatus Gelris adscriptus fuit, à quibus postea nunquam descivit. Vrbem habet cognominem quam *Vsipetum* civitatem esse autumat Junius, frequentem, copiosam & Aquis munitam, ad dexteram Isalæ fluvii ripam. Eam Berckel amnis perfluit & ibidem Isalæ miscetur. Comitatui porro Zutphanico assignatæ sunt Vrbes & Præfecturæ ordine sequentes, *Vrbes.* *Dousburgum, Doetecomium, Lochemium, Grolla, Bredevorda, Bronckhorst*, hæ quidem Vrbes, Præfecturæ autem eæ, quæ nomen ab his ipsis urbibus sortiuntur. Atque his rursum præest Summus unus Præfectus, quem lingua venacula Zurphanici Comitatus *Drossartum* appellitant. Huic quoque parti adscribitur, urbs *'sHerenbergensis*, & ipsa Comitatus nomine insignis.

Restat nunc ut pauca de *Trans-Isalania* subjungamus, ob situm Isalæ sic dicta. *Trans-Isalania. Vnde dicta.* Hæc à Septentrione Frisiam Occidentalem: ad Meridiem Gelriam respicit: qua Oriens est westphalia est: qua Occidens Sinum amplissimum (hodie *Zuyder-zee*) & Fluvium Isalam habet. *Situs.* Regio plana est ac humilis: *Soli fertilitas.* Ager feracissimus, Frumenti inprimis: Pascuis item fœcundus, *Imperiũ majorum.* Trans-Isalania Provincia multis seculis Vltrajectensibus Episcopis subdita fuit, donec *Vrbes.* anno MDXXIIX hortatu Henrici Palatini Episcopi Vltrajectensis sese Carolo V ejusque successoribus submisit. In hac Provincia urbes mœnibus cinctæ octo sunt, videlicet *Daventria, Campi, Swolla, Steenwijckum, Vollenhova, Hassela, Oetmarsia* & *Oldeseela*. *Daventria* (*Deventer*) omnium copia circumfluens, opulenta & beata ac validè munita: ad dexteram Isalæ ripam sita. Reliquas præterea. Habet præter Isalam *Vidrum*, aliaque minora flumina. *Flumina.* Præterea amœna & utilia Nemora quamvis exigua & sine nomine. Status Politicus Trans-Isalaniæ in duobus Ordinibus consistit, qui sunt Officiarii Principis cum Nobilitate, in qua sunt *Almelo, Ghoer*, &c. idque per tres ditionis partes, *Isselland, Twent* & *Drent*. Summus Magistratus & Parlamentum est in Vollenhove, unde appellare non licet.

Regio. Unde dicta. ARtesia maximam partem complectitur eorum, qui Cæsari *Atrebates*, ab urbe primaria, quam ipse vocat *Atrebatum*. Marius tamen Niger hic constituit *Ambianos*. Ptolemæus etiã Atrebatium inter Sequanam & Prhudiũ qui nunc dicitur *la Somme*, collocat: Nomen autem recens *Artesia* à voce *Arras* qua nunc Metropolis nuncupatur, quasi *Arratesia* per syncopen extrita syllaba formatum, vulgo *Artois*. Termini hodie sunt, à Septentrione Flandria, à qua discreta est fluvio *Lisa* & nova Fossa: ad Austrum & Occasum *Picardia*, ad Orientem *Flandria Gallica* & ager Cameracensis. *Situs. Aëris temperies Soli fertilitas.* Aër suavis & serenus, regio fertilis, imprimis Tritici, cujus copiam non suis tantum abundè suggerit, sed vicinis quoque Flandris, Brabantis, aliisque. Antverpiensium & Mechliniensium hoc unicum horreum est. Vino caret, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. Ditio hæc olim Flandrorum: *Imperiũ majorum* Totam enim *Balduino Arduennati* dotis loco dedit Carolus Calvus, quum is Iuditham uxorem duceret. Postea Philippus Alsatius quum Neptem suam Isabellam locaret Philippo Ludovici VII Galliarum Regis filio dotem ei dedit Flandriam Occiduam, hoc est tractum eum qui est à nova Fossa, usque in Picardiam. Eum Philippus anno MCXCV fecit Comitatensem, deditque filio suo *Ludovico*, qui primus Artesiæ Comes fuit, postea Galliæ Rex, & pater Ludovici Sancti. Anno vero MCCCXXCII *Ludovicus Malanus* Comes Flandriæ post Matris obitum factus est Comes Artesiæ: atque ita rursum uterque Comitatus conjunctus fuit. Obitu autem Caroli Audacis Burgundiæ Ducis *Ludovicus* XI Galliæ Rex iterum Artesia potitus est; quæ postremum pacto & fœdere Caroli VIII Galliæ Regis & Maximiliani Jmperatoris cessit *Philippo Austriaco* Maximiliani F. patri Caroli V anno MCCCCXCII. Vrbes præcipuas habet *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethuniam*, *Ariam* & *Bapalmam*; cæteræ minores sunt. *Urbes.* *Atrebatum*, vulgo *Arras*, *Atrecht*, ad Scarpam fluvium situm est, ingens, propugnaculis fossisque munitissimũ, speciem refert duarum urbium quarum, alteram vocant *la Citè*, estque juris Episcopalis: alteram *la Ville* estque juris Principalis. Minor illa est, sed amœna, habetque templum cathedrale elegantissimum, sacrum B. Virgini. Hic magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum apparatu, certum Manna adservatur, quod D. Hieronymus ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in Epistolis, refert. Hæc major, ædificiorum platearumque capacitate & fori amplitudine vehementer laudata. Domus omnes fornicibus subterraneis capacissimis sustentantur, adversus obsidionis vim excavatis. Habet præterea Bibliothecam Manuscriptorum librorum omnis generis, sed potissimum Theologici. Patria hæc fuit Fr. Balduini, Iurisperiti celeberrimi, cujus Parisiis Monimentum in æde Maturini est tale: CUIACI, BALDUINUS HIC IACET. HOC TECUM REPUTA ET VALE. MORTUIS NOBIS IURISPRUDENTIAM GRAVIS CORRIPIET SOPOR. *Franc. Bald. Jurisc. ob. anno æt.* LIV. XI *Novemb. a partu Virginis* MDLXIII. *Papirius Massonus Balduini auditor P.* In eadem civitate natus clarissimus CAROLUS CLUSIUS eruditionis omnis atque elegantiæ decus, qui post regiones plurimas peragratas in Batavico Athenæo senex leniter conquiescit, manumque extremam imponit dignis immortalitate operibus. Urbs sic satis frequentata, quorum alii Mercatores, alii Opifices. Horum sunt multa Collegia quorum maxima pars Lanariæ studet.

det. *Fanum Sancti Audomari*, prius vocatum fuit *Sithiu*, teste Meyero, postea à S Audomaro S. *Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annum DC LXX, & eo loco Cœnobium exstruxisse ad fluvium *Aa*. Vrbs nitore & frequentia Civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in Descriptione *Bononiæ* diximus. Tertio inde lapide ad flumen Lisam fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadem descriptione. *Bethunia* nobile quoque in Atrebatibus Opidum, annonæ Frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus, sive Flandris Occiduis, Dominatus, antequam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum aliis concederet. Mercimoniis, rei frumentariæ negotiatione aliarumq; rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt, & exportari solent, varietate, est pro re nata, florentissima. *Aria* ad Lisam sita est, qui eam mediam secat: distat *Teroana* II milliaribus: Opidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato a Cæsarianis ejusdem nominis Opido, occasione belli inter potentissimos Europæos Principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis Canchiæ, uno milliario propius Galliam, distans quatuor milliaribus Monstrolio & quinque a S. Paulo. Rigatur & altero fluvio, vulgo Blangis a loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationẽ juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat Hesdinum vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuit. Iuxta Fanum Audomari Lacus est piscosus, in quo aliquot Insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alliga- *Lacus.* to, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in Lycia *Calaminas* Plinius recenset. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam Boves in iis pasci aliaque Pecora posse. Sub hisce Insulis, brumali tempore, & æstivo maxima latet Piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvii sunt *Flumina.* præcipui *Lisa, Scarpa, Aa, Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens Canalis, quem Fossam novam indigetant: eum alii putant humana industria effossum tempore Balduini Comitis, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia Flandriæ Artesiæque distinguenda: alii Sinum esse existimant maris interclusi. Certè Morinos Oceano vicinos fuisse agnovit etiam Virgilius, quum eos *hominum extremos* dixit. Atque nunc Teroana octo millibus pass. à mari discreta: Præterea ex fundo Fossæ novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. Silvis etiam non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus. Status autem Politici in Artesia tres sunt Ordines: Ecclesiastici, Nobiles & Civitates præcipuæ. I Membrum sunt Ecclesiastici, in quibus sunt Episcopi II, *Atrebatensis* & *Audomarensis* (*S. Omer*) Præpositi II, *Bethuniensis & Ariensis*. Abbates XX, quorum hæc Monasteria: Ordinis S. Benedicti VII, *Atrebatense*, *Aquicinctense Auscin*, *Audomarense*, *Blangiacense Blangis*, *Montense*, *Hamense Hames*, *Alsiacense*. Ordinis S. Augustini VII, *Auriasiense*, *Mons S. Eligii* (*S. Eloy*,) *Choquense Choques*, *Henninense Hennin Lietard*, *de Raselli Villa*, *Mareolense* (*Mareul*) *Aquicurtense in Eaucourt*. Ordinis Cisterciensis, *Cervicampense* (*Cherchamp*,) *Clarimarense* (*Clommeres*) Ordinis Præmonstra-

monstratensis, *Dammartinense (Damartin) Santandreanum, Auguatianum.* Collegia Canonicorum x, *Atrebatense, Audomarense*, Bethuniense, *Ariense, Hesdinense, Lensiense, Sanpaulitanum, Lilleriense, Falckobergense, Douriense.* II Membrum sunt Nobiles, in quibus Princeps unus *d'Espinoy*: Marchio unus *Rentinensis*, Comites VII, *S. Pol, Falquenberch, Harliensis, Busquetensis, Henninensis, Arquensis, Blangiacensis.* Sed hi duo postremi pridem in dotem Monasteriorum S. Bertini & Blangis cesserunt, nec in Conventum Ordinum accersuntur. Castellani pręcipui IV, *Atrebatensis, Audomarensis, Bapalmensis, Lensiensis.* Equestres Familiæ Ordine Alphabetico sunt hæ: *Ausi, Averdom, Aubigny, Aix, Annequin, Anuezin, Aneroult, Avion, Allennes, Amuin, Bailleul, Beaufort*, Beaumez, *Beaurains, Beausart, Bellone, Berles, Billy*, Boffles, *Boisleux, Bonnieres*, Boncourt, *Boubers*, Bours Brias, Buissi, *Caumont, Conroy*, Contes, *Coupigny, Croisilles, Cunchy, Divion, Douvrin, Enne, Erin, Esquerdes, Estree, Fosseux, Frevin, Fleschin*, Gomiecourt, *Govy, Greboval, Geulesin, Habarcq, Hachicourt, Hamelaincourt, Helsault*, Houchin, *Houdin, la Viesville, la Plancque, Lignereul, Licques, Longastre, Malanoy, Maisnil, Mammez, Marles, Mes en Conture, Mingoval*, Moiry, *Nedoncelles, Neufville, Nojelle, Noircarmes, Ococh, Olham, Oignies, Oresmiaux, Plancques, Plouick, Pronville, Querecques, Ranchicourt, Ransart, Recourt*, Rebecque, *Regnauville, Rely, Rolancourt, Rumenghien, Sains*, S. *Aldegonde*, S. *Venant, Sombrein, Somastre, Tieuloje, Tramerie, Vaulx, Villers, Vrolant, Wancourt, warluzelle, Waurans, Willerval.* III Membrum Civitates præcipuæ: Regiæ VII, *Atrebatum, Fanum S. Audomari, Bethunia, Aria, Hesdinum, Lens, Bapalma*, Privatorum Dominorum, *S. Pol, Perne, Lillers*: Itē Pagi Vrbium prærogativa utentes, qui etiam ad Conventus Ordinum evocantur XXIIX, *Arques, Aubigny, Avesnes, Aussi, Beaurains, Blangy en Ternois*, Busquoy, *Carvin, Caumont, Choques, Dovrier, Franquenberghe, Fressin, Fleurbay, Frevene, Frages, Gorgue, Hennin Lietard*, Huchin, *Hosdain, Labroie, Libourg, Oisy, Pas, Richebourg, Tornehem, Ventie, Vitry.* Consilium provinciale est Atrebati, unde appellationes ad Parlamentū Mechliniense deferuntur. Ceterum Atrebatēsis Episcopus in spiritualibus toti Comitatui pręest, & Archiepiscopo Rhemensi subest.

Continet hæc Tabula etiam *Picardiam veram* & *Ducatum Cameracensem (Cambresi)* dictum, qui est Principatus Imperii, & ab Episcopo qui Cameraci resider in tēporalibus simul & spiritualibus, regitur. In spiritualibus tamen Archiepiscopo Rhemensi subest, & in temporalibus sub Protectione est Regis Hispaniarum. Atque hæc de Artesia sufficiant: ad Hannoniam pergamus.

Hannoniæ Comitatus, Cui adjungitur Namurcensis Comitatus.

Regio. Nomina & unde deducta.

HAnnonia Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptolemæus Βάγακον vocat. Sæpius hæc Regio mutavit nomen: initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, à Panos cultu: postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*: Postremum Hannonia, ab Hania Fluvio qui mediam regionem secat, vernaculè *Hamault* vel *Henegovv*, ab eodem fluvio Gallis *Haine*, sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *Gouvv*, quæ Regionem vel Pagum significat. Habet à Septentrione Brabantiam, & Flandriam: ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia: ab Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa Regio viginti milliaribus: Lata XVI. Aër temperatus, suavis & serenus: Solum fertile, ac cæterarum Frugum, sed præcipuè Frumenti præstantissimi ubertas maxima. Abundat Pratis, Pascuis, Pomariis, aliisque ad vitæ usum rebus necessariis. Habet & Metalla Ferri optimi, & Plumbi: præterea Lapicidinas variorum Marmorum, atque etiam duri Silicis quem Ovidius Indicem, & *Lithanthracon*, *Houlles* vernaculè Leodienses vocant. Ignem flammamque concipiunt foventque, ut carbones: nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque Vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli injuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæque præ aliis quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hęc frequenter Dominos mutavit; ac tandē à stirpe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicā, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicam, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Vrbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt XXIV, inter quas primariæ *Montes* & *Valencenæ*. *Montes*, *Mons* vulgo, urbs ad Trullam fluviolum, navium tamen capacem, sita, amplitudine & vallatis mœnibus inclyta est. Fontes in ea vivi permulti: opes amplæ ex mercimoniis, opificiis & agricultura. *Valencenæ*, vel *Valencena*, seu, ut quidā volunt *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut autor est Sigebertus Gemblacensis, ad Scaldim sita est, planitie peramœna, eoq; tuta ab hoste. In ea est Armamentarium ad belli usus instructissimum. Templa duo, unum Sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ, ex Marmore & Lapide Porphyretico: alterum S. Joanni recentius, opus Pepini, Patris Caroli Magni: Cœnobia plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Curia amplissima cum Horologio celeberrimo, opus Guilielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ. Sunt præterea *Condatum* (*Condè*) ad dexteram Scaldis ripam duobus milliaribus Valencena distans, Opidum elegans: *Landresium* (*Landresi*) ad Sambrā, celebre obsidione Caroli V Anno M D.XLIII, qui tamen eo per vim potitus non est: *Avesnæ* (*Avesnes*) Vrbs & Munimentum Gallorum finibus oppositum; ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimai*) urbs ad fluvium *Blancam* in media Silva, id nuperis bellis sæpiusculè incensum, dirutum; tamē ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatū videri

Situs.

Cœli temperies Soli fertilitas.

Imperiū maiorum Vrbes.

videri possit. Palatiũ habet cum horto & Labyrintho singularis artificii: *Halla* Brabantiæ finibus contermina: *Bouchain* municipium est situm ad ripam Scaldis fl. inter Cameracum & Valencenas, exstructum a Pepino in memoriam nobilis victoriæ quam hoc loco retulit ab exercitu Theodorici Gothorum Regis: *Quercetum* (*Quesnoy*) Opidulum est, tertio lapide a Valencena, mercimoniis nobilitatum: *Bellus Mons* (*Beaumont*) Opidulum perelegans, à re nomen habet. *Philippopolis* (*Philippe-Ville*) a Rege Philippo, *Mariæ-Burgum* a Regina Hungariæ Maria nomina habent: loca munitissima ad Gallos reprimendos condita. *Bavacum* (Gallicè *Bavais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* Ptol. esse arbitrantur: nonnulli illud *Belgium* Cæsari in Commentariis dictum volunt: sed refelluntur ab iis, qui in Bellovacis seu Picardiæ quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & *Maubeuge*, *Bins*, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Conte*, *Engien*, *Lessine*, *Chevre*, *At*, *S. Gaillein* & *Leuze*. Pagi sunt præterea CCIↃL, quorum plerique omnes pulcri, amœni, opulenti. Regio Lacubus, Stagnis, Fontibus, ac Fluminibus, undique irrigua; fluminibus, *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & aliis. Silvas habet & Nemora admodum jucunda; præcipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro Respublica Valencena tanta prudentia constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut Noribergenses ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam præclara Politia orti fuerint Cives per universum Orbem virtute celebres, inter quos primas ferunt, Henricus VII Imperator, Dux Lutzenburgicus: Maria Filia unica & Hæres Caroli Audacis, Avia Caroli V. Joannes Froisardus, Historicus Nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est.

Lacus. Flumina. Silvæ.

Status Politicus Hannoniæ V constat Membris, quæ sunt, I Pares XII, videlicet *Longueville*, *Lens*, *Filly*, *Chievre*, *Avesne*, *Chimay*, *Levreux*, *Barbanson*, *Baudour*, *Rebaux*, *VValecourt*. II Prælati Ecclesiastici nimirum Abbas & Comes I, *S. Wauldrut*. Abbates XXVI. *S. Guislain*, *Marchennes*, *Cambron*, *Hasnon*, *Marville*, *Ancin*, Haultmot, *Liessy*, *S. Denys*, *Vicogne*, *Feullien*, *Crespin*, *Bonne Esperance*, *S. Jean*, *S. Aldegonde*, *Geilenghien*, *Spinleu*, *Ath*, *Fontenelle*, *Beaumont*, *Denain*, *Quesnoy*, *VVatiebraine*, *Lolive*, *Billiay*, *Leture*: & Collegia Canonicorum. III Nobiles, in quo sunt Principatus unus, *Chimay*; Comitatus X, *Lalain*, *Beaumont*, *Ostervant*, cujus Civitas primaria est *Bouchain*, *Barbanson*, *Avesne*, *Barlaymont*, *Bossu*, *Montigny*, *Reux*, *Terrache*. Baroniæ XXII, *Enghien*, *Leuze*, *Havre*, *Ligne*, *Anjoing*, *Vuerchin*, *Fontaine*, *Havaide*, *Kimrain*, *Barlaymont*, *Ville*, *Gomegnie*, *S. Aldegonde*, *Senzelle*, *Condet*, *Haurdain*, *Belleule*, *Fagneille*, *Bousie*, *Roesin*, *Frasne*, *Harchies*. Marescallus unus, Senescallus unus, Venator Magnus unus, Camerarius perpetuus unus. IV Officia Ordinaria (Castellaniæ opinor) *Valenchene* &c. V. Civitatum Communitas.

Restat NAMURCI COMITATUS. Hic situs est inter Brabantiam, Hannoniam & Leodiensem Diœcesim: exiguo territorio & montoso, sed peramœno. Aërem habet salubrem & temperatum. Solum ferax Rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & Ferri Plumbique Fodinas, & Latomias, in quibus varii generis saxa exscinduntur, atque imprimis Marmora subnigra, & quæ Iaspidem referunt. Neque ita pridem cœperunt

Namurci Comitatus. Cæli temperies.

cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithantracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti Descriptione. Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit titulo Marchionis: postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, Frater Balduini Comitis Flandriæ Anno M CC. Comes fuit *Theodorus*: cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ Inferioris descriptione a nobis explicatum est. Vrbes in hoc Comitatu muro cinctæ sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovinæ*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi CXXCII. *Namurcum* (*Namur*) urbs est primaria, cujus nomen unde dictum sit, ignoratur: alii putant a *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi Servatoris obmutuit. Ergo a Nano muto *Namurcum*: alii a Novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Vrbs sita est inter duos Montes, in læva Mosæ ripa, qua Sambram recipit. Distat IIX mill. Lovanio, X Leodio & totidem Bruxellis. Dives est, & splendida publicis privatisque ædificiis, Arce etiam instructissima bene munita. Quarto milliari a Namurco sunt *Bovinæ* (*Bouvines*) opidum exiguum, quod bellorum injuriis jam aliquoties vastatum, postremum vero ab Henrico II Galliæ Rege Anno CIƆ IƆ LIV magna parte destructum est. Id ex eo tempore Civium industria restitui & restaurari cœpit. *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est a Carolo V Anno CIƆ IƆ LV adversus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* opidum minime aspernandum, Namurco VII milliarium intervallo distans. Flumina habet hæc regio piscosa: inter quæ primas obtinent *Mosa* & *Sambra*: Fontes vivos & largos. Silvas non tantum ad delectationem, verumetiam ad venationem aptissimas, Feris refertissimas. Multa sunt in hoc Comitatu Templa, & Cœnobia splendida Namurcensium Comitum sumtibus olim constructa, & opimis honorata reditibus. Tertio Milliari a Namurco dives est pagus *Audennas*, in quo vetustissimum Monasterium Canonicarum nobilium Fœminarum exstructum institutumque a Begga filia Pepini veteris, a qua primum creduntur dictæ Vestales *Bagginæ*. Status Politicus Comitatus Namurcensis tribus cõstat Membris, quę sunt Ecclesiasticus Ordo, Nobilitas, Civitates præcipuæ. In Ecclesiastico Ordine sunt Abbates *Floref*, *Granprè*, *Anden*, *Bonef*, *Wassore*, *Hastieis*. Nobilitas *Done* Vicecomitatus &c. Civitates præcipuę *Namur*, *Bovina*, *Charlemont*, *Valencourt*, sive *VValencourt*. In vrbe Namurcensi sedes est Consilii Regii, a quo appellatio est ad Curiam Mechliniensem. Est & Sedes Episcopi, cujus Templũ Cathedrale sacrum est S. Albino. Cives armis adsueti sunt, Gallicus iis sermo, sed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: sed qui nothi sint Illustrium Principum, vel e nothis oriundi.

Soli fertilitas. *Imperium majorum.* *Vrbes.* *Flumina.* *Silvæ.* *Opera publica.*

Regio. Unde nomen habeat. DVcatus *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis Civitate: hæc (ut nonuulli opinantur) à fluvio *Elza Alisontia* fortè Antonini. Ab Elza fit Elzen-burch; inde *Lutzenburch*. Petrus Divæus aliam de Lutzenburgo sententiam notat his verbis: *Leucorum gentem* (inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum est: Opida eorum Tullus ac Nasium, Ptolemæo celebrata nomen servant, Toul & Nancy; vernaculè crediderim appellatos, de Lutzen, & latè imperasse, ut ab iis Lutzenburgis celebris Opidi nomen ortum sit, quasi der Lutzenburch*. Hęc ille. *Situs.* Terminant hunc Ducatum ad Septentrionem Leodienses & Namurcenses; ad Ortum Mosella cum Episcopatu Trevirensi, ad Occasum Mosa cum Silva Arduenna. Ambitus totius regionis est LXX milliarium. Regio hæc licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaque ac fertilis est. *Soli fertilitas.* Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est Segetis & Vini. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatem venationum bonitate & Ferarum optimi generis mirifica abundantia compenset. Metalla Ferri sunt non procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla, Cronenberch & Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal*: Conflantur hoc loco ab istis Cyclopibus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniam ingenti lucro distrahuntur. Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo *Henricus Septimus*. Imp. Comes fuit Lutzenburgicus non Dux. *Imperium majorum.* Postea in Ducatus dignitatem, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alii Vvenceslao Romanorum Regi, alii Carolo quarto tribuunt, Conradus autem Vercetius Henrico VII adscribit primo ex ea familia Romanorum Imperatori. Primum hujus Comitem *Sigifridum* fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit Ortelius: eumque Filium fuisse Tacuini Ducis Mosellani. Fuit olim Lutzenburgum Trevirorum portio. *Urbes.* Vrbes habet viginti, vallo & fossa munitas, quarum nomina hæc sunt: *Lutzenburgum, Arlunum, Rodemachera, Theonis villa, Gravemacherum, Coningsmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vianda, Bastonacum, Mommedium, Novum Castrum, Danvillerium, Marvilla, Roccha, Durbis, S. Viti urbs, Marza & Salma*. Sunt & Vrbes aliquot quarum mœnia solo æquata: sunt & Arces Vrbium pæne æmulæ, *S. Ioannis & Manderscheid*, quibus titulus est Comitatus. Vrbs primaria *Lutzenburgum*, aliis *Lucemburgum*, & *Leuceburgum*, Ptolemæo *Augusta Romandiorum*. Guicciardinus dictum vult quasi Lucisburgum, hoc est, arx Solis: quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca à Gentilium Diis denominata videri possunt: *Arlun* ab ara Lunæ, *Ivois* à Iove, *Marche* à Marte: sed an hęc vera origo sit, alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno, parte altera montoso, altera plano. Hanc Elza fluvius interluit, partem Vrbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcunque splendidæ, verum belli injuriis variè afflictæ: ac Templum sacrum Nicolao: Cœnobium Francisco, in quo sepultus Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ, filius Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV. Vrbs hæc etsi Martis frequenter deformata furoribus, cui nihil cum Musis otio & tranquillitate gaudentibus cõmune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos Nicolaum Navium hominem usque adeo doctrina & rerum prudentia magnum, ut Curiæ judicialis apud Lutzen-

Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, Filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum V Cæsarem gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarii vicarius ab eo constitutus id muneris cum vita finierit. *Arlunum* vernaculè *Arlon*, situm est in Montis vertice, Opidum satis elegans, Lunam Deam hic olim gentilitio more cultam, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis Monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in Pomœrio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomi, Viri egregiè docti. *Flumina.* Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt (*hier*, *Mosa*, *Bemoy*, *Houl*, *Lech*, *Alsatus*, *Atardus*, *Sourus*, *Prumeus*, *Mineus*, *Ghomeus*, *Orto*, *Albis*, ac innumeri pæne rivuli. *Montes. Silvæ. Ratio gubernandi.* Montibus regio undique attollitur, Silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennæ totius Galliæ Sylvæ maximæ, rami sunt. Status Politicus, ut in cæteris III habet Membra, quæ sunt, I Ecclesiasticus Ordo, II Nobiles, in quo Comitatus *Viunden*, *la Roche en Ardenne*, *Salme*, *Durby*, *Marche*, *S. Vit*. *S. Iansberg*: Barones complures, & Dominia multa. III Membrum Civitates principales, *Lutzenburgum*, *Arlunum*, *Theonis Villa*, alias *Dietenhove*, *Rodemachera*. Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanicè enim loquuntur Lutzenburgi, Arluni, Rodemacheræ, Theonvillæ; Gallicè vero Ivoys Mommedy, Marveil & Danvilliers; atque ob hanc causam necesse est & Iudices & Advocati & alii curiæ Ministri utramque Linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur Mechliniā, ubi quæ scripta sunt Germanicè bona fide Gallicè redduntur.

Hic Ducatus sub se habet Marchionatus duos, Comitatus Septem, multos Baronatus, Dominia quamplurima, Nobiles educit innumerabiles, ut vix ulla Provincia tot proferat. Hi omnes vivunt aulicè & magnificè, sunt candidi, virtuosi, constantes, Principi suo fideles. Exercitium eorum, arma & venatio. Inter se honestè et comiter vivunt, alter alterum in Castello degentem familiariter invisit, mutuis amicitiæ officiis certantes. Matrimonia jungunt inter suæ sortis vicinos, & in eorum tractationibus majorem dignitatis & virtutis quam dotis rationem habent. Si quis præter decorum quid admittat, ita famam amittit, ut Nobilium consortio privetur, omnibus muneribus publicis indignus censeatur, & in Iudiciis aut juramentis fides ei nulla habeatur. Si qua inter ipsos oriatur controversia, delectis arbitris committitur, qui negotium componunt, nec multum Advocatorum aut Procuratorum opera utuntur. Vino tamen plus nimio indulgent, & de rigore eorum admodum conqueruntur Coloni, habentur enim tanquam servi, adeo ut si rusticus aliquis de liberorum elocatione cogitet, nihil tamen inconsulto Domino vel absque ejus authoritate possit efficere, quod alienum est a Belgica libertate. *Arlunum*, de quo antea mentio facta est in vertiea montis situm est, quatuor à Lutzenburgo milliarium spatio distat, sex autem à Mommedy. Opidum fuit olim satis lautum, sed variis bellorum injuriis deformatum. *Rodemachera* Lutzenburgo trium milliarium spatio abest. oppidum etsi non magnum, satis tamen elegans, & arce valida munitum. *Theodonis-Villa*, vernaculè *Dietenhove* loco admodum opportuno sita jacet, ad sinistram amnis Mosellæ ripam, Lutzenburgo abest quatuor milliaribus

aribus

aribus, Ponte elegantis structuræ superbit, oppidum est amœnum, firmum, ac validè adversus omnem hostilem impetum munitus. *Regino* author est juxta hanc urbem *Carolum Magnum* venationi plurimum incumbere solitum. *Gravemakerum*, & *Koninckmakerum* modica sunt ad Mosellam oppidula, milliaris tantum itinere inter se, pari vero V milliarium intervallo Lutzenburgo abjuncta. *Dieterichum* rivulo *Sure* imminet V. milliaribus distans Lutzemburgo. *Viretonum* & *Echternacum* oppidula modica, diversis oris æquali V. milliarium spatio dissident Lutzenburgo. *Vianda* rivulo adjacet, VII lapide Lutzenburgo abest, fulget Comitatus titulo subestque Principi Auraico. *Bastonacum* saltui Arduennensi imminet, III. lapide *Novo-Castro* dissidet *VII* Lutzenburgo. Oppidulũ ita egregium ut vulgo audiat *Paris en Ardenne*. Famam hanc dedit mercatus annuus animalium & frumentorum, quo omnes circumjacentes merces suas adferunt in usum & commodum maximum loci. Inter hanc urbem & Arlunium & *Divi Huberti Fanum* sunt aliquot pagi in silva media, in quibus nescio qua ratione, invaluit *Hispanicus* ritus apud fœminas, quæ cum maritorum funera efferuntur, multum lachrymantes & ejulantes vociferantur & alta voce per plateas exclamant, quin & capillos evellunt, totamque faciem ungibus fœdum in modum laniant ac deformant, insanientium ac furentium gestu, qui profectò mos Ethnicisum magis quã Christianismum sapit ac redolet. *Momedium* situm opportunè in alto monte cujus radices alluit flumen *Chirsus*, IX milliaribus distat Lutzenburgo, quatuor Danvillerio, munitum lautumq; oppidulum. *Novum Castrum* in Arduenna, abest *Ivosio* V milliaribus, IX Lutzenburgo, olim non poenitendum oppidulum jam, injuria temporum collapsum. *Danvilleriũ* abest XII lapide *Lutzenburgo* & IV *Verduno*, in Lotharingia. *Marvilla* distincta est in duas partes, altera subest Duci Lutzenburgico, altera vero Lotharingiæ, ideoque dicitur *Villa communis*; *Chirso* adjacet XII milliari Lutzenburgo distat. *Roche en Ardenne* Rupes Ardennensis, & *Durbium* duodecimo milliari distant Lutzenburgo, locus uterque amoenus, tituloque Comitatus insignitus. *Fanum Sancti Viti*, amoenissimum quamvis exiguum oppidulum, duodecimo milliari abest à metropoli, & spectat ad Principem Auraicum. *Salma* opulenta & populosa civitas, titulo Comitatus gaudens. *Marcha* oppidum mirè antiquum, nec usquequaque poenitendum, abest Lutzenburgo XIV milliaribus. De Castellis & famosissimis Pagis Provinciæ hujus non agemus brevitatis gratia, tantum perstringe- genus tres urbes muris carentes. Occurrit primo *Ivosium* XII milliari Lutzenburgo distans, quarto à Mommedi, olim bonum admodum oppidum ac validum, tandem exercitu Regis Francorum *Henrici secundi* cinctum, anno M.D.L.II & captum, postea tamen Regi *Philippo Secundo* Hispano restitutum pace facta, sed mœnibus ac muris spoliatum ut Terroana, addita lege ne iis in posterũ clauderetur. *Chinium* duodecimo milliari Lutzẽburgo abest, hodie muris caret, paulatim tamen instauratur. Splendet (licet Archiducibus pareat) titulo Comitatus, & peramplam in oppida quædam pagosq; habet jurisdictionem, nec Ducatui Lutzenburgensi subest, sed ei conjungitur singulari atque distincta iurisdictione pollens. XII à Lutzenburgo lapide Flumini Chirso imminet *La Fertè* olim amœna urbs, hodieque mediociter viget, quamvis mœnibus careat, & arx magna ex parte diruta jaceat. sed de his hactenus. Ad Frisiam transeamus.

FRisiam à *Phrygia* genitali patria dictam, sunt qui scribunt: alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi historicæ veritatis corruptoris, à Friso Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepisse fabulatur, quasi non multis ante sæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cujus studio semper flagrarunt, nominis fontes referendos existimat. *Frisii* autem gens antiquissima Germanorum, Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, Majores scilicet & minores. *Majoribus*, inquit, *minoribusque Frisiis vocabulum est ex modo virium, utraque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos lacus & Romanis classibus navigatos.* Majores Tacito sunt *Oostfrisii* propriè dicti, non ii qui hodie illud sibi nomen usurpant Embdani, hi enim sunt Chauci minores; sed ii in quibus numerantur Stavera, Sneca, Franicum, Harlinga Opida & Leovardia. Similiter *Westfrisii* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, suntque continui Caninefatibus ex descriptione Pliniana: hæ namque duæ Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur. Hodie vero dividitur Frisia Amisi fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Frisia Occidentalis* sive *VVestfrisia* à positu Orbis, sic hodie nuncupata quam hic ob oculos ponimus, Frisiæ nomen quasi proprium sibi antiquissimo jure vendicat, semperque præstantior fuit habita. Eam à plaga mundi Occidua, & à Septentrione Oceanus ambit & littora pulsat; à Meridie Sinu amplissimo, vulgo *Zuyder-Zee*, Trans-Isalanaque Provincia terminatur: ab Ortu Solis Amisi Fluvio prætexitur qui eam à Busactoris VVestphalisque discriminat. Aër utcunque salubris est, nisi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Estque hac tempestate Frisia Occidentalis regio longè maxima parte palustris, solo depressiore ac demerso plerisque locis, non in novum modo sed in adultum quoque ver: atque ob hanc aquarum multitudinem, Frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod maturè accedant, tardè etiam recedunt, sementem aut extinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Sunt tamen hic uberrima saginando Pecori ubique pascua, quorum bonitate cum aliis certare & verticem attollere Frisiis licet, unde præcipui reditus ac proventus existunt: siquidem è Caseis & Butyro, quæ exportantur in externa loca, in singulos annos quantum emolumentum ad Incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas vero etiam si alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ Martialis Flaccique votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum parens Natura alia via Frisiis, ut & Hollandis, affatim prospexit, qua inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespite, qui è terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, minimèque contemnen-

Frisia Occidentalis.
Situs.
Cœli temperies.
Soli qualitas.

temnendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Promethea illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum Incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus iis subvenire queant. Materiæ hujus cespititiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate & pondere materiæ, adhæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est, rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum è pluviæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est, neque usui Civium expetitum; servit fere cortinis cervisiatiorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus è vivido colore plumbeos, cadaverosos, larvisque assimiles homines facit, terramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus solum subsidit aquæ immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissimè continet, cinereum colore, sabulosoque solo effossum. Est & quod è salsuginosa terra conformatur in glebas, Zelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto constat, quæ materia in lacus quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in meras rariores aggeratur, ut vento perflatæ solique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familiæ inter Cisrhenanos Frisios peculiare cespitum genus in tessellas, prius dictorum more conformatum, fimo bibulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquiliis, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facilè conciliet. Frisia hæc olim Regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: à cujus obitu variis agitata fuit molestiis, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norvvegianorum senserit imperium. Tandem vero sub Carolo V Cæsare, Principe verè pacifico, halcyonios dies est adepta. Vrbes hujus Frisiæ sunt numero XII. *Leovardia, Leeuvvarden*, totius Frisiæ est Caput, urbs opulenta, & uti privatis Civium domiciliis decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida Arce, contra hostiles insultus egregiè munita. Curiam habet Iudicialem, & Frisiæ Cancellariam, à cujus tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglii. *Doccum* duobus inde milliaribus distat, agrum habet fertilem, pascua læta. Abest a Sinu Maris uno milliari. paruit olim Geldris. *Sneca* in Comitatu Westergoyensi tribus à Leovardia milliaribus loco humili & aquoso sita est, quo fit ut Segetem ager non ferat, pascuis sit lætissimus. Vrbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis: progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisiæ urbi concedat. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit: in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ suæ tantum Civitatis, sed Frisiç etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus à Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus aliique complures. *Stavria, Staveren*, in Littore maris Australis porrecta jacet: Ager finitimus planus est, fossis multis & palu-

Imperiũ majorũ.

Vrbes.

& paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet Civitas, præter Arcem validam Portui Maris imminentem, cujus fundamenta *jacta* sunt à Georgio Schenck Frisiæ Gubernatore, nomine Caroli V anno CIↃIↃXXII ut Burgundi eo opportunè possent militem & commeatum bello necessarium ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Plinius incolas videtur *Sturios* appellare lib. IV cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari à Franico, agrum habet fertilem, Arcemque contra hostium impetus bene munitam, Portumque loci situ oportunum: nam venientibus ex Septentrionali Frisia & Germania Orientali primam commodamque stationem offert: quocirca plurimi eo confluxerunt, loci commoditate illecti, exque varia ista confluge hominum Civitas vehementer aucta est. *Franicum* à Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlpii trium linguarum peritissimi. Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma, Bolsvvardum, Ilsta, Sloten, VVorthum, Hindelopen.* Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua vero est *Schellingana*, nobilis Canum marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum variè vestitorum longius protrahuntur, protracti dum mare repetunt, capiuntur dispositis in eam rem retibus. *VVestfrisiæ* solet adcenseri *Groeninga*, Frisiis finitima, quæ sola cum suo territorio quod vocant *Ommelanden*, Provinciam constituit. Patria hæc fuit Rodolphi Agricolæ Viri suo seculo doctissimi.

Eidem civitati originem acceptam referunt VVesselus sive Basilius & Reinerus Predinius Theologi & Philosophi celebres. Frisiæ solum lacubus ac paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac fluminibus rigatur *Laubaco* (qui aliis *Lavica* & *Labola*, hodie *Lauvvers*) & *Amisi.* Habet & à Meridie Sinum longè amplissimum, quem hodie *Zuyder-Zee*, velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Status vero Politicus Frisiæ tres habet partes principales, quæ sunt: *Oestergouvv* Comitatus, cujus Metropolis *Leovardia* & dividitur in *Grieteneyen*, id est Præfecturas has: *Levvarderadeel*, in qua *Leovardia*; *Tietzercksterdeel* in qua *Tietzarck*; *Idarderdeel*, in qua *Idaert*; *Rauvverderahem*, in qua *Rauvvart*: *Fervverderadeel*, in qua *Fervvert*: *Dongerdeel*, in qua *VVetzens*, *Dantummedeel*, in qua *Dantumma VVolt*: *Acht Kerspelen*, in qua *Suyrhusum*: *Colmerlandt*, in qua *Collum*: *Uesterlant*, in qua Beetz: *Smalingerlandi*, in qua fuit *Smalingerlee* Abbatia Ordinis *S. Benedicti*. *VVestergouvv* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *VVonseradeel*, in qua *VVitmarssum*; *Franickeradeel*, in qua *Franicker*: *Banadeel*, in qua *Mimersgae*: *Meynaldummadeel*, in qua *Meynaldum*: Baerderadeel, in qua *Baerdt*: *Hennarderadeel*, in qua *Hennaert*: *VVeynbritzeradeel*, in qua *Gavve*; *Gheesterlandt*, in qua *VVitkel*. *Sevenvvolden* Comitatus in quo sunt *Grieteneyen*, *Donjevverstal*, in qua *Donigae*: *Lemster Uiisgae*, in qua *Lemmer*: *Aenghevaert*, in qua *Cathrybandt*: *Schottorlandt*, in qua *Nye* & *Olde Schotten*, *VVttingerdeel*, in qua *Olde-horn*: *Hasscher Viisgae*, in qua *Hasscherhorn*. Tota autem Frisia Occidentalis cum Groeningensibus Episcopo Trajectensi solebat subesse.

Lacus. Flumina.

Mare.

Vetus Batavia propriis Regibus administrata fuit, at regia stirpe deficiente, divisa est in partes. Accolæ Isalæ fluminis, Episcopi Vltrajectinenses, Comites Hollandiæ, Duces Gelriæ portionẽ suam sibi asciverunt. Ea pars quæ destinata fuit Episcopo Vltrajectinosi, dicta fuit Episcopatus. Archiepiscopus primus institutus fuit hic D. Willibrordus Saxo-Britannus qui ad has oras accesserat circiter annũ DC.XC. in Frisiam missus ut Ratbodum cum subditis ad Christianam Fidem invitaret, at cum is piis conatibus pertinaciter resisteret rediit Vltrajectum, ubi incolas Christiana Religione imbuit, Templumque restituit conditum à Dagoberto Rege Francorum. Inde Romã profectus. Archiepiscopus Vltrajectinus creatur à Papa Sergio: & Vltrajectum reversus Templum condi jussit in honorem D. Martini Archiepiscopi Turonensis, & in eadem urbe Archiepiscopalem sedem fixit sibi & posteris. Huic in Præsulatu successit *Divus Bonifacius*, qui Doccomi in Frisia cum duobus & quinquaginta sociis martyrium subiit. Attamen ob gravissimam Normannorum persecutionem, sedes Archiepiscopalis Coloniam Agrippinam translata fuit, Sed mox instaurata est à Rege Pipino & filio ejus Carolo Magno, qui non veterem tantum Episcopatus dignitatem civitati restituit, sed Episcopo insuper quo se tueri posset adversus hostes temporariam ditionem & potentiam concessit, ita laté diffusam ut veterem illam Bataviam pæne totam includeret. Constat profecto & Trans-Isalanam regionem & Groningam subjectas fuisse huic Episcopatui, usque in annum 1527, cum *Henricus Bavarus* gravissima injuria affectus se in fidem traderet Caroli Quinti Imperatoris, & ut Ecclesiasticum statum reciperet, omne imperium temporale in eum transtulit: qua de re cum certiorem fecisset Margaretam, Belgii per id tempus Gubernatricem, convenit ut Comes Hoogstratanus Trajectum veniret, xv Novembris quo Episcopus Vltrajectensis ultro se abdicans cessit Carolo Quinto Imperatori, ut Duci Brabantiæ & Hollandiæ Comiti, nec non posteris ejus legitimis temporalem omnem ditionem & statum Vltrajectinum ac terræ Trans-Isalanæ: quo facto, absolvit Præsul subditos à juramento illo fidelitatis quod paulo ante sibi præstiterant, ea tamẽ lege, ut eodem omnino jure ac sacramento profiterentur fore se Imperatoris & legitimorum ejus hæredum futurorum Brabantiæ Ducum & Hollandiæ Comitum fidos clientes, reservata sibi & sucessoribus sola jurisdictione & censu Ecclesiastico, cũ magnifico illo Palatio. Subsecuta est postmodum Unio inter urbes & terras ditionis Ultrajectinæ cum omnibus membris & appendicibus suis, ex una & Hollandiæ Comitatum, ex altera partibus, qua cautum, ut ditio Ultrajectina tam arctè cum ipsa Hollandia esset conjuncta, ut deinceps ab uno eodemque Gubernatore utraque regeretur, utque Ordines utriusque Provinciæ simul convocarentur, & penes Præfectum esset Magistratus urbanos omnium utriusque Provinciæ civitatum annuatim renovare, Item qui apud Hollandos exilio essent multati, ab Vltrajectinis in fidem publicam non reciperentur, Denique ut Investituræ quas vocant feudorum hisce in posterum verbis conciperentur: Tenenda (videlicet Feuda) à Comitatu Hollandiæ & Dominio Vltrajectino. At anno MDLXXX cum defunctus esset Episcopus Fridericus Tautenburgius. D D. Ordines asciverunt sibi Regimen urbis Ultrajecti, exinde Vltrajectenses ut confœderati cum reliquis Ordinibus Vnitarum Provinciarum non agnoscunt alium Dominum quam Dominos Ordines Generales. His ita

explicatis

explicatis ad ipsam urbem accedamus. Cingitur hæc ditio à Septemtrione, occasu & meridie pæne omni ex parte Hollandię Comitatus finibus: ab ortu terminatur Ducatu Gelriæ. Solum ejus bonum est & fertile, quod ut editum magis & siccum est, ita etiam multo quam Hollandicum excultius, & ad segetem opportunius. Numerátur hic quinque urbes muris cinctæ, videlicet, Vltrajectũ, *Batavodurum*, Rhena, Amersfordia & Montfortium. Vltrajectum Metropolis Provinciæ nomen sortitur, teste Hadriano Iunio, à designatione quadam qua utebantur Romani in exercitibus Rheno adjacentibus. Eo enim loco quo hodie urbs sita, erat Legio trigesima quinta, quod verbis hisce abbreviatis significabatur. V. TRIG. LEG. STAT. id est Quintæ tricesimæ legionis Statio: at imperiti linguæ Latinæ, conjunctim disjungenda legentes pronunciabant *Vtricstat*, mediæ enim literæ LEG exesæ erant & negligebantur. Hoc vocabulum *Vtricstat* postea deflexum est in *Vtrecht*. Nec hoc mirum videatur, cum & urbs *Cantstat* in Suevia, ducatur à notatione hac veteri, LEG. ANT. STAT. id est, *Legionis Antonianæ Statio*. Iudicatur & Antoninę vocabulo alias eam claruisse, ab Antonino Senatore Romano qui relicta, ob Neronis tyrannidem, Roma, & in oras istas delatus, urbem inibi hanc condiderit. Hinc *Wiltios* vastasse excitata ibi amplissima quadam arce, quam de suo nomine *Wiltenburgum* dixerunt, eam arcem vi & manu armata expugnavit *Clotarii* filius *Dagobertus*, & validius multo quam antea communitam *Trajectum* vocavit, quod multus ibi commeantium transitus, & portoriis dependendis telonium. Quod hisce versiculis in Templo Divi Martini extantibus docetur:

Situs.

Fertilitas.

Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni
Cingitur, Oceani fluminibusque maris.
In qua cum muris urbs Antonina novellis
Tempore Neronis ædificata fuit.
Hanc devastavit fera flamma gens, & ibidem
Castrum Wiltorum conditur inde novum.
Turribus excelsis quod adhuc plebs Abroditorum,
Funditus evertens diruit usque solum.
Hinc Trajectense castrum cum mœnibus altis
Conditur à Francis Christicolis: sed idem
Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes
Cum Clero cives insimul ense necans.
Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,
Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.
Sic Hollandensi terræ veraciter omni
Trajectum constat urbs capitalis adhuc.

Hic Episcopus Baldericus à quo cinctam muro urbem hoc carmen memorat, cognomento dicebatur *Clivensis*, qui à Carolo Calvo Francorum Rege eodemque Imperatore, ob reparatam Ecclesiam Cathedralem, & bene administratum Episcopatum, summa jurisdictione & dominio in urbes Daventriam & Tielam adjunctis omnibus ditionibns & territoriis donatus est. Antonianam olim dictam hanc urbẽ liquet non tantum ex istis versibus supra relatis, Sed & variorum scriptorum testimoniis, & nummorum lapidumq; antiquorum, ac monumentorum olim repertorum inscriptionibus. Dubitatur tamen num istud nomen ab Antonio illo Senatore Romano sit derivatum: Quidam enim asserunt ita fuisse appellatam à Marco Antonio Cæsaris tum in Gallia Legato, qui postea cum Octaviano Augusto & Marco Lepido regimen totius Reipublicæ Romanæ sibi adscivit: alii

vit: alii denique nomen sumpsisse contendunt ab Imperatore Marco Antonino Pio, qui collapsam restituerit. Vltrajectū situm est ad veterem alveum Rheni, quod flumen priusquam in *Leccam* olim prorupisset, illac prætersluebat, atque hinc porro ad Oceanum properabat; Vnde & hodie Accolæ aquas conquisitas per varias fossas in urbem corrivant, ac Woerdam inde & Leydam, eâ qua Rhenus tunc via perducunt. Illud vero notatu dignum, eo loco positam hanc urbem unde unius diei itinere pedibus pervenire queas ad quodcumq; libuerit è quinquaginta ut minimum oppidis, nostrum hoc undique circumstantibus, nec majori quam diximus spatio (quod & tabula Geographica satis ostenderit) illo abjunctis, & iis quidem omnibus, ante bellicos hosce tumultus spectantibus ad ditionem Regis Philippi, cui cum id coram monstraretur, non parva inde fuit oborta jucunditas. Additur & illud posse aliquem manè Vltrajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu inambulantem accedere, genioque ibidem indulgere, & vesperi domi rursus ad cœnam adesse. Est hæc urbs magna, amœna, potens, ædificiis publicis & privatis superbiens, pulcherrimam & munitissimam habet arcem à *Carolo Quinto Imperatore* exstructam, & vernacula voce *Vredenburch* dictam. Templa ejus magnifica & præsertim illa quinque primaria, totidem perantiquis reverendisque Canonicorum Collegiis olim spectanda: Divi scilicet Martini, Sanctissimi Salvatoris, quod & Divi Bonifacii dicebatur, Divi Petri, Divi Ioannis, & Divæ Mariæ. Sed præcellit reliqua omnia templa, sumptuosissima illa & splendidissima ædes Divi Martini, Episcopali sede conspicua. Dirui jussit hoc Templum & in augustam hanc formam restitui Vltrajectensium Præsul Adelboldus, eo quod prius angustum videretur, restitutum anno Vigesimo tertio supra millesimum, consecrarunt duodecim Præsules præsente Imperatore Henrico primo; unde hi versus:

Tempore Francorum Dagoberti Regis in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thomæ, prope Castrum
Trajectum, quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior Antistes Dominus Clemens ob honorem
Sancti Martini post renovavit eam
Desidis Hildrici sub tempore Regis: at illam
Præsul Adelboldus fregit, ab inde novam
Ecclesiam fundans, Henrici tempore primi
Cæsaris electi, quem ducdena cohors
Pontificum pariter benedixit: denique Præsul
Henricus cœpit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Guilielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclytus ecce Comes.

Templum istud Divæ Mariæ pulcherrimum sanè & artificiosum, conditum à Frederico Ahenobarbo Imperatore, idque luendæ in partem mulctæ ipsi à Pontifice Maximo, ob excidium urbis splendidissimæ Mediolani, & omnium ibi delubrorum irrogatæ. Miraculo fuit cum jacerentur hujus templi fundamenta, inventam fuisse voraginem quamdam, cui cum nihil omnino posset superstrui, & in fundum iret quicquid injiceretur, bubulæ pelles ingestæ sunt, quo facto solidatus tandem est fundus & superstructa ei hæc ædes, in cujus memoriam extant apud Vltrajectinos hi versus.

Accipe posteritas quod post tua secula narres;
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.

GRoningà sive à viridantibus pratis quibus circumdatur, amœnissimo urbis spectaculo, sive undecumque nomen sortita est, cum civibus & opibus potens diu libertatem, patriis legibus tutata esset, nunc Vltrajectino Episcopo nunc Hollandiæ Comiti honorarium patrocinii specie pendens, ad extremum exortis *Schieringorum* & *Vetcooperorum* in ea factionibus, quę certa rerum publicarum pestis est: *Maximilianus* Cæsar, ut contagionem averteret, Groningañam Rempublicam & Trans Amasanam Frisiam Alberto Saxonum Duci tanquam Imperii Vicario, cujus Iurisdictioni illæ Provinciæ subsunt, jure hæreditario addixit. Sed cum Frisii Cæsaris mandatis parere recusarent, postremo Albertus nobilitate conciliata imperium in eos arripuit, ejusque ope acre bellum cum adversæ partis sociis, hoc est, cum *Vetcooperis*, quibus se Groningani cōjunxerant, per Foxum legatum gessit, bellique is exitus fuit, ut Groningani *VVestergoa* & *Oostergoa* ac *Septem Silvarum* possessione cederent, & quotannis triginta millium aureorum florenorum tributum penderent. cętere civitates, quarum Leovvardia caput erat, conditionibus primo subscripsere, sed mox pœnitentia ductæ desciverunt, donec Saxo manu armata provinciam ingressus eos rursus imperata facere coëgit. Groningani par veriti, Vltrajectini Episcopi interventu inducias pepigerunt. Tertio desciscentibus Frisiis, iterum renovata bella usque ad excessum Alberti, qui Henricum juris paterni hæredem reliquit. eo mortuo, cum sibi omni metu vacui viderentur, ex præteritorum successu animos sumunt, & Dammonam, quam Ezardus Cisamasanæ Frisiæ princeps Saxonis nomine tenebat, obsident: quos ut ab incepto revocaret, Hugo Leisnici Comes ad Groningam castra ponit. Temeritatis suæ sero pertæsi obsessi ad Vltrajectini intercessionem confugiunt, ejusque precibus impetrant quadriennales inducias, quibus exeuntibus, cum Cæsareis mandatis stare nollent, Ezardus & Vito Draescedorpius, Henrici, qui in Misniam concesserat, legati duobus structis propugnaculis, urbem arctè cingunt. Groningani obstinata obsidione, quam tota hieme pertulerant, fracti, cum à Transisalanis civitatibus auxilia promissa, non comparerent, colloquium poscunt cum Saxonibus transacturi, nisi casus intervenisset qui contrariam viam quam ab initio putabant, eos insistere coëgit. Nam cum sub id Draescedorpius quosdam captivos, quod pretium pro libertate solvere recusarent, naribus ignominiosè truncatis Groningam remisisset, concivium injuria adeo exacerbati sunt oppidani, ut omni cum Saxone condicione rejecta cum Ezardo clam sollicitato egerint ut ipse sibi urbis patrocinium sumeret, ea lege ut eam sub Saxonum jugum mitti nunquam pateretur. Condicione accepta Ezardus Groningam cum suprema potestate ingressus est anno millesimo quingentesimo sexto, oppidanis in fidem adactis, & arcem arbitrio suo in urbe exstruxit. Tulit id indignè admodum Georgius Saxo Henrici frater, & Erici Brunsvici viribus subnixus, in Frisiam Cisamasanam propere descendit, injuriam ab Ezardo illatam ulturus, lateque regionem ejus vastavit. Is vero ut suis subveniret, continuo Groningam relinquit, & cum Imperii decreto citatus ac mox proscriptus Dammoniam amisisset, impar adversus tot potentes hostes patrocinium susceptum ad extremum omnino deseruit, & Groninganos sua sibi habere jussit, deserti illi

mittunt

mittunt ad Saxonem delegatos deditionem offerentes, modo arx ab Ezardo imposita destrueretur. Has ut ab hominibus superbis profectas condiciones & jam defectionem meditantibus, cum Georgius accipere recusaret, & sine exceptione deditionem fieri vellet, delegati re infecta abeuntes ei prædixerunt fore ut nec ipse nec ullus suorum juris quicquam in Frisios unquam habiturus esset, statimque ubi domum reverterunt, de alterius principis patrocinio sibi conciliando consultant. Is fuit Carolus Egmondanus Gelriæ dux, qui ut se adversus Burgundorum potentiam tueretur, partes Francorum Regis semper sequutus fuerat, & tunc per Guilielmum Ovenium & VVernerũ Spiegelium urbis possessionem adeptus, destructa arce oppidanos in fidem Coronæ Francicæ impulit. inde varium & anceps inter Georgium Saxonem & Carolum diu bellum fuit, donec laborum & sumptuum pertæsus Saxo jus omne suum Carolo Hispanorum Principi ducentis aureorum millibus acceptis concessit, & in Misniam ad sua se contulit. Ab eo tempore Carolo cum Austriis res fuit, Floro Isselsteinio rem pro Austriis, Ezardo Cisamasanæ Frisiæ Comite pro Carolo rem gerente. Tandem Groningani cum viginti totis annis Carolo paruissent, triginta millium florenorum vectigali pensitato, belli nullum finem videntes, crescente jam Caroli Cæsaris in dies potentia cessere & deserto Geldriç ducis infirmo patrocinio Margaritæ Caroli Cæsaris materteræ quæ Belgio prçerat, opem implorarunt, quç misso Georgio Schenckio Tautenburgensi cives in verba Cæsaris nepotis adegit VI. Idus Iunii, anno CIↄIↄXXXVI. ita Groninga in Austriorũ potestatem venit, tot factionibus jactata, totiesque mutato diversorum principum dominatu. Postea anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, mense Iulio, Illustrissimus Princeps Mauritius Groningam arcta obsidione cinctam ad deditionem compulit, & Vnitarum Provinciarum Imperio ac Societati subdidit. Huius Dominii Metropolis Groninga urbs est antiqua, circiter trecentis septuaginta octo annis ante Christum natum condita à quodam Trojano *Grunnio*, ut auctor est *Munsterus*. Intus Lacubus & paludibus abundat, partim natura insitis, partim arte eo perductis. Civitas ampla est multisque magnificis ædificiis instructa, quæ ab opulentis & ditissimis civibus incoluntur. Sita est ad grad. XXVIII. minut. XXIV longitudinis, latitudinis vero grad. 53. min. XVI. à Leovvardia sex leucarum intervallo dirempta. Primarium eius Templum sacrum est Divo Martino, & Episcopo Monasteriensi subditum. in eo monstratur elegans Organon elaboratum ipsa manu *Rodolphi Agricolæ* civis Groningensis. Jussu & auctoritate Illustrissimorum DD. Ordinum erectum hic est Athenæum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, quod indies incrementum accipit. Civitas frequens & potens, imperium eius intus forisque luculentum. ab ortu & occasu ager est longè latèque porrectus, tum fertilis quoque, & non parvo pagorum numero insessus. A Septentrione, confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare procurrit, pagis & vicis densis ac fertilissimis pascuis mirum in modum luxurians: Is tractus vulgo audit *de Omme-Landen*, & suos etiam habet Nobiles, qui secundum Groningensis Dominii membrum componunt, Primum enim censetur ipsa Civitas cum suo Magistratu. Gaudet amplissimis privilegiis & immunitatibus sibi à Principe concessis, ita ut tam de civilibus quam criminalibus

nalibus causis, juxta leges municipales cognoscat & decidat sine ulteriori provocatione. Duarum à Groninga leucarum itinere distat *Dammum*, urbecula olim satis lauta: Verum anno M. D. XXXVI, cum tuentibus eam Geldris expugnata fuisset à Cæsarianis, muris & mœnibus spoliata, pacto insuper ne in posterum posset instaurari vel quomodocunque muniri, inde in tenuem sane ac miserandam condicionem est redacta. Multa etiam pertulit hisce bellis civilibus. Leuca supra Dammum ad ipsum littus, situs est perinsignis pagus Delfzila, pari trium leucarum spatio à Groninga simul & Embda semotus, ubi & propugnaculum, sæpius instauratum & dirutum, Hodie tamen exstat adhuc. Hisce bellis civilibus minime immunis fuit à furoribus Martiis. Inter urbem & agrum Groningensem (quam *Ommelandiam* vocant complectiturque omne solum quod intra Amisum & Laversum fluvios continetur) jam olim gravissima fuerant dissidia, armis etiam & sanguine exercita & vindicata. Postquam vero Groninga in Ordinum Confœderatorum ditionem concessit, arbitrio Ordinum Generalium litis decisio fuit commissa. Ab iis delegati Iudices ultimo Ianuarii anno 1597 apertis janius Hagæ Comitis sententiam pronunciarunt, cujus hæc fere erant capita. Abolito quod XVIII Februarii anno 1595 ad tempus factum fuerat decreto, urbs & ager Groningensis pro una provincia sive dominio porro haberentur. Quæ in Principis ærarium inferri solita nec non communia tributa, communibus suffragiis administrarentur. Bona Ecclesiastica communibus etiam votis ad pios usus erogarentur. Ad res publicas tractandas pari numero utrimque idonei homines eligerentur. Munerum & officiorum publicorum collatio quæ olim penes Principem fuit, penes utrimque à Statibus delegatos esset. Iustitiæ Tribunal sive Iudices ac Prætores (exceptis quatuor Capitaneis quorum electio solis civibus reservatur) ab iisdem pari jure constituerentur, & subinde unicuique supremi magistratus nomine, antiquo more diceretur. Nulli privato dicasterio Statuum Generalium auctoritatem vel nomen usurpare liceret. Municipalibus sive hominibus ex agro libera essent cum omnibus commercia, domi tamen nata, ut butyrum, caseos, equos, boves, frumenta & talia non prius alio exportarent quam in urbe vænum proposuissent, exceptis quæ ad singulorum usus domesticos necessaria sunt. De *Stapel* (quam vocant) jure, si qua controversia inciderit nec inter partes decidi possit, Ordinum Generalium arbitrio permitteretur. Cerevisiam hominibus in agro ad domesticos tantum usus coquere liceret; At non nisi Groningæ allatam, ad mensuram vendere. Iidem parium cum municipalibus suffragiorum jus haberent, quibus hærentibus (donec melius quid constitutum fuerit) Gubernatoris eique utrimque adjunctorum judicio lis determinaretur. Statuum conventus vel de communi sententia vel Gubernatoris, aut aliorum ad id ordine delegatorum monitu locis opportunis indiceretur. Sublatis novationum studiis antiquo omnes jure uterentur. Municipalium petitio de pecuniario ad vetera debita exsolvendo & necessarios sumptus sustinendos subsidio, ad Ordinum Generalium, ut de eo quod videbitur, auditis & exactis rationibus, statuant, referretur. Sed de his satis. Ad Germaniam Superiorem transeamus.

IN GERMANICAS TABVLAS
Vtilis & prænoſcenda

INSTRVCTIO.

QVandoquidem Imperium Romanum penes Germanos eſt & politicè admodum in ſua Membra diviſum, operæ preciũ exiſtimavi ejus diſpoſitionem & ordinem, qualis in ſcripto, quod Matriculam imperii vocant, extat, hodieque in uſu eſt oculis ſubjicere : deinde in tabulis ſua quæque Imperii Membra commonſtrare, quo ubi terrarum quæque ſedem habeant ſtudioſus Politiæ lector facilè reperire poſsit Duo autem ejus Matriculæ exemplaria ſum nactus , unum ſcriptum, alterum Venetiis Italica lingua excuſum; utrumque plus ſatis depravatum, & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo, proinde nemo quæſo mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, ſi quæ Imperio hic adſcripta inveniat, quæ illius non ſunt, aut ſi quæ ſunt omiſſa; non enim mea eſt intentio de omnibus ſingulisque Imperii Membris definitè dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit poſsibile, præcipuè cum ſciam multa quæ olim Imperii fuerunt, poſt in privatum Principum jus ceſsiſſe, ſive permutatione, ſive oppignoratione, ſive donatione ob inſignia erga Imperium merita, ſive redemtione, ſive aliis de cauſis; neque vero iſta quæ Politicorum ſunt non Geographorum ſtudia proſequi meum eſt, ſed ex qualicunque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantiſsimam Imperii diſpoſitionem, & per Germaniam diſtributionem oſtendam, quoq; ſtudia Geographiæ & Politicæ adminiſtrationis quomodo ſe mutuo illuſtrare poſsint, declarem. Eſt ergo talis Imperii conſtitutio & ordo.

Imperator caput eſt Imperii,

Et tria ſub ſe habet Membra, quorum Comitiis de omnibus Imperii negotiis conſulitur & concluditur, videlicet Electores ſeptem, qui ſub Gregorio x anno Domini circiter CIↃCCLXXIII primum inſtituti & à Carolo quarto Imperatore confirmati ſunt, ut oſtendit Onuphrius in Comitiis Imperatoriis, & Ioannes Aventinus lib. 7 hiſtoriæ Bavaricæ. His ſolis competit Imperatoris electio. Secundum Membrum ſunt Principes Eccleſiaſtici & ſæculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum igitur Membrum Imperii ſunt VII Electores.

Archiepiſcopus

Archiepiscopus Moguntinus Imperii Romani Archicancellarius per Germaniam.
Archiepiscopus Trevirensis Imperii.Rom.Archican. per Galliam & Regnum Arelatense.
Archiep.Coloniensis Imperii Rom. Archicancellarius per Italiam.
Rex Bohemiæ Imperii Romani Archipincerna
Comes Palatinus Rheni, Imperii Romani Archidapifer.
Dux Saxoniæ Imperii Rom.Archimarscalcus.
Marchio Braudenburgensis Imperii Romani Archicamerarius.

Secundum Membrum est Principum Virorum & Nobilium.

Nominalocorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis & numeros apponam Circulorum in quibus postea repetuntur, quo facilius in Tabulis inveniri quant.

Archiepiscopi		Halberstatt in 9. opinor circulo.		Vtricht	7
Magdeburg	9	Ferden	7	Camin	8
Saltzburg	2	Munster	7	Svverin	9
Besançon	5	Osenbrug	7	Geneve	5
Bremen	9	Passaw	2	Camerick	7
Episcopi.		Frisingen	2	Verdun	5
Bamberg	1	Kempse		Losan	5
VVurtzburg	1	Gurck alias Goritz	3	Matz	5
VVorms	5	Seckaw, Segovia	3	Toul	5
Spier	5	Havandt	5	Luyck	7
Strasburg	5	Basel	5	Trent	3
Eichstatt	1	Sitten sive VVallis	5	Brixen	3
Pr. Augspurg	4	Regensburg	2	Merspurg	8
Costnitz	4	Maissen	8	Labach	3
Hildesheim	9	Naumburg	8	Vienna	5
Paderborn	7	Minden	7	Brandenburg	8
Chur	4	Lubeck	8.9	Ratzenburg	9
				Schlesvvick	9
				Havelburg	

Havelburg.	8

Sæculares Principes & Nobiles.

Dux Bavariæ	2
Archidux Austriæ	3
Dux Burgundiæ	10
Dux Saxoniæ	8
Palatinus Bavariæ	2
Dux Iuliæ, Cliviæ, Bergæ	7
Marchio Brandenburg	8.1
Dux Brunsvvick	9
Dux Lunenburg	9
D. Pomeren	8
D. Mekelenburg	9
D Lavvenburg,	9
D Holsten	9
D. Lotringen	5
Landgr. Hessen	5
D. wirtenberg	4
D. Zvveibrug	5
D. & Co Spanheym	5
Marchio Baden	4 5.7
Langdr. Luchtenberg	2
Princ. Anhalt	8
Com. Hennenberg	1
Burggr. Meissen.	

Gallici Principes.

D. Meis allias Massa	
D. Savoye	5
D. Chalon, forte Calim in circulo.	5

Ecclesiastici.

Pr. Abbas Fuld.	5
Pr. Ab. Hiersfeldt	5
P. Ab. kemten.	4
Ab. Reichenavv	4
Pr. Præpos. VVissenburg	5
Pr. Ab. S. Galli	4
Pr. Ab. Saltfeldt	8
Pr. Præpos. Elvvangen	
Teutsch ordens Maister	3
Iohans ordens Maister	5
Ab. waingarten	4
Ab. Salmansvveiler	4
Ab. Kreutzlingen	4
Pr. Ab. Murpach	5
Ab. VValkenriedt	8
Ab. Schuttern	4
Ab. weissenovv, sive Minderavv	4
Ab. S. Blasi	4
Ab. Maulprun	4
Pr. Ab. Corbey	7
Ab. Schussenriedt	4
Ab. Rittershausen	8
Ab. Stein am Rhyn	4
Pr. Ab. Scafhausen.	4
Ab. Kempeseck	2
Ab. VValdsachsen	2
Ab. Finsideln	4
Ab. Rokenburg	4
Ab. Ochsenhausen	4
Præpos. Selrz	6
Ab. S. Gilgen Norinbergæ	1
Ab. Nuenburch	
Ab. S. Maximini juxta Trier	6
Ab. Heveldshausen	
Ab. S. Johans zu Curtel	
Ab. Gengenbach	4
Ab. Konigsbrun	4
Ab. Rodt, alias Roden	2
Ab. Markthal	4
Ab. Rockenhausen	
Ab. S. Peter im Schvvarztvvald	4
Præpos. Odenheim	5
Pr. Ab. Stablo	7
Ab. Disidiense	4
Ab. Berkenhausen	
Ab. Elchingen	4
Ab. Hentzlingen	
Ab Vrsenis,	
Ab Planckenburg	
Ab. Yssni	4
Ab. Pfeffers	4
Ab. S. Iohan im Thurtal	4
Ab. Petershausen Constantiæ	4
Ab. Pruim	5
Præpos. Camberg.	8
Ab. Reishaim	2
Ab. S. Heimeran Ratisbonæ	2
Præpos. Berchtolsgaden	4
Ab. S. Gregorii Munster	5
Ab. Muncherode	4
Ab. S. Cornelis Munster	7
Ab. VVerden	7
Ab. Ausperg	4
Ab. Ysa	4
Ab. Brun	1
Ab. Echternaken	7
Ab. Herevorden	7

Abbatissæ.

Quedelnburch	8
Essen.	7

Al

Alt Munster to Regensburg	2
Pr. Ober Munster to Regensburg	2
Kauffingen	5
Lindavv	4
Pr. Gernrode.	8
Buchavv	4
Rotenmunster	4
Hippach	4
Gutenzel	4
Beundt	4
Baley { Coblentz	6
Elsas	4
Osterich	3
In der Etsch.	3

Comites Barones & Domini.

Com. Helfenstein	4
Co. Kirchberg.	4
H. Tussen	4
Co. wisenstaig	4
Co. Lauffen	4
Go. Montfort	4
Co. Furstenberg	4
Co. Zimmeren	4
B. Gundelfingen	4
H. Stutgart	4
H. Iustingen	4
H. Schenslingen	
Marckg. Eberstein	4
B. Geroltzeck	4
B. Ober Hevven	4
Co. Otingen	4
B. Rapoltstain	5

H. Rapoltzkirchen	5
B. Stauffen	2.4
H. Hohen Rechperg	5
H. Berletzick	
H. Hohen Konigsperg	
H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch	
C. Sultz	4
Co Hogen Zollern	4
H. Braides	
B. Sonnenberg	4
Com. Castel	1
Co. Vertheim	1
Co. Rheineck	1
Co. Hohenloe	1
H. Reichelsperg	1
H. Limburg	1
Co. Erpach	1
Co. Leiningen	5
Co. Falckstein	5
Co. Hanavv	5
Co. Luchtenberg	5
Co. Nassavv, breda, & Dillenborg	10.7.
Co. Wisbaden & Jltzstain	5
Co. Sarbrucken	5
Co. Waldtpurg	4
Co. Nassavv in vveilpurg	5
Go. beilstein	6
Co. Koningstein & Epstein	5
Co. Eisenberg superius	5
Co. Eisenberg inferius	6
Co. Mersen	
Co. budinghen	

Co. Wirnenberg	7
Co. Solms	5
B. Vinnenberg aut Vanenberg forte	7
Co. Arnsberg	7
Comites Rhenenses	5
H. Falkenstein	4
H. Kunseck	4
H. Kunseckerberg	4
Co. Horn	10
Co. Seyn	7
Co. Vintzlingen	
Co. Reyen	
Co. Birsch	5
Com. Salm	5
Co. Veldentz	5
Co. Dengen	4
Co. Rappin	8
Co. Hardech	3
Co. Hohenstein	8
Co. Wolkenstein	3
Co. Schaumburg & Giengen	7.3
Co. Dierenburg & in Someravv	7
Co. Mansfelt	8
Co. Stolberg	8
Co. Buchlingen	8
Co. barbey & Mullingen	8
Co. Gleichen	8
Co. Schvvartzenburg	1.8
Co. Suenberg, Schonberg opinor	8
Co. Iude H. im Ruech	
H. Geravv	

det. *Fanum Sancti Audomari*, prius vocatum fuit *Sithiu*, teste Meyero, postea à S. Audomaro S. *Omer*. Audomarus iste Morinorum dicitur fuisse Episcopus circa annum DCLXX, & eo loco Cœnobium exstruxisse ad fluvium *Aa*. Vrbs nitore & frequentia Civium eximia. Quibusdam *Itius Portus* censetur, ut in Descriptione *Bononiæ* diximus. Tertio inde lapide ad flumen Lisam fuit antiquissima Morinorum Metropolis *Teroana*, de qua eadem descriptione. *Bethunia* nobile quoque in Atrebatibus Opidum, annonæ Frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis in Atrebatibus, sive Flandris Occiduis, Dominatus, antequam in Atrebatium nomen Comitatumque una cum aliis concederet. Mercimoniis, rei frumentariæ negotiatione aliarumq; rerum, quæ vitæ humanæ usui sunt, & exportari solent, varietate, est pro re nata, florentissima. *Aria* ad Lisam sita est, qui eam mediam secat: distat *Teroana* 11 milliaribus: Opidum nobile & munitum. Arcem habet antiquissimam, & ædificia satis commoda. Est & *Hesdinum* nobile Gallo objectum vallum ac propugnaculum, quod prostrato a Cæsarianis ejusdem nominis Opido, occasione belli inter potentissimos Europæos Principes excitatum. Situm habet commodissimum ad ripam fluminis Canchiæ, uno milliario propius Galliam, distans quatuor milliaribus Monstrolio & quinque a S. Paulo. Rigatur & altero fluvio, vulgo Blangis a loco in quo oritur. Ita ut propter loci commoditatem, munimentum habeatur validissimum, & propter translationē juris & omnium privilegiorum, quibus olim gaudebat Hesdinum vetus, brevi tempore habitatoribus repletum fuit. Iuxta Fanum Audomari Lacus est piscosus, in quo aliquot Insulæ natantes, quæ funiculo arboribus alligato, aut contis quo libeat impelluntur attrahunturque: quales in Lycia *Calaminas* Plinius recenset. Et ne quis nugas putet, aut exiguas aliquot terræ particulas: scire debet, etiam Boves in iis pasci aliaque Pecora posse. Sub hisce Insulis, brumali tempore, & æstivo maxima latet Piscium copia, dum gelu devitant & calorem. Fluvii sunt præcipui *Lisa, Scarpa, Aa, Canchia* & *Authia*: præter alios rivos etiam navigabiles. Estque non procul *Teroana* ingens Canalis, quem Fossam novam indigetant: eum alii putant humana industria effossum tempore Balduini Comitis, sive adversus hostium excursiones, sive ad confinia Flandriæ Artesiæque distinguenda: alii Sinum esse existimant maris interclusi. Certè Morinos Oceano vicinos fuisse agnovit etiam Virgilius, quum eos *hominum extremos* dixit. Atque nunc Teroana octo millibus pass. à mari discreta: Præterea ex fundo Fossæ novæ sæpenumero educuntur partes anchorarum, aliaque ferramenta nautica, certissima argumenta vicini olim & adluentis Oceani. Silvis etiam non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus. Status autem Politici in Artesia tres sunt Ordines: Ecclesiastici, Nobiles & Civitates præcipuæ. I Membrum sunt Ecclesiastici, in quibus sunt Episcopi II, *Atrebatensis* & *Audomarensis* (*S. Omer*) Præpositi II, *Bethuniensis* & *Ariensis*. Abbates XX, quorum hæc Monasteria: Ordinis S. Benedicti VII, *Atrebatense*, *Aquicinctense Auscin*, *Audomarense*, *Blangiacense Blangis*, *Montense*, *Hamense Hames*, *Alsiacense*. Ordinis S. Augustini VII, *Auriasiense*, *Mons S. Eligii* (*S. Eloy*,) *Choquense Choques*, *Henninense Hennin Lietard*, *de Raselli Villa*, *Mareolense* (*Mareul*) *Aquicurtense in Eaucourt*. Ordinis Cisterciensis, *Cervicampense* (*Cherchamp*,) *Clarimarense* (*Clommeres*) Ordinis Præmonstra-

Lacus.

Flumina.

monstratensis, *Dammartinense* (*Damartin*) *Santandreanum*, *Auguatianum*. Collegia Canonicorum x, *Atrebatense*, *Audomarense*, *Bethuniense*, *Ariense*, *Hesdinense*, *Lensiense*, *Sanpaulitanum*, *Lilleriense*, *Falckobergense*, *Douriense*. II Membrum sunt Nobiles, in quibus Princeps unus *d'Espinoy*: Marchio unus *Rentinensis*, Comites VII, *S. Pol*, *Falquenberch*, *Harliensis*, *Busquetensis*, *Henninensis*, *Arquensis*, *Blangiacensis*. Sed hi duo postremi pridem in dotem Monasteriorum S. Bertini & Blangis cesserunt, nec in Conventum Ordinum accersuntur. Castellani pręcipui IV, *Atrebatensis*, *Audomarensis*, *Bapalmensis*, *Lensiensis*. Equestres Familiæ Ordine Alphabetico sunt hæ: *Ausi*, *Averdom*, *Aubigny*, *Aix*, *Annequin*, *Anuezin*, *Aneroult*, *Avion*, *Allennes*, *Amuin*, *Bailleul*, *Beaufort*, *Beaumez*, *Beaurains*, *Beausart*, *Bellone*, *Berles*, *Billy*, *Bosfles*, *Boisleux*, *Bonnieres*, *Boncourt*, *Boubers*, *Bours*, *Brias*, *Buissi*, *Caumont*, *Conroy*, *Contes*, *Coupigny*, *Croisilles*, *Cunchy*, *Divion*, *Douvrin*, *Enne*, *Erin*, *Esquerdes*, *Estree*, *Fosseux*, *Frevin*, *Flesching*, *Gomiecourt*, *Govy*, *Greboval*, *Geulesin*, *Habarcq*, *Hachicourt*, *Hamelaincourt*, *Helsault*, *Houchin*, *Houdin*, *la Viesville*, *la Plancque*, *Lignereul*, *Licques*, *Longastre*, *Malanoy*, *Maisnil*, *Mammez*, *Marles*, *Mes en Conture*, *Mingoval*, *Moiry*, *Nedoncelles*, *Neufville*, *Nojelle*, *Noircarmes*, *Ococh*, *Olham*, *Oignies*, *Oresmiaux*, *Plancques*, *Plouick*, *Pronville*, *Querecques*, *Ranchicourt*, *Ransart*, *Recourt*, *Rebecque*, *Regnauville*, *Rely*, *Rolancourt*, *Rumenghien*, *Sains*, *S. Aldegonde*, *S. Venant*, *Sombrein*, *Sonastre*, *Tieuloje*, *Tramerie*, *Vaulx*, *Villers*, *Vrolant*, *Wancourt*, *Warluzelle*, *Waurans*, *Willerval*. III Membrum Civitates præcipuæ: Regiæ VII, *Atrebatum*, *Fanum S. Audomari*, *Bethunia*, *Aria*, *Hesdinum*, *Lens*, *Bapalma*, Privatorum Dominorum, *S. Pol*, *Perne*, *Lillers*: Itē Pagi Vrbium prærogativa utentes, qui etiam ad Conventus Ordinum evocantur XXIIX, *Arques*, *Aubigny*, *Avesnes*, *Aussi*, *Beaurains*, *Blangy en Ternois*, *Busquoy*, *Carvin*, *Caumont*, *Choques*, *Dovrier*, *Franquenberghe*, *Fressin*, *Fleurbay*, *Frevene*, *Frages*, *Gorgue*, *Hennin Lietard*, *Huchin*, *Hosdain*, *Labroie*, *Libourg*, *Oisy*, *Pas*, *Richebourg*, *Tornehem*, *Ventie*, *Vitry*. Consilium provinciale est Atrebati, unde appellationes ad Parlamentū Mechliniense deferuntur. Ceterum Atrebatēsis Episcopus in spiritualibus toti Comitatui pręest, & Archiepiscopo Rhemensi subest.

Continet hæc Tabula etiam *Picardiam veram* & *Ducatum Cameracensem* (*Cambresi*) dictum, qui est Principatus Imperii, & ab Episcopo qui Cameraci residet in tēporalibus simul & spiritualibus, regitur. In spiritualibus tamen Archiepiscopo Rhemensi subest, & in temporalibus sub Protectione est Regis Hispaniarum. Atque hæc de Artesia sufficiant: ad Hannoniam pergamus.

Hannoniæ Comitatus, Cui adjungitur Namurcensis Comitatus.

Hannonia Nerviorum olim sedes, quorum caput hodie dicitur Tornacum, quod Ptolemæus Βάγακον vocat. Sæpius hæc Regio mutavit nomen: initio dicta est *Pannonia*, Lessabæo teste, à Panos cultu: postea *Saltus Carbonarius*, inde *Inferior Picardia*; Postremum Hannonia, ab Hania Fluvio qui mediam regionem secat, vernaculè *Hainault* vel *Henegouv*, ab eodem fluvio Gallis *Haine*, sive *Hene* dicto, & antiqua voce Germanica *Gouvv*, quæ Regionem vel Pagum significat. Habet à Septentrione Brabantiam, & Flandriam: ab Austro Campaniam & Picardiam, ab Ortu Namurcenses & Leodienses, cum dicta Brabantia: ab Occasu Flandriam cum Artesia. Longa est universa Regio viginti milliaribus: Lata XVI. Aër temperatus, suavis & serenus: Solum fertile, ac cæterarum Frugum, sed præcipuè Frumenti præstantissimi ubertas maxima. Abundat Pratis, Pascuis, Pomariis, aliisque ad vitæ usum rebus necessariis. Habet & Metalla Ferri optimi, & Plumbi: præterea Lapicidinas variorum Marmorum, atque etiam duri Silicis quem Ovidius Indicem, & *Lithanthracon*, *Houlles* vernaculè Leodienses vocant. Ignem flammamque concipiunt foventque, ut carbones: nec alius eorum usus quam focis exstruendis, lignis aliquot adjectis. Conflantur hic quoque Vitreæ illæ laminæ pellucidæ, quibus omnem cœli injuriam, ex templis & ædibus propellimus, hæque præ aliis quæ alibi locorum fiunt, palmam præstantia ferunt. Omne item vitreorum vasorum genus, & supellex hic conficitur. Provincia hæc frequenter Dominos mutavit; ac tandē à stirpe Montensium ad Flandriæ Comites, inde ad Batavicā, deinde ad Bavaricam, ex hac in Burgundicam, postremo ad Austriacam familiam devoluta est. Vrbes in Hannonia fossa valloque munitæ sunt XXIV, inter quas primariæ *Montes* & *Valencena*. *Montes*, *Mons* vulgo, urbs ad Trullam fluviolum, navium tamen capacem, sita, amplitudine & vallatis mœnibus inclyta est. Fontes in eā vivi permulti: opes amplæ ex mercimoniis, opificiis & agricultura. *Valencena*, vel *Valencena*, seu, ut quidā volunt *Valentiniana* (*Valenciennes*) ab ejus nominis Imperatore, ut autor est Sigebertus Gemblacensis, ad Scaldim sita est, planitie peramœna, eoq; tuta ab hoste. In ea est Armamentarium ad belli usus instructissimum. Templa duo, unum Sacrum B. Virgini, structura antiqua, cujus columnæ, ex Marmore & Lapide Porphyretico: alterum S. Joanni recentius, opus Pepini, Patris Caroli Magni: Cœnobia plura: unum præ cæteris nobile Franciscanorum, quo Comites Hannoniæ & Domini Valencenæ seorsim sepeliuntur. Curia amplissima cum Horologio celeberrimo, opus Guilielmi Boni Comitis Hannoniæ, Hollandiæ & Zelandiæ. Sunt præterea *Condatum* (*Condè*) ad dexteram Scaldis ripam duobus milliaribus Valencena distans, Opidum elegans: *Landresium* (*Landresi*) ad Sambrā, celebre obsidione Caroli V Anno M D XLIII, qui tamen eo per vim potitus non est: *Avesnæ* (*Avesnes*) Vrbs & Munimentum Gallorum finibus oppositum; ad fl. Hepram: *Chimacum* (*Chimai*) urbs ad fluvium *Blancam* in media Silva, id nuperis bellis sæpiusculè incensum, dirutum; tamē ad extremum ita restitutum, ut multo elegantius renatū videri

Regio. Nomina & unde deducta.

Situs.

Cœli temperies Soli fertilitas.

Imperiū maiorum. Vrbes.

videri possit. Palatiū habet cum horto & Labyrintho singularis artificii: *Halla* Brabantiæ finibus contermina: *Bouchain* municipium est situm ad ripam Scaldis fl. inter Cameracum & Valencenas, exstructum a Pepino in memoriam nobilis victoriæ quam hoc loco retulit ab exercitu Theodorici Gothorum Regis: *Quercetum* (*Quesnoy*) Opidulum est, tertio lapide a Valencena, mercimoniis nobilitatum: *Bellus Mons* (*Beaumont*) Opidulum perelegans, à re nomen habet. *Philippopolis* (*Philippe-Ville*) a Rege Philippo, *Maria-Burgum* a Regina Hungariæ Maria nomina habent: loca munitissima ad Gallos reprimendos condita. *Bavacum* (Gallicè *Bavais*) quod nonnulli *Baganum* vel *Bagacum* Ptol. esse arbitrantur: nonnulli illud *Belgium* Cæsari in Commentariis dictum volunt: sed refelluntur ab iis, qui in Bellovacis seu Picardiæ quodam loco firmioribus argumentis eandem collocant. Sunt & *Maubeuge*, Bins, *Reux*, *Soigny*, *Braine le Conte*, *Engien*, *Lessine*, *Chievre*, *At*, *S. Guillein* & *Leuze*. Pagi sunt præterea CCIↃL, quorum plerique omnes pulcri, amœni, opulenti. Regio Lacubus, Stagnis, Fontibus, ac Fluminibus, undique irrigua; fluminibus, *Scaldi*, *Sambra*, *Tenera*, *Hania*, & aliis. Silvas habet & Nemora admodum jucunda; præcipua vero sunt *Mormau*, & *S. Amandi*. Porro Respublica Valencena tanta prudentia constituta, & tam bonis legibus ornata est, ut Noribergenses ad ejus exemplum celeberrimam suam Rempublicam voluerint componere, missis ad hanc rem aliquot viris prudentibus; quod & Romanos fecisse accepimus in Rep. Atheniensi. Proinde non est mirum si ex tam præclara Politia orti fuerint Cives per universum Orbem virtute celebres, inter quos primas ferunt, Henricus VII Imperator, Dux Lutzenburgicus: Maria Filia unica & Hæres Caroli Audacis, Avia Caroli V. Joannes Froisardus, Historicus Nobilissimus, qui etiam hoc ipsum initio sui operis testatus est.

Lacus.

Flumina.

Silvæ.

Status Politicus Hannoniæ V constat Membris, quæ sunt, I Pares XII, videlicet *Longueville*, *Lens*, *Filly*, *Chievre*, *Avesne*, *Chimay*, *Levreux*, *Barbanson*, *Baudour*, *Rebaux*, *VValecourt*. II Prælati Ecclesiastici nimirum Abbas & Comes I, *S. Wauldrut*. Abbates XXVI. *S. Guislain*, *Marchennes*, *Cambron*, *Hasnon*, *Marville*, *Ancin*, Haultmot, *Liessy*, *S. Denys*, *Vicogne*, *Feullien*, *Crespin*, *Bonne Esperance*, *S. Jean*, *S. Aldegonde*, *Geilenghien*, *Spinleu*, *Ath*, *Fontenelle*, *Beaumont*, *Denain*, *Quesnoy*, *VVatiebraine*, *Lolive*, *Billiay*, *Leture*: & Collegia Canonicorum. III Nobiles, in quo sunt Principatus unus, *Chimay*; Comitatus X, *Lalain*, *Beaumont*, *Ostervant*, cujus Civitas primaria est *Bouchain*, *Barbanson*, *Avesne*, *Barlaymont*, *Bossu*, *Montigny*, *Reux*, *Terrache*. Baroniæ XXII, *Enghien*, *Leuze*, *Havre*, *Ligne*, *Anjoing*, *Vuerchin*, *Fontaine*, *Havaide*, *Kimrain*, *Barlaymont*, *Ville*, *Gomegnie*, S. *Aldegonde*, *Senzelle*, *Condet*, *Haurdain*, *Belleule*, *Fagneille*, *Bousie*, *Roesin*, *Frasne*, *Harchies*. Marescallus unus, Senescallus unus, Venator Magnus unus, Camerarius perpetuus unus. IV Officia Ordinaria (Castellaniæ opinor) *Valenchene* &c. V. Civitatum Communitas.

Restat **NAMURCI COMITATUS.** Hic situs est inter Brabantiam, Hannoniam & Leodiensem Diœcesim: exiguo territorio & montoso, sed peramœno. Aërem habet salubrem & temperatum. Solum ferax Rerum quibus ad sustentationem sui vita humana indiget. Habet & Ferri Plumbique Fodinas, & Latomias, in quibus varii generis saxa exscinduntur, atque imprimis Marmora subnigra, & quæ Iaspidem referunt. Neque ita pridem cœperunt

Namurci Comitatus.

Cœli temperies.

cœperunt effodi saxa illa ad ignem idonea (*Lithantracas* nominare possumus) de quibus diximus in præcedenti Descriptione. Porro ditio ista omnis initio Dominum habuit titulo Marchionis: postea Dominum sæpius mutavit. Marchio fuit *Philippus*, Frater Balduini Comitis Flandriæ Anno M CC. Comes fuit *Theodorus*: cujus obitu tota ditio cessit *Philippo Bono* Burgundiæ Duci, quemadmodum in Germaniæ Inferioris descriptione a nobis explicatum est. Vrbes in hoc Comitatu muro cinctæ sunt quatuor, *Namurcum*, *Bovinæ*, *Carlomontium* & *Valencourtium*. Pagi CXXCII. *Namurcum* (*Namur*) urbs est primaria, cujus nomen unde dictum sit, ignoratur: alii putant a *Nano* Deo Gentili, qui quum antea oracula fundere solitus esset, sub adventum Christi Servatoris obmutuit. Ergo a Nano muto *Namurcum*: alii a Novo Muro illic Romanorum opera exstructo. Vrbs sita est inter duos Montes, in læva Mosæ ripa, qua Sambram recipit. Distat IIX mill. Lovanio, X Leodio & totidem Bruxellis. Dives est, & splendida publicis privatisque ædificiis, Arce etiam instructissima bene munita. Quarto milliari a Namurco sunt *Bovinæ* (*Bouvines*) opidum exiguum, quod bellorum injuriis jam aliquoties vastatum, postremum vero ab Henrico II Galliæ Rege Anno CIↃ IↃ LIV magna parte destructum est. Id ex eo tempore Civium industria restitui & restaurari cœpit. *Carlomontium* (*Charlemont*) exstructum est a Carolo V Anno CIↃ IↃ LV adversus Gallos, qui tunc Marienburgo potiebantur. *Valencourtium* opidum minime aspernandum, Namurco VII milliarium intervallo distans. Flumina habet hæc regio piscosa: inter quæ primas obtinent *Mosa* & *Sambra*: Fontes vivos & largos. Silvas non tantum ad delectationem, verumetiam ad venationem aptissimas, Feris refertissimas. Multa sunt in hoc Comitatu Templa, & Cœnobia splendida Namurcensium Comitum sumtibus olim constructa, & opimis honorata reditibus. Tertio Milliari a Namurco dives est pagus *Audennas*, in quo vetustissimum Monasterium Canonicarum nobilium Fœminarum exstructum institutumque a Begga filia Pepini veteris, a qua primum creduntur dictæ Vestales *Bagginæ*. Status Politicus Comitatus Namurcensis tribus cōstat Membris, quę sunt Ecclesiasticus Ordo, Nobilitas, Civitates præcipuæ. In Ecclesiastico Ordine sunt Abbates *Floref*, *Granprè*, *Anden*, *Bonef*, *Wassore*, *Hastieis*. Nobilitas *Done* Vicecomitatus &c. Civitates præcipuę *Namur*, *Bovina*, *Charlemont*, *Valencourt*, sive *VValencourt*. In vrbe Namurcensi sedes est Consilii Regii, a quo appellatio est ad Curiam Mechliniensem. Est & Sedes Episcopi, cujus Templū Cathedrale sacrum est S. Albino. Cives armis adsueti sunt, Gallicus iis sermo, sed corruptus. Mercatores pauci & opifices: Nobilium magna turba: sed qui nothi sint Illustrium Principum, vel è nothis oriundi.

Soli fertilitas. *Imperium majorum.* *Vrbes.* *Flumina.* *Silvæ.* *Opera publica.*

Regio. Unde nomen habeat.

DVcatus *Lutzenburgicus* nomen habet à primaria totius regionis Civitate: hæc (ut nonuulli opinantur) à fluvio *Elza Alisontia* fortè Antonini. Ab Elza fit Elzen-burch; inde *Lutzenburch*. Petrus Divæus aliam de Lutzenburgo sententiam notat his verbis: *Leucorum gentem* (inquit) *juxta Treviros, Mediomatrices, ac Lingonas habitasse indubitatum est: Opida eorum Tullus ac Nasium, Ptolemæo celebrata nomen servant, Toul & Nancy; vernaculè crediderim appellatos, de Lutzen, & latè imperasse, ut ab iis Lutzenburgis celebris Opidi nomen ortum sit, quasi der Lutzenburch.* Hęc ille. Terminant hunc Ducatum ad Septentrionem Leodienses & Namurcenses; ad Ortum Mosella cum Episcopatu Trevirensi, ad Occasum Mosa cum Silva Arduenna. Ambitus totius regionis est LXX milliarium. Regio hæc licet montosa & saltuosa, bona tamen, benignaque ac fertilis est. Dividitur in duas partes, quarum altera *Famenna*, altera *Arduenna* dicitur. *Famenna* fertilior est Segetis & Vini. *Arduenna* asperior, sed quæ asperitatem venationum bonitate & Ferarum optimi generis mirifica abundantia compenset. Metalla Ferri sunt non procul à *Manderscheid*, in dominiis *Keyla, Cronenberch* & *Sleida*, ad vallem cui nomen est *Hellenthal*: Conflantur hoc loco ab istis Cyclopibus incudes, fornaces ferreæ, pyreteria, quæ per totam Germaniam ingenti lucro distrahuntur. Titulum duntaxat Comitatus initio habuit, atque adeo *Henricus Septimus*. Imp. Comes fuit Lutzenburgicus non Dux. Postea in Ducatus dignitatem, qua hodie adhuc utitur, evecta fuit. Hoc alii Vvenceslao Romanorum Regi, alii Carolo quarto tribuunt, Conradus autem Vercerius Henrico VII adscribit primo ex ea familia Romanorum Imperatori. Primum hujus Comitem *Sigifridum* fuisse, in schedis manu exaratis se reperisse scribit Ortelius: eumque Filium fuisse Tacuini Ducis Mosellani. Fuit olim Lutzenburgum Trevirorum portio. Vrbes habet viginti, vallo & fossa munitas, quarum nomina hæc sunt: *Lutzenburgum, Arlunum, Rodemachera, Theonis villa, Gravemacherum, Coningsmacherum, Dierichum, Virtonium, Echternachum, Vianda, Bastonacum, Mommedium, Novum Castrum, Danvillerium, Marvilla, Roccha, Durbis, S. Viti urbs, Marza* & *Salma*. Sunt & Vrbes aliquot quarum mœnia solo æquata: sunt & Arces Vrbium pæne æmulæ, *S. Ioannis* & *Manderscheid*, quibus titulus est Comitatus. Vrbs primaria *Lutzenburgum*, aliis *Lucemburgum*, & *Leuceburgum*, Ptolemæo *Augusta Romandiorum*. Guicciardinus dictum vult quasi Lucisburgum, hoc est, arx Solis: quemadmodum pleraque alia hujus tractus loca à Gentilium Diis denominata videri possunt: *Arlun* ab ara Lunæ, *Ivois* à Iove, *Marche* à Marte: sed an hęc vera origo sit, alius esto arbiter. Vrbs sita est loco peramœno, parte altera montoso, altera plano. Hanc Elza fluvius interluit, partem Vrbis superiorem & montanam, ab inferiori & plana dirimens. Ædificia in ea domusque utcunque splendidæ, verum belli injuriis variè afflictæ: ac Templum sacrum Nicolao: Cœnobium Francisco, in quo sepultus Ioannes Lutzenburgicus Rex Bohemiæ, filius Henrici VII Imperatoris & Pater Caroli IV. Vrbs hæc etsi Martis frequenter deformata furoribus, cui nihil cum Musis otio & tranquillitate gaudentibus cōmune, illustres tamen eruditione viros edidit. Atque inter multos Nicolaum Navium hominem usque adeo doctrina & rerum prudentia magnum, ut Curiæ judicialis apud Lutzen-

Situs. Soli fertilitas. Imperium majorum. Vrbes.

Lutzenburgum Præses, non ante munus quam vitam, Filium autem reliquerit sibi cognominem, qui paternas æquans virtutes tantum apud Carolum V Cæsarem gratia valuit, ut in toto Imperio Cancellarii vicarius ab eo constitutus id muneris cum vita finierit. *Arlunum* vernaculè *Arlon*, situm est in Montis vertice, Opidum satis elegans, Lunam Deam hic olim gentilitio more cultam, & inde nomen habere putatur. Hic multa antiquitatis Monumenta eruta quæ Comes Petrus Ernestus hinc ad ædes suas amplissimas, quas habet in Pomœrio urbis Lutzenburgensis, transferri curavit. Patria hæc fuit Bartholomæi Latomi, Viri egregiè docti. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. Eorum primum nobilissimumque est *Mosella*, de quo in Lotharingia diximus. Reliqua sunt *Chier, Mosa, Bemoy, Houl, Lech, Alsatus, Atardus*, *Sourus, Prumeus, Mineus, Ghomeus, Orto, Albis*, ac innumeri pæne rivuli. Montibus regio undique attollitur, Silvisque innectitur densissimis. Eæ omnes Arduennæ totius Galliæ Sylvæ maximæ, rami sunt. Status Politicus, ut in cæteris III habet Membra, quæ sunt, I Ecclesiasticus Ordo, II Nobiles, in quo Comitatus *Vianden, la Roche en Ardenne, Salme, Durby, Marche, S. Vit. S. Jansberg*: Barones complures, & Dominia multa. III Membrum Civitates principales, *Lutzenburgum, Arlunum, Theonis Villa*, alias *Dietenhove, Rodemachera*. Curia totius Provinciæ in urbe Lutzenburgo jus dicit, sermone vel Gallico vel Germanico, pro locorum ratione quibus jus dicitur. Germanicè enim loquuntur Lutzenburgi, Arluni, Rodemacheræ, Theonvillæ; Gallicè vero Ivoys Mommedy, Marveil & Danvilliers; atque ob hanc causam necesse est & Iudices & Advocati & alii curiæ Ministri utramque Linguam calleant. Ab hac autem Curia provocatur Mechliniã, ubi quæ scripta sunt Germanicè bona fide Gallicè redduntur.

Flumina.

Montes. Silvæ. Katingubernandi.

Hic Ducatus sub se habet Marchionatus duos, Comitatus Septem, multos Baronatus, Dominia quamplurima, Nobiles educit innumerabiles, ut vix ulla Provincia tot proferat. Hi omnes vivunt aulicè & magnificè, sunt candidi, virtuosi, constantes, Principi suo fideles. Exercitium eorum, arma & venatio. Inter se honestè et comiter vivunt, alter alterum in Castello degentem familiariter invisit, mutuis amicitiæ officiis certantes. Matrimonia jungunt inter suæ sortis vicinos, & in eorum tractationibus majorem dignitatis & virtutis quam dotis rationem habent. Si quis præter decorum quid admittat, ita famam amittit, ut Nobilium consortio privetur, omnibus muneribus publicis indignus censeatur, & in Iudiciis aut juramentis fides ei nulla habeatur. Si qua inter ipsos oriatur controversia, delectis arbitris committitur, qui negotium componunt, nec multum Advocatorum aut Procuratorum opera utuntur. Vino tamen plus nimio indulgent, & de rigore eorum admodum conqueruntur Coloni, habentur enim tanquam servi, adeo ut si rusticus aliquis de liberorum elocatione cogitet, nihil tamen inconsulto Domino vel absque ejus authoritate possit efficere, quod alienum est a Belgica libertate. *Arlunum*, de quo antea mentio facta est in vertiea montis situm est, quatuor à Lutzenburgo milliarium spatio distat, sex autem à Mommedy. Opidum fuit olim satis lautum, sed variis bellorum injuriis deformatum. *Rodemachera* Lutzenburgo trium milliarium spatio abest. oppidum etsi non magnum, satis tamen elegans, & arce valida munitum. *Theodonis-Villa*, vernaculè *Dietenhove* loco admodum opportuno sita jacet, ad sinistram amnis Mosellæ ripam, Lutzenburgo abest quatuor milliaribus

aribus, *Ponte* elegantis structuræ superbit, oppidum est amœnum, firmum, ac validè adversus omnem hostilem impetum munitus. *Regino* author est juxta hanc urbem *Carolum Magnum* venationi plurimum incumbere solitum. *Gravemakerum*, & *Koninckmakerum* modica sunt ad Mosellam oppidula, milliaris tantum itinere inter se, pari vero V milliarium intervallo Lutzenburgo abjuncta. *Dieterichum* rivulo *Sure* imminet V. milliaribus distans Lutzemburgo. *Viretonum* & *Echternacum* oppidula modica, diversis oris æquali V. milliarium spatio dissident Lutzenburgo. *Vianda* rivulo adjacet, VII lapide Lutzenburgo abest, fulget Comitatus titulo subestque Principi Auraico. *Bastonacum* saltui Arduennensi imminet, III. lapide *Novo-Castro* dissidet *VII* Lutzenburgo. Oppidulũ ita egregium ut vulgo audiat *Paris en Ardenne*. Famam hanc dedit mercatus annuus animalium & frumentorum, quo omnes circumjacentes merces suas adferunt in usum & commodum maximum loci. Inter hanc urbem & Arlunium & *Divi Huberti Fanum* sunt aliquot pagi in silva media, in quibus nescio qua ratione, invaluit *H*ispanicus ritus apud fœminas, quæ cum maritorum funera efferuntur, multum lachrymantes & ejulantes vociferantur & alta voce per plateas exclamant, quin & capillos evellunt, totamque faciem ungibus fœdum in modum laniant ac deformant, insanientium ac furentium gestu, qui profecto mos Ethnicisum magis quã Christianismum sapit ac redolet. *Momedium* situm opportuné in alto monte cujus radices alluit flumen *Chirsus*, IX milliaribus distat Lutzenburgo, quatuor Danvillerio, munitum lautumq; oppidulum. *Novum Castrum* in Arduenna, abest *Ivosio* V milliaribus, IX Lutzenburgo, olim non poenitendum oppidulum jam, injuria temporum collapsum. *Danvilleriũ* abest XII lapide *Lutzenburgo* & IV *Verduno*, in Lotharingia. *Marvilla* distincta est in duas partes, altera subest Duci Lutzenburgico, altera vero Lotharingiæ, ideoque dicitur *Villa communis*; *Chirso* adjacet XII milliari Lutzenburgo distat. *Roche en Ardenne* Rupes Ardennensis, & *Durbium* duodecimo milliari distant Lutzenburgo, locus uterque amoenus, tituloque Comitatus insignitus. *Fanum Sancti Viti*, amoenissimum quamvis exiguum oppidulum, duodecimo milliari abest à metropoli, & spectat ad Principem Auraicum. *Salma* opulenta & populosa civitas, titulo Comitatus gaudens. *Marcha* oppidum miré antiquum, nec usquequaque poenitendum, abest Lutzenburgo XIV milliaribus. De Castellis & famosissimis Pagis Provinciæ hujus non agemus brevitatis gratia, tantum perstringegenus tres urbes muris carentes. Occurrit primo *Ivosium* XII milliari Lutzenburgo distans, quarto à Mommedi, olim bonum admodum oppidum ac validum, tandem exercitu Regis Francorum *Henrici secundi* cinctum, anno M.D.L.II & captum, postea tamen Regi *Philippo Secundo* Hispano restitutum pace facta, sed mœnibus ac muris spoliatum ut Terroana, addita lege ne iis in posterũ clauderetur. *Chinium* duodecimo milliari Lutzẽburgo abest, hodie muris caret, paulatim tamen instauratur. Splendet (licet Archiducibus pateat) titulo Comitatus, & peramplam in oppida quædam pagosq; habet jurisdictionem, nec Ducatui Lutzenburgensi subest, sed ei conjungitur singulari atque distincta iurisdictione pollens. XII à Lutzenburgo lapide Flumini Chirso imminet *la Fertè* olim amœna urbs, hodieque mediociter viget, quamvis mœnibus careat, & arx magna ex parte diruta jaceat. sed de his hactenus. Ad Frisiam transeamus.

FRisiam à Phrygia genitali patria dictam, sunt qui scribunt; alii à gelu extremo, quo ditio rigeat, nomen derivant. Abbas Spanheymus auctoritate Hunibaldi, teterrimi historicæ veritatis corruptoris, à Friso Clodionis criniti Francorum Regis filio nomen accepisse fabulatur, quasi non multis ante sæculis Plin. ac Tacitus illo nomine eos noverint. Hadrianus Iunius ad libertatem, cujus studio semper flagrarunt, nominis fontes referendos existimat. *Frisii* autem gens antiquissima Germanorum, Romanis ob bellicas virtutes nota, nomen nunquam mutavit. Hi Tacito duplices, Majores scilicet & minores. *Majoribus*, inquit, *minoribusque Frisiis vocabulum est ex modo virium, utraque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos lacus & Romanis classibus navigatos.* Majores Tacito sunt *Oostfrisii* propriè dicti, non ii qui hodie illud sibi nomen usurpant Embdani, hi enim sunt Chauci minores; sed ii in quibus numerantur Stavera, Sneca, Franicum, Harlinga Opida & Leovardia. Similiter *Westfrisii* qui in extrema Hollandiæ ora *Northollandi* appellantur, suntque continui Caninefatibus ex descriptione Pliniana: hæ namque duæ Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur. Hodie vero dividitur Frisia Amisi fluvio in Occidentalem & Orientalem. *Frisia Occidentalis* sive *VVestfrisia* à positu Orbis, sic hodie nuncupata quam hic ob oculos ponimus, Frisiæ nomen quasi proprium sibi antiquissimo jure vendicat, semperque præstantior fuit habita. Eam à plaga mundi Occidua, & à Septentrione Oceanus ambit & littora pulsat; à Meridie Sinu amplissimo, vulgò *Zuyder-Zee*, Trans-Isalanaque Provincia terminatur: ab Ortu Solis Amisi Fluvio prætexitur qui eam à Busactoris VVestphalisque discriminat. Aër utcunque salubris est, nisi quantum paludum exhalatione inficitur, quanquam & id labis ventorum beneficio expurgatur. Estque hac tempestate Frisia Occidentalis regio longè maxima parte palustris, solo depressiore ac demerso plerisque locis, non in novum modo sed in adultum quoque ver: atque ob hanc aquarum multitudinem, Frumenti parum ferax. Inundationes enim annuæ, quæ præterquam quod maturè accedant, tardè etiam recedunt, sementem aut extinguerent, aut per agros omnes dissiparent. Sunt tamen hic uberrima saginando Pecori ubique pascua, quorum bonitate cum aliis certare & verticem attollere Frisiis licet, unde præcipui reditus ac proventus existunt: siquidem è Caseis & Butyro, quæ exportantur in externa loca, in singulos annos quantum emolumentum ad Incolas redeat, dictu vix credibile videatur, præter ea quæ in quotidianum alimentum cedunt. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Equos etiam generosos, & præstantes producit. Silvas vero etiam si alicubi habeat, haud suppetit tamen tanta lignorum copia, quæ Martialis Flaccique votis responsura, perennem & larga manu exstructum focum onerare possit. Verum provida rerum parens Natura alia via Frisiis, ut & Hollandis, affatim prospexit, qua inopiam lignorum levarent, & quidem melius quam nonnullis inter Scythas populis, qui lignorum egentes, ossibus ignes alere scribuntur; nimirum fossitio cespite, qui è terræ fodinis erutus, sole excoctus, ventoque arefactus, igni alimentum obvium, minimèque contemnen-

Frisia Occidentalis. Situs.

Cæli temperies. Soli qualitas.

temnendum præbet, estque tuendo igni fomes, quam Prometheà illa ferula, paratior. Hujus tam copiosa materia & luxuries in lucem profertur, ut non tantum Incolis abunde sufficiat, sed & vicinis regionibus iis subvenire queant. Materiæ hujus cespititiæ plura sunt genera, quæ colore, levitate & pondere materiæ, adhæc cineris, quo se obruit, bonitate & candore, differunt atque examinantur. Primum genus vile est, rarum, inane, fungosum, valde leve, color illi impluviatus, qui rubiginem parietum è pluviæ defluxu natam mentitur: quod genus deterrimum est, neque usui Civium expetitum; servit fere cortinis cervisiariorum inflammandis & concoquendis: quod accensum vultus è vivido colore plumbeos, cadaverosos, larvisque assimiles homines facit, tetramque exhalat mephitim: quo odore non raro etiam animi defectus (uti præsentius in bituminosis carbonibus fit) conciliatur, quem sal inspersus tollit. Alterum densius est, furvum, segmentis virgultorum intermeantibus & palustribus cannis intercisum, gravitate mediocri, promiscui usus. Tertium ponderosum, laterum coctilium duritiem quandam imitans, quod cæteris natatu fluitantibus solum subsidit aquæ immersum, tardeque ignem concipit, sed conceptum diutissimè continet, cinereum colore, sabulosoque solo effossum. Est & quod è salsuginosa terra conformatur in glebas, Zelandiæ domesticum, *Dariam* vulgus vocat. Præter hæc est quod verriculis è fundo aquæ extractum pingui luto constat, quæ materia in lacus quosdam quadratos, ubi aqua prius redundans diffluxerit, affunditur & complanatur, postea arefacta in metas rariores aggeratur, ut vento perflatæ solique penetrabiliores ad usum durentur. Habent & inopes rusticorum familiæ inter Cisrhenanos Frisios peculiare cespitum genus in tessellas, prius dictorum more conformatum, fimo bibulo constans, interspersis straminis, arundinum, fœni quisquiliis, ad solem æstivum excocto: sed cujus fumus infesta acrimonia sic urit oculos, ut lippitudinem facilè conciliet. Frisia hæc olim Regio Diademate claruit, ad Caroli Magni usque tempora: à cujus obitu variis agitata fuit molestiis, tametsi & ante quoque ejusdem tempora durissimum Danorum & Norvvegianorum senserit imperium. Tandem vero sub Carolo V Cæsare, Principe verè pacifico, halcyonios dies est adepta. Vrbes hujus Frisiæ sunt numero XII. *Leovardia, Leeuvvarden*, totius Frisiæ est Caput, urbs opulenta, & uti privatis Civium domiciliis decenter ornata, ita aquarum ambitu, foveis & prævalida Arce, contra hostiles insultus egregiè munita. Curiam habet Iudicialem, & Frisiæ Cancellariam, à cujus tribunali nulla ulterius permittitur appellatio. Huic vicinum est *Zuichemum*, patria Viglii. *Doccum* duobus inde milliaribus distat, agrum habet fertilem, pascua læta. Abest a Sinu Maris uno milliari. paruit olim Geldris. *Sneca* in Comitatu Westergoyensi tribus à Leovardia milliaribus loco humili & aquoso sita est, quo fit ut Segetem ager non ferat, pascuis sit lætissimus. Vrbs tota recens, vix ante ducentos annos donata jure civitatis: progressu tamen temporis in tantum crevit, ut nulli nunc totius Frisiæ urbi concedat. Bonorum ingeniorum alumna diu fuit: in hac natus est & educatus Ioachimus Hopperus, non patriæ magnum Civitatis, sed Frisiç etiam totius, atque adeo Belgicæ dum vixit, lumen & ornamentum. In eadem orti Petrus à Fritema I. C. Albertus Hero Philosophus & Theologus aliique complures. *Stavria, Staveren*, in Littore maris Australis porrecta jacet: Ager finitimus planus est, fossis multis & palu-

Imperiū majorū.

Vrbes.

& paludibus intercisus. Hodie nihil magnificum habet Civitas, præter Arcem validam Portui Maris imminentem, cujus fundamenta *jacta* sunt à Georgio Schenck Frisiæ Gubernatore, nomine Caroli v anno CIↃIↃXXXII ut Burgundi eo opportunè possent militem & commeatum bello necessarium ex vicinis Hollandiæ Civitatibus transmittere. Plinius incolas videtur *Sturios* appellare lib. IV cap. XV. *Harlinga* ad fauces Maris Australis sita, unico milliari à Franico, agrum habet fertilem, Arcemque contra hostium impetus bene munitam, Portumque loci situ oportunum: nam venientibus ex Septentrionali Frisia & Germania Orientali primam commodamque stationem offert: quocirca plurimi eo confluxerunt, loci commoditate illecti, exque varia ista confluge hominum Civitas vehementer aucta est. *Franicum* à Francis denominationem sortitum, patria est Ioannis Vlpii trium linguarum peritissimi. Gymnasium publicum habet. Sunt præterea *Damma, Bolsvvardum, Ilsta, Sloten, VVorchum, Hindelopen.* Insulæ Frisiorum plures sunt; præcipua vero est *Schellingana*, nobilis Canum marinorum venatione, qui in littore apricantes, saltu incondito rusticorum variè vestitorum longius protrahuntur, protracti dum mare repetunt, capiuntur dispositis in eam rem retibus. *VVestfrisiæ* solet adcenseri *Groeninga*, Frisiis finitima, quæ sola cum suo territorio quod vocant *Ommelanden*, Provinciam constituit. Patria hæc fuit Rodolphi Agricolæ Viri suo seculo doctissimi.

Eidem civitati originem acceptam referunt VVesselus sive Basilius & Reinerus Predinius Theologi & Philosophi celebres. Frisiæ solum lacubus ac paludibus frequentibus abundat (ut supra diximus) ac fluminibus rigatur *Laubaco* (qui aliis *Lavica* & *Labola*, hodie *Lauvvers*) & *Amisi.* Habet & à Meridie Sinum longè amplissimum, quem hodie *Zuyder-Zee*, velut Australe fretum, quod in Meridiem vergat, nuncupamus. Statua vero Politicus Frisiæ tres habet partes principales, quæ sunt: *Oestergouvv* Comitatus, cujus Metropolis *Leovardia* & dividitur in *Grieteneyen*, id est Præfecturas has: *Levvarderadeel*, in qua *Leovardia*; *Tietzerckflerdeel* in qua *Tietzarck*; *Tdarderdeel*, in qua *Tdaert*; *Rauvverderahem*, in qua *Rauvvart*: *Fervverderadeel*, in qua *Fervvert*: *Dongerdeel*, in qua *VVetzens*, *Dantummedeel*, in qua *Dantumma VVolt*: *Acht Kerspelen*, in qua *Suyrhusum*: *Colmerlandt*, in qua *Collum*: *Vesterlant*, in qua *Beetz*: *Smalingerlandi*, in qua fuit *Smalingerlee* Abbatia Ordinis *S. Benedicti*. *VVestergouvv* Comitatus, in quo sunt *Grieteneyen*, *VVonseradeel*, in qua *VVitmarssum*; *Franickeradeel*, in qua *Franicker*: *Banadeel*, in qua *Mimersgae*: *Meynaldummadeel*, in qua *Meynaldum*: *Baerderadeel*, in qua *Baerdt*: *Hennarderadeel*, in qua *Hennaert*: *VVeynbritzeradeel*, in qua *Garve*; *Gheesterlandt*, in qua *VVickel*. *Sevenvvolden* Comitatus in quo sunt *Grieteneyen*, *Donjevverstal*, in qua *Donigae*: *Lemster Vifgae*, in qua *Lemmer*: *Aenghevaert*, in qua *Cathrybandt*: *Schotterlandt*, in qua *Nye* & *Olde Schotten*, *VVuttingerdeel*, in qua *Olde-born*: *Hasscher Vifgae*, in qua *Hasscherhorn*. Tota autem Frisia Occidentalis cum Groeningensibus Episcopo Trajectensi solebat subesse.

Lacus. Flumina.

Mare.

VEtus Batavia propriis Regibus administrata fuit, at regia stirpe deficiente, divisa est in partes. Accolæ Isalæ fluminis, Episcopi Vltrajectinenses, Comites Hollandiæ, Duces Gelriæ portionē suam sibi asciverunt. Ea pars quæ destinata fuit Episcopo Vltrajectinosi, dicta fuit Episcopatus. Archiepiscopus primus institutus fuit hic D. Willibrordus Saxo-Britannus qui ad has oras accesserat circiter annū DC.XC. in Frisiam missus ut Ratbodum cum subditis ad Christianam Fidem invitaret, at cum is piis conatibus pertinaciter resisteret rediit Vltrajectum, ubi incolas Christiana Religione imbuit, Templumque restituit conditum à Dagoberto Rege Francorum. Inde Romā profectus. Archiepiscopus Vltrajectinus creatur à Papa Sergio: & Vltrajectum reversus Templum condi jussit in honorem D. Martini Archiepiscopi Turonensis, & in eadem urbe Archiepiscopalem sedem fixit sibi & posteris. Huic in Præsulatu successit *Divus Bonifacius*, qui Doccomi in Frisia cum duobus & quinquaginta sociis martyrium subiit. Attamen ob gravissimam Normannorum persecutionem, sedes Archiepiscopalis Coloniam Agrippinam translata fuit, Sed mox instaurata est à Rege Pipino & filio ejus Carolo Magno, qui non veterem tantum Episcopatus dignitatem civitati restituit, sed Episcopo insuper quo se tueri posset adversus hostes temporariam ditionem & potentiam concessit, ita laté diffusam ut veterem illam Bataviam pæne totam includeret. Constat profecto & Trans-Isalanam regionem & Groningam subjectas fuisse huic Episcopatui, usque in annum 1527, cum *Henricus Bavarus* gravissima injuria affectus se in fidem traderet Caroli Quinti Imperatoris, & ut Ecclesiasticum statum reciperet, omne imperium temporale in eum transtulit: qua de re cum certiorem fecisset Margaretam, Belgii per id tempus Gubernatricem, convēnit ut Comes Hoogstratanus Trajectum veniret, XV Novembris quo Episcopus Vltrajectensis ultro se abdicans cessit Carolo Quinto Imperatori, ut Duci Brabantiæ & Hollandiæ Comiti, nec non posteris ejus legitimis temporalem omnem ditionem & statum Vltrajectinum ac terræ Trans-Jsalanæ: quo facto, absolvit Præsul subditos à juramento illo fidelitatis quod paulo ante sibi præstiterant, ea tamē lege, ut eodem omnino jure ac sacramento profiterentur fore se Imperatoris & legitimorum ejus hæredum futurorum Brabantiæ Ducum & Hollandiæ Comitum fidos clientes, reservata sibi & sucessoribus sola jurisdictione & censu Ecclesiastico, cū magnifico illo Palatio. Subsecuta est postmodum Unio inter urbes & terras ditionis Ultrajectinæ cum omnibus membris & appendicibus suis, ex una & Hollandiæ Comitatum, ex altera partibus, qua cautum, ut ditio Ultrajectina tam arctè cum ipsa Hollandia esset conjuncta, ut deinceps ab uno eodemque Gubernatore utraque regeretur, utque Ordines utriusque Provinciæ simul convocarentur, & penes Præfectum esset Magistratus urbanos omnium utriusque Provinciæ civitatum annuatim renovare. Item qui apud Hollandos exilio essent multati, ab Vltrajectinis in fidem publicam non reciperentur. Denique ut Investituræ quas vocant feudorum hisce in posterum verbis conciperentur: Tenenda (videlicet Feuda) à Comitatu Hollandiæ & Dominio Vltrajectino. At anno MDLXXX cum defunctus esset Episcopus Fridericus Tautenburgius. D D. Ordines asciverunt sibi Regimen urbis Ultrajecti, exinde Vltrajectenses ut confœderati cum reliquis Ordinibus Vnitarum Provinciarum non agnoscunt alium Dominum quam Dominos Ordines Generales. His ita

explicatis

explicatis ad ipsam urbem accedamus. Cingitur hæc ditio à Septemtrione, occasu & meridie pæne omni ex parte Hollandiç Comitatus finibus: ab ortu terminatur Ducatu Gelriæ. Solum ejus bonum est & fertile, quod ut editum magis & siccum est, ita etiam multo quam Hollandicum excultius, & ad segetem opportunius. Numerátur hic quinque urbes muris cinctæ, videlicet, Vltrajectũ, *Batavodurum*, Rhena, Amersfordia & Montfortium. Vltrajectum Metropolis Provinciæ nomen sortitur, teste Hadriano Iunio, à designatione quadam qua utebantur Romani in exercitibus Rheno adjacentibus. Eo enim loco quo hodie urbs sita, erat Legio trigesima quinta, quod verbis hisce abbreviatis significabatur. V. TRIG. LEG. STAT. id est Quintæ tricesimæ legionis Statio: at imperiti linguæ Latinæ, conjunctim disjungenda legentes pronunciabant *Vtricstat*, mediæ enim literæ LEG exesæ erant & negligebantur. Hoc vocabulum *Vtricstat* postea deflexum est in *Vtrecht*. Nec hoc mirum videatur, cum & urbs *Cantstat* in Suevia, ducatur à notatione hac veteri, LEG. ANT. STAT. id est, *Legionis Antonianæ Statio*. Iudicatur & Antoninç vocabulo alias eam claruisse, ab Antonino Senatore Romano qui relicta, ob Neronis tyrannidem, Roma, & in oras istas delatus, urbem inibi hanc condiderit. Hinc *Wiltios* vastasse excitata ibi amplissima quadam arce, quam de suo nomine *Wiltenburgum* dixerunt, eam arcem vi & manu armata expugnavit *Clotarii* filius *Dagobertus*, & validius multo quam antea communitam *Trajectum* vocavit, quod multus ibi commeantium transitus, & portoriis dependendis telonium. Quod hisce versiculis in Templo Divi Martini extantibus docetur:

Circumquaque fluens Hollandia gurgite Rheni
Cingitur, Oceani fluminibusque maris,
In qua cum muris urbs Antonina novellis
Tempore Neronis ædificata fuit.
Hanc devastavit fera flamma gens, & ibidem
Castrum Wiltorum conditur inde novum.
Turribus excelsis quod adhuc plebs Abroditorum,
Funditus evertens diruit usque solum.
Hinc Trajectense castrum cum mœnibus altis
Conditur à Francis Christicolis: sed idem
Vulgus Danorum confregit humo tenus, omnes
Cum Clero cives insimul ense necans.
Denique Baldricus Præsul nova mœnia struxit,
Quæ modo subsistunt auxiliante Deo.
Sic Hollandensi terræ veraciter omni
Trajectum constat urbs capitalis adhuc.

Hic Episcopus Baldericus à quo cinctam muro urbem hoc carmen memorat, cognomento dicebatur *Clivensis*, qui à Carolo Calvo Francorum Rege eodemque Imperatore, ob reparatam Ecclesiam Cathedralem, & bene administratum Episcopatum, summa jurisdictione & dominio in urbes Daventriam & Tielam adjunctis omnibus ditionibns & territoriis donatus est. Antonianam olim dictam hanc urbẽ liquet non tantum ex istis versibus supra relatis, Sed & variorum scriptorum testimoniis, & nummorum lapidumq; antiquorum, ac monumentorum olim repertorum inscriptionibus. Dubitatur tamen num istud nomen ab Antonio illo Senatore Romano sit derivatum: Quidam enim asserunt ita fuisse appellatam à Marco Antonio Cæsaris tum in Gallia Legato, qui postea cum Octaviano Augusto & Marco Lepido regimen totius Reipublicæ Romanæ sibi adscivit: alii

Situs.

Fertilitas.

vit: alii denique nomen sumpsisse contendunt ab Imperatore Marco Antonino Pio, qui collapsam restituerit. Vltrajectũ situm est ad veterem alveum Rheni, quod flumen priusquam in *Leccam* olim prorupisset, illac præterfluebat, atque hinc porro ad Occanum properabat; Vnde & hodie Accolæ aquas conquisitas per varias fossas in urbem corrivant, ac Woerdam inde & Leydam, eâ qua Rhenus tunc via perducunt. Illud vero notatu dignum, eo loco positam hanc urbem unde unius diei itinere pedibus pervenire queas ad quodcumq; libuerit è quinquaginta ut minimum oppidis, nostrum hoc undique circumstantibus, nec majori quam diximus spatio (quod & tabula Geographica satis ostenderit) illo abjunctis, & iis quidem omnibus, ante bellicos hosce tumultus spectantibus ad ditionem Regis Philippi, cui cum id coram monstraretur, non parva inde fuit oborta jucunditas. Additur & illud posse aliquem manè Vltrajecto egressum ad quodvis è sex & viginti prædictis oppidis etiam lento gradu inambulantem accedere, genioque ibidem indulgere, & vesperi domi rursus ad cœnam adesse. Est hæc urbs magna, amœna, potens, ædificiis publicis & privatis superbiens, pulcherrimam & munitissimam habet arcem à *Carolo Quinto Imperatore* exstructam, & vernacula voce *Vredenburch* dictam. Templa ejus magnifica & præsertim illa quinque primaria, totidem perantiquis reverendisque Canonicorum Collegiis olim spectanda: Divi scilicet Martini, Sanctissimi Salvatoris, quod & Divi Bonifacii dicebatur, Divi Petri, Divi Ioannis, & Divæ Mariæ. Sed præcellit reliqua omnia templa, sumptuosissima illa & splendidissima ædes Divi Martini, Episcopali sede conspicua. Dirui jussit hoc Templum & in augustam hanc formam restitui Vltrajectensium Præsul Adelboldus, eo quod prius angustum videretur, restitutum anno Vigesimo tertio supra millesimum, consecrarunt duodecim Præsules præsente Imperatore Henrico primo; unde hi versus:

Tempore Francorum Dagoberti Regis in isto
Præsenti fundo conditur ecce decens
Primitus Ecclesia Sancti Thomæ, prope Castrum
Trajectum, quam gens Frisica fregit atrox.
Sed prior Antistes Dominus Clemens ob honorem
Sancti Martini post renovavit eam
Desidis Hildrici sub tempore Regis: at illam
Præsul Adelboldus fregit, ab inde novam
Ecclesiam fundans, Henrici tempore primi
Cæsaris electi, quem duodena cohors
Pontificum pariter benedixit: denique Præsul
Henricus cœpit hanc renovare suam
Ecclesiam, Regis Guilielmi tempore, qui tum
Hollandensis erat inclytus ecce Comes.

Templum istud Divæ Mariæ pulcherrimum sanè & artificiosum, conditum à Frederico Ahenobarbo Imperatore, idque luendæ in partem mulctæ ipsi à Pontifice Maximo, ob excidium urbis splendidissimæ Mediolani, & omnium ibi delubrorum irrogatæ. Miraculo fuit cum jacerentur hujus templi fundamenta, inventam fuisse voraginem quamdam, cui cum nihil omnino posset superstrui, & in fundum iret quicquid injiceretur, bubulæ pelles ingestæ sunt, quo facto solidatus tandem est fundus & superstructa ei hæc ædes, in cujus memoriam extant apud Vltrajectinos hi versus.

Accipe posteritas quod post tua sæcula narres,
Taurinis cutibus fundo solidata columna est.

GRoninga sive à viridantibus pratis quibus circumdatur, amœnissimo urbis spectaculo, sive undecumque nomen sortita est, cum civibus & opibus potens diu libertatem, patriis legibus tutata esset, nunc Vltrajectino Episcopo nunc Hollandiæ Comiti honorarium patrocinii specie pendens, ad extremum exortis *Schieringorum* & *Vetcooperorum* in ea factionibus, quę certa rerum publicarum pestis est: *Maximilianus* Cæsar, ut contagionem averteret, Groningarum Rempublicam & Trans Amasanam Frisiam Alberto Saxonum Duci tanquam Imperii Vicario, cujus Iurisdictioni illæ Provinciæ subsunt, jure hæreditario addixit. Sed cum Frisii Cæsaris mandatis parere recusarent, postremo Albertus nobilitate conciliata imperium in eos arripuit, ejusque ope acre bellum cum adversæ partis sociis, hoc est, cum *Vetcooperis*, quibus se Groningani cõjunxerant, per Foxum legatum gessit, bellique is exitus fuit, ut Groningani *VVestergoa* & *Oostergoa* ac *Septem Silvarum* possessione cederent, & quotannis triginta millium aureorum florenorum tributum penderent. cęterę civitates, quarum Leovvardia caput erat, conditionibus primo subscripsere, sed mox pœnitentia ductæ desciverunt, donec Saxo manu armata provinciam ingressus eos rursus imperata facere coëgit. Groningani par veriti, Vltrajectini Episcopi interventu inducias pepigerunt. Tertio desciscentibus Frisiis, iterum renovata bella usque ad excessum Alberti, qui Henricum juris paterni hæredem reliquit. eo mortuo, cum sibi omni metu vacui viderentur, ex præteritorum successu animos sumunt, & Dammonam, quam Ezardus Cisamasanæ Frisiæ princeps Saxonis nomine tenebat, obsident: quos ut ab incepto revocaret, Hugo Leisnici Comes ad Groningam castra ponit. Temeritatis suæ sero pertæsi obsessi ad Vltrajectini intercessionem confugiunt, ejusque precibus impetrant quadriennales inducias, quibus exeuntibus, cum Cæsareis mandatis stare nollent, Ezardus & Vito Draescedorpius, Henrici, qui in Misniam concesserat, legati duobus structis propugnaculis, urbem arctè cingunt. Groningani obstinata obsidione, quam tota hieme pertulerant, fracti, cum à Transisalanis civitatibus auxilia promissa, non comparerent, colloquium poscunt cum Saxonibus transacturi, nisi casus intervenisset qui contrariam viam quam ab initio putabant, eos insistere coegit. Nam cum sub id Draescedorpius quosdam captivos, quod pretium pro libertate solvere recusarent, naribus ignominiosè truncatis Groningam remisisset, concivium injuria adeo exacerbati sunt oppidani, ut omni cum Saxone condicione rejecta cum Ezardo clam sollicitato egerint ut ipse sibi urbis patrocinium sumeret, ea lege ut eam sub Saxonum jugum mitti nunquam pateretur. Condicione accepta Ezardus Groningam cum suprema potestate ingressus est anno millesimo quingentesimo sexto, oppidanis in fidem adactis, & arcem arbitrio suo in urbe exstruxit. Tulit id indignè admodum Georgius Saxo Henrici frater, & Erici Brunsvici viribus subnixus, in Frisiam Cisamasanam propere descendit, injuriam ab Ezardo illatam ulturus, latèque regionem ejus vastavit. Is vero ut suis subveniret, continuo Groningam relinquit, & cum Imperii decreto citatus ac mox proscriptus Dammonam amisisset, impar adversus tot potentes hostes patrocinium susceptum ad extremum omnino deseruit, & Groninganos sua sibi habere jussit, deserti illi

mittunt

mittunt ad Saxonem delegatos deditionem offerentes, modo arx ab Ezardo imposita destrueretur. Has ut ab hominibus superbis profectas conditiones & jam defectionem meditantibus, cum Georgius accipere recusaret, & sine exceptione deditionem fieri vellet, delegati re infecta abeuntes ei prædixerunt fore ut nec ipse nec ullus suorum juris quicquam in Frisios unquam habiturus esset, statimque ubi domum reverterunt, de alterius principis patrocinio sibi conciliando consultant. Is fuit Carolus Egmondanus Gelriæ dux, qui ut se adversus Burgundorum potentiam tueretur, partes Francorum Regis semper sequutus fuerat, & tunc per Guilielmum Oveniuni & VVernerũ Spiegelium urbis possessionem adeptus, destructa arce oppidanos in fidem Coronæ Francicæ impulit. inde varium & anceps inter Georgium Saxonem & Carolum diu bellum fuit, donec laborum & sumptuum pertæsus Saxo jus omne suum Carolo Hispanorum Principi ducentis aureorum millibus acceptis concessit, & in Misniam ad sua se contulit. Ab eo tempore Carolo cum Austriis res fuit, Floro Isselsteinio rem pro Austriis, Ezardo Cisamasanæ Frisiæ Comite pro Carolo rem gerente. Tandem Groningani cum viginti totis annis Carolo paruissent, triginta millium florenorum vectigali pensitato, belli nullum finem videntes, crescente iam Caroli Cæsaris in dies potentia cessere & deserto Geldriç ducis infirmo patrocinio Margaritæ Caroli Cæsaris materteræ quæ Belgio preerat, opem implorarunt, quç misso Georgio Schenckio Tautenburgensi cives in verba Cæsaris nepotis adegit VI. Idus Iunii, anno CIↃIↃXXXVI. ita Groninga in Austriorũ potestatem venit, tot factionibus jactata, totiesque mutato diversorum principum dominatu. Postea anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto, mense Iulio, Illustrissimus Princeps Mauritius Groningam arcta obsidione cinctam ad deditionem compulit, & Vnitarum Provinciarum Imperio ac Societati subdidit. Huius Dominii Metropolis Groninga urbs est antiqua, circiter trecentis septuaginta octo annis ante Christum natum condita à quodam Trojano *Grunnio*, ut auctor est *Munsterus*. Intus Lacubus & paludibus abundat, partim natura insitis, partim arte eo perductis. Civitas ampla est multisque magnificis ædificiis instructa, quæ ab opulentis & ditissimis civibus incoluntur. Sita est ad grad. XXVIII. minut. XXIV longitudinis, latitudinis vero grad. 53. min. XVI. à Leovvardia sex leucarum intervallo dirempta. Primarium eius Templum sacrum est Divo Martino, & Episcopo Monasteriensi subditum. in eo monstratur elegans Organon elaboratum ipsa manu *Rodolphi Agricolæ* civis Groningensis. Jussu & auctoritate Illustrissimorum DD. Ordinum erectum hic est Athenæum anno millesimo sexcentesimo decimo quarto, quod indies incrementum accipit. Civitas frequens & potens, imperium eius intus forisque luculentum. ab ortu & occasu ager est longè latèque porrectus, tum fertilis quoque, & non parvo pagorum numero insessus. A Septentrione, confœderatio urbi & societas cum toto eo tractu qui longis latisque spatiis usque ad ipsum mare procurrit, pagis & vicis densis ac fertilissimis pascuis mirum in modum luxurians: Is tractus vulgo audit *de Omme-Landen*, & suos etiam habet Nobiles, qui secundum Groningensis Dominii membrum componunt, Primum enim censetur ipsa Civitas cum suo Magistratu. Gaudet amplissimis privilegiis & immunitatibus sibi à Principe concessis, ita ut tam de civilibus quam crimi-

nalibus

nalibus causis, juxta leges municipales cognoscat & decidat sine ulteriori provocatione. Duarum à Groninga leucarum itinere distat *Dammum*, urbecula olim satis lauta: Verum anno M. D. XXXVI, cum tuentibus eam Geldris expugnata fuisset à Cæsarianis, muris & mœnibus spoliata, pacto insuper ne in posterum posset instaurari vel quomodocunque muniri, inde in tenuem sanè ac miserandam condicionem est redacta. Multa etiam pertulit hisce bellis civilibus. Leuca supra Dammum ad ipsum littus, situs est perinsignis pagus Delfzila, pari trium leucarum spatio à Groninga simul & Embda semotus, ubi & propugnaculum, sæpius instauratum & dirutum, Hodie tamen exstat adhuc. Hisce bellis civilibus minime immunis fuit à furoribus Martiis. Inter urbem & agrum Groningensem (quam *Ommelandiam* vocant: complectiturque omne solum quod intra Amisum & Laversum fluvios continetur) jam olim gravissima fuerant dissidia, armis etiam & sanguine exercita & vindicata. Postquam vero Groninga in Ordinum Confœderatorum ditionem concessit, arbitrio Ordinum Generalium litis decisio fuit commissa. Ab iis delegati Iudices ultimo Ianuarii anno 1597 apertis januis Hagæ Comitis sententiam pronunciarunt, cujus hæc fere erant capita. Abolito quod XVIII Februarii anno 1595 ad tempus factum fuerat decreto, urbs & ager Groningensis pro una provincia sive dominio porro haberentur. Quæ in Principis ærarium inferri solita nec non communia tributa, communibus suffragiis administrarentur. Bona Ecclesiastica communibus etiam votis ad pios usus erogarentur. Ad res publicas tractandas pari numero utrimque idonei homines eligerentur. Munerum & officiorum publicorum collatio quæ olim penes Principem fuit, penes utrimque à Statibus delegatos esset. Iustitiæ Tribunal sive Iudices ac Prætores (exceptis quatuor Capitaneis quorum electio solis civibus reservatur) ab iisdem pari jure constituerentur, & subinde unicuique supremi magistratus nomine, antiquo more diceretur. Nulli privato dicasterio Statuum Generalium auctoritatem vel nomen usurpare liceret. Municipalibus sive hominibus ex agro libera essent cum omnibus commercia, domi tamen nata, ut butyrum, caseos, equos, boves, frumenta & talia non prius alio exportarent quam in urbe vænum proposuissent, exceptis quæ ad singulorum usus domesticos necessaria sunt. De *Stapel* (quam vocant) jure, si qua controversia inciderit nec inter partes decidi possit, Ordinum Generalium arbitrio permitteretur. Cerevisiam hominibus in agro ad domesticos tantum usus coquere liceret; At non nisi Groningæ allatam, ad mensuram vendere. Iidem parium cum municipalibus suffragiorum jus haberent, quibus hærentibus (donec melius quid constitutum fuerit) Gubernatoris eique utrimque adjunctorum judicio lis determinaretur. Statuum conventus vel de communi sententia vel Gubernatoris, aut aliorum ad id ordine delegatorum monitu locis opportunis indiceretur. Sublatis novationum studiis antiquo omnes jure uterentur. Municipalium petitio de pecuniario ad vetera debita exsolvendo & necessarios sumptus sustinendos subsidio, ad Ordinum Generalium, ut de eo quod videbitur, auditis & exactis rationibus, statuant, referretur. Sed de his satis. Ad Germaniam Superiorem transeamus.

IN GERMANICAS TABVLAS

Vtilis & prænoſcenda

INSTRVCTIO.

QVandoquidem Imperium Romanum penes Germanos eſt & politicè admodum in ſua Membra diviſum, operæ preciū exiſtimavi ejus diſpoſitionem & ordinem, qualis in ſcripto, quod Matriculam imperii vocant, extat, hodieque in uſu eſt oculis ſubjicere: deinde in tabulis ſua quæque Imperii Membra commonſtrare, quo ubi terrarum quæque ſedem habeant ſtudioſus Politiæ lector facilè reperire poſsit Duo autem ejus Matriculæ exemplaria ſum nactus, unum ſcriptum, alterum Venetiis Italica lingua excuſum; utrumque plus ſatis depravatum, & multo aliam hujus Matriculæ formam nunc in Imperio extare intelligo, proinde nemo quæſo mihi vitio vertat, nemo offendatur oro, ſi quæ Imperio hic adſcripta inveniat, quæ illius non ſunt, aut ſi quæ ſunt omiſſa; non enim mea eſt inrentio de omnibus ſingulisque Imperii Membris definitè dicere, neque id mihi ex corruptis admodum exemplaribus fuit poſsibile, præcipuè cum ſciam multa quæ olim Imperii fuerunt, poſt in privatum Principum jus ceſsiſſe, ſive permutatione, ſive oppignoratione, ſive donatione ob inſignia erga Imperium merita, ſive redemtione, ſive aliis de cauſis; neque vero iſta quæ Politicorum ſunt non Geographorum ſtudia proſequi meum eſt, ſed ex qualicunque Matriculæ exemplari hoc tantum quæro, ut elegantiſsimam Imperii diſpoſitionem, & per Germaniam diſtributionem oſtendam, quoq; ſtudia Geographiæ & Politicæ adminiſtrationis quomodo ſe mutuo illuſtrare poſsint, declarem. Eſt ergo talis Imperii conſtitutio & ordo.

Imperator caput eſt Imperii,

Et tria ſub ſe habet Membra, quorum Comitiis de omnibus Imperii negotiis conſulitur & concluditur, videlicet Electores ſeptem, qui ſub Gregorio x anno Domini circiter CIↃCCLXXIII primum inſtituti & à Carolo quarto Imperatore confirmati ſunt, ut oſtendit Onuphrius in Comitiis Imperatoriis, & Ioannes Aventinus lib, 5 hiſtoriæ Bavaricæ. His ſolis competit Imperatoris electio. Secundum Membrum ſunt Principes Eccleſiaſtici & ſæculares. Tertium Civitates liberæ.

Primum igitur Membrum Imperii ſunt VII Electores.

Archiepiſcopus

Archiepiscopus Moguntinus Imperii Romani Archicancellarius per Germaniam.

Archiepiscopus Trevirensis Imperii. Rom. Archican. per Galliam & Regnum Arelatense.

Archiep. Coloniensis Imperii Rom. Archicancellarius per Italiam.

Rex Bohemiæ Imperii Romani Archipincerna

Comes Palatinus Rheni, Imperii Romani Archidapifer.

Dux Saxoniæ Imperii Rom. Archimarscalcus.

Marchio Braudenburgensis Imperii Romani Archicamerarius.

Secundum Membrum est Principum Virorum & Nobilium.

Nominalocorum vulgaria ponam, ut sunt in Tabulis & numeros apponam Circulorum in quibus postea repetuntur, quo facilius in Tabulis inveniri quant.

Archiepiscopi		Halberstatt in 9. opinor circulo.		Vtricht	7
Magdeburg	9	Ferden	7	Camin	8
Saltzburg	2	Munster	7	Svverin	9
Besançon	5	Osenbrug	7	Geneve	5
Bremen	9	Passaw	2	Camerick	7
Episcopi.		Frisingen	2	Verdun	5
Bamberg	1	Kempse		Losan	5
VVurtzburg	1	Gurck alias Goritz	3	Metz	5
VVorms	5	Seckaw, Segovia	3	Toul	5
Spier	5	Havandt	5	Luyck	7
Strasburg	5	Basel	5	Trent	3
Eichstatt	1	Sitten sive VVallis	5	Brixen	3
Pr. Augspurg	4	Regensburg	2	Merspurg	8
Costnitz	4	Maissen	8	Labach	3
Hildesheim	9	Naumburg	8	Vienna	5
Paderborn	7	Minden	7	Brandenburg	8
Chur	4	Lubeck	8.9	Ratzenburg	9
				Schlesvvick	9
				Havelburg	

Havelburg.	8
Sæculares Principes & Nobiles.	
Dux Bavariæ	2
Archidux Austriæ	3
Dux Burgundiæ	10
Dux Saxoniæ	8
Palatinus Bavariæ	2
Dux Iuliæ, Cliviæ, Bergæ	7
Marchio Brandenburg	8.1
Dux Brunsvvick	9
Dux Lunenburg	9
D. Pomeren	8
D. Mekelenburg	9
D Lavvenburg,	9
D Holsten	9
D. Lotringen	5
Landgr. Hessen	5
D. wirtenberg	4
D. Zvveibrug	5
D. & Co Spanheym	5
Marchio Baden	4 5.7
Langdr. Luchtenberg	2
Princ. Anhalt	8
Com. Hennenberg	1
Burggr. Meissen.	
Gallici Principes.	
D. Meiss allias Massa	
D. Savoye	5
D. Chalon, forte Calim in circulo.	5
Ecclesiastici.	
Pr. Abbas Fuld.	5
Pr. Ab. Hiersfeldt	5
P. Ab. kemten.	4

Ab. Reichenavv	4
Pr. Præpos. VVissenburg	5
Pr. Ab. S. Galli	4
Pr. Ab. Salrfeldt	8
Pr. Præpos. Elvvangen	
Teutsch ordens Maister	3
Iohans ordens Maister	5
Ab. waingarten	4
Ab. Salmansvveiler	4
Ab. Kreutzlingen	4
Pr. Ab. Murpach	5
Ab. VValkenriedt	8
Ab. Schuttern	4
Ab. Weissenovv, sive Minderavv	4
Ab. S. Blasi	4
Ab. Maulprun	4
Pr. Ab. Corbey	7
Ab. Schussenriedt	4
Ab. Rittershausen	8
Ab. Stein am Rhyn	4
Pr. Ab. Scafhausen.	4
Ab. Kempeseck	2
Ab. VValdsachsen	2
ab Finsideln	4
Ab. Rokenburg	4
Ab. Ochsenhausen	4
Præpos. Seltz	6
Ab. S. Gilgen Norinbergæ	
Ab. Nuenburch	
Ab. S. Maximini juxta Trier	6
Ab. Heveldshausen	
Ab. S. Johans zu Curtel	
Ab. Gengenbach	4
Ab. Konigsbrun	4

Ab. Rodt, alias Roden	2
Ab. Markthal	4
Ab. Rockenhausen	
Ab. S. Peter im Schvvarztvvald	4
Præpos. Odenheim	5
Pr. Ab. Stablo	7
Ab. Disidiense	4
Ab. Berkenhausen	
Ab. Elchingen	4
Ab. Hentzlingen	
Ab Vrsenis,	
Ab Planckenburg	
Ab. Yssni	4
Ab. Pfessers	4
Ab. S. Iohan im Thurtal	4
Ab. Petershausen Constantiæ	4
Ab. Pruim	5
Præpos. Camberg.	
Ab. Reishaim	2
Ab. S. Heimeran Ratisbonæ	
Præpos. Berchtolsgaden	
Ab. S. Gregorii Munster	5
Ab. Muncherode	4
Ab. S. Cornelis Munster	7
Ab. VVerden	7
Ab. Ausperg	4
Ab. Ylsa	4
Ab. Blun	
Ab Echternaken	7
Ab. Hervorden	7
Abbatissæ.	
Quedelnburch	8
Essen.	7

Al

Alt Munster to Regensburg	2
Pr. Ober Munster to Regensburg	2
Kauffingen	5
Lindavv	4
Pr. Gernrode.	8
Buchavv	4
Rotenmunster	4
Hippach	4
Gutenzel	4
Beundt	4
Baley { Coblentz	6
Baley { Elsas	4
Baley { Osterich	3
Baley { In der Etsch.	3

Comites Barones & Domini.

Com. Helfenstein	4
Co. Kirchberg.	4
H. Tussen	4
Co. wisenstaig	4
Co. Lauffen	4
Go. Montfort	4
Co. Furstenberg	4
Co. Zimmeren	4
B. Gundelfingen	4
H. Stutgart	4
H. Iustingen	4
H. Schenslingen	
Marckg. Eberstein	4
B. Geroltzeck	4
B. Ober Hevven	4
Co. Otingen	4
B. Rapoltstain	5
H. Rapoltzkirchen	5
B. Stauffen	2.4
H. Hohen Rechperg	5
H. Berletzick	
H. Hohen Konigsperg	
H. Hohenfeldt & Tipoltzkirch	
C. Sultz	4
Co Hogen Zollern	4
H Braides	
B, Sonnenberg	4
Com. Castel	1
Co. Vertheim	1
Co. Rheineck	1
Co. Hohenloe	1
H. Reichelsperg	1
H. Limburg	1
Co. Erpach	1
Co. Leiningen	5
Co. Falckstein	5
Co. Hanavv	5
Co. Luchtenberg	5
Co. Nassavv, breda, & Dillenborg	10.7.
Co. Wisbaden & Jltzstain	5
Co. Sarbrucken	5
Co. Waldtpurg	4
Co. Nassavv in vveilpurg	5
Go. beilstein	6
Co. Koningstein & Epstein	5
Co. Eisenberg superius	5
Co. Elsenberg inferius	6
Co. Mersen	
Co. budinghen	
Co. Wirnenberg	7
Co. Solms	5
B. Vinnenberg aut Vanenberg forte	7
Co. Arnsberg	7
Comites Rhenenses	5
H. Falkenstein	4
H. Kunseck	4
H. Kunseckerberg	4
Co. Horn	10
Co. Seyn	7
Co. Vintzlingen	
Co. Reyen	
Co. Bitsch	5
Com. Salm	5
Co. Veldentz	5
Co. Dengen	4
Co. Rappin	8
Co. Hardech	3
Co. Hohenstein	8
Co. Wolkenstein	3
Co. Schaumburg & Giengen	7.3
Co. Dierenburg & in Someravv	7
Co. Mansfelt	8
Co. Stolberg	8
Co. Buchlingen	8
Co. barbey & Mullingen	8
Co. Gleichen	8
Co. Schvvartzenburg	1.8
Co. Suenberg, Schonberg opinor	8
Co. Iude H. im Ruech	
H. Geravv	

Co.Ples	5	Co. Witgenstein		H.Haber, alias Havere	5
Co. Plawen	8	Co.Spigelberg		H.wildenfels, aut widerfels forte	8
Co. Weda & Ringelberg	7	Co. Biversdorff		B,Tautenberg	8
H. Reichenstein		H.Ridberg	7	Co.Tubingen	4
Co.Olnbrug		Co Teckelnborg	7	Co, Blankenberg sive Blammont	5
Co. Lœbenstain	4	H.Linge		Co.Kirchingen, Krehanges	5
Co.Regenstain		Co.Dortmund	7	H.Senfter	3
Co.Westfrieslandt		Co. Winsdorff		H.Roggendorff	3
Co.Ostfrieslandt	7	Co. Ortenberg	2	H.Alendorff	
Co.Van der Lippe	7	Co.Rippershoden		H.Kunigfuckerberg	
Co.Oldenburg	7	Co.Hagen	2	H.Morspurg & Befort	5
Co. Delmenhorst	9	Co.Hoonfels	2	H.Brandenstein & Ransß.	
Co.Hoya	7	Co.Leiseneck	8	H.Wolfstein	
Co.Westenburg	5	Bo.bergen	10	H.Permont	
H.Muntzenburg	5	C.Degenberg	2	H.Fronsbek	
Co.Lemgovv		B.Obersultzberg	2	H.Flackenstein	
Co.Waldeck	5	H.Somiriss.		H.witten	
H.Lostenstein		Co.Manderscheid	7	Ritt.Fridberg	
Co.Diepholt	7	Co.Reiferscheidt	6	Ritt.Gleichausen.	
Co.Steinfort	7	Co.Egmont & Jsselstein	10		
Co.Benthem	7	H.Bergen & Waelhem	10		
Co.Brunchorst	7				

In hoc secundo Membro quædam numeris carent, quia postea in circulis non repetuntur. Pr. Principes, Ghe. fursten, prelaten signat, D. Duces, Co. Comites. H. Herrschafften Dominia, B. Barones.

*T*ertium Membrum *I*mperii *est* Civitatum liberarum.

Rheinische *Banck.*		VVorms	5	Hagenavv	5
Coln	6.8	Spier	5	Weissenberg	5
Aken	7	Turckheim	5	Straesburg	5

Ober

Ober Ebenhaim	5	Cosler	9	Gemunt in Schvvaben	4
Rosshaim	5	Gottingen	9	Eslingen	4
Schletstat	5	Brakel	7	Reutlingen	4
Colmar	5	Wartburg	7	Weyl	4
Altach	5	Lemgovv	7	Pfullendorff	4
Basel	5	Duysburg	7	Kauffbeurum	4
Kaisersberg	5	Dantzick	8	Northausen	
Mulhausen im Suntgovv	5	Elbinghen.		Vberlingen	4
S.Gregoris Munster	5	Schvvabische banck.		VVangen	4
Metz	5	Regensburg	4	Ysui.	4
Toul	5	Nurenberg	1	Levvkirch	4
Verdun	5	Rottenburg an der Tauber	1	Memmingen	4
Landavv	5	Weissenburg an Nortgavv	2	Kempten	4
Kaufmans Sarbruck	5	puto		Buchorn	4
Besancon	5	Donavverd	4	Ravensburg	4
Camerick	7	Winshaim	1	Bibrach	4
Franckfort	5	Schvveinfurt	1	Lindavv	4
Fridberg in Wederavv	5	Wimpfen	4	Costnitz	4
Gelnhausen	6	Hailbrun	4	Rotvveil	4
Wetzlar	5	Hal in Schvvaben	4	Offenburgk	4
Aleu	4	Norlingen	4	Gengenbach	4
Lubeck	9	Dinckelspuel	4	Zel in Hamersbach	4
Hamborg	9	Vim	4	Schaffhausen	4
Dortmund	7	Auspurg	4	S.Gal	4
Mulhusen im Duringou	9	Gengen	4	Buchavv am Federsee.	4
Northausen	9	Bopfingen	4		

Præter hanc trium Membrorum ordinationem, ad vitanda schismata in Jmperio, ad mutuam Principum germaniæ defensionem ac pacem communem servandam, divisæ sunt Provinciæ Imperii in ditiones aliquot, quas Circulos appellant, inque iis instituta sunt particularia Jmperii consilia, Circulorum videlicet. Primum sex anno CIↃ IↃ Augustæ, deinde x. anno CIↃ IↃXXII Norimbergæ. Eligit autem quisque Circulus sibi ex suo corpore Præfectum sæcularem, qui sit Princeps, Comes, Baro, aut ex præcipua Nobilitate, cui ex eodem corpore IV Consiliarii, viri sæculares, honesti & prudentes adjunguntur. Numerabo & distinguam hic Circulos, verum in Tabulis eorum Principes & Membra describam.

Primus Circulus est Franconiæ & in Tabula Franconiæ declarabitur.
Secundus est Bavariæ & in ejusdem Tabula explicabitur.
Tertius est Austriæ & in Austriaca Tabula describetur.
Quartus Sueviæ, in Tabula Wirtenberg.
Quintus est Circulus Rheni, qui in Alsatiæ inferioris Tabula exponetur.
Sextus IV Electorum Rheni, in Palatinatus Tabula.
Septimus Germaniæ inferioris sive Westphalicus, Tabula westphaliæ prima.
Octavus Saxoniæ inferioris, in ejusdem Tabula.
Nonus Saxoniæ inferioris, in ejusdem Tabula..
Decimus Burgundiæ, in Burgundiæ superioris Tabula.

Camera Imperialis.

Præter hæc Circulorum Consilia, ad causas garviores, quæ per Imperium accidunt jure decidendas, instituta & Spiræ Camera Imperialis, cui præest Judex Princeps, aut ut minimum Comes, vel Baro, isque sæcularis, si ad hoc munus idoneus reperiri possit. Assessores huic & conjudices ab Jmperatoria Majestate duo ex Comitibus aut Baronibus, duo ex Jurisperitis, duo item ratione terrarum, quas hæreditariè in Imperio possidet, aut ab Imperio habet, ex equestri ordine Nobiles, hoc est, sex in universum dati sunt. Ab Electoribus item singulis unus, & ab unoquoque circulo duo superadditi sunt, quorum dimidia pars ex Iurisperitis, dimidia altera ex Equestri ordine sunt electæ.

CATALOGUS TABULARUM GERMANIÆ.

I	Germaniæ universalis.	XVI	Hassia.
II	Frisia Occidentalis.	XVII	Thuringia.
III	Emdensis Comit.	XIIX	Franconia.
IV	Westphaliæ tabula 1.	XIX	Bavaria.
V	Westphalię tabula 2.	XX	Palatinatus Bavarię cujus extrema ad Septentrionem vide in tabula Franconiæ,
VI	Westphaliæ tabula 3.		
VII	Comitatus Meursensis &c	XXI	Saxonia superior.
IIX	Leodiensis Diœcesis.	XXII	Brandeburg.
IX	Waldeck.		
X	Palatinatus Rheni.	XXIII	Bohemia.
XI	Wirtenberg.	XXIV	Moravia.
XII	Alsatia inferior.	XXV	Austria.
XIII	Alsatia superior.	XXVI	Saltzburg.
XIV	Saxonia inferior.	XXVII	Polonia.
XV	Brunswick.	XXIIX	Hungaria.

Sic

Regio. Nomina & u de deducta.

SIc se habet & universim & speciatim *Germania Inferior*: jam nunc flumine Rheno transito, Germania vulgo *Superior*, Ptol. *Magna*, se offert, Europæ latissima regio, Romanique Imperii decus. Hanc, qua fere illam Methodo percurram: Generalia priore loco indicaturus, inde Specialia. Vt autem à nomine ipso ordiar: *Germaniæ* sive *Germanorum* nomen varii varie derivant. Hic namque *Germanos* quasi *Gaarmannen* i. prorsus viros, ob Martium ac virile virtutis robur: ille à certa obstinataque fide quam sibi mutuo integram præstabant, æternum nomen invenisse existimat: neque perperam divinasse creditus est, qui ab honorata militia nominis Etymon deducere voluit, quasi *Geert-man*, contracta vocis mole, *German*, dictus populus fuerit. Alius purè putèque Latina voce, veluti genuinos & gnesios dictos censet, quod priscæ integritatis & rusticanæ simplicitatis nulla fere gens plus retinuerit: cujus somnii auctorem in aures populi influere, & ad gratiam loqui voluisse apparet: quamvis simili errore involutus cum Livio Geographus Strabo summo jure inditum illi genti à Romano populo illud nominis putat, quod pene legitimi ac Germani Fratres Celtarum essent, sive mores & vivendi ritum, sive proceritatem corporum & rutilam cæsariem spectare quis velit. Ioannes Goropius Becanus, à cogendo militem & ad se colligendo non absurda ratione deducit à *Geren*, quod est, cogere. Cujus opinioni adjumento esse & adminiculi vicem præbere videtur Tacitus, qui in Commentario de moribus Germanorum profitetur, *Germaniæ vocabulum recens esse, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgressi* (ut ejus verbis dicam) *Gallos expulerant, nunc Tungri, nunc Germani vocati fuerint, ita nationis nomen, non gentis evaluisse paullatim, ut omnes primum à victore ob metum, mox à seipsis invento nomine Germani vocarentur*. Neque desunt qui Germanos convenas & collectitium populum interpretantur, à *Geren* quod congregare significat. Sunt & qui bellicosos & præliorum amantes innui autumant à *Gerra*, sive *Guerra*, cujus vocis notior est significatio, quam ut hic apponi debeat. Vir in gente Saxonum doctissimus à Carmanis Asiæ populis, Lucano etiam memoratis, vocabuli auspicium deducit, uti à Sacis Saxonum: alibi Hebræo Etymo illos dedicat, ut sint quasi *Gerimani*, quod lingua illa significat advenas, inopes & egenos. Vlterius etiam provectus plenis velis, & quadam studii in patrium nomen voluptate delibutus Peucerus Germanos, quasi *Hermenner* hoc est militares viros dictos existimat. Eruditissimus Iunius hujus nominis originem ad famosum illud aquarum diluvium, quo totus interiit Orbis, revocat: quando Noachus in ternos liberos Orbem Terrarum partitus est, quo tempore Iepheto (ut de Schemo & Chamo nihil dicam) in sortem cessit Europa. Huic natum esse masculam prolem, nomine Gomerum, constat ex Moyse, Ex hoc triplex propago exstitit, *Aschcenaz*, *Rephat* & *Thogarma*. Ex his *Thogarma* Germanorum progenitorem fuisse contendit: quamvis *Aschcenazim* communis Rabbinorum opinio teneat Germanos esse. In *Thogarma* enim sive per secundam vocalem *The-germa*, manifestè elucet origo nominis Germanorum, rejecta tau adjectitia, & secunda vocali sumpta pro prima, ac si quis nostra e lingua per articulum *the*, efferat *the germans*, id est, Germani: & respondet voci Etymon aptissimum & genti quod

quod est, *garam* sive *geram*, quod os significat & metaphorice robur, quod ossea sit gens tota, & solidarum virium firmamento ac robore prædita. *Alemaniam* etiam vocant hanc Europæ partem nonnulli, ejusque incolas Alemannos, quo nomine sub inclinati Imperii tempora vocari cœperunt. Berosus ab Hercule Alemanno nomen accepisse fabulatur, quem hisce populis præfuisse scribit. Alii à Manno Deo patrio Tuisconis F. *Alemanniam* appellatam volunt. Asinius Quadratus inclytæ fidei Historicus, Alemannos velut collectitiam gentem, aut convenarum colluviem qui longe lateque patentem regionem inundarant, nuncupatos scripto prodidit; qui parum exacte peregrinæ vocis vim perspexisse creditur, propiusque ad verum collimaturus fuisse, si universos bellatores, & à virtute viros ejus nominis ambitu contineri censuisset. Qui à Lemanno derivant Alemanniam, nescio quo jure Germaniam velint appellatam à Lacu qui est extra eorum Limites in Sabaudia: nisi forte quis Acronium lacum putet esse Lemannum, cujus in utraque ripa Alemannos habitasse auctor est Ammianus lib. xv. Et quamvis utramque hanc, Germanorum inquam & Alemannorum gentem nonnulli confundant: tamen observatum est, distinctas eas fuisse. Spartianus in vita Marii: *Omnis Alemannia, omnisque Germania, cum cæteris quæ adjacent gentibus.* Flavius Vopiscus in vita Probi: *Testes sunt Franci, in viis strati paludibus, testes Germani & Alemanni, longe à Rheni semoti littoribus.* Aliorum testimonia, ne prolixior sim, prætereo. *Teutoniam* etiam à nonnullis appellatam invenimus, à Teuthone quodam eorum Duce. Alii *Teutonas* qui vernacule *Teutsche*, Italis *Tedeschi*, & à quibus Teutonici vocantur, & regio *Teutschland*, nomen habere à Thuistone, quem alii vocant Tuisconem, creduntque filium fuisse Noachi. Hujus meminit Tacitus: *Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoria & Annalium genus est) Thuistonem Deum terra editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque.* Eos Strabo collocat in Norico: quidam opinantur fuisse contra Coloniam Agrippinam, locumque eum idcirco *Teutsch* denominatum. Incolis ipsis nuncupatur hodie *Teutschlandt*, exteris *Alemagna* Sclavones *Nimiecha*: græci *Elamags* hodie vocant, & Turci *Alaman*. Sed de Germaniæ Etymo ejusque variis appellationibus satis copiose: nunc ad Situm sive Quantitatem venio. Porro in Limitibus germaniæ adsignandis non consentiunt inter se omnes. Antiquissimi Germaniam definivere Rheno, Danubio, Oceano, Tanaï & Ponto Euxino. Posteriores quos inter Strabo, Ptolemæus, Mela, Plinius, ac plerique Scriptores Græci & Latini, Rheno claudunt & Vistula: Tacitus non tam Vistula quam mutuo metu aut montibus Germanos scribit à Sarmatis Dacisque separari. Hodie adcensentur Germaniæ omnes regiones, quarum Incolæ lingua vel Dialecto utuntur germanica. Itaque extra Ptolemæi fines, ultraque Danubium continet Rhetiam, Vindeliciam, superiorē Pannoniam, partemque Illyrici, ad Tridentina usque claustra. Vltra Rhenum quoque occupaverunt germani Romanorum Colonias & Præsidia, Constantiam, Augustam Rauracorum, Argentinam, Nemetes, Vangiones, Moguntiacum, Confluentiam, Bonnam, Coloniam Agrippinam, aliaque loca ad Mare usque. Nam ut testatur Ambrosius 11 Hexame. Rhenus olim Romani Imperii limes fuit: inque ejus ripa Gallica Præsides Romanorum perpetuo germanos oppugnabant, partim ut eorum excursiones prohiberent, partim ut in eos ipsi

Situs.

psi infesti excurrerent, partim etiam ut deficientes ad se Germanos in ea loca reciperent. Atque hæc causa est, cur in altera Rheni ripa multæ admodum & pervetustæ Civitates constitutæ sint, in altera vero nullæ: quod etiam in Danubii ripa observari debet. Helvetii quoque Germanis hodie adnumerantur: & Pruteni ultra Vistulam: ut hodiernus Limes Ptolemaico multis modis amplior sit. Nam ab Occasu Rhenum transgressus, usque ad Picardiam & Burgundiam, Galliæ partes, extenditur: à Meridie, ultra Danubium ab Alpes usque: ab Ortu, ultra Vistulam Prussos continet: Septentrionalis limes est Oceanus. Suntque Germanicæ Ditionis præcipuæ & primariæ partes, quæ sub hoc titulo cum minoribus subjectis aut conjunctis describentur: Regna, *Bohemia*, Electoratus: ac *Polonia* Regnum, etsi alterius quam Germanicæ sit linguæ, nec in Imperii Matricula comprehenditur, tamen quia intra veteris Germaniæ Limitem Vistulam fluvium est situm, Germaniæ Tabulis apponemus. *Hungaria* Regnum, quod extra veteris Germaniæ Limites situm est, quia multos insignes Imperatores dedit, & pluribus sub Imperio sitis regionibus dominatur, Germaniæ illud adjungemus. Ducatus: *Saxonia Superior* Electoratus, *Austria* Archiducatus est. Ducatus *Holst*, *Mecklenburg*, *Pomern*, *Lunenburg*, *Lauvvenburg*, *Brunsvvijck*, *Meißen*, *Schlesen*, *Moravia*, *Cleve*, *Berge*, *Franconia*, sive *Francia Orientalis*, *Bavaria*, *Wirtenberg*; *Suevia* Comitatus; Palatinatus *Rheni* Electoratus, Palatinatus *Bavariæ*; Landgraviatus, *Hessen*, *Duringen*, *Superioris & Inferioris Alsatiæ*. Marckgraviatus *Brandenburg* Electoratus, *Baden*, Comitatus, *Embden*, *Oldenburg*, *Benthem*, *Lip*, *Diepholt*, *Huy*, *Mansfelt*, *Anholt*, *Stolberg*, *Tirol*. *Livonia* quia Germanis subest, inter Germaniæ Provincias recensetur, sed quia latius intra Sarmatias recedit inter illas describitur. Situ exposito in medium prodit Qualitas, cujus causa plurimum in Climate, Situque Cœlesti. Subest Germania Sexto, Septimo, Octavo Climatibus, inter Gradus, Latitudinis quidem XLVII & LV: Longitudinis autem inter XXIV & XLVI. Maximus dies Æstatis in Australi Parallelo horarum est quindecim cum dimidia: In Boreali horarum septendecim cum quadrante. Licet autem Cornelius Tacitus Germaniam asperam Cœlo scribat, atque apud Germanos perpetuas esse hyemes memoriæ prodat Seneca: Cœlo tamen satis clementi gaudet ac temperato, frigidiore quidem, sed ad sanitatem & robur conferente. Solum Hordeo, Tritico, Siligine, Farre, milio, Avena, ac omni Frumentorum ac Leguminum atque Obsoniorum genere fœcundum: Campi uberes, Prata læta. Optanda est ubique ubertas Soli, ac Frumenti magna copia. Germania dives quoque variis in locis, preciosissimis Argenti, Æris, Ferri, Plumbi, aliorumque Metallorum Thesauris: atque alibi etiam Auri: Metallorum fertilitate nullis cedit terris. Sunt & Salis præstantissimi nobiles Fodinæ plurimæ. Veteri quoque Germaniæ à Plinio tribuuntur Lapides Cadmia, Callais, Chrystallus, Onyx, Topazius, Adamas & ceraunius; Herbæ: corruda & Britannica. Mille hic jam Hortorum ac Villarum deliciæ; nulla Viridaria Pomariave magna pomorum ubertate scatentia desiderantur. Quid Vina commemorabo, optimi saporis odorisque? Passim quidem admodum generosa leguntur, aliis tamen & aliis locis præstantiora. Varii præterea generis videre hic est Animalia, magnamque Pecudum & Ferarum

Cœli qualitas.

Aeris temperies.

Soli fertilitas.

rum

rum copiam, quibus recensendis omnibus ne tempus teram: scribit C. Iulius Cæsar *multa in Sylva* Hercynia *genera Ferarum nasci, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maximè*, inquit *differant ab cæteris & memoria prodenda videantur, hæc sunt: Est bos Cervi figura, cujus à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus, ab ejus summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur; est feminæ marisque natura eadem forma, magnitudoque cornuum. Sunt item quæ appellantur Alces. Harum est consimilis Capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paullo antecedunt, mutilæque sunt cornibus, & crura sine nodis articulisque habent, neque quietis caussa procumbunt, neque si quo afflicta casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant, atque ita paullum modo reclinatæ quietem capiunt: quarum ex vestigiis, quum est animadversum à venatoribus, quo se recipere consueverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut abscindunt arbores tantum ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atque una ipsæ concidunt. Tertium est genus eorum qui Uri appellantur; ii sunt magnitudine paullo infra Elephantos: specie & colore & figura Tauri. Magna vis est eorum, & magna velocitas: neque Homini neque Feræ quam conspexerunt, parcunt: hos studiosè foveis captos interficiunt.* Hæc ille. Ad Imperium Majorum venio.

Animalium varietas.

Imperii majorum.

SACRA ROMANI IMPERII SEDES, quæ in Occidentem Orientemque divisa variis multarum gentium excursionibus labefactata, dissidiis lacerata, mole sua ruinam minitabatur, relicta Italia, non alia potius regione, quam Germania, præsidium, robur, salutem quæsivit, electo in Imperatorem *Carolo Magno* Francorum Rege, quem *Ingelheimii* (pagus est secundo milliari à Moguntiaco) natum ferunt, atque ibidem nobile exstruxisse Palatium, cujus rudera adhuc visenda sunt. Mansit Imperium in stirpe Carolina annos centum, & quod excurrit: qua deficiente translatum est ad *Conradum* Franconiæ Ducem: quem *Henricus Auceps* sequutus est: hunc *Ottones* tres: quorum ultimus quum intelligeret Romanos Crescentio Consule rursum adfectare Imperii titulum, coacto exercitu Romam cepit, impetravitque à Gregorio Pontifice, ut jus eligendi Romanū Imperatorē perpetuo apud Germanos permaneret. Impetravit autem hac lege, ut electus primū vocaretur Cæsar & Rex Romanorum: postea vero accepta à Pontifice corona haberet titulum Imperatoris Augusti: Electores constituti sunt septem: è quibus Archiepiscopi tres; Quatuor Principes quos vocant seculares: ab his post excessum Ottonis primus lectus est in Imperatorem *Henricus* cognomento *Sanctus*. Eandem electionis formulam postea Imperator *Carolus* IV in Bullam auream, quæ hodie exstat, redegit. Insequentibus temporibus varia officia in Germania constituta sunt, ad augendum Imperii decus, de quibus Mercator. Germanorum fortitudinem Tacitus qui sub Vespasiano *Præses* Belgarum fuit, brevi ornat elogio: *Nemo bellum Germanis* (inquit) *intulit impune.* Expertæ id quondam tres sub Augusto Legiones superatæ. Experti Carbo, Cassius, Scaurus, Aurelius, Servilius Cæpio, Manlius, magni Imperatores, quos modo cæsos, modo fugatos vidit Germania. Ac Rhythmi veteres noti sunt:

Welcher im Krieg will ungluck han
Der fang es mit den Deutschen an.

Fortes vocat Josephus, Martiales Dionysius, Bellaces Arri-

Ma orū virtus.

Arrianus. Germano, nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisque urbibus, castris ac pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Civitates liberæ in ea numerantur XXCIV: inter quas *Colonia Agrippina*, *Wirtemberga*, *Lubeka*, *Luneburgum*, *Francofurtum*, *Brema*, *Lipsia*, *Spira*, *Argentina*, *Friburgum*, *Augusta Vindelicorum*, *Tubinga*, *Heidelberga*, *Ratisbona*, *Vienna*, *Praga*, *Buda* &c, de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de Lacubus & Paludibus, quibus eam abundare frequentibus testantur Veteres, nihil dicam) irrigatur Fluminibus: ut etiam hac parte facile cum optimis regionibus certare possit. Hujus Fluviorum crebritatis caussam indicat Seneca lib. Natur. Quæstion. III, *At contra*, ait, *constat Germaniam Galliamque, & proximè ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cælo humido utuntur, & ne æstate quidem Imbribus carent.* Fluvii autem Germaniæ celebriores sunt *Danubius*, *Rhenus*, *Amasis*, *Mœnus*, *Neccarus*, *Albis*, *Suevus*, *Visurgis*, *Vistula*. *Danubius* Ptolemæo & cæteris: *Ister* quoque Plinio & Straboni dicitur, hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primum Illyrium alluit; Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: itaque ut superior pars *Danubius*; inferior vero *Ister* vocetur. Stephano Ματόας quondam dictus fuit: item *Danubis*, & *Danusis*: *Addubanus* nominatur apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numismata *Daunvius* legunt: *Done* & *Donavv* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum Amnium maximum qui in Mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ac Fluviorum maximus Arriano lib I de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in silva Hercynia, in pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant Montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus Mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam cujus eminentia vix habet, XV aut XVI Cubitos, id quod se diligenter lustrasse, addit. Hujus fontem Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoteles sequutus est II Meteorologicor. Pyrenæos istos Maginus ponit in Germania ut errorem excuset gravissimorũ Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur in palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta amnibus receptis, medio numero navigabilibus in Mare Euxinum evolvitur, Ostiis ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, V: ut Plinius VI; ut Ammianus & Solinus VII: tanto impetu & undarum copia, ut XL Millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. *Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere Pisces*

Urbium nomina. *Flumina.*

(Ammiani

(Ammiani verba sunt) *ut aquarum suavitate salubrius fœtum educant, nec intercipiantur.* Super hunc fluvium Trajanus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Dione Casio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario suo sic: —— *Ister,*

Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrumpit bis terno flumine Pontum.

Nam in Mare tandem pleraque Flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. lib. IIX Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desinimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: hodie *Rhiin.* Hic è Lepontiis, ut Cæsar, ex Adulamonte summarum Alpium brachio quodam, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt: è Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiũt Strabo & Ptol.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulæ Monti conjunguntur, populique Lepontii habitant, duobus nascitur Fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter Montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septentrionali, qui *anterior Rhenus* vulgo: altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* Adcolis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur è duobus Fontibus tandem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus *Acronium* sive *Constantiensem* à Constãtia ad eum sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella Opidulo, omnis generis piscibus abundantem. Hinc conversus ad Occasum Opidum *Rhinfelden* alluit, eundemque tractum Basileam usque sequitur: ibi vero prorsus ad Septentrionem convertitur, donec Argentoratum attigerit: inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis: *Spiram*, *Wormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus *Bingium* alluit. Inde ad Cæciam vergens, tergo *Confluentia*, *Bonna* & *Colonia* relictis, demum circa initium agri *Batavi* (qui locus nunc Clivici juris est, & *Lobeco* vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem eleganter Mamertinus *Divortium*, Frontinus *Divergium* amnis nominant, ille à divertendo, hic à vergendo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* recta petat urbem Gelriæ primariam. Inde nõ multum sinuosus mæandris flexuosis *Vadam*, ab eo se flectit *Rhenam*, *Rinnes* Tacito nominatam: hinc *Batavodurum* decurrit. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit, quondam rivulus elicis potius cognomento tunc dicendus: at nunc revera è rivo flumen factus. *Culenburgum* & *Vianam* præterlapsus, lustrataque *Schoonhovia*, in Merovan amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & *Neomagum* urbem antiquã prætexit, urbisque mœnia aream que navalem radit, Vahalis jam nomine clarus: longo inde agmine *Tielam* pergit: istinc anfractuoso meatu *Bomelium* ad lævam relinquit, deinde non procul Woricomio Mosam accipit, mox apud *Goricomium*, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis, incremento auctus, Merovæ nomen accipit, à Merovæorum arce: quam ubi

præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe Insulam prælabitur: demum receptis Lecca & Jsela Rheni brachiis, Iselmondam præterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaerdingam ad dextrum latus relinquit, deinde Gervlietum Opidum & Brielam à læva præterlabitur, ibique mox Oceano miscetur. *Amasius* Ptol. *Amasias* Strab. *Amisia* Tacito, *Amisius* Plinio & Pomponio, hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam Westphaliæ urbem Caput Fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur: inde Meppenum & Nebuisum pergit; hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Chaucorum minorum Emporium, nomen illi suum mutuatur, *Eems* dictus. Quartum locum tenet *Mœnus* Plinio, *Mœnis* Pomponio, *Menus* Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Iulia* flumen est apud Vellejum Paterculum. Nisi pro Julia *Lupia* apud hunc legendum, ut Viri docti quidam suspicantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergh* dicitur, & Francofordiam. quæ inde ad Mœnum dicitur, Werthemiam, Herbipolin & Pabebergam præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur. Germanosque inferiores a superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt CCCLXV, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano: fontes habet duarum pænè horarum intervallo distantes a Danubio, lapsusq; per agrum Wirtembergicum Rheno recipitur supra Heidelbergam. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Suevos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vrbium Sequestrum Iunius pro Cerveciis) dividit: Vellejus Semnonum atque Hermundorum fines præterfluere testatur. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Chaucos minores & Cimbros Oceano insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellans pergere ulterius vetuit, Dione & Tranquillo referentibus. Barbari seculi Scriptores Latini *Albiam* vocant: Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis vero apud quos originem sumit, *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe XI, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui a Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex XI (quorum singula nomina adjicit) fontibus; qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt; *Elve* & *Elbe* Germanis XI significante. *Suevus* septimo loco est, quem alii *Viadrum* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam: qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem praeterlabitur; tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminum urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream* (*de Spree*) (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum inclytam Márchionum sedem prætermeans, apud Havelоburgum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum

è numero

è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *de Weser* Variana clade nobilis, ut Paterculus ait. Dioni Οὐισουργος lib. 55. Hunc Ovid. *Iturgum* videtur appellasse eo versu, *Decolor infesta testis Iturgus aqua*: *Visurgis* Ptol. *Bisurgis* Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica, *Vesaris* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, Werdensem, Gotingensem ac Bremensem Civitates præterlapsus, Veseræ nomine notior in Oceanum defertur. Vltimum *Vistula* dedi locum, sive *Istula*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet: Jornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni Metropolim, alluit, auctuq; Fluminum vastus in trina se fundit Ostia: hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum Emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borussorum Reguli Academiam: tertio Locftetum Opidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alii complures nobiles Fluvii, qui vel in Mare vel in grandiorem aliquem Fluvium deferuntur, quos ne prolixior sim, prætereo. Ad Mare quod a Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum enim Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoque ejus Littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proximè in generali Belgicæ descriptione egerimus: pauca de Æstu maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati: nonnulla Germanici Maris propria enumerabimus. Oceani Æstus excitare Lunam, causamque reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum vero Luna varias in Motu vices sustinet, ita etiam dissimilibus vicibus agitantur Æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescentia, adscendente Luna supra Horizontem ortivum: relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente: iterum exsurgentia, recedente subter ima cœli Luna, partemque meridianæ contrariam accedente: hinc subsidentia, donec iterum exoriatur. Vt item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur: sed assidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec Æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cœli cardines. Hoc etiam notandum; Lunam aliter Maria movere, quum plena: aliter, quum dimidiata. Major enim vis Lumini copioso, quam debili & velut exstincto. Nota nostratibus plenilunii tempore vox, *Sprinckvloedt*, quasi Æstus altius solito exsiliens. Non minus verè, quam eleganter Agellius lib. XIV, Oceanum quasi Lunæ Comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, scribit. Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidas percurrat mansiones. Accessum Maris præter solitum auget: sin Martem & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis Rectarum Adscensionum, longiore tempore producit Æstus: quam si in Obliquarum. Hoc namque animadversum viris magnis, nunquam Accessus Recessibus pares esse temporis duratione: nisi quum Luna in Signis Æquino-

Mare.

Æquinoctialibus sine Latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias Aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias; vel ob rectitudinem radiorum, vel vim quandam aliam occultiorem. Quin & alia efficacia radios suos in Aquas demittit Luna, si Septentrionalis, alia, si Meridionalis, hic enim Accessus auget in Littoribus Meridianis, ibi in Septentrionalibus. Cæterum Æstus marini aliis aliisque locis manifestiores, obscurioresque aut pænè nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus, Certum est Æstus in eo vix ullos percipi, nisi quantum ventis concitatum nunc in hanc, nunc in illam partem undabundum rapitur, Coroque flante altius aliquando intumescit, neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit.

Altitudo Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pænè sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad ccc aut cccc Orgyas necdum fundum pertingat, Germanicis tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, prærerquam Norvvegicis Littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeatur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pæne omnia aquis constent amarissimis ac salsissimis, hoc nostrum mare dulcibus potuque haud omnino insuavibus undis conflatur, idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis Montibus influxum, quodq; Sol iis locis imbecillior videatur, quam ut id quod limpidius leviusque est aqueæ substantiæ, elevare queat, quam causam nonnulli adferunt præcipuam salsedinis Maris. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Chronium mare* salsedinis expers foret, cujus contrarium contingit. Quare liquefactæ nives potius, dictique Fluvii è Sarmaticis Montibus profluentes, id Mare dulce limpidumque reddunt. Vnde illud quoque emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves ponderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solent quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorem substantiam, tenuitas siquidem levissimis ponderibus pervia est. Natatio quoque in hoc Mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitam, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus, quibus modo ad æthera usque attolli, modo in imũ usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus* à vicina quam alluit Germania, & à Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Oriẽtem Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septentrionale*, *Arctoum*, *Cimbricum*, *Balthicum*, *Codanium*, *Suevicum*, *Vandalicum*, *Scythicum*, *Sarmaticum* &c. Atque hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Non desunt Germaniæ montes, inter quos nominatissimi sunt, *Rolbergus*, *Mons Isidis*, *Melibocus*, *Pinifer*, *Hessus*, *Ostbergus*, *Senus*, *Suevus*, *Pavonis*, *Rheticus*, *Sprulius*, *Vocetius*, *Vosagus*. *Montes.* Sunt & Silvæ plurimæ, longè autem maxima *Hercynia*. *Silvæ.* *Silva Hercynia* optimi & maximi quique autores cum Latini, tum Græci meminere, Pomponius Mela qui eadem fere cum Cæsare disserit, Strabo lib. VII aliquantũ diversa, Plinius item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie lata cornua, & varii tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam Silvam ut illius partem neutiquã adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidam nostra ætate temere fecere. Cæsar lib. VI Com. de bel. Gal. scribit LX dierum spacio extendi; secundum latitudinem autem novem dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac nostra

ſtra ætate varia nomina; alicubi enim *Nigra Silva* à Pinuum immensa vi, *Der Schvvarts Wald*: alicubi *Ottonis* à venationibus Imperatoris Ottonis in illa Silvæ parte frequentibus: à populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica* & *Bohemica* dicitur. Apud solos autem Cheruscos hactenus constanter retinet nomen suum vetus, veteribus Græcis atque Latinis Scriptoribus celebratum Hercyniæ Silvæ, *Der Hartz Wald*, à resina, *Hartz* enim vocant resinam & Galli & Germani. Meminit hujus Silvæ etiam Pandulphus Collenutius Pisauriensis in descriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diversa sibi nomina sumens defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obscura silvæ nomen accipit, ignotisque finibus, itineribusque impervia, & ob Ferarum immanitatem, & monstrificos Faunorum terrores penitus inaccessa.* Sed de his satis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata inter quæ, ut infinita præteream: Templum Argentoratense celeberrimum elegantissima structura, præcelsa Turri conspicuum nequaquam silentio prætereundum. Inter totius enim universi Miracula, non immerito octavum obtinet locum. Cœptum est autem augustissimum hoc Templum jactis fundamentis ædificari anno Christi ↀXV. Anno autem Domini ↀCCLXXVII sub Episcopo Conrado a Liechtenberg, Erkuinus a Steinbach Architectus Turrim exstruere cœpit, opus nobile & ingens, cujus simile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ XXVII annis fere usque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis usque ad supremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus est erecta. Vbique aëri & vento est pervia, patetque ascensus ejus quatuor cochleis. Vbi vero crassities ejus in fastigiū incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem habere videtur, tantus est, ut capacitas ejus recipiat quinque aut sex homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos ꟾↃLXXIV. Est & Horologium artificiosissimum atq; inprimis admirandum. Et ad Statum Ecclesiasticū Germaniæ quod attinet, Archiepiscopatus VII per Germanicū Imperium numerantur, quorum provinciæ, excepta Livonia, sub hoc titulo describentur. Sunt autem *Moguntinus Mentz*, cui XII subsunt suffraganei, *Curia Chur, Constantia Costnitz, Argentina Strasburg, Spira, Wormacia, Herbipolis Wurtzburg, Augusta Außburg, Aystett, Hildeshaim, Paderborn, Halberstatt, Ferden. Coloniensis Colen*, V habens suffraganeos, qui sunt *Monasteriensis* olim *Mimigardevordensis, Trajectensis Vtrecht, Leodiensis* olim *Tungrensis, Mindensis Minden, Osnaburgensis*, *Osenburg. Trevirensis Trier*, cui III suffragantur, qui sunt *Metensis Metz, Tullensis Toul*, in Lotharingia & *Verdunensis Verdun. Magdeburgensis Meydburg*, Primas Germaniæ cui subsunt IV, *Morsenburgensis Morsburg, Naumburgensis Naumburg*, sive *Citzensis*, aut *Mamillensis, Brandeburgensis* & *Havelburgensis. Salisburgensis Saltzburg*, IX habet sub se Episcopos, qui sunt, *Tridentinus Trent, Brixiensis, Pataviensis Passavv, Frisingensis, Viennensis Vienna, Sekoviensis Seckavv, Gurcensis Gurcx, Laventinensis Lavenmund, Chiemensis Chiemse. Bremensis* cui VI sunt suffraganei, *Lubecensis, Suerinensis, Lebußinensis Lebus, Schlesvicensis, Ratzenburgensis, Hamburgensis* olim Archiepiscopus. *Rigensis Riga*, habet IV sub se, qui sunt, *Revaliensis Revel, Curiensis, Oeseliensis Oesel, Derptensis.* Liberi & exempti Episcopi sunt *Misnensis, Babenbergensis* Bamberg & *Ratisponensis.* Academias Merc. numerat *Basiliensem, Coloniensem, Dillingensem, Moguntinensem, Marpurgensem, Lipsiensem, Ingolstadiensem, Heidelbergensem, Gripsvvaldensem, Friburgensem Friburg* Brisgojæ, *Francofurtensem* ad Oderam, *Erphordensem, Pragensem, Rostochiensem, Coningsbergensem, Trevirensem, Tubingensem, Viennensem, Breslaviensem, Wirtembergensem* & *Herbipolensem*: ex quibus tanquam

Opera publica

Status Ecclesiasticus.

Scholæ.

Studiis celebres viri. tanquam ex multis Equis Trojanis innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id permulti, omnium artium genere instructissimi. testantur Linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ peritissimi, hic diserti Oratores, hic acuti disputatores, hic absoluti Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur: Geometras vero nulla Europæ vel Orbis Regio magis consummatos dabit. Taceo Medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus. *Mores.* Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur. Truces & cœrulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, à Tacito; Immanes vocant Hegesippus & Plinius; Truces & Feroces Sidonius; Superbos Pausanias & Cassiodorus; Immites Appianus; barbari, Perfidi & Simulatores dicuntur à Cæsare: in summa feritate Versutissimi, natique mendacio, à Paterculo. Sincerius qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos & lætam bello gentem, sed minimè astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atque detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Item Iulianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate, Ptol 11 Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præsumpto Numinis metu, germani *Sacrificiis*, ut scribit Cæsar, *non student; Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt & quorum opibus apertè juvantur: Solem & Vulcanum & Lunam.* Postea tamen, ut patet ex Tacito qui vixit sub Imp. Nerva, sibi alios quoque Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem & Matrem Deorum: item Alcim quendam. Idem Tacitus addit, hic quoque Velledam & Auriniam loco numinis fuisse. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram Matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hactenus, *Aerde.* At his nulla simulachra, Sacras quasdam mulieres, quas Fatidicas Tacitus, Vates vocant Agathias & Polyœnus, eos etiam habuisse, docet *Plutarchus,* & ex eo Clemens Alexandrinus: quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus, ac circumvolutionibus futura prædicebant. Ælianus eos etiam per Aves, viscera, signa & omnia, futura prædicere, annotavit. Maximè vero Mercurium sive Teutatem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostiis, teste Tacito. In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Omnis vita in studiis rei militaris: neque Latrocinia ullam habere infamiam apud Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant: nec plagas exsugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudiisque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, ajunt Dion & Herodotus: levitas enim armorum & proceritas corporũ, eos teste Tacito attollit. Eos mortis contemptores, per-

persuasione futuri in vitam reditus, apud Appianum legimus. Severa his matrimonia, singulis uxoribus contenti sunt: exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob Nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo Maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Sic Tacitus. Suaquemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cæsar) *fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud* Germanos, inquit Tacitus, *vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Major pars victus eorum*, Cæsare

Victus. memorante, *in lacte & caseo & carne consistit.* Non alia pulte quam ex avena vivere, *Plinius* testis est: in egestate crudis contentos, Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam & superbibunt Lac vinumque merum. Cibi simplices, recens Fera, agrestia *Poma*, aut Lac concretum. Potus, humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitiis aut convictibus effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli

Vestitus. probrum. Quod ad vestitum, *Tegumen*, inquit Tacitus, *omnibus Sagum, fibula, aut si desit, spina consertum*, qua refixa refibulatave diffluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem Fœminis habitus qui & Viris. Tunicæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ: Ferarumque pelles in honore & usu fuere. Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo Opificia. vero rudes & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiose & cum laude exercent: & (ut vulgares omittam) specta æris fundendi cudendique peritiam, specta metallorum tractandorum scientiam & similes Artes. Hęc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit: prima horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium Artium asylum facta est, ut nullam elegantiorem scientiam admiserit aut artem, quam non exornarit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis subministrat, Vina præstantissima, Aurum, Argentum Cuprum, Stannum, Plumbum, Mercimonia. Argentum vivum, Vitriolum, Alumen, Colores pictorum varios, Lamellas, Frumentum, cunctaque Fabrilia ex Ferro & Cupro, aliasque Merces.

Regio & unde dicta.

Hactenus in genere Germaniam descripsi: postulat Methodus ut speciatim & per partes eam perambulem. Primo loco se offerunt in hac Tabula Comitatus duo, Membra Imperii in Circulo VII VVestfalica, *Embdanus & Oldenburgensis*. *Comitatus Embdanus* appellationem ab Vrbe primaria habet: nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob caussam, quam quod Frisiis contermina. Non enim locum hunc *Frisii* olim, sed *Chauci* tenuere, quos duplices commemorant Plinius & Ptolemæus, Majores & Minores. Majores sunt qui Bremensem Episcopatum incolunt: Minores sunt Embdani & Oldenburgenses. Siquidem inter Amisim & Visurgim etiam Ptolemæus sedes illis constituit, cujus verba sunt: *Cauchi Minores ad Visurgin amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin usque*. Chaucos ita describit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero & in Septentrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui majores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum Natura controversiam, dubiumque, terra sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aqua circumdatæ, naufragis vero, quum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, nec cum Feris quidem dimicare contingit: omni procul abacto frutice. Ulva & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus.* Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quantum ab illa mutata est? Hodie enim, quænam terra uberius præbet Mortalibus alimenta? non Incolis modo, sed vicinis, aliisque exteris? At olim quam informis, quam tristis cultu, adspectuque, quam misera Incolarum habitatio? Non Frumenti, non aliarum Frugum mentionem facit Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum arborum olim impatiens; nunc omne fere genus arborum producit. Non Pecudem habebant, non lacte alebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum siquidem planum, & pascuis fœcundum, Naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi Armentorum & Pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis Butyri & Casei ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum quæstu & emolumento maximo ad varias regiones & per universam Germaniam defertur. Quinetiam non obscurè id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem Boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeo impinguescunt, ut exteræ etiam nationes iis potissimum delectentur. Postremo si cum Feris non dimicarint: hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeo dives, ut regionum vicinarum ope indigere minimè videatur; imo multis usque adeo abundat, ut Equis, Bobus, Pecore, Carnibus porcinis, Lana, Butyro, Caseo, Hordeo, Avena, Frumento, Fabis & Pisis, item Sale ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis aliisque remotioribus Populis communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

anno CIↄ CCCCLXV cum variis Præfecturis hæc Provincia regeretur; Comitatus titulo auxit, totamque *Vdalricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Vrbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt *Embda* & *Aurichum*. *Embda* sive E*mdena*, vulgo *Embden*, Vrbs hujus regionis primaria & Emporium celeberrimum ad Amisis fluminis ostiũ, Portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opum, ædificiis publicis privatisque, & Civium multitudine omnibus non Germaniæ modo, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter ornamenta præcipua sunt Comitis Ædes sumtuosæ, Templum magnificum & Domus Prætoria. Mira hic omnium rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc Civibus, tam Portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua supra diximus) ubertas. Vrbs à fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est fluvius ad quem Drusiana fossa egressæ legiones Romanæ, latæque Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus II Annalium. *Aurichum* urbs altera, Nobilium jucundissimus recessus ob Silvas & Nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet mercaturæ vel opificio alicui deditos. Arces & villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus est, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive ædificiorum splendorem sive platearum amplitudinem, sive Incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neque vero in iis omnes rustici & agricolę: sunt & Mercatores, & Artificum varia genera; Nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt & hic duo alii Comitatus, qui Embdano Comiti subjecti sunt, *Esensis* & *Ieverensis* à primariis eorum Opidis sic dicti, *Ieverensis* ditio trans Iadam ad Occasum sita est, continetq; pagos octodecim: ei Septentrionem versus qua se Visurgis in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *VVangeroga & Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esensis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveriæ*: ab occasu Berumensi & Auricensi tractu: à Borea mari terminatur. Ejus Dominus *Hajo ab Husceke* anno CIↄ CCCXC quum petulantius vicinos infestaret, navesque Bremensium in Visurgi interdum spoliaret, mariaque vicina piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum Bremensibus pugnas quibus inferior fuit, quum Esenam confugisset, captus à Bremensibus Edoni VVimmeke Capitaneo Ieverensi traditus est. Qui eum fune cannabino diu tortum strangulatumque tandẽ frustillatim dissecavit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat nulla justa de causa repudiasset. Est quoque in hac Tabula Comitatus *Delmenhorst*. Et Dominia *Ezes, Norden, Aurick, Jever, Vredeburg, Ovelgunne, Rheyde*. *Flumina.* Flumina hic *Amisis, Visurgis, Iada* & alia. Incolæ hujus *Opificia. Vestitus.* regionis Germanica utuntur lingua: sed ad secretiora propria quadam & vernacula quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiosè exercent, aut agros colunt: aut mercaturam faciunt. Vestitus honestus: etiam rusticorum: ita ut ex vestitu eos pro opidanis quis duceret. Fœmineus sexus habitu multum ab aliis differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis argenteis deauratisque sphærulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt.

sinunt. Caput ipsum in æstate reticulo ex rubri coloris serico contexto, argentoque deornato redimunt. Hyeme autem capitium ex panno viridi induunt, quo totum caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adspiciendos præbeant: *Hatte* vocant hoc genus vestimenti. Palla sive vestis exterior, quæ à capite ad talos usque plurimis minutisque plicis striata est, argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigescit, ut exuta, etiam erecta consistat. Hæc constat ex rubro, interdum etiam ex viridis coloris panno.

Comitatus Oldenburgensis.

Regio & unde dicta.

HÆc de Comitatu Embdano: succedit *Oldenburgensis.* Comitatui *Oldenburgensi* impositum nomen ab urbe primaria Oldenburgo. Hunc tractum olim Chauci minores incoluerunt sicut & Comitatum Embdanum, ut supra diximus. Comitum autem Oldenburgensium ditio quam etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ab Ortu ad Visurgis ripam, Provincias Stegingiam (è regione Bremæ arci Delmenhorstæ subjectam) Stadlandiam in quinque, Butidiam in septem Parochias tributam, & huic subjectam Ieveriam, Frisiæ partem, XXIII parochiis insignem complectitur: ad Occasum Amerlangiam ad *Amisiam* fluvium porrectam, in medio Morinos habet. *Ad* Boream Frisia & Oceano; ad Meridiem diœcesi Monasteriensi terminatur. *A*lbertus Crantzius in sua Metropoli lib. 3 cap. 15 scribit hunc Comitatum esse ex omnium vetustissimis: VV*idekindum* enim Saxoniæ Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comites nominat. lib. 11 cap. XXX. Irenicus tradit, urbem *Oldenburgum*, à Carolo instauratam, Ecclesiamque illic in honorem S. Ioannis Baptistæ dedicatam consecratamque ab *A*dalgargo Episcopo. In eo autem ipsum errare puto cum Ortelio, quod hanc civitatem inter Wandalicas numerat, juxtaque mare eam describat. Hæc namque alia est ab illa in Wagria nempe, Holsatiæ regione. Hanc VVandali *Stargard*, Dani *Brannesiam*, quique pro suæ linguæ proprietate vocavere, ut idem Crantzius asserit. Laurentius Michaëlis putat *Ambrones* (quos quondã cum Cimbris in Italiam profectos, & à C. Mario cæsos, tradit Plutarchus) hinc originem habuisse, eorumque nomen adhuc exstare apud Gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus sentit quos ad stagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis *Alaniæ* usque ad arcem Oriam habitasse credit, hodieque *Lengener* id est *Alani*: & *Avergenler* quasi *Vltralanos* vocari. *Arx Delmenhorst* ad rivum *Delme* anno CIↃ CCXLVII exstructa cum LXV annos in Episcopi Monasteriensis potestate fuisset, ab Antonio Comite Oldenburgensi, die Palmarum anno CIↃIↃXLVII tacita militum manu, summo mane superato aggere expugnata & occupata est, & Præfectus arcis Hermanus ab *Oer* in custodia servatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andreas Hoppenrodius, in suo stemmatum libro. Sed optimè de ea David Chytræus in sua Saxonica historia. Libet autem de Chaucorum moribus pauca hic Coronidis addere. Gravissimus Scriptor Tacitus ita de his scribit: *Populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit justitia tueri. Sine cupiditate, sine impotentia, quieti, secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis argumentum est, quod superiores agant, non per injurias adsequuntur. Prompta tamen omnibus arma, & si res poscat exercitus, plurimum virorum equorumque, & quiescentibus eadem fama.*

Imperium ma...rum. Vrbs.

Mores Chaucorum.

Regio & unde dicta.

WEstphalia, quæ in Methodo nostra sequitur, unde nomen acceperit, opiniones variant. Nonnulli eam à Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliam*: quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt: Malunt tamen alii à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquiunt ultra Visurgim fluvium Orientalem plagam occupant *Oostvali Saxones* cognominantur, ab *Oost* vento Orientali, & *Valem*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, qué in militaribus signis habuerunt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxoniæ appellatio permansit. Sic VVestphali, qui cis Visurgim versus Occasum habitant, ab *West* Occiduo vento, nuncupantur. Alii denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen*, *Westphalos* dictos arbitrantur. Ea hodiè ab Ortu habet Visurgim, ad Meridiem Hassiæ Montes, quos Ptolemæus Obnobios vocat: ad Occidentem Rhenus est, ad Septentrionem Frisiam, Hollandiam, Trajectensem ac Trãsisalanum tractum respicit. Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, ut sunt Poma & Nuces, item Glandes quibus saginantur Porci. Fertilior est circa Susatum & Hammonam: fertilissima ad Paderbornam & Lippiam. Ad Amisim vero quibusdam locis deserta. Compascua est Monasteriensis Diœcesis, item is tractus qui alicubi Visurgim fluvium respicit. Nemorosa est per totam Surlandiam, & Bergensem Comitatum: Metallis non caret in ditione Coloniensi & comitatu Marchico: Salinarum etiam fœcunditate alibi regio commendatur Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum Porcorũ quibus abundat, qui Principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. Ferarum quoque in Silvis affatim habet. VVestphalos *Carolus Magnus* cognomine, primus devicit & Christiana Religione imbui jussit. *Episcopatus* instituit, Monasteriensem, Osnaburgensem, Paterbornensem & Mindensem. Quis vero post Carolum Magnum rerum status per VVestphaliam, quis rerum summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, non reperitur in Annalibus. Equidem in Orientali Saxonia erant seculares Domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem Reges de stirpe Caroli Magni, sub quibus tamẽ Duces Saxoniæ de genere VVedekindi paullatim magis atque magis increverunt usque ad Henricum primum Regem Romanorum, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiam Marchiones Saxoniæ nati ex Henrico Duce Bavariæ Fratre primi Ottonis. VVestphalia vero quæ est Occidua Saxonia, quos habuerit Principes seculares illa tempestate rem cum Episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate *Henricus Dux Leo*, & ante eum Avus illius *Luderus* Dux Saxoniæ inde Imperator, VVestphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici I, Ducatus VVestphaliæ titulum sibi Archiepiscopus Coloniensis vendicabat, tenentq; eundum Duces Saxoniæ Inferioris de genere Comitum de Anholt. Tenet & jam dictus Episcopus bonam partem ejus Regionis, maximè Angriam; cui nunc VVestphali parent, suisque Nobilibus, quorum fere Mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt

Situs.

Cœli qualitas. Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperii mutatio.

runt suas *Teutoni, Busasteri, Chamavi, Angrivarii, Longobardi, Dulgumnii, Angili, Chauci & Cherusci. Teutoni* Melæ & aliis, Ptolemæo *Teutones*: hi ab littore Balthico ubi sedes eorum antiquissimas *P*tolemæus collocat cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in VVestphalia collocat, nomen dedisse existimantur. *Busacteri Majores* & *minores* Ptolemæo, Tacito *Bructeri*. Hos habitasse Monasterium scribit VVillichius. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo *Camani* ut censet Villanovanus. Ab his nomen Opidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum esse putat David Chytræus. *Angrivarii* versus Orientem ad Visurgim sederunt: ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippiensis, Ravenspurg Diephold & Diœcesis Mindensis sita est. *Longobardi* sed potius *Langobardi*, collocantur à *P*tolemæo in hujus Provinciæ finibus in quorum extrema ora Bardevvicum fuit: sic & *Dulgumnii* Ptol. *Dulgibini* Tacito, à quibus Opidum *Dulmen* in Diœcesi Monasteriensi, item *Angili* quos circa annum CCCCXLIV, in Britanniam trajecisse, & Angliæ nomen dedisse, tum ex aliis Historiis, tum ex Divo Beda Scriptore Anglo constat: *Chaucos* vero, qui *Cauchi* Ptolemæo *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni, *Chauci* Dioni, *Chayci* Claudiano: Tacitus à Frisiis incipientes, ubi nunc *B*remensis Diœcesis ad Visurgim & Albim usque pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in Cattos usque sinuentur, obtendi scribit. Ad horum latus *Cheruscos* statuit idem Tacitus: ex quo ditionis eorum situs facile innotescit: siquidem Dion Historicus eos ultra Visurgim habitasse testatur, quod ex Tacito etiam manifestum fit. Continetur autem hac tabula prima Westphaliæ, Comitatus *Oldenburgensis*, *Hoya*, *Diepholt*, vicinaque dominia. Cæterum VII Circulus Jmperii Westphalicus sive Germaniæ Inferioris III Ordinibus constat, quorum I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitatum liberarum. In primo sunt Episcopi *Paderbornensis, Leodiensis, Vltrajectinus, Monasteriensis, Cameracensis, Osnaburgensis, Ferdensis*, *Mindensis*. Abbates *Werdensis, Stablonensis, S. Cornelis Munster, Echternaokensis, Corbei, Hervordensis*: & Abbatissa I *Essensis*. In II sunt Principes, Comites, & Domini: Dux *Clivia* & Comes *Marchia*, Dux *Iulia* & *Bergen*: Marchio *Badensis* Comes *Frisia Orientalis* sive *Embdanus*: Comes *Sein*: Comes *Dillenburg*: Comes *Vernenberg*: Com. *Manderscheid*: Com. *Weida* & *Ringelberg*: Comes *Meursensis*: *D. Brunchorst*: Comites *Steinford, Benthem, Dortmund, Oldenburg*: D. *Ridburg*: Comites *Hoya, Diepholt*. *Seaumburg*: Domini *Spiegelberg* & *Vanenberg*: Comites *Arenberg, de Lip*, & Dominus in *Somer auff*. In XII qui est Civitatum liberarum sunt *Colonia, Aquisgranum, Wesalia inferior (under VVesel,) Marcodurum (Duren) Cameracum, Tremonia (Dortmund) Susatum, Duysburgum, Hervordia, Brakel, Wartburg, Lemgovv, werden*. Sed hæc hactenus flagitat ordo, ut nunc urbes & Opida VVestphaliæ explicemus. Sed cum de Diœcesi Bremensi hic nobis quoq; dicendum sit quæ etiam ipsius Tabulæ titulo continetur, intermissa parumper Westphaliæ descriptione, quam sequentibus Tabulis resumemus, paucula de hac hoc loco subjungamus.

Bremensis

Regio & unde dicta.

Bremensis Episcopatus vulgo *Stift Bremen*, (cui ab Urbe nomen est) trianguli Isoscelis figura, cujus latera fere æqualia sunt Visurgis & Albis Fluvii, in extremo anguli apice ad Peninsulam, cui a novo opere seu turri ad securitatem navigantium ibi exstructa, nomen dederunt, coëuntes: Basis vero est linea ab Esta flu per fines ditionis Luneb. & Verdensis, paullo infra Alleræ in Visurgim se exonerantis, Ostium deducta. Esta enim fluvius Limes est Regionis Bremensis & Hamburgensis; quam a reliquo Ducatu Luneburgensi Sevena fluvius exiguus primum, & tamen tribus Ostiis in Albim influens, disterminat.

Soli qualitas.

Hujus ditionis non eadem ubique qualitas, non idem solo genius. Duæ enim oræ Diœcesios Bremensis extremæ ad Albis & Visurgis aggeres, admodum opimæ & Frugum ac Fructuum ferates sunt. Medius vero tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores usitatè transeunt, horridus & incultus sterilibus arenis, paludibus, & ericis consitus videtur. Itaq; pallio extenso Diœcesin Bremensem vulgo comparant, cuius duæ anteriores oræ, a capite seu Albis & Visurgis confluente, ad utriusque fluminis ripas ascendendo fructuosissimis agris & pascuis velut Holoserico prætextæ: reliqua latitudo levidensi filo, aut Canabi contexta sit. Domicilium hic olim fuit *Chaucis Majoribus*, qui a Visurgi Albim usque ad Hamburgum sedes tenuerunt.

Urbes.

Metropolis *Brema*, *Phabiranum* Ptol. Pl. Appiano, Peucero & Irenico, vulgo *Bremen*. Urbs Hanseatici fœderis ad Visurgim flu. elegans, opere, arte & natura munita; Plateis Vicisque insignis, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives. Forum habet amplum, in quo hebdomatim rerum victui necessariarum frequentes sunt nundinæ. Unum fori latus Metropolitana Ecclesia respicit; alterum Senatoria domus condecorat, fundamentem habens preciosum ac gratum, cellam nimirum vinariam ac publicam, in qua sub *Præfecti* gubernatione, Senatus Vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ cõmunis est multarũ Wandalicarũ & Westphalicarum urbium consuetudo, ut ad publica ferenda onera, Vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primum vicus fuit, crescente vero Religione Christiana vires & incrementa sumere cœpit, quæ Episcopis suis potissimum debet, a quibus Metropolitica dignitate illustrata, Ecclesia Aquilonarium omnium Matrice condecorata & murorum ambitu cincta fuit. Episcoporum seriem in Ecclesiastica Historia M. Adami, vide. Est & *Stada* sive *Stadium* Archiepiscopatus Bremensis Civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxoniæ Urbium antiquissima. Est etiam *Buxtebuda* Opidum.

Flumina.

Fluminibus lætatur hæc regio *Visurge*, *Albi*, *Esta*, quæ piscibus abundant, Anguillis, Murenis, Salmonibus, quos Bremenses ita Sale condire & fumo durare norunt, ut magno cum lucro Civium ubique cari grati & preciosi sint. Bremẽses natura bellicosi, industrii & aliquantulum ad seditionem propensi. Literarum studia, artesque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venustate apud exteros poliuntur: Minus alioqui in studia & studiosos propensi, Mercaturam libentius exercent. Ex amplissima negotiatione, & remotissima navigatione opes sibi acquirunt. Unde Cives pæne omnes vel Mercatores, vel Opifices & multi navium Architecti peritissimi sunt,

Vrbes. IN nostra VVestphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliæ Metropolis, *Mediolanium* Ptolemæo, ut censet Pyrchaimerus, vulgo *Munster*. Vrbs est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Episcopatui appellationem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen appellationemque sortita est. Videndus Munsterus lib III Cosmographiæ. Hic magna retinctorum (quos Catabaptistas nominant) orta est factio, anno CIↃ IↃXXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tanquam ad acropolim confluentibus. tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio sarcinatore, genere plebejo, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se Regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte inclusum, è turri suspendi jussit. *Susatum (Soest)* urbs Westphaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaque, decem populosis distincta Parœciis. Primæva fundatione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeque Susati appellationem natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut à quotidiano incremento, *Susatum* quasi *ein Zusatz*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Burden* indigitant. Vrbs hæc nunc sub Cliviorum Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopi Coloniensi subjecta. *Wesalia inferior* vulgo *Wesel*, urbs clara opibus, dignitate ædificiis & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheni latere sita est, Wesalia est dicta inferior. Ex præterfluente Lippia fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui sinistrum ejus latus adluens, statim Rheno consociatur. Est Wesaliæ memorabilis misericordiæ ara à Clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliferii, cognomento *Baers*, D. Cancellarii Cliviensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomium nimirum, ubi senio & ætate confectis Viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cujus annuos proventus Filius, paternæ pietatis memor, adauxit.. De Oldenburgo supra diximus, *Osnaburgum* sive *Ossenburgum* insignis Civitas, à Comitibus de Engern erecta, auctore Hermanno. Alii à Julio Cæsare hanc urbem inceptam esse perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc à pellibus bovinis dictam, quibus urbs hæc fuerat circumdata. Situ amœnam obtinet vallem amnique Hasa irrigatur, pinguem in ea coquunt Cerevisiam, *Buse* vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Widekindi etiam Arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summe etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novæ Scholæ concessit in qua Græcæ & Latinæ litteræ à Viris doctis traderentur: ut scribunt Munsterus, Hamelmannus, & Argentinensiũ Chronica. *Minda*, vulgo *Minden*

den urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, Pisces & alia commoda sentiens; coquit bonam Cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initiis ita scribit Munsterus: Cum *Widekindus*, primarius *Saxoniæ* Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori Arcem suam ad fluvium VVeseram, ut in ea firmaret Episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, mea atque tua erit communi jure Arx ista, ut inde *Saxonum* lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex *y* factum est *e*, vocaturque Civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsperg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, Arcem in editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Coloniensium domicilium, ut quæ jucunda simul & utilia venationis exercitia, Piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum* non inelegans VVestphaliæ Opidum situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc Opidum à præstanti commendat Cerevisia, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremoniensis. Hic *Sacri* Imperii Comitatus atque etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Vrbs quondam à Trotmannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmundt* appellata est. Annales veterumque quæ exstant Monimenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniensis exstructa est, duos olim Pagos Veterem scilicet & Novum exstitisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedii sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hasce omnes Saxonicas Provincias subegisset, Ius Municipii accipere, paullatimque in Opidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, Colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatum translata est) *Conings-Hofs Landt*, & curtes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos Frumentorum annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Widenbrugge* & *Coesvelt*. Suntque in hac Tabula Comitatus, *Lemgovv*, *Benthem*, *Lingen*, *Teiklenborch*, *Diepholt*, *Schouvvenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt v Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymberg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasteriensis*, in quo sunt Præfecturæ, *VValbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*. Burggraviatus, *VVerne*, *Bocholt*, *Abus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienhuys* destr. *Cloppenburg*, *VVilhusen*, *Vecht*: & comitatus II, *Steenvvrdt*, *Gemen* & *Erfmarschalck Nortkercken*. *Osnaburgensis*, *Mindensis*, *Paderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. VVestphalia Stagnis, Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua: Flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Hasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisim pertinent *Devvera*, *Dexta*, *Glaa*, Berckel, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Montes in VVestphalia collesque plurimi, utpote Baemberg & alii. Nec desunt Silvę, inter quas: *dat Hensterholt*, & *de Avert* & *Holtmarckt*, Flumina.

marckt, *Teutoburgensis* saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in VVestphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopalem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis Turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem Divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum Templa, tum Monasteria, Nosocomia Xenodochiaque quæ Monasterii: & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum VVestphalos ad Christianam Religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret; visum est illi ex re fore si diritate supplicii exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque judices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia VVestphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum sæpius in Silvis Magnates & non mediocribus fortunis Viros suspensos perfractis laqueo cervicibus vitam finiisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usque ętatem continuatum fuisse illud judicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellati, qui huic judicio cum potestate pręsunt, testatur. Sed hæc hactenus. VVestphalum se esse profitetur Joannes Levvenclavius nobilissimus vir doctrina multa atq; linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso à se toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissime reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & procerę staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur Incolæ, ac proverbio dici solet; VVestphalos plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis niger & caseus: Carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ: Imprimis pernæ quas etiam crudas edere Incolis non insuave est. Potus Cerevisia: opulentiores Vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum vero ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ se dedant Incolæ. Merces sunt Lapides statuariæ, ac ædificiis exstruendis aptissimi, Molares etiam ac Cotes: imprimis vero pernæ delicatissimæ vel Principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhythmici vulgo circumferuntur:

Hospitium vile,
Cranck broot, dun bier, langhe mile,
Sunt in VVestphalia:
Qui non vult credere, loop da.

Opera publica. *Ratio gubernandi.* *Mores.* *Victus.* *Opificia. Mercimonia.*

Regio & unde dicta. Situs.

Tertia & postrema VVestphaliæ Tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres partes graphicè delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem*, *Comitatum Marchiæ & Diœcesin Coloniensem*. Eas, eo quo propositæ sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis* sive *Bergensis* qui a Bergo ripensi Opido nomen habens, incipit apud inferiorem VVesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: Tempore *Henrici Aucupis* Rom. Regis, nempe anno CCIↃXXIV fuere duo Fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt à rege Henrico, qui designavit eis in VVestphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnsperg, nominavitque illud Volveshegh: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, Opidis & vicis eam ornans. Alter quoque Frater, *Eberbardus* nomine, construxit & ipse Castellum, appellavitque illud Aldenburg. Crescentibus autem Fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit Comitatus de Altena. Eberhardi quoque terram sublimavit in Comitatum Bergensem. Paullo post Eberhardus factus Monachus, tradidit Fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium Dune factus est Abbas in eo. Ab Adolpho & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus*, *Adolphus*, *Engelprechtus*, *Adolphus*, Is vero Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit Comitatus Bergensis Filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti Iuliacensi. Post eum præfuit utrique ditioni Filius ejus *VVilhelmus*, & , post VVilhelmum *Gerardus*, post Gerardum filius ejus *VVilhelmus*: atque huic successit Filius ejus vocatus quoque *VVilhelmus*, Dux primus Iuliacensis, Bergensis & Dux Gelriæ. Successit autem ei in his Ducatibus Frater ejus *Rainoldus* qui mortuus est anno Christi CIↃ CCCCXXIII: mansitque post hæc tempora ditio Montensis apud Ducatum Iuliacensem. Sunt qui ajunt comitatum Montensem erectum eo tempore quando Henricus Superbus fuit depositus à Friderico I. Anno tamen Christi CIↃ CCCXXXVI fecit *Carolus* IV ex comitatu Marchionatum, & Filius ejus *VVentzeslaus* sublimavit ad Ducatum. Hæc ille.

Imperiũ majorũ.

Est hic Imperiale, sub Montensis Ducis tutela Opidum *Essendia*, in quo Alfridus IV Hildesheymensium Præsul Collegiatarum ut vocant Virginum Vestalium ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut sub Abbatissæ educatione LII Virgines alerentur, & XX similiter Canonici sub ejus loci Decano, Canonicam viverent vitam. Asyli Privilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maximè *die Borcht* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus subsunt dominio. Ecclesia ibi pereleganss in qua Tabula exhibetur visenda Brunii illius Agrippinatis opus. Ager Frumenti & Tritici præstanstantissimi ferax, unde candidus Essendiæ panis in pretio est. Opidani Negotiationem etiam remotam, alii Artem Textoriam, Fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur scolopera. Fontibus abundat & atro carbonario Lapide quem territorium vicinum suppeditat, potissimum vero qua Steltium est, ad Ruram Amnem Opidum. Est & *Dusseldorpium* à Duselo amne cognominatum. Atque Præfecturæ XX, *Blanckenborch*, *Levvenberch*, *Huickesvvagen*, *Bornfeldt*, *Salingen*, *Lantzbergh*, *Dusseldorp*, *Steinbach*, *Byenbach*,

Opida.

Byenbach, *Meysenlo*, *Medmam*, *VVindec*, *Sybergh*, *Nuvvenborgh*, *Portz*, *Lulstorff*, *Monheym*. *Angermondt*, *Erverfeldt*, *Borc*. Sequitur *Comitatus Marchiæ*, vulgo *Marc*. Hunc & Ducatum Bergensem *Ubii* olim insedisse videntur, de quibus infra plura. Cæterum Comites Altena, eo titulo contenti fuerunt, usque ad Adolphum Comitis Friderici Altena & Montis filium, qui cum Marck sibi parasset, se Comitem de Marck vel Marchiæ inscripsit, gessitque insignia circiter annum CIↃ LXII tempore Wichmanni Comitis Cliviæ. Est autem Marchia Comitatus in Westphalia amplissimus a Lippiæ amnis ripa versus Occasum multis insignibus, Opidis, *Hamone*, *Unna*, *Susato*, *Tremonia*, *VVerdena* & aliis florens. De *Susato* & *Tremonia* supra egimus. *VVerdena* in Westphaliæ aditu, ad Ruræ amnem in ditione Marckensi Opidum, occasione Cœnobii, a S. Lutgero ibidem instituti, initium habet, a Gulielmo de Hardenberg XLII Cœnobiarcha anno CIↃCCCXVII excitatum, & ab Engelberto Comite Marckensi Civitatis privilegiis quibus etiamnum gaudet, donatum. Opidani rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent lætos & compascuos, Montes præaltos & Silvosos, in quibus incredibiles Porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratissimo murmure ex montibus susurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud mediocres percipiunt, unde Piscibus, & sapidis pinguibusque abundant Anguillis. Sunt autem in hoc Comitatu Præfecturæ XIV. *Iserenloe*, *Huerde*, *Altena*, *Bockum*, *Svvartenberg*, *VVetter*, *Ham*, *Svverten*, *Lunen*, *Hunna*, *Nustat*, *Blanckenstein*, *Raede*, *VVerden*, *Camen*. Comprehenduntur etiam hac Tabula Comitatus *VValdeck*, *Nassau* & *Dillenburg*, *Seyen*, *Siegen*, *Limburg*, *Altena* in Comitatu Marchiæ, *Aernsberg*, qui subest Episcopo Coloniensi, *Kuningstein*, *Hanau*, *Isenberg*. Restat in hac Tabula *Diœcesis Coloniensis*, vulgo *Stift Colln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Ubii*: quorum sedes primum fuisse videntur trans Rhenum ditione Marchia & Bergensi Cliviensis Principis propria: sed a M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone constat. Horum ditio a Confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenses* Tacito Histor. v. Verisimile fit nominis Ubiorum vestigium servari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius) quem *Tuiisch* vulgus nominat, olim fortasse *te Ubisch*, & contractè *Tubisch*, atque inde *Tuiisch*, ubi nobile exstat & vetustum Cœnobium, olim præsidiarium munimentū a Fl. Constantino constructum, & Divitense nuncupatum. Neque veri dissimile videtur nobilem illam primi ordinis sacerdotio aram, a Tacito non semel memoratam, eo loco exstitisse, apud quā *Segimundus* (qui perperā Straboni *Senuguntus* vocatur) Segestæ Sicambrorū Principis Filius sacerdos creatus fuerat, quem postea in defectione Germaniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, vittas abrupisse Tacitus scribit. Metropolis est *Agrippina Colonia* Tac. *COL. CLAUD. AUG. Agrippinensium* in antiqua inscriptione, quæ exstat in Aldi Orthographia: & *Col. Agrippina* Ubior. in nummo Claudii: *Col. Agrippina Ubior. Legio* XIX in nummo Vitellii: *Agrippinensis Legio* est apud Ptolemæum: & *Agrippinensis Colonia* apud Suetonium & Plinium. Hodie *Colln* incolis: *Coloigne* Gallis. Coloniam dictam quidam fabulantur a Colono Trojano: alii, quod Romanorum fuerit Colonia dictam volunt: Cornelius Tacitus de ea re scribit in hunc modum: *Agrippa quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret.*

Comitat. Marchiæ Imperium majorū.

Opida.

Diœcesis Coloniensis.

Vrbes.

ostentaret: in Opidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam Avus ejus Agrippa in fidem acciperet Ergo utrumque nomen *Agrippina* & *Colonia* huic urbi ab Agrippina muliere datum est atque ex eo tempore *Colonia Agrippina*, Cives vero *Agrippinenses* dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis: Galli, *Childerico* Rege ductore, anno Domini CCCCXII iis omnibus profligatis & pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis moderati sunt. At vero anno CCIↃXLIX Otto Imperator Aug. Coloniam armorũ strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis Civitas exstitit. Vrbs ad sinistram Rheni ripam sita, ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, Templis celebris, Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta, Plateis, Vicisque insignis, Hortis Pomariisque hilaris, Mœnibus Turribusque valida, duplici fossa cincta, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives, Mechanicis Artibus nobilis, Academia & studiis liberalibus illustris atque opulentia sua plerisque Germaniæ Civitatibus anteponenda. *Novesium*, aliis *Novesum*, *Nuesum* Ptolemæo: Marliano *Nusia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis Opidum, IV Milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem Vbiis proximam constituit & in ea *Novesium*. Hæc urbs a primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec Fortuna minus propitia, alveum Rheni immutans, urbemque non longo spacio adspiciens, brachium ejus usibus reliqu erit. Sunt præterea in hac Diœcesi Opida & Civitates aliquot egregię, utpote *Andernacum*, cujus meminit Ammianus qui sub Iuliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter Montes. *Bonna* sita in planicie amœna, ubi montes Rhenenses qui a Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescunt. *Soncina*, non ignobile Opidum, & *Brula* vicus. In Episcopatu Coloniensi Præfecturæ decem *Arnsberg, Fredeborch, Bylstein* prope Brilen ad Ortum Medebach, *Fredebardeskirchen, Hovestatt, werle, Nehem, Balue.* Dominia *Wildenborch, Homberg, Hachnberg, Hardenberg* Colonię porro Vrbis Politia florentem Reipublicæ Romanæ gubernationem adprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Justitiæ Baculum, Fascium loco uti vulgo existimatur, receptum: si Tribuum Ordines: si Civilem Senatorum Auctoritatem observes, quasi effigiem & vivum quoddam Simulachrum Romanæ Vrbis hanc Agrippinensem videbis Rempublicam: ut non immerito, nativo quodam Iure, Romanorum dicatur Colonia, Sed hæc hactenus, ad alia transeamus.

Ratio gubernandi.

IN hac Tabula quæ *Comitatum Muercensem* una cum Regionibus, Vrbibus & Fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphicè delineatum exhibet: eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus: has videlicet: primum *Comitatum* ipsum *Muercensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muercensis* sive *de Muers*, vulgo *Graefſchaft Muers*, ab Opido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad Ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem: ad Occasum Gelriam: qua Meridies est Diœcesim Coloniensem & Ducatum Iuliacensem: qua Septentrio Clivensem. Ager utcumque fertilis Frumenti, ac pascuis lætus. Opidum hujus Comitatus est *Muers* quod regioni nomen suum communicat, è regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Et hęc de Comitatu Muercensi, ad Ducatum Clivensem venio. *Ducatus Clivensis* appellationem traxisse creditur a *Clivis*: exstatque ejus nominis Opidum de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis Collibus exstructum. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marchiæ ac Westphalia, a Septẽtrione Comitatu Zutphaniensi, Trans-Isalano Tractu, ac Batavia: ab Occidente Gelria & Leodiensi tractu: a Meridie Coloniensi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet: Agro fertili Frumenti, ac lætis pascuis. Varii generis videre hic est Animalia: atque alibi Feras varias, Apros, Meles, Vulpes, Lepores, Cuniculos, Cervos, Feles, & Equos silvestres: Palumbium aliarumque Avium frequens Aucupium, inprimis Perdicum Turdorum, & Coturnicum: Anates innumerabiles, omnium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Ælium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum a Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus*, aliique usque ad *Ioannem* qui ab *Ælio* fuit XXVII. In hoc desiit familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus familiæ *Adolphus* qui in Cõstantiensi Concilio a Sigismundo Imperatore *Dux Cliviæ* dictus est. Habet autem Ducatus iste in ora Gallica Opida ista: *Xantum*, *Santen*, Opidum in sinistra Rheni ripa, olim *Trajana Colonia* Pighio, *Vetera* Pyramio, & plerisque aliis: vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur Tophus Lapis *Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. *Burichum*, *Burich*, Opidulum è regione Wesaliæ situm, felici agro & lætus pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve* Provinciæ caput est Opidum celebre & vetustate summa non procul a Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in Insulam incipit redigere. Cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Nomen ei Clivia quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rhenum panditur. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc Opidum ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium Collium, quadrata TurrIs præalta lataque, cum Arce longé conspicua, quam tiradunt a Cajo Iulio Cæsare bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis

Comitatus Muercensis. Situs. *Opidum.* *Ducatus Clivensis unde dictus.* *Situs. Aëris temperies. Animalium varietas.* *Soli fertilitas. Imperium Majorum.* *Opida.*

tis adversus Germanos, Quod ipsum in atrio Palatii Majore Principũ jussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB. VRBE. DCXCIIX.C. IVLIVS. DICTATOR. HIS. PARTIBVS. SVBACTIS ARCEM. CLIVENSEM FVNDAVIT. Nunc Illustrissimis Iuliacensis, Clivensis & Montensis inclyta sede, Collegio Ecclesiastico, & amabili Incolarum humanitate memorabile est. Situ peroportuno excellit, inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, læta virentique gramine tecta, quam longissimè patet prospectus; potissimum vero è Turri altitudine conspicua, quę a cygno versatili ventorum indice nomen habet. *Calcaria* Opidum in Insulà Rheni & Belgica Batavia a Comitibus Clivensibus, primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugium ab incursionibus Coloniensium ac Gelrensium vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebantur. Nomé accepit ab antiquissimo Castro *Calcar*, a quo trans Insulam hanc ad ulteriorem Rheni ripam erat trajectus. Lanificio & coctione Cerevisiæ quę istinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Supra Calcariam loco quem vocant hodie *Auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum ponte junxisse, quum a veteribus Castris in *Marsos* tenderet, quos nunc vocamus *Tvventanos* mutato nomine, tametsi Opidulum *Otmaersen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadem parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum juxta Lobecum vetustam arcem, quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Eck* angulum significat: ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labés. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in Descriptione Westphaliæ, *Duisburgum*, sive *Teutoburgum*, veteris Germaniæ Opidum ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum historiarum etiam Monimenta declarant. Ob Nundinas etiam celebres negotiationesque Mercatoribus frequentatum fuisse, indicant Rerum Flandricarum Scriptores. *Embrica* incolarum & ædium frequentia, & Schola, quam optime instituta concinnũ; vulgo *Emmerick*, *Asciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Nevvenarius docet. Atque hæc de Clivia: restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus* vulgo *Iuliers* seu *Gulick*. Nomen illi ab Opido *Iuliaco*. Situs est inter flu. Rhenum & Mosam, idem pæne qui Cliviæ, nisi quod hæc Septentrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis Aër bonus & salubris: Ager utcumque fertilis Frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *Waid*, quæ Accolis magnum quæstum reddit: estque *Pascuis* lætus, Vinum vero haud gignit. Sunt hic permulta domestica Animalia, & imprimis Equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotefridi Bilionei fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno CIↃCCCXXIX a Ludovico Imperatore in Marchionatum evectus fuit, ac deinde XXX post annis a Carolo IV in Comitiis Metensibus fuit erectus in Ducatum, id quod Cuspinianus sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux *Gulielmus* IV. Hujus filius *Gulielmus* Patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. *Hic* quum improlis obiisset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoque mortuo sine hærede relicta ejus uxor Affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis

Ducatus Iuliacensis Situs.

Aeris temperies Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperium Majorum

censis & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est Gulielmus Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque filium nomine Gerardum, in paterna ditione successoré. Gerardo natus filius Gulielmus, qui unicā Filiam suam tradidit uxorem, Ducis Clivensis unico Filio Ioanni: sicq; tres Ducatus, Bergensis, Juliacensis, & Clivensis in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem, junxit tribus Ducatibus, Clivensi, Juliacensi & Bergensi, sed excitato bello Anno CIↃ IↃXLIII victus a Carolo V, sua ditione spoliatus fuit, ac deinde rursus ea certis conditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore Filia Ferdinandi Rom. Regis. *Primaria* ejus Vrbs quæ & Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum* vulgo *Gulich*, cujus etiam in Jtinerario meminit Antoninus, situ est ad Ruram fluvium. Opida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*, vulgo *Duren* Civitas ex eo tempore illustrior & notior facta, quo gravissimam Caroli V. obsidionem pertulit. *Monasterium Eyphaleæ* Opidum amœnum inter Montium convalles haud procul ab Ervatis fluvii fontibus; *Euskirchia, Berchemum, Castrum*, vulgo *Caster*, a magnifico castro quo munitum est, *Grevenbroeck, Sladbach, Dalen, VVassenberch* Opidula sunt. Arces frequentissimas habet, quæ Nobilibus & Equestribus familiis nomen dederunt, *Palant, Meroden, Renschenberg, Nesselroden, wachtendonck*, Est etiam Baronatus *VVickradiensis* Arcem habens munitissimam, *Quadorum sedem*. In hoc ipso tractu sita est urbs Aquensis, *Aquisgranum* recentioribus, *Vetera* Ptolemæo, in qua *Legio* XXX *Vlpia* : sed apud Antoninum est XX & *Legio* XXX *Vlpia* : aliis huic loco vicinus. Lhuithprandus *Grani Palatinum* vocat : Rhegino *Thermas Grani & Aquis Palatium*. Sæpius etiam *Aquæ* simpliciter ab illius sæculi scriptoribus nuncupatur vulgo *Aken*, Germanis *Ach*, Gallis *Aix*, dicitur. Vrbs est nobilissima; Aëre fruitur saluberrimo, agroque gaudet pulcherrimo, quamquam quod ad ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque tam intra urbis Mœnia, quam extra, é terra erumpentibus aquis natura calidis habet, multisque ac variis morbis adprimé utiles, Estque hæc urbs sede Caroli Magni qui hic obiit & sepultus est, celebrata. Fluvios habent hæ regiones præter Rhenum *Ruram*, sive *Roram* qui ad Vbiorum Opidulum, *Roeroort*, quod finem Roræ sonat, Rheno miscetur, ubi videre est duorum fluminum concurrentium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride illud subalbum apparet. Et quidem usque adeo tortuosus est Rora tantisque ambagibus fertur, ut propemodū ipse Mæander videri possit: tam autem violentus est, & vehementi cursu fertur, ut quandoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis spacio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra, paullo post solum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit : *Nersam* item, *Lupiam, Angram, Duselium, Erffat, Nirsi, Vornium* & alias. Nec Silvæ desunt, inter quas illa quam Tacitus *Saltum Teutoburgensem* vocat, Duisburgo vicina, quod cingit plusquam medium quibusdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus distans, vastissima est & amplissima; in qua innumeræ Feræ conspiciuntur. Rivulos habet plurimos, & limpidissimos: Montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque vestiti. Sed de his hactenus.

Vrbes & opda.

Regio & unde dicta.

LEodiensi Diœcesi nomen ab Urbe primaria *Leodio*, Huic vero a cæsa Legione Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat Hubertus Thomas *Leodius*: ipsi quoque Indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alii existimant nomen habere a rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe Milliari ortus, intra Vrbem Mosæ commiscetur; Vulgo *l'Evesché de Liege*. Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis: ad Austrum comitatus Namurcensis, Longitudo ejus Milliarium Leodiens. XXXI: Latitudo XV. Aëre gaudet purgato, temperato & salubri: Agro amœno, fertili, omnibus rebus affluente, inprimis versus Boream, qua Brabantiæ contermina: ibi Frumenti & omnis generis Fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam Vini. Versus Meridiem vero, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, Montibusque asperior: & Nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Galliæ, auctore Cæsare maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior: intus autem & in visceribus, habet Ferri & Plumbi, atque etiam Auri optimi Fodinas, sed Auri parciores. Sunt etiam in Montibus Lapidicinæ ex quibus in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur: & varii coloris eruitur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis Montibus, atque etiam sub ipso Mosæ alveo magnis cavernis excavato petuntur, atque in Provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summam centies mille ducatorum.

Situs.

Cæli qualitas. Soli fertilitas.

Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon de Liege*: Is ubi semel ignem concipit, paulatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit: Calor ei vehementissimus: quo fit ut Leodienses tria sibi præ aliis gentibus arrogent: Panem pane meliorem: Ferrum ferro durius: Ignem igne calidiorem. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt, Anno CIↃ CXCIIX, a quodam peregrino, qui Fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Omni præterea Pecorum genere abundat regio: nec desunt Silvæ, opimas quę præbent Venationes, jucundaque Aucupia. Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt a S. Materno Patavino, primo Tungrensum Episcopo circa annum Domini Centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodii est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum CCCCXCIIX, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & Civitatem istam una cum aliis Opidis vastassent) a S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit: mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui Anno septingentesimo decimo tertio, eam Leodium transtulit, ubi etiamnum visitur. Porro a D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora LXII Præsules a Guicciardino numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperii, Dux Bovillionensis, Marchio Francimontii, & Comes Lorensis & Hasbaniæ. Veteres hujus Episcopatus Incolæ fuerunt *Eburones*, *Tungri*, *Centrones*, & *Ceræsi*. Occupat jam magnam Lotharingiæ antiquæ partem, continet namque sub nomine Leodiensis Diœcesis, *Ducatum* Bovillionensē: *Marchionatum Francimontii*: Comitatum

Animalium varietas.

Arrianus. Germano, nihil animosius, nihil ad incursum acrius, nihil armorum cupidius est, teste Seneca de ira. Est porro hodie Germania regio, adeo amœna, adeo pulcherrimis nitidissimisque urbibus, castris ac pagis exornata & exculta, ut non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Civitates liberæ in ea numerantur xxcivi inter quas *Colonia Agrippina*, *Wirtemberga*, *Lubeka*, *Luneburgum*, *Francofurtum*, *Brema*, *Lipsia*, *Spira*, *Argentina*, *Friburgum*, *Augusta Vindelicorum*, *Tubinga*, *Heidelberga*, *Ratisbona*, *Vienna*, *Praga*, *Buda* &c, de quibus suis locis. Tot etiam ac tantis Germania (ut de Lacubus & Paludibus, quibus eam abundare frequentibus testantur Veteres, nihil dicam) irrigatur Fluminibus: ut etiam hac parte facile cum optimis regionibus certare possit. Hujus Fluviorum crebritatis caussam indicat Seneca lib. Natur. Quæstion. III, *At contra*, ait, *constat Germaniam Galliamque, & proximè ab his Italiam abundare rivis, & fluminibus; quia Cœlo humido utuntur, & ne æstate quidem Imbribus carent.* Fluvii autem Germaniæ celebriores sunt *Danubius*, *Rhenus*, *Amasis*, *Mœnus*, *Neccarus*, *Albis*, *Suevus*, *Visurgis*, *Vistula*. *Danubius* Ptolemæo & cæteris: *Ister* quoque Plinio & Straboni dicitur, hic horum nominum mutationem ponit ad ejus cataractas: ille ubi primum Illyrium alluit; Ptolemæus ad Axipolim urbem: Appianus ad Savi fluminis cum eo confluentiam: itaque ut superior pars *Danubius*; inferior vero *Ister* vocetur. Stephano Ματόας quondam dictus fuit: item *Danubis*, & *Danusis*: *Addubanus* nominatur apud Festum, nisi locus depravatus sit. Antiqua Numismata *Daunvius* legunt: *Done* & *Donavv* hodie appellatur, ab undarum sono & strepitu, ut habet Althamerus. Hunc secundum Nilum Amnium maximum qui in Mediterraneum pelagus fluunt, Sallustius scripsit, ac Fluviorum maximus Arriano lib I de rebus gestis Alexandri dicitur. Oritur in silva Hercynia, in pago *Don Eschingen* ex terræ visceribus magna scaturigine ebulliens. Veteres vocant Montem, unde prodit Abnobam, quanquam itinere unius horæ, ut scribit Munsterus oculatus testis, nullus Mons ad scaturiginem ejus pertingit: sed effunditur copioso aquarum meatu & nunquam deficiente, ex colliculo quodam cujus eminentia vix habet, xv aut xvi Cubitos, id quod se diligenter lustrasse, addit. Hujus fontem Tiberius visendum sibi existimavit. Herodotus è Pyrenæis jugis oriri credidit, cujus fidem Aristoteles sequutus est II Meteorologicor. Pyrenæos istos Maginus ponit in Germania ut errorem excuset gravissimorũ Scriptorum. Fonte suo prolapsus, divagatur in palustria, mox in alveum receptus & subinde allabentibus rivis auctior, multas gentes, Suevos, Pannonas, Dacos, Bulgaros adit, donec sexaginta amnibus receptis, medio numero navigabilibus in Mare Euxinum evolvitur, Ostiis ut Dionysius, Strabo, Herodotus prodiderunt, V: ut Plinius VI; ut Ammianus & Solinus VII: tanto impetu & undarum copia, ut XL Millium passuum longitudine, intra amaras Maris undas, dulcem exhibeat haustum quærentibus. *Et constat ab ultimis nostri finibus Maris, agminatim pariendi gratia petere Pisces*

(Ammiani

Urbium nomina.

Flumina.

(Ammiani verba sunt) *ut aquarum suavitate salubrius fœtum educant, nec intercipiantur.* Super hunc fluvium Trajanus Nerva Pontem miri operis in Mœsia construxit, quem denuo Adrianus demolitus est, Dione Casio referente. De Danubio Georgius Fabritius in quodam itinerario suo sic: —— *Ister,*

Qui centum populos & magnas alluit urbes,
Euxinum irrumpit bis terno flumine Pontum.

Nam in Mare tandem pleraque Flumina celebriora omnium terrarum deferuntur, quod etiam Ovid. lib. IIX Metamorph. hoc versu prodidit:

In quo desinimus, sacri in quo currimus amnes.

Rhenum secundo loco nominavi, ab Cæsare aliisque nobilitatum: hodie *Rhiin.* Hic è Lepontiis, ut Cæsar, ex Adulamonte summarum Alpium brachio quodam, vulgo *Etzel* dicto, sicut Strabo & Ptolemæus voluerunt; è Rhetia, ut Claudianus, oritur. Rhenus autem initio ex Alpibus (ut sentiūt Strabo & Ptol.) sumpto, ab Orientali quidem earum parte ubi Adulæ Monti conjunguntur, populique Lepontii habitant, duobus nascitur Fontibus, unius, ut minimum, diei itinere, propter Montium juga distantibus. Altero magis Occiduo magisque Septentrionali, qui *anterior* Rhenus vulgo: altero magis Orientali magisque Australi, qui *Rhenus posterior* Adcolis dicitur. Hi tandem confluunt, & efficitur è duobus Fontibus tandem unus Rhenus, qui prope à capite duos efficit lacus *Acronium* sive *Constantiensem* à Constātia ad eum sita, de quo in Helvetiæ descriptione: alterum *Venetum* hodie *Cellensem*, à Cella Opidulo, omnis generis piscibus abundantem. Hinc conversus ad Occasum Opidum *Rhinfelden* alluit, eundemque tractum Basileam usque sequitur: ibi vero prorsus ad Septentrionem convertitur, donec Argentoratum attigerit: inde multas regiones interluens, urbibus multis lustratis, amnibus ubique magnis & exiguis receptis: *Spiram*, *Wormatiam*, & *Moguntiam*, altus admodum & tumidus pervenit. Hinc ad Occasum conversus *Bingium* alluit. Inde ad Cæciam vergens, tergo *Confluentia*, *Bonna* & *Colonia* relictis, demum circa initium agri *Batavi* (qui locus nunc Clivici juris est, & *Lobeco* vetusta arce & telonio nobilitatur) scindit se bifido cursu in diversa labens: quam divisionem eleganter Mamertinus *Divortium*, Frontinus *Divergium* amnis nominant, ille à divertendo, hic à vergendo in diversum. Apud Lobecum igitur bipartito cursum suum dividit, ita ut pars altera Rheni nomine appellata *Arenacum* recta petat urbem Gelriæ primariam. Inde nō multum sinuosus mæandris flexuosis *Vadam*, ab eo se flectit *Rhenam*, *Rinnes* Tacito nominatam: hinc *Batavodurum* decurrit. Inde Rhenus mutato nomine Lecca dici incipit, quondam rivulus elicis potius cognomento tunc dicendus: at nunc revera è rivo flumen factus. *Culenburgum* & *Vianam* præterlapsus, lustrataque *Schoonhovia*, in Merovan amnem, priusquam Mosæ nomen induat, se effundit. Pars Rheni altera ad lævam se flectit, & *Neomagum* urbem antiquā prætexit, urbisque mœnia aream que navalem radit, Vahalis jam nomine clarus: longo inde agmine *Tielam* pergit: istinc anfractuoso meatu *Bomelium* ad lævam relinquit, deinde non procul Woricomio Mosam accipit, mox apud *Goricomium*, Lingæ amnis incredibili lenitate segnis, incremento auctus, Merovæ nomen accipit, à Merovæorum arce: quam ubi

 prætericrit,

præterierit, Durdrechtum nobilissimam ex urbe Insulam prælabitur: demum receptis Lecca & Jsela Rheni brachiis, Iselmondam prçterfluens, sub Roterodamo Mosa appellari incipit, ubi recedentibus latius terris, vasto jam ore Sciedamum & Vlaerdingam ad dextrum latus relinquit, deinde Gervlietum Opidum & Brielam à læva præterlabitur, ibiquç mox Oceano miscetur. *Amasius* Ptol. *Amasias* Strab. *Amisia* Tacito, *Amisius* Plinio & Pomponio, hodie *Eems*. Hic paullum infra Paderbornam Westphaliæ urbem Caput Fontesve suos ducit, atque ad Cæciam conversus, Varendorpium, Grevam, Rhenam, Lingham perlabitur: inde Meppenum & Nebuisum pergit; hinc in Septentrionalem Oceanum exiens apud Embdam Chaucorum minorum Emporium, nomen illi suum mutuatur, *Eemis* dictus. Quartum locum tenet *Mœnus* Plinio, *Mœnis* Pomponio, *Menus* Ammiano: hodie *Meyn*. Hunc Regino Historicus, & ejus temporis Scriptores *Mogonum* vocant. Fortean *Iulia* flumen est apud Vellejum Paterculum. Nisi pro Julia *Lupia* apud hunc legendum, ut Viri docti quidam suspicantur. Oritur ex monte qui *der Fichtelbergh* dicitur, & Francofordiam, quæ inde ad Mœnum dicitur, Werthemiam, Herbipolin & Pabebergam præterlapsus, juxta Moguntiacum Rheno miscetur. Germanosque inferiores a superioribus cis Rhenum dispescit. Ejus litteræ Græco computo efficiunt CCCLXV, totidem quot sunt in anno dies. Quintum in locum venit *Neccarus*, unde vina Neccarina optima & laudatissima, antiquis *Nicer*, teste Rhenano: fontes habet duarum pænè horarum intervallo distantes a Danubio, lapsusq; per agrum Wirtembergicum Rheno recipitur supra Heidelbergam. *Albis* sequitur amplissimum Germaniæ flumen, quod Suevos à Cheruscis (ita enim legendum censet apud Vrbium Sequestrum Iunius pro Cerveciis) dividit: Vellejus Semnonum atque Hermundorum fines præterfluere testatur. Tacitus in Hermunduris Albin oriri flumen inclytum scribit, at Conradus Celtes ex Hercynio inter Bohemos. Multas urbes claras præterlapsus tandem inter Chaucos minores & Cimbros Oceano insinuatur. Hic est cujus in crepidine mulieris species humana amplior, Drusum compellans, pergere ulterius vetuit, Dione & Tranquillo referentibus. Barbari seculi Scriptores Latini *Albiam* vocant: Germanis *Elbe* dicitur. Bohemis vero apud quos originem sumit, *Labe*. Nomen habere à numero indicat Fabritius in suis Rerum Misnicarum libris, fontium nempe XI, ut Bohemi, sive, ut Saxones dicunt, tot amnium influentium. Oritur enim, ut idem tradit, in tractu Hercyniæ silvæ, qui a Gigantibus nomen habet, vulgo *Risenberg*, ex XI (quorum singula nomina adjicit) fontibus: qui tandem conflati, Albim fluvium conficiunt; *Elve* & *Elbe* Germanis XI significante. *Suevus* septimo loco est, quem alii *Viadrum* nominant, qui corrupta deflexaque voce *Odera* dicitur, quod ex Oderbergo monte cognomine fontes trahat ad Marcomanniam sive Moraviam: qui multorum amnium accessione auctus Francofordiam Gymnasio celebrem præterlabitur; tandem postquam hinc Stetinum Sidenorum sedem, maritimum Emporium, illinc Caminum urbem Episcopalem prætexuit, ibi lacu ingenti effecto in Germanicum Oceanum eluctatur. Nam qui *Spream* (*die Spree*) (qui inter nobiliores quoque amnes habetur, & Brandenburgum inclytam Marchionum sedem prætermeans, apud Havelobergum in Albin decurrit) Suevum esse autumant, erroris comperti sunt, quorum è numero

è numero est Bilibaldus, qui in Oceanum abire Spream juxta Sundam maritimam urbem scribit. *Visurgis* sequitur, vulgo *de Weser* Variana clade nobilis, ut Paterculus ait. Dioni Οὐίσουργος lib. 55. Hunc Ovid. *Iturgum* videtur appellasse eo versu, *Decolor infesta testis Iturgus aqua*: *Visurgis* Ptol. *Bisurgis* Straboni, *Visuris* in Adami Historia Ecclesiastica, *Vesaris* Sidonio. Hic ex Hassia venit, & juxta Mindensem, Werdensem, Gotingensem ac Bremensem Civitates præterlapsus, Veseræ nomine notior in Oceanum defertur. Vltimum *Vistulæ* dedi locum, sive *Istulæ*, quem etiam Bilibaldus *Vandalum* nominat. Hic Germaniæ terminus, quod ultra eum Sarmatiam Europæam Ptolemæus collocet: Jornandes Scythiam, qui Sarmaticis jugis decurrens, Cracoviam Polonici Regni metropolim, alluit, auctuq; Fluminum vastus in trina se fundit Ostia: hinc Gedanum (ea vox Heneto idiomate præsidium Danis objectum signat) nobilissimum Emporium Dantisci nomine notius: inde Elbingam Prutenici Borussorum Reguli Academiam: tertio Locstetum Opidum præterfluit, sicque trifido agmine in Venedicum sinum effunditur. Sunt & alii complures nobiles Fluvii, qui vel in Mare vel in grandiorem aliquem Fluvium deferuntur, quos ne prolixior sim, prætereo. Ad Mare quod a Germania Germanicum dicitur, transeo. Cum enim Germaniam universam hac descriptione exhibeamus, de Mari quoque ejus Littora alluente nonnulla subjicienda videntur. Cæterum cum de Mari universim fusius alibi, & proxime in generali Belgicæ descriptione egerimus: pauca de Æstu maris, quæ loci angustia prohibiti ibi addere non potuimus, præfati: nonnulla Germanici Maris propria enumerabimus. Oceani Æstus excitare Lunam, causamque reciprocandi illi præbere, nunc constat inter omnes. Quemadmodum vero Luna varias in Motu vices sustinet, ita etiam dissimilibus vicibus agitantur Æstus. Nam Lunam sequentes bis inter duos ejus exortus adfluunt, bis refluunt, vicenis-quaternis semper horis: hoc est, Maria singulis diebus naturalibus bis inundant, bis recedunt: intumescentia, adscendente Luna supra Horizontem ortivum: relabentia vero, ipsa ab Meridiano fastigio in Occasum vergente: iterum exsurgentia, recedente subter ima cœli Luna, partemque meridianæ contrariam accedente: hinc subsidentia, donec iterum exoriatur. Vt item Luna non semper eodem tempore neque loco oritur: sed assidue aliunde, quam pridie, prodit: sic nec Æstus statis horis recurrunt, sed illo tantum tempore, quo ipsa iter facit per cœli cardines. Hoc etiam notandum; Lunam aliter Maria movere, quum plena: aliter, quum dimidiata. Major enim vis Lumini copioso, quam debili & velut exstincto. Nota nostratibus plenilunii tempore vox, *Sprinckvloedt*, quasi Æstus altius solito exsiliens. Non minus verè, quam eleganter Agellius lib. XIV, Oceanum quasi Lunæ Comitem, cum ea simul & senescere, & adolescere solere, scribit. Configurationes quoque nonnullius hic momenti. Luna enim, si Venerem, dicis gratia, in idoneo adspectu respiciat, & humidas percurrat mansiones, Accessum Maris præter solitum auget: sin Martem & siccas permeet, minuit. Observanda & hic adscensio Signorum. Luna enim si fuerit in Signis Rectarum Adscensionum, longiore tempore producit Æstus: quam si in Obliquarum. Hoc namque animadversum viris magnis, nunquam Accessus Recessibus pares esse temporis duratione: nisi quum Luna in Signis

Mare.

Æquinoctialibus sine Latitudine. Neque hoc silentio prætereundum, alias Aquarum partes magis vi luminis & radiorum corporis Lunaris adfici, quam alias; vel ob rectitudinem radiorum, vel vim quandam aliam occultiorem. Quin & alia efficacia radios suos in Aquas demittit Luna, si Septétrionalis, alia, si Meridionalis, hic enim Accessus auget in Littoribus Meridianis, ibi in Septentrionalibus. Cæterum Æstus marini aliis aliisque locis manifestiores, obscurioresque aut pænè nulli sunt. Nam ut de nostro hoc Germanico Mari nonnihil dicamus, Certum est Æstus in eo vix ullos percipi, nisi quantum ventis concitatum nunc in hanc, nunc in illam partem undabundum rapitur, Coroque flante altius aliquando intumescit, neque usquam latius dominatur Mare, multum fluminum huc atque illuc ferens, nec littore tenus accrescit aut resorbetur, sed influit penitus atque ambit. Altitudo Cumque Hispanicus Atlanticusque Oceanus profunditatis pænè sit imperscrutabilis, ita ut demissa bolis ad ccc aut cccc Orgyas necdum fundum pertingat, Germanicis tamen plerisque locis LX tantum cubitis depressus esse compertus est, aut vix usquam centum cubitorum altitudinem excedere, præterquam Norvvegicis Littoribus nonnullis, ita in immensum abruptis profundisque, ut impervestigabilis censeatur profunditatis. Insuper & hoc memorandum, quod, quum reliqua Maria pæne omnia aquis constent amarissimis ac salsissimis, hoc nostrum mare dulcibus potuque haud omnino insuavibus undis conflatur, idque ob divitem maximorum fluminum è Sarmaticis Montibus influxum, quodq; Sol iis locis imbecillior videatur, quam ut id quod limpidius leviusque est aqueæ substantiæ, elevare queat, quam causam nonnulli adferunt præcipuam salsedinis maris. Quæ si sufficeret satisque esset idonea, *Amalchium* quoque & *Chronium mare* salsedinis expers foret, cujus contrarium contingit. Quare liquefactæ nives potius, dictique Fluvii è Sarmaticis Montibus profluentes, id Mare dulce limpidumque reddunt. Vnde illud quoque emergit, cur facilius reliqua Maria onerarias naves ponderibus maximis onustas sustineant, quam id de quo agimus. Solent quippe salsa Maria plus oneris ferre ob aquæ crassiorem substantiam, tenuitas siquidem levissimis ponderibus pervia est. Natatio quoque in hoc Mari facilior, quam in cæteris. Nauseam tamen navigantibus contingere solitam, vomitumque excitat majorem, ob vehementiores motus, quibus modo ad æthera usque attolli, modo in imũ usque infernum deprimi videtur. Varias hoc Mare pro locorum varietate sortitur appellationes. Dicitur enim *Oceanus Germanicus* à vicina quam alluit Germania, & à Gallico Britannicoque qui Occidentalis est in Oriẽtem Sarmatiam usque porrigitur. Dicitur & *Mare Septentrionale*, *Arctoum*, *Cimbricum*, *Balthicum*, *Codanium*, *Suevicum*, *Vandalicum*, *Scythicum*, *Sarmaticum* &c. Atque hæc de Mari pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Non desunt Germaniæ Montes, inter quos nominatissimi sunt, *Rolbergus*, *Mons Isidis*, *Melibocus*, *Pinifer*, *Hessus*, *Ostbergus*, *Senus*, *Suevus*, *Pavonis*, *Rheticus*, *Sprulius*, *Vocetius*, *Vosagus*. Montes. Sunt & Silvæ plurimæ, longè autem maxima *Hercynia*. Silvæ. *Silva Hercynia* optimi & maximi quique autores cum Latini, tum Græci meminere, Pomponius Mela qui eadem fere cum Cæsare disserit, Strabo lib. VII aliquantũ diversa, Plinius item multis in locis. Ejus cum sint haud dubie lata cornua, & varii tractus, ipsa tamen intra Germaniam, quod ad Occasum & Meridiem attinet, continetur. Ideoque Arduennam Silvam ut illius partem neutiquã adnumeraverim, inquit Glareanus, quod quidam nostra ætate temere fecere. Cæsar lib. VI Com. de bel. Gal. scribit LX dierum spacio extendi; secundum latitudinem autem novem dierum iter expedito patere. Adsciscit sibi hac nostra

ſtra ætate varia nomina; alicubi enim *Nigra Silva* à Pinuum immenſa vi, *Der Schvvarts Wald*: alicubi *Ottonis* à venationibus Imperatoris Ottonis in illa Silvæ parte frequentibus: à populis etiam, quos adit, nomina mutuatur, unde *Thuringica* & *Bohemica* dicitur. Apud ſolos autem Cheruſcos hactenus conſtanter retinet nomen ſuum vetus, veteribus Græcis atque Latinis Scriptoribus celebratum Hercyniæ Silvæ, *Der Hartz Wald*, à reſina, *Hartz* enim vocant reſinam & Galli & Germani. Meminit hujus Silvæ etiam Pandulphus Collenutius Piſaurienſis in deſcriptione Germaniæ, his verbis: *Silva Hercynia ad Dacos & Getas diverſa ſibi nomina ſumens defertur, donec ad extremos Tartaros perveniat, ubi obſcura ſilvæ nomen accipit, ignotisque finibus, itineribusque impervia, & ob Ferarum immanitatem, & monſtrificos Faunorum terrores penitus inacceſſa.* Sed de his ſatis, ad alia pergo. Sequuntur Opera publica & privata inter quæ, ut infinita prætercam: Templum Argentoratenſe celeberrimum elegantiſſima ſtructura, præcelſa Turri conſpicuum nequaquam ſilentio prætereundum. Inter totius enim univerſi Miracula, non immerito octavum obtinet locum. Cœptum eſt autem auguſtiſſimum hoc Templum jactis fundamentis ædificari anno Christi ↃⅩⅤ. Anno autem Domini ↀↃCCLXXVII ſub Epiſcopo Conrado a Liechtenberg, Erkuinus a Steinbach Architectus Turrim exſtruere cœpit, opus nobile & ingens, cujus ſimile nec in Germania, neque in Italia aut Gallia reperitur: quæ XXVII annis fere uſque ad faſtigium conſummata. Hæc ab ipſis fundamentis uſque ad ſupremum culmen quadris & pulchrè figuratis lapidibus eſt erecta. Vbique aëri & vento eſt pervia, patetque aſcenſus ejus quatuor cochleis. Vbi vero craſſities ejus in faſtigiū incipit acuminari, ibi octo conſurgunt cochleæ. Supremus nodus, qui inferius vix modii magnitudinem habere videtur, tantus eſt, ut capacitas ejus recipiat quinque aut ſex homines. Longitudo ejus habet pedes Geometricos ⅠↃLXXIV. Eſt & Horologium artificioſiſſimum atq; inprimis admirandum. Et ad Statum Eccleſiaſticū Germaniæ quod attinet, Archiepiſcopatus VII per Germanicū Imperium numerantur, quorum provinciæ, excepta Livonia, ſub hoc titulo deſcribentur. Sunt autem *Moguntinus Mentz*, cui XII ſubſunt ſuffraganei, *Curia Chur*, *Conſtantia Coſtnitz*, *Argentina Strasburg*, *Spira*, *Wormacia*, *Herbipolis Wurtzburg*, *Auguſta Außburg*, *Ayſtett*, *Hildeſhaim*, *Paderborn*, *Halberſtatt*, *Ferden*. *Colonienſis Colen*, V habens ſuffraganeos, qui ſunt *Monaſterienſis* olim *Mimigardevordenſis*, *Trajectenſis Vtrecht*, *Leodienſis* olim *Tungrenſis*, *Mindenſis Minden*, *Oſnaburgenſis*, *Oſenburg*. *Trevirenſis Trier*, cui III ſuffragantur, qui ſunt *Metenſis Metz*, *Tullenſis Toul*, in Lotharingia & *Verdunenſis Verdun*. *Magdeburgenſis Meydburg*, Primas Germaniæ cui ſubſunt IV, *Morſenburgenſis Morsburg*, *Naumburgenſis Naumburg*, ſive *Cizenſis*, aut *Mamillenſis*, *Brandeburgenſis* & *Havelburgenſis*. *Salisburgenſis Saltzburg*, IX habet ſub ſe Epiſcopos, qui ſunt, *Tridentinus Trent*, *Brixienſis*, *Patavienſis Paſſavv*, *Friſingenſis*, *Viennenſis Vienna*, *Sekovienſis Seckavv*, *Gurcenſis Gurck*, *Laventinenſis Laventmund*, *Chiemenſis Chiemſe*. *Bremenſis* cui VI ſunt ſuffraganei, *Lubecenſis*, *Suerinenſis*, *Lebuſſinenſis Lebus*, *Schleſvicenſis*, *Ratzenburgenſis*, *Hamburgenſis* olim Archiepiſcopus. *Rigenſis Riga*, habet IV ſub ſe, qui ſunt, *Revalienſis Revel*, *Curienſis*, *Oeſelienſis Oeſel*, *Derptenſis*. Liberi & exempti Epiſcopi ſunt *Miſnenſis*, *Babenbergenſis* Bamberg & *Ratiſponenſis*. Academias Merc. numerat *Baſilienſem*, *Colonienſem*, *Dillingenſem*, *Moguntinenſem*, *Marpurgenſem*, *Lipſienſem*, *Ingolſtadienſem*, *Heidelbergenſem*, *Gripſvvaldenſem*, *Friburgenſem Friburg* Briſgojæ, *Francofurtenſem* ad Oderam, *Erphordenſem*, *Pragenſem*, *Roſtochienſem*, *Coningsbergenſem*, *Trevirenſem*, *Tubingenſem*, *Viennenſem*, *Breslavienſem*, *Wirtembergenſem* & *Herbipolenſem*: ex quibus tanquam

Opera publica

Status Eccleſiaſticus.

Scholæ.

Studiis celebres viri.

tanquam ex multis Equis Trojanis innumeri viri eruditissimi exierunt. Testantur id permulti, omnium artium genere instructissimi. testantur Linguarum Græcæ, Latinæ, Hebraicæ peritissimi, hic diserti Oratores, hic acuti disputatores, hic absoluti Arithmetici, hic Astronomi exactissimi inveniuntur: Geometras vero nulla Europæ vel Orbis Regio magis consummatos dabit. Taceo Medicinæ accuratam cognitionem, atque alia id genus.

Mores.

Nunc ad Mores venio. Germanis in universum ab auctoribus corporum moles & firmitas tribuitur. Truces & cœrulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum valida, à Tacito; Immanes vocant Hegesippus & Plinius; Truces & Feroces Sidonius; Superbos Pausanias & Cassiodorus; Immites Appianus; barbari, Perfidi & Simulatores dicuntur à Cæsare: in summa feritate Versutissimi, natique mendacio, à Paterculo. Sincerius qui inter hos vixit Tacitus, dicit milites hujus atrocissimos & lætam bello gentem, sed minimè astutam nec callidam, aperientem secreta pectoris, atque detectam omnium mentem, & fidei commissæ patientiorem. Item Iulianus Imp. in Misopogone dicit se experientia didicisse gentem esse quæ adulari nesciat, sed libere ac simpliciter cum omnibus vivere. Natura temperatos & placidos moribus hos esse docet, ex regionis quam incolunt qualitate, Ptol 11 Quadrip. Quod ad Religionem attinet, qua mentes hominum velut illigantur tenenturque præsumpto Numinis metu, Germani *Sacrificiis*, ut scribit Cæsar, *non student; Deorum numero eos solos ducunt quos cernunt & quorum opibus apertè juvantur: Solem & Vulcanum & Lunam*. Postea tamen, ut patet ex Tacito qui vixit sub Imp. Nerva, sibi alios quoque Deos adscivere: ut Mercurium, Herculem, Martem, Isidem & Matrem Deorum: item Alcim quendam. Idem Tacitus addit, hic quoque Velledam & Auriniam loco numinis fuisse. Tanfanæ templi apud hos quoque meminit dictus Tacitus, qui & Suevos Terram Matrem colere ait, quam *Aertham* (ut legit Lipsius) vocant, ut hactenus, *Aerde*. At his nulla simulachra, Sacras quasdam mulieres, quas Fatidicas Tacitus, Vates vocant Agathias & Polyœnus, eos etiam habuisse, docet Plutarchus, & ex eo Clemens Alexandrinus: quæ ex fluviorum sonitu, vorticibus, ac circumvolutionibus futura prædicebant. Ælianus eos etiam per Aves, viscera, signa & omnia, futura prædicere, annotavit. Maximè vero Mercurium sive Teutatem coluerunt, ab humanis non abstinendo hostiis, teste Tacito. In pace nullus communis erat Magistratus, tempore autem belli qui ei præessent deligebantur. Omnis vita in studiis rei militaris: neque Latrocinia ullam habere infamiam apud Cæsarem legimus. Et ut placet Senecæ, armorum illis una cura: his innascuntur, his innutriuntur. Si patria, teste Tacito, longa pace torpeat, eas nationes ultro petunt, quæ bellum aliquod gerunt. Conducunt matres, pignora & uxores, quæ pugnantibus hortamina & cibos gestant: nec plagas exsugere pavent. Prælium cantu, sono armorum, tripudiisque incipiunt. Scutum in eo reliquisse, præcipuum flagitium: ita ut multi ex bello superstites, infamiam laqueo finierint. Hos fluvios tranare, ajunt Dion & Herodotus: levitas enim armorum & proceritas corporũ, eos teste Tacito attollit. Eos mortis contemptores,

per-

persuasione futuri in vitam reditus, apud Appianum legimus. Severa his matrimonia, singulis uxoribus contenti sunt: exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob Nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Paucissima adulteria: quorum pœna præsens hæc: accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo Maritus, ac per omnem vicum verbere agit. Sic Tacitus. Sua quemque mater uberibus alit, neque ancillis & nutricibus delegantur. *Hospites violare* (inquit Cæsar) *fas non putant, qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent sanctosque habent: iis omnium domus patent victusque communicatur. Nemo apud* Germanos, inquit Tacitus, *vitia ridet, nec corrumpere & corrumpi, seculum vocatur. Plusque ibi boni mores valent, quam alibi bonæ leges. Major pars victus eorum,* Cæsare memorante, *in lacte & caseo & carne consistit.* Non alia pulte quam ex avena vivere, *Plinius* testis est: in egestate crudis contentos, Appianus. Crudis etiam carnibus vesci, addit Mela. In prandio, auctore Athenæo, adferunt carnem membratim assam & superbibunt Lac vinumque merum. Cibi simplices, recens Fera, agrestia *Poma*, aut Lac concretum. Potus, humor ex hordeo aut frumento est, Tacito. Neque ulla gens in hospitiis aut convictibus effusius indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. Sed, ut nemo sine vitio nascitur, diemque noctemque continuare potando, nulli probrum. Quod ad vestitum, *Tegumen*, inquit Tacitus, *omnibus Sagum, fibula, aut si desit, spina consertum*, qua refixa refibulatave diffluebat de humeris sagum. Idem Germanos non fluitante veste, sed stricta artusque singulos prope exprimente & quasi corpori assuta, dicit fuisse usos, qualem & Francis dat Sidonius oculatus testis. Idem Fœminis habitus qui & Viris. Tunicæ erant illis striatæ, rusticis etiamnum apud nos alibi usitatæ: Ferarumque pelles in honore & usu fuere. Quondam etiam Germani corpore quidem robustissimi, animo vero rudes & ad artes inepti fuere. Nunc vero omnis generis opificia studiosè & cum laude exercent: & (ut vulgares omittam) specta æris fundendi cudendique peritiam, specta metallorum tractandorum scientiam & similes Artes. Hęc primum machinas tormentaque ahenea invenit, prima Typographiam nostro Orbi dedit: prima horologiorum confectionem demonstravit: denique ita Germania omnium Artium asylum facta est, ut nullam elegantiorem scientiam admiserit aut artem, quam non exornarit, auxerit, poliverit, multas vero ipsa invenerit. Larga etiam manu confinalibus suis aliisque remotioribus populis subministrat, Vina præstantissima, Aurum, Argentum Cuprum, Stannum, Plumbum, Argentum vivum, Vitriolum, Alumen, Colores pictorum varios, Lamellas, Frumentum, cunctaque Fabrilia ex Ferro & Cupro, aliasque Merces.

Victus. *Vestitus.* *Opificia.* *Mercimonia.*

Regio & und: dicta.

HActenus in genere Germaniam descripsi: postulat Methodus ut speciatim & per partes eam perambulem. Primo loco se offerunt in hac Tabula Comitatus duo, Membra Imperii in Circulo VII VVestfalica, *Embdanus & Oldenburgensis. Comitatus Embdanus* appellationem ab Vrbe primaria habet: nunc etiam *Frisia Orientalis* dicitur: non aliam, ut videtur, ob caussam, quam quod Frisiis contermina. Non enim locum hunc *Frisii* olim, sed *Chauci* tenuere, quos duplices commemorant Plinius & Ptolemæus, Majores & Minores. Majores sunt qui Bremensem Episcopatum incolunt: Minores sunt Embdani & Oldenburgenses. Siquidem inter Amisim & Visurgim etiam Ptolemæus sedes illis constituit, cujus verba sunt: *Cauchi Minores ad Visurgin amnem extenduntur, at Majores Cauchi ad Albin usque.* Chaucos ita describit Plinius lib. XVI cap. I. *Sunt vero & in Septentrione visæ nobis gentes Chaucorum, qui majores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum Natura controversiam, dubiumque, terra sit, an in parte maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis, navigantibus similes quum integant aqua circumdatæ, naufragis vero, quum recesserint, fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, necum Feris quidem dimicare contingit: omni procul abacto frutice. Ulva & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia, captumque manibus lutum ventis magis quam Sole siccantes, terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua urunt. Potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus in vestibulo domus.* Hæc olim Chaucorum facies. Ea nunc quantum ab illa mutata est? Hodie enim, quænam terra uberius præbet Mortalibus alimenta? non Incolis modo, sed vicinis, aliisque exteris? At olim quam informis, quam tristis cultu, adspectuque, quam misera Incolarum habitatio? Non Frumenti, non aliarum Frugum mentionem facit Plinius: jam ubi major ubertas? Frugiferarum arborum olim impatiens; nunc omne fere genus arborum producit. Non Pecudem habebant, non lacte alebantur; ubi major jam copia, & quis potior cibus? Agrum siquidem planum, & pascuis fœcundum, Naturæ beneficio obtinent, cujus quidem quam glutinosæ & pingues sint glebæ, quam læta pascua, quam numerosi Armentorum & Pecudum greges, vix verbis explicari potest. Docet id exquisiti, delicatique saporis Butyri & Casei ad miraculum usque copia, quæ uberrimo incolarum quæstu & emolumento maximo ad varias regiones & per universam Germaniam defertur. Quinetiam non obscurè id comprobant pingues & supra vulgarem magnitudinem Boves, quorum aliquot myriades in pascuis passim oberrare videntur, qui soli graminumque beneficio adeo impinguescunt, ut exteræ etiam nationes iis potissimum delectentur. Postremo si cum Feris non dimicarint: hodie aliter docet crebra Nobilium venatio. Est ergo solum hujus tractus hodie adeo dives, ut regionum vicinarum ope indigere minimè videatur; imo multis usque adeo abundat, ut Equis, Bobus, Pecore, Carnibus porcinis, Lana, Butyro, Caseo, Hordeo, Avena, Frumento, Fabis & Pisis, item Sale ut eorum quotannis magnam copiam larga manu Confinalibus suis aliisque remotioribus Populis communicet. Porro *Fredericus* Imperator ejus nominis III

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

anno CIↃ CCCCLXV cum variis Præfecturis hæc Provincia regeretur; Comitatus titulo auxit, totamque *Vdalricho* cuidam attribuit. Inde ad nostrum hoc usque ævum continuo Comites suos habet. Vrbes in hoc Comitatu mœnibus clausæ duæ sunt *Embda* & *Aurichum*. *Embda* sive *Emdena*, vulgo *Embden*, Vrbs hujus regionis primaria & Emporium celeberrimum ad Amisis fluminis ostiũ, Portus opportunitate nobile, cujus alveus ita profundus est, ut navigia maxima passis velis admittat: propterea amplitudine opum, ædificiis publicis privatisque, & Civium multitudine omnibus non Germaniæ modo, verum etiam Europæ angulis innotuit. Inter ornamenta præcipua sunt Comitis Ædes sumtuosæ, Templum magnificum & Domus Prætoria. Mira hic omnium rerum & exuberans copia videtur, non earum modo, quibus satis necessitati fieri, sed quibus voluptatis studium concitari queat. Præstat hoc Civibus, tam Portus & importationis commoditas, quam nativa Frisiæ (de qua supra diximus) ubertas. Vrbs à fluvio *Ems* nomen habet, quem Tacitus *Amisiam* vocat. Hic ille est fluvius ad quem Drusiana fossa egressæ legiones Romanæ, lat.eque Oceano, secunda navigatione pervectæ sunt, ut refert Tacitus II Annalium. *Aurichum* urbs altera, Nobilium jucundissimus recessus ob Silvas & Nemora, in quibus aucupio vel venatione liberaliter sese exercent. Cives potentes habet mercaturæ vel opificio alicui deditos. Arces & villæ in hoc Comitatu infinitæ sunt. Pagorum tantus numerus est, ut alter alterum interdum contingat. Horum magna pars, sive ædificiorum splendorem sive platearum amplitudinem, sive Incolarum frequentiam spectes, cum quibusdam Germaniæ urbibus potest contendere. Neque vero in iis omnes rustici & agricolę: sunt & Mercatores, & Artificum varia genera; Nobiles etiam sparsim interjecti. Sunt & hic duo alii Comitatus, qui Embdano Comiti subjecti sunt, *Esensis* & *Ieverensis* à primariis eorum Opidis sic dicti, *Ieverensis* ditio trans Iadam ad Occasum sita est, continetq; pagos octodecim: ei Septentrionem versus qua se Visurgis in Mare exonerat, prætexuntur duæ Insulæ, *VVangeroga* & *Spikeroga*, desertæ magna ex parte. *Esensis* Comitatus ad littus Oceani contiguus est *Ieveria*: ab occasu Berumensi & Auricensi tractu: à Borea mari terminatur. Ejus Dominus *Hajo ab Husęke* anno CIↃ CCCXXC quum petulantius vicinos infestaret, navesque Bremensium in Visurgi interdum spoliaret, mariaque vicina piratis, terras prædonibus & grassatoribus suis impleret, tandem post leviores cum Bremensibus pugnas quibus inferior fuit, quum Esenam confugisset, captus à Bremensibus Edoni VVimmeke Capitaneo Ieverensi traditus est. Qui eum fune cannabino diu tortum strangulatumque tandẽ frustillatim dissecavit, eo quod sororem, quam in matrimonium duxerat nulla justa de causa repudiasset. Est quoque in hac Tabula Comitatus *Delmenhorst*. Et Dominia *Ezes*, *Norden*, *Aurick*, *Iever*, *Vredeburg*, *Ovelgunne*, *Rheyde*. Flumina hic *Amisis*, *Visurgis*, *Iada* & alia. Incolæ hujus regionis Germanica utuntur lingua: sed ad secretiora propria quadam & vernacula quam advenæ non intelligunt. Omnis generis opificia studiosè exercent, aut agros colunt: aut mercaturam faciunt. Vestitus honestus: etiam rusticorum: ita ut ex vestitu eos pro opidanis quis duceret, Fœmineus sexus habitu multum ab aliis differente gaudet. Totam capitis comam in unum cirrum componunt, eumque multis argenteis deauratisque sphærulis vel nodulis ornatum in tergum dependere sinunt.

Flumina. Opificia. Vestitus.

ſinunt. Caput ipſum in æſtate reticulo ex rubri coloris ſerico contexto, argentoque deornato rediment. Hyeme autem capitium ex panno viridi induunt, quo totum caput adeo cooperiunt, ut oculos tantum adſpiciendos præbeant: *Hatte* vocant hoc genus veſtimenti. Palla ſive veſtis exterior, quæ à capite ad talos uſque plurimis minutis que plicis ſtriata eſt, argenteis deauratisque laminis tam frequentibus undecunque rigeſcit, ut exuta, etiam erecta conſiſtat. Hæc conſtat ex rubro, interdum etiam ex viridis coloris panno.

Comitatus Oldenburgenſis.

Regio & unde dicta.

HÆc de Comitatu Embdano: ſuccedit *Oldenburgenſis.* Comitatui *Oldenburgenſi* impoſitum nomen ab urbe primaria Oldenburgo. Hunc tractum olim Chauci minores incoluerunt ſicut & Comitatum Embdanum, ut ſupra diximus. Comitum autem Oldenburgenſium ditio quam etiam hæc Tabula ob oculos ponit, ab Ortu ad Viſurgis ripam, Provincias Stegingiam (è regione Bremæ arci Delmenhorſtæ ſubjectam) Stadlandiam in quinque, Butidiam in ſeptem Parochias tributam, & huic ſubjectam Ieveriam, Friſiæ partem, XXIII parochiis inſignem complectitur: ad Occaſum Amerlangiam ad Amiſiam fluvium porrectam, in medio Morinos habet. Ad Boream Friſia & Oceano: ad Meridiem diœceſi Monaſterienſi terminatur. Albertus Crantzius in ſua Metropoli lib. 3 cap. 15 ſcribit hunc Comitatum eſſe ex omnium vetuſtiſſimis: VV*idekindum* enim Saxoniæ Ducem (qui vixit Caroli Magni tempore) inter hujus Comites nominat. lib. 11 cap. XXX. Irenicus tradit, urbem *Oldenburgum*, à Carolo inſtauratam, Eccleſiamque illic in honorem S. Ioannis Baptiſtæ dedicatam conſecratamque ab Adalgargo Epiſcopo. In eo autem ipſum errare puto cum Ortelio, quod hanc civitatem inter Wandalicas numerat, juxtaque mare eam deſcribat. Hæc namque alia eſt ab illa in Wagria nempe, Holſatiæ regione. Hanc VVandali *Stargard*, Dani *Branneſiam*, quique pro ſuæ linguæ proprietate vocavere, ut idem Crantzius aſſerit. Laurentius Michaëlis putat *Ambrones* (quos quondã cum Cimbris in Italiam profectos, & à C. Mario cæſos, tradit Plutarchus) hinc originem habuiſſe, eorumque nomen adhuc extare apud Gentem quam *Amerlander* appellant. Idem de Alanis Saxonibus ſentit quos ad ſtagnum Alanum, in hoc tractu, & ab utraque parte fluminis Alaniæ uſque ad arcem Oriam habitaſſe credit, hodieque *Lengener* id eſt *Alani*: & *Avergenler* quaſi *Vltralanos* vocari. *Arx Delmenhorſt* ad rivum *Delme* anno CIↃ CCXLVII exſtructa cum LXV annos in Epiſcopi Monaſterienſis poteſtate fuiſſet, ab Antonio Comite Oldenburgenſi, die Palmarum anno CIↃIↃXLVII tacita militum manu, ſummo mane ſuperato aggere expugnata & occupata eſt, & Præfectus arcis Hermanus ab *Oer* in cuſtodia ſervatus. De Comitibus hujus regionis quædam habet Andreas Hoppenrodius, in ſuo ſtemmatum libro. Sed optimè de ea David Chytræus in ſua Saxonica hiſtoria. Libet autem de Chaucorum moribus pauca hic Coronidis addere. Graviſſimus Scriptor Tacitus ita de his ſcribit: *Populus inter Germanos nobiliſſimus, quique magnitudinem ſuam malit juſtitia tueri. Sine cupiditate, ſine impotentia, quieti, ſecretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. Idque præcipuum virtutis argumentum eſt, quod ſuperiores agant, non per injurias adſequuntur. Prompta tamen omnibus arma, & ſi reſpoſcat exercitus, plurimum virorum equorumque, & quieſcentibus eadem fama.*

Imperiū ma..rum. Vrbs.

Mores Chaucorum.

Regio & unde dicta. WEstphalia, quæ in Methodo nostra sequitur, unde nomen acceperit, opiniones variant. Nonnulli eam à Vesta Dea sic dictam arbitrantur, quasi *Vestaliam*: quod ea hic olim fuerit culta. *Westphalos* ergo quasi Vestalios dictos esse volunt: Malunt tamen alii à vento Occidentali sic dictos credere: qui enim inquiunt ultra Visurgim fluvium Orientalem plagam occupant *Oostvali Saxones* cognominantur, ab *Oost* vento Orientali, & *Valem*, quod lingua Saxonica pullum equinum significat, quē in militaribus signis habuerunt. Ætas id nominis abolevit in Orientalibus, & generalis illa Saxoniæ appellatio permansit. Sic VVestphali, qui cis Visurgim versus Occasum habitant, ab *West* Occiduo vento, nuncupantur. Alii denique à campo id est *Veldt* potius quam *Valen*, *Westphalos* dictos arbitrantur. *Situs.* Ea hodiè ab Ortu habet Visurgim, ad Meridiem Hassię Montes, quos Ptolemęus Obnobios vocat: ad Occidentem Rhenus est, ad Septentrionem Frisiam, Hollandiam, Trajectensem ac Trásisalanum tractum respicit. *Cæli qualitas. Soli fertilitas.* Aër est durus quidem frigidusque, at salubris. Regio satis est frugifera, sed earum rerum, quæ magis alendis gregibus quam hominibus conducunt. Arborum fructus generat varios, ut sunt Poma & Nuces, item Glandes quibus saginantur Porci. Fertilior est circa Susatum & Hammonam: fertilissima ad Paderbornam & Lippiam. Ad Amisim vero quibusdam locis deserta. *Animalium varietas.* Compascua est Monasteriensis Diœcesis, item is tractus qui alicubi Visurgim fluvium respicit. Nemorosa est per totam Surlandiam, & Bergensem Comitatum: Metallis non caret in ditione Coloniensi & comitatu Marchico: Salinarum etiam fœcunditate alibi regio commendatur. Animalium domesticorum numerosissimos alit greges, & potissimum Porcorū quibus abundat, qui Principum mensis ob pernas delicatiores expetuntur. Ferarum quoque in Silvis affatim habet. VVestphalos *Carolus Magnus* cognomine, primus devicit & Christiana Religione imbui jussit. *Imperii majestas.* Episcopatus instituit, Monasteriensem, Osnaburgensem, Paterbornensem & Mindensem. Quis vero post Carolum Magnum rerum status per VVestphaliam, quis rerum summæ præfuerit, an tota Pontificibus paruerit, non reperitur in Annalibus. Equidem in Orientali Saxonia erant seculares Domini, qui rerum tenebant gubernacula: primo quidem Reges de stirpe Caroli Magni, sub quibus tamē Duces Saxoniæ de genere VVedekindi paullatim magis atque magis increverunt usque ad Henricum primum Regem Romanorum, à quo tres per ordinem *Ottones*, deinde etiam Marchiones Saxonię nati ex Henrico Duce Bavariæ Fratre primi Ottonis. VVestphalia vero quæ est Occidua Saxonia, quos habuerit Principes seculares illa tempestate rem cum Episcopis administrantes, omnino non legimus. Sequenti tamen ætate *Henricus Dux Leo*, & ante eum Avus illius *Luderus* Dux Saxoniæ inde Imperator, VVestphaliam tenuisse leguntur. Nam ab eodem Henrico cum destitueretur per sententiam Imperatoris Friderici I, Ducatus VVestphaliæ titulum sibi Archiepiscopus Coloniensis vendicabat, tenentq; eundum Duces Saxoniæ Inferioris de genere Comitum de Anholt. Tenet & jam dictus Episcopus bonam partem ejus Regionis, maximè Angriam; cui nunc VVestphali parent, suisque Nobilibus, quorum fere Mancipia sunt, ac jugum durissimum sufferunt. Sedes hic olim habuerunt

runt suas *Teutoni, Busasteri, Chamavi, Angrivarii, Longobardi, Dulgumnii, Angili, Chauci & Cherusci. Teutoni* Melæ & aliis, Ptolemæo *Teutones*: hi ab littore Balthico ubi sedes eorum antiquissimas Ptolemæus collocat cum Cimbris in Galliam profecti, Teutoburgo, quod Tacitus in VVestphalia collocat, nomen dedisse existimantur. *Busacteri Majores & minores* Ptolemæo, Tacito *Bructeri*. Hos habitasse Monasterium scribit VVillichius. *Chamavi* Tacito: Ptolemæo *Camani* ut censet Villanovanus. Ab his nomen Opidi *Chamen* in Comitatu Marchiæ reliquum esse putat David Chytræus. *Angrivarii* versus Orientem ad Visurgim sederunt: ubi nunc *Hervordia* & Comitatus Lippiensis, Ravenspurg Diephold & Diœcesis Mindensis sita est. *Longobardi* sed potius *Langobardi*, collocantur à Ptolemæo in hujus Provinciæ finibus in quorum extrema ora Bardevvicum fuit: sic & *Dulgumnii* Ptol. *Dulgibini* Tacito, à quibus Opidum *Dulmen* in Diœcesi Monasteriensi, item *Angili* quos circa annum CCCCXLIV, in Britanniam trajecisse, & Angliæ nomen dedisse, tum ex aliis Historiis, tum ex Divo Beda Scriptore Anglo constat: *Chaucos* vero, qui *Cauchi* Ptolemæo *Cauci* Suetonio, Lampridio & Straboni, *Chauci* Dioni, *Chayci* Claudiano: Tacitus à Frisiis incipientes, ubi nunc *Bremensis* Diœcesis ad Visurgim & Albim usque pertingit, occupare, & omnium quas exposuit gentium lateribus, donec in Cattos usque sinuentur, obtendi scribit. Ad horum latus *Cheruscos* statuit idem Tacitus: ex quo ditionis eorum situs facile innotescit: siquidem Dion Historicus eos ultra Visurgim habitasse testatur, quod ex Tacito etiam manifestum fit. Continetur autem hac tabula prima Westphaliæ, Comitatus *Oldenburgensis*, *Hoya, Diepholt*, vicinaque dominia. Cæterum VII Circulus Jmperii Westphalicus sive Germaniæ Inferioris III Ordinibus constat, quorum I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitatum liberarum. In primo sunt Episcopi *Paderbornensis, Leodiensis, Vltrajectinus, Monasteriensis, Cameracensis, Osnaburgensis, Ferdensis, Mindensis.* Abbates *Werdensis, Stablonensis, S. Cornelis Munster, Echternaokensis, Corbei, Hervordensis*: & Abbatissa I *Essensis.* In II sunt Principes, Comites, & Domini: Dux *Cliviæ* & Comes *Marchiæ*, Dux *Iuliæ* & *Bergen*: Marchio *Badensis* Comes *Frisiæ Orientalis* sive *Embdanus*: Comes *Sein*: Comes *Dillenburg*: Comes *Vernenberg*: Com. *Manderscheid*: Com. *Weida* & *Ringelberg*: Comes *Meursensis*: D. *Brunchorst*: Comites *Steinford, Benthem, Dortmund, Oldenburg*: D. *Ridburg*: Comites *Hoya, Diepholt. Seaumburg*: Domini *Spiegelberg* & *Vanenberg*: Comites *Arenberg, de Lip*, & Dominus in *Somer auff*. In XII qui est Civitatum liberarum sunt. *Colonia, Aquisgranum, Wesalia inferior (under VVesel,) Marcodurum (Duren) Cameracum, Tremonia (Dortmund) Susatum, Duysburgum, Hervordia, Brakel, Wartburg, Lemgovv, werden.* Sed hæc hactenus flagitat ordo, ut nunc urbes & Opida VVestphaliæ explicemus. Sed cum de Diœcesi Bremensi hic nobis quoq; dicendum sit quæ etiam ipsius Tabulæ titulo continetur, intermissa parumper Westphaliæ descriptione, quam sequentibus Tabulis resumemus, paucula de hac hoc loco subjungamus.

Regio & unde dicta. Bremensis Episcopatus vulgo Stift Bremen, (cui ab Vrbe nomen est) trianguli Isoscelis figura, cujus latera fere æqualia sunt Visurgis & Albis Fluvii, in extremo anguli apice ad Peninsulam, cui a novo opere seu turri ad securitatem navigantium ibi exstructa, nomen dederunt, coëuntes: Basis vero est linea ab Esta flu per fines ditionis Luneb. & Verdensis, paullo infra Allerae in Visurgim se exonerantis, Ostium deducta. Esta enim fluvius Limes est Regionis Bremensis & Hamburgensis, quam Soli qualitas. a reliquo Ducatu Luneburgensi Sevena fluvius exiguus primum, & tamen tribus Ostiis in Albim influens, disterminat. Hujus ditionis non eadem ubique qualitas, non idem solo genius. Duæ enim oræ Diœcesios Bremensis extremæ ad Albis & Visurgis aggeres, admodum opimæ & Frugum ac Fructuum feraces sunt. Medius vero tractus inter Stadam & Bremam quem Mercatores usitatè transeunt, horridus & incultus sterilibus arenis, paludibus, & ericis consitus videtur. Itaq; pallio extenso Diœcesin Bremensem vulgo comparant, cujus duæ anteriores oræ, a capite seu Albis & Visurgis confluente, ad utriusque fluminis ripas ascendendo fructuosissimis agris & pascuis velut Holoserico prætextæ: reliqua latitudo levidensi filo, aut Canabi contexta sit. Domicilium hic olim fuit *Chaucis Majoribus*, qui a Visurgi Albim usque Vrbes. ad Hamburgum sedes tenuerunt. Metropolis *Brema*, *Phabiranum* Ptol. Pl. Appiano, Peucero & Irenico, vulgo *Bremen*. Vrbs Hanseatici fœderis ad Visurgim flu. elegans, opere, arte & natura munita; Plateis Vicisque insignis, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives. Forum habet amplum, in quo hebdomatim rerum victui necessariarum frequentes sunt nundinæ. Vnum fori latus Metropolitana Ecclesia respicit; alterum Senatoria domus condecorat, fundamentem habens preciosum ac gratum, cellam nimirum vinariam ac publicam, in qua sub Præfecti gubernatione, Senatus Vinum, tolerabili precio, & decenti elegantique œconomica ratione propinat. Quæ cõmunis est multarũ Wandalicarũ & Westphalicarum urbium consuetudo, ut ad publica ferenda onera, Vini popina penes Senatum maneat. Brema ignobilis primum vicus fuit, crescente vero Religione Christiana vires & incrementa sumere cœpit, quæ Episcopis suis potissimum debet, a quibus Metropolitica dignitate illustrata, Ecclesia Aquilonarium omnium Matrice condecorata & murorum ambitu cincta fuit. Episcoporum seriem in Ecclesiastica Historia M. Adami, vide. Est & *Stada* sive *Stadium* Archiepiscopatus Bremensis Civitas ad Zuingam fluvium in Meridionali Albis ripa, omnium Saxoniæ Vrbium antiquissima. Est etiam *Buxtehuda* Opidum. Fluminibus lætatur hæc regio *Visurge*, *Albi*, Flumina *Esta*, quæ piscibus abundant, Anguillis, Murenis, Salmonibus, quos Bremenses ita Sale condire & fumo durare norunt, ut magno cum lucro Civium ubique cari grati & preciosi sint. Bremẽses natura bellicosi, industrii & aliquantulum ad seditionem propensi. Literarum studia, artesque liberales tum primum amant & promovent, quando earum venustate apud exteros poliuntur: Minus alioqui in studia & studiosos propensi, Mercaturam libentius exercent. Ex amplissima negotiatione, & remotissima navigatione opes sibi acquirunt., Vnde Cives pæne omnes vel Mercatores, vel Opifices & multi navium Architecti peritissimi sunt,

Urbes.

IN nostra VVestphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium* totius Westphaliæ Metropolis, *Mediolanium* Ptolemæo, ut censet Pyrchaimerus, vulgo *Munster*. Vrbs est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Episcopatui appellationem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen appellationemque sortita est. Videndus Munsterus lib III Cosmographiæ. Hic magna retinctorum (quos Catabaptistas nominant) orta est factio, anno CIƆ IƆXXXIII & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tanquam ad acropolim confluentibus. tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Ioanne* quodam *Bukholdo* opificio sarcinatore, genere plebejo, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se Regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, post XIV obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte inclusum, è turri suspendi jussit. *Susatum (Soest)* urbs Westphaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaque, decem populosis distincta Parœciis. Primæva fundatione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeque Susati appellationem natam, quod ob loci situsque opportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut à quotidiano incremento, *Susatum* quasi *ein Zusatz*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *Die Burden* indigitant. Vrbs hæc nunc sub Cliviorum Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopi Coloniensi subjecta. *Wesalia inferior* vulgo *Wesel*, urbs clara opibus, dignitate ædificiis & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheni latere sita est, Wesalia est dicta inferior. Ex præterfluente Lippia fluvio commoditates haud pœnitendas percipit, qui sinistrum ejus latus adluens, statim Rheno consociatur. Est Wesaliæ memorabilis misericordiæ ara à Clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliserii, cognomento *Baers*, D. Cancellarii Cliviensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomium nimirum, ubi senio & ætate confectis Viris vitæ necessaria liberalissimè suppeditantur: cujus annuos proventus Filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De Oldenburgo supra diximus, *Osnaburgum* sive *Ossenburgum* insignis Civitas, à Comitibus de Engern erecta, auctore Hermanno. Alii à Julio Cæsare hanc urbem inceptam esse perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc à pellibus bovinis dictam, quibus urbs hęc fuerat circumdata. Situ amœnam obtinet vallem amnique Hasa irrigatur, pinguem in ea coquunt Cerevisiam, *Buse* vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Widekindi etiam Arce, huic urbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summè etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novæ Scholæ concessit in qua Græcæ & Latinæ litteræ à Viris doctis traderentur: ut scribunt Munsterus, Hamelmannus, & Argentinensiũ Chronica, *Minda*, vulgo *Minden*

den urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio Visurgis, ejusque alluvione, amœnitatem, Pisces & alia commoda sentiens; coquit bonam Cerevisiam, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initiis ita scribit Munsterus: Cum *Widekindus*, primarius Saxoniæ Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori Arcem suam ad fluvium VVeseram, ut in ea firmaret Episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, mea atque tua erit communi jure Arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex *y* factum est *e*, vocaturque Civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsperg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, Arcem in editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Coloniensium domicilium, ut quæ jucunda simul & utilia venationis exercitia, Piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum* non inelegans VVestphaliæ Opidum situ inæquali, Dimulæ aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti Hamelmannus perhibet, illustre, qui idem hoc Opidum à præstanti commendat Cerevisia, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, genio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmunt*, in meditullio Comitatus Tremoniensis. Hic Sacri Imperii Comitatus atque etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum. Vrbs quondam à Trotmannis Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmundt* appellata est. Annales veterumque quæ exstant Monimenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniensis exstructa est, duos olim Pagos Veterem scilicet & Novum exstitisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedii sequerentur. Sub id vero tempus, quando Carolus Magnus hasce omnes Saxonicas Provincias subegisset, Ius Municipii accipere, paullatimque in Opidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situsque non vulgari præstantia, Colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatum translata est) *Conings-Hofs Landt*, & curtes seu villæ istæ amplissimæ per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos Frumentorum annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Et minorum gentium *Widenbrugge* & *Coesvelt*. Suntque in hac Tabula Comitatus, *Lemgovv*, *Benthem*, *Lingen*, *Teiklenborch*, *Diepholt*, *Schouvvenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt v Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymberg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasteriensis*, in quo sunt Præfecturæ, *VValbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*. Burggraviatus, *VVerne*, *Bocholt*, *Abus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienhuys* destr. *Cloppenburg*, *VVilhusen*, *Vecht*: & comitatus 11, *Steenverdt*, *Gemen* & *Erfmarschalck Nortkercken*. *Osnaburgensis*, *Mindensis*, *Paderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. VVestphalia Stagnis, Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua: Flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Hasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisim pertinent *Devvera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Montes in VVestphalia collesque plurimi, utpote *Baemberg* & alii. Nec desunt Silvę, inter quas: *dat Hensterholt*, & *de Avert* & *Holtmarckt*, Flumina.

marckt, *Teutoburgensis* saltus, ad Lippiæ ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in VVestphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopalem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Susati templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis Turri, S. Patroclo sacrum, quem tutelarem Divum agnoscit hæc civitas. Reliqua cum Templa, tum Monasteria, Nosocomia Xenodochiaque quæ Monasterii: & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolum Magnum VVestphalos ad Christianam Religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret; visum est illi ex re fore si diritate supplicii exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque judices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia VVestphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum sæpius in Silvis Magnates & non mediocribus fortunis Viros suspensos perfractis laqueo cervicibus vitam finiisse cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usque ętatem continuatum fuisse illud judicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ inscios, ubicunque reperti fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellari, qui huic judicio cum potestate pręsunt, testatur. Sed hæc hactenus. VVestphalum se esse profitetur Joannes Levvenclavius nobilissimus vir doctrina multa atq; linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso à se toto Xenophonte, omnibus Nazianzeni operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissimè reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & procerę staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur Incolæ, ac proverbio dici solet; VVestphalos plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis niger & caseus: Carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ: Imprimis pernæ quas etiam crudas edere Incolis non insuave est. Potus Cerevisia: opulentiores Vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum vero ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ se dedant Incolæ. Merces sunt Lapides statuariæ, ac ædificiis exstruendis aptissimi, Molares etiam ac Cotes: imprimis vero pernæ delicatissimæ vel Principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhythmici vulgo circumferuntur:

Opera publica. *Ratio gubernandi.* *Mores.* *Victus.* *Opificia. Mercimonia.*

Hospitium vile,
Cranck broot, dun bier, langhe mile,
Sunt in VVestphalia:
Qui non vult credere, loop da.

Regio & unde dicta. Situs.

Tertia & postrema VVestphaliæ Tabula, sicuti titulus ipse præ se fert, tres partes graphicè delineatas exhibet, *Ducatum Bergensem*, *Comitatum Marchiæ & Diœcesin Coloniensem*. Eas, eo quo propositæ sunt ordine, percurramus. Offert se primo loco *Ducatus Montensis* sive *Bergensis* qui a Bergo ripensi Opido nomen habens, incipit apud inferiorem VVesaliam, ascenditque juxta Rhenum magno spatio. De hujus autem Ducatus initio sic scribit Munsterus: Tempore *Henrici Aucupis* Rom. Regis, nempe anno CCIↃXXIV fuere duo Fratres, qui ob exhibitum ministerium honorati fuerunt à rege Henrico, qui designavit eis in VVestphalia certam quandam regionem, in qua senior, nempe *Adolphus*, construxit Castellum quoddam prope Comitatum Arnsperg, nominavitque illud Volveshegh: & temporum successu non parum cultiorem reddidit terram illam per circuitum, Opidis & vicis eam ornans. Alter quoque Frater, *Eberhardus* nomine, construxit & ipse Castellum, appellavitque illud Aldenburg. Crescentibus autem Fratribus illis in potentia & opibus, creavit Rex Adolphum in Comitem, & ditionem erexit in Comitatum, qui dictus fuit Comitatus de Altena. Eberhardi quoque terram sublimavit in Comitatum Bergensem. Paullo post Eberhardus factus Monachus, tradidit Fratri suo ditionem suam, & constructo Monasterio juxta fluvium Dune factus est Abbas in eo. Ab Adolpho & posteris ejus descenderunt Comites isti: *Engelbertus*, *Adolphus*, *Engelprechtus*, *Adolphus*, Is vero Adolphus cum nullam reliquisset prolem, cessit Comitatus Bergensis Filio Sororis suæ, nempe *Gerardo* Comiti Iuliacensi. Post eum præfuit utrique ditioni Filius ejus *VVilhelmus*, &, post VVilhelmum

Imperiū majorū.

Gerardus, post Gerardum filius ejus *VVilhelmus*: atque huic successit Filius ejus vocatus quoque *VVilhelmus*, Dux primus Iuliacensis, Bergensis & Dux Gelriæ. Successit autem ei in his Ducatibus Frater ejus *Raimoldus* qui mortuus est anno Christi CIↃ CCCCXXIII: mansitque post hæc tempora ditio Montensis apud Ducatum Iuliacensem. Sunt qui ajunt comitatum Montensem erectum eo tempore quando Henricus Superbus fuit depositus à Friderico I. Anno tamen Christi CIↃ CCCXXXVI fecit *Carolus* IV ex comitatu Marchionatum, & Filius ejus *VVentzeslaus* sublimavit ad Ducatum. Hæc ille. Est hic Imperiale, sub Montensis Ducis tutela Opidum *Essendia*, in quo Alfridus IV Hildesheymensium Præsul Collegiatarum ut vocant Virginum Vestalium ex paternis facultatibus fundavit Cœnobium, ut sub Abbatissæ educatione LII Virgines alerentur, & XX similiter Canonici sub ejus loci Decano, Canonicam viverent vitam. Asyli Privilegio Abbatia gaudet, & locus in ea maximè *die Borcht* nuncupatus. Villæ aliquot vicinæ, ejus subsunt dominio. Ecclesia ibi pereleg ans in qua Tabula exhibetur visenda Brunii illius Agrippinatis opus. Ager Frumenti & Tritici præstanstantissimi ferax, unde candidus Essendiæ panis in pretio est. Opidani Negotiationem etiam remotam, alii Artem Textoriam, Fabrilem complures exercent. Non alium facile reperias locum, ubi plura conficiantur scolopeta. Fontibus abundat & atro carbonario Lapide quem territorium vicinum suppeditat, potissimum vero qua Steltium est, ad Ruram Amnem Opidum. Est & *Dusseldorpium* à Duselo amne cognominatum. Atque Præfecturæ XX, *Blanckenborch*, *Levvenberch*, *Huickesvvagen*, *Bornfeldt*, *Salingen*, *Lantzbergh*, *Dusseldorp*, *Steinbach*, *Byenbach*, *Opida.*

Byenbach, Meyſenlo, Medmam, VVindec, Sybergh, Nuvven-borgh, Portz, Lulſtorff, Monheym. Angermondt, Erverfeldt, Borc.

Comitat. Marchia Imperium majorũ.

Sequitur *Comitatus Marchiæ*, vulgo *Marc.* Hunc & Ducatum Bergenſem *Vbii* olim inſediſſe videntur, de quibus infra plura. Cæterum Comites Altena, eo titulo contenti fuerunt, uſque ad Adolphum Comitis Friderici Altena & Montis filium, qui cum Marck ſibi paraſſet, ſe Comitem de Marck vel Marchiæ inſcripſit, geſſitque inſignia circiter annum CIↃLIII tempore Wichmanni Comitis Cliviæ. Eſt autem Marchia Comitatus in Weſtphalia ampliſſimus a Lippiæ amnis ripa verſus Occaſum multis inſignibus, Opidis,

Opida.

Hamone, Unna, Suſato, Tremonia, VVerdena & aliis florens. De *Suſato* & *Tremonia* ſupra egimus. *VVerdena* in Weſtphaliæ aditu, ad Ruræ amnem in ditione Marckenſi Opidum, occaſione Cœnobii, a S. Lutgero ibidem inſtituti, initium habet, a Gulielmo de Hardenberg XLIII Cœnobiarcha anno CIↃCCCXVII excitatum, & ab Engelberto Comite Marckenſi Civitatis privilegiis quibus etiamnum gaudet, donatum. Opidani rem pecuariam, unde & plurimum victitant, exercent. Agros habent lætos & compaſcuos, Montes præaltos & Silvoſos, in quibus incredibiles Porcorum greges oberrare quandoque videas, & rivulos gratiſſimo murmure ex montibus ſuſurrantes. Quin & ex præterlabente Rura, commoditates haud mediocres percipiunt, unde Piſcibus, & ſapidis pinguibusque abundant Anguillis. Sunt autem in hoc Comitatu Præfecturæ XIV. *Iſerenloe, Huerde, Altena, Bockum, Svvartenberg, VVetter, Hamm, Svverten, Lunen, Hunna, Nuſtat, Blanckenſtein, Raede, VVerden, Camen.* Comprehenduntur etiam hac Tabula Comitatus *VValdeck, Naſſau & Dillenburg, Seyen, Siegen, Limburg, Altena* in Comitatu Marchiæ, *Aernſberg*, qui ſubeſt Epiſcopo Colonienſi, *Kuningſtein, Hanau, Iſenberg*.

Diœceſis Colonienſis.

Reſtat in hac Tabula *Diœceſis Colonienſis*, vulgo *Stift Colln*, cui ab urbe primaria nomen. Hanc olim coluerunt *Vbii*: quorum ſedes primum fuiſſe videntur trans Rhenum ditione Marchia & Bergenſi Clivienſis Principis propria: ſed a M. Agrippa in citeriorem ripam traductos ad victoris arbitrium ex Strabone conſtat. Horum ditio a Confluentibus incipiebat, ac etiamnum incipit. Dicuntur & *Agrippinenſes* Tacito Hiſtor. V. Veriſimile fit nominis Vbiorum veſtigium ſervari in pago Coloniæ objecto (inquit Iunius) quem *Tuiiſch* vulgus nominat, olim fortaſſe *te Vbiſch*, & contractè *Tubiſch*, atque inde *Tuiiſch*, ubi nobile exſtat & vetuſtum Cœnobium, olim præſidiarium munimentũ a Fl. Conſtantino conſtructum, & Divitenſe nuncupatum. Neque veri diſſimile videtur nobilem illam primi ordinis ſacerdotio aram, a Tacito non ſemel memoratam, eo loco exſtitiſſe, apud quã *Segimundus* (qui perperã Straboni *Semiguntus* vocatur) Segeſtæ Sicambrorũ Principis Filius ſacerdos creatus fuerat, quem poſtea in defectione Germaniarum, Duce Arminio ad rebelles profugum, vittas abrupiſſe Tacitus ſcribit.

Vrbes.

Metropolis eſt *Agrippina Colonia* Tac. *COL. CLAVD. AVG. Agrippinenſium* in antiqua inſcriptione, quæ exſtat in Aldi Orthographia: & *Col. Agrippina* Ubior. in nummo Claudii: *Col. Agrippina Ubior. Legio* XIX in nummo Vitellii: *Agrippinenſis Legio* eſt apud Ptolemæum: & *Agrippinenſis Colonia* apud Suetonium & Plinium. Hodie *Colln* incolis: *Cologne* Gallis. Coloniam dictam quidam fabulantur a Colono Trojano: alii, quod Romanorum fuerit Colonia dictam volunt: Cornelius Tacitus de ea re ſcribit in hunc modum: *Agrippa quo vim ſuam ſociis quoque nationibus oſtentaret.*

ostentaret: in Opidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos Coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam Avus ejus Agrippa in fidem acciperet Ergo utrumque nomen *Agrippina* & *Colonia* huic urbi ab Agrippina muliere datum est atque ex eo tempore *Colonia Agrippina*, Cives vero *Agrippinenses* dici cœperunt. Romanorum deinde viribus sensim contritis ac debilitatis: Galli, *Childerico* Rege ductore, anno Domini CCCCXII iis omnibus profligatis & pulsis Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora suis habenis moderati sunt. At vero anno CIↃXLIX Otto Imperator Aug. Coloniam armorũ strepitu Francis ereptam, Romano Imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum usque diem, libera Imperialis Civitas exstitit. Vrbs ad sinistram Rheni ripam sita, ambitu magna, forma primum quadrata, nunc semilunari, visu pulchra, splendore & elegantia excellens, Templis celebris, Ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta, Plateis, Vicisque insignis, Hortis Pomariisque hilaris, Mœnibus Turribusque valida, duplici fossa cincta, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives, Mechanicis Artibus nobilis, Academia & studiis liberalibus illustris atque opulentia sua plerisque Germaniæ Civitatibus anteponenda. *Novesium*, aliis *Novesum*, *Nuesum* Ptolemæo: Marliano *Nussia*, vulgo *Nuys*, insigne Diœcesios Coloniensis Opidum, IV Milliaribus ab Agrippinensi Colonia distans. Tacitus Legnorum gentem Vbiis proximam constituit & in ea *Novesium*. Hæc urbs a primordio secundis Rheni fluctibus irrigata, sinistrum situ latus illustravit, donec Fortuna minus propitia, alveum Rheni immutans, urbemque non longo spacio adspiciens, brachium ejus usibus reliquerit. Sunt præterea in hac Diœcesi Opida & Civitates aliquot egregię, utpote *Andernacum*, cujus meminit Ammianus qui sub Iuliano Cæsare militavit, vocatque *Antennacum*, habet autem situm amœnum juxta Rhenum & inter Montes. *Bonna* sita in planicie amœna, ubi montes Rhenenses qui a Bingio descendunt Rhenumque includunt in planiciem evanescunt. *Soncina*, non ignobile Opidum, & *Brula* vicus. In Episcopatu Coloniensi Præfecturæ decem *Arnsberg*, *Fredeborch*, *Bylstein* prope Brilen ad Ortum Medebach, *Fredehardeskirchen*, *Hovestatt*, *werle*, *Nehem*, *Balue*. Dominia *Wildenborch*, *Homberg*, *Hachnberg*, *Hardenberg* Colonię porro Vrbis Politia florentem Reipublicæ Romanæ gubernationem adprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, Vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum & inflexibilem Justitiæ Baculum, Fascium loco uti vulgo existimatur, receptum: si Tribuum Ordines: si Civilem Senatorum Auctoritatem observes, quasi effigiem & vivum quoddam Simulachrum Romanæ Vrbis hanc Agrippinensem videbis Rempublicam: ut non immerito, nativo quodam Iure, Romanorum dicatur Colonia. Sed hæc hactenus, ad alia transeamus.

Ratio gubernandi.

IN hac Tabula quæ *Comitatum Muercensem* una cum Regionibus, Vrbibus & Fluminibus, quæ potissimum hunc Comitatum ambiunt, graphicè delineatum exhibet: eas duntaxat regiones describemus, quas alibi non descripsimus: has videlicet: primum *Comitatum* ipsum *Muercensem*, deinde *Ducatum Clivensem*, ultimo loco *Iuliacensem*. *Comitatus Muercensis* sive *de Muers*, vulgo *Graefschaft Muers*, ab Opido cognomini nomen appellationemque accepit. Ad Ortum Ducatum respicit Bergensem & Comitatum Markensem: ad Occasum Gelriam: qua Meridies est Diœcesim Coloniensem & Ducatum Iuliacensem: qua Septentrio Clivensem. Ager utcumque fertilis Frumenti, ac pascuis lætus. Opidum hujus Comitatus est *Muers* quod regioni nomen suum communicat, è regione Duisburgi, haud procul Rheni sinistra ripa situm. Et hęc de Comitatu Muercensi, ad Ducatum Clivensem venio. *Ducatus Clivensis* appellationem traxisse creditur a *Clivis*: exstatque ejus nominis Opidum de quo infra, ad Rheni ripam in tribus clivosis Collibus exstructum. Terminatur ab Ortu Ducatu Bergensi, Comitatu Marchiæ ac Westphalia, a Septētrione Comitatu Zutphaniensi, Trans-Isalano Tractu, ac Batavia: ab Occidente Gelria & Leodiensi tractu: a Meridie Coloniensi & Aquisgranensi ditionibus. Regio ipsa bono & salubri aëre gaudet: Agro fertili Frumenti, ac lætis pascuis. Varii generis videre hic est Animalia: atque alibi Feras varias, Apros, Meles, Vulpes, Lepores, Cuniculos, Cervos, Feles, & Equos silvestres: Palumbium aliarumque Avium frequens Aucupium, inprimis Perdicum Turdorum, & Coturnicum: Anates innumerabiles, omnium denique rerum quæ ad vitam pertinent largam copiam. Ferunt autem *Ælium Gracilem* quum opibus & potentia floreret in Gallia Belgica, donatum a Pipino & Carolo Martello ea parte Bataviæ, quæ nunc *Clivia* dicitur. Successere ordine *Theodoricus*, *Reinhaldus*, *Rudolphus*, *Ioannes*, *Robertus*, *Balduinus*, aliique usque ad *Ioannem* qui ab *Ælio* fuit XXVII. In hoc desiit familia. Cooptatus tamen ab Imperatore & provincialibus in jus familiæ *Adolphus* qui in Cōstanriensi Concilio a Sigismundo Imperatore *Dux Cliviæ* dictus est. Habet autem Ducatus iste in ora Gallica Opida ista: *Xantum*, *Santen*, Opidum in sinistra Rheni ripa, olim *Trajana Colonia* Pighio, *Vetera* Pyramio, & plerisque aliis: vetustatis ac antiquitatis multum præ se fert, quod testatur Tophus Lapis *Duynsteen* dictus, ingenti ibidem copia ex antiquis ruinis collectus. *Burichum*, *Burich*, Opidulum è regione Wesaliæ situm, felici agro & lætus pascuis gaudet. *Clivia*, *Cleve* Provinciæ caput est Opidum celebre & vetustate summa non procul a Rheni ripa, & ab ejus divortio, ubi expandere suos ramos, & Batavos in Insulam incipit redigere. Cujus amplitudo magna fuit quondam, sicut ex ruderibus in agro vicino passim apparentibus colligitur. Nomen ei Clivia quod in tribus clivosis collibus pendulum versus Rhenum panditur. Discrepat unius duntaxat vocalis mutatione lingua popularis qua *Cleve* nunc Opidum ut & clivus omnis appellatur. Imminet Rheno in eminentissimo trium Collium, quadrata TurrIs præalta laraque, cum Arce longé conspicua, quam tiradunt a Cajo Iulio Cæsare bello Gallico constructam esse, velut propugnaculum ejus ad ripam vicinitatis

Comitatus Muercensis. Situs.

Opidum.

Ducatus Clivensis unde dictus.

Situs. Aëris temperies Animalium varietas.

Soli fertilitas.

Imperium Majorum

Opida.

tis adversus Germanos, Quod ipsum in atrio Palatii Majore Principũ jussu adnotatum legitur his verbis. ANNO AB. VRBE. DCXCIIX.C. IVLIVS. DICTATOR. HIS. PARTIBVS. SVBACTIS ARCEM. CLIVENSEM FVNDAVIT. Nunc Illustrissimis Iuliacensis, Clivensis & Montensis inclyta sede, Collegio Ecclesiastico, & amabili Incolarum humanitate memorabile est. Situ peroportuno excellit, inde enim vicina pabulosa in loca, librata planicie, læta virentique gramine tecta, quam longissimè patet prospectus; potissimum vero è Turri altitudine conspicua, quę a cygno versatili ventorum indice nomen habet. *Calcaria* Opidum in Insulà Rheni & Belgica Batavia a Comitibus Clivensibus, primitus exædificari cœpta, ut præsidium esset ac tutum refugium ab incursionibus Coloniensium ac Gelrensium vicinorum, quibuscum ipsis frequentia bella gerebantur. Nomẽ accepit ab antiquissimo Castro *Calcar*, a quo trans Insulam hanc ad ulteriorem Rheni ripam erat trajectus. Lanificio & coctione Cerevisiæ quę istinc ad finitima loca transferebatur, potens ac dives facta, haud mediocriter crevit. Supra Calcariam loco quem vocant hodie *Auf den Baern*, creditur Cæsar Germanicus Rhenum ponte junxisse, quum a veteribus Castris in *Marsos* tenderet, quos nunc vocamus *Tvventanos* mutato nomine, tametsi Opidulum *Otmaersen* veteris appellationis servet vestigia. *Griet* sinistram Rheni ripam tuetur; hanc ex eadem parte sequitur *Griethusium* in principio agri Batavorum juxta Lobecum vetustam arcem, quam cursus extremitatem seu angulum dici volunt, *Loop* enim cursum nobis sonat, & *Eck* angulum significat: ibidem Rhenus scindit se bifido cursu in diversa labẽs. In Ripa Germaniæ sunt *Vesalia* de qua in Descriptione Westphaliæ, *Duisburgum*, sive *Teutoburgum*, veteris Germaniæ Opidum ad ripam olim fluminis Rheni inter Ruram & Angram amnes situm. Clarum semper fuisse, cum maxima ædificia, tum historiarum etiam Monimenta declarant. Ob Nundinas etiam celebres negotiationesque Mercatoribus frequentatum fuisse, indicant Rerum Flandricarum Scriptores. *Embrica* incolarum & ædium frequentia, & Schola, quam optimè instituta concinnũ; vulgo *Emmerick*, *Asciburgium* Taciti Scholiastis. Id autem non vacare errore Nevvenarius docet. Atque hæc de Clivia: restat paucis explicandus *Iuliacensis Ducatus* vulgo *Iuliers* seu *Gulick*. Nomen illi ab Opido *Iuliaco*. Situs est inter flu. Rhenum & Mosam, idem pæne qui Cliviæ, nisi quod hæc Septentrionalior, ille Meridionalior sit. Conregionales enim alioqui eosdem habent. Regionis Aër bonus & salubris: Ager utcumque fertilis Frumenti omnis generis, quod ponderosum valde est. Profert quoque *Isatim* herbam Tinctorum, vulgo *Waid*, quæ Accolis magnum quæstum reddit: estque Pascuis lætus, Vinum vero haud gignit. Sunt hic permulta domestica Animalia, & imprimis Equi optimi. Principes Iuliacenses ab Eustathio Gotefridi Bilionei fratre ortum ducere existimantur. Cæterum Iuliacensis ditio Comitatus olim fuit, & anno CIↃCCCXXIX a Ludovico Imperatore in Marchionatum evectus fuit, ac deinde XXX post annis a Carolo IV in Comitiis Metensibus fuit erectus in Ducatum, id quod Cuspinianus sub titulo hujus Imperatoris ostendit. Primus autem Marchio qui & postea Dux *Gulielmus* IV. Hujus filius *Gulielmus* Patri successit in Ducatibus Iuliacensi & Gelrensi. *Hic* quum improlis obiisset, successorem reliquit *Raynoldum* fratrem. Eoque mortuo sine hærede relicta ejus uxor Affini suo *Adolpho Bergensi* nupsit, qui factus est Dux Iuliacensis

Ducatus Iuliacensis.
Situs.
Aeris temperies Soli fertilitas.
Animalium varietas.
Imperium Majorum

censis & Bergensis. His sine liberis mortuis, factus est *Gulielmus* Dux Iuliacensis atque Bergensis, genuitque filium nomine *Gerardum*, in paterna ditione successorē. Gerardo natus filius *Gulielmus*, qui unicā Filiam suam tradidit uxorem, Ducis Clivensis unico Filio Ioanni: sicq; tres Ducatus, Bergensis, Juliacensis, & Clivensis in unam redacti sunt ditionem. Genuit autem iste Ioannes filium Gulielmum, qui quartum Ducatum, nempe Gelrensem, junxit tribus Ducatibus, Clivensi, Juliacensi & Bergensi, sed excitato bello Anno CIƆ IƆXLIII victus a Carolo V, sua ditione spoliatus, fuit, ac deinde rursus ea certis conditionibus donatus, præter Gelriam tamen, ducta uxore Filia Ferdinandi Rom. Regis. *Primaria* ejus Vrbs quæ & Ducatui nomen dedit, est *Iuliacum* vulgo *Gulich*, cujus etiam in Jtinerario meminit Antoninus, sitū est ad Ruram fluvium. Opida præter Iuliacum sunt *Marcodurum*, vulgo *Duren* Civitas ex eo tempore illustrior & notior facta, quo gravissimam Caroli V. obsidionem pertulit. *Monasterium Eyphalea* Opidum amœnum inter Montium convalles haud procul ab Ervatis fluvii fontibus; *Euskirchia*, *Berchemum*, *Castrum*, vulgo *Caster*, a magnifico castro quo munitum est, *Grevenbroeck*, *Sladbach*, *Dalen*, *VVassenberch* Opidula sunt. Arces frequentissimas habet, quæ Nobilibus & Equestribus familiis nomen dederunt, *Palant*, *Meroden*, *Renßchenberg*, *Nesselroden*, *wachtendonck*, Est etiam Baronatus *VVickradiensis* Arcem habens munitissimam, *Quadorum sedem*. In hoc ipso tractu sita est urbs Aquensis, *Aquisgranum* recentioribus, *Vetera* Ptolemęo, in qua *Legio* XXX *Vlpia* :sed apud Antoninum est XX & *Legio* XXX *Vlpia* : aliis huic loco vicinus. Lhuithprandus *Grani Palatinum* vocat: Rhegino *Thermas Grani* & *Aquis Palatium*. Sæpius etiam *Aquæ* simpliciter ab illius sæculi scriptoribus nuncupatur vulgo Ak*en*, Germanis *Ach*, Gallis *Aix*, dicitur. Vrbs est nobilissima; Aëre fruitur saluberrimo, agroque gaudet pulcherrimo, quamquam quod ad ædificia structurasque attinet, nequaquam veteri famæ nobilitati, splendorique respondeat. Balnea thermasque tam intra urbis Mœnia, quam extra, é terra erumpentibus aquis natura calidis habet, multisque ac variis morbis adprime utiles, Estque hæc urbs sede Caroli Magni qui hic obiit & sepultus est, celebrata. Fluvios habent hæ regiones pręter Rhenum *Ruram*, sive *Roram* qui ad Vbiorum Opidulum, *Roeroort*, quod finem Roræ sonat, Rheno miscetur, ubi videre est duorum fluminum concurrentium evidentissimum discrimen, quorum hoc viride illud subalbum apparet. Et quidem usque adeo tortuosus est Rora tantisque ambagibus fertur, ut propemodū ipse Mæander videri possit: tam autem violentus est, & vehementi cursu fertur, ut quandoque per arva viam rumpat, adeo ut brevi temporis spacio duo vel tria jugera alluvione hinc adimat, illuc adjiciat; vel contra, paullo post solum quodcumque inundat, calculis implet, atque corrumpit: *Nersam* item, *Lupiam*, *Angram*, *Duselium*, *Erffat*, *Nirsi*, *Vornium* & alias. Nec Silvæ desunt, inter quas illa quam Tacitus *Saltum Teutoburgensem* vocat, Duisburgo vicina, quod cingit plusquam medium quibusdam in locis vix quatuor, aut quinque balistarum jactibus distans, vastissima est & amplissima; in qua innumeræ Feræ conspiciuntur. Rivulos habet plurimos, & limpidissimos: Montes sunt excelsi, arboribus præaltis circumquaque vestiti. Sed de his hactenus.

Vrbes & opida.

Regio & unde dicta.

LEodiensi Diœcesi nomen ab Urbe primaria *Leodio*, Huic vero a cæsa Legione Romana in ea valle, ubi nunc *Leodium*, nomen inditum constanter adfirmat *H*ubertus Thomas *Leodius*: ipsi quoque Indigenæ vocant *Liege*, quasi *Legionem* dicerent. Alii exstimant nomen habere a rivulo quodam ignobili *Legia*, qui tertio ab Vrbe Milliari ortus, intra Vrbem Mosæ commiscetur; Vulgo *l'Evesché de Liege*. Adjacet illi ad Boream & Occidentem Brabantia; ad Ortum partim Mosa, partim Ducatus Limburgensis: ad Austrum comitatus Namurcensis, Longitudo ejus Milliarium Leodiens. XXXI: Latitudo XV. Aëre gaudet purgato, temperato & salubri: Agro amœno, fertili, omnibus rebus affluente, inprimis versus Boream, qua Brabantiæ contermina: ibi Frumenti & omnis generis Fructuum admodum ferax est, nonnullis in locis etiam Vini. Versus Meridiem vero, qua Lutzenburgum & Galliam attingit, paullo sterilior, Montibusque asperior: & Nemoribus (Arduennæ enim saltus totius Galliæ, auctore Cæsare maximi, hic passim cernuntur reliquiæ) horridior. Hæc facies soli exterior: intus autem & in visceribus, habet Ferri & *P*lumbi, atque etiam Auri optimi Fodinas, sed Auri parciores. Sunt etiam in Montibus Lapidicinæ ex quibus in Magnatum sepulturas Marmor candidi coloris, quod *Alabastrites* Græcis appellatur: & varii coloris eruitur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, ad ignem idonea, quæ summo labore, & non nisi cum grandi vitæ discrimine ex altis Montibus, atque etiam sub ipso Mosæ alveo magnis cavernis excavato petuntur, atque in Provincias nostras navibus deferuntur, pretio in singulos annos excedente summam centies mille ducatorum.

Situs.

Cæli qualitas. Soli fertilitas.

Hunc lapidem vulgo vocant carbonem Leodiensem, *Charbon de Liege*: Is ubi semel ignem concipit, paulatim accenditur, oleo restinguitur, aqua vires concipit: Calor ei vehementissimus: quo fit ut Leodienses tria sibi præ aliis gentibus arrogent: *P*anem pane meliorem: Ferrum ferro durius: Ignem igne calidiorem. Vsum hujus saxi repertum primum asserunt, Anno CIƆ CXCIIX, a quodam peregrino, qui Fabro cuidam ferrario eum commonstravit. Omni præterea Pecorum genere abundat regio: nec desunt Silvæ, opimas quę præbent Venationes, jucundaque Aucupia. Hanc regionem ad fidem Christianam conversam tradunt a S. Materno Patavino, primo Tungrensum Episcopo circa annum Domini Centesimum primum. Episcopalis enim sedes quæ nunc Leodii est, tunc Tungris erat, mansitque usque ad annum CCCCXCIIX, quo tempore (quum Hunni Duce Attila in Germaniam irrupissent, & Civitatem istam una cum aliis Opidis vastassent) a S. Servatio Trajectum ad Mosam translata fuit: mansitque ibidem usque ad tempora D. Huberti Episcopi, qui Anno septingentesimo decimo tertio, eam Leodium transtulit, ubi etiamnum visitur. Porro a D. Huberto primo Episcopo Leodiensi usque ad nostra tempora LXII Præsules a Guicciardino numerantur: apud quem plura de his lege. Neque solum hic præsul Episcopus est, verum etiam Princeps Imperii, Dux Bovillionensis, Marchio Francimontii, & Comes Lorensis & Hasbaniæ. Veteres hujus Episcopatus Incolæ fuerunt *Eburones*, *Tungri*, *Centrones*, & *Cerasi*. Occupat jam magnam Lotharingiæ antiquæ partem, continet namque sub nomine Leodiensis Diœcesis, *Ducatum* Bovillionensē: *Marchionatum Francimontii*: Comitatum

Animalium varietas.

tum

tum Hasbania, aut (*Haspengauvv*) & *Lotensem*: multasque Baronias, ut vocant. Numeranturque in hoc Tractu, præter Trajectum, cujus media pars Duci Brabantiæ patet, XXIV Urbes muris munitæ & CIↃ IↃCC pagi templis turrigeris ornati, multæq; Abbatiæ & Dominia. Vrbium nomina hæc sunt: *Leodium*, *Bolionium*, *Francimontium*, *Loots*, *Borchvvorm*, *Tungri*, *Hojum*, *Hasselt*, *Dinantum*, *Masacum*, *Stochum*, *Bilsenum*, *S. Trudonis*, *Visetum*, *Tumum*, *Varem*, *Beringum*, *Herck*, *Bree*, *Pera*, *Hamontium*, *Sineium*, *Fossa* & *Covinum*, ut eas numerat & nominat Guicciardinus. Harum omnium Metropolis est *Leodium*, nonnullis *Augusta Eburonum*, Incolis *Liege*; Teutones *Luyck & Luttich* vocant. Urbs antiqua, cujus prima auspicia in Ambiorigem magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, quo duce indigenæ per insidias obruerunt Cottam & Sabinum, interfecta Legione una Romanorum, cum V cohortibus, quemadmodum id C. Cæsar lib. V. Commentariorum suorum de bello Gallico prolixè refert. Alii Vrbem arbitrãtur esse novitiam, conditam a D. Huberto Aquitano; cujus sententiæ error manifestissimè ex Monimentorum quorumdam & structurarum antiquitate convincitur. Præter *Mosam* & *Legiam* influunt Urbem alia aliquot Flumina, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, ex Silva Arduenna orti. Sunt & Fontes illimes & pellucidi tam frequentes, ut multæ privatorum domus binos aut ternos habeant. Vrbs ipsa laxa est, Montesque & valles aliquot complectitur; Ambitus ejus est IV Italicorum Milliarium. Ædificia ampla, ac præ cæteris superbum est & magnificum Episcopi Palatium, exstructum a Cardinali Erardo Leodiensi. Publicis vero Templorum structuris, sive numerum Ecclesiarum spectes, sive elegantiam, splendorem, divitias, omnes superat non modo Galliæ, sed etiam Germaniæ utriusque civitates. Octo in ea sunt Templa Collegiata, in quibus divites admodum Canonici: Splendidissimum vero est Templũ D. Lamberti, qui tutelæ præest civitatis. Templum hoc Cathedrale est: cujus Episcopus totius ditionis & Diœceseos Princeps, Canonici Consiliarii; sed ad Canonicatum nemo admittitur, qui non sit aut nobili prognatus stemmate, aut alioqui Doctor vel Licentiatus; licetque Canonico (nisi in sacerdotum numerum fuerit cooptatus) resignare beneficium, uxorem ducere, aliud quodvis munus suscipere. In hoc Templo multa admodum sunt vasa magni pretii, multa ornamenta aurea argenteaque: inter alia, statua est D. Georgii ex puro auro, quam Carolus Burgundiæ Dux consecravit. Sunt & quatuor Abbatiæ perquam opulentæ, & Bibliothecis instructissimis exornatæ. Parœciæ intra vrbem sunt XXXII cum Ecclesiis totidem. Atque ex his apparet, non immerito a Petrarcha olim scriptum, *Vidi Leodium, insignem Clero locum*. Episcopus jus habet titulumque Principis: tanta tamen libertate & tot privilegiis concessis Civitati, ut pœne libera videri possit. Habet enim suos Consules, Scabinos, Magistratum. Studia hic olim magno in honore fuere, adeo ut observatum sit, uno eodemque tempore Leodii IX Regum Filios, XXIV Ducum XXIX Comitum litteris artibusque humanioribus operam navasse; præter Baronum & aliorum Illustrium Virorum liberos, qui plerique omnes Canonici erant Templi D. Lamberti. *Bolionium*, *Bouillon*, Castellum est quarto *Ivoys* milliari, decimosexto a *Leodio* in Montis vertice mirabili artificio exstructum: sedes Ducum Buillonensium. Ab hac nomen habuit *Gotefredus* Dux Lotharingiæ, qui anno CIↃXVI in Concilio generali

Vrbes.

generali celebrato Claremontii in Arvernia, una cum Fratribus Eustatio & Balduino sacram militiam suscepit adversus infideles, pro recuperanda Terra Sancta. Quo tempore Illustris ac verè generosus Heros, ut esset ad militiam illam expeditior, Sperto Episcopo Leodiensi Ducatum illum vendidit, majore gloria vendentis quam ementis. Hujus virtute anno CIↃ Iↄ capta sunt a Christianis Hierosolyma. Ei cum ab exercitu ob præclara merita regnum Hierosolymitanum cum corona offerretur, negavit (en Principis Christiani pectus) se auream coronam aut Regium titulum eo loco suscepturum, in quo Servator humani generis coronam spineam tulisset. *Francimontium* olim Opidum fuit muro clausum, nunc muris disjectis patet: in eo Cardinalis Erardus, quem antea retuli, munimentum exstruxit. Abest Leodio IV milliaribus, estque titulo Marchionatus insignitum. *Tuni* (pagus hic est Francimontio proximus,) Metalla sunt plumbi optima, & in montibus vicinis Lapicidinæ Marmoreæ. *Tungri* tribus mill. absunt a Trajecto Mosæ, (*Maestricht*) totidem a Leodio: Civitas eorum *Tongeren* hodie appellatur, sita ad fluvium *Iecher*; nomen habet a Tungris Germaniæ populis, qui relicta patria primi Rhenũ trajecerunt, & has sibi delegerunt sedes. Vrbs est omnium Brabantiæ Civitatum antiquissima. Ab hac urbe usque Luteriam Parisiorum iter est Mill. Ital. CC quod totum iter lapide constratum fuit, exstantibus etiam nunc ejus viæ reliquiis manifestissimis. Argumentum summæ antiquitatis est Templum Herculis intra urbem, cujus statua ante portam etiam hodie conspici potest. *Hojum*, *Hoy*, habet appellationem a rivulo impetuosissimo qui hoc loco in Mosam præceps fluit, distat Leodio V mill. Quarto milliari a Leodio ad Denerum Opidulum est *Bilsen*, & extra illud pagus *Munsterbilsten*, Tertio milliari a Tungris urbs est S. *Trudonis*, vulgo *Sainct Truden*, *Centronum*, ut quidam arbitrantur sedes, quorum frequens apud Iulium Cæsarem mentio. Vno milliari a Leodio pagus est *Ebure*, quæ Eburonum caput fuisse creditur. Trajecti partem, ut & hoc obiter addam, huic Diœcesi accessisse ex donatione Pori, cujusdam Lovaniensis Comitis, scribit Placentius. Reliqua opida brevitati studens omitto. Fluminibus undique rigatur hæc regio, quorum maxima pars Mosæ miscentur: suntque *Legia*, sive *Legio*, *Vtes*, *Veses*, *Ambluarus*, *Ieckel*, *Hoy*, *Vesera*, *Ul*, *Vaer*, *Ura*, reliqui per Demeram ad Scaldin deferuntur: uti sunt *Ratbeck*, *Stimmer*, *Herek*, *Hesp*, amnes limpidissimi, qui Piscium fluviatilium genus omne abunde subministrant. Fons hic fuit de quo litigant inter se Viri docti. Alii contendunt esse adhuc intra urbem: alii (quibus adsentitur accuratissimus Scriptor & qui hujus rei fidem singulari cura experiri voluit Lud. Guicciardinus) extra eam, sesquimilliari a Limburgo, V mill. a Leodio, VIII a Tungris, juxta *Spa* vicum, in Nemore quodam amœno & jucundo, parte Silvæ Arduennæ. Huius fontis mirabilis efficacia in morbis desperatissimis, Phtisi, Hydrope, Febribus atq; aliis. Montibus etiam Regio hinc inde attollitur, in quibus divites Fodinæ, de quibus supra. Silvis etiam passim umbrosa: Arduennæ portiones sunt Silvæ Iulio Cæsari celebratissimæ. Eius Portiuncula Comitatui Namurcensi vicina *Saltus Marlignianus* dicitur. Atque hæc hactenus de Diœcesi Leodiensi: nunc ad reliqua pergamus.

Flumina

Montes.
Silva.

WALDECK
COMITATVS.

Qui hanc Tabulam primus deſcripſit & edidit, Iodocus Moers a Corbach, duos Nobilium Ordines ſub Comite VValdeccio enumerat, unum liberum intra Comitatum commorantem, alterum tam extra, quam intra Comitatum Feudo Comiti adſtrictum; Hos ergo Ordines cum nihil prӕterea habeam, hic adnumerabo, & quӕ illorum domus Tabulæ inſunt, indicabo.

Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum ſunt Virmunde, Meiſſenburg, Gogreben, Zentzen, Volmerichauſen, Dalvvig, Eppe, Rodehauſen, Reen, Sconstat, Hertzinghauſen, Tvvist, Hanxtleden, Greiſmar, Roman, Vorfelt.

Stemmata Feudatariorum tam extra quam intra Comitatum: Witstein, Reiteel, Spiegel, Calenberg, Weſtfal, Canſtein, Maiſpurg, Lebenſtein, Mengerſen, Meſcheden, Beinenburg. Papenheim, Wulfft, Volkenbergh, Vrf.

Regio & unde dicta. AD Mercatorem redeo, apud quem sequitur *VValdeccia* vel *Waldensis Comitatus*, vulgo *De Grafschaft Waldeck.* Nomen habet ab urbe Waldeckia: estque Hassiæ non minima pars. *Situs.* Conjacet illi ad Orientem quidem Hassia : ad Septentrionem Episcopatus Paderbornensis : Occidentalior pars Diœcesim respicit Coloniensem. Longitudo & Latitudo Comitatus est VI milliarium. *Soli fertilitas.* Solum, fertili campo, apricis collibus, irriguis amnibus felix : Frumentum profert magna copia & Vinum : Metalla gignit varii generis, *Aurum*, *Argentum*, *Æs*, Ferrum, Plumbum, Argentum Vivum, Alumen, & Salem. Circa Wildungam enim urbem, arcemque Eisenburgum pleraque hæc è Terræ visceribus rara felicitate effodiuntur. Sunt & Saxa grandia, fossilia, (qualia in Episcopatu Leodiensi) ad ignem idonea: Germanis *Steinkolen*, his ignem focumque tamquam carbonibus fovent. *Animalium varietas.* Varii generis producit Animalia, magnamq; in Silvis Ferarum copiam, quæ ad venationes frequentes Incolas exstimulant. *Imperiȃ Majorū.* Originem autem Comitum Waldeccensium, a *Widichindo* Comite in Snalenberg, quem *Carolus Magnus* Ecclesiæ Paderbornensis, à se primum fundatæ, Advocatum id est, (si vera est *Advocati* interpetatio, quam Iac. Meyerus aliique afferunt) *Civitatis Principem* constituit, arcessunt. Quod jus ex posteris quidam *Widechindus* Comes waldeccensis, cum Friderico Barbarossa in *Asiam* profecturus, acceptis CCC Argenti Marcis, collegio remisisse scribitur. Nec vero continua superiorum Comitum familiæ series adnotata, quod sciam, exstat. Itaque ab Henrico Ferreo, qui Corbachiam antea liberam, Imperio Comitum primum subjecit, series ad nostra tempora deducta adscribitur. *Henricus Ferreus* Arcis Laudojæ conditor, Corbachiam anno CIↃ CCCLXVI die XI Martii oppressam, sibi parere coegit. *Henricus*, Fredericum Ducem *Brunsvvicensem* electum Imp. ad Frislariam interfecit anno CIↃ CCCC, uxor *Elisabetha Bergensis*. *Henricus* cœpit anno CIↃ CCCCX sexennale bellum cum Pattibergiis, finivit CIↃ CCCCXVIII. Patrocinio Ludovici Hassiæ Principis se primus subjecit anno CIↃ CCCCXXVIII *VVolr dus* Comes à Waldeck, ab Episcopo Moguntino, Frislariæ & aliis quæ in Hassia tenet Opidis præfectus CIↃ CCCCXXXIII. *Philippus* II *Philippi* I. filius, Vxor *Anna* filia Joannis II Ducis Clivensis. *Wolradus* II Pius, doctus & humanus: Præses colloquii Ratisbonensis anno CIↃ IↃLVI, mortuus CIↃ IↃLXXVIII. Iosias natus anno CIↃ IↃLIIII, mortuus CIↃ IↃLXXXVIII *Christianus & Wolradus*, Comitis Iosiæ filii. *Urbes.* Ad dignitatem autem Officii Imperialis quod attinet, inter IV Servos seu Milites Imperii, Comitatus hic primus numeratur: Sunt enim *VValdec, Hirten, Fulchen, Arnsperg, Rabnavv.* Vrbs primaria *VValdeccia*, vulgo *VValdec*, quæ regioni nomen dedit, Arce prædita, quam *Edera* fluvius alluit. Sunt & *Astinchausa, Dudinchausa* Opida: *Landavia* urbs cum adjuncta Arce: *Mengerhusa* urbs quoque cum Arce. Comitum hodie sedes, duobus a VValdeccia milliaribus distat: *Rodenum* urbs & Arx, in cujus Territorio venationes sunt frequentes. *VVetterburgum* Arx locus adspectu & positu peramœnus, inter Tvvistam videlicet & Ahram fluvios sita : *VVildunga* urbs quę novo & veteri nomine ac loco distincta est : juxta quam Fodinæ Metallicæ: ex quibus magna vis Auri, Æris & Ferri quotidie eruitur. Sunt & hic fontes acidi ad quos variarum regionum ægri ante annos aliquot solebant confluere. Coquitur hic etiam optima Cerevisia, qua prestantiorem non habet hæc regio. *Frienhagen* Carolini judicii sedes:

Saxenhusen

Saxenbusen, Saxenberga, Furstenberga Opida: *Eisenburgum* arx cujus ager ut VVildungæ, Aurum & Ferrum suppeditat: quo Lithanthraces quoque effodiuntur: *Eilhusia* Arx situ spectabilis, ab Vrbe amne dividitur: *Corbachia* urbs munita: Auri fodinarum ad eam, ante trecentos annos mentionem fecit Albertus Magnus, & quidem de auro ibi effosso, cum igne probatur ac purum redditur, minus quam de Bohemico, ullove alio consumi adfirmat. Nec vero hodie venæ illæ prorsus exhaustæ sunt: nam haud procul Corbachia ex arena sæpiuscule lota Aurum abstergitur. *Neuburga* Arx & Opidum: *Ither Arx* & VV*erba* Monasterium. Regio hæc fluminibus irrigatur variis (*Flumina.*) (inter quæ agmen primũ merito ducit *Edera*, qui Tagi Hispaniæ, Hebri Thraciæ, Pactoli Asiæ æmulus, aureas quoque vehit arenas, tum & piscibus siquis alius refertissimus, mediam fere Provinciam VValdeccensem secat: ex Nassaviæ Montibus per Comitatum VVitgenstein ad Francobergam adlabens, & arcem VValdeccensem pręcipiti rupe conspicuam, in ima valle altissimis undique Montibus septam, abluens: Frislariam Hassiæ Opidum præterlapsus recepto Sualma in Fuldam supra Cassellam, atque inde in Visurgim se exonerat. Sequuntur *Dimila, Tvvista, Urba, Abra, & Ither* amnes. Nec Montes (*Montes.*) desunt, inter quos qui vernaculè dicuntur *Grunebeckerberg, Winterberg, Den Astenberg* cum aliis qui in Tabula Mercatoris cernuntur. Sunt & Silvæ in hoc tractu frequentes *Aldevvaldt*, VV*eterholt*, *Geppenhage, Plat*: alias prętereo, quæ passim per hunc Comitatum hic ibi sparsæ. (*Silvæ.*) Atque hæc de VValdeccensi Comitatu hactenus, ad Palatinatum Rheni transeamus.

Regio & unde dicta.

WAldeccia succedit in mea Methodo *Palatinatus Rheni*, vulgo *die Pfaltz*. Hanc nobilem Germaniæ partem nonnulli à Palatio Rheni nomen accepisse; Alii à Caroli Magni institutione; alii a Palatio Trevirensi sic nominatam volunt. Beatus Rhenanus conatur probare ex Ammiano Marcellino, Palatinatus ditionem & nomen a Palas Regione descendisse. Scribit enim Ammianus in hunc modum: *Constituto ponte prope Moguntiacum, cohortes transgressæ sunt Rhenum, in regione Capelliatiana, quæ a Palas nomen habet, castra sunt posita.* Et alibi: *Quum ventum esset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est ubi terminales lapides, Romanorum & Burgundionum confinia distinguebant, castra sunt posita.* His subjicit Rhenanus: Hic advertere licet Principem Palatinum non a Palatio Cæsaris, vel ædificiolo illo quod in Rheno ostenditur, nomenclaturam suam possidere, sed vetustissimam a Regione esse natam appellationem. Hæc ille. Sed cùm plures, aliorumque Locorum Comites Palatini, in historiis recenseantur, hodieque etiamnum sint, hanc de Etymo Palatini, sententiam plerique rejiciunt. Huc accedit quod ante cccc annos, neque castra, neque Opida in hac regione, ubi hodie habitant, habuerunt: sed intra hos annos quicquid locorum juxta Rhenum habent, vel emerunt, vel armis adquisiverunt. Plerisque magis adlubescit, si a Palatio Comes Palatinus dicatur. Qui dignitatis & claritatis ordo velut senatorius jam olim sub Imperatoribus esse cœpit. Hinc qui in Comitatu Palatii præsto essent Principi, Palatini vocabātur.

Situs.

Habet hæc Regio ab Occidēte Zvveibruckensē Ducatum: qua Oriens est occurrit Franconia & Wirtembergensis Ducatus: qua Septentrio, partim Mœno flumine partim extrema Silva quam Ottonicam vocant, terminatur: Alsatiam attingit a Meridie. Tractus hic universus amœnitate, fertilitate, & ubere omnium rerum copia vix ulli Germaniæ parti cedit. Montes plerique vitiferi sunt. Vinumque præstantissimum proferunt, aliis remotioribus locis expetitum: iidem ad Boream castaneis referti. In Agris copiosa Frumenti Seges, Tritici, Siliginis, Hordei. Nec desunt Pomaria, & Horti omnium felicium Arborum genere consiti, qui passim in hac regione plurimi visuntur, magna pomorum ubertate fœrentes. Inter Wormaciam, Heydelbergam, Neostadium Crucenacum, Oppenheimum generosissimæ sunt Vites: Imprimis Pfettershemii, cujus bonitas cum Setiis, Falernis, Cæcubis certare possit. Silvæ etiam & Montes referti sunt Feris, potissimúm Cervis. Quin & Incolæ plurimos in Silvis nutriunt Hircos, Hœdos, & Capras, eò quod hæc Animalia potius silvestribus delectantur saltibus, quàm pratis. A carpendo enim Capræ dicuntur, ideoque in lege locationis fundi excipi solet, ne Colonus Capram in fundo pascat. Prope Heydelbergam est magna copia Ardearum, ibique in Nemore nidificant. Est autem avis aquatilis, quippe quæ vivit ex aqua, & tamen horret pluvias aliasque tempestates, quas in sublime volans evitare conatur, juxta illud Virgilii: *Atque altam supra volat Ardea nubem.* Vocatur etiam ob id Ardea, quod ardua suo volatu petat. Ponit nidum suum in altissimis arboribus, oditque natura Accipitrem Fringillarium seu Nisum, sicut vicissim Accipiter exitium illius continuò quærit. Decertantes autem in sublimi aere, uterque id unum conatur, ut

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

alterum

alterum adscendendo superet. Si Accipiter altiorem obtinuerit locum, impetu quodam obruit hostem atque extinguit. Sed ad rem. Fuerunt ab initio Palatini Palatiorum Præfecti, præsertim in Curiis Imperatorum, quos Franci olim *Majores-domus* vel *Palatii* vocaverunt. Quando autem ditio Palatinatus Rheni fuerit instituta, & ubi locorum Palatini Rheni ante quadringentos & quingentos annos se continuerint, non licuit mihi investigare, variæ enim hic hominum conjecturæ. Sunt qui ajunt primos Palatinos simplices fuisse Nobiles, usque ad tempora Ottonis III, quando Principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis major dignitas fuit constituta. Primus Palatinus Elector fuit *Henricus*, qui cum ceteris Electoribus Anno CIↃIII Imperatorem constituit D. Henricum. At ubi suam habuerit Curiam, cui præsederit regioni, quos audientes habuerit populos, ipse & aliquot ejus successores, a nullo inveni scriptum, inquit Munsterus, nec Principes ipsi qui hodie præsident Palatinatui id sciunt, nisi quod quidam, sed sine certo testimonio, putant Principes Palatinos olim Wormaciæ consedisse, & magnam in ea Vrbe habuisse jurisdictionem. Hoc constat, Conradum Ducem Franconiæ anno CCIↃXLII suam sedem VVormaciæ habuisse: de Principe Palatino nihil tale invenitur. Sedes hic olim *Intuergorum*, *Nemetum* etiam & V*angionum*, ut nonnulli opinantur. *Intuergi* Germaniæ populi: Hos Peucerus in Palatinatu constituit circa Heydelbergam, quę regio etiam *Capellatium* & *Pallas* vocata fuit, ut supra ex Marcellino retuli. *Nemetes*, Ptolemæo & aliis, Germaniæ ad Rhenum populi, finitimi Metensibus, Argentinensibus, VVormaciensibus; *Spier* hodie urbs Episcopalis in Germania B. Rhenano. *Augusta Nemetum* hæc Aethico. V*angiones* Ptol. itidem Germaniæ populi ad Rhenum: VV*ormbser Bisthumbs* B. Rhenano & Lichtenavio. Sed contra affirmat Pirchaymerus, V*angiones* esse *Spirenses*, *Nemetes* vero *wormacienses*, Rationem addit Irenicus, nempe quod Ptolemæus, qui in descriptione Rheni solitus sit a Meridie in Septentrionem decurrere, primum meminit Vangionum, deinde Nemetum. Sig. Gemblacensis tamen, qui ante annos scripsit circiter quingentos, Wormatium Vangionum Urbem vocat. Wormatium Urbem olim vocatam V*angionum* speculam, ex antiqua ibidem inscriptione, colligit quoque Ioannes Heroldus. V*aingen* interpretatur Lazius. Urbes memorantur XLVIII, quarum Caput *Heidelberga* Principis Palatini sedes. Nomen habet vel a gentibus, hæ enim Germanis dicuntur *Heyden*: vel a Myrto, quem iidem vocant H*eydelbeer*, atque ob hanc caussam eruditissimus Melissus eam urbem appellat *Myrtilletum*. *Durlacum*, cujus meminit Abbas Urspergensis Pyramio est; quod aliis *Durlach*, & rectius. Ioannes Heroldus vocat *Capellatium*. aliis tamen *Capellatium* est ipse Palatinatus, ut modo diximus. Munstero tractus est qua iter Francofordia Heydelbergam, B*ergstras* dictus. Sunt etiam qui Ptolemaicam *Budorin* hic sitam fuisse putent; sed hi præter inanem conjecturam nihil adferunt. Budorim enim statuit Ptolemæus Latitud. graduū LI. Quum Heydelberga habeat latitudinem Graduum duntaxat XLIX: Min. XXXV; vulgo H*eydelberg*. Sunt alii qui contendunt legendum & scribendum *Edelberg* quod sonat nobilem montem: alii vero *Eidelberg*, quod meros Montes significat. Sita est ad Nicrum sive Neccarum flu., in faucibus Montium

Celedris

Celebris fuit jam inde ab anno CIↃCCCLVI insigni Litterarum & Sapientiæ Gymnasio, quod iis temporibus constitutum est à *Ruperto* seniore Principe Palatino, qui etiam ad ejus curam Marsilium quendam Vltrajectinum Parisiis evocavit. Ex eo semper inclyta fuit Doctorum & Studiosorum frequentia. Inter Doctores celebres fuere Rodolphus Agricola, Ioannes Dalburgius, Ioannes Virdungus, Gulielmus Xilander, Thomas Erastus, Zacharius Vrsinus, atque alii plurimi. Porro universus Palatinatus in quatuor Præposituras tributus est, quas illi *Ampten* vocant, Heydelbergensem, Alzæensem, Neostadiensem, & Mosbachensem, ab Vrbibus Heydelberga, Alzea, Neostadio & Mosbaco nuncupatas. Sunt præterea *Bretta*, Opidum mediocre ad Salzam fluvium Patria Philippi Melanchtonis, summi Liberalium Artium Magistri: *Ladeburgum*, à Castris Latinis Peucero dictum, pignori datum est Duci Ruperto Seniori pro media ejus parte anno CIↃ CCCLXXI. Altera medietas obvenit Episcopo VVormaciensi. Eidem Principi vendidit Sifridus à Stralnberg anno CIↃ CCCLVII Opidum *Schriessen* & Castrum Stralnberg. Et anno CIↃ CCCXLIIII Oppidum *VVeinheim* per arbitros est memorato Principi adjudicatum, quod antea Episcopus Moguntinus possederat. Sunt item, *Cauba*, *Gelhusen*, *Sintzon*, *Luden* ad Tuberum flu. *Oppenheim*, *Cæsarea Lutra*, *Ingelheimum*, *Lovvensteinum*: in Bruteinia *Bruxella*, & alia, quæ in Tabula obvia sunt, ut & Arces & Pagi. Flumina præcipua sunt *Rhenus* & *Necarus*. Hic medium Palatinatum secat irrigatque, ac prope Ladeburgum Rheno immergitur, Veteribus *Nicer* dictus: Piscium & in primis Mullorum, quos vulgo *Barbones* vocant, fœcundus, si quis alius Amnis. Descendunt quoque per hunc fluvium continuæ lignorum rates, ex Ottonica Silva, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur. Ignobiliores sunt *Tuberus*, *Lutherus*, *Jaxtus* aliique. Regio universim tum montuosa, tum campestris: Montes habet insignes in quibus præstantissima Vina decoquuntur. Nec desunt Silvæ opimas venationes præbentes. Inter Silvas ea est quæ dicitur *Ottonica* sive *Ottonis*: estque Pars Hercyniæ Silvæ. Latitudo ejus extenditur à Neccaro usque ad Mœnum, & Longitudo à montana via vulgo *Bergstras*, usque ad Tuberum flu. Sed hæc hactenus. Multa in Palatinatu Templa, multa etiam fuere Monasteria: inter quæ *Laurissense* vulgo *Lorsch*, per Carolum Magnum, aut ut alii putant per Pipinum constructum: de cujus Bibliotheca sic Munsterus: Non est locus in Germania, ubi vetustior quam in hoc Monasterio Bibliotheca fuerit. Vidi ibi exemplar unum quod manu Virgilii scriptum titulus præmonebat. Inventus est ibi quoque ultimus liber Ammiani Marcellini, qui & jam publicatus est, scriptus majusculis tantum litteris. Ioannes Dalburgius Episcopus VVormaciensis, Vir Doctissimus, transtulit inde ad Bibliothecam Ladenburgensem meliores quosque codices. Ceterum Sextus Circulus Imperii est quatuor Electorum, qui sunt: Comes *Palatinus* Rheni: Archiepiscopi *Ments*, *Trier*, & *Coln*. Civitates liberæ sunt *Mentz*, *Coln*, *Trier*, *Gelenhausen*. Principes & Domini: *Palatinus* cum suo Territorio: Com. *Nanssau*: & *Beilstain*: *H. Reifferscheidt*, & *Rheineck*: *Teutsch Ordens Hern in Coblentz*: Abb. S. *Maximini* proximè Trier: Præpositus *Seltz* H. *Nider Eisenburg*. Sed hæc hactenus, ad Ducatum Wirtembergensem transeo.

Flumina. *Montes.* *Silvæ.* *Opera publica.* *Bibliotheca.*

Regio & unde dicta. DVcatus VVirtembergensis, vulgo VVurtembergerlant, nomen habet à VVirtemberga Arce veteri in ejus fere meditullio sita, in edito colle, haud procul ab Eslingensi urbe Jmperiali: alii aliunde derivant. Cæterum *Regio VVirtembergensis* in prima fere Superioris Germaniæ parte, tractum Sueviæ feliciter occupat, ad Nicri potissimum ripam sita. *Situs.* Conregionales illi ad Ortum Suevi, Vindelici & Norici: ad Occasum Comitis ad Rhenum Palatini, Principis Electoris & Marchionis Badensis Limites: inde Nigræ Silvæ juga complectitur: qua Meridies est Montes Arbonæ pariter ac Suevicæ Alpes, (ita vocant Montes ejus regionis editiores Incolæ) prominent. Versus autem Septentrionem Francos habet vicinos, & non ita procul Ottonis Silvam. *Cæli qualitas.* Aer hujus regionis saluberrimus est, æstate commodus, hyeme temperatus: *Soli fertilitas.* Regio ipsa fertilissima, ita ut cum optima Germaniæ parte certare queat, ac primas etiam obtinere. Frumenti, Leguminum, Vini, Fructuum admodum ferax. Vniversæ tamen Regionis non eadem ubique qualitas, non idem Solo genius. Ea namque pars qua Neccarus oritur, quæque confinis Hercyniæ, tum quæ Suevicis, inter Danubium & Nicrum sitis, Alpibus est contermina, subaspera quidem Vitibus inimica, Pecorum cultui satis idonea. Ager in Alpibus lapidosus, at Frugum abunde ferax: item per Nigræ Silvæ cacumina, rubro colore tellus arenosa, quę Frumento tamen satis abundat. Ubi vero Neccarus in campestria diffunditur, tota felix, tota beata est: undique Bacchi colles, herbida prata, fertiles agri, copiosus ubique Vini, Frumenti, Pomorumque proventus. Argenti quoque Fodinas hic Ducatus habet, haud procul à VViltbergo, ac dicitur Puelachium Opidum totum Æris fodinis superstructum. Producit & Ferrum & Æs. Reperiuntur etiam Lapides elegantibus ac variis coloribus, ut plurimum tamen cæruleo distincti. Vt videatur etiam Natura molita esse hoc loco Gemmas producere. *Animalium varietas.* Varii generis Animalium passim vis magna: ac per saltuosa Nemora eræ innumeræ conspiciuntur. *Imperiũ Majorũ.* Ducatus titulum adepta est hæc regio anno cIↃ ccccxcv, Imp. Maximiliano conventum Wormaciæ celebrante. Hic enim *Eberhardum* Comitem Wirtembergensem ad dignitatem Ducalem evexit. *Eberhardus* Dux II amplius biennium non mansit in Ducatu, sed corrasis vasis suis aureis & argenteis primum fugit Vlmam ac deinde ad Principem Palatinum, mortuusque est apud exteros sine liberis. Tunc creavit Imp. Maximilianus *Ulricum* Eberhardi Nepotem. Hic an. cIↃIↃxIx. ditione pulsus & ejectus fuit, à Suevici fœderis sociis, cum Reutlingam Opidum Imperii fœdere ipsis junctum nuper cepisset. Patri Vlrico successit *Christophorus*: Christophoro *Ludovicus* Filius. Ludovicus denique Fredericum Georgii Comitis Montis Pelicardi filium successorem habuit. Sedes hic habuerunt olim suas *Intuergi*, Tschudo, Rhenano *Vvithungi*. Item *Tectosages*. *Vrbes.* Ducatus iste veluti circularem habet situm, complectiturque Civitates & Opida plurima. Præstantiores Civitates sunt *Tubinga* & *Stutgardia*. *Tubinga*, vulgo *Tubingen*, ad Neccarum sita, urbs admodum elegans, Cereris & Liberi donis abundans, quæ & copioso, & generoso proventu, tam Incolis, quam vicinis Suevis communicat, utramque Neccari ripam, lapideo ponte conjungit. Arce, vinifero colle, Canonicorum Collegio, & rei literariæ ornamento, Academia, Studiisque liberalibus illustris. Jn ea, præter Ioannem Stoflerum & alios, annis superioribus

rioribus

rioribus cum celebritate maxima nominis medicinam docuit *Leonhardus* Fuchsius primus Medicinæ hac nostra ętate repurgator. In eadem Academia profitetur cum celebritate nominis, etiam inter Barbaras gentes, studia eloquentiæ & Linguarum clarissimus ac doctissimus Vir Martinus Crusius. Eam instituit Eberhardus Comes Wirtembergensis quem supra ad dignitatem Ducalem à Maximiliano evectum fuisse diximus. anno CIↃ CCCCLXXVII. Mansionem *Augustam* Caracallæ in Germania ad Tubingam fuisse, Ioannes Heroldus, libello de Germaniæ primæ antiquitatibus ex fragmento elogii ipsius, quod ibidem incisum videtur, demonstrat. Id Petrus Appianus lib. de sacrosanctæ vetustatis inscriptionibus, ita exhibet.

MAX. IN
AVG. EM. GER. MAX.
DAC. MAX. ARM.
MAX. TRIB. P.
COS. ET.

Verum Heroldus hanc inscriptionem integram legit, quemadmodum eidem Imperatori Romæ posita fuit. *Imp. Caes. Divi. L. Sept. Sever. Pert. Aug. Parth. Tarab. Adiab. F. M. Aurel. Antonin. Aug. Sarmat. Max.* Ger. *Max. Dac. Max. Armen. Max. Britan. Max. Arab. Max. Aleman. Max. Parth.* Max. *P. E. Pont. Max. Trib. Pote* VI. *Cos. Procos. Perpet, Leg.* VIII. *Ant. Aug.* P. *E. Ejus. Num. Devot. Prin. Opt. Fortis.*

Stutgardia, Metropolis & Sedes est Ducis haud procul à Neccaro sita. Ab hac Civitate Comitatus Stutgardicus nomen desumit: à Wandalis exstructa est, postea vero restaurata à Marchione Ioanne I Electore Brandenburgensi, & Ottone III. Anno autem CIↃ CCXC. Albertus IIII Marchio Brandenburgicus, Princeps Anhaltinus, Filius Ottonis IV. Filiæ suæ Beatrici dotis loco dedit, quæ Henrico Leoni Wandalo nupsit. Vrbs hæc agro undique beatissimo cincta. Vix verbis exprimi potest, quanta Vini copia per circuitum hujus Opidi in singulos annos producatur. Ornavit locum istum Ioannes Capnion vulgo Rheuchlinus dictus, Vir insignis, Iurisperitus, Trilinguis, & qui primus in Orbe Christiano sacram Hæbræorum docuit linguam. Est & *Reutlinga*, ad Neccarum sita in Ducatu Wirtembergensi, anno CIↃ CCXL à Friderico II. Imperatore facta Civitas: alii dicunt anno CIↃ CCLXXXII Civitas hæc famosa est ob molas papyraceas. Reliqua Opida amœna satis, ac pleraque Arcibus & Castris munitissimis ornata, utpote *Vracum* ad Amerum fl. *Nirtingum, Kirchena, Heilbronna, Lauffena, Pinigkheim, Asperga* Arx, *Greininga, Marbachum, Canstadium, Waiblinga, Schorendorffium, Geppinga*, Fiesen *Aludtacum* olim, *Heidenheimum, Vuilipergium* patria diligentissimi Cosmographi Danielis Cellarii, ad Nagoltam fluvium, *Herrenbergum, Rotenbergum, Hechingum* Iudæorum Asylum, *Balingum* ac complura alia, quorum nomina ac Situm hæc Tabula inspicienti dabit. Ducatus autem iste Circuli Imperialis Suevici præcipua pars est, quam quia solam inter cæteras exactius descriptam à Georgio Gardnero, & Davide Seltxlin habemus; hic Circulum Suevicum totum in suum ordinem distributum proponam. Quartus Circulus Imperii Suevicus tres Ordines complectitur, quorum I Ecclesiasticus: II *Principum*: III Civitates liberæ. In primo sunt Episcopi, *Chur, Costentz, Auspurg.* Abbates, *Kempten, Reichenovv*, S. Gal in Helvetia, *Salmansvveiler, Vveigarten, Vveissenovv*, S. Blasii, *S. Peter, Maulbron, Schaffhausen, Stain am Rhein, Kreutzlingen,*

gen, *Petershusen*, adjacet Constantiæ & Rheno ad partẽ Boreã, *Einsideln*, *Pfeffers*, *Pfefficon*, opinor, *S. Ioan in Thurthal*, *Schussenriedt*, *Sockenburg*, *Ochsenhausen*, *Cunigsbron*, *Marchial*, *Elchingen*, *Ysne*, *Munchrod*, *Aursperg*, *Yrsee*, *Gengenbach*, *Schuttern*, *Disidisen*. Abbatissæ, *Lindavv*, *Rottenmunster*, *Bucchavv*, Guttenzell, Beund, *Heppach*, *Teutsch Ordens Maister in Elsas, und Burgund*. In II ordine qui est Principum, Dux *Wirtembergensis*, *Marchio Badensis*. Comites, *Helfenstein*, *VVeisenstag*, *Oringen*, *Lauffen*, Montfort, *Furstenberg*, *Marchio Eberstain*. Comites *Tollern*, *Bultz*, *Lœbenstain*, *Tubingen*, *Kirchberg*, *Tengen* alias *Dongen*, B. *Gundelfingen*. Dominia *Stutgart*, *Tussen*, Fr. *VValdeburg*, D. *Sonneberg*, *Valckenstain*, *Kunseck*, *Kunseczerperg*. Bar. *Geroltzek*, *OberHelvven*. Jn III ordine, *Ausburg*, *Kauffbeurn*, *Vlm*, *Memmingen*, *Kempten*, *Bibrach*, *Leukirch*, *Ysne*, *Wangen*, *Lindovv*, *Ravenspurg*, *Buchorn*, *Vberlingen*, *Costentz*, *Pfullendorff*, S. *Gal*, *Schafhausen*, *Reutlingen*, *Estingen*, *Gmind*, *Weil*, *Heilbron*, *VVimpfn*. *Hal in Schvvaben*, *Dinckelspuel*, *Bopfingen*, *Gengen*, *Alen*, *Nordlingen*, *Donavverd*, *Buchavv*, *Offenburg*, *Gengenbach*, *Zel im Hamesparch*, *Rotvveil*. Ad Ducatum redeo.

Passim Regio hæc amœnis Lacubus, atque Amnibus admodum piscosis irrigatur, inter quos facile primas tenet *Brentius* amnis, qui nunquam, etiam gelidissima hyeme congelatur. *Nicer* Amnis mediam oram percurrit, multisque fluminibus receptis, quorum præcipua sunt, *Nagolta*, *Entius*, *Remisus*, *Kocherus*, *Iagusta*, *Filtzius*, in Rhenum properantes: Brentius vero Danubio miscetur. *Lacus. Flumina.* Hujus Ducatus Montes sunt *Alpes* qui ab albedine sic dicti creduntur: albis enim silicibus ac lapillis longè conspiciuntur, ac sæpius nova sibi vocabula inveniunt, utpote: *Schera*, *Albuchus*, *Hanecampus*, *Hertfeldius*. *Montes.* *Hercynia* atque *Martiana* Silva regionem pluribus locis interrumpunt, ac suis nominibus discernuntur, ut *Albuchius Lucus*, *Stubenthal Silva*, *Nigra Silva* vulgo *der Schvvartzvvalt*, *Odenvvalt Silva*, &c. *Silvæ.* Per universum Ducatum populus Armis, Humanitate, Constantia, Religione, spectatus. *Vulgi mores.*

Regio & unde dicta.

ALsatia, vulgo Elsasz, quam alii quasi Edelsasz, id est nobilem & præclaram sessionem: alii ab Illa fl. a in i mutato, quasi Sessionem ad Illam fl. dictam autumant: unde & quidam regionem Illesass & non Alsass, appellatam asserunt: regio nobilissima est, cui ob insignem felicitatem nulla alia in toto illo Rheni tractu comparari potest. Ad Orientem Helvetiam à qua Rheno disterminatur: ab Occasu Lotharingiam Vosago Monte Limitem inter Lotharingiam & Germaniam constituentẽ, respicit: qua Meridies est Helvetiæ parte & Burgundia: qua Septentrio VVirtembergensi Ducatu terminatur. Longitudo milliarium Germanicorum IX: A Rheno ad Montes Latitudo trium mil. Ger. nisi quod apud Haganoam sit planicies amplior, montibus scilicet magis ac magis à Rheni alveo recedentibus. Tanta autem hujus regionis fertilitas, tamque læta rerum omnium, & imprimis Vini & Frumenti copia in hoc tam angusto terræ tractu singulis annis provenit: ut non modo ad suppeditandam Incolis (quorum ingens est numerus) alimoniam sit par: sed tantum superest, ut Confinales quique, aliique Germaniæ populi, imo & remotiores eorum abundantia fruantur. Quare non immerito *Cella penuaria & Nutrix Germaniæ*, à Iacobo VVimphelingo in Epitome Rerum Germanicarum dicitur. Nobilissima enim Vina hujus Regionis continuo curribus, aliquando etiam navigiis vehuntur in Helvetiam, Sueviam, Bavariam, Lotharingiam, & Inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sungoja magna crescit vis Frumenti: imò per totam Alsatiæ planiciem usque ad Argentinam summa est ubique Frumenti ubertas, unde Lotharingiæ Montes inhabitantes, Burgundi & bona pars Helvetiæ cibantur. Montes habet præstantissimorum, primæque nobilitatis Vinorum feraces & in plano non solum Frumentum, sed etiam Arborum fructus proveniunt. Habet quoque Alsatia in Montibus Silvas Castanearum, habet Mõtes Argenti, Æris, Plumbi Fodinis turgentes, præsertim in valle *Leberthal*. Habet præterea in Montibus & vallibus nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi Casei, qui in *Munsterthal* conficiuntur. Tot illa Boum armentis abundat, tam læta Vaccarum parens ac nutrix est. Alit & alibi Equos silvestres permultos, Lynces item, Vrsos, Martes, omnis generis Cervos, aliasque Feras innumerabiles. *Alsatia* olim sub dominio Regum Franciæ fuit, ac pars Regni Austrasiæ. Antea vero 10 fere annis sub Romanorum potestate fuisse legitur. Primum autem Ducatus fuit Alsatia & ab Hilderico Francorum Rege Eticoni affini eo titulo collata, anno IↃCLXXXIV, cum antea præfecturæ nomine ei fuisset subjecta. *Eticoni* successit Filius ejus *Adelprechtus*, hic sagittæ ictu mortuus reliquit duos Filios *Linfridum* & *Eberhardum* qui præfuerunt *Alsatiæ*. Postea fuit familia eorum repulsa ab Alsatia per Carolum Martellum Palatinum & Curiæ Magistrum in Regno Franciæ. Tempore autem Ottonis I Comites Kyburgenses, qui de sanguine ejusdem Imperatoris erant, potiti sunt rerum in *Alsatia*. Sunt qui volunt eos factos Landgravios *Alsatiæ*, alii vero dicunt ab Ottone III *Alsatiam* primum in Landgraviatus duos erectam, pervenitque tandem Landgraviatus superior, qui continet Opidum Einsheim & circumjacentia quæque loca, ad Comites Habspurgenses. Alter.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperii Majorũ.

Alter à Comitibus Ottingensibus ad quos Henrico Landgravio Inferioris *Alsatiæ* Improli defuncto devolutus erat, Episcopo *Argentinensi* divenditus, etiamnum ei subest. Hæc autem tam parva Regio adeo humanis usibus est dedicata, ut in ea reperiantur XLVI Civitates & Opidula, omnia muris cincta, L *Arces* in Montibus & plano sitæ: villarum vero & vicorum non est numerus. Cæterum *Alsatia* duplex est, Inferior quæ hac præsenti, & Superior, quæ proxima Tabula depingitur: Vtramque *Triboci* possederunt. *Inferioris Alsatiæ* urbs primaria, *Argentina* recentioribus. *Argentoratum* Marcellino & Sexto Aurelio: *Argentoratum* Ptolomæo

Vrbs & Opida.

Legionem VIII *Sebasten* hic collocanti, *Strasburgum* etiam nominat Regino, qui ante annos ıɔ & amplius scripsit. Rob. Constantinus hanc eandem esse putat cum ea quam Aurel. Victor, & Diaconus ex Marcellino, *Argentariam* appellant, & XXX Alemannorum cıɔ à Gratiano Imperat. ibidem cæsa tradit. Vulgo *Strasburg*, à platearum numero & capacitate, dicitur. Vrbs sita in agro fertilissimo, habetque miram copiam Vini & Frumenti. Scribit etiam Munsterus inveniri in hac urbe aliquot centenos hortulanos, qui annuatim magnum faciunt quæstum ex Rapis, Cepis, Raphanis, Napis, Brassicis, vulgo Caulibus, Papavere, aliisque id genus, quæ hic felicissimè proveniunt. Vrbem hanc Rheni brachium & tria alia flumina intrant, & aquis per plateas canalibus distributis similitudinem Venetiarum in urbe exhibent. Hodie Republica, Schola, ac celebri Ecclesia inclyta. Occidentem versus *Tabernæ Antonino* celebratæ sunt: Simlerus Zabern vocat: *Zabrena* Frodoardus nominat; Tres *Tabernæ Ammiani* Ortelio videntur. De his *Ausonius*: *Riguasque perenni fonte Tabernas.* Fuerunt autem *Tabernæ* Munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incursiones, ubi hodie Episcopi Argentoratensis est domicilium & Curia. Hoc munimentum ab Alemannis dirutum, Ammianus scribit Iulianum Cæsarem restituisse. Abundat locus iste Vino, Frumento, omnibusque rebus usui humano necessariis. Haud procul Tabernis Oppidum quoddam est & juxta illud Monasterium, *Maursmunster*: est & aliud Monasterium parum distans à Brocomago, *Stephani Campus*, *Steffans felde* & corruptè *Stechfeldt*, dictum. Hinc Septentrionem versus *Hagenoa* conspicitur. Vrbs à Friderico Barbarossa anno cıɔ CLXIV muro clausa, ante vicus burgum adjunctum habens, in quo Principes terræ commorabantur venationibus vacantes. Solum habet circum Mœnia arenosum, sed sterilitatem illam compensat Ager fertilis paullo longius à Civitate dissitus. Vlterius descendenti *VVissenburgum* sese offert, vulgo *VVeissenburg*, quasi album castrum, insigne & clarum opidum, ad Vogesi Montis radices; Situ amœnum, Collibus undique humilibus clausum, Nemoribus & variis arborum generibus ad Occidentem felix: Tellus Cœli benignitate frugifera: Opidum ab omni parte, Natura atque humana firmatum industria. Lutra amni, cujus fontes in ipsis Montibus paullo altius VII mill. pass. ab Opido surgunt, penetratis jam Montibus per medium interluitur: qui ubi sub Opidi Mœnibus elabitur, stricto alveo duobus millibus pass. præcipiti cursu in Rhenum uno ostio se exonerat. Loci tanta est vetustas, ut etiam apud nullos Rerum Scriptores ejus origo reperiatur. Est & *Hasla* Opidum ad Bruschum fluvium: Id Francorum Rex Dagobertus (cujus filiæ Rathilpæ cæcæ & surdę Florentius

rentius Scotus suis precibus sanitatem obtinuerat) Florentio dono dedit, cum agris circumjacentibus, quo loci Florentius Monasterium exstruxit. Flumina hanc regionem irrigant beantque plurimum præter Rhenum & alios multos Amnes: *Kintzgus*, qui secum magnam adfert vim trabium ædificiis aptarum: *Illa*, *Brusschus*, *Sorn*, *Mater*, *Lauter*. Præcipuus vero *Alsatiæ* fluvius est *Illa*, qui totam fere percurrit Alsatiam, primam scaturiginem habens in Sungovia supra Opidum *Altkirch*, fluensque juxta Opida Mulnhausen, Einsheim, Colmar, *Selestadium* & Benfelden, sine ambagibus recta petit *Argentinam*, ubi Rhenum ingreditur, receptis tamen antea omnibus rivulis ex Vosago Monte emissis; *Salmonum* aliorumque Piscium, ut & Rhenus admodum fœcundus. Regio partim montosa, partim plana est; Silvisque ac Nemoribus passim decoratur, inter quæ Castaneis, *Amygdalis* Nucibusque habet referta. Vulgus regionem incolens & terram colens, miserum est. Nam per singulos annos abligurit bona sua, nec quicquam in futurum servat, unde fit ut tempore belli, aut quando frigore aut pruina terræ nascentia devastantur aut pereunt, magna premantur penuria. Juvantur tamen pauperes ex publicis granariis. Non habet regio hæc Indigenas multos, sed major pars sunt advenæ, puta Suevi, Bavari, Burgundi, Sabaudi & Lotharingi, qui ubi semel regionem ingressi fuerint, non facile hinc emigrant. Suevi potissimum ibi commorantur. Porro quintus Circulus Imperii, est Rheni. Constat tribus Ordinibus, qui sunt I Ecclesiasticus: II Principum: III Civitatum liberarum. In I sunt Episcopi, *VVorms*, *Spier*, *Straesburg*, *Basel*, *Besancon*, in Comitatu Burgundiæ; *VVallis* Provincia, in qua *Sitten* Metropolis, *Geneve*, *Losanna*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*. Abbates, *Hiersfeld*, *morbach*, *S. Gregoris Munster*. In II sunt Principes, Comites & Domini seculares, Duces *Lotaringiæ*, *Sabaudiæ* (*Savoje*), Dux & Comes *Spanheim*, Marchio *Baden*, Dux *Zvveibruck*, Comes *Veldentz*. Landgr. *Hessen*, Princeps *de Calim*, Comes *Nassavv* in Sarbruk, Comites *Rheni*, Do. *Rapoltzkirchen*, juxta Rapoltzstein, Comites *Bitsch*, *Salm*, *Hanavv* & *Lichtenberg*, *Leiningen*, *Falckenstain*, Do. *Morspurg* & *Befort*, *Rapoltzstain*, *Hohen*, *Rechperg*, *Blankenberg*, *Blammont* in Lotharingia; Comites *VVeibaden*, & *Itzstain*, *Kunigstain*; Do. *van Eppenstam*: Comites *Isenburg* in Alsatia Superiore, *Solms*, *Nassavv* in Weilburg, *Senivigen*, *Havare*, D. *Muntzenburg*; Comites *Westenburg*, *Witgenstain*, *VValdeck*, *Plesse*. III liberarum Civitatum, quæ sunt, *Mulhusen* in Sundtgow Superioris Alsatiæ, *Basel*, *Colmar*, *Kaisersperg*, *Turckhaim*, *S. Gregoris Munster*, *Ober Ebenhaim*, *Straesburg*, *Rosenhaim*, *Schletstat*, *Hagenavv*, *VVeissenburg*, *Landavv*, *Spier*, *VVorms*, *Francfort*, *Fridberg* in VVederavv, *VVetzlar*, *Metz*, *Toul*, *Verdun*, *Kaufmans Sarbruck*, *Besano Castrum*, *Fridberg*, *Gleichbausen Castrum*.

Flumina.

Silvæ. Vulgi mores.

Regio. Opida.

HAc Tabula *Alsatia Superior* cum *Suntgovia & Brisgoja* delineatur. *Alsatia Superior* vulgo *Ober Elsasz* primo loco occurrit, Metropolis ejus *Einsheimum.* Sedes Supremi Senatus, quo, ab Inferioribus Sungojæ, Brisgojæ, & quatuor Opidorum ad Rhenum supra Basileam, Archiducibus Austriæ parentium, Tribunalibus, appellatur. In ditionem Alberti Comitis Haspurgensis Regis Rudolphi Patrem, anno CIƆCC pervenit. *Rubeacum*, vel *Rufatum*, vulgo *Ruffach*, antiquissimum Alsatiæ Opidum est, à Romanis conditum Nomen ei inditum ferunt à fluviolo, ab aqua ex alvei colore rubra apparente *Rotbäch* olim dicto, (nunc *Ombach* Incolis) qui in valle non procul à *Sultzmath* ortus, ac rubro alveo per agros & vineas lapsus, ad multos usus in urbem excipitur. Opidum hoc magnificis primum ædificiis ac duplici suburbio exstructum, Romanæ Nobilitatis diu fuit hospitium, ob soli fertilitatem omniumque rerum humanis usibus necessariarum copiam: qui optimis legibus imprimis contra fures ornarunt, quas tam severè executioni mandarunt, ut inde ad nostram usque ætatem, per Germaniam tritum sit proverbium: *Der alt galghen zu Rufach, hatt gut Eichen holtz*: i. Rubeaquense vetus patibulum ex firmo ligno quercino factum est. *Colmaria* ex veteris *Argentuariæ* ruinis exstructa, Civitas Imperialis & elegans, optimo loco sita, planicie fertili, à Montibus itinere unius horæ distans, In Alsatiæ meditullio est, alluiturque multis adcurrentium amnium rivulis, præsertim his, *Loucho, Duro, Fechto, Illa*, aliisque minus celebribus, quorum quidam per prædia Colmariensium fluunt, fœcundioremque reddunt terræ fundum. *Selestadium* cinctum est muro sicut & *Colmaria* anno Christi CIƆCCXVI, aut circa illud tempus, sub Friderico II. Antea vero, nempe circa annum CIƆXLIV sub Henrico IIII *Hildegardis* Ducissa Sueviæ construxit in isto loco templum juxta figuram & formam templi Hierosolymitani, quod paullo post Filius ejus Otto Episcopus Argentinensis dedicavit. D. Virgini Fidei, tradiditque Monachis inhabitandum. Qui brevi adeo opibus pollere cœperunt, ut Monasterium cresceret in Præposituram, unde præficiendorum Magistratuum jus aliquandiu fuit apud Præpositum D. Fidei. Videndus Beatus Rhenanus, cujus natale solum fuit Selestadium. Firmissimo loco situm est *Selestadium*, habens ab uno latere, nempe versus Rhenum paludes impermeabiles: Ab opposito vero latere, ad Occidentem scilicet usque ad Lotharingiæ Montes, habet solum feracissimum. Vinum & Castaneæ in Montibus colliguntur, maxima vero Frumenti vis in planicie metitur. *Gebvviler* Opidum in Montium faucibus situm, anno CIƆCXXIV initium habuisse putatur. Abundat Vitibus & paret Abbati Murbacensi, qui eo loci plurimum degit. Est & aliud Opidum *VVatveil* nomine extra fauces juxta montes situm, quod dictum Abbatem agnoscit Dominum. In *Alsatia superiore* Comitatus hi recensentur à Mercatore, *Horburgensis*, ditio peramœna Comitis VVirtembergensis, cui subest *Reichenvvyer* Opidum, ubi præstantissima colliguntur Vina: *Comitatus de Egisheim*, hujus tamen Comitis successio jam diu interrupta est: & de *Sultz*. Dominia, *Bolvviller, Landsperg, Hohen, Hatstat, Hobenack, Rapoltstain*, cui parent *Rapoltzvvyl, Gemer, Cellenberg* Opidum & Castrum. Et Civitates Imperiales Circuli quinti. *Munster in valle Gregoriana (Gregoris Munster) Durckheim, Colmaria, Mulhausen* Vino generoso nobile, & *Keisersperg.*

Sungovia

Sungovia. Situs. Soli fertilitas.

SVN *govia vel Sunggoja* vulgo *Sungovv*, ad Septentrionem adhærens Alsatiæ: ab Ortu Rhenum, ab Occasu Galliæ extremitatem attingit: ad Meridiem Helvetiæ contermina est. Habet multis in locis Vineas, & ubique Frumenti copiam, quod circumquaque in omnes vicinas vehitur regiones, scilicet in Helvetiam, Nigram Silvam, Lotharingiam: atque interdum in remotiores regiones. Complectitur *Sungoja Comitatum Pfirtensem*, cujus ultimus Comes *Vlricus* mortuus est Basileæ anno Christi cIɔxxiv. relictis duabus filiabus, quarum alteram Ioannam nomine, duxit in uxorem *Albertus Austriæ* Dux, deditque Vrsulæ Joannæ uxoris sorori, in hæreditatis portionem, octo Marcarum argenti millia. Dominia, *Befort*, *Morspurg*. Ad Comitatum pertinent hæc loca *Altkirch*, *Dattenriet*, *Befort*, *Rosenfels*, *Maszmunster*, *Thann*, *Senheim*: quæ hodie ab Austriæ Principibus in præfecturas distributa sunt. In Befort est collegiata Ecclesia quam Comites Pfirtenses cum *Veldpach* Monasterio virginum (ubi tredecim Comites, & totidem Comitissæ conditæ sunt) fundarunt.

Opida.

In *Maszmunster* insigne est Monasterium Virginum Vestalium, atque aliquot Canonicorum, putant fundatum à Masone Alemannorum Duce, à quo vallis illa est appellata *Vallis Masonis*, quæ alioquin *Wast* appellatur. *Thannum* elegans est Opidum, adcenseturque Comitatui Pfirtensi. Imminet Opido Arx montana, *Engelburg* appellata, ei adjacet mons *Rang* dictus, in quo nobilissimum crescit Vinum *Rangvvein* appellatum, Basiliensibus notissimum. Prolabitur ibi ex Montium faucibus fluvius Thurus, Sungoviam ab Alsatia disterminans. *Morsmunster* Monasterium in Comitatu Pfirtensi fundarunt Comites Pfirtenses. *Fanum Amarini* & *Arx* Fridberga, uno milliari à Thanno distans, *Abbati* Murbacensi paret: non procul inde Mosella fluvius oritur. *Mulnhausen* est quoque in Sungovia, Civitas Imperialis, cujus Advocatus sive defensor (sicut & Opidorum Colmariæ & Keiserspergii) Episcopus Argentinensis anno cIɔcclxi fuit, sed paulo post Rudolphus Comes Habspurgensis, cum Colmariam civibus quibusdam consentientibus occupasset, & Opidum Mulnhausen obtinuit, Arcemque quæ in eo erat (omnibus qui inerant captis) auxilio civium diruit. Electo autem Rudolpho in Romanorum Regem, redierunt eadem Opida ad Imperium. Opidanorum studium consistit potissimum in Vini & Frumenti cultura: estque Vinum hujus loci satis celebre. *Otmarsen* Opidum Monasterium habet Virginum, quod tempore Henrici quarti construi curavit Comes Habspurgensis nomine Rudolphus. Hujus frater *VVernherus* Argentinensis Episcopus, qui Cõstantinopoli in quadam Insula vitam cum morte commutavit. Adhæret Sungojæ ad Occasum *Comitatus Montis Beligardi*. Habet egregium Opidum *Montisbeligardium*, Arcem Regiam ostentans. Habet & hic Comitatus alia multa Opida & Castra: ut sunt *Grans* Opidum & Castrum. *Klarvvang*, Opidum & Castrum, *Passervvangum* Opidum cum *Arce*, quæ omnia Ducum sunt Wirtembergensium: utunturque Incolæ lingua Burgundica. Comitatui Montis Beligardi propinquum est Opidum *Bruntaut*, ubi Episcopus Basiliensis in Arce Regia habitat. Atque hæc de Sungovia sufficiant.

Restat

Regio & unde dicta. Situs. Soli fertilitas.

Restat in hac Tabula *Brisgoja* paucis explicanda. Brisgovia, sive *Brisgoja* vulgo Brisgovv, quod sonat lingua Germanica pagum laudabilem. Et sanè Regio ista ob suam eximiam feracitatem, hoc nomine digna est, quum non inferior sit fertilitate ipsa Alsatia, quam modo perscripsimus. Si tamen veteres revolvamus Scriptores, facile inveniemus hanc regionem hoc nomen adeptam, à Metropoli Brisaco, de qua mox dicemus. Patet Brisgoja in Longitudinem milliaria x. & in Latitudinem II. Initium enim trahit à Mortnavv, & excurrit secundum adscensum Rheni ferè Basileam usque. Regio uberis Agri, qui faciendæ Sementi, & Vinetis Vini laudatissimi sustollendis commodissimus. Estque hic Frumenti & Vini, omniumque Rerum, quæ sunt ad hominum vitam degendam necessariæ, magna fertilitas & copia. Ius hujus regionis Archiduces Austriæ & Badensium Marchiones inter se partiti sunt. Metropolis olim Brisgojæ *Brisacum*, unde regioni nomen, meminit Antonius in Itinerario *Montis Brisaci*, quum alioqui nullas trans Rhenanas cõmemoret urbes, sed tantum provinciales circa Rhenum sitas: unde quidam arguunt alveum Rheni hic mutatum, qui ab altera quondam parte præterlapsus fuerit Opidum, quum illud adhuc in Gallica ripa staret: Luitprandus Ticinensis qui sub Ottone I. vixit, Montem *Brisacum* Alsatiæ tribuit, & Insulam Rheni fuisse docet. Situm hoc Opidum in Monte rotundo instar Castri, habetque hodie Rhenum ad Occidentem. Est satis elegans, munitum & frequens, sed temporum successu superavit ipsum Friburgum magnificentia & divitiis. Opidum recens natum & quod ob Mineras Metallicas subito crevit & ad summum adscendit gradum. In Brisaco est Arx quædam vetusta, sed quæ diu in ruinis jacuit, resuscitataque sunt tandem ejus ædificia. Habet Turrim robustam & valde munitam, quam Bertholdus Ziringensis III exstruxit: id quod sequentes probant versus in lapidibus ejus sculpti:

Hanc Dux Bertholdus *portam struxisse notatur.*
A quo pro fraude Burgundia *gens populatur.*

Habet hæc Civitas duntaxat unum fontem cui superædificata Turris magna, in qua pedibus agitatur rota grandis, quæ extrahit aquam ex multa profunditate terræ, Civesque solvunt censum annuum pro hausta aqua. Nam undique magnus est descensus ad Rhenum & ad subjectam planiciem, ubi aqua in superficie terræ facile quidem haberi, sed difficulter in sublimem Montem perferri potest. Medio milliario infra Friburgum situm est in monte excelso castrum quoddam dirutum, nomine *Zaringhen*, à quo Duces *Zaringenses* olim titulum suum habuerunt. *Friburgum* præclarum Brisgojæ Opidum, imo & Metropolis hodie, à Duce Bertholdo IIII Filio Conradi I *Von Zeringen* sub Henrico V Imperatore exstructa, cum antea pagus esset. Vrbs situ amœnissimo inter montes excellens. Multis variis & magnificis ædibus, Templis, Monasteriis ornata. Academia ibi erecta est anno CIↃCCCCLIX, ubi etiam circa illud tempus docuit Vdalricus Zasius celebris Iurisconsultus. Habuit olim ditissimam *Argenti* venam, unius milliaris intervallo ab urbe dissitam. Sunt vero in Brisgoja *Zering* olim Ducatus, *Friburg* Comitatus, *Hochberg* Marchionatus, & Dominia *Badenvville*, *Stauffen*, *Burcken*.

Regio & unde dicta.

Saxonia à Saxonibus populis nomen accepit. Horum, ut aliarum gentium, originem & etymon non solum Monachi eruditæ antiquitatis ignari, verum etiam recentiores limatuli judicii homines commentitiis fabellis involverunt. Alii à Saxone Negnonis F. & Vandali Fratre, alii à saxea natura, alii a Macedonici exercitus reliquiis, alii a cultellis, unde rythmus est apud Engelhusium:

Quippe brevis gladius apud illos Saxa vocatur,
Unde sibi Saxo nomen traxisse putatur.

Cranzius autem a Cattis Germaniæ, & eruditus ille Capnio a Phrygibus deducit. Ex his quisque quod placeat, sequatur. Hujusmodi enim opinionum commenta convellere non est animus. Amplectar tamen illam Germanorum eruditissimorum, qui Saxones a Sacis præstantissimo Asiæ populo ortos, & sic dictos quasi *Sacasones* i. *Sacarum* Filii, & è Scythia, sive Sarmatia Asiatica, cum Getis, Suevis, Dacis, & aliis paullatim se in Europam effudisse arbitrantur. Nec ratione caret hæc eorum opinio; quæ Saxones ex Asia deducit, in qua ortum & multiplicatum genus humanum. Nam præterquam quod Strabo scribit, *Sacas* illos, ut antea Cimmerii, longinquas invasiones fecisse, & Armeniæ partem de suo nomine *Sacacenam* dixisse: etiam Sassones, Suevos, Massagetas, Dahos, in illa Scythiæ parte collocat Ptol. & observat Cisnerus, has gentes eandem prope in Europa conservasse vicinitatem, quæ ipsis olim inter se in Asia fuerat. Porro Saxonia etsi totius Germaniæ amplissima regio, hodie tamen non tam late patet, atque olim. Antiqua enim Saxonia inter Albim & Rhenum fluvios, Mare Germanicum & Eydoram amnem usque ad Hassiam & Thuringiæ confinia extendebatur, eratque ejus centrum *Brunsvvicum*: itaque VVestphalia, Marchia vetus, Misnia, Lusatia, Mansfeldia, aliæque regiones complures Saxoniæ nomine vocabantur. Hodie non ita naturalibus limitibus, uti sunt flumina & Montes, sed secundum Principum Dominia aut Imperia terminatur. Aër regionis durus, purus, ac saluberrimus, nisi qua paludibus nimium humectatur. Estque Saxonia rerum omnium, præterquam Vini, ferax. Abundat Hordeo & Tritico, ex quibus non solum panem candidissimum conficiunt, sed etiam Cerevisiam. Metalla generat varii generis, præsertim in Monte Meliboco qui a Cattis ad Saxones protenditur. Eruitur etiam ex eodem Monte Lapis niger, fissilis, qui picis ærisque plurimum continet, in quo etiam aperte fulget Auri & Cupri color. Hunc ingenti copia erutum exurunt, destillante interea Metallo ignis vi liquefacto. In hoc lapide manifesta apparent lineamenta diversorum Animalium, eorum imprimis quæ vicinus alit Lacus, Anguillarum, *Carpionum*, Ranarum: interdum etiam Gallorum Gallinaceorum, & quod fidem pæne exsuperat, Pontificis barbati triplici corona ornati. Habet & Goslaria præter Æris, Auri, Argentique Fodinas, ditissimos Salis Fontes, quibus & Halla & Luneburgum abundant. Quin & Marmoris copiam alibi Montana exhibent. Apud Goslariam Otto I. Argenti dicitur invenisse Fodinas, quarum magni fuerunt reditus. Abutentibus autem iis Civibus offensus Deus permisit puteum corruere; quo amplius mille homines oppressi. Ex quo tempore neque Argentum neque Aurum repertũ eo loco, sed Plumbũ nigrum. Fit autem

Situs.

Cœli qualitas.

Soli fertilitas.

Fit autem primo atramentum sutorium, quod vulgo *Vitriolum* vocāt, deinde ex eo excoquitur aliquid Plumbi & Argenti. Perhibent autem Metallum Goslariæ sic natum. Quidam homo Nobilis Equum cui nomen erat Ramelus in Monte ramo arboris adligavit. Is ungulis, quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatiens ac verrens, reconditam Plumbi nigri venam integumentis nudavit, non aliter ac Pegasus alatus, ut Poëtæ fingunt, ungula saxum feriens, Fontem aperuit. Vt autem Fons iste ex eo nominatur Hippocrene, ita Montem hunc Saxones Ramelum vocarunt, qui hodie maxime floret, atque admirabilem Plumbi copiam suppeditat. Reperitur & Plumbaginis quæ Græcis μολύϐδαινα vulgo *Lootaerde*: & *Pyritarum*, *Viersteenen*, tanta copia, ex quibus Plumbum nigrum excoquitur, ut Mons quidam totus pæne ex his constare videatur. Ejus urbs primaria *Halla*, etymologia Græca, sive ut Goropius non Græca sed Cimbrica derivatione à Salis proventu nominata: quemadmodum & Halla Suevica, aliæque urbes cognomines. Et in Armenia Halis fluvius, Græca voce salsus, ut Straboni placet. Ita Halla ad Salam non ignobile Saxoniæ flumen, à Salis proventu nomen habere putamus. Cujus quidam Salis Fontes, admodum fructuosi & salutares primum inventi sunt ante Christi natalem à VVendis, quos Hermunduros vocamus, quorum ubertas, ubi vicinis gentibus innotuisset, haud secus, quam aureis Fodinis, magnis conatibus, iis insidiati fuerunt. Nunc Halla administratoris Magdeburgici Marchionis Brandeburgensis sedes. Ad Inferiorem Saxoniam referuntur *Ducatus Lauvvenburgensis*, *Lunenburgensis*, *Brunsvvicensis*, ac præterea etiam *Ducatus Meckelenburgicus*. Jn Ducatu Luneburgensi est Luneburgum, Civitas celeberrima, sic dicta, vel ab Idolo Lunæ, quod Monti Calcis nomine insignito quondam impositum fuit: vel à fluviolo præterlabente, nunc *Elmena*, *die Almenovv* quasi *Elven Ovv* ab undecim rivulis in eum fluentibus dicto olim *Luno* vel *Lunovv* vocato, ab Iside, ut fabulantur, illac iter faciente ad Ganbrivium agnatum. Vrbs est munitissima, cincta fossis & vallis, forma ejus fere quadrata. Salis fonte ditissimo beata. Hæc enim præcipua Civium negotiatio est, quam terra marique in longinquas exportant regiones. Majorem tamen ejus partem Hamburgenses Mercatores coëmunt ac magnum quæstum inde faciunt. Templa Augustanæ confessioni addicta sex habet: quibus additum Nosocomium. Tota communio distributa est Romano more in Cives, cum patritios, tum plebejos, & inquilinos. Viget in ea ac floret optima politiæ ratio, Studia litterarum, Iustitia, Pax & concordia inter Clerum & Gubernatores Reipublicæ, quorum summa potestas est penes patritios. Reliqua Opida, ne sim prolixior, prætereo: Quoniam etiam aliquid de *Ducatu Mecklenborgensi*, quem Tabulæ titulus repræsentat, dicendum est.

Ducatus Megapolensis, vulgo *Meckelburg*, olim pars fuit Provinciæ atque Dominii Regum Vandaliæ Mari adjacens Baltico; nunc est ex præcipuis Germaniæ Ducatibus, & Imperii Membrum: Conjacent illi, qua Oriens Pomerania: qua Occidens fl. *de Elve* vulgo dictus: ad Meridiem habet Marcam antiquam: ad Septentrionem Mare Balticum. Regio fertilissima est, Frumento, Pomis, Ligno, Piscibus abundans. Varii generis videre est ibi Animalia, magnamque Iumentorum, Pecudum & Ferarum copiam. Cæterum *Aritbertus* Regio stemmate prognatus & in aula Caroli Magni aliquandiu versatus, impetravit Imperatricis

Ducatus Megapolensis. Situs. Soli fertilitas.

Animalium varietas.

patricis sororem in uxorem, ex qua sustulit *Billungum*, hominem clementem & potentem, cui paruerunt Sarmatæ & Wandali a Vistula usque ad Visurgim, & ab Odera usque ad Holsatiam. Hic Regiam suam habuit in Meckelburgo. Duo vero Filii ejus Mizilaus & Mistevus a Patris pietate degenerantes, cœperunt Christianos persequi. Sed de his atque aliis Principibus Megapolensibus legatur Munsterus. *Primi* hujus regionis habitatores apud authores appellantur *Heruli, Obotritæ*, & generali vocabulo *VVandali*. Est Regio bene culta Civitatib. Opidis, Arcibus & Villis. In hoc Ducatu *Suerinum* urbs vetus condita ante Lubecã, Rostochium, *Sundium*, Wismariam. Figura ejus est quadrata, constatque adeo quatuor fere urbibus, quarum singulę proprias apellationes sortitæ sunt: Prima est Suerinum, secunda Neapolis, tertia a Carecto, quarta a palude nomen habet. Vicus *Fichela* qui ad Lacum Suerinensem jacet. tantum 5000 pass. distat a Mari Balthico: quæ vicinitas effecit, ut de fossa ex Lacu in Mare Balthicum ducenda aliquando actitatum sit irrito labore, ut in Isthmo Peloponnesiaco accidit. *Rostochium* vulgo *Rostock*, olim *Lacinium*, & corruptè *Rhodopolis* & *Laciburgium*, urbs maritima & Megapolitana: primum Arx fuit, postea a Godscalco Vdonis filio in Civitatem versa: deinde a Primislao II Nicolotti filio aucta. Academia nunc liberalium Artium floret, quam impetrarunt Principes Mechelburgenses Ioannes & Albertus, una cum Civibus Mechelburgensibus, anno CIↃCCCCXV. Aer hic salubris. Rerum ad victum spectantium exiguo pretio magna copia. *VVismaria*, cujus originem nonnulli a Wismaro Rege Vandalorum, tempore Constantini Magni florente repetunt: alii Coloniam Gothorum ex Visbuia Gothlandiæ Metropoli eò deductam affirmant. Sed paullo ante annum CIↃCCXL ex ruinis vetustæ & amplæ vrbis *Meckleuburg*, quæ toti ditioni nomen dedit, a Gunzelino Comite Suerinensi sub Joanne Theologo D. Megapolitano conditam seu amplificatam fuisse Crantzii monimenta, & Reip. privilegia omnia, post annum M. CCL. data ostendunt. Brevi autem incrementa miranda ex commerciis aliarũ gentium Civitas sumpsit; Portum maris commodissimum in toto hoc littore Balthico habens, oneratas naves quamtumvis capaces recipientẽ, & sine ullis anchoris tutas præstantem: unde nomen urbi, non tam a sapienti Præside, quam certitudine marini Portus inditum verisimile est. *Minoribus* Opidis copiam rerum ad vitam tuendam necessariarum sæpissime communicantibus, ac inde recipientibus velut corona undequaque cincta est. *Porro* Nonus Imperii Circulus, *Nider Saxen* dictus, tribus Ordinibus constat, quorum I Ecclesiasticus, II Principes & Domini Seculares, III Civitates liberæ. In I sunt Archiepiscopi, *Bremensis* & *Magdeburgensis*. Episcopi *Hildesheimensis*, *Lubecensis*, *Suerinensis*, *Ratzenburgensis* & *Schlesvicensis*. II continet Principes & Dominos Sæculares: suntque Rex Daniæ propter ditiones ad Imperium pertinentes: Duces *Lavvenburgensis*, *Brunsvicensis*, *Lunenburgensis*, *Mecklenburgicus*, *Holstein*: Comites *Roffain*, & *Delmenhorst*. In III sunt Civitates liberæ *Lubeca*, *Hamburgum*, *Mulhausen* in Duringen, & *Northausen*, *Goslaria*, & *Gottinga*.

Regio & unde dicta.

DVcatus Brunsvicensis ab urbe primaria Brunsvico nomen sibi sumpsit. Vrbs autem ipsa a Brunone Ludolphi Ducis Saxoniæ Filio nomen appellationemque sortita est. Is enim quem inchoverat vico nomen reliquit, qui ab illo dictus est *Brunonis* vicus seu potius sinus, qui lingua Saxonica vocatur *Wyc*, nunc *Brunsvicum* sive *Brunsvvich* dicitur. Est autem *Brunsvicensis* ditio amplissima a Magdeburgensis & Halberstadiensis Diœcesis finibus, & ab Hercynia silva, ad Albim usque pertinens. Circa annum autem Christi ciↃccxxx Imperator Fridericus Dominium Brunsvicense provexit in Ducatum, & *Ottonem* Brunsvici Dominum & Luneburgi, Ducem creavit, Henrici Leonis successorem, qui generale Saxoniæ habuit Dominium. Fridericus II *Ottonem* Leonis Nepotem fecit Ducem Brunsvicensem & Luneburgensem, attributis ei armis, quæ avus ejus extulerat Anglia, duobus fulvis Leonibus pro ditione Brunsvicensi & alium cærulei coloris Leonem, adjectis in clypeo maculis de terra Luneburgensi, quæ erant olim Hermanno Duci & posteris ejus, cum titulo Ducatus Saxoniæ. De reliquis Ducibus videndus Munsterus lib. III Cosmographiæ. *Brunsvicum* hodie non tantum hujus Ducatus, sed & totius Saxonię Metropolis, quondam a Conditore *Brunopolis*. Prol. *Tubisurgium* ex Francisci Irenici sententia: Vrbs ambitu magna, forma quadrata, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissimè culta: Civibus plena, Mœnibus ac fossato duplici profundissimo, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante, munita: Vallo etiam inter fossata crassissimo ducto per circuitum, variis Arborum consito generibus valida: quinque foris, quinque prætoriis, & totidem Magistratibus excellens. Condita est a duobus Fratribus Brunone ac Theodoro, aliis Theomaro dicto, Ludolphi Ducis Saxoniæ Filiis, anno IↃCCCLXI, ut eorum Historicus Hermannus testatur. Hanc urbē Onacra amnis perlabitur, qui in Hartonica Silva ortus, duas in partes Civitatem scindit, omnem immunditiem secum trahens, ac variis undique pontibus coopertus, Visurgi tandem conjungitur. Non habet Civitas aquam potabilem, sed fere bibunt Cerevisiam: Vini usus carior, ac rarior. Vrbs hæc parvis orta initiis multas per tempora accessiones habuit, ut per vices amplificata, nunc in eas excreverit vires atque opes, ut facile Principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsvicenses vocantur. Libet hoc loco, ea quæ Curiæ hujus urbis præfixa leguntur, ob frequentissimas hujus contentiosi seculi lites forenses, paucis subjungere. *In controversiis causarum, capitales inimicitiæ oriuntur: fit amissio expensarum: corpus quotidie defatigatur, labor animi exercetur: Multa inhonesta crimina deinde consequuntur: Bona & utilia opera postponuntur: & qui sæpe credunt obtinere, frequenter succumbunt. Et, si obtinent, computatis laboribus & expensis, nihil acquirunt.* Inter cæteras hujus Ducatus Civitates haud postrema quoque est *Goslaria* civitas Imperialis. Hanc urbem *Henricus* I. Pater magni Ottonis urbium amator in formam Civitatis erexit Anno CIↃLI Imperator Henricus III ingentibus regni florescens opibus, urbem istam mirificè ornavit, quam de parvo molendino, ut ajunt, vel de tugurio venatoris duo priores Henrici, & iste nunc III in tam magnam sicut hodie cerni potest urbem bono provexere auspicio, in qua Regale Palatium hic Imp. magnificè exstruxit, & II Omnipotenti Deo congregationes instituit. *Helmstadium* Opidum medio inter Brunsvicum & Magdeburgum itinere est: id Gulielmus Dux Brunsvicensis a Werdensi

Situs.

Imperium Majorum

densi Abbate, cui parere Cives insolentiores recusabant, certa pecuniæ summa Abbati numerata redẽptũ, in suã potestatem redegit. Munite id Opidum Carolus, Caroli Magni F. adversus Sorabos & Vilsos bella gerens cœperat,, idque S. Ludgero primo Episcopo Monasteriensi tradiderat, ut in populis a Carolo subjugatis prædicanti tutus receptus esset. *Halberstadium* urbs Episcopalis, Oltemia fl. perluitur. In hujus urbis medio extollitur tumulus ac collis: is duorum stadiorum habet longitudinem , ac in summo vertice latam amplamque planiciem, in cujus extremis angulis, bina ædificata Templa sunt. In medio latè patet forum splendidissimis Canonicorum ædibus undique cinctum : illa autem quæ in monte sita sunt Civitas seu Vrbs dicuntur, quæ ad montis pedem, suburbia vocantur. Est circa hanc Civitatem Ager optimus, ferax Tritici, maturescentibus Frugibus culmorum altitudinem equo insidentem hominem ferunt excedere. *Quedelimburga* Vrbs antiqua & primorum in Saxonia Principum decus, haud ita procul Magdeburgo distans, ab Imperatore Henrico Aucupe condita. *Hannovera* opidum ad ripam Leine fl. è regione vetustæ Arcis Comitum a Lauvvenrod, jam Henrici Leonis ætate, circa annum Christi CIↃCLVI cui (quod trans fl. situm esset aulici Hannover nomen dederunt) Arci subjectum fuit. Floret hoc tempore inter cæteras Saxoniæ urbes. Aggeribus enim, muris & fossis firmiter munita, & Civium bonorum ac fortium Virorum frequentia & ædificiis stipata est. *Hildesheimium*, sive *Hildesium*, *Ascalingium* Ptol. Irenico: Civitas antiqua: fuit antea duplex, postea utraque conjuncta, facta est unica. Templum summum insigne habet, Turrisque ipsa tectũ habet aureum. Civitas amœna , patria Ludolphi Coloniensis Mathematici peritissimi, qui nunc Lugduni agit in Batavis. Sedes est Episcopalis: Irenicus istius loci Episcopos recenset, quod & Crantzius in sua Metropoli, & paullo accuratius Antonius Monchiacinus lib. II de primis Christianæ Religionis initiis, præstat. Fuit autem Episcopatus Hildesheimensis primum in Saxonibus fundatus ac institutus a Carolo Magno Galliarum Rege, ac Imperatore potentissimo. *Northausen* Civitas Imperialis. Continentur etiam hac Tabula Ducatus *Grubenhagen*, qui est Membrum Imperii, & principatus (*Furstendom*) *Anhalt*: item *Mansfeldia* Comitatus veteris Saxoniæ , ad amnem Salam antiquissimus, quum Hegenus qui tempore Arturi Britanniæ Regis floruit, anno IↃXLII Comes Mansfeldicus fuisse perhibeatur: nomen ei a Manno Thuisconis filio, ut Ascaniæ vicinę ab Ascenes. Primariæ urbes sunt *Mansfeldia*, ad Wiperum fl. *Eislebia* & *Wypra*. *Eislebia* Metropolis est, inter Salam & Wiperum: nomen creditur habere ab Iside , quam Tacitus oras Suevicas post obitum Mariti peragrasse, testis est. Iuxta eam sunt Metalla in Montibus Mellibocis. Loca ista *Tubantes* coluisse existimantur. Hi tamen *Tvvendt* Pyramio: Frisiis contermini: *Benthem* Comitatus huic vicinus antiquum nomen referre credit Verrutius. Hos *Tubinger* existimat Lazius Migrationum lib. VIII. Comitatus iste sub se habet Comitatus IV. *wippram*, *Arnstein*, *Wetin*, & *Quernfurt*. Item Co. *Barby*, *Stolberg*, *Hohenstein*, *Regenstein*, *Plesse*, omnes Imperii. Continentur etiam Ecclesiastici Principatus hi: *Meydburg* Archiepiscopatus & primatus Germaniæ, Imp. est: & Episcopatus *Hildesheim*, *Halberstat* ambo Imperii: subsunt Moguntino. Item *Quedelborg*, & *Gernrode*, *Seiften*, sunt Jmp. in VIII. Circulo.

Restat

Episcopatus Magdeburgensis. Imperii majorum. Restat in hac Tabula *Episcopatus Magdenburgensis* titulo ipsius Tabulæ nominatim comprehensus. *Episcopatus Magdeburgensis*, vulgo *Meydburg*, ab urbe primaria nomē habet. *Carolus Magnus* tota reformata Saxonia, decem Episcopatus in ea instituit, quorum omnium celeberrimus fuit *Magdeburgensis*, cujus sedes ex primitiva fundatione in Styde fuit, tum ad Valersleve, tertio in Vrese translata. Tandem per *Ottonem* 1. anno CIↃCCCCXXX ad Magdeburgum mutata, ejusque auspicio in primatum Germaniæ sublimata, ut habet magnus Chronicorum Codex anonymus. Quanquam tamen Saltzburgensis cæterique Archiepiscopi Electores, primam hanc dignitatem Antistiti Magdeburgensi non tribuant, ut Crantzius in Metropoli tradit. Magdeburgensem autem Burggravium constituit *Otto* 1, ut præesset judiciis publicis & gubernationi publicæ, loco Imperatoris, in his terris & in hoc Episcopatu, ac cæteris huic conjunctis. Primus hoc munus gessisse traditur ordinatione Ottonis *Gero* Marchio Lusatiæ, cujus memoriam conservat Monimentum Cœnobii Gerodensis. Hunc sequuti memorantur hoc ordine aliqui, *Hermannus* Dux Saxoniæ, *Lotharius* Comes de Waldeck, *Fridericus* Lotharii Filius, *Conradus* ejusdem Nepos, *Manfredus* Conradi uterinus Frater. Hoc in prælio cæso, dignitatem consequutus est *Dittericus*, Comes Plocensis, cujus filiam cum duxisset *Udo* Marchio Brandenburgensis occupato Burggraviatu, successorem reliquit *Henricum* Filium. Eo fato functo *Lotharius* Saxo, idem munus commendavit *Burchardo* è familia Dominorum de Quertfort, à quibus est origo Comitum Mansfeldensium. Post hunc reperiuntur in ea dignitate fuisse constituti *Domini de Schrapela*, a quibus auctoritate Rodolphi Imperatoris, translata est in Duces Saxoniæ Electores. Vrbs primaria *Magdeburgum* olim *Parthenopolis*, a Venere Parthenia ibi culta, sita ad Albim fl. a Ioanne Capnione *Dmoadum Pyrgum* dictum, a Græca voce. *Dmoades* enim puellas ancillares Græci ferunt, quas per Aphæresin *Maid* dicimus, & πύργον Burgum, ut πύξος Buxus. *Vrbes.* Æneas Silvius *Magdeburgensem* vocat, & *Virginopolim* Metropoliticam insignem urbem inter Saxones, opibus & auctoritate memorabilem, scribit. Ligurinus *Virginis Urbem* dixit, & Virginum habitationem. Ptol. μεσυίον. Hanc civitatem Otto condidit, ut scribit Lupoldus: auxit ibique requiescit, Otto Frisingensis. Inclyta hæc urbs Imperatorumque honesta sedes, tres in partes dividitur, estque munita mœnibus ac propugnaculis, turribus quoque ac fossis valida ac tuta, ædibus pulcherrimis, perpolitis plateis vicisque insignis, ac templis magnificis celebris. Imprimis vero nobile D. Mauritii Fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuum, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus jus civile Romanorum Saxonica lingua conscriptum, non sine reverentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatum tradunt, eoque in decisione causarum vicinę gentes recurrunt: magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Atque hæc de Magdeburgensi Episcopatu sufficient. Cæterum ut huic descriptioni Colophonem imponamus, demus regionibus hac Tabula contentis suos amnes: Hi sunt: *Albis, Onacra, Oltemia, Sala, Wiperus, Inderst, Struma, Roide, Ruma, Uker, Fues*, & alii. *Flumina. Montes Silva.* Non Montes desunt, inter quos qui dicuntur, *Der Ramelberg, Melibocus*, & alii: neque Silvæ, inter quas, *Auff dem Hartz-VValdt, Solinger Waldt*, cum aliis, quas in ipsa Tabula cernere licet.

Regio & unde dicta.

Post Ducatum Brunsvicensem pandit nostra Methodus *Hassiam*. Hæc unde nomen habeat ambigitur. Sunt qui a Monte Heso: at is nusquam in Hassia, neque etiam alibi reperitur, nisi is forte sit qui Noviomagi exstat, quod quidem a re non usque adeo alienum videtur. Referunt enim nonnulli Batonem quendam Regis Cattorum Filium, (qui Noviomagum auxerit, restaurarit, ac mœnibus cinxerit) Hesum Filium habuisse, qui favore ac amore patrii soli ei loco suum nomen communicarit. Vnde etiamnum Hesus Mons dicitur. Alii sic nominatam volunt a Cattis qui hanc regionem incoluisse commemorantur, mutatis literis, unde adhuc est loci nomen *Catzen Elnbogen*, gentis illius contestans vetustatem. Beatus Rhenanus Rerum Ger. lib. 1. autor est Hessos ex superiore Germania advenas pulsis Cattis hæc loca occupasse, deque suo nomine appellavisse. Habet hæc Regio Turingiam ab Oriente

Situs.

a Meridie Franconiam; Westphaliam ab Occidente respicit: a Septentrione vero Ducem Brunsvicensem, Episcopum Mindensem, aliosque Principes vicinos habet. Aer Regionis salubris est. Regio ipsa Frumenti, Leguminum, Fructuumque feracissima. Vinum autem non fert, nisi qua Rhenum attingit. Sunt etiam uberrima saginando pecori pascua, in quibus numerosi Armentorum Pecudumque greges conspiciuntur. Alit & Ferarum & inprimis Cervorum in Silvis magnam copiam, ad frequentes venationes Nobilitatem invitantium. Metalla etiam alibi generat. Æs & Nigrum plumbum. Salis quidem non Fodinas, sed Fontes habet. Hanc regionem quondam Comitatus, nunc vero Langraviatus titulo decoratam olim Cattos inhabitasse (etsi Crantzius reclamet, qui ex Cattis Saxones facit) omnibus fere nostri seculi Scriptoribus persuasum est: *Chattæ* Ptolomæo dicuntur. Hi postea in Insulam Batavorum transgressi (autore Tacito) ubi hodie horum nominum vestigia supersunt in duobus vicis, cognominatis ad Mare & ad Rhenum. De horum Etymo ita scribit doctissimus Iunius:

Cæli qualitas. Soli fertilitas. Animalium varietas.

Catti quos nostra & prior ætas Hessos vocavit commune cum Felibus Cattisque nomen sumpsisse videntur, a ferocitate qua in hostem insultabant. Cui enim ignota ferocia & impetus Animalis istius, domestici licet in appetendo illius jugulū, qui angustiam adferendo illud premat? vel à dolosis insidiis quibus assilire in hostes soliti fuerint, uti tergis Murium assultant Feles. Ejusmodi namque genius fuisse gentis Cattorum bellicosæ & ferocis videtur. Referri huc potest usitatum apud Huesdenos vocabulum Hessi pro Catto seu fele: qui siquando domesticum animans muribus inimicum significare volunt: Hessum nominant. Possunt & præstantes virtute viri hoc Cattorum nomine designati fuisse olim a veteribus, quod tales etiamnum Lingua Batava Cattos vocitet, certè virtutem, & gentis excellentiam non aliunde discas melius, quam a Tacito, qui genti illi plus decoris & disciplinæ totius militaris attribuit, quam cæteris omnibus Germanis &c. Itaque aptissimo nomine populi ingenium expressum fuit sive ferociam & impetuosos assultus, sive præstantiam spectes. Hactenus ille. Fuit autem olim Hassia tantum Comitatus subjectus Dominio Turingiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo legitur, quod anno Christi CIƆXLII *Ludovicus Co. Hassiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde Landgr. ascendit filia Matrem.* Accessit tandem & Catzen-Elnbogen, idque per Filiam ultimi Comitis, quam duxit Henricus Landgravius. Genealogiam Landgraviorum Hassiæ apud Munsterum habes. Sunt porro in Hassia præter alia minorum

Vrbes minorum gentium Opida, Vrbes duæ præcipuæ, *Marpurgum*, & *Cassula*. *Marpurgum Amasia* Ptolomeo, qui eandem *Amisiam* vocat lib. VIII. Geogr. ut censet Franciscus Iren. & *Appianus*, vulgo *Martpurg*: Hassiæ Metropolis. Hanc alii a Marte quasi *Martispurgum*: alii a Marcomiro Francorum Principe sic nominatam volunt. Civitatem hanc olim villam fuisse Historiæ produnt. Eam Lona Fluvius insignis præterfluit. Vrbs est Sede Principis, Schola illustri, condita anno Christi CIↃIↃXXVI a Ludovico Episcopo Monasteriensi, nobilis. Ioanne Oldendorpio, clarissimo omnium inter Iureconsultos Germanię: Ioanne item Draconite, & Andrea Hiperio Theologis celeberrimis clara. *Cassula*, præcipuarum Hassiæ Civitatum altera, dicta quasi Castellum, Ptolemæo *Stereontium* esse creditur: olim tantum Arcem hic exstitisse perhibent. Civitas *Fulda*, *Ana* & *Trusula* fluminibus irrigua, aquis autem instructa, agrum fœcundum atq; compascuum habet, & arva nutriendis pecoribus apta. Vnde in vellerum lanæque venditione, Civium potissimum negotiatio consistit. Haud procul Marpurgo est *Franckenberga*, vel *Francoburgum*, Opidum perelegans, situ amæno & antiquitate commendatum, ad fluuium *Ederam* situm: nomen desumpsit a Francis, qui ibi castra metati sunt contra Saxones. Anno Christi IↃXX primum exstrui cœptum a rege Theodorico; postea anno IↃCCCIIII a Carolo Magno auctum. Sunt & alia: *Eschvvega* colli imposita: læta agri fœcunditate gaudens Opidũ, Werræ fluvii aquis irrigatur: cujus oportuno usu, *Isatis*, herba, *Glastum Plinio*, & ex eadem confecta tinctura, quam Thuringicum solum, frequenti fœnore suppeditat, primo supra hoc Opidum lapide, cimbis imposita, Mindam usque: inde Visurgi aquis, quæ Werram absorbent, Bremam, & per totam Oostlandiam defertur. De primo Eschvvegæ initio nihil, quod sciam, Historiarum monimentis comprehensum reperitur, eò quod Hungaricis bellis atque incendiis, tertium depasta, deformataque fuerit. Francoburgicum tamen Chronicum, dum Carolum Magnum circa annum IↃCCXCVI Episcopatus varios instituisse, Monasteria & Ecclesias, multis in Opidis, fundasse commemorat, meminit & Cauffingæ non procul a Cassela: & Eschovvegæ, ab eodem tum temporis excitatæ. Præclara etiam extant Henrici Imperatoris II erga hoc Opidum merita, qui idipsum Hungaricis incursionibus devastatum atque collapsum, restituit, novis ædificiis auxit, & locupletavit: Gravissimis rursus calamitatib. afflictum fuit, anno CIↃCCCCLXXVII eo bello quod inter Adolphum Moguntinum Archipræsulem, & Hassiæ Landgravium acre desæviit, quando etiam ad Hassiæ gubernationem pervenit. *Frislaria* insigne quoque ac præstans Hassiæ Opidum, vulgo *Fritzlar*, latinè doctrina pacis, ut puta ubi veræ & perpetuæ pacis doctrina S. Bonifacii auspiciis, toti Hassiæ, Thuringiæ, Franconiæ, & *Frisiæ* innotuit: Egræ fluvii propinquitate, & situ admodum amœno, sicuti universa passim Hassia, præcellit: Muris circumcinctum turrigeris, situm inæqualem, sicuti & regio ipsa, hinc inde montosa, obtinet: agro tamen lauto, Frumenti, Leguminum & Fructuum feracissimo, etiam Vini, cujus tamen fertilitate non est hæc regio admodum præstans. Et quamvis in ipsa *Hassia*, Frislaria se conspiciendam præbeat, ad Moguntinum tamen Archiepiscopum pertinet, unde variis Fortunæ & Bellonæ casibus frequenter exposita, maximas ab *Hassiæ* Ducibus

Ducibus calamitates frequenter pertulit, quemadmodum & à Saxonibus expugnata & fœda exustione deformata fuit. Reliqua hujus Landgraviatus Opida quæ multa sunt, prætereo. Hessorum autem regionem partim perluunt, partim adluunt fluvii varii, quorum præcipui, *Rhenus* quidem latus inter Meridiem & Occidentem: *Visurgis*, i. *Weesera*, cujus fons *Weira*, è Toringico nemore profluit: *Lupia* qui in VVestphaliam transit: & *Adrana* Tacito, eum *Adernam* vocant Historiæ, hodie *Aederam* dici existimat Althamerus. *Rhoer* forte, ut scribit Ritheimerus. *Eder* ex eo facit Iunius in suo nomenclatore, additque Cattorum fluvium esse, & in amnem Adam exire. Jn sua Batavia autem scribit eum in Fuldam evolvi: & hoc ex Tabulis verum esse constat. Minores sunt *Lanus* seu *Lona* in Comitatu Witgenstein fluvius (*Anden Horberg* oritur) olim Widekindi Anglorum Principis Castrum præterfluens, Lasphe ejusdem Comitatus Opidum adluit: *Fulda* &c. Montibus Regio undique obsita; eorum autem nominatissimi, *Meliboci* & *Abnobii* Montes. Reliqui variis insigniuntur nominibus, uti *Kesselpergus* & *Geyne* Montes, &c. Silvæ sunt plurimæ Hercyniæ portiones. Sed de Hassia quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Nefas sit autem non adscribere Coronidis quasi loco quæ Aelius Eobanus Hessus in carmine gratulatorio victoriæ ad Philippum Landgravium, paucis de hujus regionis genio & situ, Incolarumque moribus tradidit.

Flumina.

Silva.

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradivi domus ad Rhodopen, Hemumque nivalem
Circumfusa jacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quique
Aut Hebrum Nestumque bibunt, aut Strymonis undas:
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluviis, Silvisque frequens, & Montibus altis
Hassia: Natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis
Vita placet: non ulla juvat sine Marte, nec ullam
Esse putant vitam, quæ non assueverit armis.
Quod si tranquillæ vertantur ad ocia pacis,
Ocia nulla terunt sine magno vana labore,
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Aequatosque solo campos rimantur aratris,
(Namque & planities segetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua Sylvæ
Lustra petunt, Canibusque feras sectantur odoris.
Venatu genus assuetum, Genus acre virorum:
Aut leges aut Jura ferunt, aut opida condunt
Fortia, non solum bello munimina: verum
Quæ deceant in pace etiam, oblectentque quietos.
Quid sacros memorem Fontes? quid amœna Vireta,
Quid valles ipsis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid ubique recessus
Musarum loca, consessu loca digna Dearum?
O patria gelidi fontes! ô flumina nota!
O valles! ô antra meis gratissima Musis!

Hhh Hassiam

Landgraviatus.

Nobilitas & status hujus ditionis mihi necdum innotuerunt, tantum inveni Comitatum Gleichen & ut existimo Kranichfelt. Item unum Episcopatum Mersburg.

Regio. Situs. Soli fertilitas. HAssiam sequitur *Thuringia*, vulgo *Duringen*, sita inter duos fluvios Salam & VVerram: quorum hunc ad Occasum, illum ad Ortum habet: ad Septentrionem Hercyniam Silvam (quam Hartz vocant): & *Turingensem*, ut vocant, *Saltum*, vulgo *Duringer waldt*, à Meridie. Longitudo regionis Latitudini par, XII milliarium. Regio omnis generis Frugum & Leguminum feracissima, & inprimis Frumento præ omnibus aliis Germaniæ partibus fœcunda: adeo ut Georgius Agricola eam *Sumen Germaniæ* appellare non vereretur. Magnus hic Isatidis herbæ, quam Plinius *Glastum*, hodie *Guadum* & *Pastillum*, vulgo *VVeedt, Pastel* nominant & cæruleum efficit colorem, proventus, quæ hinc cum magno Incolarum emolumento ad alias regiones transfertur. Vnde quidam Poëta insignis:

Herba Thuringorum celeberrima crescit in agris,
Hanc Isatim Græcus sermo vocare solet.
Ponderis hæc magni est, & multo venditur ære:
Hac etenim tingi lana parata solet.

De qua Plin. lib. XXII cap. I. *Simile plantagini Glastum in Gallia vocatur: quo Britannorum conjuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris nudæ incedunt, Æthiopum colorem imitantes.* Obsoniorum quoque ac Fructuum vix quicquam desiderat: si Vinum demas quod aliunde importatur. Reperiuntur & Auri Argentique Fodinæ, & Salinæ divites. Olim Regnum fuit, hodie Lãdtgraviatus titulo decoratur. Thuringia & Hassia sub Regibus Francorum conjunctę usque ad Carolum Magnum & Henrici Aucupis tempora manserunt annos CCCLXVI. Imperii mutatio. Tandem *Carolus Crassus* Imperator Ducem Thuringię pręfecit *Ludovicum*, ejus Nepos *Burchardus* improlis ab Hungaris cæsus est. Quare *Henricus Auceps* Imper. Thuringiam occupavit, cujus successoribus Saxoniæ Principibus in hodiernum usque diem subjecta est. Etsi enim post Guilielmum Ottonis I Imper. Filium, qui Archiepiscopus Moguntinus, Thuringiam permissu Patris tenuit, successores ipsius, Archiepiscopi Moguntini, merum Imperium in urbem Erfordiam, quod adhuc retinent, & totam Thuringiam sibi aliquantisper vendicarunt, quorum Vice-Dominus sub Conrado Salico Imp. Ludovicus Barbatus aliquando fuit: tamen postea Barbati Landtgraviorum titulo Thuringiam ad Hæredes transmiserunt. Donec ad Misniæ Marchionem ex VVidechindi Saxonis posteritate ortum, *Henricum* illustrem Theodorici Filium & Hermanni Thuringię Landtgravii ex filia Iuditha Nepotem circa annum Christi CIↃCCL pervenit, cui successit Filius *Albertus* degener, eique filii *Fredericus Admorsus* & *Theodoricus*, qui a patruo Theodorico Misniæ Marchione hæredes constituti sunt. Hunc Tractum *Sorabos* olim inhabitasse ferunt. Horum meminit Eginhartus & Ammoinius. Horum reliquias hodie vocat Peucerus *Sorbes*

hec & *Servestein* inter Albim & Salam flumina. Reynerus Reyneckius, in suo de Mysnorum origine libro, hos *Tyringetas* quasi *Tyringotas* putat, indeque ejus urbem Gotham nomen sortitam fuisse non dubitat. In hac regione quamlibet exigua, ut se accepisse ab Hugone Brinckhorstio *Anglo* urbis Erfordiensis Cive scribit Ortelius, sunt XII Comitatus, & totidem Abbatiæ, (quas *Gefurstete Abtien* vocant) CXLIV Civitates, & totidem Opidula, vulgo *Mercktflecken*: bis mille pagi, & CL Arces. *Erdfurdia* sive *Erfordia*, priscis *Erphesfurdia*, *Erfesfurt* Turingiæ urbs primaria nomen à primo Conditore *Erst* nomine, sumpsisse putatur: Hic enim, cum molitor esset, molendinum suum ad Geram fluvium fixit, atque Civitati huic initium dedit, circa initium Imperii Arcadii & Honorii: postea à Clodoveo Francorum Rege anno Christi CCCCXXXVIII vehementer aucta ornataque: anno vero CIↃLXVI muris cincta tanta amplitudine, ut Germaniæ totius maxima censeatur, ac *Nicht eine Stadt*, Rusticis Turingis, *Sondern ein gantzes Land*, dicatur. Hanc perluit Gera fluvius, atque à sordibus purgat. Episcopalis olim erat, Bonifacio Germanorum Apostolo conditore: ea dignitas deinde Moguntiacum translata dicitur. Scholam habet litterarum studiis florentem, quam Bonifacius IX Papa privilegiis ornavit, anno CIↃCCCXCII. Hujus urbis ager nulli fertilitate secundus, pascuis abundat, & herbæ Isatidis feracissimus est. Vrbs ab Henrico IV multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit, Itaque exorto Saxonico bello avitam libertatem ferro armisque defendere, quam insolito decimarum jugo, cervices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, ut & vitæ & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Hæc eadem, ceu quodam fortunæ excelsis inimicæ ludibrio, afflicta incendiis variis. Neque est aliqua urbs insignis in Germania, quæ per fatalem ac adventicium ignem toties deformata fuerit. Ultimo incendio, anno CIↃCCCCLXXII gravissimum sensit damnum, præsertim in Basilicis Virginis Mariæ & Severi, ut pæne tertia urbis pars incendio perierit. Terribile fuit incendium illud immisso igne per conducticios incendiarios, quorum erat primarius Dominicanus quidam. Duæ Ecclesiæ Collegiatæ, quas vocant, cum ponte & insigni urbis parte conflagrarunt. Anno Domini CIↃIↃIX gravissima seditio inter Senatum & Cives Erfordienses exorta fuit propter insolitas quotannis impositas a Senatu plebejis contributiones. Nam Communitas unum in locum conveniens, scire voluit quantis debitis urbs foret obligata, quantumve ære alieno gravata. Senatus tumultum & populi furorem animadvertens, blandis illum & mollibus sedare verbis studuit, dicens, tempore opportuno, de omnibus & singulis tam acceptis quam expensis, rationem se redditurum. Quibus verbis Cives placati ad tempus quievere. Die autem constituto adveniente, rursum conveniunt, & hortantur Senatum ut rationem reddat. Tum unus cæteris insolentior, verbis asperis invadit eos qui a Civibus ad Senatum erant missi, quod non parum Cives irritavit. Cũque res diutius traheretur, videntes Cives se nihil proficere: Senatum abdicarunt, novumque instituerunt. Quid multa? Hinc gravissima seditio, contentio atque adeo bellum est exortum. Hanc vero seditionem Episcopus *Herbipolensis* & Cæsar Maximilianus sedare, ac partes per concordiam componere sunt conati. *Weimaria*

Vrbes & Opida.

maria pulchrum Opidum, quondam peculiari Comitatui nomen, jam vero inclytam Saxoniæ Ducibus sedem & domicilium præbet, qui magnificum in eo Palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitidè ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria consitum, quod Ilma fluvio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit. *Iena* civitas à Iano dicta secundum nonnullos: verum is in Germania coli non solebat. Probabilius itaque Stigelius canit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iajin nomen Iena tenet.
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,
Certa hujus ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iajin Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latiò dicimus ore merum.
Qua caput in mediis urbs fertilis erigit uvis,
Hanc quisquam à Vino nomen habere neget?

Hæc ille. Nobilis est publico Gymnasio erecto anno CIↃIↃLIIX. *Gotha* a Gothis nomen habet. Atque hinc Turingos a Gothis Rithaimerus in sua Orbis descriptione originem traxisse scribit, eo quod Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo Gotham urbem condiderint, circa annum ut Lobsteinio placet CCIↃXXIII. Admirandæ fortitudinis Castrum habuit *Grimmenstein*, quod nunc solo æquatum jacet. Ejus rei causa fuit: *Guilielmus Grunbachius*, stirpe magis, quam virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex Imperii fastigio deturbare, novamque Imperii formam moliebatur, cum a Ferdinando Imp. Augusto, tum a Maximiliano Imp. ejus Filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus conjurationis sociis, condemnatur, proscribitur: atque illustrissimo Principi Electori Saxoniæ, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore ac cæteris Imperii Ordinibus, uno consensu demandatur. Quam ipse proscriptionē, fiducia sui receptus, & Protectoris Ioannis Friderici II Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cum post multas Principum admonitiones a pertinaci seditiosorum defensione non abstineret, Illustriss. Saxoniæ Dux Princeps Elector August. extrema necessitate coactus, urbem obsidione aggreditur, ac deditione capit. Tum Grunbachius, cumque eo quatuor ex conjuratis, ob violatæ Cæsareæ Majestatis crimen justo supplicio adficiuntur, Castrum funditus diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captivus Viennam abducitur. Fluminibus irrigatur regio compluribus: inter quæ *Sala*, vel *Salsza*, *Werra*, *Vnstrut*, *Ilma*, *Gera*, *Or*, *Apfelstet*, *Helbe*, *Cling*. Montes etiam Minerarum fœcundos inesse testatur Her. Auri, Argentique venis divites, qui haud procul Braitenbornio ac Schwartzenburgo reperiuntur. Silvis etiam hinc inde conspersa est regio, Hercyniæ portiones sunt: ac Thuringica Silva latè nota, vulgo *Thuringer-Waldt*, *Bacenis* Cæsari, Germaniæ Silva Cheruscos a Suevis dirimens: *Hainith*: *Hainsette*, *Finne* cum aliis nonnullis, quæ varii generis Ferarum venationes præbent. Sunt in hac regione multa Templa, & Monasteria, inter alia Templum Erfordiæ B. Mariæ Virginis, a Bonifacio Moguntinensi Episcopo constructum. Hoc Templum habet Campanam magnitudine in tota Germania celebrem. Populus atrox, durus, minaxque in hostem, corpora Viris procera, robusta, & decora.

Flumina. *Montes.* *Silvæ.* *Opera publica.* *Vulgi mores.*

Regio & unde dicta. SIc se habet Germaniæ Superioris Regio Thuringia; sequitur jam nunc explicanda *Franconia* sive *Francia Orientalis*. Ea à Francis nomen appellationemque sortita est. Hujus nominis originem quidam ad Francum, quem alii Francionem nominant, fabulosum atque ementitum Hectoris filium, gentis auctorem referunt: cujus nominis Etymon lepidè Petrus Ronsardus Poëta Gallus appellatum à veteribus Astyanacta Francum quasi Hastigerum scribit. Alii, inter quos Gaguinus & Æneas Pius id nominis beneficio Valentiniani Imp. impositum Francorum genti commenti sunt, sive quod feroces & nobiles Attica lingua Franci dicerentur (quod ubinam lectum usquam sit apud idoneum & classicum scriptorem, nescire me libenter fateor) sive à tributi remissione & libertate accepta. Quanquam posteriori rationi citius subscribere velim, si minutius exigendum sit vocis Etymon, ut Franci dicantur, quasi *Fri oncy*. nimirum à censu (quod *cy*, sonat) & vectigalibus immunes: alioqui videri possunt appellati veluti, *fry ansi Fransi*: vocabulum autem *Ansi*, Gothici idiomatis proprium, denotat eos qui ceteros mortales fortuna & opibus antecellunt, Heroum & Semideorum conditioni proximi, velut humanæ sortis terminos egressi: unde corrupta vox vernacula *Ansos* & additione aspiratæ *Hansos* nominat Proceres communi fortuna majores. Sed ad rem Franci postquam opes eorum convaluissent, & servitii jugique tæderet Romani, ac dominatus cupiditas animos faceret, nomen sibi ipsi à libertate crearunt, antiquata communi illa Germanorum appellatione. *Situs.* Franconia autem Sueviæ & Bavariæ à Meridie vicina est: ab Occasu Rheno contigua: ab Ortu Bohemiæ: qua Septentrio est Hassos & Thuringos vicinos habet. *Cœli qualitas. Soli fertilitas.* Aër Regionis purus ac saluberrimus. Regio ipsa præterquam ea pars quæ Norica hodie vocatur atque fluminibus vicinior est, arenosa nimium non est, ut Æneas Silvius scriptum reliquit, nec nimium etiam lapidosa. Fertilis omnis est, Hordeum, Triticum & omne Frumentum & Legumen satum multo cum fœnore reddit. Rapa Cœpæque nullibi fere locorum majora & laudatiora reperiuntur. Ac multis in locis colles Vitibus consiti Vinum gignunt, quod ob sui præstantiam ad gentes remotissimas transportatur. Glycyrrizæ radicis Babenbergensis Ager tantam subministrat copiam, ut currus ea onusti per universam Germaniam devehantur. Est etiam undecumque terra cultissimis pomariis & pratis amœna: *Animalium varietas.* Animalium domesticorum, Ferarumque dives. Feræ in Nemoribus à Principibus foventur, habentque plurima stabula, in quibus hiemis tempore pabulum & interdum sal accipiunt, seque à Cæli inclementia tutantur. Eas capere, aut saltem persequi, privatorum nemini concessum. *Francos* ab origine Germanos & peculiari isto vocabulo antiquitus appellatos fuisse constat cum ex aliis, tum ex Procopio Cæsariensi, rerum quas litterarum Monimentis consignavit oculato Scriptore. Franconum primus Princeps fuit *Genebaldus*, qui XXX annos eis præfuit. Præfuisse post eum scribuntur *Marcomirus*, *Dagobertus*, *Ludovicus*, I, *Marcomirus* II. *VVaramundus* aliis *Pharamundus*, qui vocatus ad regnum Franciæ Fratri Marcomiro reliquit Ducatum: *Prunnesser*, *Genebaldus* II, *Suno*, *Luitemarus*, *Hugbaldus*, *Helmericus*, *Gotefridus*, *Genebaldus* 3, *Ludov.* 3

Hunc

Hunc sequuti sunt *Erebertus*, *Ludovicus* I V *Gozpertus* I I, *Hetavus* Dux ultimus. Qui sine hærede mortuus, *VVitunino* Francorum Regi, qui & *Pipinus* dicitur, ducatum ex commisso reliquit, quem deinceps Filius ejus *Carolus Magnus* & primus B. Burchardo primo infulato Episcopo Virceburgensi ejusque successoribus & Ecclesiæ proprium donavit, anno IↃCCLII. Ducatus nomine & dignitate etiamnum gaudet, quem titulum Episcopus Herbipolensis sibi vindicat. Neque tamen illi omnis Franconia subjecta est. Marchioni enim Brandenburgico parent Kitzinga, & Bristadium, Episcopo Babenbergensi Graglingiacum. Herbipolitano vero Chronacum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, Moguntino Koningspergum, Oxenfordia, Carolostadium, Hasfordia, cum Bischofsheimo, Alderburgio, Mildeburgo & aliis quibusdam Opidis. Colburgum Saxoniæ Duci subjectum est. *VVirceburgum* quod Conradus Celta vocat *Erebipolim*, Ligurinus non malus auctor *Herbipolim*, Spanhemius *Marcopolim*, Ptolemæus *Artaunum*, Indigenæ *VVirtzburg* à dulci musto, quod Herbipolensis Ager suppeditat: Franciæ Orientalis Caput atque Metropolis est. Urbs est luculenta in qua Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus Anno Christi IↃCCLI erexit Episcopatum. In plano sita est, collibus undique amœnisque hortis & pratis cincta; præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus, & propugnaculis, benè munita. Civibus plena, ædium pulcherrimarum frequentia nitidissime culta. Ad Occasum Mœnus præterfluit, ad vecturam accommodatus. Ripas utrimque jungit pons lapideus, fortissimis innixus pilis. Ultra Mœnum in vicino monte Arx est, quam variæ Civium & rusticorum oppugnationes inexpugnabilem esse ostenderunt. Ad pedem Montis Monasterium est à Burchardo opibus Cuniberti Franciæ Regis exstructum in honorem B. Magni Confessoris. Cæterum non fuerit alienum planè ab instituto præsenti, cognoscere formulam exsequiarum & inaugurationis Episcoporum ac Ducum Wirceburgensium. Post excessum prioris, designatus Episcopus Civitatem cum ingenti & exquisito equitatu ingreditur. Admissus descendit de equo, & deposito augustiore ornatu per quatuor Comites officiales in Domum Salvatoris deducitur, nudato capite, pedibus nudis, vili veste tectus, & solo funiculo cinctus. Officiales sunt, Domini ab Hennenberg, Castel, VVerthein, & Reineck. Decanus ei cum Clero obviam procedens, rogat, Quid petat? Ille demissè respondet, se indignum præsto esse, munia ad quæ electus sit, subire, & suo officio ex fide defungi. Tum Decanus, Ego vero inquit, nomine totius capituli, domum Salvatoris Mundi eique adnexum Ducatum tuę fidei committo, in nomine Patris, Filii & Sp. S. Mox Clerum in ædem Salvatoris digressum ipse sequitur, indutusque ex more Pontificalem trabeam, Missæ primum, postea cõvivio in arce interest. Defuncti vero Episcopi cadaver exenteratum in sacello Arcis primum deponitur, corde interea exempto inq; vas vitreum concluso. Postridie ex Arce in Monasterium S. Iacobi defertur dextera pedum, læva gladium tenens; tertio die inde in ædem Salvatoris itur: hic cãtus, preces, vota: postea cũ pedo & gladio sepelitur. Civitates reliquæ *Bamberga*. Ptol. *Granionarium* Petro Appiano, Γρανιονάριον in græco codice: primum vocata fuit Babemberg, hoc est *Mons Baba*, à Baba Ottonis Ducis Saxonis Filia, atque Uxore Alberti Comitis Babembergensis. Alii Civitatem hanc vocant *Bavonis Montem*

tum, Pfavvenberg, Civitas est valde amœna ad fluvium Regnitz sita. Habet Montes & colles & plurimos hortos, fundumque fœcundissimum, ubi Pepones, & Glycyrriza crescunt maxima copia, ut supra quoque retulimus. Pepones habentur ibi atque Nurenbergæ quo deferuntur in delitiis. Sedes est Episcopalis, & cum aliis fœlicis ingenii alumnis gaudet, tum Ioachimo Camerario in omni doctrinarum genere celeberrimo. Testantur id opera ab ipso edita, quæ summa cum admiratione leguntur. *Francofortum* vel *Francofordia ad Mœnum* vulgo *Franck Furtam Mayn*, ad differentiam alterius ad Oderam sitę. *Helenopolim* olim dictam scribit Munsterus, sed quando & a quibus non addit. Henrico Stephano in Encomio quod ei Vrbi scripsit Nundinalis Musarum Academia, Francofordenses Athenæ, Musarum Nundinæ Mercuriales, & totius Orbis Emporiorum compendium, dicitur. Vrbs hæc in duas partes a Mœno perfluente distinguitur, quæ ponte lapideo conjunguntur. Civitas hoc tempore est Imperialis, binis per totum Orbem Nundinis celebris. Hic Romanos Reges eligi ab Electoribus mos est, ibidemque si Imperii binos Competitores esse contingat, uterque collecto exercitu de Imperio dimicant. *Moguntia* vulgo *Mentz* aliis *Moguntiacum*. Ptolemæus *Neomagum* lib. 2. cap. 8 tab. 3 appellat, ut nonnulli volunt. Nomen habet Moguntia a Mœno fluvio, quem alii Moganum, alii Mogum vocant. Civitas est Episcopalis & Metropolitana. Agrum habet, ab utraque Rheni ripa fœcundum & præstantissimo Vino luxuriantem. Ampla est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus adluit: ex alio vero latere rarum habitatorem habet, immensa est longitudine, latitudine angustior. Ædes amplissimæ sunt, Romanorum more, Basilica & Collegiata Templa magnifica, cum Arce Episcopali. Academia hic erecta est a Theodorico Episcopo. huic Civitati adscribi solet Artis Typographicę inventio. Præsuli suo proprio Archiepiscopo & Electori, nec non S. Imperii Cancellario paret. *Mons Regius* vulgo *Conigsperg*, Patria Ioannis de Monte Regio summi Mathematici, cujus extant subtilissima Commentaria in Almagestum Ptolomæi. *Schvveinfordia* ad Mœnum sita in medio prope Franconiæ. *Kitzinga*, *Fridberga* urbs Imperii, & aliæ. Cæterum primus Circulus Imperii est Franconiæ, in quo hi ad Consilium convocantur. I Ecclesiastici, Episcopi *Bambergensis*, *Herbipolensis*, (*VVirtzburg*) Dux Franconiæ; *Eichstett: der Teutsch Ordens Maister*: Præpositus *Camberg*, Abbas *S. Gilgen*: Nurinbergæ II Principes Seculares, *Marchio Brandenburgensis Burger Vom Nurenberg*,: Comites *Hennonbergensis*, *Castel*, *Wertheim*, *Rheineck*, *Hohenloe*: DD. *Reichelsperg*, *Limpurg*, & Comites *Horpach* & *Schvvartzenburg*. III Civitates liberæ, *Norunberg*, *Rottenburg*, *VVinshaim*, *Schvveinfurt*. Flumina piscosissima undique regionem hanc perluunt beantque plurimum, quorum præcipua sunt *Mœnus*, *Sal.*, octo ignobilioribus comitata, *Sinna*, *Radiantia*, *Aestus*, *Tubera*, ac nonnulla alia. Silvas habet *Spesshart*, *Ottonis Silvam* ac alias etiam Herciniæ portiones, quæ eam æditissimis jugis per circuitum obfirmans, veluti nativo muro ambit. Gens ipsa viribus armisque potens, nobilitate pollens, ingeniosa, laborum patiens. Vinetis colendis uterque sexus incumbit, nec cuiquam otioso esse conceditur.

Flumina.

Silvæ. Vulgi Mores.

Regio & unde dicta. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas.

BAvaria nunc adeunda est, ab Avaribus Hunnorũ reliquiis, qui Noricis pulsis in ea terra consedere, littera adjecta, dicta. Dicitur & *Boiaria* à Boiis Cisalpinæ Galliæ populis, qui hoc loco aliquando sedes habuisse leguntur: Vulgo *Beyeren*. Habet ab Oriente Austriam: ab Occasu Sueviam, qua Meridies est Alpes adjacent illi Rheticæ: qua Septentrio Franconia. Longitudo Milliarium Ger. XXIX. Latitudo XXV. Aer ut plurimum salubris, ac regio amœna est: in universũ satis ferax, non æquè tamen Vini ac Frumenti, quãvis & Vinum gignat nonnullis locis, sed agrestius. Generosius Vinum importatur ex Alsatia, Francia & Austria. Magna copia Frumenti invenitur circa Ratisponam & Landshutum. Abundat insuper Sale, arborum Fructibus Ferro, Pecore, Volucribus, Feris, omnibus denique ad victũ, cultum & usum vitæ spectantibus. Sues glandibus silvestribusq; pomis tanta copia nutrit, ut veluti Hungaria Boves, ita hæc Sues plurimis Europæ regionibus suppeditet. Præter Ursos item, Apros, & cæteras ejusmodi Feras, centenarios Cervorũ alit greges, quos absq; consensu Principis venari crimen est. Anno CIↃIↃXII, XXII die Augusti, Cervus in Bavaria captus scribitur, tanta corporis vastitate & mole, ut libras IↃCXXV exhibuerit. Sedes hic quondam habuerunt *Narisci, Vindelici* & *Norici*. *Nariscos* qui hodie *Nortgouv* Aventino, vel *Narcau* Melanchtoni, a cæteris Danubius dividit. *Vindelici* ex antiquorum descriptione inter Rhætos & Noricos siti sunt. *Rhætia* duplex est, una latior, quæ Vindelicos Noricosque & Rhætos propriè dictos complectitur, altera strictior. Vindelicos a Rhætis disterminat Lycus, si Ptolemæo est fides. Sin Strabonem sequimur, Rhenus & Lacus Brigantinus, quem nos in Helvetiæ descriptione monstravimus. Eosdem a Germanis separat Danubius, ab Italia Alpes. Originem nominis Vindelicorum rectè observavit ex Ricardo Marcus Velserus:

Animalium varietas.

Respicit & latè fluvios Vindamque Lycumque
Miscentes undas, & nomina littoris, unde
Antiquam gentem, populumque urbemque vocarunt
Vindelicam.——Vindelicorum quænam gentes urbesque fuerint ex Plin. & Ptol. cognosci potest. Ad hos vincendos missi sunt ab *Augusto* Tiberius Claudius Nero, & Nero Claudius Drusus, ambo Imperatoris Privigni, qui copias Barbarorum exiguis præliis dispersas ac dissipatas aggressi, facile vicerunt, inque suam potestatem redegerunt. Vide Paterculum lib. II: Dionem lib. LIV & Horat. lib. IV Odar. *Norici* initium capiunt a flumine Oeno: vergunt ad Orientem & Austrum, ad Hungariam & Italiam usque. Horum magna in bello vis fuit, utpote qui bello adsueti limitaneos Romanos semper oppugnarent. Indicio est *Ensis Noricus* Horatio celebratus. Etiam inscriptio quæ cis Danubium inventa ita habet. DIS MANIBUS ET MEMORIÆ LEGIONUM. ET MEMORIÆ MISSERRIMORUM, VINDELICIS PRÆFECTIS MOCENIANIS ET VICTORI ET AURELIO FILIIS VINDELICIS SURINUS INFELIX PATER F. C.

Bavaria

Imperii majorum

Bavaria olim a proprio Rege ad *Arnulphi* Imperatoris usque tempora administrata fuit: eum ut Parthi Arsacem Ægyptii Ptolemæum, ipsa *Cacannum* nominavit. Deinde Duces habuit, quos etiamnum tenet. *Bavaria* dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. *Superior* subdita est Alpibus, Austroque. Hæc crebris impedita est paludibus, fluminibus rapidis, silvis adspectu horridis. Pecuariis, Pecoribusque pascendis magis idonea. *Inferior* fertilior est, crebrius frequentiusque habitatur, & propter Danubium, Isaram & Lavarum amnes, Vitium ferax. Atque ita dividitur Bavaria Physicè. Dividitur etiam Politicè, juxta Principum ditiones in Comitatum *Bavariæ* & *Palatinatum*. *Comitatus* hac Tabula, sequenti *Palatinatus* describitur. Urbes Superioris Bavariæ sunt, *Monachium* aliis *Monacum*, vulgo *Munchen*, ad ripam Isaræ fl. situm, exstructum ab Henrico Bavariæ Duce, anno CCIↃLXXII sub Othone I Imp. Urbs est omnium pæne Germanicarum Civitatum amœnissima: inter fluvios Oenum & Lycum, inter urbes Wassenburgum, Augustam & Frisingam, inter Lacus piscosos, interque Silvas jucundissimas sita. Meridiem versus respicit Montes Tyrolenses, Orientem versus, hortos suburbanos, rivulis ex amne deductis distinctos: inter quos Ducis hortus, cura, amplitudine, herbarum florumque copia & ordine topiario, illustris est: in hoc præter artificiosissimum fontem & pergulam æstivam picturis statuisque exornatam, hoc est memorabile, quod sub crepusculum vespertinum magnus Cervorum Grex sub ipsas fere fenestras quotidie accedit. In urbe Templa, Turres, Bibliothecæ, Curia, Forum, Opificum, & Mercatorum frequentia, aliaque permulta, non ad usum tantum sed etiam ad ornatum & spectantium stuporem videre licet. *Ingolstadium* vulgo *Ingolstatt*, ad Danubium jacet, antiquis dictum *Ingelstatt* sive *Angelostadium*, ab Angelis Suevis qui Civitatem hanc cum aliis ceperunt. Initio pagus fuit, sed a Ludovico Bavaro Imperatore jus Civitatis obtinuit. Academia in ea constituta omnium artium & sapientiæ anno CIↃCCCCX, eamque multis postea privilegiis & opibus ornarunt auxeruntque Ludovicus Dux Bavariæ & Pius II Pontifex. *Frisinga* olim *Fruxinum* Rhenano & Munstero testibus, condita putatur eo tempore quando Romani per Præfectos & Provinciarum Præsides tenebant & administrabant eam Bavariæ Regionem, quæ a ripa Danubii excurrit ad Alpes. Mosacus amnis eam præterlabitur. Sunt præterea Opida XXXII. In *Inferiore* sunt *Ratisbona* vulgo *Regenspurg*, sita ad Danubium: nomen sumpsisse putatur a pluvia & arce, a Claudio Tiberio Nerone Imperatore III exstructa tempore passionis Christi, atque ab ipso *Tiberina* vel *Augusta Tiberii* vocata. Hujus memoriam in antiquo Lapide exstare Onuphrius scribit. Goltzius adducit nummum Tiberii, cum hujus hac inscriptione, COL. AVG. TIB. Hanc Regensburgum putat Simlerus *Regium Antonini* esse, & in lib. Notitiarum *Castra Regina* dici. Alia multa sed a Barbaris indita nomina sunt apud Althamerum ut *Reginoburgum*, *Rhatobonna*, *Rhatopolis*, *Hyaspolis*, *Imbripolis*, *Regnipolis*, *Tetrapolis*. *Quadrata & Germanisheim*. Nomen *Ratisbonæ* a navigatione deductum videtur. Olim Metropolis fuit Bavariæ: Sedes Regum & Ducum ejusdem Regionis. Pontem habet lapideum anno CIↃCXV ab Henrico Imperatore super Danubium exstructum XI fornicibus sustentatum, pass. CCCC & LXX latitudinis. *Patavium* sive *Patavia* vulgo Latinorum, vernaculè *Passavv*: *Batavas* libri Notitiar. putat Velserus. *Bojodurum* Ptolemæi Vindeliciæ civitas Aventino, Pyramio & Lazio: Urbs ampla, elegans

Urbes.

elegans atque clarissima in infima inferioris Bavariæ parte ad Austriæ initium, in utriusque nimirum Provinciæ confinio, inter Danubii & Oeni confluentes, Peninsulæ instar, loco commodissimo pariter, amœnissimoq; sita. Episcopali, cui paret sede, & amplissima, quęstuosissimaque omnis generis commerciorum negotiatione admodum celebris. Tam præstanti siquidem ad negotiationem situ ob fluviorum, locique oportunitatem excellit, ut quemadmodum ob rapidissimorum fluminum concursum, Lugdunum in Galliis, Gandavum in Flandria quæstuosa negotiatione floret : ita hoc Germaniæ tractu, eodem nomine præ cæteris urbibus commendetur Patavia. *Landshutum*, vulgo *Landshut*, urbs celeberrima, & primariæ dignitatis: ad fl. Jsaram sita, qui urbem hanc præterlabitur, magno Incolarum commodo & ornamento. Hanc Irenicus ex quinta Ptol. Europæ tabula *Inutrium* statuere videtur, cui tamen situs non optimè convenit. Ac proinde melius Ptolo. *Inutrium* Aventinus verè linceus Germaniæ, potissimum vero Boiariæ suæ perlustrator, *Mittenvvaldt* Bavariæ pagum cis *Alpes* constituit. Condita est anno CIↃ CCVIII a Ludovico Bavariæ Duce: Agro beata fertili Frugum, Animalium, Vini, omnisque generis Fructuum. Urbs ipsa ædificiis admodum venustis & elegantibus nitet: inter quę principem merito locum obtinet summum Vrbis Templum, quod artificiosa structura, & vivo ex lapide visenda, imo stupendę altitudinis turri conspicuum est. Magnificum etiam Jllustriss. *Alberti* Ducis, in inferiore urbis parte cernitur Palatium, *Novum*, vulgo *ædificium* nuncupatum, Fluvii Bavariam scindunt beantque plurimum non pauci, *Danubius*, totius Europæ maximus, Græcis pariter atque Latinis Scriptoribus celebratus : *Lavarus*, & *Isara* amnis, ut amœnus, ita pisculentus & rapidus: *Illicetus*, *Oenus*, *Lycus*, *Alemannus*, vel *Alimula*, *Nabus*, *Regus*, *Ambra*, *Zoysa*, *Vilsus*, *VVolfada*, *Gyssea*, aliique pæne innumeri. Præter hæc flumina complures etiam ac spatiosos habet Lacus, singulis, singula sibi Piscium genera, & tanquam privatas formas custodientibus: cujusmodi sunt *Ammersee*, *Asee*, *VVirmsee*, *Rorsee*. Montibus cum hinc inde sit innexa altissimis, nomina singulorum hic recensere vix datur, præcipui tamen sunt *Pœninæ Alpes* & *Caravancas* Mons. Silvis pæne infinitis ita spargitur, ut una videri queat, uti revera est: Hercyniæ enim omnes hæ portiones sunt, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse, vix dubium est. Verum diversa, hæ ejusdem silvæ portiones sortitæ sunt nomina, cujusmodi sunt: *Heynerdoch*, *Schvvartzvvaldt*, *Greinvvaldt*, *Zellervvaldt*, &c. Populus agri & pecoris magis quam belli cultor, neque Mercaturæ multum deditus, tantum Baccho & Liberis operam dat: raro natale solum relinquit Porro II Circulus Jmperii Bavaricus tribus Ordinibus constat. In I sunt Episcopi: Archiepiscopus *Saltzburgensis*, Episcopus *Passaviensis*, Episc. *Freisingensis*, Episc. *Ratisbonensis*. Abbates: Prępositus *Berchtolsgaden*: Ab. *Rempeseck*, Ab. *VValdsachsen*, Ab. *Roden*, *Rot* opinor, Ab. *Keishaim*, Ab. S. *Haymeran Ratisbona*. Abbatissæ. *Alt Munster*, & *Ober Munster* Ratisbonæ. In II sunt Dux *Bavariæ*, Com. Palatinus *Bavariæ*, Langd. *Luchtenberg*: Com. *Hage*, Co. Ortenburg, B. in *Stauffen*, forte *Thuna Stauff*, aut *Stuaffnegk* D. *Rimsels*, forte *Rhinfelden*, B. Degenberg, *Obersultzperg*, In III sunt *Freistet*, *Regensperg*.

Flumina *Lacus.* *Montes.* *Silva.* *Vulgi mores.*

Regio & unde dicta.

BAvaria præter divisiones paullo ante a nobis commemoratas in *Cis-Danubianam & Trans-Danubianam* dividitur. *Bavaria Trans-Danubiana* Nariscorum ora est, de quibus supra. Hodie *Nortgovia* dicitur vulgo *Nortgovv*, atque hæc eadem *Palatinatus superior* est. Ea jam nunc, postquam de Bavaria universim ac de ea quæ Comitatus nomine censetur hactenus verba fecimus, explicanda occurrit. *Nortgovia* autem nomen, ut ab etymo ordiamur, a Septentrionali plaga aut terra nomen habet. *Nort* enim Idiomate Germanico Septentrionem, *Govv* terram & agrum significat. Dicitur etiam hæc Regio *Palatinatus superior*, ad differentiam ejus qui ad Rhenum est *Palatinatus*, qui inferior appellatur. Hæc *Bavaria* olim *Noricum* dicta fuit, quam Ptolemæus Æno flumine, Danubii parte quæ est ab Æno ad Montem Cetium, monte Cetio, *Pannoniæ* parte & monte Carranca definit. Sed postquam Boii exactis Romanis in partem Vindeliciæ, quæ inter Ænum & Lycum jacet immigrarunt, evenit ut is etiam tractus, tum Norici, tum Bojariæ sive Bavariæ nomen acciperet. Quo sensu (ut suis ad Ortelium literis M. Velserus monuit) eam Diaconus III Longobard. describit, his verbis: *Noricum* siquidem Provincia quam Bojoariorum populus habitat, habet ab Oriente *Pannoniam*, ab Occidente Suaviam, a Meridie Jtaliam, ab Aquilonis vero parte Danubii fluenta. Noricorum duas *Provincias* numerat Sex. Ruffus, item lib. Notiti. *Noricum Mediterraneum & Ripense*.

Situs.

Ceterum *Bavaria* hæc a Septentrione Voitlandium vicinam habet; ab Ortu Bohemia; qua Meridies Danubio fluvio a reliqua Bavaria dispescitur, qua Occidens Hanecampo, Sueviæ parte, ac Franconiæ terminatur. Aër hujus regionis utcumque gratus ac salubris est: terra autem satis dura & aspera, licet quibusdam locis satis proferat Frumenti: ac pascua reperiantur saginando pecori apta. Iuxta Kelheimium Danubii ripa vitifera est, Vinum tamen ignobile & austerum, ut vulgo dici soleat acetum in illis Montibus nasci. Gignit & alibi Metalla varii generis, inprimis Ferrũ magna copia, unde Nortgovienses annuatim magnam vim pecuniæ colligunt. Optimum item cæruleum colorem quem vulgo *Lazurum* vocant.

Cæli temperies. Soli qualitas.

Noricum porro nunc Bavariæ Palatinatus, Regni titulo olim decoratum fuit, ac proprios Reges habuit reliqua Bavaria a Romanis in Provinciam redacta, usque ad annum Domini 10. Vnde Iulius Cæsar meminit, *Ariovistum* Germanorum Regem uxorem habuisse sororem Regis Noricorum. Quos tamen Norici posterioribus temporibus habuerunt Principes non constat, quousque facti sunt Christiani. Anno vero 1021 opera *Theodonis* II in unum regnum redacta est Bavaria, qui Romanos è Bavaria expulit maxima strage edita: inde in tres Ducatus tributa per tres illius Filios, *Theodonem* III qui Ratisbonæ, *Ottonem* qui Ottingiæ, *Theobaldum* qui Tyrolis consedit. Reliquos enumerare nimis longum foret. Vt tandem hoc caput finiam, Ludovicus Imperator Dux Bavariæ anno Christi CIↃCCCXXIX hujusmodi divisionem instituit, ut tota Bavaria Norica Palatinis Principibus cederet, præter Vrbes aliquot Imperiales: & quæcumque jam olim ad Imperium pertinuerant.

Imperium Majorum.

Metropolis hujus Bavariæ *Nurenberga* vulgo *Nurenberg*, ad amnem Pegnitium, qui Vrbem interluit; Situ amœno excellens, Ambitu magna, Visu pulcra, Templis celebris, Ædiumque pulcherrimarũ frequentia nitidissimè culta, plateis vicisque insignis, Mœnibus

Vrbes.

Mœnibus Turribusque valida, Propugnaculis tuta, Civibus plena, Mercatorum commerciis dives, & inprimis Mechanicis Artibus nobilis, ac toto orbe celeberrima. Sita est non modo, in Germaniæ, ut scribit Bilibaldus Pirckhaymerus, sed etiam Europæ umbilico. Ab Hierosolymis, quæ in medio Mundi constituta ex graduum longitudinibus & latitudinibus cognoscitur, distat Nurenberga Iↄ milliaribus Germanicis. Civitas licet pervetusta non sit, tamen Castrum ejus in edito collo situm, quod olim *Castrum Noricum* fuit appellatum, est antiquum: constructum enim a Claudio Tiberio Imperatore, unde etiam Neronis castrum dictum fuit. Olim subjecta fuit Alberto Duci Franciæ, post ejus mortem Imp. accessit sub Ludovico III Imperatore; ex eo augeri cœpit & coli. Sub Carolo quarto mœnibus cincta est: Iterumque anno CIↄIↄXXXIIX. Hodie Civitas hęc totius Germaniæ fere maxima & amplissima est, ita ut CXXIIX contineat Plateas, XI Pontes lapideos, qui duas urbis partes conjungunt. Fluvius per Civitatem transiens LXIIX rotas hydromylarum vertit. Numerantur etiam in hac urbe putei aquarũ CXVI, fontes XII ex truncis aquam evomentes, sex magnæ portæ, ac balnea communia XIII. De hac Fabritius:

Quà non Germanis est ulla celebrior oris,
Seu Leges spectes, & Sancti Iura Senatus.
Et sic unanimi viventes, fœdere Cives,
Sive tot artifices claros, æquandaque priscis
Ingenia, & varios Iuvenumque Senumque labores.

Anno CIↄIↄLXXV Noribergenses Altorfii Academiam constituerunt, ad quam linguarum, artium Philosophię & Facultatum Professores magnis stipendiis evocarunt. Ejus rei memoriam servat Epigraphe Altorfina, *Iuventuti, Religionis Christianæ Doctrina, Linguis Latina & Græca, Optimis denique artibus ac disciplinis informandæ, Georgio Volkanfro, Philippo Geudero, Hieronymo Baumgartnero, Litteratorum Præfectis, & Balthazaro Baumgartnero Opidi Præfecto, Senatus Noribergensis Scholam hanc nobilem & Patritiam aperiri & solenniter introduci voluit III. Kal. Iul. Qui dies Petro & Paulo Apostolis Sacer est. Anno à nato Christo Salvatore. M.D.LXXV.* Tractus iste præter Metropolim plurima habet Opida, Monasteria & Villas, potissimum *Ambergam*, anno Christi trecentesimo supra millesimum muro cinctam, *Auvverback, Sultback, Castel* Monasterium, (ubi olim Principes Nortgoviç suam habuerunt Curiam) *Eger, Beierut: Eistet, Napurg, Neuvvenstadt, Ruvvenkelm, Kemnat, Krusen, Grevvenvverdt, Gaynum* castellum a ploratu dictum. Nam istic Danubius, periculosa & horrenda, & quæ citra lamenta vix pervehi possunt loca, attamen navigantibus transeunda (Germanicè *Die Strudel* ab aquarum stridore atque impetu vocant) transit: *Eschenback, VVeiden, Pernauvv, Pleistein, Herspruck, Rurbaok, Neumarckt, Tursentur, Elbagen, Cham, Schonsee, Kunsperg, Stauff* & alia nonnulla, quæ quidem pro majori parte sunt Principum Palatinorum. Includit quoque hæc regio Nortgoviensis unũ ex quatuor Lantgraviatibus, qui olim ab Imperatoribus fuerunt instituti, nempe *Luchtenbergensem* Imperii in Circulo Secundo, accepitq; denominationem illam ab Arce Luchtenberg, etiamsi Principes Dominii illius curiam suam teneant in Opido Pfreimbdt: & quandoque in Grunsfelden. Non crevit iste Landtgraviatus in tantam potentiam ut cæteri tres, qui temporum successu multum aucti sunt, ditione & potentia: maximé autem Hassiæ

Hassiæ

siæ Lantgraviatus, ut scribit Munsterus. Regionem hanc irrigant beantque plurimũ *Egra, Nabus, Vilsus, Regus, Pegnitius, Schvvartzach, Sultza, Altimulus, Lautra* fluvii; ac præter hos nonnulli alii De Rednitio, Regnirio sive Rego referunt historici commoranti Carolo Magno apud Ratisbonam persuasum fuisse, fore ut ex Rheno in Danubium navigari possit, si inter Radiantiam (hic est Regnitius) & Altimulum fluvios fossa duceretur, quæ Navigiorum capax esset: quod horum fluviorum alter Danubio, alter Rheno misceretur. Confestim Rex ad locum oportunum accelerat, ac magna hominum multitudine coacta, totum Autumni tempus in hoc consumpsit. Ducta est itaque fossa inter prædictos fluvios duum millium passuum longitudine, trecentorum pedum latitudine. Sed res successu caruit, nam propter juges pluvias & terram natura palustrem, opus stare non potuit; quantum enim interdiu egestum fuerat, tantum noctu humo relabente subsidebat. Apud Weiseburgense Opidum extant etiamnum vestigia vani laboris. Silentio non est hic prætereundum, omnes fere Nariscorum seu Nortgoviorum fluvios fabricis Ferri, & reliquorum Metallorum onustos & impeditos esse, utpote quorum fluenta agunt & impellunt tam ingentes folles, quam immensos malleos, Fabris Ferrum tantum suppositis incudibus, admoventibus. *Mons Pinifer* vulgo Fichtelbergk in ambitu complectens circiter VI milliaria est in hac regione: ex eo quatuor insignes profluunt fluvii, *Mœnus, Nabus, Sala, & Egra*, ii in crucis modum divaricati, 4. mundi cardines petunt. Mons iste varia gignit Metalli genera, producit & optimum cæruleum colorem, quem vulgo *Lazurum* dicunt. Invenitur quoque in summitate Montis Stannum, & multæ foveæ ex quibus olim Metalla fuerunt eruta. Silvæ Hercyniæ portionibus, hæc ora etiam undique conspersa est: ex his sunt *Weissenburvvalt, Behemervvalt* cum aliis, quæ in tabula repræsentantur. Porro suscepta fide Orthodoxa in Bavaria, simul Leges & vivendi instituta genti fuere præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiariis Ecclesiarum, de confugientibus ad Ecclesiam, de Clericorum percussoribus, de Decimis, de seditiosorum pœna, item Leges castrenses, de Libertis, de Nuptiis, de causis mulierum, de Furtis, de Legibus Agrariis, de commendatis & commodatis, de Hæreditatibus, de Emptionibus & Venditionibus &c. Illis Legibus Bavari ante aliquot secula paruere, nonullisque adhuc. Non possum autem quin aliquot hoc in loco ex his adscribam Bavarorum Leges. *Iudex ut justè judicet Librum penes se Legis habeat, ex eo causa omnis componatur. Neque personam neque munera respectet Iudex, sed de compositione, dum rectè judicarit, partem nonam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit, exsolvat: insuper solidis* XL *mulctetur. Qui rem aliquam vendiderit precio accepto, emptionem aut charta aut testibus ratam faciat, duo, tres, vel plures testes, adhibeantur. Venditio nisi voluntaria & libera, firma non sit.* Plura addere supersedeo, ne quis hanc descriptionem me onerare legibus velle existimet, quæ a Ioanne Boema Aubano fusè describuntur.

Flumina *Mons Pinifer.* *Silvæ* *Leges.*

Regio. Situs.

AD *Saxoniam Superiorem* pervenimus, Octavum Circulum Imperii. Saxonia enim dividitur in *Superiorem* & *Inferiorem*. Superior hîc quam hæc Tabula exhibet, nobis deſcribenda. De Inferiore ad Tabulã XIV Germaniæ egimus. Quæ ibi de Saxonia diximus, hic repetere nolumus, ne Lectori tædium pariant. *Saxonia Superior*, vulgo *Ober Saxen*, quæ titulo Ducatus ornatur, cujuſque Dux eſt unus ex illis Principibus qui Imperatorum electionibus præſunt, ab ortu antiquam Marchiam: ab Occidente Haſſiam reſpicit: Qua Meridies eſt Turingia & Miſnia jacent: qua Septentrio Ducatus Brunſvicenſis. Primariam habet Vrbem *Wittenbergam* ad Albim ſitam. Hæc a Widechindo I exſtructa eſt: alii adſcribunt Widechindo Filio ejus, atque a Windechindo vel Patre vel Filio Wittenbergam dictam putant. Gymnaſium habet erectum a Duce Friderico, anno CIƆIƆII. Quam Academiam alter Fridericus ita ornavit ut ex frigida, teſte Eraſmo, celebris evaderet. Petrus Moſellanus, Fridericus, inquit, Wittenbergam ſuam, omnigenarum artium, maximè trium Linguarum *P*rofeſſoribus ſic inſtituit, ſic adornavit, ut optimè conſtituti Gymnaſii exemplar hinc petere poſſis. In quo Henningus & Oldendorpius Iuriſconſulti, ſcriptis apud Germanos celebres floruerũt. *M*emorabile eſt, quod de purgatione per ferrum candens in hac Civitate accidiſſe *A*lbertus Crantzius in ſua Wandalia commemorat lib. VIII cap. XXX: Incendium ædium furtim procuratum imponebatur in hoc Opido innocenti: ille ſãcté jurans ejus ſe culpę non eſſe affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam juribus interdictam, aut ignoravere, aut contempſere, qui judicio præerant Laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non parvo: tum manibus excutiens, nihil læſionis præferebat. Evanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. *A*nnus pæne totus interceſſerat, cum alius jam ſilicibus viam ſtraturus in Opido publicam, in arena loci manum vertit, & invento ferro adhuc igneſcente dextram adurit. Mirati qui adſtiterunt rem perferunt loci Præfecto. Illi mox incidit ſuſpicio, illum eſſe hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæſtionem abripi, confitetur crimen, & ultimo ſupplicio, fractis rota cruribus, interimitur: ita divino judicio eſt proditus noxius. Extat etiam Hiſtoria de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici III conjux ſubiit: quæ cum ab æmulo quodam adulterii accuſaretur, judicio candentis ferri ſe purgavit. Non abſimile purgationis genus eos uſurpaſſe apud Georgium Cedrenum invenio, quos virgines corrupiſſe, aut quæ corruptæ eſſent, erat ſuſpicio. Nonnulli etiam in hac Superiore Saxonia *Torgam* locant, quam alii in Miſnia ponunt. Cum Saxonia tanquam parte ejus explicantur Miſnia & Luſatia, de quibus, cum præſens Tabula eas quoque deliniet, pauca attexamus.

Vrbs Wittenberga.

Miſnia,

Regio & unde dicta.

MIsnia Meyssen, Superioris Saxoniæ Regio inter Salam & Albim posita, a Mesia Lacu; ad quem olim fortasse ejus Incolæ habitarunt, aut a Misna Vrbe, nomen accepit, cui opinioni Rithaimerus in sua Orbis descriptione libentius accedit. Verum recenter hoc nomen regioni inditum est, cum *Hermundurorum* hic olim sedes fuisse colligere liceat ex Tacito: nam in Hermunduris Albim nasci memorat.

Situs.

Terminatur ad Septentrionem Marchia Brandenburgensi & Superiori Saxonia: ad Orientem Solem utraque Lusatia ac Silesia: Qua Meridies est Bohemiæ Regnum ac Sudetos montes respicit: qua Occidens Turingiam vicinam habet.

Cœli qualitas.

Aer olim vix ferendus fuisse dicitur ob Montium Silvarumque humidas exhalationes, nunc vero silvis excisis cessant nebulę, unde Aere hodie salubriori fruitur.

Soli fertilitas.

Regio omni Frugum genere fœcunda est, ut toti fere circumjacenti regioni ad abundantiam sufficiat. Summa est ubique non modo Frumenti fertilitas: verum etiam Vini, Mellis, Pecorisque copia: præterquam in Valle Ioachimica, ubi gleba durior & minus fertilis est. Sed quod superficiei ejus denegatur, id ejus viscera abunde compensant: Argenti enim sunt ibi divites admodum Fodinæ. Metalla insuper varii generis in Montibus passim generat, Argentum, Æs, Stannum, Ferrum, Plumbum: atque alibi etiam Aurum.

Imperii majorum

Tempore Ottonis Magni, Regio hæc una cum Turingorum & Superioris Saxoniæ terris, appellata fuit Marchia Saxoniæ, antequam videlicet Ducatus Superioris Saxoniæ erigeretur. Deinde successu temporum fuerunt hæ terræ & regiones in plura Dominia divisæ, ac postea rursum sub unam denominationem atque Dominationem redactæ: quemadmodum contigit anno CIϽCCXLI, quando Princeps Landgraviatus Turingensis sine prole mortuus, per mulierem ditionem suam transmisit ad Dominos Misnenses, qui ab eo tempore utrumque adepti titulum, & Marchiones Misniæ & Landgravii Turingiæ dicti sunt. Anno quoque Domini CIϽCCCCXXIII deficiente virili successione Principis Electoris Saxoniæ, Sigismundus Imp. tradidit Ducatũ Saxoniæ Principibus Misniæ, quem & in hunc usq; possident diem, & ab illo tempore triplicẽ sibi usurpaverunt titulũ, ut scribit Munsterus.

Vrbes

Vrbes Misniæ multæ: primaria est *Misena* ad lævam Albis ripam, exstructa ab Ottone I. Proxima *Dresdena* situ valde jucundo, & contra hostium incursiones probè munito. Hic armamentarium est Ducis Saxoniæ, est & aula ejus magnificè exstructa, & pons è saxo admirandi operis: *Lipsia* Emporium celebre, ad Pleissenam amnem sita reliquas omnes Misniæ Vrbes opulentia & splendore antecellit: hic nobile est litterarum & sapientiæ Gymnasium, quod rebus Pragæ conturbatis eo translatum est, anno CIϽCCCCVIII. In eodem tractu sunt *Ilenburgum*, *Antiqua cella*, *Lauterbergum*, & alia Opida.

Flumina Silvæ.

Fluminibus rigatur hæc regio *Albi*, *Sala*, *Mulda*, & aliis: ac Silvis quoque undiquaque conspersa, Gabretæ ac aliis plerisque Hercyniæ portionibus.

Vulgi Mores.

Hodierni Incolæ robusti, fortesque, ac commendanda corporis forma, ac proportione, jucundi, hilares, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem ac immanitatem referentes.

Lusatia

Regio. LVsatia quoque Saxoniæ tribuitur, Rithaymero teste: inter Albim, Oderam, & Bohemiæ montes interjecta. Ipsum autem Lusatiorum nomen affine est voci *Elysiorum* vel *Lygiorum*, quorum sedes in illa vicinia fuisse certum est, inquit Joachimus Cureus. Regio hæc Frumenti, rerumq; ex terra nascentium feracissima. Fuit aliquando conjuncta cum Misnia: tandem Bohemi, qui regnum suum undique conabantur extendere, eam ad sese traxerunt. *Lusatia* duplex est, *Inferior* & *Superior*. In hac sunt *Sprenberg*, *Prybus* & *Cotbus*: in illa *Gorlits*, *Zitavv*. *Gorlitium* vulgo *Gorlitz* urbs primaria ac nobilissima in superiore Lusatia: ædificiorum nitore, atque frequentia clara, murorum fossarumque ambitu, situ montoso, & fluminis propinquitate firma, ex quo molitores, cerevisiarii, tinctores, aliique Cives, infinitas commoditates percipiunt. Ejus transitus ponte ligneo, tecto percommodè clauso, oportunè conjungitur. Præ cæteris autem tam publicis, quam privatis ædificiis, magno sumptu perfectis, Ecclesia S. Petro dicata, & Curia, præclara turri conspicua. Vrbs ipsa prima fundatione constructa anno CIↃXXX, ut ejus Annales perhibent. Funesto vero deinde incendio anno millesimo trecentesimo primo immitis Vulcani severitate consumpta, ut ne unica quidem domus remanserit. Verum ea suis è cineribus, veluti Phœnix, cui bustum suum, vita est, post eam ruinam anno fere octavo, speciosior nitidiorque exstitit. Bohemiæ regno subdita est, sicut & Lusatia. Quonam autem pacto ad Bohemiæ Coronam pervenerit Ioannes Dubravius lib. XXI de rebus Bohemicis refert. *Nissa* fluvius Lusatiam rigat, eamque beat plurimum. Sed hęc de Lusatia hactenus. Nunc ut ad Saxoniam redeamus, paucula de ea subjungamus.

Vrbes.

Saxoniæ fluvii. Nobilissimi Saxoniam irrigant fluvii *Albis*, *Sala*, *Visurgis*; item *Lusimicius*, *Multania*, *Misa*, *Sala*, *Fulda*, *Leyna*, *Allenis*, *Odera*, *Ola*, *Nisa*, & alii. Silva. Silvas cōplures cōplectitur, *Lunenburgerheid*, *Spondavverheid*, *Rottenavverheid*, *Galberheid*, *Pomerischeid*, Hercyniæ portiones &c. Leges. *Saxonia* olim quatuor in genere habuit differentias, Nobilium, Liberorum, Libertorum atque Servorum. Et id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita, terminos in copulandis conjugiis transgrederetur: Sed Nobilis Nobilem, & Liber Liberam duceret uxorem, Libertus conjungeretur Libertæ, & Servus Ancillæ. Quicunque vero contra faceret, cum vitæ suę damno id lueret. Legibus ad malefactorum vindictam optimis utebatur. Octavus porro Circulus Imperii *Ober Saxen*, III Ordinibus constat, quorum I Episcopi *Misnensis*, *Merspurgensis*, *Naumburgensis*, *Brandenburgensis*, *Havelburgensis*, *Lubecensis*, *Caminensis*. Abbates *Salveldt*, *Rottershausen*, *Falckenrieten*, Abbatissæ, *Quedelnborg*, *Genrode*. II Principes & Domini seculares, Dux *Saxoniæ* Elector: Marchio *Brandenburgicus* Elector, Marchiones *Brandenburgici*, Duces *Pomeraniæ*: Principes *Anhalt*: Comites *Schvvartzenburg*: Com. *Mansfelt*: Com. *Stolberg*: Com. *Hohenstein*: Com. *Buchlingen*: Com. *Rappin*: Com. *Mullingen*: Com. *Gleiche*: Com. *Leisneck*: Com. *Widersfelt*: D. *Bernavv*: B. de *Tautenberg*: Com. *Regenstein*, *Russe de Plavv*, D. de *Gratz*. D. de *Schonberg*. Tertius Civitates liberæ, *Dantiscum*, *Elbingen*.

Regio & unde dicta.

MArchionatus Brandenburgicus qui hac Tabula repræsentatur, olim a Vandalis habitatus fuit, quorum sedes ab Albi flumine Orientem versus porrigebantur, per ditiones quas nunc Mechelburgici, Brandenburgici, Pomerani, Bohemi, Poloni incolunt. Nomen habet a Metropoli quam quidam initio Brenneburgum vocatam adserunt: quo etiam respexit Georgius Sabinus in suo Hodoeporico:

Italiam quando digressus ab urbe petebam,
A Duce qua Brenno condita nomen habet.

Situs.

Oppugnavit eos diu *Carolus Magnus*. expugnavit *Henricus Auceps* per Brumam, castris in glacie firmatis qui etiam Vrbi Præsidium imposuit, cum Colonia Saxonũ. Protenditur autem hic Marchionatus in longitudinem ad LX Milliaria Germanica. Ad Occasum clauditur Saxoniæ, Misniç & Megalopensium regionum, Limitibus, qua Septentrio est Stetinos, Pomeranos, & Cassubios respicit; Poloniam & Silesiam versus orientem Solem contingit: Bohemiam, Lusatiam, & Moraviam habet a Meridie. Ager admodum fertilis est, inprimis Frumenti: nec desunt Vineta, è quibus Vinum abunde colligunt. Corallium insuper, Ætitem, Scistum, aliasque non ignobiliores gemmas producit hæc regio. Porro Brandenburgicus Marchio Elector etiam est Imperii, & inter opulentissimos potentissimosq; Germaniæ Principes numeratur: quippe qui præter Marchiam utramque etiam in Lusatiæ Comitatu & in Silesia urbes multas possideat. Principum istorum successio varia fuit: nam deficiente Marchionũ stirpe, *Ludovicus Bavarus* anno CIↃCCCXX principatum dedit Filio suo *Ludovico*: Bavari anno CIↃCCCLXXIII vendiderunt eum *Carolo Imperatori* Regi Bohemiæ: a Filio Caroli Ioanne devolutus est Marchionatus ad Moraviæ Principes, *Iudocum* & *Procopium*: *Iudocus* ære alieno pressus eum oppignoravit *Gulielmo* Marchioni Misniç: tandem in Concilio Constantiensi anno CIↃCCCCXVII *Sigismundus* Rex *Friderico* Burgravio Noribergensi dono dedit. Hodie ei præest summa prudentiæ, clementiæ & liberalitatis laude clarus Ioannes Georgius. Dividitur autem tota hæc Marchia in tres partes, in *Veterem* scilicet, *Mediam* & *Novam*. Incipit *Marchia Vetus* a Solitudine quam *Lunebergensem* cognominant, & ad Albim fluvium usque protenditur. Confinia item habet cum Magdeburgensi, Halberstadensi Diœcesibus, & Megalopoli. Hujus Incolæ olim fuere *Senones, Suevi*, nec non alicubi *Angrivarii* cum *Teutonibus*. In hoc tractu sunt septem non parvi nominis Vrbes, hæ nempe, *Tangeramonda* ad Albim, quo Angra vel Tonagra aquam suam evomit sita; quondam Caroli IV Imp. Sedes. *Stendalium*, quæ hujus Marchiæ Civitas primaria. *Soltvvedelum* in duas Civitates Veterem & Novam divisum: *Gardelen* cum Arce *Eischnippa* dicta. Item *Osterburgum*, *Werbum*, *Senobusum*, a Senonibus populis forte sic nominatum. Minus celebria sunt *Arnburgum* cum arce ad Albim situm. *Bisemarchum, Bostera, Bucka*, non procul ab Albi exædificata, *Kalba*, & *Meslinga* quam quoque *Letzolingam* appellant. Ac præterea hic numerantur CCCCLXV non ignobiles pagi. *Media Marchia* ab altera Albis parte initium sumit, & extenditur ad *Oderam* & *Suevum* (vulgo *Spre*) fluvios. A Suevis olim habitata fuit. Hujus Marchiæ Metropolis est *Brandenburgum*, de quo modo dicere cœpimus: Vrbs satis celebris, ad Havelam fluvium sita,

Soli fertilitas.

Imperii Majorũ.

Vrbes.

sita, aliis à Brenno Duce Gallorum nominata, ut supra quoque diximus, & exstructa putatur: alii a Brandone Francorum Principe Marcomiri Filio conditam putant: qui circa annum Christi CXL hanc Regionem subegit. Fuit hic olim Pantheon Vandalorum, quorũ Dii fuerunt tum alii, tum etiam *Zornebock* & *Swandewitz*, quomodo id narratur in Chronicis Mersburgicis. Est vero hodie hic totius regionis tribunal. Multa sunt huic Vrbi privilegia, & immunitates, ab Imperatoribus, Regibus, & Principibus olim ei concessa: cujus indicio est statua pedestris in Novæ Vrbis parte posita, strictum gladium dextra tenens, quam *Rolandum* Cives vocant. Brandenburgum sequitur *Rathenavium* ad Havelam: *Spandavium* cum propugnaculo ad Suevum fluvium exstructo: deinde *Colonia* & *Berlinum*, duo Opida a Suevo fluvio separata. Hic hodie Principis aula. Est & urbs primaria *Francofurtum*, cujus situs longè est jucundissimus ad Viadrum (quē Oderam vocant) Piscium copia abundantem: hic ad ortum est: cætera urbis cingunt amœnissimi colles & Vineta lectissima, è quibus Vinum colligunt, quod in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicina loca secundo amne devehunt. Exstructa est urbs primum anno CIↃCCLIII a Gedino ab Hertzberg, auspiciis & jussu Ioannis I Marchionis Brandenburgici. Emporium est celebre, ternis nundinis singulis annis frequens. Gymnasium etiam habet artium, linguarum, & facultatum præcipuarum, exstructum anno CIↃIↃVI a Ioachimo Marchione, multisque exornatum stipendiis. In quo jam inde ab initio in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi Doctores fuerunt, quorum aliqui a Sebastiano Munstero recensentur, Alia præterea Opida sunt *Breitza*, *Fida* cognomen habens: item *Belitza*, *Bernavium*, *Cellinum*, *Mittemwaldum*, *Monachobergum*, *Bisenthalum*, *Blumoberga*, *Botzavium*, cum Arce Templariorum quondam statione: *Fryenwaldum* & *Oderobergum*. Hic Marchio *Albertus* ejus nominis II Arcem in medio fluminis exstruxit, quam prænavigantes portorium solvere coguntur. *Frisachum*, *Geresvvaldum*, *Grimmitzum*, *Grunenheyda*, *Grunewaldum*, & *Koppenicum*, quatuor Principis Vivaria cum adjunctis Arcibus. *Lichenum* Opidulum, *Parstainumum* cum arce: *Mulrosa* Opidulum & pagus: *Bernavichum*, *Zossa* Opidulum cum Arce: *Wruzonum*, *Selowium* Opidulum, multique pagi ac vici. *Nova Marchia* a media disjungitur Odera fluvio, eo tractu quo Warta fluvius prope Costrinum aquas suas in illud exonerat. Primi nominis urbs in hac Marchia *Gostrinum* est, a Marchione *Ioanne* Ioachimi primi Filio restaurata, ac maximis impensis munita, atque in principis sedem delecta. Aliæ sunt *Lansbergum* ad Wartam, *Regiomons*, *Bernwaldium* & *Bernsteinum* Opidulum cum Arce. *Bernawicum* & *Berlinicum* aut *Novum Berlinum* Opidum: Deinde *Arnswaldum* urbs, *Thamum* Opidulum, *Soldinum* quondam hujus primaria urbs: *Furstenfeldum* Opidulum. *Bramburgum*, *Driesenum*, *Falkeburgum* urbs cum Arce, in Pomeranorum confinibus sita: *Kartaw*, *Lepena* urbs aulæ, *Morinum*, *Schiffelbenum*, *Osemundum*, *Sconsflies*, *Woldenbergum*, *Zeden*, *Zandocum*. Alii totam hanc Principis Electoris ditionem in VII aut IIX Provincias dividunt, quæ sunt Alde Marck, sive *Vetus Marchia*, Meddel Marck, sive Media, *NeuMarck*, sive *Nova*; *Vber Marck*, *Pregnitz*, *Crossen*, Ducatus: *Sterneberg* & *Cotbus* Dominia: item Pars *Lusatiæ*. Sunt & minores in his Provinciis Comitatus, ut Rapin & *Vierraden*, & *Kustren*, Mar-

Marchionatus. Habet in universum *Marchia Brandenburgica* cum iis regionibus quas ejus juris esse diximus LV insignes Urbes, LXIV Opida, XVI Opidula, quæ *Marckflecken* vulgo vocant, XXXVIII Arces, sive Nobilium ædes, X Vivaria, XVII Cœnobia. Fluminibus irrigatur *Odera* sive *Viadro, Suevo, Albi, Havela, Warta*, & aliis. Prope Francofurtense Carthusianorum Cœnobium rivulus est, ex colle vitifero emanans, in quem quicquid inciderit, in lapidem indurescere compertum est. Atque hæc de Marchionatu Brandeburgico: restat ut de Pomerania quæ titulo ipsius tabulæ continetur, pauca subjungamus.

Flumina

Regio. Situs. Soli fertilitas. Animalium varietas. Imperii majorum Urbes

Pomerania primis cultoribus lingua Wandalica *Pamortzi* appellata, nunc Ducatus est, adjacens mari Balthico, extenditurque longo tractu ab Holsatiæ finibus, ad fines Livoniæ. Regio est ubique fertilis; prata habet & pascua læta gramine. Frumento, Butyro, Melle, Cera, Canabi, Lino, rebusque aliis istiusmodi abundat usque adeo, ut etiam ex eorum exportatione Incolæ magnas sibi opes parent. Colligunt etiam maris Accolæ succinum, sed minore copia quam Borussi. Varii generis videre est ibi Animalia domestica: atque in Silvis Ferarum armenta varie discurrentia. Proprios hæc Regio semper Dominos & Indigenas habuit, nunquam victos, nunquam suo solo & ditionibus pulsos. Civitates hic multæ sunt & nobiles. *Stetinum* præcipua est, ad Viadrum amnem olim piscatorum vicus oblongus ad fluminis ripam sed post susceptum Christianismum, & destructam Wineram translato illuc emporio amplificari cœpit, estque adeo nunc totius Pomeraniæ Metropolis. *Gripsvvaldum* Opidum literarum artiumque humaniorum cultu celebre: Gymnasium exstructum est anno CIↃIↃXLVI. *Iulinum* Opidum olim totius pæne Europæ amplissimum, Emporium Vandalorum fuit. *Stralsundia* Opidum splendidum in littore Maris Balthici, olim proprium Ducem habens. *Wineta* omnium quondam maritimarũ urbium opulentissima, destructa a Conrado Danorum Rege. Sunt & aliæ urbes *Neugardia, Lemburga, Stargardia, Bergradum, Camenez, Publina, Grifenburga*: & ad littus *Colberga, Caminum, Collinum, Sunda, Pucka, Revecol, Lovensburg*, & *Hechel*. Atque hæc de Pomerania pro hujus loci angustia paucis sint dicta. Continetur etiam hac Tabula *Mekelnburg* sive *Magnopolensis* Ducatus. Suntque in eadem Tabula, Ecclesiastici, *Magdeburgensis* Archiepiscopus & Primas Germaniæ: cui subsunt in Marka Brandenburgensi, *Brandenburg* Episc. & *Havelburg* in Meckelnburg: *Swerinensis*, Episcop. sub Bremensi: in Pomerania; *Camin* Episcopus.

Regio & unde dicta.

BOhemia, Boemia, vel Bojemia, ut nonnullis placet, a Silva Hercynia nomen traxit. Nam Germanis *Baum*, Belgis *Boom*, arborem sonat: Græcis *Bamia*, & Incolæ Ptol *Bami*, Strab. lib. VII *Kolduli* vocantur. Alii a Bojis nomen habere volunt, qui eo migrarunt, qui & ipsi a *Bois* i. Ligno dicti videntur. Ptol. lib. II cap. XI in Germaniæ descriptione sub Silva Hercynia ponit Bæmos gentem magnam usque ad Danubium: Strab. dicitur *Bubiemium*: sic enim legunt Rhenanus, Aventinus & alii: in Græcis tamen excusis exemplaribus Βȣίασμον habetur; sed hanc lectionem Rhenanus depravatam censet: & in vetustis libris Βȣιαῖμον legi adnotavit Casaubonus. Tacitus *Bojemum* vocat.

Situs.

Ejus fines ab Ortu Solis ad Marcomannos & Quados: ab Occasu ad Noricos protenduntur. Meridionalem ejus plagam Pannonia Superior, nunc Austria dicta, occupat, sicut Saxonia & Misnia Septentrionalem. Vniversam Hercynia Silva perpetuo ambitu cingit, clauditque undique ad Amphitheatri faciem. Vnde æqua ei fere Longitudo atque Latitudo, atque utraque paullo amplius ducentis mill. pass. extenditur.

Cœli temperies.

Aere, quod perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri fruitur.

Soli qualitas.

Ipsum vero solum adeo Frugum Hordei, ac Tritici ferax & copiosum est, ut & has vicinis quoque regionibus largè suppeditet. Vina tamen parcius exhibet & quæ ibi nata sunt, austera & paullo acidiora. Crocum è contrario succo, odore, colore optimum mittit. Aromaticarum rerum Pharmaceuticæ inservientium ditissima regio est: Olei tamen quemadmodum reliqua Germania, sterilis. Iam illa rara, ac prorsus beata telluris dos, quod ex venis ejus tanta ubertate Argentum adfluit, ut vix alia Metalla intra venas Terra abdat. Primariæ Fodinæ sunt in agris *Cromelavv, Budeveisz, & Kuttenberg*. Aurum tamen quibusdam locis effoditur, cujus frusta decem pondo Regi aliquando allata memorantur. In Opido *Berann*, etiam *Ferri* Fodinæ sunt. Nec desunt alibi Stannum, Plumbum, Æs. Ostentatque præterea Carbunculum, Calaim, Amethistum, ex cotibus suis metallicis abruptum. Ferarum etiam ingentem alit copiam, ob Silvarum frequentiam, quæ Vulpium, Vrsorum, Cervorum, ac Urorum seu Bubalorum (quos *Lomi* ipsi sua lingua vocitant) assiduam venationem præbent. De hac autem fera *Lomi* perhibent, quod in venatione vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima dum Canes insequentes fugit, impleat, eosque hac, dum potestas datur, inspergat; qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si ferventi aquæ fuisset immersum, ut & pilos & cutem absumat. Regimen hujus Regionis primo sub Duce.

Imperii mutatio.

Primus Dux fuit *Zechus* qui è Croatia emigrans Bohemicæ gentis fundavit primordia. Huic successisse dicuntur *Crocus*, *Labussa* Filia cum Marito *Primislao*, *Nimislaus*, *Mnata* Nepos, *Vrislaus* Filius Mnatæ, *Necla*, *Nostericus*, *Borsinous*. Sub hoc Christianismum suscepit Bohemia anno nongentesimo a partu Virginis, tempore Arnulphi Imperatoris. Anno vero Domini Millesimo Octuagesimo sexto Bohemia in Regnum evecta est: & in Concilio Moguntino *Vratislaus* I Rex ab Henrico IV Cæsare creatus, & *Gilbertus* Trevirorum Episcopus Pragam missus qui coram populo Regem inungeret, regalibusque insignibus convestiret. Vxor quoque *Svvatana* in Reginam coronata. Sed ab eo ad Vratislaum IV rursum in Ducatum relabitur. Verum hic ob operam

Imp.

Imp. Frederico sedulo navatam in expeditione Mediolanensi ab eo Bohemiæ Rex, & Imperii socius salutatus: eique destinata in clypeo insignia, Leo ruber cauda bifurcata in campo candido. Ex iis postea aliquot Imperatores facti: Rapta videlicet a Bisetislao II Imp. Othonis filia Iutha, atque cognationes contractæ. Est inter VII Electores, Bohemiæ Rex. *Vrbes.* Vrbes habet *Bohemia* alias Regi subjectas, alias Proceribus & Nobilibus. Primaria Vrbs est *Praga* a Primislao III Bohemiæ Duce & Libussa ejus uxore muro & fossis cincta. Arcem in Monte habet *Visegradum*, sive *Herschin*. Dividitur autem tota urbs in tres Civitates, *Superiorem*, *Novam*, & *Parvam*. Muldavia fl. antiquam Pragam a nova, in qua Arx est & Templum Cathedrale S. Viti, discludit: pons connectit. Pons ille lapideus est, habetque XXIV arcus, opus Vladislai Regis. Carolus IV Imp. & Rex Bohemiæ urbem mirificè auxit ornavitque. Ad Arcem acclivi admodum colle itur. In Templo Arcis monimentum est singulari artificio ex Alabastro exstructum, quo Principes aliquot & Imperatores sepulti sunt. Christophorus Pyramius *Casurgim* Ptol. vult. Aventinus vero *Marobudum* & *Bubienum* Strab. Anno CIƆCCCLXX erecta ibi est Academia a Rege Carolo, quæ duravit usque ad annum CIƆCCCCVIII. Deinde propter factionem quandam ea Lipsiam translata est. Minimè vero omittendum nobis de Praga Elogium Iulii Cæsaris Scaligeri:

Septa Metallifero circum qua monte superbit
Hercyniæ medio Martia Praga Sinu,
Linque aliis populis tantæ munimina Sedis
Qui nequeant armis Iura tenere loci.
Namque tuum est non præsidio turgere locorum;
Sed loca præsidiis fidere posse tuis.

Egra Vrbs in primo aditu Bohemiæ sita, a fl. *Egra* cui adjacet, nomen adepta putatur, olim Imperio Romano, hoc vero tempore Bohemiæ regno subjecta. Tota ornatissima, tota pulcherrima est. Intus pulchris ædificiis, civili, urbanoque populo, magnificis, & eximia virtute præstantibus Viris inlustris. Foris vero, amœnissimis ac fœcundissimis hortis & agris, variisque Pomorum ac Fructuum generibus, atque piscoso flumine luxurians. Claret hodie Civitas hæc ob Medonem (potionem ex melle) qui nulla paratur quam in hac Civitate excellentior. Inter Opida præterea Bohemiæ insigniora numerantur Marcomanniam versus quę hodie Moravia, *Kutha*, *Chrudima*, *Hradecium Reginæ*, *Pardubitium*, *Litomessium*. Inde a limite Noricorum, *Glatovia*, *Dornazlicium*, *Misa*, *Iacovia* eminent. Ab eo vero latere, quod ad Austriam spectat, locum primum obtinet *Budvicium*, *Crumlovia*, *Trebonia*, *Hadrecium Henrici*: sicut a Misnia, *Pons*, *Cadana*, *Chomutavia*, *Aussio*. Nam Slesiis, *Hiaromirium*, *Glacium*, *Curia* & quędam alia Opida contermina. Introrsus vero celebrantur, *Cuthna*, *Colonia*, *Pelsina*, *Verona*, *Zatecium*, *Launa*, *Slana*, *Lytomericum*, *Taborium*. *Flumina* Flumina præcipua sunt *Albis* quem ipsi *Labe* dicunt, hic ad urbem *Aust* è Montibus erumpit: Salmonum inprimis fœcundus. *Multavia* qui Ptolemæi *Cassurgis* esse creditur, Germanis *Molta*, accolis *Vltauva*, *Egra*, *Sassava*, *Gisera*, *Misa*, aliaque, quorum nonnulla Auri etiam ramenta ferunt, ciceris magnitudine, quæ nulla purgatione ulteriore indigent: sunt etiam quæ conchas habeant, è quibus uniones capiuntur. *Montes* *Sudetæ* Montes Bohemiam cingunt, partim longè introrsus pertinent, ac Regionem ipsam fere intersecant, partim extra eam etiam Meridiem versus & Occidentem excurrunt. *Mons Pinifer* a Pinuum in eo crescentiũ abundantia dictus (hic in

in Nariscorum ora situs est) oriens in montanis Marchionatus Brandenburgensis, inter Franconiam, Voitlandiam ac Bohemiam intra spatium duum ferme millium pass. quatuor inclytos Amnes non sine admiratione & Naturæ majestate effundit, in quatuor Mundi cardines, Mœnum videlicet Francicum, Salam Turingicum, Nabum Bavaricum, Egramque Bohemicum. Idemque Mons Auri, Argenti, Argenti vivi, Ferri, Sulphurisque Mineris fœtus. Gemmarum etiam Fodinas exhibet. Silvis regio tota tanquam nativo muro circumdatur, cujus pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur, *Gabreta* Silva Strab. dicitur, *Gabrita* Ptol. Portio vero quæ a Meridie ad Danubium usque pertingit *Luna Silva* Ptol. vocatur, hodie *Passavica Silva, Der Passavvervvaldt*; versus Occidentem, qua Moraviæ contigua est *der Scheib* dicitur. Regnum Bohemiæ a Carolo, qui anno CIↃCCCLXI factus est Rex & Imperator, divisum fuit in XII Regiones, quibus singulis annuatim præsunt Capitanei, Baro unus, & alter ex ordine Equestri, qui primum lites minores cognoscunt inter subditos diversorum Dominiorum; Secundo, si qui emergant latrones, licet iis convocare vicinam sibique subjectam Nobilitatem ad grassatores comprehendendos. Tertio, bello fortuito incumbente, quilibet ad suum se recipit Præfectū. Invenio in hoc Regno nominari Burggraviatū *Carlstein*, ubi Regni Corona asservatur. Comitatus *Lobkovvits, Hassenstain, Litzkavv, Camethavv, Passau, Melnic, Rosenberg, Hadretz*. Dominia, *Hasenburg, Leip, Perstain, Dobitschavv, Walstain, Roschatec, Dachavv, Totsnick, VVartenberg, Schellenberg, Kost, Schmirits, Lissavv, Kunevvaldt, Dessavv, Schonpeck, Slavva, Grossen Bora, Liebenstain, Ioppendorff, Gradetz, Colourat*, quorum quædam fortasse sunt Comit. Barones, *Trachenberg, Millusch. Praga* sede Archiepiscopi ornata est a Carolo Rege Bohemiæ & Imperatore, illique additus suffraganeus Episcopus *Litomisliensis*. Ad mores venio: de quibus Ioannes Dubravius sic scribit: Tum Morum, tum ipsius Habitus, quem corpore Bojemi præ se ferunt, Leo animal generosissimum (cujus syderi Bojemi subjacent) quasi quandam imaginem exprimere videtur, si vel celsam Bojemorum proceritatem, vel latum & validum pectus, vel rigidam fulvisque comis vestitam cervicem, si deinde vocis sonum arduum, si oculos micantes, si robur & fiduciam virium intueri volueris. Solet item Leo contemtu in alia animantia, & nonnullo fastu turgere, ægreque exarmari præsertim si per ferociam eum aggrediare. Nec ab hac parte Bojemus degenerat: sed contemtū libenter erga alios verbo factoque ostentat suum, ipsamque adeo arrogantiam incessu, gestu, pompa prodit. Est & feroculus cum fastidiosè tractatur: insuper ausis perinde ut Leo promptus, atque in his exsequendis firmus & validus: interim tamen ambitiosus & gloriosus. Rursusque uti Leo cibi avidus: atque in eo condiendo instruendoque immodicè effusus.

Regio unde dicta. **B**ohemia versus Occidentem Moravia, vulgo *Marnhern*, contigua est. Nomen habet a fluvio Morava qui eam regionem perfluit. Veteres Marcomanniam dixere, quia fines Germaniæ, qua Danubio in Pannoniam pergitur, terminabat. Quippe Germanis *Marck*, Limes dicitur, atque inde qui eam coluere Marcomanni i. Limitum finiumque adcolæ dicti sunt: ut sentit Dubravius. De his autem Arrianus: Earum gentium, inquit, postremi sunt *Quadi* ac *Marcomanni*, deinde *Iazyges* Sarmatarum gens, post *Getæ*, deinde *Sarmatarum* magna pars. Quod autem Moravia antiqua *Marcomannorum* sedes fuerit, vel hinc liquido constat, quod juxta Hanam Fluvium sæpius ab Agricolis inter arandum inventa fuerint Numismata veterum Rom. Imperatorum, inter cæteros M. Antonini, quem plurimę testantur historiæ gentem hanc debellasse. Moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione: DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conjiciant, deinceps *Marcomannos* eam Germanię Provinciam occupasse, quæ vulgo *Die Marck* appellatur, seu *Marchia Brandenburgensis* ultra Albim, versus Oceanum, cultores enim ejus *Die Marcker* i. Marcomanni, quasi *Marcmenner* dicuntur, Non desunt qui ab Equis nomen adepros *Marcomannos* tradant, sicut *Marschalcum* Equitum Præfectum *Marstallerum* Equorum stabuli Magistrum appellamus: siquidem *Marrha* & *Merrhen* Lingua Germanica Equum & Equam significat, unde *Merrhenlandt* interpretantur Equarum Regionem. Probabilior tamen prior est ratio.

Situs. *Moraviam* ut nunc se habet, tribus e partibus juga Montium, aut Silvę, Saltusque, aut Fluvii limitant, ab Oriente ab Hungaris, ab Occidente a Bohemis, a Septentrione a Silesiis. Nam a Meridie Austriam versus plana est, & alicubi Thaysa Flumine, alibi rivo quodam ignobili ab ea dirimitur. Aer Regionis mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. *Aeris qualitas. Soli fertilitas.* Regio est ut populosa, ita Frumenti, Vini, rerumque omnium ad hominum necessitatem facientium feracissima. Croci insuper maximam copiam suppeditat. Regionis positio quatenus interius patet, campestris, campique sunt molli & pingui solo, ideoque faciendæ sementi commodissimi; sicut colles Vineis sustollendis, propter terram Vineis magis quam in Bohemia amicam, itaque & bonitate & ubertate Vini antecellit. Culta vero tota, cultoribusque adeo referta est, ut nullum gregibus armentorum, quæ nisi in solitudinibus pasci nequeunt, locum reliquerit. *Sudetæ* Montes juxta Jglam Vrbem Fodinis etiam fœti habentur. Atque hoc jam mirabitur aliquis, ut est profecto admiratione dignum, inveniri in Moravia Thus & Myrrham, non ex arbore desudante, ut alibi, lectam, sed è solo terræ erutam, uno tantum in loco, cui *Gradisco* nomen. in quo ad hunc diem Thus non solum quod masculum vocant, a similitudine testium, sed quod alia præterea virorum mulierumque membra ostentat, effoditur. Nuper autem *Venceslaus* veterum Procerum Familia, eorum qui a Quercu cognominantur, clarus, dum in agro suo Sterenbergensi fundamenta aggeri piscinario molitur, corpus hominis integrum invenit, quod nihil nisi Myrrha erat. Regni titulo olim decorata legitur hæc provincia, habuitq; olim suos Reges, qui Imperium tenuerunt in omnem gentem Bohemorum & Polonorum, fuitque Regnum

gnum latissimum ac potentissimum. Circa annum Christi CCIↃ Zuantocopius ditione tenebat Moraviam, Bohemiam, Silesiam, Poloniamque, quarum Duces illi parebant. Ipse autem animis sublatis de magnitudine ditionis, Imp. Rom. tributa solvere, quæ aliquandiu solvisset Ludovico Germaniæ Regi pernegabat. Petitur ergo magno bello, sed ipse quoque magnis reluctatur viribus, tandemque æquis viribus discessum est. Sedebant tum Hungari gens nova, ad repagula, quæ illis Moravorum Rex objectasset, nec erat ulla transcendendi facultas. Imperator qui in animum induxerat, non nisi victor redire a Moravis, undecumque circumspexit auxilia: aperuit transitum Hungaris, immisitque hostem Christianis populis, qui infinitis postea malis Provincias afflixerunt. Sic tum opera illorum usus Jmperator supprimit Moravorum Regem, & multis pessundatis atque captis in fugam eum vertit. Ille elapsus, in profundũ solus se recepit saltum, & projecto Regio apparatu, ad solitarium quendam se contulit, cujus usus contubernio, usque ad finem vitæ eremiticam vitam vixit, & moriturus quis esset aperuit, & in Christi pace quievit. Tunc Bohemia, Polonia, & Silesia suum quæque Provincia Ducem constituit, tributum tamen superioritatis agnitione vel modica pendentes. Eisdem fere temporibus, imperante Græcis Michaele, venit Cirullus Doctor & Apostolus omnium Sclavorum una cum Merodio, & posuerunt fundamentum Christianæ fidei in Moravia, erexeruntq; Episcopalem Ecclesiam in Opido Vielagradensi. Vnde vocati a Romano Pontifice & correpti, cur sacra celebrarent lingua Sclavonica, responderunt, quia scriptum est: *Omnis Spiritus laudet Dominum.* Nunc autem *Moravia* multo inferiori fortuna quam olim contenta, suis deinceps Ducibus, postmodum Marchionibus paruit, hodie distracta: ejus tamen potior pars, ac pæne tota Bohemiæ Regibus: reliqua pars aliis Primoribus ac Baronibus subest. Gentis Caput ac Marchionis sedes est *Brunna*, Germanicæ *Brin*, Bohemicè *Brno*. est & *Olmuzium*, *Olomontium* aliis, Sedes Episcopalis, *Volognadensis* prius dicta. Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificiis clarissimis abundat: cujusmodi sunt *Zvvoyma*, *Radisch*, *Iglavia*, *Nova Civitas*, *Niclosburg*, *Mons Nicolai*, *VVeiskirchen*, *Cremser*, *Boserlitz* olim Marchionum sedes, & complures aliæ, quæ in Tabulis conspiciuntur. Amnium in Moravia Princeps *Morava*, seu *Maravaha*, *Ciabrus* Ptolemæo: vulgo *die Marche*, habetur, qui Olomuzium principem civitatem circumfluit, & ab illa in Pannoniam defluẽs, in Danubium tandem se suis & adventitiis aquis auctus, exonerat. Hic regioni nomen dicitur indidisse, seu, quod potius crediderim, a Regione sumsisse sibi nomen. Præter hunc præcipui sunt *Theya*, vel *Deins*, *Tharsa* Dubravio, nonnullis etiam *Thysia*. Hic Zuoynam, obitu Sigismundi Cæsaris memorabilem, præterfluit & limitem Maravaniæ atque Austriæ statuit. *Igla*, a quo *Iglavia* Vrbs nomen sortita est, dirimit Maravanos a Bohemis, ac Maravaniam quoque ingreditur. Cæterum *Odera* Fluvius haud procul Olomuzio ortus, suo nomine usque in Oceanum delabitur. Sunt qui illum a Ptolemæo *Viadrum* vocari autumant. *Oderam* vocant ab Aucupibus vocabulo mutuato, qui speculas avibus speculandis captandisque constitutas, *Odri* appellant hodieque hujusmodi speculæ in Moravia ad fontem Oderæ ab Aucupibus constituuntur. Neque *Hama* silentio

lentio prætereundus, quamvis tenuibus interdum aquis fluens, attamen eos agros rigans, quibus non alii in Moravia Frumenti fertiliores, ita ut frumentarii coloni a largo frumenti velut ubere, jure suo illos lumen Moraviæ appellent; in illis præterea sæpius quam in aliis Numismata M. Antonini, Commodique & aliorum nonnullorum Cæsarum, tam aurea quam argentea exseruntur. Quę sanè fidem bellorum cum Marcomannis olim in Moravia gestorum manifestam faciunt. Sunt & *Nigra* vulgo *Suarta* & *Suittavv*, qui Brunnam Civitatem, dignitate proximam Olomuzio præterlabuntur. Pisces varios & quidem magna copia hi fluvii subministrant. Regio hæc quam Bohemia minus montosa, nec tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolemæus *Orcynium Nemus*, ac *Gabretam Silvam*. Incolarum (qui feroces rapinarumque avidi) sermo mixtus est. Bohemicus tamen prævalet, nam Germanica Lingua in urbibus tantum inter Optimates in usu est; De cætero, ritibus moribusque perinde morati ut Bohemi, inquit Dubravius. In hujus regionis pagis varii habitant Anabaptistæ omnium bonorum communionem posessi. Jn Moravia ponit Mercator Comitatus *Huckenvvaldt, Schonberg.* Dominia, *Lomnicz, Dubrantiz, Gemnicz, VValstain, Pietnix, Neubauss, Telesch, Bozkovvitz, Trebitsch, Dirnovvitz, Ragetz.*

Mmm Sic

Regio & unde dicta. SIC se habet Moravia: sequitur explicanda jam nunc in nostra Methodo *Austria* olim *Pannonia Superior* dicta. Austrię nomen, Wolfgango Lazio teste, recens est: ab Austri venti flatu, qui ista in regione frequens est: vel a voce Germanica *Oostreich*, quod nomen veteres Franci regnorum suorum limiti posuerunt, ut *Westreich* Occidentali. Atqui Francorum *Oostreich* ad Rhenum situm fuit, dictumque postea *Austrasia*, quo nomine amisso, videntur Pannonii illud sibi tribuisse, ut auctor est idem Lazius lib. I. cap. II. Comment. Gent. Aust. Sunt autem Austriaci Francorum & Saxonum soboles, qui hunc sibi tractum frustra reluctantibus Hungaris ferro pepererunt. *Situs.* *Austria* habet ad Ortum Hungariam: ad Meridiem Styriæ Montes, qui ab Alpibus perpetui in Hungariam & ulteriores regiones protenduntur: ad Occasum Bavariam: & ad Septentrionem Tejum fluvium & Moraviam. *Cæli temperies. Soli fertilitas.* Aere fruitur leni ac amœno, salubrique ob Euri viciniam quo perflatur. Ager omnis generis Frugum feracissimus, & qui minimo impendio colitur. Vili etiam & strigoso equo Agricola in eo tractu qui Campus Transdanubianus sive Marchianus dicitur terram arat. Marga, citra quam agri in Bavaria infœcundi, & macri sunt, quid sit, Austriacis incognitum est. Vinum omnis regio fert nobilissimum: meracius Germanico, dilutius Hispanico; Idque MORAVIS, Bohemis, Silesiis, vicinisq; Bavaris præbet. Crocum insuper generosissimũ gignit. Zinziber etiam producit juxta Hamburgum, ad radicem Cæcii montis. Argento abundat, non item Auro: Salem partim domi natum, partim importatũ habet. *Imperium.* Rexerunt *Austriam* aliquandiu Comites Babenbergenses, quorum primus *Lupoldus* Marchio Austriacus ab Ottone II Imp. dictus est. Postea *Henricus*, Dux ex Marchione factus a Friderico Imperatore. Qua stirpe deficiente, *Rudolphus Habspurgensis* qui in Cæsarem electus fuerat anno CIↃCCLXXX eam sui juris fecit, Ducatumq; voluit appellari. *Fridericus* II in Regnum etiam evexit. Hujus regionis insignia olim erant quinque Alaudæ aureæ, in cœlestino clypeo pictæ: sed Lupoldus Marchio hoc nomine V, a rei eventu ab Imperio concessa nova usurpavit insignia, rubro & albo coloribus distincta, quod ita totus suffusus sanguine, in expugnatione Ptolemaidos fuisset, cingulo tenus duntaxat (quod album corpus intersecabat) a cruore immunis. Dividitur porro in *Superiorem* & *Inferiorem*, quarum hæc ultra, illa cis Danubium sita est. Habet præterea quoque Styriæ Ducatum, inter Danubium, Muer & Mietz fluvios extensum, cujus Incolæ partim Germanico, partim Sclavonico idiomate utuntur, strumisque pendulis deformes sunt. Habet & Ducatum Carinthiæ inter Muer & Dravum fluvium situm; Item Carniam Meridiem versus. Primaria Austrię Urbs est *Vienna* ante Christi Servatoris Nativitatem culta a Sarmatis & Windis, quibus successerunt Boij, Senones, aliique, quos Tiberius Nero in provinciæ formam redegit: *Vindebona* dicitur in Itinerario Antonini. Ptol. *Iuliobonam* vocat, uterque ad eam locat X Legionem Germanicam, quam eo loco consedisse multa admodum Monimenta perantiqua, tum intra urbem, tum extra eam testantur. *Urbes.* Legioni huic a signo nomen Alaudæ fuit: unde etiam videntur prima orta esse Austriacorum Marchionum insignia, Alaudæ quinque. Dicta etiam est *Fabiana*. Otto Frisingensis lib. I. Histor. Frid. cap. XXXII. *Dux tunc demum terga hosti dare compellitur, & periculis belli exemptus, in vicinum Opidum Viennis, quod olim a Romanis inhabitatum Fabiana dicebatur, declinavit.* Similiter legas in Historia Severini

rini Episcopi Viennensis. Atque ad hanc appellationem maxime accedit vulgata & trita apud Adcolas appellatio *Biana*. Idem Lazius *Vendum* a Strabone appellari ait. *Pannoniam Urbem* eam vocat Jornandes: Vernaculè *Wien Wydme* Sclavonicè. Hanc Vrbem Turcas *Betz* vocare ex D. Carolo Rimio quondam apud Zelimum Turcarum Imperatorem Oratore se habere scribit Ortelius. *Wetsch* vocat Leunclavius: item *Beetz*: Vrbs clarissima, ad Danubium Fluvium sita, Jmperatoria sede nobilis; inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere & vallo cingitur. Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes Turres, & propugnacula ad bellum oportuna habet: ut Vienna sit munitissimum adversus Turcarum furorem Propugnaculum & Munimentum. Suburbia maxima sunt & ambitiosa. Ædes Civium amplæ, area & picturis ornatæ, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificęque visuntur. Templa Sanctis dicata, & ampla & splendida secto lapide constructa, perlucida sunt, & Columnarum ordinibus admiranda. Cellæ vinariæ adeo profundæ sunt & spatiosæ, ut sub terra non minus, quam supra terram ædificiorum esse feratur. Platearum solum stratum lapide duro, ut neque plaustrorum rotis facile conteratur. Annonæ & potissimum vini incredibilis copia, ita ut ducentos & mille Equos XL dierum vindemia exerceat. Christianam Religionē admisit anno CCCCLXVI Doctore Severino, qui etiam II ibi Basilicas exstruxit. Historia hujus Vrbis peti potest a Lazio & Ottone Frisingensi. Vrbem Fredericus II ornavit auxitque, ut & sequentes fere omnes Austriæ Duces. Nobilissimum in ea Gymnasium Artium Scientiarumque constitutum est a *Friderico* Imperatore: renovatū postea ab *Alberto* Archiduce, anno CIↃCCCLVI. Id postea seditionibus collapsum subversumque est. Viennæ clari fuere Wolfgangus Lazius Medicus & Historicus Ferdinandi Imperatoris: Iulius Alexandrinus, Mathias Farinator. Fuit & Theologiæ Professor in Academia Viennensi Ioannes Haselbach, qui adeo diffusè solebat explicare, quæ auditoribus præposita enarrabat, ut viginti unum annos legens in Esaia Propheta, ad finem primi capitis non pervenerit. Claram urbem fecit obsidio Turcarum anno CIↃIↃXXIX fortiter a Civibus tolerata, in qua Turcarum LXXX millia periisse memorantur. Est & in Austria Superiore *Gmunda*, Opidum quidem non ita magnum, quod tamen venustate & elegantia commendatur, situm ad Lacum qui inde appellationem trahens *Gmundanus Lacus*, dicitur, ex quo Austriæ Flumen Dravus oritur. Gmundæ magna & lucrosa est negotiatio Salis, quod præstans & acre ex vicinis Montibus effoditur, & Gmundam allatum, vasculis (quæ patria lingua, *Kivelin* indigitant) impositum per Dravum in Danubium transportatur, unde Viennæ in aliis Austriæ, Hungariæ, Stiriæ, Carinthiæ vicinisque Civitatibus magno commodo & lucro Gmundanorum distrahitur. Vrbes præterea & antiquæ & nobiles multæ in Austria sunt, maximè tamen insignes *Lintzium*, *Styra*, *Wadenhoffum*, *Melicum*, Castellum antiquitus Claudionum: *Cremisium*, *Cetro Castellum*, hodie *Zeisselmaur*, *Santohyppolitus*, *Neuburgum* duplex, alterum a Cœnobio, a frumento alterum dictum: *Petronella* nunc vicus, magnæ olim urbis, id quod rudera & ruinæ indicant, vestigium: Nova Civitas, *Pruck*, ad ripam Leythę fl. sita. *Hamburga*. Sunt & alia Opida plurima, quę brevitatis studio prætereo. Lacus complures habet, cujusmodi sunt S. *Wolfgangi*, *Ussere*, *Ursee*, *Fillesee*, *Eynsilersee*. Ac fluminibus irrigatur permultis : horum *Danubius* primus est, olim regionis terminus,

Lacus & Flumina. terminus, nunc eam mediam secans. Reliqua sunt *Athosinus*, *Genus*, seu *Onasus*, *Tranus*, Traunus, *Erlaphus*, qui ad Cellam templo virginis Matris celebrem, ex Lacu amœnissimo oritur: Traisius, *Ypsius*, *Melicus*, *Marchia*, *Tejus* qui Moraviam ab Austria dispescit, *Cambus*, vario Piscium genere nobilis, *Leytha*: & in quo scitissimi saporis Cancri *Suegadus*, & alia. *Montes.* Montibus multis attollitur, quorum præcipui sunt *Cecius Mons*, vulgo *Calenberg*, a Danubio ad Dravum fl. extenditur, ejus portiones sunt, *Schneberg*, *Semering*, *Kemperg*, *Hertperg*, *Deubsperg*, *Heusperg*, *Plaitz*: *Cognamus* hodie *der Haimburgerperg*, a Danubio ab Arabonem trahitur. *Silvæ.* Silvis hinc inde conspersa est regio quæ Hercyniæ quoque portiones sunt ac Lunæ Silvæ: dicunturque hodie *der Freystetter und Konigvviservvaldt*. Ad alia pergamus. *Ratio gubernandi.* In Vrbe Vienna duodecim quotidie Magistratus jura dant & leges dicunt. Quorum quatuor sunt Ecclesiastici, Pataviensis Episcopi Officialis, Viennensis Episcopi Officialis, Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, & Vniversitatis Rector. Sunt item quatuor Vrbani, & quatuor extra Vrbem: ex quibus præcipui sunt, quem vocant *Regimentum*, unde omnes Jnferioris Austriæ jura petunt, & quem *Fiscum* sive *Cameram* appellant, quo omnes rationes earundem provinciarum referuntur. Reliqui his subjecti sunt, & a quibus ad superiores provocatio libellorum fit, Senatus Provinciæ cum suis Marescalcis, Ordinati Provinciæ, Senatus Vrbanus cum suo Consule, Prætorium Vrbanum, Telonarii Iudicium, & Mercatorum Prætorium, quod *Handgraviatum* vocant, de quibus fuse in sua Vienna disserit Wolfgangus Lazius Viennensis. Tertius autem Circulus Imperii, est *Austriacus*, in quo II sunt Ordines. In I sunt Ecclesiastici, Episcopi *Tridentinus* (*Trent*) *Brixiensis* (*Brixen*) *Goricensis*, *Segoviensis*, *Labachiensis*, *Viennensis*, *Teutsch Ordens Meister*, *Ordens Maister in Eischtal*. In II Principes seculares, *Archidux Austriæ*, Co. *Schaumberg*, Baro *Wolkenstain*, *D. Senfter D. Roggendorff*, Com. *Hardeck*. Et præter Principes Imperii invenio in Austria nominari Comitatus *Thurn*, *Crentz*, *Ortenburg*, *Perneck*, *Garb*. Freyhern, *Landskron*, *Wanberg*, *Hohen*, *Ostervvitz*, *Neuberg*, *Guetenhag*, *Teuffenbach*, *Mairhofen*, *Avversperg*, *Dorneck*, *Saravv*, *Hartenstain*, *Schvvartzenavv*, *Turnstain*, *Wachauthall*, *Hoffkirchen*, *Eytzing*. Dominia item, *Aichelperg*, *Caltenprun*, *Massenperg*, *Stubenberg*, *Heggenberg*, *Stakrenberg*, *Liechtenstain*, *Puchaim*, *Luetkurt*, *Perges*, *Schoukirchen*, *Schifftenberg*, *Altensperg*, *Hornstein*, *Seibersdorff*.

Regio & unde dicta.
Soli fertilitas.

SAlisburgensis Episcopatus ab urbe Metropolitana Saltzburgo nomen habet. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bavariæ hunc primum vocat. Hujus territorium omnis generis Metallorum dives est, Auri, Argenti, Æris & Ferri. Reperitur hic quoque Vitriolum, Sulphur, Alumen & Antimonium. Sunt quoque Marmoris Lapidicinæ. Plana loca etiam consitionibus, agris, Frumentoq; apta. In Montibus frequentia quoque aucupia, ac Ferarum venationes. Salisburgenses Præsules nominat Munsterus LVIII, ultimum *Ernestum* Comitem Palatinum Rheni, Bavariæ Ducem, *Alberti* & Kunegundis Friderici Imperatoris Filiæ Prolem. Porro sedes ista sub *Arnone* x Ecclesiæ hujus Antistite Archiepiscopatus titulo insignita est a Leone III, Habetque sub se suffraganeos Episcopos, *Tridentinum*, *Pataviensem*, *Viennensem*, *Gorcensem*, *Brixiensem*, *Frisingensem*, *Seccoviensem*, *Laventinensem*, & *Chyemensem*. Metropolis est *Saltzburgum*, vel *Salisburgum*, vulgo *Saltzburg*, quod nomen a Saltzach fluvio accepisse creditur: quanquam alii a Sale quod in ejus vicinia effoditur, Saltzburg dici autumant. *Iuvantia* vel *Iuvavia*, vel *Iuvavium* olim dictum fuit a juvando, Germanicè *Helffenberg* quod Castrum ibi exstruxerit Iulius Cæsar, juvamen seu subsidium ac refugium Legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Traduntur namque Romani cæcidisse Germanorum 3400000, ac 1500000 in captivitatem duxisse. Alii nomen *Iuvavia* a Iuvavio cognomini & adjacente fluvio obtinuisse credunt. Dicitur & *Iuvense* Castrum in lib. Notit. ut Pighius docet in Hercule Prodicio. Aventinus adserit ex veteribus diplomatis ostendi *Padicum* Ptol. esse pagumque ibidem adhuc nomen servare. Franciscus vero Irenicus scribit Gamanodurum, aut Badacum Ptolemæi esse cui & Volaterranus adstipulatur. *Iuvaviæ* meminit Antonini Itinerarium. Sed *Helffenberg* vocabulum vetustius esse *Iuvavia* putat Gaspar Bruschius: atque ex eo *Iuvavia* factum, quod idem significat. Pighius scribit, in hujus urbis Templo se legisse hos versiculos:

Imperiū majorū.

Tunc Hadriana vetus, quæ post Iuvavia dicta,
Præsidialis erat Noricis, & Episcopo digna
Rudberti sedes, qui fidem contulit illis
Christi, quam retinet, Saltzburgum sero vocata.

Vrbs Saltzburgum.

Rupertus enim vel Rudpertus Episcopus Wormaciensis ex Regia Francorū stirpe ortus, cum post Regis Childeberti obitum a sede sua pulsus esset, circa annum salutis IϽXL, ad Theodonem Ducem Bavariæ Ratisbonam venit, eum instruxit, & baptizavit, ejusque nutu Noricum peragrans multos convertit & Christo dicavit. Incidens autem in ruinas desolatas veteris Iuvaviæ Locum Episcopatui idoneum, Basilicam ibi in honorem S. Petri construxit, Monasterium Ordinis S. Benedicti adjecit; rexitque ibi Episcopalem Ecclesiam annis XLV, mortuus anno D. IϽCXXIII. Vrbs hæc in mediis Alpibus situm habet: decenti Murorum ambitu, Turribus & propugnaculis, tam publicis quam privatis ædificiis cultissima: Regia quondam Sedes ac Domicilium, quando & superbissima ex Marmore Fanorum structura præ cæteris caput extulit urbibus. Maxima fluminis situsque oportunitas hoc præstitit. Nunc etiam Archiepiscopali dignitate inclarescit, qui primæva quidem institutione Laureaci, tum Patavii, rerum vicissitudine huc translatus fuit. Habet

bet hæc Vrbs paludes, planiciem, colles & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia & venationes nonnullas In hac Vrbe Sepulchrum visitur Theophrasti Medici celeberrimi in Nosocomio apud S. Sebastianum, cum tali Epicedio: *Conditur hic Philippus Theophrastus insignis Medicinæ Doctor, qui dira illa vulnera, lepram, podagram, hydropisin, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit, ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque ordinavit. Anno* M. D. LI. *die 24. Septemb. vitam cum morte commutavit.* Fluminibus ac Rivulis innumeris propemodum rigatur hæc regio, qui ex Montibus scaturiunt. *Anassus* fluvius in Septentrionem defluit, quem *Altzius, Saltzius, Mathicius,* suis aquis augent. *Traunus* ibidem ex Lacubus oritur. Hinc etiam *Mur* & *Dravus* nobilis amnis oriuntur, quem posteriorem Plinius nominat lib. III cap. XXV. eumque ex Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores rivuli in hos quos modo nominavi effunduntur. Ditio omnis montosa, jugisque Montium, quæ adcolæ *Taurn* vocant, aspera. Hinc ista sunt, *Radstatterthaurn, Felbergthaurn, Kornthaurn, Casteinerthaurn,* multique alii adeo alti, ut qui media æstate eos conscendunt quum ad verticem perventum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angusti calles, adeoque interdum præcipites, ut vix jumento clitellario etiam adsueto iter sit, grandia vero pericula scandentes maneant, quum aut subito exorti venti in præcipitia homines abripiant, aut immensi convolutarum nivium globi silvas, saxa, jumenta, atque etiam domos vicinas sæpe obterant. Ex his Montibus Amnes frequentes defluunt, de quibus supra meminimus. Montes etiam præter supradictos *Tauros*, habet in Meridiem versus, Alpes quos *Albim* ipsi vocant: variis quoque cognomentis adscitis, ut *Villacher Albin, Svvanberger Albin,* &c. Item *Creutzbergum* Montem, *Lettachbergum,* & in Oevina valle metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum II Ode VI.

Flumina · *Montes.*

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus ubi, atque Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena Metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hic halant liquido puro & de fonte Salinæ
Ditantes Bavaros, Austriacosque Duces.
Hic turba est tetræ nigræque simillima morti,
Qui solvunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta Metalla per ignem,
Sed Phlegetontæis mundificata vadis.

Silvis quoque hic Episcopatus non destituitur, *Hardionem* enim *Henhardum* & *Weyhardum* Silvas ad Septentrionem positas habet. Verum de Episcopatu Salisburgensi hæc jam dicta sufficient; reliquum est ut de Carinthiæ Ducatu quem hujus Tabulæ titulus etiam præ se fert nonnulla dicamus. *Silva.*

Carinthiæ Ducatus.

CARINTHIA vel *Carnithia* (quod Rithaimero auctore rectius scribitur) a *Carnis* populis nomen suum obtinuisse videtur, qui vetusti ejus loci Incolæ sunt, utpote quorum & Plinius & reliqui in hoc loco meminerunt Geographi. Vtrum vero a Carnunto, veteri Opido cujus *Regio & unde dicta.*

cujus crebra apud auctores mentio est, nomen hi suum traxerint, an vero ipsi a se urbem denominarint, dubium fecit rei vetustas. Est is locus in Ripensi Pannonia, septem fere Vienna Milliaribus distans, ubi non obscura celeberrimæ olim Vrbis indicia, monimenta ac rudera, etiamnum extant, ei nunc D. Petronellæ nomen est. Dicuntur vero & *Carnioli*, Germanicè *Karnten, Krain, Karst*. Habet autem hæc Regio ab Ortu & Septentrione Styriam, ab Occasu & Meridie Alpes & Forum Iulii contingit. Hujus pars est Carniola, Multæ in hac Regione valles collesq; Tritici feraces. Solinus c. xxx ait: Agrum Noricum frigidum & parcius fructuosum, qua vero subducitur a jugis Alpium admodum lætum. Metropolis Regionis est *Santo-Vicus*, urbs minimè negligenda ad Lanam *Fluvium*. Forum habet satis spatiosum, ac perennis aquę Fontem limpidissimum. Sunt præterea *Villacum* Opidum, domibus in fronte coloribus historiisque magnificè depictis, spectatoribus gratum. Situm est in planicie altissimis rupibus septum ad Dravum flu. Ponte lapideo ejus oras connectens: *Clagenfurtum* urbs bene munita, *Claudia* antiquitus, Lazio teste vocata. Sunt qui scribunt ejus urbis Cives furibus adeo esse inexorabiles, ut levissima etiam furti suspicione notatus, inauditus ad crucem abripiatur, post ejus diei quo supplicium de eo sumptum est, tertium de mortuo judicant: quem si insontem cognoverint, honorificè sepeliunt: si jure eum damnatū compererint, pendere sinunt. Sed hanc Fabellam commentitiam vocat Rithaymerus. *Frisachum*, magnam referens vetustatem: *Wolspergum* Lavando flu. adjacens: *Santo Leonardus* &c. Multi in hac Regione Lacus

Soli fertilitas.
Vrbes.

sunt *Mulsetterse, Ossiachersee, Werdsee, Lavandtsee, Iudenburgersee, Weissee*. Inter Amnes præcipuus *Dravus*, qui per Stiriam ac Pannoniam in Danubium fertur. Haud inferior *Savo, Glana, Schleinicza, Lavanda* quos omnes Dravus absorbet. *Mura* quoque eidem Dravo miscetur. Plerique autem dictorum flu. huic Regioni Fontes suos debent, ac in eadem Ostia sua habent. Montibus undique innexa est Regio. Excelsa enim Alpium capita, ut Strabo scribit, continua hactenus extenduntur, & unius Montis faciem exhibent, remissa inde & inclinata, plures in partes & plures in vertices attolluntur. Tauri portiones jugaque crediderim, unde ab Incolis suis nominibus distincta ab Occidente *Gastein Taurn*, *Villacher Taurn*, *Rastatter Taurn, Karnen Taurn* vocantur. Nonnulli vero vertices Alpium nomina servant, ut sunt *Modringalbn, Serbisalbn, Sanalbn*, &c. Ex Dravo flu. *Dietzpergus* imminet, & super hunc Mons Argentatus est, adcolarum lingua *Silber Berg*; *Raspergus Mons* Muræ ac Isaræ fontes habet, altero in Meridiem, altero in Ortum fluente. Inter hos vero Tauri Alpiumque editissimos colles, Silvæ Lucique sparguntur, Hercyniæ Silvæ portiones, uti sunt *Hirschpubl*, *Prievvalt, Adelvvalt, Eremus* vulgo in *der Einod* silvæ. Mineris prædictæ Alpes, Ferri, Argenti, Auri turgent. Quantum ad Ecclesiasticam Iurisdictionem attinet, ea inter Episcopum Saltzburgensem, & Patriarcham Aquilegiensem partita est, inquit Paracelsus. Ritum apud hos insolitum ac minimè vulgarem inaugurandi Principes accuratissimè in sua Europa describit Pius II, & Munsterus lib. III Cosmographiæ.

Lacus.
Flumina.
Montes.
Silvæ.

Regio unde dicta. Situs. Cœli temperies. Soli fertilitas.

POLONIA a planitie terræ (quam ipsi etiamnum *Pole* vocant) nomen habet. Vasta admodum regio est: ad Septentrionem Borussiam & Pomeraniam respicit, ad Orientem Solem Massoviam & Lithuaniam; qua Meridies est Russiæ & Hungariæ Montibus clauditur: qua Occidens Lusatia, Silesia & Moravia, Longitudo CCCCLXXX, latitudo CCC Milliarium. Regionis Aer purus, sed frigidus rigensq; ac severę hyemes. Regio omnis plana, fertilis Hordei, Frumenti, Leguminum. Abundat Fructibus, Cera, Melle, Butyro. Habet & Salis maximam copiam, qui ex terra eruitur. Habet & Æris Fodinas in Montium jugis, *Tatri*, ab incolis dictis: nec non Sulphuris.

Animalium varietas.

Abundat insuper Armentis, adeo ut Saxonia multæque gentes Germanicæ Polonicis Bubus victitent. Varii generis videre est ibi Animalia, magnamque Pecudum & Ferarum copiam. Habet Vros, Bisontes, Tauros & Equos silvestres, Onagros quoque & ejusmodi. Nec desunt Aves variæ magna copia, ad aucupia invitantes.

Imperii ma, orb.

Regni titulum & Majestatem accepit Polonia anno CIↃI. regnante *Boleslao Chabri*, qui ab Ottone III Romanorum Imperatore regium diadema accepit. Post annos vero LXXVII sub *Boleslao Audaci*, qui crudeliter Stanislaum Cracoviæ Episcopum trucidavit, regio diademate a Pontifice Romano privata est. Iterum recuperatum est avitum jus, electo in Regem *Primislao* II Duce majoris Poloniæ & Pomeraniæ, anno CIↃCCXCV. Dividitur hæc Regio in Poloniam *Majorem* & *Minorem*. *Major* est magis Septentrionalis, eamque mediam intersecat Varta fl. *Minor* est Australis eamque Vistula pererrat.

Vrbes.

In Majore Polonia Civitates principales istæ. *Posnania* ad *Vartam* & *Presnam* fluvios, inter colles condita, muro duplici, ædes habet lateritias amplas & multas: suburbia vasta ad Vartæ ulteriorem ripam, stagno ingenti paludibusque circumdata: nundinas etiam binas quotannis admodum celebres, & Episcopatus sedem. Habet sub se Opida ista, *Koscien* inter lutosas paludes VIII milliarium intervallo. *Meidzyrzecze*, cujus domus omnes ligneæ, estq; finitima Silesiæ & Pomeraniæ. *Ostresovv* in planicie inter Silvas sita; *Wschovv*, *Sremck*, *Prenez*, & *Rogozno*. *Calisia* Civitas est muro circumdata, inter paludes, quam Prosna fl. præterlabitur. Arcem mutatam hoc loco fuisse, ruinæ testātur. Sub hac sunt, *Gnesna*, *Pyzdry*, *Wartha*, Noklo, *Land*, *Konin*, *Slupeza* & *Kolo*. *Gnesna* muro circumdata est, in planicie, inter lacus collesque. Hæc prima omnium Civitas a *Lecho* condita est: in hac Princeps Polonię *Boleslaus Chabri* ab Ottone III Romanorum Imp. Regium Diadema accepit, quo ad hocusque tempus Reges Poloniæ utuntur. *Siradia* Civitas lignea muro septa est in planicie. Sub hac sunt *Vielunia*, *Sadeck*, *Petricovia*, *Rosprza*, & *Spicimiria*. *Petrikovia* palustri loco sita, lutosa est. *Lancisia* Civitas est haud inamœna, muro fossaque clausa, in planicie. Sub ea sunt *Orlovia*, *Piatec*, *Bresinia*, *Kornazevv*, *Bichovv*, & alia nonnulla Opida. *Cuiavia* sive *Vladislavia* urbs ampla est, habet sub se *Bistgostiam* ad Budam fl. navigabilem, quæ merces ex Polonia in Vistulam deferuntur. *Brestia* sub se habet *Radziejovv*, *Crusphiciam* & *Covvalovv*. *Crusphicia* post Gnesnam omnium Polonicarum urbium prima est, lignea, cum arce lateritia, ad Lacum *Goplo*, ex quo Lacu Mures olim prodierunt, qui *Pompilium* Principem Poloniæ in ea Arce justa numinis ira vnidictam deposcente devorarunt. *Rava* Civitas lignea est ad fl. Ravam: habet sub se Opida *Sochaszoviam*, *Gostinin*, & *Gambin*. *Ploozko* amœna

Civitas

Civitas in colle ad Vistulam, sedes est Episcopalis: sub hac sunt *Bielsko*, *Raczyajaz*, *Sieperoz*, *Srensko*, *Mlavva*, *Plonsko*, & *Radzanovv*. *Dobrinia* in scopulo ad Vistulam sita est, in ea Arx fuit quam Crucigeri demoliti sunt. Sub hac *Slonsk*, *Ripin* & *Gorzno*. In Polonia vero minore urbes principales hæ sunt, *Cracovia*, *Sandomiria*, & *Lublinum*. *Cracovia* in planicie ad Vistulam exstructa est (eam Petrus Appianus putat esse Ptol. *Carrodunum*) muro duplici, valloque firmissimo. Arcem habet in scopulo eminenti, quem *Vanel* dicunt. Jn hac urbe Regum Poloniæ sedes est, & sepultura. Gymnasium quoque celebre studiis philosophiæ & Artium. Carent autem Cracovienses Advocato supremo, sed Rex ipse præturam Cracoviensem obit. Castellanus quoque Cracoviensis palatino in Senatus consessu prior digniorque est, cum in cæteris Regni provinciis palatinus Castellano præferatur. Cracoviæ tres civitates contiguæ sunt *Clepardia*, *Stradomia*, & *Casimiria*. Habet sub se Ducatus duos, *Zatocensem* & *Osuniocimensem*. Opida ei subsunt hæc, *Biecz*, *Woníncz*, *Sandecz*, *Lelovv*, *Kzyaz*, & *Proszovice*. *Sandomiria* civitas principalis illius districtus, muro circundata, in colle ad Vistulam sita est, abest Cracovia XXII mill. Arcem habet antiqui operis & ut tunc bella erant, satis munitam. Sub ea sunt *Checiny* in loco plano fodinis Lazuri clara, in quibus etiam Argentum reperitur, *Korczin*, *Wislicia*, *Pilzno*, *Opoczno*, *Radomia*, *Poloniec*k, *Zavvichost*, *Zarnovv*, & *Malogost*. *Lublinum* civitas præcipua illius districtus, ultra Vistulam est, muro, fossa, stagnis, arce munita. In hac quotannis triplices sunt nundinæ, ad quas conveninnt Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moschovitæ, Lithuani, aliique. Arcem fl. adluit *Bystrzna*. Sub ea sunt *Vrzendovv*, *Lulovv*, *Parcovv* & *Casimiria*. Porro Poloniæ regio stagna habet permulta & Lacus, in quibus omne piscium genus. Nobilissimis etiam fluminibus rigatur, quorum primum est *Vandalus* sive *Vistula*, Germanis *De Wixel*. Sequuntur *Chronus*, nunc *Pregel*, *Nyennien*, *Ruhon*, *Viadrus*, *Varta*, *Tyras* nunc *Nyester*, *Hypanis*, hodie *Bugh*, *Borysthenes*, nunc *Nyeper*: præter hæc minorum gentium multa. Montes fere nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, ac ab Hungaria *Sarmaticis Carpathiisque* montibus quos *Tauri* Incolæ vocant dirimitur. Silvis pænè omnis regio obducitur, quæ Hercyniæ portiones sunt. Sed de his hactenus: Status autem politicus Regni poloniæ, II habet Membra. I Ecclesiastici in quibus sunt Archiepiscopi II *Gnesnæ* & *Leopoli*. Episcopi *Cracoviæ*, *Ploczko*, *Chelmæ*, *Vladislaviæ*, *Pomesaniæ*, *Varmiæ*, *Culmæ & Sambiensis*, *Posnaniæ*, *Premisliæ*, *Cavenez* *Vilnæ*, *Mednicque Luceoriæ*. Jn Livonia *Rigæ*, *Dirpta*, *Absel*, *Revaliæ*. II Nobiles in quibus sunt Castellanus *Cracoviæ*: palatini, *cracoviæ*, *posnaniæ*, *Sandomiriæ*, *Kalischi*, *Siradiæ*, *Lancisæ*, *Brazeste*, *Inovvladislaviæ*, *Russiæ*, *podoliæ*, *Lublin*, *Belze*, *plocense*, *mozaviæ*, *Ravæ*. Item in Lithuania *Vilnæ*, *Trochi*, *poletscho*, *Novogrod*, *Vitelliæ*. Item in prussia, *Culmæ*, *Marienbourg*, *pomeraniæ*. castellani *posnaniæ*, *Sandomiriæ*, *Kalische*, *Voinice*, *Gnesnæ*, *Siradiæ*, *Lancisæ*, *Brizeste*, *Inovvladislaviæ*, *Leopoli*, *Camenecia*, *Lublin*, *Belze*, *plocense*, *Geine*, *Ravense*, *Sandeciæ*, *Myedzeris*, *Visliciæ*, *Biece*, *Rogostiæ*, *Radom*, *Zavvichost*, *Landense*, *Sreme*, *Zarnovve*, *Mologost*, *Vielune*, *premisliæ*, *Haine*, *Sanoe*, *chelme*, *Dobrine*, *polanecie*, *premetense*, *crisvvinense*, *czecoviæ*, *Nakle*, *Rospirie*, *Byechoviæ*, *Bydgostiæ*, *Brezezine*, *cruinicie*, *Osvecimense*, *camenetz*, *Spicimirie*, *Inovvlodense*, *Revaliæ*, *Zavoloc*, *Sochazoniæ*, *Vasoviæ*, *Gostine*, *Visne*, *Raciez*, *Sieprecense*, *Wisogrod*, *Riprin*, *Zabrochzinense*, *circhanoviæ*,

novia, Livense. In Lithnania *Vilnæ, Trachi*. In Prussia *Culmæ Elbingen, Pomeraniæ*. Capitanei, cujus officii permulti sunt in toto Poloniæ Regno. Marescalli II, *Regni & Curiæ Regiæ*. Status Ecclesiasticus constat his Archiepiscopis & Episcopis, qui dicti sunt. Viri plerique Nobiliores, excellenti ingenio præditi sunt, multisque & longinquis peregrinationibus prudentiam sibi & multarum linguarum peritiam compararunt: Impavidi sunt, & cum hoste etiam robustissimo pugnam non detrectant; læsi a Magnatibus, injuriam omni consanguineorum, clientum, amicorum, & familiarium confœderata manu ultũ eunt neq; ante cessant, quã vel vindicarint, vel occubuerint. Postremum non tam liberales sunt quam profusi: quod vitium augent frequentibus comessationibus, & immodicis largitionibus, tum etiam ingenti clientum servorumque quos alunt, vestiunt, & ornant numero.

Silesia.

Regio & unde dicta. ET hæc de Poloniæ Regno: restat paucis explicanda *Silesia*. Nomen illi ab amne cognomini, ut tradit Conradus Celtes. Alii aliunde derivant. *Situs.* Terminatur a Septentrione & Ortu Polonia: a Meridie Moravia & Hercynia Silva, ab Occidente Lusatiæ & Bohemiæ parte. Longitudo est comill. pass. Latitudo LXXX. *Cœli temperies.* Aer quamvis paulo frigidior, utcunque tamen miris & clemens. *Soli fertilitas.* Ager quod crebris torrentibus ac rivulis irrigetur fertilis admodum est, acres nascentes ex terra, magna ubertate in plerisque locis fundit, & alicubi venas Auri, Argenti, Plumbi, & Ferri gignit: res etiam ad vestitum non modo suarum, sed multarum etiam gentium conficiendum largissimè suppeditat. *Urbes.* Vrbes hic cultæ & legibus artiumque humanarum studiis exornatæ. Metropolis ejus est *Vratislavia, Budorchis* ut quidam volunt Ptol. vulgo *Breslauv*. Duglossus scribit, eam exstructam a Miesłao Duce Poloniæ, paullo ante annum Christi millesimum. Inde post annos XL ornatam esse Episcopatu a Casimiro Rege Poloniæ; his incrementis tantum aucta est, ut ejus Civitatis Antistites *Aurei Episcopi* ob divitias & rerum omnium copiam dicerentur. Anno CIƆCCCXLI tota in favillas abiit. Sed sub Carolo III Imperatore ex lateritia facta est aurea. Memorabile est quod de Turri Templi S. Elizabethæ testatur sequens inscriptio. MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS. Situs loci ædificiorum splendor, turrium, templorum, pontium structura, plateatum dispositio, urbem vehementer commendant. *Nissa* Episcopalis est Civitas. Sunt præterea in hoc tractu Duc. XV. *Lignicensis, Bregensis, Teschinensis, Monsterbergensis, Olsvicensis, & Becustadiensis*, tres veteres familiæ videlicet *Lignicensis, Teschinensis, & Monsterbergensis* adhuc obtinent. *Tropaviensis, Opoliensis, Nissensis, Vratislaviensis*, sive *Breslauv, Swidnisensis, Haurensis, Glagoviensis, Ratibonensis, & Sagonensis*. Sed hos postremos Reges Bohemiæ, extinctis veteribus dominis adepti sunt. Baronum III Familiæ, videlicet a *Trachenberg, Vertenberg, & Plessensis*. Supremum Regis Tribunal in Silesia est Vratislaviæ, ubi & sedes est Episcopalis, quemadmodum & Nissæ. *Flumina.* *Viadrus* per hanc regionem labitur, in quem undique plures amnes & rivi confluunt, *Elsa, Ola, Bobrus, Barusius* & alii.

Regio & unde dicta.

HVNGARIA, vulgo *Hongéren* (quam nomen ab Hunnis vel Hungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incolunt, habere constat) Pannonias & trans Danubium Iazygum & Dacorum Regionem fere omnem occupat. Ad Meridiem est Savus Amnis, quo a Croatia & Servia disjungitur, quæ sunt in parte Illyrici Adriatico pelago obversa. A Septentrione sunt Polonia & Russia, Carpato Monte disclusa. Ad Occidentem Solem Austria, Superioris quondam Pannoniæ Caput, cum Moravia & Styria; ab Oriente Mysia quam Rhetianam nunc appellant. Regio omnibus Cœli benignitate & Clemētia, ac loci amœnitate, Situsque pulcritudine, suo jure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix, Gemmas, Aurum, Argentum, Colores, Sal fodientibus abunde largitur. Pabuli, Frumenti, Leguminum ac Fructuum nusquam abundantia major. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus, a Quinque-Ecclesiensi Agro Taurunum seu Belgradum usque. Olea tamen rara aut nulla est: ea dempta omnibus propemodum Naturæ dotibus hoc Regnum ornatum videtur. Animalia producit varia, quorum tanta hic copia, inprimis Ovium, Boum, ut in exteras Regiones tot & tanta armenta mittat, ut pæne incredibile videatur, præsertim in Italiam & Germaniam. Feris quoque mirificè abundat, Leporibus, Damis, Capreolis, Cervis, Apris, Lupis, Vrsis, & hujusmodi; Avibus item, præsertim Turdis, Perdicibus, & Phasianis. Coluerunt Regionem hanc primum *Peones*, sive *Pannones*: postea Gothi, qui ab *Hunnis* expulsi sunt: *Hunni* a *Longobardis*, qui etiam totos XLII annos hic consedere. Successerunt iterum *Hunni* Duce *Attila*: quo obito, Carolus Magnus eam sui juris fecit. Anno autem CIↃIↃ sub *Arnulpho Imperatore* è Scythia profecti *Hungari* loca ista occupaverunt, Paganismum colentes ad usque *Regis Stephani* quem *Sanctum* vocant, inaugurationem. Ab eo deinceps ad nostra tempora Hungaria Christianam Religionē professa est. Continet autem Hungaria totā *Iazygum Metanastarum* regionem, quam Ptolemęus Danubio Tibisco & Montibus Sarmaticis circumscribit. Horum reliquias adhuc exstare constat, & vulgo contracta voce *Iaz* vocari. Incolunt vero sedes a Plinio descriptas & linguæ idioma habent Hungarico dissimillimum. Regum Hungariæ primus fuit post constitutam regionem Christianam *Stephanus* cognomento *Sanctus*, sequuti sunt *Petrus* ejus Nepos, *Andreas* Consanguineus, *Bela*, *Salomon*, *Geysa*, *Ladislaus*, *Almus*, *Stephanus* II, *Bela cæcus*, *Geysa* II, *Stephanus* III, *Bela* III, *Emericus*, *Ladislaus* II, aliique longo ordine, ad usque Rudolphi II Regis & Germanorum Cæsaris tempora, qui jam tricesimum secundum annum illi regno præest. Rex vero Hungariæ Regnum suum administrat II Magistratuum auxilio, qui sunt: Sublimior qui in tres Magistratus dividitur, quorum I Gubernans Regnum Regis nomine in quo sunt, *Palatinus Regni*, qui proximus a Rege est, & Regis ipsius, sicubi accusatur, Iudex ordinarius existit, quem Regnicolæ communi voto eligunt, nec hæreditarium est officium. *Iudex Curiæ*, qui est unus ex Iudicibus Regni ordinariis. *Cancellarius* perpetuus, qui est Metropolitanus Strigoniensis, qui & *Primas Regni* & *Summus Secretarius* nominatur, ac prerogativam habet electum Regem inungendi, & Sigillo

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Imperii Majora.

& Sigillo majore privilegia munit. Arbitrio Regis assumptus qui ceteras literas minores & potissimum mandata regia, & in causarum distinctione daras munit, decretisque Regis subscribit. *Magister Curiæ*, Regis Comitatum sequi cogitur, & ejusdem intimus Consiliarius habetur. *Tavernicorum Regalium Magister*, Auri fodinarũ Salinarumque & breviter earum Civitatum, Pagorumque ac castrorum causas distinguit, quæcumque ad fiscum regium pertinent. II Iudicia tractans, in quo Officiarii, tres majoris authoritatis, *Vice Palatinus Regni*, *Iudex personalis præsentiæ*, qui & Regiæ Majestatis in judiciis locum tenet, & Judicibus præest: *Vice Iudex Curiæ*: Minores qui ministeria magis judiciorum quam Magistratum exercent: *Protonotarii* duo Iudicis personalis præsentiæ. *Protonotarius* Vice-palatini, *Protonotarius* Vice-Iudicis Curiæ. Hi omnes Magistri appellantur, habentque in laboris consortium adjunctos hos sequentes: *Secretarium Archiepiscopi Strigoniensis*, qui *Fiscalis* dicitur, Duodecim Assessores, Notarios aliquot juratos. III Ministrans Regi, *Thesaurarius* Regis, *Magistri Cubiculorum Regalium*, *Agazonum*, *Dapiferorum*, *Pincernarum*, *Ianitorum*, & alia minora officia. Atque hi Sublimiores. Minor qui est in singulis locis juridicis. Porro quia regnum amplissimum est, constituta sunt per Provincias judicia particularia, quos Comitatus Hungari dicunt: Suntque hi supra Danubium ad Occidentem Tibisci flu. *Posoniensis*, *Nitriensis*, *Cepusiensis*, *Gevvinariensis*, *Posthiensis*, *Semliniensis*, *Comariensis*, *Leptoniensis*, *Novigradiensis*. *Abavivariensis*, *Bathiensis*, *Vngensis*, *Traachimensis*, *Barsiensis*, *Hontensis*, *Borsodiensis*, *Bodroghtensis*, *Peregriensis*, *Turoczensis*. *Omuzolis*, *Tornensis*, *Heweciensis*, *Zolnocensis*, *Moramarusiensis*. Supra Danubium ad Orientem Tibisci, *Vgoghiensis*, *Biboriensis*, *Zatmariensis*, *Oradiensis*, *Zabolciensis*, *Temesiensis*. Inter Danubium & Dravũ flu. *Musunensis*, *Zaladiensis*, *Tolnensis*, *Rhab.* sive *Iauriensis*, *Vesprimiensis*, *Strigoniensis*, *Soponiensis*, *Albensis*, *Sinigiensis*, *Castriferrensis*, *Pelisiensis*, *Waraniensis* Inter Dravum & Savum fl. *Valkonensis*, *Risiensis*, *Syrimiensis*, *Warasdiensis*, *Posegiensis*, *Zagrabiensis*. Administratio Ecclesiastica penes duos est Archiepiscopos, qui sunt *Gran* vel *Strigoniensis*, Legatus Apostolicus & primas Regni. Habet sub se *Agriensem*, *Vaciensem*, *Nitriensem*, *Quinque Ecclesiensem*, *Vesprimiensem*, qui Cancellarius est Reginæ quã etiam coronat, & *Iauriensem* vulgo *Rab*, Episc.: *Colosensis* sive *Colotz*, sub quo sunt *Sagabriensis*, *Transilvaniensis*, *Voceadrensis*, *Visemburgensis*, *Suiniensis*, *Cenadiensis*, sive *Chonad*, *Bosnensis*. Dividitur vero Hungaria universa in Citeriorem & Vlteriorem, Citerior Hungaria omnem illum tractum complectitur qui citra Danubium est: ulterior illum, qni ultra Danubium, quam quidem mediam Tibiscus secat. Metropolis & Regni caput *Buda*, sic denominata, uti plerique existimant, a *Buda* Conditore Fratre Attilæ Regis, vel ut alii scribunt, a *Budinis* Scythiæ populis, quorum Herodotus meminit. Appiano, Irenico & Althamero *Curta* Ptol. Aliis *Aquincum* Ptol. & Antonini, cui *Legio* II *adjutrix* est. Hujus si Vrbis situm inspicias, ex parte montosa, & validis est propugnaculis firma, ut nec quicquam munitius, nec amœnius in tota ferme Hungaria inveniri possit. Publicis privatisque ædificiis ornatissimis præ cæteris in ea Regione urbibus, clarissima, Agrum habet variorum fructuum ubertate luxuriantem, An. CIƆIƆXXVI die XX Augusti a Turcarum Imperatore Solimanno Christianis

ſtianis erepta eſt: Reliquæ ſunt *Poſonium* vulgo *Prezborgh*, urbs nobiliſſima Hîc Leyta fl. Pannoniam Superiorem ab Inferiore dividens, cum Iſtro miſcetur. Vrbs vetus & elegans, quæ ut ſitu, ita Aere quo fruitur læto & amœno ſalubrique, multas Pannoniæ urbes longè antecellit. Montes habet Vineis amœniſſimis conſitos, qui & magnam lignorum copiam præbent. Ad ſuburbium in præcelſo Montis vertice Arcem validam habet. *Belgradum* ad Confluentes Savi & Danubii, vulgo etiam dicitur *Alba Græca*, antiquoribus *Taurunum*, germanis *Griechs Weiſſenburgh*: captum eſt a Turca Solimanno, anno CIƆIƆXX, quum antea Chriſtiani Orbis adverſus immanem hoſtem præſidium aliquamdiu fuiſſet; nunc hæc Turcarum Imperatoris ſedes eſt. Vlterius ſecundo Danubio deſcendentibus occurrit *Singidunum*, captum a Turca anno MCCCCXXXIX. Medio inter duas iſtas urbes ſpatio, campus eſt nobili *Hunniadæ* victoria adverſus Mahometum Turcarum Imperatorē celebratus: Campum vocant *Maxons*. Prælium commiſſum eſt anno CIƆCCCCLVI. Adverſo flumine adſcendentē multa loca excipiunt funeſtis Chriſtianorū cladibus triſtia. *Valpo* urbs capta anno CIƆIƆXLIII. *Quinque Eccleſiæ* ad Dravum anno CIƆIƆXLIII *Zigetha* anno CIƆIƆLXVI. *Buda* de qua ſupra *Strigonium* ad Danubium, vulgo *Gran* dicitur, Archiepiſcopalis quondam ſedes, & jam in manibus Turcarum. *Alba Regalis*, *Stulweyſenburg* Regum corona & ſepultura celebris, capta eſt anno CIƆIƆXLIII. In eodem pæne tractu eſt *Stridan* B. Hieronymi patria. Eſt & *Komora* urbs munitiſſima in Inſula ejuſdem nominis, fruſtra aliquoties a Turcis petita. *Iaurinum*, vulgo *Raab* ad Danubium ſit fere inexpugnabilis. Reliqua Opida ſilentio prætereo. Sunt & in Hungaria Lacus celebres ac nobiles, quorum præcipuus eſt *Balaton*, qui Germanis *Platze* dicitur, XL Milliaria Italica ſecundum latitudinem habens & Hungarica VIII.

Flumina.

Flumina ſunt nobiliſſima *Danubius*, *Savus*, *Dravus* & *Tibiſcus*: Horum tres priores communes ſunt nonnullis aliis regionibus, ſed *Tibiſcum* totum ſola Hungaria ſibi vendicat. Hic quidem in Maramuſia ſub altiſſimis Carpari jugis naſcitur, omneſque Hungariæ fluvios, proventu Piſcium ſuperat: omnibus enim temporibus iis mirificè abundat, inprimis Sturionibus, Lucijs, quorum hepar ſeſqui-ulnam longitudine interdum ſuperat; Cyprijs & Siluribus. Alii etiam amnes præter hos ſunt, qui optimorum Piſcium copia adfluunt, nimirum Fundulis, Trutis, Salmonibus, Bercis, Murenis, Barbis & aliis pluribus, qui amnes plerique feraces Auri ſunt.

Montes. *Silvæ.*

Montes & Silvæ præcipuæ, ultra Danubium ab *Auſtria* & Moravia incipiendo recenſentur a Lazio *Tarchzal*, Græcis *Carpatus* quondam a fructu Minerarum appellatus, propagatur per Comitatus, Turocenſem, Arnenſem, Liptovienſem, Cappuſienſem, Gewinerienſem ac Sarienſem, cujus nomina Germanorum locorum Incolæ aliis atque aliis nominibus indigetant, *den Vatter*, *den munch*, *den VVurtgarten*, *den Schnepberg*. Secundus eſt *Matran* Vinetis prope Agriam conſitus. Tertius omnium ampliſſimus *Erdel*. Sunt & multi alii, quos brevitatis ſtudio hoc loco omittimus, hiſce Germaniam concludentes.

In qua hæ continentur Regiones.

Lombardia, Venetia Ducatus, Liguria, genuæ Ducatus, Friuli Duc. Jstria, Romandiola Comitatus, Thuscia Ducat. Spoletanus Duc Anconitana Marchia, Latium, nunc Campagna di Roma, Abruzzo, Aprutium, Samnites, Terra di Lavoro, Cãpagna felice, Principatus, Apulia Daunia plana, Regnum. Lucania, Basilicata, Principatus, Terra di Barri, Apulia Peucetia, Terra di Otrãto, Regnum, Calabria Superior, Regnum, Magna Græcia, Brutii, Calabria Inferior.

Regnum Neapolitanum magnum harum regionum partem complectitur.

Quia paucissimi Comitatus & Dominia mihi per Jtaliam & Græciam innotuerunt, & eorum pleraque nomina ac loca in tabulis assignari nequeunt ob Tabularũ quæ exstant imperfectionem, ideo paucis exceptis hoc labore supersedebo. Quilibet studiosus quoscũq; invenerit annotare facile poterit. Pulcherrima esset in Politicis speculatio, si omniũ Regnorũ nobilitas, & officia singulorũ, locaq; Dominiorum nota essent. Quisque in sua hoc præstans patria laudem merebitur.

ITALIA.

SIC se habet, & universim & speciatim Germania: jamnunc, ea qua potui fide perlustrata, *Italiam* ingredior: Italiam, Regionem Diis sacrã, inquit Plin. l. III. Natur. Hist. cap XX totius Europæ beatissimam, optimamq;, omnium prope Terrarum Alumnam, Rerum Dominã, Principẽ Gentium, Mundi Reginam. Varias habuit olim appellationes. Dionysius Halicarnassæus lib. 1. Romanarum Antiquitat. Regionem hanc nobilissimam Indigenas vocasse scribit *Saturniam*: Græcos vero *Hesperiam, Ausoniam, Oenotriam*: Herculis denique tempore dici cœpisse *Jtaliam*. *Saturnia* dicta fuit à Saturno Rege. Verum hæc appellatio non ad totam Italiam: sed tantum ad ejus partem, quæ & *Latium*, pertinuisse videtur. *Hesperia*, vel ab Hespero Atlantem Fratrem fugiente, ut vult Hyginus: vel ut Macrobio placet, ab Hespero stella quæ Latinis est Vesperugo: quod ad Occasum spectet: *Ausonia* ab Ausone. *Oenotriam* dixere a Vini bonitate, aut ab *Oenotro* Sabinorum Rege. *Italiæ* nomen acceptum ab *Italo*, quem Oenotriæ Regem facit Aristoteles. Festus vero lib. IX *Italiam dictam, quod magnos Italos, hoc est Boves habeat* ait, *vitulos enim Jtalos esse dictos*. Timæus fabulatur apellari, ab *Italo Bove*, uno ex armento Geryonis, qui abactus ab Hercule Siculi Freti angustias tranaverat, Tyrrhena lingua *Italum Taurum* dicente. *Vitalia* quoque quondam dicta, si fides Hellanico, apud eundem Dionysium Halic. lib. Antiq. Rom. Alias veteres Italiæ appellationes, quod non tam toti, quam partibus conveniant, omittimus. *Peninsulã* faciunt *Italiã* Stra. & Ptol. quã Natura Mari Supero infero & Ionio munivit lateribus tribus: quarto autem vallavit Alpibus, Nam Occasum Caurumque versus abfusæ sunt Italiæ Alpes, quæ suis apud veteres cognominibus distinctæ fuerunt, Maritimæ, Cottiæ, Grajæ Rheticæque ad Arsiam usque fl. Septentrionem respiciens Pœnas habet Iuliasque: succedente mox, qua Aquilo est, Mari Hadriatico, ab intimo recessu usque ad Sinum Jonium, qui ad Orientem Vulturnumque illi obversus: Qua denique longe lateque spectat Austrum, Africum Zephyrumque ab Mari pulsatur Mediterraneo, quod ad eas oras Tyrrhenum audit & Ligusticum: faciente etiam partẽ Australem Hadriatico, qua Toti connectuntur Partes, Forum Julii & Histria. Longitudo est ab Augusta Prætoria ad Brutium usque Promontorium vel Leucopetram IↃCCLV plus minus Milliarium: Latitudo maxima, CCCCLXXV, media, CXXX minima, LXXII. Circuitus Italiæ secundum Castaldum CIↃIↃIↃL. Qui exactius sunt metiti, signant CIↃCIↃCCL: qui exactissimè, non multo minus CIↃCIↃCCLX. Italiam Eustathius Hederæ: Quercus adsimilant folio Plinius, Solinus & alii, ut proceritate multo sit amplior, quam latitudine,

in Lævum

in Lævũ se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens parmæ. Recentiores convenientissimè humano Cruri comparant: cujus Tibia vel Anticnemion Mari objacet Infero: Sura Supero: Pes universim Ionio abluitur Pelago: Calcaneus Epirũ spectat: Vola vel concavitas Sinum facit Tarentinum: Carnosiores Partes Promontoria statuunt Zephyriũ, Carcinum & Bruttium: digiti in Siciliam sunt conversi, Genu in Promontorio est Populonio: Coxendix & Femoris Superiora latè contingunt Alpes. De nominibus & quantitate dixi: succedit explicanda Qualitas, cujus causa potior solet esse Situs Cœlestis. Hujus si quis hodie diligentissimam ineat rationem: secundũ Longitudinem Occidentalissimum Meridianum deprehendet incidere in gradum XXIX. Orientalissimum in XLIII. secundum Latitudinem complecti gradus VIII: Australissimum enim Parallelum distare ab Æquatore grad. XXXVIII. & Borealissimum XLVI, sicque occupare discet Italiam Quintũ & Sextum Climata, omnesque Parallelos. qui sunt inter XI & XVI. in quo Terræ tractu contingit varietas Diei artificialis unius horæ. Major enim Dies Æstatis in Parallelo Australi Horarum est XIV, cum tribus quintis: in Boreali vero Horarum XV cum quintis totidem. Cælesti autem Situ sic se habente, accedentibus etiam Appenninis Montibus. qui per mediam Italiæ porrecti longitudinem, ab utroque latere, præcipue quo Meridianos excipit calores, Campos Collesque relinquunt frugiferos: non magnopere mirandũ est, tam moderatam omnium anni partium in Italia esse tempestatem, tantamque rerum omnium fertilitatẽ: quæ tamen aliis locis major Ager valde est temperatus, benignus, copiosus, ad Segetes aliaque omnia proferenda supra modum adcommodus, magnique suis cultoribus quæstus, sumtus autem exigui. *Rosselanus Ager* in Vmbria juxta Lacum Velinum tantæ fertilitatis fuisse scribitur, ut auctore Varrone, Cæsar Vopiscus, quum causã apud Censores ageret, *Campos Roseæ* dixerit *Italiæ Senum* esse, in quibus Perticas pridie relictas Gramen, una nocte operiret. *Ad victum optima fert*, inquit, Varro Italiæ dotes persequens. *Ager Campanus, Frumentum: Falernus, Vinum: Cassinas, Oleum: Tusculanus, Ficum, Mel, Tarentinus, Piscem, Tiberis.* Italiam porro peculiarem omnium Arborum Parentem videri posse, testatur Plin. Vulgatas non commemorabo. Earum quæ vulgo *Aurantia, Citriæ* vel *Medicæ, Cydoniæ*, aliæque id genus, incredibilis hic copia. Tota ora, ut ea nobis sit exemplo, quæ in Liguria ad D. Remi, atq; etiam ulterius, ad genuam pertinet, tot tamque nobilibus arboribus, itemq; Palmis summæ proceritatis, unde fructus admodum generosi odoriferique percipiuntur, ornata est, ut cum adspectu, tũ odoratu sit perjucunda: *Hortis* passim occurrentibus, ad recreandas tristes, adflictasq; hominũ mentes amœnissimis. Idem de mille aliis dici potest locis. Vivere in Italia *Piperis* arborem docet idem Plinus. Oleis maximè scatet Terra Hydruntina, in qua tanta copia, ut cui *Olearũ* his in locis ingentia Nemora non sunt visa, incredibile plane videri posset. Ager Barianus in Apulia Peucetia *Oleum, Vinum, Frumentũ, Amygdalam, Gossypium*, aliosq; fructus ubertate quadam & abundantia fundit incredibili. Vnus Vallis Oneliæ ager in Liguria tanto gaudet Olei proventu, ut quandoq; duodeviginti, nonnunquam vicena millia reddat Vrnarum, quas Incolæ *Barilus* vocant. Nec *Manna* negavit Italiæ Natura. Prope Altomontium in Brutiis Manna colligitur, noctu rorans: præcipue quum imbres diurnos liquidum purumq; Cœlum noctis excipit Legitur ex frondibus & arborũ quarundam truncis. Eodem beata munere Magna Græcia quo loco Thuriorum nobis visuntur vestigia. *Vitium* principatum in tantum proprium & peculiarem Italiæ notat idem Plin. *ut vel hoc uno omnia gentium vicisse quamquam odorifera, possit videri bona:*

bona: quamquam ubique pubescentium odori nulla suavitas praefertur. Testantur generosissima, quae passim nascuntur, *Vina*, ab antiquis Scriptoribus decantata. *Italiae Vina* ad quatuor classes idem refert Plin. Omnibus aliis praefert *Setinum*, ab *Setia* Latii Opido dictum. Secundum locũ tribuit *Falerno*. Ad Tertiam veniunt apud eundem palmam *Vina Albana, Surrentina, Massica, Statana, Calena, Fundana, Velitertina, Privernatia, Signina*. Quartum obtinent, eodem teste, curriculum, *Praetutia*, atque *Ancone nascentia, & quae à Palma una forte enata Palmesia* appellantur. Sed de his alii: ego ad reliquas Italiae dotes pergo: strictim eas indicaturus. *Herbarum* omnis generis est fertilissima. Quid vero de *Metallis, Lapidibus*, aliisque Muneribus dicam? *Metallorum omnium fertilitate* ait Plin. *nullis cedit Terris*. In Foro Iulio Hydra fl. est, & haud procul inde *Argenti-vivi Fodina*. Magna *Aluminis* copia ante aliquot annos reperta est apud Etruscos in Territorio Massae. In Campania Felice Cuniculi sunt, ex quibus effoditur *Sulphur*. Ab Volaterris amnem Caecinam versus, millia III, Colles aliquot visuntur, ubi Officinae *Salariae*. Apud Brutios etiam *Salis fodinae* sunt, in intima Montis viscera excavatae, unde *Salem* effodiunt. Taceo *Latomias* ubi *Lapides* varii caeduntur. Taceo *Marmora, Alabastritem, Chrystallum, Lapides pretiosos* varios. Taceo *Coccum, Lazurium, Vitriolum*, aliaque subterranea. Ac ne recensendis variorum generum *Animalibus* tempus terram, magnam Boum (qui vetere lingua Graeca *Itali* dicebantur) copiam in Jtalia fuisse, B*ucetaque* in ea terra gigni pascique solita compluria, docent apud A. Gellium lib. XI Noct. Atticar. cap. I. Timaeus in Historiis, & M. Terentius Varro in Antiquit. *Lucana Armenta* maxima & validissima olim ibidem fuisse, testatur Lucillius:

Quem neque Lucanis oriundi montibu' Tauri
Ducere pro telo validis cervicibus possent.

Nutrit Jtalia praeter alias Aves, Aquilas, Vulturesque, carnivoras & rapaces volucres, historiis Romanorum Veterum etiam nobilitas. Infinita hic, ne prolixior sim, praeteriens, ad Imperium Majorum venio. Gubernationis & Imperii, sub quo vetustissimi fuerunt *Jtaliae Terrae* habitatores, non magna sunt apud antiquos Scriptores Documenta, neque Notae admodum indubitatae. Multa quidem eaque speciosa Annius Viterbiensis comminiscitur de *Comero*, primo in Regionem hanc advena, de *Chamo, Jano, Sabatio, Saga, Crano, Aurunno, Malote, Tage, Osiride, Hercule, Tusco, Alteo, Ritim, Italo, Morgete, Roma, Romanesso, Iasio*, & aliis: Sed horum apud probatos Historicos nullum est vestigium. Variorum autem, cum Graecorum, tum Latinorum, praecipuè Dionysii Halicarnassaei, Pompei Trogi, Solini Polyhistoris, & aliorum Monimentis diligenter perlustratis, discimus multis ante conditam Vrbem Aetatibus, varia in Italia populorum, cum primis Siculorum, Aboriginum, Ligurum, Vmbrorum Etruscorum viguisse Imperia: quae cum aevo senescente vel in Romanorum ditionem, vel ad nihilum redacta, certis gradibus.

Initio *Roma* gubernata est à Regibus annos CCXLIV, teste Dionysio & Livio, quos in Romana historia sequi rectissimũ est. Apud ipsos etiam rerum gestarum series legenda est, & considerandum, crevisse potentiam foris militari labore & disciplina: domi vero modestia & justitia gubernationis, & ordinum ac onerum distinctione. Postea propter tyrannidem & libidines pulsam esse familiam Regiam, sicut saepissime caussae mutationũ in Imperiis libidines fuerunt. Regum nomina haec sunt, *Romulus*, qui regnavit annos XXXVIII: *Numa*, qui XLIII: *Tullus Hostilius*, qui XXXII, *Ancus Martius*, qui annos XXIV, *Tarquinius Priscus*, qui annos XXXVII, *Servius Tullius*, qui XLIV, *Tarquinius Superbus*, qui XXV. Hic expulsus est Regno propter Filii scelus, qui Lucretiam per vim compressera t.

ferat. Pulsis autem Regibus partaque libertate, annua Imperia facta, ac bini Consules creati sunt. Horum primus *L. Iunius* Brutus, cui suffectus est *Sp. Lucretius Tricipitinus*, atque huic M. *Horatius Pulvillus*. Mansit autem Italia in *Consulum* libera Republica: inque *Principum Romanorum*, eadem oppressa, potestate, usque ad *Imp. Caesarem Fl. Momyllum Augustulum*: quem quum abdicare jussisset *Odoacer Herulus* Gothorum Rex, nobilissimam Regionem in suam redegit potestatem, caesusque *Theodorico*, ipsiusque Successoribus possidendam reliquit. Fastos *Consulum* Romanorum, & *Imperatorum*, adponere non est necesse, quum in omnium manibus sint. Quae autem fuerit forma primae gubernationis Regiae, quae incrementa, quae Legum & Magistratuum mutationes, quanta fuerit Romanorum virtus, quae bella, quam varii motus domestici donec Roma Monarchiam Orbis Terrarum adepta est: ac deinde quomodo luxu, bellis Civilibus, & fatali Orbis mutatione rursus amiserit & virtutem & Imperium, ex integris historiis cognoscendum est. Ad reliqua pergo. Vrbes habet *Italia* egregias, florentes, opulentas: Opida clara, famosa, Civibus aucta: Pagos magnos, Aedificiisque Nobilium & praetoriis superbiētes. Sed non abs re fuerit audire de celeberrimis Italiae urbibus judiciū Thomae Edvvardi Angli.

Sancta est Sanctorum pretioso sanguine Roma.
Cingitur Vrbs Venetum *pelago ditissima nummis*.
Inclyta Parthenope *gignit Comitesque Ducesque*.
Est Mediolanum *jucundum, nobile, magnum*.
Excellit studiis foecunda Bononia *cunctis*.
Splendida solertes nutrit Florentia *cives*.
Genua *habet Portum mercesque domosque superbas*.
Exhaurit loculos Ferraria *Ferrea plenos*.
Verona *humanae dat singula commoda vitae*.
Extollit Paduam *Iuris studium & Medicinae*.
Illustrat Patria Senas *facundia linguae*.
Maxima pars hominum clamat miseram esse Cremonam.
Mantua *gaudet aquis ortu decorata* Maronis.
Vina Vtini *varias generosa vehuntur ad Vrbes*.
Brixia dives opum parcè succurrit egenis.
Italicós versus praefert Papia *Latinis*.
Libera Luca *tremit ducibus vicina duobus*.
Flent Pisae *amissum dum contemplantur honorem*.
Commendant Parmam *Lac, Caseus atque Butyrum*.
Non caret Hospitiis perpulcra Placentia *caris*.
Taurinum *exornant virtus, Pietasque fidesque*.
Militibus validis studiosa Perusia *claret*.
Vercellae *lucro non delectantur iniquo*.
Mordicus Vrbs Mutinae *ranas tenet esse salubres*.
Contemnunt omnes Anconae *moenia Turcas*.
Litibus imponit finem, Macerata *supremum*.
Emporia *in portu consistit gloria clausis*,
Vrbs Livii *celebris nimis est proclivis ad arma*.
Bergomum *ab inculta dictum est ignobile lingua*.
Omnibus exponit gladios Aretium *acutos*.
Viterbi *conventus opem fert sanctus egenis*.
Civibus humanis decorata est Asta *fidelis*.
Fructibus, Anseribus, pomario Ariminum *abundat*.
Fanum *formosas mulieres fertur habere*.
Odit mundanas Syncera Novaria *fraudes*.
Clara perantiqua defecit fama Ravennae.
Anglia *habet paucos Comites*: Vincentia *multos*.
Omnes commendant ficus grossosque Pisauri.
Castaneis, Oleo, Tritico Pistorium *abundat*.
Rustica frugales nutrit Dertona *colonos*.
Postponit Regium *cornuta Animalia Porcis*.
Dulcia felicem cingunt Vineta Cesenam.

Tarvisium

Tarvisium exhilarant nitido cum flumine fontes.
Imola divisa est, nocet hæc divisio multis.
Vrbinum statuit ducibus clamare, valete.
Nota est fictilibus figlina Faventia vasis.
Spoletum clamat, peregrini, intrate, manete.
Laus pingues Pompeja Boves producit Ovesque.
Narnia promittens epulum dabit ova, vel uvas.
Assisium sancti Francisci corpore gaudet.
Hospitibus Comum Pisces cum carnibus offert.
Quærit opes fragiles studiis Savona relictis.

Lacus habet *Italia* plurimos, quorum nominatissimi: In Etruria *Trasumenus, Aprilis, Marinus, Vadimonis, Ciminus, Vulsiniensis, Sabatus, Palus* Bientina, & *Ciana*. In Latio *Hostia Lacus, Albanus, Aqua Salviæ, Lacus Nemorensis, Juturna Lacus, Regillus, Fucinus, Pontina Palus, Fundanus Lacus, Tiburtinus, Cæcubus, Simbruina Stagna*. In Piceno *Nursinus*. In Vmbria *Velinus, Floridus, Cutiliensis*. In Campania *Lucrinus & Avernus, Linterna Palus, Stativa, Pompeja*. In Salentinis & Apulia *Lacus Andurianus, Lesinensis*. In Flaminia *Septem Maria, Padusa Palus*. In Langbardia Trans-Padana *Verbanus, Ortanus, Larius, Luganus, Gaviratius, Monatius, Trinatius, Chivensis, Puscianus, Sebinus, Benacus, Idrinus, Pœninus*. In Venetia *Visigiolus*. In Istria *Costiacus*. Plurimis etiam passim irrigatur Fluviis, inter quos *Padus, Athesis, Rubico, Tiberis, Arnus, Mincius, Ticinus, Ollius & Abdua*. Primum locum dedimus fluvio nobilissimo, qui omnes Europæ fluvios, ut Strabo adserit, docetque experientia, præter Istrum magnitudine superat, *Pado*. Sic Latinis Scriptoribus Livio, Virgilio, aliis dicitur: qui Italis hodie *Po, Padus* dictus, notante apud Plinium Metrodoro Scepsio, quod circa Fontē arbor multa sit picea, quæ *Pades* Gallicè, Ἠριδανὸς olim Græcis Poëtisque. Sic dictus ut vult Servius ab Solis Filio Phaëtonte, qui antequam per temeritatem in hunc fluvium esset præcipatus, *Eridanus*, fertur appellatus. *Bodincus*, teste Plinio Liguridus vocabatur, quod fundo careat. Βόδεγκος Polyb. lib. III. *Padi* Pater Mōs Vesus, Antiquis omnibus *Vesulus*, ut docet Plin. In finibus Ligurū Gabienorū Fonte profluit, ut idem Plin. notat, *Visendo*: non qui proprio sic nomine, ut Leander putat, dictus, sed qui visu dignus & mirabilis, ut apud Marcianum Capellam. Ex Fonte suo nulli Amnium claritate inferior profluens, per angustas confragosasque Rupes, & artas scopulosi montis Convalles præcipitat: tantaque vi prorumpit, ut summam habeat admirationem. In saxa hinc delabens, fragore strepituque maximo resonat. Mox in planiciem effusus aquę copia, quę versandæ molæ frumētariæ sufficit, temere lateque, non ullo certo alveo discurrit, spacio trium fere milliar. usque ad Paisanam, ubi quasi Cuniculis ita absorbetur, ut exigua planè supra terram vestigia relinquat. Post alterum vero milliar. tursus exoritur ad Paracolum, unde pergens Aquulas, Torrentes, Amnesque, ab Alpibus & Apenninis Montibus varios colligit, quibus tandem mirum in modum auctus altusque mediam Langbardiam & Romanulæ partem permeans, in Hadriaticum se exonerat mare septem ostiis prægrandibus. Quia longius vomit, septem Maria efficere dictus, inquit Plin. apud quem lib. III cap. XVI, vide de cursu plura, ut & apud Polybium lib. II. Strab. lib. V, Pomponium Melam lib. III, Solinum in Polyhist. cap. VII, Leandrum Albertum, Aliosque Novitios. Fluviorum Rex *Erydanus*, Virgilio IX Æneidos. *Non minor hic Nilo* canit lib. II Lucanus, cui paullo post ibidem, *Non minor hic Istro*. *Padum* maritimorum commeatuum Italicis subsidiis *Fidelem* vocat *Invectorem* Ambrosius. Appianus *Intimum Maris Hadriatici Sinum*. Sequitur *Athesis* Virgilio & aliis: *Athegis* Straboni, qui Italis hodie *l'Adice* vel *l'Adese*: germanis *Etsch*. Tradit Plinius Athesim ex Tridentinis Alpibus profluere,

fluere. Initio perquam exilis lapsu vim magnam aquarũ colligit, accedentibus passim multis amnibus, subter Bolsanum ad Meridiem versus rapido se cursu flectit: dein ab Tridento lenius nonnihil per planiciem evolvitur: ac mox iterum emensis campis inter montium angustias tanta cum violentia sævit, ut omnibus, qua fluit, locis infeste minari videatur: eaque vehementia per Veronam præcipitat, infra quam in duo flumina deducitur, uno, quo paludes petit, altero, quo in mare pertingit ad Fossiones, haud ignobilem portum. Plura apud Leandrum. Ab fonte Veronam usque ratibus navigabilis non est ob rapiditatem: Trabibus autem navigatur. Nam ingentes Larices Abietesque cum Asseribus maximis, aliaque prægrandia ligna compacta Tridentinis ex Montibus eo deferunt: Verona porro usque ad Fossiones optime navigatur. Torellus in Historia Veronensi *Athesin Atrianum* vult Ptol. esse. Quibusdam idem etiam cum *Athesi* putatur esse *Adrias*, qui apud Stephanum & alios. Tertium locum tenet *Rubicon*, ῥυϐικὼν Ptolemæo aliisque Scriptoribus Græcis: ῥυϐίκων Straboni: nunc *Pisatellus*. Flumen est illud, quo antiquitus post translatos ab Æsi Amne Terminos, Italia finiebatur, auctore Plinio. Quartum in locum venit *Tiberis* limes inter Etruriam & Latium. Nescio an fluminum quid eo in historiis Romanorum celebratius. Varia leguntur ejus nomina: quorum alia profani, ut sic loquar, genii, alia sacri. Prioris Classis sunt *Ianus, Albula, Rumon, Tiberis*: posterioris *Serra*. *Ianum* antiquissimis temporibus appellatum fuisse, tradit Athenæus, ab *Iano*. *Albulam* fuisse dictum, patet ex Varrone, & aliis. Ab albo colore derivant Paulus Diaconus, & Servius. *Rumon* a ruminando dictus fuit, ut idem docet. Omnibus his insuper habitis nobilissimum nomen induit hic flu. *Tiberis*, cujus varia produntur Etyma. Ab *Tibri* Aboriginum Rege trahunt quidam apud Servium ad VIII Æneid. Tuscorum Festus & Servius: ab *Tiberino Silvio*, Albanorum Principe, diducunt Livius, Ovidius, Festus Pompejus, & Eusebius. Varro *De heberim* hunc fluvium ab nonnullis nominatum tradit ab *Debebri* Vejentum Regulo. *Serram* in Sacris nuncupatũ memorat Servius ad eundẽ Æneid. librum ab secãdo. Hæc de nominibus: in quorũ quarto illud notandum, aliquod observatum fuisse discrimen in prolatione vocum *Tiberis*, *Tibris*, & *Tiberini*. *Tiberis* enim communi sermone dicebatur, *Tibris*, poëtice: *Tiberinus* in sacris, notante Servio, quod tamen non ubique verum. *Tevere* vulgo. *Tiberis* autem caput in Apenninis jugis tollit, ex media propemodum ejus longitudine, finibus Aretinorum, eadem ferme parte, ubi fons Arni supra Aretium. Tenuis admodum initio est & modici rivuli instar, lapsusque aliquamdiu paullum etiam incrementi adsumit, quod præter exiguos fonticulos aquæ grandes accedant nullæ: ubi fluminibus augeri incipit, paullatim crescens, navigabilis efficitur, non procul Tipherno, sed lintribus & naviculis tantum usque Romam, procurrens non procul Tipherno, Perusia, Otriculo, Etruriam ab Umbris Sabinisque dirimit: dein circa Romam. P. M. fere XIII Vejentes ab Crustiminis, & Fidenatibus: item Latium ab Vaticano separat: Romam tam grandis delatus, ut transiri nisi Pontibus aut Navigio nequeat, scribente Halicarnassæo. Pergit inde ad Ostia sua, ubi in mare Tyrrhenum evolvitur. Cursum delineant Plinius libro tertio capite quarto, & Servius ad VIII Æneidos. Videndi & Florus libro primo Histor. Rom. capite quarto, & Varro lib. IV de L.L. De Piscibus *Tiberinis* Romanis peculiarem scripsit libellum Paullus Iovius. Amnes vel fluvios XLII in Tiberim influere, docet Plin. lib. III cap. IV *Arnus* succedit, Livio, Plinio & aliis memoratus, *Arnus* Straboni & Ptolemæo: *Arno* Vernacule. Nascitur, ut Strabo perhibet, ex Apennini latere

dextro.

dextro. Modicis initiis principio inter rupes horridas præcipitesque convalles in Occasum tendit: deinde collectis fontibus, torrentibus, amnibusque plurimis tumidior; magna cum mole Florentinū ingreditur agrum: Florentiaque & Pisa divisis multis adauctus fluviis, Mare petit. *Mincius* Virgilio, Straboni, Plinio & aliis, qui *Mencio* vel *Menzio* hodie Italis. Lacum hic ingressus Benacum præcipua claritate, circumdata insigni stagno Mantua, XIII inde lapide in Padum evolvitur. *Ticinus*, Livio, Plinio, Silio, Polybio, Strab. Plut. Ptol Steph. *Ticenus* Tabulæ Itinerariæ: qui hodie *Tisino*. Oritur ex Monte Sumano, qui nunc D. Gothardi nuncupatur; unde &, in diversum tamen, eunt Rhenus, Rhodanus, Athesis & alii. Ex illo Monte per Lepontios in Austrum inter præcipites rupes ad Belinzonam Opidum munitissimum fertur, inde copiosius accessione plurimorum amnium ac torrentium in Verbanum evolvitur Lacum, quem supermeat, ut Plin. auctor est: ac tandem redditus per planiciem præcipua claritate Padum influit, quamquam non illa, quam ex lacu trahit, abundantia: quum derivationibus & fossis in irrigua passim exhauriatur. Tam est aquis perlucidis: ut quidvis etiam minimum, imo in fundo clare demonstret. Aurum quoque & Argentum ex ejus arena percipitur. Piscium nobilitate est inclytus, nominatim laudatissimo Thymallo, *Ollius* Plinio, qui vernacule *Oglio*. Cernuntur in hoc fluvio juxta Palatiolum magno numero excipuli seu loculi consepti fabricatiq; viminibus, in quo annuo certo tempore, deferentibus aquis, Anguillæ cadunt, quæ mirabili numero extractæ saliuntur. Ortum ejus investigare operosum. Opinio recepta est duos modicos rivos ex lacu Frigidulpho, qui inter Alpes est profluere, unum ad dextram nomen Frigidulphi retinere: Ollioque tandem jungi: alterum ad lævam in alium amnem præcipitari, eumque ab adcolis *Ollii* principium constitui. Alii alia adferunt. In Iseum Lacum influit, ubi Pisonium Opidum: ecfusus in planiciem passim derivationibus exhauritur: quibus irrigua Brixiani & Cremonensis agri sic adaquantur, ut ex jejunis atque calculosis opima benignaque fiant. Aquarum *Ollii* perpetua claritas, nec ullo unquam tempore deficiens: Brixianum agrum ab Cremonensi & Bergomate hac parte sejungit. Recipit alios supra XXXVII amnes. *Abdua* vel *Addua* (variante scriptura, Posteriorem Priori præfero) Plinio Tacitoque nominatur, qui Ἀδούας Polyb. & Strab. *Adda* vulgo. Cenomanos dividit ad Insubribus. Pater illi Mons *Baulius* Notat inconsideratius Strab. nasci ex Adula Monte. Redditus è lacu Lario, cujus aquas supermeat per planiciem in Padum tendit, deferens secum cum alios, ut *Pisclavonem*, *Meyram*, *Liram*, *Tartenem*, *Leciumortum*, *Brembrum*, *Serimortum*, tum *Serium* qui in montib. supra Bergomum ortus perque Serianam fluens, hybernis mensib. Cuniculis quibusdam se condit, rursusque juxta Cremam copiose exoriens, tandem in *Adduam* illabitur; æstate tamen liquescentib. ardore Solis montium nivib. adeo solet augeri & abundare, ut non solum meatus subterraneos impleat, sed etiam supra terram fluat perpetuo. Reliqua flumina quæ plurima sunt brevitatis studio, silentio prætereo. Succedunt *Maria*, *Sinus*, *Portus*. *Mare Superum*, *Inferum*, *Ionium* tribus Italiam cingunt laterib. Vnde de *Italia* Plinius: *Tot Maria, portus, gremiumque Terrarum commercio patens undique, & tanquam ad juvandos mortales ipsa avide in mare procurrens*: *Sinus* habet plurimos, inter quos *Rappallinus Frycis*, *Amuclanum Mare*, *Sinus Bajanus*, *Pæstanus*, *Hipponiates*, *Scylleticus*, *Tarentinus*, *Vrias*, *Tergestinus*, *Largus*, & *Flanaticus*. Post Sinus nominavi *Portus*. Italiam plerisque in locis importuosam esse, scribit Strab. lib VI, & quos habet Portus, magnos esse atque admirabiles, horum illud adversus exterorum incursiones usui esse, hoc ad invadendos vicissim exteros, & expeditam Mercaturæ copiam conducere. *Portus* autem

 Olivunla

Olivunlæ, *Anaonis*, *Avisonis*, Herculis *Monæci*; *Maurici*, *Albingauni*, *Vadorum Sabatiorum*, *Savonæ*, *Genuæ*, *Delphin*, *Erycis*, *Lunæ*, *Pisanus*, *Vadorum*, *Populonii*, *Falesiæ*, *Scabrorum*, *Telamonis*, *Herculis*, *Graviscæ*, *Augusti*, *Antias*, *Caieta*, *Iulius*, *Bajanus*, *Vilinus*, *Metaurus*, *Orestis*, *Castra Hannibalis*, *Tarentinus*, *Brundisinus*, *Garne*, *Agasus*, *Anconitanus*, *Ariminensis*, *Ravennas*, *Peretolus*, *Livenza*, *Polæ*, multique alii. Portuum enarrationi succedit *Montium*. Inter eos principem obtinent locum *Alpes*, quas Galliæ quis, an Germaniæ, vel Italiæ adscribat parum refert: sunt certe Montes, qui Italiam hodie ab Gallia Germaniaque, procursu suo, tamquam nativo muro separant. Nomen *Alpibus* datum censet Festus ab Candore, Sabini enim *Alpum* dixere, inquit quod postea Latini *Album*. Isidorus *Alpium* nomen vult esse Gallicum: & Gallorum lingua *Alpes* Montes *Altos* vocari. Agnoscit hodie nomen *Alpium* Idioma Germanicum: cui tamen non id quod notat Isidorus significat. *Alp* enim & *Alpen* Germanis Montes vocantur pascui, in quibus fœnum non secatur, inque hibernos usus colligitur, sed in quos Boves aliaque Armenta pascendi tantum gratia mittuntur. *Albia* & *Alpionia* olim hos Montes dictos fuisse scribit Strabo. Stephano etiam *Alpia* & *Alpii* dicuntur. *Olbia* sunt Phavorino, *Salpii* Lycophroni. *Alpis* singulari numero est apud Ovid. III de Arte Amandi, Lucanum, alios, *Alpius* apud Dionysium Afrum. Multa etiam *Alpium* nomina in Veterum Monimentis occurrunt, quæ indicant multas quoque Alpium partes fuisse, per quas itinera patuerunt. Ea sunt, *Alpes Maritimæ*, quæ & *Ligustica*: *Cottiæ*, *Graja*, *Penina*, *Alpes Summæ*, *Lepontiæ*, *Rhetica*, *Iuliæ* & *Carnicæ*. Hæc de *Alpibus* quæ Italiam secundum latitudinem ab Gallia Germaniaque separant; sequitur *Apenninus*, qui inter Superum Mare & Inferum excurrens perpetuo ductu eandem secundum longitudinem secat in duo latera. Sic dictus putatur, quod radices habeat sub *Penino* Hannibalis transitu, ejusque juga contingat. Nonnullis *Apenninus*, quasi à *Pœnis*, quum Hannibale Duce, in Italiam irrumperent, patefactus, quidam ab *Api* prisco Duce, qui totam Italiam devicit, derivant. *Apennina* Prol. & aliis, *Apennium* Steph. *Apenninus Mons*, inquit Plin. *Italiæ amplissimus perpetuis jugis ab Alpibus tendens ad Siculum Fretum*. Multos alios habet Italia Montes, vel qui minores Apennini sunt Portiones & quædam quasi Membra, vel quos idem, tanquam fœcundus multorum genitor, ex se hinc inde protendit, vel denique, quos haud procul ab se locatos, radicibus eos suis contingens majestate quadam & superiore conjacentibus fastigio despicit. Eos ego, ne prolixior sim, hoc loco prætereo. Montes porro de quibus proxime dixi, & Valles Campique, suis superbiunt *Silvis*, *Lucis*, *Nemoribus*, quorum non pauca apud priscos etiam nominibus leguntur celebrata. In Etruria qui hodie *Saltus*, vernacule *Bosco di Monte Fiacone*, Volsinio, quod vulgo *Bolsena*, Viterbium, euntibus occurrit, *Valsiniensium Lucum* ab antiquis appellatum tradit Leander. In Cimino Etruriæ Monte quomdam, calcari paucis ob horrorem solita, fuit Silva, de qua sic Livius: *Silva erat Ciminia, magis tum invia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici Saltus, nulli ad eam diem, ne Mercatori quidem, adita, Eam intrare haud fere quisquam præter Ducem ipsum audebat*. In Latio apud Capenates *Lucus* fuit *Feroniæ*, quem canit Silius.

Dives ubi ante omnes colitur Feronia *Luco*.
Et Sacer humectat Fluvialia *rura Capenas*.

Iuxta Numicum Amnem *Lucus* erat *Iovi Indigeti* sacer, teste Plin. *Dianæ Ætolicæ Lucus* Livio est ad Agninum Compitum. *Næviam Silvam* extra Vrbem ad quartum Milliarium fuisse notat Festus. *Camænarum Lucum* extra Portam Capenam scribit Livius. Quod huic *Algidum Nemus*, hodie *Selva del Aglio* dicitur. *Albuneam Silvam* in altissimis Tiburtinis Mon-

Montibus habet Servius, aliamque in Laurentinorum agris, cognominem. *Angitia Nemus*, propinquum Albæ Marsorum fuisse, significat Virg. *Lurina Lucus*, Territorii Romani, est apud Ciceronem. *Furinarum Lucum* habet D. Victor in XIII Regione Trans-Tiberina. *Furiarum Luc* Plutarcho vocatur. *Vacunæ Nemora* agnoscit juxta Montem Fiscellum in Vmbria *Plin.* Gaudent & suis Campani, cum primis *Luco Sacro* & *Gallinaria Silva*. *Sacer Lucus* Livio, hodie *Hami*. *Gallinariam Silvam* nominant Cic. ad Poetum scribens & Strab. lib. v. Lucanorum sunt *Silvæ Lucique Eboli*, *Peregrinalis*, *Veliarum*. Brutiorum *Rhegius vel Reginorum Saltus*. Apulorum *Batini Saltus*, & *Lucus Gargani*. In Gallia Cis-Padana *Silva Lucina*, & *Pedanea Silva*. Jn Trans-Padana *Castro..nni Lucus*. Straboni denique apud Venetos duo sunt Luci, unus ab Iunone *Argiva* cognominatus: alter ab *Diana Ætoli*., alius ab Superiore, qui in Latio ad Anagninum Compitum. Ad Opera publica cum sacra tum profana venio, quæ cum sint innumera, pauca tantummodo è tanto numero delibabimus. Et ut à sacris ordiamur. Ea sane innumera penè sunt. Sola enim Roma hodie supra CCC Templa numerat: quorum VII Religionis causa maximè frequentantur. I. S. *Petri* in Vaticano: sumtu, marmoribus, magnificentia, & opere omnia Orbis superans Templa. Multa ibi singularia: Columnæ aliquot ex Templo Schelomonis advectæ: duo Ærei Pavones ex Pyramide P. Cornelii Scipionis Africani, quæ olim in Valle Vaticana fuisse dicitur, translati. Visuntur item ibi Sepulcra multorum *Pontificum*: Othonis quoque II Imperatoris marmoreum: Est & Iudicium Orbis supra in Sacello Pontificis, opus Michaëlis Angeli. Et ut omittam reliqua, Monasteria item, Xenodochia, Nosocomia, Orphanotrophia; Quid dicam de variis cum Pontificis & Cardinalium, tum aliorum Palatiis? Pontificis in edito Vaticani loco est, situ longè augustissimi: qui relicta Laterana Sede, eo ob amœnitatem loci & salubritatem commigravit. Inchoatum ab Nicolao III, auctum post ab aliis, perfectum ab Iulio II & Leone X, ædificiis tandem inlustratum picturisque ab Xisto V, ut Machina cœlo adsurgere, pendereque videatur. Adcensus sunt facillimi & Ædibus Palatinis accommodati ex omni parte, adeo ut etiam equo ad rectum usque eniti liceat. Opidum potius quis dixerit, adeo est amplum, quam Domum, Sacellum ibi est Xisti, quod amplissimum æquat Templum, Eo, vacante Sede, conveniunt Cardinales creando Pontifici Maximo. *Conclave* vulgo dicitur. Aliorum *Palatia* commemorare longum esset. His ergo paucis contenti, ad reliqua pergamus. Sequitur Italorum Gubernatio, ea duplex, *Politica* & *Ecclesiastica*. Ad *Politicam* & *Civilem* gubernationem hodiernam quod attinet, discerpta nunc est nobilissima Regio in varias *Dynastias*. Inter eos, sub quorum ditione nostro est ævo, præter *Pontificem*, *Regem Neapolitanum*, *liberasque Respublicas*, *Venetam*, *Genuensem*, *Lucensem* & alias, primum facile obtinent locum in Septentrionaliore, *Principes Etruscus*, *Ferrariensis*, *Mantuanus*, *Mediolanensis*, *Montis-Ferratensis*, *Parma*, *Salluzziarum*, *Veronensis*: Jn Australiore multi sunt & innumerabiles *Dynastæ*: quos occasione oblata, suis recensebo locis. In Ecclesiastica *Pontifex Maximus ibi Hierarcha* est & Ecclesiarum omnium Caput, numerosam habens familiam. *Quoties procedit Gemmis conspicitur ornatus, & Sericis vestibus* (verbis utar D. Bernardi ex libro de Consideratione IV, Papam Eugenium interpellantis) *tectus Auro, vectus Equo albo, stipatus milite, circumstrepentibus septus* Ministris. Reliquis *Sacerdotibus* admiranda ibi Dignitas & Auctoritas. Honorantur magis quam Nobiles. *Cardinales*, ut Petrus Messias notat, in locum Consulum, qui Romanum olim Imperium administrabant, successerunt: *Archiepiscopi* Ducibus

sunt adæquati: Episcopi Comitibus subjecti, eorum *Vicarii* Præsidum Imperii dignitatem, *Præpositi* Præfectorum vicem referunt: *Archipresbyteri* in locum Tribunorum Militum sunt substituti: *Cancellarii* Tribunos plebis repræsentant. Alia apud eundem Messiam. Porro Italia *Iure* utitur triplici, *Pontificio, Cæsareo, Municipali*. Primum alterumque quale, notum aliunde; Tertium ex Statutis constat & Legibus, quas Civitates sibi singulæ concedere sunt solitæ: sufficiant illa, non hic Iurisconsultum agam. Referam vero huc quæ de variarum Civitatum *Consiliis* leguntur in quadam Membrana: In Consiliis (scriptum ibi) *Mediolanenses*, præstantes: *Veneti*, prudentes, *Lucani*, temerarii: *Pisani*, inconstantes: *Placentini*, providi: *Florentini*, lenti: *Veronenses*, fideles: *Ferrarienses*, cauti: *Genuenses*, ignari: *Lucenses*, utiles: *Volsci*, maligni: *Brutii*, stupidi: *Mutinenses*, acuti: *Perusini*, celeres: *Senenses*, tardi: *Patavini*, ambigui. Litterarum cultores Itali, quantum in ipsis est, tuentur, fovent, alunt, ornant: iisque omnia bonorum Mœcenatum exhibent officia. Hinc tot per Italiam *Academiæ*, *Romana, Mediolanensis, Bononiensis, Patavina, Papiensis, Neapolitana, Perusina, Salernitana, Pisana, Ferrariensis, Senensis, Florētina, Veneta, Bergomensis, Mutinensis, Taurinensis*: Nam *Parmensis, Placentina, Anconitana*, & *Maceratensis* magna ex parte interierunt. Inde item tanta Doctorum, summaque eruditione variis Artibus & Disciplinis præstantium Virorum copia, Stupendum fuit ab iis omne Ævum. Eos uno ductu enumerare si conarer, maximum mihi quidem conciliatem laborem, Lecturis vero tædium. *Itali* porro Comitate Convictus, facilitate, facetis Colloquiis alios antecellunt populos. Fœlici fœcundoque nati ingenio, supra modum prompti sunt in excogitando, & docilitate percipiendis cum litterarum studiis, tum variis Artibus præstant incredibili: Honoris ab omni ævo & gloriæ sitientissimi, Laudisque præter alios adpetentes. Cum lacte voluptatem inbibentes, propensi sunt in Mollitiem : in Venerem soluti. Vindictæ vehementer sunt cupidi: eamque vita ipsa jucundiorem censentes, Testamentis suis mandare soliti posteris. Mulieres porro variarum Civitatum depingit scite Membrana: quædam supra citata quæ inter alia habet: *Senenses*, pulchræ: *Florentinæ*, delicatæ: *Perusinæ*, elegantes: *Cajetanæ*, formosæ: *Consentinæ*, obstinatæ: *Beneventanæ*, rusticæ: *Bononienses*, arrogantiunculæ: *Mutinenses*, benignæ: *Cesenates*, rapaces: *Genuenses*, salaces: *Cremenses*, fallaces: *Placentinæ*, difficiles: *Lucenses*. castæ: *Pistorienses*, faciles: *Romanæ*, graves: *Capuanæ*, superbæ: *Neapolitanæ*, solicitæ: *Brūdisinæ*, inertes: *Ferrarienses*, avidæ: *Ravennates*, humanæ: *Urbinates*, adfabiles: *Vincentinæ*, constantes: *Parmenses*, avaræ: *Papienses*, lucri-cupidæ: *Mediolanenses*, urbanæ: *Pedemontanæ*, procaces: *Venetæ*, petulantes: *Veronenses*, gratiosæ: *Brixianæ*, diligentes: *Formianæ*, speciosæ: *Laudenses*, superstitiosæ: *Cremonenses*, sumtuosæ: *Tarvisianæ*, zelotypæ: *Bergomates*, astutæ: *Aretinæ*, tenaces: *Puteolanæ*, bellæ. Itali vero quomdam multis magnisque superstitionibus ad stuporem usque leguntur fuisse dediti. Hodie Sacrorum Ceremonias ex Romanæ Ecclesiæ præscripto atque institutione religiosissimé observant omnes: nisi quod in Australiore Italia pauci Græcorum sequantur ritus, & ipsi quidem Græci generis. Quam autem quomdam bellicosi fuerint Itali Militiæque dediti, loquitur subactus ab iis Orbis Terrarum: canente ad gloriam hanc classicum Romano. Quales in re Militari plerique sint *Itali*, quæque ad Expeditiones felicius suscipiendas conficiundasque singuli conferant, quibus denique hi, quam illi magis valeant præstentque, docet eleganter Membrana, quam dixi, hoc modo: In re Bellica *Perusini*, strenui: *Calabri*, præcipites: *Spoletani*, callidi, *Senenses*, felices: *Bononienses*, efferi: *Neapolitani*, animosi: *Tarētini*, hosti instantes: *Pratenses*, sacrilegi: *Collenses*, libidinosi: *Piceni*, rapaces: *Æmiliani*, inconsulti: *Placentini*, crudeles: *Romani*, truces: *Mediolanenses*, intrepidi: *Romani*, fortes: *Vincentini*, vindictæ

vindictæ cupidi: *Pistorienses*, sanguinei: *Papienses*, firmi. Ad Rem Bellicam conferunt *Veneti*, pecunias, *Mediolanenses*, Galeas: *Placentini*, Carros: *Cremonenses*, Tentoria: *Papienses*, Lanceas: *Pistorienses*, pugiones: *Bononienses*, Arundines: *Florentini*........ *Romani*, perseverantiam: *Ferrarienses*, Tormenta: *Neapolitani*, Equos: *Parmenses*, Clypeos; *Tarvisiani*, Enses; *Viterbienses*, Calcaria; *Laudenses*, Commeatum; *Neapolitani*, Industriam: *Mediolanenses*, Tolerantiam: *Genuenses*, Perfidiam. Præstant *Mantuani* Equitatu: *Pistorienses* excipiendo ictus Clypeis: *Brixienses*, exstruendis Vallis: *Genuenses*, Classe: *Lucenses*, obsidendis urbibus: *Cremonenses*, struendis Ordinibus: *Veneti*, adparanda Classe: *Patavini*, moderandis Equis: *Bergomates*, locandis Insidiis. Constanti contenti sunt hodie *Itali Matrimonio*: *Repudium* non permittentes, ex Vrbe Roma, ad malos jam inclinante Mores, Sp. Carvilii ductu quasi profectum. Regum Nobiliumque Primogeniti, Instituto vetere, Principatus obtinent: in privata fortuna virilis stirpis Liberi ex æquo sunt Heredes, modo legitimo nati toro. Quod ad *Victum*, sobrii sunt & frugalis vitæ: non operosi in adornandis struendisque Mensis: nisi quum necessitas flagitat. *Vestitus* non omnibus est unus: sæpè enim pro tempore variatur, cum qualitate, tum forma & ritu. *Venetis vestitus* est laxitate insigni & prolixitate, & in his Vrbicus Municipali sumtuosior. Matronæ ibi ante paucos annos Vlnas, Brachia, pectus, Humeros nudabant: nunc omnia contegunt, laxioribus utentes Manicis, & in Hispanicum degenerantes. Secundum Venetos civilis & nitidus *Florentiæ*, reliquæque *Tusciæ*, *Mediolanensibus* totique *Æmiliæ*, *Liguriaque* floridior, sed paullo contractior. Romæ *Aulicus* prolixitate colorumque varietate cunctos alios antecellit: *Romanus* ipse multo frugalior: cui tamen suus non deest nitor, præsertim in Feminis, quę Tuscum nuper adfectabant. *Neapolis* magis nitido utitur, quam sumtuoso. Cetera *Italia* simplicius vestitur. In tota *Gallia Cis-Alpina* Feminæ Principes in Hispanico videri gaudent habitu: Viri in Gallico malunt conspici. Sed de privatioribus Civitatum in Italia Moribus: de selectiore quorumdam *Cibo* & *Vestitu*: deque earumdem *erga Hostes & Hospites adfectu*, loquitur exemplum membranæ, de qua ante dixi, ubi hæc: *Florentini*, parci: *Lucenses*, elegantes: *Mantuani*, viles: *Anconitani*, sordidi: *Senenses*, magnifici: *Mediolanenses*, copiosi, *Novocomenses*, luxuriosi: *Vincontini*: abundantes: *Cremonenses*, exquisiti: *Neapolitani*, splendidi, *Genuenses*, modici, *Patavini*, mediocres, *Aretini*, tenues, *Veneti*, oblonantur parvo, *Papienses*, agrestes, *Bononienses*, lauti, *Astenses*, opipari, *Perusini*, delicati. Delectantur *Florentini* Caseolis *Lucenses*, Pyris, *Mantuani*, Phaseolo, *Ariminenses*, Anseribus, *Tarvisani*, Ranis, *Cremonenses*, Farcimine, *Neapolitani*, Caulibus, *Genuenses*, Lactucis, *Patavini*, pisciculis, *Piceni*, Porcis, *Perusini*, piscibus, *Papienses*, Cæpis & Allio. In Vestitu *Mediolanenses*, splendidi, *Genuenses*, elegantes, *Mantuani*, pueriles, *Neapolitani*, sumtuosi, *Veneti*, magnifici, *Florentini*, ridiculi. In persequendis injuriis *Lucenses*, mites, *Mediolanenses*, faciles, *Perusini*, dissimulantes, *Fulginates*, accensi, *Mutinenses*, placabiles, *Senenses*, magnanimi. *Neapolitani*, benigni, *Ferrarienses*. pertinaces, *Veneti*, subdoli, *Cremonenses*, aperti, *Piceni*, maligni, *Romani*, iniqui. Erga hospites *Calabri* inofficiosi, *Lucenses*, fideles, *Senenses*, amabiles, *Veneti*, blandi, *Patavini*, duri, *Mediolanenses*, incauti, *Ferrarienses*, asperi, *Mantuani*, deglabratores, *Placentini*, severi, *Piceni*, infensi, *Neapolitani*, benigni, *Florentini*, profusi, *Astenses*, Benevoli, *Spoletani*, agrestes, *Veronenses*, studiosi, *Papienses*, prudentiores, *Genuenses*, inhospitales, *Parmenses*, inconstantes, *Mutinenses*, prolixi, *Novocomenses*, inhumani. *Mercaturam* denique *Itali* summa exercent industria. Quales autem singuli sint in Mercatura, sequitur in eadem Membrana. *Florentini* videlicet, callidi, *Genuenses*, tolerantes, *Mediolanenses*, aperti, *Lucenses*, fideles, *Veneti*, splendidi........ cauti.

Regio & unde dicta.

HActenus in genere Italiam descripsimus: nunc ad specialiorem singularum partium delineationem nos accingamus. Italiam alii aliter diviserunt. Augustus, teste Plinio, in XI eam divisit regiones: Strabo in VIII partitur: In plures alii Quibus omissis divisionem ac methodum nobis à Mercatore propositam sequemur. Occurrit in ea primo loco Tabula prima *Lombardiæ*, in qua Alpestris & Occidua ejus Pars cum Valesia describitur. *Lombardia* hodie Euphoniæ gratia dicitur pro *Langbardia*, sic appellata ab *Langbardis*, ex Germania huc Iustiniani principatu profectis: qui ad utramque Padi ripam multos annos suas cum Imperio habuerunt sedes. Hæc *Cisalpina Gallia* olim dicta fuit. *Gallia* quidem ab *Gallis*, *Boiis*, *Senonibus*, *Insubribus*, *Cenomanis*, aliisque, à quibus quidquid Alpium radicibus Rubiconisque fluentis intercipitur, pulsis veteribus Colonis occupatum, fuit habitatum. *Cis-Alpina* vero dicta, quod priscis Italis, Romanisque Scriptoribus, de ea differentibus cis esset Alpes, quum alia trans Alpes habitaretur. *Cis-Alpina* hæc, qua Septentrionalissima Montibusque adhæret propius, *Sub-Alpina* cognominatur Plin. *Citerior* etiam appellatur Gallia Sall. Cæsar ob causam modo indicatam. *Veterem* quoque *Galliam* nominat Ausonius: *Italiam Gallicam*, γαλατικὴν Appianus in Hannibalicis: *Mediterraneam Italiam* vocat Notitia Provinciarum: non quod Mediterraneo adposita mari, sed quod in locis mediterraneis: cincta, qua Septentrio, Occidens, Meridies que sunt, Alpibus & Apennino tumescente: qua Oriens est, mari Hadriatico.

Form.

Polybius & Plinius toti huic tractui Gallico formam tribuunt triangularem: cujus Apicem faciunt Alpes & Apenninus Montes: Basin Sinus Hadriaticus. *Florentissimum Italiæ* latus appellat Tacitus. Vbique arboriferam hanc regionem, pecori pascendo aptam, & multis irrigari fluviis, testis est Plutarchus in Camillo. Pereleganter autem de ea Sigonius: *Campi adeo culti & uberes intercedunt* (de Pado loquitur) *ut satis constet haud temerè alios reperiri aut natura feraciores, aut rebus necessariis ad hominum vitam instructiores.* Addit deinde idem Sigonius antiquos ejus Principes fuisse *Ligures & Etruscos*: mox *Gallos*: postremo *Romanos*, his *Gothos* successisse: Gothis iterum *Romanos*: Romanis *Langbardos*. Videndus & Sabellicus lib. Histor. Venetæ I, Decade IIII. Gallia autem *Cis-Alpina* versus Occasum duplex est Straboni, Plinio, aliis, vel *Cis-Padana*, vulgo *Lombardia di qua dal Po*, vel *Trans-Padana della dal Po*, illa quod cis, hæc, quod trans Padum. Hic vero *Lombardiæ Alpestris* Pars Occidentalis nobis describitur, quæ magnam partem *Lombardiæ Trans-Padanæ* complectitur. Est autem regio hæc licet valde montosa, atque alibi Silvis innexa, Naturæ luculentissimis dotibus variè locupletata: Valles enim & Campestria loca Solum fœcundum satis habent, Tritici, aliarumque Frugum, itē Vini abundantia beatum. Colles etiam præstantissimorum Vinorum feraces. Sunt & in Silvis & Montibus Ferarum venationes frequentes. Vrbes hic multæ sunt, ac Opida plurima: *Mediolanum*, *Crema*, *Bergomum*, *Comum*, *Clavenna*, *Luganum* &c. quæ in Tabula conspiciuntur Superat vero reliquas Italiæ partes multitudine magnitudineque Lacuum hæc Regio: inter quos *Verbanus* Plin. & Strab. qui hodie, quod reliquis in hoc tractu sit major, *Lago majore*, Italis: Germanis autem *Lang-see*. Longitudinem ejus ponit Str. stadiorum CCC.

Soli fertilitas.

Imperiū majorū.

Latitudinem

Latitudinem maximam stadiorum xxx. Altitudo plerisque locis tam est vasta, ut fundo videatur carere. Pisces generat optimos, cumprimis Truttas permagnas, Lucios insignes: Calcides vel Aquones; Phoxinos vel Veronos, Percas aurei coloris, & alios. *Larius Lacus* Virgilio & aliis; *Comacenus* ab urbe adjacente Paulo Diacono & Antonio; Hodie *Lago di Como* Italis; Germanis *Chumersee*, *Benaco* major est. *Verbano* æqualis fere. Longitudinem Strabo stadiorum scribit ccc, Latitudinem, xxx: Novitii paulo aliter metiuntur. Excurrit ab Septentrione in Meridiem, pronior tamen in Orientem. Conspiciendos se præbent inter Verbanum & Larium, Lacus quidam minorum gentium. *Luganus Lacus*, *Gaviratius*, *Monatius*, aliique. Irrigant etiam hanc regionem Fluvii *Ticinus*, *Adava*, *Serius*, *Tosa*, *Bremba*, atque alii plurimi. Montes etiam varii inter quos *Lucumonis Mons*, vulgo *Luckmannier*, *Mons Gothardi*, *Alpes Lepontiæ majores*, quibus ab Lario Lacu per Clavennam Curiam Rhetorum itur: *Alpes Rheticæ*, aliique multi. Sed hæc hactenus; reliquum nunc est, ut de *Valesia* altera hujus Tabulæ parte agamus.

Valesia.

Regio & unde dicta. Situs. VAlesiæ nomen, quam *Wallis* aut *Wallisser Landt* vulgo dicunt, unde ortum sit minimè reperi, nisi Munsteri ea de re sententia cuiquam placeat, verisimilis certe est. Arbitratur autem vocabulum illud natum esse a Latina voce Vallis, aut ab arce Sedunensis civitatis *Valeria*. *Valesia* conregionales ad Boream Bernates & Lucernates Helvetii: ad Meridiem Cottiæ Alpes & Lepontiæ: ad Ortum summæ Alpes & Rhetia alia: ad Occidentem Grajæ Alpes & Lemanus Lacus. Ejus longitudo ab Occasu in Ortum itinere quinque dierum protenditur: Latitudo vero valde est angusta, nisi quod prope Octodurum & Sedunum paullo spaciosior est. Hæc licet altissimis Montibus & præacutis petris undique innixa, qui pro magna parte altitudine fere unius Germanici Milliarii elevantur in Cœlum, multique ex iis perpetuo aut glacie irresolubili aut nive obducuntur: nulla tamen re sustentationi hominum necessaria caret: per se ferax Frumenti & *Soli fertilitas.* Vini, atque omne genus Fructuum. Habet triticum & Siliginem, habet Hordeum, Avenam, Fabas, Pisa, Lentes & Milium. Vinum incipit crescere in Diœcesi Brigensi in Montibus, continuaturque ejus plantatio per descensum Rhodani, donec venias ad S. Mauricium. Apud Sedunum Rubrum Albo præstantius est, tamque atrum & densum, ut eo scribi possit. Iuxta Octodurum, album bonitate superat rubrum. Vixque in Germania locum reperias ubi nobilius quam Seduni crescat Vinum, atque inde in vicinas vehitur Regiones. Hic ut & in *Siders* & *Gundes* crescit Crocus in magna abundantia. Sunt ibi Mala Punica, sunt Amygdala & Ficus. Per totam quoque regionem invenias omnis generis poma, Pira, Nuces, Pruna, Cerasa, Castaneas, Mora, Persica. Avellanas, Corna. Suppeditant præterea Montes hujus regionis multas nobiles Herbas & Radices Medicas, quibus insignes sunt & peculiares vires, Gentianam, Antrinam, Squillam &c. Minerarum etiam feracissima est regio: ac Chrystallus pura & impura in *Gums* juxta Rhodani originem eruitur.

Varia

Animalium varietas. Varia quoque producit Animalia, Vaccas, Boves, Equos, Asinos, Mulos, Oves, Porcos, Capras, Cuniculos: Anseres item, Anates, Gallinas, Pavones, Columbas. Abundat etiam Apibus, unde illis non exiguum emolumentum. Habent præterea Montes Animalia quædam nobis penitus incognita, ut sunt Ægocerotæ seu Capricorni, Meles, Ibices, Mures Alpini, Lepores nostris dissimiles, Phasiani, Galli silvestres, Gallinæ petrosæ, Aviculæ quas *Parnisas* vocant, Perdices, Bonosæ, Fulicæ, Vultures, Palumbi, Ardeæ, Ficedulæ, Mergi, Coturnices, Turdi. Abundant quoque Ursis, Lupis, Lyncibus, Vulpibus, Martibus, Falconibus. Carent autem Cervis, Capreis, Apris, Scorpionibus & Conchyliatis Ranis. Tanta autem Ferinę in hac Regione abundantia, ut bubulæ instar, & nonnunquam viliori precio in macello veneat.

Imperiū majorū. Episcopus porro Sedunensis Princeps est & Dominus totius Valesiæ, in rebus Secularibus & Spiritualibus, deditque Carolus Magnus circa annum Christi ccccɔv hunc Comitatum & Præfecturam S. *Theodolo Episcopo Sedunensi* atque omnibus successoribus ejus. Confirmarunt quoque multi alii Imperatores hanc donationem & roboraverunt usque in hodiernum diem. *Valesia in Superiorem & Inferiorem* dividitur. Superior idiomate Germanico utitur, incipitque a Furca Monte, excurritque ad Marcam regionis usque quæ est sub Seduno, juxta amnem Morsum, complectiturque septem Decimas seu Diœceses, quas illi *Zenden* vocant, nempe *Sedunum*, *Syder*, *Leuck*, *Raren*, *Visp*, *Brig*, & *Gombs*. In *Inferiore Valesia* lingua Sabaudica in usu est: ab amne Morso initium sumit, extenditurque ad pontem *S.* Mauricii usque, cujus Incolæ olim *Veragri* dicti sunt. Habet autem Inferior *Valesia* sex Communitates, quas illi vocant *Vexica* seu *Banneras*, nempe *Condes*, *Ardon*, *Sallien*, *Martinacht*, *Intremont*, & S. *Mauritium*.

Urbes & Opida. Metropolis Valesiæ *Sedunum*, Germanicè *Sitten*, & Gallicæ *Siun*, pro patriæ more elegans Civitas, crescit indies splendor ædificiorum. Adjacet monti, qui in media planicie, inter altissimos Montes vallem claudentes, sensim versus ortum consurgit: bifurcaturque in duo petrosa fastigia seu eminentes colles. Subest autem Torentasiæ Archiepiscopatui Sabaudiæ, Sedunum Episcopatus Valesiæ, & Augusta similiter. Præter Sedunum nullam muris cinctam Civitatem habent Valesii, quamquam *S. Mauritius*, sive *Agaunum* pro Opido haberi posset. Sunt hic præterea *Martinacht* sive *Octodurum*; *Gradetsch & Vetus Sider* arces, *Sider*, *Leuc*, *Raronia*, *Vespia*, *Brig*, *Naters*, *Moril* Opida.

Montes. Montes qui Valesiam ambiunt, habent hodie alia, quam olim nomina. Mons ex quo Rhodanus oritur, olim *Subecus*, *Coattus*, ac *Ursellus*, vocatus fuit, hodie *Furca* nuncupatur. Huic vicinus est *Gothardi Mons*. juxta Brigam est *Sempronius Mons*, hodie *Simpelberg*. Huic vicini sunt *Sases* & *Matter*, Montes. Ex altera parte Rhodani sunt *Loetsch* & *Gemmi* Montes. In *valle Poenina*, *Arolla* mons glacialis est. E regione *Sider* versus Septentrionem est *Silvius Mons*, is jam *Auslalberg* vocatur, & ex utraque parte *S. Bernhardi Mons*.

Silva. Silva *Hercynia* huc etiam spargit ramos suos diversis insigniros nominibus, alibi enim *Milebach* Silva juxta Arnen nimirum, juxta Perigrad *Persim Waldt* vocatur, atque alibi aliter.

Mores. Populus in Valesia est hodie erga exteros valde humanus & affabilis, totusque beneficus. Inter se vero paullo rigidiores, quam amicos & vicinos deceat.

Regio, & unde dicta. *Situs.*

SEcunda Lombardiæ Tabula Tirolensem Comitatum & Marcam Tarvisinam complectitur. *Tirolensis Comitatus* nomen habet ab Opido *Tirolo*, quod antiquitus splendidum fuisse videtur. Iacet inter Athesin & Oenum flumina, interque Alpium juga: ad Septentriones Bavaria clauditur, ad Austrum Lombardia: ad Ortum Marca Tarvisina, Foroque Iulii: ad Occasum Helvetia. Rheticæ quomdam pars fuit. Regio hæc licet Alpibus inclusa & extensa per ipsa juga Rhetica; Fructuum tamen, Rerumque ad vitam necessariarum, nec non Auri, Argenti, Metallorumque omnis generis optimorum copia, dives & locuples. E Montium visceribus ingentes hauriuntur Metallorum thesauri: cacumina vastis Silvis Ferarumque multitudine plena: Colles ac Clivi, Frugibus ac Vineis: valles Fontium ac Fluminum Aquis irriguæ, Armentis & Pecoribus refertæ sunt. Itaque Comitatus iste, non solum Ducatui, verum etiam Regno æquiparari potest. Adjunctus fuit Domui Austriacæ anno CIↃCCCLX a *Rodolpho* Alberti filio Austriæ Duce. Vrbs primaria *Oenipons* vulgo *Inspruck*, ad dextram Oeni ripam, Sedes Principis; Parlamenti regionum Austriacarum sedes. Sunt præterea *Maranum* Opidulum ad ipsum Castrum Tirolense Regium; *Bolzanum* Emporium: *Halla* factitio Sale nobilis ad Oenum: *Brixia* ad Isacum fluvium, qua se Rientius in Isacum exonerat, Vrbs Episcopalis. Est & *Tridentum* ad Athesim, Vrbs vetus, quam in decima Regione Italiæ inter Mediterraneas collocant Plin. & Str. Conditam volunt a Gallis: & ita Trogus prodidit. Nomen habere creditur a Neptuni Tridente. Nam ut Randenenses Saturnum, ita Tridentinos constat coluisse Neptunum: cujus effigies cum fuscina adhuc exstat in templo B. Viglii, eo latere quod forum respicit. Vrbem muro cinxit Theodoricus Ostrogothorum Rex, usus ad structuram lapide quadrato. Idem Castellum Verrucæ Tridento imminens in altera ripa pari opere munivit. Postea ejectis ex Italia Ostrogothis, tenuerunt eam Langbardi titulo Ducatus. Victo autem Langbardorum Rege *Desiderio* a *Carolo Magno*, rursum facta est juris Imperii, auctaque ab Imperatore accessione *Ripæ* Opidi ad Benacum, cum vallibus quibusdam & villis. Post hunc *Carolus Saxo*, universum Comitatum Tridentinum, una cum valle venusta, & Bolzamo Opido Ecclesiæ dono dedit. Additus defensor & protector Comes Tirolensis. Ex eo itaque jurisdictionem utramque exercet Episcopus. Sermo civibus partim Germanicus, partim Italicus: & quod in limitaneis Civitatibus rarum est, tam purè utramque linguam sonant, ut neque in media Germania, neque in media Italia vix quisquam purius. In hac Vrbe celebratum est Concilium illud famosum, Anno CIↃIↃXLVI, sub Paulo III. Fluminibus Regio rigatur duobus præcipuè, *Oeno* & *Athesi*: Reliqui rivuli potius quàm justi fluvii dicendi sunt. Montium hic numerus non est, qui omnes uno nomine *Rhetica Iuga*, seu *Rhetica Alpes* vocantur, quamvis propriis deinceps nominibus distinguantur. Sylvarum quoque hic magnus numerus est: uti *Grinvvald*, *Hosgarten*, *In der Aich*, *Milrinald Forest*, *Vnser Fravven Holtz*, &c.

Soli fertilitas.

Imperiũ majorũ Vrbes.

Flumina. *Montes.* *Silva.*

Regio & unde dicta.

DIXI de *Comitatu Tirolensi*: restat nunc ut de *Marca Tarvisina* agamus. Nomen accepit a *Tarvisio* Vrbe quæ sedem & domicilium dabat Marchionibus Langbardici nominis, qui huic tractui cum imperio præerant. *Tarvisinum* appellant Cassiodorus & alii. Dicitur & *Venetia* a *Venetis* populis. Hodie vernaculè *Marka Trevigiana*. Quod ad Fines, scribit Leander ab Occidente *Venetiam* claudere Mincium, Benacum, & Sarcam fl. a Septentrione, Montes Tarvisanos, Italiæ Germaniæque discrimen, ab Oriente Timavi Ostium, partemque Hadriatici maris: ab Meridie, Ostium Athesis, Paludesque Melarianas ac Brigantinas: hos autem *Venetiæ Veteris* terminos esse, non *Markæ Tarvisinæ*, quæ multo erat angustior, suamque habebat longitudinem inter Mincium Alsamque fluvios: trans Alsam enim Forojuliensem Agrum adnecti; præterea *Markam Tarvisinam*, quę nunc vocatur, nonnulla continere loca Cenomanorum &c. Regio pernobilis est & lauta; Cœlum salubre, jucundum & temperatum. Campos habet amœnos, ac Frumenti ceterarumque frugum, item omnigeni Fructus ac Vini maximè fertiles. Adest Metallorum ubertas, nec Pecudum greges desunt; tantis denique & tam multis munificæ naturæ dotibus adfatim ornata est & locupletata, ut inter principes Italię Regiones optimo jure censeri possit. Habitarunt hic olim *Euganei* quibus nomen, si Etymon ex Græcia petendum, ab genere nobili clarisque natalibus. *Euganeos* his sedibus profligarunt, ut Livius notat lib. I. *Veneti*, a quibus tota regio *Venetia* dicta. Vrbes *Tarvisinæ Marchiæ* sunt *Verona*, *Vicentia*, *Patavium*, *Venetiæ*, *Tarvisium*. De quibus prioribus *Verona*, *Vicentia*, *Patavio*, in propria quam obtinent Tabula, dicemus. *Venetiæ*, (vulgo *Vinegia*) multitudinis numero nominatæ: Vrbs, modicas complexa Insulas circiter LX. sita est in intimo Sinus Hadriatici recessu, mediis in stagnis, quæ æstu singulis senis horis irrigua: adfuso, qua Oriens est, Pelago, quod tamen, ne sua violentia vel ira sit noxium, præjectis aliis quibusdam Insulis, tanquam aggeribus cohibetur. Licet non muris, non propugnaculis, non turribus ullis sit munita, loci tamen natura est tutissima. Quamplurimis dividitur Canalibus. Vicis pænè omnibus sui sunt Rivi, conjungentibus ipsos Pontibus ex lapide lignove circiter CCCCL. Inter Canales principis loci, qui vulgo *Canalgrande*, lõgitudinis trium Milliarium, qui Vrbem totam in duas quasi dirimit partes: circa medium Pontem gestans visendum. Ita commoditas passim Vrbem vel pedibus percurrendi, vel cymbis, quarum numerus octo dicitur millium, Vulgus *Gondelas* vocat. Ambitus Vrbis VIII circiter milliarium. Imperii magnitudine, populi frequentia, opum splendore, mercium varietate, inlustris: Ingeniis excellentibus Virisque eruditissimis beata: bonis Legibus laudabilibusque institutis ornata. Frumento, quod ex diversis Orbis partibus advehitur, Vinis multiplicis generis, inter quæ generosum illud, quod vulgo *Malvaticum* vocant, aliisque rebus humanæ vitæ necessariis, ita adfluit, ut rectè *Paradisus deliciarum* appelletur. Regiones ibi seu Parochiæ LXIV. Ædificia cum publica tum privata ibidem magnifica, splendida, sumptuosè ornata. Inter Templa preciosissimum illud quod *D. Marco Euangelistæ* dicatum, Auro multis locis ornatum. Et ut reliqua omittam: Intra Vrbem Armamentarium ėst (vulgo *Arsenale*) cujus circuitus duorum circiter milliarium. In hoc è ligno, ferro, ære, lino, canabi, omne nautici apparatus genus, anchoræ, tormenta, catenę, spirę, rudentes, vela quotidie conficiuntur: hic insignia

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Vrbes.

Vrbes.

signia a Turca, piratis, hostibus capta ostentantur, Manubiæque illę opimę Anno CIↃIↃLXXI ad Naupactum ablatæ. Ostenduntur Prætoriæ quinqueremes, & navis Bucentaurus qua vectus quotannis ad Maris introitum, ubi Castella Æstuarii, Princeps, Senatu, Primoribusque Vrbis comitatus, ceremoniis ab Episcopo peractis, Mare sibi despondet, injecto ad perpetuandum Dominium aureo annulo. Est & Gymnasium publicum, cum Bessarionis Cardinalis Niceni Bibliotheca, quam ipse moriens Reip. Venetæ legavit. Civium frequentia *Venetiis* planè stupenda. Numerus trecentorum circiter millium censetur. Triplicis illi sunt generis: *Patritii*, quos penes Imperii & Reip. administratio: cives qui Scribarum & aliorum honorum munera gerunt: *Artifices*, qui mechanicas exercent artes. Præter hos, *Mercatores* innumeri & Advenæ, qui vario cultu ex omnibus Mundi partibus eo negotiationis gratia confluere soliti: Turcæ, Æthiopes, Slavi, Arabes, Syri, Cretenses, Cyprii, Macedones, Germani, Vngari, Hispani, Galli, alii. Prima *Venetæ Reipublicæ* administratio fuisse fertur *Consularis*: altera *Tribunitia*, per annos CCLII: postea anno IↃCCVII sub Ducis cœpit esse Imperio. *Dux Doge* vulgo, Reip. caput, *Senatus* est princeps, eique nihil injussu *Senatus* nec pace agere, nec bello quidquam licet. Ipse *Senatum* consulit. *Senatus* Auctor decernit: Decreta tamen Ducis nomine promulgantur. *Duci* de publico certa penduntur stipendia: eoque defuncto, statim in locum defuncti ex Senatorum numero alius per suffragia sufficitur. *Senatus*, vulgo *Gran Consiglio*, basis est totius Status: ejus membra Nobiles omnes, XXV annis Majores: quib. mira in dicendo libertas, summa in consulendo integritas, eximius recti verique cultus, studium conservandæ libertatis augendique Imperii incredibile, insignis in adversis constantia. Præter Ducem Senatumque alii multi sunt *Magistratus*, quos hic brevitatis studio prætereo. Hæc Vrbs omnium Vrbium clarissima censetur & florentissima. Mundi Theatrum, commune totius Orbis Emporium, Victrix dominatrixque tot tantorumque hostium: Hadriatici Regina Maris, Italici nominis gloria decusque. Quamvis multa bella gesserit, variamque fortunam mille annorum spatio sit experta, in externi tamen hostis potestatem nunquam devenit. Reliquas Civitates & minorum gentium Opida silentio prætereo. *Flumina.* Fluvii insigniores hujus tractus *Plavis*, *Piave* vulgo, *Brenta*, *Bachilio* & omnium maximus *Athesis*. *Montes.* Montes sunt hoc tractu Patavino, qui nec ad Apenninum, nec ad Alpes pertinent, qua conditione nullus alius ager est totius Italiæ. Horum unus est *Gemula*, alter *Venda*, & *Colles Euganei*, poëtis celebratissimi. Mercator hæc habet: Patriarchæ *Aquilegiensi* subiiciuntur Episcopatus, *Mantua*, *Cuman*, *Tridentinensis*, *Verona Maravensis*, *Paduanensis*, *Vincentinensis*, *Trevisinensis*, *Cenetensis*, *Ceneda* forte, *Feltre*, *Bellun*. Atque hæc de Tirolensi Comitatu & Tarvisina Marca breviter dicta nobis sint.

TErtia *Lombardiæ* Tabula sequitur, in qua *Pedemontium*, *Montis Ferrati Marchionatus*, cum *Ducatu Genuensium* delineantur. Occurrit primo loco *Pedemontium*: sic dictum, quod ad *pedem sit montium*, ad radices inquam Alpium, quæ Galliam Sabaudiamque ab Italia dividunt. Vulgo *Piamonte*. Fines ab Oriente Padus: ab Meridie Ligurum Alpes: qua Occidens est Alpes Galliæ: qua Septentrio, Duria Riparia. Regio est amœnis fructiferisque Collibus plena, Frumentum, Fructus, Vina producentibus nobilissima. Ferri prope Turinum, Marmorumque ad Paisanam, Fodinis non carens. Habitarunt olim *Turini*, Polyb. Liv. Plutarcho noti: item Straboni, Ptol. Pli. in nona Italię regione eos notanti, Ligurumque stirpis facienti. Inde *Ducatus Taurinus*, appellari cœpit hic tractus sub *Langbardis*, qui in Provinciæ formam redacto Ducem præposuerant. Iis deletis, primum in *Italia Regum* venit potestatem: post Principum diversorum: præcipuè *Sabaudiæ*, *Franciæque* ditioni fuit subjectus: vastatus supra modum bello quod gestum inter Carolum V. Jmperatorem, & Franciscum Galliarum Regem. Caput Regionis est antiqua Civitas *Taurinum*; *Augusta Taurinorum* Tacito, Plin. Ptol. *Taurini* hæc Vrbs ab ipsis populis, apud Antoninum, non uno loco. Vulgo *Turino*. Dictum vult Stephanus Grammaticus ab *Tauro*, Massiliensium, quorum fertur Colonia, Insigni: jacet ad ostium in Pado Duriæ: forma quadrata, Portis patens quatuor, splendidis ornata ædificiis, nobilitate civium clara: rerum omnium copia abundans. Summum Templum Johanni Baptistæ est sacrum: præter hoc alia sunt xx aut circiter. Palatium ibi Ducis visendum: Academia celebris, in qua Erasmus Roterodamus S. Theologię Doctor est creatus. Prima hæc Italiæ Vrbium Officinam habuit librariam: Episcopatus gaudet dignitate. Ad Collem *Rivoli* est Opidum frequens: ulterius *Aviliana* juxta Padum est *Carignano*. Altius inter Rivolos & Avilianam splendidum visitur Cœnobium *D. Antonii Ravesini*: & nonnullo inde intervallo *Ad* D. *Ambrosium*. Succedit mox *Susa* quam plerique Sabaudiæ adcensent. Ad Padum sexto ab Sangoni ostiis lapide Opidum jacet, quod vernaculè *Pinarolo*, opulentum, cum Cœnobio sumtuoso: supra pandunt se *Petrosa*: Læva fontis Sangoni *Pagellato* & *Briacaße*, dextra *Monte Bobio*. Haud procul Pelice amne, Padi incola, *Pancalerum* est & *Villa Franca*, ubi ponte Padi ripæ junguntur. Sequuntur ad Padi fontem *Revello* & *Paisana*; ulterius *Critio*: moxque *Mambrino*, ubi vallis Padi initium. Incolæ vocant *Valle di Lucerna*, ab Castello, quod ibi, cognomine.

Regio & unde dicta. Situs.

Soli fertilitas.

Imperiũ majorũ.

Vrbs & Opida.

Montis-Ferrati Marchionatus.

SVccedit jam nunc peramœna & fœcunda Regio *Mons-Ferratus* explicandus, sic dictus uti censet Leander, quasi *Mons Ferax*, ab modicorum Collium, quos habet, fertilitate: vel a *Ferro*, similitudine quadam, quod uti Ferrum cetera Metalla vi ac duritie vincit: ita ille finitimos [illegible]ertate cum aliorum fructuum, eorumque nobilitate [illegible] suavitate, tum verò Vini longè superet. Describit [illegible]*ontem-Ferratum* Merula lib. VI Antiquit. Vicecom. h[illegible]c modo; *Mons est perpetuis expansus jugis, totus amœnus & fructifer, omniumque rerum ad vitam utilium fertilis*

Regio & unde dicta.

Soli fertilitas.

ris, est colonis admodum frequens. Incipit diurno fere itinere ab Alpibus, planicieque separatur, quæ inter hos Colles & Alpes intercedit. Nihil hic incultum quidquam propter summam Soli bonitatem oportunitatemque. Lævam Tanarus; dextram Padus alluit, nec ullius alveum Regio egreditur. Quanto magis autem ab amnibus abscedunt Colles, tanto majores amœnioresque Campi inter eos panduntur, quos haud malè Mesopotamiam *queas dicere, quippe quod amnibus utrinque sint inclusi. Montis-Ferrati* Marchionatum tenuit primum *Palæologa stirps* usque ad annum CIↃIↃXXXIV: quo, defuncto San-Georgio Palæologorum ultimo, Carolus V Imp. *Mantuæ Ducem* legitimum *Montis-Ferrati* Hæredem declaravit. Erectus fuit Marchionatus in Ducatum anno CIↃIↃLXXV ab Maximiliano Imp. primusque *Montis-Ferrati* Dux dictus est *Guilielmus* III, Mantuæ Princeps. Jn hoc autem terræ tractu tres insignes habet urbes Mantuæ Dux, quæ sunt *Casalis D. Evasii*, Civitatis jus adepta ab Sixto IV anno CIↃCCCCLXXIV: Episcopatus fulgens dignitate: sedes Marchionum *Montis ferrati.* Duplex ibi Arx: Vetus, Marchionum quondam domicilium, & Nova, quam exstruxit Vincentius Gonzaga, Mantuæ M*ontis*-que *Ferrati* Dux, quæ vulgo *La Citadella. Alba*, Plinio *Pompeja* cognominata, cui inde *Albenses Pompejani* nominantur. Amplitudine superat Casalem D. Evasii, clementia Cœli inferior, Marchionum M*ontis-Ferrati* prius nunc *Ducum Mantuæ* subjacet Jmperio. Ager omnium fœcundissimus, qui *Languvilla* vulgo. Tertia est quæ vulgo dicitur *Acqui Aqua Satyellorum* Plin. lib. III cap. V in Liguribus ponenti. *Aquæ* simpliciter Antonino: ab *Aquis* procul dubio & fontibus, qui hic sunt, calidis & medicatis: sunt enim in hac civitate Thermæ publicæ cum Mensis lapideis & gradibus. Præter jam dictas urbes sunt; *Bassiniana, Valentia, S. Salvatore, Mon-calvo, Alexandria, Nicæa, Palea* cognominata, *Asta, Pollentia, Ceva*, atque alia multa.

Genuensium Ducatus.

GEnuensium *Ducatus*, vel *Ora Genuensis*, olim dicta fuit *Liguria*, non tamen tota, sed quæ *Transalpina* fuit cognominata. *Liguriæ* unde nomen variè disceptatur. Quidam inter quos Paulus Diaconus, ab *legendis Leguminibus* tradunt: alii ab *Ligone*, uno ex fabulosis Iapeti Ducibus: supposititii ab Annio Viterbiensi Berosus, Caro, Fabius Pictor & Semprocius ab *Ligure Phaëthontis Ægyptii* filio: Nunc vulgo *Riviera de Genoa* vocatur, ab *Genua* clarissimi nominis Vrbe. Hodie fines ipsi ab Occasu Alpes, Galliam Narbonensem ab Jtalia dividentes, ab Ortu, Etruria, Macra interfluente, qua Meridies est, cognomine pulsatur Mari, qua Septentrio, Apennino clauditur. Hęc olim, ut scribit Strionnino sterilis fuit, nihilque memoratu dignum habuit, nisi quod intus maximæ arbores & vastæ, quę navibus fabricandis idoneæ erant, producebantur, Nunc vero Vini, Olei, ac variorum Fructuum proventu beata. *Ager Dianus* Oleo adeo adfluit, ut quandoque octodecim, nonnunquam viginti millia urnarum reddat, quas vulgo *Barilas* vocant. *Ora Genuensis* hodie duplex, Occidentalis & Orientalis, quæ vulgo ab metropoli, quæ in medio utriusque, *Riviera di Genova, di Ponente*, & *di Levante.* Vrbs primaria *Genua* Liv. & aliis, *Genoa* Steph. *Janua* dicitur Luitprando *Ticinensi*, & ejus ætatis Scriptoribus; Hodie *Genoa* & *Genova*, Quod ad situm. Fronte Meridiem Cirnumque spectat Insulam, amplissimè circa littus consurgens, dorso Septentrioni obverso, leniter in planiciem, velut ad quiescendum

Regio unde dicta.

Situs.

Soli fertilitas.

Vrbes.

cendum descendens, Montium innixa radicibus, quorum a tergo contra sævorum Septentrionum adflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana, sed mixta specie. Circuitu palmos colligere tricena quina millia, supra nongentos quinquaginta quinque, Nebianus Episcopus tradit. Palmus haud multo minor antiquorum est pede. Hinc mensura totius urbis si palmos septenos passui demus, milliariorum erit quinque, sin senos, sex, demptis quadraginta quinque palmis, nec moles, nec portus in hanc dimensionem venit. Insignem Portum habet ad Austrum & Africum patentem, ingenti mole ad securam stationem præmunitum, Cæterum de Genua politissimi & rotundi exstant Scaligeri versus.

Ditis opes Asiæ, & claros Orientis honores
Quantaque ab Euxino tunditur ora salo,
Pisanas acies, Thuscæ decora inclyta Pubis
Et traxi ad Ligures Gallica signa manus.
Subjectis domitas tenui cervicibus Alpes,
Et tremuit nostras Africa terra trabes.
Afflictus toties Venetus, quæ fugerat olim
In patriis movit tela petitus aquis.
Frustra Galle capis: frustra es frustrator Ibere,
Frustra sæva ferox Insuber arma capis,
Vinco ego, cum vincor, par est Victoria damno,
Sumque eadem domina servaque facta mea.

Metropoli visa, reliquarum Vrbium nonnullas & Opida indicabo. Haud procul Varo *Nicæa* est Ptol. *Nicia* Antonino, *Nizza* hodie. Vrbs maritima, quondam ab Massiliensibus condita, dorso Alpibus innitens, partim in juga, partim in planiciem porrecta. Nunc est munitissima, firmam habens Arcem in colle, ditionis Sabaudiæ Principis. Supra Portum Herculis Monœci ad alterum lapidem editis in montibus *Torbia* jacet, vel *Turbias*. Sunt & *D. Remi* Opidum, *S. Remo*, peramœno & fertili agro, qui Citris, Palmis, Medicis, Limonibus, aliisque fructiferis Arboribus mirum in modum ornatus. *Castellum Tabia* ambitu exiguo, sed nomine celeberrimum, ob generositatem Vinorum Apianorum. *Albigaunum*, Vrbs antiqua, situ plano, quingentis a mari passibus, gravioris Cœli, alioqui opulenta rebusque necessariis adfluens. *Finarium* item, *Naulum*. *Savona* urbs antiquissima, ædificiis ornata magnificis, cujus ambitus est ɔɔɔ passuum. Atque hæc sunt in ora Genuensi Occidentali. In Orientali sunt: *Claverium*, *Sestri de Levanto*, & alia. Flumina hic sunt *Varus*, qui Limitem statuit inter Provinciam & Liguriam: hanc Italiæ, illam Galliæ regionem. Recipit hic, qua Occidentalior ejus ripa & Gallica Fluvios, qui vulgo Gallorum audiunt *Caremp*, *Lavaire*, *Esteron*: qua Orientalior & Italiam spectans, *La Lince & La Vesubie*. Sequuntur inde per Liguriæ littora *Paulon*, hodie *Pulion*: *Rutuba* hodie *Rotta*. Sunt item *Merula*, *Porzevera*, *Ferisano*, *Lavagna*, *Macra*, *Magra* hodie. De Administratione autem Ecclesiastica apud Merc. in hac Tabula hæc leguntur: Archiepiscopus *Taurinensis*, cui subsunt *Casalensis*, *Salutiarum*, *Montis* Regalis, *Novariensis*, *Lodensis*, *Vercellensis*, *Ipporegiensis*, *Astensis*, *Aquensis*, *Albensis*, Terdonensis, *Saonensis*, *Albingaunensis*, *Vintimeliensis*, *Placentinus*, *Papiensis*, Mediolanensi Archiepisc. subjecti. Archiepisc. *Ianuensi* subsunt *Bobiensis*, *Aprumacensis*, vel *Brumacensis*, *Metenensis* vel *Maranensis*, *Acoiensis* vel *Ampruniacensis*, *Nubiensis* in Corsica sive *Nebiensis*, *Naulensis*, *Albigaunensis*, *Arbenga* credo, inter suffraganeos Mediolanensis Archiepisc. recensitus.

Romandiola.

Regio. *Unde dicta.* *Situs.*

QVarta & postrema Lombardiæ Tabula *Romandiolam, Ducatum Parmensem,* & *Mantuæ* repræsentat. Primo loco occurrit *Romandiola* vel *Romanula*, sic dicta hodie, Caroli Magni Imperatoris & Romani Pontificis beneficio atque auspiciis. *Romanulæ* Limites ex communi sententia ad Septentrionem quidem Paludes Veronenses & Patavinæ, usque ad Fornaces, Ostium *Padi* ultimum, una cum parte Maris Hadriatici: ad Orientem Isaurus, una cum Piceno; ad Meridiem Apenninus, cum Etruria; In Occidentali variatur. Quidam ultra Vatrinum flumen cis Forum Cornelii non procedunt: transibiunt nonnulli Scultennam, nunc Panarium, in eo plerisque, sistunt. Hos sequemur, Longitudinem ejus cx milliar. aut circiter, posituri inter Foliam & Panarium: Latitudinem xcvi milliar. vel paullo minus, inter Apenninum, & quarum memini, Paludes. Quod ad Regionis qualitatem, agros habere optimos scribit Leander, omniumque frugum, tam quæ ad

Soli fertilitas. vitam necessariæ, quam quæ ad humanas voluptates oportunæ & delitias, fertiles. Campi hic latissimi, fructiferis Arboribus omne genus consiti: Colles peramæni, Vitibus, Olea, Ficu nitentes. Silvæ munificæ, herbidaque prata cum dumis venationi apta, salubres passim aquæ; Salinę cum circa littus, tum intus frequentes, Metallorum fodinę, innumeræque præterea Naturæ dotes eximiæ, quæ nisi longissima narratione, comme
rari haud possent. Vrbes sunt in hac Regione ali
celebres & complura Opida. Primariæ sunt *Arim*
Ptol. & aliis, hodie *Rimini* Incolis, *Rumelen* Germ
Nomen illi ab Amne, quo adluitur. Alii aliunde
hunt. Rerum omnium copia supra modum abu
Portus olim amplus, splendidus satisque capax, h
modicis navigiis tantum est aptus, arenis oppletus.
via urbs maritima olim *Phycoles* dicta. *Cerviani* majo
parte salarii sunt Artifices, tanto quęstu, ut Pontife
nuatim indę habeat lx millia Coronatorum. *Cesen*
sena Ptol. *Cæsena* Strab. hodie plerisque *Cesena*, aliis
nadigo, tertiis denique *Cesna*. Hodie Civitas est ad
dum frequens, annis superioribus à Bernardino Ru
Parmensi, qua Occidentem Septentrionemque sp
aucta. Arx urbi ex colle, qua Auster est valida imm
à Friderico II. Imp. condita. *Sarsina* urbs antiqu
Apennini radices, Plauti Patria, nomen hodie ret
Ravenna, Ῥάβεννα Strab. cui & Ῥαύεννα, Ῥάβενναι
Antiquam Civitatem testantur omnes. De Situ
Str. lib. v. Vrbs Archiepiscopalis. Subsunt huic Arc
piscopo *Adriensis*, *Comaclensis*, *Cerviensis*, *Foroliviensis*
ropompiliensis, *Vellimensis*, *Fille* forte, *Cesenatensis*, *Sar*
sis vel *Sarsinatensis*, *Faventinus*, *Imolensis*, *Mutinensis*, *B*
niensis, *Reginensis*, *Parmensis*, & *Barcinensis*. Pascua ad

bem optima; ex quibus magna Lactis, Butyri, Caseique copia. *Forum-Livii*, hodie *Forli*. Vrbs natura & situ, rerumque omnium ubertate præstans inter duos Amnes Roncum & Montonum sita; Aere fruens optimo. *Forum Cornelii* vulgo *Imola*. Sita est ad Santernum Amnem, Agro frumentario, Vini, Olei, aliarumque Frugum ferace. *Bononia* nobilis & antiqua Civitas, *Bologna* vulgo: Apennini radicibus adposita, ad Amnem Rhenum, Aposa torrente mediam urbem interluente: tota Orienti exposita: qua Auster est, Montes imminent vitiferi, qua reliquæ partes, agri patent longè lateque, omnis generis Frugum feraces. Cœlum illi non admodum salubre. Circuitus VII milliarium: olim multo minor. Portas habet XII. Potens est nobilitate, ædibus magnifica, porticibus frequens. Academiam instituit Theodosius Imperator, anno CCCCXXIII. Nunc *Ferrariam* videamus: cui unde nomen datum valde variatur. Veritati maxime consentaneum, *Ferrariam* nuncupatam ab *Ferrarida*, quæ trans Padum erat, Colonis huc ex Theodosii Imperatoris decreto translatis anno CCCCXXIII: quo tempore Vicus fuit absque muris ab Smaragdo Exarcho circa annum IƆXCV fossa mœnibusque septus; paullatimque ita auctus, ut tandem in nobilissimam Civitatem commutatus fuerit: Vetere Præsulatu ab Vitaliano, P. M. huc circa annum IƆCLVIII traducto, aliisque XII pagis finitimis illi subjectis ab Constante II Jmp. qui multa ipsi largitus est privilegia. Hodie *Ferrara* audit. Adsidet ripę Padi amnis, quo qua Ortum Austrumque respicit, adluitur. Cœlum ipsi crassius, ob situm palustrem. Plateas habet rectas, longas, amplas quarum plerasque Leonellus Marchio coctis stravit lateribus. Ædificiis cum publicis, licet non magnis: tum privatis supra modum est ornata. Maximum est Vrbis Fanum, Arx illi duplex, una ad flu. altera è Regione S. Georgii, Ducis Sedes: utraque satis munita. Populo frequens, rebus ad vitam necessariis abundat. Non inamœna inter primas Italiæ Vrbes merito censenda: Caput Sedesque Ducatus Atestinæ familiæ, nobilitatis & antiquitatis stupendę. Academiam hic instituit Fridericus II. Jmperator in Bononiensium contumeliam. Planiciem habet circa se maximam sed sterilem. Reliquas Romandiolæ urbes, & minorum gentium Opida prætereo.

Ducatus Parmensis.

DVcatus *Parmensis* a Civitate Parma nomen habet. Ager amœnus est, & Frugum Vitiumque optimarum fertilis, aquis medicatis pascuisque lætissimis felix: cujus Caseus & Vellera summam merentur commendationem. Civitas unde Ducatus iste nomen accepit *Parma* ab *Thuscis*, ut multæ his locis aliæ, condita, a Boiis inde possessa, lapsu temporis Romanos habuit Dominos: qui anno IƆLXX, quo tempore Mutinam, eo Coloniam, ut Livius tradit lib. XXIX, duxerunt. Calamitatem ab L. Antonio inlatam deplorat M. Tul. Philip. ultima. Conlapsa, authoritate Romani nominis libera cum aliis cœpit esse: Sequuta nunc Cæsares, nunc Pontif. Rom. Bononiensibus semper amica & conjuncta. Gravem passa est totum biennium obsidionem ab Friderico II. Imp. circa annum CIƆCCXLVIII. quod partium esset Pontificiarum. Eo inde profligato, varios habuit Regulos, *Corregios*, *Scaligeros*, *Atestinos*, *Vicecomites*, *Galeatios*,

Regio & unde dicta. *Soli fertilitas.* *Imperiū majorū.*

tios, *Sfortias*, Gallos denique, quibuscum sæpè de Vrbis dominatu certavit *Pontifex Romanus*, qui ope & auxilio Caroli V. Imperatoris, Gallis tota Italia pulsis, rerum solus deinceps in urbe potius est. Hodie suos habet *Duces*, quorum primus a P. M. institutus est *Petrus Aloysius Farnesius* Pauli III. P. M. filius, quo crudeliter intra biennium cæso, subrogatus est *Octavius* filius, eique defuncto *Alexander*, Belgicæ Gubernator: cui mortuo successit ante aliquot annos filius. Ceterum *Parma*, Strab. Ptol. in Æmylia via, quinque ab Apennino P. M. Nomen illi ab Amne *Parma*: ex aliorum mente, quod *Parmam*, hoc est, breve scutum referat. Aedificiis est splendida, plateis ornata rectis largisque; rebus ad vitam necessariis adfluens: Jncolarum nobilitate, civiumque frequentia celebris, situ est admodum plano: Cœlo summè salubri: adeo ut Plin. *Parmenses* tradat, tres quidem annos cxx, duos vero cxxx vixisse. Eam neque hyems, neque æstas adfligit. Castrum habet munitissimum, Principum & inlustrium Familiarum Palatia non pauca. In foro satis amplo, Fons pulcherrimus: & Templum ad imitationem S.P.Q. Romani exstructum: Campana tribus imposita columnis: Turris persimilis Bononiensi. Separatur ab suis Suburbiis fluvio cognomine, Episcopatus floret titulo. Incolæ venusti, nobiles, Martii, animosi, genio ingenioque præstantes. *Ducem* cum Parma habet vetusta & nobilis civitas *Placentia*; Ptol. aliisque Πλακεντια, vulgo *Piacenza*. Iuxta Padum, a quo distat circiter M.P. jacet, loco peramœno; agrorum bonitate, Civiumque claritate superbiens. Muri novi sunt: Propugnacula ampla, Munitiones insignes. Episcopatus gaudet titulo. Gymnasium habet omnium disciplinarum. Vrbis ager Vini, Olei, Frumenti, omnisque generis Fructuum fertilissimus, propter copiam aquarum: multos habens fontes, fluvios, rivulos, pascuis irrigandis facientes.

Mantuæ Ducatus.

DVcatus *Mantua* nomen habet ab urbe *Mantua*. Hujus Imperium primum fuit penes *Tuscos*, Vrbis auctores: hinc penes *Gallos Cenomanos*: post quos *Romani* rerum ibi sunt potiri. Maximam sub Triumviratu cladem tulit. Quum enim *Cremona* victoribus diripienda esset concessa, propter vicinitatem magnam Agri sui partem amisit. Hinc Virgilius. *Mantua va misera nimium vicina Cremona.* Successerunt Romanis *Gothi*, & *Langbardi*: quibus profligatis, Vrbs ad *Imperatorum* potestatem est retracta, ea rursus labante, in libertatem se cum multis aliis vindicavit, quam obtinuit, donec ab Othone II. Jmp. *Theodobaldo* Comiti Canossano donaretur. Subrogatus illi *Bonifacius* Filius; eique sine mascula prole defuncto *Beatrix* conjux, cum *Mathilde* filia, quæ Mantuam summopere ampliavit. Vrbs *Mantua*, Strab. & Ptol. hodie *Mantoa*. Initium Vrbis ponunt varii variè. Quidquid sit, antiquissima ipsi est origo. Posita est in medio Paludum, quas Mincius, ex Lacu Benaco egressus, creat, nec nisi pontibus, qui eximii admodum, aditur: hinc ob naturam loci munitissimis Italiæ concensenda. Ampla est, & magnificè publicis privatisque ædificiis ornata, rectisque plateis decora.

Regio Imperiis majorũ.

Vrbs Mantua.

Hactenus

Brixiensis Comitatus.

Regio, & unde dicta. HActenus *Lombardiam* perlustravimus: sequuntur nunc *Brixiensis Comitatus & Mediolanensis Ducatus* explicandi. Nomen priori a civitate nobili *Brixia*. Partem ejus tractus occupat quem olim *Cenomani* tenuere. Patetque *Territorium Brixiense* in longitudinem mill. C a Limone Benaci Lacus vico, ad Vrceanum Opidum. *Situs.* Latitudo est mill. L a *Moso* usque ad *Dialengem*: situsque est inter Benacum, Sebinumque Lacus. *Soli fertilitas.* Ager uberrimus Tritici, reliquorumque Frumenti generum, item Vini, Oleique fertilis, neque carens Ferri Aerisque fœcunditate. Habet & Aurum, Argentum, Alumen, Marmor Porphyreticum, & aliud ex atro & viridi variegatum, quod *Serpentium* vocant, Ophiten Plin. aliosque Lapides precio nobiles: *Marchasitam* etiã, quem *Pyritem* vocarunt Veteres: Abundatque omnibus quę ad vitæ necessitatem cultumque expetuntur. *Brixia* fidem *Populi Rom.* perpetuo coluisse legitur: præsertim Bello Punico post cladem ad Trebiam amnem ab Hannibale inlatam. *Colonia* deducta est cum reliquis Transpadanis ab Cn. Pompejo Strabone, anno ICCLXV, & postea cum aliis ab C. Cæsare Dictatore Civitatis jure donata. *Imperiũ majorũ.* Deinceps in *Imperatorum* fuit potestate quãdiu salva stetit sua Romano Nomini majestas. Post ab Radagiso Gothorum Rege incendio vastata, anno CCCCXII: hinc ab Attila Hunnorum Principe subversa, sed refecta anno CCCCLII imperante Martiano: mox ab *Langbardis* possessa usque ad captum ab Carolo Magno Desiderium: quo exstincto, successit *Francorũ Imperium*. Inde ab Othone Saxone Cæsare libera Imperii Romani. Civitas est facta, anno CIƆCXXXVI: mox ab Henrico VI direpta, muris nudata, suisque spoliata Privilegiis: ab *Scaligeris*, Veronę Ducibus, opera Guelforum est capta. His successerunt *Vice-comites*, Mediolani Principes: a quibus sæpè vexata ad *Venetos* defecit: quibus ab *Gallis* rursum adempta, paullo post iis est restituta. *Brexia* Strab. & Ptol. hodie *Brescia*. *Vrbs & Opida.* De hujus Vrbis origine varia traduntur, sed parum explorata. Aliis certiora forte apud Livium, quem multi sequuntur. Notat ab *Cenomanis* conditam: cum Elitovio & Beloveso Ducibus ex Galliis, per Taurinos & Alpes Julias in Italiam transgressis. Hinc *Cenomanorum* genti tribuitur etiam a Plin. & Ptolemæo, quin & Livius lib. XXXII *Brixiam Cenomanorum* signat caput. Civitas est pervetusta, dives, populosa, ampla, validis munita muris, Arce superbiens inexpugnabili, pulchra edificiis cum publicis tum privatis. Etiam amnis perlabitur *Garcia* quem aliqui *Melam* vocant. Castrum habet munitissimum è vertice Vrbem despiciens: & egregio firmatum ab Venetis præsidio: Templa magnifica: Monasteria stupenda: Hospitale pulchrum. In Palatio Capitanei hæc leguntur:

Hic locus odit, amat, punit, conservat, honorat
Nequitiem, pacem, crimina, jura, Probos.

Templum & Episcopi Palatium, quin tota Civitas, ejusque Territorium, omnia inquam, passim lectissimis Marmorum Inscriptionibus, Statuis, Statuarum titulis & elogiis, variorumque Epitaphiis sunt plena. Incolæ locupletes, lauti, nobiles, solertis ingenii. Opibus hodie

floret:

floret: *Vrbis Veneta Sponsa* cognominari solita. Fidem Christianã suscepisse traditur ab *D. Apollinari* Ravennatũ præsule. Episcopatus habet titulum. De ea sic Scaliger:

Quæ pingues scatebras specula despectat ab alta
postulat Imperii Brixia magna vices,
Cœlum hilarum, frons læta urbi, gens nescia fraudis,
Atque modum ignorat divitis uber agri.
Si regeres patrias animis concordibus oras,
Tunc poterat Dominis ipsa jubere suis.

Est in hoc Territorio etiam *Quintianum* Opidum, viginti mill. pass. a Brixia Meridiem versus situm, propè Ollium amnem. Item *Reggiate, Bottesino, Vtele, Novalara* cum multis aliis. *Lacus* habet *Benacum*, sic dictũ ab Opido quod hic olim, cujusque hodie cernuntur vestigia. Hic *Lydius* Catullo, ab *Lydis* i. Tyrrhenis, quos fama est quondam vicinos illi agros coluisse: *Lago di Garda* Italicè: *Gard-se* Germanicè ab Arce Orientaliori ripæ adsita. Hic Lacus, ut scribit ad Cardinalem Polum Alexius Vgonius, optimis piscibus aliis præstat: amœnissimis Collibus circumseptus: undique fontes scatent: hac illac Nemora, prata virentia, Vineæ, Olivæ, Abietes, Lauri, Cedri: Opida præterea rebus omnibus necessariis referta in modum coronæ illum ambiunt: ita ut nihil omnino illi desit ex hisce rebus, quæ loca campestria visu quidem pulcherrima & usu grata atque jucunda efficere possunt &c. Est & alius *Sebinus* aut *Sevinus*, nunc *Lago d'Iseo* ab *Iseo* castro quod in ejus ripa. Hic exceptum ad Septentrionem *Ollum*, rursus ad Austrum evomit. Est denique inter *Sebinum* & *Benacum Lacus Idrinus*, vulgo *Lago d'Idro*, vel *Idro Lago*. Nomen illi ab *Idro* castello. Alii ab *Hydra* dictum censent, quam Hercules hic perhibetur peremisse. piscibus abundat. Exonerat se in *Idrinum* per varios amnes: Minores, qui vernaculè *Lago Cap, Lago Runcone*, & alii. *Mella* vel *Mela* hoc Territorium medium quodammodo secat. Mellæ nomen retinet in hunc usque diem. Non percurrit tamen ipsam, uti videre est, urbem, sed haud procul inde ipsius agrum. Fluviolus qui urbem perlabitur hodie *Garza* vocatur.

Lacus. Flumina.

Ducatus Mediolanensis.

Regio. Soli fertilitas. Imperii majestas.

DVcatus *Mediolanensis* suo ambitu ccc milliaria complectitur. Incredibilis agro est fertilitas, copiaque rerum omnium stupenda. Tractum vero hunc M. Marcello & Cn. Scipione Coss. cum plerisque urbibus Transpadanis in Romanorum ditionem concessisse, formamque provinciæ accepisse, auctores sunt Livius, Florus, Polybius. In eadem urbe Imperatores aliquot posteriores consedisse loci oportunitate ductos constat, Nervam, Trajanum, Hadrianum, Maximinianum, Philippum, Constantium, Constantinum, Jovinianum, Valentem, Valentinianum, Theodosium. Trajanus certè regiam hic ædificavit, quæ hodieque nomen servat *palatii*. Debilitata autem Cæsarum potentia, variorum hæc urbs Barbarorum impetu convulsa est & labefactata: Gothorum, Hunnorum, Langbardorum: quibus, Caroli Magni auspiciis, Italia exactis fidei se commisit *Francorum Regum*, inde *Germanorum Cæsarum*, quorum plerique Ferream coronam Imperii solemnia, accipere ibi, in vetusta celebrique *D.* Ambrosii æde, consueverunt, uti singulorum exemplis probat Leander. Tandem sub Fridericis I & II Cæsaribus quibus perpetuo rebellavit, novos sortita est Dominos, *Galeatios Vicecomites*, qui deinde, anno CIƆCCCXCV *Duces* à VVencesłao Imperatore nominati. His deficienti

deficientibus *Sfortiæ Ducum* insignia sunt adepti, consentientibus Civium suffragiis. & accedente Romani Imperii auctoritate: quod Galeatii nunquam obtinere potuerant. Horum stirpe majorum nostrorum ævo exstincta, successit Carolus V. Imp. qui principatum ad *Reges Hispaniæ*, Successores, transtulit. Vrbs primaria Latinis Scriptoribus omnibus *Mediolanum*, *Mediolanium* Polyb. Strab. Ptol. cui & *Mediolana*, Italis hodie *Milano*: Germanis *Mey-landt*. *Mediolanum* ab Gallis Insubribus conditum: auctores sunt Livius, Trogus, alii, qui Belloveso Duce, in Italiam profecti, pulsis Tuscis, fundamenta isthic Vrbis locarunt: anno, ut quidam computant, ante Christum natum CCCXXXIX: ut alii CCCLXXX. Quidquid sit antiquissima est. Nomen illi natum, judicio V. CL. Isaaci Casauboni ad lib. IV. Strab. ab Santonum in Galliis Vrbe *Mediolanio*. Quidam vocem ajunt esse Germanicæ originis, quasi *Mey-landt* ab agro vernante, qualis *Majo* Mense solet esse: vel *Midlandt*, quod medium esset & velut umbilicus, uti etiam Iovius indicat Insubriæ, Ticino amne clausæ: vel denique *Maegde-landt* sive *Meydel-landt*, *Virginis Regio* vel Terra, ab Minerva cujus ibi Templum fuit, quod olim S. Salvatori, post D. Virgini, hodie D. Teclæ Sacrum. Situs *Mediolano* inter Ticinum Abduamque, haud procul Alpibus, peropportunus: natura cœli solique temperatus. Inter maximas Europæ censetur Vrbes, mercatura opibusque florens: splendore superbit ædificiorum: Templorum magnitudine, Prætoriorum amplitudine, pulchritudine Vicorum: Mœnibus, propugnaculis, Armamentariis supra modum instructa, spacium complectens immensum. Suburbia habet longa lataque, quorum nonnulla cum magnis Civitatibus committi possent, altis fossis non secus, ac Vrbs ipsa, undique cincta. Post Ædem Sacram, quam *Domum* vocant, magnificè speciosèque ad Forum exstructam, D. Laurentii Fanum est ingens in ruinis Tēpli Herculis excitatum. Exstant etiamnum sedecim striatæ Columnæ peraltę, magnificentissimi operis vestigia. Arcem ibi videre est, omnium ferè, quę in hoc terrarum Orbe munitissimam, cui *Porta Ioviæ* nomē, inexpugnabilem, quaque in Europa nihil celebrius. Xenodochium ibi vel Nosocomium suburbanum, via Bergomati, jugerum aliquot spatio amplissimum, ab Sfortiis inchoatum, nondum absolutum. Est & Curia vetus ubi exiguum D. Gothardi Fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum. Multæ sunt in Vrbe prisci ævi inscriptiones, aliaque veterum Monimenta. Academiam habet antiquissimam, ubi etiam Virgilius litteris operam dedisse creditur. Ad Prædicatores tam insignem esse Bibliothecam scribit Leander, ut celeberrimis Italiæ non cedat. Artificum diversa ibidem genera, tanta frequentia, ut vulgato proverbio dicatur, *Che chi volesse rassettare Italia, si ruma Milano*, *Mediolanum* scilicet *destruendo, Italiam instrui posse.* nimirum quorumvis artificum copia. Dicitur Hispaniæ Rex ex hoc Statu proventum habere octoginta aureorum millia. Administratio causarum civilium & criminalium pendet ab Senatu Mediolanensi: in quo XVI sunt Doctores, & nonnulli Prælati patritiique Mediolanenses. Archiepiscopatus Mediolanum floret dignitate, cujus Archiepiscopus hos habet suffraganeos, *Bergomensem, Brixiensem, Cremonensem, Laudensem, Novariensem, Vercellensem, Ipporegiensem, Viglevienſem, Astensem, Aquensem, Albensem, Terdonensem, Saonensem, Albingaunensem, Vintimeliensem, Placentinum, Papiensem, & Ferrariensem* exemptos.

Vrbs Mediolanum.

Ratio gubernandi.

Regio. Situs.

HAc Tabula Ditiones trium Vrbium primariarum *Marka Tarvisina* delineantur, *Verona*, *Vicentia*, & *Patavii*. Occurrit primo loco *Verona ditio* sive Territorium. Ejus longitudo, quæ a Bruchelio Opido sumitur Rivam usque, in ultimo Benaci recessu positam, LXV est Milliarium: latitudo ab Turre Confinium Rivoltellam usque XL.

Soli qualitas.

Ager ex parte lapidosus, ac propterea incultus, ex parte optimus est. Tritico, Oleo, Vino, pecoribus, Vellerum item pretiosorum ceterarumque frugum copia abundans: nobilissimas item habens Lapidicinas. Lectissimos etiam medicinalium herbarum thesauros, præcipuè in monte Baldo, quibus legendis undique eo confluit Æsculapii proles.

Imperiũ majorũ.

Vrbem Veronam condidisse feruntur *Tusci*, apud alios *Galli Cenomani*: quibus ejectis, in fide diu fuit & potestate *Romanorum*: quorum auspiciis *Coloniam* eo duxit Cn. Pompejus Strabo, Magni Pater. Ab *Attila*, Hunnorum Rege, post vastata, variis inde subdita fuit Tyrannis, quorum agmen duxerunt facile *Gothorum Reges*: Hos expulerunt *Langbardi*; Langbardos Carolo Magno Duce *Franci*: post quos *Berengariis* ab Otthone I. Imp. Italia ejectis sui juris facta quietem áliquandiu habuit sub auctoritate fideque *Romani Imperii*. Per vim adeptus *Actiolinus Romaninus* præfecturam in Dominatum convertit, exacto *Azone Atestino*, quem S. P. Q. Veronensis Prætorem designarat. Eo defuncto circa annum CIƆCCLIX communibus Civium suffragiis *Scaligeri* magistratum gesserunt cum titulo Vicariorum & principum annos propemodum CXXVIII: quibus exturbatis partim, partim veneno necatis, suæ ditionis fecerunt *Galeatii*, inde *Carrarienses*. Hos exterminarunt *Veneti* in quorum etiamnum potestate constanter & trãquillè perseverat.

Urbs Verona.

Vrbs *Verona* & Οὐηρῶνα Ptol. nomen hodie retinet. Germani *Dietrichs Bern*. Aerem habet tenuem. Non absimilis Helvetiorum Basileæ natura, situ, pulchritudine ædificiorum est nobilis: æquo solo recumbens, ad Meridiem, Ortum, Occasumque conversa brumalem: tellure ad Septentrionem leniter adsurgente, jugisque Theatralem pænè formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Mille antiquitatum vestigia veterem testantur Vrbis magnificentiam & divitias. Vias habet rectas & amplas, coctili stratas lapide. Templa circiter XXXV, quorum præcipua pervetusta Ædes Cathedralis, & *D. Anastasii*; *Monasteria* X. In summo clivo duæ sunt Arces nobilissimæ, *D. Petri*, & *S. Felicis*. Item *Castellum Vetus*, & quæ vulgo *Citadella*. Amphitheatrum ibi visitur omnium maximum, & quo nullum ferè integrius, media Vrbe adsurgens. Civitas hæc Episcopatus gaudet dignitate. Incolæ magnifici, splendidi, jucundo adspectu, ingenii summi, maximèque ad litteras idonei. Jllud hoc loco non omittendum, quod cum Veneti hanc urbem munirent, in ipsis fossis antra excavata è topho inventa sint; cumque in monte foderetur, Echini Saxei illic spectati sint, itemque conchæ, ostrea, avium rostra, Stellæque pisces, omnia in lapidem versa.

Vicentiæ

Regio. Soli fertilitas. Imperiū majorū.

VIcentia Ditio sequitur, cujus Ager ut amœnissimus, ita Vini, Frugum, aliarumque rerum fertilissimus, præcipuè Mororum, quorum frondibus Bombyces aluntur. Haud procul Vrbe duæ nobiles Lapidicinæ, in Monte, qui *Cornelius* Latinis, vulgo *Covelo*. Sunt & Marmorum in Valdanio vico. Vrbs ab *Tuscis*, vel, ut scribit Trogus, ab *Gallis* condita, sequenti ævo in fide diu stetit *populi Romani*, usque ad *Attila* tempora, a quo vastata, post in *Gothorum*, inde in *Langbardorum*, postremo in *Italia Regum* fuit potestate. Iis pulsis, libertate sua sub auctoritate *Imperii Romani* est usa, usque ad Frederici II Imp. principatum, a quo direpta cremataque varios habuit Dominos, *Carrarienses* patavinos, *Scaligeros* Veronenses, *Galeatios* Mediolanenses: *Venetos*. Tandem *Maximiliani* I *Imperatoris* armis infestata, ejusque fidei subjecta, *Venetis* ad extremum est reddita. Vrbs ipsa Trogo, Pomponio, Tacito, aliis que dicitur *Vicentia*. *Vicetia* Plin. & Antonino: *Bisetia* & *Bitetia* Æliano, Οὐίκεντα, Ptolemæo, vulgo *Vicenza*. Sita juxta radices collis, duobus amnibus, qui navigabiles, Rerone & Bachilione inæqualiter divisa. Non usque adeo elegans & magna, sed populosa, rerumque omnium copia abundans. Quatuor ibi notatu digna, Palatium Prætoris magnificum, Pons unius Arcus; Saxum solidum Aræ majoris in Ecclesia D. Laurentij, stupendæ longitudinis, Theatrum denique, vulgo L'*Academia*. Cœnobium ibidem D. Coronæ, ubi pulcherrima Bibliotheca. Incolæ ingeniis sunt vividi, ad litteras, militiam, mercaturam promtissimi, faciendæ rei perpetuo sudantes, splendidè vivunt, honestè vestiuntur. Episcopatus gaudet dignitate. Porro in *Vicentinorum* ditione Opida sunt *Marostica* celebre & divitiis affluens Opidum. *Brendulum* divitiis, nobilitate ac frequentia nobile, *Lenicum* cum opibus & multitudine, ac nobilitate, tum amplitudine, multis Italiæ Civitatibus par. Est & sexto supra Vicentiam lapide, Austrum, versus, pagus, & Castellum *Custodia*, quod ibi quondam noxii homines custodiri consueverint in vastis Latumiis, ad cædendos ædificiis faciundis lapides.

Vrbes & Opida.

Patavii Ditio.

Regio. Situs. Soli fertilitas.

SVperest *Ager Patavinus* nobis in hac Tabula describendus. Hic apud Bernardinum Scardeonium describitur his terminis; *A meridie Athesis Fluvius procurrit; a Septentrione Muso amnis parvus dilabitur, ab Oriente æstuaria Venetiarum, ab Occidente vero Colles sunt Euganei & Ager Vincentinus. Patet omnis hic circuitus* CLXXX P. M. *in quo Sexcentæ & quadraginta septem Villæ seu Pagi.* Dicere solitus scribitur ab Cœlio Rhodigino Constantinus Palæologus, *nisi sciret a sanctissimis viris affirmari, in Oriente Paradisum esse, arbitrari se non alibi eum reperiri posse, quam in persuavi patavina amœnitate.* Ager Frumenti, variorum Fructuum, Vini etiam generosissimi ferax, unde Martialis, *Pictaque pampineis Euganea arva jugis.* Venationibus insuper, Aucupiis & Piscationibus frequens. Mirabilem rerum omnium copiam Incolæ triviali celebrant proverbio, *Bologna la grassa, Padoua la passa.* Vrbs perpetuo amica sociaque

que populi Romani, uti patet ex Livii libro XLI. & Marci Tullii Philippicis. Colonia deducta multo meliore fuit conditione, quam aliæ Coloniæ: Nam Patavinis jus etiam suffragiorum datum legitur, tanquam Civibus Romanis. Capta direptaque cum aliis ab Attila Hunnorum Rege, annisque centum post a Langbardis, qui & igne cremarunt, cum Caroli Magni Principatu, partim sub Regibus cœpit esse *Italiæ*, Francisque Cæsaribus: partim sub Berengariis: sui tandem juris quodammodo facta imperante Othone I. Prætorem ex suis creavit & populi Præfectum. Duravit hæc Reipubl. forma usque ad *Fridericum* II, cujus jussu auspiciisque Urbem occupavit *Actiolinus Romaninus*: post quem Dominos habuit *Carrarienses*, *Scaligeros*, *Galeatios*, & circa annum ab Christo nato CIƆCCCCIV *Venetos*, quibus adhuc paret, tanquam pia Mater, præ senio virium non satis compos, piæ filiæ (nam *Patavinorum Colonia*, *Venetia*) non tam imperio, quam ministerio regenda. *Patavium* Civitas antiquissima, flos & decus Urbium, quascumque tellus Itala continet, Παταΰιον Pt. hodie *Padua*. Ptol. etiam alio loco *Batobium* nominatur. Nomen natum quidam putant a *Padi* vel *Paludum* vicinitate. sicque dictum quasi *Padavium*: nonnulli a *petendo*, quod avem Antenor, Urbis conditor, telo petiverit: Incertis conjecturis. Condidisse memoratur Antenor Troja profugus. Sita est Urbs loco fertili & plano: placidissima Cœli fruens temperie, summa Soli bonitate, Euganeorum Montium amœnitate, Alpium Marisque vicinitate beatissima. Perfluit eam Brenta amnis. Ambitus duplex hodie, olim triplex: Exterior sex millia ducentosque passus continet, cum VI Portis magnificis: Interior tria millia passuum altissimus, superne deambulacrum habens perpetuum. Magnifica porro, splendida, rebus omnibus, quæ ad vitam necessariæ, adfluens: Silice strata: Fossis, Vallisque & propugnaculis undique bene tuta: Ædificia habet Sacra, Profana, Publica; Privataque magnifica & sumtuosa Monasteria Virorum sunt XXIII & XLIX Virginum Collegia. Palatium ibi Henrici Imp. opus, in quo Ius dicitur, tota Italia nominatissimum, nullis fultum columnis, plumbo tectum. Curia insuper publici consilii, cum Porticu, columnis marmoreis suffulta, Saxo constructa, plumbeis item laminis intecta; Fora maxima sunt V, Pontes XXXIX, ex lapide, fornicati, supra Brentam. Porticus amplissimę, Areæ spaciosissimæ, Nosocomia III, Xenodochia totidem. Est & Orphanotrophium. Domorum quatuor millia hodie suo ambitu complectitur. Incolæ summis prædITI sunt ingeniis, ad arma, litteras, omniumque virtutum studia promti. Nobilitarunt Patavium ortu suo Titus Livius, Cn. Valerius Flaccus, L. Aruntius Stella, & innumerabiles alii. Academiam habet Patavium nobilem, quæ Natales suos debet Carolo Magno Imperatori, vel, ut aliis placet, Friderico II, adolescentiam Urbano IV P. maturitatem, inlustrissimæ Venetorum Reipublicæ. Videre ibidem est Bibliothecas varias, Græcis Latinisque libris abunde instructas, unam apud S. Ioannem in Viridario, alteram, apud S. Iustinam, tertiam apud S. Antonium. Adeo vero Fluminibus irrigatur hęc Regio, ut maximo Incolarum commodo & utilitate, nullus agrestis vicus ultra V. pass. millia à Flumine distet.

Urbs & Opida.

Regio & unde dicta. Situs.

SEquuntur apud Merc. *Forum Iulii*, & *Istria* cum aliis regionibus. Nomen primæ Regioni vel ab *Foro Iulio*, Vrbe primasia, vel ut alii volunt, ab *Iulio Cæsare*, qui aliquot Legiones hac adversus Germanos duxerit. Italis hodie *Friuli*; Germanis, *Friaul*: Venetis aliisque *Patria* nuncupatur. *Aquilejensem* etiam appellatam fuisse patet ex Historiis. Fines huic Regioni ab Ortu Istria: ab Aquilone, Montes lapidei, qua Occasus, Alpes Vindelicæ Noricæque, qua Auster, Sinus Hadriaticus. Beant regionem Cœlum temperatum, aer salubris, Campi lati, irrigui, fructuumque omnigenorum fertiles, Prata nitidissima, Pascua pecoribus gratissima, item Vites Vina generantes generosissima, Silvæ quoque tam materia cædenda, quam venationibus munificæ, Montes Metallorum, Marmorumque variorum, nec non preciosorum lapidum feraces. Inhabitarunt primum hanc regionem *Euganei*, inde successu temporis *Veneti*, mox *Galli*, postea sub *populi Romani* fuit imperio, cujus majestate inclinante in *Langbardorum* venit potestatem. Iis successerunt *Imperatores*, his *Berengarii*, quibus excisis in ditionem rediit *Imperii Romani*. Donavit bonam ejus portionem *Aquilejensi Ecclesiæ* Otho Imp. reliquamque cum Istria Conradus. Fecerunt tandem sui juris *Veneti*, circa annum CIƆCCCCXX, qui hodieque ibi dominantur, licet pleraque *Comitibus Dominisque* subsit peculiaribus. Metropolis hujus regionis *Vtinum*, vulgo *Vdene*, Germanis *Weyden*. Leander arbitratur antiquum esse opidum, ejusque mentionem fieri apud Plinium. Niger credit Ptol. aliorumque *Forum Iulium* esse, non benè. Quidquid statuendum sit de prima origine, Vrbs est ampla & magnifica, rebus omnibus necessariis adfluens. Ambitus ejus milliarium est quinque. Veneti hodie Remp. regunt missis eo præsidibus quos *Locumtenentes* vocant. Civium in ea numerus est XVI millium. Sunt & aliæ Vrbes, *Aquileja*, *Aquilegia* vulgo, *Aglar* Germanis. Sita ad Natisonem fl. Vrbs olim fuit ampla, copiosa, Mœnibus firmissima, Templis, magnifico Theatro, aliisque operibus publicis & privatis supra modum ornata. Hodie infrequens est Colonis, & ad solitudinem propemodum perducta; quæ quomdam summo fuit splendore, summaque amplitudine. Fidem sequuta legitur constantissimè *Imperii Romani* usque ad *Attilæ* Hunnorum Regis tempora, a quo totum obsessa triennium magna Annonæ inopia laborans, tandem capta est & vastata, obtruncatis XXX ferè septem hominum, qui in eo degebant, millibus, reliquis Gradus insulam fuga elapsis. Post ab *Narsete* restituta, in *Langbardorum* aliquandiu fuit potestate, usque ad Caroli Mag. in Italiam adventum; ex quo *Italiæ Regibus*, deinde *Imperatoribus* paruit. Post sub ditione *Patriarcharum* esse cœpit, ab iis ad *Venetos* venit, sub quibus jam nunc pace alta & tranquillitate fruitur. Ceterum Patriarchatui Aquilegiensi subsunt Episcopatus hi, *Concordia*, *Pola*, *Parentium*, *Triestinensis* vel *Tergestinensis*, *Comaclensis* vel *Petenensis*, *Iustinopolitanus*, *Madrientis*, *Civitatis Novæ*, vel *Emonensis*. Reliquos quære Tabula secunda Lombardiæ. Gradensi vero *Castellanensis* vel *Venetiarum* Episcop. *Torcellanensis*, *Equilensis* vel *Eusulanus*, *Caprulensis*, *Clodiensis*, *Civitatis Novæ*, *Goritia*, judicio Leandri, *Iulium Carnicum* Antonino & Ptol. Alii de *Iulio Carnico* aliter statuerunt.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Imperiū majorū.

Vrbes

Amasæus

Amasæus lib. de Venet. finib. *Goritiam* notat, ubi quondam *Noreja, Noritiam* Candidus. *Goritia* suos habet Principes, qui Ducibus Austriæ parent. Opidum est opibus & nobilitate clarum. *Portus Gruarius*, Plin. *Portus Romatinus*, *Spilimbergum*, natura loci opereque munitissimum, *Maranum* frequentia divitiisque clarum, *Mons Falconis* nobile divesque Opidum. Est & *Palma* Civitas & Arx rotunda a Venetis exstructa anno CIƆIƆXCIII, cujus fundamentis substrati sunt nummi, cum hac inscriptione, Parte una, *Pascale Ciconia Duce Venetorum, an.* Dom. CIƆIƆXCIII. Parte altera, *Fori Iulii, Italiæ, Christianæ fidei propugnaculum.* Reliqua minorum gentium Opida prætereo. Flumina ad hanc regionem pertinent, *Romantinum, Tilaventum, Sontius, Frigidus, Natiso, Alsa, Turrus*, alia. Indigenæ ad humanitatis Artes, Mercaturam aliaque honesta studia aptissimi.

Flumina.

Istria.

Regio.

Situs.

FOro Iulii succedit *Istria*, Latinis Græcisque Scriptoribus satis nota, nomen hodie servans, Germanis *Hister-reich*, quasi *Istriæ Regnum*, dicta. *Iapydiam* quondam fuisse nuncupatam, indicat non obscurè Pl. *Peninsulæ* formam refert, pleraque, inter duos sinus Tergestinum & Carnarium, Mari cincta Hadriatico, ab Septentrione Alpibus munita Carnicis & Noricis; ab Occasu antequam in Mare excurrere incipiat, Formionem habens amnem, Arsiam vero fl. ab Ortu. Latitudo XL P.M. Ambitus, CXXII, ab Formione, quem dixi, ad Fanaticum usque promontorium, vel intimum, Carnarii sinus angulum extensa. Tota regio asperior est, collibus tamen potius, quam montibus ornata, qui Vini, Olei, aliorumque Fructuum feraces, Frumenti ceterorumque Leguminum infœcundiores, exceptis Agris *Piscino & Humagio.* Mons ibi est, qui *Major* vulgo, benignus Herbarum Simplicium, quas avidè extranei quæsitum huc properant medici genitor. Salem *Istria* abundè præbet. Saxifodinæ ibi non inutiles. In Roviniensi agro Marmor cæditur, quod *Istricum* dicitur, maximi per Italiam precii. Porro Istria ex parte Venetorum est, ex parte Austriacorum. Specialiora videamus. Per oram incedenti occurrit statim *Iustinopolis*, Vrbs Chersonesi primaria. Sic doctis vocatur, quæ vulgo *Cabo d'Istria*. Nomen prius ab *Iustino* Imp. Posteriore deinceps nomine cœpit dici, quod Foro Julio egressis in capite adituque Regionis occurrat. Parvam occupat insulam, quæ pass. longa mille, latitudine modica: trino teli jactu divisa ab Continenti, cui jungitur pontibus, qui versatiles. Arcem habet in medio, quatuor munitam turribus. In *Venetorum* hodie est ditione. Succedit in ora quinto ferè lapide Castellum *Insula*: Continenti ponte lapideo nexum. Sequitur mox *Vranum*, Italis *Castellatium*, & postea *Castillerium*, vulgo *Castelier*. Quingentis hinc passibus ad *D. Simonem* devenitur: inde millia V *Piranum* abest: totidem hinc *Salvorum*: pari propemodum intervallo *Vinacum*. Ab Vinaco millia duo numerantur ad *D. Peregrinum*: hinc ad *D. Ioannem della Corne* pass. mille: totidemque dein ad *S. Laurentium* vulgo *di Daila*: mox ad alterum lapidem ipsa *Daila* & ad tertium *Civitas Nova*, olim *Aemonia*. Post *Quietum* fl. tria mill. sunt ad *Portum Cerverium*. Visitur quarto inde lapide *Parentium* civitas, hodie *Parenzo*. Sequitur mox Opidum *Orser*, Latinis *Vrserium*. Superato

Soli qualitas.

Vrbes.

perato Lemo, Rovinium: tum mox quæ vulgo *Le Colonne*, *Portesuol*, *Mutazzo*: indeque promontorium *Cisanum*, *Muratio*, *Phasaniam* tria sunt millia, hinc ad *Vallem Bandoniam*, duo, totidemque ad *Marcodainum*: tria inde ad *Portum Pola*. Conspiciendam deinde se præbet in alto difficilique monte Vrbs Episcopalis *Pola* priscum nomen retinens, In solo plano sita, Tergeste millibus circiter C abest: Ancona, trajectu maris Hadriatici, mill. ccxx.

Flumina. Istria fluvii sunt: *Risanus*, *Draconia*, *Quietus*, *Lemus*, *Arsia*.

Silva. Silvæ etiam sunt, tum aliis usibus, tum ad naves extruendas materiam affatim subministrantes. Incolæ re sunt tenuiore, Venetis omnem negotiationem ad se trahentibus. De *Windorum marchia* infra dicendum erit, eoque de ea scribere hic supersedebo. De *Karstia* & *Cilia Comitatu* vix habeo quod scribam: pauca de *Carniola* subjiciam.

Carniola.

Regio, & unde dicta. CArniola a *Carnis* populis, quemadmodum & Carinthia nomen obtinuit. De his Volaterranus Geographiæ lib. II. Supra Istros *Carni* sunt, lata regio, a Foro-Iuliensibus incipiens, atque ad montana pertinens.

Soli fertilitas. Regio ipsa Carniolæ montosa licet & Alpestris, quemadmodum & reliquæ hujus tractus Provinciæ: Vini tamen, Olei, Fructuum ac Frumenti hinc inde copiam

Vrbes. profert. *Carniolam* autem duplicem statuunt: *Siccam* scilicet, quæ aquarum indiga est: alteram irriguam, in qua *Savus* fl. ortum habet, & *Nauportus* qui *Labatus* hodie dicitur, & alii plures flu. *Ducatus titulo* ornata est. Vrbs primaria *Labacum* ejusdem cum fl. nominis. Nonnulli *Goritiam* in Carniola collocant, quam nos supra in Foro Julii recensuimus, In Læva Sontii ripa sursum propugnacula reperiuntur bina, quondam a Venetis ad tutelam fl. condita, ne Turcarum excursionibus hac, uti prius, pateret via. Reliquæ, quæ hic recensentur in Foro Iulio a nobis commoratæ sunt. Porro in hac regione Lacus est, qui singulis annis Messem, Piscationem & Venationem præbet. *Lacus.* Adcolæ *Zircknitzersee* nominant ab Opido *Zircknitz*, quod in ejus ora situm. Sed libet ejus descriptionem paullo accuratius ex Georgio Wernhero hic describere: Clauditur is circumquaque Montibus: patet ad sesquimilliarium, minus laxa latitudine. Ex montibus circumpositis rivi quidam ignobiles procurrunt suo quisque alveolo: ab Orientali quidem plaga tres, ab Australi v. Singuli quo longius fluunt, hoc minus scatent aquis, terra nimirum ipsos conbibente, donec postremo absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ videri possent. Itaque quacumque pateat locus, diffunduntur aquæ, & Lacum efficiunt. Hæ aquæ non minus ferè celeriter recedunt, quam accesserunt, sed non per scrobes illas tantum, sed universa pene terra eas non aliter recipiente, quam si per cribrum diffunderentur. Quod cum fieri sentiunt adcolæ, continuo grandioribus ejus meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim advolant ad piscationem, quę ipsis non modo jucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam hi pisces sale conditi magna copia ad vicinos exportantur, Porro siccato lacu fit Messis, qua parte solum consitum, & idem rursus conseritur, anteaquam inundet. Graminis ita est ferax, ut post vigesimum diem secari soleat. Quis hic ludentis Naturæ miracula non suspiciat? Sed de his hactenus, ad reliqua pergamus.

Regio. SEquitur *Tuscia*, antiquis Scriptoribus tribus præcipuè nominibus celebrata: *Tyrrhenia*, *Etruria*, *Tuscia*: Ex his tribus postremum sanè hodieque retinet. *Toscana* namque vulgo audit. *Nomina & unde deducta.* Fines ejus sunt ad Meridiem Mare Inferum, sive Tyrrhenum; ad Septentrionem Mons Apenninus, ubi Vmbria & Galliæ Togatæ pars: ad Occasum Liguria, a qua Macra fl. disterminatur: ad Ortum Tiberis. *Situs.* *Soli fertilitas.* Terra ipsa qua Mari propior, planior est, oræque spectatu jucundissimæ; intus montosior: universim pulcra, nobilis, nullique Italiæ Regioni sua beatitudine postponenda. Latos lætosque aperit Campos, rerum omnium fertiles; amœnissimas Valles, Montes, Collesque, Prædiis, Hortis, Arboribus, præcipuè Malis Medicis Citreisque consitis, nitentes. Vinetis abundat Vina producentibus generosissima. Veteres Incolæ universim dicti quondam *Tyrrheni*, *Etrusci*, *Tusci*. *Imperiū majorū.* Cum *Tuscis* jam inde ab Romuli tempore populus Romanus bellum gerere cœpit, perpetuoque temporum tractu gessit, adeo ut, rebus ad periculosissimum statum adductis, sępè Dictatore contra ipsos fuerit opus. Anno Vrbis CCCCLXXIV Vulsiniensibus & Vulcientibus florentissimis *Etruscorum* populis victis per Ti. Coruncanium Cos. Romano Imperio sunt adjecti, atque ea parte Imperium ad Arnum usque est propagatum: Neque post id tempus justum cum *Tuscis* bellum fuisse gestum memoratur. Ita subjugati constanter in fide populi Romani manserunt. Inclinantibus Romanorum rebus, varias sunt calamitates passi ab *Gotthis*, *Langbardis*, *Hungaris*, aliis. Eo tandem ventum est, ut *Etruria* nunc, majorem partem, *Magno Etruriæ* pareat *Duci*, sub cujus Imperio nobilissima sunt *Florentia*, *Pisæ*, *Sena*, *Pratum*, *Pistorium*, *Volaterræ*, *Mons Politianus*, *Aretium*, *Cortona*, *Pescia*, *Pientia*, *Mons Alcinus*, *Liburnum*, *Plumbinum*, aliaque quam plurima Opida. Ad *Summum Pontificem* pertinet *Patrimonium* quod vocant *S. Petri*. Id ab Amne Pescia & a S. Quirico capit initium, & ad Caparanum usque Castrum in novo Latio non procul ab Liri fl. producitur. Ditionis *Hispaniarum Regis* sunt *Pontremulum* juxta Macræ fl. fontem, quod olim Ducum fuit Mediolanensium, deinde *Portus Herculis*, *Orbitellum*, *Mons Argentarius*, & *Plumbini Arx*, *Carfeniana* seu *Grafiniana Vallis*, sub Apennino ultra citraque *Serciam* Amnem posita, in qua Castellum Novum est Granfinianum, cum plurimis aliis Castellis Vicisque, sub potestare est *Ducis Ferrariensis*. *Sarzana* apud Macram fl. ad *Genuenses* spectat. *Massa* & *Carraria* particularium sunt *Marchionum*, qui earum Titulis decorantur: Alia quoque sunt Opida, Romanis quibusdam proceribus subjecta, inter quę *Bracianum Vrsinis* Ducatus Titulum præstat. *Vrbes.* In *Tuscia* porro hæ sunt Vrbes maximè præ cæteris memorabiles: *Pisa* Vrbs stupendæ vetustatis, *Pisæ* Trogo & aliis. Incolę singulari valent memoria; quod Vrbs crassiore fruatur aere. Jacet inter Amnes Auserem & Arnum, ut Strabo Pliniusque notant. Hodie Arnus per eam fluit, tribus ornatus Pontibus. Vetustatem ejus & Nobilitatem celebrat Dionysius Halic. lib. I. Connumerari solitam primis XII *Etruriæ* Vrbibus tradunt alii. *Pisa* Magnus Etruriæ Dux sæpe moratur, & in ea Domicilium

micilium habent Equites D. Stephani, ab Magno Duce instituti. Primarium Templum quod *Domum* vocant, ambitum habens IↃXL passuum, columnisque subnixum LXX, & splendidas Præsulis ædes ex spoliis ædificarunt *Pisani*, quæ devictis ad Panormum Saracenis retulerunt. Ager suburbicarius segetibus est percommodus: adeoque fertilis, ut *Etruriam* ferè totam pascat, & exteris etiam annonam non neget. Vina ibi notæ non admodum probæ: Pepones optimi. *Luca*: *Tuscis Delitium, Tusci laus inclута Cœli*, inquit de ea Iul. Scaliger. *Luca* Latinis Græcisque Scriptoribus notissima: Strab. & Ptol. *Luca*. Nomen retinet, litteris omnibus; Vrbs, Templis & Ædificiis splendida populoque frequens, jacet in planicie, Collibus undique circumdata; Mœnibus est firmissima, quadrato strata silice, spacio parvo, sed Civibus arta & negociationum plena. Incolæ lauti sunt, prudentes, ingeniosi: quique libertatem diu sapientissimè conservarunt integram, licet finitimorum bellis haud raro periti. *Pistorium* hodie *Pistoja*, Mœnibus cincta auctaque plurimum legitur ab Desiderio Langbardorum Rege: iisdem post nudata, fossis impletis & undique complanatis, omnique agro inter Florentinos & Lucenses diviso: Tandem Florentini totam suæ subjecerunt ditioni. *Florentia*, Etruriæ caput & Metropolis. Hodie vulgo *Fiorenza*, vel *Firenza*. *Florentia* nomen id habere putatur vel ab *Flore*, cui ob felicitatem florentemque fortunam similis: vel ob *Florida* excellentiaque Incolarum ingenia, vel denique quod ab Roma deducta esset omnium Vrbium florentissima. Ambitum habens sex millium, supra nonaginta millia continens Incolarum. æquali loco jacet ad Arnum, quo intersecatur, quatuor eximiis conjuncta Pontibus, silice quadrato strata, latis ornata Plateis, Collibus cincta est Theatri instar ab Oriente & Septentrione amœnissimis, quique undique fructiferis vestiti arboribus, qua Occidens est pulchram habet planiciem: Cœli regione inter Aretium & Pisam media mistaque, quarum Vrbium prior acutissima fert ingenia, altera homines memoria valentes singulari. Munit eam contra vim externam hostiũque incursiones brachiis aliquot suis Apenninus. Splendore & elegantia summa est, ut voce incertoque vulgi sermone feratur, *Fiorenza la bella, totiusque flos Italiæ*: Multa hic cum sacra tum prophana publica ædificia, quæ brevitatis studio prætereo. Incolæ acuti, graves, facundi, bonarum artium studiosi. Pecuniæ sunt studiosiores, cujus conquirendæ desiderio in ultimis etiam terris negotiantur. Mulieres forma pudicitiaque præstantes, earumque, ut & Virorum, Vestitus supra modum egregius & decorus. *Volaterræ*, Οὐολατέρραι Ptol. *Aqua Volaterra* Itinerariæ Tabulæ, Difficili asperoque jugo est imposita. Mœnia quadratis constant Lapidibus, longitudinis senum ferè pedum, qui eleganter & adfabrè absque bitumine compositi. Quinis in Vrbem portis aditus datur, pro singulis Fons eximius aquas ejaculatur purissimas. Antiquitatem ejus arguunt Muri, quibus adhuc cingitur, Sepulchra, Epitaphia litteris Etruscis posita, Veterrimæ ex Marmore Statuæ, Lapides elaborati, qui indies hic eruuntur, & alia. *Sena* Ptol. *Sena Iulia* Itinerariæ Tabulæ, vulgo *Siena*, Roma distans IↃCCC stadiis edito sita est loco, cis Arbiam, flexu sinuoso propter Montis dorsum, lateribus angustior & proclivior, tria habens quasi cornua, quorum quod Meridiem spectat,

stat, latius est iis, quæ ad Ortum sunt & Occasum. Cælo utitur benigno & salubri, nisi quod subinde noxiis infestetur ventis: Aere temperatissimo. *Italiæ delitias* multi vocant Poëtæ: Strata est *Sena* latere coctili, plateis recta & longa, alta Turribus. Frequentia nitet nobilium Ædificiorum. Cives cum suavissimis, tum elegantissimis sunt moribus, maximaque humanitate, erga exteros etiam prædìti, quæstui dediti & civilis vitæ muneribus. *Perusia* Ptol. *Perusium* Eutropio & Itinerariæ Tabulæ. Hodie *Perugia Italis*. Colli insidet Apennini, natura loci permunita. Ædificia habet cum publica, tum privata, valde nobilia, ampla, excelsa. *Viterbium* jacet specioso spaciosoque loco, jugis Cyminiis a tergo imminentibus; Lapide quadrato ædificata, Turribus plena. Inter opera publica Fons est insignis, & maxima cum admiratione copiosus. Vrbicarius illi Ager bonus & fertilis: Vino abundans & Frugibus, *Lacus* in Etruria visuntur non pauci. *Trasumenus* Livio aliisque, *Trasimenus* Silio, hodie ab urbe vicina *Lago de Perugia*, *Aprilis Lacus* Antonino, hodie *Fangosa Palude*, *Marinus* qui & *Salsus*, *Lago d'Orbitello*, vernaculè *Lacus Vadimonis*, *Ciminius*, *Volsiniensis*, *Sabatus*, *Palus Bientina*, *Clana*. Fluviis scatet piscium optimorum fœcundissimis, qui sunt *Laventia*, *Frigidus*, *Anser*, *Arnus*, *Cecinna*, *Cornia*, *Alma*, *Brunus*, *Vmbro*, *Osa*, *Albengia*, *Floris*, *Martha*, *Minio*, *Eris*, *Vacina*, *Sanguinaria*, *Aron*, & alii nonnulli. Habet & saluberrima Balnea, nobilissimas Thermas, aliasque Aquas mirabili præditas virtute. Montes hic sese offerunt cum alii, tum *Ciminus* Livio Vibioque notus, nec non Virgilio. *Soractis* Plin. *Monte de S. Silvestro* hodie. *Fesulanos Montes* habet etiam in Etruria Orosius, *Cortonenses* etiam ibidem sunt ad Septentrionem Trasumeni Lacus. Silvæ, *Volsiniensium Lucus*, *Silva Ciminia*, *Mœsia*. Academias habet *Pisis*, *Sena*, & *Perusia*. Bibliothecas item varias, *Pisæ* apud Dominicanos, *Lucæ* apud Franciscanos: In Vrbe Florentina VI, Senæ I & Perusiæ. Etruscos porro gentem Italiæ, opulentissimam Armis, Iuribus, Pecunia esse ajunt Livius & Diodorus. Ceremoniis maxime semper addictos fuisse, constat ex antiquis Scriptoribus, ut qui Sacrificia, Divinationes, Auguriaque primi Italorum invenerint, eaque Romanis tradiderint, Tullio de Divinatione, aliisque notantibus. Episcopatus Tusciæ hi commemorantur a Mercatore, *Nepesinus*, *Castellanensis*, *Montis Falconis*, *Viterbiensis*, *Suavensis*, *Soano* opinor, *Castellanus*, *Vulteranus*, *Senensis* Archiep. *Fesulanus*, *Zarzanensis*, *Sutri*, *Ortanensis*, *Cornetanensis*, *Tuscanensis*, *Clusinus*, *Aretinas*, *Pientinensis*, *Pontito* forte, *Pistoriensis*, *Binensis*, *Corthonensis*, *Civitatensis*, *Balneorigensis*, *Vrbevetanus*, *Castrensis*, *Perusinus*, *Grossetanus*, *Lucanus*, *Florentinus*, Arch. *Lunensis*: *Pisa* Archiep. cui subsunt *Messanensis*, *Civitanensis* & reliqui Episcopatus in Corsica.

Lacus. Flumina. Montes. Silva. Academia. Bibliotheca. Mores.

Regio & unde dicta.

Marchia vel *Marka Anconitana* ab Langbardis nomen accepit, ab *Ancone* Emporio celeberrimo, quod ſedem & domicilium dabat Marchionibus univerſæ regionis, Dominis & Moderatoribus.

Situs.

Picenum nominatur Livio, & aliis. Conregionales Picentibus ſunt ad Meridiem quidem Sabini, Vilumbri, Vmbri cum Apennino Monte: ad Occidentem Galli Ciſalpini cum Iſauro fluvio: qua Septentrio eſt, Sinus illos pulſat Adriaticus in Orientali limite ſtatuendo variatur. Plinius Aternum ponit amnem & Anconem: Ptol. Matrinum fl. cum Ancone. Novitii, in quibus princeps, Leander, Truentum ſignat Finitorem inter hos & Preturianos.

Soli fertilitas.

Ager Picens (ut cum Livio loquar) rerum omnino fertilis: Fructibus tamen lignariis, quam frumentariis, præſtantior. Nobiliſſimum Vinum ad Sirolum Opidum colligitur, quod Plinius *Anconitani Vini* celebrat nomine.

Imperiū majorū.

Regio majore ex parte ſub ditione ſummi eſt Pontificis: cujus ea ſunt

Vrbes.

Ancona, *Recanatum*, *Fanum D. Mariæ Laureti*, *Camerinum*, *Fanum Fortunæ*, *Tolentinum*, *Firmum*, *Macerata*, & alia quædam Opida: *Eugubium*, *Caglium*, *Forum Sempronii*, *S. Leo*, *Senogallia*, *Vrbinum*, aliaque nonnulla, ſub aliorum ſunt Principatu. Vrbs ejus primaria *Ancona*, *Ancon* Ptol. Hodie nomen retinet, quod impoſitum Vrbi ab oræ ibi flexu, Cubiti formam efficiente. Oppoſita Promontorio Cumero, Mari ſuoque Portu clauditur a Septentrione: Portis porrò propugnaculis murisque undique munitiſsima, Pontificum præſertim Romanorum induſtria. Portum imprimis habet, qui natura arteque validus: aditu peroportunus: multarum navium capax: ab Trajano Cæſare exſtructus. Propugnaculis Vrbs ſex superbit, quæ omnia ſuis tormentis benè inſtructa. Continua Græcorum, Illyricorum, Pannonum, imo totius Europæ mercatura præſignis, viis longiſsimis, ſed anguſtis, frequens habitatur. Ager ſuburbicarius, rerum omnium & Vini eſt fertilis. Sunt præterea *Firmium*, hodie *Firmo*. *Firmianus* fuit *Cœlius Lactantius*. Vrbs vetus eſt, *Ricinetum*, *Reccanoto*, vel *Recanati*, vel *Ricanati* Italis hodie; Emporium eſt celeberrimum, venientibus eo bis ad Nundinas, ſtatis anni temporibus, ex tota Europa Aſiaque pleraque Mercatoribus. Stupenda *Helviæ Riciniæ* veſtigia paſsim in itinere per agros monſtrantur, inter alia lateritium Amphitheatrum ingens in ripa fluminis Potentiæ, aliaque magnorum ædificiorum rudera. *Auximum* antiqua & Epiſcopalis Civitas, vulgo *Oſimo*, *Oximum* Livio. Summam loci antiquitatem teſtantur paſſim plurima nuper reperta hic Epitaphia & Elogia. *Fabrianum*, Latinè ſcribentibus *Faberiana*: Opidum quatuor nobiliſsimis Italiæ Caſtellis ob ædificiorum ſplendorem connumerari ſolitum. Opificum Tabernis frequens: quę ita diſtributæ ſunt, ut Vici ſinguli proprias habeant uno in loco, Fabri ſuas, Calceolarii ſuas, Cartarii ſuas. *Senogallia* Vrbs Epiſcopalis. *Senam* prius appellatam fuiſſe patet ex Polybio & aliis. Deinde *Senogallia* cœpit audire. Hodie *Sinigaglia* vel *Sinegalia*; Opidum Cœlum habet grave. Parvum ab Occaſu Miſæ fl. adluitur: muro validum lateritio, valde craſſo, vallo item & propugnaculis. Penuria laborat propter Maris vicinitatem aquarum dulcium, importatis uti coacta. *Fanum* opidum Epiſcopale non magnum, in monte ſitum, vulgo *Fano*, *Fanum Fortunæ* Tacito & Ptolemæo, *Fani*, quod ibi Fortunæ ſumptuoſiſsimum olim dedicatum,

tum, adhuc magna monstrantur vestigia. Visitur ibidem Arcus ex marmore, sumtuoso nobilique opere factus, altus cubitos xxx latus xx. Fastigio, quod mirabili arte elaboratum concidit, insculptum legitur Constantino Imperatori Elogium, quod apud alios. Adluitur ab Argilla fl. *Forum Sempronii*, nunc *Fossumbrunum*, *Fossumbruno* Opidum Episcopale; Vestigia ibi Antiquitatis quamplurima, præter Aquæductus, Vias Silicatas, Columnas & alia, Marmora multa cernuntur disjecta cum antiquis Inscriptionibus, quæ ab aliis collecta. *Pisaurum*, Vrbs Episcopalis. hodie *Pesaro*, Emporium Italiæ celebre, mercimoniis dives, amplum, splendidum, pulchris ædificiis ornatum. *Vrbinum* alto situm Monte & inæquali loco inter eosdem amnes; Vrbs est lautissima, splendidèque satis ædificata, bono & fœcundo agro. Illustrat eam præcipuè Bibliotheca, libris optimis & multis referta. Jn Piceno ad latus Montis Victoris Lacus invenitur fama nobilitatus: *Nursinum* dicunt. In eo Cacodæmones innatare Vulgus imperitum dictitat: quoniam aquæ perpetuis motibus salire, & vicissim subsidere cernuntur, equidem non sine ingenti illorum admiratione, qui causam ignorant. Flumina eam rigant *Truentus*, *Tronto* vulgo, *Castellanus*, *Asonus*, *Letus mortuus*, *Tenna*, *Chientus*, *Flastra*, *Letus vivus*, *Asinus*, *Potentia*, *Muson*, *Esinus*, *Misa*, *Sontinus*, *Cesanus*, *Metaurus*, *Cantianus*, *Boasus*, *Argila*. Inter Montes vero, præter *Furcas*, *Pescas*, *Auximus* est ab *Auximo* Vrbe, & *Corvus*, unde cum *Albula* & *Truento* multi fluunt amnes per Marrucinos, Præcutianos, Marsos. Ceterum *Apenninus mons* hoc loco, ubi huic regioni imminet, editissimis jugis seipsum superat, Episcopatus hic sunt, *Asculanensis*, *Firmianus*, *Camerinensis*, *Auximanensis*, *Humanas*, *Anconitanus*, *Esinensis*, vel *Exinas*, *Senogaliensis*, *Fanensis*, *Pisaurensis*, *Forosempronienfis*, *Calliensis*, *Vrbinas*, seu *S. Leonis*, *Maceratensis*, *Racanatensis*.

Lacus. Montes. Flumina.

Spoletinus Ducatus.

SPoletinus *Ducatus*, vulgo *Ducato di Spoleto*, ab Vrbe *Spoleto* nomen habet, quæ olim Regia fuit Ducum Langbardorum. Olim *Vmbria*. Latissimos *Vmbria* fines olim habitos, non obscurè colligitur ex Strabone, qui Montem illi Apenninum & Hadriaticum Mare pro Limitibus adsignat. Longitudinem a Ravenna Otriculum vel ad Tiberim, per viam Flaminiam alii demonstrarunt, quo spatio CIƆIƆCL stadia continentur, vel milliaria CXXVII & semis. Regio nunc altis asperisque quasi horret montibus, nunc collibus vestitur, qui Vini, Olei, Ficuum, aliorumque Fructuum mirum quam fertiles, nunc denique amœnissimas pandit planicies, nihil non frugum abundè ferentes. Vrbes *Ducatus Spoletini* sunt *Eugubium* ad Apennini radices positum, aditum præstante amœna pulcraque planicie. Sunt qui volunt esse, quod *Iuginium* Silio: *Iguvium* Cice. Ἰγούιον Ptol. Opidum pervetus, multis Antiquitatem suam testans hodieque vestigiis. Frequens hodie: Incolis industria summa lanariam negotiationem tractantibus. Ager Campestris partim, partim Collinus. Frumenti undique ferax. *Nuceria*, lateri item Apennini adhærens: *Nucerium* Tabulæ Itinerariæ. *Nocera* vulgo *Fulignum*, *Fuligno*, vernaculè, sexaginta supra centum stadiis Perusia distans. *Fulginia* Silio Italico. *Tinna* dividitur flumine parvo & inglorio.

Regia. Situs. Soli qualitas.

glorio. In Foro Palatia sunt tria: in uno habitant VII *Viri Fulginatus*, ad quos primum Civiles deferuntur controversiæ, Magistratu fungentes bimestri: in altero Prætor, qui graviores causas dijudicat, cujus munus sex durat menses: in tertio Gubernator, cui summa potestas Pontificis nomine tribuitur. *Asisium* ab *Asi* monte proximo dictum, *Æsisium* Ptol. *Æsium* Str. *Ascesi* vulgo & *Sisi*; Episcopatus dignitate claret. Patria est *D. Francisci*, qui Familiæ Minorum conditor, Templo ibi honestatus sumtuosissimo. Est hic Bibliotheca instructissima. *Mons Falco* opidum amœnis in collibus, Novum quidem, sed incolis frequens, quo *B. Clara*, Eremitarum Ordinis virgo, fertur orta. *Spoletum*, a quo *Ducatus Spoletini* nomen Vmbriæ tributum. Vulgo *Spoleto*, *Spoletium*, Str. & Pt. Situm est inæqualiter, partim in plano, partim in colle, cui & Arx insidet munitissima, ex vetusto quondam Amphitheatro, quod hic erat, facta. Vrbs hodie splendida est, & omnium rerum adfluit copia. Videre ibidem licet præter alia magni ævi ædificia & Antiquitates residuas Theatri fundamenta, vetustissimum extra Vrbem Concordiæ Fanum, Formas ibidem sublimes ac solidas aquęductuum, ex Apennini costis partim excisas, partim opere lateritio ex ima valle fornicibus in altum subductis. *Ceretum* novi nominis Opidum, sed frequens, a quo *Cerretani* vocantur Errones, qui nunc per universam Italiam discurrentes sanctitatis religionisque prętextu variis artibus emungere stipem consueverunt. *Pons Castellanus*, *Ponte Castello*, ab Ceretanis conditum. Eo ortus Ioannes Pontanus, Vir magni nominis & omni doctrinarum genere præstantissimus. *Conissa* novi nominis Opidum, montoso situ, frequens admodum. *Interamna* Str. *Interamnia* Antonino, *Interamnium* Itinerariæ Tabulæ: vulgo *Terni* vel *Terani*. Rebus omnibus ad vitam necessariis abundat, Incolis frequens. Agro insignis ab fl. est fertilitas. Vinum notæ optimæ *Vernaccia*. *Tuder* vetusta civitas in colle amœno sita, Ficubus, Oleis, Vitibus, aliisque fructiferis arboribus ornato. Lacus habet *Floridum*, *Velinum*, *Cutiliensem*. Montes autem præter *Inginium*, cujus meminit Strabo, *Eugubinum*, *Floridum* & alios, sunt, qui *Cornicli* Halic. Latinis forte *Carniculi*, videtur Zonaras *Carnitas* vocare. *Crustumeni* montes ibidem, ex quibus Alia fl. prealto alveo defluit. *Fiscellus* Iugum illud Apennini Plinio dicitur, unde duobus erumpit fontibus Nar fl. hodie *Monte Fiscello*. Sequitur inde pars Apennini, quæ *Mons* Victor, ubi Apenninus supra Castellum Atquatam altissimis cacuminibus effertur, ut adeo seipsum celsitudine videatur superare, id est, ut adhærentia circumquaque juga cetera, quamquam editissima, longè vincat, ideoque ex re nomen huic Culmini datum *Mons Victor*. Incolę reliquis Italiæ populis sunt bellicosiores. *Ariminensis* Episcopatus subest Ravennatensi Archiepiscopatui. Episcopatus in Ducatu Spoletino, sunt, *Asisinas*, *Fulginas*, *Nucerinus*, *Eugubinus*, *Spoletinus*, *Tudertinus*, *Amieliensis*, *Narniensis*, *Interamniensis*.

Lacus. Montes.

Vvv Offert

Regio & unde dicta. Offert se nunc percurrendum *Latium*: Italiæ Regio: quæ nullis non auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab Saturno, qui Patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latii* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, Mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Aliis *Latium* ab Latino nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* dirivatur, quod nulla Italiæ Regio latius se inter Montes & Mare adspiciendam præbeat. *Situs.* Hodie *Territorium Romanum* vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latii plerisque statuuntur ad Septentrionem Appenninus Mons & Anio fluvius: ad Ortum Liris: qua Meridies est, Mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud populis, Tuscis, Sabinis, Marsis, Samnitibus, Prægutianis & Campanis. Fertilis & abundans est Regio: præterquam aliquibus in locis, propter Oram: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vitiosum atque gravem. *Soli fertilitas.* Primi incoluere *Siculi, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Aurunci, Volsci, Osci, Ausones*, & alii. Hæc de Latio universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quę Orbis quomdam compendium. Ea Prima, in Antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso, se cum incredibili hodieque majestate offert. *Vrbes.* Hæc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: Cœli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quomdam Romæ fuisse scribitur tredecim millium passuum, hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres* in Murorum ambitu circiter CCCLX: olim IↃCCXL; *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt XIV. *Aqua* nunc *Tiberis* & *Almo* fluvii: Occurrunt etiam variis locis reliquiæ Fontium ex veteribus ductibus. Fora conspiciuntur varia. Colles mœnibus includuntur VII. Ab his Roma *Septicollis* quibusdam, *Septimontium* Varroni, *Septemgemina* Statio. Sunt præterea in Vrbe Templa CCC atque amplius. *Crypta subterranea*, quę quomdam, Imperatoribus in Christianos sævientibus, ipsorum fuerunt latebræ & sepulcra quatuor. *Cœmiteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt, numerantur XXVIII. *Xenodochia* publica omnium nationum V, singularum quarundam singula. præter *Academiam* sunt XX. *Seminaria & Collegia omnium nationum* ab Gregorio XIII P. instituta. *Bibliothecæ* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa; altera minus secreta, tertia quæ, diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis B.M. in Ara cœli: S. M. de populo, S.M. supra Minervam. S, Aug. & alibi. *Horti* pontificis & Cardinalium, *Basilica* & *Palatia*, per universam Vrbem varie dispersa sunt. *Aquaductus*, *Therma*, *Arcus Triumphales*; *Amphitheatra*, *Theatra*, *Circi*, *porticus*, *Columna*, *Obelisci*, *Colossi*, *Pyramides*. *Naumachia*, *Septizonia*, *Equi*, *Statua* in publico & privatim spectandæ, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratiorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum vetere Roma, merito dixerit,

Qui miseranda videt veteris vestigia Roma,
Ille potest merito dicere, Roma fuit.

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant, qua versus

Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, ut & Græcis. Gravioris est Cœli & pestilentis Aeris. Ager Pepones fert copiosè. Ostiis relictis, reliqua Latii Opida præcipua, quæ mari ferè adsident, pervagabor. *Neptunium* agro fertiliore situm est: Cives Aucupio & Piscationi vacant, hodie pertinet ad *Columnenses*. *Astura* Plinio quidem Flumen cum Insula cognomine: Tabulæ vero Itinerariç Opidum, quod forte fuit vel ad flumen in Continente, vel in Insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullii Ciceronis, Antonium fugientis cæde: tum Corradini fato Henrici F. Friderici II, Imperat. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, *Taracina* Straboni: *Tarracina* Ptol. *Tarracine* Steph. *Tarracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Opidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque cæmento facti. Ager ejus fœcundissimus est & amœnissimus, Vitibus, Aurantiis, Citris, Limonibus, aliisque id genus Arboribus abundans. *Cajeta* *Cajatta* Strab. Hodie *Gajetta*. Vrbs est munita cum primis, Arcem habens invictissimam, cum Turri altissima, Summo in Monte, quem superiorib. annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Aragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad Vrbem *Cajetanus* audit, apud Strabonem. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissimè ab Antonino Pio refectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea *Latii* loca perlustranti offerunt se *Velitra*, Straboni, *Belitra* Steph. vulgo *Belitre*, vel ut alii scribunt *Belletri*, Opidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate. Venustissimi situs, jucundissimi prospectus. Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, *Alba* item Græcis. *Longam* cognominant Veteres Scriptores, ab Situ. Hodie *Savello*, si Leandro fides, si aliis, *Gandolffi*, vel *S. Gandolffo*. Conditor ejus *Ascanius* Æneæ Filius, xxx post ædificatum Lavinium anno. Hodie planè desolata jacet. Nunc Septentrionaliora Latii per viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur* Ptol. *Tibura* Strab. *Tivola* hodie. Vrbs ad Anienem fl. Roma distans CL. Stadiis, Procopio. Cœlo est temperatissimo, locoque ob Aquarum Fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus titulo est nobile. *Maruvium* ad Fucinum Lacum, Marsorum olim caput, exiguis nunc se prodit, vestigiis: quæ *Marvo* vulgo nominant. *Alba* Latinis, ut & St. *Albam* hanc, quod in penetralibus regionis sita, & permunita undique esset, tradit Strabo Romanos iis, qui custodiendi erant tanquam carcerem adsignare, consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, *Prænestus* Strab. *Prænestum* Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi Monte ad Venestrim fl. olim longè fuit & amœnissimus: & jucundissimus, ideoque florente Re Romana frequenter Jmperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo Monti in quo condita, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata*, abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, Viri docti. Plura sunt hujus Nobilissimæ Partis Italiæ Opida, quæ brevitatis studio omittimus. Sunt & Latio Lacus. *Hostia Lacum* habet Obsequens; *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum & Albam

Lacus. & Albam Longam *Lacus* est *Albanus*, cujus meminit Livius Lib. v. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*: Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemorense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturna Lacus*, *Regillus*, hodie *de S. prassode*: *Fucinus* hodie *Lago di Marsos*, *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur a Plinio, nunc Ausente palude. *Fundanus Lacus*, *Tiburrinus*, *Cecubus* & *Simbruina Stagna*. *Flumina Tiberis*, quem in generali descriptione delineavimus, & varia fl. quæ cum eo, nominibus amissis, Mare petunt. Reliqua Latii, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nymphaus*, *Vfens*. Montes præter septem Vrbis Romæ Colles, de quibus supra, *Albanus* est, scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cæcubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab Vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catillus*. *Ceraunios* etiam Montes Latii habet Halicar. *Silvæ* sunt *Silva* sive *Lucus Feronia*, *Lucus Iovi Indigeti sacer*, *Dianæ Æelicæ Lucus*, *Silva Nœvia*, *Camanarum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albunæ Silva*: *Angitia Nemus*, & *Furinæ Lucus*. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora, præterquam in civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: Viribus corporis, non minus quam olim præstantes, Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis apud Mercatorem sic habent. *Roma* caput omnium Ecclesiarum dicta, in qua residens Papa sub se habet intra Vrbem v Ecclesias patriarchales dictas, quæ sunt Ecclesia S. *Ioannis Lateranensis*, S. *Petri* Monasterium, S. *Pauli* intra muros urbis, S. *Maria Major*, & Monasterium S. *Laurentii*. His Ecclesiis adsignati Episcopi VIII primum dicti Archipresb. Primus & summus Papa, reliqui sub eo, *Ostiensis*, qui Patriarcha Campaniæ; & Papam consecrat, huic junctus est qui sequitur *Velletrensis*, sive *Valeriensis*, *Portuensis* sive S. *Ruffina* & *Secunda*, *Sabinensis*, *Tusculanensis*, *Pranestinensis*, *Albanensis*. Iisdem Ecclesiis adsignati sunt Presbyteri Cardinales XXVIII videlicet *Titulo* S. *Crucis* in Ierusalem, Tit. SS. *Ioannis* & *Pauli*, Tit. S. *Stephani* in Celiomonte; Tit. S. *Susanna*. Tit. S. *Petri* ad Vincula. Tit. S. *prisca*: Tit. S. *Siriaci* in Thermis: Tit. S. *Marcelli*; Tit. S. *Balbina*: Tit. S. *Grisogoni*, SS. *Marcellini* & *Petri*; S. *Anastasia*; S. *Clementis*. S. *Potentiana*: S. *Martini* in montibus: S. *praxedis*: S. *Marci*: S. *Laurentii* in Lucina: S. *Maria* in Transtiberina: SS. IV *Coronatorum*, S. *Sabina*: SS. *Nerei & Archilei*: S. *Sixiti*: S. *Eusebii*: S. *Vitalis*: Basilicæ XII *Apostolorum*: S. *Laurentii* in Damasi: S. *Cecilia*. Iisdem adjuncti Diaconi Cardinales XVIII. Extra Vrbem in Campania maritima Episcopi, *Agnaninus*, *Alatrinensis*, *Fundanus*, *Tiburtinus*, *Sagninus*, *Terracinensis*, *Verulanus*, *Feretinus*, *Soranus*, *Aquinus*. Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt: *Constantinopolitanam*, *Alexandrinam*, *Antiochiensem*, & *Hierosolymitanam*.

Marginal notes: Lacus. — Flumina. — Montes. — Silvæ. — Vulgi Mores.

Regio & unde dicta. Hac Tabula duæ regiones in Regno Neapolitano peragrandæ succedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris*. Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernaculè hodie vocant Itali. Fines ejus constitui solent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno, ab Occasu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septentrio est, Mare Hadriaticum, qua Meridies Picentini, Campani, Marsi, Æquicoli, secundum Apenninum Montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio summa gaudet Cœli salubritate & incredibili Incolarum frequentia, amœna est & commoda versus Mare, sed montibus aspera in Mediterraneis. Præter alia Crocum abundè mittit, nutritque Animalia innumera. Hodie hujus tractus caput *Aquila*. Condidisse eam perhibent Langbardos, *Soli fertilitas.* Carolum inde Martellum vel ut aliis placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxisse, muniisseque, Colonis Civium jure, & civitati *Aquila* nomine adsignato ab signo Cæsareo, vel potius ab fausto *Aquila* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut civitatum reliquarum principatum in hac regione facile nunc obtineat. Sunt præterea *Guastum*, *Amontum* vernaculè *Guasto di Amone*, Plinio Melæque *Histonum*, *Istonium* Pt. sine aspiratione. *Lancianum* celebre Emporium, quo quotannis mensibus Majo & Augusto Italiæ, Inlurici, Siciliæ, Græciæ, Asiæ & reliquarum mundi partium Negotiatores ad frequentissimum conveniunt Mercatum. Συλμῶν *Sulmo* Pt. & Σύλμον Str. Hodie *Sulmona* est teste Leandro, aliquibus malè *Sermona* dicitur. Vrbs est pulchritudine loci, frequentia populi, aquarum abundantia, inprimis nobilis. Ovidii Patria. *Chieti*, vel *Civita Cheto* vulgo, Vrbs Archiepiscopalis. *Asculum* antiquissima Civitas, *Asculum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte Mons sublimis in quo sita est Arx, ab altera Truentus ripis prealtis munit. *Beneventum* auspicatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpè patitur. *Benevento* vulgo. Situ urbs est admodum oportuno, & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* vicina est Liri Amni, populo haud infrequens, tituloque Ducatus ornata. *Aquinum* Pt. nobilitavit hanc patriam suam *Thomas* magnus Philosophus *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa penè jacet, vestigia præferens pristinæ amplitudinis: Comitatus habens titulum. Reliqua describere Opida chartæ angustia prohibeor. Flumina hic *Phiternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur, *Flumina.* *Fortore* vulgo. Ejus in Tiferno monte fons est, haud procul a Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta Lesinensem Lacum. *Trinius* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Montes.* *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus* & alia. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adeensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive tegitur, multa herbida habet prata, plurimos effundit Fluvios, Silvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus, præcipuè Vrsorum, Rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini, quæ *Montes Tremuli* vocantur.

Terra

Regio. Terra Laboris, *Terra di Lavoro*, Regio hæc audit hodie. Ea dicta olim *Campania*. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occa-
Situs. sum Liris; Latium ad alteram relinquēs oram, ad Septentrionem, Samnitium Montes; qua Ortus est, Silarus Fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque Agri
Soli qualitas. Samnitium quos dixi, qua Meridies, Mare Tyrrhenum sive Inferum. Verè *Campus* est *Campania* in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo *Sinu* quid-
Imperiū majorū. quid uspiam est Deliciarum, Amœnitatum, Gaudiorum & Oblectationum. Paradisus verè Italiæ. Tam incredibilis ibi rerum est fertilitas. Principatum habuerunt olim in hac regione varii populi, de quibus Strabo lib. v. Et Plin. lib. III. cap. v. *Opici*, cognomine *Ausones*, *Osci*, *Cumani*, *Tusci*, *Samnites*, qui postremum a Pop. Rom. debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Vrbium. Caput Campaniæ Regnique Neapolitani Metropolis *Neapolis* in Numismatibus dicitur. Nomen ho-
Vrbes. die retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnificè: Muris firmissimis: Propugnaculis, Turribus, Castellisque, præsertim jussu Caroli V. cujus jam nunc paret Nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet LXXX pedes profundas, Portas octo, Fora ampla. Fontes publici, ex quibus aqua limpidissima nunc Lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas prosilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ Lunę incurvans. Circuitus olim III, nunc, prolato pomerio, V milliarium. Aere gaudet permolli & placido, hiemem vix sentit. Ædes hæc Vrbs cum Divorum tum hominum habet ornatissimas, arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot, in queis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, vicinique colles amœnissimi sunt & jucundissimi, Frumenti, Vini, variorum Fructuum, Herbarum, Florum, rerumque omnium, ad Hominum Animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac Vrbe brevitati studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus* & *Nova*, *Vetus* nulli non Latinorum scriptorum nota Splendor ejus, amplitudo & magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinæ, juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiqua* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicere jam nunc est adsitam sinistræ Vulturni ripæ, duodecimo ab Mari lapide, in planicie, satis magnificam, commodè habitatam, sed infrequentius: stratam silicibus, plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortu & Septentrione Vulturnus, indeq; in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Theano* vernaculè dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* opidum Episcopatus dignitate superbiens: *Cales* Virg. *Cuma* St. & Pt. aliisq; Gręcis. Nunc hic omnia ferè conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur.

Sunt

Sunt etiam *Aversa*, *Caserta*, *Nola*, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium Opida. Inter Lacus paludesque Campaniæ, loci principis sunt *Lucrinus & Avernus*. Lacus. Flumina. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Popeja* & *Statinæ Paludes*. Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibernum*, *Cosam*, *Alabrum*, *Trerum*, & alios. Sinistra vero *Casinum*, *Melsam*, & *Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic amnes torrentesque multos colligit: inter ceteros, dextra quidem *Cusanum*, *Correctum*: Sinistra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Isclerum*, & alios. Glanis item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*. Montes huc pertinent *Gaurus*, Montes. *Massicus*, *Falernus*, alii, ut *Vesuvius*, *Pausilypus*, *Misenus*, *Culma*, *Mons Christi*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Astrunus*, & *Trifolinus*. In Regno autem Neapolitano hi sunt principatus & Dominia. Principatus x, *Ascoli*, *Bisignano*, *Evoli*, *Melfi*, *Melfetta*, *Monchercole*, *Squilaci*, *Sligliano*, *Sulmona*. *Venosa*. Ducatus XXIII *Andri*, *Amalphi*, *Ariano*, *Asu*, *Bojano*, *Castrovillari*, *Gravina*, *Martina*, *Montalto*, *Monteliano*, *Nardo*, *Nocera*, *Popoli*, *Rocca di Mondragone*, *S. Petro in Galatina*, *Seminara*, *Sessa*, *Somma*, *Sora*, *Tagliacozzo*, *Termoli*, *Terra nova*, *Trajetto*. Marchionatus XXX. Co de Statu LIV: Domini XV: Barones titulati CCCCIII. Archiepiscopatus & Suffraganei in hac tabula ex provinciali Romano sunt. In Aprucina & Marsicana Provincia Episcopatus hi, *Aquilensis*, *Forcanensis*, *Marsicanus*, *Valvensis seu Sulmonensis*: *Theatinus*, *Adriensis*, *Pennensis*, *Aprutinus seu Teranus*. Archiepiscopus *Beneventanus*: hujus Suffraganei *Telesinensis*, *Agatha*, *Alphiensis* vel *Alephatensis*. *Mons Marani*, *Mariano* opinor, *Avellinensis*, *Vicanensis*, *Arianensis*, *Bojanensis* vel Rojanensis, *Asculanensis*, *Nucerinus*, *Tertibulensis*, *Traconensis*, *Vulturanensis*, *Alarinensis*, *Ferentinensis*, vel *Florentinensis*, *Civitatensis*, *Termelensis*, *Lesinensis*, *Frequentinensis*, *Triventinensis*, Biminensis, forte Bomia, *Vadiensis* vel *Gadiensis*, *Musanensis*, *S. Maria*. Archiep. *Neapolitanus*, cui subsunt *Aversanus* exemptus, *Nolanus*, *Puteolanus*, *Cumanensis*, *Acerranus*, *Iscalanus*. Archiep. *Capuanus*, cui parent Theanensis, *Calvensis*, *Calmensis*, *Suessanus*, *Venafranus*, *Aquitanensis* vel Aquinatensis, *Iserniensis*, *Casertanensis*, *Cajaciensis* exemptus. Arch. *Amalfitanus*, ei subsunt *Capricanensis*, *Scalensis* vel *Camensis*, *Minorensis*, *Siteranensis*. Archiep. *Salernitanus*, Caput *Aquensis*, *Palicastrensis*, *Nusautanensis* vel *Nuscanensis*, *Sarnensis*, *Acervensis* vel *Acernensis*, *Marcicensis*, *Ravellensis* exemptus. Archiep. *Surrentinus*, cui subsunt *Lobrensis*, *Serpensis*, *Aquensis* vel *Equensis*, alias *Vicensis* vel *Vicanus*, *Castellimaris* vel *Stabiensis*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

Regio & unde dicta.

SEQUITUR nunc altera Regni Neapolitani pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana*, ab latissimis campis & majore, quam in Peucetiis agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente Apulia Peucetia, intercurrente Aufido: à Meridie *Apenninus*, cum Hirpenis & Samnitibus: ab Occidente Frentani, Caracenique, nunc Aprutii, cum Phiterno: à Septentrione *Hadriaticum* vel Ionium Mare. Agri hic fertiles supra modum, Tritici aliorumque Frumenti generum. Urbes hic sunt & Opida, *Manfredonia*, urbs lauta populoque frequens, in Rupe Sinus marini, quem Gargani Montis flexus efficit, sita, Invictã ad littus habet Arcem. *Luceria* Opidum Episcopale: *Nuceria* Ptol. & Suet. Rudera, quæ hodieq; passim eo loco, priscã docent Vrbis amplitudinem. *Troja* Civitas opulentissima, fœcundi agri: Comitatus titulo clara. *Asculum* Vrbs, titulo Ducatus inclyta: *Asculum* Appiano Alexandrino, *Asculo* vulgo, cognomine *Sattriano*. Sunt & *Salpe*, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Agyrippa*: & Vrbes duæ, que in proverbii ludicrum abiere *Apina* & *Trica*, &c. Flumina sunt *Aufidus*, hodie *l'Ofanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*.

Soli fertilitas. Vrbes & Opida.

Flumina

Terra di Barri & unde dicta.

Sic se habet Apulia Daunia: sequitur explicanda jamnunc quæ cognominari solet *Peucetia*: nunc vernacula Italorum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri* ab Vrbe *Bario* primaria. Regio hæc stupenda agrorum ubertate, admirandaque nobilissimorum Fructuum copia cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, loca quædam, quæ pluviis, aquisque laborant. Civitas primaria est *Barium*, *Barion* Plin. ante *Iapyx* addenti, *Barri* vulgo. Vrbs antiqua, ea pulcritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat Principatum, eique nomen ab se *Terra Bariana* largiatur. Sunt præterea *Monopolis* Vrbs nova Marchionatus titulo celebris, non quidem magna sed pulcra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager Oleï feracissimus, *Polinianum*, *Polignano* Civitas Episcopalis, edita licet præruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificiis, sed Colonis agrestibus. Condidit Arcem ibi superioribus annis Marchio Polinianus ad Oræ tutelam. *Iuvenatium*, *Giovenazzo*, Vrbs Episcopalis: Agro fertili. *Marfette*, vel ut aliis scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, Principatus hodie titulo floret. *Vigiliæ* vulgo *Bisegli* ad littus præcelsis in rupibus Opidum Episcopale. *Tranum* Civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificiis est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvę Olearum & Amygdalorum ab hujus Opidi agro Tarentum usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgo. Inter quatuor Italiæ Castella numeratur, *Ostunum* populo frequens, parvo in colle situm. *Cilium*, *Cilio*, *Cilia* Ptol. *Venusia*, *Venusium*,

Soli fertilitas.

Vrbes.

nusium Horatio, cujus patria: *Venosa* hodie. Sunt item *Canusium*, *Acherontia*, Biletum & alia Opida.

Terra d'Otranto. Nomina. Situs. Post *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia Massapiaque*, item *Calabria*. Nunc Italis ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hęc Regio ab Meridie Tarentum & Mare usque Promontorium Salentinum, ab Oriente idem Promontorium cum Mari Ionio: quod etiam & Hadriatico, qua Septentrio est, adluitur ab Hydrunte Brundisium usque: qua Occidentem respicit Apulia illi adjacet Peucetia, cum Magnæ Græciæ portione. Tota hæc Regio saluberrimo gaudet aere, cœloque sudo & sincero, præterquam in ora, quæ ab Lacu Hydruntino Brundisium usque: ubi plerisque in locis juxta mare sunt Paludes. *Cæli temperies. Soli fertilitas. Vrbes.* Regio fertilis & opima; Caput Regionis, cui nomen a se præbuit *Hydruntum*, Ἴδρους Strab. Ptol. & aliis. *Hydrus* Melæ. Hodie *Otrante*. Vrbs est vetustissima, cœlo potitur clementissimo. Præter Portum satis capacem, Aquilone flante non satis tutum, Arcem habet in Saxo, quo mari imminet, tutissimam: opus *Alfonsi* II. Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt: *Gallipolis*, hodie *Callipoli*: Aliis *Callipoli* tamquam *Vrbs pulchra*. Munitissimum habet natura situm: Scopulo enim insidet seu Insulæ modicæ, quæ mari undique cingitur. Continenti ponte adhærens, saxis fulto ingentibus. *Castrum* Civitas Mercatoribus frequens Olei coemendi. *Brundusium* & *Brundisium*, *Breundesium* Ptol. *Brentesium* Stph. *Barnedis* Benjamino, *Brindisi* hodie. Acrem habet clementissimum. Portus olim illi incultus ex quo Romanis tutissimus quondam fuit in Græciam transitus. Nunc repletus est: adeo ut vix triremibus per eum currere liceat. Arx urbi munitissima. *Oria* civitas in Colle Tarentum spectans. Spectat eam Arx in Colle valida. *Aletium* Ptol. hodie *Leze* & *Leccie* vulgo. Salentinorum hodie primaria. Concilio totius Apuliæ Regio, Foroque perpetuo: Procerum totius hujus tractus Domicilium, multorumque Nobilium Sedes. *Vxentum* hodie *Vsento*, *Vgenti*, *Ogento*, variante scriptura: nunc perexigua est.

Calabria & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. *Calabria*, ab *Calabris*, quos Magnæ Græciæ partem Salentinis adhærentem ad Ionium Æquor circa Iapygium Promontorium tenuisse, ex Ptolemæo est manifestum, nomẽ habet. Regio Italiæ in extremis ejus finibus instar linguæ porrecta inter utrumq; fretum inferũ superumq; interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda quidquid Vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Triticum, Hordeum aliaque Frumenti genera: Vinum varium, Oleum, Saccarum, Manna, Mel, Ceram, Sal nativum Factitiumque, Ficus, Poma Medica, & Citria, Limones aliosque fructus nobilissimos: item Aurum, Argentum, Lanam, Gossypium, Crocum, Sericum, Linum, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ Brutiorum olim Sedes, hodie propriè *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magna Græcia*. *Inferioris* fines ab Occasu Laus, itemque Lucani: a Meridie Mare Tyrrhenum & Siculum: qua Oriens est, parte Maris Hadriatici: qua Septentrio, Magna Græcia & Amne Crathi clauditur. Caput & Metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Consentia*, Strab. Ptol. Græcisque ceteris: *Consenza* hodie. Sita circa declivitatem pęne Apennini, colles amplectens septem, quibus maxima Vrbis ædificiorum pars imposita. Civitates reliquę: *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Sancta Euphemia*, *Fanum Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villare*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Martiranum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim

Magna

Magna Græcia fines, ad Solis exortum Æquor Adriaticum: ad Meridiem Flumen Alex & Brutii: qua Occasus est Crathis Amnis cum Apennino & Lucanis: qua Septentrio Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetiis. Hic antiquissima nobilissimaque Vrbs est *Tarentum*, *Tarantum* Appiano Alexandrino: *Taras* Strab. & Ptol. *Taranto* hodie, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusque Lucaniæ Caput, L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa Vrbe dicitur *Tarentinus*.

Lucania Basilicata & unde dicta. Situs. Soli qualitas. Vrbes & Opida.

Superest in hac Tabula *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta: unde incertum. Fines hodie ab Occidente Silarus Amnis Campaniæ Limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab Oriente, Laus cum Bruttiis Magnæque Græciæ: ab Septentrione Peucetii in Apulis, cum Hirpinorum portione. Montosam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, Incolis est frequentior: quamquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque Nemorum Saltus Latrociniis infesta. Opida hic ad Mare *Pastum*, *Pasti* meminit Virg. lib. IIII Georg. *Biferique Rosaria Pasti*. Ad quem locum Servius *Pastum* Calabriæ facit Civitatem, ubi bis quotannis Rosæ generantur. *Acropolis* Opidum ab Silario ostio M. XII: Aere gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraq;, ipsum indicat nomen. *Pisciotta*, *Buxentum* Plin. Melæ. & Ptol. *Palicostrum* nobilis Vrbs, Ducatus titulo insignis. In Mediterraneis *Padula* Opidum, Marchionatus inclytum dignitate. *Capacia* Vrbs, olim frequens admodum & opulenta. Reliqua omitto. Porro in altera Regni Neapolitani parte Archiep. sunt: Arch. *Regiensis*: huic subsunt *Lucrensis*, *Cotroniensis*, *Cassanensis*, *Cathacensis*, *Neocastrensis*, *Giracensis*, *Tropetensis*, *Vibonensis*, *Squilacensis*. Arch. *Consentinus*, sub quo est *Maturanensis* Arch. *Rossanensis* non habet suffraganeos, *Bisignanensis* est exemptus. Arch. S. *Severinæ*, sub quo sunt *Ebriacensis*, *Strangulensis*, *Geneocastrensis*, *Gerentinensis*, S. *Leonis*. Arch. *Larcatinus* sub quo *Mutulensis*, *Castellanensis*. Arch. *Brundisinus* cui subest *Astrinensis*, Arch. *Hidrontinus*, cui *Castrensis*, *Gallipolitanus*, *Liciensis*, *Vgentinensis*, *Lucensis*, *Nertonensis* exemptus est. Arch. *Barensis* cui subsunt *Betontinensis*, *Calphajanus*, *Iuvenacensis*, *Rubentinensis*, *Salpensis*, *Cauriensis*, *Baterensis*, *Conversanus*, *Minerviensis*, *Polignircensis*, *Cathericensis*, *Lavellinensis*. Arch. *Tranensis*, cui subsunt *Vigiliensis*, *Andrensis*, *Penensis*. Arch. *Sipontinus*, cui subsunt *Vescanensis* exemptus; *Trojanensis* exemptus: *Melphiensis*, *Monopolitanensis* & *Rapolensis* exempti. Arch. *Cannosanus* sub quo *Auranensis*, *Sarranensis*, *Montisviridis*, *Laquedonensis*, S. *Angeli de Lombardis*, *Bisaciensis*. Arch. *Acheronti*, cui subsunt *Potentiensis*, *Tricariensis*, *Venusiensis*, *Graviensis*, *Angolensis*.

Regio unde dicta.

CORSICA a *Corso* ejus terræ Domino dicta: alii a qualitate cacuminis Montis alicujus dictam volunt. Græci hanc Κύρνον appellavere, a *Cyrno* Herculis Filio: *Theraphne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus.

Situs.

Ab Occidente & Septentrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum: a Meridie Sardiniam. Longitudo mill. CXX non excedit: licet Strabo mill. CLX, Plinius CL ponat: Latitudinem hic LX mil. facit: ille LXX, quod verum esse ex dimensione per circinum constat. Ambitus secundum Plinium mill. CCCXX: secundum alios CCCV & CCCIX: secundum Maginum CCCXXV, quod se per dimensionem exactam reperisse scribit.

Soli fertilitas.

Insula est ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit. Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque Frumenti neque Leguminum adeo fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana, habetque ibi fœcundum solum & producit nobiles ac dulces Fructus. Vina Insulæ, præstantissima, primæque nobilitatis, & a Romanis semper expetita, *Corsica* a loco dicuntur. Mellis & Resinæ hic magna ubertas: Olei item & Ficuum. Cæterum Mella Corsicana amara esse notavit Servius in IV Georg. Fitque id ob Taxi copiam, è qua Apes Mella legunt. Venenata etiam credidit Ovidius. Solus hic Ager lapidem gignit *Catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra Magos adhibuit. Rhennius de Corsica: *Hanc solam perhibent Catochitem gignere Terram: Corporibus Lepis hic seu glutine tactus adhæret.* Similia tradunt Plinius lib. XXXVII cap. X: & Solinus cap. IX: sed Plinius de rei fide ambigit. Alumen quoque hic reperitur: & Ferri fodinæ sunt apud fl. *Bivincum* in comitatu *Nebiensi*. Sunt & Sa[illegible] linæ vulgo dictæ *della Roja*, non longè a Portu S. Floren[illegible] tii: & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetu[illegible] nivibus scatentes, sub quibus ajunt Crystallum copios[illegible] latere. Nascitur etiam in ea magna copia Buxus teste Plinio & Diodoro, nec non Taxus arbor venenata. Animalia producit varia; Equos inprimis feroces, & Canes venaticos spectatæ magnitudinis, *Musmo* quoque animal, Plinio auctore hic est, arietis genus, *Mosoli* hodie vocant: Animal præterquam in hac Insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet corium & pilos instar Cervi, & cornua instar Arietis, non longa [illegible] retro circũ aures reflexa præcipuæ duritiei, ut si altitudine L pedum præcipitetur inter saxa, ac capiti incumbat, non lædatur; magnitudinem retinet Cervi mediocris, solis que herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnes que habens gustu sapidas. Ovibus insuper & Bobus referta est. Insula omnis jam olim maligne culta, primum *Phocensibus*, tum a *Liguribus*, post etiam a *Romanis* qui duas Colonias eo deduxerunt, *Marianam* & *Aleriam* quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere: proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem captu Romam abduxerunt, exiguo fructu quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen Dominos semper emptionis pœniteret. *Romanis* successere *Saraceni*: his *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie vero iterum ad *Genuenses* jus rediit. Nunc in duas partes eam distinguunt: Plagam quæ Orientem solem respicit, Latus interius: partem huic obversam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propior est, *Cismontana*, & quæ versus Sardiniam excurrit *Ultramontana* dicitur. Urbes Plinius XXXIII fuisse in ea testatur, quod

etiam

etiam ex eo notavit Martianus Capella: Ex Strabone tamen non tam Civitates quam Castella fuisse videntur. Hodie Opidum est *Bastia* in quo Summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* Civitas cum Comitatu. Eam Pto. *Cersunum* videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone, Tavignano, Sagona, Bavono, Tegiamo* & nonnullis aliis. Silvis, Nemoribusque, quę Resinam exhibent, Montes hinc inde vestiuntur. Montes vero præcipui sunt *Illia Orba* dicti: item *Cheparteno Mons, Mons Tenda, Mons Gualango, Mons Russus. In* mari autem inter Corsicam & Sardiniam Coralium legitur. Portus habet binos hæc Insula satis amplos, maximarum navium capaces, in Sinu qui vocatur *S. Florentii.* Est & *S. Bonifacii Portus, Ptol. Portus Syracusanus* dictus. Hodierni Corsicæ Incolæ etiamnum, uti olim habentur homines pauperrimi, furtis & latrociniis dediti: ac a literis prorsus alieni. Episcopi in Corsica Archiepiscopi Pisani Suffraganei, *Aiacensis, Alariensis, Sagonensis, Civitatensis.* Et Episcopus Archiepiscopo Ianuensi subjectus *Nubiensis* vel *Nebiensis.*

Flumina. *Montes.* *Portus.* *Vulgi mores.*

Sardinia.

SARDINIA a *Sardo* Herculis Filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit ab effigie soleæ: Mirsilus & Chrysippus *Ichnusam* a similitudine vestigii. Eodem respexit Manilius cum inquit, *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ. Sardegna* hodie audit. Eam ab Ortu Solis Mare Tyrrhenum, a Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; a Septentrione Mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ inclemens est: propterea Q. F. monet M. Cicero ut valetudinem curet, memor quod quum optimè valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigelliū quendam Sardoum hominem esse ait, patria sua pestilentiorem. Abundat tota Insula Frugibus, Tritico, Vino, Argenti fodinis, Pecore, Armento, & cunctis ad vitæ usum necessariis. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agiles. Venationem habet uberem: multique Rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio Apris, Cervis, Damis, & alio quodam animali quod *Muflonem* vocant, quod modo in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia Lupum, aut aliud hujusmodi nocens animal. Caret etiam Serpentibus. Silius: *Serpentum tellus pura, ac viduata veneno, Sed tristis cœlo, ac multa vitiata palude.* Sed quod aliis terris Serpens est, id *Soligunda* Sardois agris. Animal perexiguum, simileque Araneis forma. Lucanus *Salpiga* vocat, Plin. *Solifugam*, quod diem fugiat. In Metallis argentariis plurima est: est enim solum istud Argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba Sardonia, quam Pausanias in Phocaicis Selino, hoc est Apio similem esse dicit: Latini Ranunculum & Strumeam vocant. Hæc si edulio fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat: inde proverbium

Regio unde dicta. *Situs.* *Cœli qualitas.* *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

proverbium natum, *Sardonius risus.* Vrbs Sardoa primaria est *Calaris*, vulgo *Cagler.* Sita est in Monte juxta mare, Africam respiciens, Portumque habet amplissimum. Vrbs multis ornata est privilegiis. Consules creat, qui potestatem habent sontes puniendi citra auctoritatem Regis: præterea novas leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac Vrbe B. *Augustini reliquiæ* tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translata sunt. In ea *Sardiniæ Prorex* ferè semper moratur, una cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt Civitates, *Oristagnum* Civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans a Mari. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim Turrita fuit Romanorum Colonia. *Sassaris* civitas solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisq; frugibus abundans. Parũ tamen munita est. *Algher* civitas nova, exigua, populo tamen frequẽs & munitissima, domibus & ædificiis pulcris ornata: cujus Jncolæ ferè omnes Taraconenses. Habet Sardinia & alias civitates, & Opida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possint. Multi sunt in Sardinia *Magistratus.* Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem ferè Regis tenet auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest, secundum antiquas constitutiones. Habet a Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem, quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturque ejus Tribunal, *Regia audientia.* Olim hunc Magistratum juxta privilegium Regni, nullus poterat gerere nisi per triennium: deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo Munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad Mores & Genium Sardorum quod attinet: corpore sunt robusti & laboribus adsueti, præter paucos luxui deditos. Litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi pecuariam exercent rem, agresti cibo & aqua contenti. Qui in Opidis & Villis habitãt, pacificè inter se vivunt. Advenas amant & humaniter tractant. Vivunt in diem & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est nullum habent Artificem in tam ampla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Apud Mercatorem hi leguntur Episcopi: Archiep. *Calaritanensis*, cui hi subsunt, *Sulcitanus* vel *Sulciensis*, *Doliensis*, *Suellensis.* Archiep. *Turitanus*, cui subsunt hi *Sorrensis*, *Plonatensis*, *Ampuriensis*, *Gisacensis*, vel *Girardensis*, *Castrensis*, *Othanensis* vel *Othricensis*, *Bosanensis*, *Bossa*, forte. Archiep. Alborensis cui subsunt *Vssellensis*, *S. Iustæ*, *Terra albæ*, *Civitanensis* & *Gastellinensis* exempti.

Flumina. *Ratio gubernandi* *Senatores.* *Vulgi Mores.* *Victus.* *Vestitus.*

Regio. Nomina & unde dicta.

SIcilia ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* a *Sicano*, qui, ut, Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poëtis, ob tria promontoria. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim promontoriis in diversa procurrens, Græcæ literæ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus*, *Pachynus*, & *Lilybaeum*. *Sicelia* Græcis. Ceterum ut quidam arbitrantur,

—— Trinacria quomdam
Mutavere, situm: rupit confinia Nereus:
Italiæ pars una fuit, sed pontus & æstus
Victor, & abscissos interluit æquore monteis.

Situs.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum, quod illic Siculum latus ab Italia divulsum. A Septentrione Mari Tyrrheno seu Infero pulsatur; ab Ortu Hadriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardoo. Thucydides lib. VI. scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere. Tantaque cum sit, tamen tantum XX Stadiorum intervallo dirimi a terra continenti. Insula porrò hæc salubritate Cœli, Soli fertilitate, Frugum omnium copia rebusque aliis, quibus indiget Mortalium usus, maximè præstat. Subjacet enim quarto Climati, quod Cœli clementia sex aliis antecellit. Quo fit, ut quidquid Sicilia gignit, sive Soli, sive Hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit iis quæ optima judicantur. Marcus Cato eâ Cellam Penuarjam Reip. Nutricemque plebis Romanæ appellavit: Horreum pop. Romani Strabo, In Agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam Veteres finxerunt, loco quem dixerunt *Vmbilicum Siciliæ*, tanta est Frumenti ubertas, ut ex uno Tritici Modio centum colligantur; quem Agrum idcirco vocant *Campe dallo cento Salme*. Huic tamen non cedit Ager Leontinus, de quo videndi, Cicero III Verrina. Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis Vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim Vinum (quod Mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* Vinum illud esse quod *Muscatellum*, exactæ dulcedinis vocant. Uvas namque, quarum Apes sunt avidæ, a quibus & *Apiana* dicebantur eas & Muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, a quibus *Muscatella* vulgo nunc dicuntur, ex quibus Vinum dulcissimum, & eximiæ suavitatis exprimitur, quod *Muscatellum* dicitur: licet plerique a Musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum, existiment. Hac ætate Vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod palato æquè arrideant, tum quod ætatem optimè ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit, Saccarum, Crocum, Mel, Sal, omnis ferme generis Fructus nobilissimos, & Sericum præstantissimum. Est præter hæc Sicilia Metallis etiam dives: Aurum namque habet, Argentum ac Ferrum, & Alumen. Lapides quoque preciosos gignit, Smaragdum, Achatem, Beryllum, Porphyriten, Iaspidem. Boum, Pecorum, ceterorumque Animantium Armentis Gregibusque densissimis præstat. Damarum etiam Aprorumque Venatione, ac Perdicum ac Ataginum

Cæli temperies. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.*

Attaginum (quas *Francolinas* vulgo appellant) Aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini, volatilium hostes, aliunde advolantes, his etiam capiuntur. Regionem hanc primi tenuere *Lestrygones* immanes, tum *Sicani* Hispanorum Coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Græci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium, Constantinopolitanis paruit per annos pænè cc. Sub *Iustiniano* autem Imperatore Insulam *Gothi* invasêre, qui ipsi post annos XVII a *Belisario* expulsi sũt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub Michaele Balbo, qui cccc annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere: Successere *Langbardi*, *Suevi*, *Germani*: sed his a Clemente IV, exactis, *Galli* rerum potiti per annos XVI ad vesperas usque Siculas, quæ incidere in annum CIƆCCLXXXII. Ex eo paruit *Aragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Aragoniæ & Siciliæ imperium possedere.

Imperiũ majorũ.

Plinius in hac Vrbes LXXII: numeravit. Hodie sunt civitates & Opida CLXXIII, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptol. & aliis, *Palermum*, *Palermo* hodie. Vrbs est vetustissima, Phoenicum Colonia, uti ostendunt Epitaphia aliqua litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus Abrahami exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septentrionem spectat, Pelagoque adluitur Tyrrheno, Muris septa altissimis, quod opus est Friderici Regis: Secundum mare Arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ civitatis Portæ, & veteres Muri multis cum Turribus lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est Panormi D. Petro Sacrum, à Rogerio Siciliæ Rege conditum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, ceteris, quæ in Italia nunc usquam exstant, seu veteribus, seu novis, meritò præferri constat, quo nomine ab omnibus, qui Panormum aut inhabitant, aut invisant viris, non imperitis modò, sed ingenio etiam doctrinaque præstantibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius Vrbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito lapide a Gualtherio hujus nominis II Archiepiscopo, anno CIƆ CLXXXV fundata, ubi Regum Reginarumque Siciliæ ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & Gymnasium publicum & Xenodochium. Longum foret reliqua hujus Vrbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ civitates sunt, *Syracusæ*, urbs quondam maxima, quam ita Orator describit Actio: IV in Verrem. *Vrbem Syracusas maximam esse Græcarum Vrbium pulcherrimamque omnium, sæpè audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad adspectum, & Portus habet propè in ædificatione adspectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars Opidi quæ appellatur Insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est: in qua est domus, quæ regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longè cæteris antecellunt, Dianæ una, & altera quæ fuit ante istius* (Verris) *adventum ornatissima, Minervæ. In hac Insula extrema est* Fons *aquæ dulcis, cui nomen Arethusa*

Vrbes

Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole Lapidum a mari disiunctus esset. Altera autem est Urbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua Forum maximum, pulcherrima Porticus, ornatissimum Prytaneum, amplissima curia, templumque egregium Iovis Olympii, ceteraque urbis partes una lata via perpetua multisque transversis divisa, privatis ædificiis continentur. Tertia est Urbs, quæ quod in ea parte Fortunæ Fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & Gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ, coliturque ea pars, & habitatur frequentissimè. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur, ad quam Theatrum est maximum, præterea duo templa egregia, Cereris unum, alterum Liberi, *Signumque Apollinis, qui Tennites vocatur pulcherrimum & maximum.* Hodie tam amplæ urbis decora omnia periêre: ruinæ exstant & Opidi partes. *Messana* urbs freto incumbens, cujus Incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. *Catina*, quæ etiam *Catana*, Patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris. *Taurominium* urbs a Zanclæis condita, hodie *Taormina*. *Leontium* patria Gorgiæ Sophistæ. *Agrigentum* pervetusta civitas, quam olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Sunt etiam *Augusta* antea *Megara*: *Castrogianum* olim *Ennea*: *Drepanum*, *Monreale*, *Heraclea*, & aliæ urbes complures. Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in Lacubus Mugilum, Alosarum, Anguillarum, Tincarum & Troctarum, non spernenda captura. In Mari verò Thynnorum non modò ad Pachynum, sed ad Panormum etiam & Drepanum; ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Capiuntur & in Freto Messonensi Xiphii. Siculum Mare omni denique Piscium genere benignissimum est, & Mullorum copia, quos Græci Trichias, Barbatos autem Sophron. & Cic. vocant, & Murenarum ac Horycinorum, qui teste Athenæo lib. VII secundum obtinent locum, insigne. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charybdisque nominibus infame. *Montes* præcipui sunt *Ætna* & *Eryx*. *Ætna*, *Cœlestis Columna* cognominatur Pindaro. *Tiphoeum* eum vocat Silius Italicus. Hodie *Monte Gibello* aut *Mongibello* nominant. Assiduis ignibus flagrat. Describitur a Virg. lib. III Æneidos, Plinio lib. III cap. VIII. Mela lib. II. cap. VII. Solino, aliis. *Eryx* maximè memoratus ob delubrum Veneris ab Ænea, quod scribitur conditum. In Sicilia Archiepiscopi *Panormitanus*, cui subjecti Episcopi *Agrigentinus*, *Masarensis*, *Milevitanus* sive *Maltensis*. *Montis Regalis* Archiep. cui subsunt *Siracusanus*, & *Cothanensis*, *Messanensis* Archiep. cui *Cephaludensis*, *Pacensis*, *Liparìensis*, *Marci & Militensis*, nunc *Milaza*.

Flumina. *Mare.* *Montes.*

Regio & unde dicta. OFfert se nunc percurrendum *Latium*: Italiæ Regio: quæ nullis non auctoribus celebrata. *Latium* dictum putatur ab Saturno, qui Patria profugus in his locis latuisse fertur. Varroni placet *Latii* nomen huic Regioni datum, quod inter Alpium & Apennini sublimes præcipitesque rupes, Mare, Tiberim atque Lirim, tanquam abscondatur & lateat. Aliis *Latium* ab Latino nominatur Rege. Nonnullis ab *Latitudine* dirivatur, quod nulla Italiæ Regio latius se inter Montes & Mare adspiciendam præbeat. *Situs.* Hodie *Territorium Romanum* vel *Campagna di Roma* vocant. Fines Latii plerisque statuuntur ad Septentrionem Appenninus Mons & Anio fluvius: ad Ortum Liris: qua Meridies est, Mare Tyrrhenum, qua Occasus, Tiberinum flumen: ambientibus illud populis, Tuscis, Sabinis, Marsis, Samnitibus, Prętutianis & Campanis. Fertilis & abundans est Regio: præterquam aliquibus in locis, propter Oram: quibus cum aspera saxosaque habet multa, tum Paludes, & ex Paludibus Aërem vi- *Soli fertilitas.* tiosum atque gravem. Primi incoluere *Siculi, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Aurunci, Volsci, Osci, Ausones*, & alii. Hæc de Latio universim paucis: flagitat Methodi ratio, speciatim ut perlustrem, orsus ab Vrbe, quę Orbis quomdam compendium. Ea Prima, in Antiquo Latio, Tiberim ex Etruria transgresso, se cum incredibili hodieque *Vrbes.* majestate offert. Hæc nomen suum semel obtentum retinet. Sita est loco non admodum fertili, Austro objecta: Cœli gravioris & intemperantioris. Ambitus, qui quomdam Romæ fuisse scribitur tredecim millium passuum, hodie multo minor esse deprehenditur. *Turres* in Murorum ambitu circiter CCCLX: olim IↃCCXL; *Regiones*, ut olim, sic hodie, sed mutatis nominibus, sunt XIV. *Aquæ* nunc *Tiberis* & *Almo* fluvii: Occurrunt etiam variis locis reliquiæ Fontium ex veteribus ductibus. *Fora* conspiciuntur varia. Colles mœnibus includuntur VII. Ab his Roma *Septicollis* quibusdam, *Septimontium* Varroni, *Septemgemina* Statio. Sunt præterea in Vrbe Templa CCC atque amplius. *Crypta subterranea*, quę quomdam, Imperatoribus in Christianos sævientibus, ipsorum fuerunt latebræ & sepulcra quatuor. *Cœmiteria*, quæ partim olim fuerunt, partim nunc sunt, numerantur XXVIII. *Xenodochia* publica omnium nationum V, singularum quarundam singula. præter *Academiam* sunt XX. *Seminaria & Collegia omnium nationum* ab Gregorio XIII P. instituta. *Bibliothecæ* publicæ multæ, tres in Vaticano, una selectorum librorum clausa; altera minus secreta, tertia quæ diebus profestis per duas horas omnibus patet. Sunt & aliæ etiam in Templis B.M. in Ara cœli: S. M. de populo, S.M. supra Minervam. S. Aug. & alibi. *Horti* pontificis & Cardinalium, *Basilica* & *Palatia*, per universam Vrbem variè dispersa sunt. *Aquaductus*, *Thermæ*, *Arcus Triumphales*; *Amphitheatra*, *Theatra*, *Circi*, *porticus*, *Columnæ*, *Obelisci*, *Colossi*, *Pyramides*. *Naumachiæ*, *Septizonia*, *Equi*, *Statua* in publico & privatim spectandæ, aliaque plura, quorum numerum descriptionemque accuratiorem non fert instituti operis ratio. Hæc hodie qui viderit, comparaveritque cum vetere Roma, merito dixerit,

Qui miseranda videt veteris vestigia Romæ,
Ille potest merito dicere, Roma fuit.

Hæc de Roma pro loci angustia sufficiant, qua versus

Meridionaliora egresso sese offert *Ostia* Latinis, ut & Græcis. Gravioris est Cœli & pestilentis Aeris. Ager Pepones fert copiosè. Ostiis relictis, reliqua Latii Opida præcipua, quæ mari ferè adsident, pervagabor. *Neptunium* agro fertiliore situm est: Cives Aucupio & Piscationi vacant, hodie pertinet ad *Columnenses*. *Astura* Plinio quidem Flumen cum Insula cognomine: Tabulæ vero Itinerariç Opidum, quod forte fuit vel ad flumen in Continente, vel in Insula. Locus hic memorabilis cum indignissima M. Tullii Ciceronis, Antonium fugientis cæde: tum Corradini fato Henrici F. Friderici II, Imperat. N. quem Carolus Eculismensis securi percussit. *Taracina* vel *Tarracina*, *Taracina* Straboni: *Tarracina* Ptol. *Tarracine* Steph. *Tarracina* apud Antoninum. Volscorum lingua *Anxur* vocabatur. Opidum est exiguum, sed frequens & honestum. Muri ex quadrato silice absque cæmento facti. Ager ejus fœcundissimus est & amœnissimus, Vitibus, Aurantiis, Citris, Limonibus, aliisque id genus Arboribus abundans. *Cajeta* *Cajatta* Strab. Hodie *Gajetta*. Vrbs est munita cum primis, Arcem habens invictissimam, cum Turri altissima, Summo in Monte, quem superiorib. annis, Gallis profligatis, muro cinxit Ferdinandus, Aragonum & Neapolitanorum Monarcha. *Sinus* ad Vrbem *Cajetanus* audit, apud Strabonem. Portum ibi fuisse celeberrimum, amplissimè ab Antonino Pio refectum, refert Spartianus. Hodie nullus est. Mediterranea *Latii* loca perlustranti offerunt se *Velitra*, Straboni, *Belitra* Steph. vulgo *Belitre*, vel ut alii scribunt *Belletri*, Opidum vetustissimum Volscorum, amplum & populo satis frequens, Episcopatus fulgens dignitate. Venustissimi situs, jucundissimi prospectus. Mœnibus undique cinctum. *Alba* Latinis, *alba* item Græcis. *Longam* cognominant Veteres Scriptores, ab Situ. Hodie *Savello*, si Leandro fides, si aliis, *Gandolfi*, vel *S. Gandolfo*. Conditor ejus *Ascanius* Æneæ Filius, XXX post ædificatum Lavinium anno. Hodie planè desolata jacet. Nunc Septentrionaliora Latii per viam Valeriam Tiburtinamque peragremus. Hic primo se offert loco *Tibur* Ptol. *Tibura* Strab. *Tivola* hodie. Vrbs ad Anienem fl. Roma distans CL. Stadiis, Procopio. Cœlo est temperatissimo, locoque ob Aquarum Fontiumque copiam saluberrimo. Episcopatus Titulo est nobile. *Maruviam* ad Fucinum Lacum, Marsorum olim caput, exiguis nunc se prodit, vestigiis; quæ *Marvo* vulgo nominant. *Alba* Latinis, ut & St. *Albam* hanc, quod in penetralibus regionis sita, & permunita undique esset, tradit Strabo Romanos iis, qui custodiendi erant tanquam carcerem adsignare, consuevisse. Ruinis nunc tota fere collapsa jacet. *Præneste*, *Prænestus* Strab. *Prænestum* Ptol. hodie *Pilastrina*. Situs ejus in declivi Monte ad Venestrim fl. olim longè fuit & amœnissimus: & jucundissimus, ideoque florente Re Romana frequenter Imperatores Augusti huc animi gratia secessisse leguntur. Arx summo Monti in quo condita, imposita est. Episcopatus hodie gaudet dignitate. *Tusculum* multis olim nominibus insigne, quod haud procul ab *Frascata*, abfuisse censent ex ruderibus, quæ hodieque visuntur, Viri docti. Plura sunt hujus Nobilissimæ Partis Italiæ Opida, quæ brevitatis studio omittimus. Sunt & Latio Lacus. *Hostia Lacum* habet Obsequens; *Stagno* vulgo vocatur. Inter Marinum

& Albam

Lacus. & Albam Longam *Lacus* est *Albanus*, cujus meminit Livius Lib. v. Hodie *Lago di Castel Gangolfo*: Sunt & *Lacus* vel *Stagnum Nemerense*, hodie *Lago di Nemo*: *Iuturna Lacus*, *Regillus*, hodie *de S. prassode*: *Fucinus* hodie *Lago di Marsos*, *Pontina* vel *Pomptina Palus* etiam in Latio describitur a Plinio, nunc Aufente palude. *Fundanus Lacus*, Flumina. Tiburrinus, *Cecubus* & *Simbruina Stagna*. *Flumina Tiberis*, Montes. quem in generali descriptione delineavimus, & varia fl. quæ cum eo, nominibus amissis, Mare petunt. Reliqua Latii, ut antiquitus appellabantur, *Numicius*, *Loracina*, *Stura*, *Nymphaeus*, *Vfens*. Montes præter septem Vrbis Romæ Colles, de quibus supra, *Albanus* est, scriptoribus omnibus Græcis Latinisque celebratissimus. *Mons Cacubus* in Sinum Cajetanum usque porrectus, ab Vini, quod fert, generositate nominatissimus. *Vestinus* item, *Algidus*, *Aventinus*, *Lepinus*, *Catillus*. *Ceraunios* etiam Montes Latii habet Halicar. *Silvæ* sunt *Silva* sive *Lucus Feroniæ*, *Lucus Iovi Indigeti sacer*, *Dianæ Æolicæ Lucus*, *Silva Nævia*, *Camenarum Lucus*, *Algidum Nemus*, *Albunæ Silva*; Silva. *Angitiæ Nemus*, & *Furinæ Lucus*. Populi hujus regionis ad hæc usque tempora, præterquam in civitatibus, plerumque rudes, moribusque agrestibus, animis audaces confidentesque: Viribus corporis, non minus quam olim præstantes, Ecclesiastica ex Provinciali Romani Pontificis apud Mercatorem sic habent. *Roma* caput omnium Ecclesiarum dicta, in qua residens Papa sub se habet intra Vrbem v Ecclesias patriarchales dictas, quæ sunt Vulgi Mores. Ecclesia S. *Ioannis Lateranensis*, *S. Petri* Monasterium, *S. Pauli* intra muros urbis, *S. Maria Major*, & Monasterium *S. Laurentii*. His Ecclesiis adsignati Episcopi VIII primum dicti Archipresb. Primus & summus Papa, reliqui sub eo, *Ostiensis*, qui Patriarcha Campaniæ; & Papam consecrat, huic junctus est qui sequitur *Velletrensis*, sive *Valeriensis*, *Portuensis* sive *S. Ruffina & Secunda*, *Sabinensis*, *Tusculanensis*, *Praenestinensis*, *Albanensis*. Iisdem Ecclesiis adsignati sunt Presbyteri Cardinales XXVIII videlicet *Titulo* S. *Crucis* in Ierusalem, Tit. SS. *Ioannis* & *Pauli*, Tit. S. *Stephani* in Celiomonte; Tit. S *Susanna*. Tit. S. *Petri* ad Vincula. Tit. S. *Prisca*: Tit. S. *Siriaci* in Thermis: Tit. S. *Marcelli*: Tit. S. *Balbina*: Tit. S. *Grisogoni*, SS. *Marcellini* & *Petri*; S. *Anastasia*; S. *Clementis*. S. *Potentiana*: S. *Martini* in montibus: S. *Praxedis*: S. *Marci*: S. *Laurentii* in Lucina: S. *Maria* in Transtiberina: SS. IV *Coronatorum*, S. *Sabina*: SS. *Nerei & Archilei*: S. *Sixiti*: S. *Eusebii*: S. *Vitalis*: Basilicæ XII *Apostolorum*: S. *Laurentii* in Damasi: S. *Cecilia*. Iisdem adjuncti Diaconi Cardinales XVIII. Extra Vrbem in Campania maritima Episcopi, *Agnaninus*, *Alatrinensis*, *Fundanus*, *Tiburtinus*, *Sagninus*, *Terracinensis*, *Verulanus*, *Feretinus*, *Soranus*, *Aquinus*. Habet etiam sub se Papa per alias Orbis ditiones IV Patriarchales Ecclesias, quibus ibi constitutæ Ecclesiæ subsunt: *Constantinopolitanam*, *Alexandrinam*, *Antiochiensem*, & *Hierosolymitanam*.

Regio & unde dicta.

HAC Tabula duæ regiones in Regno Neapolitano peragrandæ succedunt, *Aprutium* & *Terra Laboratoris.* Priorem *Aprutium*, *Abruzzo* vernaculè hodie vocant Itali. Fines ejus constitui solent ab Ortu Apuli Dauni cum amne Phiterno, ab Occasu Sabini & Picentes cum Truento fl. qua Septentrio est, Mare Hadriaticum, qua Meridies Picentini, Campani, Marsi, Æquicoli, secundum Apenninum Montem ultra citraque ex parte habitantes. Regio summa gaudet Cœli salubritate & incredibili Incolarum frequentia, amœna est & commoda versus Mare, sed montibus aspera in Mediterraneis. Præter alia Crocum abundè mittit, nutritque Animalia innumera. Hodie hujus tractus caput *Aquila.* Condidisse eam perhibent Langbardos, Carolum inde Martellum vel ut aliis placet, Fridericum II Imp. mœnibus cinxisse, muniisseque, Colonis Civium jure, & civitati *Aquilæ* nomine adsignato ab signo Cæsareo, vel potius ab fausto *Aquilæ* nomine. Ea autem brevi maximis incrementis ita auxit, ut civitatum reliquarum principatum in hac regione facile nunc obtineat. Sunt præterea *Guastum*, *Amontum* vernaculè *Guasto di Amone*, Plinio Melæque *Histonium*, *Istonium* Pt. sine aspiratione. *Lancianum* celebre Emporium, quo quotannis mensibus Majo & Augusto Italiæ, Inlurici, Siciliæ, Græciæ, Asiæ & reliquarum mundi partium Negotiatores ad frequentissimum conveniunt Mercatum. Συλμὼν *Sulmo* Pt. & Σέλμον Str. Hodie *Sulmona* est teste Leandro, aliquibus malè *Sermona* dicitur. Vrbs est pulchritudine loci, frequentia populi, aquarum abundantia, inprimis nobilis. Ovidii Patria. *Chieti*, vel *Civita Chieto* vulgo, Vrbs Archiepiscopalis. *Asculum* antiquissima

Soli fertilitas.

Civitas, *Asculum* Antonino. Plin. nobilissimam *Piceni Coloniam* appellat. Iacet plano patuloque campo, munitissimo in loco, mœnibus firmis. Ab una parte Mons sublimis in quo sita est Arx, ab altera Truentus ripis prealtis munit. *Beneventum* auspicatius mutato nomine, quum initio appellaretur *Maleventum*, ab *Malo Vento*, quem injuriosum & horribilem sæpè patitur. *Benevento* vulgo. Situ urbs est admodum oportuno, & amœno, summa agrorum bonitate præstans. *Sora* vicina est Liri Amni, populo haud infrequens, tituloque Ducatus ornata. *Aquinum* Pt. nobilitavit hanc patriam suam *Thomas* magnus Philosophus *Aquinas* hinc cognominatus. Nomen retinens collapsa penè jacet, vestigia præferens pristinæ amplitudinis: Comitatus habens titulum. Reliqua describere Opida chartæ angustia prohibeor. Flumina hic *Phiternus*, quo Samnium ab Apulia dividitur, *Fortore* vulgo. Ejus in Tiferno monte fons est, haud procul a Boviano. Exonerat se in Mare Hadriaticum juxta Lesinensem Lacum. *Trintus* quod *Portuosum* notat Plin. *Asinella*, *Sentus*, *Sangrus*. Sunt item *Morus*, *Feltrinus*, *Pescara*, *Aternus*, *Rasentus*, *Orta*, *Liberata*, *Salinus*, *Plumba*, *Vomanus*, *Turdinus* & alia. Montes porro in Samnitibus adeo sunt excelsi, ut etiam ipsos Apenninos superent. Inter eos *Mons Virginis*, ob D. Mariæ Templum nominatissimus. *Majella* amplitudinis vastissimæ adeensu difficillimus, rupibus asperrimus. Cacumen perpetua nive regitur, multa herbida habet prata, plurimos effundit Fluvios, Silvis superbit immensis, Ferarum copia scatentibus, præcipuè Vrsorum, Rupibus etiam abruptis horret plurimis. Sunt & Iuga Apennini, quæ *Montes Tremuli* vocantur.

Flumina.

Montes.

Terra

Regio. Situs. Soli qualitas. Imperiũ majorũ. Vrbes.

TErra Laboris, Terra di Lavoro, Regio hæc audit hodie. Ea dicta olim Campania. Fines ejus, ut videre est apud Strab. Ptol. & alios, ad Occasum Liris; Latium ad alteram relinquẽs oram, ad Septentrionem, Samnitium Montes; qua Ortus est, Silarus Fluvius, Lucaniam hinc dirimens, parsque Agri Samnitium quos dixi, qua Meridies, Mare Tyrrhenum sive Inferum. Verè Campus est Campania in quem Natura luxurians effudisse videtur largissimo Sinu quidquid uspiam est Deliciarum, Amœnitatum, Gaudiorum & Oblectationum. Paradisus verè Italiæ. Tam incredibilis ibi rerum est fertilitas. Principatum habuerunt olim in hac regione varii populi, de quibus Strabo lib. v. Et Plin. lib. III. cap. v. Opici, cognomine Ausones, Osci, Cumani, Tusci, Samnites, qui postremum a Pop. Rom. debellati sunt. Hæc in genere paucis de Campania, jam nunc specialior me vocat ejus descriptio, & primum Vrbium. Caput Campaniæ Regnique Neapolitani Metropolis *Neapolis* in Numismatibus dicitur. Nomen hodie retinet, *Neapoli* vulgo audiens. Spatium amplectitur magnum inter mare colliumque amœnissimorum radices ædificata magnificè: Muris firmissimis: Propugnaculis, Turribus, Castellisque, præsertim jussu Caroli V. cujus jam nunc paret Nepoti, ut sit quasi inexpugnabilis, munita. Fossas habet LXXX pedes profundas, Portas octo, Fora ampla. Fontes publici, ex quibus aqua limpidissima nunc Lanceæ altitudine, nunc duorum capitum crassitudine, nunc per centum fistulas prosilit, sunt innumeri. Forma est oblonga, seque in modum dimidiatæ Lunę incurvans. Circuitus olim III, nunc, prolato pomerio, V milliarium. Aere gaudet permolli & placido, hiemem vix sentit. Ædes hæc Vrbs cum Divorum tum hominum habet ornatissimas, arces invictissimas. Academiam etiam ab Friderico II Imp. institutam, ad quam studiosorum ex toto regno magnus fit concursus. Sunt & Bibliothecæ aliquot, in queis primi loci D. Dominici. Ager suburbicarius, vicinique colles amœnissimi sunt & jucundissimi, Frumenti, Vini, variorum Fructuum, Herbarum, Florum, rerumque omnium, ad Hominum Animaliumque necessitatem, voluptatem, delicias facientium feracissimi. Multa de hac Vrbe brevitati studens prætereo. Sunt & aliæ, *Capua Vetus* & *Nova*, *Vetus* nulli non Latinorum scriptorum nota Splendor ejus, amplitudo & magnificentia ab omnibus summopere passim celebratur. Visuntur hodie ejus altero ab *Nova Capua* lapide peringentes ruinæ, juxta Templum D. Mariæ Gratiarum. *Nova Capua* ex *Antiqua* dirutæ ruinis cœpit excitari, feliciterque crescere, quam conspicere jam nunc est adsitam sinistræ Vulturni ripæ, duodecimo ab Mari lapide, in planicie, satis magnificam, commodè habitatam, sed infrequentius: stratam silicibus, plateas habentem rectas, altaque ædificia. Adluit eam ab Ortu & Septentrione Vulturnus, indeq; in Occasum reflectitur. Pons est supra amnem ex lapide insignis. *Teanum* cognomento *Sidicinum*. Desertum hodie *Theano* vernaculè dicitur: Episcopatus nihilominus titulo nobile. *Calvi* opidum Episcopatus dignitate superbiens: *Cales* Virg. *Cuma* St. & Pt. aliisq; Gręcis. Nunc hic omnia ferè conciderunt, oppletaque jacent ruinis, ut tamen undique amplissimorum operum vestigia satis agnoscantur.

Sunt

Sunt etiam *Aversa*, *Caserta*, Nola, *Summa*, *Puteoli*, atque alia minorum gentium Opida. Inter Lacus paludesque Campaniæ, loci principis sunt *Lucrinus & Avernus*. Lacus. Tribuuntur & Campaniæ *Linterna Palus*, *Popeja* & *Statinæ Paludes*. Flumina. Flumina sunt *Liris*, qui suscipit dextra quidem *Fibernum*, *Cosam*, *Alabrum*, *Trerum*, & alios. Sinistra vero *Casinum*, *Melsam*, & *Omnem*. Liri succedit *Vulturnus*. Hic amnes torrentesque multos colligit: inter ceteros, dextra quidem *Cusanum*, *Correctum*: Sinistra *Freddum*, *Pratellum*, *Sabbatum*, *Isclerum*, & alios. *Glanis* item *Linternus*, *Sebetus*, *Sarnus*, *Furor*, *Ebolis*, *Silarus*. Montes huc pertinent *Gaurus*, Montes. *Massicus*, *Falernus*, alii, ut *Vesuvius*, *Pausilypus*, *Misenus*, *Culma*, *Mons Christi*, *Taburnus*, *Tifata*, *Planus*, *Astrunus*, & *Trifolinus*. In Regno autem Neapolitano hi sunt principatus & Dominia. Principatus x, *Ascoli*, *Bisignano*, *Evoli*, *Melfi*, *Melfetta*, *Monchercole*, *Squilaci*, *Sligliano*, *Sulmona*. *Venosa*. Ducatus XXIII *Andri*, *Amalphi*, *Ariano*, *Asu*, *Bojano*, *Castrovillari*, *Gravina*, *Martina*, *Montalto*, *Monteliano*, *Nardo*, *Nocera*, *Popoli*, *Rocca di Mondragone*, *S. Petro in Galatina*, *Seminata*, *Sessa*, *Somma*, *Sora*, *Tagliacozzo*, *Termoli*, *Terra nova*, *Trajetto*. Marchionatus XXX. Co de Statu LIV: Domini XV: Barones titulati CCCCIII. Archiepiscopatus & Suffraganei in hac tabula ex provinciali Romano sunt. In Aprucina & Marsicana Provincia Episcopatus hi, *Aquilensis*, *Forcanensis*, *Marsicanus*, *Valvensis seu Sulmonensis*: *Theatinus*, *Adriensis*, *Pennensis*, *Aprutinus seu Teranus*. Archiepiscopus *Beneventanus*: hujus Suffraganei *Telesinensis*, *Agatha*, *Alphiensis* vel *Alephatensis*. *Mons Marani*, *Mariano* opinor, *Avellinensis*, *Vicanensis*, *Arianensis*, *Bojanensis* vel *Rojanensis*, *Asculanensis*, *Nucerinus*, *Tertibulensis*, *Traconensis*, *Vulturanensis*, *Alarinensis*, *Ferentinensis*, vel *Florentinensis*, *Civitatensis*, *Termelensis*, *Lesinensis*, *Frequentinensis*, *Triventinensis*, *Biminensis*, forte *Bomia*, *Vadiensis* vel *Gadiensis*, *Musanensis*, *S. Maria*. Archiep. *Neapolitanus*, cui subsunt *Aversanus* exemptus, *Nolanus*, *Puteolanus*, *Cumanensis*, *Acerranus*, *Iscalanus*. Archiep. *Capuanus*, cui parent *Theanensis*, *Calvensis*, *Calmensis*, *Suessanus*, *Venafranus*, *Aquitanensis* vel *Aquinatensis*, *Iserniensis*, *Casertanensis*, *Cajaciensis* exemptus. Arch. *Amalfitanus*, ei subsunt *Capricanensis*, *Scalensis* vel *Camensis*, *Minorensis*, *Siteranensis*. Archiep. *Salernitanus*, Caput *Aquensis*, *Palicastrensis*, *Nusautanensis* vel *Nuscanensis*, *Sarnensis*, *Acervensis* vel *Acernensis*, *Marcicensis*, *Ravellensis* exemptus. Archiep. *Surrentinus*, cui subsunt *Lobrensis*, *Serpensis*, *Aquensis* vel *Equensis*, alias *Vicensis* vel *Vicanus*, *Castellimaris* vel *Stabiensis*. Atque hæc de hac Regni Neapolitani parte sufficiant, ad alteram transeo.

Xxx SEQUITUR

Regio & unde dicta.

SEQUITUR nunc altera Regni Neapolitani pars perlustranda, in qua primo loco se offert Regio, quæ Italis hodie *Puglia Piana*, ab latissimis campis & majore, quam in Peucetiis agrorum æquore. Hæc etiam *Apulia Daunia* quondam dicta fuit. Fines illi ab Oriente Apulia Peucetia, intercurrente Aufido: à Meridie *Apenninus*, cum Hirpenis & Samnitibus: ab Occidente Frentani, Caracenique, nunc Aprutii, cum Phiterno: à Septentrione *Hadriaticum* vel Ionium Mare.

Soli fertilitas. Urbes & Opida.

Agri hic fertiles supra modum, Tritici aliorumque Frumenti generum. Urbes hic sunt & Opida, *Manfredonia*, urbs lauta populoque frequens, in Rupe Sinus marini, quem Gargani Montis flexus efficit, sita, Invictã ad littus habet Arcem. *Luceria* Opidum Episcopale: *Nuceria* Ptol. & Suet. Rudera, quæ hodieq; passim eo loco, priscã docent Urbis amplitudinem. *Troja* Civitas opulentissima, fœcundi agri: Comitatus titulo clara. *Asculum* Urbs, titulo Ducatus inclyta: *Asculum* Appiano Alexandrino, *Asculo* vulgo, cognomine *Sattriano*. Sunt & *Salpe*, *Arpi* Plinio commemorati, aliquando *Argos Hippium* dictum, mox *Agrippa*: & Urbes duæ, que in proverbii ludicrum abiere *Apina* & *Trica*, &c.

Flumina

Flumina sunt *Aufidus*, hodie *l'Ofanto*. *Candilaris* item & *Cervaria*.

Terra di Barri & unde dicta.

Sic se habet Apulia Daunia: sequitur explicanda jamnunc quæ cognominari solet *Peucetia*: nunc vernacula Italorum lingua *Terra Bariana*, *Terra di Barri* ab Urbe *Bario* primaria.

Soli fertilitas.

Regio hæc stupenda agrorum ubertate, admirandaque nobilissimorum Fructuum copia cum reliqua fere Italia committi potest. Sunt tamen ibi, ne quid sit omni ex parte beatum, loca quædam, quæ pluviis, aquisque laborant.

Urbes.

Civitas primaria est *Barium*, *Barion* Plin. ante *Iapyx* addenti, *Barri* vulgo. Urbs antiqua, ea pulcritudine populique frequentia, ut Regionis universæ teneat Principatum, eique nomen ab se *Terra Bariana* largiatur. Sunt præterea *Monopolis* Urbs nova Marchionatus titulo celebris, non quidem magna sed pulcra, splendida, ædificiorumque magnificentia nobilis. Ager Olei feracissimus, *Polinianum*, *Polignano* Civitas Episcopalis, edita licet præruptaque & saxosa in rupe sita, lauta tamen & populo frequens. *Mola* frequens quidem ædificiis, sed Colonis agrestibus. Condidit Arcem ibi superioribus annis Marchio Polinianus ad Oræ tutelam. *Iuvenatium*, *Giuvenazzo*, Urbs Episcopalis: Agro fertili. *Marfette*, vel ut aliis scribitur, *Morfitta*, vel *Melfatta*, Principatus hodie titulo floret. *Vigiliæ* vulgo *Bisegli* ad littus præcelsis in rupibus Opidum Episcopale. *Tranum* Civitas Archiepiscopalis, vulgo *Trani*. Ab ædificiis est pulcherrima: sed hodie majore ex parte deserta. Silvę Olearum & Amygdalorum ab hujus Opidi agro Tarentum usque pertinent. *Barulum*, *Barleta* vulgo. Inter quatuor Italiæ Castella numeratur, *Ostunum* populo frequens, parvo in colle situm. *Cilium*, *Cilio*, *Cilia* Ptol. *Venusia*, *Venusium*,

nusium Horatio, cujus patria: Venosa hodie. Sunt item Canusium, Acherontia, Biletum & alia Opida.

Terra d'Otranto. Nomina. Situs. Post *Apulias* explicanda succedit *Salentinorum Regio*, quæ & *Iapygia Messapiaque*, item *Calabria*. Nunc Italis ab *Hydrunte*, *Terra Hydruntina*, vulgo *Terra d'Otranto*. Habet hęc Regio ab Meridie Tarentum & Mare usque Promontorium Salentinum, ab Oriente idem Promontorium cum Mari Ionio: quod etiam & Hadriatico, qua Septentrio est, adluitur ab Hydrunte Brundisium usque: qua Occidentem respicit Apulia illi adjacet Peucetia, cum Magnæ Græciæ portione. Tota hæc Regio saluberrimo gaudet aere, cœloque sudo & sincero, præterquam in ora, quæ ab Lacu Hydruntino Brundisium usque: ubi plerisque in locis juxta mare sunt Paludes. Regio fertilis & opima; Caput Regionis, cui nomen a se præbuit *Hydruntum*, Ἰδροῦς Strab. Ptol. & aliis. *Hydrus* Melæ. Hodie *Otrante*. Vrbs est vetustissima, cœlo potitur clementissimo. Præter Portum satis capacem, Aquilone flante non satis tutum, Arcem habet in Saxo, quo mari imminet, tutissimam: opus *Alfonsi* II. Ager illi amœnus & fertilis. Reliquæ sunt: *Gallipolis*, hodie *Callipoli*: Aliis *Callipoli* tamquam *Vrbs pulchra*. Munitissimum habet natura situm: Scopulo enim insidet seu Insulæ modicæ, quæ mari undique cingitur. Continenti ponte adhærens, saxis fulto ingentibus. *Castrum* Civitas Mercatoribus frequens Olei coemendi. *Brundusium* & *Brundisium*, *Breundesium* Ptol. *Brentesium* Stph. *Barnedis* Benjamino, *Brindisi* hodie. Aerem habet clementissimum. Portus olim illi incultus ex quo Romanis tutissimus quondam fuit in Græciam transitus. Nunc repletus est: adeo ut vix triremibus per eum currere liceat. Arx urbi munitissima. *Oria* civitas in Colle Tarentum spectans. Spectat eam Arx in Colle valida. *Aletium* Ptol. hodie *Leze* & *Leccie* vulgo. Salentinorum hodie primaria. Concilio totius Apuliæ Regio, Foroque perpetuo: Procerum totius hujus tractus Domicilium, multorumque Nobilium Sedes. *Vxentum* hodie *Vsento*, *Vgenti*, *Ogento*, variante scriptura: nunc perexigua est.

Cali temperies. Soli fertilitas. Vrbes.

Calabria & unde dicta. Situs. Soli fertilitas. *Calabria*, ab *Calabris*, quos Magnæ Græciæ partem Salentinis adhærentem ad Ionium Æquor circa Iapygium Promontorium tenuisse, ex Ptolemæo est manifestum, nomē habet. Regio Italiæ in extremis ejus finibus instar linguæ porrecta inter utrumq; fretum inferū superumq; interjacet. Fert ubertate quadam felicitateque stupenda quidquid Vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Triticum, Hordeum aliaque Frumenti genera: Vinum varium, Oleum, Saccarum, Manna, Mel, Ceram, Sal nativum Factitiumque, Ficus, Poma Medica, & Citria, Limones aliosque fructus nobilissimos: item Aurum, Argentum, Lanam, Gossypium, Crocum, Sericum, Linum, & quid non? *Calabria* duplex, *Inferior*, quæ Brutiorum olim Sedes, hodie propriè *Calabria Inferior*: & *Superior*, quæ olim *Magna Græcia*. *Inferioris* fines ab Occasu Laus, itemque Lucani: a Meridie Mare Tyrrhenum & Siculum: qua Oriens est, parte Maris Hadriatici: qua Septentrio, Magna Græcia & Amne Crathi clauditur. Caput & Metropolis ejus ut olim, ita & hodie *Consentia*, Strab. Ptol. Græcisque ceteris: *Consenza* hodie. Sita circa declivitatem pęne Apennini, colles amplectens septem, quibus maxima Vrbis ædificiorum pars imposita. Civitates reliquę: *Manthia*, *Fredus*, *Belmontium*, *Sancta Euphemia*, *Fanum Rhegium*, *Tropia*, *Castrum Villaro*, *Altomonti*, *Turranum*, *Rugianum*, *Marturanum*, *Nicastrum*, *Briaticum*, *Hippo*, quæ etiam *Vibo Valentia* dicta fuit. *Superioris* quæ olim

Magna

Magna Græcia fines, ad Solis exortum Æquor Adriaticum: ad Meridiem Flumen Alex & Brutii: qua Occasus est Crathis Amnis cum Apennino & Lucanis: qua Septentrio Sinus Tarentinus, cum Apulis Peucetiis. Hic antiquissima nobilissimaque Vrbs est *Tarentum*, *Tarantum* Appiano Alexandrino: *Taras* Strab. & Ptol. *Taranto* hodie, Calabriæ quondam & Apuliç, totiusque Lucaniæ Caput, L. Floro. Situs ejus notatur in intimo recessu Sinus, qui ab ipsa Vrbe dicitur *Tarentinus*.

Lucania Basilicata & unde dicta. Situs. Soli qualitas. Vrbes & Opida.

Superest in hac Tabula *Lucania*, hodie *Basilicata* dicta: unde incertum. Fines hodie ab Occidente Silarus Amnis Campaniæ Limes: ab Meridie, Mare Tyrrhenum: ab Oriente, Laus cum Bruttiis Magnæque Græciæ: ab Septentrione Peucetii in Apulis, cum Hirpinorum portione. Montosam & asperam esse totam indicat Livius. Hodie fortean, quam olim, Incolis est frequentior: quamquam adhuc magna multis locis solitudo, propter vias difficiles, horridosque Nemorum Saltus Latrociniis infesta. Opida hic ad Mare *Pastum*, *Pasti* meminit Virg. lib. IIII Georg. *Biferique Rosaria Pasti*. Ad quem locum Servius *Pastum* Calabriæ facit Civitatem, ubi bis quotannis Rosæ generantur. *Acropolis* Opidum ab Silario ostio M. XII: Aere gaudet præstantissimo. Originis esse Græcæ, ut hoc tractu pleraq; ipsum indicat nomen. *Pisciotta*, *Buxentum* Plin. Melæ. & Ptol. *Palicostrum* nobilis Vrbs, Ducatus titulo insignis. Jn Mediterraneis *Padula* Opidum, Marchionatus inclytum dignitate. *Capacia* Vrbs, olim frequens admodum & opulenta. Reliqua omitto. Porro in altera Regni Neapolitani parte Archiep. sunt: Arch. *Regiensis*: huic subsunt *Lucrensis*, *Cotroniensis*, *Cassanensis*, *Cathacensis*, *Neocastrensis*, *Giracensis*, Tropetensis, *Vibonensis*, *Squilacensis*. Arch. *Consentinus*, sub quo est *Maturanensis* Arch. *Rossanensis* non habet suffraganeos, *Bisignanensis* est exemptus. Arch. *S. Severinæ*, sub quo sunt *Ebriacensis*, *Strangulensis*, *Geneocastrensis*, *Gerentinensis*, *S. Leonis*. Arch. *Larcatinus* sub quo *Mutulensis*, *Castellanensis*. Arch. *Brundisinus* cui subest *Astrinensis*, Arch. *Hidrontinus*, cui *Castrensis*, *Gallipolitanus*, *Liciensis*, *Vgentinensis*, *Lucensis*, *Nertonensis* exemptus est. Arch. *Barensis* cui subsunt Betontinensis, *Calphajanus*, *Iuvenacensis*, *Rubentinensis*, *Salpensis*, Cauriensis, *Baterensis*, *Conversanus*, *Minerviensis*, *Polignircensis*, Cathericensis, *Lavellinensis*. Arch. *Tranensis*, cui subsunt Vigiliensis, *Andrensis*, *Penensis*. Arch. *Sipontinus*, cui subsunt *Vescanensis* exemptus; *Trojanensis* exemptus: *Melphiensis*, *Monopolitanensis* & *Rapolensis* exempti. Arch. *Cannosanus* sub quo *Auranensis*, *Sarranensis*, *Montisviridis*, *Laquedonensis*, *S. Angeli de Lombardis*, *Bisaciensis*. Arch. *Acheronti*, cui subsunt Potentiensis, Tricariensis, *Venusiensis*, *Graviensis*, *Angolensis*.

Regio unde dicta.

CORSICA a *Corso* ejus terræ Domino dicta: alii a qualitate cacuminis Montis alicujus dictam volunt. Græci hanc Κύρνον appellavere, a *Cyrno* Herculis Filio: *Theraphne* ab Ovidio nominata est, ut scribit Villanovanus.

Situs.

Ab Occidente & Septentrione respicit Mare Ligusticum: ab Ortu Tyrrhenum: a Meridie Sardiniam. Longitudo mill. cxx non excedit: licet Strabo mill. clx, Plinius cl ponat: Latitudinem hic lx mil. facit: ille lxx, quod verum esse ex dimensione per circinum constat. Ambitus secundum Plinium mill. cccxx: secundum alios cccv & cccix: secundum Maginum cccxxv, quod se per dimensionem exactam reperisse scribit. Insula est ab omni parte aditu difficilis, cum præruptis undique collibus comprehensa sit.

Soli fertilitas.

Interius similiter magna ex parte montosa, ideoque Frumenti neque Leguminum adeo fertilis est: quæ nisi paucis quibusdam locis crescunt, ubi se aperit, atque fluminibus & aquis irrigatur, ac feracissima redditur. Ea pars quæ respicit Etruriam est mediocriter plana, habetque ibi fœcundum solum & producit nobiles ac dulces Fructus. Vina Insulæ, præstantissima, primæque nobilitatis, & a Romanis semper expetita, *Corsica* a loco dicuntur. Mellis & Resinæ hic magna ubertas: Olei item & Ficuum. Cæterum Mella Corsicana amara esse notavit Servius in iv Georg. Fitque id ob Taxi copiam, è qua Apes Mella legunt. Venenata etiam credidit Ovidius. Solus hic Ager lapidem gignit *Catochiten*, quem Democritus Abderites etiam in certamina contra Magos adhibuit. Rhennius de Corsica: *Hanc solam perhibent Catochitem gignere Terram: Corporibus lapis hic seu glutine tactus adhæret.* Similia tradunt Plinius lib. xxxvii cap. x: & Solinus cap. ix: sed Plinius de rei fide ambigit. Alumen quoque hic reperitur: & Ferri fodinæ sunt apud fl. *Bivincum* in comitatu *Nebiensi*. Sunt & Salinæ vulgo dictæ *della Roja*, non longè a Portu S. Florentii: & prope *Niolum* sunt valles profundissimæ perpetuis nivibus scatentes, sub quibus ajunt Crystallum copiose latere. Nascitur etiam in ea magna copia Buxus teste Plinio. & Diodoro, nec non Taxus arbor venenata.

Animalium varietas.

Animalia producit varia; Equos inprimis feroces, & Canes venaticos spectatæ magnitudinis, *Musmo* quoque animal, Plinio auctore hic est, arietis genus, *Mosoli* hodie vocant: Animal præterquam in hac Insula & Sardinia nusquam apparens in tota Europa. Habet corium & pilos instar Cervi, & cornua instar Arietis, non longa sed retro circũ aures reflexa præcipuæ duritiei, ut si altitudine l pedum præcipitetur inter saxa, ac capiti incumbat, non lædatur; magnitudinem retinet Cervi mediocris, solisque herbis vescitur, cursu præditum velocissimo, carnesque habens gustu sapidas. Ovibus insuper & Bobus referta est.

[illegible]

Insula omnis jam olim maligne culta, primum a *Phocensibus*, tum a *Liguribus*, post etiam a *Romanis* qui duas Colonias eo deduxerunt, *Marianam* & *Aleriam* quæ adhuc exstant. Cætera *Barbari* tenuere: proinde cum Romani in eos irruerunt, magnum servorum gregem capti Romam abduxerunt, exiguo fructu quod tam nequam servi essent, tamque bruti, ut quamvis vili emerentur, tamen Dominos semper emptionis pœniteret. *Romanis* successere *Saraceni*: his *Genuenses*: tum *Pisani*: hodie vero iterum ad *Genuenses* jus rediit. Nunc in duas partes eam distinguunt: Plagam quæ Orientem solem respicit, Latus interius: partem huic obversam, Latus exterius vocant. Pars quæ Italiæ propior est, *Cismontana*, & quæ versus Sardiniam excurrit *Vltramontana* dicitur. Vrbes Plinius xxxiii fuisse in ea testatur, quod etiam

etiam ex eo notavit Martianus Capella: Ex Strabone tamen non tam Civitates quam Castella fuisse videntur. Hodie Opidum est *Bastia* in quo Summus Gubernator præsidium habet. Est & *Nebbium* Civitas cum Comitatu. Eam Pto. *Cersunum* videtur appellasse. Fluminibus rigatur *Gelone*, *Tavignano*, *Sagona*, *Bavono*, *Tegiamo* & nonnullis aliis. Silvis, Nemoribusque, quę Resinam exhibent, Montes hinc inde vestiuntur. Montes vero præcipui sunt *Illia Orba* dicti: item *Chepartenо Mons*, *Mons Tenda*, *Mons Gualango*, *Mons Russus*. In mari autem inter Corsicam & Sardiniam Coralium legitur. Portus habet binos hæc Insula satis amplos, maximarum navium capaces, in Sinu qui vocatur S. *Florentii*. Est & S. *Bonifacii Portus*, Ptol. *Portus Syracusanus* dictus. Hodierni Corsicæ Incolæ etiamnum, uti olim habentur homines pauperrimi, furtis & latrociniis dediti: ac a literis prorsus alieni. Episcopi in Corsica Archiepiscopi Pisani Suffraganei, *Aiacensis*, *Alariensis*, *Sagonensis*, *Civitatensis*. Et Episcopus Archiepiscopo Ianuensi subjectus *Nubiensis* vel *Nebiensis*.

Flumina. Montes. Portus. Vulgi mores.

Sardinia.

Regio unde dicta. Situs.

SARDINIA a *Sardo* Herculis Filio nomen habet. Timæus *Sandaliotin* appellavit ab effigie soleæ: Mirsilus & Chrysippus *Ichnusam* a similitudine vestigii. Eodem respexit Manilius cum inquit, *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.* *Sardegna* hodie audit. Eam ab Ortu Solis Mare Tyrrhenum, a Meridie Africum: ab Occasu Sardoum ambit & littora pulsat; a Septentrione Mare quod ipsam & Corsicam interluit. Aer Insulæ inclemens est: propterea Q. F. monet M. Cicero ut valetudinem curet, memor quod quum optimè valeret, tamen in Sardinia esset: & in Epistolis Tigelliū quendam Sardoum hominem esse ait, patria sua pestilentiorem. Abundat tota Insula Frugibus, Tritico, Vino, Argenti fodinis, Pecore, Armento, & cunctis ad vitæ usum necessariis. Equorum tanta copia, ut non pauci agrestes sint, dominis carentes, nostris minores, generosi tamen, robusti ac agiles. Venationem habet uberem: multique Rustici ex sola vivunt venatione. Abundat enim regio Apris, Cervis, Damis, & alio quodam animali quod *Muflonem* vocant, quod modo in Corsica descripsimus. Nullum gignit Sardinia Lupum, aut aliud hujusmodi nocens animal. Caret etiam Serpentibus. Silius: *Serpentum tellus pura, ac viduata veneno, Sed tristis cœlo, ac multa vitiata palude.* Sed quod aliis terris Serpens est, id *Solifunda* Sardois agris. Animal perexiguum, simileque Araneis forma. Lucanus *Salpiga* vocat, Plin. *Solifugam*, quod diem fugiat. In Metallis argentariis plurima est: est enim solum istud Argenti dives. Occultim reptat, & per imprudentiam supersedentibus pestem facit. Accedit etiam huic incommodo Herba Sardonia, quam Pausanias in Phocaicis Selino, hoc est Apio similem esse dicit: Latini Ranunculum & Strumeam vocant. Hæc si edulio fuerit, ora hominum & rictus contrahit, & quasi ridentes perimit. Strabo ex ea scribit Hispanos venenum conficere, quod urgente vi majore haustum, citra dolorem perimat: inde proverbium

Cœli qualitas. Soli fertilitas. Animalium varietas.

proverbium natum, *Sardonius risus*. Vrbs Sardoa primaria est *Calaris*, vulgo *Cagler*. Sita est in Monte juxta mare, Africam respiciens, Portumque habet amplissimum. Vrbs multis ornata est privilegiis. Consules creat, qui potestatem habent sontes puniendi citra auctoritatem Regis: præterea novas leges condendi, cum populi tamen consensu. In hac Vrbe B. *Augustini reliquiæ* tam diu quievere, donec ab Heliprando Langbardorum Rege Papiam translata sunt. In ea *Sardiniæ Prorex* ferè semper moratur, una cum Baronibus, Comitibus & multis divitibus. Mela & Plinius *Sulchitanam* urbem hic commemorant. Hodie etiam sunt Civitates, *Oristagnum* Civitas Metropolitana, sita in loco plano & parum distans a Mari. Fuit olim regio illa Arborea appellata, nunc autem Marchionatus Oristagni dicitur. In hac olim Turrita fuit Romanorum Colonia. *Sassaris* civitas solum amœnum habens & pulcherrimis irriguum fontibus, multis bonisq; frugibus abundans. Parũ tamen munita est. *Algher* civitas nova, exigua, populo tamen frequẽs & munitissima, domibus & ædificiis pulcris ornata: cujus Jncolæ ferè omnes Taraconenses. Habet Sardinia & alias civitates, & Opida, quorum mentionem hic non faciemus, brevitati studentes. Flumina habet multa & amœna, sed non profunda, quæ æstatis tempore vado transiri possint. Multi sunt in Sardinia *Magistratus*. Omnium supremus est *Prorex*, qui omnem ferè Regis tenet

Flumina.

Ratio gubernandi

auctoritatem: & solus Hispanus hunc Magistratum gerere potest, secundum antiquas constitutiones. Habet a Rege adsignatum *Adsessorem* Iuris V. Doctorem, quem *Regentem* ibi appellant. Habet præterea & alios *Consiliarios*, quorum consilio omnia ferè disponit, appellaturque ejus Tribunal, *Regia audientia*. Olim hunc Magistratum juxta privilegium Regni, nullus poterat gerere nisi per triennium: deinde alius succedebat in locum ejus. Nunc autem in eo Munere multis temporibus quis persistit, ut Regi placet. Ad Mores & Genium Sardorum quod attinet: corpore sunt robusti & laboribus adsueti, præter paucos luxui deditos. Litterarum studio parum sunt intenti, venationi autem deditissimi. Multi pecuariam exercent rem, agresti cibo & aqua contenti. Qui in Opidis & Villis habitãt, pacificè inter se vivunt. Advenas amant & humaniter tractant. Vivunt in diem & vilissimo vestiuntur panno. Et quod mirandum est nullum habent Artificem in tam ampla insula, qui enses, pugiones & alia fabricet arma, sed hæc ex Hispania & Italia petunt. Apud Mercatorem hi leguntur Episcopi: Archiep. *Calaritanensis*, cui hi subsunt, *Sulcitanus* vel *Sulciensis*, *Doliensis*, *Suellensis*. Archiep. *Turitanus*, cui subsunt hi *Sorrensis*, *Plonatensis*, *Ampuriensis*, *Gisacensis*, vel *Girardensis*, *Castrensis*, *Othanensis* vel *Othricensis*, *Bosanensis*, *Bossa*, forte. Archiep. Alborensis cui subsunt *Vssellensis*, *S. Iusta*, *Terra alba*, *Civitanensis* & *Gastellinensis* exempti.

Senatores.

Vulgi Mores.

Victus.

Vestitus.

Regio. Nomina & unde dicta.

SIcilia ante omnes Mediterranei maris Insulas claritate eminens, Thucydidi *Sicania* a *Sicano*, qui, ut, Solinus & Capella scribunt, cum Iberica manu in eam terram ante bella Trojana devenit. *Trinacria* pluribus, ac præsertim Poëtis, ob tria promontoria. A specie etiam *Triquetra*: tribus enim promontoriis in diversa procurrens, Græcæ literæ imaginem quæ Delta dicitur, efficit. Tria illa Promontoria autem sunt *Pelorus*, *Pachynus*, & *Lilybæum*. *Sicelia* Græcis. Ceterum ut quidam arbitrantur,

--- Trinacria quomdam
Mutavere, situm: rupit confinia Nereus:
Italiæ pars una fuit, sed pontus & æstus
Victor, & abscissos interluit æquore monteis.

Situs.

Atque hinc *Rhegium* in Italia dictum, quod illic Siculum latus ab Italia divulsum. A Septentrione Mari Tyrrheno seu Infero pulsatur; ab Ortu Hadriatico vel Supero & Ionio; ad Austrum Africo Mari, & ad Occidentem Sardoo. Thucydides lib. VI. scribit ambitum Siciliæ non multo minorem esse octo dierum itinere. Tantaque cum sit, tamen tantum XX Stadiorum intervallo dirimi a terra continenti. Insula porrò hæc salubritate Cœli, Soli fertilitate, Frugum omnium copia rebusque aliis, quibus indiget Mortalium usus, maximè præstat. Subjacet enim quarto Climati, quod Cœli clementia sex aliis antecellit. Quo fit, ut quidquid Sicilia gignit, sive Soli, sive Hominis ingenio, ut Solinus ait, proximum sit iis quæ optima judicantur. Marcus Cato eâ Cellam Penuarjam Reip. Nutricemque plebis Romanæ appellavit: Horreum pop. Romani Strabo, In Agro Sunensi, in quo raptam Proserpinam Veteres finxerunt, loco quem dixerunt *Umbilicum Siciliæ*, tanta est Frumenti ubertas, ut ex uno Tritici Modio centum colligantur; quem Agrum idcirco vocant *Campe dallo cento Salme*. Huic tamen non cedit Ager Leontinus, de quo videndi, Cicero III Verrina. Quid Vina commemorabo optimi saporis odorisque? Vina in Sicilia laudatissima premi, Plinius (qui in recensendis Vinis quibusque optimis diligentissimus ac prope curiosus fuit) peculiariter prædicat. *Balincium* enim Vinum (quod Mulsi saporem habet) in Sicilia ponit. Vocant autem *Mulsum* vinum melle affectum, unde conjicitur *Balincium* Vinum illud esse quod *Muscatellum*, exactæ dulcedinis vocant. Uvas namque, quarum Apes sunt avidæ, a quibus & *Apianæ* dicebantur eas & Muscæ quoque, ut inquit Columella, insectantur, a quibus *Muscatella* vulgo nunc dicuntur, ex quibus Vinum dulcissimum, & eximiæ suavitatis exprimitur, quod *muscatellum* dicitur: licet plerique a Musci odore, quo plurimum redolet, id ei nomen impositum, existiment. Hac ætate Vinis Siculis jure optimo præstantia debetur, quod cum Italis non impari certamine contendant, tum quod palato æquè arrideant, tum quod ætatem optimè ferant. Oleum item Sicilia ubertate quadam, & abundantia fundit, Saccarum, Crocum, Mel, Sal, omnis ferme generis Fructus nobilissimos, & Sericum præstantissimum. Est præter hæc Sicilia Metallis etiam dives: Aurum namque habet, Argentum ac Ferrum, & Alumen. Lapides quoque preciosos gignit, Smaragdum, Achatem, Beryllum, Porphyriten, Iaspidem. Boum, Pecorum, ceterorumque Animantium Armentis Gregibusque densissimis præstat. Damarum etiam Aprorumque Venatione, ac Perdicum ac

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Attagirum (quas *Francolinas* vulgo appellant) Aucupio insignis est. Falcones sacri & peregrini, volatilium hostes, aliunde advolantes, his etiam capiuntur. Regionem hanc primi tenuere *Lestrygones* immanes, tum *Sicani* Hispanorum Coloni; accessere *Trojanorum* & *Cretensium* populi. Postea *Graci* eam appetivere, inde *Romani*, & quidem post divisum Orientis & Occidentis Imperium, Constantinopolitanis paruit per annos pænè CC. Sub *Iustiniano* autem Imperatore Insulam *Gothi* invasere, qui ipsi post annos XVII a *Belisario* expulsi sũt. Postea occupavere eam *Saraceni* sub Michaele Balbo, qui CCCC annos ea potiti sunt. Hi *Normannis* cessere: Successere *Langbardi*, *Suevi*, *Germani*: sed his a Clemente IV, exactis, *Galli* rerum potiti per annos XVI ad vesperas usque Siculas, quæ incidere in annum CIↃCCLXXXII. Ex eo paruit *Aragonensibus*, usque ad *Ferdinandum Regem*, quo extincto *Hispaniarum Reges* Aragoniæ & Siciliæ imperium possedere.

Imperiũ majorũ.

Plinius in hac Vrbes LXXII: numeravit. Hodie sunt civitates & Opida CLXXIII, Magino teste. Regni Metropolis est *Panormus* Ptol. & aliis, *Palermum*, *Palermo* hodie. Vrbs est vetustissima, Phoenicum Colonia, uti ostendunt Epitaphia aliqua litteris Chaldaicis conscripta. Existimatur temporibus Abrahami exstructa. Sita est loco amœno & fertilissimo. Ad Septentrionem spectat, Pelagoque adluitur Tyrrheno, Muris septa altissimis, quod opus est Friderici Regis: Secundum mare Arx est, quæ nostra tempestate amplificata, quod *Castrum ad Mare* nominant. Tres item antiquæ civitatis Portæ, & veteres Muri multis cum Turribus lapide quadrato constructi, etiamnum manent. Templum est *Panormi* D. Petro Sacrum, à Rogerio Siciliæ Rege conditum, quod sua pulchritudine & rerum preciosarum apparatu, ceteris, quæ in Italia nunc usquam exstant, seu veteribus, seu novis, meritò præferri constat, quo nomine ab omnibus, qui Panormum aut inhabitant, aut invisant viris, non imperitis modò, sed ingenio etiam doctrinaque præstantibus, summa cum admiratione ac voluptate frequentatur. Major etiam totius Vrbis Ecclesia reticulata est structura, quadrato ac diversis in exteriori facie imaginibus figurisque inciso ac perpolito lapide a Gualtherio hujus nominis II Archiepiscopo, anno CIↃ CLXXXV fundata, ubi Regum Reginarumque Siciliæ ac Ducum quoque corpora sunt recondita. Est & Gymnasium publicum & Xenodochium. Longum foret reliqua hujus Vrbis ornamenta & præclara ædificia commemorare. Reliquæ civitates sunt, *Syracusæ*, urbs quondam maxima, quam ita Orator describit Actio: IV in Verrem. *Urbem Syracusas maximam esse Græcarum Vrbium pulcherrimamque omnium, sæpè audistis. Est, Iudices, ita ut dicitur: Nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu vel terra vel mari, præclaro ad adspectum, & Portus habet propè in ædificatione adspectuque urbi inclusos. Qui quum diversos inter se aditus habeant, in exitu conjunguntur & confluunt. Eorum conjunctione pars Opidi quæ appellatur Insula, mari disjuncta angusto, ponte rursum adjungitur & continetur. Ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea quam dixi Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium aditumque projecta est: in qua est domus, quæ regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. In ea sunt ædes sacræ complures: sed duæ, quæ longè cæteris antecellunt, Dianæ una, & altera quæ fuit ante istius* (Verris) *adventum ornatissima, Minervæ. In hac Insula extrema est* Fons *aquæ dulcis, cui nomen*

Vrbes

Arethusa

Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole Lapidum a mari disjunctus esset. Altera autem est Urbs Syracusis cui nomen Acradina est, in qua Forum maximum, pulcherrima Porticus, ornatissimum Prytaneum, amplissima curia, templumque egregium Iovis Olympii, ceteraque urbis partes una lata via perpetua multisque transversis divisa, privatis ædificiis continentur. Tertia est Vrbs, quæ quod in ea parte Fortunæ Fanum antiquum fuit, Tyche nominata est, in qua & Gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ, coliturque ea pars, & habitatur frequentissimè. Quarta autem est urbs, quæ quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur, ad quam Theatrum est maximum, præterea duo templa egregia, Cereris unum, alterum Liberi, Signumque Apollinis, qui Tennites vocatur pulcherrimum & maximum. Hodie tam amplæ urbis decora omnia periêre: ruinæ exstant & Opidi partes. *Messana* urbs freto incumbens, cujus Incolæ primum Messanenses, postea Mamertini dicti sunt, noti Punicis & Atticis bellis, ex Herodoto & Thucydide. *Catina*, quæ etiam *Catana*, Patria Charondæ Legislatoris, Gymnasio hodie celebris. *Taurominium* urbs a Zanclæis condita, hodie *Taormina*. *Leontium* patria Gorgiæ Sophistæ. *Agrigentum* pervetusta civitas, quam olim Carthaginenses everterunt, & Megalus atque Feriscus rursum instaurarunt. Sunt etiam *Augusta* antea *Megara*: *Castrogianum* olim *Ennea*: *Drepanum*, *Monreale*, *Heraclea*, & aliæ urbes complures. Fluminibus rigatur plurimis, in quibus, ut & in Lacubus Mugilum, Alosarum, Anguillarum, Tincarum & Troctarum, non spernenda captura. In Mari verò Thynnorum non modò ad Pachynum, sed ad Panormum etiam & Drepanum; ac omnem eam, quam Mare Tyrrhenum adluit, oram, larga captura. Capiuntur & in Freto Messonensi Xiphii. Siculum Mare omni denique Piscium genere benignissimum est, & Mullorum copia, quos Græci Trichias, Barbatos autem Sophron. & Cic. vocant, & Murenarum ac Horycinorum, qui teste Athenæo lib. VII secundum obtinent locum, insigne. Fretum autem Siculum angustum, anceps, atrox, sævum, Scyllæ Charybdisque nominibus infame. *Montes* præcipui sunt *Ætna* & *Eryx*. *Ætna*, *Cœlestis Columna* cognominatur Pindaro. *Tiphoeum* eum vocat Silius Italicus. Hodie *Monte Gibello* aut *Mongibello* nominant. Assiduis ignibus flagrat. Describitur a Virg. lib. III Æneidos. Plinio lib. III cap. VIII. Mela lib. II. cap. VII. Solino, aliis. *Eryx* maximè memoratus ob delubrum Veneris ab Ænea, quod scribitur conditum. In Sicilia Archiepiscopi *Panormitanus*, cui subjecti Episcopi *Agrigentinus*, *Masarensis*, *Milevitanus* sive *Maltensis*. *Montis Regalis* Archiep. cui subsunt *Siracusanus*, & *Cothanensis*, *Messanensis* Archiep. cui *Cephaludensis*, *Pacensis*, *Liparienses*, *Marci* & *Militensis*, nunc *Milaza*.

Flumina. *Mare.* *Montes.*

Regio & unde dicta.

STiriam vulgo *Stirmarck*, a Tauro dictam esse vix dubium est, cui opinioni subscribit etiam Ægidius Tschudus: ubi refert ex Plinio, Catonem Lepontios & Salassos Tauricæ gentis asseverare: (inquit enim:) Fuerunt autem Taurisci isti Galli, quorum natio in antiquissimis Gallorum præliis sedem collocavit ultra Alpes, de quibus Polybius lib. II. de Bello Gallico sic scribit: In Alpibus ab utroque latere montosa habitant ad eam partem quæ versus Rhodanum & Septentrionem spectat, *Galli* qui *Transalpini* appellantur: ad eam vero quæ campis imminet *Taurisci*, *Agones* & alia pleraque Barbarorum genera, a quibus Trans-Alpini non genere, sed differentia loci differunt, ideo Trans-Alpini dicti, quod trans Montes colant, &c. *Isti* Taurisci postea emigrantes, alia quæsierunt loca, occupaveruntque regionem quæ modo Comitatus *Goerts* appellatur, ac deinde profecti sunt in Stiriam, nomen suum illi terrę relinquentes. Significat enim Taurus Germanis *Stier*. Fuderunt se quoque in Austriam, & Hungariam, de quare hic non est locus disserendi. Hæc ille. *Stiriam* vero *Valeriam* olim dictam fuisse affirmant nonnulli, sicque appellatam fuisse in honorem Valeriæ Diocletiani Filiæ, quemadmodum Marcellinus memoriæ prodidit. Et Aurelius Victor de Cæsaribus. Volaterranus vero *Iapidiam* dictam putat: Sic enim scribit lib. VIII Geograph. *Proxima* huic *Iapidia*, quam *Stiriam* nunc vocant, licet Pius Pontifex eam Valeriam putat: ego vero ex descriptione Rufi, *Valeriam* potius *Croatiam* dixerim, inter Danubium & Dravum. Hactenus ille. Si prior opinio vera est *Quados* aliquando hæc loca tenuisse, ex eo patet, quod Sextus Rufus scribit sub Iulio, *Marcomannos* & *Quados* de locis *Valeriæ* quæ sunt inter Danubium & Dravum fluvium pulsos esse. Est vero & hæc regio Norici Mediterranei pars, quemadmodum & Carinthia, & Illyrici provinciis adnumeranda. Germaniæ quoque posterius accessit. Conregionales Stiriis sunt ad Ortum quidem Hungari, ad Meridiem Carniola Carniaque: ad Occidentem Carinthia: qua Septentrio est, Austria. Terra undique Montibus obsita præterquam qua Orientem respicit Solem, ubi spaciosa est planicies. De ejus fertilitate parum polliceri ausim. Regio quidem universa Mineris turget, verum Principum incuria parcius foditur. Argentarias Fodinas habet in Alpibus quas *Schwvenberger Alben* ipsi nuncupant. Ferrarias juxta Anisum fluvium. Salis quoque ingens hic copia coquitur, quam in alias regiones exportant, ac lucrum ingens recipiunt. *Marchionatus* olim Pannoniæ primæ erat, unde Stiria Marchia dicta fuit. *Marca* autem Limitem sonat: per Limitaneum itaque Comitem administrabatur, uti Lazius ostendit. Deinceps Ducatus titulum adepta per Fredericum Barbarossam, Austricis Ducibus accessit, quibus etiamnum paret. Vltimus Marchio dictus fuit *Ottocarus*, cujus Filiam duxit uxorem *Lupoldus* Dux Austriæ, qui consensu Imperatoris factus est Dux Stiriæ. Deinde successione illa rursus exstincta, miserant Provinciales quidam in Bavariam, alii in Hungariam, cujus regni moderator misit filium suum: sed cum ille viveret juxta mores suos, intolerabilisque esset Stiriis, exactus fuit, & vocatus *Ottocarus* filius regis Bohemiæ, qui usurpaverat Ducatum Austriæ, obtinueratque anno Christi

Situs.

Soli qualitas.

Imperii mutatio.

Christi CIↃCCLXIX Carinthiam, sed diu conservare non potuit. Nam cum eo arrogantiæ provectus esset, ut contempta Imperii Majestate de Clientelaribus Bohemiæ beneficiis Cæsari Rudolpho Habsburgio Sacramentum dicere nollet: hic ad Augustam Vindelicorum, Germaniæ Principum conventum indicit, citaturque gravissimis sub pœnis *Ottocarus*, uti se sistat, ac de injustè occupatis Imperii Provinciis neglectaque ejus Majestate rationem reddat. Ridet citationem *Ottocarus*: neminemque ad Comitia qui pro se respondeat, mittit. Interim Legati ab Austriæ Ordinibus missi Augustam ad Cæsarem Principumque conventum perveniunt, & apud Cæsarem Principesque gravissimè de injuria crudelitateque Ottocari conquesti docent, eum iniqui tituli jure Austriæ se insinuasse: Margaritam legitimam uxorem, Austriæ Heredem superinducta pellice repudiasse, ac tandem veneno sustulisse. Agnetem Badensem Filiamque ejus Elizabetham cum fratre Henrico, legitima Austriæ hæreditate spoliasse: Optimatesque complures in Vrbe Vienna crudeliter trucidasse, ac sæpissimè in innocentem populum sævisse: Austriam, Stiriam, Carniolam ac Vindorum Marchiam Imperii beneficia, cum Bela Hungariæ Rege clam esse partitum, ac ut exteræ nationis auxilio, Austriam retinere, populumque duro jugo premere posset, ab Jmperio ac Cęsare defecisse &c. Decernitur communi Principum sententia, Legatos ad Bohemum mittendos. Sed cum ii indigna in Cæsarem Imperiique principes probra pro responso tulissent, omnium consensu decreto bello, ad id justa auxilia Cæsari promissa. Js maximis coactis copiis in Austriam contendit. Prodit contra Ottocarus non minoribus adductis copiis, Sed de prælii eventu, Cæsaris prudentiam ac vim veritus, dubitans, intercessione duorum hinc inde Antistitum, pacem cum eo facit restituta Austria, dictoque de Bohemia ceterisque ejus provinciis Cæsari Sacramento: in genua dum hæc fiunt ante Cæsarem subsedit, inspectante exercitu. Qua de re, ut indigna, ab uxore hominibusque turbulentis reprehensus, violata pace, cum ingenti exercitu, Austriam invadit. Exit contra Cæsar Rodolphus, Germanorum copiis, Hungarorumque auxiliis stipatus, ac haud procul Opido Marchecco, cum Ottocaro congressus, eum superat occiditque, deinde infesto exercitu Bohemiam invadens, ferro ac igne adolescentem *Wenceslaum*, defuncti Ottocari filium, petere pacem coegit, legesque pro sua imperiique dignitate dat. Filium vero suum Albertum natu maximum Austriæ præficit: ac paullo post è communi Principum Jmperii sententia Ducem Austriæ & Stiriæ eum renunciat. *Stiria* distinguitur in *Superiorem*, ubi Muræ fluvii divertigium, & *Inferiorem* juxta Dravi & Muræ confluentes, qua Pannoniæ Secundę seu Hungariæ proxima est, unde is locus *am Hungerischen* dicitur. *Vrbes.*
Vrbes Stiriæ sunt famatæ *Bruga* ad Muram, ac ibidem *Grazium*, *Viana*, *Voytsperg* vulgo, ad Kaynacham fl. *Wolspergum* ad Lavandam fluvium. *Marchpurgum* Metropolitana ad Dravi sinistram ripam, atque ex eadem parte *Petovia* seu *Colonia Petovia*, ubi Legiones Romanæ fixerunt sedem. Trans flumen *Warasinum*, *Castra Variana* vocant, *Rackelspurgum* Muræ fl. sinistræ ripæ adjacet, ubi Savaria regio initium habet. In hac etiam *Cilia* est

ad Savi

ad Savi ripam; urbs uti apparet ex vestigiis, antiqua. Nam Inscriptiones in ea plures nominum Rom. apparent. Opidani a Sulla conditam dicunt, vocarique *Sullacem*, nulla tamen auctoritate quam sciam, inquit Volaterranus. Nam forte ea fuerit aut ex ejus ruinis, quam Ptolemæus non longè ab hac ponit, *Celiam* appellatam. In Ducatu Stiriæ plures sunt Comitatus, inter quos *Warasdin*, ad Dravum fl. & *Lebnau*, ad Muram fluvium. Fluviis rigatur *Stiria*, *Dravo*, *Lavanda*, *Sackan*, *Sulmo*, *Raynacho*, *Mura*, *Martza*, *Arrabone*, *Veystritza*, *Lausnitio*, ac infinitis propemodum Torrentibus ac rivulis qui omnes tandem Danubio miscentur. Montium hic numerus non est, quare singulorum nomina adscribere vix licet, omnes pæne generali nomine *Norica Alpes* dicuntur. Vnde Alpium adhuc præ se ferunt nomina, cujusmodi sunt *Rauch Alben*, *Subalben*, *Savv Alben*, *Schvvanberger Alben*. In confiniis Austriæ, Carinthiæ & Stiriæ *Taurus* Mons est. Muræ fluvio *Gesacus* Mons imminet, nunc vulgo *Der Schockel* vocatur, & *Sattli*, *Mansenperg*, *Wemsperg*, juxta Salzim fluvium dicitur *Ina Savvrussel*, hoc est *os porcinum*, *Deifelsteig*. i. *Diaboli præcipitium*. Infra Muram dicitur *in Gaistal*, *Stainperg* & *Kainacher Alben*: Paulo inferius sunt, *Kreiczpergus*, & *Hertzpergus* montes: & versus Ortum *Radel* & *Plaitzperg*. Vltra Dravum versus Meridiem *Claudius Mons*, nunc *Dracimperg* dicitur. Refert Vadianus, quod superioribus annis Viennæ Austriæ constans fama increbuerit, ardere in Stiria cœpisse montem, quo pellectus Maximilianus Cæsar Augustus, nunciis ad inquirendum missis ita esse ut ferebatur compererit, quod miraculi loco hic recensere libuit. Hæc vero accidisse verisimile est circa annum Christi CIↃIↃXX, quo tempore Vadianus hæc videtur scripsisse. Prædicti vero montes passim, sparsimque silvis vestiuntur. *Stirii* agrestes vulgo populi sunt & strumosi, adeo quidem ingenti struma nonnulli, ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atque saccum rejiciat (si fama vera est) ne infanti impedimento sit. Memoriæ prodit Ortelius se Frisachii dum an. CIↃIↃLVIII Vienna Venetias proficiscebatur, non sine admiratione hominem contemplatum, cui mentum ab auribus incipiens, humeros latitudine ferè æquabat, & ad pectus usque propendebat. Strumæ causam Aquæ Aerique, quibus vescuntur incolæ, tribuunt. Stiriani cultu & sermone Germani sunt præter Dravi adcolas, qui Illyrica utuntur lingua.

Fluvius. Montes. Mores.

SCLAVONIA.

Regio, & unde dicta. INter Regiones quæ hac Tabula nobis repræsentantur, primum locum sibi vendicat *Sclavonia.* Hæc à gente Sclavonica nomen habet, quæ olim ad Mæotidem paludem habitavit. *Nomina.* Dicta quoque fuit *Illyricum* Plin. ab *Illyrico* Cadmi, vel ut alii sentiunt, Polyphemi Filio. *Illyris* Ptol. *Illyria* Steph. *Situs.* Eam alii aliter definiunt. Ptolemæus ab Istria ad Macedoniæ usque confinia secundum maris littora producit; mediterranea ejus ad Pannones & Mœsiam superiorem expandit. Multo ampliorem eam describit Pomponius Mela, & Dionysius Alexandrinus: totam enim maris Hadriatici oram, a Tergesto ad Ceraunios usque montes, Illyriis adscribit, eosque ultra Danubium fluvium habitare docet: Danubium namque inter ejus flumina Mela numerat. Alii etiamnum latius hujus fines extendunt. Plinius vero inter Arsiam & Titium fluvios constringit. Plerique in ea describenda Ptolemæum sequuntur. Secundum quem continet Illyris qua Macedoniam spectat, Dalmatiam, & Liburniam quam *Crabatem* nunc Lazius vocat: alii Croatiam: Pinetus Comitatum Iaderæ, hoc est *Contado di Zara* indigitat. Longitudo ab Arsa ad Drinum usque est mill. Italicorum CCCLXXX. *Aeris qualitas.* Aere fruitur locis nonnullis puro ac salubri, quibusdam minus grato, qua paludes ac exhalationes fœdæ eum inficiunt. Regio omnis, teste Strabone, aprica est & amœna: optimos habet & firmos maris Portus, *Soli fertilitas.* solum fertile, etiam vitiferum, nisi qua saxis & rupibus horret, aut ad Pannonias, ubi frigida est & nivalis. Florus de Illyriis scribit primo bello Punico Illyrios populationibus non contentos, licentiæ scelus addidisse, legatos Pop. Romani jure agentes, non gladio, sed ut victimas securi percussisse: Præfectos navium igni combussisse, idque, quod indignius foret, muliere imperante, quam ille *Teutam* vocatam scribit. Rursum bello Macedonio Illyrii a Perse Rege conducti Romanum militem a tergo cœperant distringere, sed deleta ab Anicio Prætore Scorda, quod Caput gentis erat, statim sequuta deditio est. Plinius oram Illyridis mille amplius Insulis *Urbes.* frequentari scribit, quum contra Italiæ ora huic obversa impetuosa sit. Illyridis urbes potiores & Opida sunt *Senia* urbs, vulgo *Segna*, in planicie sita ad Mare, quod a Borea vento horridis tempestatibus obnoxium. *Iadera* Colonia, Liburnorum Metropolis, hodie præcipua ac munitissima. *Zara*, vulgo *Sebenicum* Opidum Ptol. *Sicum* dictum. Situm est in Sinu Scardonico, in conspectu irrumpentis Freti ad montis radicem, ubi est Arx. Fertiles habet agros, sed malè nunc habitatur ob Turcarum vexationes, *Spalatum* & *Salena* Ptolæmeo & Straboni celebrata. *Salona* etiam, Dalmatarum navale, quod quidem nunc parum colitur, ob Turcarum viciniam. *Tragurium* hodie *Tran*, a continenti parvo Euripo separatum.

ratum. *Epidaurus* urbs antiqua, ad cujus ruinas *Ragusium* vulgo *Ragusi*, Turcis *Pobrovicha*, urbs exigua cum arce munitissima: hic nobile est emporium mercium Turcicarum, Respublica Legibus æquissimis constituta, Cives opulenti. Duobus præcipuis adluitur tota Regio
Flumina. fluviis, *Savo* & *Dravo* qui in Danubium corruunt. Vltra Montes plurimi minores amnes erumpunt in Sinum Hadriaticum, ut sunt *Edanius, Ticius, Naron, Rhizon*, & *Drinus*. Illyrici seu Sclavonici populi ferè omnes ligneis habitant ædificiis, culmo contectis, præter paucas littorales urbes, in quibus humanius degunt. Et hæc de Illyrico sive Sclavonia universim. Sclavonia autem quam hic nostra exhibet tabula, Illyrici illius tantum pars est, nisi forte dicamus eam Plinii esse. Continet *Windorum Marchiam* & *Zagabriensem Comitatum*, uti ex Pinace videre est.

Croatia.

Regio. CRoatia Illyrici quod initio descripsimus, pars versus Hungariam, Rufo & Volaterrano *Valeria*: *Liburnia* aliis. Istriæ ad Sinum Fanaticum adhæret versus
Situs. Ortum, inter Cuspam & Savum flumina, & Superiorem Mœsiam sita. Hujus Metropolis nunc *Bigihon*
Vrbes. esse dicitur: aliquãdo *Fumium* erat. Vrbes præterea plurimas habet, utpote *Zeng, Wackat, Turnavv, Modrisch*. Ceterum Regio paucis abhinc annis propter Turcarum in hanc invasiones mirum in modum innotuit. Cum jam fœdus quod cum Christianis erat Turca rupisset, hanc Regionem uti sibi vehementer commodam ad invadendum ceteras Regiones, Italiam & Germaniam, suis Regnis & Provinciis adnectere ardebat. Sub initium itaque æstatis anni cIↃIↃXCII Turcarum Imperator per Bassas & Duces suos in Croatiam exercitum duci jubet. Consternatis vehementer per totam regionem adventante hoc exercitu militibus, *Hrastovitzam* munimentum fortissimum per proditionem, Bassa ex Bosnia capit. Neque hoc furiosi militis placata rabies est, quin *Wijhitz*, civitatem munitissimam, vallis aggeribusque undique circumductam, obsideat: militem omnem, qui eam tuebatur, cum pro vita sustentanda, & reliquo defendendo, nihil, neque spes superesset, gloriosè se dantem, præter fidem datam, Turca enecat. Hanc deditionem mille aliæ calamitates sequutæ sunt, quas silentio transeo. Porro anno sequenti qui erat Millesimus Quingentesimus Nonagesimus Tertius, cum a se tot partas victorias, tot captas Arces & Munimenta Turca gloriaretur, habendi *Sissegkum* Civitatem munitissimam, vehemens eum cupido invadit: atque exercitu coacto, obsidione hanc Civitatem cingit. Verum Germani animadvertentes quantum mali hinc & detrimenti, si a Turcis caperetur, non solum Germaniæ, verum etiam toti Europæ accederet, collectis undique copiis, ac trajecto Savo fluvio, pro Civitate liberanda, cum inimico confligere statuunt. Turci Equites qui numero erant 8000, aut ut alii volunt 10000, ut impedirent Christianorum adventum per Pontem quem ante extruxerant, ad alteram Savi ripam properant, exercitum suum locant, pugnamque cum Christianis ineunt: instant durius ac animosius Christiani, quorum impetum non ferentes Turcæ ad pontem fugiunt, verum eum jam paulo ante occupaverant Carolostadienses milites.

Turcæ

Turcæ nusquam refugio reperto, præcluso ponte ad reliquum exercitum aditu, omnes ferè cæduntur, reliqui in Savo & Kulpa fluminibus salutem quærentes submerguntur. Pars reliqua Exercitus Turcici, cum a suis infelicissimè pugnatum videret, turpiter fugit; ac tandem nostri auxiliante Deo XXII Iunii anno CIƆIƆXCIII Civitatem arctissima obsidione liberant.

Bosnia.

Regio & unde dicta. LJburniæ Orientalem plagam *Bosniam* hodie dicunt a *Besiis* Inferioris Mœsiæ populis: qui inde a Bulgaris ejecti in hanc Superiorem Mœsiam migrarunt, ac mutato e in o litera, pro *Besiis Bosi* & *Bosni* dicuntur: atque inde *Bosna* & *Bosnia*. Quales mutationes in multis aliis propriis nominibus sæpè factas videmus, ut olim *Melita* & hodie *Malta*, *Longones* & *Lingones*, *Scandia* & *Schondia*, &c. *Urbes.* *Bosniæ* Urbs est *Iaitza* in edito Monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisque rupibus & vadis obfirmant. Ad radices Montis & ad ambitum urbis amnes illi confluunt, admixtique una in Savum feruntur. Bosnensis regni hæc ante tempora nostra Caput erat, cum inexpugnabili Arce, ac Hostibus inaccessibili. Habet regio & alias quasdam insignes Civitates, præsertim *Schvvonicam* & *Warbosayne*, quam ajunt hodie esse Metropolim, sed nullo cingitur muro. Milliatzka fluvius dirimit eam in duas partes, &c.

Dalmatia.

REstat ut de Dalmatia, cujus etiam partem hæc Tabula delineat, pauca subjungamus. Ea à *Delminio* civitate gentis Metropoli nomen habere putatur. *Regio & unde dicta.* Fuit olim Dalmatia potentissima regio, atque ipsi Dalmatæ olim potentes armis & opibus, situ etiam confidentiores fuerunt. Agebant plerumque sub Silvis, inde in latrocinia promtissimi. *Imperiũ majorũ.* Vrbs sunt *Salanum*. Hic supersunt aliquæ reliquiæ Diocletiani, qui hoc loco, uti patria sua, afficiebatur. *Raguzium*, de quo supra. *Castel novo* ad ostium sinus Rizonici ab antiquis vocati. *Catarum* optimum habens portum. Atque haud procul a limitibus hujus Regionis sita est ad mare *Civitas Apollonia*, juxta quam est petra quæ flammam ignis evomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ, & bitumen, præsertim quando petra ardet. Ecclesiastica porro administratio ad hanc Tabulam pertinens ex Provinciali Romano apud Mercatorem talis: Archiepisc. *Iadra* quam nunc *Zaram* dici putant. Cui subsunt *Anzara*, *Vegla*, *Arbe*. *Archiep. Spalato*, sub quo *Tragurium*, *Teniensis* Tina, *Sardona*, *Temnensis*, *Nenensis*, *Nonensis*, *Almisa*, *Sibinicensis*, Farensis. Archiep. *Ragusinus*, vide in Tabula Græciæ & Macedoniæ, sub quo *Stagnensis*, *Rossonensis Risine* opinor; *Tribuniensis Trebina*, *Cataro*, *Bacensis*, *Rosensis*, *Bidnanensis*, *Budoa*. Archiepisc. *Antibarensis* in Tab. Macedoniæ, sub quo sunt *Dulcinium*, *Suacinensis*, *Drinastensis*, *Polastrensis*, *Scodrensis*, *Sardensis*, *Surtanensis* vel *Acutarensis*, *Arbensis*.

Valachia — *Regio unde dicta.*

VAlachia a *Flaccis* Quiritum gente appellationem habet. Romani enim Getis superatis & deletis, *Flacci* cujusdam ductu eo Coloniam deduxere, unde primum *Flaccia*, deinde corrupta voce *Valachia* dicta. Hæc etiam Transalpini nominis originem ex re sortita est. Alpibus enim & montibus continuis, & his quidem altissimis, ab Hungaria & ejus potissima Transilvania parte, nemorosisque passim amœnisque intervenientibus Silvis dividitur & terminatur. *Situs:* Habet autem ab Ortu piscosum Lacum, quem Hierasus amnis incolis *Pruth*, efficit: ad Meridiem vergit terminata Danubio, atque item ab Occasu Transilvaniæ fines attingens, ad Opidum Severinum, ubi Trajani pontis admirabiles pilæ xxxiv visuntur. Ad Septentrionem autem finitur *Hoina*, ignobili flumine, & directis terrestribus terminis ad Istrum, curvata admodum regionis fronte contra *Paucem Insulam* antiquis Scriptoribus notam, quam hodie *Barillanam* dicunt. *Soli fertilitas.* *Animalium varietas.* *Valachia* autem, licet altissimis sit innexa montibus, nihil tamen ei deesse comperitur, quod usui humano necessarium videri possit. Adhæc dives Auri, Argenti, Ferrique ac Salis fodinis. Nec Vineæ desunt: nec varii generis Animalia: inprimis Equos alit insignes Asturcones optimos, aliosque magna copia. *Opida.* Hic *Ternovizza* Opidum Vaivodę sedes, est. Alia opida sunt Braila & *Trescortum*, non longè a quo effoditur bituminis species, ex quo sicut ex cera optimæ candelæ conficiuntur. Reliqua hujus regionis per Pagos & Villas habitantur. *Flumina.* flumina sunt *Nierasus*. Incolis *Pruth, Hoine, Danubius*, alia.

Servia.

SEervia, *Mœsia Superior* Lazio, regio inter Bosniam & Bulgariam. Hanc antiquam *Triballorum* regionem esse multi putant. Et hi quidem populi huc ex Septentrione, debilitatis Imperii Rom. Græcique viribus, commigrarunt. *Dardanos Serviam & Rasciam* habitasse, scribunt Cuspinianus & Volaterranus. *Vrbes.* Regia Serviæ Vrbs fuit *Sinderovia*, quam alii *Spenderoben*, & alii *Simandriam*, vel *Semendriam*, Turcæ *Semender*, Hungari *Zendrevv* vocant, quæ quidem non procul a Belgrado ad Danubii ripas jacet, & capta fuit ab Amurathe Turcarum Imp. anno CIↃCCCCXXXVIII, & in Sangiacatum redacta sub Budensi Beglerbego. Nobilia quoque Opida sunt *Vidina*, quod Turcis *Kiratovum* appellatur, ad montem Argentarum situm, redactum in Sangiacatum Temisvarensi Beglerbego subjectum. *Novogradum* in finibus Serviæ, quod quidam perperam novum montem appellant. Arcem habet inexpugnabilem. *Mons Niger*, ubi sunt Argenti fodinæ admodum nobiles. Sunt & *Samandria*: *Prisdena* patria Iustini Imp. *Stonibrigadum*, & *Belgradum* antea *Taurunum* dictum.

Bulgaria & unde dicta.

BVlgaria quasi *Volgaria* dicitur, quia nimirum hujusmodi populi profecti a Volga circa annum Domini IↃLXVI hanc regionem occuparunt. Hanc quidam esse Veterum *Mœsiam inferiorem* putant. *Situs & Soli qualitas.* Iacet inter Serviam, Romaniam ac Danubium. Regio magna ex parte montibus aspera, & juxta dorsum Hæmi montis producta, modo versus Danubium, modo versus Romaniam: *Vrbes.* unde media ipsa regio asperior est: decliviora loca silvis

ca silvis

ca silvis obsita sunt & Solitudinibus occupata. Metropolis hic *Sophia*, quam Ptolemæi *Tibiscum* Opidum, Niger putat. Hic sedem habet Beglerbegus Græciæ, qui Turcis dicitur *Rumeli Begleberg*, habetque Sangiacatus sub se 1 & xx. Sunt & *Serrajum* civitas Bulgariæ insignis. *Nicopolis*, hæc a Sangiacis regitur. Propè hanc civitatem vestigia supersunt pontis admirabilis maximeque stupendi, quem construxit supra Danubium Trajanus Imperator, dum contra Getas pugnaret.

Romania Regio & unde dicta. BVlgariæ *Romania* proxima est, sic dicta ab urbe præcipua Constantinopoli, quę *Roma Nova* etiam dicebatur. Olim T*hracia* appellata fuit, vel a *Thrace* Martis Filio, vel a *Thraca* Nympha, vel potius a feritate, seu temeritate. *Situs.* Separatur a Macedonia Strymone fl. ad Septentrionem est Hæmus, cetera Mare adluit. *Cœli & Soli qualitas.* Regio nec Cœlo læta, nec Solo: & nisi qua Mari propior est, infœcunda, frigida, eorumque quæ feruntur, malignè admodum patiens. Versus mare vero Frugibus, Frumento & Leguminibus fœcunda. Raro usquam pomiferam arborem, Vitem frequentius tolerat: sed nec ejus quidem Fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora objectu frondium cultores arcuere. *Vrbes.* Vrbes habet *Abderam* Democriti patriam: *Nicopolim*, *Philippopolim*, *Hadrianopolim*, *Trajanopolim*, *Selymbriam*, *Perinthum*, aliasque complures. Metropolis est *Byzantium*, conditum a Pausania, nunc *Constantinopolim* vocant a Constantino, qui ibi sedem Imperii esse voluit. Turcis dicitur *Stampolda*, quasi ampla Civitas. Sita est ad Euripum, habetque ex adverso *Peram*, quam vocant *Galatam* in cornu Byzantino, veterem Genuensium Coloniam. Multa admodum in urbe sunt vetustatis monimenta partim illic primum posita, partim Roma illuc allata. Præcipua hæc sunt. Templum Sophiæ, opus Iustiniani Imp. Palatium Constantini, Columna Serpentina, & altera quæ historiata nominatur. Templum S. Lucæ. Navale, Castrum novum, Colossus, Gynæcerum, Hippodromus, Obelisci. Flumina eam duo adluunt, *Cydrus*, vulgo nunc *Machlevam* & *Barbyses*, *Chartaricon*. Ambitus urbis est XIII mill. pass. Jncolarum numerus 1ccc millia excedit. Regio vero paucos amnes habet, verum celeberrimos, *Hebrum*, *Melanem*, *Tearum*, *Arsum*, *Bathyniam*, *Nestam*. Montes attollit, *Hæmum*, *Rhodopen*, *Orbelum*, *Pangæum* & *Messapum* Parent nunc ista regna Turcarum Imperatori, qui sedem imperialem habet Constantinopoli, & præcipuum ibi palatium. De cujus potentia & regnorum administratione breviter dicam. Ducenti circiter sunt, quibus Turca mandavit singulis quadrienniis per Græciam, Walachiam, Bosniam, & Anatoliam, reliquasque ditiones suas colligere Christianorum pueros masculos ex singulis familiis, tanquam decimas sibi debitas, quos Constantinopolim, Peram & Adrianopolim adducunt, & civibus educandos tradunt, ac minus elegantes in Bursia & Caramania agricolis commendant. Hi omnes *Azamoglam* aut *Jamoglam* vocantur, id est, innocentes & simplices infantes, nihilque scientes. & cum ad VIII annum pervenerint, elegantiores & dociliores in Saray, hoc est, palatium præcipuum Imp. Constantinopoli collocantur usque ad quingentos, ibique in litteris & armis instituuntur, donec XX annum compleverint. Ex his eliguntur præter aulæ ministros & officiales *Ianizari* pedites, quos ad XII millia in sui perpetuam custodiam habet Jmp. Ex Ianizaris spectabiliores electi *Spachoglani* ad 3000, dexteram Principis claudũt, singuli IV aut V equis servientes,

servientes. Ex iisdem *Silichtar* ad 5000 similiter IV aut V equis servientes sinistrum Principis latus tuentur. Post hos II ordines Spachoglan & Silichtar equitant *Vlofagi* 5000, ad dexteram Imperatoris, & 5000 ad sinistram, qui omnes ex Ianizaris, aut ex abjuratis Christianis, qui fideliter Beglerbejo aut Bassæ servierunt, eliguntur. Post hos ultimi sequuntur equites *Charipici*, id est pauperes, qui ex omnibus Provinciis Turcici Imperii & diversis nationibus, Christianis, Persis, Mauris, Syris, Arabibus, Barbaris & Tartaris sponte ad Imperatoris servitium stipendii causa confluunt, ex quibus 2000 selectiores Imp. serviunt. Item ante Imperatorem 200 *Mutaferacha* lanceam gestantes equitant, qui ex servis ob facinus aliquod egregium sunt manumissi, & in nobiles aulæ electi. Item (post hos opinor) XXX *Chausiler*, hoc est, Caduceatores ante Principem equitant, qui accursum populi prohibent, & viam Principi aperiunt, supplicationes quoque ipsi tradendas recipiunt. Post hos proximè pedites *Solachi*, qui arcum inauratum cum sagittis portantes 200 Imperatorem præcedunt, 200 sequuntur, & ex utroque latere XXX comitantur. Iuxta hos proximè equum Principis incedunt sine tibialibus & calceis 100 *Pejoler*, id est Cursores, quos huc illuc in pace ac bello mittat. Hæc perpetua est Imperatoris custodia, tempore belli vero habet etiam *Asaples*, qui sunt pedites extraordinarii, & *Caripoglan*, qui sunt equites extraordinarii. Per ditiones autem & Provincias suas in illarum defensionem alia habet præsidia. In limitaneis ditionum Christianorum sunt supra 10000 Ianitzarorum, intra provincias autem Turcicas 6000 Ianitzarorum sparsim commorantur, nulli Beglerbejo aut Bassæ subjecti, sed immediatè Imperatori, & liberi ab omni contributione. Est item per Provincias alia juventus dispersa ad 10000 ex qua suppleri possint, qui in limitaneis provincialibus ordinibus defecerint. Reliquæ omnes copiæ militares præter dictas subsunt *Beglerbeis*, qui sunt Rectores provinciarum, quales habet VII Græciæ, Anatoliæ, Caramaniæ, Amasiæ & Cappadociæ, Anacidulæ, Mesopotamiæ, Ægypti, de quibus suo loco. Habet etiam Imp. III aut IV ad summum Consiliarios, quos vocant *Visirbachas*, aut simpliciter *Bassas*. Theo. Sanduginus lib. de Morib. Turc. colligit annuos reditus Turcæ esse vasa auri LXVIII & LVIII millia ducatorum. Vas autem auri continet millia ducatorum centum. Ecclesiastica administratio ex Provinciali Romano ejusmodi: Archiep. Constantinopolitanus hos habet Suffraganeos, *Colubriensem* nunc forte *Chiorlich*, *Naturensem*, *Spigacensem*, *Dorkensem*, *Pavadensem*, forte nunc *Pandia* & *Calcedonensem*. Arch. *Heraclia*. Huic subsunt *Rodesco*, *Peristaciensis*, *Gillipolis*, *Darnensis* forte *Dardanello*, *Curlotensis*, *Archadopolis*, forte nunc *Arco*, *Missenensis*. Arch. *Patracensis*, cui subsunt *Lampsacenus & Dinensis de Sellana*. Archiep. *Squisicensis*, *Sequino* forte. Huic subsunt *Trojanus*, *Andrunianus*, *Iacorensis*, *Decandimonia*, *Lupadiensis*, *Epigoniensis*, *Libariensis*. Arch. *Verisiensis*, cui subsunt, *Rosianensis*, *Aprensis*, *Ripsalensis*, *Cypsela* opinor. Archiep. *Madricensis*, *Mariza* opinor. Arch. *Andrinopolitanus*: Arch. *Trajanopolis*. cui subest *Aviensis*. Arch. *Malziacensis*, sub quo *Maronia*. Arch. *Mesipolis*, cui subest *Xanociensis*. Arch. *Philippensis*, cui subsunt *Christopolis*, *Dragonensis*, *Chrisopolitanus*.

Regio. GRæcia sequitur Europæ nobilissima regio, totiusque eruditionis fons & Mater. Incolis *Hellas* dicebatur. Qui vero hodie eam habitant
Nomina. eam *Romechi*, Turci *Haromeli* nominant. *Rumelia* est Leunclavio: Septuaginta interpretibus *Phobel*, &
Situs. *Iavam*. *Græciam* autem non semper omnes iisdem terminis circumscribunt. Propriè ab Isthmo Thessaliam usque extenditur, & ab Epiro Amne Acheloo dispescitur: Ortum versus habet Mare Ægæum: atque hæc propriè est *Hellas*. Hoc est quod Plinius aliquoties innuit: *Ab Isthmi*, inquit, *angustiis Hellas incipit*. Et rursum: *Angusta cervice Peloponnesum contingit Hellas*. Interdum etiam Peloponnesus & Thessalia Græciæ notione comprehenduntur. Ita L. Æmilius Paulus quum circumiret Græciam, per Thessaliam Delphos petiit, inde Lebadiam, tum Chalcidem, postea Aulidem, inde Athenas, altero die Corinthum, tum Sicyonem, Argos, Epidaurum, Lacedæmonem, Megalopolim, Olympiam: Ita peragrata Græcia rediit Amphipolim. Homerus solos *Phtiotas* vocat *Hellenas*. Herodotus inter *Hellenas* & *Pelasgos* discrimen facit. Hodie vero Græciam vocamus tractum omnem qui ad Occidentem Ionio mari adluitur, ad Meridiem Libyco: ad Ortum Ægæo: ad Septentrionem vero montibus a Thracia, Mysia, Dalmatiaque separatur. Regio hæc præstabat olim reliquis Eu-
Cœli temperies. ropæ Cœli temperie, ac benignitate, Frugum omnium fertilitate, Armentorumque omnis generis copia. Hæc
Soli fertilitas. illa est regio, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiam imperio & bellica laude diu floruit. Libera primum, sed dum Imperium in [illegible]os af-
Imperii mutatio. fectat, serva. Itaque eam primum *Cyrus*, postea *Xerxes*, aliique *Persarum Reges* vexaverunt. Subjecere eam sibi inde *Macedones*: tum Perseo devicto *Romani*: quorum Imperio diviso cessit tota *Constantinopolitanis*, donec *Gothi*, *Bulgari*, *Saraceni* eam deprædati sunt, & *Turca* postremum in miseram servitutem omnem redegit, exceptis quibusdam Insulis quæ *Veneto* parent, Corcyra scilicet, Cephalenia, Zacyntho, Creta, aliisque minoribus. Superbivit olim Græcia multis urbibus florentissimis:
Urbes. *Athenis*, *Lacedæmone*, *Delphis*, *Argis*, *Mycenis*, *Corintho*, aliisque plurimis, quarum pleræque, ut caduca & fluxa est mortalium rerum conditio atque interitui obnoxia,
Flumina. prostratæ & dirutæ jacent. Flumina hic & fama & natura ingentia XXXII numero: Ea sunt *Strymon*, *Chabrius*, *Echedorus*, *Axius*, *Erigon*, *Lydius*, *Aliacmon*, *Pharybus*, *Peneus*, *Sperchius*, *Panyassus*, *Apsus*, *Lous*, *Celidnus*, *Thyamis*, *Acheron*, *Arachthus*, *Achelous*, *Evenus*, *Ilissus*, *Asopus*, *Ismenus*, *Cephissus*, *Boagrius*, *Asopus* alter, *Sus*, *Peneus*, *Alphejus*, *Selas*, *Pamysus*, *Eurotas*, *Inachus*. *Maria*, *Ionium*: nomen habet ab *Ionia*, quam regiunculam in ultimis Italiæ oris facit Solinus: vel ab *Ionio* Illyriorum Rege: vel ab *Ionibus*, ut censet Archidamus, in trajectu maris ibi submersis. *Cronium* & *Rhea Sinus* antea dicebatur, ut antiqui Scriptores testantur: *Creticum* ab Creta: Hodie *Mar di Candia*. *Carpathium*: ab Insula *Carpatho*, quæ ad Orientale Cretæ Promontorium. *Ægæum* dictum, ut Festus & alii scribunt ab Ægeo Thesei patre, qui in id se præcipitasse perhibetur: ut Pherecydes, ab Neptuno, qui & *Ægeus*.

Aliorum

Aliorum opiniones prætereo. Nominatur etiam *Aegon* Valerio Flacco & *Ægeon*, *Mare Græcum* Thucydidi, Europæis hodie *Archipelago* voce Græca: Turcis *Mare album*. Romani totum hoc Mare duobus nominibus olim appellabant, teste Plinio, *Macedonicum* quidquid ejus Macedoniam & Thraciam attingebat: *Graciense* quidquid Græciam, *Myrtoum*, Ægæi pars, *Myrtoum pelagus* Ptolæmæo circa Cariam, Asiæ minoris regionem: Castaldo *Mar di Mandria*: Straboni vero Plin. & aliis inter Peloponnesum & Atticam. Nomen illi a Myrtho Mercurii filio, quem in id deturbatum ab Oenomao volunt Solinus & Isidorus; vel, ut verius sentit Plinius, ab exigua Insula, non procul a Carysto Eubæo Opido sita. *Icarium*, *Montes.* ab Icari nota fabula plerisque: Andrætę Tenedio, ab una Cycladum, quæ & *Macris & Icarus*. Hodie *Mar di Nicaria*, Castaldo scribente: & alia. *Montes* etiam plurimi: *Bertiscus*, *Athos*, *Olympus*, *Ossa*, *Pelion*, *Citarius*, *Othris*, *Oeta*, *Pindus*, *Acroceraunii*, *Stimphe*, *Calidromus*, *Corax*, *Parnassus*, *Helicon*, *Citharon*, *Himettus*, *Stimphalus*, *Pholoe*, *Cronius*, *Zarex*, *Minthe*, *Taigetus*, & alii. In Græcia nempe Athenis Mercatus olim fuit, bonarum Artium & Disciplinarum celeberrimus. Quare a Diodoro Siculo Communis Schola generis humani dicitur. Cicero lib. IV *Schola.* Epistolarum ad familiares, *Nobilissimum Orbis Terrarum Gymnasium* cognominat. Eo Romani aliæque nationes Philosophiæ Græcæque lingue gratia se conferebant. Cicero Græcis passim attribuit, multarum artium disciplinam, sermonis leporem, ingeniorum acumen, ubertatem dicendi, a quibus Philosophiam, reliquas item artes & scientias Romani hauserunt. Et Flaccus canit, *Ingenio & bonarum Artium celebres Viri.* *Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo Musa loqui.* Viri hic clari litteris & doctrina fuerunt *Musæus* Poëta, *Solon*, *Socrates* Philosophorum omnium præceptor, *Xenophon*, *Plato*, *Isocrates*, *Demosthenes*, *Thucidides*, & innumerabiles alii. Quod ad veterum Græcorum religionem, regnavit apud eos Idololatria. Deorum Dearumque numerus fuit infinitus. Augustinus de Civitate Dei lib. III ex Varronis sententia affirmat, simul tam apud Romanos, quam Græcos extitisse 3000 Deorum, quorum CCC Ioves erant. Vnicuique suus Lar, suum Numen domesticum. Vnicuique affectui, commodo, periculo, suus tutelaris Deus: unicuique Deo suæ Ceremoniæ, suæ preces, sui Sacerdotes, sua Sacrificia, & libationes. Vulgus Græcorum hodie antiquitatis nihil retinet. Nam promissam plerumque gestat comam, anterioremque capitis fronti imminentem partem tondere solet: duplicatoque & crasso pileo utitur. Omnes universim pauca supellectile, uti Turcæ contenti sunt: nec plumeis lectis incumbunt, sed culcitras sive centones lana, aut tomento suffultos substernere solent. Odiosum omnes censent Vinum aqua diluere, & etiam nunc poculis se invitant: sed mulieres eorum Symposiis non intersunt, neque accumbunt in accubationibus epularibus. Vetus etiam mortuos deplorandi consuetudo apud Ethnicos perdurat in Græcia. Religione Græci Christiani a Romanis dissident, gaudentque titulo Ecclesiarum

rum Orientalium. *Patriarcha* ipsis quatuor, *Constantinopolitanus*, *Alexandrinus*, *Hierosolymitanus*, *& Antiochenus*. Hi a Metropolitanis creantur, ut a Cardinalibus Papæ. sed ii perpetua Sanctimonia vitæ celeberrimi, Modestia in illis mirifica. Annuus singulorum reditus cccc aureorum ab Ecclesiis quibus præsunt emendicatus. Nihil Ecclesiasticis hæreditarium. Vxorem, sed unam tantum ducunt, Sacramenta duo duntaxat agnoscunt Baptismum & Sacram Cœnam. Sub utraque specie communicant, Pane & Vino. Purgatorium ignem execrantur: Sculptilia detestantur: Rasuram verticis non admittunt. *Vestitus.* Ceterum Græci qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis convenientibus. Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui sub Turca sunt, Turcicis similes vestes gestant. Rector Græciæ vocatur *Vromeli Beglerbey* id est Rom. Principum Rex, præest enim omnibus regionibus, quas in Europa habet Turca, quæ novæ Romæ Constantinopoli subjectæ fuerunt. Hic sub se habet xl *Sangiagler* sive *Sangiacos*, qui sunt Capitanei Copiarum Equestrium ex Spachoglanibus electi, & in principalibus Civitatibus provinciarum commorantur ad continendum eos in officio & pace, ipsisque cl *Sobasci Cimmeriota*, aut plures, qui sunt quasi Vicarii per minora Opida distributi. Sub his autem Sangiacis xxx M *Spachi* sunt, quorum quilibet tribus aut quatuor equis meret. Et sunt hi Spachi per Flamboler, hoc est, vexilla distributi, quę cc, ccc, cccc, aut ıↄ Equites continent. Inter Sangiacos potentiores sunt Rector *Modena*, qui præest toti Moreæ, qui ad mandatum Beglerbey mille equites, adducit, quos suo stipendio sibi devinctos habet. Item Gubernator *Bosna* habens ıↄccc Equites, & *Thessalonica* habens ıↄ Equites, quorum centum perpetuo penes se servat, reliquos monitus Turcæ in subsidium mittit. Sunt præterea sub hoc Beglerbeyo Sangiacis subjecti xx M Equitum, qui *Tymariota* vocantur, quod ex Tymar, hoc est ærario Imperatoris stipendia habeant. Et item lx millia *Akengi* sive *Acconti*, id est, fatales sive periclitatores, qui liberi & exempti a contributionibus absque ullo stipendio Equites serviunt, victum præstantibus Civitatibus per quas transeunt. Sunt etiam multi feudatarii *Mosselin* dicti, qui aliquando ad lx millia Equitum & magnum Peditum numerum colliguntur. Longum foret omnia accuratè referre: neque id nostri hoc tempore instituti est, quare ad specialiora Græciæ pergo.

Regio & unde dicta. GRæciam alii aliter diviserunt. Quibus omissis, Mercatorem nostrum sequemur, qui tribus Pinacibus ejus partes graphicè nobis & eleganter delineat. In hac autem Tabula tres Nomina. Græciæ Provincias proponit, *Macedoniam*, *Epirum* & *Achajam*: proxima *Moream*: Tertia & postrema *Candiam*. Primo loco occurrit *Macedonia*, amplissima regio a *Macedone* Rege Osiris Filio, alii dicunt Iovis & Thyæ nomen sortita: vel ut Solino placet, a Deucalionis Nepote. *Emathia* ante dicebatur, Plin. & Trogo testibus. *Pæoniam* primo vocatam scribit Livius, deinde *Æmoniam*, *Edonia*, item & *Pieria* Solino. *Bœotiam* quondam dictam scribit Trogus. Ejus partem *Macetiam* dictam scribunt Steph. & Hesychius; & inde totam regionem nomen accepisse, refert Eustathius in Dionysium. *Cethim* item in libris Machab. ubi legimus Alexandrum egressum esse ex Situs. terra *Cethim*. In medio duorum marium Ionii ab Occasu, & Ægæi ab Oriente describitur: ab Aquilone Dalmatiæ partem & Mœsiam Superiorem: a Meridie Epirum Soli qualitas. & Achajam attingit. Regio circumquaque fertilis: Mõtibus maximis circumvallata: cujus ora juxta Ionium Mare plana, ac nemorosa est: nam nota ea pars *Albania* nunc dicta, quæ satis ampla, fertilis & amœna est. Auri præterea & Argenti Metallis satis dives est, atque in ea olim incognitum quoddam Auri genus, teste Aristotele inventum est: Asphaltum quoque isthic ex venis terræ Imperiũ majorũ. eruitur. Gignit & Macedonia lapidem quem *Pæantiden* vocant. Hunc eundem & concipere & parere, & parturientibus opitulari fama prodiga est, ut Solinus scribit. *Hæc est Macedonia* (inquit Plin.) *terrarum imperio potita quondam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Ægiptum, Taurum, Caucasum transgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto Oriente possesso: hæc etiam India victrix, per vestigia Liberi Patris atque Herculis vagata: hæc eadem est Macedonia, cujus uno die Paulus Æmilius Imperator noster* LXXII *urbes direptas vendidit. Tantam differentiam sortis præstitere duo homines.* Macedonia regiones Vrbes. plures in se complectitur, inter quas *Thessalia* quæ nunc *Comenolitari* Castaldo, præstantissima est. Vrbes Macedoniæ olim multæ & nobiles. Hodie præcipuæ sunt *Thessalonica*, nunc etiam ut olim frequenter à variis gentibus Christianis habitata, & Iudæis, qui ibi LXXX Synagogas habere referunt. Sedes hodie Sangiaci Macedonici. Hic ad jussum Beglerbeji, quoties Turca expeditionem aliquam parat 10. Equites benè armatos habet, quorum C perpetuo penes se servat in defensionem limitis sui. Huic vicina, *Siderocapsa* Metallis auri celebris. *Pella*, ubi Gazæ regiæ custodiebantur, & Equæ regiæ ad fœturam alebantur numero supra 3000. Plin. & Strab. prodentibus. *Stagira* Aristotelis patria. *Apollonia* in qua Augustus Cæsar Græcas literas didicit. *Dyrrachium* quod ante dicebatur Epidaurus è Regione Brundusii: *Aulon*, *Croja*, *Cavalla*. Flumina Macedoniæ sunt post *Strimonem* in finibus Thraciæ, *Axius*, *Erigonus*, *Aliacmon* & *Peleus*. Montes habet *Pelion*, *Ossan*, *Pindum*, *Nymphaeum*, *Athon*. Athos ingens est, asper, aditu perdifficilis, umbras etiam in Lemnum usque Insulam projicit: consitus est Vite, Olea, Lauro, Myrtho, Pomis: nunc a Calojeris incolitur tanta religione, ut etiam Turcæ eo solo abstineant, sæpè etiam Monachos ornent muneribus & eleemosynis.

Epirus,

EPirus, Græciæ Regio Ptol. & cæteris. *Chaoniam* olim dictam, scribit Martianus Capella: *Oriciam* & *Dodonam* ex Dionysio & Thrasibulo Grabelius. *Regio, & unde dicta.* Hodie *Albaniam* vocari, scribunt Leander & Erythræus, *Larta* Richerius & Æneas Silvius: *Iannam* nuncupari Castaldus ait. *Situs.* Terminatur hæc regio ab Ortu Acheloo fl. a Meridie Hadriatico Mari abluitur: ab Occidente Ionio pulsatur Mari usque ad Celydnum amnem seu Pepylychnum, qua Septentrio est habet Macedoniam. *Soli fertilitas.* Regio multis in locis nemorosa & sterilis, ad oram vero maritimam satis fertilis. Scribit Plin. Mala Orbiculata, ex figura orbis in rotunditatem circumacti, dicta, in Epiro primum provenisse, atque inde Græcis *Epirotica* vocata. *Animalium varietas.* Animalia producit magna excepto Asino, imprimis Boves & Canes magnitudine egregia, atque etiam Oves. Equos generosos Epiri commendat Vir. 1. Georg.

India mittit Ebur, *molles sua thura Sabæi,*
At Chalybes nudi ferrum, virosaque pontus
Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum.

Imperiū majorū. Hanc regionem auctore Trogo *Molossi* primum tenuerunt. Trojanis vero temporibus rexit *Vlysses.* Post quem ad *Æacidas* res pervenit, sub quibus longè propagatum Imperium. Deinde locus is ad *Romanos* postremo ad *Constantinopolitanos* pervenit Imp. & eorum concessione ad *Despotos,* familiam quandam magni Epiri. Sed hanc Turca *Amurathes* expulsis Christianis Principibus ante XL annos sibi subjugavit. *Vrbes.* Vrbes hic sunt *Dodone* oraculo Iovis Dodonęi celebris. *Nicopolis,* ab Augusto in memoriam victoriæ, cum navali prælio superavit Marcum Antonium & Cleopatram Reginam, condita. Civitas olim fuit egregia & Incolis frequentissima: nunc *Prevesa* dicitur. *Ambracia,* nunc *Laria* a fl. cognomine. Fuit hæc Pyrrhi Epirotici regia, patria Cleombroti Ambraciotæ, qui referente Cicerone, lecto Platonis libro de animæ immortalitate, pertæsus miseriarum vitæ, è loco edito se præcipitem dedit. *Actium,* quam etiam Acarnaniæ clarissimam urbem ponit Gerbelius. Hæc Augusti fuit Colonia, nunc *Capo Figulo* in recentibus tabulis. *Buthrotum* Str. & Virg. *Coloniam* vocat Plin. *Burrinto* hodie Sophianus. Et *Leucas* ubi Apollinis delubrum & saltus, quo crediti sunt amatores ab amoris æstu liberari & ex quo prima omnium auctore Strabone, Sappho Poëtria desiliisse fertur, uti Ovidius etiam in Epistola Sapphus meminit. *Flumina.* Amnes Epiri sunt, *Acheron* Ptol. *Acheros* Livio. *Achelous* Str. Sophiano *Aspri,* Nigro *Catochi,* Kyriaco Anconitano, *Geromlea.* *Montes.* Montes, *Ceraunii* seu *Acroceraunii* altitudine famosi, nautis formidabiles. Nam quotiescumque nubeculæ inde elevantur, tempestates in eis maximæ exoriuntur. *Stymphe,* ex quo *Arachtus* fl. profluit, teste Str. *Vulgi Mores.* Incolæ, Bellonio referente, turmatim sua regione æstate egrediuntur, ob soli sterilitatem, atque alio proficiscuntur, nempe in Macedoniam, Romaniam, & Natoliam, ubi operam Turcis locant lucri gratia, veluti ad segetes metendas, & Frumentum expurgandum, qui postea messe perfecta domum Autumni tempore redeunt cum uxoribus & liberis vitam tracturi. Sunt autem Christiani, & peculiarem habent linguam à Græca diversam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini sunt, Gręcum etiam Idioma callent.

Regio & unde dicta. Restat in Tabula *Achaja*, Græciæ regio. Hanc Ptol. *Helladem* quoque nominat. *Meram Græciã* vocat Pli. Cæcilius in epistolis. Terminatur a Septentrione Thessalia juxta amnem Sperchium, Sinum Maliacum, & Oetam Montem, ab Occasu Acheloo amne, ultra quem mox Epiri tractus incipit: qua Oriens est, nonnihil in Septentrionem reflectendo Ægæo Pelago, & Myrtoo pulsatur usque ad *Sunium* Promontorium, nunc *Capo delle Colonne*: qua Meridies Peloponnesum habet objectam Isthmo conjunctam. Regiones apud Scriptores hic IX reperio, quæ sunt *Doris* regio juxta Parnassum. *Ætolia* ad *Evenum* fl. Hęc ad Arctum plana, & fertilis, ad Austrum aspera ac sterilis. Multas vetustissimas habuit urbes, inter quas præstantissima fuit *Calydon*, quæ hodie cum reliquis in ruinis jacet. Hanc regionem *Evenus* liquidissimus amnis perfluit, qui in mare devolvitur. *Locrorum* & *Opuntiorum* regio, aspera erat, quorum *Amphissa* Vrbs maxima & nobilissima, In hac etiam *Naupactus*, quam alii in Aetolia locant. *Phocis* juxta Parnassum montem. Vrbs ejus *Delphi*, ubi Templum Apollinis sumptuosissimum & Oraculum. *Bœotia*, inter montes sita agro potitur humido & paludoso, sed pingui & frugibus fœcundo. Vrbes *Ascra* ad Heliconis radices, Hesiodi patria. *Orchomenus*, Tiresiæ oraculo clara. *Thebæ*, quæ neque Athenis cedebant olim claritate, Plinio prodente. Multorum illustrium Virorum patria. Nunc vero prostratæ & dirutæ jacent. *Cheronæa*, patria Plutarc. *Platæa* memorabili victoria Græcorum Duce Pausania adversus Mardonium nobilis. *Tanagra* Vrbs superstitiosissima. *Aulis*, ubi Græci ad Trojam profecturi congregati fuere. *Attica*, terra sterilis ac silvosa. Vrbs primaria *Athenæ*, Pomponio clariores quam ut indicari egeant. Euripidi apud Athenæum Græciæ Gracia, seu Græciæ compendium. Valde prædicat illam urbem Cic. oratione pro L. Flacco: lib. II de Legibus, & in Dialogo de partitione. Fuerunt & *Marathon* celebri Miltiadis victoria notissima. Et *Eleusis* clara sacris Cereris quæ *Eleusinia* dicta fuere. *Megaris*, a Steph. aspera vocatur. Hujus Vrbs *Megara* quæ ipsi regioni nomen dedit juxta Isthmum posita. Fluvii Achajæ celebriores sunt: *Ismenus*, Thebas urbem adluens Bœotiæ fl. *Cnopus* quoque Straboni *Asopus*. Homero herbidus cognominatus. *Evenus* ante *Lycormas* Apollodoro & Strab. testibus Fluvius est Aetoliæ. Montes celebres *Parnassus*, Lucano lib. V. *Mons Phœbo Bromioque sacer*: in ipso totius Orbis medio Claudiano & Lucretio situs. *Helicon* Plinio Musis natale. *Hymettus* Melle, Marmore, & omni eo, quod ad Medicinam utile est, clarus. *Citheron*, a Cithara dictus Lactantio, quod illic frequenter hoc organum personaret & alii Poëtarum versibus decantati. Episcopatus porro in hac Tabula juxta provinciale Romanum sunt, Archiepiscopus *Philippensis*, cujus Suffraganei *Christopolitanus*, *Dragonensis*, *Chrisopolitanus*. Arch. *Seressanus* nullum habens Suffraganeum: Arch. *Thessalonicensis*, sub quo *Citrensis*, *Veriensis*. Arch. *Laricensis*, sub quo *Dimutriensis*, *Almurensis*, *Armiro* credo: *Cardicensis*, *Sidoniensis*, *Dinucensis*, Arch. *Neopatensis*, sub quo *Lariatensis*. Archiep. *Thebanensis*, *Iorocemensis*, *Castoriensis*, Arch. *Atheniensis*, sub quo *Thermopylensis*, *Davaliensis*, *Salonensis*, *Nigropontensis*, *Molgarensis*, *Megara* opinor, *Roonensis*, *Eginnensis*. Arch. *Corcyrensis* & *Duracensis*.

Situs. Vrbes. Flumina. Montes.

HÆc de præcipuis Græciæ Regionibus quæ sũt in Continenti: *Morea* & *Candia* succedunt explicandę. Prior *Peloponnesus* Ptolemæo, Straboni, Steph. Procopio ceterisque, Peninsula est, hodie *Morea* a *Maurorum* fortasse incursionibus. Olim Apollodoro & Plinio testibus *Apia* & *Pelasgia vocata* fuit. *Argos*, & postea *Argos Achaicum* nuncupatum, tradit Strabo; & *Achajam* Orosius I cap. II. Item Apulejus VI Asini. *Pelopia* etiam Eustathio: & *Inachia* Stephano. *Ægialia* vocatur quoque in Eusebii Chronico. *Peloponneso* nomen est a *Pelope* homine Barbaro, qui ex Asia profectus hic regnavit. *Pelopis* enim Insulam sonat, cum Insula non sit, sed Peninsula, Platani folio, ut scribit Mela, simillima, pari pænè longitudine & latitudine. Ejus Perimetrus est quatuor M. Stadiorum, quibus Artemidorus addit CCCC. Isthmo adhæret continenti, cujus Latitudo est Stadiorum XL. Angustias istas perfodere multi irrito ausu tentaverunt, quos inter Demetrius, C. Cæsar, Caligula, Nero & alii: quo instituto frustratis, murum ducere placuit, quem *Hexamilium* vocaverunt. Eum Amurathes Turca dejecit, Veneti restituerunt, anno CIƆCCCCLIII spacio XV dierum; sed Turcæ iterum eundem postea solo æquarunt. In hoc Isthmo Neptuni olim Templum fuit, ad quod *Ludi Isthmici* celebrati. Ceterum *Peloponnesum* ad Ortum respicit Mare Creticum: ad Occasum Ionium sive Hadriaticum: ad Septentrionem Corinthiacum habet Sinum, & Saronicum, inter quos Isthmus clauditur: ad Meridiem habet Mare Mediterraneum. Peninsula porro hæc caput & Arx totius Græciæ est, &, ut ait Plinius, haud ulli terræ nobilitate postferenda. Ea siquidem rebus omnibus, quæ vel ad victum uberiorem vel ad elegantiorem vitę cultum spectant, sua fœcunditate, affluentiaque insignis est. Colles enim & planicies frugiferas habet, ac Sinibus & Portubus refertissima est, quos Promontoria multa efficiunt. Peloponnesum incoluere *Elii*, *Messenii*, *Achivi*, *Sicyonii*, *Corinthiaci*, *Lacones*, *Argivi*, & *Arcades*. Fuitque hæc Græciæ pars toto Orbe quomdam maximè celebrata propter *Mycenarum*, *Argivorum*, *Lacedæmoniorum*, *Sicyoniorum*, *Eliensium*, *Arcadum*, *Pyliorum & Messeniorum* Respublicas, & Imperium, ex quibus multi claruerunt Principes, ut *Agamemnon*, *Menelaus*, *Ajax*, & alii. Ac loci ipsius, tum situs, tum majestas Imperium quomdam totius pænè Græciæ obtinuit. At hodie tota *Peloponnesus Turcarum* dominio subjecta est, quemadmodum & reliqua Græcia: licet fuerit ab aliquot *Regulis* Gręciæ quos *Despotas* vocant, & a *Venetis* annis superioribus gnaviter defensa. Præest autem nunc Turcæ Imperatoris nomine toti Moreæ *Sangiacus*, inter ceteros potentissimus, qui Modoni moratur, & ad mandatum *Beglerbeji* totius Græciæ mille equites adducit, quos suo stipendio alit. Vocatur hic *Sangiacus* a Barbaris *Morabegi*: cujus annuus in hac Provincia reditus est IƆCC mill. asprorum, hoc est XIV mill. Aureorum. Universam autem hanc regionem in octo Provincias fuisse divisam ex Ptol. & aliis auctoribus constat, quæ sunt *Corinthia*, *Argia*, *Laconica*, *Messenia*, *Elis*, *Achaja*, *Sicyonis* & *Arcadia*. *Corinthia* in Isthmo sita est: nomen ei a primaria urbe quæ primum *Ephyre* dicta fuit. Eam Cicero merito *Græciæ Lumen* vocat. Utrimque Portum habuit,

Regio. *Nomina.* *Unde dicta.* *Situs.* *Imperii majest.* *Urbes.*

quorum

quorum alter Asiam, alter Italiam spectabat; qua opportunitate loci urbs subito crevit: juvit eam etiam Isthmicorum ludorum celebratio. *Acrocorinthus* in monte erat III stadiorum ac dimidiati altitudine, sub ea erat *Corinthus* ambitu XL stadiorum. In vertice montis ędes erat Veneri sacra: cui vicinus fons *Pirene*, quem fama finxit a Pegaso illic ungulæ ictu excussum. Eversa est urbs a L. Mummio, quod in ea legati pop. Romani excepti essent indignius, post annos nongentos quinquaginta duos quam ab Alete Hippotis filio erat condita; ut est apud Paterculum. *Argia* sequitur: hodie *Romania* Ortelio. Vrbes hujus tractus *Mycena* regia Agamemnonis, unde Ovid. *Agamemnoniæ* dictæ, celebres a Templo Iunonis vetustissimo & religiosissimo, unde Argiva Iuno. Eam Cyclopes muro scribuntur cinxisse. Non procul inde fuit *Lerna* palus, ubi Hercules Hydram Lernæam, seu potius Latrones ad ea loca latrocinantes, sustulit, vicit & dissipavit. *Argos*, urbs exstructa, ut aliqui perhibent ab Argo. *Nauplia*, hodie *Neapolis* Romaniæ urbs munitissima. *Epidaurus* in Saronici Sinus recessu, Aesculapii Templo celebris: *Amicla*. *Argiam* sequitur *Laconica* sive *Laconum* regio. Hujus Metropolis *Sparta*, quæ etiam alio nomine vocatur Lacedæmon, hodie *Misithra*; urbs olim magna & potens. Fuit hæc non muris, sed civium virtute septa; non hinc operum magnificentia sed disciplina institutisque Lycurgi Pomponio memorabilis, & quæ cum Athenarum urbe deinde de Imperio dimicavit, quemadmodum Thucydides id libris VIII exposuit. *Leuctra* nota è Plutarcho a Filiarum Scedasi tristi & tragica historia. *Epidaurus* quæ hodie *Malvasia* *Messenia* a Taygeto Monte & fluvio *Pamiso* ad Alpheum usque porrigitur. *Primaria* ejus urbs *Messene* ad mare sita, hodie *Mattagia* dicitur. *Aristomenus* Messenii præstantissimi viri patria, qui referente Pausania, hirsutum cor mortuus habuisse, deprehensus fuit. Sunt & *Methone* nunc *Modon*, insignis quomdam & nunc Sangiaci Turcici sedes. *Corone* nunc *Coron*. *Pylus* patria & sedes Nestoris Homerici trisecli illius & dulciloqui. Et *ciparissi* hodie *Arcadia*. *Elis*, inter Messeniam, Achajam & Arcadiam sita est. Vrbes, *Elis* per quam mediam Peneus & Alpheus fluebant, memorata Iovis delubro, Ludorum claritate fastos Græcorum complexa. *Olympia* celebris a ludis Græcorum solemnibus, quæ *Olympia* dicta fuere, & templo Iovis Olympii sumtuosissimo, quod hominum frequentia potentissimorumque Regum donariis adeo crevit, ut in tota ferè Græcia nullum fuerit magnificentius, nullum clarius opibus, cum etiam Jove ipso nihil ibi putaretur sanctius, nihilque augustius. *Cipselus* Corinthiorum tyrannus, Iovem totum aureum Olympiæ consecravit. Deinde *Phidias* Atheniensis simulachrum ejus Dei, ex ebore & auro stupenda & insolita magnitudine erexit, utpote pedum LX. In quo opere illud ab aliis artificibus reprehensum, quod simulacri ad templum nulla esset proportio. Cum enim in eburneo throno sederet Iupiter, capiteque templi fastigium contigeret, necesse erat, siquando sedendo defatigatus eburneus ille Deus surgere vellet, ut Templi culmen una cum tecto dejiceretur: Et *Pisa*. *Achaja* ab Ptol. *propria* cognominata, ab Araxo Promontorio usque ad Sicyonios extenditur, quorum terminus communis

munis est fl. Sus; ad Austrum est mons Stymphalus, ad Septentrionem Sinus Corinthiacus. Vrbes *Dyme* quæ nunc *Chiarenza*, unde promont. Araxeum vocant *Capo di Chiarenza*: *Olenus*, *Patra* urbs insignis olim, nunc *Patras* dicitur: *Ægium* urbs recentioribus temporibus *Vostiza* vel *Bostizan* dicta, & a Turcis excisa. *Ægira* urbs quomdam primaria in colle aspero atque difficili posita, quæ nunc diruta jacet & *Xilocastro* dicitur. Et in Crissæo Sinu *Helice*, *Bura*, *Pellene*. *Sicyonia* inter Achajam & Asopum sita: primaria ejus urbs *Sicion*, omnium Græcarum urbium vetustissima, & tempore Abrahæ condita, Templis, aris, statuis, simulacris plenissima. Fuit & *Phlius*, quæ forte ea est quam hodie vocant *Vasilicon*. Superest *Arcadia* regio Peloponnesi mediterranea, undique a mari remota. Hujus urbs *Megalopolis*, patria Polybii gravissimi ac sapientissimi Scriptoris. Hodie *Leontari* dicitur. *Stimphalus*, unde Stymphalis palus, & aves Stymphalides. *Lilaa*, *Mantinea*, *Psophis*. Civitates autem totius Peloponnesi nobilissimas, quasi compendio complexus est Ovid. lib. VI Metamorph.

Finitimi Proceres coeunt, urbesque propinquæ
Oravere suos ire ad solatia reges:
Argosque & Sparte, Pelopejadesque Mycenæ,
Et nondum torvæ Calidon *invisa Dianæ,*
Orchomenosque ferax, & nobilis ære Corinthus,
Messeneque ferox, Patræque humilesque Cleona,
Et Meleä Pilos, nec adhuc Pitheia Trœzen,
Quæque urbes aliæ bimari claudunt ur ab Isthmo,

Amnes celebriores sunt *Asopus*, nunc *Arbon* Theveto; *Penejus*, nunc Nigro & Theveto *Igliaco*: *Alpheus*, qui adcolis *Rophea* dicitur, ut Sophiano placet, & secundum Nigrum *Orphea*: Italis vero nautis *Carbon*: atque huic fluvio CXL amnes inlabuntur: & albas maculas ac impetiginem sanat. *Panisus*, *Stromio* nunc Nigro: sed *Pirnaza* in Tabulis Castaldi & Mercatoris, totius Peloponnesi fl. maximus. Hujus aquæ puerorum & infantium morbis mederi dicuntur. *Eurotas*, hodie *Basilopotamo* Sophiano & aliis, sed *Iris* Nigro: cujus ripæ Lauro abundant: & *Inachus*, qui *Planizza* hodie est Sophiano & aliis. Reliquos prætereo. Montes *Stimphalus* Mons Arcadiæ altissimus, qui Dominico Nigro *Poglici* dicitur. *Pholos*, Xiria Nigro. *Cillenius*, Melæ, *Cillene*, Strab. totius Arcadiæ altissimus. *Mænalus*, *Mænalius* Melæ, *Cronium* Ptol. *Grevenos*, Nigro *Zarex*, Gemistus *Zaraca* vocat. *Minthe* Ptol. & Strab *Oleno* vocatur Nigro. *Evan* videtur apud Pausaniam dici, ab Evoe Bacchantium voce: quod hoc loco Bacchus, & quæ eum sequebantur mulieres, sic exclamasse credantur. *Taigetus* Plinio, Pausaniæ, Vibio & Steph. Peloponnesi mons in Laconica, Eurotæ flumini vicinus. In hujus summitate existentibus, prospectus patet per omnem peninsulam, ut nulla celebris visum effugiat Civitas. Hic Mons varias Feras nutrit, consecratus Baccho, Apollini, Dianæ, Ceteri. In Morea Episcopi juxta Provinciale Romanum hi: Archiep. *Corinthiensis*, sub quo e *Argivensis*. Arch. *Patracensis*, sub quo *Colaniensis*, *Mothonensis*, *Coronensis*, *Amiclensis*, *Androvillensis*.

Flumina.

Montes.

Regio & unde dicta. TAndem ad postremam Europæ tabulam pervenimus, in qua nobis *Candia* cum aliquot exiguis circa Græciam Insulis a Mercatore depingitur. *Creta* Ptol. Maris Mediterranei Insula. Hodie *Candia* vulgo dicitur. *Situs.* Eam a Septentrione Ægæi fluctus verberant, ab Austro Libyci & Aegyptii, ad Occasum est Mare Hadriaticum, ad Ortum Carpathium. Forma oblonga est: ad Orientem Promontorium Samonium excurrit: ad Occasum *Criu Metopum* contra Cyrenem: In Septentrionem vero tertium prominet quod Strab. lib. x. vocat Cimarum, nunc *Capo Chesin* dicitur. Longitudo est CCLXX M. P. Latitudo L. Ambitus IↃLXXXIX. *Soli fertilitas.* Regio omnis aspera est & Montibus ubique horrens, sed fertilissima Frumenti, & pascua. Mira soli indulgentia, arborarii proventus abundantes. Plinius quoque auctor est, quidquid in Creta nascitur, infinito pretio ceteris ejusdem generis antestare. Profert Vites, Oleas, Mala punica, Ficus, Mala aurea, Citrea. Malvaticum vinum in hac sola Insula premitur, atque ex ea Venetias & in reliquas Orbis partes defertur. Hoc Vinum antiqui *Pramnium* vocarunt, auctore Bellonio. At Volaterranus putat hodie Arvisia, Malvisia dici, adjectione unius litteræ: additque id genus vitium ex Arvisio Chius Insulæ promontorio (unde Arvisia Vina olim) in Cretam esse delatum. Profert item Mel, Ceram, Caseum, Coccum, Ladanum copiosè, Dictamon soli Cretæ peculiarem. *Animalium varietas.* Insula omnis Lupum, Vulpem Serpentem, aut omnino Animal noxium præter Phalangium, natura non habet. Eam ob causam magna cum securitate Animalium greges noctu in arvis pasci sinunt, præsertim Ovium & Arietum, qui *Stripboceri* ab illis appellantur. Varia autem producit Animalia. Hoc etiam de Creta auctores prodiderunt, Noctuam non habere, eamque mori quando invehitur. *Imperii majores.* Rexere Insulam primum *Iupiter*, tum *Rhadamantus* post *Minos* & *Graci*. *Romanorum* potestatis facta est a Metello, qui ex re *Creticus* dictus est. *Constantinopolitani* eam postea tenuere: *Balduinus* Comes Flandriæ & Imp. Constantinopoleos dedit *Marchioni Montis-Ferrati*, a quo vendita est *Venetis* anno CIↃCCXCIV immani Auri pretio: itaque adhuc illorum Imperium agnoscit. *Urbes.* Olim centum urbibus claram fuisse prisci Scriptores tradunt, earum circiter XL Plinii ætas novit. Urbium notissima *Gnossos*, Minois aliquando regia, a qua Gnosius arcus, tela Gnosia dicuntur. Sequitur *Cortyna*, unde tela Cortynia, vestis Cortynia. Claudianus de raptu Proserpinæ lib. II. Ovidius.

Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu. Tum *Phæstus.*

Proxima Gnossiaco jā quondā Phæstia regno Progenuit tellus.

Et *Cidon*, unde Arcus Cydonius, Cornu Cydonium. Et *Dictinna, Manethusa, Licastos, Lictos, Holopixos*, aliæque. Hodie vero, Bellonio auctore, tres tantum alicujus nominis habet urbes, quæ sunt *Candia*, olim *Matium*, urbs totius Insulę prima, a qua universa Insula appellationem desumpsit. Amplitudine secunda post Candiam, *Canea*, olim *Gidon*. Tertia est *Rhetimo*, quam veteres *Rhethimnam* dixere. *Flumina.* Paulo incommodiorem habet hæc Portum, at *Canea* & *Candia* commodissimos habent. Flumina per universam Insulam nulla sunt quę navem ferant. Sunt tamen multi & magni rivi, in quibus sponte sua

te sua

te sua Colocasia proveniunt. In littore Septentrionali sunt, *Melipotamus, Scasinus*, *Cladilis, Epicidamus, Giffo, Divotro*: versus Occidentem est *Nopuliar*: versus Meridiem *Limens*. Piscem habet Creta in littoribus admodum frequentem Muli Barbati magnitudine, aliis regionibus valde rarum, qui *Scarus* dicitur, cujus veteres auctores sæpe meminerunt, & apud Romanos olim in deliciis fuit, primarium inter pisces locum facile obtinens. Mótes ejus nobiliores sunt tres, *Ida*, qui *Psiloriti* adcolis vocatur: *Leuci* qui Plinio *Cadisi*, nunc vocantur *de Madara*: & *Dicta*, qui *Sethia*. Adeo celsi sunt, ut nix tota hieme eos operiat, tametsi Cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. *Mons Ida* omnium est eminentissimus. Hic ante Solis ortum Solem videt: nam ut est apud Lucretium:

Montes.

--- *Idais fama est è montibus altis*
Dispersos igneis orienti lumine cerni.

Stirpibus rarioribus Herbisque variis abundat, quæ a Bellonio lib. I. cap. VII enumerantur. *Labirinthum* in Creta Dædali opus multi memorant, ejus, quemadmodum & Italici nulla vestigia fuisse suo ævo testis est Plin. lib. XXXVI cap XIII. Mirandus propterea Incolarum stupor, qui etiam hodie ad radicem Montis Idæ pro vetere novum fictitiumque Labyrinthum ostentant: sed non est mirum Cretensem Cretissare. Incolæ vel Cœli Solique larga benignitate vel suopte vitio fuerunt ad mala propensissimi. Mendaces olim, fraudulenti, rapaces, avari, & vinosi fuerunt, ut auctores perhibent, laboris impatientes nullasque artes exquisitè discentes: sed ut plurimum comessationibus, & potationibus dediti. Hodie vero naturæ impulsu, ut auctor est Bellonius, & ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent, veterem sequentes consuetudinem. Namque tradunt eos olim Dianæ fuisse dicatos: propterea etiam ipsos Turcas arcus jaculatione superant: quinetiam dextri, agiles & strenui nunc in pugnis marinis sunt, sicut olim. Primi enim Cretenses navibus & sagittis valuisse scribuntur, quod ita capiendum puto, ut hi Græcorum primi hæc studia sectati sint. Nam ut est apud Philosophum cap. VIII lib. II Polit *Videtur hac Insula ad principatum Gracia nata, ac pra ceteris omnibus praclarè sita. Imminet enim universo mari: cui Graci circumfusi sunt. Atque hac quidem parte exiguo abest intervallo a Peloponneso: illa, ab Asia loco qui est circa Triopium, & a Rhodo. Quocirca Imperium maris obtinuit Minos, atque Insularum alias subegit: alias quum dia fuissent deserta, coli fecit.* Episcopatus in ea fuere juxta provinciale Romanum. Arch. *Cretensis*, nunc *Candianus*, cui hi subsunt Suffraganei: *Kirokensis*, *Archadiensis*, *Gerapetrensis, Sicinensis*, nunc *Sitia* opinor, *Milopotamiensis, Arienses*, *Calamoniensis*, *Epicalamoso* forte, *Agiensis*, *Rissamensis*. Arch. *Atridensis*, sub quo sunt *Casensis*, *Scopulensis*, *Napronensis*, *Margaricensis*, Arch. *Soltaniensis*, hos habet Suffraganeos, *Helenensem, Sudensem, Monovasiensem Taurisiensem*, *Marrachitaniensem*. Arch. *Vosprenienss*, huic sunt Suffraganei *Tephelienss*, *Matrebenss*, *Cersonensis*. Atque hæc de Candia: restant paucis explicandæ aliquot circa Græciam Insulæ.

Opera publica.

Mores.

Corfu vulgo, *Corcira* Ptol. Insula olim nobilis, bello & navibus imprimis potens. Distat ab Epiro duobus mill. ubi fretum est arctissimum: ubi vero latissimum XX. Passus XCVII in longitudinem patet, teste Plinio.

Corfu.

Situs.

cœli

Cœli temperies. Cœli hic mira clementia: qua fit ut Nemora ipsa ex Citris, Medicis, atque id genus arboribus constent. Soli fertilitas. Solum fertile, abundans Vitibus, Oleis, Pomis, omnisque generis arboribus fructiferis: Mellis etiam ingens hic copia colligitur. Segetes vero minus lætas habet propter austrinos ventos, quibus exsiccatæ arescunt antequam ad maturitatem perveniant. Hodie *Venetus* paret, à quibus strenuè adversus Turcarum rabiem defensa est. Vrbem habet cognominem. Incolæ Græci sunt.

Zante. *Zacynthus*, vulgo *Zante*. Hanc inter Cephaleniam & Achajam ponit Plin. Ipsa in circuitu colligit XXXVI mill. Situs. Ager Insulæ Frumentum profert magna copia: imprimis vero Uvas passas, Vinum & Oleum, ex quorum annuo proventu, Incolæ colligunt CL millia aureorum. Soli fertilitas. *Græci* sunt & *Venetis* parent. Habet ejusdem nominis Opidum cum Arce in monte situm, mari imminens, Silvis obsitum, Aëris salubritate, piscuorum vicinorum ubertate, agrique fertilitate valde commendabile. *Mons* ipse *Elatos* dictus, nobilis est.

Milo. Situs. Soli fertilitas. *Milo* Insula, ea *Melos* prisco ævo dicebatur, in Cretico est mari. Ambitus LXXX milliaria amplectitur. Feracissimos habet agros Frumenti & Olei, sed Vitibus parum accommodos. In hac etiam Argenti Fodina & *Sardonius Lapis* reperitur.

Nisia. Situs. *Naxus*, nunc *Niscia* Sophiano, & aliis. Hæc LXXX mill. in ambitu patet. Inter frugiferas Insulas hæc etiam numeratur. Soli fertilitas. Vini admodum fœcunda est: in eaque Marmoris genus reperitur, quod *Ophites* Græcis & Plin. maculosum, Serpentum maculis non absimile. Smirillus etiam lapis, Smiris Plinio, hic reperitur. Venam quoque Auri hic esse, sed desidia & ignavia Incolarum non inveniri, sunt qui credunt. Vespæ genus in ea, cujus punctio homini mortem adferre dicitur: Vespertilionumque magna copia. *Ioanni Quirino* Nobili Veneto, hæc quomdam paruit. Postea sub quodam Duce *Jacobo Crispo* fuit, quem *Selimus* Turcarum Imperator, hinc expulit. Habitatur itaque hodie à Turcis & Iudæis.

Santorini vel *Santorino*, *Therosia*, Maris Ægæi Insula, juxta Atticam, Straboni & Ptol. formam nunc Lunæ corniculatæ habet, licet prius aliam haberet, antequam combureretur, & a mari in duas partes scinderetur, inter quas scopuli aliquot interjacent. Est etiamnum satis fertilis, & portubus commoda. Incolæ piscationibus ferè victum quærunt. Hæc etiam subjugata a Turcis est. Santorini. Situs. Soli fertilitas.

Scarpanto, olim *Carpathus*, aut ut Homero placet *Crapathus* dicta. Carpathium hinc Mare. Situs ejus inter Cretam & Rhodum, medio ferè itinere. Ambitus ejus LX aut ut alii volunt LXX mill. pass. Ardua & montib. passim aspera; ac in ea Marmoris Lapidicina reperitur. Olim quatuor urbibus prædita erat, & ob id *Tetrapolis* nuncupabatur, ut habet in Homerum Eustathius. Habet multos Portus, sed non admodum capaces, & malè fidos. Incolæ Græcè loquuntur, & Græcorum religionem amplectuntur: Venetorum tamen Dominio subsunt. Scarpanto. Situs. Soli qualitas.

Sed de Europa quæ dicta sunt hactenus, sufficiant. Reliquas igitur Orbis partes, & primum Africam, cui in nostra distributione post Europam princeps tribuitur locus, quod felix faustumque sit, ingrediamur.

BARBARIA.

Regio & unde dicta. Situs.

IN Africa, quam nos secundam cum Ptolemæo Orbis partem fecimus, primo se offert loco *Barbaria* nobilissima Africæ regio. Ea nomen accepit vel à murmure inconcinno Incolarum, Arabibus dicto *Barbar*, eo quod Numidarum sermo Arabibus talis videatur: vel a frequentibus desertis. *Bar* enim eorum lingua desertum sonat. Ab Ægypto ad Fretum usque Gaditanum pertinet, complectiturq; Mauritaniam utramque, Tingitanam videlicet & Cæsariensem, Africam propriè dictam, Cyrenaicam, Marmaricam, cum Libya exteriore. Statuunt illi recentiores Africæ Scriptores ab ortu Solis Marmaricæ (quæ hodie *Barcha* dicitur) deserta ad Montis usque Atlantis partem hodie *Mejes* vocatam, quæ pars a Strabone forte sub nomine *Aspis* describitur: huncque Montem Atlantem (secundum ejus ab Oriente in Occidentem ad Mare usque, quod ab eo Atlanticum nuncupatur, longitudinem) a Meridionali plaga habet: ab Occidente ipsum Mare Atlanticum: Septentrionale vero latus Mare Mediterraneum lambit. Aër & Cœli qualitas hujus Regionis varia. Vere Cœlum mite, clemens, serenum; Æstate æstus vehementissimi, inprimis Iunio & Iulio, mensibus; Autumno calor remissior: Hyeme frigus vehementius, potissimum circa Decembrem & Ianuarium, sed matutino dumtaxat tempore, adeo ut nemo ob frigus ad ignem accedere cogatur. Autumni finis, totaque Hyems, bonaque Veris pars, impetuosis plena ventis. Quin & grandinibus, fulguribus, & tonitruis horridis interdum vexatur: neque deest aliquibus in locis Nix copiosa. Ager Dactylorum, Malorumque Punicorum feracissimus: sed Frumenti non adeo fertilis: unde ejus Incolæ magna ex parte panem conficiunt hordeaceum. Fructus alios profert magna copia, Cerasa, Ficus, Poma, Pira, Pruna, Mala Persica, Armenica, Cydonia, Olivas, & similes. Abundat Oleo, Melle, Saccharo. Multijugis item Armentorum, Pecudum, atque Ferarum generibus. Alit enim hæc Regio Dracones, Elephantes, Capreas, Bubalos, & similia animalia: item Leones, ac Pardales: habet & Mustelas, Felibus pares ac similes, excepta rictus eminentia: Simiarum quoque maximam multitudinem. Coluerunt hanc Regionem primum *Phœnicum* Coloni, aliique qui ex Asia aut Ægypto eo devenerunt: Postea paruit *Romanis*, tum *Græcis Imperatoribus*, deinde *Vandalis*, *Saracenis*, *Arabibus*: nunc partim *Turcæ* subest, partim proprio *Seriffæ*: *Hispaniarum* quoque *Rex* Arces quasdam in ea possidet. Regna omnino quatuor sunt *Marocci*, *Fessæ*, *Telensinum*, *Tunetanum*, quibus nonnulli *Barca* addunt. De duobus prioribus Marocci & Fessæ sequentibus Tabulis agetur, de reliquis hic agamus. *Teleusinum* Regnum quod vocant *Tremisen*, est *Mauritania Cæsariensis*. Longitudo ejus ab Oc-

Soli qualitas.

Amœnitates.

casu in ortũ est cccLxxxmilliarium. Latitudo arcta, mill. xxv, a desertis videlicet Numidię usque ad Mare Mediterraneum. Hujus regionis maxima pars inculta est, arida atque aspera, eaque præsertim parte, qua Meridiem spectat. Maritimi autem agri aliquanto fertiliores atque fœcundiores sunt, Raræ in hac parte urbes, raraque Castella. Metropolis est *Teleusina*, quondam ampla, nunc magna ex parte collapsa In eodem tractu est *Algira*, urbs magna & probè munita. Hæc a *Teleusino* Rege primum defecit, ac *Bugia Regi* tributum solvit: postea hoc deserto *Ferdinandum* Regem Hispaniæ admisit. Denique capta a Barbarossa Imperio Ottomanico adjecta est, Celebris est Naufragio Caroli V. tristi Christianorum captivitate, & piraticis excursionibus Turcarum. Hodie ita præsidiis firmata est, ut humana ope vix possit expugnari. Hanc Castaldus *Salden* Ptolemęi fuisse opinatur, sed Ortelius cum nostro Mercatore putat *Salden* Ptol. nunc esse *Tadela*: Iovius censet esse *Iuliam Cæsaream*, & alii *Cirtam*. Sunt quoque urbs *Mersalcabir*, *Messagran*, *Mustaganin*, & aliæ. Duos habet hoc Regnum Maris Portus nobilissimos atque frequentissimos, alterum *Horami* seu *Orania*, cum Arce munitissima, alterum *Marsa Eltabiri*, ad quos solet confluere maxima Mercatorum frequentia: præsertim ex Italia qui ambo ab Hispaniarum Rege ante aliquot annos occupati fuere, non sine illius Regni maximo detrimento. *Regnum Tunetanum* continet totam Africam minorem & magnam Numidiæ partem. Nam a *Majori* fl. quem *Audum* Ptol. esse putat Maginus, usque ad Mesratę regionis amnem extenditur.

Vrbes.

Portus.

Ægyptus.

Ægyptus antiqua & nobilis regio primum a *Misraim* filio Chus, nepote Cham, abnepote Noachi culta est: quare a *Chamo Chemia* in sacris Osiridis vocata fuisse videtur, pro *Chamia*, ut ab alio *Misraim*, quã appellationem etiamnum servat apud Arabas qui vocant *Mesre*. Turcis dicitur *Elquibet* vel *Elchebit*. Termini sunt ab Occidente ultra Nilum deserta Barcæ, Libyæ & Numidiæ, cum regno Nubiæ. Ab Austro agro Bugiensi & Nilo concluditur, quo loco Nilus ab Occasu in Ortum nonnihil fertur Plinius eam finit Syene urbe, quæ nunc Asna dicitur. Ab Ortu sunt deserta Arabiæ, quæ inter Ægyptum & Mare Rubrum sita sunt Ab Aquilone clauditur Mari Mediterraneo, quod ea parte vocatur Pelagus Ægyptiacum Raro pluit in ægypto, imo ut Plato tradit, nunquam visum est pluere in Ægypto, sed aër perpetuam habet serenitatem, atque ob id fortassis olim dicta fuit *Aëria*. Terra mirè fertilis & hominum aliorumque animalium perfæcunda generatrix. Nilus efficit, qui per medium ejus labens, & singulis annis terræ superficiem inundans, humectans, & adducto limo impinguans, fœcundam, mirèque fertilem eam reddit. De hujus soli felicitate multa passim extant scriptorum elogia. Iustinus solum ita fecundum asserit, ut alimentorum nulla terra feracior sit in usus hominum. Summa in Aegypto est ubique Tritici, Siliginis, Hordei, Avenæ, Fabarum, aliorumque Leguminum: Vini etiam optimi fertilitas. Nec desunt pascua lætissima, Oleo tamen,

Regio.

Nomina.

Situs.

Caeli temperies.

men, ut plurimum, caret, raraque ligna isthic nascuntur. Præter bestias sævas ac nocuas, quibus hæc terra abundat, Animalia domestica mira copia alit, Bubalos, Boves, Camelos, Equos, Asinos, Arietes & Capras, quæ quidem omnia in magnam excrescunt molem, teste Bellonio. ob aeris temperiem, pabuli abundantiam, ac stirpium a Nilo irrigatarum bonum alimentum: inter reliqua vero Arietes pingues admodum, & crassi sunt, atque amplam & densam, atque ad terram usque propendentem caudam habent, & palearia insuper è collo dependentia, ut in bobus, nigraque lana vestiuntur. Ceterum universa olim Ægyptus floruit sub variis Regibus diversorum nominum usque ad *Ptolemæos*: nam *Pharaones* admodum pauci fuere. Ptolemai longo tempore regnarunt, usque ad Romanorum imperium, quo præfracto res Aegyptia pervenit ad *Agarenos* Arabiæ felicis, quorum Princeps *Sultanus* fuit dictus, & alii sequentes quoque vocati sunt *Sultani*, Mahumetani omnes, regnarunt multis annis donec a Turcis expugnati fuerunt. Possidet jam totam Ægyptum *Solymanus* Turca, relicto ibi Præfecto, qui *Baxa* Aegypti dicitur. Divisa fuit ab Alexandro Macedone in Nomos sive Opidorum Præfecturas, quales Herodotus ponit XVIII. Strabo unum amplius Ptolemæus XLVI. Plinius L. qui & addit quosdam nomina permutasse, ut proinde non sit putandum tot Aegypti olim Præfecturas fuisse quot apud Historicos nomina possunt colligi, quum ejusdem Præfecturę plura nomina esse potuerint. Leo Africanus auctor est a Mahumetanis in tres provincias divisam esse. *Sabid* quæ est superior sive *Thebais*, a finibus Bugiæ ad Cairum usque: *Errifiam*, quæ est pars Occidentalis a Cairo ad Rosettum: & *Maremmam* quæ est pars Orientalis. Vrbes Aegypti sub Amaside creduntur fuisse XX mille. Diodorus tria millia suo ævo superfuisse testis est. Celeberrimæ fuerunt *Syene*, *Thebe*, quæ & *Diospolis*, *Tentyra*, *Heliopolis Memphis*, *Babylon*, *Alexandria*, *Pelusium*. *Syene* nunc *Asna* dicitur. *Thebe* condita a Busiride Rege ambitu CXL stadiorum, ut refert Herodotus, centum portis, aliisque ædificiis publicis privatisque insignis, quę jam olim esse desiit. *Tentyra* ab Insula Nili nomen habet: Incolę Tentyritæ, qui naturæ genio Crocodilis adversi sunt: qua de re apud Strabonem & Plinium videre est. *Heliopolis*, olim Sacerdotum habitatio, Straboni hominum Astronomiæ & Philosophiæ deditorum mansio. *Memphis* olim *Arsinoe*, regia urbs, ubi Nilus primam accipit divisionem & *delta* formam facit: Hanc hodie vocant *Cairum* vel *Alcair*. Vrbs est triangulari forma exstructa, ambitu plus quam octo milliarium. Incolunt eam Turcæ, Aegyptii, Arabes, Hebræi, aliique. *Babylon* paulo supra Cairum ponitur a Bellonio, conspiciunturque adhuc splendidorum ædificiorum ruinæ. Hic nunc est Christianorum pagus. *Alexandria* nobilis olim & splendida urbs ab Alexandro Magno in extremitate Maris Mediterranei loco situque pulcherrimo condita: Turcæ *Scanderiam* vocant. *Pelusium* hodie vocant *Damiatam*, urbs est potens, opulenta, commodo portu & navium frequentia celebris, ad Nili ostium Pelusiacum. Regio hæc fluvio Nilo totius Orbis nobilissimo secatur, irrigatur, ac fœcundissima redditur.

Animalium varietas.

Imperium majorum.

Vrbes.

Regio.

Regio & unde dicta.

PArs illa *Barbariæ*, quæ olim *Mauritania Tingitana* dicta, hodie II Regna comprehendit, *Marocci* videlicet & *Fessæ*, de quibus nunc ordine dicendum est. *Marocci* regnum nomen accepit ab Vrbe primaria *Marocco*. Iacet inter Atlantem Montem & Oceanum Atlanticum, Formæ pænè triangularis. Amœnissima est regio, abundatque frugibus & Leguminibus omnis generis, Oleo, Melle, Saccharo, fructibus omnigenis. Dactylis, uvis, Ficubus, Pomis, ac Pirivariis. Armentis item ac gregibus: multæ etiam reperiuntur Capræ, quarum pelles *Marocchini* dicuntur, villi utilissimi sunt ad pannos contexendos, quos *Camelottos* vulgo vocant. Rerum denique omnium quæ ad victum conveniũt, quæ naribus adblandiuntur, quę oculos pascunt, regio feracissima est· Ejus Provinciæ sunt, *Hea*, quæ ab Oriente clauditur fluvio *Essivalo*, a Meridie Atlante, ad Occasum & Septentrionem Oceano, estq; regio aspera, montosa, nemorosa, dives & Incolis frequẽs. Frumentum hic copiosè non colligitur, sicut Hordeũ, Milium & *Panicum*. Fructuum autem magna est inopia, ignava potius Incolarum socordia, quam vel Cœli vel Soli injuria. Mellis vero magna copia, quo majori ex parte vescuntur, Ceram tamen abjiciunt, usum ejus ignorantes, Civitates paucæ hic sunt, sed pagi, vici, & castra munitissima maximo numero reperiuntur. *Susa* quæ ad Septentrionem *Atlantem* habet & Opidum *Hea*, ad Ortum fluvium Sus, regio fertilis, amœna, dives. Abundat Frumento, Hordeo, ac Leguminibus, ac quibusdam in locis Saccharum satis copiosè profert, licet Incolæ illud, neq; coquere, neq; parare probè sciãt: Fructus etiam alicubi proveniunt, Ficus, Uvę, Mala Persica, & Dactyli: Oleo caret, quod tamen aliunde advectum huc defertur. Auri Metalla sunt in monte *Ilalemo*. Præcipuum hujus Regionis Opidum *Tarodantum*, Mauris *Taurent*, satis amplum, ab antiquis Africanis conditum. Domorum numerat circiter tria millia. Incolæ moribus sunt civilioribus. Hic Angli & Galli Mercatores degunt & Ferrum, Stannum, Plumbum, Saccharo commutant. Sunt & *Messa*, sub quo nomine tria minorum gentium Opida continentur, unius miliaris intervallo alia ab aliis dissidentia, a veteribus Africanis ad littus Oceani condita. *Teiieut* Civitas exstructa olim ab Africanis in pulcra planicie, cujus unum latus lambit Fluvius *Sus*. Divisa in tres partes spatio plus minus unius milliaris distantes, quæ coniunctæ figuram triangularem constituunt: *Tedsi* Civitas magna, fundata olim ab Africanis, sita in agro fertilissimo: & *Tagavost* omnium hujus Regionis maxima. *Marocci* territorium Formam refert triangularem, Eius Fines ab Occasu Mons *Nefisa*, ab Ortu Mons *Hadimeus*: qua Septentrio est in eum usque locum extenditur, ubi notissimi Fluvii *Tensift* & *Asifinual* coniunguntur. Est autem (Leone referente) regio hæc cultissima, Armentis, Pecoribus & Feris abundans. Perpetua pæne planicies, Lombardiæ non admodum dissimilis; Montes si quos habet, frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter Hordeum producant.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

Vrbes.

In

In hac Vrbs est *Maroccum,* quod *Bocanum Hemerum* Ptol. fuisse quidam suspicantur. Hæc inter maximas totius Orbis terrarum urbes adnumerari solet. Est enim inauditæ magnitudinis: ita ut sub Principe suo Hali Josephi Filio domus numeraret plus quam centies mille. Portas in ambitu habebat viginti quatuor: sed hæc ampla quondam & celebris urbs, nunc ita frequentibus Arabum excursionib. attrita est, ut vix tertia urbis portio Incolas habeat. Sunt & in hoc territorio Vrbes aliæ minorum gentium. Opida: *Elgiumuha*, Opidum exiguum, in planicie, propè fluvium *Sesseva,* ab Africanis conditum; *Tenezza* Civitas munita, olim exstructa ab Africanis in latere illius partis Atlantis quæ dicitur *Ghedmina*; *Delgumuha* Civitas nova in monte altissimo sita, Arx valida; *Imizmizi* Vrbs ampla Scopulo insidens; *Tesrast* exiguum Opidum in ripa fluvii *Asifelmel* positum: *Agmet* & *Hanimmei.* *Guzzula* ad Septentrionem Atlanti adhæret, ad Ortum Heæ jungitur. Mittit hæc Regio Hordeum magna copia, & pecudes innumeras, habetque Æris & Ferri Fodinas. Opida hic & Arces vallo carent: pagi frequentes, ampli, divites: regio omnis Jncolis referta. *Duccala* regio ab Occasu a *Tensifto* flu. initium capit, terminatur a Septentrione Oceano, a Meridie fl. *Habiel* clauditur, atque ab Occidente fluvio *Hammirabith.* Paucæ in hac Civitates muris cinctæ. Inter quas *Azefi* Civitas in littore Oceani sita. Condiderunt eam Africani: *Conte* a Gothis & *Tit* ab Africanis condita: *Elmedina* quasi totius hujus Regionis Caput: *Centopozzi* Opidum exiguum: *Subeit*, *Temaracost*, *Terga*, *Bulativan*, *Azamur*, & *Meramer*. *Hascora* regio ad Septentrionem Duccalæ confinis est, ad Occasum terminatur *Tensifto* fluv. & ad Ortum fluvio *Quadelhabit* a regione Tedeletes discluditur. Multa ad hanc regionem pertinent Opida opulentissima, populo satis numerosa, ut *Alemdin* Civitas in valle quadam quæ quatuor altis Montib. cincta est, exstructa: quam Nobiles, Mercatores & Artifices habitant: *Tagodast* in cacumine Montis sita, quatuor aliis circumdata: *Elgiumuha* in monte altissimo condita, inter duos alios non minoris altitudinis: & *Bzo* Civitas antiqua in Monte admodum sublimi posita viginti circiter Milliaria *Elgiumuha* distans, versus Occasum. *Tedles* regio non adeo ampla est, ab Occasu terminatur fluminibus *Servi & Ommirabib*, ad Meridiem Atlanti contigua est: ad Septentrionem vero terminatur, ubi flu. *Servi* in fluvium *Omirabib* prolabitur, unde regio ipsa triangulari forma clauditur. Sunt in ea nonnulla Opida: Præcipuum est *Tesza*, ab Africanis conditum, populo satis frequens. Sunt & *Esza*, *Githiteb*, & alia. Præcipua Flumina hujus Regni sunt *Tensift* & *Omirabib,* qui ex Atlante Monte erūpentes in Oceanū se exonerāt. Sed *Tensift* oritur in Marocci territorio, ac plurimis augetur flu. inter quos magni sunt *Sifelmel* & *Niffis.* Flumina.

Omirabib

Omirabih vero scaturit inter altissimos montes, qua *Tedles* provincia *Fessano* Regno contermina est. In littore maris alibi magna Electri copia invenitur. quæ inde à Lusitanis atque aliis exteris exportatur in alias regiones, quod quidem Electrum vilissimo pretio coemunt. Multi hic Montes, inter quos *Nisipha*, *Semede*, *Sensana* &c. Quorum plerique frigidissimi atque sterilissimi sunt, adeo ut nihil præter Hordeum producant. In hoc *Regno* neque Templorum, neque Collegiorum, neque Hospitiorum copiam desiderabis. In urbe Marocco multa sunt Templa, inter quę nullum artificiosius, neq; magnificentius, quam quod in medio urbis à dicto *Hali* exstructum exstat. Est & aliud ab hujus successore *Abdul Miomem* exstructum, & ab hujus Nepote *Monsor* ampliatum, multisque Columnis ex Hispania convectis opulentius redditum. Cisternam sub hoc Templo confecit, ejus magnitudinis, cujus totum est Templum: tectum Templo addidit plumbeum: singulisque angulis addidit Canales, qui pluvialem aquam in Cisternam subjectam mittant. Turris ex lapide durissimo, quale Romanum Vespasiani est Amphitheatrum, altitudine *Turrim Bononiensem* in Italia superat. Gradus quibus adscenditur habent singuli novem palmos latitudinis: exterius vero muri latus decem. Septem habet hæc Turris mansiones. Huic superstructa alia turricula, quæ instar acus adsurgit. Hæc tres alteram alteri superpositas habet mansiones, fitque ab una ad aliam lignea scala adscensus. Siquis è summa Turri despiciat, huic Homines quāvis Staturæ procerioris, non aliter ac pueri unius anni appareant. Habet & hæc turricula in summa parte ferrū quoddam Luna ornatum aurea, tres item Sphæras aureas, sic ferro insertas, ut maxima inferiorem, minima superiorem partem occupet. Est & Arx quædam munitissima in hac urbe, quæ si amplitudinem, si *Muros*, si Turres, si *Portas* ex Tubuttino Marmore exstructas videris, Civitatem jure censeas. Templum habet altissima Turri ornatissimum, in cujus fastigio Luna, atque sub hac tres inæqualis magnitudinis Sphæras aureas, quæ omnes cxxxmille aureos pendent. In hac Vrbe intra Muros Vineæ, Palmæ, Horti spatiosi, Agrique Frumenti fœcundissimi. Nam extra Muros terram colere, frequens Arabum verat incursio. Incolæ hujus *Regni* alibi civiliores, alibi rudiores, & civilitatis plus satis ignari. Pane fere vescuntur hordeaceo, non fermentato, nec in furnis excocto, interdum vero cibum sibi ex Farina hordeacea Lacte & Oleo vel Butyro parant. Apud multos nullus mensarum & mapparum usus. Vestiuntur fere pannis ex lana in straguli modum confectis, caput vero panniculo quodam ornant, remanente tamen superiore parte nuda; pileum non nisi senes, aut docti Viri gestant, subuculas non habent, lecti vice culcitra villosa utuntur, cui se involvunt. Barbam radere solent antequam matrimonium contrahant, sed matrimonio juncti promissam gestant.

Opera publica.

Montes. Mores. Victus. Vestitus.

Regio & unde dicta. Situs.

FESSANUM vel *Fessæ* Regnum sequitur, quod *Ampelusia* olim a vitium copia nonnullis dictum: *Fessanum* nunc ab urbe ejusdem nominis. Hoc Regnum ditissimum & potentissimum, ab Occasu habet Mare Atlanticum, a Septentrione Fretum Herculeum, ab Ortu Mulviam flumen, ab Austro regnum Marocci. Est autem hic alibi optima Aeris temperies, alibi aliquanto asperior. Ac regio ipsa etsi nonnullis in locis prorsus aspera est, frigidissimis Montibus plena, ac in ea aliquot sint solitudines ac deserta: ipsa tamen universè considerata, quamvis altera sui parte magis, altera minus, felicissima & fertilissima est. Ager enim tam Frugibus atque Fructibus abundat, ut nulli cedere videatur: passim Vites, Oleæ optimè proveniunt Ficuum & Amygdalarum magnam habet copiam, magnam etiam Gossypii affluentiam. Reperitur hic etiam Planta quædam *Maus* dicta, fructum ferens valde dulcem ac esui gratissimum, magnitudinis Mali Citrei. Mahumetici Rabini hunc esse Fructum ajunt, qui parentibus nostris *Adamo* & Evæ interdictus fuit, cujusque foliis pudenda texerunt: folia enim habet longa & lata: harum hîc magna copia. Abundat Armentis, Pecoribus, Equis, Camelis, Capreolorum atque Leporum magna copia. *Fessæ* Regiones sunt septem, *Temesna*, *Territorium* *Fessæ*, *Asgara*, *Elhabata*, *Errifa*, *Garetum* & *Elchausum*, sive *Chauz*. *Temesna* regio incipit a flu. *Omirabih* versus Occidentem, & protenditur ad Ortum versus *Buragragum* fluvium: a Meridie terminatur Monte *Atlante*, & a Septentrione Oceano. Fuit semper hæc Regio totius *Africæ* Caput, in qua olim numerabantur Opida plus minus XL: Castella vero CCC. Sed ob bella quæ ibi magnoperè sævierunt, Civitates omnes & Opida deleta sunt, totaq; Provincia vastata; Sed tandem denuo reviviscere cœpit postremis hisce temporibus, atque Opida prope CC continet. Inter ea *Rabato* Civitas magna ad littus Oceani condita. Hæc Muris & structura Marocco persimilis, sed magnitudine ambitus valde dissimilis. Sunt & *Thagia*, *Salla* & alia. *Fessa* Territorium a fluvio *Buragrago*, versus Ortum protenditur usque ad fluuium, *Inavem*, a Septentrione fluvio *Suba*, a Meridie *Atlantis* radicibus clauditur, *Ager* tam Frugibus, Fructibus atque Armentis abundat, ut optimis comparari possit. Vbique Vites: Oleæ & fruges optimè proveniunt. Numerantur nonnulla Opida in agro Fessano: sed ipsa urbs Fessa primaria. Hanc putat Niger *Tamusigam* Ptolomæi, sed errat: ac potius *Volobium* esse ejusdem Ptolomæi cum Peucero & alijs credo. Sita est in Regni hujus meditullio. Conditam ferunt circa annum Domini septingentesimum octuagesimum sextum. Hanc Metropolim totius Mauritaniæ dicunt: & vulgo, teste Marmolio, Aulam totius Occidentis cognominant. Nomen habere ab auro, sunt qui opinentur. quod cum prima ejus fundamenta jacerentur, eo loco inventus fuerit Auri cumulus, quod Arabib. *Fes* appellatur. Alii Fluvium *Fez* qui mediam interluit, urbi nomen dedisse autumant. Hic in urbem collapsus infinitas fere partes, per quosdā aquæductus sese spargit, ac per singulas fere domos, per Templa, per Collegia, per Hospitia, & Xenodochia sese diffundit. Deinde per foricas percurrens, totius Civitatis sordes secum trahit, atque foras in fluvium inducit. Atque hæc dicitur

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

dicitur *Fessa* vetus. Est enim & alia urbs quæ *Fessa* nova dicitur, duplici cincta muro altissimo ac munitissimo. *Asgara* regio à Septentrione Oceano abluitur, ab Occasu ad fluvium usque *Buragragum* protenditur: Oriẽtale latus claudunt Montes *Gumara*, *Zaronij*, & radices Montes *Zalaga*: à Meridie vero flu. *Bunaza* terminatur. Regio plana est, optima Aëris temperie gaudens. Equis & Pecore adeo abundat, ut non modo Fessæ his abunde provideat, sed etiam omnibus Gumaræ Montibus. Nemora hic rara: Capreolorum tamen atque Leporum magna copia. Fuerunt hic olim Opida & Arces quamplurimæ, sed bellorum injuria major pars deleta est. Opida præcipua sunt *Larissa*, & *Casar Elcabir*, hoc est, Regum palatium. *Habet*, seu *Elabat*, regio clauditur à Septentrione Mari mediterraneo, ab Occasu *Algara* Paludibus, à Meridie *Suarga* fluvio, ab Ortu vero Montibus Herculeo Freto vicinis. Regio hæc fœcundissima, ac Frugum omnium affluentia beata est, licet olim multo celebrior ac felicior fuerit, propter Civitates antiquissimas, tum à Romanis, tum à Gothis conditas. In ea præstantiores urbes sunt *Arzilla* seu *Azella*, ampla satis, atque à Freto Herculeo circiter LXX. mill. distans. *Tingis* seu *Tanger* ampla & antiqua ad Oceani littus posita, & à Freto Herculeo XXX mill. dissita. *Septa* seu *Seuta* maxima Civitas ad fauces Herculei Freti, olim totius Mauritaniæ Metropolis, ac Hispaniæ æmula: quę quidem tres Civitates sub Regno Portugalliæ sunt. *Errifa* regio incipit non procul ab Herculeo Freto, & ad fl. usque *Nocor*, seu *Hoccore* ad Ortum protenditur: ad Septentrionem prima sui parte, ut testatur Leo, terminatur Mediterraneo Mari, vergitque Meridiem versus ad eos usque montes, qui Fessæ Territorium spectant. Regio hæc prorsus aspera, Montibus frigidissimis plena, in quibus Arbores altissimæ ac rectissimæ, Frumentum non producit: Vinearum autem, Ficuum, Olivarum atque Amygdalarum magnam habet copiam. Armenta hic rara: Caprarum vero, Asinorum atque Simiarum in hisce Montibus magnus reperitur numerus. Opida hic rarissima, pagi frequentissimi *Gareti* regio initium sumit ab Occasu, à *Medulo* flumine, & ad fluvium *Mulviam* ad Ortum terminatur, à Meridie Montes ipsam à desertis Numidiæ separant, à Septentrione ad Mare Mediterraneum protenditur. Ager hujus Regionis fragosus, incultus atque aridus. Numidiæ deserto non admodum natura dissimilia: ipsa autem Regio Incolis nuda fere est, postquam duas hujus præcipuas urbes *Meddam* & *Chesalam* Hispani occuparunt. *Chaus* ultima Fessani regni regio continet tertiam ipsius ferè partem; namque in longitudinem CXC mill. patet, nempe à fl. *Zha* ad ortum, ad fl. *Gurguigara* ad Occasum. in latitudinem vero mill. CLXX. Nam omnis ea

Atlantis

Flumina. Montes. Opera publica.

Atlantis pars quę Mauritaniam spectat, teste Leone, hujus Regionis latitudinem præbet: complectitur & bonam planiciei & montium partem qui Libyæ sunt contermini, præcipua loca hujus tractus sunt *Dubdu* Opidum antiquum & *Teza*, maxima, nobilis, & opulētissima Vrbs, quæ Civium frequentia, & opulentia tertium in tota Regione sibi locum vendicat Regnum hoc multis irrigatur Fluviis, quorum aliquot navigabiles: præcipui sunt *Subu* & *Luccus*. *Subu* Veteribus *Subur* dictus, originem ducit ex maximo Fonte in horrida Silva Seligi Montis Provincia Cheuz, atque multos recipiens fluvios per longum tractum discurrit. & lato simul ac profundo Ostio in Oceanum labitur. In ejus Ostio sita Civitas *Haraidos*, cujus Portus ingressu difficillimus. Montes hic multi, inter quos *Zarbon*: Mons qui à planicie *Esais* incipiens, patet in longitudinem circiter triginta miliaria Occidentem versus, & in latitudinem decem: eminus Silvam magnam & desertam refert, cujus Arbores omnes sunt Olivæ. *Zalaga*, item *Selelgo*, *Azgan*, *Centopozzi*, & multi alii, quos brevitatis studio omittimus. Jn urbe *Fez* multa pulchra sunt & ampla ædificia, publica privataque. Templa, Collegia, Xenodochia. Templa sunt ↄↄcc in quibus magnifica & splendida. Summum templum quod vocant *Caraouea* ambitum habet sesquimiliaris. Portas amplas atque altas unam & triginta. In hoc Templo singulis noctibus ccↄↄ lucernæ accenduntur. Reditus Templi in singulos dies feruntur esse ducentorum aureorum. Collegia in quibus studiosi artibus, medicinæ, legibus operam dant, permulta sunt. Vnum prę ceteris nobile, in quod exstruendum Rex *Habu Henon* quadringenta octoginta aureorum millia effudisse dicitur.

PENNON DE VELES.

Et hæc de *Marocci* & *Fessæ* Regnis: restat paucis explicandum *Pennon de Veles*, quod antiquissimum est Opidum in littore Maris mediterranei constructum, ab Hispanis *Velles de Gumenera*, sive etiam *Pennon de Veles*, nūcupatum. Inter duos visendę altitudinis Montes situm est. Alii ab Africanis, alii a Gothis ædificatum scribunt, Sed de hoc Opido in Theatro Vrbium plura.

Regio. ABISSINORUM Regnū *Æthiopia* quæ *sub Ægypto* Ptol. dicitur. Ejus Princeps Mauris *Asiela bassi*, lingua Æthiopica *Ioannes Belul*, quod est altus, seu pretiosus non Presbyter, ut quorumdam fert opinio, dicitur. Hic se Davidis ortum stemmate gloriatur: utitur autem plerumque istiusmodi inscriptione. N.N. *Supremus meorum Regnorum, a Deo unicè dilectus*, Co*lumna fidei, ortus ex stirpe Iuda, Filius David, Filius Salomonis*, Filius Columna Sionis, *Filius ex semine Iacob*, Filius *manus Mariæ*, Filius *Nabu secundum carnem*, Filius *Sanctorum Petri, & Pauli secundum gratiam, Imperator Superioris & Minoris Æthiopiæ, & amplissimorum Regnorum, Iurisdictionum & Terrarum*, Rex *Noa, Caffares*, Fatiger, *Angola, Baru, Balignaza, Adea, Vangua*, Gojama *ubi Nili fontes*, &c. Hic inter maximos nostræ ætatis Monarchas procul dubio censendus, ut qui inter utrumque Tropicum a Mari Rubro ad Æthiopicum fere Oceanum pertingat. Et ut aliquanto accuratius ejus Imperii terminos describamus: *Situs.* a Septentrione habet Ægyptum (quæ subest Turcis) vicinam: ab Ortu ad Mare Rubrum & Sinum Barbaricum ex parte pertinet; a Meridie *Lunæ* Montibus a Natura vallatur: ab Occasu vero Regno Congi, Nigro Amne, Nubiæ Regno & Nilo flumine terminatur. Quibus terminis Veterum Æthiopiam sub Ægypto cognominatam, Troglodyticam, & Cinnamomiferam regionem, & Lybyæ *Interioris* partem videtur comprehendere. Regio ipsa in universum (ut ex recentioribus qui eam lustrarunt, constat) fertilissima. *Soli fertilitas.* Æstas ibi gemina est in anno, & ferme perpetua ut uno tempore in aliis agris fiat sementis, in aliis vero messis. Alicubi singulis mensibus novæ Fruges, Legumina præsertim seruntur. Triticum quidem regio parcè producit: Hordeum vero, Milium, *Sesamum*, Ciceres, Fabas, aliaque Legumina copiosissimè profert: quorum nonnulla nobis ignota sunt. Hebeno Persico & *Siliquastro* abundat, Aromata Piperis, Cinnamomi & Gingiberis hic leguntur. *Saccharum* etiam in arundinibus copiosè producit, sed ipsum coquere & expurgare non norunt. Vites istic multæ sunt, Vini tamen hic nullus usus, præterquam in aula Regis & magni *Patriarchæ*. Mala medica, Citrea & limones magna copia hic spontè proveniunt: mellis item immensa vis. Nam Apes etiam in ipsis hominum habitationibus nutriuntur: unde Ceræ tantam conficiunt copiam, quæ toti Regioni ad candelas conficiendas sufficiat absque Sevi usu. Linum habet etiam hæc Regio, sed Incolæ artem ex ipso telas conficiendi nesciunt, atque magna ex parte pannos suos ex Gossypio sibi parant, cujus hic magnus est proventus. *Animalium varietas.* Metalla habent Auri, *Argenti*, Æris, sed ea non expurgant, artem ignorantes. Habet insuper hæc Regio omnis fere generis Animalia & Aves: uti sunt Elephantes, Leones, Tigres, Pardales, Lynces, Rhinocerotes, Meles, Simiæ & Cervi (quod contra Veterum opinionem, qui

negant

negant Africam alere hoc Animal) Boves, Oves, Capræ, Asini, Cameli, Equi, Sæpisime etiam hic à locustis mirum in modum infestantur. Olim à Reginis duntaxat gubernata hæc Regio fuit. Vnde in historia veteris Testamenti legimus venisse ad Salomonem Regem, Austri Reginam de Saba, audiendi causa admirandam ejus sapientiam, circiter annum mundi 2954. Nomen Reginæ huic fuit *Maqueda*. Credunt Æthiopiæ Reges ex Davidis stirpe, & Salomonis familia sese procreatos esse. Idcirco se Filios Davidis & Salomonis, atque adeo Sanctorum Patriarcharum appellare solent, quod ex eorum semine orti sunt. Nam ex Salomone filium suscepisse *Maquedam* illam fingunt, quem *Meilech* nominarit. Postea *David* fuit dictus. Iste secundum eorum commentum, cum annum ætatis vigesimum attigisset, ad Salomonem Patrem & Præceptorem à Matre remissus, ut doctrina & sapientia utili ac salutari ab eo imbueretur. Quod simul atque assecutus fuit *Meilech* seu *David*, permissu Salomonis Sacerdotes & Comites Nobiles multos de singulis duodecim Tribubus sibi adjunxit, & in Regnum Æthiopiæ reversus gubernationem ejus suscepit. Ac una etiam legem Domini Circumcisionemque eodem importavit. Hæc primordia fuere Religionis Iudaicæ in Æthiopia, & ajunt in hodiernum usque diem ad aulica ministeria & canonicatus nullos admitti, nisi de stirpibus ex Judæa adductis oriundos. Ab his igitur propagata est doctrina de Deo in Æthiopia, & radices egit, ut ad omnes ætates consequentes permanarit. Nam & libros propheticos retinuerunt Æthiopes & Hierosolymam adorandi causa verum

Imperiū majorum.

Deum patefactum in Regno Israelis profecti sunt. Quod ex historia Eunuchi Candacis Reginæ, quæ *Iudith* proprio nomine dicta est, profecti, intelligi potest. Is enim circa annum à morte & resurrectione Iesu Christi, x, Hierosolymam CCXL. Milliarium itinere accesit. Cumque ibi officium & cultum Deo debitum tribuisset, & jam domum rediret, in curru sedens prophetam Esaiam legit. Itaque ad eum divino mandato missus fuit Philippus, Christi Discipulus. Et cum processissent ambo ad Vrbem Bethzur, tribus milliaribus ab Hierosolymis: ibi in radice Montis Fontem conspexit Eunuchus, cujus Aquis à Philippo baptizatus est. Reversus vero in Æthiopiam Eunuchus baptizavit Reginam, & magnam familiæ regiæ & populi partem Ex quo Christiani cæperunt esse Æthiopes, fidemque Christianam omni sequenti tempore professi sunt. In toto hoc imperio urbes paucæ: ac vicatim habitatur. Præcipua regna ad Superiorem Æthiopiam pertinentia, quæ ut plurimum Abissinorum Imperatori subjacent, sunt hæc sequentia. *Regnum Barnagnes*: Hoc fluvio Abanthi & mari Rubro clauditur: urbs primaria est *Beroa* seu *Barua* Ptolemæo *Colone* dicta, ut Sanuto placet: hic Regis vicarius degit: qui Abissinorum Regi CL. equos quotannis pro tributo pendit, cum serico aliisque mercibus, Bassæ vero Turcico mille uncias auri. *Tigremaon* Marabo fluvio proximum & mari rubro, quotannis pendit suo Imperatori CC. equos ex Arabia advectos. Subest huic Regno Regnum *Tigrai*, in quo est urbs *Caxumo* seu *Cassumo*, sedes olim (ut in eorum annalibus est) *Regina Saba*: ac post etiam *Candaces* Reginæ. *Argote* regnum numo caret, utuntur pro eo salis & ferri globulis.

globulis. *Amara* nomen habet a Monte in quo Imperatoris Filii firmo & vigili præsidio servantur, ut defuncto Imperatore hæres educatur. *Fluvii* in hoc Regno duo memorabiles per Æthiopiam labentes *Abanhi*, qui *Astapus* Ptol. & *Tacassi* qui Ptol. *Astaboras*, in quem complures alii Amnes confluunt. Fons Abanhi est *Barcena Lacus* amplissimus sub Æquinoctiali jacens, in quo plures Insulæ. Hic lacus est *Coloe Palus* Ptolemæi. Incolæ Christianam religionem profitentur, eorumque Fidei articuli præcipui sunt hi. Credunt in unum *Deum* Creatorem Cœli ac Terræ, in tres Personas distinctum. *Deum Patrem*, *Deum Filium* ex Patre ab æterno genitum: qui pro nobis carnem assumpsit, mortuus est, & resurrexit; & *Deum Spiritum Sanctum* ex Patre & Filio procedentem. Hæc summa est totius religionis. Vetus Testamentum cum Novo sic conjungunt, ut ritus nonnullos Iudaicos & Christianos sequantur. Infantes omnes masculos pariter & femellas, octavo ætatis die circumcidunt. Nullam tamen salutem circumcisioni adscribunt, quam in sola fide in Iesum Christum collocant. Sed ad quadragesimum diem masculos, ad octogesimum vero femellas, nisi aliqua ægritudo festinationem desideret, baptizant. Singulis annis Baptismum renovant, tam in adultis, quam in infantibus, proferentes hæc verba. *Ego te baptizo in nomine Patris, Filii & Spiritus Sancti.* Hunc morem a Majoribus acceptum sanctè observant, non ut primum Baptismum extenuent, aut infirment, sed ut a peccatis absolutionem singulis annis consequantur. Administrationem Cænæ Domini sub utraque specie observant, tam Laici, quam Clerici. Confirmationem & extremam Vnctionem neque pro Sacramento habent, neque usurpare solent. Sabbathum æquè ac diem Dominicum ab opere immune habent, veteri Christianorum more. Legis usum illum maximum esse putant, ut peccata nobis ostendat: servari vero a nullo mortalium posse excepto Jesu Christo, qui eam pro nobis implevit, credunt. Sanctos quidem amant & venerantur, sed non invocant. Mariam Christi Matrem magno honore afficiunt, non tamen adorant, neque opem ejus implorant. Conjugium Clericis & Presbyteris non minus quam Politicis permissum est. Omnem fornicationem & libidinem puniunt. Habent Patriarcham Ecclesiis præsidentem, Virum perspectæ probitatis, gravem, bonæ Doctrinæ & provectæ ætatis: cujus munus est Ecclesiasticos Status in unione conservare, Ecclesiasticam Disciplinam tueri, ac rebelles excommunicare. Episcoporum, aliorumque Ecclesiasticorum electio, penes solum Regem manet.

Flumina.

Incolarū mores.

GVINEA.

Regio. GVineæ Regnum eo tractu est, quo *Gangines* Æthiopes, de quibus apud Orosium & Æthicum, teste Ortelio. Incolis *Ghinui* dicitur. Regio Nigritarum est. *Nigritæ* dicuntur adcolæ fluminis Nigri, qui mediam regionem præterfluit Nili instar agros vicinos fœcundans. Crescit hic, ut & Nilus mense Junio, totos dies XL quibus per regionem vicinam navigare licet. Ita limo obducta tellus miro proventu rerum luxuriat. Circa flumen planities amplæ, nulli Montes aut colles. Silvæ frequentes, quibus Elephanti pascuntur. Crebri Lacus, qui ex Nigri inundatione dicuntur remansisse. Aër saluberrimus, adeo ut morbo Hispanico laborantes, si in eam regionem proficiscantur certo convalescant. Sermo Nigritis varius, pro Cœlo & Solo. Religio varia: Sunt in Mediterraneis Christiani, Mahumetistæ, Gentiles. Maritimi vero omnes Jdola colunt. Reges Nigritarum sunt tres. *Tombuti, Borni*, & *Gaogæ*. *Gualata* etiam proprium Regem habent. Color omnibus nigerrimus. Ceterum *Guinea* Regnum inter *Gualatam, Tembutum*, & *Melli* situm est, a Nigro flumine ad Oceanum usque Æthiopicum. Aer *Guinea* nostris corporibus noxius est, tum ob Cœli intemperiem, tum propter pluvias, quæ putredinem pariunt & Vermes. Est autem Hordeo, Oryza, Gossypio, Auro, Ebore: Ovibus item & Gallinis abundans. Est & Aromatis quoddam genus, sapore piperi conforme, Lusitanis *Melegneta* dictum. Aliud item duplo efficacius Pipere Calicutiano, vocaturque dictis Lusitanis *Pimienta* [...] *Rabo*, quod tamen vendere non licet, ne vulgare Pip[...] prorsus sordeat & vilescat. Fructus alios præter Dac[...] los nullos habet, sed eos ex Numidia aut Gualata Inc[...] læ petunt. Quadrupedum imprimis Elephantorum [...] Simiarum, Aviumque ingentem habent copiam, pr[æ]sertim vero Pavonum & Psittacorum cinericiorum. Habent & minutas quasdam Aves quæ ex arborum r[a]mis pendulum sibi ipsæ nidum singulari arte constr[u]unt. Arcem, Opidũ, urbem, non habent. Pagum unum duntaxat amplissimum, quem Principes, Sacerdotes, Doctores, Mercatores incolunt: ceteri sparsim degunt. Circa *Caput Lupi Conzalvi* Jncolæ Solem, Lunam, Terram adorant: hanc sputo inquinare magnum apud ipsos piaculum. Cutem sibi ipsi conscindunt potius quam scarificant, & postea unguento quodam colorato tingunt: bello ipsis, nobis stupendo spectaculo. Salutant Principem in genua prolapsi, manibus complosis: aliis inclamant *Fuio, Fuio, Fuio*. Inter prandendum potu abstinent, pransi bibunt vel Aquam vel Vinum è Palma. Palma hæc non ea quæ Dactylos seu Carvotas fert, sed ab hac arbor diversa, quovis anni tempore succum emittens. Arboris truncum sauciant, lachrymam inde manantem vase aliquo exceptam ad ebrietatem usque hauriunt: quippe cum liquor is sit Vino quovis etiam generoso meracior. Color ei subcinericius, *Mignolum* vocant. Nec major est proventus arbori, quam binæ ternęve mensuræ intra diem naturalem. Fert ea arbor fructum

Situs.

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

fructum Olivæ triplici virtute pollentem: Oleum videlicet, ut odoris violacei, saporis olivæ: id si dapibus adhibitum fuerit, eas uti Crocus tingit, aut eo amplius.

Vestitus. Viri juxta & Feminæ nudo capite incedunt: quibusdam tegmen est ex corticibus arborum aut Nuce Indica confectum. Sunt qui superius labrum sauciatum habent, perque illud foramen & per nares Eboris frusta adigunt, hoc ipso ut opinantur, valde formosi. Alii ex interstitio narium, aut è labris ebur gestant, & conchas: quidam etiam pertuso inferiore labro linguam tanquam per os alterum exsertant. Vestimenta contexunt ex arborum libris, hisque decorè scilicet, verenda tegunt: ex iisdem storeis non ad usum, sed ad ornatum nexas gerunt Simiarum & Cercophithecorum pelles, cum Nola. Oculum alterum rubro colore tingunt, alterum cæruleo. Feminæ ditiores ingentes annulos ex ferro, ære rubro, aut stanno cruribus nectunt. Postremum in stupida & putida barbarie mirificè sibi placent. Horum numi aurei sunt nulla inscriptione insigniti: utuntur etiam numis ferreis in rebus vilioribus emendis.

Insula S. Thomæ.

Regio, et unde dicta. INsula S. *Thomæ* sequitur nunc explicanda: inventa a Lusitanis die festo B. Thomæ, a quo etiam inditum loco nomen. *Situs.* Sub ipso Æquatore sita est forma penè rotunda. Ejus diameter est LX milliarium. Hæc cum detegeretur tota consita erat proceris arboribus, quarũ rami sursum crescebant. *Aeris qualitas.* Pestem nescit: Aër calidus, & salubris: pauci tamen Christiani hic ad quinquagesimum ætatis annum pertingunt: ita ut prodigiosum foret inter illos cana barba aliquem videre. Indigenæ vero facile ad centesimum annum vivunt. Dies noctibus semper æquales. Mensibus Martio & Septembri crebræ & densæ pluviæ decidunt, quibus solum humectatur, cæteris mensibus rore copioso recreantur Fruges. *Soli fertilitas.* Solum ipsum Insulæ tenax, lentum, colore subruffo. Frumentum, Vites, aut Arborem duriuscula ossa habentem non patitur: fert autem Melones, Cucumeres, Cucurbitas, Ficus, Gingiberis & Sacchari imprimis ingentem copiam, adeo ut quotannis XL naves Sacchято onustæ solitæ fuerint ex hac Insula alio exportari, proque Saccharo suo Vinum, Caseum, Frumentum, Coria, aliaque ad vitam necessaria importari. Sed desiit proventus iste ex quo tempore vermiculi quidam arundinum radices perfodere cœperunt, adeo ut nunc vix VI naves Saccharo illic nato possint quotannis onerari. Liberaliter etiam Milium, Orizam, Hordeum præbet. Lactucas item, Brassicas, Rapas, Betam, Petroselinum, Herbas hortenses magna luxurie profert. Præter has radicem quæ apud Indos crescit in Insula Hispaniola, quæ illic *Batata* dicitur. Nigri hujus Insulæ dicunt *Ignamam*, ac plantant tanquam herbam eximiam eorumque vitæ necessariam. Cortex exterior nigri coloris est, interior albus forma oblonga, instar majoris rapæ, atque in radice plures ramos habet. Castaneas gustu repræsentat: melior tamen & delicatior. Vulgo sub cineribus aut prunis cocta, aliquando etiam cruda comeditur. Incolæ Hispani huc aliquot Olivas, Persicos, Amygdalos, aliasque arbores transtulerunt: quæ plantatæ pulcherrimæ quidem aspectu fuere: sed nunquam ullos tulerunt fructus. Est in hac Insula Cancrorum mirificum genus,

Animalium varietas. genus, quod in terra Talparum instar degit, thalassii coloris: solum subvertens: hoc omnia longè latèque infestat, arrodit, absumitque. Reperitur etiam in hac insula Avium ingens numerus, Perdices, Sturni, Merulæ, *Vrbs Pavosa.* passeres virides modulantes, & Psittaci. Vrbem in ea Lusitani condiderunt *Pavosam*, ad flumen, in qua 1ccc familiæ creduntur habitare, pręter Episcopum aliosque ordinis Ecclesiastici homines. Portum optimum amnemque saluberrimum habet. Ad piscationes incitant in Mari omnis generis pisces. Imprimis vero res miranda est infinitum numerum Balenarum conspicere, quæ in hoc, & in reliquis Africæ littoribus reperiuntur. In media Insula mons est valde nemorosus, qui perpetuo nubibus tegitur adeo densis, ut ex Silvis aquæ manent rigandis Sacchari arundinibus sufficientes: quoque Sol *Mons.* est sublimior, eo magis Cœlum est circa Montem illum nebulosum. Incolæ partim albi sunt, partim nigri. Mirum quod narrant, nigros admodum Pulicibus, Pediculis & Cimicibus infestari: albos neque pediculos, neque Pulices, neque Cimices in lectis habere.

Insula Principis.

Vnde dicta. Haud procul inde, citra Æquinoctialem tamen gradibus pænè tribus, *Insula* est *Principis*. Hæc ex eo nomen traxit, quod *Principi* Portugaliæ hujus *Cali ferti-litas.* Insulæ reditus esset assignatus. Satis culta est, & proventu Sacchari celebrata. Crescit & in ea Palma, cujus supra mentionem fecimus, ex qua succum eliciunt, quo sitim levant.

Anni Boni Insula.

Anni boni vel *de Annobon* Insula, sic dicta, quod sub novi Anni auspicia detecta fuerit. Ea ultra Æquinoctialem Austrum versus pari intervallo sita est. *Vnde dicta.* Inhabitata est: sed ad ejus littora optimæ piscationes fiunt: atque his locis pisces volantes interdum apparent. Crocodilorum etiam hic ac venenosorum Animalium incredibilis copia. Atque hæc de *Guinea* & hisce Insulis, deque *Africa* hactenus dicta, sufficiant. Libet autem adscribere Coronidis quasi loco, quod Æneas Gazæus Græcus Scriptor retulit in Theophrasto suo, sive libro de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum, Martyres ac Sacerdotes magnæ Libyæ, evulsa a Tyranno & excisa ipsorum lingua, nihilominus clarè locutos fuisse, ac annunciasse animo hilari ac magno Dei magnalia, quod obstupefactum se vidisse & audivisse commemorat. Qui porro, quam ego attuli, pluta petat, consulat moneo ex veteribus Salustium in bello Iugurthino: Hannonis Africæ circumnavigationem apud Arrianum: & Iamboli, apud Diodorum Siculum: item Melpomenen Herodoti. Ex recentioribus Aloysium Cadamustum: Vascum de Gama, Franciscum Alvares, qui Æthiopiam perlustravit: Joannem Leonem qui omnium accuratissimè eam descripsit, & Ludovicum Marmolium, item Livium Sanutum, & alios. De Nilo fluvio totius Orbis terrarum maximo, extant litteræ Ioannis Baptistæ Rhamusi, & Hieronymi Fracastorii. Nos ad tertiam Orbis partem Asiam pergimus.

Nomina. IN *Asia*, ad quam nunc pervenimus, *Imperium Turcicum* primo loco occurrit. *Turcarum* meminit Mela libro primo: Eosdem agnoscit Plinius lib. VI. cap. VII. neque est dubium quin ab his & nominis & gentis originem traxerint illi, qui longè latèque hodie imperitant, ignavia & dissensionibus nostris magni. Postellus putat eos Hebręis *Togarma* nominari: sic etiam Benjamin Tudelensis. Hi se ipsos *Musulmannos* vocant, hoc est circumcisos, vel ut alii interpretantur, rectè credentes. Turcæ vero appellari nolunt, ac nomen hoc contumeliosum apud ipsos habetur, cum lingua Hebræa exules significet, vel secundum aliòs, vastatores.

Situs. Cæterum *Othomanæ* seu *Osmanidæ* familiæ *Imperium*, quod sanè amplissimum est, ac potentissimum, permultas *Provincias*, ac regiones Europę, Africæ & Asiæ complectitur. In Europa extenditur juxta oram maritimam Hadriatici Sinus a finibus Epidauri nunc *Ragusi*, & totum Ægæum mare ambiens, simulque Propontidem, ac non minimam Ponti Euxini partem, ad Theodosiam urbem in Taurica Chersoneso sitam, quam nunc *Caffam* vocant, terminatur: quod spacium octo millia milliar: cóntinet. In Mediterraneis vero protenditur a Iavarino Opido Hungariæ, Incolis *Rab*, ad Constantinopolim usque in finibus Europæ sitam. In Africa habet Turca universam oram maritimam ab Opido *Bellis de Gomera* usque ad Sinum Arabicum, seu mare Rubrum, exceptis paucis locis Hispaniarum Regi subjectis. In Asia etiam quam latissimè sese extendit.

Soli fertilitas. Regio ut plurimum, Frumenti, Tritici, Hordei, Avenæ, Siliginis, Fabarum, Milii aliorumque Leguminum fertilis. Abundat Oriza, Lino, Gossypio. Vineta quoq; habet. Fert etiam magna copia Pepones, Melones, Cucumeres, Nuces, Poma, Pira, Mala Punica, Aurantia, Castaneas, Ficus, Cerasa, aliosque Fructus: sed non in omni Regnò. Sunt enim loca, ut passim in Cappadocia & Armenia minori, ubi nihil horum (propter intensissimum frigus) nascitur. Venas item habet Auri, Argenti, Ferri, Æris & Aluminis. Varii generis alit Animalia, magnamque Camelorum Mulorum & Pecudum copiam.

Animalium varietas. Equi Turcici, Canesque ferocissimi imprimis probantur.

Imperii origo. Turcarum porro Imperio tale legitur fuisse initium. Primus illorum Imperator *Ottomannus* Tartarus fuit, miles magni Cham, homo audax, corporis viribus præ cęteris eximius. Hic prætextu injuriarum quarumdam secedens a Tartaris, cœpit in Cappadocia Montes atque aditus insidere. Habebat initio apud se equites XL: accessere tum prædæ spe, tum scelerum suorum conscientia permoti multi alii: quorum opera, quod antea clam instituerat, palam adgredi cœpit, occupavitque *Cappadociam*, *Pontum*, *Bithyniam*, Pamphiliam, & *Ciliciam* regiones opulentissimas. Hæc gesta sunt circa annum Domini CIↃCCC. Huic successit filius *Orchanes*. Hic a patre acceptum Imperium iisdem artibus, sed majore opum vi & divitiarum còpia servavit auxitque: usus imprimis oportunitate Christianorum inter se animis dissentientium: quo factum est, ut *Mysiam*, *Lycaoniam*, *Phrygiam*, *Cariam* viribus suis domuerit, *Nicæam* obsederit ceperitque: Regnum suum & ad Hellespontum usque protenderit. Contendebant eo tempore inter se Palæologi cum Catacuzeno. Ratus autem quod res erat,

erat, fore ut si huic faveret in Europam accerseretur, trajecit, & viam posteris stravit Europam divexandi. Sub finem vitæ infeliciter cum Tartaris decertans occubuit, postquam regnasset annos unum & triginta. Huic successit Filius *Amurathes*, egregius simulandi & dissimulandi artifex, robore animi, laborum tolerantia, disciplina rei militaris Majoribus haud inferior. Hic contentiones illas, de quibus dictum est, inter Græcos dissimulando fovit: quibus bello fessis & exhaustis, Genuensium navibus conductitiis usus (hominum perfidiam & avaritiam vide) ex Asia in Thraciam superato Hellesponto trajecit. Anno CIↃCCCLXIII, *Callipolim* in Chersoneso sitam occupavit, quam magna statim Thraciæ pars sequuta est. Postea devicit *Mysiam*, *Bessos*, *Triballos*. Denique quum expugnata *Adrianopoli* Serviæ Bulgariæque inhiaret, a Servio Lazari *Serviæ* Despotæ olim Cliente quem in prælio ceperat, pugione confossus, periit. Liberos reliquit *Solimannum* & *Bajazetem*: *Bajazetes* Fratre interempto rerum potitus, Thraciam omnem vincere instituit. Vir erat ingenio acri, & maximarum rerum cupido: in rebusque capessendis audax, in administrandis solers, in laboribus perferendis indefessus, in occasionibus prospiciendis acutus & sagax, in exequendis constans. Igitur Thracia omni superata, animum ad Constantinopolim adjecerat: sed primum Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Atticam occupare visum est, *Mysios* quoque (qui hodie Servii) *Illyricos* (qui Bosnenses) & *Triballorum* (qui Bulgari dicuntur) partem reliquam Principe Bulgariæ interfecto subegit. Iamque Constantinopolim totos annos octo obsederat, quum Hungarorum Gallorumque (quos Imperator eo nomine in Italiam profectus accersiverat) adventantium copias reformidans, relicta obsidione, ad Nicopolim iis occurrit: Congressus victor evasit cæsis captisque magna ex parte Gallorum Ducibus. Quo rerum successu elatus *Bajazetes* rursus Constantinopolim contendit, eamque biennii obsidione fatigavit: jamque actum erat de obsessis, nisi *Tamerlanes* magnus Tartarorum Cham igni & ferro Asiam totam depopulari, urbes vastare, prædas agere instituisset, cujus ille subito terrore evocatus, in Galatiæ & Bithyniæ finibus aciem instruxit. pugnatum est acriter in multam noctem. At Bajazetes impar viribus superatur, & captus aureisque compedibus vinctus in cavea per Asiam traductus est. Tandem dimissus in Asia inglorius paullo post diem obiit, postquam regnasset annos XIII, menses VI. Filios reliquit *Calapinum*, *Moysen*, *Mahumetum* & *Mustapham*. *Calapinus* subito extinctus est: Filius ejus Orchanes a Moyse patruo interemptus, ipse etiam Moyses a Fratre Mahumeto. Hic *Valachiam Macedoniamque* omnem devicit, signaque Turcica ad Ionium usque pelagus promovit: regiam constituit Adrianopoli, & postquam imperasset annos XVII è vita excessit, anno Domini CIↃ CCCCXXII. Hinc *Amurathes* secundus Imperium adeptus est. Hic Genuensium ope in Thraciam delatus Patruum suum Mustapham cui Græci magis favebant, bello vicit. *Thessalonicam* urbem antiquam, & tum temporis amplitudine, amœnitate, opibus, situq; illustrem, quæ tunc a Venetis tenebatur, evertit, *Cyprum*, *Epirum*, *Ætoliam* subegit. Quumque intelligeret rebus suis stabiliendis, Christianorũ vero debilitandis magnopere sibi Georgii Despotæ Serviæ Domini amicitiam prodesse posse, eam modis

dis omnibus ambiit, ducta insuper ejus Flia in Vxorem. Hac & suis viribus fretus, Belgradum oppugnare aggreditur. Periere in obsidione VII Turcarum millia. Successit huic *Mahumetus* secundus. Hic Fratris nece tyrannide stabilita, *Constantinopolim* expugnavit anno CIↃ CCCC LVIII, penultima die Maji. Biennio post Belgradum se contulit, sed multis ibi suorum interemptis, ipse saucius discedere coactus est. Postea *Bulgariam* occupavit, *Dalmatiam* & *Croatiam* cum *Rascia* omni. *Trapezuntem* etiam expugnavit & *Mytilenem* cum aliis quibusdam Maris Ægæi Insulis. *Eubœam* cepit & *Theodosiam* nunc *Capham* urbem Genuensium devicit. Præfuit Imperio annos XXXII. *Bajazethes* II bellum cum *Venetis* gessit: eisque *Naupactum*, *Methonam*, *Dyrrachiumque* abstulit, *Dalmatiamque* omnem depopulatus, veneno interiit. Hujus filius *Selymus* Imperium invasit. Hic *Alcairo* munitissima Ægypti urbe expugnata, Sultanoque cæso, Alexandriam totamque Ægyptum suo subjecit imperio: Damascum cepit. *Solymannus* unicus Selymi Filius, patri suffectus est, *Belgradum* cepit propugnaculum non Hungariæ solum, sed totius etiam Orbis Christiani. Idem *Rhodum* devicit, *Strigonium* & *Budam*, aliasque Vrbes expugnavit, Viennam Austriæ obsedit, tandemque ad Zygethum periit anno Imperii sui XLVII. Sequutus est *Selymus* secundus, qui inducias Maximiliano fecit annorum VIII, *Cyprum* Venetis ademit. Tunetum & Goletam occupavit, obiitque anno CIↃ IↃLXXV. Huic *Amurathes* successit, & huic *Mahumethes* III, qui parricidio interemptis Fratribus XVIII Imperium auspicatus est, & adhuc pœnis reservatur. In his ditionibus quatuor habet Vrbes opulentissimas *Constantinopolium*, *Alcairum*, *Alepum*, *Taurisum*. *Constantinopolis*, quondam *Bizantium*, de qua in Thracia diximus. *Alepum* maxima Syrię urbs, Emporium celeberrimum, & quasi centrum, quo mercimonia Asiæ undique confluunt. *Taurisim* vel *Tauris*, amplissima quondam Imperii Persarum civitas, quibus, nostro ævo erepta est. *Alcairum* vel *Cairum* inter omnes Africæ Civitates principatum obtinet. Non enim alia ulla est, quam non longo intervallo post se relinquat. Maxima Turcis cura exstruendi spatiosas Meschitas sive Templa, & Carbarsara sive Xenodochia, adhęc Balnea, Aquæductus, Pontes, Vias, aliaque publici operis, quæ sanè omnia spectabilia sunt apud Turcas, & præclara. D. Sophiæ Templum in Vrbe Constantinopoli pulcherrima est omnium structura, quæ adhuc permanet, scribente Bellonio. longèque superat Romani pantheonis structuram. Regium Turcæ Palatium ac multa vetusta Monimenta, ne prolixior sim, prætereo. *Ottomannorum* Regimen est prorsus Despoticum. Turcarum enim Imperator adeo absolutè Dominus omnium rerum, intra fines sui Dominii contentarum est, ut incolæ, se ipsius Mancipia, non subditos nuncupent: nec quisquam sui ipsius, multoque minus, domus quam inhabitat, aut agri quem colit, Dominus est: exceptis aliquibus familiis in Vrbe Constantinopoli quibus præmii loco, & privilegio, id concessum a Mahumete II fuit.

Vrbes

Opera publica & privata.

Regio & unde dicta. PROVINCIA hæc Syriæ longè celeberrima, olim *Terra Chanaan* dicta fuit, à *Chanaan* filio Chã, qui communis discessionis necessitate pulsus eam tenuit: *Terra* item *Promissa* sive *Promissionis*, quod Patribus Abrahę, Isaac & Iacob à Deo promissa esset. Hæc ipsa veteribus Incolis ex ea pulsis, atque Israelitis in eorum locum substitutis, *Israel & Iudaa* cæpit appellari. Ptolemæus & alii *Palestinam* nuncupant, à *Palestinis* populis magni nominis qui in Sacris literis *Philistim* vocantur: Christiani *Terram Sanctam*. *Situs.* Regio hæc in umbilico Orbis constituta, inter Mare Mediterraneum & Arabiam, qua ex parte Montibus fere continuis natura ultra Iordanem fluvium vallatur: atque ab Ægypto incipiens, ut vult Herodotus, vel ut alii, à Sirbonis lacu, usque ad Phœniciam porrigitur. Ab Oriente autem Syriam & Arabiam: à Meridie desertum Pharan & Ægyptum: ab Occidente mare Magnum seu Mediterraneum, a Septentrione vero Libanum montem, fines habet. Ejus longitudo ad Septentrionem a Civitate Dan ad radicem Montis Libani sita (quæ postea Cæsarea Philippi & Paneas dicta est) versus Meridiem porrigitur, & usque ad Bearsebach Civitatem in Tribu Simeonis contra desertum magnum sitam, plus minus LXVII conficit milliaria, singula unius horæ itinere commensuranda. *Aeris qualitas Soli fertilitas.* Latitudo vero, quæ ab Occidente a Mari magno in Orientem ad Iordanem usque sumenda, quibusdam locis XVI, quibusdam XVIII milliaria complectitur. Inter omnes vero Regiones quæ sub Cœlo sunt ob Aeris salubritatē Cœlique temperiem imprimis commendatur, in qua nec rigor est nimius hyemis, neque æstatis ardor. *Soli fertilitas.* Imprimis autem ob Soli ubertatem, Frugum omnis generis abundantiam, atque aliarum omnium rerum copiam, quæ res tum ad hominum vitam sunt necessariæ, tum etiam earum quæ hominibus solent esse in delitiis, apud Scriptores tam sacros quam prophanos maximis est celebrata laudibus. Moses de hac ita Israelitis est vaticinatus, Deutero. VIII. *Ecce Dominus Deus tuus introducit te in regionem bonam & amplam, cujus aquæ, torrentes, & fontes abyssi exeunt ex planitiebus & montibus, terram Tritico & Hordeo abundantem, Vitibus, Ficubus, Malis Punicis, Palmis: terram Oleo & Melle affluentem, in qua pane tuo absque penuria vescaris: terram cui pro lapidibus est Ferrum, & cujus ex Montibus Æs effodias: terram Lacte & melle manantem, terram quam Deus tuus procurat, cui divinitus prosperitas est collata, ut fertilitate omnes alias terras superet, ac Paradisi Dei sit adsimilis.* Longum foret reliquorum, Iosephi. Plinii encomia quibus miram hujus terræ commendant fertilitatem commemorare. Videndus de his oculatus testis Brocardus. Ex his vero quæ ad vitæ delitias, vel Medicinæ usum faciunt, præcipuè commendatur *Balsamum*, huic olim Orbis parti generosissimum uni Deo concessum, quo nunc caret, *Aromata*, *Mastix*, ac duo *Nucum*, genera, alterum *Amygdala* Latinis dictum: alterum vero quod optimum in ea regione est, Gręcis & Latinis *Pistacea* dictum. In Montibus etiam Ferrum atque Æris Metalla effodiuntur. Aquis dulcibus & amœnis pascuis

cuis abundat: Pecoribus, Armentisque frequens. Lactis copia, & bonitate nulli concedens. Aprorum item, Capreolorum, Leporum, Perdicum, Coturnicum, ac aliorum ejusmodi Animalium & Avium optima hic venatio. Lupi, Cervi, Leones, vrsi, & Cameli innumeri inveniuntur. Terra autem *Chanaan* Regna Regesque habebat triginta & unum, præter Sydonios & Palæstinos maritimos, cum ab Israelitis occupata atque obtenta fuit, maxima antiquorum cultorum parte vel interfecta vel depulsa. Ipsi vero *Israelitæ* sub *Ducibus* fuerunt annis circiter quadringentis & quinquaginta usque ad Samuelem Prophetam. Quorum non fuit successio ex certa stirpe, aut electio certi Senatus, sed velut *Aristocratia* Seniorum in singulis Tribubus. post mutata fuit forma hæc gubernationis à Deo instituta in Regnum, populo id flagitante, ac multos annos duravit hæc Politia. Successu tamen temporis multas calamitates passi sunt Israelitæ, donec tandē omnino regno sunt exuti. Varias enim mutationes expertam hanc gentem, multisque bellorum tempestatibus agitatam fuisse, vel gentis ingenio Imperium nec suum nec alienum ferente, vel peccatis eorum divinam iram provocantibus, vel exteris regionem felicissimam appetentibus, sacræ & prophanæ Historiæ nobis testantur. Victi aliquoties, aliquoties in duram servitutem exportati, nec secundis nec adversis rebus idonei fuere. Experti jugum & dominationem, modo vicinorum, modo remotissimorum populorum, *Ægyptiorum*, *Chaldæorum*, *Medorum*, *Persarnm*, *Macedonum*, *Romanorum*: nec destiterunt unquam seditiosis consiliis seque suamque Rempublicam omnem pessundare, donec ipsum *Filium Dei* humani generis Servatorem, nefariis manibus (quo nullum scelus altius eniti potuit) cruci affixerunt. Ex eo sequutus longa seriē novus malorum ordo. *Titus Vespasianus* Iudæa devicta Hierosolymis captis, multis Iudæorum millibus in captivitatem abductis, pluribus occisis, fame, peste, igni, gladio, Templum & quicquid sacri & prophani erat, vastavit, diruitque, anno à Christo nato LXXIII: quod ipse in terris agens futurum ante prædixerat. Vrbem restituit Ælius Adrianus: mutata nonnihil loci regione: Ac Templum vetus Salomonis dissipatum dirutumque jacuit usque ad annum CCCLXIII, quo Iulianus Apostata Iudæis illius instaurandi copiam fecit: qui tamen miraculo territi à cœptis destiterunt. Anno IƆCXV *Chosroes Persarum Rex* urbem cepit, & in ea nonaginta millia hominum trucidavit: sed ab Heraclio superatus & captus pœnas dedit. Anno IƆCXXXVI: *Haumar Saracenorum Princeps* Judæam omnem sibi subjecit, mansitque totos quadringentos quinquaginta annos sub Saracenorum potestate. Anno autem CIƆXCVII quum Cōcilio Claremontano decreta esset sub Vrbano II, sacra profectio recuperandæ Terrę Sanctæ gratia, *Gotofredus Bulioneus* coactis Christianorum copiis amplissimis, (dicuntur enim CCC fuisse peditum millia, C millia equitum) Saracenos expulit. Anno CIƆCLXXXV, *Saladinus Persarum Rex Saracenos* restituit. Haud multo tamen post rursum invasere Christiani. Iterumque *Saraceni* anno CIƆCCXVII, donec post varias mutationes *Turcæ* eam omnem occupaverunt anno CIƆIƆXVII Complectitur hæc *Idumæam*, *Iudæam*, *Samariam*, & *Galilæam*. *Idumæa* initium trahit à Cassio Monte, vel secundum alios à Sirbonis lacu, & versus Ortum ducitur usque ad Iudæam. In ea sunt hæ civitates, *Maresa*, *Rhinocorura*,

Imperiū mutatio

Rhinocorura, Raphia, e Anthedon, Ascalon, Asotus, & Gaza. Iudæa Palestinæ pars longè celeberrima, sita inter Mare Mediterraneum & lacum Asphaltitem, atque inter Samariam & Jdumæam. Nomen ei potissima Tribus *Iuda* indidit, in qua urbes & opida plurima fuerunt. sed omnium clarissima *Hierusalem* Iudææ Metropolis toto Orbe celeberrima. Tempore Ptolemæi *Ælia Capitolia* dicebatur, hodieq; à Barbaris Incolis *Coz* seu *Godz*, aut *Chutz* dicitur. Præter Hierosolymam in Iudæa sunt etiam alia Opida, ac loca celebria, ut *Iericho, Ioppe* quæ nunc *Jaffa*: *Turris Stratonis* postea nuncupata *Cæsarea*, *Betlehem*, *Chebron*, sive *Hebron* prius *Arbee* & *Mambre* & *Cariatharbe*, hoc est civitas quatuor virorum. Et trans Iordanem *Macherus* Opidum & Castrum munitissimum, Hic etiam fuere *Sodoma & Gomorra*, quæ ob flagitia & scelera funditus subversa sunt. Sequitur *Samaria* media inter Iudæam & Galilæam sita. Nomen ei à Metropoli cognomine, quam *Amri* Rex Israël cōdidit, nunc *Sebaste* dicitur: Opida hic sunt *Sichem*, postea *Neapolis*, *Capernaum*, *Bethsaida*, *Chorazin*. *Galilæa* sita est inter Montem Libanum & Samariam. Hæc in Superiorem & Inferiorem dividitur: Superior, aliter Galilæa gentium dicta, Tiro contermina. Inferior sita ad mare Tiberiadis vel Genezareth. Vrbes in hac sunt *Naim*, *Cana*, *Nazareth* & *Gadara*. Cæterum tota regio inter duo Maria & Iordanem flumen sita, Lacus non paucos habet, eosque qui navigabiles sunt, & optimis abundant piscibus. Fluvius vero *Iordanus* qui Hebreis *Iarden*, hanc regionem quam longa est secat. Hic ut scribit Hieronymus, ex duobus fontibus haud procul à se dissitis *Ior* scilicet & *Dan* bicornis erumpit, alterum cornu *Ior*, alterum *Dan* vocant adcolæ, conjuncti efficiunt *Iordan* vel *Iordanem*. Montes præcipuos habet *Hermon* ad Orientem, & *Tabor* ad Occidentem, eosque maximos & editissimos, quorum alii vel brachia, vel partes, vel ramenta sunt. *Ebal* enim, *Bethoron* & *Misha* sive *Maspha* & *Betel* ad Hermon: *Gelboe Gerizim Sarona*, & postremus ac mari proximus *Carmel* ad Tabor referuntur. Sunt & isti, *Mons Sion*, *Moriah*, *Olivarum*, *Calvaria* & alii. Silvis etiam Lucis & Nemoribus superbit. Multa etiam hic & potissimum Hierosolymis præclara ædificia Ex iis vero operibus quæ præcipua antiquis & recentioribus temporibus in urbe fuisse commemorantur, primum fuit *Mons Domus*, & *Iebusæorum* Arx, ad quam jam dirutā arca Domini à Davide Rege asportata fuit, in eoq; loco mansit, quoad Templum à Salomone constructum consecratumque fuit, cujus loci vestigia nunc exstant, ubi & Christus Pascha cœnasse perhibetur. Ibidem Davidis Regnumque Iudæ monumenta visuntur. Fuit etiam *Domus David* quæ hactenus *Turris David* nomine appellata conservatur. *Mello* etiam reliquiæ sunt certis ruinis ad Montis Moriah extrema conspicuæ. Imprimis autem memorandum Templum Salomonis celeberrimum, quod spatio septem annorum centum & quinquaginta millium Hominum continua opera absolvit. De cujus magnificentia in lib. I Regum, cap. VI & VII & Chron. lib. II. cap III & IV abunde legere est. De legibus & institutis brevitati studentes nihil adjiciemus, Lectores ad libros Mosis, Exodum, Leviticum, Numeros, & Deuteronomium remittentes.

Vrbium Nomina.

Lacus & Flumen Iordanis.

Montes.

Silvæ.

Opera publica.

Regio & unde dicta.

ASIA cui nomen a Magna *Asia* contigit, & ad ejus differentiam *Minor* cognominata est, hoc loco describenda: sic eam Romani quum Provinciam facerent, a Continentis nomine vocavere. Hodie Turcis *Natolia* aut *Anatolia* nominatur, quasi plagam Orientalem dicas, a Græca voce *Anatolia*, quæ Orientem significat, ut Petrus Bellonius in peregrinationum suarum doctissimis observationibus docet. Hanc etiam subinde a recentioribus *Turciam Majorem* nuncupari videmus. *Turciam Novam* a nostris, a Barbaris vero *Rom* dici tradit Marius Niger: eam partem nempe quæ versus Septentrionem Bithynaim, Galatiam & Cappadociam complectitur. Australe autem tractum in quo Lycia, Cilicia & Pamphilia sunt, *Cottomanidiam* nuncupari. Termini ejus sunt, ab Oriente Euphrates fluvius, a Meridie Mare Mediterraneum; ab Occasu Mare respicit Ægeum, seu Archipelagum Græciæ: a Septentrione Ponto Euxino seu Mari Majori abluitur. Complectitur itaque totam illam Chersonesum, quæ inter Euxinum & Cilicium, Pamphiliumq; pelagus protensa est. Ejus latitudo ex traditione Plinii cc circiter mill. pass. ab Issico scilicet sinu nunc *Golfo de Laiazzo*, & Amanicis portis usque ad Trapezuntem quæ est in ora Ponti, in quo quidem cum Herodoto consentit, qui ait Isthmum Asiæ minoris esse iter quinque dierum expedito viatori. Terra cui nulla clementia Cœli, bonitate felicitateve

Situs.

Soli præponenda. Quod Cicero testantur his verbis *Ceterarum Provinciarũ vectigalia Quirites, tauta sunt, ut iis ad ipsas Provincias tutandas vix contenti esse possimus: Asia vero tam opima est & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum quæ exportentur, facile omnibus terris antecellat.* Fuit ergo olim frugiferis campis copiosis pascuis, Auriferisque Amnibus abundè dives. præterea quicquid ad bene beatèq; vivendum desiderari potest, habet, aliena non cupit, suis satis contenta. Vinetorum & Olearum fertilitate nulli postponenda. Hoc tamen unum in ea malum, nusquam in Orbe toto tam assidui terræ motus & tam crebræ urbium eversiones: quemadmodum Tiberio Cæsare imperante civitates in Asia XII una nocte concidisse, author est Plinius lib. II. In hac *Asia* Regna olim fuere maxima *Trajanorum, Croesi, Mithridatis, Antiochi, Paphlagonum, Galatarum, Cappadocum*, aliorumque. Fuit autem primum a *Cyro* Persarum Rege occupata, deinde a Macedonibus, & ab Alexandri Ducibus una cum Syria, Ægypto ac Babylonia mirè fuit divisa, post a Romanis spoliata, ac postremo a Turcis vastata, miserèque perdita, & ad maximam tenuitatem redacta, ut nihil nunc memoratu dignum fere habeat: totaque Imperatoris Turcici tyrannidi subest. Nulla hic datur Nobilitas ex antiquitate sanguinis, aut Stẽmatis, sed omnes æquales sunt, & a Turcarum Imperatore mancipiorum loco tenentur

Cœli temperies Soli fertilitas.

Imperiũ Mutatũ.

tenentur, qui hic suos *Beglerbeios* & *Sangiacos* habet in diversis Regionibus & Provinciis. Habet autem *Natolia* Regiones istas *Pontum, Bithyniam, Asiam propriè dictam, Lyciam, Galatiam, Pamphiliam, Cappadociam, Ciliciam* & *Armeniam minorem. Pontus* & *Bithynia* olim Sagari amne interfluente distinctæ, post in unam Provinciam redactæ sunt, quæ hodie *Bursia* vel *Becsangial* vocatur. Hoc Mithridatis quondam Regnum fuit: Vrbes celebriores erant, *Chalcedon, Nicomedia, Cerasus, Prusa*, ad montem Olympum, ante captam Constantinopolim Imperiorum Turcicorum sedes. *Nicæa* & *Heraclea* ponti. *Asia* propriè dicta nunc vocatur *Sabrum* vel *Sacrum*, ab Ortu Galatia, a Septentrione Ponto & Bithynia terminatur: Cætera Mari adluuntur. Habet in se *Phrygiam, Lydiam*, utramq; *Mysiam, Cariam, Æolidem, Joniam*, & *Doridem. Phrygia* duplex est, *major* & *Minor*, *Major* Orientem spectat, in ea Vrbes paucæ, plures Vici, in ea est *Midaium* Vrbs juxta Sangarium, a Mida cujus Regia hic fuit nomen sortita. Est & *Apamæa* urbium Phrygiæ maxima, non procul a Mæandro. *Docymeum* Opidum & *Synnada* Vrbs. Est & *Pessinus*. In *Minore Phrygia* sive *Troade* fuere *Ilium* & *Troja*, decantatissimis Homeri & Virgilii versibus nota. *Pergamus* quam ex Arce in amplissimam urbem Attalus Rex novis exstructionibus auctam mutavit: patria *Apollodori* Rhetoris, & *Galeni*. Inter Trojæ ruinas etiamnum marmorea sepulchra, murorum fundamenta, Turrium rudera, Colossos portarum fragmenta exstare, testis est omni exceptione major Bellonius. Est in eodem tractu *Sigæum* promontorium & Opidum, in quo Achivorum statio & Achillis tumulus. *Lydia* quæ & *Mæonia* urbem habet *Sardeis*, Crœsi Regiam. *Mysia* ad Hellespontum Troadi contermina fuit. Jn hac *Lampsacus* urbs Patiorum Colonia, & *Abydus* Melesiorum. *Caria* inter Ioniam & Lydiam sita est, hujus Metropolis olim *Miletus*, quam nunc *Malaxo* dici putant Falso: nam hæc Veterum est *Mylassa*, quam Plinius vocat urbem liberam lib. v. cap. xxi. Est & hodie *Magnesia* juxta Mæandrum. In littore fuere *Ionia* prope Chium Insulam, in qua celebris illa quondam urbs *Ephesus*. *Æolis* inter hanc & Lesbum, cujus urbes littorales *Myrina, Cuma*, nunc *Castri*, & *Phocæa*, nunc *Foglia Vecchia* dicta. *Doris* ad Mare Carpathium in Chersoneso, cujus urbs primaria fuit *Halicarnassus*, patria Herodoti & Dionisii Historicorũ, & Regia *Mausoli*. *Galatia* quæ & *Gallogræcia*, nomẽ habet a *Gallis*, qui Græcis mixti olim loca ea coluere. quæ ad Pontum Euxinum sita sunt, inter Pontum & Cappadociam. Vrbes in ea *Ancyra* nunc *Anguri*: celebris pannis undulatis, qui ex Caprarum villis eo loco texuntur: *Sinope* Mithridatis patria: *Amisus* nunc *Simiso* dicta. In hac Regione est *Paphlagonia*, hodie *Roni* dicta, *Cappadocia* quæ nunc *Amasia*, a Galatia ad Antitaurum protenditur: ad Meridiem Cilicia est: ad Septentrionem Pontus Euxinus. Longitudo est amplius trecentorum millium passuũ. Hic in campis Themiscyriis Amazonum quondam florentissima regna fuere: quas Titianus, quemadmodum testatur Isidorus, venustè & eleganter vocavit unimammas. Civitates autem & Vrbes

Vrbes sunt *Trapezus*, *Themiscyra*, *Amasia*, Strabonis patria, *Iconium*, & *Maza*. *Lycia* Cariæ proxima est. Vrbes præcipuas habet, *Pataram* & *Telmessum*. Pamphylia sequitur solo fluvio Catarace a Lycia divisa. In ea urbes fuere, *Sida*, *Attalia*, & *Aspendum*. Hæc cum *Cilicia* hodie uno nomine dicitur *Caramania*. Ciliciæ Metropolis hodie est *Hama*, veteribus *Tarsus* dicta, *D. Pauli* patria, vetus litterarum sedes ad amnem Cydnum. Strabo ejus urbis Gymnasium valde laudat. Est & Opidum *Adena* & ad Taurum Montem *Heraclea*. *Armenia*, minor ad Euphratem usque protenditur, ad Occasum vero terminatur Cappadocia. *Flumina* sunt *Iris*, qui nunc *Casalmach*, *Halis*, *Ottomangiuch*, *Parthenius*, *Dolap*, *Sangaris*, *Sangri*, qui se omnes in Euxinum exonerant. In Propontim fluunt, *Ascanius*, *Rhindacus*, *Æsopus*, & *Granicus*: in Hellespontum *Simois & Scamander*, qui & *Xanthus*. In Ægæum, *Caicus*, *Hermus*, *Caistrus*, *Mæandrus*, Prusæo auctore sexcentas flexuras faciens. In Mediterraneum postea *Calbis*, *Xanthus*, *Limyrus*, *Cataractes*, aliique. *Maria* vero *Pontus Euxinus*. *Mare Ægæum*, & *Pamphylium*, *Propontis*, *Hellespontus*, *Icarium*, *Myrtoum*, & *Rhodiense pelagus*. Horum magna oportunitate utuntur, cum propter navigationem qua omnia necessaria advehuntur, & mercaturam: tum propter piscationem, quæ illis perutilis est. Montes habet celebriores *Horminium* in Ponto & *Mysium* qui & *Olympus*. *Montes Synnadicos* lapidicinis nobilissimis celebratos, *Idam* vetere Divarum certamine & judicio Paridis memoratum in Phrygia, *Tmolum* auriferum in Lydia: *Argæum* in Cappadocia, *Amanum*, nunc *Monte Negro* in Cilicia, in quo celsæ crescunt *Cedri*, *Iuniperus* major, & Mons *Sabina*, qui etiam variis abundat Plantis. Sunt & *Dindyma*, & Mons *Chimæra* ignivomus perinde ut Æthna, cujus flamma teste Plinio affusa aqua excitatur, fœno autem extinguitur. Tauri Montis jugum est cujus hoc loco initium sumunt colles, in ejus cacumine Leones habitant, in medio autem propter læta pascua Capreæ, & in radicibus Serpentes. Vnde Poëtæ monstrum fingunt flammas evomens, capite & pectore leonino, caprino ventre, & cauda Draconis, ad quod tollendum missus erat Bellerophon. Sunt & alii, ut *Antitaurus*, *Scordiscus*, quos brevitatis gratia omittimus. Ad opera publica venio. In Ionia fuit olim in urbe Epheso *Templum Dianæ* toto Orbe tum celeberrimum tum magnificentissimum, inter septem Orbis miracula numeratum. Multa etiam hic *Xenodochia* sive *Nosocomia*, illis *Carbachara* appellata. Nulla vero in iis provinciis quæ Turcæ Imperio subsunt diversoria, aut loca quæ iter facientes excipiant, sunt, nisi publica illa ædificia: quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maximè usitata. Satrapæ Turcici qui opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, tales structuras zelo quodam fieri curant, nam neminem sanguine junctum norunt, cui beneficium aliquot præstare velint. Talibus ergo structuris summum aliquod bonum se facere existimantes publicæ utilitatis gratia, multa egregia opera restituunt, veluti elegantem aliquem Pontem, vel amplum *Xenodochium Carbachara* dictum, cui magnificum aliquod Templum adjunctum sit, & huic proximum Balneum.

Flumina. *Maria.* *Commoditates.* *Montes.* *Opera publica.*

Regio. Cyprus inter majores Maris Mediterranei insulas locum sibi jure vendicat, dicta, vel a *Cypro* Cynicæ Filia, vel ab arbore *Cypro* huic Insulæ peculiari. *Situs.* In medio Issici sinus inter Ciliciam ac Syriam jacet: ad Ortum est Mare Syriacum & Sinus Issicus, quem vulgo *Golfo de Lajazzo* vocant: ad Occasum Mare Pamphylium: ad Meridiem Ægyptium pelagus: ad Septentrionem spectat asperam Ciliciam, quæ nunc *Turcomannia*, vel secundum alios *Caramania* dicitur. Habet in circuitu quadringenta & viginti septem millia passuum, in longitudine vero ducenta, teste Bordonio. *Cæli qualitas.* Ingrato quidem ac insalubri, ut plurimum aere fruitur, ob stagna tetrum vaporem exhalantia. Insula tamen omnis mirè fertilis est. *Soli fertilitas.* Fert enim ubertate quadam stupenda, quidquid vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Triticum, Hordeum, aliaque Frumenti genera: Vinum præstantissimũ quod cum Cretico gratia certare potest: Oleum, Saccharum, Mel, Sal nativum ac fossile, Poma Medica & Citria, Limones, Dactylos, aliosque Fructus nobilissimos. Aurum item, Gossypium, Lanam, Crocum, Coriandrum, Sericum, & quid non? Smaragdo etiam, Chrystallo, Ferro & Alumine nobilis est: Ære imprimis, quod ibi primum inventũ creditur, tanta copia, ut Cyprus ærosa ex eo dicta fuerit. Ex pilis quoque Caprarum, pannus conficitur cui *Zambelotto* nostra ætas nomen dedit. Diodorus Siculus lib. XVI scribit huic Insulæ novem *Reges* præfuisse, qui tamen omnes *Regi Persarum* audientes erant. Habuit & *Tyrannos Græcos*. *Imperii majestas.* Olim quindecim urbibus claram fuisse legimus, quæ nunc majori ex parte interiere. *Urbes.* Harum clarissimæ fuere, *Paphos*, nunc *Bapho*: *Palæ Paphos*, quo primum ex mari Venerem egressam affirmabant accolæ: *Salamis*, hæc in amœnissimo sinu Orientalis littoris posita fuit, habuitque trajectum ex Syria commodissimum. Ea postea dicta est *Constantia*, habuitque Episcopum Epiphanium. Fuere & *Amathus* & *Cerauni*. Hodie celeberrimæ sunt, *Nicosia* & *Famagusta*. *Flumina.* Ex Olympo autem Monte duo insignes exeunt amnes, *Lycus* & *Lapethus*, prior in Austrum, posterior in Septentrionem decurrit. Quanquam alii torrentes potius dici debere existimant, quam flumina: quia interdum exsiccantur: quo tempore Incolæ summa laborant aquarum penuria. *Montes.* Plures sunt in hac Insula montes, sed omnium altissimus est *Olympus*, quem *Trohodon* vocant, arboribus omnis generis vestitus, & undique exstructis Monasteriis insignis, in quibus habitant *Calogeri*. Ambitus ejus XLV mill. complectitur.

Stalimene.

Insula. Lemnos Insula Maris Ægei, hodie *Stalimene* Turcis & Italis: inter Thraciæ Chersonesum, & Athon Macedoniæ montem, Thraciæ opponitur. *Situs.* Ambitus ejus ad centum millia passuum (ut Bordonius refert) extenditur. *Soli fertilitas.* Qua Orientalem plagam aspicit, aridam & Frugibus minus idoneam: inter Meridiem & Occasum vero Agri admodum fœcundi, qui Triticum, Legumina, Pisa, Fabas, Vinum, Linum, Cannabin &c proferunt.

ferunt. Terra quæ olim *Lemnia*, hodie *Sigillata*, nunc uti olim hic non sine superstitionis apparatu effoditur, idque singulis annis, VI Augusti: alio tempore minimè. Sub capitis enim pœna cautum, ne quis clam vel palam eo ad fodiendum accedat. Locum ubi effoditur *Montem Vulcani* appellant. Insula Equis gilvi coloris abundat: qui gradarii omnes, nulli succussatores. Nec Serpentes desunt. Vrbes hic olim *Myrina* & *Ephestias*. Hæc hodie prorsus deserta est, & *Cochino* appellatur. Illa parvi nominis Opidum hodie, in Peninsula angusto Isthmo Insulæ juncta, positum: hoc *Lemno* nostra ætate dicitur.

Animalium varietas.

Vrbes.

Chios.

CHios Insula nomen habet, vel a nive, vel a Nympha *Chione*. Dicta antea fuit *Ætolia*, ut Ephorus tradidit. Sita inter Samum & Lesbum, è Regione Erythrarum. Ambitus ejus c atque amplius mill. pass. Chios Vino optima, ut libras ibi VI aliquando racemi pendant Straboni. Habet & Ficus gratissimi saporis, & Marmor varium quod Romæ in delitijs fuit. Sola inter reliquas mastichen generat. Olim vero Frugum adeo ferax atque abundans fuit, ut horreum Populi Romani dici meruerit. Perdicibus etiam abundat maximo numero cicuribus, in agros ad pastum excurrentibus, redeuntibus, & passim per plateas palantibus. Opida hic sunt XXXVI. Primaria est urbs *Chia*, Portum habens & stationem peropportunam. Tota Montibus adsurgit. promontoria habet *Posidium*, *Phanaeum*, *Arvisium*, a quo Vina Arvisia quæ nunc Malvasia. Ex hac orti *Ion* Tragicus, *Theopompus* Historicus, & *Theocritus* Sophista. *Homerum* quoque nonnulli hic natum credidere. Cicero pro Archia *Homerum Colophonii civem esse dicunt suũ, Chii suum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant. Itaque etiam delubrum ejus in Opido dedicaverunt. Permulti alii præterea pugnant inter se atque contendunt.*

Insula & unde dicta.

Situs.

Soli qualitas.

Vrbs & Opida.

Montes.

Viri Celebres.

Mitylene.

LEsbus seu *Mitylena*, *Metelin* hodie ab urbe primaria: Phrygiæ objacet, & ab ejus Continenti VII. mill. cum dimidio distat. Circuitus ejus traditur aliis CLXVIII milliar. Aliis vero duntaxat CXXX. Hæc Aeris salubritate, agrorum ubertate, & Fructuum bonitate gaudet. Optimum hic Frumentum nascitur. Vinum profert optimum, quod quidem Constantinopoli ceteris præfertur, atque magna ex parte heluosum est. Marmor hic etiam habetur, quod tamen Pario marmore lividius est, & Achates Gemma reperitur. Validos & robustos alit Equos, licet humiles. In ea quinque olim Opida, *Antyssa*, *Pyrrha*, *Eressos*, *Cirava*, & *Mitylene*, nunc *Metelino*, totius Insulæ primaria. Arcem habet & agrum amœnum ac fertilem. Olim insignis fuit, ac splendidis Incolis, & ædificiis ornata, nunc majori ex parte collapsa est. Duos habet hæc Insula portus satis commodos.

Insula.

Situs.

Aeris temperies.

Soli fertilitas.

Opida.

Negroponte.

EUbœa nunc *Nigropontus*, vel *Nigroponte*, ad Meridiem promontorium *Geresto*, & Caphareum: ad Septentrionem. Cœneum extrudit, & nusquam lata, duum millium spatium habet ubi arctissima est: ceterum

Insula.

Situs.

terum longa, totique Bæotiæ opposita, angusto freto distat a littore. Olim Bæotiæ continua fuit. Ambitus CCCLXV mill. patet, Insula Tritico, Leguminibus, Vino, Oleo, atque Arboribus, imprimis quæ navib. fabricandis idoneæ, mirè abundat. Metropolis fuit *Chalcis* nunc *Nigroponte* de Insulæ nomine. In planicie sita est, ubi Mare in angustias arctatur. Clara hæc morte Aristotelis ibi mœrore exstincti, cum causas Euripi sive Maris reciprocantis septies die ac septies nocte non posset reperire. Tametsi Suidas non mœrore animi, sed veneno ipsum exstinctum prodat; Laertius morbo. Sunt præterea urbs *Eretria* patria *Simonidis* Poëtæ Lyrici: *Caristus* Stephano *Chironia & Ægea*, nunc *Caristo*, Marmore olim nobilis, *Helliea, Pirrha, Nesos, Oechalia.* Scribit Strabo duos in hac Insula amnes esse, *Cerum & Neleum*, diversarum naturarum. Nam si animalia ex uno potent, albescit pilus eorum, alterius autem aqua pota, pellem eorum nigram reddit. Est & Euripus quem Livius *Euboicum Sinum* vocat, rapidum mare, & alterno cursu septies die ac septies nocte fluctibus invicem versis adeo immodicè fluens, ut ventos etiam, ac plenis velis navigia frustretur. Mons item *Caphareus*, Græcorum ex Ilio redeuntium clade nobilis, ob interfectum ad Trojam Palamedem, Euripidi Nauplii insulę Eubœæ Regis filium.

Soli fertilitas. *Vrbes.* *Flumina.*

Cerigo.

Insula. *Situs.*

CYthera Ptol. olim *Porpyris* Plin. & *Porphyrusa* Eustathio dicta a Marmoris porphyretici copia, quo Montes abundát: hodie *Cerigo*. Prima Maris Ægæi insula ad Occasum è regione Sinus Laconici. Distat à littore Peloponnesi V mill. & in circuitu patet LX. Oppidum habet ejusdem nominis, ac multos portus, sed parum tutos, atque circa ipsam Insulam sparsi sunt complures scopuli.

Opidum.

Rhodus.

Insula. *Nomina.* *Situs.* *Soli fertilitas.* *Vrbs.*

SVperest in hac tabula Insula *Rhodus*. Hæc teste Plinio ante dicta fuit *Ophiusa, Asteria, Æthræa, Trinacria, Corimbia, Atabiria, Macaria.* Abest ab Asiæ continenti XX mill. pass. Ampla est mill. CXL. Cœlo temperatissimo ac clementissimo fruitur: ac Soli sacra fuit, quod nullo non die Sol eam clarus aspiceret. Ager fœcundissimus, pascui imprimis mira bonitas. Fructiferis etiam arboribus affluit, quarum multæ perpetuo sunt virentes. Vnicam nunc habet urbem munitissimam cognominem. Sita hæc in Orientali Insulæ parte, partim in acclivi colle, partim juxta Maris littus. Portum habet nobilissimum, ac tutissimum, ac duplici muro, altissimis turribus XIII, Arcibus V, atque aliis Propugnaculis munita exornataque admodum est. Celebris quoque olim ab Academia una cum Massiliensi, Atheniensi, Alexandrina, & Tarsensi celeberrima: & Colosso Solis æneo, qui fuit septuaginta cubitorum altitudinis. Post LVI annum terræ motu prostratus, jacens quoque miraculo fuit. Pollicē ejus vix justæ staturæ vir amplecti poterat. Digiti majores erant quam pleræq; statuæ. Vasti specus hiabant de fractis membris. Duodecim annis Colossus effectus est, CCC talentis: intus magnæ molis saxa disposita fuere, quorum pondere opus stabiliretur. Sultanus CCIↃ Camelos ære hujus statuæ oneravit.

Regio.

Persicum sive *Sophorum Imperium*, uti olim celebre, sic etiam hodie maximè clarum est. Ejus Incolæ Persæ. Vocantur & *Ayami* vel *Azamii* ab Azamiæ Regno, quæ quondam Assyria secundum nonnullos: *Persiani* a Perside. *Chesselbas* a pileo rubro quem impositum capiti gestant. *Sophiani* a *Sopho* Principe. Situm autem est Persicum Regnum inter Turcicum Imperium, Tartaros Zagatheos, Cambajæ Regnum, & inter Hyrcanum seu Caspium mare, ac Sinum Persicum. Habet igitur ab Ortu Indos, & Regnum Cambajæ, a quo montibus ac desertis separatur: A Septentrione sunt Tartari, juxta *Abianum* sive *Oxum* fluvium; partem reliquam claudit *mare Caspium*. Ab Occasu sunt Turcæ juxta *Tigridem* & Lacum *Giocho*: Ad Austrum Sinu Persico adluitur, & mari Indico. Quod sanè terræ spatium amplissimum est, complectitur enim plus minus gradus XXXII ab Ortu ad Occasum. A Meridie vero ad Austrum XX occupat. De temperie Aeris Persidis regionis sic scribit Q. Curtius lib. V. *Regio non alia tota Asia salubrior habetur: temperatum Cœlum, hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat; illinc mare adjunctum, quod modico tempore terras fovet.* Regionis autem hujus universæ non eadem passim est qualitas, non idem Solo genius. Qua Sinum Persicum spectat, ob Fluvios ipsam irrigantes: atque etiam versus mare Caspium, cum ob Fluviorum oportunitatem, tum ob Aëris clementiam, auramque frigidiorem: tota felix, tota beata, & hinc omne genus Frugum, Animaliumque non benigna solum Mater, sed & Nutrix solicita. Abundat Tritico, Hordeo, Milio, ac similibus. Metallis quoque adfluit & lapillis. Vini item & Fructuum ubertas magna Paullo Veneto teste. Cetera fervoribus & siccitatibus exhausta deseruntur. *Persarum* porro gens obscura prius, initium nominis ac famæ accepit a Rege *Cyro*, qui ademptum *Medis Lydisque* Imperium, primus in *Persidem* intulit, ac amplissimum & florentissimum ex minimo & tenuissimo, Asia subacta, & universo Oriente in potestatem redacto, reliquit. Successit Patri *Cambyses*, qui Ægyptum Imperio adjecit, a quo deinde ad *Darium* usque, qui ab Alexandro Macedone victus vitam pariter cum Regno amisit, res Persicæ in suo statu manserunt. Regnatum est annos CCXXX, quod Q. Curtius lib. quarto justissimo & ne minimum quidem fallente calculo tradidit, cui etiam adsentitur B. Hieronymus ad IX Caput Danielis. Hodie etiam Persicum Imperium quod penes *Sophos* est, inter potentissima totius Orientis Imperia numeratur, id quamquam oppressum aliquandiu modo a *Saracenis* fuit, modo a Tartaris, tamen rursum emicuit sub *Ismaële* Rege. Regiones autem Imperio Persico subjectæ hæ sunt, *Media, Assyria, Susiana, Mesopotamia, Persis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamissus, Aria, Drangiana, Gedrosia,* & *Carmania*. *Media* hodie *Servan* dicitur, inter Persiam & Mare Hyrcanum sita, ad Ortum Hyrcaniam habet & Parthiam, ad Occasum Armeniam majorem & Assyriam. Dividitur in Majorem sive Australem, & *Atropatiam* Septentrionalem

Situs.

lem. Hæc frigidior est, & idcirco minus culta. Vrbs præcipua est *Smachia*, sunt præterea *Derbent*, *Eres*, *Sechi*, *& Giavot*. Illa cultior est: Vrbem habet *Taurim* positam ad Orontis radices, distantem a Mari Caspio octo dierum itinere. Ambitus ejus penè xvi mill. pass. complectitur, quo spacio cc Civium millia contineri creduntur. Hæc sunt veterum *Ecbatana*, ubi Persarum Reges æstate commorabantur. Eodem tractu terræ sunt *Turcoman*, *Saru*, *Sustan*, *Nasivam*, *Ardovil*, *Marant*. *Assiria* quę hodie *Arzerum*, ad Ortum habet Mediam: ad Occasum Mesopotamiam: Armenia illi Septentrionalis est, Susiana Australis. Provincias olim habuit *Arrapachitem*, *Adiabenam*, *& Sittacenam*: Vrbem *Niniven* ad Tigrim, cujus ambitus LX mill. pass. complectebatur *Susiana* hodie *Chus* vel *Cusistan* appellatur: nomen habet a *Susis*, urbe primaria, cujus ambitus xv. mill. pass. quæ sic dicta à floribus, ut notat Athenæus: Susum enim Persis Lilium. Mesopotamia, quæ in sacris *Padam Aram*, hodie dicitur *Diarbecha*, sita est inter Euphratem & Tigrim, unde & nomen, quasi *Interamna*, Regio est pro situ & tempore varia: partem flumina impinguant: pars arida est & sterilis, herbis arboribusque destituta. *Vrbes* præcipuæ sunt, *Orfa*, cujus ambitus VII mill. pass. & hac ipsa multo major *Caramil*. Metropolis Mesopotamiæ, quam *Selimus* Turcarum Imperator Sophis eripuit. *Merdin* sedes Patriarchæ Chaldæorum: & *Mosus* patriarchæ Nestorianorum, cujus auctoritas ad Indos usque & Catajum extenditur. In *Perside* quam nunc *Farsi* vocant vel *Farsistum* urbs est primaria *Siras*, quæ olim dicta fuit *Persepolis*, regia quondam Magorum sedes. Plinius vocat Persici Regni caput, & Regiam totius Orientis Curtius. *Hircania* hodie *Grigiam* dicitur, vel *Corcam*, vel *Dargument*, proxima mari Caspio, quod propterea etiam Hyrcanum appellatur. Vrbes habet *Hyrcanam* quæ Scythis est *Carizath*, *Bestam*, & *Masandram*. *Margiana* quæ nunc *Iselbas* nominatur, ad Septentrionem Oxo fluvio terminatur. Vrbs pręcipua est *Iodion* quæ priscis *Antiochia* fuit. *Bactriana* hodie *Batter* vel *Charassaa* est Tartariæ Zagatheæ pars. Vrbes sunt *Bactra* quæ nunc *Bochara* & *Istigias* *Paropamissus* Bactrianæ pars est ad Montem *Paropamissum*. Hodie regio vocatur, *Candahar* vel *Amblestam*. Primaria urbs est *Candahar* Emporium celeberrimum. *Aria* quæ à Metropoli sua *Eri* omnis vocatur ambitum XIII mill. pass. habet. *Carmania*, *Circam*, vel *Chermain* ad Mare Indicum protenditur, usque ad Gedrosiam, urbibus & Portubus frequentibus. Metropolis est *Chirmain*. Sunt & in Carmania regna, *Macram*, *Eracam*, *Guadel & Patan*. *Gesia* nonnullis creditur esse *Guzarate* falso, quum *Guzarate* sit ipsum regnum Cambajæ. *Babylonia* inter Sinum persicum & mesopotamiam sita, dextra lævaque clauditur Susiana & Arabia deserta: Nomen habet à *Babylone* urbe primaria. Adhęret ei Chaldæa. In Chaldæa *Vr* fuit, Josepho *Vra*, unde *Dei* monitu *Abrahamus* in *Haran* mesopotamiæ migravit. Multos habet hoc Regnum *Fluvios*, *Canac*, *Araxem & Cirum*, qui Mediæ partem Septentrionaliorem abluunt: In Assyria *Tigrim*. In Susania *Euleum*: In Mesopotamia *Euphratem*: In Margiana *Oxum*, *Arium*, *& Margim*: In Bactriana *Ocbum* navigabilem & alios: In Aria *Arium*, *Toncletum*, *Arapenem*: & alios. Nec desunt *Montes*, inter quos *Montes* in Media, *Mons Coro-*

nus

nus in Hyrcania. *Taurus* item qui Persiam mediam secat, variis pro populorum adjacentium Situ nominibus insignis. *Sylvas* etiam habet multas, inprimis Parthia quæ nemorosa valde est, ac Septentrionalis Hyrcaniæ pars quæ Silvas habet immensas, Quercu, Pinu, & Abiete refertas, atque immanibus Feris plenas, Tigribus, Pantheris & pardis. Aria etiam Silvis ac Montibus obsessa est, ut & Persis tota. *Opera publica.* Ad Opera publica quod attinet, multa in hoc Regno superba & magnifica fuere, & potissimum in Babylonia. Imprimis vero occurrit pons ille magnificentissimus in Vrbe Babylone a Semiramide Regina super Euphratem constructus, de quo vide Munsterum lib. v. Idem Hortum pensilem a Semiramide constructum describit, eodem libro. In Susiana in Vrbe Susa Arx fuit, *Medorum Regis Domus*, quam, ut est apud Cassiodorum, *Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit*: hanc inter fabricarum septem terris attributa miracula, idem numerat. Sed de his satis, ad Mores venio. *Mores.* Reges creabant ex una familia. Qui Regi non parebat, capite & brachiis amputatis insepultus abjiciebatur. Vxores ducebant singuli multas, alebantque sobolis propagandæ gratia, pellicesque plurimas. De rebus maximis non nisi inter pocula consultabant, eam demum consultationem firmiorem rati quam quæ a sobriis sit inita. Noti inter se & æquales osculo se in occursu excipiebant. Qui humilioris erant fortunæ, venientem adorabant. Solo sepeliebant corpora, cera oblinentes. Ridere coram Rege aut spuere, nefas ducebant & flagitium. De mortuis sepeliendis alii contrarium scribunt, nempe Persas corpora defunctorum extra civitates ad certum campestrem locum extulisse, ibique nuda exposuisse a Canibus & Avibus devoranda. Noluisse insuper ut ossa mortuorum sepelirentur aut includerentur. Cumque corpus aliquod non illico absumeretur ab Avibus aut Feris, judicabant malum esse signum, superstitiose credentes hominem illum malæ & impuræ fuisse mentis, atque ob id dignum inferno, & proximi ejus plangebant ipsum ceu hominem qui post hanc vitam nullam haberet spem felicitatis. Sin citius devoraretur a bestiis, beatum eum judicabant. Hodie Mores Persarum multo sunt molliores, quam vel Turcarum, vel Tartarorum, vel Saracenorum. Natura liberales sunt & civilitatis amantes: & Literas & Artes colunt, inprimis vero Astrologiam, Medicinam ac poësin. Apud hos Fratres, ac Parentes humanissimè tractantur: & Nobilitas Sanguinis in pretio est: in quo a Turcis differunt, qui nullum Sanguinis aut Stemmatum discrimen norunt. Preterea advenas benignè accipiunt ac tractant: sed tamen zelotypiæ morbo vehementer laborant. Vnde uxores in advenarum conspectum venire non sinunt, licet alioquin illas venerentur, contra Turcarum morem, qui uxores Mancipiorum loco habent. Mulieres autem Persicæ formosæ admodum sunt. *Opificia.* Artes Mechanicæ & inprimis Sericorum pannorum textura apud eos nunc viget, qui per universam Syriam ac alias Orientis regiones distrahuntur. *Victus.* Fructibus Terebinthi olim, glandibus, pyris agrestibus vescebantur: quotidianus cibus post cursum, ceterasque corporis agitationes panis durissimus, aqua potus. *Mercimonia.* Fervent apud eos Mercimonia Vnionum, Margaritarum, Aromatum & inprimis Serici, cujus hic incredibilis copia.

Regio. TArtaria, seu ut existimat Ioannes Leunclavius, *Tartaria*, Regnum amplissimum est: præter enim Europæ partem, etiam Sarmatiam omnem Asiaticam complectitur, cum Scythia & Serica, quam nunc vocant *Cathajo*. Nomen habet a fluvio *Tartaro*, qui eam partem irrigat quæ a nostris *Magog*, ab accolis *Mongul* dicitur. Sita ad Septentrionem, ab Ortu potentissimum illud Chinæ Regnum habet, a Meridie Indiam, Gangem fl. & Oxum, ab Occidente Mare Caspium & Poloniam, inde Moscoviæ contermina est, & a Septentrione Mari Glaciali, ubi prorsus ignota est & inhabitata putatur & inculta. Aër hic & Cœlum intemperatum & mirificum, tonitrua & fulgura in æstate adeo horrenda, ut præ timore homines intereant: jam calor magnus est, mox frigus, & densissimæ nives cadunt. Ventorum frequenter tam validi flatus, ut equitantes detineant & ad terram homines dejiciant, arbores radicitus evertant, multaque damna inferant. In hyeme ibi nunquam pluit, in æstate frequenter, sed adeo parcè, ut vix terra madefiat. Regio tamen Tritici, Orizæ ac similium Frugum ferax esse dicitur: ac Serico, Zingibere, Cinnamomo, Pipere, Caryophillis, Rhabarbaro & Saccaro abundare: Musco item, Pice, & alicubi etiam Auro & Argento. Hic paucis in locis Vinum colligitur, & tota Provincia Catajæ Vinum non profert. Sunt & Saxa nigra fossilia ad ignem idonea quę ex Montibus eruuntur: iis ob lignorum penuriam ad ignem struendũ utuntur. Est præterea hic passim Boum, Caprearum, Hircorum & Porcorum magna copia, & inprimis Equorum ac Iumentorum multitudo pænè incredibilis. In Epistolis Tartaricis legimus *Tartarorum Imperatorem* alere Equarum candidissimarũ decem millia, quarum Lac bibat. Alere prætereà xx Venatorum millia, & Accipitrarios decies mille. Plena quoque Avium, ut Phasianorum, Gruum & similium. In ea parte Tartarię quam Zavolhenses Tartari tenent ferunt semen esse, semini Melonis simillimum, sed minus & oblongum: ex eo si seratur, plantam succrescere quam *Boranetz* i. Agnum vocant. Crescit enim Agni figura, ad pedum fere ternum altitudinem: quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus repręsentat. Pro cornibus pilos gerit singulares, cornu specie. Obducitur corio tenuissimo, cujus detracti usus ad capitum tegmina incolis. Ferunt, internam pulpam Cammari carnes referre: ceterum è vulnere quoque sanguinem manare. Dulcore esse admirabili. Radicem humo exsertam, surrigere ad umbilicum usque. Illud etiam miraculi fovet magnitudinem: quamdiu vicinis obsidetur herbulis, tamdiu vivere, quasi agnum in læto pabulo: absumtis illis tabescere atque interire: idque non solum vel casu, vel tractu tẽporis, sed etiam experiundi gratia subtractis atque ablatis evenire. Illud etiam auget admirationem: appeti eam à Lupis ceterisque animalibus rapacibus. In civitate Quelinsu reperiuntur Gallinæ, quæ loco pennarum pilos habent instar Felium nigri scilicet coloris, sed ova edunt optima. Primum ex Tartarorum gente Imperatorem, qui Regnum acquisivit & Legibus constituit atque judiciis, nominant *Changium Canem* vel *Chamum*. (Hic Paullo Veneto *Cinchis* dicitur). Ejus ætas incidit in annũ Christi millesimum ducentesimum secundum. Ferus ante hunc gentis cultus, sine moribus, sine lege, sine civili con-

Margin notes: Situs. Cœli qualitas. Cœli sterilitas. Animalium varietas. Imperiũ majorum.

consuetudine, obscuri inter Scythas nominis, finitimis vectigalis de re pecuaria, quã exercebat. Ab hoc Changio cæterorum Principum origo est. Propagavit hic Imperium incredibili celeritate, a Synarum regione & Oceano usque ad Caspium mare. Hujus filius fuit *Iocucham*, qui genuit *Zaincham* tertium Imperatorem qui ab aliis *Bathi* nominatur. Hic devastavit Russiam, Poloniam, Silesiam, Moraviam & Hungariam. Quartus ex *Bathi* genitus fuit *Temir Cutlu*, qui est *Tamberlanus*, in Historiis ob summam tyrannidem notus, qui totam Asiam vastavit, ac usque ad Ægyptum penetravit. Hic Jmperatorem Turcarum Bajatzetum vicit & captum aureis compedibus vinctum in cavea per Asiam traduxit. Quintus Imperator ex *Temir Cutlu* progenitus fuit *Temir Gzar*, qui adversus Cruciferos Prussiæ fortiter pugnans ferro occubuisse dicitur. Sextus Imp. ex *Temir Gzar* genitus fuit *Macmetzar*. Hujus filius *Ametczar* VII Imper. Hic genuit *Szachmet* VIII Imperatorem. Dividitur autem Tartaria in plures partes, *Minorem*, quæ Europam spectat & inter Borysthenem & Tanaim conclusa, complectitur Tauricam Chersonesum, quam obtinent Præcopenses. De hac in Europa diximus. *Tartariam desertam*, in qua multæ hordæ: *Zagatar*, quæ Scythia est intra Imaum: *Catajo* cum regno *Tangut*, quę antiquorum est Scythia extra Imaum, & Serica regio: ac denique *Antiquam Tartariam*, Ptolemæo incognitam. Metropolis regni est *Cambalu* ad ripam fl. *Polisangi*, cujus spatium est XXIV mill. Italicorum. Portæ sunt XII. extra quas totidem Suburbia. Emporium istud Gemmarum, Auri, Argenti, Serici est opulentissimum. Ferunt singulis diebus mille *Urbes.* currus Serico onustos ex China huc advehi, præter alias merces. Sunt præterea Vrbes multæ insignes, *Samarcauda* a *Tamberlane* condita: *Caindo*, Vrbs mercatu celebris, in extrema Tartaria, & aliæ multæ, quas brevitatis studio prætereo. Lacus in Tartaria plurimi, quos longum esset enumerare, aliquot tamen insigniores recensebimus. In provincia *Caniclu* Lacus est in quo tanta Margaritarum copia, ut pretium earum omnino vilesceret, si unicuique quantum liberet asportare permitteretur. Quare sub capitis pœna cautum est, ne quis in hoc Lacu piscari Margaritas absque permissu Magni Chami audeat. Scatet etiam idem Lacus piscibus. Est & alius in Provincia Caraim valde piscosus, centum in ambitu complectens milliaria, & alii. Fluminibus rigatur non paucis, inter quæ fluvius magnus *Pulisachnis* nomine. *Flumina.* Hic in Oceanum sese exonerat, perque eum naves multæ plurimis Mercibus onustę ascendunt. *Caromoram*, qui ob nimiam latitudinem & altitudinem nullum habet pontem: evolvitur vero in Oceanum: *Quiantu*, habens latitudinem dimidii milliaris, estque admodum profundus & piscosus: *Quiam*, quo major (Paullo Veneto scribente) in Orbe non putatur. Nam latitudo ejus quibusdam locis X milliarium, aliis VIII & in quibusdam VI. Longitudo vero ejus patet itinere centum dierum. Reliqua prætereo: ad structuras & Opera publica transiens. *Opera publica.* Hic occurrunt multa singularia, cum primis maximum ac pulcherrimum Palatium ex Marmore constans, & Auro exornatum: à Chamo Cublai in civitate Ciandu conditum. Est & aliud in civitate Cambalu, miro artificio exstructum, Ambitus ejus quatuor

tuor circiter milliarium: quadratura qualibet milliare unum complectente. Est Murus valde spissus, decem passibus in altum consurgens. Superficies extrinseca colore albo & rubeo nitet. Jn singulis quatuor Muri angulis Palatium pulchrum & magnum, Arcis loco conditum est. Sic in medio cujuslibet quatuor murorum, Palatium egregium exstructum est: eaque in universum VIII sunt. Jn his servantur Arma, Instrumenta, Tormenta & Machinæ: Arcus, Sagittæ, Pharetræ, Calcaria, Frena, Lanceæ, Clavæ, Nervi, & reliqua in bello necessaria, singulaque Armorum genera in singulis posita sunt Palatiis. Jn spatio vero medio interiori est Regium Palatium, scilicet in quo Rex commoratur. Caret Tabularis: pavimentum vero exteriori fundo præeminet decem palmis. Tectum altum est valde, pictura exornatum. Parietes Atriorum & Conclavium Auro & Argento fulgent. Vbique picturæ pulcherrimę & bellicarum rerum Historiæ sese ingredientium oculis offerunt, vivis coloribus & rutilanti Auro coruscantes. Habet Magnus Cham duodecim Barones aulicos, qui triginta quatuor Præfecti sunt Provinciis: horum officium est, ut singulis Provinciis duos præficiant Rectores, ac regiis exercitibus in locis ubi morantur, res necessarias provideant & quicquid decernunt, Regi indicant, qui sua auctoritate id confirmat, quod illi statuendum duxerint. Malefactores hoc modo apud Tartaros puniuntur. Siquis furatus fuit rem vilem, & vita privari non commeruit, cæditur fuste septies: accipiens septemdecim plagas, aut viginti septem, aut XLVII pro magnitudine peccati: idque usque ad centum, addendo semper decem. Nonnulli tamen nonnunquam ex his

Ratio gubernandi.

Leges & Instituta.

percussionibus moriuntur. Quod siquis furatus fuit equum vel rem aliam, ob quam mortem meruit, gladio in viscera merso occiditur. Quod si vitam redimere voluerit, noncuplum reddet. In adulterio deprehensi tam vir quam mulier, Lege ipsa occiduntur. In Hordas Tartari dividuntur, quæ vox illis Cœtum Conventumque plurium significat. Sed ut varias longè lateque distantes Provincias incolunt, ita neque in moribus aut vitæ genere omnes conveniunt. Homines statura quadrata, lata facie & obesa, oculis contortis & concavis, sola barba horridi, cætera rasi: corpore valido, animo audaci: inediæ & laboris patientissimi: equitantes, si fames sitisque illos vexaverit, equis quibus insident venas solent incidere, eorumque sanguinem bibere. Natio profana est & barbara, jus ipsis in armis, Lex in robore & viribus. Domos multi non habent sed pro his Plaustra. Et quoniam incertis vagantur Sedibus. Stellarum, imprimis vero Poli Arctici, adspectu cursum suum dirigere solent. Vno in loco non diu commorantur, rati grave m esse infelicitatem diu in eodem loco hærere. Pecuniæ usum non habent, itaque res pro rebus commutant. Ismaëlitas se esse dicunt, idque etiam præ se ferunt, Mahumeti Legem admisere anno CIↃCCXLVI, Vescuntur Tartari cibis grossioribus, præsertim carnibus, iisque crudis aut semicoctis, Lacte, Caseo, A Suilla abstinent, Bibunt Lac Equarum, quod ita præparare norunt, ut videatur esse Vinum album, non admodum insipidus potus. Victus immundissimi sunt, utpote qui mensas mappis non operiant, mantilibus non utantur, quum manus non lavent, non corpus, non vestimenta. Bibunt etiam Aquam, Lac & Cerevisiam ex Milio coctam.

Mores.

Victus.

Regio.

CHinæ *Regnum* amplissimum ac potentissimum. Incolæ *Tame*, & seipsos *Tangis* vocant. Ptolemæus vel hos, quod quidem Ortelio placet, quem plerique sequuntur, vel vicinos Catajenses, quod magis probat Mercator, vocat *Sinas*. Sita est

Situs.

autem Regio omnis ad Oceanum Eoum, & ab Ortu Solis terrarum extrema putatur. Fines ejus ab Oriente Mare Eoum, Cauchinchina Provincia à Meridie; qua Occidens est, Brachmanæ: qua Septentrio sunt Tartari, gens bellicosissima, à quibus Montibus & muro longissimo discluditur. In universum autem cinctus ille sive ambitus Muri Montiumque ad 10 Milliaria protenditur. Historici Chinenses murum hunc ante annos ducentos à quodam Rege Tzintzoo nomine exstructum memoriæ prodiderunt, postquam hujus Regionis incolas à Tartarorum tyrannide, quam XCIII annos perpessi fuerant magna prudentia liberasset. Regio Cœli & Soli temperie, nec non Hominum industria, omnium rerum ferax. Habet enim homines minimè desidiosos, sed labori assuetos; quibus nihil indignius videtur, quam vitam in otio transigere. Hinc fit ut nullus totius Tractus angulus non aliquid producat. Loca arentia Tritico & Hordeo conserunt. Humida, Plana, aut Palustria, Oryza, cujus quater uno anno satio est. Colles Montesque Pinetis abundant, quibus interserunt Panicum vel Legumina. Nullus itaque locus, nullus Ager infrugifer: & ubique Horti, Rosæ, & varium genus Florum Frugumque. Lini etiam frequentes sunt Segetes, & Arbusta Moro consita, ad nutriendos Bombyces. Auri præterea, Argenti, Æris, Ferri, aliorumque Metallorum, Gemmarum, Unionum, Musci, Saccari, Rhabarbari magna copia: præstantissimum habetur, id quod istinc per Persiam terra ad nos adfertur: Mare enim multum virtutis illi adimere putant. Profert & hoc Regnum Lignum singulariter medicum quod à Chinensibus *Lampalam*, à nostris *Radix Chinæ* dicitur, estque ejus usus per totam Indiam frequentissimus contra quævis Apostemata, Paralysim & Morbum Gallicum. Ejus Radix dura est & ponderosa atque albi coloris. Pecorum in Montibus & Pratis greges infiniti. Silvas & Nemora incolunt Apri, Vulpes, Lepores, Cuniculi, Zebellini, Martes: aliaque id genus Animalia, quorum pelles in vestimentorum usum expetuntur. Horum jucunda hic utilisque venatio est. Avitii generis mira copia, præsertim aquatilis, cujus tanta multitudo & præcipuè Anatum, ut in urbe Canton, ex minoribus huius Regni una, decem vel duodecim millia uno die absumantur. Quamvis autem hæc Regio Animalium ferax sit, arte tamen hanc feracitatem adaugent hoc artificio. Vere duo aut tria millia ovorum fimo condunt, cuius calore suo tempore erumpunt Anatum pulli. Idem tempore hyemis faciunt, sed tum ova

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas.

non

Vrbes. non fimo condunt, sed sportæ arundinaceæ imponunt, cui ignem seu focum tepidum substruunt, unde aliquot dierum spatio, æquè prodeunt. Tota hæc Regio uni subest Regi, tanquam Monarchæ, quem *Mundi Dominum* ac *Cœli Filium* vocant. Civitates numerantur ducentæ quinquaginta celebriores in universum &, illarum nomina terminantur syllaba *Fu*: quod urbem significat: ut *Cantonfu*, *Panquinfu*. Opida quorum ingens est numerus, in *Cheu*. Pagi innumeri sunt, Incolis frequentes, ob continuam agriculturam. Omnes ferè urbes ad ripam navigabilis cujusdam Fluminis sitæ sunt, largis profundisque fossis & muris munitæ. *Lacus & Flumina.* Inter Lacus qui amœni hic sunt, memoratur ille in *Sancii* Provincia rotundus, ex inundatione anno CIƆIƆLVII factus, in quo submersæ Civitates septem præter Opidula & pagos & mortalium ingentem numerum, unico tantum puero in trunco arboris servato. Flumina & Maria pisculenta sunt. *Opera publica.* Et Regio hęc quia maritima est, & passim fluviis navigabilibus irrigatur, haud minori populorum frequentia in navibus quam ædibus habitatur. Inter Opera & structuras egregias occurrunt *Porta* urbium magnificè ad miraculum usque exstructæ. *Platea* quasi ad libellam factæ, nusquam a recta linea declinantes, tantæ amplitudinis, ut iter præbeant decem quindecimve una equitantibus: hæque passim interstinguuntur Arcubus triumphalibus, qui urbes supra modum ornant. Lusitani quidam referunt se vidisse in urbe Fuchco Turrim quadraginta innitentem Columnis ex solido Marmore, quarum altitudo erat quadraginta palmorum (mensura Architectonica) latitudoque duodecim. Hoc opus esse tantæ magnitudinis, tam exquisitæ elegantiæ, tam insignis splendoris atq; ingentis sumptus, ut omnes totius Europæ superbas & magnificas structuras longè post se relinquere existiment. Sumptuosissima habent tam in Vrbibus quam in Agris Tēpla. *Ratio Gubernandi.* Rex Chinæ habet sub se Gubernatorem quasi Proregem: quem ipsi *Tutan* nominãt. Hic causarum totius Regni disceptator & Iudex. In Iustitia administranda huic magna severitas. Latrones & Homicidę perpetuis carceribus custodiuntur, donec flagris, fame, vel frigore vitam finiant. Quamvis enim ultimo supplicio (quod ferè flagellatione constat) condemnentur, sententiæ tamen executio adeo tarda, ut maxima horum condemnatorum pars in vinculis moriatur. Hinc tantus captivorum ubique in Civitatibus numerus: ut in una urbe Canton sæpè millesimum decimum quintum excedat. Furta (quo nullum crimen his partibus odiosius) flagri verberibus crudelissimis puniuntur. Flagellationis hic modus est: Hominem pronum collocant, manibus à tergo religatis: huic, flagro ex arundine aut calamo facto, suras crurum percutiunt, cujus ictus adeo vehemens, ut primo verbere sanguis eliciatur, secundus ictus adeo maleficum excruciat, ut in pedes cōsistere nequeat. Singula crura singuli Carnifices flagellant, tanta vehementia ut plurimi ex quinquagesimo aut sexagesimo ictu vitā finiant, omnes enim nervi disrumpuntur. Lusitani narrant singulis annis eo mortis genere supra duo hominum millia interire. Flagrum hoc latitudinis est quinq; digitorum, crassitudine unius,

unius, quod continuo aqua tingunt, ut flexibilius sit, & majori impetu cædat. Licitum viris plures ducere uxores, quarum unam domi retinent, cæteras variis in locis disponunt: Adulteros extremo afficiunt supplicio. In Urbibus nullum Lupanar, omne Meretricium genus in Suburbia relegatur. Nuptialia Festa celebrant tempore Novilunii, & fere Martio Mense, qui dies illis primus est ineuntis anni. Hæcque Festa peragunt uti apud nos, splendidè & magno apparatu. Per multos dies continuos convivia celebrantur; Organis musicis Ludisque Histrionicis adhibitis. Sunt autem Chinenses plerique facie lata, barba rara, naso simo, oculis parvis: etsi quidam inter eos sint forma satis decora. Color omnibus ut Europeis: subfuscus autem iis qui circa Canton habitant. Rarissimè vel nunquam Patrio excedunt Solo, neque facile peregrinum admittunt, inprimis ad interiora Regionis: nisi fide publica à Rege fuerit donatus. In comessationibus & compotationibus adeo strenuos sese exhibent, ut ipsis Germanis aut Belgis ne minimum quidem cedant. Quod ad Religionem hujus gentis attinet, credunt omnes res creatas, omniaque inferiora, atque horum gubernationem pendere à supernis, atque Cœlo: quem maximum omnium Deorum credunt, eumque primo Alphabeti charactere exprimunt. Solem, Lunam, & Stellas adorant, etiam Cacodæmonem, (quem ea forma qua nos Europæi depingunt) ne mala ipsis inferat, ut ipsi dicunt. In Mechanica omnis generis conficienda supellectile adeo dextri & nitidi Chinenses, ut opus a natura creatum, non manufactum videatur. Ars Typographica & Tormentorum bellicorum usus hic adeo vetus est, ut inventorem nesciant. Lusitani multa de sagacitate horum Hominum scribunt, & hoc (quod inprimis stuporem moveat) quod curribus utantur veliferis, quos sic dirigere sciunt, ut iis quocunque velint brevissimo temporis spatio terra ferantur. Figulina illa opera pellucida, niveque candidiora, quæ apud nos in pretio sunt, & *Porcellana* dicuntur, nequaquam hoc loco silentio prætereunda. Ea apud hos fiunt hoc modo. Cochleas quasdam marinas ovorum testis miscent, aliaque quædam addentes, subigunt & massam conficiunt. Hanc sub terra condunt, ibique eam macerari ad octuagesimum vel centesimum usque annum sinunt, hæredibusque suis pretiosi thesauri loco relinquunt. Ipsique ea utuntur quam Avi Atavique posuere. Observantque ex veteri instituto, ut qui veterem tollit, recentem ejus loco recondat. Mercimonia hic maximè vigent Aromatum & inprimis Serici. Ex Malacca enim, Bengala & aliis locis Piper, Crocus, Nuces odoratæ vulgo Muscatæ, Casia & id genus Aromata in Chinam non exiguo quæstu advehuntur. Sed Sericæ Telæ hic præcipuum mercimonium est. Ioannes enim Barrius in suis Decadibus Asiaticis scribit ad urbem Nimpo quam alii Liampo nuncupant, observasse quosdam ex Lusitanis trium mensium spatio, navigio evectas 1660 00. Serici libras. Muscum quoque hinc ad varias Orbis partes devehi, asserit Antonius Pigiafetta: & Rhabarbarum & Uniones Andreas Corsalis.

Mores. *Opificia* *Mercimonia.*

INDIA Asiæ maxima & nobilissima regio, ab Indo fluvio nomen habet. Hanc Ptolemæus in duas divisit, in *Indiam* nempe *Intra & Extra Gangem*, cognominatam. Hęc *Hevila*, vel ut alii scribunt *Havilath* aut *Evilath* in Sacris litteris dici putatur. Illa *Seria*: Incolis vero *Macyn* aut *Magin* vocitatam apud Marium legimus: alii *Mangi* & *Chinam* vocant, qui Mercatorem sequuntur. Priorem *Indostan* ab incolis vocari auctor est Ioannes Bartius. Hæc terrarum amplissima est. Pomponius tantum spatium littoris occupare scribit quantum per LX dies noctesque velificantibus cursus est. Clauditur autem secundum Strabonem ac Plinium, Occidentem versus Indo fluvio, qui Persiam ab India disterminat: ad Septentrionem sunt Tauri juga: ab Ortu Oceano Orientali: à Meridie Indico cingitur. Regio lenibus auris & imprimis Favonio saluberrima est: quamvis Cœlum habeat inæquale ob ejus vastam magnitudinem: alicubi enim calida est, nimirum Æquatorem versus: alicubi verò temperata satis ac potius frigida, versus Boream. Terra vero ipsa universim Situ, Cœlique clementia, bonitate ac fertilitate longè ceteras Orbis partes antecellit. Alia hic rerum facies, alii syderum ortus atque obitus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter eas hyeme, Etesiarum flatu calores temperante. Ager quamvis ut plurimum Frumento careat, Legumina tamen & Fruges varias copiosè profert, & inprimis Hordeum, ac Oryzam. Fructus præterea arboreos multos producit, Piper, Thus, Myrrham, Caryophylla, zingiber: & in partibus maximè australibus Cinnamomum, Calamum Aromaticum, Nardum, aliaque Aromata, quemadmodum Arabia & Æthiopia. Est & in arundinibus Mel. Multa insuper Medicamenta habet, multas Arborum radices, tum salutares tum noxias. Quid vero de Metallis, Lapidibus, aliisque Mineribus dicam? Nascitur enim in ea ingens Auri & Argenti vis: non parum quoque Æris, Ferri & Orichalci, auctore Diodoro: sed Plinius neque Æs, neque Plumbum habere tradit, Gemmisque suis ac Margaritis hoc permutare, quas Mare littoribus infundit. Beryllis siquidem, Chrysoprasis, Adamantibus, Carbunculis, Lychnitis, Margaritis, Vnionibus, abundat. Serici hic tanta copia, ut reliquo Orbi sufficiat. Animalia hic quam in reliquis Orbis partibus majora, Boves, Cameli, Leones, Canes, Elephanti. Elephantum incredibilis est frequentia. Dracones in desertis immanes, æquant fere Elephantem corporis mole, & cum his perpetuo decertant. Canes tam feroces, ut etiam cum Leonibus committi possint. Serpentes innumeri, quibus etiam tostis Incolæ vescuntur: ut & Formicarum quodam genere, quod cum Pipere edunt, similiter ut nos Cancros. Simiæ hic reperiuntur albæ, & Chamæleon, quem solo aere nutriri credidit antiquitas. Aves præterea variarum specierum, & invisæ cæteris nationibus, præter Gallinarum, Phasianorum & perdicum ingentem multitudinem: necnon & Psittacorum

Regio. Nomina.

Situs

Cœli temperies.

Soli fertilitas.

Animalium varietas

corum

Imperium majorum. eorum varii coloris. De Indorum imperio Plinius ita scribit: *Indi prope Gentium soli nunquam emigravere finibus suis, Colliguntur a Libero Patre ad Alexandrum Magnum Reges eorum* CLIII *annis* VICIϽϽCCCCII; *adjiciunt & menses tres.* Scribit etiam Strabo de Indis, ad eos nullum præter *Liberum patrem, Herculem* & *Alexandrum* cum victoria profectum esse, quamvis a *Cyro* & *Semiramide* tentatos. Sed his relictis ad Vrbes transeamus. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem subegerant, VCIϽ Opidorũ fuisse scribunt, nullum *Co* minus, unde hujus regionis vastitatem & ingentem amplitudinem facile agnoscas. Vrbs primaria est *Calechut* totius Orientis Emporium celeberrimum. Urbes. Sunt & aliæ, *Cambaja, Decan, Batticalla, Cannor*, aliæque plurimæ. Non desunt Lacus aliquot vasti. In Historia Alexandri mentio fit Lacus, vel Stagni vetusta Lacus. abundantique silva coronati mille passus patentis, ubi exercitus ejus siti pæne confectus est. Omniũ vero maximus est Lacus *Chiamay*, cujus circuitus CCCC milliarium, distatque a mari IϽC milliaribus. Hinc complures fluvii Flumina. præcipui originem trahunt: post eum *Cincuibay*, atque alii. Amnium hic mira vastitas. Proditur Alexandrum Magnum nullo die minus stadia IϽC navigasse in *Indo*, nec potuisse ante menses quinque enavigare, adjectis paucis diebus: & tamen minorem Gange esse constat. Oritur hic in Caucasi jugo quod vocatur Paropamissus, hodie *Naugocrot*, & longo cursu nongentorum milliarium in Oceanum Australem sive Indicum duobus ostiis erumpit. Vnde viginti recipit amnes, sed clarissimos *Hydaspem*, quatuor alios adferentem, & *Cantabram* tres. *Gangem* alii incertis fontibus ut Nilum, rigantemque vicina eodem modo: alii in Scythicis montibus nasci dixerunt, influereque in eum XIX amnes, Alii cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere: dejectumque per scopulosa & abrupta, ubi primum molles planities contingit, in quodam Lacu hospitari, inde lenem fluere, ubi minimum VIII mill. pass. latitudine: ubi modicum stadiorum C: altitudine nusquam minore pass. XX. Hunc in sacris *Phison* vocari notatum est. Eum hodie Geographi quærunt. Sunt qui opinentur eum esse qui in sinum Bengalæ influit, fortasse ob nominis vicinitatem, adcolæ enim vocant *Guenguam*. Sed Mercator noster haud adspernandis ductus rationibus *Gangem* dicit esse eum qui dicitur *Rio de Cantaon*. Post hosce amnes numerantur *Mandona, Chaberis, Ava, Campumo,* Menam, *Menon*, & alii plurimi. Megasthenes prodidit sexaginta amnes Indiæ numerari, quorum permulti æstate crescunt instar Nili, quæ potissima est fertilitatis hujus regionis causa. Nutrire dicitur Ganges, sicut Nilus Crocodilos, item Delphines, Anguillas quoque ad tricenos pedes longas, Plinio teste. Est vero potissima Indiæ & nobilissima *Oceano pars* Meridionali seu Indico obversa, juxta littus, seu oram maritimam: quæ etsi plurimum portuosa sit, attamen plerisque in locis innumeris Insulis, scopulis ac brevibus cincta est, unde navigatio laboriosissima & periculosissima redditur. *Indica maria*, ait Solinus, *Balenas habent ultra spatia quatuor jugerum. Sunt & quos Physeteras nuncupant, qui enormes ultra molem ingentium columnarum, super antemnas se navium extollunt, haustosque fistulis fluctus ita eructant, ut nimbosa alluvie plerumque deprimant alveos navigantium.* Plurimi hic Montes, magnusque labor sit eos Montes. enumerare, quorum magna pars arboribus & iis quæ virent spoliata est. Iunguntur inter se *Imaus, Emodus, Pa-*

ropa-

ropamissus, Caucasi partes. *Indorum nemora, ut scribit Sol. in tam proceram sublimantur excelsitatem, ut transjaci ne sagittis quidem possint. Pomaria Ficus habent, quarum caudices in urbem spacio sexaginta passuum extuberantur. Ramorum umbra ambitu bina stadia consumunt. Foliorum latitudo forma Amazonica pelta comparatur. Pomum eximiæ suavitatis. Quæ palustria sunt, arundinem creant ita crassam, ut fissis internodiis, lembi vice vectitet navigantes.* Hebenum arborem India sola habet, & in præruptis petris arbores quædam thus exsudant. Habet & aliam Arborem ferentem Nuces Indicas. In VII ordines olim divisa universa gens fuit. I erat Philosophorum: II Agricolarum: III Pastorum. IV Artificum: V Militum: VI Locum Ephori tenent. Hi quæcunque in India fiunt inspicientes Regi referunt. Septimum vero conficiunt, qui publicis consiliis præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaque maximè insignes. Ex his enim ad Regum consilia, tum ad Rempublicam gerendam; tum ad res dubias judicandas asciscuntur: Duces insuper ex his deliguntur & Principes. Ad Leges porro & instituta quod attinet, Legibus utuntur plerique non scriptis: quidam etiam scriptis: in quibus sicuti & in Contractibus maxima simplicitas: quod vel ex eo argui potest, quod non multum sunt litigiosi: Nam nec Commissi nec Depositi juris ulla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt. Qui falsus testis deprehenditur, extremis decurtatur digitorum articulis. Qui membro aliquo quempiam orbaverit, non modo talionis pœnam subit, sed etiam manu truncatur. Quod siquis Artifici manũ oculumve ademerit, capitale est. Nobilitas generis ac sanguinis apud hos summopere observatur, idque ex veteri instituto. Literas plerique eorum ignorant, sed memoriter omnia administrant. Sacrorum cura est penes *Gymnosophistas* qui *Brachmani* dicuntur: hi etiam Astrologiam, Philosophiam, Medicinam sectantur. *Sunt* præter hos etiam *Abduti*, qui ad tempus aliquod abstinent, & hoc ipso postea putant sibi ad omnia flagitia commeatum factum esse. Indis omnibus promissa cæsaries est, cultus præcipuus cum gemmis, habitus discrepantissimus. Lino alii vestiuntur aut Lana: alii Ferarum Aviumque pellibus, pars nudi agunt, pars tantum obscœna velati. Niger vulgo corporis color, in materno utero tales fiunt seminis dispositione, quales ipsi sunt qui genuere. *Statura* procera ac valida. Multas nuptas habent, quas a Parentibus accipiunt, pari boum emptas, alias obedientiæ causa, alias prolis ac voluptatis, ac nisi castas esse cogant, fornicari licet. Artifices apud Indos magno in pretio. hi enim non solum immunes sunt a tributo, sed Frumentum insuper è regia accipiunt. Mercimonia hic multis in locis maxima vigent, Aromatum imprimis, Lapillorum, Gossypii ac Serici.

Silvæ. *Ratio gubernandi.* *Leges & Instituta.* *Mores.* *Mercimonia.*

Molucca. SEquuntur in nostra Methodo *Molucca Insula*, aliis Aromatum & imprimis Caryophyllorum ingenti copia toto Orbe celebres. Hoc vero nomine præcipuè comprehenduntur quinque Insulæ, *Ternate* vel *Tarante*, *Tidor* vel *Theodori*, *Motir* quæ & *Muthil*, *Machian* vel *Mare*, & *Bachian* seu *Bachianum*. *Situs.* Iacent sub Æquatore, inter *Celebes* & *Gilolo* Insulas. Harum maxima vix habet ambitum sex mill. passuum: omnes intra spatium xxv milliarium concluduntur. Aer hic valde insalubris, multique Mercatores lucrum pluris quam vitam facientes, his locis moriuntur. *Aeris qualitas. Soli fertilitas.* Ager est aridus, spongiosus, quique imbres è Cœlo decidentes confestim absorbet, antequam in Mare delabantur. Profert varia Aromata, Nuces Myristicas, Mastichen, Lignum Aloes, Sandalum, Cinnamomum, zingiber, piper, & Caryophilla tanta copia, idque sine ulla cultura, ut mirum sit. Quæ quotidiano esui inserviunt, raro hic & parcè proveniunt, sed ea commutatione suarum mercium abundè parant. Sunt etiam in Moluccis tam vastæ arundines, ut ex iis dolia conficiant Incolæ. Caryophylli Arbor in rupibus provenit, quarto anno quam cœpit crescere, profert Fructum. Arbor foliorum forma & crassitie Lauro est simillima. Flores umbellæ instar prodeunt, simillimi floribus Mali Aurei. Fructus flore collapso paullatim protuberant in formam clavi, unde etiam illis apud nostrates nomen. Jnitio rubri, mox Sole tosti nigrescunt: quo autem duriores fiant & virtutem insitam diutius servent, aqua salsa consperguntur. Arbores vero ita inter se densantur vel Soli felicitate, vel Seminis, aut stolonum fœcunditate, ut plerumque Lucos faciant. Hos inter se partiuntur Indigenę, Fructusque abdunt, ut Mercatoribus divendant. Jn his Insulis Avis interdum decidit *Manucodiata* dicta, maxima Pica non minor, nec major semipede. Caput ei non rotundum, sed pressum est, quale Hirundinis, cauda longissima, bifurcata, pedes nulli: itaque perpetuo volat, auram ruminat. Pluma in capitis parte superiore adeo minuta, ut pilo propior visum pæne fallat. Ei viriditas quæ in feris Anatibus, sed ita vegeta, ut *Smaragdi* splendorem imitetur. In parte inferiore sub gula etiamnum & minutior & brevior, verum flava, ac nitore Citrii. Ad stomachum vergens dilutior & dilucidior. A capite collum in supera parte densissima pluma tegitur, fulgore fuliginoso, quæ ad caudam sese demittens paullulum grandescit, ac de coloris illius intensione paullatim aliquid remittit. Par sub alvo magnitudo, color haud absimilis. Alarum protensarum prolixitas sesquipedalis. Pennarum color inferne buxeus, superne candidus levissima fuligine semitinctus. Pinnulæ pennarum non cohærent sed dissitæ aerem transmittunt. Hanc si cadat, è Cœlo aut ex Paradiso Mahometano mitti superstitiose credunt. Hanc etiam adeo sancte religioseque habent, ut se ea Reges tutos in Bello existiment, etiamsi suo more in prima acie collocati fuerint. Inter has Insulas præcipuæ sunt *Tidor* & *Ternate*, quarum posterior duos habet Portus, commodissimos. Indigenæ harum Insularum Caphræ, hoc est Gentiles sunt *Solem* & Lunam

Mores. & Lunam Deos colunt: Soli diei, Lunæ vero noctis Imperium adscribunt, illum Marem, hanc Feminam dicunt, atque hos ceterarum Stellarum parentes vocant, quas omnes Deos esse, minutos tamen arbitrantur. Solem Orientem certis Carminibus salutant potius quam adorant, Item Lunam noctu fulgentem, a quibus liberos, fœcundam Pecoris fœturam, Terræ uberes fruticces, aliaque id genus deposcunt. Ceterum Pietatem ac Iustitiam colunt, & præcipuè Pacem atque Otiũ amant: Bellum vero maxime detestantur. Moluccæ repertæ sunt Caroli V auspiciis: quam rem quia inprimis memorabilis, libet paullo altius repetere. Quum inter Lusitanos versus Orientem, Castellanos in Occidentem, pomeria suorum Principum promovere pro virili adnitentes dissidium esset ortum: ne alteri alteris essent impedimento, novus iste Orbis, auctoritate Alexandri VI Pontificis & aliorum, in duas partes est distributus: Scriptis Legibus & conditionibus, ut quidquid instituta ab Atlantici Maris insulis, quæ Hesperides solent dici, navigatione Orientem versus reperiretur, Lusitanorum esset: quidquid ad Occidentem, Castellanis cederet: sic horum beneficio pernotuit America: illorum Orientis pleraque, ita lucri studio lapsu temporis excurrentium, ut dicerentur etiam perrumpere in adjudicatam Castellanis portionem: quæ controversia decidi non potuit, nisi Ferdinando Magellano quasi judice. Hic enim Lusitanus, odio in Emanuelem suum Principem, ob non bene pensatam, quam illi navarat & effecerat, operam exstimulatus, docens Moluccas ex facta distributione pertinere ad Castellanos, anno millesimo quingentesimo decimo nono, auspiciis Caroli Quinti ad quærendum dimissus alia via Insulas, quas dixi, ita navigationem suam temperavit, ut ex Hispania in Australiora Cœli spacia ad gradum Latitudinis LII delatus, & inde conversa ad Occidentem Solem Classe, per inferius Hemisphærium immenso cœli marisque tractu superato, sub Orientem Solem ad Moluccas Insulas, quas quærebat, tandem naves ejus pervenerint: Ac inde per Superum Hemisphærium prætervecti ejus socii Littora Asiæ & Africæ in Hispaniam redierunt, pernavigato semel (ausu admirando & à nullo mortalium tentato) toto terrarum Orbe. Ipse autem Magellanus ante repertas Moluccas prælio contra Barbaros occubuit: & post investigatas Moluccas à sociis superstitibus ejus navigationis, ceteris navibus dispersis, captis & detentis, una tantum navis superstes & incolumis in Hispaniam rediit Aromatibus onusta: Margaritis etiam, quæ in Insulis nonnullis grandes admodum reperiuntur, aliæ magnitudine ovorum Turturum, Gallinarum etiam & Anserum. Digniores profectò Nautæ, qui æterna memoria celebrentur, quam qui cum Jasone Thessalo Argonautarum Principe ad Colchidem navigarunt Argonautæ. Navis etiam ipsa, quæ una sospes & salva domum rediit post exantlata tot pericula, multo dignior, quæ inter Sydera collocetur, quam vetus illa Argo. Hæc namque ex Græcia duntaxat per Pontum vecta est. Magellanica vero ex Hispania Austrum versus indeque per inferius Hemisphærium in Orientem penetrans, rursum in Occidentem in Hispaniam per Superius Hemisphærium emenso semel, quod dictum est, universo terrarum Orbe, remeavit. Sed hæc hactenus ad alia pergamus.

Gilolo

Gilolo insula. GIlolo vel *Gilolum* quæ & *Batochina*, ex Insulis, quas vulgo nuncupant *Del Moro*, una est. Cœli qualitas. Cœlum hic inclemens, & Aër calidus. Ager abundat Oriza, ac medulla cujusdam arboris, quæ *Sagu* dicitur, ex qua panem conficiunt: è qua etiam ar- Soli fertilitas. bore Succum eliciunt, quo loco Vini utuntur. Gallinas Silvestres magna copia producit a nostris valde differentes: & vicinum Mare magnam alit Testudinum vim, Animalium varietas. quarum caro ejusdem ferè saporis est cum carne vervecina. Incolarũ mores. Incolæ barbari ac crudeles, qui ut olim, carnibus humanis vescuntur. Celebes insula. *Celebes* Insula ab Occasu Moluccarum jacet, cum nonnullis aliis, quæ sub eodem nomine comprehenduntur. Ambon Insula. *Ambon* vicinis aliquot Insulis nomen dat. Peridromus ejus 17 milliarium. Asperrima autem est ac sterilis. Hujus Incolæ sunt Anthropophagi, Mores. ac Piratę: *Bandan* parvæ Insulæ numero circiter VII, à Meridie Sindarum Insularum ac Moluccarum sitę sunt, gradu circiter VII Latitudinis Australis: alii eas ultra gradus IV cum triente ponunt. Harum nomina sunt Situs. *Bandan* major ceteris, ac iisdem nomen communicans, *Mira*, *Rosolargium*, *Ay*, *Rom*, *Neira*, & *Gunuape* omnium mi- Soli qualitas. nima, quæ continuo ardet: atque ob id deserta est. Hæ Insulæ Nuces Myristicas & Mastichen ex eadem arbore Bandan Insula. subministrant. Myristica arbor procera & patula est, nostræ Quercui perquam similis. Nuci operimentum Situs. triplex. Primum crassius adversus injurias Aëris, venti & imbrium. Alterum membranæ instarre ticulato mu- Soli fertilitas. nimento, quod tertium aliud putamen ligneum ambit: membranula illa est Muscatæ flos, qui ab Hispanis *Macis* dicitur, nobile ac salubre Aroma. *Zingiber* quod in hisce omnibus Insulis provenit, duplex est, spontaneum & sativum: hoc illo melius est: herba Crocum refert, radix odorata est & mordax instar Piperis, & quidem pipere ipso calidior. *Cinnamomum* quod Herodotus in Avium nidis, & præsertim Phœnicis reperiri tradidit, cortex est fruticis, simillimi Malo Punico. Hujus cortex ad calorem Solis dehiscens, a ligno avellitur, & paullulum ad Solem detostus fit Cinnamomum, & à canalium figura vulgo *Canella* vocatur. Insula *Timor* sita est gradu x Latitudinis Australis. Hæc Sandalum flavum & album magna copia subministrat, quod ab Insulanis Ferro, Securibus, Gladiis & Cultris redimitur. *Borneo* Insu- Borneo Insula. la Mercatori ea est, quæ a Ptolemæo Insula *Bonæ Fortunæ* dicitur. Iacet inter Cambajam & Celebes, proxi- Situs. mamque sibi habet Calamianes: parte Australi subest Æquinoctiali circulo, reliqua Boream versus extenduntur. Est autem omnium illius Oceani maxima, crediturque ex quorundam relatu trium habere mensium Soli fertilitas. circumnavigationem: ex aliorum vero ambitum bis c10 & cc milliarium. Hæc rebus omnibus ad vitam victumque necessariis abundat, Camphoram, Agaricum, Adamantem, Equos pusillos producit. Multi per omnem Insulam & pręclari portus sunt, amplæ Vrbes. *Cabura*, Vrbes. *Tajaopura*, *Tamoaratas*, *Malano*, & omnium præcipua *Borneo*: in qua Incolarum millia viginti quinque. Sita est in palude aquæ marinæ, ad instar Venetiarum. Regem habet Mahumetanum, cum quo nefas nisi per interpretem loqui.

Regio. Nomina. INsula hæc Marco Paullo *Zipangri* dicitur, olim *Ghryse* Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: Eam vulgo *Japoniam* & *Iapan* vocant. Præcipuæ tres Insulæ sunt, Petro Maffejo teste, circumfusis aliis minoribus interfluo Euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut Regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amancii*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque Regna novem in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicoum* quæ IV Regna continet. Situs. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas procurrit. Huic nequaquam respondet Latitudo: decem tantum alicubi patet: summum XXX, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum ferè octavum. Ab Oriente observa est Novæ Hispaniæ. A Septentrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinenses. A Meridie, vasto Mari interfuso, inexploratas habet terras. Cœli qualitas. Salubris hic Cœli temperies, frigori & nivibus regio valde obnoxia, neq; admodum ferax. Mense Septembri Orizam, nonnullis etiam in locis Majo Triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam Offæ, seu Soli fertilitas. polentæ. E terræ visceribus Incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longèque dissitas Nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc Insula in tantum Auri ferax, ut Marcus Paullus Venetus testetur suo tempore Palatium regium aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus Plumbo vel Cupro operiuntur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. Plurima vero variis locis exsurgit Cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde Fabri Basilicarum Columnas, & cujuslibet quamvis capacis Onerariæ malos efficiant. Animalium varietas. Ex Animantium genere, Oves, Porcum, Gallinam, Anserem, fœdasque alias domi haud quaquam alunt Iaponii. Campos & prata, Boum, Equorumque militarium Armenta: Saltus atque dumeta, Lupi, Cuniculi, Apri, Cervi, pererrant. E volatilibus Phasiani, Anates amnicę, palumbes, Turtures, Coturnices, ac sylvestres Gallinæ cernuntur. Imperii majestas. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat Imperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quoad is diuturna pace in delitias atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præcipuè *Cubu* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Summus vero & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima Regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobunanga* Tyrannus. Hujus in solium à conjuratis interempti, liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factioné ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicosama* sive *Taico* Monarcha est Iaponiæ: Vrbium nomina. *Iaponia* Vrbs primaria *Meacum*, Civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis Insulanorum tertia parte imminuta est. In hac summus Magistratus Iaponiæ moratur, tribus Viris constans. Sunt

præterea *Ossacaja* Civitas illustris, potens, libera, omnium ut quidam autumant totius Orientis opulentissima. Magna hic Mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident xxx aureorum millia, qui majores, incredibilem summam. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, situ oportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coja* Civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Combodasii* vocant. Principes omnes in hac Vrbe sepeliuntur: aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt, sepeliendum: tanta hujus loci veneratio. *Fiongo* Vrbs decem & octo leucis Meaco distans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devastata fuit. Eamque anno CIↃIↃXCVI terræmotus sic convulsit, ut non minima eius pars ad terram allisa sit: & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangasaqui* Vrbs non contemnenda leucis quinis disjuncta à mari Sacai opposita. Habet etiam *Vosuquin*, *Funajum*, *Tosam* Vrbes nobilissimas, & alias quas brevitatis studio prætereo.

Portus. Portus marini hic multi, inter quos *Ochinosamanus*, in quo ferè magnus navium numerus stat.

Montes. Editi præruptique Montes, cum alii passim, tum II præcipua nobilitate visuntur, quorum alter incertæ appellationis, adsiduè flammas evomit: inque ejus cacumine, certis Hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusus nube sese Cacodæmon ostendit: alter *Figenojama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut etiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet.

Opera publica. Magnifica exstruunt Templa & Sacerdotum utriusque sexus sumtuosa Cœnobia: superba etiam & visenda palatia. Palatii regii ex Paullo Veneto, supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aularum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumtuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicosama* quem nunc hic Monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam mille *Tatamis* (storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbriis damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, IV lata est. Hæc è ligno maximi pretii ædificata est, tantoque Auro intus nitet, ut pænè incredibile videatur. Ante hanc aulam in planicie pulcherrima, jussit erigi Theatrum ad agendas Comœdias, utrimque vero nonnullo intervallo divulsas turres binas trium quatuorve contignationum. Multa hic prætereo brevitati studens. Privata. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte visendis.

Ratio gubernandi. Meaci III. *Viri* (qui totius Regni Primores summum Magistratum constituunt) degunt, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus, qui *Zazo* dicitur, pontificis instar, præest sacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In v autem ordines divisa gens est, quorum primus eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur, hosce communi omnes nomine *Tonos* nuncupant, quamquam inter ipsos Tonos alii dein existant dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum & Comitum. Alter ordo eorum est, qui gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, Cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: Nec desunt

desunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem, bellicas una cum religione res tractent. Sed communi omnes appellatione *Bonzii* appellantur. Tertius Civium & reliquæ Nobilitatis est. Sequuntur Institores ac Sellularii: & variarum opifices rerum egregia ferme solertia. Postremus est Agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exsilii, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos Latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere, per Civium ora transvectos, extra urbem cruci affigi mos est. In Dei cultu quod potissimum Iustitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris Religionis utuntur iis quos dixi, *Bonziis*. Inter Numina suppliciter adoranda, sunt *Amida & Xoca*. Sed habent & alia, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonę valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorũ quæ ad corpus pertinent, largitores: hosce *Camis* appellant. Multa hic variis locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonsiorum* Schola est in opido *Banoum*, in qua solemni ritu gradus titulusque confertur à præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesuitarum* in quo Iapones linguam Lusitanicam, Europæi Japonicam discunt. Ipsi Japones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac benè à Natura informata gens est: judicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro est nulli. Maledicta, furta, impiam temerè jurandi consuetudinem, aleæ genus omne execrantur. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta plerisque vivacitas: firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: volsella depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput. Viri Nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt: In iis & somnum, sub ejecto cervicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Chinenses, cura: paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur, ut neque excidat quicquam, nec digitos extergere opus sit. Cœnationem ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquinent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant Herbis, Oryza, Pisce: divites ornant splendidè atque apparatè convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è Cedro Pinuve, palmæ fere altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur Auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis Aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Vigent hic Lusitanorum commercia. Inveniuntur enim Margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ rubei coloris, item alii Lapides pretiosi, qui una cum Auro Insulam ditissimam reddunt.

Schola. Mores. Victus. Commercia.

Insula. ZEilan, vel *Ceilon* Insula Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasseri* Terra delitiarum: & Indis *Hibernarum*. Hęc Ptol. *Taprobana* Barrio & Corsalo testibus : quod idem constanter affirmat *Nomina.* Varrerius, in suo de Ophyra Regione Opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauro Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (*Panigeneris* habent Græci Ptolemæi codices) esse : cui alii potius fidem habendam arbitrantur : Ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero Insula præstantissima jacet non longè à Comorino Promontorio , x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus CCXL Leucarum, vel ut alii dicunt CCIↃ aut IↃCC Milliarium : Longitudo Leucarum *Situs.* LXXVIII, seu Milliarium CCXL, vel CCL. Latitudo autem Leucarum XLIV, aut millisarium CXL. Hæc licet sub Zona torrida, subque candenti Sydere sita, Cœlo tamen ita temperato, Aëre tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ provincias hac parte excedat : nonnullique isthic Paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. *Cœli temperies.* Mira Cœli clementia incredibilisque temperies hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuo viret. Flores varii leguntur. Adeo ut cum Poëta de hac Insula canere liceat: *Soli fertilitas.*

Hic ver purpureum, varios hic Flumina circum
Fundit humus Flores ----

Arbores perpetuo Floribus aut Fructibus onustæ sunt , ut sunt Mala Assyria incredibili suavitate , Mala Medica, Citria optima, Aurantia, Limones, aliique Fructus nobilissimi. Fert & Palmam & Aromata , Cinnamomum , Cardamomum , Caryophyllum, Piper, aliaque. Ceterum Incolis cibum, potum, navigia , unica Palma subministrat. Fructum vocant *Coquen* , librum *Cayro*. Ex Arborum truncis naves compinguntur, è foliis vela , ex cortice funes , cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo, ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. Oryza tamen parcè hic provenit, quæ ex Regno Malabar & Caromandel copiosè eo defertur. Auri, Argenti, ceterorumque Metallorum Fodinas habet , quas tamen Reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur, ne quis illis Bellum inferat, cupidine Auri. Ferrum quoque, Linum & Sulphur producit. Eboris item ingentem vim. *Animalium varietas.* Sunt & Gemmæ hujus Insulæ plurimæ , Rubini , Hyacinthi, Saphyri, Chrysolithi, & quos vulgo vocant *Ochi di gatta*. Ferarum omne genus , Cervorum , Hinnulorum, Aprorum , Leporum, Cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum vero nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur , ut Pannos , Aulæa, Telam, pretio in singulos palmos definito, ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt vero hi Elephanti totius Indiæ Orientalis nobilissimi, atque à ceteris, ut verissimè probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis Animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in Elephantorum mentionem incidimus , non abs re visum de hoc Animali

mali pauca subjicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentem ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursu ejus incessum adæquare queat. Repertos subinde Elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspiriis & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex Elephantis maribus sunt: Femellæ enim breviusculos habent. Animal est mirè zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut & pastum & somnum fastidiat. Memorabilem Historiam refert de Elephante Christophorus Acosta, quam hoc loco Justi Lipsii V. C. verbis inseremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non erat oblatus. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas æneum ejus cibarium ostendit perfluens, caussam hanc moræ esse, non posse se in pertusum vas cibum indere. Iubet igitur, si esse velit, ad Fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret. Promuscide aufert, Fabro offert. Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum absentem, hunc præsentem, denique redire jubet cum illo ipso vase. Facit, & Fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit: Nam ille catus lebetem resumptum ad Flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi caussa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad Fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam: vas denique sumit, & refingit probè atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad Flumen & ad haustum: dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum.* Hæc libuit hoc loco interserere, ut lectionis fastidium atque satietas nonnihil levaretur. Avium præterea omnis generis, Pavonum, Gallinarum, Columbarum &c. ingens copia. Vnus hic Rex olim imperabat: is postea dolo sublatus fuit, diviso inter multos Principes Imperio. Suntque nunc Reges Insulani novem. Horum potentissimus est *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum: hi sunt Reges *Ianasapitan, Triquinamale, Batecolon, Villassem, Tananaca, Laula, Galle* & *Cande*. Refert Joannes Hugo Linscotanus in suo itinerario cap. XIV Chirurgũ quemdam præcipuum è Regibus è medio sustulisse, sibique Imperium adscripsisse, pulsis insigni tyrannide ceteris. Hunc Chirurgum Regni potentem *Raju* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem esse: verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infesti sunt tantamque tyrannidem oderunt, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui discessum dicti Hugonis præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, sed irrito conatu, auxilio à Lusitanis allato. In hac Insula VIII sunt Vrbes, quarum primaria est *Colmuchi*. Hic complures Naves Cinnamomo, Elephantibus ac Gemmis variis onerantur. In hac Portugallenses *Vrbes.*

tugallenses Arcem habent Rege permittente à se exstructam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea sex Portus præcipuos, præter alios minus celebres. Insula valde montosa est, visiturque Mons sublimis altissimo Situ inter totius Indiæ cacumina; Jncolis *Pico de Adam* dicitur. Credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse, & Adamum ibidem à Deo creatum, dicuntq; etiamnum hodie exstare primi Parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdam Mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Patritius in fastigio hujus montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus Regionis omnes Incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam: memorare enim Incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum, culpam redemisse. Refert idem auctor esse alium Montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices Pyropi reperiuntur, qui vulgo Rubini dicuntur. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut Silvas ac Nemora hac arbore refertas habeant. Incolæ maritimi Mahumetani magna ex parte sunt: mediterranei Gentiles (*Cingalas* vocant), color illis albus, statura procera, abdomen prominens: ventrem enim curant. Jmbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormentis scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed eorum arma arundines sunt: ob id perraro in prælio occumbunt. Sunt autem ingeniosissimi, & ex Auro, Argento, Ferro, Ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive Scloporum Fistulas insigni arte nunc formant, velut artifici manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo Crucis imaginem oblatam, quam Artifex Ceilanus ex Ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura: In Europa nihil tale. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissima tanti Regis *Cimelia*. In Histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. Victus eorum ex Lacte, Butyro, Caseo, ac Oriza est: potum ex Palmarum succo colligunt. Vestis infra umbilicum è Serico aut Gossipio. Superiora enim non tegunt. Nisi quod caput panno subtili contegunt. Aures Auro ac Gemmis ornant, Zonas gerunt aureas gemmis ornatas. Ipsa Insula commerciis valde ob Portuum frequentiam ac rerum affluentiam oportuna est.

Portus. Montes. Victus. Vestitus.

Atque hæc de Insula *Ceilon* deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient; ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longè maximam *Americam*, quam Isthmus nobilissimus, & Septentrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

Regio. HIspania Nova Americæ provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatiis disjecta, à Situs. Tavasco, sive Grialvi flumine Occidentem versus excurrens, ad S. Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septentrio finitur Granata nova, aliisque regionibus Novi mexicani regni nomine nunc signatis. Australe littus Pacifici Maris undis abluitur. Inter Æquinoctialem & Cancri Tropicum penè concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum penè Ver. Mensibus Iunio, Iu-Cali temperies. lio, Augusto atque Septembri assiduæ pluviæ, leniumque ventorum ab utroque Mari commodissimi flatus, diurnos, æstivosque calores, disjiciunt ac temperant, quę vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commodè habitetur, contra Veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub Soli fertilitas. torrida jaceat Zona. Abundat regio ipsa mineris opulentissimis Auri, Argenti, Ferri & Æris: mittit Cassiam Fistulam, & Fructus quosdam, quos Incolæ *Cacao* nominant Amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitum conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper Frugibus, Fructibusque quos in Europa habemus, affluit: Tritico, Hordeo, omne genus Leguminibus, Oleribus, Lactucis, Brassicis, Raphanis, Cæpis, Porro, Petroselino, Rapis, Pastinacis, Malis insanis, Beta, Spinachio, Pisis, Fabis, Lenticulis & similibus. Sunt & Mala aurea, Limones, Mala Citria, Persica, Armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam Poma & Pira, sed tantum mediocriter, Pruna rara, Ficus magna abundantia. Malorum Cotoneorum mirificus proventus. Mala Granata satis multa: Cerasa hactenus non admodum feliciter provenere. Vineæ insuper sunt ferentes uvas, sed ex iis Vinum non conficitur. Oleæ, Saccarum, Mora. Habet præterea multas alias Fruges & Fructus nobis incognitos: imprimis Granum *Maiz* dictum Ciceri non absimile magna copia, ex quo panem conficiunt. Varia item profert Animalia, ut sunt Oves, Vaccæ, Capræ, Animalium varietas. Porci, Equi, Asini, Canes, Feles, aliaque animalia similia: istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Item Leones, Tigres, Vrsi, Apri, Vulpes, aliaque fera & silvestria Animalia: item Cervi, Lepores, Cuniculi. Præter hæc sunt & quæ appellant *Sainos*, animalia Imperii majorum. instar exigui Porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent. Eunt turmatim per silvas, & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo. Avium non minor est varietas, ut sunt, Anseres, Anates, Coturnices, Gallinæ quæ nostras longè superant, & alię. Occupata primum fuit ab *Hispanis* hæc regio anno CIↃIↃXVIII Duce *Ferdinando Cortesio*: cum maxima tamen suorum & Incolarum strage, cui remunerationis causa dono concessa fuit *Tecoantepec* regio novæ Hispaniæ, à Carolo V. Imp. Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos CXXX, post IↃCXIX annos quam à *Chichimeicis* Mexicana terra primum occupata fuit. Horum ultimus fuit *Motezuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo Mexicanorum Regum familia intercidit. Incolitur porro hæc pars ab Hispanis, qui multas in ea habent Colonias, nempe, *Compostellam, Colimam, Purificationem, Guadalajaram, Mechoacam, Cacatulam, Mexico*, & alias.

& alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ regiones, nempe nova *Galitia, Mechuacan, Mexico*, & *Guastecan*. *Nova Galitia* ab incolis prius *Xalisco* vocabatur: quam primus detexit & acquisivit *Nunus Gusmannus*, qui in ea urbes aliquot fundavit, nempe *Compostellam* ubi sedes Episcopalis & Consilium Regium: *Spiritus S. Conceptionis, Michaëlis* & *Gaudalajaram* celeberrimam ac totius Regni Caput. Pertinet ad Novam Galitiam regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab Vrbe hujus nominis. Jacet autem inter fl. *Piasila*, & fl. S. Sebastiani, qui antequam in mare se exoneret, à terra absorbetur. Metropolis Vrbs est *Culiacan*, ubi Hispani fundarunt Coloniam Domus Michaëlis. *Mechauchan* regio ambitum habet XL leucarum, & ex opulentioribus ac fertilioribus est hujus Novæ Hispaniæ regnis: nam in ea Maiz ter maturescit singulis annis, & alii etiam Fructus. Regio hæc duas continet Vrbes principales ab Hispanis cultas, in quibus vigent Mercimonia, nempe *Pascuar* & *Valadolid*, quæ est Episcopalis sedes, præter alias minus celebres. *Mexicana regio* cæteris non tantum Novæ Hispaniæ præstat, sed universæ etiam Americæ. Nomen sumpsit ab Vrbe *Mexico*, quæ *Temistitan* quoque nuncupatur. Metropolis est Provinciæ Mexicanæ. Hęc sita erat in peramplę paludis medio, antequam à Cortesio occuparetur, qui eam ad ejusdem Lacus ripam transtulit, estque nunc optimè fabricata, ambitum occupans sex milliar. Ital. cujus unam partem Hispani inhabitant, reliquam vero Indigenæ. *Mexico* tantundem sonat atque fons & scaturigo, à primis fundatoribus sic appellata, ob scaturigines fontium varias quæ hanc Vrbem circumdant. Hæc Vrbs præcipua erat ac nobilissima totius Indiæ, imo totius Orbis maxima, quam Ferdinandus Cortesius expugnavit anno CIↃIↃXXI. Hæc cum totius Jmperii Mexicani Caput esset, Ædium capiebat LXX millia. Regis quidem & Nobilium Ædes erant amplæ, commodè & affabrè exstructæ, vulgi vero humiles & viliores. Resident in hac Vrbe Archiepiscopus, & Prorex, ac Tribunal supremum Novæ Hispaniæ. Est etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. Jn Lacubus porro Mexicanis & circa eorum ripas jacent L Opida, quorum quodvis, continet plus minus XCIↃ domorum. Post Mexicum est *Tescura* Vrbs ad ripam ejusdem Lacus, quæ amplitudine sua Mexicum ipsum adæquat. Est etiam in hac Provincia *Angelorum civitas*, quę prius *Vacipalam*, id est terra Serpentum, vocabatur, quæ Lanificio celebris imprimis est, cujus ager vallibus & planiciebus distinctus est, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna Segetum ac Fructuum copia colligitur. *Guastecan* regio Novæ Hispaniæ ad *Mare del Nort* posita est. II hic Colonias Hispani habent, nempe *Panuco* & *D. Iacobi a Vallibus*. Postremo in Nova Hispania est *Tlascalan* Vrbs, quæ post Mexicum secundum tenet locum, estque valde populosa & opulenta & agro fœcundo, Reipublicæ more gubernatur, sub possessione tamen Hispaniarum Regis. Sunt in Nova Hispania Lacus multi, magna ex parte ita salsi, ut sal ex iis conficiatur. Præcipuus is est, qui *Chapalicum mare* ob immensitatem vocatur. Est & Vrbis Mexicanæ Lacus. Sunt & in ea Fluvii quamplurimi piscibus abundãtes, quorum aliqui etiam auriferi sunt. Inveniuntur etiam in iis Crocodili, quorum carnibus vescuntur Incolæ. Est autẽ regio Montibus & rupibus asperrimis

Vrbes. *Lacus* *Flumina.* *Montes.*

asperrimis referta. In Provincia Mexicana Mons est flammivomus, qui *Popocampeche* incolis vocatur. Est & Mons in regione *Guastecan* in quo II reperiuntur Fontes, alter scilicet Picis nigræ, alter vero Picis rubræ ferventis. Est præterea hæc Provincia Silvis Nemoribusque plena: ac universa Arbores magna copia profert, maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & Cedros tantæ magnitudinis & crassitudinis, ut ex iis trabes quadrangulæ centum & viginti pedes longæ, XII vero latæ conficiantur, tanta quidem copia, ut Montes Cedris, ut apud nos Quercubus aut Pinis consitos dicas. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiæ partibus plurima & quidem superba & magnifica Templa idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quæ Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Imprimis fuit in Vrbe Mexico celeberrimum Templum *Vitzilipuztli*, ambitum amplissimũ habens, atque aream intus pulcherrimam. Inprimis vero res admiratione digna, cura quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum tum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiæ disciplina. Sunt Indi rerum Mechanicarum egregii artifices, præsertim in contexendis variis Avium plumis & Ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut sæpissime integro die cibum non sumant, quo speciosius concinnent & aptent, vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant magis ne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis Animal quodcunque, aut Florem aut Herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & præcipua est conditio, & præ cæteris artificiosa: adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis Artificio, adeo ut vel Herbas quasvis, tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisitè, ut a naturalibus differre non dicas. Sola Mexicana Civitas, omnem politiam & vivendi rationem totius Novæ Hispaniæ patefacit. Quæ cum esset totius Imperii Metropolis, diversæ eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Itaque singulæ Nationes sua loca probè ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinis fora observarent, omnibus rebus venalibus optimè instructa. Itaque singula opificii, & mercaturæ genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli præoccupare licebat, quæ certè non exigua est politiæ species. Neque commodius aut Vrbs, aut Domus quæpiam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis præfinita certaque loca statuendo, quod ab Indis observabatur.

Opera publica.

Opificia.

Mercimonia.

VIRGINIA.

Insula. SEquuntur in nostra Methodo *Virginia & Florida.* *Virginia* quæ primo loco occurrit, nomen à *Vigino* Regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult *Unde dicta.* ille qui Francisci Draci expeditionis anno CIƆIƆ LXXXIV ad Occidentales Indias Diarium aut Commentarium edidit, ab Elizabetha Angliæ Regina no- *Soli fertilitas.* men tulit. Incolis *Wingandacoa* dicitur. Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid Vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Vinum, Oleum, Fabas incolis *Okindgere*, Pisa, quæ illis *Wickanzevvr*: Pepones & Melones, ipsis *Macocquer*: Herbas varias: Castaneas, Nuces Juglandes, Fraga, aliosque Fructus nobilissimos: item Alumen, Picem aridam & liquidam, Terebinthinam, Ferrum, Cuprum, Sericum, Linum, Cannabim, Gemmas, aliaque plurima. Verum ante alia Frumentum, (*Pagatovvr* indigenæ vocant & Indi Occidentales *Maiz*) incredibili fœcunditate luxuriat: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Agros enim leviter expurgatos, & loliis evulsis sarritos, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant Incolæ, quantum nostri ad Fruges serendas requirunt, sed lignea pala modicè vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque effossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriam prorumpunt. Animalia in nonnullis locis producit varia; Vrsos, Leones, Lupos, Cunicu- *Animalium varietas.* los, & quæ Incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquovvot*, & *Squirels*. Aves præterea cum alias, tum Gallos & Galli- *Opida.* nas Indicas, Columbas, Perdices, Grues, Cygnos, Anseres, Psitacos, Falcones, & Accipitres. Opida hic exigua, decem aut duodecim Ædium capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, Templo, Principis, Procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum vænalium, domibusque Incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ: *Pysbokonnok*, mulierum civitas, *Chipanum*, *Weopomiok*, *Muscamunge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake* civitas *Flumina.* ampla, *Chovvanaoke*, *Sequotam*, & aliæ. Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopano*, *News*, & alia. Quatuor *Silvæ.* mensibus anni Februario, Martio, Aprili & Majo, copiosa hic Acipenserum captura: atq; etiam iisdem mensibus Alecam. Sunt & Troctæ saporis jucundissimi, optimi nutrimenti: Rajæ, Mugiles, Passeres, ac multa alia genera Piscium. Silvas etiam habet & Nemora frequentia, Cuniculis, Leporibus, atque Avibus referta. Silvę non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hyrcania nudæ gignentium & steriles; sed celsissimis atq; optimis quæ in toto Orbe reperiantur, Cedris consitæ,

Pinis,

nes, Perdices, Psitaci, Columbæ, Palumbi, Turtures, Merulæ, Cornices, atque alia. Sunt & varia genera Serpentium, atque animal quoddam Leoni Aphricano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque iis pericula effugiat. Mansit hæc Provincia postquam à Joanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente, propter Incolarum ferociam. Procedente deinde tempore, Ferdinandus Sottus, præfecturam hanc a Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurariis nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæq;, dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat Auri secturis, mœrore confectus interiit, milites sociiq; passim à Barbaris cæsi & discerpti sunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli noni, duce Ioanne Rhibaldo, Floridam versus enavigarunt, inprospere hac illis cedente navigatione. Alteram æque infaustam navigationem Duce Landoniero susceperunt Galli, anno CIↃIↃLXII extructa arce Carolina, quæ brevi ab Hispanis occupata fuit. Biennio post Dominicus Gourguesius comparata classe trium navium, cum centum quinquaginta militibus & LXXX nautis, ultus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum a Rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neque ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, mansitque

Imperiũ. majorũ.

Hispanis vacua harum terrarum possessio. Provinciæ celebriores Terræ Floridę ab Hispanis repertę, sunt *Panuca* Regio, in finibus Hispaniæ Novæ sita, cujus Incolæ bellicosi admodum, & in bello crudeles: captivos Idolis immolant & comedunt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec ante XL ætatis annum matrimonio junguntur. Hinc *Avanares* regio, & *Albarddosia* Provincia, quarum incolæ sunt versutissimi, moribusque a reliquis Indiæ populis differunt. Est quoque in Florida *Iaguazia* Regio, cujus incolæ adeo cursu valent, ut Cervos superent & capiant, curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & Provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalchia*, *Authia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior: & in Montibus *Apalchicis* ingentes Rivi oriuntur Auri Argentique arenas provolventes, quas Incolæ ripis per fossas diductis, colligunt, & secundo flumine ad Maris littora venales deferunt. Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum Regium. Ostium fluvii tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria quorum alterum Occidentem, alterum Septentrionem spectat: item *Rio seco*, *Fl. Magnus*, aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravabi*, *Majus*, & alia. Regio plana est, ac paucos habet montes in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fluvium Portum Regium multæ sunt Silvæ Quercubus & Cedris consitæ, in quibus Cervi plurimi ac Feræ, etiam multi Pavones Indici reperiebantur. Incolæ ingenio vafro sunt ac subdolo, ab bellum & vindictam proni.

Flumina. *Montes.* *Silvæ.* *Mores.*

Mmmm Succedunt

CVBA.

SVccedunt nunc Insulæ, *Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margarita* in nostra Methodo explicandæ. *Cuba* insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina & Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha & O*, si Petro Martyri credimus. Ea ad Occidentem mari secernitur à Jucatana, ad Ortum Freto ab Hispaniola, ad Austrum est Jamaica. Ejus Longitudo ab Ortu in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius leucas Hispanicas: xv, & alicubi xx habet in Latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancri. Qui Cubam videre, Salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: estque fertilissima Auri sed non puri, & optimi Æris ditissima. Magnam profert Rubiæ tinctorum copiam. Saccari item ingentem vim: Frumenta, Fruges ac Fructus varios, atque herbas. Gignit insuper Cassiam fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum, Aloes, & Cinnamomum. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitiis fuisse memorantur. Nemora Porcos & Boves maxima abundantia nutriunt. Sex Vrbibus habitatur, quarum præcipuæ *S. Iacobi & Havana*, illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis: Hæc totius insulæ Emporium & Navale: ad hanc solet classis Regia tamdiu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot sunt quæ oram omnem contra hostes tueantur. Multos habet hæc insula auriferos fl. quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa. Montesque affatim Auri præbent secturis generosis. Estque in eadem insula non procul à mari mons, è quo Bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac insula describit Gonzalus Ovetanus: Vallem quandam inter duos montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum Lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia hunc vocassent) quæ Lapideos Globos producit tanto numero, ut quis multas inde naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphæricam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab Artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti Solem & Aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque vivebant hortis, & sine Legibus suapte natura rectum colebant. Nudi fere incedebant, raro tuniculis quibusdam bombycinis induti. In Nuptiis mirum ritum observabant: sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat, sed si Dominus esset, Domini vicem ejus supplebant: si Mercator, Mercatores: si denique Rusticus, Domini vel Mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere

Regio. Situs. Caliditas. Animalium varietas. Flumina. Montes. Montes.

Regio. Nomina. INsula hæc Marco Paullo *Zipangri* dicitur, olim *Chryse* Magino, Mercatori *Aurea Chersonesus*: Eam vulgo *Japoniam* & *Iapan* vocant. Præcipuæ tres Insulæ sunt, Petro Maffejo teste, circumfusis aliis minoribus interfluo Euripo disjunctæ. Prima & maxima *Iapan* dicta, in satrapias aut Regna tria & quinquaginta dividitur: quorum potentissima sunt, *Meaci* & *Amanguncii*. Secunda dicitur *Ximo*, habetque Regna novem in quibus præcipua sunt *Bungi* & *Figen*. Tertia est *Xicocum* quæ IV Regna continet. Situs. Totius terræ longitudo ferme in ducentas, uti ferunt, leucas procurrit. Huic nequaquam respondet Latitudo: decem tantum alicubi patet: summum XXX, non amplius. De ambitu nihil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in Arctum à trigesimo gradu ad trigesimum ferè octavum. Ab Oriente observa est Novæ Hispaniæ. A Septentrione Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente spectat Chinenses. A Meridie, vasto Mari interfuso, inexploratas habet terras. Salubris hic Cœli temperies, frigori & nivibus regio valde obnoxia, neq; Cœli qualitas. admodum ferax. Mense Septembri Orizam, nonnullis etiam in locis Majo Triticum metunt: neque ex eo panem ut nos conficiunt, sed genus quoddam Offæ, seu Soli fertilitas. polentæ. E terræ visceribus Incolæ varia effodiunt metalla: & exteras longèque dissitas Nationes ea merce pelliciunt. Estque hæc Insula in tantum Auri ferax, ut Marcus Paullus Venetus testetur suo tempore Palatium regium aureis laminis tectum fuisse, haud aliter quam apud nos magnæ domus Plumbo vel Cupro operiuntur. Arbores vel ad amœnitatem, vel ad fructum ferunt haud absimiles nostris. Plurima vero variis locis exsurgit Cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut inde Fabri Basilicarum Columnas, & cujuslibet quamvis capacis Onerariæ malos efficiant. Ex Animantium genere, Oves, Porcum, Gallinam, Anserem, fædasque alias Animalium varietas. domi haud quaquam alunt Iaponii. Campos & prata, Boum, Equorumque militarium Armenta: Saltus atque dumeta, Lupi, Cuniculi, Apri, Cervi, pererrant. E volatilibus Phasiani, Anates amnicę, palumbes, Turtures, Coturnices, ac sylvestres Gallinæ cernuntur. Imperiū majestas. *Iaponium* omne nomen uni quondam parebat Jmperatori, cui titulus *Vo*, seu *Dair*: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus, Præfectis ac Satrapis ac præcipuè *Cubis* (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cœpit esse. Summus vero & potentissimus Iaponiorum habetur ille quisquis *Meacum* & *Meaco* finitima nobilissima Regna (quem tractum communi nomine *Tensam* nuncupant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca ante aliquot annos obtinebat *Nobunanga* Tyrannus. Hujus in solium à conjuratis interempti, liberis ejusdem aut pulsis, aut occisis, per factioné ac vim præcipuus è Ducum numero *Faxiba* successit. Nunc autem *Taicosama* sive *Taico* Monarcha est Iaponiæ: *Iaponiæ* Vrbs primaria Vrbium nomina. *Meacum*, Civitas maxima, cujus ambitus unum & viginti milliaria patuit, sed nunc bellis intestinis Insulanorum tertia parte imminuta est. In hac summus Magistratus Iaponiæ moratur, tribus Viris constans. Sunt

præterea *Ossacaja* Civitas illustris, potens, libera, omnium ut quidam autumant totius Orientis opulentissima. Magna hic Mercatorum undique concurrentium frequentia est, quorum qui mediocres facultates habent minimum possident xxx aureorum millia, qui majores, incredibilem summam. *Bungum* sui tractus Vrbs præcipua, situ oportuno. In hac Christianorum magnus est numerus. *Coja* Civitas *Bonsio* cuidam sacra, quem *Combodasi* vocant. Principes omnes in hac Vrbe sepeliuntur: aut si alibi, saltem huc dentem unum mittunt, sepeliendum: tanta hujus loci veneratio. *Fiongo* Vrbs decem & octo leucis Meaco distans. Hæc Nobunangæ tempore majorem in partem devastata fuit. Eamque anno CIↃIↃXCVI terræmotus sic convulsit, ut non minima eius pars ad terram allisa sit: & paullo post etiam maxima pars, ut dicunt, igne conflagrarit. *Amangasaqui* Vrbs non contemnenda leucis quinis disjuncta à mari Sacai opposita Habet etiam *Vosuquin*, *Funaium*, *Tosam* Vrbes nobilissimas, & alias quas brevitatis studio prætereo. Portus marini hic multi, inter quos *Ochinosamanus*, in quo ferè magnus navium numerus stat. Editi præruptique Montes, cum alii passim, tum II præcipua nobilitate visuntur, quorum alter incertæ appellationis, adsiduè flammas evomit: inque ejus cacumine, certis Hominibus, postquam voti causa diu se maceraverint, splendida circumfusus nube sese Cacodæmon ostendit: alter *Figenojama* nomine spectatæ altitudinis est, adeo ut ètiam ipsas nubes leucarum aliquot intervallo superet. Magnifica exstruunt Templa & Sacerdotum utriusque sexus sumtuosa Cœnobia: superba etiam & visenda Palatia. Palatii regii ex Paullo Veneto, supra mentionem fecimus, cujus tectum aureis laminis fuit opertum. Superficies quoque superior aularum & conclavium aureis laminis ferebatur tecta. Nec minus hodie sunt in hujusmodi operibus sumtuosi & magnifici. *Taico* sive *Taicosama* quem nunc hic Monarcham esse diximus, opere visendo & stupendo moles excitavit. Hic exstrui curavit aulam mille *Tatamis* (storeæ elegantissimæ genus est) opertam cum suis fimbriis damascenis, holosericis, aureis: quælibet autem harum storearum octo palmos longa, IV lata est. Hæc è ligno maximi pretii ædificata est, tantoque Auro intus nitet, ut pænè incredibile videatur. Ante hanc aulam in planicie pulcherrima, jussit erigi Theatrum ad agendas Comœdias, utrimque vero nonnullo intervallo divulsas turres binas trium quatuorve contignationum. Multa hic prætereo brevitati studens. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis utuntur ædibus, elegantia & arte visendis. Meaci III. *Viri* (qui totius Regni Primores summum Magistratum constituunt) degunt, penes quos summa est rerum constituendarum potestas. Primus, qui *Zazo* dicitur, Pontificis instar, præest sacris. Secundus *Voo* dignitatibus & honoribus. Tertius *Cubacama* paci & bello. In V autem ordines divisa gens est, quorum primus eorum qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur, hosce communi omnes nomine *Tonos* nuncupant, quamquam inter ipsos Tonos alii dein existant dignitatis gradus, uti apud nos Regum, Ducum, Marchionum & Comitum. Alter ordo eorum est, qui gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, Cælibem hi profitentur vitam. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: Nec desunt

Portus. *Montes.* *Opera publica.* *Privata.* *Ratio gubernandi.*

desunt qui ad Rhodiorum Equitum speciem, bellicas una cum religione res tractent. Sed communi omnes appellatione *Bonzii* appellantur. Tertius Civium & reliquæ Nobilitatis est. Sequuntur Institores ac Sellularii: & variarum opifices rerum egregia ferme solertia. Postremus est Agricolarum locus. Sontibus quolibet nomine, haud leviora quam exsilii, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. Gladio ferme trucidantur improvidi: quibusdam tamen locis comprehensos Latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere, per Civium ora transvectos, extra urbem cruci affigi mos est. In Dei cultu quod potissimum Iustitiæ munus est, miserandum in modum errant. Magistris Religionis utuntur iis quos dixi, *Bonziis*. Jnter Numina suppliciter adoranda, sunt *Amida & Xoca*. Sed habent & alia, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, quos *Fotoquos* vocant. Alios etiam veluti minorum gentium Deos adorant, bonę valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorũ quæ ad corpus pertinent, largitores: hosce *Camis* appellant. Multa hic variis locis Gymnasia, quas Academias dicimus. *Bonsiorum* Schola est in opido *Banoum*, in qua solemni ritu gradus titulusque confertur à præfecto studiorum. Est & inter alia *Seminarium Iesuitarum* in quo Iapones linguam Lusitanicam, Europæi Japonicam discunt. Ipsi Japones etiam typis ad impressionem utuntur. In universum autem, acuta, sagax, ac benè à Natura informata gens est: judicio, docilitate, memoria. Paupertas dedecori aut probro est nulli. Maledicta, furta, impiam temerè jurandi consuetudinem, aleæ genus omne execrantur. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporis habitu gloriantur. Lenta plerisque vivacitas: firmæ vires: in sexagesimum usque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo varius est mos: volsella depilant, pueri sinciput, plebei ac rustici dimidium caput. Viri Nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque pavimenta consternunt: In iis & somnum, sub,ecto cervicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quam apud Chinenses, cura: paxillulis item ipsi duobus inter edendum ita scienter utuntur, ut neque excidat quicquam, nec digitos extergere opus sit. Cœnationem ingrediuntur discalceati, ne catastromata calcando coinquinent. Tenuiores, ad mare præsertim, victitant Herbis, Oryza, Pisce: divites ornant splendidè atque apparatè convivium: in singula fercula, sine linteis aut mappis mutatur sua cuique convivæ mensa è Cedro Pinuve, palmæ fere altitudine. Cibi confecti in pyramidem exstruuntur Auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. Nonnunquam etiam rostro pedibusque inauratis Aves integræ nobilibus patinis inferuntur. Vigent hic Lusitanorum commercia. Inveniuntur enim Margaritæ magna copia, rotundæ ac crassæ rubei coloris, item alii Lapides pretiosi, qui una cum Auro Insulam ditissimam reddunt.

Schola. Mores. Victus. Commercia.

Insula. *Nomina.* ZEilan, vel *Ceilon* Insula Arabibus dicitur *Tenarizim* & *Ternasseri* Terra delitiarum: & Indis *Hibernarum.* Hęc Ptol. *Taprobana* Barrio & Corsalo testibus : quod idem constanter affirmat Varrerius, in suo de Ophyra Regione Opusculo. Quorum sententiæ lubens accedit Ortelius in suo Thesauro Geographico. Mercator vero noster censet *Nanigerim* (*Panigeneris* habent Græci Ptolemæi codices) esse: cui alii potius fidem habendam arbitrantur: Ego rem in medio relinquo. *Zeilan* vero Insula præstantissima jacet non longè à Comorino Promontorio, x gradibus ab Æquatore. Ambitus ejus CCXL Leucarum, vel ut alii dicunt CCIↃ aut IↃCC Milliarium: *Situs.* Longitudo Leucarum LXXVIII, seu Milliarium CCXL, vel CCL. Latitudo autem Leucarum XLIV, aut Milliarium CXL. Hæc licet sub Zona torrida, subque candenti Sydere sita, Cœlo tamen ita temperato, Aëre tam salubri fruitur, ut omnes Indiæ provincias hac parte excedat: nonnullique isthic Paradisum terrestrem fuisse olim arbitrentur. *Cæli temperies.* Mira Cœli clementia incredibilisque temperies hieme æstateque nunquam sævientibus. Ager fertilis perpetuo viret. Flores varii leguntur. Adeo ut cum Poëta de hac Insula canere liceat: *Soli fertilitas.*

Hic ver purpureum, varios hic Flumina circum
Fundit humus Flores ----

Arbores perpetuo Floribus aut Fructibus onustæ sunt, ut sunt Mala Assyria incredibili suavitate, Mala Medica, Citria optima, Aurantia, Limones, aliique Fructus nobilissimi. Fert & Palmam & Aromata, Cinnamomum, Cardamomum, Caryophyllum, Piper, aliaque. Ceterum Incolis cibum, potum, navigia, unica Palma subministrat. Fructum vocant *Coquen*, librum *Cayro.* Ex Arborum truncis naves compinguntur, è foliis vela, ex cortice funes, cujus tenuioribus partibus pro filo utuntur ad vela consuenda, trabesque colligandas, sine ullo clavo ferreo, ita exstructam navem onerant fructibus ejusdem arboris. Oryza tamen parcè hic provenit, quæ ex Regno Malabar & Caromandel copiosè eo defertur. Auri, Argenti, ceterorumque Metallorum Fodinas habet, quas tamen Reges non permittunt exhauriri, eas velut thesaurorum loco in ostentationem servantes. Nonnullis causa videtur, ne quis illis Bellum inferat, cupidine Auri. Ferrum quoque, Linum & Sulphur producit. Eboris item ingentem vim. *Animalium varietas.* Sunt & Gemmæ hujus Insulæ plurimæ, Rubini, Hyacinthi, Saphyri, Chrysolithi, & quos vulgo vocant *Ochi di gatta.* Ferarum omne genus, Cervorum, Hinnulorum, Aprorum, Leporum, Cuniculorum, & similium magna copia. Elephantorum verò nusquam major frequentia & bonitas. Hos venales habent miro modo. Ad mensuram enim admetiuntur, ut Pannos, Aulæa, Telam, pretio in singulos palmos definito, ita cum magnitudine crescit æstimatio. Sunt vero hi Elephanti totius Indiæ Orientalis nobilissimi, atque à ceteris, ut verissimè probatum esse memorat Hugo Linscotanus, ejusdem generis Animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur. Sed quoniam in Elephantorum mentionem incidimus, non abs re visum de hoc Animali

mali pauca subjicere. Elephantem vocant Arabes *Fil*, ac dentem ejus *Cenafil*, Æthiopes *Itembo*. Animal disciplinæ capax est, & natura mite & tractabile. Incessu tardum videtur, cum tamen ne vel expeditus quispiam cursu ejus incessum adæquare queat. Repertos subinde Elephantos aliquos ferunt, qui noctu cum suspiriis & lachrymis iniquam suam sortem deplorare videbantur. Vivunt annos ducentos. Magni illi dentes non nisi ex Elephantis maribus sunt: Femellæ enim breviusculos habent. Animal est mirè zelotypum, atque adeo præ nimia zelotypia in furorem subinde tantum rapitur, ut & pastum & somnum fastidiat. Memorabilem Historiam refert de Elephante Christophorus Acosta, quam hoc loco Justi Lipsii V. C. verbis inseremus. *Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non erat oblatus. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas æneum ejus cibarium ostendit perfluens, caussam hanc moræ esse, non posse se in pertusum vas cibum indere. Iubet igitur, si esse velit, ad Fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret. Promuscide aufert*, Fabro offert. *Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. Inclamat illum absentem, hunc præsentem, denique redire jubet cum illo ipso vase. Facit, & Fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit: Nam ille catus lebetem resumptum ad Flumen defert, immergit, & aqua implet, periculi faciendi caussa. Videt effluere. Plenus itaque irarum ad Fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius Regis. Faber blandis verbis demulcet belluam: vas denique sumit, & refingit probè atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad* Flumen *& ad haustum: dum contineri aquam videt, vertit se ad adstantes, & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum: ita demum abit domum.* Hæc libuit hoc loco interserere, ut lectionis fastidium atque satietas nonnihil levaretur. Avium præterea omnis generis, Pavonum, Gallinarum, Columbarum &c. ingens copia. Vnus hic Rex olim imperabat: is postea dolo sublatus fuit, diviso inter multos Principes Imperio. Suntque nunc Reges Insulani novem. Horum potentissimus est *Colmuchi*, cui ceteri tributum pendunt annuum: hi sunt Reges *Ianasapitan, Triquinamale, Batecolon, Villassem, Tananaca, Laula, Galle* & *Cande*. Refert Joannes Hugo Linscotanus in suo itinerario cap. XIV Chirurgũ quemdam præcipuum è Regibus è medio sustulisse, sibique Imperium adscripsisse, pulsis insigni tyrannide ceteris. Hunc Chirurgum Regni potentem *Raju* appellari, prudentia & ingenio pollere, reique bellicæ haud rudem esse: verum nemini fidentem. Cingales huic, eodem referente, infesti sunt tantamque tyrannidem oderunt, pressi interim metu ad obedientiæ ministeria. Idem hostis Lusitanorum acerbissimus, eo anno qui discessum dicti Hugonis præcesserat, ex India, Arcem *Columbo* obsidione cinxerat, sed irrito conatu, auxilio à Lusitanis allato. In hac Insula VIII sunt Vrbes, quarum primaria est *Colmuchi*. Hic complures Naves Cinnamomo, Elephantibus ac Gemmis variis onerantur. In hac Portugallenses *Vrbes.*

tugallenses Arcem habent Rege permittente à se extructam. Portus est amplus & tutus. Habet præterea sex Portus præcipuos, præter alios minus celebres. Insula valde montosa est, visiturque Mons sublimis altissimo Situ inter totius Indiæ cacumina; Jncolis *Pico de Adam* dicitur. Credunt enim Indi firmiter isthic Paradisum fuisse, & Adamum ibidem à Deo creatum, dicuntq; etiamnum hodie exstare primi Parentis pedum impressa vestigia, longitudine duos palmos excedentia. Scribit ex relatu cujusdam Mercatoris Mahumetani Ludovicus Romanus Patritius in fastigio hujus montis specum esse quendam, quo se recipiebant ejus Regionis omnes Incolæ in primi Parentis sanctissimi memoriam: memorare enim Incolas Adamum post lapsum illic fletu & continentia, pœnitudine ductum, culpam redemisse. Refert idem auctor esse alium Montem vastissimæ longitudinis, ad cujus radices Pyropi reperiuntur, qui vulgo Rubini dicuntur. Cinnamomum hic nascitur præstantissimum tanta copia, ut Silvas ac Nemora hac arbore refertas habeant. Incolæ maritimi Mahumetani magna ex parte sunt: mediterranei Gentiles (*Cingalas* vocant), color illis albus, statura procera, abdomen prominens: ventrem enim curant. Jmbelles sunt, exigui spiritus, & ad bellum inepti. Tormentis scribit idem Ludovicus, non utuntur bellicis, nec ferro: sed eorum arma arundines sunt: ob id perraro in prælio occumbunt. Sunt autem ingeniosissimi, & ex Auro, Argento, Ferro, Ebore, opera faciunt politissima. Bombardarum sive Scloporum Fistulas insigni arte nunc formant, velut artifici manu exasciatas. Narrat sæpius jam nobis memoratus Linscotanus Archiepiscopo Crucis imaginem oblatam, quam Artifex Ceilanus ex Ebore confecerat, longitudine unius ulnæ, tanto artificio, ut capilli, barba, & ipsa facies viventis hominis gestum mentirentur, optima staturæ mensura: In Europa nihil tale. Quare ab Archiepiscopo arcæ inclusa ad Hispaniæ Regem missa fuit, digna æstimatione inter preciosissima tanti Regis *Cimelia*. In Histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione. Victus eorum ex Lacte, Butyro, Caseo, ac Oriza est: potum ex Palmarum succo colligunt. Vestis infra umbilicum è Serico aut Gossipio. Superiora enim non tegunt. Nisi quod caput panno subtili contegunt. Aures Auro ac Gemmis ornant, Zonas gerunt aureas gemmis ornatas. Ipsa Insula commerciis valde ob Portuum frequentiam ac rerum affluentiam oportuna est.

Portus. *Montes.* *Victus.* *Vestitus.*

Atque hæc de Insula *Ceilon* deque tertia Orbis parte *Asia* sufficient; ad quartam & postremam Orbis Terrarum partem longè maximam *Americam*, quam Isthmus nobilissimus, & Septentrionalem facit & Meridionalem, pergimus.

Regio. *Situs.* Hispania Nova Americæ provincia amplissima, cæteris cultior, amœnior ac populis frequentior. Hæc magnis terrarum spatiis disjecta, à Tavasco, sive Grialvi flumine Occidentem versus excurrens, ad S. Michaëlis & Culiacanas usque terras extenditur. Septentrio finitur Granata nova, aliisque regionibus Novi mexicani regni nomine nunc signatis. Australe littus Pacifici Maris undis abluitur. Inter Æquinoctialem & Cancri Tropicum pænè concluditur, ideoque dierum noctiumque exigua hic discrimina, & perpetuum pænè Ver. Mensibus Iunio, Iulio, Augusto atque Septembri assiduæ pluviæ, leniumque ventorum ab utroque Mari commodissimi flatus, *Cœli temperies.* diurnos, æstivosque calores, disjiciunt ac temperant, quæ vera est ratio cur istic sub Tropico æstivo commodè habitetur, contra Veterum Philosophorum opinionem. Aërem ergo habet temperatum, quamvis sub torrida jaceat Zona. Abundat regio ipsa mineris opulentissimis Auri, Argenti, Ferri & Æris: mittit Cassiam *Soli fertilitas.* Fistulam, & Fructus quosdam, quos Incolæ *Cacao* nominant Amygdalorum instar, ex quibus potum valde ab eis expetitum conficiunt. Gossypio ac omnibus insuper Frugibus, Fructibusque quos in Europa habemus, affluit: Tritico, Hordeo, omne genus Leguminibus, Oleribus, Lactucis, Brassicis, Raphanis, Cæpis, Porro, Petroselino, Rapis, Pastinacis, Malis insanis, Beta, Spinachio, Pisis, Fabis, Lenticulis & similibus. Sunt & Mala aurea, Limones, Mala Citria, Persica, Armeniaca, magna copia. Crescunt hic etiam Poma & Pira, sed tantum mediocriter, Pruna rara, Ficus magna abundantia. Malorum Cotoneorum mirificus proventus. Mala Granata satis multa: Cerasa hactenus non admodum feliciter provenere. Vineæ insuper sunt ferentes uvas, sed ex iis Vinum non conficitur. Oleæ, Saccarum, Mora. Habet præterea multas alias Fruges & Fructus nobis incognitos: imprimis Granum *Maiz* dictum Ciceri non absimile magna copia, ex quo panem conficiunt. Varia *Animalium varietas.* item profert Animalia, ut sunt Oves, Vaccæ, Capræ, Porci, Equi, Asini, Canes, Feles, aliaque Animalia similia: istiusmodi enim omnia in India Occidentali reperiuntur. Item Leones, Tigres, Ursi, Apri, Vulpes, aliaque fera & silvestria Animalia: item Cervi, Lepores, Cuniculi. Præter hæc sunt & quæ appellant *Sainos*, animalia *Imperii majorum.* instar exigui Porci, quæ umbilicum in spina dorsi habent. Eunt turmatim per silvas, & alia plurima, quæ brevitatis studio prætereo, Avium non minor est varietas, ut sunt, Anseres, Anates, Coturnices, Gallinæ quæ nostras longè superant, & aliæ. Occupata primum fuit ab *Hispanis* hæc regio anno CIↃIↃXVIII Duce *Ferdinando Cortesio*: cum maxima tamen suorum & Incolarum strage, cui remunerationis causa dono concessa fuit *Tecoantepec*, regio novæ Hispaniæ, à Carolo V. Imp. Regnatum fuerat in urbe Mexicana omnino sub Regibus novem per annos CXXX, post IↃCXIX annos quam à *Chichimecis* Mexicana terra primum occupata fuit. Horum ultimus fuit *Motezuma*, qui in quadam seditione fuit interfectus, & cum eo mexicanorum Regum familia intercidit. Incolitur porro hæc pars ab Hispanis, qui multas in ea habent Colonias, nempe, *Compostellam*, *Colimam*, *Purificationem*, *Guadalajaram*, *Mechoacam*, *Cacatulam*, *Mexico*, & alias.

& alias. Sunt porro in hac Nova Hispania insignes nonnullæ regiones, nempe nova *Galitia, Mechuacan, Mexico*, & *Guastecan*. *Nova Galitia* ab incolis prius *Xalisco* vocabatur: quam primus detexit & acquisivit *Nunus Gusmannus*, qui in ea urbes aliquot fundavit, nempe *Compostellam* ubi sedes Episcopalis & Consilium Regium: *Spiritus S. Conceptionis, Michaëlis* & *Gaudalajaram* celeberrimam ac totius Regni Caput. Pertinet ad Novam Galitiam regio illa quæ *Culiacana* dicitur ab Vrbe hujus nominis. Jacet autem inter fl. *Piasila*, & fl. S. Sebastiani, qui antequam in mare se exoneret, à terra absorbetur. Metropolis Vrbs est *Culiacan*, ubi Hispani fundarunt Coloniam Domus Michaëlis. *Mechauchan* regio ambitum habet XL leucarum, & ex opulentioribus ac fertilioribus est hujus Novæ Hispaniæ regnis: nam in ea Maiz ter maturescit singulis annis, & alii etiam Fructus. Regio hæc duas continet Vrbes principales ab Hispanis cultas, in quibus vigent Mercimonia, nempe *Pascuar* & *Valadolid*, quæ est Episcopalis sedes, præter alias minus celebres. *Mexicana regio* cæteris non tantum Novæ Hispaniæ præstat, sed universæ etiam Americæ. Nomen sumpsit ab Vrbe *Mexico*, quæ *Temistitan* quoque nuncupatur. Metropolis est Provinciæ Mexicanæ. Hęc sita erat in peramplę paludis medio, antequam à Cortesio occuparetur, qui eam ad ejusdem Lacus ripam transtulit, estque nunc optimè fabricata, ambitum occupans sex milliar. Ital. cujus unam partem Hispani inhabitant, reliquam vero Indigenæ. *Mexico* tantundem sonat atque fons & scaturigo, à primis fundatoribus sic appellata, ob scaturigines fontium varias quæ hanc Vrbem circumdant. Hæc Vrbs præcipua erat ac nobilissima totius Indiæ, imo totius Orbis maxima, quam Ferdinandus Cortesius expugnavit anno CIƆIƆXXI. Hæc cum totius Jmperii Mexicani Caput esset, Ædium capiebat LXX millia. Regis quidem & Nobilium Ædes erant amplæ, commodè & affabrè exstructæ, vulgi vero humiles & viliores. Resident in hac Vrbe Archiepiscopus, & Prorex, ac Tribunal supremum Novæ Hispaniæ. Est etiam in ea imprimendi ars & cudendi pecuniam. Jn Lacubus porro Mexicanis & circa eorum ripas jacent L Opida, quorum quodvis, continet plus minus XCIↃ domorum. Post Mexicum est *Tescura* Vrbs ad ripam ejusdem Lacus, quæ amplitudine sua Mexicum ipsum adæquat. Est etiam in hac Provincia *Angelorum civitas*, quę prius *Vacipalam*, id est terra Serpentum, vocabatur, quæ Lanificio celebris imprimis est, cujus ager vallibus & planiciebus distinctus est, in quibus innumera armenta & greges aluntur, & magna Segetum ac Fructuum copia colligitur. *Guastecan* regio Novæ Hispaniæ ad *Mare del Nort* posita est. II hic Colonias Hispani habent, nempe *Panuco* & *D. Iacobi a Vallibus*. Postremo in Nova Hispania est *Tlascalan* Vrbs, quæ post Mexicum secundum tenet locum, estque valde populosa & opulenta & agro fœcundo, Reipublicæ more gubernatur, sub possessione tamen Hispaniarum Regis. Sunt in Nova Hispania Lacus multi, magna ex parte ita salsi, ut sal ex iis conficiatur. Præcipuus is est, qui *Chapalicum Mare* ob immensitatem vocatur. Est & Vrbis Mexicanæ Lacus. Sunt & in ea Fluvii quamplurimi piscibus abundãtes, quorum aliqui etiam auriferi sunt. Inveniuntur etiam in iis Crocodili, quorum carnibus vescuntur Incolæ. Est autẽ regio Montibus & rupibus

Vrbes. *Lacus* *Flumina.* *Montes.*

asperrimis

asperrimis referta. Jn Provincia Mexicana Mons est flammivomus, qui *Popocampeche* incolis vocatur. Est & Mons in regione *Guastecan* in quo II reperiuntur Fontes, alter scilicet Picis nigræ, alter vero Picis rubræ ferventis. Est præterea hæc Provincia Silvis Nemoribusque plena: ac universa Arbores magna copia profert, maxime è quibus lintres unico ex trunco excavant & formant. Habet & Cedros tantæ magnitudinis & crassitudinis, ut ex iis trabes quadrangulæ centum & viginti pedes longæ, XII vero latæ conficiantur, tanta quidem copia, ut Montes Cedris, ut apud nos Quercubus aut Pinis consitos dicas. Opera publica me vocant. Fuerunt in hisce Indiæ partibus plurima & quidem superba & magnifica Templa idolis consecrata, ac Diaboli cultui destinata, quæ Hispani olim voce *Cu* appellarunt. Jmprimis fuit in Vrbe Mexico celeberrimum *Templum Vitzilipuztli*, ambitum amplissimũ habens, atque aream intus pulcherrimam. Jnprimis vero res admiratione digna, cura quam Mexicani gerebant in educandis liberis, certo scientes nihil esse in tota rerum universitate, quod plus adjumenti ad rectam rerum tum privatarum tum publicarum constitutionem adfert, quam pueritiæ disciplina. Sunt Indi rerum Mechanicarum egregii artifices, præsertim in contexendis variis Avium plumis & Ferarum pellibus admiranda varietate: qui & laborum tam sunt patientes, ut sæpissime integro die cibum non sumant, quo speciosius concinnent & aptent, vel unicam plumam, eandem omni ex parte contemplantes, tum ad Solem, tum in umbra, ut percipiant magis ne recta an inversa conveniat, erectis an deflexis crinibus. Itaque ex plumis Animal quodcunque, aut Florem aut Herbam tanta dexteritate mentiuntur, ut videantur ad vivum expressisse. Aurifabrorum prima & præcipua est conditio, & præ cæteris artificiosa: adeo quidem ut res quasvis ad vivum exprimant: valentque plurimum fusionis Artificio, adeo ut vel Herbas quasvis, tum res minutissimas fusione fingant, tam exquisitè, ut a naturalibus differre non dicas. Sola Mexicana Civitas, omnem politiam & vivendi rationem totius Novæ Hispaniæ patefacit. Quæ cum esset totius Imperii Metropolis, diversæ eo confluebant ejusdem regionis gentes, negotiandi gratia. Itaque singulæ Nationes sua loca probè ordinata obtinebant ac servabant, in quibus singulis diebus quinis fora observarent, omnibus rebus venalibus optimè instructa. Itaque singula opificii, & mercaturæ genera, definitum sibi locum, ac stationem certam habebant, quem nec ulli præoccupare licebat, quæ certè non exigua est politiæ species. Neque commodius aut Vrbs, aut Domus quæpiam potest gubernari, teste Xenophonte in Oeconomicis, quam rebus singulis præfinita certaque loca statuendo, quod ab Jndis observabatur.

Opera publica. *Opificia.* *Mercimonia.*

VIRGINIA.

Insula. Sequuntur in nostra Methodo *Virginia & Florida.* *Virginia* quæ primo loco occurrit, nomen à *Vigino* Regulo, secundum nonnullos, seu, ut mavult ille qui Francisci Draci expeditionis anno CIƆIƆ LXXXIV ad Occidentales Indias Diarium aut Commentarium edidit, ab Elizabetha Angliæ Regina nomen tulit. *Unde dicta.* Incolis *Wingandacoa* dicitur. *Soli fertilitas.* Fert autem ubertate quadam felicitateque miranda, quidquid Vitæ ex voto transigendæ, deliciisque fruendis necessarium: Vinum, Oleum, Fabas incolis *Okindgere*, Pisa, quæ illis *Wickanzevvr*: Pepones & Melones, ipsis *Macocquer*: Herbas varias: Castaneas, Nuces Juglandes, Fraga, aliosque Fructus nobilissimos: item Alumen, Picem aridam & liquidam, Terebinthinam, Ferrum, Cuprum, Sericum, Linum, Cannabim, Gemmas, aliaque plurima. Verum ante alia Frumentum, (*Pagatovvr* indigenæ vocant & Indi Occidentales *Maiz*) incredibili fœcunditate luxuriat: quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Agros enim leviter expurgatos, & loliis evulsis sarritos, cum aratrum vomeremque penitus ignorent, non tanto inductis sulcis subruendi, glebas occandi, deinde post jacta semina cylindro æquandi labore fatigant Incolæ, quantum nostri ad Fruges serendas requirunt, sed lignea pala modicè vulneratam humum leviter invertunt, scrobibusque effossis grana pastino ligneo, sicut apud nos fabæ solent, depangunt, quæ terra demum superfusa condita in summam luxuriam prorumpunt. *Animalium varietas.* Animalia in nonnullis locis producit varia; Ursos, Leones, Lupos, Cuniculos, & quæ Incolæ vocant *Saquenuckot*, *Maquovvot*, & *Squirels*. Aves præterea cum alias, tum Gallos & Gallinas Indicas, Columbas, Perdices, Grues, Cygnos, Anseres, Psitacos, Falcones, & Accipitres. *Opida.* Opida hic exigua, decem aut duodecim Ædium capacia: defixis humi palis, angusto aditu in orbem ædificant, Templo, Principis, Procerumque mansionibus, & area, seu foro rerum vænalium, domibusque Incolarum, circumquaque in circuitu distinctis affabreque collocatis. Civitates circa littus sunt hæ: *Pyshokonnok*, mulierum civitas; *Chipanum*, *Weopomiok*, *Muscamunge*, & *Mattaquen*, *Ooanoke* Anglis dicta cæca civitas, *Pemeoke*, *Shycoake* civitas ampla, *Chovvanaoke*, *Sequotam*, & aliæ. *Flumina.* Flumina quibus rigatur sunt *Occam*, *Cipo*, *Nomopano*, *News*, & alia. Quatuor mensibus anni Februario, Martio, Aprili & Majo, copiosa hic Acipenserum captura: atq; etiam iisdem mensibus Alecam. Sunt & Troctæ saporis jucundissimi, optimi nutrimenti: Rajæ, Mugiles, Passeres, ac multa alia genera Piscium. *Silva.* Silvas etiam habet & Nemora frequentia, Cuniculis, Leporibus, atque Avibus referta. Silvę non sunt quales in Bohemia, Moscovia aut Hyrcania nudæ gignentium & steriles; sed celsissimis atq; optimis quæ in toto Orbe reperiantur, Cedris consitæ, Pinis,

nes, Perdices, Psitaci, Columbæ, Palumbi, Turtures, Merulæ, Cornices, atque alia. Sunt & varia genera Serpentium, atque animal quoddam Leoni Aphricano haud absimile. Habet denique peregrinum quoddam vulpi persimile, sub ventre loculo quodam ceu sacco munitum, qui & aperitur & clauditur, ut fœtus editos excipiat, cumque iis pericula effugiat. Mansit hæc Provincia postquam à Joanne Pontio detecta esset ad tempus intacta, nemine sibi illam deposcente, propter Incolarum ferociam. Procedente deinde tempore, Ferdinandus Sottus, præfecturam hanc a Carolo Imperatore obtinuit, multisque veteranis militibus scriptis, Floridam adnavigavit, anno trigesimo quarto supra millesimum quingentesimum, sed aurariis nimium investigandis intentus, nulla cura urbis deducendæ condendæq;, dum per provinciam vagatur, non inventis quas crediderat Auri secturis, mœrore confectus interiit, milites sociiq; passim à Barbaris cæsi & discerpti sunt. Succedentibus temporibus, Galli, tempore Caroli noni, duce Ioanne Rhibaldo, Floridam versus enavigarunt, inprospere hac illis cedente navigatione. Alteram æquè infaustam navigationem Duce Landoniero susceperunt Galli, anno CIƆIƆLXII extructa arce Carolina, quæ brevi ab Hispanis occupata fuit. Biennio post Dominicus Gourguesius comparata classe trium navium, cum centum quinquaginta militibus & LXXX nautis, ultus Gallorum manes, Carolinam arcem recepit, evertit ac solo æquavit. Sed in reditu cum a Rege suo hoc factum iniquo animo accipi intelligeret, quievit, neque ulla amplius Gallorum in Floridam expeditio memoratur, mansitque

Imperiū. majorū.

Hispanis vacua harum terrarum possessio. Provinciæ celebriores Terræ Floridę ab Hispanis repertę, sunt *Panuca* Regio, in finibus Hispaniæ Novæ sita, cujus Incolæ bellicosi admodum, & in bello crudeles: captivos Idolis immolant & comedunt. Viri barbas sibi evellunt, ut speciosiores appareant, nares & aures perforatas habent, nec ante XL ætatis annum matrimonio junḡtur. Hinc *Avanares* regio, & *Albardaosia* Provincia, quarum incolæ sunt versutissimi, moribusque a reliquis Indiæ populis differunt. Est quoque in Florida *Iaguazia* Regio, cujus incolæ adeo cursu valent, ut Cervos superent & capiant, curruntque diem integrum nec fatigantur. Sunt & aliæ regiones & Provinciæ terræ Floridæ, ut *Apalchia*, *Authia*, *Somovia*, & aliæ. Regio in universum plurimis rivis fluminibusque irrigua, eoque humidior: & in Montibus *Apalchicis* ingentes Rivi oriuntur Auri Argentique arenas provolventes, quas Incolæ ripis per fossas diductis, colligunt, & secundo flumine ad Maris littora venales deferunt. Inter flumina præcipua sunt *Porto Real* dictum, quod sonat Portum Regium. Ostium fluvii tria milliaria complectitur, habetque duo promontoria quorum alterum Occidentem, alterum Septentrionem spectat: item *Rio seco*, *Fl. Magnus*, aut *Grandis*, *Garumna*, *Charenta*, *Ligeris*, *Axona*, *Sequana*, *Ay*, *Serravabi*, *Majus*, & alia. Regio plana est, ac paucos habet montes in quibus *Apalchici* præcipui. Circa fluvium Portum Regium multæ sunt Silvæ Quercubus & Cedris consitæ, in quibus Cervi plurimi ac Feræ, etiam multi Pavones Indici reperiebantur. Incolæ ingenio vafro sunt ac subdolo, ab bellum & vindictam proni.

Flumina. Montes. Silvæ. Mores.

 Succedunt

CVBA.

Regio. Sinus. SVccedunt nunc Insulæ, *Cuba, Hispaniola, Iamaica, S. Ioannis, Margarita* in nostra Methodo explicandæ. *Cuba* insula sic ab incolis dicta, etiam *Fernandina & Ioanna* ab Hispanis vocata: item *Alpha & O*, si Petro Martyri credimus. Ea ad Occidentem mari secernitur à Jucatana, ad Ortum Freto ab Hispaniola, ad Austrum est Jamaica. Ejus Longitudo ab Ortu in Occasum extenditur ad ccc milliar. aut potius leucas Hispanicas: xv, & alicubi xx habet in Latitudine. Eam mediam secat Tropicus Cancri. Qui Cubam videre, Salicis folio assimilant, eo quod longior quam lata sit.

Caliqualitas. Regio est admodum temperata, quibusdam tamen temporibus frigidior: estque fertilissima Auri sed non puri, & optimi Æris ditissima. Magnam profert Rubiæ tinctorum copiam. Saccari item ingentem vim: Frumenta, Fruges ac Fructus varios, atque herbas. Gignit insuper Cassiam fistulam, Zingiber, Mastichen, Lignum, Aloes, & Cinnamomum.

Animalium varietas. Serpentes, quorum hic ingentium copia, in delitiis fuisse memorantur. Nemora Porcos & Boves maxima abundantia nutriunt. Sex Urbibus habitatur, quarum præcipuæ *S. Iacobi & Havana*, illa exstructa à Iacobo Velasco, sedes est Episcopalis: Hæc totius insulæ Emporium & Navale: ad hanc solet classis Regia tamdiu subsistere, donec & anni tempus, & venti commodam navigationem trajectumque in Hispaniam polliceantur. Nunc in ea triremes aliquot sunt quæ oram omnem contra hostes tueantur.

Flumina. Multos habet hæc insula auriferos fl. quorum aquæ dulces & potui aptæ sunt. Dulcia & salsa stagna frequentia, unde hic quoque salis copia. Regio aspera, excelsa & montosa.

Montes. Montesque affatim Auri præbent secturis generosis. Estque in eadem insula non procul à mari mons, è quo Bitumen fluit aptum navibus stipandis. Aliam rem admiratione dignam in hac insula describit Gonzalus Ovetanus: Vallem quandam inter duos montes ad duo aut tria milliaria Hispanica deductam, (Campum Lapideum veteres, uti in Narbonensi Gallia hunc vocassent) quæ Lapideos Globos

Mores. producit tanto numero, ut quis multas inde naves onerare possit, atque à natura adeo ad sphæricam formam rotundos factos, ut nihil circino possit ab Artifice fieri rotundius. Ipsa gens naturæ benignitate contenta, neque meum neque tuum, aut exitialem pecuniam noverat, sed omnia in communi possidebat, sicuti Solem & Aquam natura ex æquo omnibus largitur: apertis itaque vivebant hortis, & sine Legibus suapte natura rectum colebant. Nudi fere incedebant, raro tuniculis quibusdam bombycinis induti. In Nuptiis mirum ritum observabant: sponsus enim prima nocte cum sponsa non concumbebat, sed si Dominus esset, Domini vicem ejus supplebant: si Mercator, Mercatores: si denique Rusticus, Domini vel Mercatores. Ob levissimam causam viri uxores repudiabant. Sed mulieres ob nullam viros dimittere

mittere poterant; viri admodum libidinosi erant & obscœni. Hispani quidem populi frequentia excultam invenerunt, at nunc pænè a solis habitatur Hispanis quod indigenæ partim fame, & laboribus, partim lue venerea interierint, ac potissimam Incolarum partem in Hispaniam Novam, postquam à Cortesio subjugata esset traduxerint, ut jam vix Indorum ullus, aut ullæ ipsorum reliquiæ supersint.

Hispaniola.

Regio. HAnc Insulam Incolæ *Haity* & *Quisqueja* quondam vocaverunt, *Cipaugi* quoque nomen postea tulit. Nomina. Hispani a se *Spamolam* sive *Hispaniolam* & à *Dominico S Domingo*, sive *S. Dominici* Insulam; cujus etiam Situs. honori urbem exstruxerunt, quæ omnium est præcipua. Hujus Insulę ambitus CIƆCCC milliarium, seu CCCL leucar. Longitudo IƆ milliar. Latitudo pro Sinuum & promontoriorum ratione varia. Hanc P. Martyr reliquarum omnium insularum genitricem vocat. Medium insulæ ab Æquatore distat gradibus pænè XIX. Versus Boream forma oblonga est, panditur enim ab Ortu in Occasum. Aëre fruitur temperato, unde Arbores ut plurimum perpetuo virent: estq; præ cæteris omnibus amœna & fertilis. Sacchari cannas ajunt hic altiores crassioresque esse, quam usquam alibi. Fertilitatis indicium hoc est, quod Triticum satum centuplum reddat. Valentiæ in Hispania ex unica canna vix septem phialæ implentur: in Hispaniola viginti, sæpè etiam triginta. Gignit præterea hæc regio Cassiam fistulam, Zingiber, Masticen, Lignum Aloës, & Cinnamomũ: Salis etiam uberem proventum habet. Auri & Argenti Fodinæ sunt divites: est & aliorum fossilium non parva quantitas, præcipuè vero coloris cærulei. Ante Hispanorum adventum tria tantum hic erant Quadrupedum genera, nunc importatis aliundè animantibus ita repleta est, ut ex ea pellium & coriorum magna vis quotannis in Hispaniam exportetur. Vrbes hujus insulę multæ sunt, pręcipua est *S. Dominici* ad ostium fl. *Ozama*, sede Episcopi & Vicarii Regii inclyta. Sunt & Vrbes minores, *S. Ioannis*, *meguma*. *Portus Plata*, *Portus Regius*, *Canana*, *Xaragua*, aliæque. Sunt etiam in hac insula Fluvii complures, Lacus ac Fontes admodum piscosi. Præcipuam tamen & amœnitatem & commoditatem incólis præstant IV ingentia flumina, quæ in ipso insulæ umbilico, delapsa ex altissimorum montium jugis, in diversissimas mundi partes abeunt; *Iuna* ad Orientem, ad Occidentem decurrit *Attibunicus*, *Iacchus* Septentrionalibus, *Naibus* Meridionalibus aquis miscetur, sic ut quadripartito insula dividatur. Est præterea in Bainoa ingens Lacus, Indi *Hagueigabon*, nostri *Mare Caspium* vocant, is infinitis undique fluviis auctus, nusquam tamen excurrit aut exoneratur, sed cuniculo absorbetur: haud vanis conjecturis creditur rupes hasce spongiosas, per subterraneos meatus maris aquam recipere, quod ibidem multitudo marinorum piscium inveniatur, & aqua maris salsugine infecta tota muriatica sit. Alii insuper quantumvis minores in hac insula sunt salsi Lacus. Vltra supradictos Lacus, ingens etiam Fluvius in mare salsus decurrit, quantumvis dulcis aquæ infinitis rivulis fontibusque auctus.

Cœli qualitas. Animalium varietas. Vrbium nomina. Flumina. Lacus.

Insula. Jamaica, quam nunc *S. Iacobi* Insulam nuncupant, ad Orientem Hispaniolæ, xxv ab ea Leucarum intervallo discreta, xvi gradibus ab Æquinoctiali limite distat. *Situs.* Ad Septentrionem Cubæ vicina est. Qua Meridies S. Bernardi Insulas, & Carthagenam respicit, qua Occidens Iucatanas Terras seu Fonduram. Ambitus *Cœli temperies.* ejus 300 milliarium. Regio grata aëris salubritate & temperie gaudet: atque ita fertilis est, ut soli fœcunditate cum quavis alia certare possit. *Soli qualitas.* Habet Auri Metalla: Saccari & Gossypii magnum proventum. Necnon *Animalium varietas.* Animalium diversorum copiam. Frequens olim cultoribus erat, nunc incolis aut ferro, aut mortalitate absumtis, rarius culta, duabus tantum civitatibus habitatur: quarum primaria *Sevilla* sive *Hispalis*, in qua Eccle- *Urbes.* sia principalis cum Abbatia, ubi Primatum gessit *Petrus Martyr Anglerius* Mediolanensis, vir in tractandis rebus *Flumina.* Indicis diligens. Altera *Oristan*, Fluvii hic multi & *Lacus.* Lacus piscosi. Gens Lege, Ritu, Moribusque in nullo ab Hispaniolensibus Cubensibusque discrepat, tantum *Mores.* ferociores fuisse memorantur.

Insula S. Ioannis.

Insula. Insula *S. Ioannis*, vulgo à Portu divite cognominata, *Nomina.* prius *Borichena* vel *Borica* dicta, habet ab Ortu Insulã S. Crucis, insulasque exiguas plures. Ab Occidente *Situs.* & Borea Ins. S. Dominici: à Meridie Promontorium Pariæ, à quo cxxxvi milliar. abest. Insula in longitudine *Soli fertilitas.* porrigitur ad L pænè mill. in latum patet xii aut xviii: maxima latitudo xviii pænè mill. Germanica complectitur. Affluit Frugibus, Animalibus, ac Auro. Dividitur autem hæc Insula in duas partes, nempe Borealem & *Urbs S. Ioannis.* Australem. Borealis quidem Auro abundat plurimo: Australis Frugum, Fructuum, Aviumque feracissima. Est nunc in ea urbs præcipua *S. Ioannis* optimo gaudens *Flumina.* portu. Fluvii hic sunt aliquot, inter quos *Cairabonus* fluviorum maximus, ad Septentrionem decurrit, cumque omnes aureis glareis arenisque fluant, Septentrionale tamen latus, uti supra quoque à nobis dictum est, generosioribus fodinis commendatur. Meridiana pars portuosior, frugibusque beatior, Maizium cæteraque necessaria vitæ producit.

Margarita.

Insula. Margaritæ Insula vel *Margaritarum*, alio nomine *Cubagua* dicitur, x millia in circuitu patet, decem gradibus & dimidio ab Æquinoctiali linea di- *Situs.* stans: omni sui parte plana, sterilis: nuda arboribus, aquæ expers. Itaque tanta plerumque humoris inopia est, quum propter contrarios ventos nihil è Cumana *Soli qualitas.* subvehatur, ut sæpe numero cadus Vini pari Aquæ cado permutetur. Cuniculis, Sale & piscibus abundat. Imprimis vero Unionum copia nobilis est. Incolæ co- *Mores.* lore fusco sunt, raro capillitio, & velut inberbes, feri, crudeles. Vescuntur Ostreis è quibus Margaritæ sumuntur.

Regio. SEquitur *America Meridionalis* sive *Peruana*, inter quam & Hispaniam novam terrę spatium ad latitudinem decem & octo milliarium interest. Propter quam regio Peruana insula esse desinit: diciturque *Provincia Dariena*, mutuato nomine à magno fluvio *Dariene*. Porro *America* omnis *Meridionalis* pyramidalem formam habet: cujus basis prope Isthmum est, Boream versus: vertex sive cuneus sensim extenuatus ad Magellanicum fretum versus polum Antarcticum desinit in acumen, gradibus pænè LIII dissidens ab Æquatore. Ad Ortum alluitur mari quod vocant *del Nort*: ad Occasum mari *del Sur* sive Pacifico. Regionem omnem a Borea in Austrum montes secant. Ambitus est sedecim millium milliar. Partes ejus multæ: sed præcipuæ hæ quinque: *Castella aurea*, *Popajana*, *Peruvia*, *Chile*, & *Brasilia*, *Castella aurea Castiglia del oro* nomen accepit ab Auri maxima quo abundat copia. Juxta Isthmum sita est, quo pars Australis Boreali connectitur. Latitudo isthmi est LXXIII. milliar. Est autem hæc terræ pars malè habitata, ac parum culta ob inclementiam Cœli ac stagnantes aquas. Estque earum rerum quæ ad annonam spectant minimè ferax, tametsi bis terve in anno colligant suum *Maiz*. Vrbes duę sunt, *Nombre de Dios* ad mare del Nort, & *Panama* ad mare del Sur. Fluvios habet auriferos, & mineralia unde facilitate propemodum incredibili, Auri vis ingens extrahitur.

Situs. *Castella aurea.* *Vnde dicta.* *Situs.* *Cœli & Soli qualitas.* *Vrbes.* *Flumina.*

Popajana regio. *Popajana* regio incipit a parte Septentrionis ad urbem Antiochiam, desinitque ab Australi parte ad urbem Quinto. Itaque a Septentrione terminatur ad fines Castellæ aureæ, a qua separatur in urbe Antiochia. A meridie vero Peruanæ Regioni vicina est, indeque disjungitur urbe Quinto; ab Ortu distinguitur regno novæ Granatæ Transandeno, & Peruana regione, quæ inde incipit, Orientem versus. Ex parte Occidentis jungitur mari Australi. Regio hæc montibus excelsis, horridis & admirandis prædita est. *Situs.*

Peruvia. *Peruvia* Regio totius novi Orbis nobilissima, tota fere intra Æquatorem & Tropicum Capricorni clauditur. Nomen accepit a Portu & Flumine cognomine. *Vnde dicta.* Suntque fines ejus a Septentrione nova Granata, Castella aurea & Peru fluvius ac portus: ab Occasu est Oceanus seu *Mar del Zur*: a Meridie Chili provincia: & ab Ortu montes; occupatque Longitudine sua mille & octingentas leucas. *Situs.* Hæc autem dividitur hodie in tres partes juxta regionis situm: in planitiem: in *sierras* seu montes, & in *Andes* seu Vltramontanam. Planities Peruviæ juxta maritimam oram expanditur milliaribus propemodum CIↃIↃ Ital. Ejus latitudo major ad LX accedit. Est autem hæc pars arenosa, solitudinibus frequentibus deformis, ac majori ex parte sterilis. *Soli qualitas.* Sunt tamen in ea agri permulti circa fluminum ripas viriditate ac fœcunditate læti, fluviorum utili perfusu ac inundatione irrigati, unde Gossypium varii coloris, & omne Frumenti genus copiosè reddunt. Montana regio longo extenditur tractu a Septentrione ad Meridiem mille circiter

circiter leucis, & aliquibus in locis minus. Sunt vero hi Montes admodum frigori obnoxii, in eisque frequenter nives cadunt; nec arbores ut plurimum proferunt, unde Incolæ ignem ex terra quadam ad hoc apta fovent. *Andes* sunt etiam Montes, sed continua serie producti absque vallibus. Hi etiam à Septentrione in Meridiem porriguntur, & inter hos & alteros Montes *Collao* Provincia clauditur, quæ sane ut plurimum Montibus referta est, ac frigori subjecta, sed tamen valde populosa. Montana Regio, Lævino Appollonio teste, Maritimæ Regioni hominum cultu, Vrbium frequentia, & Soli Aërisque beatitudine longe præstat, ac peculiari idcirco Regum Sede, Procerumque habitaculo excoli consuevit. Nam *Chamacerasia*, & alia id genus mora dumetis assueta, lactucas, brassicas, raphanos magna proceritate luxuriantes, & tenuium etiam mensis vulgares, amaracum & similes herbas profert: & reliqua porro omnia, quæ postea Hispanis serentibus accepit, uberrima referendi benignitate reddit. Verum ante alia Frumentum tanta fœcunditate luxuriat, ut si vere proditur, uno ex sativo Frumenti sextario, quinquaginta aut centum, ducenti interdum progignantur, quod eo certe vehementius demirari licet, quod levissimam tenuissimamque agriculturæ curam ac rationem exerceant. Auri Argentique ditissima inter omnes totius Orbis regiones non immerito Peruvia censetur. Continet autem Peruvia Provincia intra suos limites plurimas Vrbes ac civitates quarum præstantiores ac celebriores sunt: *Portus Vetus, Michaelia, Trugillum, Regium* seu *Lima, Arequipa, Quito, Cusco, Argyropolis,* & *Potosium*. Quarum quinque priores ab Hispanis primum situs commoditate, & mercaturæ opportunitate allectis occupatæ sunt, & ædificiis more Europæo exornatę. De Moribus autem Peruvinorum in universum Lævinus Apollonius sic scribit: Vniversi tribus potissimum gentibus distinguuntur, quarum singulæ plures sub se populos nominum rursus varietate differentes continent: Hæ gentes dissimilitudine gaudent, & diversis linguis sunt discretæ: frequenter etiam Limites excedentes inter se bella gerere, & ferro injurias vindicare discordes solebant, priusquam in unius *Gynacanæ* ditionem ad Æquatorem usque provincia cessit. Fœminis lanea vestis est ad talos usque propendens: Mares Indusiolum ad suras usque, & huic superjectum palliolum gestāt. Quanquam vero idem fere tota regione corporibus vestimenti sit genus: capitum tamen habitus mirifice variant, cum singuli pro usitato patriæ more fasciolas tornatiles, multi simplices, plurimi versicolores gerant: nec fere sint quiquam, qui eo in capitum ornatu secundum patrium usum ab alteris non vehementer discrepent. Admirabili vero omnes Natura indolis simplicitate imbuit, adhuc vetustæ ruditatis hęres, qua ridiculas nobiscum negotiationes exercent: vix inexhaustas suas Auri atque Argenti Gazas norunt, atque informibus eorum massis istantum utuntur, quanquam Aureorum atque Argenteorum emblematum non minore quam nos delectatione capiantur.

Vrbes. *Mores.* *Vestitus.*

Chili. *Situs.*

Chili Regnum ultra Tropicum Capricorni situm est inter Peruviam & Patagonum Regionem, quarum hęc Meridiem, illa Boream spectat: ad Occasum habet Mare Pacificum, longo tractu. Nomen habet à frigore: quod interdum his locis tam vehemens est, ut Equos cum

cum sessoribus penitus constringat, & marmoris instar induret. *Cœli qualitas.* Pluvias, Fulmina, & totius anni mutationem sentit distinctis intervallis, hauda liter atque Europa, nisi quod illic æstas est quũ nobis est hiems, mutatis rerum vicibus. *Soli fertilitas.* Regio omnis partim maritima est, partim montana: quæ pars Mari vicinior est, ea magis calet. Terra natura sua fertilis, omniumque ad vitam necessariorum abundantissima, Melle, Verzinoque sive tinctorio ligno abundat. Gignit cumprimis Piper longum: profert & laudatissimum Vinum comportatis eo ex Hispania palmitibus. Auri obrisi hic quoque ingens proventus. Fructus qui ex Hispania allati hic seruntur, facile crescunt. Magna hic Pecudum & Struthionum frequentia. *Urbs S. Iacobi.* Metropolis est Civitas S. *Jacobi*, colonia Hispanorũ, quam illuc nostra memoria duxerunt. *Flumina.* Maritima multis fluminibus irrigantur, quæ colliquefactis diurno calore nivibus delapsa summis Montium jugis, in Pacificum aut Magellanicum Æquor feruntur: sed plerique ob indomitum frigus noctu concrescunt, interdiu vero decurrunt soluto gelu. *Montes.* Montes hujus Regionis cæteris ita præcellunt, ut in universo Jndiarum tractu similes non reperiantur.

Brasilia. Superest Terra Orientalior *Brasilia*, à Verzino, sive coccinei Ligni illic enascentis copia sic dicta. *Situs.* Inter duos fluvios sita est, *Maragnon* & *Della Plata*. Ea sic a Maffejo describitur. *Brasilia* a duobus ab Æquatore gradibus partibusve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert, cujus basis in Æquatorem & Septentriones obversa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad Meridiem Regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito Oceano Hesperiis Æthiopibus objacet. Alterum Latus a Provincia Peruana disterminant juga Montium adeo celsa, ut ipsos avium volatus fatigare dicantur, uno dumtaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. *Cœli temperies.* Regio tota inprimis amœna est, cœli admodum jucunda salubrisque temperies: lenium quippe a pelago ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestivè disjiciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. *Soli fertilitas.* Terra partim in planitiem soluta, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo, semperque vernante, credita semina, multiplici reddit fœnore; & Sacchari præsertim est ferax. *Animalium varietas.* Quadrupedia hic plurima sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota: Avesque coloris eximii. Multæ hic Portugallensium Coloniæ, in quibus complura sunt ab ipsis ad Saccarum excoquendum constructa ædificia, nempe *Pernambicum*, *Caput S. Augustini*, *Portus omnium Sanctorum*, ubi Episcopalis & Præsidis totius Provinciæ Sedes. *Insulæ.* *Montes.* Scatet ea tota ferme plaga fontibus ac sylvis & amnibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) is quem *Argenteum* vocant, leucarum quadraginta ostio in Oceanum fertur, adeo violentus, ut inde Natæ dulces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Nullos omnino Brasiliani colunt Deos. Orientem tamen Solem venerantur, & Animarum immortalitatem credunt.

Nnnn Et hæc

Fretum Magellanicum. unde dictum.

Et hæc de *America Meridionali*: restat paucis explicandum *Fretum Magellanicum*, vulgo *Estrecho de Magellanes*. Nomen ei a *Magellano*, cui hujus Freti inventio debetur. Cujus consilium de Insulis Moluccis inveniendis navigatione Occasum versus instituta, alias diximus. Is xxiv Augusti quum primum Maris procellæ mitescere inciperent, solvit ex Sinu D. Iuliani, in quo aliquamdiu hæserat non tam fluctuum, ventorum atque hyemis, quam dissidiorum intestinorum inter Castellanos & Portugallenses tempestatibus exagitatus. Postquam aliquot dies Austrum versus navigasset, ventum est ad Promontorium *S.* Crucis. Hic una navis ad littus elisa est, salvis tamen vectoribus, armamentis & mercibus. Inde cum observaret littora ab Austro in Orientem paullatim deflectere, spes facta est Freti consequendi. Itaque xxvi Novembris fauces quædam detectæ sunt, quas cum quatuor navibus reliquis ingressus est *Magellanus*. Hic in Sinu quodam operiri placuit, & naves tres præmittere quæ viam tentarent, referrentque siquid visum a se observatumque esset. Harum una quæ fratrem Magellani *Alvarum Meschitam* vehebat, elapsa Oceanum repetiit, & directo in Septentrionem cursu in Æthiopiam, inde in Hispaniam delata, octavo mense post socios desertos, *Alvarum* captivum Imperatori Carolo Castellæ Regi stitit. Altera navis Sinum tantum esse retulit, & quidem vadosum. Tertia adfirmavit esse Fretum, observato fluxu maris & refluxu. Mensis erat November, nox horarum quinque præter propter. Dextra lævaque in littore solitudo, mortales nulli: nisi quod in parte sinistra conspecta magna ignium copia. Hæc causa fuit, cur & regionẽ illam vocarent *Terram del Fuego*, & judicarent se ab incolis esse conspectos. *Magellanus* duabus navibus hoc modo amissis, tres reliquas prout ferebat tunc rerum occasio instruxit, & lustratis probè rebus omnibus, secundo & vicesimo die postquam Fretum ingressus fuerat delatus est in aliud mare, quod a tranquillitate vocavit *Mare del Sur*. Ceterum Fretum hoc altissimis undique rupibus cinctum, cxx pass. millia in longitudine occupat: vel secundum alios LXXXVI milliaria: Latitudo non respondet, neque usquam sui similis est, aliquando duo aut tria, nonnumquam decem aut quinque milliaria patet, quaque angustissimum est, unius milliaris spatio concluditur. Ipse Septentrio ex Orientis latere inter utriusque terræ angustias per septuaginta & amplius passuum millia invectus, australibus undis miscetur, ab Occidente promontoriis illis desseadis sive desyderatis insinuatæ, Septentrionalibus Aquis occurrunt, magnoque inter se molimine concurrentibus undis, horrendo fragore totum in spumas vertitur Mare. Placidius Auster fluit refluitque, nam Occidentis hæc pars cum incredibilis sit profunditatis, extenuatisque passim littoribus majorem in modum terra sese aperiat, quietum fluitanti Mari accessum præbet. Sed Orientale hujus Freti littus, vadis brevibusque infestum, interjacentibus pluribus insulis, frequentibus æstibus agitatur & ingentes aquarum motus ciet: littora altissimis arboribus consita. Porro *Magellanus* dum in Australibus hisce

Situs.

partibus

partibus per semestre circiter spatium hæsit, nihil fere præter littora detexit & perlustravit, interiora regionis penitus incognita mansere: qua tamen Antarctico Circulo vicinior est, constat magna ex parte montosam ac silvestrem esse regionem, continuis nivibus rigentem. *Australem* hanc *Terram Magellanus* ab igne sive ignibus, *del Fuego* nominavit, propterea quod dum hoc Fretum lustrabat pernavigabatque, nullos usquam mortales, sed frequentes, ut supra quoque diximus, longèque porrectos ignes in sinistro latere noctu sępius conspexerit. *Australis* autem *Terra* sub ipso Occidente utramque Javam, Sumatram & Moluccas respicit, ex Oriente Africam habet & Æthiopicum Oceanum, Septentrio angustiis Magellanici Freti objicitur & Patagonum terris. Utriusque ripæ regio sterilis est, nullo Frugum beneficio recreata, satis tamen pascua proceris ignotisque arboribus consita esse perhibetur. Est hic alibi omni tempore Pinguinorum, Mergorum ac Phocarum copiosa multitudo. Mare autem in quod per fretum hoc pervenitur, Magellanus *Pacificum* nominavit: sive quia vento plerumque secundo, minusque tempestuoso usus fuerat, sive quia propter ingentem vasti æquoris amplitudinem nullos ibi ventorum gyros verticesque expertus erat, nunc vulgus Nautarum *Mare Meridionale* sive *del Zur* nominat. Sed de his satis. Australes brevioris staturæ esse perhibentur, Septentrionales Chicæ incolæ, vasta ingentique corporis mole, XII aut XIII pedum passim longitudinem æquant aut excedunt, colore fere sunt albo, perinde atque Septentrionaliores nostri: voce adeò sonora & horribili, ut Bovis mugitum aut Elephantorum barritum potius, quam hominis vocem exprimere videantur. Tantæ quoque sunt agilitatis, ut pernici cursu Cervos antevertant, ideoque difficulter sclopis vulnerantur, nisi catervatim simul incumbant, aut ex improviso occurrant. Ad bellum profecturi, Ducem eligunt cui omnes obediant, plurimum arcu valent, quo ita scitè & gnaviter utuntur, ut quidquid oculis adsequantur, jaculis feriant, & siquando sagitta aliquo navis tabulato hæserit, vix multorum opera revelli possit. Arcus habent prægrandes, quorum nervi è ferinis intestinis, pollicis crassitudine conficiuntur, ingentibus quoque ligneis gladiis armantur: utuntur & funda, qua scitè jaciunt & quo destinarunt, modo jactus meta concludatur, contingunt & disjiciunt. Vestitum incolis præbent ferarum & marinorum ingentia Luporum tergora, quorum apud ipsos venatio adsidua.

Terra Australis. *Situs.* *Soli qualitas.* *Mare Pacificum.* *Mores.* *Vestitus.*

Atque hæc de *Freto Magellanico*, deque quarta Orbis parte *America*, sufficient. Cujus inventionem omnes nostri sæculi Scriptores Christophoro Columbo, neque immerito, tribuunt. Hic enim primus eam detexit quodammodo, Christianoq; Orbi cognitam reddidit, usuque & utilitate communicavit, anno post Christum natum CIↃCCCXCII. Qui autem plura de his, vel nostra pluribus explicata, petat, consulat Levinum Apollonium, Petrum Martyrem Mediolanensem: Maximilianum Transsilvanum, qui Latina Lingua de iis scripserunt, Iesuitarum epistolas: Item Maffejum de rebus Indicis, & alios.

FINIS.

Index præcipuarum regionum, Provinciarum, Vrbium, & Insularum quæ in hoc opere describuntur.

A.

Africa 10
Asia 14
America 18
Armacum 36
Anglia 58
Apolby 65
Anglesey 82
Alba Iulia 132
Algarbia 152
Asturias de Oviedo 157
Asturias de Santillana 159
Alcantara 165
Andaluzia 166
Arragonia 182
Aurelia 213
Aquitania 214
Arelate 220
Antipolis 221
Ambianum 222
Ardres 233
Andegavensis urbs 234
Augustodunum 256
Antissiodorum 257
Angilbertsum 257
Ayne-Ville 257
Agincourt 257
Arley 257
Arbois 261
S. Aubin 261
Argovia 284
Aldenarda 508
Alostum 308
Ardenburgum 308
Axella 308
Antverpia 312
Amsterodamum 318
Arnemuyda 322
Arenacum 326
Artesia 328
Aria 328
S. Audomari Fanum 530
Avesnes 332
Ath 334
Arlunum 338
Amersfortia 346
Aurichum 337
Angermont 388
Altena 388
Andernacum 389
Aquisgranum 393
Astinchausa 400
Alsatia Inferior 410
Argentina 412
Alsatia superior 414
Arnstein 424
Altorff 444
Amberg 444
Auvverback 444
Austria 462
Albingaunum 501
Ariminum 502
Aquilegia 514
Ancona 522
Assisium 525
Aprutium 530
Aquila 530
Asculum 530
Aquinum 530
Apulia 534
Altomonte 537
Agrigentum 545
Apollonia 562
Ambracia 564
Achaja 565
Amphissa 565
Ascra 565
Aulis 565
Athenæ 565
Algira 576
Ægyptus 576
Alexandria 584
Arzilla 584
Abissinorum regnum 587
Anni boni Insula 593
Alepum

Alepum 597
Asia minor 601
Ambon 629
Amangasaqui 632
America Meridionalis 650
Arequipa 652

B.

Britannia magna 30
Bervvicum 50
Buchania 56
Bala Curi 65
Bangor 68
Bristolia 70
Brechinia 73
Buckinghamia 80
Bedfordia 80
Bercheria 80
Beddington 81
Beau Marisch 83
Berga Norvvegiæ 86
Borussia 110
Braga 152
Biscaya 158
Bilbao 158
Burgensis Civitas 162
Barcelona 184
Britannia Gallica 210
Belsia 213
Burdegala 214
Beaucaire 221
Bassigni 224
Bellovacum 229
Bolonia 230
Beaufort 237
Brissac 236
Bituricum 238
Brosse 245
Bridieres 245
Bourgneuf 245
S Benoist du Sault 245
Blanckenburg 248
Bayon 248
Bellemont 248
Bruyeres 248
Beaurams 248
Burgundiæ Ducatus 254
Beaulne 256
Beauchamp 257
Burgundiæ Comitatus 258
Besancon 258
Basilea 272
Berna 274
Belgium 304
Brugæ 308
Burburgum 308
Birfletum 308
Berga 308
Brabantia 312
Brouvvershavia 322
Bomelium 326
Bronchorstum 326
Bethunia 330
Bouchain 334
Beaumon 334
Bavacum 334
Bins 334
Braine le Comte 334
Bovine 335
Bastonacum 339
Bolsvvardum 335
Batavodurum 346
Brema 381
Buxtehudum 381
Benthem 384
Blanckenstein 388
Bonna 389
Betchemium 393
Bolionium 396
Borchvvorm 396
Bilsenum 396
Bretta 405
Brisgovia 417
Brisacum 417
Brusvvicensis Ducatus 422
Bamberga 436
Bavariæ Ducatus 438
Bavariæ Palatinatus 442
Brandeburg 450
Breitza 452
Belitza 452
Bernavium 452
Bisenthalum 452
Blumoberga 452
Berlinum 452
Bernvvaldium 452
Bernsteinium 452

Bram-

Bramburgum 452
Bergradum 453
Bohemia 454
Brunna 460
Boſerlitz 460
Buda 476
Belgradum 477
Bergomum 490
Brixia 494
Brixienſis Comitatus 506
Beneventum 530
Brundiſium 536
Baſilicata 537
Baſtia 540
Boſnia 553
Bulgaria 554
Barbaria 574
Babylon 577
Bethlehem 601
Bythinia 604
Bactriana 612
Bandam 629
Borneo 629
Braſilia 653

C.

Corcagia 36
Connacia 41
Coldingham 50
Caledonia 54
Cumberlandia 64
Carliſle 64
Caſtletouvvn 65
Ceſtria 66
Carnarvonshire 66
Cardigan 69
Cornubia 70
Caermardenshire 72
Cantabrigia 78
Cantuaria 81
Chriſtcurch 81
Croneburgum 97
Curlandia 116
Cherſoneſus 134
Coimbra 152
Caſtella vetus & nova 162
Complutum 164
Cuenca 165
Carmona 168
Corduba 168
Conilium 168
Catalonia 182
Calagurris 184
Campania 224
Clarmontium 229
Caleſium 233
Chaſtelleraud 244
Charmes 248
Chaſtenoy 248
Chaligny 248
Chalons en Bourgogne 256
Cuyſellum 256
Clamecy 257
Corbigny 257
Chaſtillon 257
Cromari 260
Chevreauls 261
Caſtrum Caroli 261
Cortracum 308
Campi 327
Condatum 332
Chimacum 332
Chevre 334
Carlomontium 335
Coeſvelt 384
Colonia Agrippina 388
Clevia 390
Calcaria 392
Caſtrum 393
Corbachia 401
Cauba 405
Colmaria 414
Caſſula Haſſiæ 428
Camènes 453
Colberga 453
Caminum 453
Collinum 453
Cadana 456
Chomutavia 456
Curia 456
Carinthia 468
Clagenfurtum 469
Cracovia 472
Crema 490
Clavenna 490
Comum 490
Carniola 490

Camerinum 522
Capua 532
Calabria 536
Corſica 538
Calaris 541
Croatia 552
Conſtantinopolis 556
Candia 570
Corcyra 572
Cayrus 577
Chalcedon 604
Cyprus Inſula 606
Chios 608
Carmania 612
Cambalu 618
China 618
Calechut 624
Cambaja 624
Canonor 624
Celebes 629
Cuba 646
Cuſco 652
Chili 652

D.

Dublinia 36
Droghedaja 41
Dumbarum 50
Dalnethum 50
Dunelmenſis Urbs 64
Derlinghton 65
Duglas 65
Denbighia 68
Devonia 70
Dorceſtria 70
Darbishire 74
Dover 81
Dania 94
Dithmarſia 104
Delphinatus 217
San-Dionyſii Fanum 228
Dun le Roy 240
Dompaire 248
Deneuvre 248
Darney 248
Divionum 254
Douzy 257
Dole 258
Dammum 308
Dixmuda 308
Duacum 308
Dunkercka 308
Durdrechtum 318
Delft 318
Doesburgum 326
Doetecomium 326
Daventria 327
Dieterichum 339
Danvillerium 339
Durbium 339
Damma 343
Doccum 343
Dortmunt 384
Duſſeldorpium 384
Diepholt 384
Duren 392
Dalen 393
Dinantium 396
Dudinchauſa 400
Dornazlicium 456
Dalmatia 553
Dyrrachium 562
Dodona 564
Damiata 577
S.Dominicus 648

E.

Europa 6
Edinburgum 50
Elgina 56
Exonia 70
Eboracum 74
Eſſexia 80
Effingham 81
Ebora 152
Eſpinal 248
Eindhoven 314
Edamum 318
Enchuyſa 318
Elburgum 326
Engien 334
Echternacum 337
Embda 374
Eſſendia 386
Embrica 392
Eiſlebia 424
Eſchvvega 428
Erfurdia 432

Eger

Eger 444
Egra, in Bohemia 456
Eugubium 525
S.Euphemia 536
Epirus 564
Ephesus 604

F.

Finborouvv 66
Flintshire 68
Farendon 81
Fresvvater Jle 84
Fridrichstadt 86
Finlandia 89
Flensburch 102
Fionia 106
Falstria 108
Felinum 116
Fera 222
Fruart 248
Friburgum 276
Flandria 308
Furna 308
Flissinga 322
Frisia 340
Franicum 343
Francimontium 396
Frienhagen 400
Furstenberga 401
Fulda 428
Friburgum 417
Francoburgum 428
Fritslaria 428
Franconia 434
Francofurt am Main 437
Fridberga 437
Frisinga 440
Francofurtum ad Oderam 452
Fryenvvaldum 452
Furstenfeldum 452
Falkeburgum 452
Forum Livii 504
Ferraria 504
Forum Iulii 514
Florentia 520
Fanum D.Mariæ Laureti 522
Fanum Fortunæ 522
Forum Sempronii 522
Firmium 522
Faberiana 522
Fessæ regnum 582
Famagosta 606
Fiongo 632
Florida 644
Fretum Magellanicum 654

G.

Galvvaya 41
Glocestria 72
Glamorgania 72
Godelminge 81
Gravesend 81
Gods Hill 84
Gerzey 84
Garnzey 84
Griphisholmia 98
Gallicia 533
Guipuscoa 160
Gerbeviller 248
Gray 260
Granson 276
Geneva 278
Glarona 284
Gandavum 308
Gerardimontium 308
Gravelingum 308
Gemblacum 314
Gravia 314
Gouda 318
Goes 323
Gelria 324
S.Guillain 334
Gravemakerum 339
Groninga 348
Grevenbroeck 393
Gebvviler 414
Grans 416
Gotha 433
Gorlits 449
Gardelen 450
Geresvvaldum 452
Grimmitzum 452
Gruneheida 452
Grunevvaldum 452
Gostrinum 452
Gripsvvaldum 453
Grifenburga 453
Glatovia 456
Gmunda

Gmunda 464
Gnezna 470
Genua 500
Goritia 516
Gallipoli 536
Græcia 558
Guinea 590
Gilolo 629

H.

Hibernia 34
Hume 50
Hadintona 50
Hartlepole 65
Harefordia 73
Huntingdonia 78
Hertfordia 80
Hafnia 94
Helſingora 97
Helſinborch 96
Hallandia 96
Holſatia 102
Hogerlandia 110
Hiſpania 147
Hiſpalis 166
Hodon Chaſteau 248
Helvetia 266
Hulſta 308
Hanut 314
Helmont 314
Halen 314
Herentals 314
Hollandia 316
Harlemum 318
Horna 318
Harderwicum 326
Haſſel 327
Heſdinum 330
Hannonia 332
Halla 334
Harlinga 343
Hindelopen 343
Hervordia 384
Hanau 388
Ham 388
Hojum 396
Hamontium 396
Heydelberga 404
Heilbron 408
Halla Saxoniæ 420
Hannovera 424
Halberſtadium 424
Hildesheimium 424
Hohenſtein 424
Haſſia 426
Herbipolis 436
Hungaria 474
Hydruntum 536
Hadrianopolis 556
Hieruſalem 601
Hiſpania Nova 638
Havana 646
Hiſpaniola 648

I.

Iſlandia 26
Iutia Septentrionalis 98
Iutia Meridionalis 102
Iaroslavia 118
Iugaria 118
Ivigny 224
Iuſſey 260
Inſula, *in Flandria* 308
Iudoigne 314
Ilſta 343
Iſenberg 388
Iuliacum 392
Ingelheimum 405
Ingolſtadium 440
Ilenburgum 448
Iulinum 453
Iglavia 460
Iaurinum 477
Italia 479
Iſtria 516
Iuſtinopolis 516
Interamna 525
Iadera 550
Iaitza 553
Iericho 601
Ioppe 601
Idumæa 600
India Orientalis 622
Iaponia 630
Iamaica 649
Inſula S. Ioannis 649

K.

Kilkenny 44

Kildaria

Kildaria 45
Kellesia 41
Kello 50
Kandale 65
Kingston 74
Kingscleaare 81
Koningsberg 86
Koningsmakerum 339
Kirchena 408
Klarwang 416
Koningsberg 437
Kitzinga 437
Kunsperg 444
Kemnat 444
Krusen 444
Koppenicum 452
Kartauw 452
Komora 477

L.

Limmiricum 36
Lagenia 44
Lechlinia 44
Lancastria 66
Landaff 72
Lincolnia 74
Leicestria 76
Londinum 81
Londa 96
Livonia 114
Lithuania 126
Lisbona 152
Legio 156
S.Laurentius in Escuriali 265
Lebrixa 168
S.Lucar de Barrameda 177
Laodunum 222
Lutetia 226
Lusignan 244
Lotharingia 746
Luneville 248
Lugdunum 262
Lausanna 274
Lucerna 284
Lanoyum 308
Lovanium 312
Lira 314
Leeuwen 314
Lugdunum 318
Landresium 332
Lessine 334
Leuze 334
Lutzenburgum 336
Leowardia 342
Lemgouw 384
Lingen 384
Lunen 388
Leodium 394
Laudavia 400
Ladeburgum 405
Lowensteinum 405
Luden 405
Luneburgum 420
Landshutum 441
Lauterbergum 448
Lipsia 448
Lusatia 449
Lemburga 453
Lovensburg 553
Launa 456
Lytomericum 456
Lintzium 454
Lublinum 472
Lombardia 490
Luganum 490
Luca 520
Latium 526
Lima 652

M.

Media 41
Momonia 42
Mannia Insula 65
Manchester 66
Mervinia 68
Montgomeria 68
Monumethensis Comitatus 72
Malmogia 96
Moscovia 122
Madritum 164
Montoro 168
Medina Sidonia 177
Murcia 178
Majorca 178
Minorca 178
Massilia 221
Montargis 229
Montmorillon 244

Maixenç

S.Maixent 245
Montaigu 245
Mirebeau 245
S.Mesnin 245
Maillezay 245
Mortemer 245
Mirebeau 245
Metensis urbs 249
Marchain-ville 248
Mascon 257
S.Martin 257
Monliet 257
Mussy 257
Monmartin 257
Montbelliard 260
Montrivel 260
Mont-Iustin 260
Montboison 260
Montmorot 261
Mechlinia 314
Middelburgum 322
Montes in Hannonia 332
Maubeuge 334
Mariemont 334
Mommedium 339
Marza 336
Marville 336
Montfortium 346
Munster 382
Minda 382
Montensis Ducatus 386
Marchia Comitatus 388
Meursensis Comitatus 399
Mengerhusa 400
Maarsmunster 412
Mulhausen 416
Montisbelgardium 416
Meckelenburg 420
Magdeburgum 425
Marpurgum 428
Moguntia 437
Mons Regius 437
Monachium 440
Misnia 448
Misena 448
Moravia 458
Mediolanum 490
Montis-Ferrati ditio 498
Mantua 505
Mediolanensis Ducatus 508
Manfredonia 534
Monopolis 534
Messana 545
Macedonia 562
Morea 566
Milo Insula 573
Marocci Regnum 578
Mytilene 608
Media 610
Moluccæ Insulæ 626
Meacum 630
Mexico 640
Margarita 649

N.

Nessus 56
Navernia 57
Northumbria 62
Neuvv-Castle 62
Nottinghamshire 76
Norfolcia 77
Norvvich 77
Northantonia 78
Norvegia 86
Natangia 110
Nadravia 110
Novogrodia 118
Navarra 161
Normannia 212
Nemursium 229
Niortum 244
Nancæum 248
S.Nicolas 248
Noyers 257
Nevers 257
Nozeroy 258
Neoportum 308
Noviomagum 326
Namurcum 334
Novum Castrum 339
Novsium 388
Neuburga 401
Nuremberga 442
Neuvvenstadt 444
Neumarck 444
Neugardia 453

Nissa

Nissa 473
Nicæa 500
Neptunium 528
Neapolis 532
Novogradum 554
Nicopolis 556
Naupactus 565
Naxus 573
Nicosia 606
Negroponte 608
Narbona 216
Nicy 217
Neuffvi sur Baranjon 241

O.

Ormeskirke 66
Okeham 77
Oundale 78
Oxonium 80
Odill 80
Oulney 80
Odiam 81
Ockley 81
Oddewold 86
Ottonia 106
Orteleburgum 110
Offuna 177
Ormes 248
Ormont 248
Orgelot 261
Ornans 261
Orchiacum 308
Ostenda 308
Otmarsia 327
Oldenzela 327
Oldenburch 377
Osnaburgum 382
Oppenheim 405
Otmarsen in Sungovia 416
Osterburgum 450
Oderobergum 452
Osemundum 452
Olmuzium 460
Orlovia 470
Opoczno 472
Oenipons 494
Oristagnum 541
Oran 576
Oechalia 609
Orsa 612
Ossacaja 629
Oristan 649

P.

Padstouw 70
Peryn 70
Plinmouth 70
Penbroch 73
Patrington 74
Portugallia 150
Pampelona 161
Palentia 162
Puerto Real 177
Puerto de Sancta Maria 177
Provincia 218
Picardia 222
Pictavia 242
Pont a Mouson 248
Premecyum 257
Palma 260
Port sus Saone 260
Poligni 261
Pontarlien 261
Purmerenda 318
Philippe-Ville 334
Palatinatus Rheni 402
Passauw 440
Pernauw 444
Pleistein 444
Pomerania 453
Publina 453
Pucka 453
Praga 454
Pardubitium 456
Pelsina 456
Polonia 470
Posnania 470
Petricovia 470
Ploozko 470
Pedemontium 498
Pancalerium 498
Parma 504
Placentia 505
Patavium 512
Palma 516
Pisa 518
Pistorium 520
Perusia 521

Pisaurum

Pisaurum 524
Panormus 544
Philippopolis 556
Penon de Veles 585
Principis Insula 593
Paphos 606
Persicum Imperium 610
Potosium 652
Pharnambucum 653
Pontigni 212
Pontsecrot 212
S. Paul de Leon 212
Pompadour 216
Perigeux 216
Pomorigni 241
S. Palais 241
le Paleteau 241

Q

Quarre 84
Quimperlay 212
S. Quintini Fanum 222
Quinpercorentin 212
Quantilly 241
Quingejum 261
Quesnoy 334
Quedelimburga 424
Quernfurt 424
Quinque-Ecclesiæ 477
Quintianum 508
Quito 652

R.

Rossia 56
Radnoria 69
Ralegh 80
Rockford 80
Reading 81
Radolif 81
Ringwood 81
Rumsey 81
Roeschildia 96
Reinholdsburgum 104
Russia 118
Rupes fortis 229
Roche-Couart 245
Roche sur yon 244
Richecourt 248
Rosieres 249
Rimelsberg 249
Rambert Ville 449
Raon 248
Ravieres 257
Rogemont 257
Roche 260
Ruffey 261
Rapperswijl 272
Romerswalia 322
Ruremunda 326
Reux 334
Rodemacheren 338
Rhena 346
Ravensberg 384
Rodenura 400
Rotenburgum 408
Reutlinga 408
Rufach 414
Richenwyer 414
Rostochium 421
Regenstein 424
Ratisbona 440
Rathenauw 452
Revecol 453
Romandiola 502
Ravenna 502
Recanatum 522
Roma 526
Rugianum 536
Romania 556
Rhodus Insula 609
S. Renaut des bois 212
Roche Faucault 214

S.

Scotia 46
Salopia 69
Somersetshire 70
Sarisburry 72
Stanford 74
Staffordia 76
Suffolcia 78
Southantonia 81
Surria 81
Sandwich 81
Staffanger 86
Suecia 88
Smalandia 88
Stockholmia 89
Scania 96

Slefwicum

Slefwicum 102
Sudavia 110
Samba 110
Slavonia 110
Setubal 152
D.Sebaftiani Fanum 160
Simanca 162
Salmantica 162
Segobia 162
Saguntus 180
Segorbia 181
Soiffons 222
Stampæ 229
Salmuria 236
Sancerre 241
Sandacourt 249
Semur 257
Sanlieu 257
S.Seigne 257
Seloigne 257
Sees 257
Senegnon 257
Salinæ 261
Suits 284
Surfejum 284
Sempachium 284
Slufa 308
Steenwijck 327
Soigni 334
Slota 343
Stavria 343
Sneca 343
Staden 381
Sufatum 382
Schouwenberg 384
Saxenhufen 401
Saxenberga 401
Schrieffen 405
Sintzon 405
Stutgardia 408
Seleftadium 414
Sungovia 416
Saxonia Inferior 418
Stolberg 424
Schweinfurd 437
Saxonia fuperior 446
Sprenberg 449
Stendalium 450
Soltwedelum 450
Senohufum 450
Spondavium 452
Stetinum 453
Stralfundia 453
Stargardia 453
Sunda 453
Slana 456
Saltzburgum 466
Sandomiria 472
Slefia 473
Strigonium 477
Sedunum 493
Savona 501
Sæna 520
Senogallia 522
Spoletum 524
Saffaris 541
Sicilia 542
Stiria 546
Sclavonia 550
Spalatum 550
Salona 550
Siffegkum 552
Servia 554
Sinderovia 554
Sophia 556
Stagira 562
Santorini 573
Scarpanto 573
Seuta 584
Stalimene 606
Salamis 606
Saligny 240
Suri en Vaulx 241
S.Soulange 241

T.

Truntheim 88
Tuifcia 88
Tolgo 89
Tellincftè 104
Togrop 108
Taffinga 108
Tranffylvania 130
Tudela 161
Taffala 161

(???) ij Tolctum

Toletum 164
Turonensis urbs 213
Tarascon 221
Teroana 233
Touars 245
Talmont 244
Toul 248
Tornus 756
Thalamei 260
Tigurinus pagus 270
Tugium 270
Tornacum 308
Teneramunda 308
Trajectum ad Mosam 814
ter Tolen 322
Trans-Isalania 327
Theonis-Villa 338
Teckelenborgh 384
Tungri 397
S. Trudonis urbs 397
Tubinga 406
Tabernæ 412
Thannum 416
Thuringia 430
Torga 446
Tangeramnuda 450
Taborium 456
Tirolensis Comitatus 494
Tridentum 494
Tarvisium 496
Taurinum 498
Tuscia 519
Tarracina 528
Tarentum 537
Trajanopolis 556
Thessaloni 562
Tanger 584
S. Thomæ Insula 592
Turcicum Imperium 594
Taurisium 597
Terra Sancta 598
Troja 604
Tarsus 605
Taurus 612
Tartaria 614
Tlascalan 640
Triguier 212
Tancarville 213
Thorigni 213
Tolosa 216
Tarantasium 217
Tarenay 240

V.

Vltonia 38
Vigornia 69
Vppingham 77
Vpsalia 88
Verendia 88
Vexio 88
Vraniburgum 109
Volodomiria 118
Vilna 126
Valladolid 162
Valentia 178
Vindocinum 237
la Val 237
Verdun 248
Vaucoleur 248
Varax 26[illegible]
Vaulgrenans 266
Vesou 260
Vercellæ 261
Vitodurum 270
Vren 284
Vnderwald 284
Vilvorde 314
Veria 332
Venlo 326
Vollenhoven 327
Valencenæ 332
Valencourtium 335
Viretonum 339
Vianda 339
S. Vitus 339
Vltrajectum 344
Verona Bohemiæ 456
Vienna Austriæ 462
Villacum 469
Vratislavia 473
Valpo 477
Valesia 492
Venetiæ 496
Verona 510
Vicentia 512
Vtinum 514
Volaterræ 520
Vrbinum

Vrbinum 524
Valachia 554
Vidina 554
Virginia 640
Vitrai 212
Vannes 212
Villebois 214
Ventadour 216
Vienna Delphinatus 217
Vapingum 217
Villiers 240
Verdigni 240
Vatan 241
Villeneufve 241
Vauvrilles 241
S. Vrfin 241

W.

Waterfordia 36
Wallia 58
Westmorlandia 65
Wiltonia 72
Warwicum 78
Welledon 78
Westmonasterium 81
Wicht Insula 83
Warthusia 88
Warburgum 96
Warmia 110
Watderfing 248
Winterhur 270
Wadischuy 270
Wiflispurgergouw 274
Wageninga 326
Worcum 343
Westphalia 378
Wesalia 382
Warburgum 384
Waldeck 400
Wildunga 400
Weinheim 405
Wirtenberga 406
Weissenburgum 412
Wismaria 421
Weimaria 433
Wirtzburch 436
Wittemberga 446
Wentslavia 112

X.

Xerez de la Frontera 177
Xenil 177
Xainctes 216

Y.

Yarmouth. 77
Yvica 178
Yeres 221
Yssoudun 240
Yussy le Chauldrier 241

Z.

Zelandia Daniæ, 94
Zurichgouw 270
Zelandia in Belgio 220
Ziriczæa 322
Zutphania 324
Zwol 327
Zuichemum 342
Zitaw 449
Zatecium 456
Zwoyma 460
Zara 550
Zacynthus 573
Zeilan Inzula 634

Nomina diverſorum Auctorum, tum veterum, tum modernorum, qui ſparſim hoc in opere allegantur.

A.

Ariſtoteles.
Apulejus
Athenæus
Achilles Gazzarus.
Albertus Crantzius
Antonius Monchiacinus.
Altamerus.
Arrianus.
Abrahamus Ortelius.
Antoninus
Appianus.
Alvarus Gomezius.
Alexius Vgonius.
Andreas Reſendius.
Antonius Nebriſſenſis.
Apollonius.
Annius Viterbienſis.
Ammianus Marcellinus.
Artemidorus
Andrætes Tenedius.
Auſonius.
Aventinus.
Architremus.
Æneas Sylvius.
Æneas Gazæus.
Agathias.
Andreas Thevetus.
Ælianus.
Andreas Hoppenrodius.

B.

Becanus.
Budæus.
Beatus Rhenanus.
Buchananus.
Boëtius.
Beda.
Baſilius.
Benedictus Arias Montanus.
Beuterus.
Bilibaldus Pyrckhaymerus.
Bovillus.
Bernardinus Scardeonius.

C.

Cajus Iulius Cæſar.
Camdenus.
Cadamuſtus.
Claudianus.
Cluſius
Cicero.
Chriſtianus Sgrothenius.
Chariſius Soſipater.
Clemens Trelæus.
Caſſiodorus.
Chriſtophorus Pyramius.
Cuſpinianus.
Caſtaldus.
Coelius Rhodiginus.
Conradus Celta.

D.

Dionyſius Halicarnaſſæus.
Diodorus Siculus.
Dion Caſſius.
Damianus a Goes.
Divæus.
Dominicus a Burmania.
David Chytræus.

E.

Eraſmus Stella.
Eraſmus Michael.
Euſtatius.
Emanuel Enriquez.
Eutropius.
Ericus Monachus.

F.

Florianus d'el Campo.
Florus.
Franciſcus Taraphia.
Frontinus
Fauchetius.
Flavius Vopiſcus.
Franciſcus Alvarez.

G.

Gerardus Mercator.
Gaſpar Varrerius.

Giraldus

Giraldus.
Gaspar Peucerus.
Gildas.
Guilielmus Postellus
Georgius ab Austria
Guilielmus Brito
Guicciardinus.
Gaspar Bruschius.

H.

Homerus.
Herodotus.
Hadrianus Junius.
Hector Boethius.
Hotomanus.
Hermolaus Barbarus.
Herodianus.
Hamelmannus.
Hubertus Thomas Leodius.
Hieronymus Fracastorius.
Hesychius
Hermannus Brunsvvicensis.
Henricus Stephanus.

I.

Isidorus.
Ioannes Leunclavius.
Iulius Cæsar Scaliger.
Josephus Scaliger
Iustus Lipsius
Jornandus.
Ioachimus Curæus.
Iacobus Cnoxen buscoducensis.
Ionas Islandus.
IoannesMajor.
Isaacus Casaubonus.
Iuvenalis.
Ioannes Coldinghensis
Josephus.
Irenicus.
Ioannes Vasæus
Ioannes Gerundensis.
Justinus.
Jacobus Wimphelingus.
Julius Firmicus
IoannesDubravius.
Ioannes Talbotus.
Ioannes Leo.
Ioannes Calamæus.
Ioannes Baptista Rhamusius.
Joannes Heroldus.
Joannes wyts Anglus.
Iosias Simlerus.
Iodocus Moers a Corbach.
Ioannes Froissardus.

L.

Livius.
Lucanus.
Levinus Kersmackerus.
Leo Africanus.
Lævinus Apollonius,
Lhuiddus Anglus.
Lelandus.
Lucas Aurigarius,
Lucius Marinæus Siculus.
Laurentius Valla.
Lactantius.
Lævinus Lemnius.
Lessabæus
Laurentius Michaelis.
Lhuitprandus.
Leander Albertus.
Ligurinus.
Lupoldus.
Lazius.
Ludovicus Marmolius.
Livius Sanutus.

M.

Maximilianus Transsilvanus.
Milius.
Marcus Velserus.
Marcellinus.
Mela.
Merula.
Mamertinus.
Mathias a Michou.
Morales.
Munsterus.
Martialis.
Mersilius Patavinus.
Magnus Gruberus.
Massonius.
Meyerus.
Martianus Capella.
Marlianus

N.

Nithardus.
Nicolaus Zenethus.

Nicolaus

Nicolaus Cannius, Amsterodamensis.
Nicolaus Zenius.
Navagierus.
Nozoræus.
Nemesianus.
Neuvvenarius,

O.

Olaus Magnus.
Orpheus.
Orosius.
Olivarius Valentinus.
Oppianus.
Ovidius
Otto Frisingensis.
Onuphrius.

P.

Plutarchus.
Plinius
Ptolomæus.
Polydorus.
Palephatus.
Paulus Diaconus.
Paulus Jovius.
Petrus Martyr Mediolanensis.
Pausanias.
Petrus Medinensis.
Polybius.
Philostratus.
Paullus Venetus.
Papyrius.
Paradinus.
Pithœus.
Polyoenus.
Placentius.
Philippus Bugnonius.
Poldus

Q.

Quintus Curtius.

R.

Rodericus Toletanus.
Rodericus Sanctius.
Robertus Cenalis.
Rhegino.
Rufus.
Ritheimerus.
Reinerus Rayneckius.
Robertus Gaguinus.
Richardus Stanihurstius.
Richardus Wassenburgius.

S.

Strabo.
Silius Italicus.
Solinus.
Sinesius.
Saxo Grammaticus.
Sextus Rufus
Suetonius.
Stephanus Garybayus
Sidonius
Sigonius.
Servius.
Sigebertus Gemblacensis.
Spartianus.
Salustius
Stigelius.
Severinus Episcopus Viennensis.

T.

Tacitus.
Thomas Eliottus.
Trithemius.
Turnebus.
Thucydides.
Theodorus Sanduginus.
Trogus.
Timæus.
Thomas Hariottus Anglus.
Torellus

V.

Virgilius.
Vellejus Paterculus.
Vellejus Cosmographus.
Villanovanus.
Valerius Maximus.
Vascus de Gama.
Volaterranus.

Z.

Ziglerus.
Zozymus.